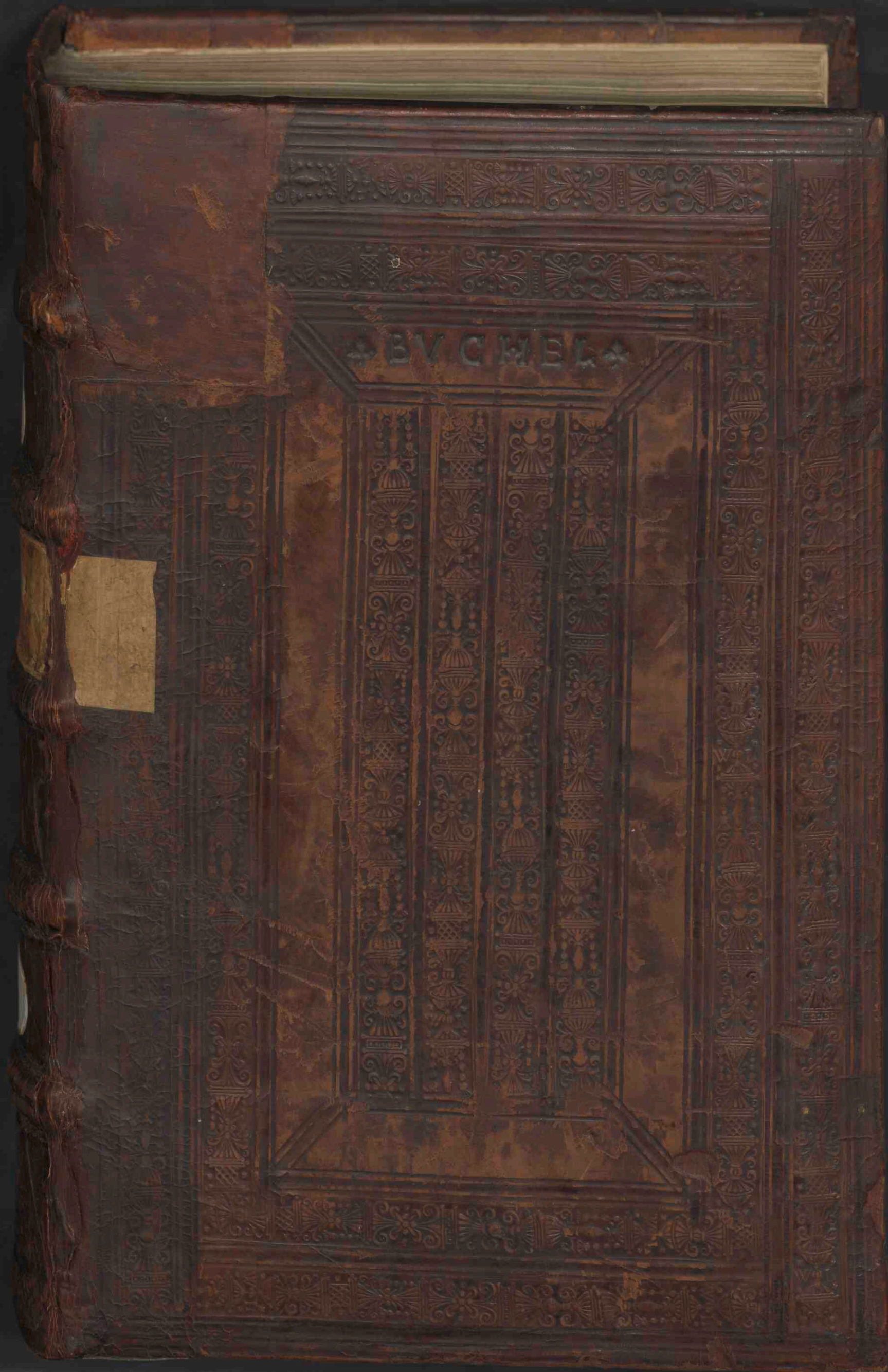

P. Terentii Comoediae sex : tum ex Donati commentarijs, tum ex optimorum praesertim veterum exemplarium collatione, diligentius quam vnquam antehac emendatae. Ælii Donati antiquissimi et celeberrimi grammatici in easdem, quicunque extant, commentarij, ex veteri codice manu descripto, graecis etiam repositis, accurate castigati. Calphurnii in tertiam comoediam doctissima interpretatio. Eorum, quae in comme[n]tarijs sparsim annotata sunt, index amplissimus.

<https://hdl.handle.net/1874/456754>

BY CHMEL

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

X. fol.
83

LIBRARY
DONATI.
BOCATIUS
GORDON

RARIORA

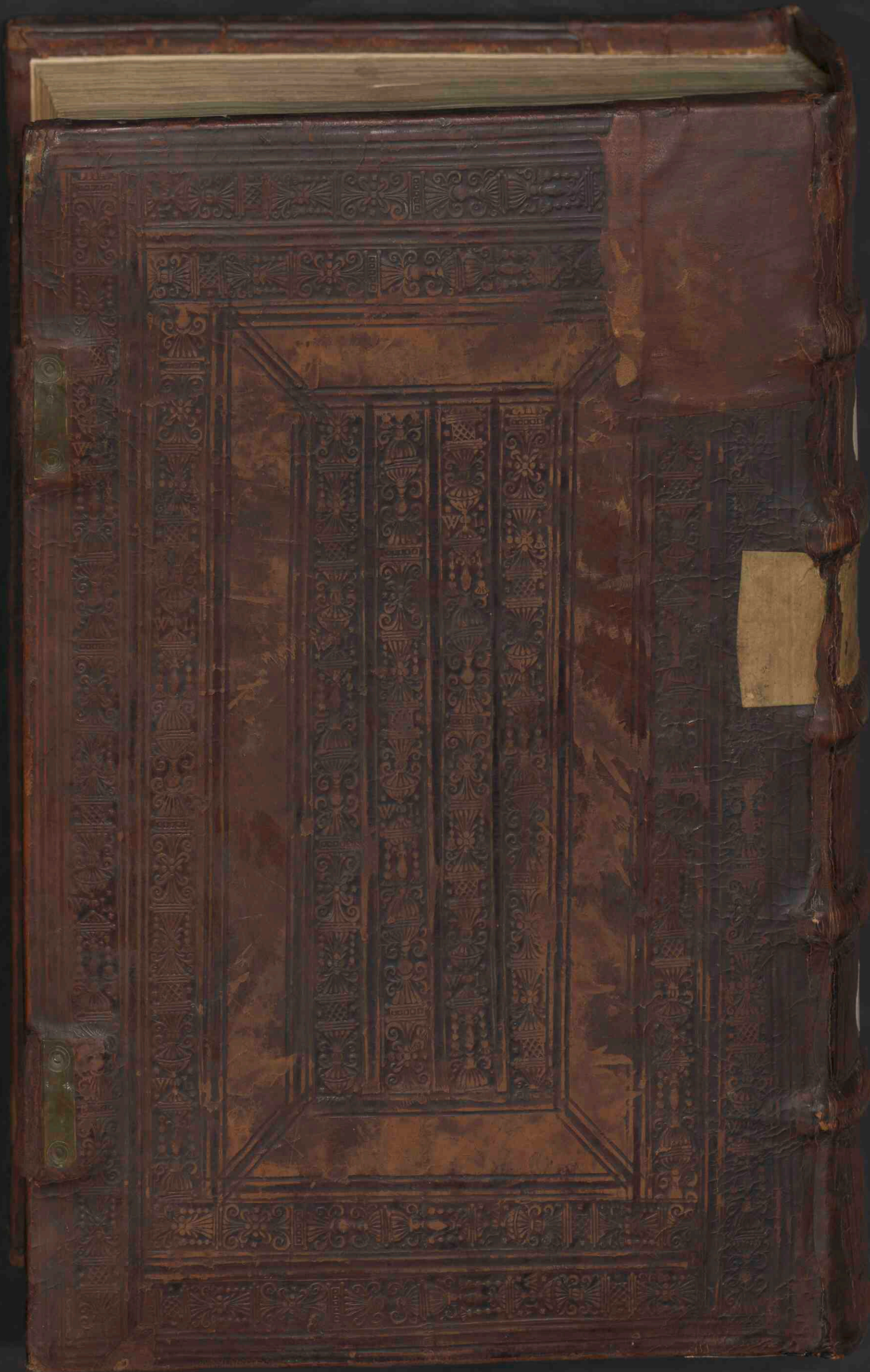

115.

115.

g.

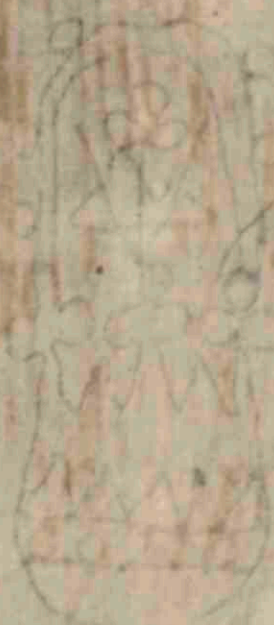

83

Litterae Latinae

X Folio n°. 83.

(4)

19-9-19

[Faint, mostly illegible Latin text from a manuscript page.]

in uenerabili
sua in iure
ma in p
era p adenda
in f

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

in uenerabili

Universteitsbibliotheek

Utrecht

11. 5. 50

N° 250. 9.

N° 134. a.

P. TERENTII COMOEDIAE SEX, TVM EX DONATI
commentarijs, tum ex optimorum, præsertim veterum, exemplarium col-
latione, diligentius quàm vnquam antehac, emendatæ.

AELII DONATI ANTIQVISSIMI ET CELEBERRIMI
grammatici in easdem, quicunque extant, commentarij, ex veteri codice
manu descripto, græcis etiã repositis, accurate castigati.

CALPHURNII in tertiam comœdiam doctissima interpretatio.

EORVM, quæ in commetarijs sparsim annotata sunt, index amplissimus.

Ex domo Buedeli

PARISIIS.

EX OFFICINA ROBERTI STEPHANI.

M. D. XXIX.

C V M P R I V I L E G I O,
Cuius diploma seruatur ab ipso typographo.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS
LATINIS IAMBI.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem dissoluam tibi:
Vt contra si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam statuo de comico.
Plautus secundus facile exuperat cæteros.
Dein Næuius qui seruet, pretio in tertio est.
Siquid quarto detur, dabitur Licinio.
Post insequi Licinium facio Attilium.
In sexto consequitur hos Terentius.
Turpilium septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo antiquitatis causa Ennium.

ROBERTVS STEPHANVS LECTORI
SALVTEM.

N TIBI, lector optime, Terentius ex nostra prodit officina cum
E Donati commētarijs, in quibus emendandis nihil, quod quidem in
nobis fuerit, prætermisimus.

In primis enim Terentij verba passim in commentario mutilata & confu-
sa, vbiq̃ue instaurata sunt: ab ipsaq̃ue interpretatione sic discreta, vt statim le-
gentium oculis sese offerant.

Deinde cætera omnia ita distinctionibus suis illustrata, vt nunc citrà of-
fendiculum & legi, & intelligi possint: cum in vulgatis codicibus nihil non es-
set vndique perturbatum.

Præterea non modo verba plurima, & expositiones, sed etiam integræ
paginae, quæ prius inuersæ, & suo loco motæ fuerant, in sedes proprias reuo-
catae sunt.

Quarto loco dictiones innumerabiles passim corruptæ, & quasi prodig-
ialiter deformatæ, naturali, quantum licuit, integritati sunt restitutæ.

Ad hæc tum verba, tum sententiæ maxima ex parte suppletæ sunt, quæ in
locis innumeris desyderabantur.

Postremò repozita sunt græca propè omnia, pro quibus antehac excusi co-
dices lacunis ferè scatebant. Hæc autem laboris pars operosissima fuit: cum in
vetusto exemplari manu scripto (quod nobis erat ex dono Iodoci Badij opti-
mi soceri nostri, de quæ optimis studijs in omni vita benè meriti) obscura tan-
tum restarent vestigia græcarum literarum: quæ, nisi ab homine perito, diui-
nari non poterant. Quæ omnia in fauorem & subsidium studiosorum præsti-
tit quidam noster, imò communis optimi cuiusque amicus, græcè ac latine do-
ctissimus: qui hanc suscepit emendationem antiquo illo, quem dixi, potissi-
mum fretus archetypo. Cuius fidem tamen in plærisque secutus est: in pluri-
mis tamen est vsus coniectura sua: cæterum non sine acerrimo, quo in primis
præditus est, iudicio.

Præter autem suprâ dictas nostræ huius editionis commoditates, senten-
tias authorum, quos Donatus citare solet, integras, paucis exceptis, reddidi-
mus: cum in cæteris exemplis aut truncatæ essent, aut earû dictiones vix sin-
gulis signatæ literis extarent. In qua laboris parte sæpe fuerunt euoluenda cõ-
plura scriptorum opera: sæpe interpellandus Petrus Rossetus poeta laureatus:
vt Virgilianos versus, quos ad vnguem tenet, nobis ad manum suggereret.

His igitur & alijs in hoc opere exhaustis laboribus: Donati in Terentiũ
non minus elegans, quàm docta & arguta interpretatio nunc primum in lu-
cem propemodum integra emittitur, quæ ad hoc tempus adeò lacera & muti-
lata fuit, vt vix ab ipso authore, si forte reuixisset, agnosci potuerit.

Prætereo quòd in ipso Terentio partim ex Donati commētarijs, partim
ex optimorum exemplarium collatione haud pauca fideliter correximus. In
summa tale nunc prodit opus, vt veluti nouũ, nedum instauratũ videri possit.

Quod si quis hæc non credit, aut parui putat nostrum hac in re laborem,
atque diligentiam: obtestamur eum per deum immortalem, ut ne grauetur no-
stram editionem cum cæteris conferre. Hoc ubi diligenter effecerit: nos conti-
nuo iudicet nihil rei literariæ contulisse: nisi supra sex milia insignium errato-
rum in nostris exemplis emendata deprehenderit. Cæterum ne quis erret, hoc
sciat: fieri non potuisse, quin in tanta corruptione non nihil imperfectum remā-
serit. Nam si quis hic omnia requireret exactissima: huic Donatus ipse, qui hoc
præstet, à mortuis excitandus erit. Sed iam desino te pluribus admonere de
nostra diligentia. Vale candide lector: & nostris, amicorumque laboribus,
dū licet, otiosè frui. Ex nostra officina libraria nono calendas Iulias. 1529.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA AC COMOE-
DIA NON PAVCA, EX AELIO DONATO.

VLIVS Terētius Afer, Carthaginē natus, seruiuit Romæ Terē-
tio Lucano Senatori. à quo ob ingenium, & formā nō institutus mo-
do liberaliter, sed & mature manumissus est. Quidā captū esse existi-
māt. quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet: cū in fine secūdi belli Pu-
nici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus: nec si à Numidīs, aut Getulīs
captus sit, ad ducē Romanū peruenire potuisset, nullo cōmercio inter Italicos
& Afros, nisi post deletam Carthaginē, cōcepto. Hic cū multis nobilibus fami-
liariter vixit: sed maxime cum Scipione Africano, & cū Lælio. quibus etiam
corporis gratia conciliatus existimatur. quod & ipsum Fenestella arguit, con-
tendens vtroque maiorē natu fuisse. quāuis & Cornelius Nepos æquales om-
nes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hęc faciat,
Dum lasciuiam nobiliū & fucosas laudes petit:
Dum Africani voce diuina inhiat auīdis auribus:
Dum ad Furium se coenitare, & Lælium, pulchrum putat:
Dum se amari ab hisce credit, crebrō in Albanum rapī
Ob florem ætatis suæ: ipse sublati rebus ad summam
Inopiam reductus est.
Itaque ē conspectu omnium abiit in Graciā in terram vltimā.
Mortuus est in Stimphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles. facillime
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiā:
Saltem vt esset quō referret obitum domini seruulus.
Scripsit comoedias sex. ex quibus primā Andriam cum ædilibus daret,
iussus antē Cerio recitare, ad coenantiē cum venisset, dictus est, initiū quidē fa-
bulæ, quod erat cōtemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulū residēs legisse: post
paucos verō versus inuitatus vt accūberet, coenasse vnā, deinde cætera percur-
risse nō sine magna Cerij admiratiōe. & hāc autē, & quinque reliquas æqua-
liter populo probauit. Quāuis Volcatius de enumeratiōe omnium ita scribat,
Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.
Eunuchus quidem bis acta est: meruitque pretium quantum nulla antea
cuiusquam comoedia, id est octo milia numūm. propterea summa quoque ti-
tulo ascribitur. Nam Adelphorum principiū Varro etiam præfert principio
Menandri. Non obscura fama est adiutum Terentium in scriptis à Lælio &
Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipse auxit: nunquam enim
nisi leuiter se tutari conatur, vt in prologo Adelphorum,
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles,
Hunc adiutare, assidueque vnā scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximā: cum illis placet

TERENTII VITA

Qui vobis vniuersis, & populo placent:

Quorum opera in bello, in otio, in negotio,

Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autē se leuius defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioi nō ingratum esse hāc opinionē: quæ tamē magis & vsque ad posteriora tēpora valuit.

Q. Memmius in oratione pro se ait, P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenā detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martijs admonitum ab vxore, temporius vt discumberet, petijisse ab ea ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronuntiasse versus qui sunt in Heautontimorumenos,

Satis pol proterue me Syri promissa huc induxerunt.

Satras Terentium existimat, si modo in scribendo adiutoribus indigerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere: quàm Sulpitio Gallo homine docto, & qui consularibus ludis initiū fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, consulari utroque, ac poeta. Ideo ipsum non iuuenes designasse, qui se adiunxisse diceretur: sed viros, quorum operā, & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comoedias nondum quintum atque trigessimū egressus annum, caussa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere: seu percipiēdi Græcorū instituta morēsque, quos perinde exprimeret in scriptis, egressus urbem est, neque amplius redijt. de morte eius Volcatius tradit, Sed vt Afer sex populo edidit comoedias, Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel Conscendit, visus nunquam est. sic vita vacat.

Q. Cōsetius redeūte à Græciā perijsse in mari dicit cū centū & octo fabulis cōuersis à Menandro. Cæteri mortuū esse in Arcadia Stymphali sinu Leucadiæ tradunt, Cn. Cor. Dolabella, Marco Fuluiō nobiliore cōs. morbo implicitū acri, dolore actædio amissarū satyrarū, quas in naui præmiserat, ac simul fabularū quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quæ equiti Ro. nupsit. Item hortulos xx iugerum, via Appia ad Martis villam. quo magis miror Porcium scribere, — nihil Publius

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,

Tres per idem tempus qui agitabant nobiles. facillime

Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiā:

Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

Hūc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribēs in cōpitalibus, Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solū Neuio, & Plauto, & Cecilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hætenus laudat,

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti

Conuersum, expressumque Latīna voce Menandrum

DE TRAGŒDIA ET COMŒDIA.

In medio populī sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcīa dicens.

Item C. Cēsar,

Tu quoque tu in summis, ò dimidiate Menander,
Poneris, & merito, puri sermonis amator,
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Gracis, neque in hac despectus parte iaceres,
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poetas fuisse scribit
Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Te-
rentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Tere-
ntium Valegius in actione ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has qui iura populis recensentibus
Dabat, summo honore affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro translatae esse dicuntur comico, Phormio, & Hecy-
ra: quatuor reliquæ à Menandro, ex quibus magno successu, & pretio stetit
Eunuchus fabula: Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

INITIVM Tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis est inchoatum:

I quibus pro fructibus vota soluētes operabātur antiqui. Nā incēsis
iā altaribus, & admoto hīrco, id genus carminis quod sacer chorus

reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur, vel ἀπὸ τοῦ τραγού, hoc est ab hīrco
hoste vinearū, & à cantilena. eius ipsius rei apud Vergiliū plena sit mentio. vel
quod hīrco donabatur eius carminis poeta: vel quod vter eius musti plenus so-
lenne præmiū cātoribus fuerat: vel quod ora sua fecibus perlīnebāt scenici an-
te vsum personarū ab AEschylo repertum. Feces enim dicuntur græce τεύχες.

Et his quidem causis tragœdiæ nomē est inuētum. At verò nōdum coactis in
urbē Atheniēsis, cū Apolloni Nomio, id est pastorū vicinorūque præsidī
deo, constructis aris in honorē diuinæ rei circū Atticæ vicos, villas, pagos, &

compita festū carmē solēniter cātaret: orta est comœdia, ἀπὸ τοῦ κομᾶειν καὶ ἄδαν,
quod est comestātū ire cātantes. quod à poetis solēni die, vel amatorie lasciuiē-
tibus choris comicis nō absurdū est. Itaque vt rerū, ita etiā temporum ipsorū

coepto ordine tragœdia primo prolata esse cognoscitur. Nam vt ab incultis, &
feris moribus paulatim peruentū est ad māsuetudinē, urbēsq; sunt conditæ,
& vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longe ante comicas inuē-

tæ. Quauis autem retro prisca voluētibus reperiatur Thespīs tragœdiæ pri-
mus inuētor: & comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Aristophanē-
que esse datur: Homerus tamen, qui fere omnis poeticæ largissimus fons est,

etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorū operum lege
præscripsit: qui Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ
fecisse monstratur. Nam post illius tale, tantūque documentum, ab ingenio

Tragœdia

Tragœdiæ
& comœdiæ
veteris inuē-
tores
Ilias homeri
tragœdia
Odyssea co-
mœdia

lissimis imitatoribus & digesta sunt in ordinem, & diuisa ea, quæ etiam tum temere scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimētis haudquaquam vt postea facta sunt, decōra atque leuia. At nos ea, quæ propriè de tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tēpora differamus: & de his fabulis iam loquamur, quas Terētius imitatus est. Postquā demonstrans de originis causā de vtriusque generis initio diximus: quod necesse est iam dicemus. Comœdia ferè vetus, vt ipsa quoque olim tragœdia, simplex carmen, (quemadmodū iam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc spatiatus, nunc reuoluēs gyros, cū tibiçine cōcinebat. Sed primo vna persona substituta est cantoribus, quæ respōdens alternis choro, locupletauit, variavitque rem musicā. tum altera, tū tertia, & ad postremū crescente numero, per auctores diuersos personæ, pallæ, cothurni, socci, & cæteri ornatus atque insignia scenorum reperta: & ad hoc vniciūque suus habitus: & ad vltimum qui primarum partium, qui secundarum, & tertiæ, qui quartarum, atque quintarum actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabilis, & vix dum incipiens, καμωδία dicta est ἀρχαία, idcirco quia nobis parum cognitis vitijs * autem quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis: & denominatio omnium, de quibus libere describebatur. Etenim per priscos poetas non vt nunc, penitus ficta argumenta: sed res gestæ à ciuibus palam cum eorum sæpe, qui gesserant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multū profuit ciuitatis: cū vnusquisque cauere, culpa ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro. Sed cū poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos: ne quisquā in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra sumpsit exordium. quæ à satyris, quos illotos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est. et si aliunde nomē traxisse prauè putāt alij. Hæc, quæ satyra dicitur, eiusmodi fuit, vt in ea quauis duro & veluti agresti modo, de vitijs ciuium tamē sine vilo proprii nominis titulo carmen esset. Quod itē genus comœdiæ multis obfuit poetis, cū in suspitionē potentibus ciuibus venissent illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis, quod primo Lucilius nouo cōscripsit modo, vt poesim inde faceret, id est vnius carminis plures libros. Hoc igitur quo supra diximus modo, coacti omittere satyrā, aliud genus carminis τὴν νέαν καμωδίαν, hoc est nouā comœdiā reperere poetæ: quæ argumēto cōmuni magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret: & minus amaritudinis spectatoribus, & eadē opera multū delectationis afferret: cōcinna argumēto, cōsuetudine congrua, vtilis sententijs, grata salibus, apta metro. Vt igitur superiores illæ suis quæquæ celebrantur authoribus: ita hæc cū multa dicēda sint, sat erit tamen velut admonēdi lectoris causā, quid de arte comica veterū chartis cōtinetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimque personarū numero in quinque actus processit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouā comœdiam sic peruēnit, vt in

Comœdiæ
tus

Satyræ origo

Comœdia
noua

ea non modo non inducatur chorus, sed ne locus quidem ullus iam relinquatur choro. Nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad catores ab actoribus fabula transibat, consurgere & abire cepisset: admonuit poetas primo quidem choros praetermittere, locum eis relinquētes: ut Menander fecit, hac de causa, non ut alij existimant, alia. Postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici. unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile est. Tum etiam Graeci prologos non habent more nostrorum, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id est deos argumentis narrandis machinatos ceteri Latini instar Graecorum habent: Terentius non habet. Ad hoc πρὸς τακτικὰ πρόσωπα, id est personas extra argumentum accersitas non facile ceteri habent: quibus Terentius saepe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, et si ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus, duntaxat in secundo & quarto loco: tamen a Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest, comminuti ad imaginem prosae orationis. Tum personarum leges circa habitum, aetatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio custodiuit. Quinetiam solus ausus est cum in fictis argumentis fidem veritatis assequeretur, etiam contra praescripta comica meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonae sint, & voluptas per ipsum & causa non desit. Haec cum artificiosissima Terentius fecerit: tum illud est admirandum, quod & morem retinuit ut comaediam scriberet: & temperauit affectum, ne in tragedia transiret. quod cum alijs rebus minime obtentum & a Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis ferè magnis comicis inuenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod eius fabulae eo sunt temperamento, ut neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abijciantur ad histrionicam. Adde quod nihil abstrusum ab eo ponitur: aut quod ab historicis requirendum sit, quod saepius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac styli ita attente mormor est, ut nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quae obesse potuerunt: tum quod media primis atque postremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, sed aptum, ex se totum, & vno corpore videatur esse compositum. Illud quoque mirabile in eo, primo, quod non ita miscet personas quatuor, ut obscura sit earum distinctio: Et item quod nihil ad populum facit actorem velut ex tragedia loqui, quod vitium Plauti frequentissimum est. Illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum. nam excepta Hecyra, in qua scribit Paphili amorem, ceterae quinque binos adulescentulos habent. Illud verò tenendum est, post νεῦρον καὶ μεθόδιον Latinos multa fabularum genera protulisse: ut Togatas, a scenicis atque argumentis Latinis: Praetextatas, ab dignitate personarum, & Latina historia: Attellanas a ciuitate Campaniae ubi actitatae sunt plurimae: Rhintonicas, ab actoris nomine: Tabernarias, ab humilitate argumenti & styli: Mimicos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Inter tragediae autem & comediae cum multa, tum in primis hoc distat: quod in comedia mediocres fortunae hominum, parui impetus, periculaque, laetique sunt exitus actionum. At in tragoe-

Fabularum genera
nata
Togatae
Praetextatae
Attellanae
Rhintonicae
Tabernariae
Mimicae
Comediae &
Tragodiae
differentia

DE TRAGŌEDIA

dia, omnia contraria, ingentes personae, magni timores, exitus funesti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla ultima. In tragœdia contrariis ordinibus res aguntur. Tum quod in Tragœdia fugienda vita, in comœdia capessenda exprimitur. Postremo, quod omnis comœdia de fictis est argumentis: Tragœdia saepe ab historica fide petitur.

Latinae fabulae primo à Liuiio Andronico scriptae sunt ad cunctas res, cum etiam tum recentius idem & poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdiae autem, motoriae sunt, aut statariae, aut mistae. motoriae, turbulentae: statariae, quietiores: mistae, ex utroque actu consistentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, Prologum, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus, est velut praefatio quaedam fabulae: in quo solo licet praeter argumentum aliquid ad populum, vel ex poetae, vel ex ipsius fabulae, vel ex actoris commodo, loqui. Protasis, primus est actus, initiumque dramatis. Epitasis, incrementum, processusque turbatur: ac totius, ut ita dixerim, motus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comœdia est fabula diuersa instituta continens, affectumque ciuilium ac priuatarum rerum: qua discitur quid sit in vita utile, quid contraeuitandum. Hanc Graeci sic diffinire, *κωμωδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, & πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιεχέμενη*. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitae, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiae autem à more antiquo, dictae: quia in vicis huiusmodi carmina initio agebantur apud Graecos: ut in Italia copulatis ludicris ad misto pronuntiationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut *ἄπο τοῦ κωμῶν*, hoc est ab actu vitae hominum qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regibus, ut sunt personae tragicarum. Comœdia verò, quia poema sub imitatione vitae atque similitudine compositum est, in gestu & pronuntiatione consistit. Comœdiam apud Graecos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos certum est. Comœdiam, & Tragœdiam Togatam primo Liuius Andronicus reperit: aitque Comœdiam esse quotidianae vitae speculum: nec iniuria. nam ut intenti speculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus: ita lectione comœdiae imitationem vitae, consuetudinisque non ægerrime animaduertimus. Huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusque peruenerit. Athenienses namque Atticam custodientes elegantiam, cum vellent male viuentes notare, in vicos & copita ex omnibus locis laeti, alacresque veniebant: ibique cum nominibus singulorum vitam publicabant: unde nomen compositum ut comœdia vocaretur. haec autem carmina in pratis primum mollibus agebantur. nec deerant praemia, quibus ad scribendum doctorum prouocaretur ingenia: sed & actoribus munera offerebantur, quolibet iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caeterum namque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur: à quo etiam tragœdiae nomen exortum est. Nonnulli autem ex amurca olei fecerunt, quae est humor aquatilis, tragœdiam dici, vocarique maluerunt. Qui ludii cum per artifices in honorem Liberii patris agerentur: etiam ipsi comœdiarum, tragœdiarumque scriptores huius dei velut patris, numen colere venerarique

Fabulae à quo primum scriptae

Comœdiae partes Prologus

Protasis Epitasis Catastrophe

Comœdia quid

Comœdiae primus rector

Comœdiae origo

Tragœdia

coeperunt. cuius rei probabilis ratio extitit. ita enim carmina inchoata profes-
rebantur, ut per ea laudes eius, & facta gloriosa celebrari, proferrique consti-
ret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Thespis autem primus hæc scri-
pta in omnium notitiam protulit. Postea AEschylus secutus exemplum, publi-
cavit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur,
Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustis vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentque peruncti secibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
AEschylus, & modicis instrauit pulpita tignis:
Et docuit magnūque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his comœdia non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex est accepta: chorusque
Turpiter obtulit sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus vestigia Græca
Ausu deferere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

FABULA generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, tragœdia, &
comœdia. Si latina argumētatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem mul-
tas species habet. aut enim palliata est, aut togata, aut tabernaria, aut attella-
na, aut mimus, aut Rhyntonica, aut planipedia. Planipedia autem dicta ob
humilitatē argumēti eius, ac vilitatem actorum, qui non cothurno, aut socco
vtuntur in scena, aut pulpito, sed plano pede. vel ideo quod non ea negotia con-
tinet, quæ personarū in turribus aut in coenaculis habitantiū sunt, sed in pla-
no & humili loco. Personati primi egisse dicuntur comœdiam Cincius & Fa-
liscus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarum
scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euentu. Nomi-
ne, ut Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, ut Andria, Leucadia,
Brundulina. Facto, ut Eunuchus, Asinaria, Captiui. Euentu Comorientes,
Adelphi, Heautotimorumenos. Comœdiarū formæ sunt tres, Palliatae,
græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant. Togatae, iuxta
formam personarum, habitum togarū desiderantes. Attellanae, salibus & iocis
compositæ, quæ in se non habent nisi vetustā elegantiā. Comœdia autē
diuiditur in quatuor partes, Prologū, Protasin, Epitasin, Catastrophen. Pro-
logus est prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id est antecedens verā fabulæ
compositionem elocutio. Eius species quatuor sunt, συστατικός, commēdatitius,
quo fabula vel poeta cōmendatur. ἀναφορικός, relatiuus: quo aut aduersario ma-
lè dicta, aut gratiæ populo referuntur. ὑποθετικός, argumentatiuus. fabulæ argu-
mentum exponens. μικτός, mistus, omnia hæc in se continēs. Inter prologū, &
Prologium quidā hoc interesse voluerūt: quia prologus est ubi poeta excusa-
tur, aut fabula cōmendatur. prologiū autē est, cum tantum de argumento de-

Thespis
AEschylus

Fabulæ par-
tes
Comœdiæ
species
Planipedia

Cincius
Faliscus

Comœdiæ
formæ
Palliata
Tabernaria
Togata
Attellana
Comœdiæ
partes
Prologus &
Prologium

Prologus
Prologium

DE TRAGOEDIA ET COMOEDIA

ducitur. Protasis est primus actus fabulae, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis, inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe, explicatio fabulae, per quam euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quam poetarum: in nonnullis poetarum, quam fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronuntiabantur ante, quam poetae pronuntiarentur, ne aliqua inuidia a scribendo deterri possent. Cum autem per editionem multarum poetae iam esset authoritas acquisita, rursus priora poetarum nomina proferebantur: ut per ipsorum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actus diuersis ludis manifestum est inscribi. Nam ludorum quatuor sunt species, quos Curules Aediles munere publico curant. Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Graeci μεγαλειους appellant. Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij viri plene instruitur. Plebei, qui pro salute plebis eduntur. Apollinares, Apollini consecrati. In scena duae arae poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius dei cui ludi fiebant: unde Terentius in Andria ait, Ex ara hac, sume verbenas.

Hinc, Vlysses palliatum semper inducunt: siue quod aliquando insaniam simulauit: quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire, seu ob singularem sapientiam, qua tectus munitusque plurimum socijs profuit. Huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacae incolae, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personae, diademata habent: quauis regalia sceptrum nunquam tenuerint, cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Graeciae iuuentute ad gerenda cum Troianis bella, sacramenta coniurationis iniungunt, nec unquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comici senibus candidus vestitus inducitur, quod is antiquissimus fuisse memoratur. Adolescentibus discolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquae gratia: vel quo expeditiores agant. Parasiti cum intortis pallijs veniunt. Lato, vestitus candidus: erumoso, obsoletus: purpureus, diuitum: pauperi, phoeniceus datur: militi, chlamys purpurea: puellae, habitus peregrinus inducitur. Leno pallio varij coloris utitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quod trahuntur: quae res ab scenica luxuria instituta est. Eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significat. Aulaea quoque in scena in terra sternuntur, quod pictus ornatus erat ex Attica regia Roma usque perlatus: pro quibus, siparia, aetas posterior accepit. Est autem minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutatur. Diuerbia histriones pronuntiabant. Cantica vero temperabantur modis non a poeta, sed a perito artis musicae factis. Neque enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed saepe mutatis, ut significant qui tres numeros in comedijs ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulae & scriptoris, & actoris superponebant, huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi

Protasis
Epitasis
Catastrophe

Megalenses
ludi
Funebres
Plebei
Apollinares
Aræ duae

Vlysses palliatus

Personarum
comicarum
amictus

Syrmata

Siparium

Diuerbia
Cantica

Tibiae dex-
trae & sini-
strae in co-
mœdijs.

ex populo antè discerent quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsi antecedens titulus pronuntiaretur. Agebatur autē tibijs paribus, aut imparibus: & dextris, aut sinistris. Dextrae autem tibiae sua grauitate seriam comœdiæ dictionem pronuntiabant. Sinistræ & ferranæ acuminis leuitate iocum in comœdia ostendebant. Vbi autē dextra, & sinistra acta fabula inscribebatur, missum ioci & grauitates denuntiabantur.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Simo	senex.	Birria	seruus.
Sofia	seruus, libertus.	Lesbia	obstetrix.
Dauus	seruus.	Glycerium	meretrix.
Myfis	ancilla.	Chremes	senex.
Pamphilus	adolescens.	Crito	hospes.
Charinus	adolescens.	Dromo	seruus, lorarius.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA IN TERENTII ANDRIAM.

Ororem falso creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus.
Grauidaque facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc, nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,

Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Dauis suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium insperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

AELII DONATI ERVDITISS. GRAMMATICI
PRAEFATIO IN ANDRIAM TERENTII.

Comœdia Andria, cum palliata sit, de loco nomen accepit, & à Me-
C nandro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cum de Chryside loque-
 retur, sic ait, Hei vereor nequid Andria apportet malum & hoc com-
 mune vocabulum est & in græca, & in latina lingua. Hæc maiori ex parte mo-
 toria est, continetque actus amatorum adolescentium, & patrum piorum.
 Sunt ibi callidi serui, astuta ancillæ, seueri senes, adolescentulæ liberales. In hac
 primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Dauis, tertiæ Chremetis, & deinceps
 reliquorum. Prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter
 exasperatur: sed tamen id subtiliter, ut omnia laceffit facere videatur,
 ac dicere. Hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe penè tragica:
 & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit. Hæc prima acta est lu-
 dis Megalensibus Marco Fulvio ædile, & M. Glabrione, Q. Minutius Vale-
 rio Curulibus. Egerunt L. Atrilius Latinus Prænestinus, & L. Ambuius
 Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus, dextris & sinis-
 tris, & est tota Græca, edita M. Marcello & Sulpitio Consulibus: pronuntiatio
 quoque est Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen poetæ, & minoris apud
 populum authoritatis, ac meritum. De uerbijs authenticis lepide distincta est: &
 successu spectata prospero, hortamento poetæ fuit ad alias conscribendas. Initium
 autem προταπικὴ πρόσωπον, id est aduentitia personam recepit Sosia propter euoluē-
 dam argumenti obscuritatem. Persona autem protatica ea intelligitur, quæ se-
 mel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur.
 Adnotandum sanè puellarum liberalium nullam orationem in prosenio indu-
 ci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa
 quoque post scenam fieri solet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM.

Hremes Atticus pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus
C se Pasibulam perdidisse falso crederet relictam Athenis, nec visam
 postea multo tempore: tanquam unicam sibi putabat Philumenam:
 quam Charinus adolescens Atheniensis adamabat unice, & sibi petebat uxore-
 rem. Sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio ultro despoderat: qui Pam-
 philus contra sororem Chrysidis, ac peregrinam tum creditam, Pasibulam suam
 predictam alteram Chremetis filiam sub nomine Glycerij latenter sic amauit,
 ut ex ea filium suscepisset in scio patre, qua re intellecta commotus Simeo pater
 Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis à Da-
 uo ipse deluditur seruo. periculoque Charini, & Pamphili motus error in fabu-
 la, usque ad eum finem ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Cri-
 to rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à
 parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena verò Charino desponsa

detur, & traditur exoptanti. Perspecto argumēto scire debemus hāc esse virtutem poeticam, vt à nouissimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ, & originem narratiue reddat spectatoribus: authorēque præsentē sibi exhibeat, vbi finis est fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, vel virtutis nō modo secuti sunt Tragici, comicique authores: sed Homerus etiā & Virgilius tenuerunt. Diuisionem actuum in Latinis fabulis internoscere difficile est. causam iam dudum demonstrauius. Vnde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi distinguique possint, est operæpretium dicere: Principio dicendū est nullam personā egressam quinquies, vltra exire posse. Sed illa re plerūque decipimur, quod personam cum tacuerit, egressam falso putamus: quæ nihilominus in proskenio tacēs loquendi tempus expectat. Est igitur attente animaduertendum, vbi, & quando scena vacua sit ab omnibus personis: vt in ea chorus, vel tibicen audiri possit. quod quū viderimus, ibi actum esse finitū debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quod persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui nō intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim dijudicāt de rerum ac temporū quātitate. potest enim fieri vt & sit ingressa ac egressa, quā prauē credimus de proskenio nō recessisse. Posse autē quinto egredi personā, nō & necesse esse dicimus: vt appareat vltra exire non posse: In tragœdia & parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sofiam continet argumenti: quod populus hac occasione perdiscit: mox querelam apud se Dauī de domino, & eiusdē cū domino verba: & rursus eiusdē serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt. Charini verba primò cum Birria seruo, & post cum ipso Pamphilo de nuptiis: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias. Birriæ verba: Dauī callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur. Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glicerij suspectus senis: & Dauī apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis verba cum Chremete de nuptiis: Dauī perturbatio ac Pamphili. Quartū actum per hæc intelligimus. prima Charini verba sunt indignātis velut fidē sibi nō seruata à Pamphilo: tum Mysidis verba apud Pamphilū, eiusdēque questus: Dauī administratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis prope iurgium disputatio: tum detectio fallaciarum Dauī: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus: & per eum cognitis rebus in tranquillū res acta, ducētibus vxores quas concupiuerāt Pamphilo & Charino. Illud nō cōmouere nos debet, quod in horū actūū distinctione videntur de proskenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus, ideo Terentiū vicinitalis mentionem fecisse in principio, vt modico receptu & adesse, & abesse personā intelligamus. nihil ergo secus factū est ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLA-
BRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBI-
VIVS TVRPPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MO-
DOS FECIT FLACCVS, CLAVDIFILIVS TIBIIS PA-
RIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAE-
CA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPITIO COSS.

PROLOGVS.

O E T A quum primũ animum ad scribendum appulit,
Id sibi negocii credidit solũ dari,
P Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verũ aliter euenire multo intelligit.
Nam in prologis scribundis operam abutitur
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtranuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transulisse, atque vsum pro suis.
Id isti vituprant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt nã intelligendo, vt nihil intelligant.
Qui quum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant: quos hic noster authores habet,
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porro moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite.
Vt pernoscatis, & quid spei sit relliquũ:
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectanda, an exigenda sint vobis prius.

AELII DONATI GRAMMATICI ILLUSTRIS IN PROLOGVM
ANDRIAE, INTERPRETATIO.

POETA QVVM PRIMVM ANIMVM AD SCRIBENDVM APPVLIT. Principium fa-
ctũ est à cõmendatione personæ, quod prudens, quod honestus Terentius. & honore ma-
iore poetã potius quàm Terentiũ dixit: vt illum, hoc ipso, de quo laborat, nomine ornaret.
Poeta quum primũ. Omnis huius prologi intentio hoc agit, vt nouo poetæ veniam pa-
ret, & veteri odium: & vt quàm maxime modestum, minimèque errantem Terentium
a.j.

probet. Poeta quum primum animū &c. Iam meritum poetæ dedit, poetam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. Poeta quum primum animum ad scribendum appulit. Sensus hic est, Proposuerat quidem poeta noster ut in prologis argumenta narraret: sed hoc imputat Lucio Launio aduersario, qui eū facere non permisit quod proposuerat, maledictis suis ad respondendum eundem pro uocans. **APPULIT.** Appellere proprie dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus accesserit. Virgilius, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Appulit. In secunda lectione attulit fuit: sed appulit magis: ut Terentius, Nam postea sic animum ad uxore appulit. **NEGOCIUM.** Modo pro molestia & cura, nō labore. **POPULO VT** placeret. Ut, ne nō significat: nec est modo coniunctio. **FABULAS.** ad **FECISSET**, retulit fabulas, nō ad **PLACERENT**. & est figura syllepsis. **FECISSET.** Bene fecisset, nō scripserat. Vnde & poetæ & τοῦ ποιῆσαι, id est à faciēdo dicti sunt. Sic Virg. Pollio & ipse facit nō ua carmina. **VERVM ALITER.** Sic Virg. Maior rerū mihi nascitur ordo, id est maius opus moueo. Non enim hoc se elegisse dicit, sed quasi ex ordine ipso natum sibi esse. **INTELLIGIT.** Quod credimus, plerunque falsum: quod intelligimus, certum est. **ALITER.** Aliter autem, contrā significat. Virgilius, Dijs aliter visum. **VERVM ALITER** EVENIRE MVITO INTELLIGIT. Adeo nec praparauerat, nec intenderat quenquam lādere, ut spe falsus, laceratūque hoc faciat. **OPERAM** **ABVTITVR.** Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus saluo vsu nobis subministratur. Abutimur, quādo deperdimus & rem & fructum. Nam vsui est ager, domus: abusui vinum, oleum, & cetera huiusmodi. Cicero, Non debet (inquit) ea mulier, cui vir bonorum suorum vsu fructum legauit cellis vinarijs & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. vsus enim, non abusus legatus est. ea inter se sunt contraria. Hac in topicis. **ARGVMENTVM** NARRAT. Quod verē prologi est officium. **QVI.** Pro vt. ergo non est modo pronomen. **SED QVI** MALEVOLI VETERIS POETAE. Primum à natura, maleuoli: deinde à tempore, vel ab inuidia, veteris: à signo æmulationis, poetæ. Vetus plerunque refertur ad laudem: interdum ad vituperationem, ut hic. & alibi, Vetus, veterinosus, senex. **VETERIS.** Pro cariosi & quasi rancidi posuit. atque ideo maleuoli: non criminibus, sed maledictis. Quid autem inter maledictū & crimen intersit, docet Cicero in Tusculanis. Veteris. Ratio inuidiæ. Poetæ. Causa infectionis. **MALEDICTIS.** Criminatio aduersarij. Veteris poetæ. Quia senex Lucius edebat fabulas, adolescentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: commendatio poetæ à persona aduersarij. **RESPONDEAT.** Excusatio respondentis, quod nō obstat, sed respondeat. **NUNC QVAM** REM. Quam, qualem. **VITIO DENT.** Vituperent, culpent. Vituperare, est mala vitio dare & etiam bona. Nunc quam rem vitio dent. Vtrum, nunc animaduertite: an, nunc vitio dent: & oratorie quasi multos facit, cum vnum suprā dixerit, ut Virgilius, Desiste matrem committere Teucris. **NUNC QVAM** REM **VITIO.** Propositio est. **ADVERTITE.** Legitur & attendite: vnde manifestum est & aduertite & attendite non esse plenum, nisi addideris **ANIMVM.** **MENANDER** FECIT **ANDRIAM.** Narratio est. & proprie facit. scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. sed sepe ad laudem Terentij, **FECIT**, pro eo quod est transtulit. **VTRANVIS.** Prima scena Perinthiæ, penē iisdem verbis quibus Andria, scripta est: cetera dissimilia sūt, exceptis duobus locis, altero ad versus xi, altero ad versus xx, qui in vtraque fabula positi sunt. **Qui** norit vnam, ambas nouerit. Omnem rem vno versu nouerit. **VTRANVIS.** Deest **HARVM.** **NON ITA** DISSIMILI. Ordo, Ita nō sunt. Ergo **ITA** subdistinguentū. **SED TAMEN.** Discretio est à superioribus, & est ἀνακρίνουσθαι. Nō enim suprā posuit **QVI** **DEM.** **NON ITA** dissimili sunt oratione. Ita, pro valde. & caute: potuit enim dici, Quomodo ergo sunt duæ dissimili oratione? Ita, ne Menandrum culpāre videatur, ita adiunxit, quod laudis est. **ORATIONE** **AC** **STYLO.** Oratio, in sensu est: stylus, in verbis. Oratio, ad res refertur: stylus, ad verba. Stylus non est in tempore, sed prolata oratione. oratio autem, est & in cogitatione & in prolato. Orationem in sententijs dicunt esse, stylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poemate oratio est. **QVAE** **CONVENERE** **IN** **ANDRIAM.** Apparet non de industria, sed casu esse translata ea quæ ex Perinthia in Andriam eodem sensu, iisdemque verbis perscripta fuerunt. Quæ conuenere in Andriam. Vnam ergo, non duas transtulit. Quæ conuenere in Andriam. Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam latinam, non græcam, fatetur transtulisse. Sed quare se onerat Terentius, cum poscit videri de vna transtulisse? Sic soluitur, Quia conscius sibi est primam scenam de Perinthia esse translata, ubi senex ita cum uxore loquitur, ut apud Terentium cum liberto. at in Andria Menandri, solus senex est. **ID ISTI** **VITVPRANT** **FACTVM.** Isti, ad reprehensionem sumitur personæ: inter: dum rei reprehensionem significat: ut Virgilius, Quid petis istis? **VITVPRANT.** Vitium rei parant. **DISPVANT.** Immorantur, calumniantur, argumentantur. **CONTAMINARI.** Proprie contaminare est manibus luto plenis aliquid attingere. & contaminare, attingere est, & polluere. Virgilius, Linqui pollutum hospitium. contaminatum. Contaminari. Tangi & relinqui polluta manu: ac per hoc voluit fœdari aut maculari: ut ipse ait, Ne hoc gaudium contamineat vitam ægritudine aliqua. **CONTAMINARI** **NON** **DECERE.** Id est, ex multis vnam non decere facere. **FACIUNT** **NÆ.** Næ quidam corripunt, & cum interrogatione pronuntiant: quidam produunt. quorum alij, ne pro nec accipiunt: id est, non: alij næ pro valde, ut, Næ ego sum infelix. & Cicero, Næ illi. Et hoc melius: nam statim infert, Qui cum hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium accusant. In singulis magna emphasis authoritatis: sed ordo non est seruatus. Ennius nanque ante Plautum fuit: sed, quod

Appellere

Negocium

Vt

Facio

Credo

Intelligo

Aliter

Vti

Abuti

Prologus

Qui

Vetus

Quis

Vitio dare

Vituperare

Aduertere

animum

Scribere

Facere

Ita

Oratio

Stylus

Argumentū

Iste

Vituperare

Disputare

Contaminare

re

Næ

est summæ autoritatis, Ennium vltimum dixit. **NE.** Nîmis, multum, plurimum. **QVI CVM** hunc Terentium, inquit, specialiter accusantes, nesciunt se bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum est ab exemplo & autoritate. **DEHINC VT QUIESCANT.** Recte. nã quiescere ille dicitur, qui est insolens & inquietus. **PORRO.** Porro, in futurum dixit. **MONEO.** Terribiliter dixit. Cicero, Moneo, prædico, admoneo. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduersarios. **NOScant.** Melius quàm si dixisset audiant. **FAVETE.** Iam ad auditores cõuertitur, à quibus fauorẽ cepit. Fauete dixit: quasi dicat, Hoc aduersarij faciunt: Vos autẽ, quod in vobis est, fauete. Vos ergo fauorem facite. **ET ADESTE.** Non vt absentibus dicit, quippe qui corporibus præsto erãt: sed, intenti estote, fauete, filete. sic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virgilius, Ore fauete omnes. Adeste. animis scilicet, auxilium præbete: vt aduocatus reo dicitur adesse. **AEQVO ANIMO.** Ab honesto. **ET REM COG.** A iusto. **COGNOSCITE.** Pernoscite. Sic dixit Cognoscite vt pernoscatis, quemadmodum in Hecyra, Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator sim. **VT PERNOSCATIS.** Ab vtili. **RELIQVVM.** Sũt qui pro reliquorũ accipiant, vt sit sensus, De hac fabula sumite specimen, vt sciatis an ceteræ vobis spectandæ sint. Nam postmodum dictũ alio prologo, Alias cognostis eius: quæso hanc noscite. Reliquũ. Quasi diceret, Postremũ, ergo aduersum est, id est τολοιπόρ. Sed siue hoc reliquum dicit, siue reliquũ pro reliquorum: geminato u scribitur. **DE INTEGRO.** Vtrum denuo, an ex integris grãcis? **SPECTANDAE, AN EX IGENDA E.** Syllepsis, vt suprà. ad verbũ enim **FACIET** declinauit, non ad **SPECTANDAE SINT.** **SPECTANDAE.** Proprie, vt fabulæ, id est probandæ. **EXIGENDAE.** Excludendæ.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA

SIMO SENEX. SOSIA SERVVS.

OSISTA ECINTRO auferte abite. Sosia

V Adesdum: paucis te volo. S O. dictum puta:

Nempe vt curentur recte hæc. S I. imò aliud. S O. quid est,

S I. Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?

Nihil istac opus est arte ad hanc rem quam paro:

Sed his, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. S O. expecto, quid velis.

S I. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi

Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,

Scis, feci, è seruo vt esses libertus mihi,

Propterea quòd seruiebas liberaliter.

S O. Quod habui summum pretium, persolui tibi.

In memoria habeo. S I. haud muto factum. S O. gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Sîmo: &

Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.

Sed mihi hoc molestum est: nam istac commemoratio,

Quasi exprobratio est immemoris benefici.

Quin tu vno verbo dic: quid est, quod me velis.

S I. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi,

S O. Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.

Cur simulas igitur? S I. rem omnem à principio audies.

Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum

Cognosces, & quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis Sosia,

- Liberius viuendi fuit potestas. nam antea
 Qui scire posses: aut ingenium noscere:
 Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. ita est
- SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
 Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
 Horum ille nihil egregie, præter cætera,
 Studebat: & tamen omnia hæc mediocriter.
 Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
 Adprime in vita esse vtile, vt NEQ V I D N I M I S.
- SI. Sic vita erat. facile omneis perferre, ac pati,
 Cum quibus erat cunque vnà. his sese dedere.
 Eorum obsequi studijs. aduersus nemini.
 Nunquam præponens se illis: ita, vt facillime
 Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.
- SO. Sapienter vitam instituit. nanque hoc tempore,
 OBSEQ V I V M A M I C O S, veritas odium parit.
- SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
 Ex Andro commigrauit huc vicinæ,
 Inopia, & cognatorum negligentia
 Coacta, egregia forma atque ætate integra.
- SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
- SI. Primum hæc, pudice vitam, parce, ac duriter
 Agebat, lana, ac tela victum quæritans.
 Sed postquam amans accessit pretium pollicens,
 Vnus, & item alter: ita vt ingenium est omnium
 Hominum à labore procliue ad libidinem:
 Accepit conditionem. dein quæstum occipit.
 Qui tum illam amabant, fortè, ita vt sit, filium
 Perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum.
 Egomet continuo mecum, Certè captus est,
 Habet. obseruabam mane illorum seruulos
 Venienteis, aut abeunteis. rogitaui, Heus puer,
 Dic sodes: quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
 Illi id erat nomen. SO. Teneo. SI. Phedrū, aut Cliniam,
 Dicebant, aut Nicëratum. nam hi tres tum simul
 Amabant. Eho quid Pamphilus? quid? symbolum
 Dedit: cœnauit. gaudebam. Item alio die
 Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
 Quidquam attinere. enīmuero spectatum satis
 Putabam, & magnum exemplum continentia.
 Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
 Neque commouetur animus in ea re tamen,

Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
 Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
 Bona dicere, & laudare fortunas meas,
 Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
 Quid verbis opusest? hac fama impulsus Chremes,
 Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
 Cum dote summa filio vxorem vt daret.
 Placuit, despondi. hic nuptiis dictus est dies.
 so. Quid obstat, cur non veræ fiant? si. audies.
 Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysis vicina hæc moritur. so. o factum bene,
 Beasti. metui à Chryside. si. ibi tum filius
 Cum illis qui amabant Chrysidem, vnà aderat frequens,
 Curabat vnà funus. tristis interim,
 Nonnunquam conlachrumabat. placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam, Hic parvæ consuetudinis
 Causa, mortem huius tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni,
 Mansuetique animi officia. quid multis moror?
 Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
 Nihil suspicans etiam mali. so. hem, quid est? si. scies.
 Effertur. imus. Interea inter mulieres
 Quæ ibi aderant, forte vnam aspicio adolescentulam,
 Forma. so. bona fortasse. si. & voltu Sosia
 Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.
 Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, & quia erat forma præter cæteras
 Honestæ, & liberali, adcedo ad pedissequas.
 Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit ilico animum. at at, hoc illud est.
 Hinc illæ lachrumæ: hæc illa est misericordia.
 so. Quàm timeo, quorsum euadas. si. funus interim
 Procedit. sequimur. ad sepulchrum venimus.
 In ignem posita est. fletur. interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammam adcessit imprudentius
 Satis cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat.
 Adcurrit. mediam mulierem complectitur.
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneret,
 Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
 so. Quid ais? si. redeo inde iratus, atque ægre ferens.

- Nec satis ad obiurgandum causæ. diceret,
 Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
 Quæ sese voluit in ignem iniicere, prohibui.
 Seruauî. honesta oratio est. SO. recte putas.
 Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit:
 Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
 SI. Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
 Indignum facinus, comperisse Pamphilum
 Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
 Negare factum. ille instat factum. denique
 Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
 Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc quidē
 Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. qui cedo?
 SI. Tute ipse his rebus finem præscripsi pater.
 Propè adest, quum alieno more viuendum est mihi.
 Sine nunc meo me viuere interea modo.
 SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
 SI. Si propter amorem vxorem nolit ducere,
 Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria est.
 Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
 Vera obiurgandi causa sit, si deneget:
 Simul sceleratus Dauus si quid consili
 Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
 Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia
 Facturum, magis id adeò, mihi vt incommodet,
 Quàm vt obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. Rogas?
 Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero,
 Sed quid opus est verbis? Sin eueniat (quod volo)
 In Pamphilo vt nihil sit moræ: restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est. & spero confore.
 Nunc tuum est officium, has bene vt adsimules nuptias:
 Perterrefacias Dauum: obserues filium,
 Quid agat, quid cum illo consilij captet. SO. sat est.
 Curabo. eamus iam nunc intrò. SI. I. præ, sequar.

AELII DONATI GRAMMATICI ILLUSTRIS IN ANDRIAM P. TE

RENTII INTERPRETATIO.

OS ISTHÆC INTRO AVFERTE. In hac scena hæc virtus est, vt argumēti narra-
 tiōe actio scenica videatur, vt sine fastidio lōgus sermo sit, ac senilis oratio. Vos isthæc.
 Hæc scena pro argumenti narratione proponitur, in qua fundamenta fabulæ iaciun-
 tur: vt virtute poetæ, sine officio prologi, vel *θεῶν ἀπὸ μυχῶν*, & periocham comœ-
 diæ populus teneat, & res agi magis, quàm narrari videatur. Vos isthæc intrò auferte.
 abite. Molliter retenturus, & experturus Sositam, imperat vt remaneat. addit etiam causam alijs abeun-
 di, dicendo, Isthæc intrò auferte: ne suspicionem iniiciat, Sositam communicandi secreti causa res

manſiſſe. Et bene, auferre. Auferimus enim ea quæ cum ſaſtidio cernimus. Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deinde quaſi reſpicientes increpat, dicendo, **ABITE**. Abite, concitatus legendum eſt: quia & reſpectantes properanter diſcernit à Soſia. Soſiæ perſona proſtatice eſt. non enim uſque ad finem perſeuerat: ut eſt Daut in Phormione, in Hecyra Philotidis & Syra. **ADES DVM**. Ades, imperatuum eſt. dum **παράλορος**: eſt enim productio, & adiectio ſyllabæ, ut Ehdum ad me. **PAVCIS TE VOLO**. deſt colloqui, & verbis: & eſt figura ſyllepiſis. **DICTVM PVTA**. Ad hoc reſpondeat, ut agi res videatur, quemadmodum ſuprà diximus. **VT CVRENTVR RECTE HAEC**, diligenter coquatur. Curatio, proprie medicorum eſt: cura, reliquorum. ſed coquina, medicinæ ſamulatrix eſt. **HAEC, ΔΑΚΤΙΚΩΣ**. NEMPE VT CVRENTVR. deſt viſ: ut ſit, nempe viſ. **IMO ALIVD**. Bene **ἀντίονκ' τὸ ἴμο**, & deſt volo. **MEA ARS**. Ars **ἀπὸ τῆς ἀρετῆς** dicta eſt per ſyncope. **ἀρετὴ** autem, virtus eſt. Virtutis verò quatuor generales ſunt partes, Prudentia, Juſtitia, Fortitudo, & Temperantia. ſed prudentia, in multis rebus deſcendit. **EFFICERE**. Facere, eſt in opere eſſe: ſed efficere, perfectionem designat. **NIHIL ISTHAC OPVS EST ARTE**. mire ait, arte opus nō eſt, ſed opus eſt artib⁹. **SED HIS QVAS SEMPER IN TE INTELEXISTAS**. Ipſe hic ſignatiſſime oſtēdit, multas, variāſq; artes eſſe, id eſt **ἀρετῆς**, quæ virtutes intelliguntur. **SED HIS**. Zeugma à ſuperiore, quod ſubauditur artibus. **SITAS**, conſtitutas, poſitas. **FIDE ET TACITVRNITATE**. Fides, eſt cōmendatorum fida executio, vel obſervantia. Taciturnitas verò, obſervantia genus in ſilentio cōſtituta, & in celandō ſecreta. Quarit autē taciturnitatē, ne prodat Pamphilo ſecretū quod ei cōmendaturus eſt. Fidē, ad complēda: taciturnitatē, ad celandā mādata. **EXPECTO**. Expecto, deſidero: ut Virg. Expectate venis. **QVID VELIS**. deſt, ſcire. nā ſi dixiſſet, quod velis, nihil deſideraſſet. **EGO POSTQVAM**. Commendatio perſonæ potius quā ſerui: ne cōtra filium leui ſeruo aliquid cōmitti indecore videatur. **TE EMI A PARVULO**. Tale eſt, Parvulum ego te Iugurtha, apud Saluſtium. A parvulo. nō enim à paruo, ſed à parvulo. **SCIS**, hoc eſt à parvulo ſcis. **SEMPER**. Cōtinuationē ſignificat ſemp. **IUSTA ET CLEMENS**. Ita dixit iuſta, ut alibi, Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Quid enim nō iuſtū dño in ſeruſ? **Iuſta**. In qua nihil iniquū iubetur: clemēs, in qua etiā de iuſto multū remittitur. Apud me **IUSTA**, id eſt moderata, æqualis, cui cōtrariū ait Virg. Et iniquo pōdere raſtri. Et, Iniuſto ſub ſaſce viam dū carpit. Nam qui **IUSTAM**, debitam, nūc dici putant, nihil aſſerūt ad iuandā ſententiā. **Iuſta & clemens** fuerit **SERVITVS**. Libertatem imputatus, clementē intulit ſeruitutē. **Seruitus**. Mire ſeruitutē pro dominatu poſuit. Sic Saluſtius, Dein ſerui imperio **P.C.** **FECI E SERVO VT ESSES LIBERTVS MIHI**. Dulcem libertatē fecit operatione & tractatione verborum, dicēdo ex ſeruo libertum. non enim tantā haberet gratiam ſi dixiſſet, feci libertus ut eſſes: quā ſi dicat, feci ē ſeruo ut eſſes libertus. ac ſi quis dicat, feci ut eſſes ſanus, non tantā haberet gratiam, quā ſi dicat, feci ut ex ægro ſanus eſſes. Et **MIHI** emphatiſm habet: quod mihi libertus factus ſis, non filio. Aut ideo mihi additū eſt: quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi: ne permiſceret filium, cui nec liberti munus debeat. **E ſeruo**. Mire addit ē ſeruo: ut vim beneficii exprimeret. **SCIS**, **FECI E SERVO VT ESSES LIBERTVS MIHI**. Hinc Virg. Nympha decus fluuiorū animo gratiſſima noſtro. **SCIS VT TE CUNCTIS VNAM**, quæcunq; Latine Magnanimi Iouis ingratū aſcendere cubile, Pratulērim, cōſequē libens in parte locarim. **LIBERALITER**. bene: quia omne bonū libero aptum eſt: malum ſeruo. Idem alibi, Factum à vobis duriter, immiſericorditēque: atque etiam ſi eſt pater, dicendum magis aperte, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nunc officia quaſiturus. Nunc enim dicit artiſicioſe, quia ſuprà ait, Nihil iſthac opus eſt arte. **SERVIEBAS**. Bene imperfecto tempore, nō perfecto, uſus eſt: ut oſtendat eum potuiſſe ſibi etiam, atque etiam ſeruire. quale eſt illud Virgilij, Atque omnes pelagique minas, cōſeq; ferebat Inualidus. ut oſtendat eū quāuis inualidus eſſet, tamen adhuc potuiſſe laborem exercitiūque ferre. **SYMMVM PRETIVM**. libertatem dicit. **PERSOLVI TIBI**. Quia pretium dixerat, perſolui dixit proprie. **Perſolui tibi**. Mōdeſte pretium redditum dixit, non beneficium erogatum. **IN MEMORIA HABEO**, hoc eſt, non ſum ingratuſ. In memoria habeo. Plus dixit, in memoria habeo: quā ſi dixiſſet, ſcio. Nam quæ ſciamus, poſſumus obliuiſci: quæ verò memoriæ commendamus, nunquam amittimus. **HAUD MVTO FACTVM**. Vetuſte: non me poenitet. nam ſi quid poeniteret, infectum velle dicebant. Legitur muto: an ſecūdum ius quod aduerſus liberos ingratos eſt, ut in ſeruitutem reuocentur: ſed hoc non conuenit ſenem dicere. Legitur & multo: hoc eſt damno, reprehendo. quod ſi eſt, ſic intelligetur, non nollem factū. Nemo enim poteſt factum, infectum reddere. Sed admirabiliter dixit, ut dicimus, nollem factum, nollem huc exitum. Ergo, haud muto factum, non poenitet me facti. **SI TIBI QVID FECI, AVT FACIO**. Et feciſſe ſe, & adhuc facere oſtendit, quāuis eū manu miſiſſet. **Caudeo, ſi TIBI QVID FECI, AVT FACIO QVOD PLACEAT**. Felicitatis eſt, ut ea quæ facta & faciēda ſunt, grata ſint. **QVID**, pro aliquid. **ADVERSUM TE**. Apud te, & penes te. Aduerſum, ſine dubio præpoſitio eſt. Aduerſus participiū poteſt eſſe, ab eo quod eſt aduerto. ſed alibi. Ergo aduerſum te, dixit pro apud te. **EXPROBRATIO**. Exprobratio, eſt cōmemoratio beneficii cum enumeratione factorū. **Quæ ſi exprobratio**. Recte oſtēdit ſe in memoria habere. Sunt qui ad **BENEFICIVM** referūt **IMMEMOR**: ut, Memorem Iunonis ob iram. ut ſit ſenſus, Iſthac cōmemoratio, quaſi eſt exprobratio immemoris beneficii, id eſt cuius nemo meminerit. **QVIN TV VNO VERBO**. Vno verbo, **ἀφ' ἑωμῶν**, una ſententia. Nam **ἀφ' ἑωμῶν** ſententia eſt, vel enuntiatio, vno verbo nexā centū

nens & perfectam intelligentiam. *ἁπλῶς* enim constat ex nomine & verbo. Sed dic, quod est *ἁπλῶς* hoc est, Has bene ut adsimules nuptias. ergo omnis virtus, adsimulatio est. Quin tu vno verbo. vna sententia: ut in Adelphis, Non meum illud verbum verum facio, quod tu Mitio Bene ac sapienter dixisti dum vitium commune omnium est, Quod nimium ad rem in senectute attenti sumus. Nam male intellegit qui putat adsimules, VERBUM significare. ITA FACIAM. hoc est, vno verbo dicam. & quod verbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officium est has bene ut adsimules nuptias. QVAS CREDIS ESSE HAS. Syllepsis. CVR SIMYLAS IGITVR? Virgilius, Et quæ tanta fuit Romæ tibi causa videndi? EO PACTO, Pacto, modo. quoniam antecedit pactum, modus sequitur. Ergo ab eo quod præcedit, id quod sequitur dicit. ET GNATI VITAM, ET CONSILIUM MEVM COGNOSCES: & quid facere in hac re te velim. Nam istæ diuisiones sunt. Gnati vitam: quoniam dicturus est, Nam is postquam excessit ex ephēbis Sofia. Consilium meum: quia dicturus est, Et nunc id operam do. Et quid facere in hac re te velim: quia dicturus est, Nunc tuum est officium. Et Gnati vitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te velim. Tripartita distributio. ET GNATI VITAM. Vitam filij in duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præsentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædam. Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, ut ostendat quàm iustus dolor patri sit spe decepto. NAM IS. Necessario is positum pronomen, *ἁπλῶς* & ad illud, gnati vitam nā si nō posuisset hoc pronomen: Sofia erat intelligendus. POSTQVAM EXCESSIT EX EPHEBIS. Argumenta per coniecturas. NAM IS. Pāphilus. EX EPHEBIS. Ephebia prima pars adolescentiæ, & extrema pueritiæ. EXCESSIT EX, cū sufficeret vnū. LIBERIVS. Liberius, nō est cōparatiuus gradus, non enim potuit libere viuere, dū ætas, metus, magister phibebāt. Ergo deest ALIQUANTO: ut sit, aliquāto liberius. LIBERIUS VIVENDI. deest ei. QVI SCIRE. Scimus quod certū est, Noscimus quæ adhuc incerta de syderam. Idem alibi, Forma in tenebris nosci nō quita est. METVS, MAGISTER. Magister, pædaagogus. ITA EST. Intercidit poeta, ne solus Simo loqueretur. cæterum nō erat respondendi locus. QVOD PLAERIQUE OMNES. Hæc adiectio dicitur, in primo posita loco. adiectioes verò, aut in prima parte orationis, aut in vltima adiiciuntur. hic ergo PLAERIQUE, ex abundantia positum est: OMNES verò, necessario additum est. Et alibi, Calesces plus satis. In vltimo, sicut, Interea loci, interibi. Attēdēda est sanē locutio, Quod plerique omnes. Aut enim QVOD in QVAE vertēdū est, ut sit, Quæ plerique omnes: Aut QVOD ad singula eorum studiorū adiungendū erit, Equos alere, canes ad venandū. Aut certe erit figurata locutio, ut est illud, Si quisquam est qui studeat placere bonis quā plurimis & minime multis laedere: in his poeta hic nomē pfitetur suū. Et alibi, Aperite actutū ostiū. Plerique omnes faciūt. *ἀρχαῖος* μὲν est. Nā errāt q PLAERIQUE *παῖδες* intelligūt: aut q subdistingūt PLAERIQUE & sic inferunt omnes. hoc enim pro vna parte orationis dixere veteres. eodē modo Græci *πρό πολλοι*, & Latini plus satis. Neuius in bello Punico, Plerique omnes subiungunt sub suū iudiciū. Figurate Terentius, * quod plerique omnes faciūt, pro, quæ faciūt plerique adolescentuli, HORVM ILLE NIHIL EGREGIE. Est ergo figuratiuum: quod esset rectum, Quæ plerique omnes faciunt adolescentuli, horū ille nihil egregie præter cætera studebat. ADOLESCENTVLI. bene diminutiue, ut propter ætatem facile ignoscatur. ADIVNGANT, alligent, aptent, aut accommodent. AVT EQVOS ALERE, AVT CANES AD VENANDVM. Si & equos ad venandū alunt, quomodo & canes: quod multi docti improbant: & dicunt separata esse: & ad venandum extra rationē, pro ad venatum, ut, Venatum Æneas, vnāque miserrima Dido. AD PHILOSOPHOS. Eclipsis pulchra & familiaris Terentio. Nam possumus subaudire audiendos, siue sectandos. Ad philosophos. Vitiū est: quia dixit, ad aliquid quod studium. aut si ad philosophos: separanda locutio est, sic, ut animum adiungant ad philosophos. EGREGIE. Egregium dicitur quod ex grege eligitur. sed hic egregie, valde, nimis. nō est ergo ad laudem positum, Hæc, inquit, ut cætera similiter studebat. PRAETER CÆTERA. mediocriter: ergo non extenuauit rem, sed ad laudem retulit. GAUDEBAM. non dixit laudabam, sed gaudebā. Laudat enim etiam alienus: Gaudet qui pater est. NON INIVRIA. Intempestiue Sofia respondet: sed prudentia tantæ sententiæ, compensauit importunitatem. APPRIME: adiectio est confirmationis. VT. admirabiliter dixit. VT NE QVID NIMIS. Sententia non incongrua seruo, quia est peruulgata. & non refertur ad personā domini dicentis, & de quo dicitur. an magis quia Sofia conuenit eiusmodi character in verbis? Ne quid nimis. deest agas: ut sit, neqd nimis agas. FACILE OMNES PERFERRE. Latens argumētatio est, qua filium ad meretricem commēasse errans pater, non ad corruptelam, sed ad obsequium amicorum crediderit. PERFERRE, AC PATI. Ferre est cum certo temore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera, & Sustinentur supplicia. PERFERRE. mediocriter stultos, odiososque. CVM QVIBVS ERAT CVMQVE. Figura *τῶν*. DEDERE. Plus est dedere, quā consentire: quemadmodū in hostium potestatem hostes se dedunt. Dedere ergo, perti nacibus. Eorū obsequi STVDIIIS. commodiorum scilicet. Eorum obsequi studiis. Talem esse Pamphilum adiuuat argumentum fabulæ, simul & Carinum. HIS SESE DEDERE. Dedere se & obsequi, superioribus: non aduersari, paribus: non se præponere, inferioribus. ITA. deest faciens, volēs, agens. VT FACILLIME SINE INVIDIA. Sallustius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamē charus esse. INVENIAS: secunda persona pro tertia, ut, Migrātis cernas. Sapienter vitā instituit: nā hoc tēpore OBSEQUIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT. Improbatur a sapientibus hæc sentētia. Nā obsequiū, assentator debet, veritatem amicus: sed in theatro dicitur, nō in schola.

Pactum

Ephebia
Liberius

Scio
Nosco
Magister

Plerique
omnes

Adiungo

Egregium
Præter cætera.
Laudare
Gaudere

Fero
Perfero
Dedo

Obsequiū
Veritas

Obsequium amicos. hic versus per improprium est, Veritas odium parit. Falsum est autem quod Cicerone dixit, obsequium primum dixisse Terentium: cum & Plautus & Neuius ante dixerint. & est sententia *παρὰ λόγος*, & magis theatro apta, quam officio, de qua Tullius multa dixit. Obsequium amicos. sententia, magis probabilis, quam necessaria & honesta. **INTEREA.** Interea, est cum habet instantiam superiorum actorum. **MVLIER QVAEDAM.** Sic dixit quasi ignoraret nomen eius, paulo post Chrysidem nominaturus: sed ideo ut gratam expectationem faciat, simulque lectorem audum nominis reddat. Ut Virgilius paulo post nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctū. Interea mulier. Hic digressio est: nam proposuit gnati vitam dicere. **ABHINC TRIENNIVM.** Artificiose dixit triennium, cum posset plus minusve temporis ponere: ut sit verisimile, vnum annum fuisse pudicæ, parcaque vitæ: sequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata est domus Chrysidis Paphilo: secundo, Glycerio cognitus: tertio, nupsit Glyceriū Paphilo, & pariter inuenit parentes. **HVC VICINIAE.** Viciniae *παρὲ λκον*. huc loci, vel huc locorū. legitur & huic viciniae. **INOPIA, ET COGNATORVM NEGLIGENTIA.** Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet uxore: superest ut futurae quoque matronae, id est Glycerio, probitatem debitā pro persona reddat: quæ quia honesta nunquā esse poterit, si sic eā constet ante nuptias impudicam ductā esse: partim defendenda, partim laudanda est Chrysis, cum qua commorata est: quam quoniam necesse est meretricem fateri, in conditione turpissimi nominis multum sumitur excusatio voluntatis. Et cognatorum. Hic nos iam parat ad Critonis aduentum. **EGREGIA,** id est eminenti, præstantique. **ATQVE AETATE INTEGRA.** Integra est ætas quæ in flore consistit, cui neque addendum iam sit, neque quicquam adhuc sit imminutum. ut Virgilius, Integer æui Ascanius. Et contulit duo ad quæstum meretricium congrua. **HEI VERO** nequid **ANDRIA.** Andria, mire. audiuit enim excessisse ex ephebis Pamphilum, illatamque mentionem mulieris peregrinæ adolescentulæ pulchræ. Nequid Andria. eleganter, ex Andro. Andria, nomen ostendit & mulieris & fabulæ. Et bene, apportet: quia portare ignotis esse Glycerium, quæ ex argumento matrona erit. Primum hæc pudice. Bene **HÆC** quidem, id est illa quæ coacta est. **DVRITER.** Contra rationē regulæ: debuit enim dicere dure, ab eo quod est durus. Et tamen est differentia: est enim duriter, sine sensu laboris: dure autem, crudeliter: illud ad laborem: hoc, ad seuitiam relatum est, sed dure in alterum: duriter in nos aliquid facimus. **LANA ET TELUM.** Subdistingue tela. Finis enim est laboris **VICTVM QVÆRITANS.** ut Virgilius, Cum fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuisque minerua Impositum, cinerem & sopitos fuscitat ignes. Deinde finem laboris intulit, non cibum sed victum. Cibus enim est qui etiam delicatis præbetur. Victus, in paruis aridisque alimonijs est constitutus. vnde Virgilius, Victum infelicem baccas, lapidolæque corna Dant rami. Et post tantum laborem, victum, non cibum dixit: ut Virgilius, At patiens operum, paruoque afflueta iuuentus. Et non quærens, sed quæritans dixit. Quærit enim, qui ad plenum & perpetuum reponit. Quæritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. Lana & tela victum. Artificiose, ut videatur pudice apud eam futura materfamilias educari posse, quam meretricem necessitas fecit. **SED POSTQVAM AMANS.** Amator fingere potest: Amans verè amat. **VNVS ET ITEM ALTER.** Post vnum duo, ex quibus alter, ut sint tres: inquit enim post, Nam hi tres tum simul amabant. ut, Alter ab vndecimo. Ergo alter, non est secundus, sed tertius. **PROCLIVE.** Proclive est porro inclinatum, vel primum, inclinatumque. **ACCEPTIT CONDITIONEM.** Cum vno, quæstus non est: cum altero, non est: cum multis, sic. **VT INGENIVM** est omnium hominum. Alia defensio Chrysidis: ut quæ ante fecerat, ipsius sint: quæ postea peccauerit, naturæ hominū adscribatur. **CONDITIONEM.** Conditio est pactio certam legem in se continens. Postquam accessit vnus & item alter, id est plures: quæstus iam meretricius factus est. **PERDVXERE.** Inuitum ille Pamphilum his verbis significat. Perducuntur enim necessitate coacti. Hoc etiam verbum iudices pronuntiare solent. Et hoc est quod supra ait, His sese dedere, eorū obsequi studijs. **VT VNÀ ESSET,** meū. Et producte legitur **ESSET,** ut Cibū capiat. & correpte, ut alibi. **VNÀ,** simul, id est vnà cibum caperet. Perduxerunt illum secum, secum duxere, ut secum esset. **EGOMET CONTINVO MECVM.** Bene mecum: ut appareat nihil temere constitutum, vel prolatum foras: hoc ipsum satis quæsitū esse, quod statuit de falsis nuptijs, & insensus esset filio. **Egomet continuo mecum.** deest voluebam, cogitabam, versabam. **CAPTVS EST,** tenetur & irretitur ex translatione ferarum, atque venatus. **HABET,** id est vulneratus est. Habet enim, qui percussus est: & proprie de gladiatoribus dicitur: quia prius alij vident, quam ipsi sentiant se percussos. **Captus est.** Sallust. Sin captus prauis cupidinibus. **CERTE,** sine dubio, pro certo captus est. **Habet.** sic dicitur de eo qui lætaliter vulneratus est. Virg. Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. Ergo quid sequitur captum, nisi occidi? **Obseruabam MANE.** mane aduerbialiter. **OBSERVABAM.** deest tamen. hoc est, quanuis captus erat, & hæc tamen obseruabam. **ROGITABAM.** Non rogabam, sed rogitabam: quia sedulo faciebat. **DIC SODES.** Dic, imperatorium est: ideo tēperavit iniuriam blandimento, sodes. est autem, si audes, & si scias: nam delirat qui interpretatur sodes. **Dic sodes.** Exhortatis est vox, ut Amabo, Rogo. **QVIS HERI CHRYSIDEM HABUIT?** Opportune nomē intulit Chrysidis. Et bene **ILLI** quasi dicat, quā tu Andriam nominasti. Quis heri habuit Chrysidē? Nā Andriæ illi, id erat nomen. Attico more, peregrinæ mulieri, à patria nomen imposuit. Et simul celebrat nomen comœdiæ, dicendo, Ex Andro commi

ACT. I. SCEN. I.

grauit: Et nunc, Nam Andriæ illi id erat nomen. QUID? SYMBOLVM DEDIT. Sed subdistingue QUID, vt sit vox querentis quid dicat de Pamphilo. EH O, quid Pamphilus? Primo sic egit vt de Pã philo quærere videretur. ad vltimum adiecit nomen: ne quid reliqui faceret. COENAVIT. cætera in gestu sunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis. SYMBOLVM DEDIT. Mire, nula la pro Pamphilo negatio facti est posita: sed per puerilem simplicitatē omnia gesta narrata sunt. & qui dem tacitum est, non cælatur: sed vt non factum esse ita videatur. ITEM ALIO DIE. Item, simili ter. & vide, diligentia tempus adiectum, quasi non sufficeret vnus dies. COMPERIEBAM. Vide si non verba patris sunt, & de rebus venereis circa filij mentionem agentis. NIHL AD PAMPHI LVM QVICQVAM. παρῆλκον. nā abundat QVICQVAM nam nemo quisquam, nō dicitur. SPE CTATVM. Ad Pamphilum, non ad exemplum, refertur: & spectatum, probatum. ET MAGNVM EXEMPLVM CONTINENTIAE. ὑπερβολὴ laudis, Pamphilus exemplum continentia. CVM IN GENIIS. Ingenia pro hominibus posuit. CONFLICTATVR, id est atteritur. Conflictatio est tactus corporum inuicem, & collisio. NEQVE COMMOUETVR. vtrum animus, an homo, vt subaudia: mus eius? Neque animus commouetur. vtrum deest eius? an ordo est, qui animus, cum ingenijs con flicatur eiusmodi, neque commouetur in ea re tamē. Αγκόλουθορ: eo quod non pramisso LICET, vel QVANQVAM, subiecit TAMEN. Sallustius, Atque edita vndique, tribus tamen cum muris & magnis turribus. Sux vitæ MODVM, moderationem, regimen. CVM ID MIHI. Cū, id est præter quā quod. TVM VNO ORE OMNES. Omnes: ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene dis simulatū amorē, & cælatur indicat. LAUDARE FORTVNAS MEAS. εὐπαρρηγοῦντες for: tunas, quā fortunam. & de more. vt, Qui te tanti talem genuere parentes. Et, Vade ait, o felix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illum eduxit sibi. HAC PAMA. An verē laudatus sit, singula hæc pro argumētis sunt: & excusatio est, nō esse stulticia falsum, sed impulsum. IMPVLVS. Bene im pulsus, vltro enim venire impulsus est, qui daret, contra officium foceri. VNICAM GNATAM SVAM. Abundat quidē SVAM: sed tamen asseueratius est. Vnicā gnātā. Quid si tædio multorū filio rū? at vnicā. CVM DOTES VMMMA. Quid si pauper est? at cum dote summa. PLACVIT. Cū pro nūtiatione, placuit. Hic dictus est DIES. Vtū constitutus? an dicatus? vt Iunoni infernæ dictus facer. DESPONDIT. Ex veteri more, quo spōdebatur etiā petitoris pater: vnde spōsus & spōsa dicitur. DES CVIT. συντομία. adeo bona conditio fuit, vt quauis vltro obijceretur, tamen statim placeret. Des pondit. Proprie nam de sponso dicitur. quia spondet puellæ pater: despondet, adolescentis. CHRYS SIS VICINA. Cōmemorat nunc quæ esset Chrysis. VICINA hæc. Suprà enim ait, Ex Andro com: ingrauit huc vicina. Vicina hæc. ἀνεκμνηστική. O FACTVM BENE. Animaduerte, vbique a poeta sic induci comicas mortes: vt cum ad necessitatem argumenti referantur, non sint tamen tragicæ. Nam aut meretrix sumitur, aut senex, aut de duabus simul vxoribus vna vxor. Itaque huiusmodi obi tus, aut mediocri tristitia excipitur, aut etiam gaudio. O factum bene. quasi qui dixerit, Vereor ne quid Andriæ apportet mali. BEASTI ME. Artificiose quidem gaudium subiecit, ne mors in comæ dia, luctus in tragœdia personaret. METVI A CHRYSIDE. Metuo illum dico, qui mihi ipsi ali quid facturus est. Timeo ab illo, cuius causa possum aliquid mali pati, etiam si ipse nihil in me mali consulat. Metui à Chryside. ἀπαίσθητος. VNA ADERAT FREQVENS. Vt suprà, Cum qui bus erat cunque vnā, his sese dedere. Aderat frequens. Possumus enim adesse, & frequentes non esse, si præsentēs non adhæremus his quibus adsumus. & frequens, vt miles apud signa. CVRA BAT VNA FVNVS. Funus, est pōpa exequiarū: dictū à funalibus: etenim noctu efferebantur propter sacrorum celebrationem diurnam. Curabat vnā funus. Vt non potuerit in exequijs videre patrem. INTERIM. Descriptio est huius rei quæ ad narrationem pertinet superiorem. NON VNA QVAM CONLACHRYMABAT. Illis enim magis causa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiserāt. CONLACHRYMABAT. hic, amore, propter suam Glycerium conlachrymabat, qui alienis lachrymis suas commodabat. SIC COGITABAM. Ac si diceret, hoc cogitabam. sensum tantum cogitationis dicere debuit: sed quia sic COGITABAM dixit: ipsum gestum cogitantis exponit, & dicitur μίμνησις. HIC PARVAE CONSVET. hoc est, conuiuij tantum: & quia dixerat puer hoc solum egisse Pamphilum, nihil aliud, Symbolum dedit, coenauit. TAM FERT FAMILIARITER. id est, grauitur. nam quæ no bis sunt familiaria, grauita sunt animo nostro. Familiariter, quasi familiaris: an potius familiariter? QUID HIC MIHI F. PATRI. Mihi, circa me. Et postquam mihi dixit: pondus intulit nominis, dicēdo PATRI. Quid hic mihi. Vide quā venuste repetierit hic. HAEC EGO PV TABAM. Putare est eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cicero, Non putauit, lapsus est. Hæc ego puta bam. Cum adhuc nihil peccationis ostenderit, tamen dolor in futura prorumpit: vt, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat. HVMANI INGENTIL, circa Chrysidem. MANSVETI, circa ami cos. EGOMET quoque. Vt & ipse Pamphilus. aut etiam ego, quem minus crederes. EIVS CAV SA. Eiusdem mansuetudinis & humanitatis, & eius Pamphili. IN FVNVS PRŌDEO. In funus, in ipsum officium, aut in pompam exequiarum: quod à funalibus dictum est, & vncis vel cuneis cande labrorum: quibus delibuti funes, & cerei fomites insiguntur. NIHL SVSPETIAM MALI. Etiam Bene suspendit auditorem. Etiam. Alia est suspensio audientis, & excusatio alia. Etiam. Adhuc.

EFFERTVR. ἐκφέρεται, græcū est. quod vitans Virgilius, ne diceret effertur, inquit,

Tum corpora luce carentum

Exportant testis, & tristia funera ducunt.

Effertur proprie dicuntur cadauera mortuorū: & IRE proprie ad exequias. Virg. Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis Hanc patriā peperere. VNAM ASPICIO. Ex consuetudine dicit vnā, ut dicimus, vnus est adolescens. tolle VNAM, & ita fiet ut sensui nihil desit: sed consuetudo mirantis non erit expressa. Vnam ergo τὴν ἰδιωτισμῶν dixit. vel vnā pro quādam. ADOLESCENTVLAM

FORMA ET VULTU. Et hic duo sunt, & ætas & forma. quibus additur pudor: quia meretrix non est. FORMA ET VULTU. Forma, immobilis est & naturalis: vultus mouetur, & fingitur. Et vultu Sofia adeo modesto. Quia formæ laudatio cum meretrice commissa est, progreditur artifex Poeta ad laudanda ea, quæ honestiora sunt, quā forma. Et vultu Sofia. Quid hic deest, vt eam nurum dignetur Simo, nisi sola cognitio? & formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modestiam miratur in vultu, & venustatem stupet. Nonne ergo iam cernimus hoc præstruxisse Terentium, vt cum Chremetis filiam esse cognouerit Simo, hanc potius eligat, quā Philumenam, nurum? quanquam ex sororia pulchritudine, & amore Carini, & Dauī laudatione idipsum quoque probe monstauerit nobis. Vultu. Hæc laus adiuvat post cognitionem futuram nurum. ADEO MODESTO, ADEO VENUSTO. Modestus, ad probitatem vultus, & morum pertinet. Venustus, ad naturam corporis. atque adeo sibi vultum fingere multi possunt: formam nemo. VT NIHIL SUPRA. ἐκλεψίς Terentiāna nam non necesse est subiungere

quā cetera. QVIA TVM MIHI. Excusatio necessaria. PRAETER CAETERAS. id est, plus tulit. PERCVSSIT. hoc est suspicio, vel aliquid tale. ATAT. Interiectio admirantis. HOC

ILLVD. Ἀκτινὸς eius rei est quam in animo conceperamus. Virgilius,

Hoc illud germana fuit. HINC illæ lachrymæ. Hinc, ex hac causa. QVAM TI

MEO. Non videtur adhuc Sofiæ plenum amoris argumentum: adeo pendet ad ea quæ dicturus est Simo. EVADAS. id est exeas, vel peruenias. FUNVS PROCEdit. Funus à funeralibus dictum est, vt supra notauimus. & est funus, pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos sequimur, dixit: quasi post ipsam morituri: vnde exequia dicuntur. Funus interim procedit. ἀσύνδετον. AD SEPVL

CHRYM. Sepulchrū κατ' ἀντίφρασιν vt diximus, quod sine re pulchra sit. an quod ibi sine pulsu sint, id est mortui? an quod illic animæ à viuis sepeliantur, id est separētur? Et sepulchrum dixit futurum, non quod iam esset. Sepulchrum enim à sepeliendo dictum. Virgilius proprie, At pius Æneas ingenti mole sepulchrum imposuit. IN IGNEM POSITA EST. ἐκλεψίς. non enim est QVARE. Et mire, cum funus supra dixerit. FLETVR. Hic bene impersonaliter, fletur ab omnibus: extrema enim quæque mortuorum omnes commouent ad lachrymas. HAEC SOROR. id est quam dixi esse sororem Chrysidis. AD FLAMMAM. Innuit affectum sororis, vnde omnes vinceret: ceteri enim flēt: hac flammæ se ingerit. Virgilius,

Extinctum nymphae crudeli funere Daphnim,

Atque deos, atque astra vocat crudelia mater. IBI TVM EXANIMATVS. A voluntate, à facultate, à summo ad imum, vbi sunt dicta & facta, ibi est παῖδος. & mire IBI. BENE DISSIMV

LATVM. Bene, multum. an quasi dolens, quod etiam negaturus sit Chremeti, dixit BENE? INDI

CAT. Omnia significanter. non ostendit inquit, sed indicat: non accedit, sed accurrit: non vestem, aut manus, sed mediam mulierem: non tenet, sed complectitur. & quia his tribus rebus inducitur in alius cuius rei gestionem persona: affectu, facto, dicto: Affectus est quod ait, Ibi tum exanimatus Pam

philus. Factum quod ait, Accurrit, mediam mulierem complectitur. Dictum quod ait, Mea Glycerium inquit, quid agis? cur te is perditum? INDICAT. Indicium proprie est oris, & linguæ. factis ergo indicat: non enim dixit, amo. ACCVRRIT. Virgilius, Interiora domus intrumpit li

mina, & altos conscendit furibunda rogos. MEA GLYCERIVM. Mea, quasi amator. Glyce

rium, quasi familiaris dixit. QVID AGIS? Quasi perturbatus. CVR TE IS PERDITVM? Quasi consolaturus. VT CONSVETVM FACILE AMOREM CERNERES. Mire, non suspica

retur, dixit: sed cerneret. & est ordo, vt facile cerneret. sed cerneret, sicut supra, Laudem inuenias & amicos pares. REIECIT SE IN EVM. Obijcitur ei quod à Glycerio factum est, vt, Quis enim vnquam tam palam de honore, tam vehementer de salute sua contendit, quā

vt ne i h d QVID AIS! Non interrogantis, sed mirantis est. IRATVS ATQVE AEGRE FERENS. Iratus, culpa. ægre ferens: quia præter spem. NEC SATIS. Mire expressit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, causa: sed pro amaritudine obiurgationis non erat satis, hoc est non idonea videbatur. Nec satis ad obiurgandum. deest HABVIT, vel ERAT. Virgilius, Nec fat rationis in armis. & hic, ERAT vel HABVIT deest ad sententiam. DICERET. deest ENIM. QVID FECI. Mire fiduciam prætulit argumento quod est in sequenti versu. QVID FECI, QVID COMMERVI AVT PEC

CAVIF? ἀνέγκας à maioribus ad minora. Et feci, quasi facinus dixit. Facere enim quis & homicidium dicitur. Commerui, minoris culpæ est. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. QVARE SESE. Illic, mea Glycerium: hic pronomen dixit: mira dissimulatio, tanquam illam præter periculum nesciat.

Facere homi

cidium

Commercor

Peccare

Iratus

Ægre ferens

Facere homi

cidium

Commercor

Peccare

NAM SI ILLVM. Argumentum per rationem à contrario vt si dicas, Viro forti præmium debetur, si desertori poena constituta est. TVLIT, pro attulit. sed multa significat: & aliàs pertulit. Virg. Non tulit hanc speciem furiata mēte Chorebus. Aliàs sustulit, vt idem, Omnia fert ætas, animum quoque pro aufert. ILLI, pro illo. Dederit DAMNUM, AVT MALVM. Damnum, rei est: malum, ipsius hominis. VENIT CHREMES. Argumētū ex cōiectura, id est à testibus. Et mire suprā, Vltro venit ad me. Ergo hic causa iusti doloris ostēditur, quia dolet etiam Chremes: nam potuit, nō daturus filiam, non venire. POSTRIDIE AD ME, vt sine dilatione sciri posset. & CLAMITANS, indignantis est, vt, Clamant omnes. INDIGNVM FACINVS. distinguendum, vt per se intelligatur indignū facinus, & ipse doleat Pamphilum corrūpi. COMPERISSE ergo ab alijs: vt appareat verū quod ait, Tum vno ore omnes. & Hac fama impulsus Chremes. Indignū facinus comperisse. Deest se: incertaque distinctio. PAMPHILVM cum emphasi dixit, id est pudentem & bene moratum. Et nec amicam, sed PRO VXORE. Mire ergo, quasi non hoc doleat quod amet, sed quod proxore habeat. Et simul excusatur filiam denegaturus focer. HANC PEREGRINAM. Hanc, cū contemtu dictum est. & peregrinam, vt alibi, Adeo ne es demens: ex peregrina: nam hoc nomine etiam metrices nominabantur. EGO ILLVD SEDVLO. Quanto affectu pater factum quod viderat, negabat. Sedulo. Quomodo sedulo, si negabat: an sedulo, vt Sosia: id est simpliciter. FACTVM, impersonaliter. Sedulo: Quia nō semel negauit. vel ille institit. Negare factum. Officium patris, & simile per hoc expressio probationis. Ille instat FACTVM. Plautus, Instare factum, simile est. & ex αἰσῶς Instare factum. Vetuste, id est instat dicere factum esse. DENIQUE. Quid denique: ad summam properat, & ad finem dictorum. Denique, id est postremo. DISCEDO. Proprie: non enim ab eo. vnde discessio. VT QVI SE NEGET. Probauit quod non volebat senex Sosia: adhuc super est vt ostendat quod non sit irascendum, quin iuste irascatur. NON TV IBI GNATVM. & ποσιῶς πησις, vel eclipsis: deest inuasisti, obiurgasti, adortus es. AD OBIURGANDVM, incusandum, inclamandū. TV TE HIS REBVS. Modo non addidit DICERET. PROPE ADEST. Prope ad sunt nuptiæ: in proximo sunt metæ libertatis: & ideo audius voluptaria sub finem carpenda sunt. QVVM ALIENO. Quū pro quo. hoc enim significat quum. Meo me viuere interea modo. Meo modo, mea volūtate, meo arbitrio. RELICTVS EST OBIURGANDI LOCVS: Mire, obiurgandi: cā quam incēsus pater in filium videretur. nā suprā cōmorus plus per & ποσιῶς πησις significauerat. SI PROPTER. Hoc erat secundum in diuisione, Et consiliū meū cognosces. Si propter amorem. Initium consilij sui demonstrandi. NOLIT. legitur & nolle. AB ILLO ANIMADVERTENDA INIURIA. Nota participium à passiuo, animaduertenda, castiganda, vindicanda est. AB ILLO INIURIA, quam facit, non quam patitur. Ea primū animaduertenda iniuria. Vt iam hoc sit peccatum, quod recusat nuptias, non quod peccat adolescens. Ideo ergo primum dixit, animaduertēda iniuria est, vindicanda, exequenda est. Et bene EA AB ILLO dixit INIURIA. certissimam enim notat personam, quæ debeat pro iniurijs poenas soluere. quod si dixisset, Iniuria EIVS, ἀμφιβολίᾳ fecisset, utrū quam passus est ab alio, an quam ipse alijs intulit. ET NVNC ID. Hic reddit quod dixerat, Consiliū meū cognosces. Id, id est propter id. VERA. & ὁπερ, quia FALSA dixit, intulit VERA. MANIBVS, PEDIBVSQVE. prouerbiale. id est omnibus membris. OBNIXE, cum conatu, instanter contra conantem. MAGIS ID. Id, propter id. INCOMMODET, noceat, incommodum asserat. Magis id adeo, mihi vt incōmodet. Non enim, inquit, prodest filio amare meretricē. QVA PROPTER. Mire Sosia interrogat, quasi vlla causa sit fallendi dominum. MALA MENS. Voluntas, est mens, etiam ratio. Mala mens. Argumētū à natura, & an aliquis sine causa malus, an ab impulsione. Mala mens. Quia dixit, Magis vt lædat, quā vt profit. SED QVID OPVS. & ποσιῶς πησις est grauissimam poenam ostendentis. EXORANDVS. legitur & expurgandus. si expurgandus, lege cui, non qui: quia cui per Q veteres scripsēre. CONFORE. Ab eo quod est confit: id est perficitur, futurum tempus infinitiui modi confore facit, id est, perfectum iri. Sic in Adelphis, Verum, quid ego dicā: hoc confit quod volo. Confieri, id est perfici. vnde confectum negotium dicitur, vel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virgilius, Nunc qua ratione quod instat Confieri possit, paucis, aduerte, docebo. NVNC TVVM EST OFFICIVM. Hoc ad illud tertium respicit quod dixit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt adsimules nuptias. perterrefacias Dauum. hoc erat tertium de his, quæ dictum se promiserat. ADSIMVLES, Hoc est vnum verbum ADSIMVLES, quod dixit, Quin tu vno verbo dic, quid est quod me velis? PERTERREFACIAS. Venuiste & poetice. OBSERVES FIIVM. Obseruatio in duabus rebus est, in obsequio, & speculando. CVRABO, vt coquus. & suprā sic, Nempe vt curentur recte hæc. I PRAE. figura & ὡς εἶπον, quod nos præi, dicimus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

SIMO. DAVVS.

NON DVBIVM est, quin vxorem nolit filius:

N Ita Dauum modo timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foras.

- D. Mirabar, hoc si sic abiret. & heri semper lenitas
 Verebar quorsum euaderet.
 Qui postquam audierat non datum iri filio vxorem suo,
 Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id ægre tulit.
 S. At nunc faciet: neque, vt opinor, sine tuo magno malo.
 D. Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio,
 Speranteis iam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
 Ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias.
 Astute. s. carnufex quæ loquitur. D. herus est, neque præuideram.
 S. Daue. D. hem, qd est? s. eodū ad me. D. qd hic volt? s. qd ais? D. qua de re? s. rogas?
 Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat scilicet.
 S. Hocine agis, an non? D. ego verò istuc. s. sed nunc ea me exquirere,
 Iniqui patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
 Dum tempus ad eam rem tulit, siui, animum vt expleret suum.
 Nunc hæc dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
 Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
 D. Hoc quid sit. s. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.
 D. Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
 Ipsum animum ægrotum ad deteriores partem plærunque applicat.
 D. Non herde intellego. s. non? hem. D. non Dauus sum, non O Edipus.
 S. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.
 S. Si sensero hodie quidquam in his te nuptijs
 Fallaciæ conari, quo fiant minus:
 Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
 Verberibus cæsum te in pistrinum Daue dedam vsque ad necem,
 Ea lege, atque omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
 Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc quidem? D. imò callide:
 Ita aperte ipsam rem modo locutus, nihil circuitione vsus es.
 S. Vbi vis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.
 D. Bona verba quæso. s. irrides, nihil me fallis, sed dico tibi,
 Ne temere facias. neque tu haud dicas tibi non prædictum: Caue.

ON DVBIUM. Narratione iam habita, persona Sosia nō erat necessaria. ergo subsistit senex,
 per quem agenda sunt reliqua. Non dubiū. Ad hoc certus inducitur Simo, vt magis per-
 turbetur inopinata consensione Pamphiliad ducendam vxorem, & præterea nihil agat cum
 Chremete de tradenda filia, confirmandisq; nuptijs. ITA MODO. Non recessit de loco senex: SENS I
 ergo antè, quàm cum Sosia loqui cœpisset. Ita modo Dauum timere sensi. Argumentū quod supra,
 ab eo quod nostri faciunt. MODO, antè quàm cum Sosia loqui cœpisset Simo, & Dauus nō recte scri-
 bitur, Dauos scribendum, quod nulla litera vocalis geminata vnam syllabam facit. Sed quia ambigui-
 tas vitanda est nominatiui singularis, & accusatiui pluralis: necessario pro hac regula, digammo vtimur,
 & scribimus Daſus, serſus, corſus. MIRABAR HOC. Hic locus est in quo Dauus insinuat spe-
 ctatoribus multa gesturus. SI SIC. Sic, pro leuiter & negligenter, quod Græci ὥτως dicūt. significat
 autem ὥτως, id est sic: & est de his quæ adiuuanda gestu sunt, vt Tantillum puerum, & Huius non fa-
 ciam. LENITAS. Clemētia, facilitas. cui cōtraria, asperitas & difficultas. ET HERI SEMPER.
 An semper lenitas, vt sit ὅλην. Lucretius, Semper florentis honoris. Semper lenitas. Ac per hoc
 simulata vsque nūc lenitas: nam nemo in diuersis actibus semper lenis est: nisi forte fictus assimulator.
 & callidus. Semper lenitas. Sine differētia est importuna difficultatem ad aliquid peruenire. VER-
 quam partem erumperet. Et euadere, est per quancunque difficultatem ad aliquid peruenire. VER-
 BVM FECIT. Nō dixit litigium, aut rixam: sed verbum. istæ exiguitates, asseuerationes dicuntur. & cū

Digammi

Sic
ὥτως
Lenitas
AsperitasEuadere
Verbū facere

pronuntiatione: vt intelligatur, ne verbum quidē. NEQVE ID AEGRE TVLIT. Hoc est semper.
lenitas. FACIET. Subaudiendū VERBUM. & est FACIET, persona tertia pro prima. Faciet, id
est irascetur, denūtiabit, loquetur. SINE TVOMAGNO MALO, id est cōminabitur tibi, & minas cō-
temnes, vt ad pōnas peruenias. ID VOLVIT. Aut absolute accipiēdum ID: aut ID, quomodo sic
demonstratio est, vt magis gestu quā sensu intelligatur, vt suprà diximus. NEC OPINANTES. ὅφρη.
DUCI. Ducere est expectatione longi tēporis malū prolatare. Vel induci, vt feras in retia. FAL-
SOGAVDIO. Velut ex ira, & vitæ senis iracundia. AMOTOMETV. Ista singula sunt. & amoto me-
tu, sic dixit quasi metus sit corpus brutum quod cum molimine mouetur. OSCITANTES. Oscita-
tio est animi otium & securitas. dictum ab ore ciendo, id est commouendo. Oscitantes, securi, vel nihil
prouidentes. COGITANDI AD DISTVRBANDAS. Mirāda locutio: vt si dicas, cogitat ad dicen-
dū. ASTVTE. Hoc & gestu, & vultu serui, & cū agitatione capitis dixit. CARNIFEX. Aut ex-
carnificans dominum, aut ipse dignus carnifice vt caro fiat, id est lanietur. Lucilius, Carcer vix carcere
dignus. NEQVE PRAEVIDERAM. Præuidētia duplex est: aut enim animo, aut oculis prouidemus.
HEM. Quasi correptio totius corporis. EHODVM. Nutus est, intentionem animaduersionemq;
deposcens eius cum quo vult loqui. Ehodum. Dum ὡρέλκοι est hoc loco. QVID HIC VOLT? Ne-
More serui, & vernali gestu. sic enim vocati à dominis, secum vultuose agunt. QVA DERES? Ne-
gantis vim habet hæc interrogatio. plus est enim qua de re, quā nihil. ROGAS? Hoc cum interro-
gatione indignantis. Meum gnatum RV MOR EST AMARE. Mire apud seruū dissimulat id quod
iam probauit. Meum gnatum rumor est amare. Grauit, constantēque senex nondum se fatetur
credere: nec verum scire, ne amittat vim vindicaturi si rescierit. ID POPVLVS CVRAT SCILICET
CET. Quia rumigeratio populi est. sed hoc auersus ab illo, contumaciter. sic Virgilius, Scilicet is superis
labor est. Scilicet, semper cū ἑρῶναι ponitur. Hocine AGIS. Agis, id est audis. Alibi sic, Hoc age a-
mabo. Plautus, Vos hoc agite. Spectat pronuntians, simul demonstratiue, veluti autem suam tangens.
ISTVC. Deest ago, vel audio. INIQVI PATRIS EST. Iniqui est, si nunc velim quærere actus
liberos adolescentis. Nam quæ ANTE HAC fecit. Pro ante hæc, consuetudine magis, quā ratione
dicitur. NIHIL AD ME. Id agit vt superius cōsiliū se seruare ostendat. Dum tempus ad eam
rem TVLIT. Deest SE: vt sit, dum tempus se præbuit: quia suprà dixit, Tute his rebus finem præcri-
plisti pater. Ad eam rem TVLIT. Absolute, & deest SE. SIVI, ANIMVM vt expleret suū. Mira-
ratio cur fuerit, vt & hoc quod permisit, ad bonum permiserit, non ad luxūriam. Siui autem distingue.
est autem sui modo, permisi, cessauit. siui, antique. Aliter in Adelphis, Non fuit egestas facere hoc nos.
NVNCHICDIES ALIAM VITAM AFFERT. Hoc est, recte, & saure, & inexorabiliter denū-
tiat. Aliam vitā, pro diuersā & cōtrariā. sic & Virg. Dijs aliter visum est. TE ORO DAVE.
Grauius illud fecit, nomine appellādo. VT REDEAT IAM IN VIAM. Iam, modo tarditatis est si-
gnum. & in viam dixit, quasi qui deuius sit, & errarit à recta via. SIVE AEQVVM EST. ἰσότης.
θωσις. Ut redeat iam in viā. Prouerbiale. HOC QVID SIT? ἔκλεψις, deest enim quæris. ITA
AIUNT. Hæc credunt & loquūtur vniuersi, & est trepida cōfessio, & quasi inuiti respōsio, vt in Heau-
tont. Ita credo: monēte patre filium. TVM SI QVIS MAGISTRVM. μεταφορικῶς. an quia & pæ-
dagogus est magister? vt Geta in Phormione, Me filijs relinquunt quasi magistrum. AD EAM REM.
Id est super eam rem, hoc est super amorem. ANIMVM AEGROTVM. Pro agro. nam animus ager:
corpus ægrotum. HEM. Interiectio est irascentis. DA VVS SVM, NON OEDIPVS. Multiplex cō-
tumelia. potest enim senem quasi sphingem dixisse, id est deformem, monstrique similem. potest etiam
inhumanum & ferum, vt sphinx. Potest per OEdipum, se vltorem promittere futurum, atque oppres-
sorē sapientiæ senis. Dauus sum, non OEdipus. Facete se negauit OEdipū, vt senē sphinga esse cō-
firmet, non OEdipum. Imitationum duo sunt genera. quandam necessitas, quandam introducit volun-
tas. Non OEdipus. Si latine pronūties, genitiuus OEdipi faciet. si græce, OEdipodis. SANE QVI-
DEM. Sane, valide: quia qui sanus, & validus est. SI SENSERO. Cōminatio & fit pronuntiatio, vt in
singulis verbis ardeat minā. HODIE. Nō ad tempus nō plenum, sed ad comminationem refertur.
vt Verg. Nunquā omnes hodie moriemur inulti. Et dies pro nocte accipitur, vt hoc ipsum, Nunquam
omnes hodie moriemur inulti. QVO FIANTE MINVS. Quo minus, hoc est quo impeditius. Ver-
beribus cæsum TE in pistrinum DAVE. Vult in pronomine, & nomine exagitare cōminatione seruū,
ne quid relinquat iracūdiæ. DEDAM. Dare, est quod repetas: Dedere est ad perpetuum. Damus, &
amicis. dedimus, tantum hostibus. EA LEGE ATQVE OMINE. Lege, ad homines: omine, ad rem
diuinā refertur. id, est firmamentum per humana & diuina. Omen autē est quicquid ore dicitur. Ea
lege atque omine. Bene lege atque omine, quia leges auspicijs seruatis ferebātur. Ergo sic intellige, quæ
si dixerit, ea lege & cōditione. & antiqui auspiciato omnia faciebant, quæ rata esse vellent. ANNON
DVM ETIAM. Quartum παρῑέλκοι, quia abundat ETIAM. IPSAM REM. Ipsam rem, id est volū-
tatem suam: aut interminationem suam, hoc est pistrinū & pōnas seruiles. NIHIL CIRCVITIO.
NE. Nihil, pro nō. Circuitio, periphrasi. VSVS ES. Legitur & vsor es. VBIVIS FACILIVS. Ad-
monitio. Vbiuis facilius. Cicero, Nō est in hac causa peccādī locus vllus. BONA VERBA QVAE
s o. Hic in ἑρῶναι est ἐν φημισμός. quasi dicat, meliora loquere rogo te. ergo cum admonitione, Bona
verba, inquit, rogo. NIHIL ME FALLIS. Non te ignoro, non me decipis. sic Menander, οὐδέν με
λανθάνεις ἄρ. Nihil me fallis. Figura est ἑλάνισμός. Fallis. Lates, vt sit οὐδέν με λείπεις. Nihil

Persona ter-
tia pro pri-
ma
Id
Ducere

Oscitatio
Cogitat ad
Carnifex
Astute
Præuidere
Hem
Ehodum
Qua de re

Scilicet
Ago

Ante hac

Sino
Affero
Alius
Iam
Redire in
viam
Aiunt
Pædagogus
Magister
AEger
AEgrotus
Hem
OEdipus

Sane
Hodie

Minus

Dare
Dedere
Lex
Omen

Nihil
Circuitio

Bona verba
quæso
Fallere

Nihil Negatiua
duæ & tres

me fallis. Nihil pro etiam nunc. NEQVE TV HAUD DICAS TIBI NON prædictum. Duæ negatiua faciunt vnam affirmatiuam: tres negatiua pro vna negatiua accipiuntur: vt hic, neque haud non. Sallust. Haud impigre, neque inultus occiditur. Vera ergo lectio est, neque tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas, legunt. Neque haud tu dicas tibi non prædictum. Vera lectio, neq; haud dicas. est enim quintum *παρὲλθοις*. Plautus in Bacchidibus, Neque haud subdititia gloria oppidum arator.

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

Nimvero Daue, nihil loci est segnitiae, neque socordiae,
E Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptijs.
Quæ si non astu prouidentur, me, aut herum pessundabunt.
Nec quid agam, certum est: Pamphilum ne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo. Sin opitulator, huius minas,
Cui verba dare difficile est. primum iam de amore hoc comperit.
Me insensus seruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij. aut si libitum fuerit, causam ceperit:
Quo iure, quaque iniuria præcipitem me in pistrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est: grauida è Pamphilo est.
Audiréque eorum est operæ pretium audaciam.
Nam inceptio est amentium, haud amantium.
Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Cuiem Atticam esse hanc. fuit olim quidam senex
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam.
Is obiit mortem: ibi tum hanc eiectam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem herde non fit verisimile: atqui ipsis commentum placet.
Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

Enimvero
Segnitias
Socordia
Quantum
Prouidere

NIMVERO DAVE. Hic brevis & comica deliberatio est, magnam expectationem plurimarum rerum imminentium cum motu excitans, Davi consideratione proposita. Enimvero Daue. Omnis persona aut ab altero commendatur, aut se ipsam populo commendat, aut & ab altero & à seipsa, vt hic Davi, & per Simonem supra descripta est, vbi dicit, Mala mēs, malus animus. & hic per se, dum hoc, gestu ac sermone agit ac disputat secum. Enimvero Daue. Enimvero, significationem habet nimiam permoti atque irritati animi. Cicero, Hic cum alijs ex alia parte, Enimvero fertur modo. QUANTUM pro in quantum. PROVIDENTVR. Prouisio rerum duas significationes uidit, atque sic cauerit. Ergo hic PROVIDENTVR, cauentur, vitantur. Et nuptias velut vnam nauigio imminentem fecit quod si quis vnam, ex aduerso venientem prora non exceperit, demersus vndis in pessum abit. est ergo metaphoræ. ME AVT HERVM. Herum hic, herilem filiū. PAMPHILVM NE ADIVTEM, AN AVSCVLTVM SENI. Semper deliberatiua verba, habent quandam sonum per quem exitus rei demonstratur: vt hic ostendit se Pamphilum magis adiuturum, quàm verbis senis obtemperaturum. SI ILLVM relinquo. Partium tractatus quæ supra sunt, Pamphilumne adiutem, an auscultem seni. VITAE EIVS TIMEO. Vt alibi, Syre, tibi timui male. SIN OPITVLOR. Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de salute dubij sunt: vt, Fer opem, serua me obsecro. Opit

Timeo tibi
Opem ferre
Opitulari

tulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc est ferendo. **HVIVS MINAS.** Subauditur, timeo. **CVI VERBA DARE.** Verba dare, fallacia est: & illud spectat, Nihil me fallis. **DIFFICILE EST.** Non dicit impossibile est. ergo ostendit partem se sequi quæ pro Pamphilo est. **PRIMUM IAM.** Primum, inquit, iam infensus est senex. deinde à Pamphilo grauida est Glycerium. **PRIMUM IAM.** *ἡ πρώτη* est enim ἀναστροφὴ, pro iam primum. **DE AMORE HOC.** Hoc amore, sic quasi cum tædio & reprehensione eius amoris loquatur. **ME INFENSVS.** Scilicet de amore filij, senex me seruat, & re vera timēdus est. **SERVAT.** φυλάττει. **NE QVAM FACIAM.** Hoc ad illud spectat, Tū si quis magistrū cepit ad eam rem improbum. **QVO IVRE, QVAQVE INIVRIA.** Prouerbiale hoc est: qualia sunt, tas & nefas, nolis velis. **AD HÆC.** In ipsa re maior est difficultas, quia grauida est Glyceriū. **SIVE ISTA VXOR.** Et hoc cum quodam tædio, & indignatione stomachi interrūpit. **OPERAE PRETIUM.** Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna sunt, etiam si mala, tamē miramur: quia libenter audiamus. & hoc pretium est operæ, id est audiendi. **ET AVDACIAM.** Proprie dixit: ut in Eunuchō, Audaciam meretricum spectat. **Nā inceptio est AMENTIVM, HAVD AMANTI VM.** Amabant veteres de proximo similia dicere: ut Cicero, Minus charum putavit fore de armario, quā quod de sacrario fuisset ablatum. Et quidem si in verbis sunt, *παρόμοιοι* dicitur: in nominibus, *παρόνομοι*. **QVICQVID PEPERISSET.** Maiorem reprehensionem sonat, quicquid peperisset. paritur enim aut masculus, aut femina: & solet iustior esse causa tollēdi, si matrem vxor peperit. sed nūmij amoris est non expectare quid tollas. **DECREVERVNT.** Decernere est de magnis rebus certā proferre sententiam. vnde etiam Senatus decretum. **ET FINGVNT.** Argumenti partem narrat: & non credit futura esse quæ dicit, ut supersit locus errori. Et fallaciam quandam, ne verisimilis sit * ipsa fallacia totius contemptiois & vilitatis. **FVIT OLIM.** Modo totius summæ argumentum populo narratur: sed ut restet aliquid ad errorem, abrogatur fides. **Fuit olim quidam senex.** *Αἰνυμέναιος* ad *μικτήρ* transit. **IS OBIIT MORTEM.** Plene dixit, quod nos obiit tantū. **Virgilius,** adiecit, ut fiat verisimile non posse eam faciliē suos agnoscere. **FABVLÆ.** Redit ad narrationem. **ATQVE IPSIS.** Atque pro tamen. ut sit, tamen **IPSI** COMMENTVM PLACET, Quod comminiscuntur probant. **SED MYSIS.** *παράσκει* alterius scenæ. **Mysis.** Semper autem nomen comitorum seruorū, aut à nationibus sunt indita, ut Mysis, Syrus. aut ex accidentibus, ut Lesbīa velut ebrīosa, à Lesbō insula, quæ est ferax suauissimi cādidissimique vini. aut à moribus & vernilitate, ut Pseudulus. aut ex negotio, ut Chrysalus. aut ex qualitate corporis, ut Chylacus. aut ex specie formæ, ut Pinacium. **EGO HINC.** Nihil adhuc Dauus inuenit cōsiliij, nisi ut quærat Pamphilum, moneatque. **Ego hinc me ad forum.** Vultuose hoc pronuntiatur: ut desit, pergam, aut ducam me.

Verba dare

Iure vel iniuria
Opera pretium

Decernere

Obire mortē

Atque
Seruorū comitorum nomina quæ ratione indita

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS ANCILLA.

V D I V I Archillis iamdudum Lesbiam adduci iubes.
A Sanē pol illa temulenta est mulier, & temeraria:
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem.
Tamen eam adducam. Importunitatem spectate aniculae,
Quia compotrix eius est. Dī date facultatem obsecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quid nam Pamphilum ex animatum video? vereor, quid fiet.
Opperiā, ut sciam nunquidnam hæc turba tristitiæ adferat.

V D I V I ARCHILLIS. Hæc sunt inuentionis poeticæ, ut ad *δικονομίαν* facietur aliquid addant. nam *δικονομία* est ut accersatur obsterrix, & conueniatur Pamphilus. facietur scribentis in his verbis est, quod Archillis compotricem potissimum adduci iubere fingitur. **Audiui Archillis.** Frequenter hoc modo Terentius compendium facit, ut egrediens loquatur persona de eo quod est gestura: & simul doceat quid ab altera gestum sit. **Audiui Archillis, iamdudum Lesbiam adduci iubes.** Verum iamdudum audiui, an iamdudum iubes, incerta distinctio est. & sunt qui iamdudum iam primum intelligant: ut, Iamdudum sumite pœnas. **SANE POL.** Sane, multum. alias valde. nāque validus est qui multum rerum necessariorum habet ad salutem. **TEMVLENTA.** Producit primā syllabam *TE*. **Temulenta.** Vinolēta, hoc est ebrīosa. quia temetum, vinum dicitur, vnde abstemius, sobrius. **Dictum autem temetum ab eo quia tenter mentem.** **Temulenta, vino:** Temeraria, natura. **NEC SATIS DIGNA.** Bene in conclusione illa specialiter probauit, dicendo non idoneam cui com-

Iamdudum
Sane
Temulētus
Abstemius
Temetum
Temerarius

Committere mittatur primus partus mulieris. Sed mirè signatèque dixit COMMITTAS. etenim committimus magna, & quæ salutem in dubio habent. Nec satis digna. Duas res, nec parientem, nec primo partu. Figura *ἡ δὲ ἑνός*. vt Virgilius, Non me tibi Troia Externū tulit. &, Dum domus Aeneæ Capitoli immobile faxū Accolet. TAMEN ADDVCAM. Redit ad illud, quod vi coacta. IMPORTVNITAS. Importunitas neque loci neque temporis habet cōmoditatem. ANICVLAE. Archillis scilicet. QVIA COMPOTRIX. In vultu remāsit oratio. deest enim, per figurā *ἐκλειψις*, ideo illā vult accersiri. IN ALIIS. Vtrū in alijs mulierib⁹, an in alijs rebus? EXANIMATVM. Exanimatus, est perturbatus. Virg. Exanimata sequēs impingeret agmina muris. Exanimus, mortuus. Idem, Corpus vbi exanimū positum Pallātis Acestes. VEREOR QVID SIT. Quid, ob quid, propter quid sit exanimatus. Aut aliter: quid sit, id est quid sit negotij. Sed quidam putāt quid pro quare: vt Quid veniāt. Aut deest, potest: vt sit, quid esse potest. NVNQVIDNAM. Comicum est, & Terentianum NVNQVIDNAM: quum exemptis num & nam, sufficere ad interrogationem potuisset quid.

ACTVS PRIMIS CENA V.

PAMPHILVS ADOLESCENS. MYSIS.

- P. OCINE est humanū factum, aut inceptum? hocine officium patris?
- M. H. Quid illud est? P. prò deūm atq; hominū fidē, qd est, si nō hoc cōtumeliā est? Vxorem decrērat dare sese mihi hodie. nōne oportuit Præcisse me antē? nōne prius communicatum oportuit?
- M. Miseram me, quod verbum audio.
- P. Quid Chremes, qui denegarar se commissurum mihi Gnatam suam vxorem? id mutauit, quoniam me immutatum videt. Itāne obstinate operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat? Quod si sit, pereō funditus. Adeon? hominem esse inuenustum, aut infelicem quenquam vt ego sum? Prò deūm, atque hominum fidem, nullōne ego Chremetis pacto adfinitatem effugere potero? quot modis Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem Repudiatus repetor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor. Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudī potest, Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.
- P. Nam quid ego dicam de patre? ah Tantāme rem tam negligenter agere? præteriens modo Mihi apud forum, Vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit. para, Abi domum. Id mihi visus est dicere, Abi cito, & suspende te. Obstupui. censē? vllum me verbum potuisse proloqui: Aut vllam caussam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui. Quod si ego rescissem id prius. quid facerem? si quis nunc me roget: Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc quid primū exequar? Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuerse trahunt: Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitatio: Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc, Quæ meo cunque animo libitum est, facere. eīne ego vt aduerser? heī mihi, Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accadat. Sed nūc peropus est, aut hūc cū ipsa, aut me aliqd de illa aduersum hūc loqui. Dum in dubio est animus, paulo momento huc, illuc impellitur.
- P. Quis hic loquitur? Mysis salue. M. o salue Pāphile. P. quid agit? M. rogas? b.j.

Laborat è dolore, atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum autem hoc timet,
Ne deferat se. P. hem, egone istuc conari queam?

Ego propter me illam decipi miseram sinam,
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit:
Quam ego animo egregie charam pro vxore habuerim,
Bene, & pudice eius doctum, atque eductum, sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?

Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm.
Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum?
Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, ut seruem fidem?

M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, ut memor esses sui.

P. Memor essem! ô Mysis Mysis. etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam ferme moriens me vocat:
Accessi vos semotæ nos soli incipit,

Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides.

Nec clam te est, quam illi utræque res inutiles,

Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.

Quod ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,

Per tuam fidem, perque huius solitudinem

Te obtestor, ne abs te hanc segrege, neu deferat.

Si te in germani fratris dilexi loco,

Siue hæc te solum semper fecit maximi,

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:

Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.

Hanc mihi in manum dat. mors continuo ipsam occupat.

Accepi. acceptam seruabo. M. ita spero quidem.

P. Sed cur tu abis ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera.

Atque audin' verbum vnum, caue de nuptiis,

Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

HOCINE EST. Hic inducitur adolescētis animus circa nuptias: ut ex magnitudine eius ingēs
gaudiū comparetur in fine fabulæ, cognita Glycerio. & simul id agitur, ut magis magisq; per
Mysidē Pāphilus excitetur ad resistendū patri nuptias inducētī. **HOCINE EST.** Ab iracūdia &
dolore corripit. Iracūdia descendit ex iniuria: Dolor, ex miseria. **HOCINE EST.** humanū factū. Quasi delibe
ratio est: in qua duę partes sunt, vna patris, altera amicæ, pro suafore Mysis est. Principiū ab inuectione:
in qua ut hominē accusat, deinde ut patre. **HOCINE EST.** Hoc est dilatare orationē, ne diceret quod fe
cit, & est perversa ἀνέστης, à maioribus descendēs ad minora per amplificationē accusationis. **FA
CTVM AUT INCEPTVM.** In alijs, factu aut inceptu, fuit. **HOCINE EST OFFICIVM.** Officiū ab
efficiēdo, ab eo quod queritur quid efficere in eo vnūquēq; cōueniat pro cōditione personæ. **QVID
EST, SI NON HOC.** Sic dicim⁹ de his quę necessario hoc sunt quod dicim⁹. **SI NON HOC.** Hoc cū sto,
macho dictū, quasi aliquo cōtradictōe nō esse cōtumeliā. Cicero, Quid est quęso Metelle, iudiciū corrūpe
re, si hoc nō est? **VXOREM DECREMAT.** Decernere, est de magnis certā proferre sententiā. Vxorē
decremat. Propositio iniuriæ. **NONNŌ OPORTVIT.** Oportuit. Se ad patrē refert. Nā nec sic cōsentirē

Iracundia
Dolor

Officiū
Quid est, si
non hoc est

Decernere

ad nuptias. sed fac me velle: Nonne oportuit præscisse me antequam? Dolet autem se spatium non habuisse consilio.
 NONNE prius consultum oportuit? Quam de stomacho repetitum est oportuit. Et de more, PRAESCIS.
 SE ME ANTE. Præscisse proprie ad eum refertur, hoc est Pamphilum. COMMUNICATUM. Quod neque
 huius proprium est, neque illius. Et ANTE abundat, aut certe PRAE, cum sufficiat scisse. Comunicatum. Quia
 nuptiarum non omnis potestas in patre est. QVOD VERBUM. Verbum per ἀξίωμα more suo potuit, id est,
 vxorem dare quod ait. QVID CHREMES? Trāsit a patre nunc, & ad focerum redit. QVID, non ad Chre-
 metem dicitur: sed ad illum transeuntis est, & non considerantis quid dicat. Quid Chremes. Irascitur patri
 quod cogat Chremetem quod non neget vxorem. Noue dolet, non odio haberi, non repudiari. QVI DENE-
 GARAT se commissum. Non latuerat Pamphilum, repudiasse Chremetem. unde & Dauus ait, Qui postea quam
 audierat non datum iri filio vxorem suo. ID MUTAVIT. Noue dixit ID. ID enim ad DENEGARAT.
 COMMISSVRVM. Putauerat nuptias, & Chremetem mutare sententiam. Id mutauit, quoniam me
 immutatum. παρόμοιος. Nam quoties verba sunt, παρόμοιος dicitur. quoties nomina, παρόνομαστα. ITA
 NE OBSTINATE. Obstinate facere aliquid, est in alterius malum cum conatu facere perseveranter, & in
 alterius perniciem nimis niti. ABSTRAHAT? Magna vi verbi & proprietate usus est, unde illud est,
 Iphitus & Pelias mecum, diuellimur inde. Abstrahat. Magna indignatione usus est: tanquam Chremes non
 tam filiae consultum velit, quam laesum Pamphilum. Alia exclamatio est aduersum focerum, ADEON? HOMI-
 NEM. Neminem putat esse in genere humano ita infelicem ut se: quod est commune omnium qui in aliquo mor-
 rore consistunt. itaque non se, sed conditionem humanam dolet: & queritur natum esse quenquam qui possit esse tam
 miser ut ipse est: ac per hoc se. ADEON? HOMINEM. Amatorie, amore nominato exiit in gemitus.
 Sic Virg. Aut si lux alma recessit, Hector ubi est? INVENIVSTVM AVT INFELICEM. Inuenustus est
 sine venere, id est sine gratia, quem omnes respuant, repudientque pulchram, & quem deformes appetant. Inue-
 nustum aut infelicem. Inuenustus, cui displicet obijciatur. Infelix, cui placet negatur. Aut infelicem quenquam
 ut ego sum. Adeo se miserum dicit, quod sibi repudiare non licet: ut propter se doleat humanum genus, in
 quo sit aliquis tam miser. Virg. Heu cadit in quemquam tantum scelus? VTEGO SVM. ἀνακόλουθοι est VT.
 QVAM enim inferre debuit, non VT. PRO DEVM. Quam ferueat indignatione, hinc aspice, quod fre-
 quenter exclamat. EFFUGERE. In totum fugere. Quot modis CONTEMPTVS, SPRETVS? Si
 Chremes spretus intelligemus Pamphilum dicere, quod operam dederit, ut se repudiaret Chremes, ut supra
 dixit, Mutauit, quia me immutatum videt. Quot modis contemprus. Chremes, an Pamphilus? FACTA,
 TRANSACTA OMNIA. Prouerbiale est in id negotii, de quo nihil superest ad agendum. Facta autem, a Pa-
 philo: transacta etiam a Chremete. REPUDIATVS REPETOR. Quasi hac iniuria sit, repudiare & re-
 petere. Et tale est in Eunuchis, Exclutit, reuocat. NISI SI ID EST. Coniecturale argumentum. ALI-
 QUID MONSTRI ALVNT: EA. Duplex contumelia, & monstri & aliquid. minime enim esset, aliquid mon-
 strum sic. Quid hominis vxorem habes? Et mutauit genus, dicendo ea: quoniam femina est. Sic i Eunuchis, Taces
 monstrum hominis? non disturus es? Aliquid monstri. Dum monstrum dixerat, EA subiunxit, tanquam non verbis,
 sed sententiae seruies. NEMINI OBTRUDI. Mire obtrudi, quasi inuito. & totum cum iracundia obtrudi, in-
 fringi, impingi. ITUR AD ME. Dotem amator non cogitat: & ad vilitatem trahit quod ultro venit, & quod
 se repetit Chremes. ITUR AD ME. Quasi ad hostem. Plautus in Pseudulo, Itur ad me. Et Virg. Simul ense
 relicto, ibat in Euryalum prope. ORATIO HAE C. Etiam pauca verba veteres oratione dicebant. NAM
 QVID EGO. Redit ad patrem, in quo noue hoc accusat, negligenter eum agere quod noluit fieri. TAN-
 TAM NEREM. Summum voti ac nuptias. PRAETERIENS MODO. Hic ostendit specialiter quid pecca-
 uerit. Pater praeteriens modo mihi apud forum. Undique consilium excusatio. ex facto, quod praeteriens. ex tempo-
 re, quod modo. ex loco, quia in foro. ex verbis, Vxor tibi ducenda est. Mire DUCENDA. semper hoc genus
 declinationis, necessitate ostendit. ut Virg. Ut pacem Troiano ab rege petendum. Sall. Agendum, atque obuiam eundem
 est. ABICITO, ET SUSPENDITE. Ad Hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda est, Suspendite te. IN-
 EPTAM SALTEM, FALSAM. Duo comparantur in defensionem. aut vera, aut ad tempus accommodata. In-
 eptum est, quod a quouis reprehendi potest. Falsum, quod etiam prudenter possit fallere. QVOD SI EGORE-
 SCISSEM. Si mecum communicasset prius. QVID FACEREM? Ipse se reprehendit. Quid faceret. ὑποπο-
 γα. VT NE HOC FACEREM. Tacerem. & nota facerem pro tacerem. SED NVNC. Deliberatio, & partes
 eius. AMOR, MISERICORDIA. Haec oratoria sunt, cum vnum negotium in multas distrahimus partes.
 DIVERSE TRAHUNT. Pro, in diuersa trahunt. AMOR. A necessario. MISERICORDIA. ἀπό-
 ριστος. Misericordia huius, ἀμφοβολία. NVPTIARVM SOLLICITATIO. A perturbatione. Qui
 bus colligit consilium se non posse. Sollicitudo est quae inheret mentibus. Sollicitatio, quae ab alio fit. TVM PA-
 TRIS PVDOR. ἀμφοβολία. QVI METAM. Explanatio, in quo pudendum sit sibi apud patrem. Et ad il-
 lud spectat, Tute his rebus finem praescripsisti pater. EI NE ego. Pronomen hoc, vim qualitatis habet.
 & est, An tali, tam bono? Qui me tam leni passus est animo. Atqui accusabat eum, Sed amator est.
 EGONE VT ADVERSER? Videtur inclinasse ut secundum patris animum consistat, sed amore ad incerta
 iterum deuoluitur. QVORSVM accidat. Ad quam rem, quo versus. SED NVNC peropus est. Calli-
 ditate foemineae, & astutiae sententia haec congruit. CVM IPSA. Ipsa, nunc domina mea. ADVER-
 SVM HVNC. Apud hunc. ut alibi, Et id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. DVM IN DV-
 BIO EST ANIMVS. Translatio haec est a mole alicuius ponderis, quae ante, quam in loco sederit, cum
 incerta penderet, facillime commouetur. QVIS HIC LOQVITVR? Hoc secum. deinde conuersus, ut
 vidit, Myfis salue. Salue. Difficile est aliud inuenire verbum quod sic declinetur, salue, & saluete. quip-
 pe huius verbi per modos est rara declinatio. Quis hic loquitur? Principium Terentianum in iungē-
 b. ij.

dis personis. O SALVE. O, interiectio optantis aduentum, aut repete perculsi. QUID AGITVR? O Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virgilius, Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amarem. Laborat è dolore. Laborat è dolore. Dura Lenta quædam, & tristis est responsio, & dolore plena. Laborat è dolore. Dura plicem laborem Glycerij esse dicit, vnum paritudo, alterum curæ & solitudinis nuptiarum Pamphili. Laborat è dolore. Callide aggreditur iuuenem. nam vtraque propter illum perpetitur, & dolorem, & solitudinem. ATQVE EX HOC. Mysis, quæ contra patrem suam est, incertum inuenies Pamphilum, facile ad se couertit mentione dominæ suæ: & maxime quod addidit, cur illam ægram esse dicat. quare statim perfectum est quod volebat, vt dicat Pamphilus, Egone istuc conari queam? CONSTITVTAE. Nec addit à patre: sed inuidiose quasi & à Pamphilo sint constitutæ. An timet in negotio? IN HUNC DIEM. Idem enim dies est quo placuerant destinata nuptia, quanuis Chremes denuntiauerat. & supra, Hic nuptijs dictus est dies. TUM AVTEM. Tum, præterea. Tertiam solitudinem habere Glycerium, ne deferatur à Pamphilo. SOLICITA EST. Solitudo rerum incertarum magis est. Quod in hunc diem sunt constitutæ nuptiæ. Hic certior metus est, & grauior. EGONE ISTVC. Ideo sic Pamphilus, quia illa inuidiose non Deferere cogaris, dixit: sed, deferas. Egone istuc CONARI. Non perficere, sed conari velle aliquid ad scelus, effectio est, etiam si non potest fieri. hic enim voluntas, non factum damnatur. vt Virgilius, Ausi omnes immane nefas, ausoque potest. Egone conari. Leuius est conari, quam facere. EGONE PROPTER ME. Magna vis est in pro-nominibus. & diuersa sunt, & singula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno spiritu, sicut in Eunuchus, Egone illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deest, amat: quæ me, deest, non amat. Egone. Suadent. Egone. Quæ mihi subauditur, vt fieri sinat. QVÆ MIHI SVVM ANIMVM. Ab ei? beneficijs. SVVM ANIMVM. Quantū ad amorem pertinet. ATQVE OMNEM VITAM. Hoc est vt maritū speraret. Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit. Argumenta à consequenti. Si eam deserit, hæc subijciuntur. QVAM EGO ANIMO EGREGIE CHARAM. Egregie, præter ceteras, id est nimis. BE NE ET PVDICE. Hic illud soluitur, Lana & tela victum queritans, vt hoc præstruat bene & pudice Glycerium esse educatam. Lana & tela victum queritans. Et non pertinet ad argumentum, nisi post vitam Glycerij intelligas. Bene & pudice. Ab honesto. Bene & pudice eius DOCTVM. Hæc sententiā quasi de exemplo probat. nam bene educata est à Chryside, quæ primo pudice vitam, parce, & duriter agebat. COACTVM EGESTATE. Propterea quod Chrysis, inopia & cognatorum negligentia coacta. Coactum egestate. Non paupertate, sed egestate. cui contrarium, Inopia, & cognatorum negligentia. HAVD VEREOR. Acuit animum adolescentis contra patrem, cuius etiam nomen graue est. SED VIM VT QVEAS. Hæc, vereor subauditur. VT, pro NE NON posuit: vt sit, sed vereor ne non queas vim patris ferre. Et ne non possis, non damnatio est, verum adolescentis provocatio in contemptum patris. ADEON' ME IGNAVVM. A verisimili. Ignauum. Quod aduersum necessitatē proferendum fuit, id primum dixit, adesse sibi virtutem. quæ sequuntur, ad fidem pertinent. Itā pro rempore contemptum patris pro fortitudine habet. IGNAVVM. Ignauus est, qui vim non potest ferre, qui non est perseverans. ADEON' PORRO INGRATVM. Porro, coniunctio est expletiva, aliā aduerbium temporis. Ignauū & ingrātū, ἀνέκτιστος est. Inhumanū aut ferū. Post subiecta dixit, Adeon' porro ingrātū, aut inhumanū. Mira omnis couersio. non enim dixit, Adeon' me obsequentē patri existimatus, adeo gratū, adeo piū, adeo mansuetū: ita amatoris per omnia seruat cōditiones, vt oratorie hoc co-gatur, scelus esse si pareret nunc patri. VT NEQUE ME CONSVETVDO. Nō ordinē reddit. ferum enim reddit ad mansuetū, quod etiam feræ mansuescunt. NEQUE AMOR. Ad illud, Inhumanum. Amor nanque vehementior est in homines. Virgilius, Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus igne Durus Amor. PVDOR. Ad ingratum retulit. VT neque me consuetudo, neque amor. ἀπάθεια ad superiora. Consuetudo, aduersus feritatem. Amor, aduersus inhumanitatem. Pudor, aduersus ingratum animum. COMMOVEAT NEQ. COMMONEAT. ἀνέκτιστος est ad maiora. VT SERVE ME. DEM. Exquisite: nō dixit vt cōtemnā patre. VNVM HOC SCIO. In eodē hæret, vt excitet iuuenē: neque audire se fingit quod dicit. VNū hoc scio. Vide quā callida sint quæ à Myside subijciuntur ad irritandā promissionē Pamphili. VNū hoc scio. Subijcit illa quæ ardentē incendant magis. nā dixit ille omnia quibus cogitur seruare fidē: sed de merito eius aut nihil dixit, aut parū. VNū hoc scio. Quasi hoc dicat, Quid tu facturus sis equidē nescio, sed vnū scio. VT MEMOR ESSES SVI. Inuidiose, quasi obliuio: adeo comouetur hoc dicto Pāphilus. VT memor esses sui. Bene præterito quoniā quæ præterita sunt, in recordatione magis lacrymabilia sunt. vt Virg. c p i & q t Idem alibi, Per caput hoc iuro, per quod pater antē solebat. O MYNIS, MYNIS. Pri-mum vocādī, alterū increpandī est. ETIAM NVNC SCRIPTA. Id argumentū est quā viuē me mor sit, qui etiā mortuæ verborū meminerit Chrysidis de Glycerio. IAM FERME. Ferme, aduerbiū est festinatis. MORIENS ME VOCAT. Ex tēpore probauit locutū vera esse, nō ficta & simulata. nā qui sani sunt, spe lōgioris vitæ adulātur. Virg. Et dulcas moriēs reminiscitur Argos. Iā ferme moriēs. Affe-ctus à tēpore, quod postrema vox erat. ACCESSI. VOS SEMOTAE. NOS SOLI. Figuræ propriæ Teren-tianæ. ἀσύνθετος καὶ ἐκλειψις. Vos semotæ. deest, estis. Nos soli. deest remansimus, vt est illud, Egone illam, quæ illum, quæ me? Vos semotæ. nos soli. Habuit fidem, quod soli fuimus, quod nemo testis. an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognosceret? INCIPIT. Deest, dicere. Preparatio, & quasi vestibulum orationis est. Inceptio dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, gra-uitate profertur. vt Virgilius, Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas, Incipere orationem

Laborat è do-lore

Tum Solitudo

Conari

Egone

Egregie

Egestas

Vt

Ignauus Porro

Mansuetus

Pudor Consuetudo Amor

Memor

Ferme

Incipere orationem

MI PAMPHILE. *μῖμνσις* per *προσώποισι* & principium à blandimento. MI PAMPHILE. Imitatus est etiam blandimentum Chrysidis. HUIUS FORMAM. Amat compendium lassitudinis. Imitatus enim dicendo, pulchritudinem significat. aetatem, quod parua. Huius formam atque aetatem. Duplex causa commendationis, forma & aetas, ut supra, Forte vnam aspicio adolescentulam Formam &c. MI PAMPHILE. Vide redditam voci morientis densis intervallis interruptam orationem, ut pote lassio anhelitu interveniente. VTRAQUE RES INVILES. Legitur &, viles. ET AD PUDICITIAM. Propter formam dixit. ET AD REM TUTANDAM. Propter aetatem. QVOD TE PER. Quod, propter quod, ut, Quod te per superos. Et est ordo, propter quod te oro. PER HANC DEXTRAM. Tenet eum, ut apparet. Per hanc dextram. Fidei & foederis membrum. Ad manum fit conventio. ET INGENIVM. Legitur &, genium. Per huius SOLITVDINEM, Legitur &, sollicitudinem. OBTESTOR. Obtestatio dicitur quando eum adiuramus, quem rogamus. Oramus per eas res propter quas rogamus. Virg. Per euerisae genitor fumantia Troie Excidia obtestor. Ne abs te hac SEGREGES, neu DESERAS. Ad fidem, ne segreges, retulit: ad solitudinem, ne deserat. hoc est, ne aliam ducas, aut amare desinas, etiam si aliam ducas. Ne abs te HANC segreges. Quasi ipsam manu tenens, Hanc: propter formam, & aetatem. Segreges. Hoc verbum simplex fieri non potest. neu deserat. postremo TE OBTESTOR. Sextum *παράκλησις*. dixit enim iam, Quod ego te per hanc dextram oro. SITE IN GERMANI. Sic tunc dicimus, quando praestitimus aliquid, & tamen nolumus exprobrare, ut Virgilius, Si qua tuis vincta pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. In germani fratris. Non fratris solum, sed etiam germani. SIVE HAEC, TE SOLVM. Si aut te mihi quoque praetulit, aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. MORIGERA. Hoc quasi amati utile fuit. Virgilius, Fuit aut tibi quicquam Dulce meum. TE ISTI VIRVM DO. Hac, ut diximus, & singula sunt, & non praecipitantur, nec dicuntur vno spiritu. AMICVM. Potest enim & maritus esse, sed non amicus. sed affectu mariti retulit amicum. TVTOREM. Quasi orbem. PATREM. Quasi paruum. VIRVM. Ne segreges. AMICVM. Ne deserat. PATREM. Ad illud quod ait, Et ad pudicitiam. BONA nostra tibi hac commendo, & tuae committo fidei. Conclusio per mandatum & obtestationem efficax satis. TE isti virum do. Apparet quod iunctis dextris hac dicebat. ideo &, Per hanc dextram te oro. Bona nostra. Hac verba quasi suppellectilem suam ostendentis sunt. Bona nostra. Hoc est, Ad rem tutandam. HANC MIHI in manum dar. Confirmata sunt legitime nuptiae per in manum conventionem. Et mire hanc, non, huius manum. MORS continuo ipsam occupat. Quo magis memorem esse oportet eorum, post quae illa nihil locuta est. ACCEPI. Proprie, quasi uxorem. ACCEPTAM SERVABO. Concluit partem deliberationis suae per electionem. SED CVR TV. Corripit, quod abeat ab illa. Cur, non interrogantis, sed corripientis est, & increpantis quod Glycerium deserat. OBSTETRICES. Quae opem tulerit parienti, obstetrix dicitur: unde & parturientes fer opem clamant. PROPERA. ATQVE AVDIN? Et interrogatio quod eat, & reuocatio, ad argumentum magni amoris accedit. VERBUM VNUM caue de nuptiis. Deest, dicas. figura *ἐκλεψις*. De nuptiis. Non quod hodie futuras nescierit Glycerium: sed quod illas hodie indixerit pater filio: cum supra & Pamphilo & Glycerio disturbatae viderentur, Quia sunt constitutae in hunc diem. CAVE. Annotant quidam caue hic corripendum esse. NE AD morbum hoc etiam. Iterum *ἐκλεψις*. deest enim, accedat.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CHARINVS ADOLESCENS. BIRRIA SERVVS.

PAMPHILVS.

Vid ais Birria? daturne illa hodie Pamphilo

Q Nuptum? B. sic est. C. qui scis? B. apud forum modo

De Dauo audiui. C. vix misero mihi. ut animus in

Spe, atque in timore usque ante, hac attentus fuit:

Ita postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

B. Quaesio adepol Charine, quoniam id fieri quod vis non potest, velis id

Quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.

B. Ah, quanto satius est, te id dare operam,

Quam istum amorem ex animo amoueat tuo, quam id loqui,

Quo magis libido frustra incendatur tua.

C. Facile omnes, quum valemus, recta consilia aegrotis damus:

b. iij.

- Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum Video. omnia experiri certum est prius quam pereo. B. Quid hic agit?
- C. Ipsum hunc orabo. huic supplicabo. amorem huic narrabo meum. Credo impetrabo, vt aliquot saltem nuptijs protrahat dies. Interea fiet aliquid spero. B. id aliquid nihil est. C. Birria, Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres, Vt te arbitretur sibi paratum moechum, si illam duxerit?
- C. Abi hinc in malam crucem cum suspitione istac, scelus.
- P. Charinum video. salue. C. o salue Pamphile. Ad te venio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
- P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiam. Sed istud quid na est? C. hodie vxore ducis? P. aiut. C. Paphile, Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi, Vereor dicere. huic dic quaso Birria. B. ego dicam. P. Quid est?
- B. Sponsam hic tuam amat. P. na iste haud mecum sentit. eodum dic mihi, Nunquid nam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile Nihil. P. quam vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro, Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes? Aut tibi nuptiae haec sunt cordi? P. Cordi! C. saltem aliquot dies Profer, dum proficiscor aliquo, ne videam. P. audi nunc iam. Ego Charine, neutiquam officium esse liberi puto, Cum is nihil promereat, postulare id gratiae apponi sibi. Nuptias effugere ego istas malo, quam tu adipiscier.
- C. Reddidisti animum. P. nunc siquid potes aut tu, aut hic Birria, Facite. fingite. inuenite. efficite, qui detur tibi. Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume Video, cuius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quicquam mihi, Nisi ea, quae nihil opus sunt scire. fugin' hinc? B. ego vero, ac lubens.

Donatus legit prodat

VID AIS BIRRIA? In hoc colloquio altera pars ostenditur fabulae. Siquidem Andria ex duorum adolescentium pauoribus, gaudiisque componitur, cum ferè solam Hecyram Terentius ex vnus comedia adolescentis effecerit. Quid ais Birria? Has personas Terentius addidit fabulae: nam non sunt apud Menandrum, ne τετραγικῶν τερον fieret Philumenam spretam relinquere sine sponso, Pamphilo aliam ducente. Quid ais Birria? Ex verbis Charini apparet Birriam nuntiasse nuptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen vt statim credat, & accommodet animum. Sæpius ergo repetit interrogando. Et bene ILLA, velut amatorie, de certa loqueretur persona. Sic Virgilius, Solam nam perfidus ille Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus. Ergo non Aeneas, sed ille. Et item hæc, non Philumena, sed illa, dixit. Quid ais Birria? Miratur magis, quam interrogat, vel potius indignatur. SIC EST. Hoc cū indignatione stomachi dixit. QUI SCIS? Non vult enim verū esse. Qui, quatenus, vnde hoc scis? APUD FORVM. De loco. De tempore, MODO. De persona, DE DAUO. VAE MISERO. Tandem aliquando productus est vt crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. Apud forum modo de Dauo audiui. Plurima dixit ad confirmandum Birria, quando interrogatus est: à loco, à tempore, à persona. VSQVE ANTE HAC. Id est ante, quam tua verba audirem. & duas præpositiones posuit vt dicitur: sed vna est tantum, velut aduerbium, non iam præpositio. ATTENTVS FUIT. Vt attentius audire, dicitur. Vsq; antehac attētus. Nulla præpositio præpositioni adiūgi separatim potest. Vsq; eiusmodi est, vt sine aliqua præpositione raro inueniatur. LASSVS, CURA CONFECTVS STUPET. Lassus cura, ex præterita spe nūc. Confectus, id est sic vulneratus, aut percussus, vt sanari nō possit. Lassus, cura confectus, stupet. Lassus, adēpta attētionē. Cura confectus, confirmato timore. Stupet, abiecta spe. QVAESO AEDEPOL. Obiurgātis est Queso, vel etiā rogātis.

Ille

Qui

Vsq; ante hac
Vsq; Lassus
Confectus
Stupere
Quaso

Nihil aliud
 Qui
 Sed
 Age age vt
 lubet
 Ipse
 Oro
 Supplico
 Saltem
 Prodere
 Aliquid
 Adeo ad eū
 Impetro
 Aiunt
 Postremum
 Næ
 Vt ne
 Cor
 Proferre
 Aliquo
 Ex pronomi
 nibus sente
 tiæ incipien
 tes, quā vim
 habeant

QVONIAM NON POTEST. Consolatio ad id quod fieri nō potest, suadens, ID VELIS QVOD
 POSSIT. Prouerbiale. NIHIL ALIVD. Hoc magis gemitu amatorio, quā vt respōderet Byrria,
 dicit: quasi magis Philumenam velit, quā vitam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto: solum id
 est charum mihi. Non enim dixit, Nullam volo aliam quā Philumenam: sed, Nihil volo aliud: quod
 infinitum est. QVI ISTVM. Qui, pro vt. EX ANIMO. Legitur ex corde eiicias. TV SI HIC
 sis. Hoc gestu scenico melius commendatur. Nam hæc magis spectatoribus, quā lectoribus scripta
 sunt. Hic ergo seipsum ostendens, dicit, & est HIC pronomen. SED PAMPHILVM. Sed, inceptiuū
 pro atque, eccum Pamphilum: vt Sallustius, Sed Metellus in vulnere. Hoc non discretium: vt si dicas,
 sapiens, sed miser hic enim discretium erit. AGE AGE VT LVBET. Aduersus hæc non habuit
 quid loqueretur. & est permissio reprobantis ea quæ consentit. SED PAMPHILVM VIDEO. Hæc
 per ἀποστροφὴν finguntur. OMNIA EXPERIRI. Idem alibi, Omnia prius experiri, quā armis,
 sapientem decet. Virgilius hanc quoque posuit sententiam, Ne quid inexpertum frustra moritura re
 linquat. IPSVM HVNC. Bene ipsum, quasi authorem & principem. refertur etiam ad dignitatem.
 ORABO HVIC SVPLICABO. Oramus, quæ bona sunt: Supplicamus in aduersis magis, vel cū
 lacrymis. AMOREM. Non studium, aut voluntatem: sed amorem: Nec petam, sed NARRABO
 dixit: totum magnifice. Hunc orabo, huic supplicabo. Proemia sunt petitionis, quibus ostendit poe
 ta rationem, quā noua, & improba res, tamen petitur. VT ALIQVOT SALTEM. Saltem, despera
 tis rebus solā petentes salutē, hoc verbo vtimur. PRODAT verō, proferat, prolatet, differat. Lucilius
 in quinto, An porro prodēda dies sit. INTEREA FIET ALIQVID. Tale est hoc, quale illud, Inter
 ea aliquid accidet boni. Sed nihil illum dixisse, poeta per seruum ostendit, dicendo, Id aliquid nihil est.
 Fiet aliquid. Vt suprā, Impetrabo. ADEON' AD EVM? Cōsuetudine magis quā ratione dici
 tur. vnum enim AD abundat. QVID, NISI NIHIL, IMPETRES? aut, Quid nisi nihil impetres
 vt te &c. In vtroque idem sensus est: sed superior per ἐρωτάειν, inferior per simplicem explanationem
 soluitur. Et si QVID NI legitur, subaudiendum, adeas: vt sit, Quidni adeas? vt si nihil impetres,
 te arbitretur paratum mecum, si illam duxerit. SI NIHIL IMPETRES. Impetres per ὑπεροχολο
 γίαν dictum videtur, pro petas. quoniā petitionē saepe impetratio sequitur. CHARINVM VIDEO.
 Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit, sed vt fiduciam det Charino loquendi: quod & Virgilius
 eleganter, Heus, inquit, iuuenes monstrate, mearum Vidistis si quam hic errantem forte sororū. Cha
 rinum video. Ad hoc prior incipit Pamphilus, vt ad cōfessionem, Charino minus clausa præ pudore sit
 via. CONSILIVM EXPETENS. Eleganter, quoniam demens & improbum est quod petit, nouissis
 mura posuit consiliū: vt si non possit concedi, vel consilium expetat ad sanandam dementia. Cicero,
 Tu da salutē, qui spem dedisti. Salutem, auxilium, consilium expetēs. Vt in petitionibus fieri solet,
 beneficium petens vtitur partibus deliberatiuæ. NEQVE POL CONSILII LOCVM. Apud aman
 tem neque consilij facultas, apud inopem neque copia auxilij. His duobus ostendit etiam sese amato
 rem. Neque pol consilij locum habeo, quia amo: neque auxilij, quia sum miser. SED ISTVD
 QVIDNAM EST? Hoc si non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuisset. HODIE
 VXOREM DVCIS? Vide miram interrogationem, ante cōfessionem. AIUNT. De ea te dicimus,
 quam volumus esse falsam. SI ID FACIS. Nihil prius, quā se moriturum dixit, pudenda dictu
 rus. Inde datum est, vt ille instantius quaereret causam. HODIE, POSTREMVM. Plus dixit, quā
 si dixisset, Morior hodie. Hodie postremum. A necessario: quia viuere non potest. Et postremum, ad
 uerbium est. SPONSAM HIC TVAM AMAT. Nulla cunctatione Birria, sed facete, παρρησιαῖα sero
 uili paratissime narrat. NAE ISTE HAUD. Næ, valde. vt & Cicero, Næ illi vehementer errant. Sen
 sus hic est, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi. hoc est, valde iste, inquit, non mecum
 sentit: id amat quod ego odi. Sponsam hic tuam amat. Callide & sponsam, & amat: hoc est, neque
 adhuc vxor tua est, neque aliquid admisit, quia amat tantum. Næ iste haud mecum sentit. Næ, valde:
 aut, vt quidam volunt, o quā. Lucilius in x, Ne in arce bouem discerpsi magnifice, inquit. NIHIL
 NE AMPLIVS TIBI CVM ILLA EVIT? Artificiose personam expressit Terentius nuptias recu
 santem: & simul δ' ἀπειροπὴν virgini seruauit. QVAM VELLEM. Vtique vt esset causa recusandæ.
 PER AMICITIAM. Suam & Pamphili. ET PER AMOREM. Suum tantū circa virginē. VT
 NE DVCAS. Sufficeret dixisse, ne ducas. DABO EQVIDEM OPERAM. Plus illi promissit, quā
 ille poposcit. NON POTEST. Deest, fieri. & hoc ad patrē retulit. AVT TIBI HAE NVPTIAE.
 Hoc ad Pamphilum pertinet. nō enim vnum, & idem est: nam si idem esset: nuptiæ hæ sunt tibi cordi,
 superuacuum esset additum. CORDI. Animo. acute. Dabo equidem operam. Pronuntiatione le
 uandum est. Plus enim dixit, dabo operam: quā si diceret, non ducam. SALTEM ALIQVOT.
 Primo quæ maiora sunt, petit: postremo quæ ex his videntur minima. & hoc arte, vt, Incute vim ven
 tis, submersasque obrue puppes. Et ad postremum, Aut age diuersas, & disijce corpora poto. PRO
 FER. Prolata, produci, differ. ALIQVO, NE VIDEAM. Aliquo dixit, vt exilium esset incertum.
 AVDI NVNCIAM. Correptio impatiētis, qui non sustineat audire de exilio. EGO CHARINE.
 Sententiæ quæ ex pronomibus incipiūt, sera semper, sed vera promittūt. Virgilius, Me natā nulli vete
 rū sociare procorū Fas erit. Ego Charine, NEVTIQVAM OFFICIVM. Sēsus hic est, Nō puto, inquit,
 hominē liberū, qui cū nihil præstet, haberi gratiā sibi poscat. ergo cū tibi nihil præstet, nolo mihi gratias
 agas: nō enim tui causā fugio, quod pri⁹ quā me peteres, magis nolebā ducere, quā tu cupis. CVM
 b. iij.

ACT. II. SCEN. II.

NIHIL PROMEREAT. Mereri, est aliquid mercedis pro labore sumere. cū dicim⁹, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dign⁹ est accipere. NEVTIQVAM. Vna pars est orationis, pro nequaquā. Aut alio modo dicitur, cum is nihil promereat, id est præstet. vt Virg. Quique sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. E cōtrario, lædit. Quid commerui, aut peccaui pariter? Cū is nihil promereat. Laboret, vel mereatur, vel mercedis petere debeat. vt, Quid meret Machæra? Plautus in Pseudulo. ID GRATIAE ADPONI SIBI. Addi in gratiam suā, id est sibi gratiam merere. NVPTIAS EFFVGERE. Interposita distinctione, vultuose hoc dicitur, hoc est cum gestu. REDDIDISTI ANIMVM. Plus dici nō potuit. AVT TV, AVT HIC BIRRIA. Hic δακνῶς Gratiā ap-
ponere
Reddere a-
nimū
Hic
Facere
Fingere
Inuenire
Efficere
Qui
Ne
Sat habeo
Fugin⁹ hinc,
Libens

quasi efficaciorem ostendit. ergo ad comparisonem alterius refertur. FACITE. FINGITE. INVENITE. EFFICITE. Fit quod verum est. Fingitur quod falsum est. Inuenitur, ne temere fiat. Inuenite ergo, agite dicit post cogitationem. EFFICITE, id est in effectum perducite. Sallust. Nā & prius quā incipias, consulto: & vbi consulueris, mature facto opus est. Facite, fingite, inuenite. Mire expressit Pamphili animum nuptias recusantis, cui quicquid dixerit parum est. QVI DETVR, Qui, pro quē admodū. NE MIHI. Veteres frequenter NE pro NON dicebāt. EGO ID AGAM MIHI QVI NE DETVR. Non dixit, ego nō instabo vt ducam: sed, quod est amplius. & recte vtriusque opera opus. Non enim cōtinuo ducet Charinus, si non duxerit Pamphilus. SAT HABEO. Sic antiqui pro suffi-
cir, sat habeo dicebant. an vel abundat? ATT TV HERCLE. Deest, affers, dicis, nūtrjas. NISIEA
QVAE. Hoc est, Datūrne illa hodie Pamphilo nuptiū? B. Sic est. c. Qui scis? B. Apud forū modo de Da-
uo audiui. Quod memor est Charinus se nō libenter audisse. FVGIN⁹ HINC? Comminantis est, &
abigentis à se. EGO VERO, AC LVBENS. Nemo lubenter fugit, nisi coactus necessitate. Hic, etiam
lubens dixit: quod est, lubenter.

ACTVS SECVNDI SCENAI I.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

I BONI, boni quid porto sed vbi inueniam Pamphilum?
D Vt metum, in quo nunc est, adimam: atque expleam animum gaudio.
C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc rescivit mala.
D. Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias,
C. Audin⁹ tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primū intendam? C. cessas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades, resiste. D. quis homo est, qui me? D. Pamphile.
Te ipsum quæro. euge ó Charine. ambo opportune vos volo.
C. Daue, perij. D. quin tu hoc audis. C. interij. D. quid timeas, scio.
P. Mea quidem hercle certe in dubio est vita. D. & tu quid, scio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtūdis, tametsi intellego.
Id paues, ne ducas tu illam. tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Istuc ipsum. D. atque istuc ipsum, nihil pericli est me vide.
P. Obsecro te, quā primū hoc me libera miserum metu. D. hem
Libero vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.
Tuus pater modo meprehendit. ait tibi vxorem dare se
Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsū locum.
Circumspicio nusquam. fortè ibi huius video Birriam.
Rogo. negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito:
Redeunt interea ex ipsa re mihi incidit suspitio hem,
Paululum obsoni. ipse tristis. de improviso nuptiæ.
Non cohærent. P. quorsum nam istuc? D. ego me continuo ad Chremem:

Quum illò aduenio, solitudo ante ostium. iam id gaudeo.
 C. Recte dicis. perge. D. maneo. interea introire neminem
 Video, exire neminem. matronam nullam. in ædibus
 Nihil ornati, nihil tumultu. accessi intro, aspexi. P. scio.
 Magnum signum. D. num videntur conuenire hæc nuptiis?
 P. Non opinor Daue. D. opinor narras: non recte accipis,
 Certa res est. etiam puerum inde abiens conueni Chremis.
 C. Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
 C. Liberatus sum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.
 C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput.
 Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere:
 Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. Bene mones.
 Ibo, etsi hercle sæpe iam me spes hæc frustrata est. Vale.

I BONI. Hæc scena consilium continet personarum, ad quas maxime pertinet argumentum.
 Et hic est locus in quo, vt fieri solet, fortuna mista rebus dispositis, magnas turbas dat. Di bo-
 ni, boni quid porto. Non mirum quòd insolentius Dauus exultat, qui, vt Simo dicebat, timidus
 fuit: vt ipse Dauus, etiam desperauit ex nuptiarum terrore, quas nunc falsas comperit. Di boni, bo-
 ni quid porto. Ex proximo repetiuit bis: sed tamen alterum, nominatiuo plurali: alteru, genitiuo singu-
 lari dictum est. QUID PORTO. Non solum corpore, sed etiam animo portamus tam bona, quam
 mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. VT METVM in quo nunc est, ADIMAM, atque EX-
 PLEAM animum GAVDIO. Ordine locutus est. prius enim metum adimere: sic demum gaudio per-
 fectum. Hicordo etiam in laude seruatur. NESCIO QUID. Deest PROPTER: vt sit, propter ne-
 scio quid. QUID. Aduerbiale. EXANIMATVM. Perterritu, perturbatum. SED VBI QVAE-
 RAM? Nunc in omnes se partes versat, quærens quò dirigat cursum. ABEO. Videtur quasi constitit
 se: deinde quasi elegisse, quò pergat. Habeo per h inueni. legitur & abeo: vti merito illi dicatur, Resi-
 ste. QVIS HOMO EST Qui ME VOCAT? O PAMPHILE. Antè videt, quam cõpleat oratione.
 EUGE O CHARINE. Euge, modo pro interiectione positu est. OPPORTVNE. Deest, adestis:
 non, opportune vos volo. DAVE, PERI. Proprium est dolentibus præfestinare quæ dolent. & πος
 λουμειδω. Habet nonnullum affectum quod addidit, Daue. QVINTV. Quin modo pro imò aliàs, cur
 non? MEA QVIDEM HERCLE. Videtur Charinus plus dixisse, Perij, quam Paphilus, Mea quidẽ
 hercle certe in dubio est vita. Sed nõ est hoc. plus enim Paphilus dixit. Nam qui viuit, nõ potest interij-
 se: is autem qui viuit, vitam potest in dubio habere. Ideo & iurauit, HERCLE: & affirmans iusiurandũ,
 certe addidit. Bene CERTE: quasi illud INTERII, falsum sit. Ita Paphilus plus fecit periturũ se es-
 se dicẽdo, quam Charinus interijisse. ET QVID TV, SCIO. Mira cõpẽdia, quæ contrahit poeta logi-
 tudine fabulæ: nec tamen perdit affectus personarũ. Et tu quid. Deest, timeas. ET ID SCIO. εμ
 ὑποκρίσθαι. tãquã dicat, nihil est. Et id scio. Legitur, & si scio. HODIE. Tẽpus addidit, tãquã rẽ sciẽs.
 OBTUNDIS. Sæpe repetẽdo, idem dicere, obtundere est. trãslatio à fabris, qui sæpe repetunt tundẽ
 do aliquid malleo, & idem obtundũt, & hebetant. OBTUNDIS, TAMET SI. Potest esse ἀναστροφὴ:
 sed sincerius est, & melius subdistinguerẽ. ID PAVES. Deest OB: vt sit, ob id. hoc autem Pamphilo
 dicit. TV AVTEM VT DYCAS. Pro nenõ, VT posuit. Hoc Charino. ATQVE ISTVC IPSVM.
 εἰ ὑποκρίσθαι. Ille enim hoc idem dixerat cum exclamatione: quod quasi vanum contemnit. ME VI-
 DE. Vtrũ, lætus sum: an, me spectã fidei datorẽ: vt dici solet, me habẽ, mẽ respice. OBSECO TE.
 Cũ precibus & tẽpus admisit. Et bene libera. perfecta enim securitas, liberatio nominatur. HEM.
 Ecce, demonstratio est facti. VXOREM TIBI NON DAT IAM CHREMES. Oratorie à summa cõ-
 pit: cuius partes, multis dicuntur. IAM NON DAT. Bene IAM. quod si non dixisset, intelligeret Pã-
 philus vel postea Chremetem filiam esse daturum. Sed addito IAM, plena securitas est. IAM enim, re-
 nuntiatio est perpetuitatis. SCIO. Præparatio est auditoris ad eam narrationem, quæ ostendit argu-
 menta falsarum nuptiarum. ME PREHENDIT. Pro prendit. Addita aspiratione geminauit syllã-
 bam. Etprehendit dixit, quasi vitantem ac fugientem. AIT TIBI. Ait, proprie: quia contemnen-
 da dicuntur. Ait tibi vxorem dare se. Coniecturam facit ex malis, quæ præcesserunt. Ait tibi vxo-
 rem dare se. Dicit cur primò crediderit veras, dicturus subinde cur falsas. ITEM ALIA MVLTÀ.
 Bene distulit narrationem, ne si audirent Charinus & Birria, desinant dolos struere aduersum vigilatĩs.
 simum senem. Item alia multa. Commoda narratio à necessarijs tantum. Minas autem senis præter-
 misit, ne corrumperet bona quæ nuntiabat. QVAE NVNC. Argumentum est, quærere potuisse eum
 qui sit territus, nam timor curam parit. NARRANDI LOCVS. Modo tempus, spatium. Quæ

Portare

Nescio quid

Quid

Exanimatus

Euge

Quin

Heracle

Certe

Id scio

Hodie

Obtundere

Id

Vt

Atque istuc

ipsum

Me vide

Liberatio

Hem

Iam

Prehendere

Aio.

Locus

nunc non est narrandi locus. Non vult dicere quàm minaciter secum egerit senex, quàmque instet nup-
 tiji, ne Charinum Birriamque de spe deiciat, quos vult secum adniti, ne uxorem Pamphilus ducat. **PROPERANS PERCVRRO.** Vide quantum dixerit, Properans, & percurro, vt continuatione cur-
 sus ostenderet. **VBI TE NON INVENIO.** Vbi, modo nō est aduerbium loci, sed temporis, pro post-
 quam. **Vbi te non inuenio, ibi.** A summo ad inum diuisiones, quibus dicta & facta continentur: sub
 quorum genere sunt species nunc dictorum, nunc factorum, cum consideratione rerum personarum
 que. **NVNQVAM.** Deest, vidi. **VIDEO BIRRIAM.** Deest seruum. & recte. dixerat enim, Apud
 forum modo de Dauo audiui. **ROGO. NEGAT VIDISSE.** Mira breuitas, & imitanda. **PAVLV**
LVM OBSONI. Hinc est quod ait, Nimiū parce facere sumptum. **IPSVS TRISTIS. DE IMPRO**
VISO NVPTIAE. Mire, & moraliter. ex his enim quæ facta non sunt, docet quid fecisse deberet. & de
 improuiso nuptiæ, pronuntiandum. **EGO ME CONTINUO.** Et bene continuo ad Chremem: vt si
 ab vtroque hoc fieret, esset vera suspitio Dauī. **Ego me continuo.** Deest, duco. Consuetudine dictū est,
 & ἐγὼ με συνεχίζω. **Egomēt.** Vna pars orationis est. **CHREMEM.** Chremem, & Chremetē, vt Darem
 & Daretem. **SOLITVDO ANTE HOSTIVM.** Signa ab his quæ sunt, quæ non esse deceret. **IAM**
ID GAUDEO. Quasi auersum, & non consentientem Pamphilum excitat ad gaudiū lætitiā suā. **IAM**
ID GAUDEO. Sic Virgilius, Cum venit auleis iam se regina superbis. **RECTE DICIS, PERGE.**
 Vultu enūtiandum. Hoc dicit Pamphilus. **MANEO.** Ne, At parum temporis fuisti. **INTEREA.**
 Temporis lōgi significatio. **INTROIRE NEMINEM.** A non factis. **EXIRE NEMINEM.** Quid
 si intus erant? ideo ait, exire neminem. **NIHIL ORNATI.** ἀρχαῖσ μοι. Sic Sallustius, Ergo Senati de
 creto seruiendū me sit. **SIGNVM.** Proprie, pro argumento. **NON VIDENTVR.** A sequenti-
 bus argumentum. **NON OPINOR.** Ille opinionem accommodat tantū, hic multum tribuit conie-
 cturis. **NON OPINOR.** Quoniam argumenta sunt, & coniecturæ, opinor dixit. Nam contra opinio-
 nem, certa res est. quæ autē opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt. **OPINOR NARRAS?**
 Bene à prima ad secundam personam. **PISCICVLOS MINVTOS.** Sufficeret diminutiue pisciculos
 dixisse. Quod sic, minutos dixit: & pretiū, obolo esse emptos: quæ est vltima nummorum significatio. Sunt
 enim genera minutorum piscium quæ magno veneant. Hic ergo etiam ex pretio vilissimos pisces signifi-
 cavit. Et, quid si minutos, sed omnibus? Seni dixit, vt obsonationis ostenderet causam. **Olera & pisci**
 culos. Quod suprà generaliter, paululū obsoni: hic specialiter dixit. **CHREMI.** Sic Chremi, vt Vlyssi, Chremi
 & Achilli. **ETIAM PVERVM.** Etiam, pro præterea. **IN COENAM SENI.** Mire SENI, cuius est
 maior cura domi. **NULLVS.** Pro, non: vt alibi, Nullus dixeris. **QVID ITA?** Vna pars orationis
RIDICVLVM CAPVT. Pro toto homine. nemo enim ore contempto, ex alijs membris hominem
 velit significare. & est συνεκδοχή τρόπος. **QVASI NECESSE SIT, SI HVIC NON DET, TE IL-**
LAM VXOREM DVCERE. Ostendit ἐνθύμημα vitiosum hoc esse, in quo, altero sublato, non necessa-
 rio alterum relinquitur. **NI SI VIDES, NI SI SENIS AMICOS ORAS, AMBIS.** Hoc laborat Da-
 uus, quemadmodum Philumenam Charinus proprijs laboribus promereatur uxorem. **Nisi vides, ni**
 si senis amicos oras. Artificiose Dauus Charinum excitat, vt si fieri possit, adiuetur negotium Pamphi-
 li, dum ille sibi prouidet. **NI SI VIDES.** Prouides. **AMBIS.** Magnarum rerum desyderium & ap-
 petitus, ambitio dicitur. Confirmata re à factis & à personis, deliberatiua nascitur.

ACTVS SECVNDI, SCENA III.

PAMPHILVS. DAVVS.

Vid igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.
 Si id succenseat nunc, quia non det tibi uxorem Chremes,
 Q Ipsus sibi esse iniurius videatur, neque id iniuria,
 Prius, quàm tuum animum vt sese habeat ad nuptias, perspexerit.
 Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet.
 Tum illæ turbæ fient. P. quid vis patiar. D. pater est Pamphile.
 Difficile est. tum hæc sola est mulier. dictum ac factum, inuenerit
 Aliquam causam, quamobrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
 P. Cedò igitur, quid faciā Dauē? D. dic te ducturū. P. hem. D. quid est?
 P. Ego ne dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.
 P. Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.
 P. Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.

Properans
Percurro
Vbi

Paululum
Obsoni

Egomēt
Chremem

Interea
Ornati
Signum

Opinari
Putare

Obolus

Chremi
Etiam
Nullus
Quid ita
Caput

Videre
Ambitio

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
 Ducas volo hodie vxorem. tu Ducam, inquires.
 Cedò, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia,
 Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,
 Sine omni periculo. nam hocce haud dubium est, quin Chremes
 Tibi non det gnatam. nec tu ea caussa, minueris
 Hæc quæ facis: ne is mutet suam sententiam.
 Patri dic velle: vt, cum velit, tibi iure irasci non queat.
 Nam quod tu speres, propulsabo facile vxorem his moribus
 Dabit nemo. inueniet inopem potius, quàm te corrumpi sinat.
 Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
 Aliam ociosus quæret. interea aliquid acciderit boni.
 P. Itane credis? D. haud dubiū id qdē est. P. vide quò inducas. D. qn taces?
 P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est.
 Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
 Sibi me obsecrauit, quī se sciret non deserturum, vt darem.
 D. Curabitur. sed pater adest, caue te esse tristem sentiat.

VID IGITVR SIBI VULT PATER? Hæc scena, deliberationem continet Dauī & Pamphī.
 Q. li. Et bene IGITVR. si enim falsæ sunt nuptiæ, quid cogitat? stomachose etiam hoc dixit SIBI
 VULT. Virgilius, Quid vult concursus ad amnem? SI ID. Id, ob id, propter id. NE
 QVE ID INIVRIA. Id est, vsque adeo iniustus sibi videbitur, vt se iniustitiæ ipse condēnet. PERSPE
 XERIT. Perspicere est ad plenum, & perfectum videre. TVM ILLAE TVRBAE. Illæ, ad terrorem
 retulit. QVID VIS PATIAR? Hoc est, patiārne vxorem ducere? PATER EST PAMPHILE.
 Hoc vultuose pronuntiandum est. & mire pater dixit: vt ipso nomine videatur habere auctoritatem.
 qui quidvis, pro, quicquid euenerit, intelligant: quia dixerat, Adeon' me ignauum putas? Alij pronun
 tiant, vt sit sensus, quid me vis facere? an vt hoc patiar, vxorem mihi dari? Pater est. A necessario ar
 gumentum. Difficile est. Hoc est resistere, cōtradicere. Pāphilo difficile, perniciosum Glycerio. S O
 LA AVTEM. Sine defensoribus proprijs. & sola, & mulier dixit. Sola, sine auxilio, ac per hoc deserta.
 Difficile est. ἀποσιώωσις cum vultu. Deest, resistere. DICTVM AC FACTVM. Prouerbiū ce
 leritatis, id est cito. INVENERIT. Pro inueniet. Coniunctiuo modo pro indicatiuo vsus est: & est ho
 nestæ locutio. QVAMOBREM EIICIA T. Callide ad eius periculum se conuertit, cui plus amator
 timet, quàm sibi. ideo vincitur statim. Apparet autem Dauum male suadere, qui tum caueat Pamphī
 lo, cum maxime formidat senem. OPPIDO. Ex ciuitate. EIICIA T. Miratur & stupet. CITO.
 Illo admirante, hic etiam confirmauit. addidit & tempus celeritatis. CEDO. Singularis tantum nume
 ri est: cetera etiam pluralis, vt Salue saluete. DIC TE DVCTVRVM. Pronuntia dic: quasi rem faci
 lem, & nullius præiudicij. Dic te ducturū. Hoc est quod ab initio nitebatur. EGŌ NE DICAM? TŌ
 Ego, ἡμῶσιν habet: hoc est, vel quem non oporteat dicere, vel quem non conueniat fallere, atque men
 tiri. CYR NON? Non interrogat, sed facilitatem rei ostendit. NYNQVAM. Plus habet negationis,
 quàm nō. EX EARE QVID ELAT VIDE. ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως. VT AB ILLA EXCLVDAR,
 hvc CONCLVDAR. Mire hanc cum pronomine significat, dicens ab illa. Illi nec sexū seruauit, ne vxor
 esse videatur. Et ex ferarum translatione concludar dixit, vt alibi, Conclusam hichabeo vxorem sauiam.
 Vt ab illa excludar. ἐν ὑποκρίσει. Nā aliud infert, atque intelligit Dauum dicere. NEMPE HOC
 SIC ESSE. Cōiectura, atque diuinatio, an hoc, an illud vēturū sit. Nempe hoc sic esse opinor. Ab imi
 tatione (μίμωσις enim dicitur) deducitur. Nempe hoc. A possibili. CEDO. Cedo singulariter tantum:
 cetera pluraliter. HIC REDDES OMNIA. Hic, aduerbiū loci non est, sed aduerbiū temporis.
 vt Virgilius, Hic annis grauis atque animi maturus Alerthes. REDDES. Facies, restitues. Cedo
 quid iurgabit? Ab vtili. INCERTA VT SIENT. Hic est euētus. SINE OMNI PERICVLO. Hoc
 est sine ducenda Philumena. NECTVEA CAVSSA, MINVERIS. Hoc est quod suprà, Id mutauit,
 quoniam me immutatum videt. NECTVEA CAVSSA. Quia promiseris te esse ducturum. NE
 IS. Chremes scilicet. Ne is mutet. Ad consilium redit, & coniungit euentum. PATRI DIC VEL
 LE, VT CVM VELIT. Scilicet ne securus quod non sit Chremes daturus filiam suam, parui faciat irā
 patris, & neget vxorem ducere, vt pote fretus neminem alium sibi commissurum coniugem. NAM

ACT. I. SEN. IIII.

QVOD TV SPERES. Sunt qui pro speres, timeas habeant. vt sit, Nam quod tu timeas, scilicet aliā das-
 turum. PROPULSABO. Hoc est causam inanem esse monstrabo. id est ostendam nihilominus re-
 esse ducturum aliā vxorem, etiam si hanc non duxeris. Propulsabo. Eleganter pro eo quod est res
 pellam. HIS MORIEVS. Deest aliquid. vt sit, his moribus agentī, aut his moribus prædito. ^{VXOR}
 REM HIS MORIBVS DABIT NEMO. Ne, At alteram quæret. ^{INVENIET INOPEM. VPOPOS}
 gē ^{ΕΥΣΟΧΟΣ.} NEGLIGENTEM FECERIS. Hoc est, etiam in paratis nuptijs. ^{ALIAM OCIO}
 SVS. Ex ocio, hoc est securus. ^{INTEREA ALIQUID BONI ACCIDERIT.} Scilicet ne, At quære-
 do inueniet. ^{INTEREA ALIQUID.} Mortem patris adolescenti in delicto pro bono seruis ostentat. ^{ACCIDERE}
 DERIT. Et ad causam refertur: & certe quia mortem patris bonum denuntiat. ^{Accidit. Nota acci-}
 derit etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum. ^{HAUD DVBIUM.} Plus intulit,
 quam est interrogatus. ^{INDVCAS.} In eadem translatione permansit, quia supra dixit, Huc conclu-
 dar. Bona ^{δικονομία}, vt mox iuste Dauo succenseat Pamphilus. ^{QVIN TACES?} Cur non securus
 es? significat. nam nunc tacere, securum esse significat: vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphi-
 lum. Et ideo ille, vt consentire dicenti, Quin taces, videretur: ait, DICAM. vt scias illum, non silentium,
 sed securitatem imperasse. ^{Quin taces?} Correptio est silentium præcipientis, de eo dūtaxat, ne timeat
 de nuptijs. id est, esto securus. nam tacere, securi est. ^{PVERVM AVTEM.} Videtur hoc illi cōtrarium
 esse, quod dixit, Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. Sic ergo soluitur, Q uod ibi seruus cum sto-
 macho dixit, hic tantum Pamphilum verecunde locutum accipimus. ^{Puerum autē ne resciscant tol-}
 diuinat: aut puerum pro quolibet sexu, sobolem hoc est sortum, vt, Quicquid peperisset decreuerunt tol-
 lere. vt Græci pueros ^{παῖδας}, Homerus, ^{παιδοὺς} ^{παιδοὺς} ^{παιδας}, & Horatius, Dicā & Alcide, pue-
 rosque Lædæ. ^{CAVTIO EST.} Cautione opus est, hoc est cauendum est. ^{NAM POLLICITVS}
 SVM. Promissio, & pollicitatio eandem vim habet: sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. ^{HANC}
 FIDEM. Ordo est, vt hanc fidem sibi datam, me obsecrauit, qui se sciret non deserturum. ^{CVRABI}
 TVR. Non curabo, sed impersonaliter, cum difficultate, quod quasi arduum esse, & graue ostendit.

Propulsare

Negligentem
facere
Ociosus

Accidere

Tacere
Quin

Puer

Cautio est
Promissio
Pollicitatio
Curabitur

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

D. R. EVISO quid agant, aut quid captent consili.
 Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges.
 Venit meditatus alicunde: ex solo loco
 Orationem sperat inuenisse se,
 Qua differat te. proin tu face, apud te vt sies.
 P. Modo vt possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
 Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
 Vnum esse verbum, si te dices ducere.

EVISO. Hæc scena nodum inijcit erroris fabulæ, & periculū comicū. Facit etiam executionem
 R cōsiliū. Reuiso quid agant, aut quid captēt cōsiliū. Quid agāt: auribus opus est. ^{πρὸς τὸ}
 quid captēt cōsiliū, prudētia & sagacitate. & quod supra dixit, non pœnituit idem repetere, Ob-
 serues filium quid agat, quid consilij cum illo capret. Quod enim prudenter dictum fuerit, non piget re-
 petere. Actio tamen ex his tribus consistit, cogitatione, dicendo, gerendo. ^{Reuiso.} Redeo vt videam.
 Quid agant. Quid respōdeant, quid dicant. ^{HIC NVNC NON DVBITAT.} Nō dixit, senex, aut
 pater: sed ^{HIC}, cum odio, quoniam animo aduerso loquitur. ^{EX SOLO LOCO.} Solo, deserto, vbi me-
 ditari facilius possit. Et ^{ORATIONEM} dixit, quod quasi ad plenum cogitari potuisset, quippe medi-
 tatus alicunde. Terror obiurgaturī patris, hortatio est ad promittendum Pamphilo quod iubetur. ^{QVA}
 DIFFERAT. Disturbet, & in diuersum ferat. Virg. Atque arida differt Nubila. Et in Adelphis, Miserā
 me, differor doloribus. hoc est in diuersum rapit, dissipat. ^{APVD TE VT SIES.} Nō, ne timeat, cauet
 Dauus: sed ne amore a consilio suo alienetur Pamphilus. ^{Apud te sies.} Præparatus sis. Cui contrariū
 est, non sum apud me. ^{MODO VT POSSIM.} Vt, pro ne non. ^{Modo vt possim.} A possibili, possim
 apud me esse. ^{NVNQVAM HODIE.} Ab vtili euentu. Nunquam, plus asseuerationis habet quā
 non. vt Virg. Nūquam omnes hodie moriemur inulti. ^{COMMVATVRVM PATREM.} Iurgium ha-
 biturum. hoc est enim verba mutare. ^{Commutatūrum verbum.} Altercaturum. Sic in Phormione, Nō
 commutabis verba inter nos hodie. hoc est, dabis atque accipies, id est iurgabis. Ego puto cōmutare ver-
 ba, hoc esse, pro bonis dictis mala ingerere, hoc est iracundia in maledicta compelli.

Reuiso
Agere
Hic
Oratio

Differre

Apud se esse
Vt
Nunquam

Commutare
verba

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BIRRIA. SIMO. DAVVS. PAMPHILVS.

B. ERVS me relictis rebus, iussit Pamphilum
 H Hodie observare vt quid ageret de nuptijs,
 Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.

Ipsam adeo praesto video cum Dauo. hoc agam.
 S. Vtrumque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
 D. Quasi de improviso respice ad eum. P. hem pater.
 D. Probe. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
 B. Nunc nostrae parti timeo, quid hic respondeat.
 P. Neque istuc, neque alibi tibi vsquam erit in me mora. B. hem.

D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet,
 Quum istuc, quod postulo, impetro cum gratia.
 D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
 S. I iam nunc intro: ne in mora, cum opus sit, sies.

P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem?
 Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
 OMNES SIBI melius malle esse, quam alteri.
 Ego illam vidi virginem. forma bona
 Memini videre. quo aequior sum Pamphilo,
 Si se illam in somnis, quam illum amplecti maluit.
 Renuntiabo, vt pro hoc malo, mihi det malum.

ERVS ME RELICTIS REBVS. Vide quam mire, quum omnes consulto consilio sibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Simo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipse Birria. Herus me relictis. Ad hoc venit Birria, vt in errorem conculcet Charinum. & in hac scena quatuor personae sine implicatione intellectus loquuntur. Herus me relictis rebus. Imponitur manus rebus, cum perficitur id quod coeperit. vt Virgilius, Imponit regina manum. Res relinquere aratra. HODIE OBSERVARE. Observatio duplex est, vel captionis, vel obsequij. Relictis rebus me. Adeo praeposuit hoc negotij rebus omnibus. ID PROPTEREA. Necesse est aut alterum esse superuacuum, aut propterea post accipiendum. HOC AGAM. In gestu est: nam est figura corporis obseruantis quid agatur. VTRVQVE. & Dauus, & Pamphilus. QVASI DE IMPROVISO RESPICE. Interest eius qui repete aspexerit: nam videbitur nihil dolose locuturus: vt, Magna respexit ad urbem. De improviso. Scilicet, ne meditata intelligat eum habuisse consilia. HODIE & C. VOLO. Nolo & volo, nimis imperiosa & superba dictio est, vt alibi, Pisces ceteros purga Dromo. Cogrum istum maximu in aqua finito ludere Paulisper. vbi ego venero, exsiliabitur, Prius nolo. VSQVAM ERIT IN MEMORA. Recusantis est magis, quam non volentis, consensio ea segnis, ac tepida, si penitus consyderes. HEM. Percussus hoc dicto Birria, interiectione magis, quam verbo exclamauit. QVID DIXIT? Nota hic Birriae personam quartam, sed non admistam. CVM ISTVC QVOD POSTULO IMPETRO. Nimis obsequenter locutus est pater. Et postulo, pro iubeo: & Impetro, pro extorqueo. Postulo, iuste volo. Petimus enim precario: Poscimus, imperiose: Postulamus iure. Impetro, pro, cum impetrem. VXORE EXCIDIT. Cadere spe dicuntur, qui leuati animo, a summo ad inferiora labuntur. Vxore, hoc est matrimonio ac nuptijs. SVM VERVS: Id est, veridicus: vt falsus, pro falsidicus. Vxore excidit. Quod Graeci dicunt ἐξέπεσεν, καὶ ἀπέτυχεν. NULLANE IN RE ESSE HOMINI CUIQVAM FIDEM? No in nullis terris, sed neque in terris neque in persona. vt Virgilius, Nusquam tuta fides. cum in amore fracta esset ab eo, Quem subiisse humeris confectum aetate parentem. Alibi Terentius, Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri esset? ILLVD VERBUM. Id est prouerbum & sententia. & sic veteres verbum pro sententia. OMNES

Imponere
manu rebus
Relinquere
res
Observare
Id propterea
De improviso
Respicere
Nolo
Volo
Hem
Postulo
Peto
Posco
Impetro
Cadere spe
Verus
Falsus

Verbum

NES SIBI MELIUS. Sic alibi, Proximus sum egomet mihi. EGO ILLAM VIDI. Hic corrigitur à
 poeta quod per iracundiam dixit Paphilus, Aliquid mōstri alunt. MEMINI VIDERE. Aut memor
 sum me vidisse. Aut memini videre, hoc est intelligo, scio. Aut memini quòd viderim. Memini videre,
 pro vidisse. Ennius, Memini me tum fieri pauidum. Alibi sic, memini videre, non probare. FORMA
 BONA. Distinguitur. QVO AEQVIOR. Hoc est quare aequior Paphilo, beneuolentior, nō iratus, vel
 minus iniquus. IN SOMNIS. Per noctem. ait Virg. Libra dies, somnique pares vbi fecerit horas. Plau-
 tus, Miris modis ludos faciunt hominibus, mirisque exemplis omnia in somnis. QVAM ILLVM. Di-
 cit nūc quod vulgo dicitur, cū illa manere, cū illa dormire. Alij, in somnis, vigilans: sed melius, per noctē.

Memini vi-
dere
Quo
AEque
Somnus

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS. SIMO.

- D. I C nunc me credit aliquam sibi fallaciam
 H Portare, & ea me hic restitisse gratia.
 S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquā nunc quidem.
 S. Nihil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
 D. Præter spem euenit. sentio hoc male habet virum.
 S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
 S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
 Propter hospitæ huiusce consuetudinem?
 D. Nihil herde. aut si adeò, bidui, aut tridui est
 Hæc sollicitudo: nostin' deinde desinet.
 Etenim eam secum rem recta reputabit via.
 S. Laudo. D. dum licitum est ei, dūnque ætas tulit,
 Amauit, tum id clām. cauit, ne vnquam infamiæ
 Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
 Nunc vxore opus est. animum ad vxorem appulit.
 S. Subtristis visus est esse aliquantulum mihi.
 D. Nihil propter hanc rem. sed est quod succenseat.
 S. Quid nā est? D. puerile est. S. Quid est? D. nihil. S. quin dic quid est.
 D. Ait nimium parce facere sumptum. S. mēne? D. te.
 Vix inquit drachmis obsonatus est decem.
 Num filio videtur vxorem dare?
 Quem inquit vocabo ad cœnam meorum æqualium
 Potissimum nunc? & quod dicendum hic fiet,
 Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.
 D. Commouī. S. ego, istæc recte vt fiant, video.
 Quid nam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
 Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

IC NVNC ME CREDIT. Hæc scena dolos continet vtriusque personæ, quibus vtraque capit, &
 H capitur miro modo. Hic nūc me credit aliquam sibi fallaciam. Dauus ita videtur loqui, vt nul-
 lus spectator audiat: sed hoc ait, vt velit audiri à sene. GRATIA. Gratia veteres pro, causa,
 ponebat. QVID DAVVS NARRAT? Videtur illi blandius locutus esse. AEQUE QVICQVAM
 NVNC QVIDEM. Bene, nunc quidem similiter nunc nihil, vt paulo ante, cum dixit, Id populus curat
 scilicet. AEque quicquam nūc quidem. Hoc est, nihil. NIHIL NE? HEM. Hem interfectio est ira-
 ti aduersum eum qui neget se aliquid locutum esse. simul quid sit AEque quicquam nūc quidem, senex

Gratia
AEque quic-
quam nunc
quidem
Hem

Nihil prorsus explicat, cum ait, Nihil: Et est ἐν φημισμός antiquorum pro Nihil. NIHIL PRORSUS. Id est neque prorsus. Nihil prorsus dicitur, in quo nulla est ambiguitas. & est confirmatio negatis. AT QVI EXPECTABAM QVIDEM. Expectamus tā bona, quā mala: Speramus bona. PRAETER SPEM EVEKIT. Praeter, pro cōtra: vt, Praeter etatē tuam. HOC MALE HABET VIRVM. ἡρώωνος viū dixit desessum senē. modo enim virū ioculariter dixit. VIRVM. Ad vituperationē cum ironia. ad laudē vero sine ironia. POTIN' ES VERVM. Integrum, potis ne, id est potes. Vt Virg. Nec potis ionios flusctus aquare sequendo. & deest illi ES. Est enim nomen potis: & facit, potis potior potissimus. NVMLILIMOLESTAE QVIPPIAM. Quippiā, significationē minimae rei habet. PROPTER HVIVSCE HOSPITAE CONSVETVDINEM. Hae omnia pronomibus bene mollita sunt. etenim atrociasunt, si cum suis nominibus nuda ponantur. Et huiusce hospitae, non, meretricis: & consuetudinem, non amorem dixit. ita omnia extenuat, vt Dauus audeat confiteri. AVT SI ADEO, BIDVI EST, AVT TRIDVI. Bene, aut si adeo: ne si omnino negaret: Cur igitur tristis est ille? diceret. SOLLICITVDO. Propterurbationem. NOSTIN'? In significationē multorum, quae compendio facimus, Nostin' dicimus. RECTA REPVTAUIT VIA. Reputavit, retractavit: quia putare, purgare est. vnde & arbores, & vites putare dicimus. Via. Cōsilio, ratione. LAVDO. Senex inducitur, & credit. DVM LICITVM EST. Deest, per te: hoc est, dū tu permisisti. Et mire hic vitur verbis senis. ipse enim supradixit, Dum tempus ad eam rem tulit, suū, animum vt expleret suū. DVMQVE AETAS TVLIT. Dum esset aetas immatura nuptijs. Tulit, duo significat: attulit, & abstulit: passus est, & pertulit. Dū LICITVM EST EI. Sic veteres & placitū, & puditum dicebāt: quae nos, placuit, puduit. TVM ID CLAM. Bene clam, quia nunc liquido apparet Pāphilum volūtate, propositūque mutasse. CAVIT NE VNQVAM INFAMIAE SIBI ESSET. Mire vitur senis verbis. ipse enim supradixerat, Dum tepus ad eam rem tulit, suū, animum vt expleret suū. NVNC VIXORE OPVS EST. Quasi denuntiatio est quaedā necessitatis seni impositae. Et bene APPVLIT, quasi ab iactatione fluctuum, & mari- ni astus. has enim tempestates habet amor. Et sic dixit, ad vxorem animum appulit, vt suprad, animum ad scribendum appulit. SVBTRISTIS VISVS EST. Sub, temperamentum est plenae pronūtiatio- nis: vt subtristis, subridet, non ad plenum tristis aut ridet: vt confessionem eliceret. Subtristis visus est aliquantulum mihi. Mire seruatum est in adolescēte libero τὸ πρέπον: & in amatore τὸ πιθανόν. Nam & honesto iuueni non congruebat versipellis vultus: & in amatore absurdum fuerat, ingenium celare tristi- tiam. Itaque nec ad plenum tristis fuit, quia dixit celanda res erat: nec gaudium fuerat, quia ingenium & amoris necessitas in tristiā retraherat. SED EST QVOD SVCCENSEAT TIBI. Quod ille a summo ad imum opposuit, hic causae deriuationem opposuit. Quod succenseat tibi. Succensere po- tioris est. Succensere in re graui, & iusta irasci. PVERILE EST. Apparet Dauum nunc quae- rere quid respondeat: & ad quam causam deriuat auersa suspitione tristiā Pamphili, quam animade- uertit senex. PVERILE EST, NIHIL EST. Vtrum magis ideo suspendit, vt senex audire desyderet: an quia necdum commentus est causam contrā rependendam propositioni senis? Nihil est. Vide- tur inuenire non posse. AIT NIMIUM PARCE FACERE SVMP TVM. Mire ipsum dicere veluti fecit & nimium, & parce. Nimiū parce facere sumptum. Pepercit, ne diceret sordide. MENE? Per- turbati iudicium est, quia seipsum pronomine ostēdit. MEORVM AEQUALIVM POTISSIMVM? AEQUALIVM aetate, potissimum dignitate: etenim potis, potior potissimus facit. ET QVOD DICEN- DVM HIC SI ET. Bene hic, vbi non sit adolescens. TVQVOQVE PERPARCE. Bene quoque, quae si dicat, cum ille peccet, quod pueriliter succenseat: tu quoque peccas, perparce nimium faciendo sum- ptum. Tu quoque perparce nimium. Et perparce, & nimium, cum sufficeret vnum. Et nimium, vitu- peratio est, vt, Ne quid nimis. NON LAVDO. Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, lau- dis: nimium, peccati. Et magna moderatione, non laudo, dixit potius, quā vitupero. COMMVVI. Ideo commoui, quia argumenta dixit seni, quibus proditur non esse veras nuptias. Commoui. Suprad sollicitavi dixit, modo commoui. & commoui dicit apud se, vt spectator audiat, non senex. QVID NAM HOC EST REI? Verba sunt secum cogitantis senis aut de his quae nunc locutus est Dauus, aut de aduentu mulierum quae in scenam veniant. Quid nam hoc est rei? Pulsatus est senex argumento falsarum nuptiarum, paululum obsonij: tanquam se illuderet Dauus. QVID NAM HIC VOLT VE- TERATOR SIBI? Veterator, est vetus in astutia, & qui in omni re callidus est. Et hi duo versus ostē- dunt pulsatum esse senem argumento falsarum nuptiarum: illo argumento quod ait, paululum obso- nij: tanquam se illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, secum cogitantis senis aut de his quae nunc Dauus locutus est, aut de aduentu mulierum quae in scenam veniunt modo. NAM SI HIC EST MALI QVICQVAM. Si promissa non compleuerit Pamphilus. ILLIC EST HVIC REI CA- PV T. Caput, est origo & summa vniuscuiusque rei, vt Virgilius, O Latio caput, horū & causa malorum.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS. SIMO. DAVVS. LESBIA OBSTETRIX.
GLYCERIVM MERETRIX.

- M. TAPOL quidem res est, vt dixti Lesbía:
I Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Paphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem. S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ó Iupiter
Quid ego audio? actum est, si quidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intrò, ne in mora illi sis L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? S. quid hoc?
Adeon' est demens ex peregrina? iam scio, ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse se ait?
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem. serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, appropinquat, non sat commode
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihi?
S. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.
S. Hicne me si imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet.
Nunc huius periculo fit: ego IN PORTV NAVIGO.

TAPOL QUIDEM RES EST. In hac scena nouo modo cessante Dauo fallitur Simo, per nimiam sagacitatem suam. simul in hac scena id agit poeta, vt ad nuptias faciendas magis accendatur Simo. & quædam industria, quædam velut casu eueniunt: vt nunc suspicio senis. in multis enim *δικονομια* comicorum poetarum ita se habet, vt casu putet spectator venisse, quod consilio scriptorum factum sit. Ita pol quidem res est, vt dixti, Lesbía. Et hoc sermone, quem habent ingredietes, scenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium dicunt. Ita pol qui dem. Productio est narratiua ad explendum modo potius iusiurandum. VT DIXTI. Et dixti, & dixisti legitur. FIDELIEM HAUD FERME. Fidelem maluit, quàm fidum dicere. fidum enim honestius dixisset. Ferme pro facile posuit. & ferme, facilitatem significat, quia sunt aduerbia extenuationis. INVENIAS. Secundam pro tertia persona posuit, pro inueniat quis, vel inuenire possit. vt Virgilius, Migrants cernas, totaque ex vrbe ruentes. AB ANDRIA HÆC ANCILLA EST. Simpliciter dixit ab Andria est, pro, Andriæ est. nam & vsu sic dicere solemus. Ergo ab Andria est, hoc est Andriæ fauet, Andriæ est. vt cū dicimus, Ab illo est, hoc significamus, illi fauet, illi accommodat suffragiū. SED HIC. Sæper Sed, contrariæ sententiæ significatio est. Et bene HIC, vt ostendat de illo fuisse sermonem. HEM. Interiectio est accipientis verba, & admirantis. VTINAM AVT HIC SURDVS. Cornice & facete, aut hic surdus, qui audire nō possit. aut hæc MUTA facta sit, ne possit dicere. Aut hic surdus, aut hæc muta facta sit. *ὁὐκ ἔστι* per genera. IVSSIT TOLLI. Hæc est fides: suscipi filios legitimos faciūt parētes. & sublatio, matris est: patris tollere. IVPITER QUID EGO AUDIO. Bene rursum ad ducitur ad desperationē senex Mysidis verbis. ACTVM EST. In summa rerū desperatione ponitur, Actū est, Ilicet, Perijsti. Hæc res, secundum ius ciuile dicitur: in quo cauetur, ne quis re acta apud iudices, repetat. Sic ipse in Phormione, Actum, aiunt, ne agas. BONVM INGENIVM. Ingenium, naturam. QVID HOC? Secū senex *ἐλαττωμένος*: deest enim, rei est. ADEON' EST DEMENS EX PERE.

Fidelis
Fidus
Ferme
Secūda per
sona pro co
tia.
Ab Andria
Ab illo est
Sed
Hem
Actum est
Suscipi
Tollere
Ilicet
Perijsti
Ingenium

GRINA: ἡ κληΐς per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum autem sic pronūtiat, quasi reperto con-
 filio. Et bene adeo: quia tam demens est quod amat ex peregrina, id est ex meretrice. Mulieres enim
 peregrinae, inhonestae ac meretrices habebantur. Sic ipse alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rho-
 di. Et se iuuus, Potest taceri hoc quidem. hoc est, meretricem habuisse te matrem verisimile est. **EX**
PEREGRINA: ἀποσιώπησις. deest enim, ut filium suscipiat: aut aliquid tale. **VIX TANDEM**
SENSI STOLIDVS. Pulchro colore inducto, poeta ostendit non minus falli suspiciosum, quam qui
 stultus est. huic enim veritas fallacia videtur, dum nimis est acutus ac perspicax. & hoc est quod ab eū
 tu fingit poeta. non enim in Dauo est sic errare nunc senem. Vix tandem sensi stolidus. Q. uinque
 sunt sensus, quorum duos, visum & auditum, magis sensibiles habemus, quam pecora. Vnde Cicero,
 Non solum videam, sed etiam audiam, planeque sentiam, quasi ad tactum retulit, quo etiam pecora
 impelluntur ad sensum. duabus ergo rebus scimus: aut ratiocinatione, aut sensu: quibus maxime pra-
 stamus ceteris animalibus. Ergo senex se non sensu, non ratiocinatione sensisse, sed veluti calcaribus &
 stimulis punctum. **HAEC PRIMVM.** Satis se sagacem senex ostendit, quando principia ipsa ince-
 ptionis que comprehendit. Hæc primum. Bene primum: quasi ex multis quas parauerat Dauus cō-
 tra Chremetē. **QVO.** Quare. **IUNO LUCINA FER OPEM: SERVA ME.** Iuno Lucina, Iuno
 nis filia, græce ἑλὶθ γὰρ dicitur. Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo quod in lucem producat. Et
 gemina vota sunt, ut & partus, & pariens seruetur. nam **FER OPEM**, propter partum: **SERVA ME**,
 propter parientem dicitur. Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro. Nota, hoc versu totidem ver-
 bis uti omnes pueras in Comædijs, nec aliàs induci loqui in proscenio: nam hæc vox post scenam
 tollitur. **Fer opem.** Propter quod Lucina est. inde obstetrix, quod opem tulerit. **Serua me obse-**
cro. Hoc, extra etiam hanc potestatem, Iunoni attribuitur: quanquam illam Menander Dianam appel-
 let, & hoc sentiat in Bucolicis Virgilius. **HVI, TAM CITO:** Tam cito, ut felicitatem partus osten-
 dat incredibilē. Tam cito, ad reprehensionem. **RIDICVLVM.** Ad irrisionē. & inspicere, ridiculum ad-
 uerbium sit, an nomen, ut sit, vide hominem ridiculum. sed aduerbium est magis. **NONSAT COM-**
MODE DIVISA. Confusa sunt tibi omnia, inquit: nec vnūquodque suo tempore geritur. qua re pro-
 deris. Non fat, non satis. **DIVISA SVNT,** digesta, & composita, & distributa **TEMPORIBVS,**
 id est per tempora. **MIHIN:** Adhuc Dauus non percipit, & bene, quasi dicat, cū ille loquatur, illæ
 agant. **NVM IMMEMOR ES? DISCIPVL.** Discipuli Mysis, Lesbia, & Pamphilus, omnes per
 quos agitur fallacia. Bene ergo discipulos imperitos ostendit, & magistrum Dauum, quia supra dixit,
 Tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum. Num immemor es discipuli? Alij hic Pam-
 philum significari putant discipulum: quia Dauus magister. Nam nomina ad aliquid sunt, discipulus
 & magister. & tunc discipuli, genitiuus est singularis casus. Alij nominatiui pluralis putant: ut discipu-
 los dixerit, omnes per quos agitur fallacia, secundum illud, Tum si quis magistrum cepit ad eam rem
 improbum. **EGO, QVID NARRES, NESCIO.** Quasi fabulam. Nū immemor es discipuli? De-
 est, nunc. Et bene discipuli: quia ipsum magistrum supra fecit. **Ego, quid narres, nescio.** Semper ita
 responder Dauus seni, tanquam non intelligat quid loquatur. **HICCINEME SI IMPARATVM.**
 Redit ad illam sententiam, Simul sceleratus Dauus, si quid consilij habet, ut consumat nunc cum ni-
 hil obliuit doli. **ADORTVS ESSET.** Adortus dicitur qui ex insidijs repente inuadit. dictum ab eo,
 quod corpora aggredientium exurgant subito, atque incrementum. **Adortus, aggressus.** Omnia hæc,
 ex translatione maris dicta sunt μεταφορικῶς.

ACTVS TERTII SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVVS.

L.

DHVC Archillis quæ adsolent, quæque oportet

A Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.

Nunc primum fac istæc ut lauet: post deinde

Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui

Date. mox ego huc reuertar.

Per ecastor scitus puer natus est Pamphilo.

Deos quæso, ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono.

Cumque huic veritus est optimæ adolescenti facere iniuriam,

S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?

S. Non imperabat coram, quid opus facto esset puerperæ.

Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.

c.f.

- O Daue, itane contemnitor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui videar. certè si rescuerim.
- D. Certè hercle nunc hic se ipſus fallit, haud ego. s. edixine tibi?
Interminatus ſum, ne faceres? num veritus? quid retulit?
Credone tibi hoc nunc peperiffe hanc è Pamphilo?
- D. Teneo quid erret. quid ego agam habeo. s. quid taces?
- D. Quid credas? quaſi non tibi renuntiata ſint hæc ſic fore.
s. Mihine quiſquā? D. Eho an tute intellexti hoc adſimulari? s. irrideor.
- D. Renuntiatum eſt. nam quī iſtæc tibi incidit ſuſpectio?
- s. Quī? quia te noram. D. quaſi tu dicas factum id conſilio meo.
- s. Certe enim ſcio. D. Non ſatis me pernoſti etiam qualis ſim Simo.
- s. Egone te? D. ſed ſiquid narrare ocepī, continuo dari
Tibi verba cenſes. s. falſo. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.
- s. Hoc ego ſcio vnum, neminem peperiffe hic. D. intellextin?
Sed nihilo ſecius mox deferent puerum huc ante oſtium.
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurum, vt ſis ſciens.
Ne tu hoc poſterius dicas, Dauī factum conſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionem hanc tuam ego eſſe amotam volo.
- s. Vnde id ſcis? D. Audiui, & credo. s. Multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primū hæc ſe è Pamphilo
Grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum. nunc, poſtquam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla ilico
Obſetricem accerſitum ad eam, & puerum vt adferret ſimul.
- D. Hoc niſi ſit, puerum vt tu videas, nihil mouentur nuptiæ.
- s. Quid aiſ? cum intellexeras id conſilij capere, cur non dixti extēplo Pāphilo?
- D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Sciſmus quā mīſere hanc amarit. nunc ſibi vxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negotij. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, vt facis. & id ſpero adiuturos deos.
- s. Imò abi intrò ibi me opperire, & quod parato opus eſt para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud ſcio, an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitus eſt ipſus gnatus, nunc Chremem
Conueniam orabo gnato vxorem. ſi impetro,
Quid aliàs malim, quā hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus eſt, haud dubium eſt mihi id,
Sī nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atque adedò in ipſo tempore eccum ipſum obuīam Chremetem.

▲ DHVC ARCHILLIS. In hac ſcena ſpecta, quā ſcire expreſſa ſit conſuetudo medici, vel
medicæ egredientis ex ægri domo. Nā veniens, de negotijs eius loquitur: abiēs, de morbo. &
hæc ſunt præter δικονομία, quæ dicuntur ἐν γήματι. Adhuc Archillis. Sic veteres ſcribe. Adhuc

bant adhuc, quando incerti futurarum rerum, ex praesentibus firme nuntiabant: quod est genus certissime promissionis, & cautae. Adhuc Archillis, quae adsolet, quaeque oportet. Medicina aut in ratione, aut in consuetudine, aut in exemplis. Adsolet ergo, consuetudinis est: Oportet, rationis. **SI GNA ESSE AD SALVTEM.** Deest haerentia, aut pertinentia, sic in Heautontimorumenos, Atque haec sunt ad virtutem omnia. Ergo absolute dixit, ut desit aliquid tale. unde & nos dicimus, Quid ad rem? vel, Quid ad me? **NUNC PRIMVM FAC ISTHAEC VT LA VET.** Imperitia notantes Menandrum, aut Terentium, ipsi vltro imperiti inveniuntur. nam & ille *λοῦσατε αὐτὴν* dicens, a consuetudine non recessit: cum lauisse, aut non lauisse dicimus, a parte totum significantes. & Terentius prius ad significationem accessit, isthaec dicendo, ne pudenda nominaret. Et sunt qui, Adhuc Archillis, correptionem esse nimium sollicita nutricis putent. quod ego non probo. **FAC ISTHAEC VT LA VET.** Isthaec quae ex puerperio sordebant. Quidam **ISTHAEC**, ipsam puerperam dicunt. sic enim & Menander, *λοῦσατε αὐτὴν*: sed imperitia accusantur, quod non continuo solent post puerperium lauare, sed diebus omissis. **QVOD IVSSI DARE BIBERE, ETC. QVANTVM IMPERA VI, DARE.** Consuetudine magis, quam ratione dixit, pro, Date ei potionem. Lucilius in sexto, Date bibere summo. Nam duo verba actiua, nullam habent significationem sine nomine, aut pronomine: ut si dicas, Dic facere. **Q**uod iussi dare bibere, & quantum imperavi date. Et qualitatem, & modum rei dixit. **MOX EGO HVC.** Vide, ut auctoritatem & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iussi, & non sufficebat, sed etiam, imperavi dixit. simul, haec quae solent medici promittere frequenter, Mox ego huc reuertar. **SCITVS PVER.** Satis obstricti est adhuc incertum, qualem dicat. Ita & a matre sanguinolentum, non pulchrum: quod ipsum nimium videretur cito dicere: sed scitum pronuntiat. Ideo, sublanditur, ut operae pretium maius accipiat. **PER ECATOR.** Per castorem, & pollucem, ornatiua sunt iurandi, apta foeminis. **ET NATVS EST PAMPHILO.** ut Virgilius, **Q**uem Dardanio Anchisae Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vnam. **SCITVS.** Elegans, pulcher, quem Graeci *κόσμιος* dicunt. **Q**uod enim quis scit, hoc scitum, & pulchrum. Et est *Μαίεσις*, nam ordo est, Per scitus ecator, ut in Hecyra, Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores. ut sit, per quam paucos. **DE OS QVAESO VT SIT SUPERSTES.** Superstes, nunc saluus. alius superstites sunt senes & anus: quia aetate multis superstites, iam delirant. Unde & superstitiosi, qui deos timent nimis. quod signum est deliramenti. **Ut sit superstes.** Superstes, nunc saluus. **QVANDO QVIDEM IPSE EST.** Quando, & cum, interdum sunt coniunctiones causales. & quando pro quoniam & pro quia intelligimus. **Quando quidem.** Ipse transit a puero ad ipsum Pamphilum. **VEL HOC QVIS NON CREDIT?** *ἢ ἔγωγε* est. **VEL,** modo non est disiunctiua coniunctio, sed pro etiam posita. ut apud Virgilium, Vel Priamo miserranda manus. Et, Carmina vel caelo possunt deducere lunam. Et bene, vel hoc subaudiatur, exceptis illis quae reprehendit supra. **ABSTE ESSE NATVM.** Et **ORTVM** legitur, ut sit, instructum, commentum, & copiosum. **NON IMPERABAT CORAM.** Coram, ad certas personas refertur: Palam, ad omnes. **QVID OPVS ESSET FACTO.** Effet, impersonatiue dicitur, Opus facto esset. **PVERPERAE.** Datius casus est, ut sit, ipsi puerperae coram non imperabat, quid facto opus esset. Sic enim dicimus, quid vis tibi faciam? Puerperae. Omnis quae peperit, puerpera. *πρωτοτόκος*, quae primum. Et non quod puerum, sed quod filium peperit, puerpera dicta est. Et apud veteres, puer puellus, puer puella. **ILLIS QVAE SVNT INTVS.** Argumentum ex eo quod non factum est, cum fieri potuerit: & ex eo quod factum est, cum fieri non oportuerit. **CLAMAT DE VIA.** Mire clamat, quasi dicat, maluit clamare, quam sine labore intus imperare. **ITANE CONTEMNOR.** Hoc est, ut quae adeo ne contemnor: valde contemnor. Temnor autem, Graeci est, id est cador & rejicior, *τὸ τέμνωμαι*. nam veteres temno dicebant sine prepositione. **ITANE TANDEM?** Indignatio est ad estimationem nem reuocantis eius dicta vel facta, a quo contemnitur quis. **IDONEVS.** Aptus, & ei rei natus. **APERTE FALLERE.** *ἄνο δι' ἐνός*, & fallere, & aperte. **SALTEM ADCVRATE.** Mire saltem: quod ponitur in desperatione rerum. primo enim fuerat hortatus Dauum, ut non conaretur fallere. **Saltem accurate.** *ἐν ὅλῳ* a superiore, fallere incipias. aut certe *σύνολον* fallere incipias. **CERTES HERCULE NVNC HIC SE.** Hoc ita dicitur, ut audiat spectator, non ut Simo. **EDIXIN' TIBI.** Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere facias. **INTERMINATVS SVM.** Pro minatus sum. Plautus in Aulularia, Praeterea tibicinā, quae mihi interbibere sola, si vino scateat Corinthiensem fontem, & Pyrenaeum potest. **NVM VERITVS?** Veretur liber, metuit seruus: & deest es: apta eclipsi irascendi. Alibi, Non simulat me reuereri? **QVID RETVLIT?** Retulit, profuit, vel interfuit: & pducit resyllabam. & est sen sus, Sic contempsisti quasi tibi non cominatus sim. **TENEO QVID ERRET.** Hoc dixit, non ut Simo, sed ut spectator audiat, hoc denique senex probat dicens Dauo, Quid taces? **ET QVID AGAM HABEO,** Et quid respondeam scio. **QVID CREDAS?** Propter quid, aut propter quare, aut quo modo, aut propter quid. **Quid credas?** Repetit verbum eius, quod ait, Credon'. quare adiunxerunt pronuntiatione est. **Quasi tibi non reuertiata.** Nutiata, copiosum pro simplici. **MIHIN' QVIS QVAM.** Fauet sibi senex in eo, quod se vult perspicaciorē videri. **EHO AN TVTE.** Eho modo interiectio est admirantis, aliās ad se vocantis. **Ehodū ad me.** **NAM QVI.** Qui, unde **QVASI TV DICAS.** Dicis, pro credas. non enim dicim', nisi quod credim', ab eo quod sequitur, id quod praecedat, figura *μετέληψις* a po c. ij.

ACT. III. SCEN. III.

sterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Foeneratum istud beneficium pulchre tibi dices, id est credes, scies, senties. ETIAM QVALIS. Etiam pro adhuc, ut Virgilius, Idæum, que etiam currus, etiam arma tenentem. EGO NE TE? Duobus istis pronomini- bus ostendit se senex scire omnia. SED SI QUID TIBI NARRARE OCCEPI. Occepi melius quam incepti. Falso pro- dicitur ab occipio, est enim occepi, quasi caput rei institui. FALSO. Potest & ἡγεωνός falso pro- nuntiari. potest & falso loqueris, dici: ut Sallustius, Falso queritur de natura sua humanum genus. Et vocalitatis causa sic dixit, ut sedulo, optato, certo: quasi sedule, optate certe. NIHIL IAM MVTI- RE. Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus. quod Græci φησὶ γὰρ οὐδὲν NEMINEM PEPERISSE HIC. Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non solum Glycerium non peperisse, sed etiam neminem. & HIC ostendit domum. Et est neminem, nullum hominem. Et nota, in foeminino genere etiam neminem positum. MOX DEFERENT PVERVM. Quasi dicat nobis, Id ego iam tibi renuntio. Fingit se prodere quod ipse facturus est: ut non credat senex ab eo fieri, quod prædixerit fore. Id ego iam tibi renuntio here futurum. Re syllaba, apud veteres interdum abundat: ut modo renuntio pro nuntio: & Cicero, Renuntiatum mihi. RENVTIO. Quasi secre- tum consilium: ut supra, Renuntiatum est. DAVI FACTVM CONSILIO, aut dolis. Commo- dius, & magis cum inuidia dixit, Davi, quam si meo dixisset, ut Virgilius cum Turnus incusaretur, di- xit, Nulla mora in Turno. PRORSVS A ME. Prorsus quasi porro versus: quod Græci μήτερον di- cunt, id est vel longum actum. PRORSVS A ME. Quidam prorsus pro μήτερον positum putant. Ego pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint esse. OPINIONEM HANC TVAM. Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc est nimis molestam, nimis suspicacem, nimis accusatricem. Sic dixit hanc tuam, ut ille de apibus, Vere suo. Et, Solémque suum, sua sydera norunt. Et in Adelphis, iam verò omittit Demea tuam istam iracundiam. AVDIVI, ET CREDO. Locus communis, an famæ cre- dendum sit. Et bene subiunxit, CREDO. non enim audisse, statim credere est. MVLTÀ CONCVR- RVNT. Restat enim ut multis concurrētibus signis, una cōiectura cōfletur IAM PRIMVM HÆC SE E PAMPHILO GRAVIDAM DIXIT ESSE. INVENTVM EST FALSVM. Secundum quod credit senex. Et a summo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atque personis sumit argu- menta. POST QVAM VIDET NVPTIAS DOMI APPARARI. Elegāter omisit, in cuius domo, MISSA EST ANCILLA ILICO. Quod Græci dicunt ἀντόθεν ἐπέμφθη. Nā loci significatio est, etiam brevitate temporis notans. NIHIL MOVENTVR NVPTIAE. Nō perturbātur nuptiæ. MO- VENTVR. Differūtur. QVID AIS? CVM INTELEXERAS ID CONSILII CAPERE. Quæqua se venteret Dauus, obuiū infestūque inuenit senem: & tamen ita versute it obuiam, ut etiam cōpre- hēsus elabatur. QVIS IGITVR EVM AB ILLA ABSTRAXIT? Nō frigide intulit, dixisse se: sed cum magna asseueratione. & ABSTRAXIT proprie, ut supra, Me a Glycerio miserum abstrahat: & Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum. QVIS IGITUR EUM. Hoc sic audiendū est quasi dicat, Di- xi. ID MIHIDA NEGOTII. De proiectione pueri pro foribus. TV TAMEN IDEM. Idem abundat. Apud veteres, Tamē idem, integrum fuit. vnde apud nos, Tandem, & tamen natum est. sic & idem eorūque dictum. MISERE HANC. Misere, val- de nimis. NVNC SIBI VXOREM EXPETIT. Oratorie, pro eo quod est nō recusat, expetit. Id mihi da negotij. Ut caueatur ab appositione pueri ante ostium. Tu tamē idem. Tamē idem, aut pro tamen positum est, aut pro tandem, ut sit, tu tandem has nuptias perge facere, ita ut facis. QVOD PARATO OPVS EST. Diserte, & latine dixit, quod parato opus est. NON IMPVLIT. Non im- pulit, non persuasit, non perfecit ut crederem Glycerium peperisse. Et cum dicit OMNINO, ostendit quædam se credidisse, in quibusdam iam esse circumuentum. Mire autem cautum capi inducit senem, ut crederet quod Glycerium nō peperisset. QVAE DIXIT, SINT VERA OMNIA. Quæ postea dixit Dauus. Et bene, omnia: ut appareat senem multa credere vera esse, quæ Dauus dixerit. MVLTÀ TOMAXIMVM. Multo etiam comparatiuis antiqui adiunxerunt. QVOD MIHI POLLICITVS EST. Pollicitatio, multarum rerum promissio. GNATO VXOREM. Subauditur, ut det. QVID ALIAS. Pro, cur alias, alio tempore. IN IP SO TEMPORE. In ipsa opportunitate, in ipso articulo. ECCVM IPSVM OBVIAM CHREMETEM? Cōtinuo mutauit declinationē, ut, Iubeo Chremetē.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

SIMO, CHREMES, SENES II.

S. VBE O Chremetem. C. óte ípsum quarebam.
S. I Etego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant hodie filiam

Meam nubere tuo gnato id visō, tūne, an illi insaniant.

S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

C. Ausculto loquere quid velis.

S. Per ego te deos oro, & nostram amicitiam Chreme,

Quæ incepta à parvis cum ætate adcrevit simul.

Pæque vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,

Cuius tibi potestas summa seruandi datur.

Vt me adiuues in hac re: atque ita, vt nuptiæ

Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:

Quasi hoc te orando, à me impetrare oporteat.

Alium esse censes nunc me, atquæ olim, cum dabam?

Si in rem est vtrique, vt fiant: accersi iube.

Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi,

Vtrique: id oro te, in commune vt consulas.

Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

S. Imò ita volo, itaque postulo vt fiat, Chreme.

S. Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. quid est?

S. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum, C. audio.

S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.

S. Profecto sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi,

A M A N T I V M iræ, amoris redintegratio est.

S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,

Dumque eius libido occlusa est contumelijs:

Prius quàm harum scelera, & lacrymæ confictæ dolis,

Reducant animum ægrotum ad misericordiam,

Vxorem demus. spero consuetudine, &

Coniugio liberali deuictum Chreme,

Dehinc facile ex illis sese emerfurum malis.

C. Tibi ita videtur: at ego non posse arbitror

Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.

S. Qui scis ergo istuc: nisi periculum feceris? C. at

S. Istuc periculum in filia fieri, graue est.

S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit.

Si eueniat, quod Di prohibeant, discessio.

At si corrigitur, quot commoditates, vide

Principiò, amico filium restitueris.

Tibi generum firmum, & filia inuenies virum.

C. Quid istuc: si istuc animum inducti esse vtile.

S. Nolo tibi vllum commodum in me claudier.

C. Meritò te semper maximi feci Chreme.

S. Sed quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc discordare inter se?

c. iij

s. Ipsus mihi Dauos, qui intimus est eorum consilijs, dixit.
Et is mihi persuadet, nuptias quantum queam ut maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauum.
Sed eccum video ipsum foras exire.

VBEO CHREMETEM. Hæc congressio duorum senum ad tale periculum adigit fabulam, ut id non videatur consilio, sed euentu posse vitari: qui euentus, est Critonis præsentia. nam nunc ex falsis fient veræ nuptiæ. Iubeo Chremetem. Firme aliquid iubere, velle est. Iubeo ergo, volo. & deest, saluere: quod exprimitur ab alterius personæ interuentu, ut Virgilius, Red- dique viro promissa iubebat. Et μεταλυσικὼς, quia qui dicit salue, iubet. volumus enim animo: iubemus, verbis. **T**E IPSVM QVAEREBAM. Placabilis & lenis amicus per rotam fabulam in- ducitur Chremes, ut cognitioni ad vltimum interesse possit. **O**PTATO ADVENIS. Optato, ad- uerbiū est. ut Virgilius, Ac velut optato ventis. **A**LIQVOT ME ADIERE. Aliquot, hoc est nec multi, nec pauci. Adiere, non acceperunt: quia aditus arduus, difficilisque est. Ergo adiere, quasi importune, & interpellantes adierunt. sic alibi, Bitria quid tibi videtur? adeon? ad eum? **E**X TE **A**VDITVM. ut est, De Dauo modo audiui. **E**x te auditum. Ergo non rumor, sed veritas. **I**D VI **S**O. Ob id viso, deest te: ut viso, ad videndum venio. **T**YNE, AN ILLI INSANIANT. Tu in- sanis, si dixisti: illi insaniunt, si non audita referunt. **P**AUCIS. Et paucis, & pauca legitur. **E**T **Q**UID EGO TE VELIM. A docilitate. **P**ER EGO TE DEOS ORO. Ordo est, te per deos oro. ut Virgilius, Per ego te has lacrymas. Et nostram amicitiam **C**HREMES. Legitur & Chreme- ostendat non nuper coitam amicitiam, sed antiquam. ut, Veterem Anchisen agnouit amicum. alibi, Neque enim nouus iste Dianæ Venit amor. **A**D CREUIT: ut supra, Adcurate. **A**D PREPOSITIO- ne utitur familiariter. **A**D CREUIT. Hinc Virgilius, Crescēt illæ, crescentis amores. **E**T MEVM GNA- TVM. Ineptum est sic adiurare aliquem, Per salutem filij mei, ut facias id quod te rogo. sed huic etiam subiungit, **C**VIVS TIBI POTESTAS datur seruandi summa. in tua est inquit potestate, & tuus est. hæc ergo obtestatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur causa. **U**t, Iliaci cineres, & flamma extrema meorum. Idem alibi, Per euerfæ genitor fumantia Troiæ Ex- cidia obtestor. **U**T ME ADIUVES IN HAC RE. Atque ipsam petitionem, **U**T NUPTIÆ EVE- RANT FUTVRÆ, FIANT. Breuiter & latine. Et hoc genus compositionis veteres mutabāt. **N**E **O**BSECRA. Pro, ne obsecres. **Q**VASI HOCTE ORANDO A ME IMPETRARE OPORTET. **C**Ū DABAM **O**LIM. Nos dicimus, cum darem. Hæc plena vox est & charitatis, & officij. quod enim amicus ab amico petit, iustum esse debet: nec pro eo quod non est iustum, supplicare oportet. **O**LIM CVM DABAM. Nos dicimus, cum darem. Virgilius, Tum decuit, cum sceptrā dabas, En dextra, fidēsque. Et nota Olim pro nuper. **A**LIVM ESSE CENSES NVNC ME. Non personæ, sed rei conditio est commutata. **S**I IN REM EST VTRIQVE. τῷ αὐτέρῳ συλλογισμῷ praeue proposuit, ut recte replicaret. Hic syllogismus negati- uus dicitur. nam in secundo λόγῳ negat quod prius dixit, Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi. Si in rem est utrique. Ab utriusque argumentum. Vterque duobus constat. Bene utrique, mi- hi & tibi: non, alteri utile, alteri inutile. Sed si ex ea re. Id est nuptiarum, mutauit numerum, ex plurali singularem. Fiant. Et ex ea re. **I**N COMMUNE CONSULE. Id est, ex æquali prouide- re. **Q**VASI ILLA tua sit, PAMPHILIQVE EGO SIM PATER. Nota suauissimam varietate- tem. non dicit, quasi tua sit, & ille meus. **I**MO ITA VOLO. Quia utile est, quia in re est. **I**TA- QVE POSTVLO. Itaque, modo duæ partes orationis sunt, ut in Hecyra, Itaque nos vnâ inter nos ætatem agere liceat. **N**EQVE POSTVLEM. Quia postulo prætulit. **I**RAE SVNT inter Glyceriū & gnatum. Hoc læto vultu pronūtiat Simo: & hoc à possibili est. loquitur enim apud eum, ex quo audi- uerat Paphilū pro vxore habere hanc peregrinam. **A**VDIO. ἡρώα. Mox, FABVLAE. Et hic pau- lo sapientior inducitur, & minus obnoxius dolis. **P**ROFECTO SIC EST. Profecto, confirmatio est. **A**MANTIVM IRAE. Sententia γῶμικὴ in qua à specie receditur, & in omnes aliquid dicitur: τῶα εἰρημῶν est autē sine authore sententia. **R**EDINTEGRATIO. Instauratio. **I**D TE ORO. Deest ob- ut sit, ob id. ut Virg. Quod te per superos oro. **P**RIVS QVAM HARVM. Inuidiosius, harū, quā vnâ sit. sic in Eunuchō, Non perpeti meretricum contumelias. **A**NIMVM AEGROTVM. Hoc ut supra, Ipsum animū ægrotū ad deteriore partē applicat. **V**XOREM DEMVS. ἡθικὼς, ut in Heautontim- Q. uo modo minimo periculo id demus adolescentulo. **N**EQVE ILLVM HANC PERPETVO. ἀμφοβολίαν de industria posuit: aut utrūque significat. **N**ISI PERICVLVM FECERIS. Periculū, τὴν ἀμφοβολίαν. Cicero, Tute melius periculū feceris. Idem Terē. Fac periculū in literis. **A**T ISTVC PERI- cere

Iubere
Salue
Velle

Optato
Aliquot
Aditus

Audit ex te
Viso
Paucis

Ad

Obtestatio

Ne obsecra

Cū dabam

Olim

Vterque

In commu-
ne

Itaque

Profecto

Sententia

Parcemia

Redintegra-
tio.

Id oro

Periculū fa-
cere

ELVM in filia fieri, graue est. Memorabile dictū, & id quod merito in prouerbium cesserit. QVOD DI PROHIBEANT. παρένθεσις, per ἐμφημισμὸν. At si corrigatur. Alter est syllogismus per contraria λήμματα, & ipse negatiuus. PRINCIPIO, AMICO FILIVM. Principio, nec intulit, secundo. RESTITVERIS, INVENIES. Ergo ἀνακόλουθον duplex. AMICO FILIVM. Ab honesto. QVID ISTVC? Concedentis, & veluti victi verbum. tanquam si diceret, quid? & abundat istuc. Vel potius, quid istuc, significat hominem de loco, ac de sententia decedere. vt ē contrario, peristare ac resistere dicitur, qui aliquid negat. SI ID ANIMVM INDVXTI. Legitur &, animū in duxisti. sed illud, plenū est: hoc, per μεταπλάσμου συγκοπῆν diminuitur. IPSVS MIHI DAVVS dixit. Commendatio testis, vt, In foro modo de Dauo audiui. Ergo IPSVS, quasi qui maxime sciat. TVTE ADEO. παρέλκεται, Adeo, modo & abundat. vt Virgilius, Tu quoque adeo quem mox quæ sint habitura eorum Concilia, incertum. SED ECCVM. Eccum, quasi ecce eum, veteres dixerunt. eccum eccuius. Ellum, quod apertius significat ecce illum: & obscurius ellum.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

- D. Ad te ibam. s. quid nam est?
- A. Cur vxor non accersitur? iam aduersperascit. s. Audin' tu illum?
- Ego dudum non nihil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem
- Quod volgus seruorum solet. dolis vt me deluderet,
- Propterea quod amat filius. D. ego istuc facerem? s. credidi.
- Idque adeo metuens vos cælaui, quod nunc dicam. D. quid? s. scies.
- Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem cognosti qui siem.
- Non fuerant nuptiæ future. D. quid non? s. sed ea gratia
- Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? s. sic est res. D. vide,
- Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah consiliū callidum.
- Hoc audi, vt hinc te iussi introire, opportune hic sit mihi obuīam.
- D. Hem, numnam perijmus? s. narro, quæ tu dudum narraſti mihi.
- D. Quid nam audio? s. gnatam vt det, oro, vixque id exoro. D. occidi.
- S. Hem, quid dixti? D. optume inquā factū. s. nūc per hūc nulla est mora.
- C. Domum modo ibo. vt apparentur, dicam, atque huc renuntio.
- S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has nuptias.
- D. Ego verò solus. s. corrigere mihi gnatum porrò enītere.
- D. Faciam herde sedulo. s. potes nunc, dum animus irritatus est.
- D. Quiescas. s. age igitur. vbi nunc est ipſus? D. mirum, ni domi est.
- S. Ibo ad eū, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicā eadem illi. D. nullus sum.
- Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiſcar via?
- Nihil est preci loci relictum, iam perturbaui omnia.
- Herum fefelli. in nuptias conieci herilem filium.
- Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
- Hem astutias. quod si quiescem, nihil euenisset mali.
- Sed eccum ipsum video, occidi.
- Vtinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipitem darem.

D TE IBAM. Dauus vt recte scribatur, Dauos scribendum est, quia nulla litera vocalis geminata, vnam facit syllabam. sed quia ambiguitas vitanda est nominatiui singularis & accusatiui pluralis, necessario pro hac regula, digamma utimur, Daſus, serſus, Fulgus, corſus. c. liij.

ACT. III. SCEN. V.

Ad te ibam. Locus est, in quo iam ad discrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare. EGO DUDUM. Semper grauis inceptio orationis quæ exordium sumit à pronomi ne ego: vt, Ego te quæ plurima fando. & Ego postquam te emi à paruulo. Ego dudum. Aduerbia temporis, aut certa sunt, vt hodie, cras: aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tēpus: vt iā dudum, nūc nuper. NON NIHIL VERITVS DAUE ABS TE. Breuiter, pro, veritus ne quid abs te fieret. sicut supra, Hei, metui à Chryside. Et Cicero, Quod precatus sum à dijs immortalibus. pro eo quod est, quæ ab dijs petij, precatus eos. QVOD VOLGVSSERVORVM SOLET. Totum cum extenuatione protulit, tanquam qui satis factum voluerit Daue ob comprobatam fidem eius. NAM PROPEMODVM HABEO. Ridicula dilatio eius rei quæ iam dudum nota est audito. Sed ri. NAM PROPEMODVM HABEO IAM. Hoc est propemodum, cuius actus est, admodum. Sed ea GRATIA. Gratia, pro causa posuit, noue. SIC EST RES. Quod Græci dicunt, ὅτις ἔστι. Admodum nvm nam. Nam παρέλκεται, vt in quis nam. QVID NAM AVDIOS? Legitur & audiam. Me. Gratia Sic est res Nam nander enim sic ait, τίς ἄποτ' ἀκούσω; OCCIDI. OPTVME. Bene vsus est παρομοίᾳ, occidi & optime, vt similitudine falleret audientem. PER HVNC. Chremetem scilicet. IBO ATQVE HVC RENVNTIO. Varie, ibo & renuntio. NVNC TE ORO DAVE. Te, id est per quē stat sum: ma negotij. Et modo magis verē rogat, quā tunc cum ait, Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue. ibi enim iracundia latet, cum dixit, siue æquum est. EFFECISTI HAS. Non fecisti. est enim efficere, perficere faciēdo. Et bene HAS: quarum causa laboro. EGO VERO SOLVS. Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationem. SOLVS. Id est cui non assentiebat Pamphilus. PORRO. In futurum, deinceps. Futuri tēporis aduerbium. vel adhortātis: vt, Porro q q que. ENI Efficere TERE. Labora: quasi difficile sit, & conatu sit opus. HERCLE SED VLO. Productiones sunt Co Porro Eni RITATVS. Quia dixerat, Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. Irritatus est, commotus, ira prouocatus. vt in Phormione. Ducitur autem verbum à canibus, qui restrictis dentibus hanc literam r imitatur. QVIESCAS. Id est conuiuesce, imperatiui modi, ne iniuriosum videretur. AGE IGITYR. Age, dic: vt est, Egi, atque oraui tecum. aut aduerbium est hortandi. Quiescas. Pro quiesce. aut deest volo, aut facito. MIRVM NI DOMI EST. Existimationem intulit, incertum fugiēs: & est compositum quasi miror. Mirum ni domi est. compositum est, quasi hoc est mirum ni domi est. Cautē ser uus callidam interrogationem senis paratus excepit. Memor simulatæ discordiæ cum amica, fingit nō se alibi eum esse suspicari, quā domi. DICAM EADEM ILLI. In alijs ITIDEM scriptum est. Idem Nullus sum quod si est, pro item accipiamus. An ego idem, pro item? NVLLVS SVM. Plus est nullū esse, quā perijsse. nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui verō nullus est, ita non est, ac si natus non sit. RECTA PROFICISCAR VIA? Bene recta, vt corporis impulsione lucrifaciam. aut recta, vt nō eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiscar. proficisci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta via, plana dixit, non tantū recta. HINC, id est, ex hoc loco. NIHIL EST PRECI CI loci relictum. Subiungit ergo causas cur proficiscatur in pistrinum. Nihil est preci. quod prædixit senex. IAM PERTVRBAVI OMNIA. Alloquutio in qua quid metuatur, quid velit, manifestum est. HERVM EFFELLI. Hæc enumeratio causarum est, qua magnifice exaggerauit errores suos. CONIECI. Nec immisi, sed conieci: quod impetum & iniuriam significat. HERILEM FILIVM. τὸν τερφίμου. FECI HODIE. Nec solū feci, verum etiā addidit tēpus, Hodie: vt ne dicula quidem eius sit, quod fecerat, mali. INSUPERANTE HOC, ATQVE INVITO. Insperante & invito, duplex offensio. HEM ASTVTIAS. Bona ἐγώνια. Pluraliter dixit astutias, quasi is qui abundet astutijs, vt ei vna non sufficeret. VTINAM MIHI ESSET ALIQVID. Non dixit gladium, aut laqueum: ne esset tragicum. Ergo expressit bene, dicens, Quo me nunc precipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA QVINTA.

PAMPHILVS. DAVVS.

- P. BI illuc scelus est, qui me perdidit? D. perij. P. atque hoc cōfiteor,
V Iure obtigisse, quando quidem tam iners, tam nulli consili
Sum. seruon' fortunas meas me commississe futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero, sed inultum id nunquam auferet.
Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si deuoto hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modo
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeam?

Nec quid me nunc faciam, scio. D. nec quidem me, atque id ago sedulo.
 Dicam aliquid iam inuēturum, ut huic malo aliquā producā morā. P. oh.
 Visus sum. P. e hodie bone vir, quid ais? viden? me tuis consilijs
 Miserum impeditū esse? D. at iā expediā. P. expedies? D. certe Pāphile.
 Nempe ut modo. D. Imò melius spero. P. oh, tibi ego ut credam furcifer?
 Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus siem,
 Qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias.
 An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritis es? D. crucem.
 Sed paululum sine ad me ut redeam, iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
 Cur non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo?
 Nanque hocce tempus praeuere mihi me, haud te vlscisci, finit.

BI ILLIC SCELVS EST. Hæc scena, cuius perturbationis esse debeat, etiā suprà poeta
 v pretruxit, quum ad consentiendum Daui consilio tardum Pamphilum faceret. Vbi illic
 scelus est. Accusatio. Vbi illic scelus. Nimum terribile est scire antè, quàm videas eum
 contra quē irasceris. Vbi illic scelus est. Ad intellectū, non ad verba redegit. & est figura σὺ δὲ καὶ
 per genera. Virg. Pars in frustra secant. Sed hic figura est per numeros: nam quia scelus, scelestus intel-
 ligitur, modo QVI subiunxit, non quod. TAMINERS. Sine arte. TAM NVLLI CONSILII.
 Vna pars orationis est, nulli consilij, nos, nullius & solius. recte autem veteres, nullo nulli, solo soli de-
 clinabant. ME COMMISSE. Non, commendasse: sed, commisisse. Committimus enim quæ cum
 magno periculo volumus esse seruata. FUTILI. Leui. nam à vase, quod futile dicitur, quod nō de-
 ponunt ministri sacrorum, quod est acuto fundo, & parulo ore, eoque instabile est. Virg. Consilijs ha-
 bitus nō futilis autor. ERGO PRETIUM. Pretium pro stultitia, pœna est: pro virtute, pramium.
 Ergo pretium generaliter pro bene, aut male facto redditur. sed discernitur ita: nam pretiū pro stul-
 titia, est pœna: pretium pro virtute, honor est, & lucrum. PRETIUM OB STULTITIAM. Sic
 Plautus locutus est, Pretium ob asinos. pro, asinorum pretium. Virgilius, Rem magnam, pretium
 que moræ fore. Et alibi, Illum Titides alio pro talibus ausis Affecit pretio. & est figura ἐκλειψις, ut a
 pud Virgilium, Inuidisse deos patrijs ut redditus oris. POSTHAC INCOLUMEM fat scio fore
 me. Sic dicere solemus in magno periculo positi: nunquā nos periclitaturos, si illud periculum potue-
 rimus euadere. Posthac. Audacter se incolumē in futurum promittit fore, cum vita hominis tā va-
 rijs multisque sit periculis conferta. sed hoc dicit, Sic inquit perclitor. si hoc euasero, scio me nō post-
 ea periclitaturum. Menander sic * & est sensus, Tam difficile est hinc euadere, ut qui
 hinc euaserit, videatur immortalis futurus. DICAM PATRI. Bene patri, non Simoni: ut de autho-
 ritate huius nominis summus terror exurgat. MODO POLLICITVS SVM. Modo: mire. etenim
 maiorem vim habent recētorā promissa. MODO POLLICITVS SVM. MODO: mire. etenim
 xit, quā si promisi, diceret. QVA FIDVCIA. Qua fiducia, ad personam suam reulit. & fiducia
 modo impudentiam significat. NEC QVID ME NVNCFACIAM. Nos, quid faciam. veteres au-
 tem ME addebant. Et notafaciam, cum ablatiuo casu. Ablatiuus casus, me. ATQVE ID AGO. Id
 quæro, hoc est ut inueniā quid faciā. ALIQVAM PRODVCAM. Productem legitur, & producā.
 Significat autem differant, protendam, prolatem. EHODVM BONE VIR. Grauis interrogatio, &
 minantis cum iracundia. Et hoc ἐργονέα prosequitur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dici-
 mus, in quē ferimur iracundia. VIDEN? me. Hoc est nunquid negare potes? IMPEDITVM ES?
 s. Impeditus est proprie, qui ita pedes habet illigatos, ut progredi non possit. Sed hic ad negotium
 retulit. AT IAM EXPEDIAM. Non se defendit, sed emendaturū promittit. & bene ad impedi-
 tum, expediā retulit. duo promissit simul: & tempus cum celeritate, & effectum. IMÒ MELIVS.
 Bene MELIVS comparatiuo est vsus, quasi hoc bonum sit, illud melius. FURCIFER. Furciferi di-
 cebantur, qui ob leue delictum cogeantur à dominis, ignominia magis, quàm supplicij causa circa
 vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum suum, simulque mo-
 nere ceteros nequid simile admittat. Itaque & Cicero de seruo, Quid inde furcifer? quò progreditur?
 IMPEDITAM ET PERDITAM RESTITVAS? Multū progressus est, impeditam dicere: mo-
 do perditam dixit. Sensus hic est, Integrā perdidisti, & perditam restituas? TV. hoc est, qui integrā
 expediāque turbasti. QVO FRETVS SIEM. Est memor se antè dixisse, Daui video, cuius cō-
 filio fretus sum. HOC FVTVRVM. Ut ab illa excludar, huc concludar. & Vide quò me inducas.
 CRUCEM. Plena satisfactio est, confessio peccati sine recusatione pœnarū. nam mitiores eos reddi-
 mus quibus vultu operæ pretium pro delictis nostris offerimus. Virgilius, Equidē merui, nec depre-
 cor inquit. AD ME VT REDEAM. Redire ad se dicitur qui animum recipit, & sedem mentis.
 Virgil, Victus ad se redit. & hic de corpore dixit. Ad se autē redit, qui amens esse desistit. DISPI-

Scelus
Scelestus
Iners
Nulli consilij
Soli
Committere
Futile vas
Pretium
Præmium

Ob

Pollitissum
Fiducia
Facio cū abla-
tuo
Producere

Impeditus

Melius
Furciferi

Perditus

Redire ad se

CIAM. Dispicere, est disquirere consiliū. despiciere, deorsum aspicere. *CVR NON HABEO SPA?* Dispicere
 TIVM. *ὁκνοῦμαι* NANQVE HOC TEMPVS PRAECAVERE. Sic Virgilius, Sed motos praestat Despicere
 componere fluctus. & est *σύνεισι* illud enim cogit, hoc finit.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CHARINVS PAMPHILVS ADOLESCENTES.

DAVVS.

- C. OCINE credibile est, aut memorabile,
 H Tanta vecordia innata cuiquam vt fiet,
 Vt malis gaudeant, atque ex incommodis
 Alterius sua comparent vt commodas: ah
 Id ne est verum? imo id genus hominum est pessimum. In
 Denegando modo quis pudor est paululum.
 Post vbi tempus promissa iam perfici,
 Tum necessario se aperiunt, & timent,
 Et tamen res cogit denegare. Ibi
 Tum impudentissima eorum oratio est,
 Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
 Proxumus sum egomet mihi. Attamen, vbi fides est,
 Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus est,
 Non verentur. illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
 Sed quid agas? adeamne ad eum, & cū eo iniuriam hanc expostule?
 Ingeram mala multa atque aliquis dicat, Nihil promoueris.
 Multum. mo' estus certe ei fuero, atque animo morem gessero.
 P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid di respiciunt, perdidi.
 C. Itane? imprudens. tandem inuenta est causa. soluiſti fidem.
 P. Quid tandem? C. etiam nunc me subducere istis dictis postulas.
 P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.
 Heu me miserum, qui tuum animum ex animo spectauī meo.
 P. Falsus es: C. nonne tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,
 Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
 Habeas. P. habeam: ah nescis quantis in malis verſer miser,
 Quantaſque hic suis consilijs mihi confecit sollicitudines,
 Meus carnifex. C. quid istuc tam mirum est, si de te exemplum capit?
 P. Haud istuc dicas, si cognoris vel me, vel amorem meum.
 C. Scio, cum patre altercasti dudum & is nunc propterea tibi
 Succenset. nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
 P. Imo etiam, quo tu minus scis ærumnas meas.
 Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
 Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
 C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
 Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.

- P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, ut dicerem esse ducturum patri.
Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.
- C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos! P. interturbat, C. quā ob rē? P. nescio.
Nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
- C. Factum est hoc Daue? D. factum. C. hem, quid ais scelus?
At tibi di dignum factis exitium diunt.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent: quod, nisi hoc consilium, darent?
- D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
- D. Hac non successit, alia aggrediemur via.
Nisi id putas, quia primo processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
- P. Imò etiam. nam satis credo, si aduigilaueris,
Ex vnīs, geminas mihi conficies nuptias.
- D. Ego Pamphile, hoc tibi pro seruitio debeo
Conari manibus, pedibus, nocteisque, & dies,
Capitis periculum adire, dum prosum tibi.
Tuum est, si quid præter spem euēnit, mihi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
- P. Cupio. restitue, in quem me accepisti, locum.
- D. Faciam. P. at iam hoc opus est.
- D. Hem. sed mane. concrepuit à Glycerio ostium.
- P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nuncine demū? D. at iā hoc tibi inuētum dabo.

Hocine
HOCINE EST CREDIBILE. Elegans perturbatio, in qua inter se Simo, Pamphilus, Da-
uus, Carinus, Birria, Chremes, omnes omnibus redduntur offensi. Hocine est credibile.
Et incredibile est inquit, & nefandū. ē contrario enim ab interrogatione quadam incipiūt,
qui nimis irascuntur, ut & illud, Hocine humanum factum. Et totum hoc in pronuntiatione est. hoc
enim genus interrogationis vim negandi exprimit. Hocine est credibile. A generalitate incipit. ut Ci-
cero, Quā facile serpat iniuria & peccandi locus, quā nō fir u hocine seclū, holce clareo g
f o h i CUIQVAM UT SIET. Singulari & plurali numero respondet. VT MALIS
GAUDEANT. Cū dixisset cuiquā: intulit numerū pluralem, ut alibi, Si quisquā est qui placere se stu-
deat bonis Quā plurimis, & minime multos ledere: In his poeta hic nomē proficitur suū. Ut malis
gaudeat. Legitur & gaudeat. EX INCOMMODIS ALTERIVS. Et hic, gaudeat, subauditur. SVA
VT COMPARENT. Hoc est acquirant, vel æstimēt. Atque ex incommodis alterius, sua comparēt
vt cōmoda? Hoc est, non intelligunt commoda sua, nisi ex alterius incommodis ea æstimauerint. ID
NE EST VERVM? Imò id genus. Alij sic, Verum est hoc genus hominum * hominem se
probauit esse, cum malus sit: & sic contra hoc, Imò non hominem, sed pessimum hominem se pro-
bavit. Id ne est verum? Imò id genus. Parum accusauerat, dicens, Id ne est verum hominum ge-
nus? & ideo addidit, Imò id genus hominum est pessimum. ut hoc facere, non hominis modo sit, sed
pessimi hominis. IN DENEGANDO MODO. Modo, pro tantūmodo. QVIS PVDOR PAV-
LVLVM ADEST. Adest pudor, ne denegent: non adest, ut & præstent. POST VBI TEMPVS.
Deest est: ut sit, tempus est. NECESSARIO SE APERIUNT. Mire ait necessario: quia sunt tales:
necessitas autem in natura est constituta. Aperiunt. Mire, aperiunt: quoniam tunc cum promitte-
bant, mali erant: sed latebat malitia intra pectoris altitudinem. ET TIMENT, ET TAMEN. Bis
numero subauditur denegare. Et melius timent, quā si diceret, pudet eos. nam timor, est malorum:
pudor, tantum bonorum. RES. Malitia scilicet: tanquam mali sint ad rem quam præstare non pos-
sunt. QUID MIHI ES? QVIS TV ES? Quis tu es, ad dignitatem refertur. quis mihi es, ad necessi-
tudinem, id est frater, aut cognatus. Et hæc verba, mollia sunt dictu, sed animo aspera. CVR ME

Comparo
Id ne verū

Modo

Aperire se

Timor
Pudor
Quis tu es
Quis mihi es

ACT. IIIII. SCEN. I.

AM TIBI? *ἐκλεψίς*. HEVS, PROXIMVS SVM. Heus significatio est modo nominis ad intentionem considerationemque reuocandi. PROXIMVS SVM EGOMET MIHI. Id est charior mihi met ipsi sum, quàm quisquam alienus. Proximus. Charus, beneuolus. & hoc est quod ait suprà, Quo a quior sum Pamphilo, si se illam in somnis, quàm illū amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur: qui nobis chari esse debent. NIHIL PVDET. Pudor est mali facti: Verecundia, recti & honesti. Ergo mire posuit. SI ROGES. Abundat, si roges: sed *ἡδονῆς* additū est. HIC. Vbi promiserat. ILLIC, VBI NIHIL OPVS EST, IBI. Illic & ibi, aptum irascenti repetitionis genus. Hic ubi opus est. Saluo pudore. Illic. Legitur & illi. VBI NIHIL OPVS EST. Vbi nodū promiserūt, ibi verentur. quod ait suprà, In denegando modo quis pudor est paululum. ADEAM NE AD EVM? Hic locus deliberationis est: an adeat ad Pamphilum. & vnum AD abundat. & moraliter verba Charini sunt posita. INIURIAM. Pro, de iniuria. EXPOSTVLEM? Expostulatio est aduersus eum quem incusamus. nam expostulare, est querelam apud eum ipsum deponere, de eo ipso qui fecit iniuriam. Postulare autem, querelā dicere de altero apud alterū. INGERAM MALA MVLTIS. Quasi tela, ita se dicit ingesturū mala. ATQVE ALIQVIS DICAT, NIHIL PROMOVERIS. Hoc dicit, Etsi existat aliquis qui mihi dicat, quid profeceris? respondebo, Multū. MVLTVM. Non subiunxit, quo modo multū: sed illud faciā. Multū. Subauditur, promouero. Molestus certe ei te ei fuero. Transiitum fecit dicendo, Molestus certe ei fuero. hoc est, si nihil aliud promouero, certe ei molestus fuero. ATQVE ANIMO MOREM GESSERO. Erit fructus iracundiæ ex vindicta. Et per iracundiam atque turbationem non inuenit, quod sit multum, aliud. ergo inuenit, molestus certe ei fuero. CHARINE, ET ME, ET TE. Mire, & artificiose fecit Pamphilum priorem alloqui ad perfringendam iracundiam Charini. alioquin si prior vociferari potuisset, tragica exclamatione vsus fuisset. IMPVDENS. Defensio ab imprudentia. etenim nisi bonæ esset conscientia, nunquam diceret, te perdidisti, purgaturus. ITA NE? IMPVDENS. Imprudens, distingue. & attende hoc illum repetere, quod indignatur magis, quasi audierit imprudens, & non audierit reliqua. Itāne imprudens. Quia articulus omnis defensionis per concessiūam qualitatem hoc dicto est constitutus: idcirco hoc ipsum Charinus per infirmationem repetit, hoc cupiens eripere Pamphilo quo ille maxime nititur. QVI TVVM ANIMVM. Legitur &, Cum. FALSVS EST. Modo participium est, id est falleris: si Pamphilum dicit. Si verò coniungitur, pro fallax accipitur. HOC SOLIDVM. Solidū, plenum, idoneum, integrum. NISI ME LACTASSES. Produxisses, oblectasses, induxisses. quæ significatio frustrationē ostendit. Lactare, est inducere in aliquā voluptatē. à lactando, vnde & oblectare dicitur. HABEAS. Permissio animi irati. HABEAM? Vt supra, Aut si tibi hæ nuptiæ sunt cordi. P. Cordi? HIC SVIS CONSILIIIS MIHI CONFECIT. *ἡγώνισμα*. Dixit vt supra, Cuius consilio fretus sum. Et cum VERSER protulerit, CONFICIAT debuit inferre. est ergo *ἀναλόγου*. aut vt est illud, Principio, amico filium restitueris. Tibi generum firmum, & filia inuenies virū. Confecit. Legitur & cōflauit. SOLICITYDINES. Perturbationes. MEVS CARNIFEX. Id est in me carnifex, qui me torserit: vt alibi, Deo irato meo: hoc est in me irato deo. DE TE SIC EXEMPLVM CAPIT. Vtrum, si te imitatur: an, si de te exigit pœnas? vt ipse alibi, Vterque exempla in te edet. sed melius, te imitatur, accipimus. HAVD ISTVD DICAS SI COGNORIS. Nosti enim, sed si cognoris, nō ita dicas. CVM PATRE ALTERCASTI. Ab ijs quæ facta sunt, ad ea quæ facta non sunt. Cum patre altercasti. Legitur & altercatus es. non enim alterco dicimus. NECTE QVIVIT HODIE COGERE. Hoc argumentum attulit ex ijs, quæ non sunt facta, cum fieri debuerint. IMÒ ETIAM. Propterea & amplius. Imò etiā. Deest, audi. QVO TV MINVS SCIS. Quo, id est quòd. & deest, audi, vel accipe: vt sit, quòd, vel quoniam minus scis. Vel quo, id est ex quo, aut qua re: Aut certe erit sensus cum huiusmodi tamen subauditione, Imò etiam quo tu minus scis ærumnas meas, eo magis audi. Aut, Imò etiam hæ nuptiæ non parabuntur mihi, quo ipso minus tu scis ærumnas meas. id est, falsæ nuptiæ erāt: quæ res te fallit magis, irascique mihi cogit merito. Hæ nuptiæ. Legitur &, hæ nuptiæ. sic enim veteres dixerunt. NON APPARABANTVR. Apparari cum datiuo casu semper cladem & perniciem significat, vt Virgilius, Mihi sacra parari. ACTVS TVA VOLVNTATE. Hæc est accusatio. ille enim excusat per imprudentiam: hic arguit voluntatem. hoc ergo dixit, Eo grauius, quo nullo cogente peccasti. CVR ME ENECAS? Executias. INSTARE, SVADERE, ORARE. Quia dixit, instare, suadere, orare, non plus dicere posset: quādo nihil potest esse. DAVVS. Dauus, cū admiratione pronuntiandū. INTERTVRBAT OMNIA. Deerat, vt & hic, Dauus, diceret: sed plus intulit, interturbat. Et INTER, modo non medio critter, significat: est enim adauctiua particula. vt interfectus, interemptus. Modo post. vt, Nunc inter, fluuiū Tyberinus amœno Vorticibus rapidis & multa flauus arena In mare protumpit. NE SE IRATOS. Deest, quia: vt sit, nisi quia. FACTVM EST HOC. Non quòd nō credat, interrogat, sed quòd increpet. AT TIBI DII. At, principium increpationi aptum. vt Virgilius, At tibi pro scelere. & Horatius, At ò deorum quisquis in cœlo regis Terras, & humanum genus. EHO DIC MIHI. Eho, interiectio est intentionē audientis exposcens. DIC MIHI. Semper Tò dic mihi, iniuriolum est. vt Virgilius, Dic mihi Damoeta, cuium pecus. QVOD, NISI HOC, CONSILIVM DARENT. Cum odio hoc pronuntiandum est. ideo CONIECTVM dixit. DECEPTVS SVM. Con-

Heus

Proximus

Pudor

Verecundia

Adeo ad

Expostulare

Postulare

Multum

Molestus

Falsus

Solidum

Lactare

Oblectare

Habeas

Confecit

Me? carnifex

Exemplum

capere

Cognoscere

Altercor

Quo

Hæc nuptiæ

Apparari

Enecare

Inter

Nisi scio

At

Eho

Dic mihi

Succedere
Adoriri
Seruitium
Manibus pe
dibus
Temporis
acculatius
Sedulo
Millum face
Sed mane
Dernum

cessio. SCIO. τὸ Scio, non ad deceptionem, sed ad defatigationem reddit. ergo cū ἐργασίᾳ sonandū.
HAC NON SVCCESIT. Deest, quod conabamur. & proprie de bono sic dicitur. ALIA AG
GREDIEMVR VIA. Vel adoriemur, id est enitemur. Adoriri proprie dicitur repente ex insidijs ali
quem inuadere. HOC TIBI PRO SERVITIO DEBEO. Seruitiū pro seruitute posuit: vt, Ser
uitio enixe tulimus. CONARI MANIBVS PEDIBVS. Ad id intulit quod ait supra, Quem ego cre
do manibus, pedibūque obnixē omnia facturum. Et accusatiuo casu sine intermissione significat,
NOCTES ET DIES. Manibus, pedibus. ὑπερβολικῶς. PRAETER SPEM EVENIT. Euēnit,
productum magis: quia hoc perpetuo non vult Pamphilo accidere. Ergo euēnit: non autē euēnit, me
dia correpta. PARVM SVCCEDIT QVOD AGO. Si nostrum est officia præbere: at nostrum non
est fortunam posse præstare. Et bene, SVCCEDIT, vt quod agimus, ostendat successus esse fortunæ.
SED VLO. Id est ex animo, & sine dolo. MEMISSVM FACE. Id est noli vti opera mea. Parū
succedit quod ago. Vtilis sententia pro sapiente contra fortunam. RESTITVE IN QVEM ME
ACCEPISTI LOCVM. Sensus hic est, Omnia mihi integra & salua redde, qualia tibi tradidi consultu
ro, vel quum nihil promississem patri. HEM. SED MANE. Hoc quasi incipientis, demonstrantisque
aliquid noui se inuenisse. NIHIL AD TE. Hæc enim ad cogitantem nihil pertinere oportuit.
NVC INE DEMVM? Pro denique. AT IAM HOC TIBI INVENTVM DABO. Consilium
scilicet, quo in pristinum locum restituaris.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

MYSIS. PAMPHILVS. CHARINVS. DAVVS.

M. I AM vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductū
P. I Tuum Pamphilum. tu modo anime mi noli te macerare.
MYSIS. M. quid est? hem Pāphile, optume mihi te offers: P. qd est?
M. Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias.
Videre ait te cupere. P. vah perij. hoc malum integrascit.
Sicine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?
Nam idcirco accersor, nuptias quod mihi apparari sensit.
C. Quibus quidem quā facile poterat quiesci, si hic quiescet?
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol.
P. Ea res est propterea quod nunc misera in mœrore est. Mysis,
Per omnes tibi adiuro deos, nunquam eam me deserturum.
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, contigit. conueniunt mores. valeant,
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet nemo.
C. Resipisco. P. non Apollinis magis verū atque hoc responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ, volo. Sed si id non poterit.
Id faciam, in proclui quod est, per me stetisse vt credat.
Quis videor? C. miser æque, atq; ego. P. cōsiliū quæro. C. fortis.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iā hoc opus est. D. qn iā habeo. C. qd est? D. huic, nō tibi habeo, ne erres.
P. Sat habeo. P. quid facies? cedó. D. dies hic, mihi vt sit satis, vereor,
Ad agendum. ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini. nam mihi impedimento estis.
P. Ego hāc visam. D. qd tu? quo hinc te agis? C. verū vis dicā? D. imò etiā.
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?

D. Eho tu impudens. non satis habes, quod tibi dieculam addo.
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue, attamen D. qui d ergo?
C. Ut ducam. D. rididum. C. huc face, ad me ut venias, si quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid,
Domi ero. D. Tu Mysis dū exeo, parūper operire me hic. M. quapropter?
D. Ita factio opus est. M. matura. D. iam inquam hic adero.

AM VBI VBI ERIT. In scena hac, instauratio est adhortationis Pamphili per Mysidem.
I Opus est enim exhortari rursus adolescentē, ne sub patris oppressione frangatur. Iam vbi
vbi erit. Opportune rursus astante Pamphilo, amicæ mentio obijcitur per Mysidem, ne
succumbat ad nuptias patri, quanuis promiserit patri se ducturum coniugem. aduersus quam difficul
tatem, quia ipsius persona non sufficit: id agit ut ad Glycerium modo adducat Pamphilum: cuius affe
ctum excitat, non ex eo solum, quod eum puella vocat, sed etiam quod desiderat eum videre. Vbi
vbi erit. Vbi vbi, In prima parte vim suam tenet, in posteriore productionem: & est quemadmodum
ut vt, quaquā, vnde vnde, pro vbiunque, vtcunque quacunque, vndecunque. IAM VBI VBI
ERIT, INVENTVM TIBI CVRABO. Non solum se adducturam promisit, sed & tempus addi
dit. Et bene TIBI, quasi amanti. ANIME MI. Mollis oratio & scēminea multis implicata blandi
mētis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro meus. INTEGRASCIT. Integratur, quod ad inte
grum redit, quod repetitur, quod instauratur. Virg. Ramoque sedens miserabile carmen Integrat.

SOLLICITARIER. Perturbari. HOC MALVM. Amor meus, aut Glycerij sollicitudo, quam
nescire oportuit nuptias. QVOD MIHI APPARARI. Apparari, ad honorem & timorem refer
tur: & datiuo casui subiunctum, cladem & perniciē significat. ut Virgilius, Mihi sacra parari. AGE
SI HIC NON INSANIT SATIS. Hic excitus, comprimit Charinum, ne fomenta iracundiæ, Pāphilo
præberet. Aut, si pœnitet te, quantum hic sua sponte insanit. SI HIC non insanit satis. & ego
est. aut laus ad mitigandum Pamphilum. EA RESEST. Id est nuptias apparari sensit.

MY SIS. Aseueratio est, si à nomine eius incipias, cū quo loqueris. PER OMNES TIBI AD
IVRO DEOS. Ad, auctiua particula est: ut admirabiliter, valde mirabiliter, & aduerto. Et hoc superest
amissa fide, ut adiurandū sit. OMNES HOMINES. Mira verecūdia: omnes homines maluit dicere, ut
in his quoque parentes significaret, quā aperte dicere patrem, cuius metu promisit nuptias. & est
contra illud, Sed vim ut queas ferre. Omnes homines. Ita dixit de vno, hoc est patre, omnes homi
nes: ut idem alibi, O cælum, o terra, o maria Neptuni. Nunquid & cælum, Neptuni est? non vtrique:
sed omnia hæc maria voluit esse. ut Virg. Omnia vel medium fiant mare. CONTIGIT. Quod vix
euēnit, contigisse dicitur. CONVENIUNT MORES. Recte: & id quod matrimonium firmat.

VALEANT. Hoc est, abeant, recedant: quia & discedentibus & mortuis, vale dicitur. ut Virgilius;
Salve æternum mihi maxime Palla Aeternūque vale. Vel potius τῷ ἐνφρημισμῷ, cum male optas
turus esset, considerato patre παρὰ δόξας locutus est: & non dixit quod intenderat, pereant. Et at
tende quā moderate pluraliter dixerit, cum significaret patrem. VALEANT. Renuntiationis & im
precationis est verbum. HANC, NISI MORS, MIHI ADIMET NEMO. Et si valeant, hanc, nisi
mors, nemo adimet. Concessio hic est. hoc enim per concessionem dicitur. Hanc, nisi mors, mihi
adimet nemo. Perseuerat, ne dicat, pater: pro, Non adimet pater. RESIPISCO. Spiritum reuocat
sensus. MAGIS VERVM. Aut magis verum, aut verius dicimus. VT NE PATER. Ut ne, pro
ne nō. PER ME STETISSE. Stetisse, hoc est esse: ut Virg. Desertaque montis Stat domus. Aliter,
plenum est: ut idem, Stant & iuniperi, & castaneæ hirsutæ. Aliter horreat. ut, Stant lumina flāma. &
Lucilius, Stat sentibus fundus. Per me stetisse. Hoc est, per me factum esse, ne fierent nuptiæ.

MISER AEQVE ATQVE EGO. Bene atque ego: quia hic amore vexatur. Et intulit παρὰ δόξας.
Nam volebat Pamphilus sibi dici, fortis: quod illi tamen mox dicitur. Hic igitur aliter respondet, atq
interrogat Pāphilus, ideo quod videat impossibile esse, palām resistere parenti. SCIO QVOD CO
NERE. Sensus est, Scio quidem quid coneris: sed an efficere possis, nescio. Scio quid coneris. Si Pā
phili est persona, cum ἐγὼ λέω dicitur: si Charini, simplex laudatio est. sed si Pamphili est, hoc signifi
cat quod supra, Ex vnīs geminas mihi conficies nuptias. Sed nō esse personam Pamphili, ex subiectis
ostenditur. NON TIBI HABEO, NE ERRES. Deterret etiam nunc Charinum, ut & ipse adiu
uet Dauum, ne Pamphilo nubat Philumena. Et eodem sensu vtitur Dauus aduersum Charinū, quo
supra, Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorē ducere. Non tibi habeo, ne erres. Velut etiā
pro se Charinus sentiat, hoc dicit. vel ut solent serui cōtumaciores aduersum amicū domini, quia nu
per à Charino accusatus est. vel quia & quid dicat nō habet: & videt tacendū non esse. SAT HA
BEO. Quia dilatio facta est. VT SATIS SIT. Ut, pro ne non. NE VACVVM ESSE ME. Ne,
pro nedum. aut aduerbium est prohibētis: ut sit, ne, non. Sallust. secūdo libro, Ne illa tauro parita sint.
pro nedū. Proinde hinc vos AMOLIMINI. Amoliri dicuntur ea quæ cū magna difficultate, & mo

Vbi vbi
Vt vt
Qua qua
Vnde vnde
Mi
Integrare
Sollicitari
Apparare

Ad

Contigit

Valeant

Resipiscere
Vt ne
Magis verū
Sic

Vt
Ne
Amoliri

Discedere Amoliri limine summoventur, & tolluntur è medio. sic dixit quasi odioso, & molesto. Discedere dicitur, qui facile abit è medio: Amolitur, qui vix recedit. Proinde hinc vos amolimini. Molestum impedimentum ex rei magnitudine iacentis in medio. & idéo impediētibz se, dixit amolimini hinc, non, abite. Proinde hinc vos amolimini. Spe iniecta, etiam domino imperat seruus callidus. NAM MIHI IMPEDIMENTO ESTIS. Vtrum hoc vere dicit, an fingit qui adhuc consiliū non inuenit quod narrare possit? HANC. Glycerium scilicet. & cū miseratione puellā, hanc. QVONVNGTE AGIS? Vt tarditatem discedentis ostendat. Agere enim se tardi, & tristes dicuntur. sic Virgilius, Amissis remis atque ordine debilis vno, Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator sese Palinurus agebat. Quo hinc te agis? Admonitio discedentis vt solet. nā à quo discedere desyderamus, admonemus eū, quo vadat, vel quo eat. Id facere, per interrogationem admonet Dauus Charinū: vt ipse abscedat Charinus, qui nunc vltimus remanet. VERVM VIS DICAM? Pro initio sedulæ narrationis hoc sumimus. Ac sic respondet Charinus, tāquam qui intelligat non discere velle Dauum quo eat: sed id agere, vt abscedat. NARRATIONIS MIHI INCIPIT INITIVM. Narrationis scilicet quo eat. quia, Verum vis dicam, velut proœmium narraturi est. QUID ME FIET? Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quasi à iocante, pronūtiandū est, nā sic illi, imprudens, respondet. Quid me fiet? De Philumena ducenda. EHO TV IMPVDENS. Proprie Charino dixit imprudens, quasi insolita & multa poscenti. quippe qui & sponsam alienā petere ausus sit: & non satis habeat, per Dauum sibi moram præstitam Pamphili nuptiarum. QVOD TIBI DIECVLAM ADDO? Dieculam, horam. & est ἡ ὀνδείοισιν ὥρα. Dieculam, hoc est tempusculū: & sumitur ab eo quod est hæc dies. Diecula mora, & quasi parua dies. & dieculam, in qua scilicet ambias, quantum poteris, ad ducendam Philumenam. Vult enim se Dauus adiuuari per Charinum & Biriam. PRO MOVEO. Differo. Promoueo nuptias. Memoriter Dauus, scit enim illum his verbis petiisse, Saltē aliquot dies profer, dum proficiscar aliquo, ne videam. Cuius rei oblitus Charinus, etiā vt ducat vxorē petit. RIDICVLVM. Deest, hominem. AGE, VENIAM. Vix concedentis, vix cōsentientis est, age veniam. DVM EXEO. A Glycerio scilicet.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

MYSIS.

NIHIL ne esse proprium cuiquam? Dī vestram fidem.
N Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum:
Amicum, amatorem, virum in quo vis loco
Paratum. verum ex eo nunc misera quem caput
Dolorem! facile hic plus mali est, quā illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid istuc obsecro est?
Quo portas puerum?—

NIHIL NE ESSE PROPRIVM CVIQVAM? Hæc scena administrationem doli habet, quo fit vt deterreatur Chremes filiam suam Pamphilo dare. Et vide nō minimas partes in hæc comœdia Mysidi attribui, hoc est personæ foemineæ: siue hæc personatis viris agitur, vt apud veteres: siue per mulierem, vt nunc videmus. Nihil ne. Ne, aduerbium percunctantis. Nihil ne esse proprium cuiquam? Omne quod habemus, aut mutuum est, aut proprium. Ergo proprium, petuum: vt Virg. Propria hæc si dona fuissent. Ergo nihil nobis propriū esse potest. quod enim nō fuit, nec esse quidē potest. aut quod eripi potest, non est nostrum: nisi illa quæ eripi non possunt, vt sapientia, iustitia, prudentia: quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiquam potest. Et simul hoc ipsum & à re, & à persona hic ostendit. A re, Nihil ne esse proprium? A persona, Cuiquam. Proprium. Petuum, non temporale ac mutuum. DII VESTRAM FIDEM. Admiratis aduerbiū cū exclamatione. Fidem dixit opem & auxilium: vt, Tyrrhenāque fidem. SVMMVM BONVM ESSE. Mire pro pleno. Et neutro extulit, summum bonum. AMICVM, AMATOREM, VIRVM. Amicus, animi est: Amator verò, corporis. non enim continuo amator est qui bene vult. vt, Dido amauit quidē Aeneam: sed non & amica fuit, quæ ait, Non potui auulsum diuellere corpus, & vndis Spargere. Et item Catullus, Cogit amare magis, sed bene velle minus. & est hic officium, & blandimentum. Amatorē & virum dixit ad discretionem: vt per ea quæ enumerat, maritum ostenderet. IN QVO VIS LOCO PARATVM. Paratum dixit ad omnes affectus, quicunque de proximo esse possunt. & maxime ad Homericam sententiam respexit. VERVM EX EO. Id est Pamphilo. NVNC MISERA QVEM CAPIT DOLOREM. Cum admiratione pro-

nuntiat quem, & cum exclamatione quadam. **FACILE HIC PLUS MALI EST, QUAM** illic boni. Facile, aduerbium confirmantis est, id est, liquido & manifesto. Veteres dicebant facile, pro certo. Vt Cicero, Illius ciuitatis facile princeps. Dolorem. Dolorem distinxit. probe: & post intulit separtim quod sequitur, Facile hic plus mali est, in dolore, & metu scilicet amittendi, quam in voluntate retinendi. Quam illic boni. In summo bono. Dicit enim, Ex bonis quæ bona existimamus, plus nos mali capere, cum aut amissuros nos credimus, aut amittimus: quam boni, cum habemus. Facile hic plus mali est. Plus mali, in dolore & metu, vt diximus. Quam illic boni, id est in amico, amato: re, & viro. **MI HOMO**, quid istuc obsecro est? Ex Mysidis verbis, quid Dauus faciat demonstratur. Quid istuc obsecro est? Inuolutum puerum portabat Dauus: & ideo dicit mulier, Quid istuc obsecro est? Tum ille euoluit puerum, & profert. quem postquam expediuit, tum illa dixit, Quo portas puerum?

Facile

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

DAVOS. MY SIS.

- D. — **Y SIS**, nunc opus est tua
M. Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus
Atque ante nostram ianuam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne. M. quam ob rem id tute non facis?
D. Quia si forte opus sit ad herum iurandum mihi
Non apposuisse, vt liquido possim. M. intellego.
Nova nunc religio te istac incessit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt quid agam porro intellegas.
Pro Iuppiter. M. quid? D. sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me adsimulabo. tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit verbis, vide.
M. Ego quid agas, nihil intellego. sed si quid est,
Quod mea opera opus sit nobis, aut tu plus vides,
Manebo: ne quod vestrum remorer commodum.

Y SIS NVNC OPVS EST. Hæc scena actiuosa est. magis enim in gestu, quam in oratione est constituta. **MYSIS**, nunc opus est. Properantis & impense ageris Dauus verba monstratur. **EXPROMPTA.** In mediū prolata. **MEMORIA ATQVE ASTVTIA.** Memoria, vt præcepta Dauus retineat. Astutia, ad agendum strenue quæ imperet. Memoria. Simpliciter magis, vt memor sit Dauus præceptorū. Et memoria, modo pro intelligentia. vt Vir. Instamus tamē immemor. **EX ARA HINC SVME VERBENAS.** Ex ara, scilicet Apollinis, quem **ΔΙΟΙ** Menander vocat. aut quod Apollini comœdia dicata est: in cuius honorem aram constituiebant comœdiā celebrantes. Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. Sume verbenas tibi. Verbenæ, quasi herbenæ, rebus dimicula sunt ararū. Tibi. tō tibi, quasi gestum quandam & motum stomachantis habet: vt alibi, Quid vis tibi? Et tibi sume, dixit, & nō, tibi substerne. Ex ara sume verbenas. Verbenæ, sunt omnes herbæ frondēsque festæ ad aras coronandas: vel omnes herbæ frondēsque ex aliquo loco puro decerpæ. Verbenæ autem dictæ quasi herbenæ. sic Menander. **QVAMOBBREM ID** **TUTE NON FACIS?** Tute tūc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur personam, à qua sumitur: vt verbi gratia, cum dicimus: Tu lege: ille nobis respondeat, Cur tute non legis? **QVIA SI FORTE** **OPVS SIT AD HERVM IVRANDVM MIHI.** Sic locutus est, vt explicari atque intelligi non possit. aut enim deest ius, vt sit iurandum pro iusiurandum: aut (vt vulgo dicitur) iuramentum.

Exprompta
Memoria
Astutia

Verbenæ

Tute

Opus illā re
Liquido
Cedo
Porro
Intendere
Narrare
Quoque
Videre
Remorari
Remora

Et opus est illam rem: non opus est illa re. VT LIQVIDO POSSIM. Liquido, pure, & manifeste. Nam quæ sunt pura & defecata, liquida sunt. NOVA NVNC RELIGIO. Bene iusiurandum me tuere seruū monstri simile est. Noua religio. In seruo, & subita. Noua nunc religio. Seruum nolle mentiri, noua religio est. CEDO. Porrigentis est manum. PORRO INTELLIGAS. Porro, modo aduerbium est ordinis: aliās, temporis. SPONSÆ PATER INTERVENIT. Mire non dixit Chremes: ne, cum dixisset, quis Chremes: tursus hic responderet, spōsæ pater. & non temere hoc facit poeta: nam promiserat se rediturum domum Chremes, Domum modo ibo: vt apparentur, dicam: atque huc renuntio. QVOD PRIMVM INTENDERAM. Verbum à venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremem & Simonem fallere, intēderam dixit. Vel à sagittis atq; arcu. NESCIO QVID NARRES. Bene narres, narrare enim aliena, & quæ nobis nō sunt necessaria, dicimus. EGO QVOQVE. Bene ait QVOQVE: quia & Chremes veniebat. TV VT SVBSERVIAS. Recte, vt subseruias, dixit. non enim tantū loquitur Mysis, quantū Dauus. ORATIONI, VTCVNQVE OPVS SIT VERBIS. Tuis verbis orationi meæ: plura enim loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa subsequetur, ideo verbis. VIDE. Cauta esto, intellige, specta. AVT TV PLUS VIDES. Si sapis, intelligis. REMORER COMMODYM. Remorer, retardem, retineam. Remorari à remora pisce minutissimo, qui naues retinet. nam græce ἐχένη vocatur.

ACTVS QVARTI SCENA QVARTA.

CHREMES. MY SIS. DAVVS.

- C. EVERTOR, postquam quæ opus fuere ad nuptias
R Gnata, parauī, vt iubeam accersi. sed quid hoc!
Puer hercle est. mulier tūn' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abiit. D. dī vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum litigant?
Tum annonā cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hīc me solam? D. hem, quæ hæc est fabula?
M. Eho Mysis, puer hīc vnde est? quisve huc attulit?
Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur rogem,
Qui hīc neminem aliū video? C. miror vnde sit.
D. Dicturān' quod rogo? M. Au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum sī mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis: caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clare. M. à nobis. D. ah ah ah.
C. Mirum verò, impudenter mulier sī facit meretrix.
D. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
Adeon' videmur vobis esse idonei
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hīc ab ianua.
M. Mane, caue quoquam ex istoc excessis loco.
D. Dī te eradicent: ita me miseram territas.
Cedo, cuium puerum hīc apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic quod rogo.
M. Vestri. D. cuius nostri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
Eho, an non est? C. recte ego semper fugi has nuptias.

- D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quém ne ego heri vidí ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum vidí Cantharam
Suffarcinatam. M. Dis pol habeo gratias
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit cuius caussa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit. tantò hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeò, vt tu sis sciens.
Ni puerum tollis. iam ego hunc in mediã viam
Prouoluam. téque ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. eho obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens pene incidi.
D. Quis hic loquitur? O Chreme, per tempus aduenis.
Ausculat. C. Audiui iam omnia. D. ah, nec tu omnia.
C. Audiui inquam à principio. D. audistín' obsecro? hem
Scelera. hanc iam oportet in cruciatum hinc abripí.
Hic ille est. non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram. nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Noui rem omnem. sed est Simo intus? D. est.
M. Ne me attingas scelestè. si pol Glycerio non omnia hæc:
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia
Vt fert natura facias, an de industria?

EVERTOR. Adest nunc ipse Chremes, cuius causa scena fraudibus instructa est, ne pro
R missas compleat nuptias. VT IVBEAM ACCERSI. Recte iubeam: quia summa pote
stas nuptiarum in patre puellæ est. SED QUID HOC! Non interrogantis, sed mirantis
& nõ intelligentis est. & apparet eum non oculis prius, quàm corporis offensu puerum sensisse latens
tem. PVER HERCLE EST. Ornatiua particula est Hercle. MVLIER. Magis, quàm Myfis. Hercle
VBI ILLIC EST? Dauū querit, qui nūc abscessit, vt & ipse de foro venire videatur. NON MIHI
RESPONDES? Bene, non respondes: Se enim memor est vetitam quicquã dicere, nisi subseruiat ora
tioni Dauí. RELIQUIT ME HOMO. Mire hominem, non Dauum dixit: vt etiam si audiat Chre
mes, incertam personam hominis audiat, non Dauum. DII VESTRAM FIDEM. Aduerbium
admirantis cum exclamatione. QUID TURBAE EST APVD FORVM? Hæc verba sunt venientis
tis de foro. QUID ILLIC HOMINVM LITIGANT. Legitur & litigat. TVM ANNONA
CARA EST. Comminiscentis est potius, quàm alicui referentis. QUIDNAM ALIVD DICAM?
Hoc post spectatore. CVR TV OBSECRO HIC ME SOLAM. & πρὸς τὴν τῆς τertia. FABVLA.
Fabulã se dicit audire, qui rei principiũ rationemq; ignorat. EHO. Eho interiectio est, vel principiũ
animaduersione in se poscētis, aut repete cernētis. HIC NEMINEM VIDEO. Callide affirmat nõ
sibi visum Chremẽ, cū & præuiderit veniẽtẽ, & præsentẽ videat. MIROR VNDE SIT. MIROR
veteres cū VNDE, pro nescio ponebant. nã admiratio ab ignorantia descendit. Plautus, Ne quis mire
tur qui sim, paucis eloquar. AV. Interiectio cõsternata mulieris. CONCEDE AD DEXTERAM. Au
Et bene dexterã. sinistra enim venit Chremes: & nõ vult proximum ei Chremetem, sed iuxta. suprã

Heracle

Dij vestram fidem

Eho

Miror vnde

Au

enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera venire me adsimulabo. DELIRAS, NON TV TE IPSE? Deest, eum mihi dedisti. Sed & suprà, & nunc inturbat Dauus: ne mulier totum dicat. Non tute ipse? Summissa voce. VERBUM SI MIHI VNVM. Accommodate comminatur Dauus: penè enim Myfis vniuersa narrabat. PRAETER QVAM QVOD TE ROGO. Hoc & sensim, & vt senex sentiat, pronuntiari potest. FAXIS CAVE. Gestu comminantis est, & vultu: vt suspenderet comminationem, deinde inferret gestum. Ordo, Caue faxis. MALE DICIS. Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo male dicis lentius esse dictum, cum subiungit, Dic clare. Male dicis. Nonne male dicis pro comminatione posuit, cum pro conuitio soleat poni. Nisi forte, quia contumeliae genus est comminatio. Quidam putant esse vnā personam, Dauis scilicet, dictum superius Mysidis non satis manifestum Chremi, in maledicti similitudinem deriuantis. VNDE EST, DIC CLARE. Hic expressius dixit. A VOBIS. Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis: vt vel sic intelligat senex. MIRVM VERÒ. Sæpe ad ἄγωνα refertur. IMPVDENTER MVLIER SI FACIT. Bono ordine locutus est. primo enim, causa impudentiae natura est: deinde conditio. Adeon' videmur vobis ESSE IDONEI. Idoneus est aptus ad omnia, & bona, & mala. IN QVIBVS SIC ILLVDATIS? Et illudo in te, septimo casu: & illudo te accusatio dicim'. sed in primo superuacuum est: vt sit, quibus illudatis. AB ANDRIA EST ANCILLA HAEC. Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua sit Pamphilo natus puer. ADEON'. Adeone, an adeone ad eum? VENI IN TEMPORE. Cum prouisus sit, interuenisse putat. Veni in tempore. Opportune. nos sine praepositione dicimus, tempore & tempori. PROPERA ADEO PVERVM TOLLERE. Hic versus clare dicitur: sequens, ne senex audiat, presse. CAVE QVOQVAM EX ISTO EXCESSIS LOCO. Necessario Dauus retinet Mysidem. nōdū enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit vnde sit mulier, & puer de quo susceptus sit. Excessis, pro excedas: vt faxis pro facias. AN ETIAM ROGAS? Rursum iurgium repetit, & turbulentam orationem. CEDO. Cedo idem significat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem significat, nō superuacuum orationem. & est dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo sermo est, interrogatis aliquid. MITTE ID QVOD SCIO. Hoc lentius, & summis. HEM, QVID PAMPHILI? Apparet mulierem VESTRI & PAMPHILI lentius pronuntiasse, quā Dauus vellet: & ideo nunc repetisse nomē nostri, & Pamphili. Hem, quid Pamphili? Duas res operatur Dauus simul, & vt ignarissimum se ostēdat, & vt Pamphilus nominetur. Et argute repetit nomē Pamphili: quasi per indignationem, vt focii aurius adolescentis nomen inculcet. metuit enim, ne non audiat velut senex. RECTE EGO HAS. Et hic efficit quod voluit Dauus, vt Pamphili Chremes puerū esse cognoscat, & recuset generū. HAS. Id est huiusmodi. Ò FACINVS ANIMADVERTENDVM. & ὁμοιωσις quarta. QVID CLAMITAS? Clamauit enim Dauus, vt puerū audiret Chremes. QVEM NE EGO HERI VIDI AD VOS ADFERRI VESPERI? Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quae vult. Ò HOMINEM AVDACEM. Exclamatio Mysidis, testimonium veritatis est. VERVM VIDI CANTHARAM SVFFARCINATAM. Vide infirmum argumentum. prius, vidi puerum afferri, dixit: post, non puerum, sed Cantharā suffarcinatā. Canthara, nomē est anus. Et hoc dicit, vt leuiter redarguat Mysidē, non vt vincatur. hoc enim vidisse se innuit, Cātharā suffarcinatam, non puerū portātem. Suffarcinatam. Propter prius est anibus suffarcinatas esse. vt Persius, Pānucia Baucis. Et Plautus, Doliarem, claudā, crassam. QVOD IN PARIVNDQ ALIQVOT AFFVERVNT LIBERAE. Indiciū secuta cōfirmatio est, quam expressit Dauis refutatio. superest etiā vt & cōcludatur effectus doli, negāte Chreme se daturū filiā: quod subinde efficit Dauus dolo. Aliquot liberae. Nec paucae, nec multae. Liberae. Testimonia libera cōtra seruū. Et hoc propriū Terentij est. nā de Romano more hoc dixit. NAE ILLA ILLVM. Nae, valde. Cicero, Nae illi vehemēter errāt. CREMES, SI POSITVM PVERVM. ἢ ὁμοιωσις. Et est μίμνησις. transit enim à mixto ad imitativum characterē. Nae illa ILLVM. Chremetem scilicet. Chremes si positū puerum. μίμνησις, quando aliqua verba sic pronuntiamus, vt vana videantur. NON HERCLE FACIET. Bene enim de se tertiā personam fecit, vt suprà, At nunc faciet. VT TV SIS SCIENS. Eloquēter. sic enim veteres pro scias dixere. IN MEDIAM VIAM PROVOLVAM. Bene, in mediā viam: quia ante fores positus iacebat. TEQVE IBIDEM PROVOLVAM IN LVTO. De proximo παρῳμοιοῦς repetit. Et quādo nomina sunt, παρῳμοιοῦς: quādo verba, παρῳμοιοῦς dicitur. Prouoluā. Id est porro voluā. & dolo quidem minatur quod facturus non est: verū sedulo id agit, vt iam puer tollatur ē medio. simul eum seruat Chremeti: vt ipse recuset generum, non vt à quoquā passus videatur iniuriā. TV POL HOMO NONES SOBRIVS. Sobrius, est sanus mentis, quasi sebius, hoc est ab ebrio separatus, secretus, separatus ab ijs qui discernuntur. FALLACIA ALIA ALIAM TRVDIT. Prouerbiū. cui subiacet, memorem mendacem esse oportere. CIVEM ATTICAM ESSE HANC. Transit ad imitationem. EHO. Interiectio est conturbatae mulieris. IOCVLARIVM IN MALVM. Econtrario pro graui, & molesto, ac nimio. Iocularium igitur κατ' ἐντίφρασις. QVIS HIC LOQVITVR? Ò CREME. Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quae ipse conatus est. PER TEMPVS ADVENIS. Idem est per tempus, quod in tempore. aut certe per tempus, tempestiue. Ò CREME, per tempus aduenis. Astute, quasi eum nunc primum viderit. AN NEC TV OMNIA. Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne producat, & accipiat pro non. Tu omnia. Audisti, subauditur. AVDISTIN' OB d. ij.

SECROR' HEM. Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. Audistis' obsecro?
hem. Difficile credendo, affirmat se non sciuisse presentem Chremetem: vt hac confirmatione nihil
illum de se faciat suspicari. IN CRUCIATVM. Nō in crucem, sed cruciatum HIC ILLE EST.
Cum ἐμφάσει, quasi vir magnus. sed hoc, Chremetem ostendens, dicit cū ἐρωτάει. NON TE CRE
DAS DAVVM LVDERE. Virg. Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis. MI SENEX,
Bene senex: quia quasi alienior est, & ignotus Mysidi. Mi, suppalpatio muliebris. NEME ATTIN
GAS. Quædam ostenduntur aperte in comædijs: quædam ex alijs personis intelliguntur. SI POL
GLYCERIO NON OMNIA HÆC. & ποσειδωνος tertio, quod alienæ personæ interuētu reticeatur. APOLOPELES
Fiunt autem & ποσειδωνος, id est retinentiæ tribus modis. aut enim tacet per se ipsum, & ad alium
transit: & est prima. aut tacet, nec vltra aliquid dicit: & est secunda. aut alterius interuentu personæ
silet: & est tertia. NESKIS QVID SIT ACTVM. Nescis, plerunque dicitur ei, non quem volumus
redarguere imperitiæ aut ignorantia, sed quem facere volumus vt velit libenter audire. PAV
LVM INTERESSE. Noue, pro multū. Et est τωάνωσις σχῆμα. EX ANIMO OMNIA, vt fert
natura, facias. Figura ἐπιφύνησις. Nam quid est EX ANIMO, nisi, vt fert natura? Et hæc sententia à
Terentio ἐρωτηματικῶς prolata est: quam Menander ἐπιδαμνικῶς posuit. Vt fert natura. Hoc est,
naturalis & ingenua actio. ANDE INDVSTRIA? Id est scientia, & prouidentia. ea enim quæ di
scimus & scimus, operatione genita & industria quadam scimus. vt Virgilius, Et cui putre solum, nā
que hoc imitatur arando.

Apolopeles
tribus modis
Nescis
Paulum

Ex animo
Vt fert natu
ra
Industria

ACTVS QVINTI SCENA QVART A:

CRITO HOSPES. MYNIS. DAVVS.

- C. N H A C habitasse platea dictum est Chrysidem.
I Quæ se inhoneste optauit parare hic diuitias
Potius, quàm in patria honeste pauper viuere:
Eius morte ea ad me lege redierunt bona:
Sed quos perconter video. saluete. M. obsecro
Quem video? estne hic Crito sobrinus Chrysidis?
Is est. C. o Mysis salue. M. saluos sis Crito.
C. Itane Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hic? satim recte? M. nōne?
Vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli.
Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulisssem pedem.
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror.
Quæ illius fuerunt, possidet. nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei. nam ferè
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycphantam, hæreditatem persequi,
Mendicum. tum ipsam despoliare non licet.
M. Optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam. quando huc veni, vt videam: M. maxume.
D. Sequar hos. nolo me in tempore hoc videat senex:

Platea
 Optare
 Redite bona
 Interrogare
 Percontari
 Sobrini
 Saluus sis
 Hem
 Sic
 Vtinam
 Auspicato
 Tetulit pedē
 Habitus
 Creditus
 Lites sequi
 Grandis
 Maior
 Antiquum
 Aequum
 Bonum

I N HAC HABITASSE PLATEA. In hoc loco persona ad catastrophē machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumēto debet, nisi absolutionem erroris eius. simul ex verbis suis, quā gravis, quā modestus, quā iustus sit ostendit. In hac habitasse. Nō dicimus: sed quia mortua est, habitasse dicit. Platea. Græci πλατῆαρ dixerunt, quam nos plateam dicimus. Secundum formā eiusmodi, μηδῆαρ & Medean, σπονδῆαρ & spondēū scribimus. QVAE SE INHONESTE OPTAVIT. Optare, est vnum de duobus eligere. Virgilius, Pars optare locum tecto. PARARE HIC DIVITIAS. Animo heredis dixit parare diuitias. POTIVS QVAM IN PATRIA. Primum dolet Crito quod meretrix fuit Chrysis. secundo progressus, queritur quod mortua est. Et nota quod tria dixit Crito contempsisse Chrysidem: patriam, honestatem, & paupertatem. τὸ πένθος etiam servatum est gravi viro, cum illum sobrinā pudet. simul hic ostēditur eius generis fuisse Chrysidem: ut quæ probe vivere potuerit: nisi, ut ait, necessitas cogeret. QVAM IN PATRIA HONESTE. ἀντίθετον primum. Potius quā in patria honeste pauper vivere. His verbis a poeta iam honestus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. PAUPER VIVERE. Ad illud reddidit. Sed inopia, & cognatorum negligētia choacta. EA AD ME LEGEREDIERVNT BONA. Hic ius tractavit dicendo redierunt: quia in familiam redeunt, si non est hæres de proximo, aut ex testamento. PERCONTER. Interrogatio, est cui necessario respondetur aut etiam, aut nō. Percontatio, cui nihil horum. ut si quis dicat, Cur adulterium commisisti? Simul etiam modeste, & mature, & de se nihil interrogaturus, coepit a blandimētis. EST NE HIC CRITO SOBRINVS CHRYSIDIS? Sobrini sunt consobrinorum filij: nam sic dicit Menander. verum ut alij putant, de sororibus nati, ut sint sobrini quasi sororini. SALVVS SIS CRITO. Saluus sis, asseueratio salutantis est, nō quasi responsio. ITAN, CHRYSIS! HEM. Nō nunc interrogat, sed commiseratur: ita sequebatur ut diceret, perijt. sed magis gemitus significat, quod minus dixerat. NOS QVIDEM POLMI SERAS PERDIDI. Hic intelligitur, supra subaudiendū perijt. Nam pro perijt, hæc reposuit perdidit. QVID VOS? QVO PACTO HIC? Progressio loquentis ad interrogandum. Id est, puta inquit quod illa perijt: vos autem quo modo? QVO PACTO HIC? Significatio est peregrinantis. NOS NE SIC VT QVIMVS. Tō sic, nudum est. & est significatio languoris cuiusdam, & lentitudinis. Sic ut quimus, aiunt, quando ut volumus non licet. Et ad præsentis, & ad præteritæ vitæ exculpationem pertinet ista responsio: qua purgatur voluntas Chrysidis in quæstu meretricio. Cecilius in Plocio, Vivas ut possis, quando nequis ut velis. QVID GLYCERIVM? IAM HIC SVOS. Conuenit hereditatem petenti, conuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quæsiuit, Quid Chrysis? quid vos? quid Glycerium? VTINAM. Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. HAUD AVSPICATO HVC ME APPVLI. Id est inauspicatus, quod non esset auspicatus. & vtitur veteribus sic dicere, si quid aliquando aliter euenisset quā vellent. NVNQVAM HVC TETVLISSEM PEDEM. Virg. Mene efferre pedem genitor te posse relicto Sperasti? Et, Ferte simul Faunūque pedem, Dryadēque puellē. Sed Critici adnotant alienius esse charactere comico, tetulisset pedem. SEMPER ENIM EIVS DICTA EST ATQVE HABITA SOROR. Aut veris credendum est, aut etiam falsis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur, itaque dicantur. Habita ergo plus est, quā credita. Semper eius. A possibili & utili. NVNC ME HOSPITEM LITENUM. Lites sequi, id est pauperem. totum ἐμφοσίμ. QVAM HIC MIHI SIT FACILE ATQVE VTILE. Id est difficile, & inutile. & est comicum. GRANDIVSCVLA IAM. Ad partem ætatis refertur grandis, id est grandis natu est. Maior autem, generaliter & ad summam ætatis refertur, & ad comparisonem ætatis pariter positum est. SYCOPHANTEM. Hoc est, cum in me conueniunt lites. Et sycophantam, Bene sycophantam: quia bonam causam habet, nihil aliud timet quā cōiutia. CET. Ab honesto. & bene, quia nihil suum habet, nisi Chrysidis. ANTIQVVM, OBTINET. Antiquum, absolute dixit, ut æquum, aut bonum, quod antiqui solebant: aut certe per ἔλλαψιν, id est morem, & ingenium. DVC ME AD EAM, quādo huc veni, VT VIDEAM. Vel hoc inquit, ut videam. cur autem ut videam? quia timet. & est ordo, Duc me ad eam, ut videam. quando huc veni. VI DEAT SENEX. Bene senex. Simo enim cum Chremete est. propter hoc videri non vult, ne eius vitæ tur apud focerum testimonio, rem esse Pamphilo aduersus Glycerium: & rursus nuptiæ confirmetur.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES. SIMO.

C.
 S. A T I S I A M, satis Simo spectata erga te amicitia est mea.
 Satis periculi coepi adire: orandi iam finem face.
 Dum studeo obsequi tibi, penē illusi vitam filia.

d. iij.

- S. Imò enim quàm maxime abs te postulo atque oro Chreme,
Vt beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobes.
- C. Vide, quàm iniquus sis præ studio, dum efficias id quod cupis.
Neque modum benignitatis, neque, quid me ores, cogitas.
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
- S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias.
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti incepti, dum res tetulit: nunc non fert, feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt. puer est natus. nos missos face.
- S. Per ego te deos oro, vt ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxime vtile est, illum esse quàm deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his. desinent.
- C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. s. scio. C. at
Verò vultu, cum ibi me adesse neuter tum præsenferat.
- S. Credo, & id facturas, Dauos dudum prædixit mihi.
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

S. ATIS IAM SATIS SIMO. Hæc scena officiorum disceptationem continet, patrum inter
se de officio amicorum & paterna pietate tractantium. SATIS IAM SATIS. Hæc ve-
luti quædam controuersia est: nanque iniuriarum reus sit Simo. contradicitur per coniectu-
ram, falsum esse quod intendit: cum Pamphilus neque amet, neque ex eo natus sit filius. & adhibetur
deriuatio causæ, qua dicitur meretricem ista omnia esse molitam ad disturbandas nuptias. Satis iam
satis. Bene, negaturus filiam, purgat prius officium suum de fide promissi: & vltro accusat ipsum. Satis iam
SPECTATA. Probata. vt Virgilius ait, Rebus spectata iuuētus. IMÒ ENIM. Enim παρ' ἑλκορ Spectatus
est figura. IMÒ ENIM QVAM MAXIME ABS TE POSTULO. Renuntiare affinitati Chreme: Enim
tem aut parum adhuc intelligit Simo, aut subtiliter dissimulat: vt ad fidem promissi hominem compel-
lat. INITVM. Coeptum. ab ineundo: vnde & initia quoque dicta. QVOD CUPIS. Quod velis. Initum
Legitur &, quod iubes. NEQVE MODVM BENIGNITATIS, NEQVE QVID ME ORES, CO-
GITAS. Id est, non cogitas aut quantum de benignitate amoris exigendum, aut præsumendum sit: Remittere
aut quòd sit impossibile quod petis. REMITTAS IAM. Remittas pro mittas. PERPULI-
STI ME VT HOMINI ADOLESCENTULO. Hæc est tota accusatio. Homini adolescentulo.
Sic Salustius, Occultans se turgurio mulieris ancillæ. FILIAM VT DAREM. Inuidiose, non, pro-
mitterem inquit, sed darem quantum in te est. DVM RES TETVLIT. Compositum pro simplici
est tetulit. & alius quàm decet comicum characterem, dictum videtur. PER EGO TE DEOS
ORO. Defensio per coniecturam. & est ordo, Per deos oro te ego. QVIBVS ID MAXIME VTI-
LE EST. Argumētum à persona. Quibus id maxime vtile est. à causa ratiocinatiua. VBI EA
CAUSA, quamobrem hæc faciunt. ἀνακλόουθ' οὐρ. nam non intulit, ob quam causam: cum supra dixe-
rit, ea causa. sed quasi dixerit, Vbi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. ERIT ADEMP-
TA. Aut REM abundat, aut CAUSA. VERÒ VOLTU. Quasi dixerit Simo, simulabat ancilla. CVM IBI
ME ADESSE NEUTER TVM PRÆSENFERAT. Credit. Aut etsi visus à Myside erat, tamen
ignorabatur esse Chremes, donec diceret Dauus, Hic ille est. nō te credas Dauum ludere. Cum ibi
me adesse. Tum deest, vt sit integrum, Tum cum. DAVVS DVDVM PRÆDIXIT MIHI. Hic
ostenditur, quòd vidit callidus Dauus, vt prædiceret futurum seni id quod ipse erat factur-
us scio QVID. Deest propter: vt sit, propter nescio quid. aut nescio pro qua re, vt sit aduerbiale. NE
VOLVI. Ac, pro contra quàm. AC Quid
Ac

ACTVS QVINTI SCENA SECVNDA

DAVVS. CHREMES. SIMO. DROMO SERVVS.

- D. NIMO iam nunc otioso esse impero, C. hem Dauom tibi.
 S. A Vnde egreditur! D. meo presidio, atq; hospitis. s. qd illud mali est?
 D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus nō vidi. s. scelus,
 D. Quem nā hic laudat? D. OMNIS RES est iā in vado. s. cesso alloqui?
 S. Herus est. quid agā? s. o salue bone vir. D. hem Sīmo. o noster Chreme,
 D. Omnia appaata iam sunt intus. s. curasti probe.
 D. Vbi voles, accerse. s. bene sanē id enim uero hic nunc abest.
 D. Etiam tu hoc respondes? quid istic tibi negoci est? D. mihin? s. ita.
 D. Mihine? s. tibi ergo. D. modo introij. s. quasi ego, quā dudum, rogē.
 D. Cum tuo gnato vnā. s. annē est intus Pamphilus? crucior miser.
 D. Eho, non tu dixtin, esse inter eos inimicitias carnifex?
 D. Sunt. s. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illa litigat.
 D. Imò verò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
 S. Nescio quis senex modo venit, ellum confidens, catus.
 S. Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti.
 S. Tristis seueritas inest in vultu, atque in verbis fides.
 S. Quidnam apportas? D. nihil equidē, nisi quod illum audiui dicere.
 S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse ciuem Atticam.
 D. Hem Dromo, Dromo. DR. qd est? s. Dromo. D. audi. s. verbū si addideris. Dromo.
 DR. Audi obsecro. DR. Quid vis? s. Sublimem hūc intrō rape, quantū potes;
 D. Quē? s. Dauom. D. quamobrē? s. q. a lubet. rape inquā. D. quid feci? s. rape.
 D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. s. nihil audio.
 S. Ego iam te commotum reddam. D. tamet si hoc verum est. s. tu tamen
 S. Cura adseruandum vinctum, atque audin? quadrupedem constringito.
 D. Age nunc iam ego pol hodie, si viuo, tibi ostendam, herum
 DR. Quid sit pericli fallere, &
 D. Illi patrem. C. ah ne saui tantopere. s. Chreme,
 S. Pietatem gnati. nōne te miseret mei?
 D. Tantum laborem capere ob talem filium?
 S. Age Pamphile. exi Pamphile. ecquid te pudet?

Otiosus
ImperoCommodus
Aduentus
Tempus
Opportunus

A NIMO IAM NVNC OTIOSO ESSE IMPERO. Hæc scena, principium indicij, & iracundiam senis continet: atque in ea vehementer exprimitur cōsuetudo patris, ac domini offensa, & indignantis. Animo iam nunc otioso. Exultans egreditur Dauus, nuntians prona esse omnia ad securitatem. Et otioso, securo: quia negotium, sollicitudo est. Impero, pro volo. an vt statim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero, superbe dixit, summum enim indicium securitatis est superbia. VNDE EGREDITVR. Hic nō interrogat: sed cum admiratione, vel magis cum indignatione dicit. MEO PRAESIDIO ATQVE HOSPITIS. Id est, Animo iam nunc otioso esse impero. Atq; hospitis. Scilicet Critonis. EGO COMMODIOREM HOMINEM. Hic Dauus admittit, quod in ipso articulo periculi superuenerit Crito. Ego cōmodiorē hominē, aduentū, tēpus nō vidi. Potest enim & cōmodus esse quis, & alieno tēpore superuenire potest. & cōmodū in homine est. sed & opportun⁹ malū etiā aduētū habere potest. nā cōmodū, in homine est: aduēt⁹, in facto eius: tēp⁹, in opportunitate facti. Cōmodiorē hominē, aduētū, tēpus. σὺ δὲ νῦν. SCELVS, QVEMNAM HIC LAUDAT: Nō est hic solœcism⁹: ad sensum enim, nō ad verba respexit. etenim propter sensus, verba d. iij.

sunt: nō propter verba sensus. OMNIS RES EST IAM IN VADO. In vado, in securitate. nā vt in In vado esse
 profundo periculū est: ita in vado securitas est. Prouerbiale, in vado, in tuto. QVID AGAM? Plus
 est dicere quid agam, quā cogitare de fuga. SALVE BONE VIR. ἔγωγά maior est, quā incre- Hem
 patio. cum enim omne genus criminis aliquis superauerit: tunc exclusi, ἔγωγά laudamus. HEM
 Interiectio perturbati est. O NOSTER CHREME. Noster dicendo, latenter significat Glycerium
 filiam Chremetis esse inuentam. OMNIA APPARATA IAM SVNT. Quia infecta sunt de para- Probe
 tis. CYRASTI PROBE. Probe, memoriter vt solet. suprà enim dixerat senex, Ino abi intro, ibi Vbi
 me opperire: & quod parato opus est, para. VBI VOLES, ACCERSE. Vbi, pro quando. non est e: Sanē
 nim loci, sed temporis aduerbium. BENE SANE. Valde: quia qui sanus est, idem & validus. Abest
 ABEST. Pro, deest. ETIAM TV HOC RESPONDES? Deest, an non. Etia tu hoc respon- Etiam
 des? Etiam, aut hortatio est, aut coniunctio. Et vide quanta dixerit, & quid, & isthic, & tibi. MIHI
 NE? Quando non sumus parati ad respondendum, ducendo tempus eludimus. Mihine? Apparet
 ita turbati Dauum modo consilio poetæ, vt omnes amittat fallacias: & oppressus prodat Pamphilum,
 dum malum comminus pethorrescit. totūque hoc ex argumento est. Vult enim iam poeta catastro-
 phen fieri. MODO INTROII. Hoc signum, perturbatum induci ob conscientiam Dauum.
 CVM TVO GNATO VNA. Serui excusatio, filij accusatio est. & hoc quasi a perturbato dicitur
 seruo: sed consilio poetæ ad exitum festinantis, & resolutionem fabulæ. ANNE EST INTVS Sunt
 PAMPHILVS? Causa iræ vehementior inuenta est. SVNT. Nulla ratione dicit, sunt: sed ne nihil Quid
 respondeat. nam turbatus est, vt pote oppressus. QVID ILLVM? Deest, propter: vt sit, propter
 quid illum esse censes. CVM ILLA LITIGAT. Chremi conuenit hic sermo: hic enim irridet: qui
 & suprà dixit, Amantiū iræ, amoris redintegratio est. & sic hoc dicit vt alibi, Credo, vt sit, misera præ
 amore, exclusit hunc foras. Cum illa litigat. Irridet Simonem Chremes, quia dixerat, Iræ sunt in-
 ter Glycerium & gnatum. IMO VERO INDIGNVM Chremes. Bene ad eum loquitur, qui est a
 nuptijs deterrendus: vel qui non inturbet orationem suam: vel quem etiam sibi precatorem desti-
 net. Irā loquitur quasi hæc sit causa cur sit Pamphilus ingressus: quod quasi ei lis intendatur a Cri-
 tone hospite ducendæ vxoris, quam ciuem Atticam vitauerit. NESCIO QVIS SENEX MODO
 VENIT. Bene, nescio quis. etenim si notus esset, videretur gratificari, id est gratiosus esse testis & mi-
 nus verus. ELLVM. Veteres quod nos illum dicimus, vel ellum, vel ollum dicebant. quauis ellū, Ellum
 quidam ecce illum velint intelligi: tanquam pro ipso domum Glycerij ostendar Dauus, dicens, El-
 lum, quasi en illum, est enim, vt alij volunt, pronomen: vt alij, aduerbium demonstrantis: nam pronomen
 huiusmodi veteres sic proferebant ille, ellus, ollus, sed (vt diximus) aduerbium compositum ex
 pronomine videri potest: vt sit, en, vel ecce illum. CONFIDENS. Confidentem hic pro constanti
 non mala significatione posuit. CATVS. Callidus, doctus, ardens: καὶ τὸ καίον. vnde Cato
 dictus ingeniorum etenim igneus vigor esse videtur. QVANTIVIS PRETIJ. Ad magnitudinem
 refertur quantiuis, non ad paruitatem pretij. Et totum oratorie. scite enim locutus est. Sed interest in-
 ter quauis, & quantiuis. nam alterum contemptionis, alterum laudis. TRISTIS. Ad laudem in-
 terdum sumitur, non ad amaritudinem, tristis. Cicero, Iudex tristis & integer. GLYCERIVM SE
 SCIRE CIVEM ESSE ATTICAM. Bene: cōstanter ad ea quæ locutus est, scite se dixit. DROMO
 DROMO. Commotus ira & dolore nihil dixit, nisi quod lorarium repetendo sæpius vocat. VER-
 BVMSI ADDIDERIS. Bene, qui omnia præsentē socero contra nuptias loquitur. AVDI OB-
 SECRO. Plurunque a verberandis * vel indulgentia loquitur, vel mora. SV-
 BLIMEM. Id est in sublime, per altum. QVANTVM POTES. Hoc est celerrime: quia seigniores
 se ostendunt serui ad puniendos collibertos: scilicet mora veniam captantes indignantium domino-
 rum. QVIA LVBET. Hoc sensu & suprà dictum est, Aut si libitum fuerit, causam cepit quo iur-
 re, quaque iniuria. Quia lubet. Dauo dicit. RAPE INQVAM. Hoc Dromoni. SI QVIC
 QVAM INVENIES MENTITVM, OCCIDITO. Hic plus dixit. Vbi enim verbera, suprà dixit: nūc
 occidito. COMMOTVM. Citum, celerem. QVADRVPEDEM. Vtrū ligaturæ genus sic dicitur,
 quadrupedes? an quadrupedem vt feram? an quadrupedem, id est cum pedibus & manibus? an qua-
 drupedem pro seruo, ac fugitiuo posuit? Sic Virgilius, Saucius at quadrupes nota intra recta refugit.
 CONSTRINGITO. Mire, ne quid fiat tragicū in Comœdia, vsque ad vincula ira progreditur: nec
 quicquam tentat, nec quicquam tentat vterius. SI VIVO. Qui certa minari volunt, incertā faciūt
 vitam suam. HERVM QVID SIT PERICLI. Herum, & patrem cum ingenti pronuntiatione di-
 xit. Et alibi, Nā qui mentiri, aut fallere insuerit patrē, aut audebit: tanto magis audebit ceteros. NE
 SAEVI TANTOPERE. Ne, imperatiuo magis quā coniunctiuo adiungitur. vt Virgilius, Ne saui Ne
 magna sacerdos. PIETATEM GNATI. ἐκλειψι. deest enim vides, aut quid tale. Et est ἔγωγά,
 pro impietate. Et vide inuidiam quasi parricidam accusantis. non enim pudorem dixit, sed pietatem.
 TANTVM LABOREM CAPERE. σὺ δὲ καὶ σι. assumendum est enim extrinsecus ME.

Hem

Probe

Vbi

Sanē

Abest

Etiam

Sunt

Quid

Ellum

Ollum

Confidens

Catus

Quantiuis

Quauis

Tristis

Sublimem

Quātū potes

Commotus

Quadrupes

ACTVS QVINTI SCENA TERTIA.

PAMPHILVS. SIMO. CHREMES.

- P. VIS ME volt? perij. pater est. s. quid ais omnium? C. ah,
 Q. Rem potius ipsam dic: ac mitte male loqui.
 S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.
 Ain' tandem? ciuis Glycerium est? P. ita prædicant.
 S. Ita prædicant! ó ingentem confidentiam.
 Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
 Vide, num eius color pudoris signum vsquam indicat?
 Adeon' impotentí esse animo, vt præter ciuium
 Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,
 Tamen hanc habere studeat cum summo probro?
 P. Me miserum. s. modóne id demum sensi Pamphile?
 Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
 Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
 Eodem die istuc verbum vere in te accidit.
 Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?
 Cur meam senectutem huius solícito amentia? an
 Vt pro huius peccatis ego supplicium sufferam?
 Imo habeat. valeat. viuat cum illa. P. mi pater.
 S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
 Domus, vxor, liberi, inuenti inuito patre.
 Adducti qui illam ciuem hinc dicant. viceris.
 P. Pater, licétne pauca? s. quid dices mihi? C. at
 Tamen Simo audí. s. ego audiam? quid ego audiam
 Chreme? C. at tamen dicat sine. s. age dicat. sino.
 P. Ego me amare hanc, fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
 Tibi pater me dedo, quiduis oneris impone. impera.
 Vis me vxorem ducere? hanc vis amittere? vt potero, feram.
 Hoc modo te obsecro, vt ne credas à me adlegatum hunc senem.
 Sine me expurgem, atque illū huc corā adducā. s. adducas? P. sine pater.
 C. AEquum postulat. da veniam. P. sine te hoc exorem. s. sino.
 Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
 C. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

VIS ME VULT? PERIJ. Hic accusatio est: quæ soluitur defensione, in eo quod ad amorē perti-
 net, per concessionem: in eo quod ad Critonis personā, per coniecturam. QUID AIS OM-
 NIVM? & ποσι & ποσι tertriā: & est ad deformationem personæ. Et est irati familiaris & ποσι &
 πησι, cum pro dignitate peccati non inueniat conuitium. Quid ais? Non interrogantis, sed inue-
 hentis, & est ἐκλαψίς multa significās, in eo quod ait, omnium. QVASI QVICQVAM IN HUNC
 IAM GRAVIUS DICI POSSIET. Quām quod fecit, quām quod peccauit. AIN' tandem? Quæ-
 rit Probus, ain quæ pars orationis sit: & an vna sit. est autem ain', quasi aisne. Et mire, quasi ipse dicat
 quod Dauus dixerit. Ergo ain, percontatiuum verbum est. TANDEM. Pro tamen. PRAE-
 DICANT. Artificiose pro dicunt posuit. adeo in hac re vehementer commotus senex hoc ipsum repe-

tit, Ita prædicant, per iracundiam. Et ita est ἐν ᾗ, vt repetantur verba, in quibus arguitur impudentia. **INGENTEM CONFIDENTIAM.** Et confidentia modo pro audacia est cum improbitate, vt in Phormione, Homo confidens. Aliter hic supra confidens pro constanti, & graui. Ergo confidentia interdum in bona significatione, interdum in mala ponitur: sed fiducia semper in bona. **NVM COGITAT QUID DICAT? NVM FACTI PIGET?** Amens est qui nesciat quid dicat: amētiōr, quē non poeniteat facti sui. Num cogitat quid dicat? Quia iniuriarum se alligat. Num facti piget? Quia dicit prædicant: non, dicunt. & vt solent irascētes, auertit orationem à secunda ad tertiam personam: ab ea cū qua loquebatur, ad aliam. Num eius color pudoris **SIGNVM VSQVAM INDICAT?** Signū, est parua quædā significatio, indicans totius rei qualitatem. Nū eius color pudoris signū vsquā indicat? Paterno animo dicit. Nanque patribus velle erubescere filios, pudētēsque esse, familiare est: cui contrarium est, Erubuit, salua res est. Hoc ergo dicit, Nec timet inquit: nec eum poenitet, nec pudet. **PRAETER CIVIVM MOREM.** Præter, contra nunc significat. **IMPOTENTI.** Nimis potētī, vel certe debili, & deuictō. **CIVIVM MOREM, ATQVE LEGEM, ET SVI VOLVNTATEM PATRIS.** Tria contempta sunt, mos, lex, imperium patris. **TAMEN.** Cum non dixerit quauis, subiicit tamen: & figura est ἀναιδουσύνη. **ME MISERVVM.** Initiū defensionis, & deploratio calamitatis & miserix, quia in amore culpam remouet à voluntate sua, cum pater quod amat filius vitii mentis dicat esse, non impulsū dei. **MODONE ID DEMVM SENSISTI PAMPHILE?** Comprobatione ostendit eum esse miserū. Demum autem, signum est tarditatis. Et sentire dicitur, qui vix colligit se, vixque animaduertit: vt alibi, Vix tandē sensi stolidus. **OLIM ISTVC OLIM.** Obiurgatio est, quod dictum est olim, confirmationem autem per repetitionem ostendit. Vt Virgilius, Diuum cū deo euenit fuit. **ALIQVO PACTO.** Quoquo modo. **SED QUID EGO?** Propriū dicitur, quod est parentibus indignatione velut abijcere curam filiorum, cum destomachati fuerint. Sed quid ego? κλέψις per ἀποσιώπησιν **SOLICITO.** Solicitam reddo, id est contristo & perturbo. **CVR MEAM SENECTVTEM.** Non me, sed meam senectutem: quod plus est, & miserabilius dicit. **IMO HABEAT, VALEAT.** Non irascitur vt pater, sed dissimulat vt alienus: quia vehementer dolet. Et habeat, subauditur illam. **MI PATER.** Mi, meus. & principium factum à cōciliatione personarū. **QVA SI TV HVIVS INDIGEAS PATRIS.** Huius, ostendens se dixit: vt Virgilius, Est hic, est animus lucis contemptor. **DOMVS, VXOR, LIBERI INVENTI.** Mira grauitate sensus elatus est, nec de Menandro, sed proprium Terentij. Et liberi inuēti dicit, cum vnus esset: sed inuidiosius liberi. Et inuenti, non geniti, secundum illud, Hoc ego scio, neminem peperisse hic. Domus addidit, non, lupanar. Et oratorie, de vno pluraliter loquimur. **VICERIS.** Verbū est eius qui vix sibi exacerbat. **TITUBANS, & balbutiens oratio pudore & conscientia.** **AGE DICAT, SINO.** Hoc totum non ex animo permittentis, sed cum stomacho patientis est. **EGOME AMARE HANC FATEOR.** ἡμῶν φιλία τίς ἐστίν. Et bene hanc dicit, non Glycerium, cuius nomine offenditur senex: nec peregrinā, ignominiam scilicet vitans. **SI ID PECCARE EST, FATEOR ID QVOQVE.** Noli, inquit, me accusare quia amo. amantem enim nemo accusat, vt febricitantem nemo accusare potest cur febricitet: sed amare, inquit, si putas esse peccatū: fateor etiam me hoc peccasse. Mire igitur & subdefendit culpā: & assensus irato est. **FATEOR ID QVOQVE.** Peccare me scilicet. Si id peccare est. Peccare dicitur: quia amor deus est, non voluntas. **TIBI PATER ME DEDO.** Bene dedo, quasi hostilia & contraria volenti, nam deditio, in hoste fieri solet. **QVIDVIS ONERIS IMPONE.** IMPERA. Executus est translationem oneris, dicendo impone, vt potero feram. **VIS ME VXOREM DVCERE?** HANC VIS AMITTERE? Et quod vnum est, duo fecit: vt ostendat se non posse ferre. **VT POTERO FERAM.** Obsequium sine voluntate ostendit: & multum valet sub Chremetis præsentia hac confessio ad recusandas nuptias. **VT NE.** Pro, vt non. **ALLEGATVM.** Adhibitum. **HYNC SENECRITONEM.** Critonem scilicet. Et non Critonem, sed senem dicit: vt de hac appellatione pondus adijceret testimonio. **AEQVVM POSTVLAT.** DA VENIAM. Artificiose interponit loquētem Chremetem: quem volens vsque ad cognitionem filix suæ retinere, non facit irasci Pamphilo ob contemptum filix suæ, & post hoc abire de medio. **DA VENIAM.** Concede, indulge. **SINE TE HOC EXOREM.** Id est, vt me purgem: non, adducam. **AB HOC ME FALLI COMPERIAR.** O paterna pietas, ipse accusator est, & redargui se cupit. **PAVLVM SVPLICII.** Supplicium dicit ipsam accusationem.

ACTVS Q² VINTI SCENA IIII.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILVS.

C. I T T E orare. vna harum quæ vis caussa me, vt faciam, monet.
M Vel tu, vel quod verum est, vel quod ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video: & certe is est. saluos sis Crito.

Quid tu Athenas insolens? CR. euēnit, sed hincine est Simo?
 CH. Hic est. s. mén' quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?
 CR. Tu negas? s. Itane huc paratus aduenis? CR. quare? s. rogas?
 Tū ne impune hoc facias? tū ne hīc, homīnes adolescentulos,
 Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?
 Solicitando, & pollicitādo eorum animos lactas? CR. sanūsne es?
 s. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas?
 P. Perij. metuo, vt subſtet hospes. CH. ſi Simo hunc noris ſatis,
 Non ita arbitrare. bonus hic eſt vir. s. hic vir ſit bonus!
 Itane attemperate venit hodie in iſſis nuptiis,
 Vt veniret antehac nunquam? eſt verò huic credendum Chreme?
 P. Nī metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probe.
 s. Sycophāta. CR. hem. CH. ſic Crito, eſt hīc mitte. CR. videat, qui ſiet.
 Si mihi pergit, quæ volt, dicere ea, quæ non volt audiet.
 Ego iſtāc moueo, aut curo? non tu tuum malum equo animo feres?
 Nam ego quæ dixi, vera, an falſa, audieris iam ſcīri poteſt.
 Atticus quidam olim naui fracta, apud Andrum eiectus eſt,
 Et iſtāc vnā parua virgo. tum ille egens, forte applicat
 Primum ad Chryſidis patrem ſe. s. fabulam inceptat. CH. ſine,
 CR. Itane vero? obturbat. CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,
 Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, ſeſe eſſe Atticum.
 Is ibi mortuus eſt. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?
 Phania. CH. hem, perij. CR. verum hercle opinor fuiſſe Phaniam.
 Hoc certo ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH. ō Iuppiter.
 CR. Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuerunt. CH. vtinam
 Id ſit, quod ſpero. eho dic mihi, quid eam tum Crito?
 Suam ne eſſe aiebat? CR. non. CH. Cuiam igitur? CR. fratris filiam.
 CH. Certe mea eſt. CR. quid ais? s. quid tu ais? P. arrige aureis Pamphile.
 s. Quis credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. s. noram, & ſcio.
 CH. Is hinc bellum fugiens, meque in Aſiam perſequens, proficiſcitur.
 Tum illam hīc relinquare eſt veritus. poſt illa nunc primum audio,
 Quid illo ſit factum. P. vix ſum apud me, ita animus commotus eſt metu,
 Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
 s. Næ iſtam multis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater.
 CH. At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat. qui me male habet. P. dignus eſt
 Cum tua religione, odio, nodum in ſcirpo quæris. CR. quid iſtuc eſt?
 CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic parua. CH. quod Crito?
 Nūquid meministi? CR. id quæro. P. Ego ne huius memoriā patiar mea
 Voluptati obſtare? cum ego poſſim in hac re medicari mihi.
 Nō patiar. he? Chreme. quod quæris, Paſſibula eſt. CR. ipſa eſt. CH. ea eſt.
 P. Ex ipſa milies audiui. s. omneis nos gaudere hoc Chreme,
 Te credo credere. CH. ita me Di ament, credo. P. quid reſtat pater?
 s. Iamdudum res reduxit me ipſa in gratiam. P. ō lepidum patrem,

De vxore ita, vt possedí, nihil mutat Chremes. CH. caussa optuma est. Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. s. scilicet. CH. dos est Pamphile, Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito. Nam illam me haud nosse credo. s. cur non illam huc transferri iubes? P. Recte admones. Dauo istuc dedam iam negoti. s. non potest. P. Quí? s. quia habet aliud magis ex sese, & mai⁹. P. quidná? s. vinct⁹ est. P. Pater, non recte vinctus est. s. haud ita iussi. P. iube solui obsecro. s. Age fiat. P. at matura. s. eo intró. P. ó faustum, & felicem hunc diem.

ITTE ORARE. Hic in scenam progreditur Crito: in cuius verbis non modo quod ipse pro-
MITTIT, sed etiam quod & Pamphilus dixerit, demonstratur. Et hic omnis error aperietur fabu-
la. MITTE ORARE, VNA HARVM QVAEVIS CAUSSA. Pamphilo dicit. & dicen-
do vna harum, ostendit multas esse causas: etiam pares magnitudine esse, dicendo QVAEVIS.
ANDRIVM EGO CRITONEM VIDEOR. Bonum initium agnitioni filiam. Itaque compendij cau-
sa, non laborat de agnitione personae Critonis, vt ab eo facile doceri possit. SALVVS SIS CRITO.
Ne laboret ad persuadendum: miro compendio poetæ, iam Crito notus est Chremi. QVID TV
ATHENAS INSOLENS? Insolens, insolitus, infuetus. Cicero, Moueor etiam loci insolentia. Sallustius, Insolens vera accipiendi. Insolens & arrogans intelligitur. Qui præter legem agit humanam, & na-
turalem, insolens dicitur. Cicero, In victoria, quæ natura insolens, & superba est. EVENIT. Pu-
det fateri propter hereditatem venisse. Et vide ipsum esse, qui dixerit supra, Clamitent me sycophan-
tam, hereditatē persequi. PARATVS AD VENIS? Hoc est subornatus, & cōpositus dolo. Tū-
NE IMPVNE HOC FACIES? Mire acriter Critonem aggressus, dilatauit inculpationem, & generale
fecit virtute oratoria, quæ ΛΕΥΟΤΗΕ dicitur. TUNE HIC, id est Athenis, vbi delicta vindicantur.
IN FRAVDEM ILLICIS. Illigas. vnde Virg. Terna tibi hæc primū triplici circumdata filo Li-
cia circundo. Licia enim dicta sunt quasi ligia. EORVM ANIMOS LACTAS? Hinc etiam nuptiis con-
ducere: vnde & delectare, & oblectare dicimus. AC MERETRICIOS AMORES NVPTIIS CON-
GLVTINAS? Vide oratorie agi, vt grauius Critonem accuset Simo, nunc defendit filium, quem du-
dum increpauerat. Ac meretricios amores. Peius lenocinio crimen ingessit: non amicā facere de me-
retrice, sed coniugem. Nuptijs conglutinas? Hoc grauius est lenocinio. METVO VT SVBSET
HOSPES. Vt, ne non. Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hospes ait, non homo, vel Cri-
to. est enim ipso nomine causa diffidetiæ. NON ITA ARBITRERE. Id est, non arbitreris. BO-
NVS EST HIC VIR. Cū pōdere, & distinctione inferendum. HIC VIR SIT BONVS! Hic, per æq-
uā nec virum, nec bonum esse dixit. Hic vir sit bonus! Mire poeta cum oportuerit Critonem ini-
micitiorem Chremi esse quā Simoni, sic rem inducit, vt notior ei sit contra quem maxime venerat,
atque ab eo defendatur magis, vt res progredi ad catastrophē possit. IN IPSIS NVPTIIS. In ip-
so articulo nuptiarum. VT VENIRET ANTE HAC NVNQVAM? Præterque casus imitatur in-
dustriam: & hoc sape fit, vt etiam sedulo facta, sint suspecta. SYCOPHANTA. Hoc est quod mini-
me voluit sibi dici Crito. nam ita loquutus est supra, Clamitent me sycophantam, hereditatem perse-
qui. HEM. Principium iracundiæ. audiuit enim quod maxime vitabat: nam vt supra, Clamitent me
sycophantam. SIC CRITO EST HIC. MITTE. Hic Chremes traducit illum ab iracundiā, dicen-
do siceum esse. Menander * Et recte: quia naturæ ignoscitur, voluntati non item.
SI MIHI PERGIT QVOD VVLT, DICERE. Grauius & mature. EGO ISTAEC MOVEO,
AVT CVRO? Est enim sycophantæ perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum
ὑποκρίσσει, Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. NON TV TVVM MALVM
AEQVO ANIMO FERES? Non filium, sed amorem in filium significat. An quia iratus est? Et queritur,
an conueniant hæc verba, Pamphilo veniente. Imò enim conueniunt: nam quāto magis dissimulat fas-
uorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. IAM SCIRI POTEST. Addidit & tēporis ces-
sationem. & magna maturitate dixit. ATTICVS QVIDAM OLIM. Hæc pars argumenti est: quæ
& supra iam dicta. FORTE APPLICAT. Applicat, proprie de naufrago in litus eiecto atque egē-
ti. PRIMVM AD CHRYSIDIS PATREM. Quid est, primū? an quia postea mortuus est? FA-
BVLAM INCEPTA T. Aut ad comœdiā retulit, fabulā: quia fabula comœdia: & quia argumētū quæ-
si fabulæ narratur. aut certe ad irrisiōem narrationis dicit. etenim OLIM fabulæ proprium: vt Hora-
tius, Olim Rusticus vrbani murem mus paupere fertur Accepisse cauo, veterem verus hospes ami-
cum. ITA NE VERO OBTVRBAT? Si subdistinguit: interstrepit accipe. Si nō distinguit, euerit
intelligas. Itā ne verò obturbat? Potest itāne verò, subdistingui: & sic cū cōminatione inferri, obtur-
bat. IBI AVDIVI EX ILLO. Magna confirmatio veritatis est. NONENTAM CRITO TIBI?
Non negantis est, sed difficilē se dicturum ostendit. PHANIA. Hoc ita dicit Crito, vt nemo audi-

Insolens

Illicere
Licia
Oblectatio
Lactare

Vt

In ipsis nu-
ptiis

Hem

Applicare
Fabula
Comœdia
Olim

ret: scilicet adhuc dubitans, an ipse sit. **HEM.** Sunt qui putant Simonem dicere irascentem filio Critonem submonenti. **PERII.** Hoc Pamphilus post iracundiā patris. An Chremis est dolentis ad vel eius mentionem, vel quod in filiam penē peccarat? **VERVM HERCLE OPINOR.** Hoc adhuc constanter est dictum: & ideo indiget confirmatione. **RHAMNYSIVM** se. Piræus, & Rhamnus, & cætera huiusmodi, maritima Atticę propria intelligenda sunt. Rhamnus, pagus Atticę est. **MVLTI ALII IN ANDRO.** Hoc testimonium cæcum dicitur. Testimoniorum enim modus duplex est: manifestus, & cæcus. Manifestus, est qui certos testes, & præsentes habet. Cæcus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus scire, vt Cicero, Testis est tota Sicilia. Quod tamen audientem consternat. Est etiam in cæco iusiurandum, tabulę absentęque personę. **CVIAM IGITVR?** Vetuste, cuiam, quod omnibus generibus, & casibus seruit. **ARRIGE AVRES PAMPHILE.** Translatio à pecudibus, quibus verbis intendit, accipiendam esse vocem. Arrige aures Pamphile. Hoc Simeo videtur dicere. Vt alij putant, ipse sibi Pamphilus. **NORAM, ET SCIO.** Noram Phaniā, Scio fratrem fuisse. Ergo & ad personam, & ad rem retulit. **ME QVE IN ASIAM PERSEQVENS, PROFICISCITVR.** Bene in Asiā, vbi bellum non erat, sed in Græcia. Et persequens dicit, perseverationem sequentis ostēdens. Persequitur enim qui nō desinit sequi. Virg. Quæ te sola puer, multis ē matribus ausa Persequitur. **VIX SVM APVD ME.** Hoc est argumentū sapientibus lætitiā vehementē in bonis moderādā: cū vnusquisque gaudēs ita perturbetur, vt apud seipsum iam nō sit. Vix sum apud me. Nō sum apud me, magis cōsuetudine, quā ratione dicitur. Aut forte sic dicit, quasi abierit animus, & rursus redierit. **ITA ANIMVS COMMOTVS EST METV.** Duo carnifices futurarū rerum sunt, spes & metus. Dolor enim & gaudium, præsentiū rerum sunt. Virgilius, Hinc metuunt, cupiuntque: dolent, gaudentque, nec aurās Respiciunt. Sed dolorem hic in lætitiā non posuit. & mire ordinem seruauit: sic enim se hæc inuicē sequuntur. Et **ἀντιθέτως** distinguendum est, spe, gaudio: vt separatim inferantur. **MIRANDO.** Mirando, dum miror, & est participium. **NAE ISTAM.** Næ, nimis. Cicero, Næ isti vehementer errant. Sallustius, Næ ista nobis mansuetudo, & misericordia. **GAVDEO.** Gaudemus nostris: gratulamur alienis. Vt Sallustius, Et ei voce magna vehementer gratulabantur. **NAE ISTAM MVLTIS TVAM.** Non multis modis inueniri gaudeo: sed tuam inueniri. Alij, multis modis tuam inueniri gaudeo: non, inueniri gaudeo. Hic iam redit in gratiam Simeo cum filio: nisi forte patrem focerum appellat, vt Turnus apud Virgilium, Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra Spargimus. Sed quomodo infra dicit, Quid restat pater? an restat ideo, quia hæc iam maior pars reconciliatiōis est? **CREDO PATER.** Incertum virū, cui gratulatur, Simeo sit, quauis Paphilus respōdeat. potest enim Chremes & pater videri. **Credo pater.** Sic responderi solet dicenti, gaudeo. **AT MIHI VNVS SCRVPVLVS ETIAM RESTAT.** At, discretiū est superiorum dictorū. Scrupulus à scrupo lapide dictus, lapillus minimus. nā nimis molestę sunt pedibūs scrupulosę vię. vt Virg. Scrupea tuta lacu nigro, ne morūque tenebris. Etā. Pro adhuc. **DIGNVS ES CVM TVA RELIGIONE, ODIVN.** Aut dignus odio, aut accusatius pro ablatiō casu est positus, pro odio, aut separatim odium legendū est, vt sit, dignus qui male habeatis. **NODVM IN SCIRPO QVAERIS.** Scirpus, palustris res & leuissimā. Lucilius in primo, Nodum in scirpo insane facere vulgus. Est autem scirpus, sine nodo, & leuis iūci species. Alibi ipse, Reddunt curaturā funceas. Plautus, Scirpo induitur ratis. **ID QVAERO.** Rursus Crito obliuiscus est, vtpote alienarum rerum. **VOLVPTATI OBSTARE.** Nunc lætitię & gaudio. **HEVS CHREME.** Heus dicendum erat, quia Chremes Critonem intuebatur. **EX IPSA MILIES AVDIVI.** Duas res ostendit Pamphilus, & quod verum sit quod ex ipsa sæpe audierit: & quod sit Glycerium. **OMNES NOS GAUDERE HOC.** Aut hoc correpte, aut hoc producte: vt sit, hæc re gaudere. Et gaudere, nostris est, vt suprà adnotauimus: alienis verò, gratulari. Sallustius, Et ei voce magna vehemēter gratulabatur. Plus est ergo gaudere, quā lætari. **QVID RESTAT PATER?** Hoc est, ne irascaris. **O LEPIDVM CAPVT.** In quo lepōris est plurimum, lepidus dicitur. Nam lepos est venustas. **NEMPE. SCILICET.** Nempe, & scilicet dicentes, manu vel vultu dorem significant. quod mox intelligit Chremes. Alij **ἀπὸ τοῦ** **SCILICET,** Chremetis personam faciunt. **DOS EST PAMPHILE.** Id est, Pamphilo pro vxore dabuntur decem talenta. **ACCIPIO.** Ille nisi dixisset, accipio: dos non esset. datio enim ab acceptione confirmatur: nec potest videri datum id, quod nō sit acceptum. **EHO.** Eho hic admiratio est intētionis ad id quod dicturi sumus. **DE DAMIAM.** Addidit & temporis celeritatem. **QVI.** Quamobrem. **NON RECTE VINCTVS.** Id est, non iuste. sed hic ad causam retulit nō recte: Senex verò, ad rem retulit. **HAUD ITA IVS SI.** Quia quadrupedem stringi iusserat, quasi recte ac diligenter. Et hoc ipsum non vacat. nam iam ioculariter loqui, & minus irascentis est, & placibilis animi. Haud ita iussi. Eleganter lusit ad **ἀμφοτέρωθεν**. & simul ostendit, quā propitius sit Pamphilo pater, & quā faciliē veniam Dauo impetrare possit ab eo: quippe qui iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuste: ille sic respōdit, quasi dixerit, non diligenter vinctus est. Et haud ita iussi. sic enim præceperat, quadrupedem confringito.

Rhamnus
Testimonia
cæca & ma-
nifesta
Cuiam
Arrigere au-
res

Persequi
Apud se nō
esse

Spes, Metus
Dolor, Gau-
dium

Mirando
Næ
Gaudere
Gratulari

Credo
At
Scrupulus
Etiam
Dignus odio
Nodū in scir-
po quaerere
Scirpus
Heus

Hoc
Lætare
Lepidus
Lepos
Nempe
Scilicet
Dos
Eho
Qui
Recte

ACT. V. SCEN. V. & VI.
ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS. PAMPHILVS.

- C. Rouiso quid agat Pāphilus. atq; ecclū. P. aliquis forsan me putet
P. Non putare hoc verum. at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quod voluptates eorum, propriae sunt. nam mihi immortalitas
Parta est. si nulla ægritudo huic gaudio intercesserit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. Quid illud gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem malle omnium.
Nam hunc scio mea solide solum gauisurum gaudia.

ROVISO QVID AGAT PAMPHILVS. Hæc scena alterum generū Chremeti comparat: ne
P. aut Charinus tristis recedat, aut nō prouisum videretur Philumene. Prouiso quid agat. Hoc
colloquium post compendium fabulæ inducitur: vt vna narratione etiam negotium Charini
transigi possit. Prouiso quid agat. Dupliciter res ab oculis spectatorum mouentur: aut enim futura
promittuntur, aut facta narrantur. Prouiso, duo significat: & prouideo, & procedo. NVNC SIC ES
SE HOC VERVM LV BET. Sic delicate pronuntiandum est, & separatim distinguendum. AT MI
HI NVNC SIC ESSE HOC VERVM LV BET. Sensus hic est, Alij putent, vt volunt: ego autem verū
esse confirmo quod mihi lubet verum credere. EGO VITAM DEORVM PROPTEREA SEM
PITERNAM ESSE ARBITROR. Omne quod habemus aut mutuum est, aut proprium. mutuum
est quicquid ad tempus habemus, nec postmodum nostrum futurum est, vt vxor, domus, villa, serui,
& cetera in hunc modum, proprium, vt virtus animi, & bonū sempiternum: quod proprie de dijs dici
tur non enim aliunde venerūt, sed apud seipsos sunt semper. & Epicurū secutus, hoc dixit. Proprie er
go de dijs sempiternum dicitur. Nam inter sempiternum, & perpetuum hoc interest: quod semper
num ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. Ego vitam deorum propterea. Hanc senten
tiam totam Menandri de Eunuchō trāstulit. & hoc est quod dicitur, Contaminari nō decere fabulas.
Ego vitam deorum. Non dixit, quod scit: sed quod verum putet. Et est λόγος ἐπικούρειος, quod à
ceteris philosophis repudiatur, de otio deorum, ac perenni voluptate. PROPRIAE SVNT. Perpe
tuæ, sempiternæ, quæ non sunt accommodatæ ad tempus, ac mutuat. sic & suprà, Nihil ne esse pro
priū cuiquam? SI NULLA AEGRITVDO HVIC GAUDIO INTERCESSERIT. Scilicet secū
dū supradictam sententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus sum. QVID ILLVD GAV
DIUM EST? In alijs, Dauī persona infertur. NAM HVNC SCIO MEA SOLIDE SOLVM. ἀγαθόν
μὲν. Solide solum. Figura παρόμοιον.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS. PAMPHILVS. CHARINVS.

- D. Amphil⁹ vbinā hic est? P. Daue. D. qsnā homo est? P. ego sū. D. ò Pāphilei
P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certe! sed quid mihi obtigerit, scio.
P. Et quidē ego. D. more hominum euēnit, vt quod sim nactus malī,
Prius rescisceres tu, quā ego, quod tibi euēnit bonī.
P. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. ò factum bene. C. hem.
P. Pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.
P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah, desine.
Solutus est, quem diligunt Di. C. saluus sum si hæc vera sunt.
Colloquar. P. quis homo est? Charine in tempore ipso mihi aduenis.

C. Bene factum. P. hem, audisti nunc? C. omnia. age, me in tuis secundis rebus respice.
 Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio esse omnia.
 P. Memini. atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.
 Sequere hac me intus. apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum:
 Propera, accerse, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? D. eo.
 Ne expectetis, dum exeant huc. intus despondebitur.
 Intus transigetur. siquid est, quod restet. Plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

AMPHILVS VBINAM HIC EST? In hoc actu mira arte ea quæ restant de comœdia, breui-
 ter explicatur, & designantur duorum sociorum binæ nuptiæ. Pamphilus vbinam hic est?
 P. Daue. D. Quis hic est? In affectu gaudentis Pamphili, & Dauis gratulatione cognitionem re-
 rum Charino præbuit: cuius persona parce vititur post compendium. SED QUID MIHI CONTI-
 GERIT, SCIO. Scio, id est persensi. MORE HOMINVM. Hominum abundat. More hominũ
 EVENIT VT QVOD SIM NACTVS MALI. Quia fama mali celerior, quàm boni: id est vt facilius
 mala, quàm bona nuntientur. Ad hoc ergo dixit, quod ille prior scierit quod esset victus, quàm ipse
 cognitam Glycerium cognosceret. MEA GLYCERIVM suos parentes reperit. Hac ita narran-
 tur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat. PATER AMICVS SVMMVS. Hæc omnia, vt di-
 ximus, ppter Charinũ dicitur, vt audiat. Amicus summus. Deest eius. NVN ILLI SOMNIAT
 EA QVAE VIGILANS VOLVIT? Hinc Virgilius, Credimus: an qui amant ipsi sibi somnia fin-
 gunt? DESINE. Compendium attulit. BENE FACTVM. A gratulatione cepit. OMNIA.
 Compendium. AGE, ME IN TVIS SECVNDIS REBVS RESPICE. Hæc sunt quæ absolute di-
 cuntur. & est commonitio: Sunt enim qui felicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et respi-
 cere est proprie retro aspicere. Id est, quæ præcedis felicitate, non obliuiscaris. TVVS EST NVNC
 CHREMES. Lucilius in secundo, Nunc Prætor tuus est, meus si discesserit homo Gentili. TV DA-
 VE ABI DOMVM. Hi versus, vsque ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam vxorẽ, negantur Tes-
 rentij esse: adeo vt in pluribus exemplaribus bonis non inferantur. ATQVE ADEO LONGVM
 EST NOS ILLVM EXPECTARE. Quia & audacter, & artificiose binos amores duorum adolescen-
 tium, & binas nuptias in vna fabula machinatus est: & id extra præscriptum Menandri, cuius Comœ-
 diam transferebat: idcirco aliud in proskenio, aliud post scenam retulit: ne vel iusto longior fieret, vel
 in eandem propter rerum similitudinẽ cogerentur. SEQVERE HAC ME INTVS. APVD GLY-
 CERIVM EST. Iam post scenam itur: quia vltius in proskenio nihil agitur. NE EXPECTETIS.
 Mire dicit, latenter se laudans: quo verbo audum adhuc audiendi populum, adeoque cupidum & in-
 tentum ostendit, vt finem Comœdiæ euenisse non senserit. INTVS TRANSIGETVR SI QVID
 EST QVOD RESTAT. Artificiose poeta hæreditatis iustam petitionem ex Critonis persona præter-
 misit, quæ ei Glycerio cognita iure tribuebatur: ne vel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione
 Glycerij infuscaretur finis fabulæ ad latum exitum spectans. Si quid est quod restat. Quia narra-
 tione dignum non est quod Charinus rogat.

Scire

Respicere

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phædría	adolescens.	Chremes	adolescens rusticus.
Parmeno	seruus.	Antípho	adolescens.
Thaís	meretrix.	Dorias	ancilla.
Gnato	parasitus.	Dorus	eunuchus
Chærea	adolescens.	Sanga	seruus
Thraſo	miles.	Sophrona	nutrix
Pythías	ancilla	Laches	ſenex.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIO-
CHA IN EVNVCHVM.

OROREM falſo dictitatam Thaidís,
Id ipſum ignorans miles abduxit Thraſo.
S Ipſique donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidís amator Phædría, ac rus ipſe abit,

Thraſoní oratus bídium concederet.
Ephebus frater Phædríæ puellulam
Cum deperiret, dono miſſam Thaidí,
Ornatu eunuchí induitur, ſuadet Parmeno.
Introijt. vitiat virginem. ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo, Phædríam exorat Thraſo.

ἄλλοι.

ERETRIX adoleſcentem cuius mutuo amore
M Tenebatur, excluſit. eíque reuocato,
Excluſionis cauſſas reddidit. eius frater

Mínor natu, virginem, quam miles
Meretríci dono miſerat, amare coepit.
Deductúſque in domum meretrícis, pro eunucho vitiat.
Re itaque cogníta, cum illuſam ſe meretrix
Doleret, ab eodem adoleſcente, placatur.
Interuentúque fratris eius ciuem cognítam,
Athenienſem duxit vxorem. miles quoque
In partem meretrícij amoris receptus illuditur.

AELII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM
TERENTII.

A^HEc masculini generis nomine nuncupata fabulā est, Eunuchus: & est Palliata Menandri vetus: quam ille author de facto adolescentis, qui se pro Eunucho deduci ad meretricem passus est, nominavit. Itaque ex magna parte notoria est. Atque in hac comœdia qui personam Parmenonis actor sustinet, primas habet partes. Secundæ sunt Chærea. Tertiæ ad Phædriam spectant. Huius prologus sanè est concitator. Nam & obijcit crimina aduersantibus: & comminatur in posterum: & accusatorie narrat iniuriam Terentio factam: & ad vltimū tumultuose, & cum magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασις, & ἐπίτασις & κατὰ σφοδρῶς ita æquales habet, vt nusquam dicas longitudine operis Terentium delassatum dormitasse. Actus sanè implicatiores sunt in ea, & qui non facile à parum doctis distingui possint: ideo, quia tenendi spectatoris causa vult poeta noster omnes quinque actus velut vnum fieri: ne respiret quodammodo: atque distincta alicubi continuatione succedentium rerum, ante aulea sublata fastidiosus spectator exurgat. Acta planè est Ludis Megalensibus, L. Postumio, L. Cornelio cos s. AEdilibus curæ ædium habentibus: etiam tunc personatis L. Numidio Posthumio, L. Ambivio Turpione. item modulante Flacco Claudio tibijs dextra & sinistra ob iocularia, multa permixta grauitate. Et acta est rāto succellu, ac plausu, atque suffragio: vt rursus esset vendita, & ageretur iterum pro noua: proque ea prouerbia multa saepe pronuntiata, & cantica saepe mutatis modis exhibita sunt. προτατικὸν πρόσωπον nusquā habet: sed suis tantum personis vtitur. In hac Terentius delectat, facetijs: prodest exēplis: & vitia hominum paulo mordacius, quā in cæteris, carpit. Exempla autem morum hic tria præcipua proponuntur, Urbani scilicet, Parasitici, & militaris. Hæc edita tertium est: & pronuntiata, Terentij Eunuchus: quippe iam adulta commendatione poetæ, ac meritis ingenij notioribus populo. Facta autem ex duabus græcis vna est latina. Nam ex Eunucho, & Colace Menandri fabulis, hæc Eunuchus Terentiana scripta est, non sine crimine, quod multa in hanc translata sint ex multis poetis latinis. quod totum, per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

A^Rpta quedam ex Attica virgo nobilis, atque adducta est Rhodum: ibique matri Thaidis meretricis ab amico dono data est, & educata velut soror vnā cum filia Thaide. Sed Thais relicta matre, Rhodo cum amatore quodam Athenas se contulit: ab eoque hæres instituta mortuo, mox à milite Thracone diligebatur nimis. Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuā Rhodi comperisset, & eam virginem, quam diximus, ab heredibus mortuæ animaduertisset venū esse propositam: quauis ignarus rerum omnium, emit tamen: & dono amata Thaidi vexit Athenas. Verum postquam adueniens riualem Phædriam apud amicam reperit: quæ per eius absentiam sibi meretricæ conciliatæ: affirmavit se non ante daturum promissam virginem, quā Thais foras æmulum pepulisset. Illa igitur, etsi amaret Phædriam, cupiditate tamen recuperandæ virginis & ciuis Atticæ, & quam à paruula vt sororem dilexerat, excludit Phædriā. Hinc ille primo irascitur: post, accepta facti ratione, à Thaide lenitur: & in bidui spatium sponte concedens militi, rus proficiscitur. Statimque ne ab æmulo muneribus superaretur, Eunuchum & puellam Parmenoni iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chærea frater Phædriæ tunc ephebus, visa in via virgine, inflammatur amore eius. Atque eo euasit vehemēti ardore, vt pro eunucho ipse deduceretur ad Thaidem. Hac occasione vitiata virgo: & mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chæreæ: Phædria verò & miles riuales, ambo concordēs per parasitum redditi, communi amica sine certamine potiuntur. In primo actu Phædria exclusus à Thaide, & secum primo, & mox cum Parmenone conqueritur fortunas suas: & ad postremum coram accusat Thaidem. Rursus permulcetur ab eadem: & voluntate digrediens, rus sese concessurum in spatium bidui esse promittit. Secundus actus, profectionem Phædriæ continet delegantis seruo deductionem Eunuchi, & puellæ ad Thaidem. Tum Parasitū loquentem, per quem virgo à milite dono amicæ missa est. Tum interuentum Chæreæ amantis virginem, eiusdemque cum Parmenone consiliū de eadē potiēda per fallaciam: quia pro Eunucho ipse supponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & parasiti per ridiculum colloquium. Tum inuitationem ad cœnam Thaidis. Tum oblatiōnem velut Eunuchi Chæreæ & puellæ ex Aethiopia per Parmenonem factam. Tum verba Chremetis ad Thaidem venientis, perductique ad militem. Antiphonis Chæreæque colloquiū de vitiata per dola Phædriæ: & querelam Pythiæ de vitiata virgine apud Phædriam: & eiusdem stupentis quod audiebat. Errorem ebrij Chremetis: & verba petulantia Thaidis aduersum militē, & militis aduersum Thaidem: parata prælia, ridiculæque deposita. Quintus actus hæc continet, querelam Thaidis de vitiata virgine, primo cum Pythia, postea cum ipso Chærea: Tum interuentum Chremetis atque nutritis: Tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiæ, atque eius indicio per senem qui rure tūc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad vltimum, reditum in gratiam militis cum Phædria, & Chærea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIQ. L. COR-
NELIO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS
TVRPIO, L. ATTIL. PRAENESTINVS, TIBIIS DVA-
BVS DEXTRIS: GRAECA MENANDRV FACTA SE-
CVNDA. MODOS FECIT ELACCVS, M. VALERIO,
C. FANNIO COSS.

PROLOGVS.

I QVISQVAM est, qui placere se studeat bonis

Quamplurimis, & minime multos laedere.

In his poeta hic nomen profitetur suum.

Tum si quis est, qui dictum in se inclementius

Existimat esse, sic existimet. sciat

Responsum, non dictum esse, quia laesit prius,

Qui bene vertendo, & eas describendo male,

Ex Graecis bonis Latinas fecit non bonas:

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit.

Atque in Thesauro scripsit causam dicere

Prius vnde petitur aurum, quare sit suum,

Quam illi qui petit, vnde esset thesaurus sibi,

Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.

Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet,

Defunctus iam sum: nihil est quod dicat mihi.

Is ne erret moneo: & desinat laceessere.

Habeo alia multa: quae nunc condonabitur.

Quae proferentur post, si perget laedere

Ita, vt facere instituit. Nunc quam acturi sumus

Menandri EVNVCHVM, postquam aediles emerunt,

Perfecit, sibi vt inspicundi esset copia.

Magistratus cum ibi adesset, occoepta est agi.

Exclamat, furem, non poetam, fabulam

Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen.

COLACEM esse Neui, & Plauti veterem fabulam.

Parasiti personam inde ablatam, & militis.

Si id est peccatum, peccatum imprudentia est

Poetae: non qui furtum facere studuerit.

Id ita esse vos iam iudicare poteritis.

Colax Menandri est. in ea est parasitus colax,

Et miles gloriosus. eas se non negat

Personas transtulisse in Eunuchum suam

Ex Graeca. sed eas fabulas factas prius

Latinas scisse sese, id vero pernegat.

Quod si personis isdem uti alijs non licet.
 Qui magis licet, currentes seruos scribere.
 Bonas matronas facere meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi falli per seruum senem,
 Amare, odisse, suspicari: denique
 NVLLVM EST iam dictum, quod non dictum sit prius:

Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere.

Quæ veteres factitarunt, si faciunt noui.

Date operam & cum silentio animaduortite.

Vt pernoscatis, quid sibi eunuchus velit.

I QVISQVAM EST QUI PLACERE &c. Attendenda poetæ copia, quod in tot prologis de eadem causa isdem fere sententijs, varijs verbis utitur. BONIS QVAMPLVRIMIS. Com-

mendat personam. IN HIS POETA HIC NOMEN PROFITETVR SVVM. Cum dixisset QVISQVAM: intulit IN HIS. & alibi, Cuius mos maxime est consimilis vestrum: hi se ad vos ap-

plicant. TVM SI QVIS. Bene si quis: cum L. Launium significet: ne vel ipsum a se laesum esse fatea-

retur. Et Tum, præterea: ut, Tum canit Hesperidum. INCLEMENTIVS. Pro inclementer: ut, lam-

senior, sed cruda deo, viridisque senectus. EXISTIMAT. Pro existimauit. RESPONSVM, NON

DICTVM ESSE. Deest ei: ut in Phormione, Si quis quid reddit, magna habenda est gratia. Non di-

ctum esse. Superius DICTVM, participium est: inferius, nomen. A quo etiam dicaces dicuntur, qui ioco-

sis salibus maledicunt. Responsum, non dictum esse. Figura τλοχ. nam DICTVM modo bis nus-

mero positum, supra nomen significat, infra participium: ut in Heautont. In quem quidvis harum res-

rum conuenit, quæ sunt dicta in stultum. QVI BENEVERTENDO. Bene, pro valde. Et vertedo,

in linguam latinam transferendo, Plautus, Vertit barbare. Aut vertedo, corumpendo. IDEM ME-

NANDRI PHASMA NVNC NVPER DEDIT. τὸ αὐτὸ apparet pronuntiatum, quasi hoc ipso ad-

monuerit spectatorem quàm turpiter & imperite hæc fabula scripta sit. Et bene, nunc nuper: ut ex vi-

cinitate facti ostendat nihil esse dicendum, quàm displicuerit hæc comœdia L. Launij: propterea quod

res recens sit, & omnes meminerint. Phasma autem, nomen est fabulæ Menandri: in qua nouerca su-

perducta adolescenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cum haberet in

latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui me-

dius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet.

Cumque transitum intenderet fertis ac fronde felici, rem diuinam sæpe faciens, euocabat ad se virgi-

nem. Quod cum animaduertisset adolescens, primum aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu per-

cussus exhorruit: Vnde phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarsit in amorem

puellæ: ita ut remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptijs, non reperiretur. Ita ex commodo matris ac

virginis, & ex voto amatoris, consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula. Vtrum

ergo hoc dicat, quod totam fabulam transferendo, læserit L. Launius: an hoc tantum de quo repre-

hendat: sed his signis velit ostendere quem dicat vitiose thesaurum composuisse: ut in thesauro sit cul-

pa, non in phasmate? Nunc nuper dedit. Nuper, ex illis verbis est, quæ veteres propter ambiguita-

tem cum adiectione proferebant. Nam nisi adderet nunc: hoc NVPER, olim, pridem, & iam signifi-

casset. Idem Menandri phasma nunc nuper dedit. Hanc fabulam totam damnat, ut apparet, silen-

tio: thesaurum verò, non totum, sed ex vno loco. ATQVE IN THESAURO SCRIPSIT CAU-

SARDICERE. Thesaurum Latini veteres secundum Græcos, sine n litera proferebant. Atque in

thesauro scripsit causam dicere. Arguit Terentius quod Luscius contra consuetudinem litigantium,

defensionem ante accusationem induxerit. huiusmodi enim est Luscij argumentum, Adolescens qui

rem familiarem ad nequitiam prodegerat, seruum mittit ad patris monumentum, quod senex sibi vi-

uis magnis opibus apparauerat, ut id aperiret, illaturus epulas, quas pater post annum decimum caue-

rat sibi inferni. sed eum agrum in quo monumentum erat, senex quidam avarus ab adolescente eme-

rat. Seruus ad aperiendum monumentum auxilio vsus senis, thesaurum cum epistola ibidem reperit.

Senex thesaurum tanquam à se per tumultum hostilem illic defossum retinet, & sibi vendicat. Ado-

lescens iudicem capit: apud quem prior senex qui aurum retinet, causam suam sic agit: Athenienses,

bellum cum Rhodiensibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cætera, quæ contra naturam

iurisque consuetudinem posita argumenta notat Terentius: quod ille ordo potior erat, ut adole-

scens prior proponeret causam qui petitor inducitur. PRIVS VNDE PETITVR AVRVM. Vnde à

quo. Virgilius, Genus vnde Latinum. Nam possessorem fecit priorem agere, quàm petitorum quod

abhorret à consuetudine & iuris, & litium. QVAM ILLE. Deest, dicat. Qui petit aurum;

ACT. I. SCEN. I.

Id est petitor. Q. aam ille qui petit. Eset recta locutio si diceret, quam petitorum: aut quam filium qui petit. sed, quam ille, maluit, ut subaudiamus causam dicat, per ξῦγμα: a superiore figuratum. DEHINC. si loquatur. NE FRVSTRETVR IPSE SE. παραπροσδοκῶν dicitur: sed post addit. AVT SIC COGITET. Si taceat. DEFUNCTVS IAM SVM. σχῆμα διανόησις ἡθοῦ ποίη. id est, omni labore liberatus sum, autoritate iam confirmata & inuolabili. Defunctus iam sum. Id est, iam egi fabulas meas: aut iam destiti periclitari in edendis comædijs: aut certe, iam edidi quam tu reprehendis fabulam. Defunctus iam sum. NIHIL EST QVOD DICAT MIHI. Non sit, inquit, de suis vitijs securus propter vetustatem: nihilominus enim à me reprehendetur. IS NE ERRET MONEO. σχῆμα ἐπισηκῶ. QVAE NVNC CONDONABITVR. Sic in Phormione, Ar. gentum quod habes, condonamus te. Nam & dono ablatiuo casui iungebant veteres: condono verò accusatiuo. NVNC QVAM ACTVRI SVMVS. Obliqua narratio facti est secundum casum accusatiuum. POSTQVAM AEDILESEMERVNT. Mire, cū ordo melior videretur si sic diceret, Postquam Aediles emerunt quam nunc asturi sumus, perfecit sibi ut inspiciundi esset copia. Emerunt autem, mediam corripe: ut Matri longa decem tulerunt fastidia menses. PERFECIT. Mire, quasi difficile & illicitum. EXCLAMAT, FVREM, NON POETAM. Mire reprehendit ante vitium, quam de causa maledicti dicat. ET NIHIL DEDISSE VERBORVM TAMEN. Aut, neminem fefellisse. Aut, nihil apposuisse de suo. Exclamat, furem, non poetam. Adhuc nulla reprehensio est: si quidem licet transferre de græco in latinum. Et nihil dedisse verborum tamē. Aut neminem fefellisse: dare enim verba, decipere est: quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit, deceptus est. Vnde de alibi, Verba istæ sunt. & e contrario, cum videas, censeas. Aut aliter, nihil addidisse de stylo suo Terentium. PECCATVM IMPRVIDENTIA EST. Id est ignorantia: ut imprudens harum rerum, non enim stultitia. PARASITI PERSONAM INDE ABLATAM. Et hoc mire: non versus obicit, sed personam esse translata. quid stultius, aut calumniosius dici potest? Si id est peccatum, peccatum imprudentia est Poetæ. Primo negat peccatum, deinde concedit & purgat. IMPRVIDENTIA. Ignorantia, non imperitia. Si id est peccatum, peccatum. πλοκή. Nam PECCATVM superius nomē est: & sequens, participium. Et primo negat peccatum, deinde si peccatum est, purgat id ipsum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. IN EVNVCHVM SVM. Ad fabulam, non ad hominem retulit: ut Virgilius, Cetauro inuehitur magna. BONAS MATRONAS. ut Naufistratam. MERETRICES MALAS. ut Thaidem, atque Bacchidem. Sic est in Heautont. Scottari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuari. Et artificiose ostendit omnem materiam comicorum. PARASITVM. Vt Gnaronem. GLORIOSVM MILITEM. ut Thrasonem. Gloriosum militem. Facere subauditur. FALLI PER SERVVM SENEM. Ut Demeam, & Simonē. AMARE, ODISSE, SVSPICARI. Mire à personis ad gesta cum varietate transitum fecit. Omne enim quod in orationem venit, vel factum est. ODISSE. Quia odere, non est latinum. NVLLVM EST IAM DICTVM QVOD NON DICTVM SIT PRIVS. σχῆμα λόγου, πλοκή. Nā DICTVM, bis positum: ut superius PECCATVM, diuersa significat. QVARE AEQVVM EST VOS COGNOSCERE, ATQVE IGNOSCERE. σχῆμα λόγου παρόμοιον. QVAE VETERES FACITAVNT, SI FACIUNT NOVI. Et varie dixit, Factitarunt, & faciūt, & cū magna defensione Terentij semel faciētis id quod sepe veteres. ADVERTITE. Nos ἐπεσκέψατο dicimus advertite, quod veteres plene animū advertite. ANIMU ADVERTITE. SIBI EVNVCHVS VELIT. ἀρχαῖος μοῖς velit sibi, ut alibi, Nam proh deū atque hominum fidem, Quid vis tibi, aut quid quæris?

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA:

PHAEDRIA ADOLESCENS. PARMENON SERVVS.

PH. VID igitur faciam? non eam, ne nunc quidem
Q. Cum accersor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?

Excludit: reuocat. redeam? non, si me obsecret.

P. Si quidem hercle possis, nihil prius, neque fortius.
Verum si incipies, neque perficies nauiter:
Atque ubi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, ultro ad eam venies, indicans

Te amare, & ferre non posse: actum est: ilicet,
 Peristi: eludet, ubi te victum senserit.
 PH. Proin tu, dum est tempus, etiam, atque etiam, cogita.
 P. Here, quæ res in se neque consilium, neque modum
 Habet ullum, eam consilio regere non potes.
 In amore hæc omnia insunt vitia: iniuriæ,
 Suspiciones, inimicitia, induciæ,
 Bellum, pax rursus. incerta hæc si tu postules
 Ratione certa facere, nihilo plus agas,
 Quam si des operam, ut cum ratione insanias.
 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas,
 Egone illam, quæ illum? quæ me? sine modo,
 Mori me malim: sentiet qui vir siem.
 Hæc verba, vna me herde falsa lacrumula,
 Quam oculos terendo misere, vix vi expresserit,
 Restinguet: & te ultro accusabit: & dabis ei
 Ultro supplicium. PH. ô indignum facinus: nunc ego &
 Illam scelestam esse, & me miserum sentio.
 Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
 Vitiis, vidensque pereor: nec quid agam, scio.
 P. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas
 Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
 Et ne te afflictes. PH. Itane suades? P. si sapiis,
 Neque præterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas: & illas quas habet, recte feras.
 Sed ipsa egreditur nostri fundi calamitas:
 Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

VIDIGITUR FACIAM? In hac προτάσει, exemplum proponitur, quam non suæ potesta-
 tis sit qui amat: quam sapiat qui non amat, neque aliter affectus est. Quid igitur faciam?
 Quid facia
 hæc verba prorupisse. Igitur, pro deinde. Ut Plautus in Amphitruone, Si aliter sient animati, neque
 det quæ petat, Sese igitur summa vi, virisque eorum oppidum expugnassere. Quid igitur faciam?
 Menander, εἴτε τί ποιήσω; Sic Virgilius: Heu quid agam? Et est διαλογισμός perditæ mentis post
 multam frustra cogitationem. NON EAM NE NUNC QUIDEM. Hoc videtur non esse contrariū:
 sed est. Nam dubitat utrum meretricis satifactionem expectet: an illam omnino non quarat. Nō
 eam ne nunc quidem. Non eam, Probus distinguit. Iungunt, qui secundum Menandri exemplum le-
 gunt. COMPAREM. Constituam, ut, Quam inique comparatum est. NON PERPETIMERE
 TRICYM CONTUMELIAS: Sic in Andria, Priusquam harum scelera, & lacrymæ confictæ dolis. Cū
 vni sit iratus, de omnibus queritur. EXCLUSIT, REVOCAT. Verunque iniuriam fecit ex verbo,
 dicēdo exclusit, potius quam nō admisit. & reuocat, potius quam petit ut redeam, quod erat modera-
 tius. REDEAM? NON SI ME OBSECRET. Vides ergo superiorem partem dubitationis in eo fuisse
 se, ut rogatus rediret: inferiorem, ut ne rogatus quidem. Non si me obsecret. Bene de ea quæ totum
 proterue agēs exclusit & reuocat: nō petat, nec roget, nec oret, sed obsecret inquit: quod horū omniū in
 maiore parte est ultimum. SI QUIDEM HERCLE POSSIS. διαλογισμός quasi ad alterū: ut, Nescis
 heu perditā, nec dū Laomedōreæ sentis periturā gētis. NIHIL PRIUS, NEQUE FORTIVS. De
 est, est. ut, Multū ille & terris iactatus & alto. Et PRIUS modo ad laudē, nō ad ordinē pertinet: ut Sal-
 lust. Quæ prima mortales ducunt. Et ipse in Heautōr. Et suauiā quæ essent, prima habere. NAVI-
 TER. A navi ductū, à qua in alto nullū diuersorū est. INFECTA PACE. εμφορις per μεταφοράν.
 INDICANS TE AMARE. Nō verbis indicans: ut alibi, Ibi tum exanimatus. Paphilus, bene disti-
 c. iij.

Igitur

Quid facia

Comparare

Prius

Nauiter

ACT. I. SCEN. II.

mulatū amorē & celatū indicat. ACTVM EST. De iure trāslatum. ILICET. De iudicio. PE: Actum est
 RISTI. De supplicio. Actum est, ad Vltro ad eam venies, relatum est. Illicet: ad Indicās te ama- Illicet
 re. Peristi, ad Ferre non posse. Illicet. Semper in fine transacta rei ponitur. Peristi. ὑπεβόλη. Peristi
 ELVDET. Eludere, proprie gladiatorum est cum vicerint. Cicero, Quā diu etiam furor iste tuus Eludere
 eludet? Eludere, est finem ludo imponere. PROIN, TV. Vt exin & exinde: sic proin & proinde dici Exin
 tur. HERE, QVAE RES & C. Concessum est in palliata poetis comicis seruos dominis sapientiores Proin
 fingere: quod idem in togata non ferē licet. EAM CONSILIO REGERE NON POTES. Nunc domi-
 no seruus est sapientior: quia nec amator, nec amans. Vt idem in Andria, Facile omnes cū valemus, re-
 eta cōsilia agrotis damus. IN AMORE HAEC OMNIA INSUNT VITIA. Duas prapositiones, in
 amore insunt. INDUCIAE. Induciae, sunt pax in paucos dies, vel quod in diem dentur, vel quod in
 dies otii praebeant. PAX RVRSVM. Bene vt consolaretur, vltimā partē posuit. Hae si tu postu
 les. Id est, si velis vel coneris. NIHILO PLUS AGAS. Id est nihil agas. ET QVOD NVNC. Pro
 quā: vt sit consequens, Hae verba. Sic in Andria, Quod plerique omnes faciunt adolescentuli, horum
 ille nihil egregie. EGONE ILLAM, QVAE ILLVM? QVAE ME? Familiaris ἐκλεισις irascētibz, in amore in
 nam singula sic complentur, Egone illam non vlciscar? quā illum recepit? quā exclusit me? quā nō ad-
 misit? etenim necesse habet, nec potest complere orationem, qui & secum loquitur, & dolore vexatur.
 Nam amat ἀποσιώπησις nimia indignatio: vt Virgilius, Quos ego? sed motos praestat componere flu-
 ctus. HAEC VERBA. Verba ἐμφατικῶς dixit, quā scilicet nihil effectura sint. Vna me hercle Verba
 FALSA LACRYMULA, quam OCVLVS TERENDO misere, vix VI EXPRESSERIT. Expressi-
 sio ad ἐνέησις ducens. & non vera, sed falsa: & non lacryma, sed lacrymula: & non, vltro flens, sed
 oculos terendo: & non facile, sed vi: & non, extrinsecus, sed expresserit. sic Virgilius, Captique dolis, la-
 crymisque coacti. Quam oculos terendo, misere, vix vi expresserit. Totum sensum verbis significa-
 tibus protulit: vt, Stridenti miserum stipula disperdere carmen. &, Vna dolo diuū si formina victa
 duorum est. NVNCEGO ET ILLAM. Nunc, id est fero: vt Virgilius, Nunc scio quid sit amor. Et,
 Nunc augur Apollo, Nunc Lyciae fortes. ET PRVDENS, SCIENS. Prudens est, qui intelligentia
 sua aliquid sentit. Sciens, qui alicuius indicio rem cognoscit. Ergo prudens, per sese: Sciens, per alicu-
 VIVVS, VIDENSQVE PEREO. Mire, & noue, viuus pereō: & propterea sic dixit, vt intelliga-
 mus occidit: & viuus, quasi sapiens & sentiens. Viuus, vidensque pereō. Bene addidit videns. nam
 viuus perit, qui etiam dormiens opprimitur: videns autem, qui vigilans vim patitur & perit. Nam vide-
 re, pro vigilare posuit. vt etiam Virgilius, cum de silentio dicit, Iamque videnti Sanguineis frontē mo-
 ris, & tempora pingit. Ergo viuus, non mortuus: videns, non dormiens. CAPTVM. Sallustius, Sin-
 dum sumpsit à bello. SI SAPIS. Id est si sapias, ad inferiora iungendum est: nam aliter non intelli-
 gitur. NOSTRI FVNDI CALAMITAS. Proprie calamitatem rustici grandinem dicunt, quod cō-
 minuat calamum, hoc est culmum ac segetem. INTERCIPIT. Proprie, quasi rotum capit. Plautus
 in Aulularia, Quā mihi interbibere sola, si vino scateat, Corinthiensem fontem, & Pyrenaeum potest.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS MERETRIX. PHAEDRIA. PARMENO.

T. I SERAM me, vereor ne illud grauius Phædría
 M Tulerit: néve aliorsum, atque ego feci, acceperit.
 Quod heri intromissus non est. PH. totus Parmeno
 Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. P. bono animo es.
 Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
 T. Quis hic loquitur? ehem tūne eras hic mi Phædría?
 Quid hic stabas? cur non rectā introibas? P. cæterum
 De exclusionē verbum nullum. T. quid taces?
 PH. Sanē quia verò hae mihi patent semper fores.
 Aut quia sum apud te primus. T. missa istaec face.
 PH. Quid missa? ó Thais, Thais vtinam esset mihi
 Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, vt
 Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet.

- Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
 T. Ne crucia te obsecro anime mi, Phædria.
 Non pol quò quenquam plus amem, aut plus diligam,
 Eò feci sed ita erat res faciundum fuit.
 P. Credo, vt fit, misera prae amore exclusit hunc foras.
 T. Sicine ais Parmeno? age, sed huc qua gratia
 Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
 Hoc primum, potin' est hic tacere? P. egone? optume.
 Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem.
 Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume.
 Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo palàm est.
 Plenus rimarum sum hac, atque illac perfluo.
 Proin taceri si vis, vera dicito.
 T. S A M I A mihi mater fuit ea habitabat Rhodi.
 P. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
 Puellam dono quidam mercator dedit,
 Ex Attica hinc abreptam. P. ciuemne? T. arbitror.
 Certum non scimus matris nomen, & patris
 Dicebat ipsa patriam, & signa cætera
 Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
 Mercator hoc addebat, è prædonibus
 Vnde emerat, se audisse abreptam è Sunio.
 Mater ubi accepit, coepit studiose omnia
 Docere, educare, ita vt si esset filia.
 Sororem plerique esse credebant meam.
 Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum hospite,
 Abij huc qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
 P. Vtrunque hoc falsum est effluet. T. quí istuc? P. quia
 Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit.
 Nam hic quoque bonam, magnamque partem ad te attulit.
 T. Ita est sed sine me peruenire quò volo.
 Interea miles, qui me amare occœperat,
 In Cariam est profectus te interea loci
 Cognoui. tute scis, post illa quàm intumum
 Habeam te & mea consilia vt tibi credam omnia.
 PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubiumne id est?
 T. Hoc agite amabo mater mea illic mortua est
 Nuper eius frater aliquantum ad rem est auidior.
 Is ubi hanc forma videt honesta virginem,
 Et fidibus scire, pretium sperans, ilico
 Producit vendit. forte fortuna adfuit
 Hic meus amicus emit eam dono mihi,
 Imprudens harum rerum, ignarusque omnium,

Is venit postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo.
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me ac non id metuat, ne ubi acceperim,
Sese relinquam velle se illam mihi dare,
Verum id vereri, sed ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiãne amplius?

T. Nihil nam quæsiui nunc ego eam mi Phædría.
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere.
Primum, quod soror est dicta præterea vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum quamobrem Phædría,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum prioris partes hosce aliquot dies
Apud me habere nihil respondes? PH. pessuma.
Egón' quidquam cum istis factis tibi respondeam?

P. Heu noster, laudo, tandem perdoluit vir es.

PH. Aut ego nesciebam quorsum tu ires? paruola
Hinc est abrepta eduxit mater pro sua.
Soror dicta est cupio abducere, vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt. denique
Ego excludor ille recipitur qua gratia?
Nisi illum plus amas, quam me & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.

T. Egón' id timeo? PH. quid te ergo aliud sollicitat? cedò
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam: relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porro dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: reperi.
Heri minas viginti pro ambobus dedi. *Leo dms*

Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria.
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc Phædría?
Quamquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxime veruntamen
Potius quam te inimicum habeam faciam vt iusseris.

PH. Vtinam istuc verbum ex animo, ac verè diceres
Potius quam te inimicum habeam. si istuc crederem
Syncere dici, quiduis possem perpeti.

P. Labascit victus vno verbo quam cito.

T. Ego non ex animo misera dico? quam ioco

*Quia minas fmg
10 pponatib dntu*

Rem voluisti à me tandem, quin perfereris?
 Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
 Saltem vt concedas solum. PH. si quidem biduum:
 Verum ne fiant isti viginti dies.
 T. Profecto non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
 T. Non fiet hoc, modo sine te exorem. PH. scilicet
 Faciendum est quod vis. T. merito te amo. PH. bene facis:
 Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum.
 Ita facere certum est. mos gerundus est Thaidi.
 Tu Parmeno huc fac illi adducantur: P. maxime.
 PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædría
 Et tu. nunquid vis aliud? PH. Egone quid velim?
 Cum milite isto præsens, absens vt fies.
 Dies, noctesque me ames. me desideres.
 Me somnies. me expectes. de me cogites.
 Me speres. me te oblectes. mecum tota sis.
 T. Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.
 Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem.
 Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
 Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certo scio,
 Neque me finxisse falsi quidquam. neque meo
 Cordi esse quenquam carionem hoc Phædría.
 Et quidquid huius feci, caussa virginis
 Feci. nam me eius spero fratrem propemodum
 Iam repperisse adolescentem adeò nobilem:
 Et is hodie venturum ad me constituit domum.
 Concedam hinc intrò atque expectabo, dum venit.

Aliorū

ISERAM ME. & C. NEVE ALIORSVM. Aliorū, in aliam partē: vt seorsum, retrorsum
 dicitur. QVOD HERI INTROMISSVS NON EST. Hæc leuius, vt de facto suo loquēs,
 At Phædría, Exclutit, reuocat, inquit: redeā? nō si me obsecret. TREMO, HORRĒO QVE.
 Ex amore nimio. Nimius ignis, effectū frigoris reddit: vt ex frigore nimio effectus ignis existit: secūdu
 illud quod physici aiūt. hinc & Virg. Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. Tremo, horrēoque, post
 quam aspexi hanc. Natura magni caloris etiam horrorem incutit, vt nimie febres. ACCEDE AD
 IGNEM HUNC. Potius ignem meretricē accipimus, quā aram Apollinis: vel quia amator vritur,
 vt Virgilius, At mihi sese offert vltro meus ignis Amyntas. Vel quia auida, & auara est: vt ignis, alimē
 torum. IAM CALESCES PLUS SATIS. Noue, sed intelligitur QVAM, id est plus æquo: vt alibi,
 Quā nequid in illum iratus plus satis faxit pater. Iam calesces plus satis. Noue. sed intelligitur,
 plus quā satis. Hoc quidā putant. at mihi de his videtur esse quæ à veteribus geminabantur: vt ple
 rique omnes, hoc est omnes: & pleraque omnia, id est omnia. sic & plus satis pro satis. QVIS HIC
 LOQVITVR? Non imperite intelligunt qui existimāt meretricem etiam hoc simulare, quod nō pro
 uiderit Phædríam. Nam & personæ, & dictis eius cæteris hoc conuenit: & tunc erunt gratiora omnia
 quæ suprà dixit. CVR NON RECTA INTROIBAS? Quasi parum fuerit introibas: satis mire ad
 dium RECTA. DE EXCLVSIONE VERBUM NULLVM. Plus admirationis est, nec accusatio
 ni, nec satisfactioni locum reliquisse meretricē, callide dissimulata iniuria. QVID TACES? Et hoc
 callide, quasi innocens ne suspicetur quidem quid succenseat adolescens. SANE QVIA VERŌ
 SEMPER. & c. Tolle sane, & verò, & pronuntiandi adiumenta, vultūque dicentis: & in verbis nō
 negatio, sed confessio esse credatur. Nam VERŌ, ironiæ conuenit: vt Virgilius, Egregiam verò laudē,
 & spolia ampla refertis. AVT QVIA SVM APVD TE PRIMVS. Duo dixit quæ doleat: & quia
 clausæ fores, & quia posterior habetur, prælato milite. Aut quia sum apud te primus. Subauditur,
 Non recta introiui. MISSA ISTA EC FACE. Alia dissimulatio, & durior post admonitionem. sed

Ignis mere
trix
Plus satisPlerique om
nesSane quia ve
ro
Verò

bene intelligit, qui nec a meretrice ridente molliter, & osculum porrigente dici accipit. QUID
 MISSA? Magna virtus poetæ est, non sententias solum de cōsuetudine ac de medio tollere, & pone-
 re in comœdia: verum etiam verba quædam ex communi sermone quale est quod ait nūc, Quid mis-
 sa? VTINAM ESSET MIHI PARS AEQVA AMORIS TECVM. Vel amandi, vel non amandi
 scilicet. ACPARITER FIERET. Pariter, similiter. Sallustius, Cui nisi pariter obuiam iretur. Pariter
 VT AVT HOC TIBI DOLERET ITIDEM VT MIHI DOLET. Si ambo amaremus.
 ANIME MI. Mi, vocatiuus est ab eo quod est meus. Vide quā familiariter hoc idem repetit blā-
 dimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc esse Thaidis. ideo totiens dictū est, Tu-
 ne hic eras mi Phædria? Ne crucia te obsecro anime mi Phædria. Ne crucia te. Hæc nisi amplectēs
 adolescentem mulier dixerit, videbitur NE CRVCIA sine affectu dicere. Sed sic, dicit NE CRVCIA
 TE, eo gestu, quasi in eo etiam ipsa crucietur: nam ideo subiecit anime mi, hoc est animus meus.
 NON POL QVO QVEM QVAM PLUS AMEM. Hoc totū nimis blande, & cū contractione ado-
 lescentis dicit meretrix. FACIENDVM FVIT. Legendum, faciendum, scribendum, totū hoc sem-
 per necessitati adiungitur. Virgilius, Aut pacem Troiano ab rege petendum. Et alibi, Arma acri facien-
 da viro. CREDO, VT FIT, MISERA PRAE AMORE EXCLVSIT HVNC FORAS. Oratorie, ac
 facete additum, misera. Et cum illa à deriuatione causæ argumentetur, mire à Parmenone correpta
 est, verisimile non esse, vt quis quem amet, eundem possit excludere. Exclufisti hunc foras. πᾶρ
 πρὸς δὸν κῆρ intulit intuens puellam, & ei ostendens Phædriam: vt ostendat quā falsa & repugnan-
 tia loquatur meretrix. AGE. Corripientis est modo age, non hortātis aduerbium. TE ACCER-
 SI IVSSI. Hoc est quod suprà ait, Non eam, ne nunc quidem, cum accerfor vltro? DIC MIHI.
 Meretricia calliditate cōmendat quæ dictura est. EGONE OPTIME. Bene, non expectauit seruus
 vt pro se dominus responderet Thaidi. VERVM HEVS TV. Astute seruus reponit Thaidi vicem.
 Nam illa vt magnum voluit expectari quod dictura est, iste vt falsum contēnit. MEAM ASTRIN-
 GO FIDEM. Fidem promitto: quia vincula fidei dicuntur. QVAE VERA AVDIVI, TACEO. fidem
 Mire vicem Parmeno reddidit meretrici. Nam vt seruum difficile est tacere commissa: ita meretricem
 rarum est vera dicere. Quæ vera audiui. Figura παρασκευῇ. CONTINEO OPTIME. Proprie à
 metaphora vasorū transtulit verba. SIN FALSVM, AVT VANVM, AVT FICTVM EST, CON-
 TINVO PALAM EST. Falsum, est quo tegitur id quod factum est. Vanum, quod fieri non potest. Fi-
 ctum, quod non est factum, & fieri potuit. Vel falsum, est fictū mendacium simile veritati. Vanum,
 nec possibile nec verisimile. Fictum, totum sine vero, sed verisimile. Falsum loqui, mendacis est: Fictū,
 callidi: Vanum, stulti. Falsum loqui, culpæ est: Fictum, virtutis: Vanū, vecordiæ. Falsis decipimur: Fictis
 delectamur: Vana contēnimus. PLENVS RIMARVM SVM. Vilis atque abiecta translatio, & apta
 apud meretricem loquenti. trāslata autem est ab aquario vase fictili. HAC ATQVE ILLAC PER-
 FLVO. Contra Contineo optime. PROIN TACERI SI VIS, VERA DICITO. Vtrum te ta-
 ceri, aut tuum dictum: an impersonaliter, & infinito modo? SAMIA MIHI MATER FVIT. Pu-
 duit dicere Thaidem, Meretrix mihi mater fuit, quod tamen significauit, dicendo aliunde ciuem ali-
 bi habitasse: Nā ideo meretrices, peregrinæ dictæ sunt in comœdijs, vt in Andria, Adeone est demēs-
 ex peregrina? POTEST TACERI HOC. Idem verisimile est. Nec hoc, ad laudem proficit, sed ad
 dedecus meretricis. Potest taceri hoc. Hoc, peregrinam nasci meretricem. & ideo potest verum vi-
 deri. PVELLAM DONO QVIDAM. Aetas, & sexus, amoris causa sunt cur eam Thais puellam
 diligat. Puellam dono quidam mercator dedit. Propter hoc ostendit meretricem fuisse matrem: &
 dono ideo accipere puellam potuisse. EX ATTICA HIC ABREPTAM. Quia Athenis est cōstitu-
 ta scena. ARBITROR. Bene arbitrator, & nihil certi, quando enim ausurus esset Parmeno adorna-
 re Chæream ad vitandum hanc virginem, si præcisset ciuem esse? MATRIS NOMEN ET PA-
 TRIS DICEBAT IPSA. Quæ infantis memoriæ proxima sunt. Nam quid prius ætas illa, quā pa-
 trem matrēque cognoscit? ET SIGNA CAETERA NEQVE SCIEBAT. Id est domum patris,
 regionēque eius. NEQVE PER AETATEM ETIAM POTERAT. Hoc ideo addidit, ne esset
 minus elegans, quæ nesciret. HOC ADDEBAT. Ad matris scilicet nomen & patris quod puella
 dicebat. VNDE. Id est, à quibus, vt Virgilius, Genus vnde Latinum. Et causam dicere prius, vnde
 petitur aurum. E SVNIO. Sunium, promontorium est Atheniensium: & in eo forum rerum vena-
 lium, ἐμωρίον. MATER VBI ACCEPIT. Hæc figura, in narrationibus ἐξοίς dicitur, cum om-
 nia pedetentim dicuntur insinuandi gratia, vt nunc, Matri mercator dono dedit. Mater vbi
 Et simul conuenit mulieri loquēti huiusmodi mora. COEPIT STUDIOSE OMNIA DOCERE.
 Mire, nam non, docuit: sed, coepit docere. τὴν μελλομένην. Et vide quā satis muliebriter. Sed melius
 accepit. Accepit, simpliciter, aut audiuit ingenuam: vt Capiendi & c a t
 prius. ITA VT SI ESSET FILIA. Ergo velut soror habenda est Thaidi: & ideo sequitur, Soro-
 rem plerique esse credebant meam. Et oratorie cumulat dignitatem, & amorem puellæ: vt eius com-
 paratione leniatur iniuria facta Phædriæ. EGO CVM ILLO, QVO CVM VNO TVNCREM HA-
 BEBAM TVM, HOSPITE. Totum dixit, & quod hospitem, & quod rem habebat. Et bene tunc, &
 non, nunc. Nam nunc, cum duobus. Quocum vno tunc re habebam. Id est consuetudinem, amorē.
 Hospite. Id est attico. ABII HVC. Rhodo Athenas scilicet. QVI MIHI RELIQVIT HAEC
 QVAE HABEO, OMNIA. Hoc ideo, ne tantundem obsequij exigat Phædria. Ideo contra Parmeno,

Pariter

Mi

Faciendum
fuit

Age

Astringere
fidem

Continere

Falsum
Vanum
Fictum

Plenus rima-
rum sum

Peregrinae
meretrices

Arbitrari

Vnde
Sunium
ἐξοίς

Nunc
Res

VTRVNOVE HOC FALSVM EST, EFFLVET. Ipse exponit hoc vtrunque quid dicat. & con-
tradendum est, quia præsens amator grauat hoc dicto. NEQVE TV VNO ERAS CONTEN-
TUS. Quippe quæ admiseris militem. NEQVE SOLVS DEDIT. Quippe quia non omnia tua il-
lius fuere mortui. NAM HIC QVOQVE. *ἡ ἀκτιὼς*. Non Phædria, sed hic dixit, tangens illum,
& quasi inuito illo hoc exprobrat. BONAM, MAGNAMQVE PARTEM AD TE ATTVLIT.
Hæc dicuntur *ἰσοδυναμοῦντα*: vt Abs te petere & poscere. An potius bonam specie, magnam quan-
titate? & nunc discretiue dictum est: nā aliās bonam, pro magna & multa accipimus. ITA EST.
Non erat negandū quod dixit Parmeno meretrici satis facere cupienti, & non tacenti culpā in cōscien-
tia esse. TE INTEREA LOCI COGNOVI. Oratorie priorem amatorem facit militē, quā Phæ-
driam. Nam posterius dicit hunc cognitum per absentiam militis. Ergo cum militi Phædria rivalis su-
perductus sit: consequens est vt miles queri debuerit, non Phædria: & propterea nihil peccatū, si or-
dine seruato miles antepositus fuerit amatori postmodum cognito. & hoc sine puella, & munerum
causa, multum pro milite contra Phædriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurentem,
quor & qualia blandimenta subiicit, dicēdo, Tute scis post illa, quā intimum habeam te, & cætera.
Cognoui. Proprie cognoui. TV TE SCIS POST ILLA &c. *ἡ ἐπιπλοκή* figura: nam hoc ad nar-
rationem non pertinet. ET MEA CONSILIA TIBI VT CREDAM OMNIA. Ex præsenti actu
sumpsit argumentum, quod eum nunc tanquam consultorem adhibuerit. Et bene, CREDAM, secū-
dum illud, Potin' est hic tacere? NE HOC QVIDEM. Id est, hoc quoque falsum est. DVBIUM
NE IDEST? Me non taciturnum scilicet: HOC AGITE. Pro aduerbio corripientis est positum: aut
certe pro adhortatione audientiae præbendæ. Sic Plautus, Hoc agite sultis spectatores. Et conuenit ve-
lur nutu audientiam significantis, & gestu hoc ipsum adiuuari. Hoc agite. Id est illud desinite, &
hoc attēdite. NVPER. Vt adhuc amor flagrare videatur, addidit nuper. ALIQVANTVLVM
AD REM EST AVIDIOR. Vultu accommodato ad reprehensionem pronuntiandum est. Ad rē
audior. Proprie audior. Et rem, pecuniam modo dicit. IS VBI HANC FORMA. Ex aliena perso-
na vult ostendere præter affectum, quanti sibi æstimanda sit: & quāto munere miles Phædriæ merue-
rat anteponi. ET FIDIBVS SCIRE. Vetusta *ἡ ἀλαψίς*. PRETIVM SPERANS. Deest magnū,
vt, Et stabulo frenos audire sonātes. PRODVCIT, AC VENDIT. Proprie. Nam produci res vena-
les dicuntur. Producit, ac vendit. Hæc celeritas vendibilem indicat mercem. FORTE FORTV-
NA. Id est bona fortuna. HIC MEVS AMICVS. Quia locus est meritorum, nō iam miles, sed meus
amicus. Vide enim quid sequatur, EMIT, inquit, EAM DONO MIHI, IMPRVDENS HARVM RE-
RVM. Hic ostenditur quā audus id faceret, si rem penitus nosset. simul etiam ostenditur quanta se-
creta dicat Phædriæ: vtpote quæ rivalis nesciat. Imprudens harum rerum, ignarusque omniū. Pru-
dentia, naturalis est: gnatitas, extrinsecus venit. Imprudens, per se: ignarus, per alios. Hoc est, qui nec
suspiciat sit, neque ex aliquo audierit. POSTQVAM ME SENSIT TECVM QVOQVE REM
HABERE. Non dictum, sed quasi celatum. SENSIT ME TECVM QVOQVE REM HABERE.
Magno pondere dixit, tecum quoque: tanquam irascendi iusta magis sit causa militi, quā Phædriæ.
Nā SENSIT, & TECVM, & QVOQVE, hoc significat. Rē habere. Sic dixit, vt honeste res impu-
ra dicatur. NE DET, SED VLO. Sedulo, sine dolo, hoc est impense. AIT. Semper AIT dicimus,
quum vel iniusta nobis, & audientibus, vel vana dicta narramus alicuius. SI FIDEM HABEAT.
Hoc est, si faciam aliqua, vnde credat se tibi præponi. Si fidem habeat. Si credere cogatur, id est si
credat. Vnde fideiussor dicitur, hoc est author credendi. SE IRI PRAEPOSITVM TIBI APVD
ME. *ἡ ἀναστροφὴ* in verbo PRAEPOSITVM IRI, ac necessaria implicatio in his quæ dura dicta sunt.
SED EGO, QVANTVM SVSPICOR. Alta & acuta inuētio. Scit meretrix hoc solo amatores ini-
micos esse quod idem diligunt. Magnifice igitur, vt rivalis odium deliniret, vult persuadere Phædriæ
non se amari, sed virginem. AD VIRGINEM ANIMVM ADIECIT. Cur hoc inferat? vt vel læ-
dendi militis causa, Phædria patiat eum, quam amet, & nolit virginem dono dare. ETIAMNE
AMPLIVS? Mundat Terentius, vt solet, res huiusmodi per *ἡ ἀλαψίς* suam. NIHIL, NAM QVAE-
SIVI NVNC EGO EAM. Optime purgavit Terentius, quod mox liberalibus nuptijs fuerat obfutu-
rum, si vitiatam virginem duceret Chærea. Necessario ergo defenditur, tanquam quæ honeste nuptu-
ra est. QVAMOBREM CVPIO ABDVCERE. Etiam hoc verbo gratificatur Phædriæ: non enim
accipere, vt ab amico remunerante: sed abducere, vt ab stulto & experte. Nunc ego eam mi Phæ-
dria, MVLTAE SVNT CAUSAE. Non indiligenter cōsiderauerunt hanc meretricis orationem, qui il-
lam instar controuersiae retulerunt. Nam & principium est, Me miseram, vereor ne illud grauius Phæ-
dria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cum confirmatione, vt nunc, Ego eam mi
Phædria, multæ sunt causæ quāmobrem cupio abducere. primum quod soror est dicta. & cætera. Re-
prehensio quoque, Egōne id timeo. &, Egōne non ex animo misera dico? Et conclusio per conquestio-
nē, vt, Quam ioco rem voluisti à me tādē quin perfeceris? Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum
saltem vt concedas solum. VT SVIS RESTITVAM, AC REDDAM. Restituimur ijs, quibus nos
volumus: Reddimur ijs, qui nos volunt. Ergo restituimus volentes, Reddimus volentem. Sed in hac
vtrunque est. SOLA SVM: HABEO HIC NEMINEM. Sola sum, ad familiarium refertur absen-
tiam. Habeo hic neminem, ad alienorum amicitiam. potest enim sola domi esse, habere tamen aliquē
foris. Et, habeo hic neminem, plus sonat quā, neminē hic habeo. Et, sola sum: ab ijs quos natura con-

Bonus
Magnus

Hoc agite

Nuper

Res

Producere
Forte fortu-
naImprudens
Prudens
GnarusRem habere
Sedulo
Ait
Fidei habeat
FideiussorAccipere
AbducereRestituere
Reddere

ciliat per se. Habeo neminem, eorum qui volūrate iunguntur. NEQVE AMICVM. Bene hoc apud amatorem: quia aliud est amator, aliud amicus. Amator qui ad tempus: Amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris potestate est Phædria? QVAMOBREM PHÆDRIA. In necessarijs interponi nomen licet audientis. CVPIO ALIQVOS PARARE AMICOS BENEFICIO MEO. Hic ostendit specialiter, cuiusmodi amicos querat, ne Phædriā contemnere videatur. Parare amicos beneficio meo. Quia parantur & suo, sed minus diligūt. ID AMABO ADIVTA ME QVO ID FIAT FACILIVS, πορὲ λαορ. bis ID posuit. Adiuta me. Mira coactio. pro patere excludi, adiuta me dixit. SINE ILLVM. Blande, sine illum: tanquam in manu eius sit iniuriam nō pati, & excludi mīlitem. Nō enim dixit fer, aut patere, sed, sine. PRIORIS PARTES HOSCE ALIQVOT DIES. Honestē circūloquitur, & oratorie, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere. NIHIL RESPONDES? Iam silentium accusat, quia scit nihil responsum contrarium. Et satis blande, Nihil respondes dixit: tanquam qui debeas amoris vicem. EGO QVICQVAM. Facite exprimitur illud, Amantiū irā, amoris redintegratio est. TANDEM PERDOLUIT. Nimis doluit, id est persensit personam fecundam, & tertiam. VIR ES. Non puer: sed iam vir, qui meretricem contemnis. PARVULA HINC EST ABREPTA, eduxit mater pro sua. Vide μνηστῆρ cum odio inductam, & depravatā pronuntiatione: ita ut & δημοτὲς λευτὰ non vitarentur de industria, Parvula hinc est abrepta. eduxit mater pro sua. soror est dicta. HÆC NVNC VERBA. Id est falsa dicta. HVC REDEVNT. Ut excludar. NISI ILLVM PLVS AMAS, QVAM ME. Repudiatis causis, quas illa attulerat, perdevnationem causā: hic aliud dicit esse cur repellatur. ET ISTAM NVNC TIMES QVAE ADVERTA EST. Adeo inquit amas militem, ut etiam inuideas si quam amaverit. TALEM PRAERIPAT TIBI. ἄρσενος stomachantis amatoris. QUID TE ERGO ALIVD SOLICITAT? Quid est, inquit, si hoc non est? NVN SOLVS ILLE DONA DAT? Iam quasi quæstiones tractantur: sed ille munus aduexit. NVNC VBI MEAM BENIGNITATEM. Possūt enim dona dari, sed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mentionē benignitatis adiecit. NVNC VBI MEAM BENIGNITATEM. Possunt enim dona dari, sed exigua, aut min⁹ liberaliter. & ideo mētionē benignitatis adiecit. Nūcubi meā benignitatē. Sed ille benignus est. Nuncubi, nūquid alicubi. Aut si, nūc vbi, legimus: erit adverbium tēporis: ut sit vbi, quo in loco, qua in re. Nūcubi meā benignitatē. Intelligit se & dona obtulisse, & id benigne sæpe fecisse. nā plerūq; ingrata dona sunt in quibus benignitas nō apparet: quæ aut in quantitate rerū est, aut in facilitate præstatis. CLAUDIER. Claudī, aut claudicare. Sall. Neq; enim ignorātia claudit res. &, Nihil socordia claudebat. NONNE MIHI VBI DIXISTI CVPERE. Plus dixit, vbi dixisti cupere te: quā si diceret, fecisti ut emerem. plus est enim id præstitisse, quod qui acceperit, non ausus fuerit postulare. Cupere te. Vult rem parvi pretij, ex illius cupiditate & suo labore perpendi. EX AETHIOPIA. Non AEthiopissam: sed honestius ex AEthiopia. RELICTIS REBVS OMNIBVS QVAESIVI. Hæc iam omnia in beneficijs considerari solent. QVAESIVI. Vide quemadmodum exhibeat: atque grumnas sibi difficultiū munerum dicat imposuisse meretricem. Ex AEthiopia ancillulam, inquit, dixisti te cupere. Quid ego feci in re cæli, & solis, ac pene orbis alterius? quæsiui. non enim in promptu erat. Deinde, non petisti: sed dixisti. nec, velle te: sed cupere. non nigram, sed ex AEthiopia. nec dedi: sed relictis rebus omnibus quæsiui. Quid hic non exquisitum? quid non ita expressum, ut nihil addi possit? PORRO. Deinde, vel postea, vel multo post. EVNVCHVM PORRO VELLE. Eunuchos à Persis institutos putant ex captivis. A Babyloñijs enim Hellenicus author est id habuisse. Eunuchum porro dixisti velle te. Vide quemadmodum ut maius faciat quod præstitit, nō semel imputat duo mancipia: sed primo puellam: deinde Eunuchum. QVIA SOLÆ VTUNTVR HIS REGINÆ. Illam, quia ex AEthiopia. hunc, quia solæ his reginæ vtuntur. Quid tale Thaidi rivalis dedit? Reginæ. Id est diuites. sed ἡμετερῶς τῶν ἐστῶν est. Quia solæ vtuntur his reginæ. Varie Eunuchum dixit, & intulit his. ut, Si quisquam esset qui se placere studeat bonis quā plurimis, & minime multos ledere, in his poeta hic nomen proficitur suum. REPERI. Plus est quā emī. Et vide quā proprijs, & amplissimis verbis vsus est. quia & ancillam ex AEthiopia, & eunuchum quo solæ vtuntur reginæ: illam quæsiui, & hunc reperi. neutrum enim horum facile positum erat. Quia solæ vtuntur his reginæ. Nota, quum eunuchum singulari in numero præposuerit, his subiunxisse. sed his non ad eunuchū retulit, sed ad delicias, aut quid tale: quia solæ vtuntur huiusmodi delicijs servitijque reginæ. Et oratorie hic subdidit, quod in ancillula prætermisit. quia nulla AEthiopissa honesta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit, ut in Phoro mione, Regem me esse oportuit. HERIMINAS DECEM PRO AMBOBVS DEDIT. Recentiora beneficia, grauiora aduersum ingratos sunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. Pro ambobus dedi. Melius amborum pretium dixit, quā ut separatim diceret quantulo emerit ancillulam nigram: de qua mox dicitur, Hic sunt tres minæ. Nam constat eunuchum solum emptum esse minis viginti, ut ipse Parmeno confitebitur seni. TAMEN CONTEMPTVS ABS TE. Et hoc seruatur in beneficijs. Nam maiora sunt, cessantibus meritis eorum quibus præstantur. OB HÆC FACTA ABS TE SPERNOR. Sic Virgilius, Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamque fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cum increpatione proferri potest. Ob hæc facta abs te spernor. Hic duplex est pronuntiatio: vel per inuidiosam prolationem, vel per interrogationem.

Amator
Amicus

Perdolvit
Tandem

Nuncubi
Benignitas
Claudio

Porro
Eunuchi

Regina

Rex

Et melius hoc modo, quàm interrogatiue profertur: hic enim est multo grauior illo. QUID ISTIC?
 Hoc aduerbium consentire incipientis est. & est ἐκλεψις: deest enim remoramur, aut quid tale.
 CVPIO ABDVCERE. Abducere dixit, tanquam ab stulto: nec per verum meritum, sed per frau-
 dem. Cicero, Per vim, atq; dolū abducta ab Rhodio tibicine. ATQVE HAC RE ARBITROR.
 Non dicit qua. hoc est, ex te. Veruntamen scit meretrix, cōtentione quādam negari. Ergo fingit se vin-
 ci, vt adolescentem molliat: & ipsa cedit, vt & ille remittat pertinaciam. POTIVS, QVAM TE
 INIMICVM HABEAM. Hoc totum loquitur, tanquam magis ipsa amet Phædriam, quàm ab illo a-
 metur. Te inimicum habeam. Huic contrariū est, Vt te amicum habeam. Faciam vt iusseris. Nec
 voluntate, nec vultu consentientis hoc meretrix agit: sed callide tentat omnia. nam quia perfistendo
 non perficit quod expectabat: docet Phædriam etiā ipsum negligentius negare quod poscitur. &
 adeo hoc subtile est, vt statim impetraverit. Peruulgatum est enim, Quod summa vi defenderis, quum
 extorqueretur: hoc idem postmodum remitte remittenti. VTINAM ISTVC VERBVM. Et istuc
 verbū, pro tora sententia. Verbū pro dicto. Sed proprie ἀξίωμα, id est sententia vel enuntiatio que
 vno ligatur & astringitur verbo, verbum à veteribus dicebatur. EX ANIMO, AC VERE DICE-
 RES. Certe, quia & qui ex animo dicat, fallat tamen. POTIVS QVAM TE INIMICVM HA-
 BEAM. Tantum in animum Phædriæ hoc descendit, vt etiam repetat quod amica dixerat adulando.
 SINCERE DICI: QVID VIS POSSEM PERPETI. Sincerum, purū, sine fūco & simplex: vt mel
 sine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur: sed negat esse sincerum. VI-
 CTVS VNO VERBO. Vtinam istuc verbum. Et vno verbo, vt diximus, sic accipe: vt verbum, dictum
 intelligas, quod verbo plectitur, & completæ sententiæ pronuntiationem, quod ἀξίωμα nominaba-
 tur. LABASCIT. Omnia inchoatiua trisyllaba, ferè media producta enuntiātur. Vltus vno vera-
 bo quàm cito! Quàm cito ait, qui illum falsa lacrymula vinci crediderat posse. Plus factum est: vno vi-
 ctus est verbo, & cito. EGONE NON EX ANIMO MISERA DICO: Quod sensit multū valuisse,
 hoc Thais inculcat animo amici sui. Et ego, vide quanta significet. Conuenit hoc pronomen blande
 multa exprobranti: vt Virgilius, Mene fugis? QVAM IOCO REM VOLVISTI. Cōtra illud refer-
 tur quod ait Phædria, Nonne vbi mihi dixi cupete te ex Aethiopia ancillulam: relictis rebus omnia
 bus quæsiui? Sed hoc vehementius & disertius, Quam ioco rem voluisti. Non minus inquit, sed quod
 plus est, rem. & non serio: sed ioco, à facilitate præstantis. Et voluisti, non etiam dixisti. Mirandum ob-
 sequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperium: ne voluptati mora sit, dum iubetur. Tum
 illud quod ait, PERFECERIS: nonne pondus hoc verbi & potentiam Phædriæ circa amicam, & illius
 obsequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extortæ sunt, monstrat: atque omnem obterit que-
 relam Phædriæ? EGO IMPETRARE NEQVEO HOC ABS TE. Tu & ioco, & nō petisti, cum
 perfeceras tamen. at ego hoc impetrare nō possum. SALTEM VT CONCEDAS SOLVM. Argute
 additū saltē, & solū. Et bene, cōcedas, vt volūtatis sit: sic enim dixit suprā, Sine illū priōris partes hos-
 te aliquot dies apud me obtinere. VERVM NE FIANT ISTI VIGINTI DIES. Facete biduū de-
 cuplaui: & simul quia ex eadē ratione sunt viginti, ex qua duo: & ex qua viginti: ducenti, duo milia:
 & sic deinceps. PROPECTO NON PLUS BIDVVM. AVT. ἀποσιωπησις secūda. HOC MODO
 SINE TE EXOREM. Noue nūc, nō de te exorē: sed te exorē. & Hoc absolute. FACIYNDVM EST
 QVOD VIS. Non quod oportet, sed quod vis dicēdo, multū addidit obsequio suo. BENE FACIS.
 In consuetudinē venit, BENE FACIS, & BENE FECISTI, non iudicantis esse, sed gratias agētis.
 MERITO TE AMO. Bene amoris mentionem ad auferendam suspicionem contemptus Phædrie
 fecit. RVSI BO. Et hoc amatorium est, odisse urbem sine amica. Nec dixit, Ibi oro: sed IBI
 HOC ME MACERABO BIDVVM. Pronuntiandum est BIDVVM, ac si dixisset biennio. ITA
 FACERE CERTVM EST. Ex his apparet verbis, quàm sibi amator hoc ægre imperet. MOS GE-
 RVNDVS EST Thaidi. Cum pronuntiatione & gestu: vt ostendat quæ vis amoris sit, vt Thaidi mos
 geratur. HVC FACILLI ADDVCANTVR. Eunuchus, & ancilla. figurate ILLI: sed præualet ge-
 nus masculinum. Adducantur, pro adducito eos. Et bene adiectum est, ne dilatis ob retentionem mu-
 neribus, non procederet actus fabulæ. & simul quia absentia Phædriæ opus est, dum per Chareā lu-
 dificatur meretrix. IN HOC BIDVVM THAIS VALE. Nunc VALE abscessum significat, non
 salutationem: nam si mera salutatio est, biduo solum amicā valere optat. sed præscribere conatur quā-
 to tempore absfuturus sit: & simul ostendit, quàm inuitus abscedat. In hoc biduum Thais vale. Ac-
 cusatiuo vtens casu expressit amatoris impatientiam. Biduum dicens, præscripsit de tempore. Et vale,
 maiorem vim habet ex dolore discedentis, quàm obsequio salutantis. ET TV NVN QVID VIS
 ALIVD? Vale subaudiendum salutatorium. Et subintelligendum est post osculum dici, Nunquid vis
 aliud? quasi recte factum. CVM MILITE ISTO. Isto bene additum, quasi odioso, vt alibi, Iam ve-
 rò mitte Demea tuam istam iracūdiam. Et Virgilius, Aut quid petis istis? Hæc enim pronomina, spera-
 nentis sunt, odiūque monstrantis. PRÆSENS ABSENS. κακὸς ἦλον. ME DESYDERES.
 ἀνέστης. quia plus est amore desyderium. ME EXPECTES, ME SOMNIES. ἐπαναφορὰ prima. Cū
 amare & desyderare sit volūtatis atque etiamnum obsequij: somniare, satis amatorie dictum est. ME
 SPERES. Cum me expectes, iam dixerit: quid sibi vult iterum me speres? Inter spem, & expectationē
 hoc interest: quia expectatio, certorum est: spes verò, incertorum. Et expectatio, propinquarum rerū:
 Spes, longinquarum. Et Expectatio, destinat tempus: Spes, non destinat. An me speres idem faceres?

ACT. II. SCEN. I.

Id est de te cogitare: vt sit speres, credas: vt statim in subditis inuenies, Nā eius fratrem spero iā prope modū reperisse. *ME TE OBLECTES.* Septimus casus me. *MECVM TOTA SIS.* Toto animo. Nam illam nunc animum vult esse, non corpus. & simul quod ipse ab eius corpore patitur: id vult mihi eius mente contingere, tanquā penitus excluso ab amica. *QVANDO EGO SVM TVVS.* Animus scilicet. *ME MISERAM,* FORSITAN HIC MIHI. Recte Thais nunc partē argumenti exequitur tacitam apud Phædriam propter presentiam serui: quē poeta vult ita nescire, vt audeat ad viandam virginem subornare Chaream. *ATQVE EX ALIARVM INGENIIS NVNC ME IVDICET.* Hic Terentius ostendit virtutis suæ hoc esse, vt peruulgatas personas nouē inducat: & tamē a consuetudine non recedat: vt puta meretricem bonam cum facit, capiat tamen & delectet animum spectatoris. *NEQVE ME FINXISSE FALSI QVICQVAM.* Aut *DIXISSE* debuit dicere. aut abundat *FALSI.* aut ideo quia & vanū aliquid fingi potuit: vt suprà, Si vanū, aut falsum, aut fictū est. *ESSE QVENQVAM CHARIOREM.* Melius quenquam, quā si dixisset, militem quenquam chariorem. *Quenquam chariorē.* Quasi meretrix non charum alterum, sed chariorem negat. Et quicquid feci, *HVIVS CAVSSA VIRGINIS Feci.* Huius absolute. aut per *ἐκλειψιν*, vt desit *REI.* In Hecyra, Ne quid sit huius oro. In heauton. Nihil me istius facturum patri. aut, quid petis istis? *Quicquid huius. REI* subaudiendum est: quod eum exclusi foras. *Spero Propemodum.* Noue spero, pro credo vel confido. Propemodum ideo, quia hominem quidem nouit, sed fratrem esse virginis, nondum probauit. Adeo nobilem. Adeo pro nimis positum est, aut pro expletiua particula. *ATQVE EXPECTABO DVM VENIT.* Futurum actum promittere voluit: non quō aliquis gestus sit expectantis.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA

PHAEDRIA. PARMENO:

- PH. *AC ITA* vt iussi, deducantur isti. P. faciam: PH. at diligenter.
P. *F* Fiet. PH. at mature: P. fiet. PH. sat ne hoc mandatum est tibi?
P. Ah rogitare? quasi difficile sit: vtinam
Tam aliquid inuenire facile possis Phædria,
Quam hoc peribit. PH. ego quoq; vnā pereō, quod mihi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?
PH. Munus nostrum ornato verbis quod poteris. &
Istum æmulum quod poteris, ab ea pellito.
P. Memini, tamen si nullus moneas. PH. ego rus ibo, atq; ibi manebo.
P. Censeo. PH. sed heus tu. P. quid vis? PH. censen' posse me obfirmare, &
Perpeti ne redeam interea? P. tē ne? non hercle arbitror.
Nā aut iam reuertēre: aut mox noctu te adigent horsum insomnia.
PH. Opus faciam, vt defatiger vsque: ingratus vt dormiam.
P. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PH. abi sis. nihil dicis Parmeno.
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo:
Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduū? P. hui
Vniuersum triduum? vide quid agas. PH. stat sententia.
P. Di boni quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? atat hic quidem est parasitus Gnato
Militis: ducit secum vnā virginem huic dono. papæ

Facie honesta mirum, ni ego me turpiter hodie hic dabo,
Cum meo decrepito hoc eunuchō. hæc superat ipsam Thaidem.

ACITA VT IVSSI. Iam amatorum multiloquium & vaniloquium continet ista actio. nā
F & repetit quod iam dictum est: & id facit magis & odiose nimis. AH ROGITARE?
Q VASI DIFFICILE SIT. Deest VIS, vel PERGIS: vt sit, rogare pergis? Vel TE, si ip-
sum respicit: vel HUNC, si aversus hoc dicit: vt sit, Ah rogare te aut, rogare hunc. Et distinctione in-
terposita, inferendum vultuose, Quasi difficile sit id quod mandar. Ita & ineptiam nimiam circa hoc
soliciti amatoris expressit: & ostendit nihil esse facilius, quā deducere ad meretricem munera: cum
contra illud sit difficillimum, poscenti aliquid non dare. Rogitare? Subauditur TE. Vt sit, mirū est
te rogare, quasi sit difficile complere quod iubes. ALIQUID INVENIRE POSSES. Inueni-
rit. Nam ideo a precedenti etiā Quæstus dicitur. Q VAM HOC PERIBIT. Deest facile: vt sit, faci-
le hoc peribit. Q VOD MIHI EST CARIUS. Pro, qui mihi sum charior. Sed ego dixit absolute,
occurrentes huic pronomini Q VOD. Q VIN EFFECTVM DABO. Quin pro imō. vt in Heautō. Quin
nolo mentiare. SED NVNQ VID ALIVD IMPERAS? In his seruus nihil vult, nisi coactus face-
re, propter maiorem dominum. sic & alibi, Iubēs ne, inquit, respondere Chærea? Rogo atque impero.
MVNVS NOSTRVM ORNATO VERBIS. ἄλλοις non dixit meum, quasi & Parmenonis sit.
ET ISTVM. Id est molestum, & odiosum nam hoc significat ISTVM. AB EA PELLITO. Ab
ea, ab eius animo. & non, pelli facito: sed, pellito. TAMETSI NVLLVS MONEAS. Properat ser-
uus carpere vaniloquiū domini. Et Nullus, pro nō. sic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinūmo,
Nullus credas. EGO RVSI BO. Et hoc iam dictum est: sed ostendit quā moleste id incipiat Phæ-
dria. CENSEN' ME. Arbitraris: vt Censores, qui motum alienorum habēt summum arbitrium. Et
ideo hunc putant non censere, quia ipse desiderat fieri. POSSE OB FIRMARE ET PERPETI.
Verba sunt desperantis. nō, firmare, sed obfirmare: non pati, sed perpeti. TENE? Te quod ait, hāc
vim habet: vt significet perditū amore Phædriam esse. NAM AVT IAM REVERTERE. Modo
IAM pro statim. TE ADIGENT HORVM. Hoc est ad urbē agent. INSOMNIA. Vigiliæ. Le-
gitur & adiger, vt sit insomnia numeri singularis. VT DEFATIGER VSQVE. Ordo est, vsque vt
defatiger. INGRATVS VT DORMIAM. Id est, etiam inuitus & coactus. Nam ingratis, nō vltro
significat, quia vltronea grata sunt: ingrata, quæ ab inimicis fiunt, ac recusantibus. NIMIS ME IN-
DVL GEO. Me sic veteres, quod nos mihi dicimus. Alibi, Te indulgebant: tibi dabant. TANDEM
NON EGO ILLA CAREAM SI SIT OPVS VEL TOTVM TRIDVVM? Sic cœpit, tanquam ali-
quid foret dicturus magnificum: non autem est παρὰ πρὸς δουλίας: sed verē amator magnum hoc pu-
tat. Vel totum triduum. Magna professio virtutis, cum biduo sit opus, triduo posse durare. Et totū
triduum, dicit vniuersum triduum. ἑξωνυκίαι: quasi sit triduum in multo numero. VIDE QVID
AGAS. Sic dicitur magna aggredientibus. STAT SENTENTIA. Et vultu & gestu magis specta-
bile quod dixit stat sententia: vel maxime eo quod tanto sonitu hæc de se promittat Phædria conti-
nuo rediturus, vel potius nō accessurus ad villam. tantum autem aberit, quantum temporis opus est
ad vitandā virginem. QVID HOC MORBI EST? Excusatio amoris, quando non culpa, sed mor-
bus est. ADEO HOMINES IMMVTARIER EX AMORE, VT NON COGNOSCAS EVNDEM
ESSE? More suo a plurali numero ad singulārē se conuertit. Vt non cognoscas eundem esse? Non
solent stulti induci adolefcētes: & ideo ad amorem retulit stultitiam Phædriæ. MINVS INEPTVS,
MAGIS SEVERVS. Nisi enim hoc esset, quid esset quod illum mulier præferret militi? aut quid relin-
queretur proprium personæ militis, si & hic stolidus est? Magis seuerus quisquam, NEC MAGIS
CONTINENS. Animaduerte vt amet Terētius MAGIS addere positiuo, potius, quā comparatiuū
facere. Nam, neque seuerior, neque continentior, tam valuit dicere: quā magis seuerus, & magis cō-
tinens. HIC QVIDEM EST PARASITVS GNATO. Hæc apud Menandrum in Eunuchō nō
sunt, vt ipse professus est, parasiti persona & militis: sed de Colace translata sunt. FACIE HONE-
STA. δίκονομία, qua ostenditur amaturus Chærea, siquidem hanc Parmeno ipse miratur. Facie
honestā. Sic Virgilius, Et lætos oculis afflarat honores. Et mox idem, Ita me dii ament, honestus. NI
EGO HODIE ME TURPITER HIC DABO. Ni dabo, pro dederō. Virgilius, Quauis solus auem
cælo deiecit ab alto. CVM MEO DECREPITO EVNVCHO. Facite MEO ad parasitum retulit cum
pulchro munere venientem. Et præparatio est ad ducendum Chæream potius, quā deformem Eu-
nuchum. DECREPITO hoc Eunuchō. Decrepti sunt dicti, quorum crepitu & plangore familiæ, fue-
rant iam conclamata funera. HÆC SVPERAT IPSAM THAIDEM. Hoc sic accipias, non vitu-
perari Thaidem, sed tanquam ὑπερβολικῶς dici. Ideo addidit IPSAM, quasi nimis pulchritudinis.
Et bene IPSAM, propter quam datur.

Inuenire
Quæstus

Quin

Iste

Nihil

Censere
CensoresLam
Horum
Insomnia
Ingratus
Vltro
IndulgeomeTotū tridui
Vide quid
agas

Magis

Ni dabo
Quauis de-
iecit
Decreptus

ACTVS SECVNDI SCENA SECVNDA.

GNATO PARASITVS. PARMENO.

- G. I IMMORTALES homini homo quid præstat? Stulto intelligēs
- D. Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi.
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis, annisque obsitum.
Quid istuc ornati est, inquam? quoniam miser quod habui, perdidi. hem
Quò redactus sum? omnes noti me atque amici deserunt.
Hic ego illum contempsi præ me. quid homo inquam ignauissime?
Itane parasti te, vt spes nulla reliqua in te fiet tibi?
Simul consilium cum re amisti? viden? me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia habeo, neque quidquam habeo. nihil cum est, nihil deficit tamen.
At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seculum prius.
Hoc nouum est aucupium. ego adeo hanc primus inueni viam.
Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt.
Nec sunt. hos confector. hisce ego non paro me vt rideant.
Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admiror simul.
Quidquid dicunt, laudo. id rursum si negant, laudo id quoque.
Negat quis, nego. ait, aio. postremo imperaui egomet mihi
Omnia assentari. is quæstus nunc est multo vberimus.
- P. Scitum hercle hominē, hic homines prorsus ex stultis insanos facit.
- G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi venimus,
Concurrunt lati mi obuiam Cupedinarij, Cetarij, Lani,
Coqui, Fartores, Piscatores, Aucupes,
Quibus & res salua, & perdita profueram, & prosum saepe.
Salutant. ad cœnam vocant. aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicus videt me esse in tantum honorem,
Et tam facile victum quærere, ibi homo coepit me obsecrare
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi,
Tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti ita vt gnatonici vocentur.
- P. Viden? otium, & cibus quid faciat alienus? G. sed ego cesso
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video
Riualis seruum. salua res est. nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P. hinc hoc munere arbitrantur
Suam Thaidem esse. G. plurima salute Parmenonem

- Summum suum impertit Gnato. quid agitur? P. statur. G. video.
 Nunquid nam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
 Qui dum? G. quia tristis es. P. nihil equidē. G. ne sis. sed quid videtur
 Hoc tibi mācipiū? P. nō malū hercle. G. vro hominē. P. vt falsus animi est.
 Quām hoc munus gratū Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dices,
 Eiectos hinc nos. OMNIVM RERVM HEVS vicissitudo est.
 Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam.
 Ne sursum, deorsum cursites, néve vsque ad lucem vigiles.
 Ecquid beo te? P. mén? papæ. G. sic soleo amicos. P. laudo.
 Detineo te fortasse. tu profectus aliò fueras.
 Nusquam. G. tum tu igitur paulū da mihi operæ, fac vt admittar
 Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia istam ducis.
 Num quem euocari hinc vis foras? P. sine bīdium hoc prætereat.
 Qui mihi nunc vno digītulo fores aperis fortunatus,
 Nā tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
 Etiam tu hic stas Parmeno? eho num nā tu hic relictus custos,
 Nequis forte internuntius clam a milite ad istam cursitet?
 Facete dictum. mira verò, militi quæ placeant.
 Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
 Miror quid ex Peiræo abierit. nam ibi custos publice est nunc.
 Non temere est, & properans venit. nescio quid circumspectat.

II IMMORTALES HOMINI HOMO QUID PRAESTAT? In hac scena nō stās, sed quasi
 ambulās persona inducitur. Cōstitit tamē aliquātulū, intues spectatores, dū secū loquitur. Ex
 primit autē parasitū: & sub eius verbis corruptos mores in assentationē ostendit, prorsus, vt ho
 nestæ quoque personæ in huiusmodi culpa inuētæ sint: vt alibi, Obsequiū amicos, veritas odiū parit.
 Dij immortales. Hoc iam mire, & pro seculi ac tēporū reprehensione satyricæ Terētiū, quod apud
 eum stultū vocat simplicem parasitus, & intelligentem malū. Dij immortales. Admirātis exclama
 tio est, cū parasiti gesticulatione. Dij immortales homini homo quid præstat? Morata narratio a sen
 tentia incipi solet: quæ dicitur *περὸ μὲν*. Homini homo quid præstat? Alij distinguunt, quid præstat
 stulto intelligēs? Alij stulto intelligēs quid interest? quia sic veteres loquebātur. Quid interest? Hoc
 admirātis est, & ideo sic pronūtiandū. CONVENI HOMINEM. Cōuenisse, nō vidisse tantū, sed etiā
 collocutum fuisse significat. MEI LOCI ATQVE ORDINIS. Locī, ingenuū: ordinis, pauperem
 illud natalium: hoc fortunæ est. HOMINEM HAVD IMPVRVM. Non dixit prodigum: quia hoc
 ipsum probat: sed non avarum, non improbum. Et sic laudamus eos in quibus nihil est quod magno
 pere efferamus. ITIDEM PATRIA QVI ABLIGVRIERAT BONA. Hoc, ioculari vultu dici
 tur. Et eleganter ex persona parasiti non culpatur quod comederit bona. Abligurierat. Suauibus
 escis cōsumpserat. Nam ἀπό τοῦ λιγυροῦ est ligurare. & λιγυρὸν Græci suaue appellant. VIDEO
 SENTVM. Quām bene VIDEO, postquām dixit cōueni. & tempus mutauit & verbū. Sentū. Hor
 ridum. Sentum. Ad horrore retulit. SQUALIDVM. Ad sordes. Agrū. Ad maciem: PAN
 NIS ANNISQVE OBSITVM. Ad vestitum, & ad tristitiam. Sed pannis & annis, *μωρολογία* para
 sitorum sunt. Pannis annisque obsitum. Vel parasitica vernalitate καὶ ὁμοιοτέλετον dictum.
 vel quia Homerus dixit ἀνὴρ γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγχεσκούσι: & est miseria: Senitū dedi
 tū. Vnde huic magis tristitia grauitasque displicuit aliena semper ab omnibus parasitis. Annisque
 obsitum. Bene addidit annis: quia vt quisque miserior est, ita senior videtur. Obsitum. Vt sentum
 dicto casu profertur interrogatio, non esse cōtumeliosum. Vt si dicas, Quis hic homo est? Si autē in obli
 quo: cōtemptrū significari. vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid ornatus? Quid istuc inquā
 ornati est? Ornatus, τὸν μίσωρ est ad dedecus & ad turpitudinem. Vel simpliciter hoc accipe, vel
 εἰρωνικῶς. Et ornati, vt fenati antiquus genitiuus. QVOD HABVI, PERDIDI. Non dixit id,
 quod erat, comedi, aut consumpsi. HEM, QVOREDACTVS SVM? Vel habitum suum, vel cor
 pus ostendens hoc dicit. Nec quicquam hic, nisi ex media consuetudine collocatum est. OMNES
 NOTI ME, ATQVE AMICI DESERVNT. Sententiose atque mordaciter in mores. HIC
 EGO ILLVM CONTEMPSI PRAE ME. Hoc est illud, Homo homini quid præstat, stulto intelligēs:
 f. j.

Conuenio
Locus
Ordo

Ligurio

Sentus
Squalidus.
AEger

Interrogatio
in recto casu

Ornati
genitiuus.

ITANE PARASTITE. Quam obiurgater: tanquam in illo sit, quod miser est. Et alibi, Nā nemo illorū quisquam ad te venit, quin ita paret sese, ut abs te blāditijs quam minimo pretio suā voluptatē expleat. Et hoc proprie verbū ad exprimendā inhumanitatē & ignaviā factū est. VT SPES NVL

LA RELIQUA IN TE SIET TIBI? Sentētiōse, ad illud quod & Virg. ait, Ponite spes sibi quisq. SIMVL CVM RE

VT spes nulla reliqua in te siet tibi? Bene: quasi qui rem à fortuna acceperit. CONSILIVM AMISISTI. Virg. Nec, si miserū fortuna Sinonem Finxit: vanū etiam, mendacemque improba finget. Et Sallu. Neque fortuna eget: quippe quę probitatē, industriā, aliāsq. bonas artes neq. dare, neque eripere cuiquā potest. Ergo, hęc interrogatio, increpātis est: nec desyderat responsionē. Nā consiliū, in bonis animi: Res in potestate fortunæ. EX EODEM LOCO. Ex eadē fortuna. QVI

COLOR, NITOR, VESTITVS, QVAE HABITVDO EST CORPORIS. Hoc cōtra illud, Video sentū, squalidū, ægrū, pānis annisq. oblitū. Color ergo ad Sentū: Nitor ad Squalidū: Vestitus ad Pānis annisq. oblitū: Habitudo corporis ad AEgrum refertur. OMNIA HABEO. Ad Quod habui, perdididi. NEQVE QVICQVAM HABEO. Ad Mei loci atque ordinis hominē. Quę habitudo est corporis: Plautus in Epidico, Corpulētiō hercle, atq. habitior. OMNIA HABEO. Ad industriā rerulit.

Neque quicquā habeo. Ad fortunæ culpā. & item denuo, fortunæ crimen, Cū nihil est. Ad suam laudē, Nihil desit tamē. OMNIA HABEO, nec quicquā habeo. Alterū horum, neutrumve potest cuius accidere: utrūque nulli. Nihil cū est, nihil desit tamē: figura ἐξ ὁμοιωσέω, Vt apud Virgiliū, Sequiturque sequentem. Et Cicero, Cum tacent, clamant. AT EGO INFELIX NEQVE RIDICVLVS. Iam

transit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ πρακτικόν. At ego infelix neq. ridiculus. Vehementer inuectus est in tempora, & mores poeta sub hac persona: in qua hominē ita inducit pōnitere probitatis sug, ut se infelicem, nō honestū dicat. Et nō, volo: sed nō POSSVM. QVID TV HIS REBVS CREDIS

FIERI? Dū quis ridetur, aut vapulat. TOTA ERRAS VIA. παρόμοιον per μεταφορὰν. APVD Errare tota SECVLVM PRIVS. Scilicet cum essent tempora meliora. HOC NOVVM EST AVCVPIVM. Vi. via. de interfit, cum illud quęstum dicat, hoc aucupium: illud de sapientibus, hoc de stultis. INVENI Seculum VIAM. Adeo nouū est aucupium. EST GENVS HOMINVM. Quia multi sunt huiusmodi, nō dixit, prius.

homines sunt: sed, est genus hominū. HISCE EGO NON PAROME VT RIDEANT. Quia ille dixerat, Ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati possū. SED HIS VLTRO ARRIDEO. Arridere. QVID EST, His arrideo: aut veluti pareo, id est obsequor: aut veluti dictis delector. Atq. ARRIDEO, Vltro. nō sicut in parasitis fieri solet, ut his arrideatur à regibus, quū potius ipsi dictis factisq. rideat alienis: hic esse intelligendū, etiā res ipsa indicat ex cōtrario. Nam quod ait suprà, His ego non paro me vt rideant: hoc ecōtrario ostendit quod subijciatur ex dictis. SED HIS VLTRO ARRIDEO. Vltro, versa vice, an

prior: an etiam insuper, hoc est VLTRO. ADMIROR SIMVL. Plus intulit, quā si LAUDO dixisset. QVICQVID DICVNT. Non, quod dicūt: sed, quicquid dicūt, id est bene vel male: ne vel si inter-

clusa fuisset assentatio, se impediāt quod cōtrariū laudauerit. ID RVRSVM SI NEGANT, LAV- DIDIT QVOQVE. Preclare Terentius quod à Satyrico de alijs diceretur, id hic de se dicentē inducit, facietius multo, quā si aliter fecisset: scilicet καταστροφῶς mores temporū iam tū vitiatos per assen-

tationē: quod ferē in plerisq. fabulis mōstrat: Vt etiā in Andria, Nā hoc tempore, obsequiū amicos, ve- ritas odiū parit. Et in Adelphis, Quod te isti facilem & festiū putāt, id nō fieri ex vera vita, neq. adeo ex æquo & iusto, sed ex indulgendo, vel assentādo, & largiendo. NEGAT QVIS? NEGQ. Bene sic Ait. dixit. negat & ait, cōtraria sunt: Vt Plautus in Rudente, Vel tu ais, vel tu negas. IS QVAESTVS Negat. NVNC EST MVLTQVBERRIMVS. Quā ille apud seculū prius fuerat. Et vide quēadmodū illi

beralē vitā honestiōre nomine nominavit aucupium: post etiā quāstū nominaverit. SCITVM HERCLE HOMINEM. Mire Terentius longā orationi interloquia quæ hic inducens. dam adhibet, ut fastidiū prolixitatis euitet. velut nunc Parmeno procul audiēs Gnatonem, hęc loqui-

tur. INTEREALOCI. Duæ partes orationis cū cōiungēt vnam fecerint, mutāt accentū. CON- INTEREALOCI. CVRRVNT LAETI MIHI OBVIAM. Et multos, & properos vno verbo ostendit, & ex aduerso ad se festinātes. CUPEDINARIJ. Varro humanarū rerū, Numerius Equitius Cupes inq. & Aoma-

nus Macellus singulari latrocinio multa loca habuerūt infesta. His in exiliū actis, publicata sunt bona & ædes vbi habitabant dirutæ: eque ea pecunia scalæ deūm penatiū ædificatæ sunt. vbi habitabāt, lo- cus vbi venirent ea quæ vescendi causa in urbem erant allata. Itaque ab altero Macellū, ab altero fo-

rum Cupedinis appellatū est. Cupedinarij. Omnes qui esculenta & poculenta vendunt, à rebus cu- pidinis ob alimentū cupedinarij appellantur. Et ipse subiecit qui accipiendi sint cupedinarij. LA- NII. Qui laniant pecora: vnde & lanistæ dicti, qui laniandis præsunt gladiatoribus. Sic & Macellum

à mastandis pecoribus dictū. PISCATORES. Qui recentem piscem præbent. FARTORES. FARTORES. Qui insitia & farcimina faciunt. CETARIJ. Qui cæte, id est magnos pisces venditant, & bolo- nas exercent. Cetarij, Lanij, Coqui, Fartores. ἀμύκτημα Comicum, In palliata Romanas res lo-

quitur. QVIBVS ET RESALVA. Cum de meo impenderem. ET PERDITA PROVE- RAM. Cū de alieno nanciscor, & expēdo. SAEPE. Expletivæ significationis est. AD COENAM VOCANT. Vtrum ad emendam cœnam? an ad conuiuium? ADVENTVM GRATVLANTVR. Accusatiuum casum pro datiuo, pro aduentui gratulantur. Et aduentus proprie expectatorum, necessariorūque dicitur. ILLE VBI MISER FAMELICVS VIDET ME. Hic osten-

dit quæ res coegerit ad discendum: & simul vide secundum vulgi opinionem loqui para-

Consilium.
Res.

Errare tota
via.
Seculum
prius.

Arridere.
Vltro.
Admirari.
Quicquid.

Ait.
Negat.

Interéaloci.

Macellum.
Cupedinis
forum.
Cupedinarij
Lanij.
Lanistæ.
Piscatores.
Fartores.
Cetarij
Sæpe.
Gratulantur
aduentum.
Aduentus.

litum. Miserum & famelicum, hominem honestis moribus præditum. Ille vbi miser famelicus videt me. Vide vt sententiose demonstret malos ex bonis contagione fieri, exemplis in prauum prævalentibus. Vider mibi hoc prodesse, & discere optat quod negabat se posse. IN TANTO HONORE. Quia concurrunt, saluant. Famelicus à fame & edendo dictus est, quasi famelicus. TAM FACILE VICTVM QVAERERE. Quia ad cenam vocant. IBI. Pro tunc. HOMO. Mire addidit homo. aut additum superuacue HOMO. Vt, Donat habere viro decus & tutamen in armis. VT SIBI LICERET DISCERE. Quasi disciplinam, aut artem. tantum authoritatis criminum felicitas sum aut ab illo. SECTARI IVSSI. Proprie. nam & sectæ philosophorum ab eo dictæ sunt. EX IPSIS. Philosophis scilicet. EX IPSIS VOCABVLA. Vt Pythagorica, Platonica. Hoc igitur non est cõsequens ad illud quod vult dicere: nisi forte disciplinã pro discipulis posuerit. PARASITI VT GNATONICI VOCENTVR. Nõ hoc intulit quod cõperat dicere: nisi forte disciplinam pro discipulis accipimus. VIDEN' OTIVM, ET CIBVS QVID FACIAT ALIENVS? Rursus Parmeno & facetias dicit, & distinguit longiloquium parasiti. Quid faciat. Legitur &, quid facit: vt sit figura per modos, pro, quid faciat. HANC DEDUCERE. Proprie. Nã Ducitur quis ad supplicium: Deducitur ad lætitiã. ET ROGITARE AD CENAM. Vide parasitum magis optare ad cenam Thaidem vocari, quàm munus capere. THAIDIS. Legitur & Thais. SALVA RES EST. Quia & ante ostium, & tristem video, salua res est. Nec hoc valet ad lætitiã quod Parmeno est, sed quod riuallis seruus. Salua res est. Prouerbialiter. NEBVLOREM. Vel furem, quia nebulas obijciat: vel mollẽ, vt nebulam: vel inanem & vanum, vt nebula est. HICE. Prohi, veruste. Virgilius, His certe neque amor causa est, vix ossibus hærent. quia hisce debebat dicere. HICE HOC MVNERE ARBITRANTVR. Nõ immerito Gnatonẽ deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis cõsiliũ. SVMVM SVVM. ἐκλεψις. SVMVM SVVM IMPARTIT GNATO. Hęc tota locutio, parasitice elegantie, & simul ἁρμονία plena est. Nam & plurimã dicit ei salutem, quem ne exiguum quidem velit continere: & summum dicit eum, qui nec leuis amicus sit sibi: & Parmenonem Gnato, non ego te. Summum suum. Quàm venuste, quod summũ amicum non resalutet Parmeno. QVID AGITVR? Pro blandimento non pro interrogatione nunc ponitur. vt, O noster quid sit? QVID AGITVR? STATVR. Pro, quid agis, sto. Et facete: nã stat, cui ingredi nõ licet. AT NVN QVID ALIVD? Cum iurgio hic de illo respondit: & ideo repetit dictũ Gnato. QVI DVMS? Interrogat interrogantẽ, ne ipse respondeat. NIHIL EQVIDEM. Dicens NIHIL, mutauit vultum Parmeno in lætitiã. Ideo illi facere Gnato agenti hoc ipsũ, NE SIS DIXIT: vt probaret tristem fuisse. NIHIL EQVIDEM. Pro non, & infra, Nihil dixit vt sequeretur se. HOC TIBI MANCIPIVM, τὰ πένωσις. mactipium dicit puellam, aut virginem. NON MALVM HERCLE. Inimica laudatio. VRO HOMINEM. Sibi hoc gestu & vultu parasitico dicit. & pro eo quod est, dolere cogo. VT FALSVS ANIMI EST. Similiter & Parmeno secum gestu serui. & animi, pro animo, ἀντιπώσις veterum: qui ingens es viriũ, & diues es opum, amabant dicere. Vt falsus animi est. Ex hoc falsus animi est, quod putat huiusmodi munere capi posse Thaidem. QVAM HOC MVNVS GRATVM THAIDI. Mire insultat Gnato. Quanto enim magis munus gratum fuerit, tanto erit riuallis exclusior. OMNIVM RERVVM HEVS VICISSITVDO EST. Vide locum in quo erũpere dolor Parmenonis potuit, nisi cõmissa seruaret, & celaret Thaidis consilium. SEX EGO TE TOTOS &c. Quid est totos: an diebus & noctibus: vt pote amatoris seruũ: ac per hoc sine vlla cessatione, & intermissione. HOS MENSES. Hos, qui nunc aguntur, id est hoc tempore. QVI ETVM REDDAM. Facete, quasi hoc ipse fecerit. & hoc est quod ait, Plurima salute Parmenonẽ summũ suũ impartit Gnato: tanquã amico cõsulat. NE SVRSVM DEORSVM CVRSITES. Quod est laboris. NEVE VSQVE AD LVCEM VIGILES. Quod est exitij. Sic soleo AMICOS. Hoc ἁρμονία. DETINEOTE. Valde teneo. FORTASSE TV PROPECTVRVS ALIO EVERAS. Vult exprimere cõfessionẽ quod ad Thaidẽ venerit, sed intrare nõ possit. PAVLVLM DA MIHI OPERAE. Hoc quasi supplicantis vultu ad irrisiõnẽ dicitur. Paululũ da mihi operã. Proprie sic dicitur. adiua me. Sic in Adelphis, Hęc opera vt data sit. NVN TIBI PATENT FORES. Ex eo quantum licere oportuit ostendit, quã misere nihil illi liceat Parmenoni. QVIA ISTAM DVGIS. Hoc quasi ad Gnatonẽ: sed lente, ac sub lingua murmurat. NVN QVENQVAM EVOCARI HINC VIS FORAS? Quia ipse intrare nõ potest, SINE BIDVVM HOC PRAETEREAT. Et hoc lentius. nã si aliter pronuntiaueris, secreta prodũtur. QVI MIHI. Mihi τὸ ἀπικισμὸς dictũ est. FORTVNATVS. Vt ipse videris tibi. NAE TV. Næ, valde. INSULTABIS FORES. Sallustius, Multos tamẽ ab adolescẽtia bonos insultauit. Næ tu istas faxo calcibus. Mira eloquentia, in qua vtraq; ὕμειν Βολὴ expressissima est. Nã neque vno digitulo minus aliquid dici potest: neq; calcibus sæpe insultabis, aut amplius, aut ingentius. NYMNAM. Hic NAM abundat: vt quidnam. RELICTVS CVSTOS. Bene relictus: quasi ab excluso. NE QVIS FORTE INTERNVNTIVS. Proprie, internuntius. Ne quis forte internuntius. Ex his verbis datur intelligi parasitũ e domo meretricia egredi. Ne quis forte internuntius, clamã à milite, ad istã cursitet. Et hoc facete: quasi ipse sibi Thaidẽ totam vendicauerit: quod miles facit. FACETE DICTVM. ἁρμονία. quia infacete. MIRA VERÒ, MILITI QVAE PLACEANT. Mira, pro mirum. Virg. Nota tibi, & est ἁρμονία. Quid mirũ est, inquit, facete loqui eũ, f. ij.

qui militi placeat: Potest tamen & pluraliter intelligi. SED VIDEO HERILEM FILIVM. Non potest Terentius *τερόφιμος* proprie dicere: & ideo herilem filiū dicit. MIROR QUID EX PEREO ABIERIT. Hic causa ostenditur, cur potest ignotus esse vicinis, & pro Eunuchō fingi. Miror. Pro nescio. Miror quid ex Paræo abierit. Vt ex Paræo discederet, symbola amicorū: vt huc perueniret omisso negotio, aspectus virginis fecit. NAM IBI CVSTOS PVBLICE. Aduersus prædonum incurfus illic excubabat iuuentus Attica. Paræum, vt Sunium, est maritima & accessu littoris pars cle- mentior. PVBLICE EST NVNC. NVNC ambigua distinctione positum est. ET PROPERANS VENIT. Mirè locuturum antè formauit: vt gestus verba præcedant, verba habitū consequantur. NON TEMERE EST. Vt Virg. Haud temere est visum.

Miror
Paræum
Temere

ACTVS SECVNDI SCENA TERTIA.

CHAEREA. PARMENO SERVVS.

CCIDI.

- O Neque virgo est vsquam neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter? quam insistā viam?
Incertus sum vna hæc spes est, vbi vbi est, diu cælari non potest.
O faciem pulchram deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet harum quotidianarum formarum. P. ecce autem alterum,
Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatum senem.
Hic verò est, qui si occoeperit amare, ludum iocumque
Dices fuisse illum alterum, præut huius rabies quæ dabit.
CH. Vt illum di, deæque senium perdant, qui me hodie remoratus est.
Meque adeò, qui restiterim tum autem, qui illum non flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. salue. P. quid tu es tristis, quidve es alacris?
Vnde is? CH. ego nescio hercule, neque vnde eam, neque quorsum eam.
Ita prorsum oblitus sum mei.
P. Qui quæso? CH. amo. P. hem. CH. nunc te Parmeno ostendes qui vir sis.
Sis te mihi sæpe pollicitum esse, Chærea aliquid inueni
Modo quod ames: in ea re utilitatem ego faciam vt cognoscas meam.
Cum in cellulam ad te patris penum omne congerebam clanculum.
P. Age inepte. CH. hercle hoc factum est. fac sis nunc promissa appareant,
Siue adeò digna res est, vbi tu nervos intendas tuos:
Haud similis virgo est virginum nostrarum quas matres student
Demissis humeris esse, victo pectore, vt graciles sient.
Si qua habitior paulo, pugilem esse aiunt deducunt cibum,
Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ iunceas.
Itaque ergo amantur. P. quid tua istæc? CH. noua figura oris. P. papæ!
CH. Color verus, corpus solidū, & succi plenum. P. anni? CH. anni, sexdecim.
P. Flos ipse. CH. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precario
Fac tradas mea nihil refert, dum potiar modo.
P. Quid virgo, cuiā est? CH. nescio hercle. P. vnde est? CH. tātūdem: P. vbi habitat?
CH. Ne id quidē. P. vbi vidisti? CH. in via. P. qua ratiōe amisti? CH. id egdē
Adueniens mecum stomachabar modo neque
Quenquam esse ego hominem arbitror, cui magis bonæ

- Felicitates omnes aduersæ sient.
- P. Quid hoc est sceleris? CH. perij. P. quid factum est? CH. rogas?
- Patris cognatum, atque æqualem, Archidemidem
- Nostin? P. quid nî? CH. is, dum sequor hanc, sit mihi obuïam.
- P. Incommode hercle. CH. imò enim uero infelicitèr.
- Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.
- Illum liquet mihi deierare his mensibus
- Sex, vel septem prorsum non uidisse proximis.
- Nisi nunc cum minime vellem, minimeque opus fuit.
- Eho nonne hoc monstri simile est? quid ais? P. maxume.
- CH. Continuo accurrit ad me quam longe quidem,
- Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens.
- Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
- Scin? quid ego te volebam? dic. cras est mihi
- Iudicium. quid tum? vt diligenter nunties
- Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
- Dum hæc dicit, abiit hora. rogo nunquid velit.
- Recte inquit, ab eo. cum huc respicio ad virginem,
- Illa sese interea commodum huc aduorterat
- In hanc nostram plateam. P. mirum nî hanc dicit, modo
- Huic quæ data est dono. CH. huc cum aduenio, nulla erat.
- P. Comites secuti scilicet sunt virginem?
- CH. Verum parasitus cum ancilla. P. ipsa est scilicet.
- Desine iam conclamatum est. CH. alias res agis.
- P. Istuc ago quidem. CH. nostin? quæ sit? dic mihi. aut
- Vistin? P. vidi. noui. scio, quò abducta sit.
- CH. O Parmeno mi, nostin? P. noui. CH. & scis ubi fiet?
- P. Huc deducta est ad Thaidem meretricem ei dono data est.
- CH. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraeo
- Phædriæ riualis. CH. duras fratris partes prædicas.
- P. Imò si scias quod donum huic dono contra comparet:
- Tû magis id dicas. CH. quod nâ quæso hercle? P. eunuchû. CH. illûm ne obsecro
- Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem, mulierem?
- P. Istunc ipsum? CH. homo quatietur certe cum dono foras.
- Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P. haud diu est.
- CH. Perij, nunquàmne etiam me illam uidisse? ehodum dic mihi.
- Estne, vt fertur, forma? P. sanè. CH. at nihil ad nostrâ hanc. P. alia res est.
- CH. Obsecro hercle Parmeno, fac vt potiar. P. faciam sedulo. ac
- Dabo operam. adiuuabo. nûquid me aliud vis? CH. quonûc is? P. domû,
- Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.
- CH. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!
- P. Quid ita? CH. rogitas? summa forma semper conseruam domi
- Videbit colloquetur. aderit vnâ in vnis ædibus.

- Cibum nonnunquam capiet cum ea interdum propter dormiet.
- P. Quid si nunc tute fortunatus fias? CH. quare Parmeno?
- Responde. P. capias tu illius vestem. CH. vestem? quid tū postea?
- P. Pro illo te ducā. CH. audio. P. te esse illum dicam. CH. intellego.
- P. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum dicebas modo.
- Cibum vnā capias: ad sis: tangas: ludas: propter dormias.
- Quandoquidē illarum neque quisquā te nouit, neque scit qui fies.
- Præterea forma, ætas ipsa est, facile vt pro eunucho probes.
- CH. Dixti pulchre: nunquam vidī melius consilium dari.
- Age eamus intrō: nunc iam orna me: abduc, duc, quantum potes.
- P. Quid agis? iocabar equidem. CH. garris? P. perij, quid ego egi miser?
- Quō tridis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.
- CH. Eamus. P. pergin? CH. certū est. P. vide ne nimīū calidum hoc sit modo.
- CH. Non est profecto sine. P. at enim istæc in me cudetur faba: ah,
- Flagitium facimus. CH. an id flagitium est, si in domum meretriciam
- Deducar: & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam
- Habent despiciatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis;
- Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
- An potius hæc pati æquum est fieri, vt à me ludatur dolis?
- Quod qui rescierint, culpent: illud merito factum omnes putent.
- P. Quid istic? si certum est facere, facias. Verum ne post conferas
- Culpam in me. CH. non faciā. P. iubésne? CH. iubeo, cogo, atque impero.
- P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. CH. Di vortant bene.

CCIDI. In hac scena nouus amor adhuc ephebi, & consilium demonstrandæ virginis demonstratur: tanta virtute poetæ comici, vt hoc commentum non quaesitum esse, sed occurrissse sua sponte videatur. Occidi: neque virgo est vsquam. Non habuit quid dicere debeat aliud, properans & circumspectans, nisi occidi. Occidi. Produc mediam syllabam verbi huius, & contrarium significat. NEQVE EGO, QVI ILLAM E CONSPECTV AMISTE MEO. Amatoie, dum illam non inuenit, & se perdidit. VBI QVAERAM? Hoc circumspectantis est. VBI IN-VESTIGEM? Plus intulit. QVEM PERCONTER? Hoc tertium plus intulit, nam vbi nec vestigia reperiantur, superest interrogatio. QVAM INSISTAM VIAM? Si nec qui interrogetur apparet. Ob nimiam scilicet formæ gratiam. O FACIEM PVLCHRAM. Faciem modo, non partem corporis dicit: sed totam speciem, quæ apparet & cernitur. Virgilius, Quibus aspera quondam Vifa maris facies. DELEO OMNES DEHINC EX ANIMO MVLIERES. τὸς τὸ πρὸς τὸν ἀνδρῶν argumentatus est, vt ostenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuisse. Sic & alibi, Cū me ipsum noris quā elegans formarum spectator siem, In hac commotus sum. QVOTTIDIANA. Quotidianam faciem. Hoc est leuium, & vsitatum: est quippe huic contrarium, Noua figura oris. Papæ. ECCE FORMA. Præterea autem alterum AVTEM ALTERVM. Sic dicimus, cum propter alterum, de altero venit in mentem. NESCIO. Nescio alterum QVID DE AMORE LOQVITVR. Vt iam dudum Phædria loquebatur. O INFORTVNATVM SENEM. Hoc dictum præstruxit ad exitum fabulæ ac Catastrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic senex per fallaciam Pythiæ, & indicium Parmenonis: atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea. HIC VERÒ EST. Vtrum senex, an Chærea? sed senex potius. Hic verò est senex. Qui. Scilicet Chærea. PRAEVT HUIVS RABIES QVAE DABIT. Præ, ex cō, Præparatione significat. Ergo proprie: & est integra locutio: & ordo est, præt illa sunt, quæ huius rabies dabit. Et bene DABIT, quasi de re violenta. Vt, Dabit ille ruinam Arboribus. Præt huius rabies quæ dabit. Hic ex parte characteris inscius quidem est personæ Chæreæ, quem moribus coniecit feruus ardentior in amorem ferri posse simul ac coeperit. Præt huius rabies quæ dabit. Et hic ostenditur iam pridem motum in res venereas Chæream: & magna poetæ cura est, ne incredibile videatur, adolescentulum qui pro eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiasse.

quocirca artifex summus, quod ætati non potest, naturæ attribuit Chæreæ: ut callidior ingenio, & ante annos amator, non libidinem in sese, sed quandam rabiem designauerit in venereos appetitus.

VT ILLVM. Pro vtinam. Dij deæque senium perdant. Plus dixit senium quam senem. Nec michum suam. Et senex, ad ætatem refertur: Senium, ad conuiuium. sic Lucilius ait, At quid te senium, atque insulse sophista. REMORATVS EST. A remora pisciculi, qui & ἐχένη vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. TVM AVTEM, QVI ILLVM. Tum autem, pro &. Duas vult enim cauere, cur seipsum dij perdant vnam quod restiterit: alteram, quod senem perueritus diu remanserit a persequenda virgine. Et nota FLOCCIFECERIM, & cōtemnere, & non cōtēnere significare: vt nunc, Qui illum floccifecerim. deest VEL: vt sit, vel floccifecerim. QVID TV ES TRISTIS? QVID VE ES ALACRIS? Prouerbiale est in hominē perturbatum & incerti vultus. Aut lætus es. nā alacris, l. litera pro d posita, non tristis, id est & ἀλανεύς intelligitur. Quidve es alacer? Et alacer & alacris dicitur: vt habes apud Virgilium, Ergo alacris, cunctosque putans excedere pugna. Quidve es alacris? Alacritas, est mutatio quædam vultus gestientis in spem aliquam. VNDE IS? Modo ad quid venis significat. sed EO, de loco ad locum veteres dicebant: quod mox in subiectis probabitur.

QVORSVM EAM? Bene: quia proxime dixerat, Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percōter? quā insitam viam? incertus sum. Quorsum eam? Hinc vt diximus, manifestum est, IRE & aduentum significare. ITA PRORSVM OBLITVS SVM MEI. Huic cōtrarium, Dum memor ipse mei. Ergo oblitus mei, insanus. Ita prorsus sum oblitus mei. Prorsus. rectā, id est omnino: nam prorsus, est porro versum, id est ante versum. hinc & prosa oratio, quam non inflexit cantilena. HEM. Si cū h, est ἡμῶν καὶ οὐκ ἔστιν, si quæssisset quidem, qui vir sies. An debeat præstare qui virum se sic monstraturus est? Et vir modo, nō ad sexum, sed ad ætatem dicitur, sed ad laudem. Qui vir sies. In veteribus inuenitur. SÆPE POLLICITVM ESSE. Pollicitum, quod promittētem ultro significat, dixit. & sepe pollicitum se: an necesse sit præstare cum qui promiserit? CHÆREA ALIQVID INVENI. Induxit μῦθον pragmaticæ, more suo, non contentus dicere quid pollicitus sit tantum, sed quo modo etiam, & quibus verbis. MODO, QVOD AMES. Tantummodo. quasi hæc mora sit promissis cōplendis. IN EA RE VUTILITATEM EGO FACIAM VT COGNOSCAS MEAM. An possit, qui posse se affirmavit? plus est probasse quod promiserit, quā ostendere quod possit. CVM IN CELLVLAM. Sic dicit anus * quæ & acceperit beneficium. PATRIS PENVM OMNE. Ipsum penum: non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, & hic penus, & hæc penus, veteres dixerunt. Ergo & omnem & omne legitur. CONGEREBAM CLANCVLVM. ἀδελφὰ καὶ κρηρὰ. AGE INEPT. Qui dubitas de promissis. an qui exprobres te multa esse largitum? hoc HERCLE FACTVM EST. Inueni quod amem. hoc quod dicebas, inquit, moræ esse, iam factum est. amo. PROMISSA APPAREANT. Vtilitatem vt cognoscas tuam. SIVE ADEO DIGNA RES EST. Si persona Parmenonis est, sive abundat: & pro expletiva coniunctione modo est. In quibusdam omnino non legitur. ADEO autem abundat, aut nimis significat, vel satis. Si Chæreæ dicit: hic ordo, & sensus est: Fac si vis nunc, siue adeo digna res est, vbi tu nervos intendas tuos, vt promissa appareant. vt sit sis si vis: & addatur vt quod deest. Fac vt promissa appareant.

VBI TV NERVOS INTENDAS TVOS. Vtrum obscene hoc, vt seruus? an μεταφορικῶς? vbi laborare ac periclitari debeas. Sed melius legunt qui hoc totū ad personam applicant Chæreæ: & melius quā qui Parmenonē hoc putant loqui, siue adeo digna res est vbi nervos intendas tuos. HAVD SIMILIS VIRGO EST VIRGINVM NOSTRARVM. Cuium scilicet, id est terræ ac patriæ nostra. vt Virgilius, Non eadem arboribus pender vindemia nostris. Et Sallustius, Nostri fœda fuga &c.

QVASMATRES STVDENT. Hoc verbo ostendit cultum industriæ, non pulchritudinem naturalem. DEMISSIS HUMERIS ESSE. Antiqui enim Græci etiam virginibus suis præbebant palæstram, ad componenda corpora. Vel, demissis humeris esse, liquide & molliter deductis, neque extantibus alæ in modum. VINCTO PECTORE. Castigato ac tenui, & velut vincto. Deest ergo velut. VT GRACILES SIENT. A singulari gracilis venit hæc declinatio. Demissis humeris esse, vincto pectore. Non accipiendum est quasi hoc dicat, Ad hoc illas student matres demissis humeris esse, & vincto pectore, vt graciles sient: quasi hæc duo propter vnum illud fiant. sed variè tria dixit, ne diceret * aut student illas demissis humeris, & vinctum pectus, vt graciles sient. SI QVA EST HABITIOR. Vnde & habitudo dicitur: vt, Quæ habitudo est corporis? nam habilior, aptior intelligitur. Vt, Nanque humeris de more habilem suspenderat arcum. Ergo habitior, legendum est. PUGILEM ESSE AIVNT. Laus in virginem. DEDVCVNT CURNAM. Mire vituperavit formam, quam accurauerit fames. Et propriè, deducunt. TAMETSI BONA EST NATVRA. Bona, id est plena, magna, & pinguis. REDDVNT. Exhibent, perficiunt. CVRATVRA. Cura, mentis est: Curatio, medicīnæ: Curatura, diligentia. IVNCEAS. Tenuēs & pallidas. ITAQVE ERGO AMANTVR. Itaque inquit, nemo illas amat. ἀγαπᾷ est. aut verè amantur: vt eo magis hæc amanda sit, quæ naturæ beneficio, non factis compitibus, aut industria est pulchra. Itaque ergo amantur. Atque ita fit vt amentur: non naturæ merito, sed industria. Quid

tua istæc? Recte sic enim ipse dicet, At nihil ad nostram hanc. **NOVA FIGURA ORIS.** Laudis genus est, noua: quia dixerat Tedet quotidianarum harum formarum. Quid tua istæc? Deest, quæ: **Nouus** lis est, dic. **PAPA E.** Interiectio, mita subito accipientis. **COLOR VERVS.** Quia nō de cura est, **Papæ** ac de fūco, id est naturalis, non fucatus. **CORPVS SOLIDVM.** Quia non vitiatū. **SVCCTIPLE.** **Color verus** **Succus** **NVM.** Quia nemo deduxit cibum, nam succus, est humor in corpore, quo abundat bene valentes. **Vir-** **Solidū corp⁹** **gilius,** Et succus pecori, & lac subducitur agnis. Succus, proprie quasi sugus: quæ sibi ex alimentis mē- **Vi, clam, pre-** **bra** sugunt, vt se repleant. **Corpus solidum.** Plenū, & forte, id est non flaccidum. **Succi plenum.** **cario.** **Succus** est interior pinguedo membrorum. **ANNI SEX DECIM.** Vide quemadmodum ætatē virgi- **nis** maturæ poeta ex occasione demonstrauerit. **HANC TV MIHI VEL VI, VEL CLAM, VEL** **PRECARIO.** Hæc tria sunt quibus non rite res agitur, Vel vi, vel clam, vel precario, Sine pretij men- **tione,** vel quia virgo, non meretrix: vel quia nulla ephebo spes est fallēdi senis. Hanc tu mihi vel vi, **vel clam, vel precario** fac tradas. Secundum ius locutus est: nam his tribus mala fide aliquid possidetur: **vi, clam, precario.** Vi, quia virgo. clam, quia custoditur. precario, quia pretium non habet Chærea. **ME A NIHIL REFERT DVM POTIAR MOD O.** Non hoc personæ attribuendum est, sed affe- **ctui.** non enim quia Chærea est, sed quia amator, **de se cupit facere quemadmo-** **dum potiatur.** **QVID VIRGO,** cuius est? Vtrum seruæ an filia? **NE ID QVIDEM.** Pulchra va- **Nescio** **Tantundem** **Ne id quidē** **rietas,** Nescio, Tantundem, Ne id quidem. **QVA RATIONE AMISTI?** Figura οὐ γινώσκω pro a- **missi.** **Qua ratione amisti?** Si non remansisset Chærea, sed consecutus virginē vidisset quod deducta **esset prius,** quā Parmenonē cōueniret: nō ita procederet fabula, vt nūc procedit. irruisset enim in co- **gnitionem meretricis importunē** Chærea, nec pro eunuchō adduceretur vltorius. **ID EQVIDEM.** **Deest ob,** aut propter: vt sit, ob id, aut propter id. **MECVM STOMACHABAR.** Bene mecū: quia **actiorem** dolorem sustinet, qui ipse sibi irasci cogitur. Mecum ergo, pro apud me, vel mihi. **HOMI-** **NEM ESSE ARBITROR.** Deest, quā me. **FELICITATES.** Felicitas aduersa est, cum ex pro- **uerfa** **Bonæ felicitas** **tes** **speritate,** quod lædat, nascitur. **CVI MAGIS BONAE FELICITATES.** Bonæ, magna, nouæ. **Di-** **Epitheta tri-** **bus de causis** **nomini bus** **adduntur** **xit** autem magnas felicitates sibi aduersari, eo quod virginem tantæ pulchritudinis ex oculis amiserit. **Bonæ felicitates.** **Epitheta tri-** **bus de causis** **nomini bus** **adduntur** **vel nimia intelliguntur:** vel **ἐπιθετικῶν** est proprium & perpetuū felicitatū. Bonæ felicitates. **Epitheta tri-** **bus de causis** **nomini bus** **adduntur** **est,** eo quod felicitates pluraliter posuit. **ἐπιθετικῶν** autem tribus de causis nominibus adduntur, discre- **tionis,** proprietatis, ornatus. Discretionis, vt, Phrygiæ molimur montibus Idæ. Proprietatis, vt, Terri- **bili impexum seta & dentibus atris.** Ornatus, vt, Alma Venus Phrygiæ genuit Simoentis ad vndam. **QVID HOC EST SCELERIS?** Propter hoc quod patior inquit. nunc enim scelus dicit à sene cō- **missum.** **ARCHIDEMIDEN NOSTIN?** Hoc sic pronuntiandum est, vt appareat ex ipso nomine **statim odiosum nescio quem occurrisse, ac permolestum.** **QVID NISI?** Correptio est, ab emanisse. **Quid ni-** **sta inquiringentis,** est enim sensus, Quid, nisi? aut cur non nouerim? est enim quid ni, aut quid nisi, aut **cur non:** quia veteres ni pro ne ponebant, & ne pro non. Vt Plautus, Ni stulta sis. pro ne. & ne vult, **Ni pro ne** **Ne pro non** **pro non vult.** **IM O ENIM VERO INFELICITER.** Bene hoc interponit, quod incredibile est **Quid ni** **Ni pro ne** **Ne pro non** **tardiorē futurum amatorem incessu virginis.** **NAM INCOMMODA ALIA SVNT DICENDA.** **Quæ minora sunt scilicet, aut similia.** **ILLVM LIQVET MIHI DEIERARE.** Liquidum est, **Liquet** **Claudit** **Deierare** **constans, & manifestum, & certum.** Et sic Liqueat, pro liquidum est: vt claudit, pro claudum est. Vt a- **pud Sallustiu,** Nihil socordia clauderat. Et est **LIQVET** verbū iuris: quo utebantur iudices, quā am- **plius pronūtiabāt,** obscuritate cōmoti causæ magis quā negotij simplicitate. Deierare, valde iurare: **De** **Proxima** **Præsentia** **vt demiror, & deamo te Syre, si de producta legeris.** si correpta, deos iurare intelligitur. **PROXIMA** **NON VIDISSE PROXIMIS.** Quia non vidisse dixit, **PROXIMIS** præteritis intelligimus. **Proxima** **enim nobis aut præterita, aut futura sunt.** Nam præsentia ea sunt, in quibus nunc sumus. **NISI** **NVNC QVVM MINIME VELLE.** Quia semper nolui, idē nunc minime, vtpote adolescens se- **nem.** **QVAM LONGE QVIDEM.** Bene longe dixit: quia à longe non potuit dicere: an subauditur **erat, vt sit, quā longe erat?** **MINIMEQVE OPVS EVIT.** Sape enim nolumus tantum: non etiā **opus non est.** **INCVRVVS, TREMVVS, LABIIS DEMISSIS, GEMENS.** Vt omnia ostendat **in contrarium sibi versa esse, etiam cursum attribuit senī.** Labra, sunt superiora: Labia, inferiora. La- **bra** **Labia** **Labra** **bræ asinorum** proprie dicuntur. Gemens autem, ob continuam tussim. Sic Lucilius, Ante fores autē, **Gemens** **gilius,** Turnus vt infractus aduerso Marte Latinos Defecisse videt. Infractus enim, valde fractos signi- **ficat.** nam **IN** præpositio nunc auget, nunc minuit dictionem. Recte etiam deformitatem describit **senis,** qui præter ætatem post pulchram virginem fœdior videbatur. Et quā importune omnia? pro **puella,** senex occurrit: pro virgine, incuruus, tremulus: pro pulchra, labijs demissis, gemens: & quum **amator sit,** inaniter adolescenti ipse iudicium loquitur: dum festinandum sit, remoratur. **Labijs de-** **missis.** Maiora labra, vnde labeones. Alij labia interiora, & labra superiora. **HEVS HEVS TIBI** **DICO CHÆREA.** Tibi dico Chærea, non adderet, nisi videret Chæream dissimulantem, præterire. **INQVIT.** Aliter **INQVIT** pronūtiandū est, hoc est cōcitate: nā senis verba aliter proferēda sunt. **SCIN? QVID EGO VOLEBAM?** Hic ostēditur odiosa tarditas senis apud festinatē Chæreā. nā nō **dicat,** sed promittit se dicturū. **VT DILIGENTER NVNTIES.** Diligēter, nihil tā abūdāter, nihil tā **Diligenter**

moraliter dici potuit. GRAS EST MIHI IUDICIUM. Huic moræ etiā illud additū, quod cū debeat
 dicere quid velit, prius dicit quod nō est necessariū, quare velit. ESSE VT MEMINERIT. Nō, vt
 sit: sed, vt esse meminerit. O prolixitas. DVM HAEC DICIT. Dat tēpus verbis: quæ nō potuit, quā
 uis imitaretur, exprimere. ROGO NVNQV ID VELIT. Hoc est, significo me abire. nā abitu rī, ne id
 dure facerent, Nunquid vis, dicebant his quibuscum constitissent. Quid est ergo, Rogo nunquid velit?
 hoc est, dico quod abeuntes solent. RECTE INQVIT. Pro eo quod est nihil: & moraliter τὸ ἀπὸ
 κισμῶ. CVM HVC RESPICIO. In hāc partem scilicet, qua meretrix habitabat. COMMODVM.
 Tātum quod, vel ipso eodēque tempore. Commodum. Vnā. Et hoc significat: vt si dicas, eodem tē
 pore quo hoc agebatur. Nam INTEREA, nunc coniunctio accipienda est: non vt aliās, pro adverbio
 ponitur. IN HANC NOSTRAM PLATEAM. Rectē, quia vicina est illis Thais, ad quā deducitur.
 NULLA ERAT. Etenim ingressa iā fuerat. COMITES SECVTI SCILICET VIRGINEM
 Interrogatiue quidem: sed sic, vt scire videatur id quod quærit: sed ad hoc quærere, vt quod scit, con
 firmet. VERVM PARASITVS. Verum, modo inceptiua est, non relatiua particula: vt in Andria,
 Verum vidi Cantharam suffarcinatam. IAM CONCLAMATVM EST. Transactum ac finitum. vt
 conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. Conclamatum est. Manifestum signifi
 cat, ipsam idem * esse, vel pulchram esse, quia & ipse dixerat, Hæc superat ipsam
 Thaidem. vt in cōclamatis funeribus nulla dilatio est doloris & luctus. vnde Lucanus ait, Corpora nō
 dum Conclamata iacent. Aut cōclamatum, satis deploratum, satisque vociferatum est: quia dixerat,
 O infortunatum senem: si & hic amare cōperit. Tanquam dicat, Iam occisum patrem tādē scimus,
 iamque deflemus. ALIAS RES AGIS. Recte, quia dixit ille, Iam conclamatum est. Alias res
 agis. Aut, non attendis ad id quod dico, significat, vt nulla sit in eo attentio. Aut nugatorias res agis,
 hoc est iocaris. nam hinc natum est Agite amabo: quasi dicat, vanas res agis. SCIO QVO ABDV
 CTA SIT. Plus dixit quā interrogabat: credo tædio interrogantis. nam properat, vt dicturus est,
 ad deducēdum Eunuchū ad Thaidem cū ancilla ex Aethiopia. Scio quo abducta sit. Secunda ἀπο
 σιώπῃς. EHOPARMENO MI NOSTIN? ET SCIS VBI SIET? Amatorie satis repetitur que
 semel dicta suffecerant. HVC DEDVCTA EST AD MERETRICEM. Et hoc cōfundit semel, cum
 acuatim dicit, velut odio interrogātis sapius, & festinatione ad mādāta Phædræ peragēda. PHAE
 DRIÆ RIVALIS. Cum pronuntiatione addendum, quo magis doleat, Phædræ rivalis. DVRS
 FRATRIS PARTES PRAEDICAS. Scilicet contra æmulum & diuitem, & largissimū. Et partes du
 ras μεταφορικῶς ab actoribus scenicis. COMPARET. Hic iam ostenditur miles illustrior per rivalis
 dona, quā per sua. Et est qualitas comparatiua. Comparet pro emat, aut cōparandum putet. TVM
 MAGIS ID DICA. Duras partes fratris esse. QVID NAM QVAESO HERCLE? Curiositate ad
 didit, περιλόντως Quæso & Hercle. Et vide quā molliter, & sine intellectu spectatoris ad argumē
 ti spectari ordinem poeta perueniat: vt de euncho facta mentione consilium nascatur supponēdi Chæ
 reæ. EVNVCHVM. Mire Terentius primò simpliciter Euncho nomen posuit, huic quoque detra
 hit honores. INHONESTVM. Fœdum: vt cōtrā facie honesta, vt apud Virgilium, Et lætos oculos affla
 REM? Non cōmuni genere dixit senem: quippe qui alibi separauerit dicendo, senex atque anus: sed
 subdistingnuendum est, vt sit duplex vituperatio: vna ab ætate, quod ait senex: altera à membrorū mol
 litie, quod ait mulierē. QVATIETVR CERTE CVM DONO FORAS. Mire cū dono: tāquā illi repul
 sâ causa donum futurum sit. Tum deinde non reijciatur, sed quatietur. Vide quā contumeliosius di
 ctum sit, quatietur foras: vel verberibus impelletur foras, non expulsiōe, sed detrusiōe. vel sic dixit, fo
 ras quatietur: vt desit VERSVM, vt sit, foras versum verberabitur. vt verberetur, & fugetur foras. nam
 & peruulgatæ consuetudinis dictum est, feri canem foras: hoc est, feriendo canem foras eijce. SED
 ISTAM THAIDEM NON SCIVI NOBIS VICINAM. Quomodo enim pro Euncho veniet, si aut
 nouit, aut notus est? Et si mulierem adolescens ne nouit quidem: ipse multò maxime nesciatur. Sed
 istam Thaidem non sciui nobis vicinam. δικονομία contra illud, quod meretrix vicina erat. HAVD
 DIV EST. Vicina scilicet. Et est causa, An verisimile sit nescire potuisse vicinam. Et nota apud Teren
 tium vicinas poni sapius adolescentibus meretrices, vt hæc sit prima amoris illecebra. NVNQVAM
 NE ETIAM ME VIDISSE ILLAM? Artificiose inculcat poeta τὸ πῖθον. EST NE VT FER
 TVR FORMA? Hoc propter illud quod suprā diximus: Sed nimio lepore Terētiano, iam illud agitur.
 Nam hic ostenditur verisimile esse pro euncho creditum apud vicinam meretricem Chæreā, qui adeo
 ignotus sit mulieri, vt nec ipse eam nouerit: quod erat facilius & promptius. Et additur color, quod &
 illa non diu vicina est, & quod adolescens plurimum in paræo commoratus est. NIHIL AD NO
 STRAM HANC. Moraliter nostram dixit, pro meam. ALIA RES EST. Non potuit melius suam
 vtrique gratiam referuare: nam & illa, & hæc amatur. FACIAM SEDVLO. Mire in promissis poste
 rioribus difficultas rei ostēditur: cum primo faciam dixerit. NVNQVID ME ALIVD VIS? Hoc di
 cæ meretricis. VTMANCIPIA HAEC, ITA VT IVSSIT FRATER, DEDVCAM AD THAI
 DEM. Vide Terentiū, vt non quæsitā esse hæc fallacia, sed ipsa se obtulisse videatur. O FORTVNA
 TVM ISTVM EVNVCHVM. Istum, sæpe annotauimus, aut ad contemptum, aut ad odium referri:
 vt Virgilius, Aut quid petis istis? & Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter. QVI

A C T. II. S C E N. III.

QVIDEM IN HANC DETVR DOMVM. Quid facilius quàm imitari velle quod laudes? nec quisquam, nisi qui cupit, eligitur pro eunuchò, qui eunuchum putat esse beatum. Vide quàm molli descensu ad hoc consilium peruenitur. Res enim hoc suggerit potius, quàm Parmeno: ideo quia seruus hoc suadere Chæreæ nimis temerarium fuit. QUID ITA? Potuit intelligere statim seruus: sed ad hoc interrogat, vt doceatur spectator. VIDEBIT COLLOQVETVR ADERIT VNA &c. Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus est: adeoque diligenter, vt etiam ordinem custodierit. Videbit colloquetur aderit vnâ in vnâ adibus. Mire amator non simul effudit hoc bonum, sed particulatim digressit: vt maior voluptas futura esse noscatur. Videbit colloquetur aderit &c. Istæ enim sunt amoris lineæ: etsi eas non omnes est persecutus. QUID SI NVNCTVTE FORTVNATVS FIAS? Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, quàm vt fieri credat posse. CAPIAS TV ILLIVS VESTEM. Non semel ostenditur quod futurum sit: quia particulatim potest, etiam quod turpe est, tamen mitti ad persuasionem. Simul in gestum respicitur. Ergo non dixit, ibis pro Eunuchò: sed primo, capias illius vestem. tum deinde hoc ipsum non aspernate domino, pergit seruus ad cetera quæ audaciora sunt. VESTEM? Quàm libenter audiat, repetitio dictorum per interrogationem ostendit. AUDIO. Id est, libenter hoc admitto, & consensio. Vt in Phormione, Audio, & fateor. & contra, nō audio. INTELLEGO. Audio, & intelligo vim modo non visitatam exprimunt, scilicet consentientis immodicum affectum. CIBVM VNA CAPIES. Bene seruus interurbauit supra dictas amandi lineas, & ordinem voluptatum: quippe qui amare non nouerit. Cibum vnâ capias. AD SIS TANGAS LVDA. PROPTER DORMIAS. Etsi satis erat superior versus: tamen incentiua sunt amoris etiam sigillatim hæc enumerata, quæ vnâ sententia superior versus ostenderat. QVANDOQV IDEM ILLARVM. Pro, ex illis. QVISQVAM. Quia quæquam dicere, absurdum est. ILLARVM QVISQVAM. Qui quæ, multis exemplis probatur etiam feminino genere veteres protulisse: ita vt in numeris & generibus hæc pronomina infinita sint. NEQVE SCIT QVI SCIES. Hoc est quod supra callide poetæ præstruxit. FORMA ATQVE AETAS IPSA EST. Deest, in te. FACILE VT PROEUVNCHO PROBES. Formam scilicet & ætatem. Formam, quia pulcher es: ætatem, quia ephebus. Facile vt pro eunuchò probes. Probes fingas, atque persuadeas: vt in consuetudine dicimus, Homo sacrilegus vt pro innocente se probauit. Et Cicero, Hoc tu his probabis: Itaque deest TE, quod subaudiamus: vt sit, Pro eunuchò te probes. Probes, vt Migrantes cernas. Aut probes, persuadeas. Et simul honeste non dixit, quod erat rectum, vt eunuchum probes: sed, pro eunuchò: ne esset contumeliosum in Chæream. NVNCIAM ORNA ME. Hortatiue ORNA dixit: non, despolia, aut exue me. ABDUC. Abducimur vnde volumus: Ducimur quo volumus. QVANTVM POTES. Deest, cito. QUID AGIS? Callide seruus non vult se auctorem videri tanti facinoris. QVOTRVDIS? Comici semper ea ostendunt fieri ab altero verbis alterius personæ, quæ ostendi per se ipsa non poterant. vt nunc manu agere Chæream Parmenone ipso dicente cognoscimus. Quo trudis? Præbet se vicgendum domino quæ compulit dictis. PERCVLERIS IAM TV ME. Peruerteris, vnde prouerbum, Bene plaustrum percussit. TIBIEQV IDEM DICO, MANE. Sigillatim ista pronuntianda sunt: ex quibus intelligatur, non cessare Chæream quin adhuc impellat, & trudet. PERGIN? Quasi verò ioco dixerit, non serio. NE NIMIUM CALIDVM. Periculosum. sed melius callidum legitur. Nimum, prouerbiale: quia nimium propria vox est. FLAGITIVM FACIMVS. Flagitium more militari dicitur, res flagitare, ne hoc est increpatione digna. Nam flagitatio, à strepitu dicitur: vnde flamma, & flagella, & flagitare, id est personare intelligimus dici. Nam hæc omnia sine sonitu, crepituque non sunt. AN ID FLAGITIVM EST? An liceat? an deceat? Et prius, quia licet. AT ENIM ISTA ECIN ME CVDETVR FABAB. Id est, in me hoc malum recider, in me hæc vindicabitur culpa: vt laborat solum, in quo cuditur, id est batuitur faba, quum siliquis exiit tunsa fustibus: vt in areis more rusticorum sit. Vel quod quidam male coctam fabam, & quæ non maduerit, sed dura permanferit, supra caput coqui, velut ipsi fabæ irati, saxo comminuunt. tum vniuersum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi à pulmento prouerbum est, Tute hoc intristi tibi, hoc est exedendum, accingere. An id flagitium est? Terentius laudat argumentum huius fabulæ: in quo exemplum promittitur, quod proffit parentibus, obsit meretricibus: & simul deliberationibus tractans id faciendum. SI IN DOMVM MERE TRITIAM DEDVCAR. Hoc tale est, vt nulla lex prohibeat, & defendatur vt licitum. ET ILLIS CRVCIBVS. Hoc iam ad illud pertinet, vt ostendatur decere, & primo à persona eius, cui fit. HABENT DESPICATAM. Contemptam, atque despectam. & ita est ἐπὶ τοῖς & μεταπλοῦς. Vel certe alterius verbi declinatio, ab eo quod est despicor, vt conspicio. Sallustius, Quum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conspicatur, primo dubius quid nā insolita facies ostēderet. NVNC REFERAM GRATIAM. Non eas, inquit, lacessam: sed quod iustum est, vicem reddam: quasi ipse in alijs læsus sit. VT AB ILLIS FALLIMVR. Non dixit, alij falluntur. AN POTIVS HÆC PATIAEQVVM EST FIERI? Illic vicissitudo extat, in pati dolos. VT A ME LV DATVR. nam illud licet, subauditur pati. QVOD QVI RESCIERINT. Ex consequentibus argumentum. nam illud factum vituperatio sequitur, hoc approbatio. ILLVD MERITO FACTVM OMNES PVNT. Bene, non iudicent: quia & hoc ipsum non satis probum est, vel meretricem fallere. QVID ISTIC? Adverbium est ægre concedentis. FACIAS. Pro facito. VERVM. Deest, vide. VERVM NE POST CONFERAS. Si ne prohiberis est, nihil deest, si percontaris, vt sit, ne forte: deest timeo. Ve-

amoris quibusque lineæ

Audire Intelligere

Illarum quam quævisquam in feminino

Probare se

Cernas

Abduc Duc

Percellere Bene plaustrum percussit

Callidum Nimum Flagitium In me hæc cuderetur faba

Despicatus Conspicatus

Referre gratiam

Quid istic? Facias Ne

Impero
Iubeo
Nunquam
Authoritatē
delegere

rum, ne post conferas culpam in me. In hoc negotio non author vult interesse, sed seruus. COGO
ATQVE IMPERO. Euidenter ostendit plus esse imperare quam iubere. NVNQVAM, Pro nō: Vt,
Nūquā omnes hodie moriemur inulti. NVNQVAM DEFGIAM AVTHORITATEM TVAM.
Non, inquit, recusabo facere, dum tu ramen author sis facti.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

THRASO MILES. GNATO. PARMENO.

T. AGNAS verò agere gratias Thais mihi?
M G. ingenteis. T. ain' tu, læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id verò serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt vbi tempus sit,
Deducam: sed eccum militem. T. est istuc datum
Profecto, vt grata mihi sint quæ facio omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maximas
Mihi agebat, quidquid feceram: alijs non item.
G. Labore alieno magnam partam gloriam,
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet.
G. Gestire. T. verum credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negocii si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi. nostin'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me conuiuium solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. imò sic homo est
Per paucorum hominum. G. imò nullorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi.
Mordere clanculum: ego non flocci pendere.
Illi inuidere misere: verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is vbi molestus magis est, quæso inquam Strato
Eone es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre me hercle dictum & sapienter: papæ.
G. Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
Quid ni esset? P. di vestram fidem: hominem perditum
Miserumque, & illum sacrilegum. T. quid, illud Gnato
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuium:
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: sed narra obsecro.
Plus milies iam audiui. T. vnà in conuiuium
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Forte habui scortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. Quid ais inquam, homo impudens?

- LEPVS TVTE ES, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
- T. Quid est? G. facete, lepide, laute. nihil suprà.
Tuum obsecrone, hoc dictum erat? vetus credidi.
- T. Audieras? G. sæpe, & fertur in primis. T. meum est.
- G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
- P. At te dii perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes qui aderant emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
- T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
Quod eam me amare suspicatur? G. nihil minus.
Imò magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?
Scin' si quando illa mentionem Phædriæ
Facit. aut si laudat, te vt male vrat? T. sentio.
- G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus commessatum. tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam. tu huius contrâ. denique,
Par pari referto, quod eam mordeat.
- T. Si quidem me amaret, tum istuc prodesset Gnato.
- P. Quando illud quod tu das, expectat atque amat.
Iandudum amat te. iandudum illi facile fit
Quod doleat. metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
- T. Bene dixti, ac mihi istuc non in mentem venerat.
- G. Ridiculum, non enim cogitaras. cæterum
Idem hoc tute melius quanto inuenisses Thraso?

AGNAS VERO AGERE GRATIAS. Hic sermo sic prodit, vt post scenam inchoatus esse vi-
deatur. Continet autem assentationem parasiticam, & stultitiam gloriosi militis. Agere. Plus
sonat infinitus modus finito. INGENITIS. Vide quantum adijciat Parasitus. ille, magnas di-
xit: hic respondit, ingentis. Ille, LAETA EST. Hic, TRIUMPHAT. ID VERO SERIO. Id, ob id: Id
vt, Id amabo adiuta me. Aliàs παρὰ λαιται, id est productionis locus est. QVAM ABSTEDATVM
EST. Maioris est gratiæ tantum potuisse amorem militis, vt meretrix minus lætaretur ob lucrum.
TRIUMPHAT. Vt militaribus dictis tangit militem parasitus? HVC PROVISIO. Tertia perso-
na venit in scenam: sed separatim loquitur, & secum. SEDECCVM MILITEM. Iniuriose militem.
honorifice proprio nomine dicitur: vt in subiectis, Audire vocē visa sum modo militis. EST ISTVC
DATVM. Fato decretòque concessum: vt, Non dabitur regnis esto, prohibere latinis. VT GRATA Datum
MIHI SINT QVAE FACIO OMNIA. Grata nobis sunt aut res, aut personæ: sed nunc res dicit. Gratus
ADVORTI HERCLE ANIMVM. Approbat dictum & hoc, Ait aio. VEL REX SEMPER
maximas mihi agebat. Quàm intempestiue miles ad regem transitum fecit, cum de meretrice agatur. Vel rex
QVAE FACIO OMNIA. ἔκλειψις: vel σὺ ληψις. Vel rex. Vt in Hecyra, Vel hic Pamphilus iura-
bat quoties Bacchidi, quàm sancte. Vel rex semper maximas. Subauditur gratias: ab eo quod suprà
dixit, Magnas verò agere gratias Thais mihi. PARTAM GLORIAM. Id est quæ paritur, vt, Ve-
ctus equo spumante Sages. QVI HABET SALEM. Sal neutraliter, condimentum est: masculini, Parta glori-
sapientia. VERBIS IN SE SÆPE TRANSFERT, QVI HABET SALEM. Mire adulator hoc Sal
attribuit militi, quod minime habet, vel verba, vel salem. QVOD IN TE EST. Quod tu habes.
HABES. Intelligis, quod enim tenemus corpore, habemus animo: quòdque item animo habemus, Habeo
intelligimus. Habes. Pro intelligis. Sic dicitur accipe, hoc est habes. Habes etiam, id est dicis, vt Sallu-

stus, Tartessum Hispaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrij mutato nomine Gadirū habent. **REX TE**
ERGO IN OCULIS SCILICET. GESTIRE. VERVM. Vide inconditam properationem laudari se
cupientis, adeo ut non sinat verba impleri, quin præstinet **SCILICET & VERVM** dicere. **CRE**
DERE OMNEM EXERCITVM. Magis ridebis, si cōsideres militem motum esse
qui. Credere omnem exercitum, consilia. Sub obtentu militis ea stultitia, descripsit breuiter comitē
regum acceptūque imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit & consilia. Virgilius. Nulla
meis sine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, seu bella geram tibi maxima rerum Verborūque fi-
des. **CONSILIA.** ἀνέστη. plus enim est consilia, quā totus exercitus. **MIRVM.** Melius per æ-
væ pronuntiamus mitum, quasi dicat, quis nō crederet tali viro? Sed potest etiam simpliciter pro ad-
mirantis gestu accipi. **VBI SATIETAS HOMINVM, AVT NEGOTII SI QVANDO ODIVM**
CEPERAT. Reip. princeps, duas res patitur, homines & negotia, id est personas & res hominum.
Satietas hominum, aut negotij si quando odium ceperat. Proprie reddidit & decenter, hominum sa-
tietas, negotij odiū. Nō enim par erat reip. principem hominum odio laborare. **QVIESCERE VBI**
VOLEBAT. Bono verbo vsus est. Nam Cessat desidiosus: Requiescit defessus. **QVASI. NOSTIN?**
Grate expressit stulti infantiam militis, qui antē vult intelligi quod sentit, quā ipse dicat. Et proprie
hoc morale est stolidi, siue ruditer loquentis. Quasi, nostin? ἀποσιώπησις. pro habes hoc? hoc est
quod suprà, intelligis? **QVASI VBI ILLAM EXPVERET MISERIAM.** Vbi, pro quando, & in
his, & suprà. Expueret. Expuere est quum fastidio aliquid reijcere & expellere. Nam expuere est ex-
trā pus mittere, id est foras. Nam pus est omnis humor corpori onerosus. **TVM ME CONVIVAM**
SOLVM ABDUCEBAT SIBI. Hoc supererat, ut qui esset minister magnarum rerum, id est consi-
liarius: voluptatū quoque regis particeps esset. Et vide quo significatu dicatur me, & cōuiam, & solū,
& abducebat: nam non, vocabat. Et sibi, quasi non propter me, sed ut sibi bene esset. Tum me con-
uiam. Id est, quum satiētas hominum esset, cum odisset negotia. **REGEM ELEGANTEM NAR**
RAS. Qui eligere sciat, aut qui ipse sit eligendus. **PERPAVCORVM HOMINVM.** Aut qui paucis
vitur: aut qui de paucis est: aut qui paucis placet, hoc est bonis & sapientibus, qui ferē pauci sunt.
IMÒ NVLLORVM ARBITROR, SI TECVM VIVIT. Hoc auersus, ne miles audiat. Potest tamē
& aliter intelligi, maxime cum milite. **INVIDERE OMNES MIHI.** Plus potest ad significādum,
vel quod inuiderent. **EGO NON FLOCCIPENDERE.** Quod morderent clanculum,
autem sapiusculē factum. **ILLI INVIDERE MISERE.** Miser enim est cui animā miseria inest.
VERVM VNVS. Proprie vnus. nam vnus ex multis dicitur. Et mire est facta nullius ponderis repe-
titio ad inertiā loquentis exprimendā: nā postquā dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere mi-
lere. Quin & impense & misere idem significant: & mox tamē sine vllō auctu addidit, Verum vnus ta-
mē **IMPENSE.** Aut plus est misere quā impēse. **ELEPHANTIS QVEM INDICIS PRÆFE**
CERAT. Et hoc stulte: cum hoc ad dignitatem sumit, & sic pronuntiat ut magna esse præfectura vide-
ret. Et **INDICIS** πρὸς ἀντίδρασιν Maurorum, qui & mitiores sunt. **IS VBI MOLESTVS MA**
GIS EST. More suo **MAGIS** addidit, ne diceret molestior. **QVAESO INQVAM STRATO.** Strato,
nomē accommodatū militiæ. **BONE ES FEROX?** Causale est, **IDEONE** significans. **QVIA HA**
BES IMPERIVM IN BELVAS. Mire extulit, imperium in beluas. Sic Virgilius, Illa se iacet in aula
Aeolus, & clauso ventorum carcere regnet. **PVLCHRE ME HERCVLE DICTVM.** In medica lau-
datione vertit etiam si quid facete dictū est. Sufficeret enim pulchre, quod est sapienter. Quod &, **IV**
GLARAS HOMINEM: pulchre tangit militem, iugularas dicendo, non, occideras: quasi gladio, non
diceret, Ex illo mutus fuit. Tale est & illud, Tacere festinat. **QVID NI ESSET?** Hoc est, ut posset
esse, iugularas. **HOMINEM PERDITVM.** Deest, o: ut sit, o hominem perditum. sed sic melius so-
nat: maioris enim stuporis est hoc modo pronuntiātum. **Hominem perditū, MISERVQVE, ET**
ILLVM SACRILEGV. Vide quantum addiderit, qui non hominem simpliciter, sed perditum, & mi-
serum illum: nec malum, sed sacrilegum dixerit. **TETIGERIM.** Luserim, fatigauerim. nam tange-
re, cum multa, tum etiam hoc significat. **NVNQVAM SED NARRA OBSECO.** Callide parasitus
intelligit ad hoc se interrogatum, ut audire postulet. **PLVS MILIES AVDIVI.** ὑπερβολή. aut sua
perfutura
* **vt æquatur:** aut subiacet, ut tantum non milies conuenit stultum eun-
dem & immemorem esse quā & intelligentia est. **FORTE HABVISCORTVM.** Vide quemadmo-
dum miles, dum multa ad dictū suum peruenire fateatur, interim quā contemptus sit atque deri-
sus. Abdomen in corpore sceminarum patiens iniuriæ coitus, scortum dicitur: ideo quia scorta sunt du-
ra coria. A parte ergo sui meretrices scorta dicuntur: ἐλὰπὸ τοῦ σκώριον, quod grace palpitare in-
telligitur: quod illæ faciunt saltando assidue: vel potius crissando, ut Lucretius ait, ob eam causam ut cō-
cinniores venerem exhibeant viris: aut sibi abigant conceptum, quod in vuluam scemina in ipso coltu
non se mouentis incidit. **LEPVSTVTEES, ET PVLPA MENTVM QVAERIS.** Lepus pro infa-
mia multa ponitur: vel quod magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamētū de se præbeat, cū in cō-
uiuio carpitur appositus: ut Horatius ait, Fœcūdi leporis sapiens sectabitur arnos. Vel quod venatur il-
lū, & perfectatur canes: quos pro amatoribus ἀλλήγορικῶς intelligimus, ut ipse Terentius ait, Ceruā vi-

Mirum

Cessare
QuiescereVbi
Expuere
Pus

Sibi

Elegans
Perpaucorū
hominū ho-mo
Infinitum tē
pus
Floccipende

te

Miser

Vnus

Impense

Milere

Magis

Eone

Pulchre

Mutus illico

Tacere festi-

nat

O eleganter

In oratione

desse

Tangere

*

Scortum

Lepus

dere fugere, sectari canes. Vel quod illum sic fugiant omnes, constituat ut hunc libido effoeminata. Vel quod a physicis dicatur incerti sexus, ac esse modo mas, modo femina. Lepus tute es, & pulpamentum quaeris. Quod in te habes, hoc quaeris in altero. & est *τρώπος ἀλλήγεια*. HA HA HAE. Parassitus hic interiectionem risus addidit: quo magis nunc primum hoc audisse credatur. QUID EST? Hæc interrogatio gestum vultumque continet cuiusdam alacris, & certi quod laudandus sit. FACETUS. Facetus est qui facit verbis quod vult. LEPIDE. Lepidus, qui politus est ut *λεπιδες*, id est laetitia. LAUTE. Lautus qui mundus & splendidus est. TVVM NE OBSECO HOC DICTVM ERAT? Et dicta, & proverbia, & adagiones, quod rem agant, facietis hominibus ascribuntur: & hoc laudis genus est, ad potiores referre, quod alter probatur dixisse. VETVS CREDIDI. Quia omnia vetera magna sunt. SAEPE. Nō ex ipso nam esset contrarium superiori. MEVM EST. Non sensu tantummodo, sed verbis quoque ipsis agreste est, quod nunc dicit, Meum est. DOLET DICTVM IMPRUDENTI ADOLESCENTI ET LIBERO. Deest mihi: ut sit, dolet mihi. Et DICTVM, participium est, id est quod dixisti, addidit enim parasitus, quo gravius sit dictum, commiserationem eius in quem dictum est, utpote imprudentem adolescentem, & liberum. Scit enim homines stultos, malos videri velle. Et vide parasitum in ipsidem versari, cum ait supra Iugularas, hic dolet dictum. Imprudenti. Scilicet qui minime crederet tali se percuti posse conuicio: aut cum tali viro sibi rem futuram: & sic laudat militem, ut miseratione iam dignus sit adolescens. Tam festiue etiam misereri inimicorum vacet. AT TE DII PERDANT. Noue inquit Parmeno, non cum ipso, sed de ipso loquitur, non audiente eo. *ἔργον κἀνός*. Parmeno hic male facit, at te dii perdant, inquit. RISVS OMNES QUI ADERANT EMORIRI. Disciplina est comicis ut stultas sententias, ita etiam vitiosa verba ascribere ridiculis imperitisque personis. ut Plautus, Latronibus ego denumerem stipedium, inquit ex persona militis. Itaque hic emoriri dixit. At verò atticus adolescens in hæc, At emori cupio. vide igitur poetam pro loco ac tempore scire quid dicat. METVEBANT OMNES IAM ME. Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulpamentum quaeris. Aut, Eo ne es ferox, quia habes imperium in deluas? NON INIVRIA. Hoc sic pronuntia, quemadmodum illud supra, Quid mihi esset? PVRGON? EGO ME DE ISTAC THAIDEI *δικονομίας* ad litem futuram inter militem & Thaidem. QVOD ME EAM AMARE SVSPICATVR? Quia apparet illam militi quoque *καὶ τὸ σιωπῶντι* ostendisse, quod dixit Phædria, Imò auge magis suspicionem. hæc erit causa rei sciendi militis. SCIN? Monentis est dicere scin?, vel scito. SI QVANDO ILLA MENTIONEM. Siquando & prima syllaba acui potest & media, tamen variat sententiā. ID VT NE FIAT. Modo NE, non significat. HÆC RES SOLA EST REMEDIO. Site suspicetur amare Pamphilam. VBI NOMINABIT. Et locum & tempus significat Vbi. TV PAMPHILAM CONTINVO. Hic magna *δικονομία* est, qua Terentius præparat quemadmodum iurgium inter Thaidem militem & Gnatonem per duas partes serpat fabulæ. Et bene CONTINVO: ut intelligat meretrix nō tam Pamphilam amari, quā sibi vicem dari. PAMPHILAM CANTATVM PROVOCEMVVS. Eleganter, quia ille foris est, hæc intus: illum intromittamus, illam propocemus. Hæc est in verbis, poetæ germana proprietates. TV HVIVS CONTRA. Hic contra, vicem significat. QVOD EAM MORDEAT. Quod par. Aut absolute QVOD, quæ res. SI QVIDEM ME AMARET, TVM ISTVD PRODESSET GNATO. His versiculis personam militis & Gnatonis continentibus pro *δικονομίας* inducitur, quod verisimile sit facile militem ferre posse anteponi sibi Phædriam, qui se semper intellexerit non amari nam si hoc tollas: aut excludendus est Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula sit exitus tragicus. Et hoc miles, ut sapiens, locutus est. Ergo meminisse convenit ridiculas personas non omnino stultas & excordes induci a poetis comicis: nam nulla delectatio est, ubi omnino, qui deluditur, nihil sapit. Stultitia autem est in his quatuor modis: aut non venire in mentem quod oportet: aut si venerit, non tenere: aut bonum consilium amittere: aut malum admittere. Vide ergo, ut hoc quod cōmode miles viderat, non tenuerit, totumque amiserit. Hoc autem idcirco interposuit poeta, ut ostenderet quid veneni haberet assentatio: per quam non modo errantes decipiuntur, ac præcipites eunt: verum etiam sapientes interdum, sanique evertuntur. QVANDO ILLVD QVOD TV DAS, EXPERTAT. Hæc sententia tollitur militi quod recte senserat: nec persuadetur tamen, quod ametur ab amico. IANDVDVM TE AMAT. Vel nimium, & valde, vel iam pridem. QVOD DOLEAT. Hoc ad illud refertur quod supra dixit, Par pari referto, quod eam mordeat. TV ALIO CONFERAS. Et hic locū pro persona posuit: ut ne diceret, ad aliam. AT MIHI ISTVD NON IN MENTEM VENERAT. Sic pronuntiandum est, quasi militi monstri simile videatur, sapiens dictum alij prius venisse in mentem, quā sibi. RIDICVLVM. Vel hominem, vel dictum significat. Cæterum hoc tute melius QVANTO INVENISSES Thraso? Scilicet, si cogitasses.

Ha ha ha

Facetus

Lepidus

Lautus

Dicta

Adagia

Adagiones

Sci/ine

Scito

Siquando

Ne

Vbi

Contra

Iandudum

Ridiculum

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATO.
PYTHIAS ANCILLA.

THA.

VDIRE vocem visa sum modo militis,

A Atque eccum. salue mi Thraso. THR. ó Thais mea

Meum suauium, quid agitur? ecquid nos amas

De fidicina istac? P. quàm venusté? quod dedit

Principium adueniens. THA. plurimum merito tuo.

G. Eamus ergo ad coenam quid stas? P. hem alterum.

P. Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi vis non moror.

P. Adibo, atque adsimulabo quasi nunc exeam.

Iturane Thais quopiam es? THA. hem Parmeno,

Bene fecisti hodie itura. P. quó? THA. quid, hunc vides?

P. Video, & me tædet ubi vis dona adsunt tibi

A Phædria. THR. quid stamus? cur non imus hinc?

P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.

THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.

P. Res indicabit. heus iubete istos foras

Exire, quos iussi ocyus. procede tu huc.

Ex Aethiopia est usque hæc. THR. hic sunt tres minæ.

G. Vix. P. ubi tu es Dore? accede huc hem Eunuchum tibi

Quàm liberali facie, quàm ætate integra.

THA. Ita me Di ament, honestus est. P. quid tu ais Gnato?

Nunquid habes quod contemnas? quid tu autem Thraso?

Tacent. satis laudant. fac periculum in litteris.

Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum

Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

THR. Ego illum Eunuchum si sit opus vel sobrius.

P. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat

Te viuere, & sua caussa excludi cæteros.

Neque pugnæ narrat, neque cicatrices suas

Ostentat. neque tibi obstat, quod quidam facit.

Verum ubi molestum non erit, ubi tu voles,

Ubi tempus tibi erit, sat habet si tum recipitur.

THR. Apparet seruum hunc esse domini pauperis,

Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui haberet quæ pararet alium, hunc perpeti.

P. Tace tu, quem ego esse puto infra omnes infimos

Homines. nam qui huic animum assentari induxeris,

E flamma te petere cibum posse arbitror.

THR. Iamne imus? THA. hos prius introducam, & quæ volo
Simul imperabo. postea continuo exeo.

THR. Ego hinc abeo, tu istanc operire. P. haud conuenit
Vnà ire amica cum, imperatorem in via.

THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. istuc quod dixti modo.

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.

Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, vt sint domi

Parata omnia. G. fiat. THR. diligenter Pythias

Fac cures, si Chremes huc forte aduenerit,

Vt ores, primum vt maneat si id non commodum est,

Vt redeat si id non poterit: ad me adducito.

PY. Ita faciam. THA. quidquid aliud volui dicere?

Hem, curate istam diligenter virginem.

Domini aditis facite. THR. eamus. THA. vos me sequimini.

VDIRE VOCEM VISA SVM MODO MILITIS. Hic inducitur multiplex concursus diuini-
lium personarum, & tamen virtute & cōsilio poetæ discretatum vt confusio nulla sit facta ser-
monis: simul etiam pro se cuique accommodata mirè repræsentatur oratio. Audire vocem
visa sum modo militis. Omnes sensus visa dicuntur, ab eo quod est certissimum oculorum. Ergo VISA
SA SVM, sensi, vt Virgilius, Visæque canes vlulare per vmbra, Aduertere dea. SALVE MI THRA
SO. Quia secum, militis: quia apud illum, Thraso. Est quædam actio, cuius nomen honestum est, sicut
orator, philosophus. est quædam, cuius nomen offensum est, vt miles, lanarius. MEVM SVAVIVM.
Tria sunt osculandi genera, Osculum scilicet, basium, & suauium. Oscula officiorum sunt: Basia, pud-
corum affectuum: Suauia, libidini vel amorum. Meum suauium. Cū oscularetur, dixit. QVID
AGITVR? Et hoc blandimenti genus est post osculum: sed duri est & agrestis: infert enim, ECQVID
NOS AMAS. Et Ecquid, aliquantulumne significat: & ideo illa PLVRIMVM recitat. Cicero in Catili-
nam, quod est, Ecquid attēdis? ecquid animaduertis horū silentium? DE FIDICINA ISTAC. De,
propter: vt sit, propter fidicinam. Et vide nō puellam, sed fidicinam, quasi ab amatore dicta, & eo ama-
tore, qui quasi memor sit artis qua delectatur: & quia puella sit æmula meretricis: nam meretricum est
fidicinam esse. QVAM VENVSTE? QVOD DEDIT PRINCIPIVM. Bene reprehendit Parme-
no nam in beneficijs debet obliuisci qui dedit, & meminisse qui accepit. Et est grauis æquitas, Quam
venuste. PLVRIMVM MERITO TVO. Facite meretrix amorem suum non ad auaritiam retulit,
sed ad officium. Et cum de fidicina inquit te amem, præcipue merito tuo. Alij sic respondere intelligit,
vt ipsa de fidicina gratias agat nam cum ille dixerit, Ecquid nos amas? Illa respondit, Plurimum. Quod
autem de fidicina hac dixit ille, subiecit hæc, merito tuo, id est quoniam mereris, dando eam. Sed me-
lius est, vt præter munus meritum dixerit: quanquam multi munus meritum intelligant: vt est illud
Virgilij, Quisque sui memores alios fecere merendo, id est gratos sibi reddidere munerando. EA
MVS ERGO AD COENAM. Decuit parasitum de cœna etiam importune admonere, cū quadam
pœssæ velut magnæ rei. HEM ALTERVM. Bene alterum, quia duo sunt. Hem alterum. Si
hic reprehendatur miles, alterum dictum: si parasitus, alterum hominem. vult enim Parmeno & Parasi-
to esse versutior: & debet esse, cum peioris conditionis sit. EX HOMINE HVNC NATVM DICAS.
Recte reprehendit Parmeno duos, quorum vnus beneficium Thaidi exprobrat, alter pro beneficio
cœnâ ostendit, tanquam ad eam currendum sit. nam hoc significat, Quid stas? quasi sit causa properan-
di. VBI VIS NON MOROR. Ad, Eamus ad cœnâ, Vbi vis retulit: ad quid stas, Nō moror. QVA
SI NVNC EXEAM. Mire, nunc exeam, quippe qui iandudum procul steterit. HEM ALTERVM.
Alterum, non respectiue, sed absolute. ac si dixisset, aliud dictū, vel alterum stultum. ITVRANE
THAIS QVOPIAM ES? Vt experiatur Thaidis animum, fingit nescire quo eat. HEM PARME
NO. Vide deprehensam meretricem velle blandimentis satif facere Parmenoni. BENEFECISTI.
Quid bene fecit Parmeno? an quasi perturbata hæc loquitur, etiam de nihilo blandiens: utpote mere-
trix & faceta? An quod illuserit conuitio? HODIE. Dilectis additum hodie, quasi cum exceptione:
quo se significat non perpetuo obsecuturam militi: & vt quæ promiserit, biduum tantum abstuturum
Phædriam. QVID HVNC NON VIDES? Si dixerit militem, lædit præsentem: si amicū, lædit Par-
menonem. Mire igitur pronomen inuenit. VIDEO, ET ME TAEDET. Opportune Parmeno fa-
tetur odium militis, vt retundat ab eo amorem Thaidis. VBI VIS, DONA ADSVNT TIBI. Nil

Visa

Osculum
Badium
Suauium
Quid agi-
tur?
Ecquid
De
Fidicina me-
retrix

Meritum

Alter

potuit exitiosius militi cōtingere quā ut cōtinuo riuālis mitteret munus, & posterior, & coram ipso. Dona adsunt tibi à PHAEDRIA. Cū illa sub pronomine calauerit nomē militis, ex arte Parmeno pronūtiāuit, à Phædria. QUID STAMVS? Quid stamus, ad moram refertur. CVR NON IMVS HINC? Vbi seruus riuālis est Parmeno. Quid stamus? His verbis miles insulsus dolere se indicat. PACE QVOD FIAT TVA. Pace, aut gratia, aut volūtate. & deest cū. & sic locutus est, quasi bellū his verbis omnib⁹ indixerit. Pace quod fiat tua, DARE HVICQVAE VOLVMVS, CONVENIRE ET COLLOQVI. Proprie: quia pax, datio, deditio, cōuentio, colloquiū, militiæ verba sunt: & inuidiose sic ait, quasi per eum nō accipere liceat dona Thaidē. Et sic pronūtiādum, ut subaudiatur VBI: ut sit, vel dare, vel cōuenire, & colloqui: ut inter hostes solet. Sallustius, Quæ pacta in cōuēctione nō præstul- sent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permissio, corruptio facta paucorū, & exer- citus Syllæ datus est. Cōuenire & colloqui. Sic pronuntiandum est, ut quasi dicat, liceat per te miles quod etiā inter hostes, & in bello licet. Dare huic quæ volumus. Hæc singula, cum inuidia pronun- tianda sunt. PERPVLCRA CREDO DONA. ἑρῶν αα de fiducia pulchræ virginis. NOSTRIS SIMILIA. Et his similia, & horum similia dicimus. RES INDICABIT. Scit eunuchi nomen posse contemni: & ideo videri vult potius, quā sperari munera sua, id est Chæream. IVBETE ISTOS FORAS EXIRE, quos IYSS1, OCYVS. Cū fiducia & alto vultu pronūtiat: & festinat, ne occupet mi- les prius abire, quā videat. Et est ordo, ocys exire. PROCEDE TV HVC. Bene procede dixit, non accede, aut veni: ut appareat dignitas in incessu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc est à puella ad Chæreā vētur⁹: simul ut à vero mācipio incipiēs, ad falsum sine suspitione trāsiret. EX AETHIO- PIA EST VSQVE HÆC. Quod Thais cupiebat, nam suprà, Nōne vbi dixi cupere te ex Aethio- pia ancillulā, VSQVE additum, ut lōginquitas mōstraretur. & hoc est quod facit, Munus nostrū ornatō verbis, quod poteris. HIC SVNT TRES MINAE. Callide munus ad pretiū reuocauit: ut ad auaritiā cōuerteret meretricē: ne officio donātis, & gratia leniretur. & ideo non dixit, tribus minis valet, sed, hic sunt tres minæ: quasi iā vēdēda sit. Ex Aethiopia est vsque. Hic ostēdit quid sit ex Aethiopia, addēdo VSQVE: ut ex lōginquitate dignitas muneris pōderetur. & quid erit iam criminis in colore, quādo ipse dicere gloriatur vnde sit: Et mire ab inferiore coepit, ut ΚΥΕΗΣΙV doni faceret in Chærea: & turpi præce- dente lenociniū cōparat secuturo pulchro. Vsque, modo aduerbiū de loco est: ut, Siculo prospexit ab vs- que Pachino. VIX. Vix aut difficilē significat: aut nō, ut sit, nec hoc. Lucanus, Carcer vix carcere di- gnus. VBI TV ES DORE? Tanquā quærat eum ut nomen indicet: quo audito magis dissimulet Chæreā. ACCEDE HVC. Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorū læsus, & cōfidentia destitutus, velut in eo dūtaxat cōspectu Chæreæ cōfidēs. HEME VNCHVM TIBI. Mire, postquā dixit, Eunuchū velle dixi te, quia solæ vtuntur his reginæ: Reperi. QVAM LIBERALI FACIE? Nō narratiue laudat, sed per interrogationē, quæ maior fiducia est. QVAM AETATE INTEGRA? Id est qua florent puberes, ut Virgilius, Atque integer æui Ascanius. ITA MEDII AMENT. Iurā- uit ideo, ut nō amore Phædriæ, sed veritate cogi ad laudādum videatur coram milite. HONESTVS. Pulcher. Virg. Et lætos oculis afflarat honores. Honestus. Hic subdidit, quod in ancilla prætermisit, quia Aethiopissa honesta dici nō potuit. NVNQVID HABES. Habes pro inuenisti. QVOD CON- TEMNAS? Plus est cōtēnas, quā vituperes. & deest, in hoc: ut sit, nūquid habes quod in hoc contem- nas? TACENT SATIS LAUDANT. Taciturnitas, confessionis genus est, præsertim cōtra aduersa- rij interrogationem. Ideo tacere hoc, vel quasi laudis argumentū est: quia suprà tacere vituperauit: ideo & ipse sic ait, Quid tu ais Gnatō? nunquid habes quod cōtēnnas? Tacent satis laudant. Et, QVID TV THRASO? quia suprà cōtempserat puellā. FAC PERICVLVM IN LITERIS, FAC IN PALAE- STRA, IN MVSICIS. Si totum singulariter diceret, esset δμοιοτέλευτον, Litera, palæstra, musica. QVAE LIBEROS SCIRE AEQVVM EST. Quodā liberi pueri his artibus eudiebātur. Et est figu- ra ἑκλεσις: deest enim, His. SOLERTEM. Id est disertū. Vtrū hæc solertē: ut Horat. Doctæ sermo- nes vtriusque lingue. An assumendū est HIS extrinsecus. Solertē. Deest his, Solers, quasi totus ex ar- te cōstitēs, ut ὁλος ἀρετῇ, quod latinis verbis, quasi solus in arte sit. Huic iners cōtrariū. Nā solers, quasi ὁλος ἀρετῇ dictus. ὁλος solum, ut ἕξ sex, & ὅς sus dicimus. EGO ILLVM EVNVCHVM, SI SIET OPVS, VEL SOBRIVS. Hoc ut militare est, ita importunū præsentē Thaidē: extra quā, miles, si sape- ret, nihil amatorie cōtēplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odiū: præterquā quod iam in suspitio- ne est amicæ suæ, quod fidiciā magis diligit. Et hoc mire, quod nemo prior Eunuchū esse Chæream, quā miles, credidit: adeo stultus etiā nomine ipso appellauit. Sed statim stulte miles: primo quidē con- uiciū ipsi eunuchō facit: in quo potest iā lædere amicā. deinde attestatur hoc dicto pulchritudinē huius muneris. Quid igitur p̄ficis? Satis autē iocularē est, si cogites Chæreā esse, qui hæc de se audiat, & tacere cogatur. Vel sobri⁹? Honestā ἑκλεσις, propter mulieris præsentia, ut Virg. Nouimus & qui te. Et ipse in Heauton. Qui se vidente amicam patitur suam. Hoc tamen miles coactus à Parmenone dicit, quia reprehensus est tacuisse. ATQVE HÆC QVI MISIT. Id est Tanta munera. hoc enim HÆC si- gnificat. NON SOLI SIBI POSTVLAT. Hoc est, Istum æmulum quod potes, ab ipsa pellito. SVA CAUSA EXCLVDI CAETEROS. Nihil potuit dici inuidiosius. Non enim dixit Phædriam, sed cate- ros, quasi futuri amatores fuissent, nisi metueretur exemplum Phædriæ. NEQVE PVGNAS NAR- RAT. Descriptio militis, tantū excepto nomine. NEQVE CICATRICES. Insigne forditatis. Nam apud meretrices quid aliud cicatrices valent? Nā cicatrices etsi semper gloriolæ sint, nō tamē etiā apud meretrices, quibus post pretiū forma placet, ut Sallustius quoque fatetur, Hæc sunt virtutis insignia:

dehonestamēto tamē esse corpori maxime latabatur. NEQUE TIBI OBSTAT. Qui à te repelli
lat amatores tuos. QVOD QVIDAM FACIT. Quidam recte. nam & figuratum, & aptum senten-
tiā est, & contemptum indicat hoc verbum. VBI MOLESTVM NON ERIT. Ad superiora retulit
quod nunc dicit: scilicet ad, Non sibi soli postulat te viuere, & sua causa excludi ceteros: neque pugnas
narrat &c. Vbi molestum non erit, vbi tu voles. ad, Neque tibi obstat: Vbi tempus tibi erit. Et mire oc-
cupat animum meretricis, cum illam huius impulsu inducit facere quicquid dure fecit excludendo Phē-
driam. Hic igitur qui scit pręcepta de beneficiis aestimandis, intelligit oratorie in vtrunque partem di-
cta omnia. Verum vbi molestum, Vtrum tibi molestum: an alijs? sed alijs, quia illaturus est, VBI
TEMPVS TIBI ERIT. Non amatori. Et, vbi tu voles: non vt nunc in milite pateris. Vbi tempus ti-
bi erit, SAT HABET SITVM RECIPITVR. His dictis & militem repulit ab animo meretricis: & cō-
mendauit adolescentem: & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod sponte susceperit Phē-
driam. APPARET SERVVM HVNC DOMINIE ESSE PAUPERIS. Tristiores enim sunt serui
pauperum, & ob hoc ipsum nequiores. & hoc melius erat: quāuis illud aliter parasitus exponat. Do-
mini pauperis MISERIQUE. Bene additum miseri: quia non continuo pauper etiā miser est. NAM
HERCLE NEMO POSSET. Secundum illud, Ait aio: approbat parasitus quod miles dixit. Et est ordo,
Nam hercle satis scio, nemo posset & hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium seruum. Nā her-
cle nemo posset. Aliam causam subtiliorem assignat parasitus, quā quam dixerat miles. QVI HAB-
BERET QVI PARARET. Prius QVI, pronomen: sequens, aduerbium est. QVEM EGO ESSE
PVTO INFRA OMNES INFIMOS HOMINES. Multum dixit, infra infimos omnes homines, nam
hac sententiā vult illum hominem seruis etiā esse peiorem: quia & seruus, homo. vt in Phormione, Ser-
uum hominem causam orare leges non sinunt. QVI HVIC ANIMVM ASSENTARI INDVX-
ERIS. Proprie: nam animus inducitur aduersum obiectas difficultates. E FLAMMA TE PETERE
CIBVM POSSE ARBITROR. Vnde sine damno, aut malo nihil potest auferri. E flamma. Hoc
intelligit, non ex foco, sed ex medio igni, vel incendio flammæ. Nam antiquum verbum est, Peteri cibum
ē flamma. mordetque vtrūque simul: vt nescias quem peius vituperauerit, huiusne famem, aut illius im-
manitatem, vel voraginem. Et simul vide conuiciū redditum vnde coniectum est, id est de paupertate
& egestate. IAM NE IMVS? Odium Parmenonis, & stomachum militis ista indicat festinatione. &
IAM, increpacio moræ est. POST HVC CONTINVO EXEO. Legitur & postea, & post: vt sit
post, pro postea quomodo pro postremo post. EGO HINC ABEO. Confe-
quens erat vt offenderetur miles tā diligenter rivalis munus suscipiente meretrice. VNÀ IRE AMI-
CA CVM IMPERATOREM IN VIA. Vide προπαρσκακηνη futura litis inter Thaidem & militem.
Cū amica. Mirifice amicam dixit, non meretricem. Imperatorem in via. Congruē in militem: quia
si ipse sit, sub quo est. & hic seruat Parmeno quod sibi mandatū est, Et istum æmulum quod poteris,
ab ea pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorē, hinc ad inuidiam. Hanc, nō meretricem, sed ami-
cam dixit: hunc non militem, sed imperatorem. QVID TIBI EGO MVLTÀ DICAM? Nō habuit
aliud miles stultus: & redit ad illa quæ suprà dixit, Domini pauperis miserique. DOMINI SIMI-
LIS ES. Ineptus iocus, in quo seruus iniuriæ vice domino comparatur. QVID RIDES? Et hoc eo vul-
tu dicitur, quasi sibi conscius sit miles facete dicti conuicij. nam non quod nesciat causam risus, eō inter-
rogat quid riserit: sed ideo, vt denuo laudetur. ET ILLVD DE RHODIO DICTVM. Hoc est illud,
Eorum ingenia admiror simul. Et huic, vt apparet, sit amicior: ideo facilius ab amica, quā à parasito
separabitur. ABI, PRAECVRRE, VT SINT DOMI PARATA OMNIA. Nō dixit quæ: quia intel-
ligitur. FIAT. Faciam, vel fiet, diceret seruus. Liber verò, fiat: tanquā & ipse iubeat sibi. Domi vt Fiat
sint parata omnia. καλεψις ηοικη, in qua plus vultu significatur, quā verbis. SI CHREMES HVIC
FORTE AD ME VENERIT. δικονομία ad litē futurā, & exitū fabulæ. Et hoc nō audit miles: nā si au-
diret, nimis irascetur. AD ME ADDVCITO. Modo vbi sum significat. QVID, QVID ALIVD
VOLVI DICERE? Pro, quid aliud: hinc est illud Ciceronis, Quem, quemnam? recte admones. Poly-
cletum esse dicebāt. CVRATE DILIGENTER ISTAM VIRGINEM. Hæres est quæ faciet virgi-
nem claudi, in lectulo collocari, & obdormire. Curate istam diligenter virginem. Ridiculum, quum
contrā euenturum sit. VOS ME SEQVIMINI. καφά προσωπα sunt puellæ quæ sequuntur.

ACTVS TERTII SCENA TERTIA.

CHREMES. PYTHIAS.

- C. ROPECTO quanto magis magisque cogito,
P Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum,
Ita me video ab ea astute labefactarier.

Iam tum cum primum iussit me ad se accersier.

(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem.)

Vbi veni, caussam vt ibi manerem, repperit:

Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam

Velle agere mecum. iam tum erat suspicio
 Dolo malo hæc fieri omnia ipsa accumbere
 Mecum mihi sese dare sermonem querere.
 Vbi friget, huc euasit, quam pridem pater
 Mihi & mater mortui essent dico iam diu.
 Rus Sunij & quod habeam, & quam longe à mari.
 Credo ei placere hoc sperat se à me auellere.
 Postremo, & qua in die parua perisset soror.
 Et quis cum ea vnà quid habuisset, cum perit.
 Et quis eam posset noscere, hæc cur querit.
 Nisi illa forte, quæ olim periit paruula
 Soror, hanc se intendit esse, vt est audacia.
 Verum ea si viuit, annos nata est sedecim,
 Non maior. Thais, ego quam sum, maiuscula est.
 Misit porro orare vt venirem serio.
 Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet.
 Non hercle veniam tertio heus heus. P. hic quis est?
 C. Ego sum Chremes. P. o capitulum lepidissimum.
 C. Dico ego mihi insidias fieri. P. Thais maximo
 Te orabat opere vt cras redires. C. rus eo.
 P. Fac amabo. C. non possum inquam. P. at apud nos hic mane,
 Dum redeat ipsa. C. nihil minus. P. cur, mi Chremes?
 C. Malam rem hinc abis? P. si istuc ita certum est tibi,
 Amabo, vt illuc transeas, vbi illa est. C. eo.
 P. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

Nimirum ROPECTO QVANTO MAGIS MAGISQVE COGITO Hæc persona apud Menandrum, adolescens rustici est, & inconsequens oratio est: sed conceditur secum loquentibus multa transcurrere, quæ taciti intelligunt, est enim integrum hoc modo, Profecto quanto magis magisque cogito, nimirum intelligo vel inuenio, quod dabit hæc Thais mihi magnū malum. Potest autē **NIMIRVM** & pro confirmatione accipi, vt nihil desit: vt sit nimirum, sine dubio, pro certo. **NIMIRVM**, DABIT HÆC THAIS MIHI MALVM. Solue **NIMIRVM**: & fac, non est mirum: & statim consequens erit per totam sententia, quasi dixerit, non est mirum: & subdistinctione interposita, mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnū malum. nam ni, ne significat: & ne, non. Ni pro ne, Virg. Latī discrimine paruo, Ni teneant. Ne pro nō: Plautus, Ne vult inquit, pro nō vult. Nimirum dabit hæc Thais mihi magnū malum. His verbis intelligitur se sentire paulatim labi in amorem meretricis, quam inuitū, & adhuc retinētem mentem. **ROGETQVIS, QVID TIBI CVMILLA**: Prius intulit, quā interrogauit. **VT VBI MANEREM**. Manerē modo, non dormire, sed remanere significat. **ET REM SERIAM VELLE AGERE MECVM**. Scilicet quæ non posset nunc agi, cū operetur. An rem seriā magis agendā tūc putabat, cū rem diuinam fecisset? **DOLO MALO OMNIA HÆC FIERI**. Dolus à lādendo dictus, id est à dolādo, id est minuendo. nam & **Δόλος** græce, lāsio dicitur: & dolones tela quādam bellica: & dolare fabri, lignum est a scia cadere. Quod autem addidit, malo: aut **ἐγὼ** aut diastole est, quia sic in duodecim tabulis à veteribus scriptum est: aut **ἐπίδοτος** doli est perpetuum: restatur. **ACCUMBERE MECVM**. Mecum, penes me, significat. **MIHI DARE SESE**. Non potest magis significari profusa petulantia. **SERMONEM QVÆRERE**. Sermonem querimus, quando non solum quod dicamus querimus, verum etiam quomodo alter nobis respōdeat, & obloquatur: puta cum deficientibus sermocinandi causis, quota sit hora: & satis recte quis valuerit, percontamur. **QVAM PRIDEM PATER MIHI ET MATER MORTVÆ ESSENT**. Hoc propter atatem puelle inquisitum est. **HVC EVASIT**. Tāquam impudenter cōtenderit ad hanc inquisitionem. **IAM DIU**. Iam olim. **ET QVAM LONGE A MARI**. Hoc ideo meretrix inquisiuit, vt sciret virum rapina

ACT. III. SCEN. IIII.

prædonibus fuisset, quippe ad mediterraneum locum, qui accessus esse potuit piratis. Sed tamen nō ab-
horret à suspitione huius meretricis, quòd & scire vellet cuius præcij fundum habeat Chremes, hoc est
quàm amœnum, vel quàm maritimum. *SPERAT SE A ME AVELLERE.* Bono usus est verbo *Auello*
auellere, tanquam à pertinaciter retinente. *QVID HABVISSET CVM PERIIT.* Cum, pro quan- *Cum*
do, aut, cum periret. *HAEC CVR QVAERIT ET.* In gestu, ac vultu id quod restat ostenditur. nam *Intendere*
deest, nescio. *HANC SE INTENDIT ESSE.* Proprie intendere est crimen in aduersarium iacere.
MAIUSCULA EST. Diminutiue dixit: vt ostēderet vtranque esse primeuam. *MISIT PORRO*
ORARE. Porro pro postea. *VT VENIREM SERIO.* Virū, vt venire serio, an orare serio? *AVT* Porro
DICAT QVID VULT. Pro quid velit. In Hecyra, Ac vide quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi
abste Sotrata. *AVT MOLESTA NESIET.* Aut hoc moraliter (nam cui hoc imperat?) aut cū quo
hoc agit. *HEVS HEVS, HIC QVIS EST?* Hæc separatim pronuntianda sunt. nā apparet inter hæc
verba pulsata iam uiam personare. *EGO SVM CHREMES.* Vide quantum distet, ac varia sit huius *Capitulum*
rusticitas, Ego sum Chremes: à faceta meretricis disciplina. *Ò CAPITVLVM LEPIDISSIMVM.* Nā
rusticum esse statim magis apparebit, vbi dixerit Rus eo: & *DICO, EGO MIHI INSIDIAS FIERI.*
Blandimentum rusticus insidias putat. *RVS EO.* Pro potiore negotio rus posuit. & maior negatio
est, quàm si diceret, Non huc venio. *NON POSSVM INQVAM.* Plus est, quàm nolo. *DVM RE-* Nō possum
DEAT IPSA. Ipsa, vel domina, vel ipsa de qua agitur. *NIHIL MINVS.* Deest faciam. *MA-* Abis malum
LAM REM HINC ABIS. Hoc aduerbialiter dixit: quemadmodum dicimus domum ibis. Et apparet *rem*
illū manu tactum esse qui sic irascitur, quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? quasi dicat, Cur meus? sic
indignatus est adolescens. nam ab eo quod est meus, vocatiuus mi facit. *AMABO VT ILLVC* Mi
TRANSEAS VBI EA EST. Vide non esse ociosum, quòd omnia prætenta sunt potius, quàm res im-
portuna fieret, vt ad militis domum Chremes deduceretur. neque enim hoc conueniebat personæ bac-
chiali: quoniam aut infacetum & præter usum, aut importunū: ideo hoc ipsum Doriæ præcepit. *Vt Transeas*
illuc transeas vbi ea est. Vt breuem viam demonstraret, non eas, sed transeas dixit. *Amabo, interiectio*
est amantis: sic verbum sonat. *Amabo*

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO ADOLESCENS.

ERI aliquot adolescentulī coīmus in Peiræo,
H In hunc diem vt de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus. datī annulī. locus, tempus constitutum est.
Præterijt tempus. quo in loco dictum est, paratī nihil est.
Homo ipse nusquam est. neque scio quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, illum vt quæram:
Idque adeo vīsam si domī est. quis nam hinc à Thaidē exit?
Is est, an non est? ipse est. quid hoc hominis? qui hic ornatus est?
Quid illud malī est? nequeo satis mirari, neque conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet prius quid sit sciscitari.

ERI ALIQVOT ADOLESCENTVLI COIMVS in Peiræo. In hoc proloquio insinuatio per-
H sonę eius est, cui narraturus est Chærea, quæ à se post scenam facta sunt. Fit autem hoc populi *Coire*
causa, vt spectator auribus accipiat quod subijcere oculis poeta non potuit. *COIMVS.* Coi-
mus, cōsensimus, ac pepigimus: ne sit solocismus. In Peiræo, pro in Peiræum. *Heri aliquot adolescē-*
tuli. Bene inuenta persona est cui narret Chærea: ne vnus diu loquatur: vt apud Menandrum. *VT*
DE SYMBOLIS ESSEMVVS. Plautus in Menechmis, Minore nūquā sui dispendio. Sed melius *ESSE-*
MVS, producta e litera. *PRAEFECIMVS,* Id est *συμποιήσας* fecimus. *DATI ANNVLII.* Nihil
interim de scorto. apparet enim ephebos esse. *PRAETERIIT TEMPVS.* Quia tempus cōstitutum
est. *QVO IN LOCO.* Quia locus constitutus est. *HOMO IPSE.* Quia Chæream ei rei præfeci-
mus. *CAETERI DEDERE.* Cæteri, exceptis me atque illo. *QVIS NAM HINC A THAIDE*
EXIT? Causa sciscitandi est admiratio de habitu commutato, & vix agnitus Chærea. *QVID HOC*
HOMINIS EST? Vide an longam narrationem possit audire, qui nondum amico narrat & iam affe-
ctus pēdet. *IS EST, AN NON IPSVS EST.* Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu at-
que ornatu fallere, qui ab Antiphone vix agnoscitur. *Quid hoc hominis est?* Quòd à Thaidē ephē-
bus exit. *QVI HIC ORNATVS?* Quia eunuchi veste indutus est. *QVID ILLVD MALI*

EST: Quod timidus egreditur. QUID SIT SCISCITARI. Sciscitari est occulta magis & secretiora mirari, ac velle cognoscere. vt, Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phoebi Mittimus.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHO.

- C. Vnquis hic est? nemo est. nūquis hinc me sequitur? nemo homo est.
- N. Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iuppiter
- Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
- Ne hoc gaudium contamineat vita ægritudine aliqua.
- Sed neminem curiosum interuenire nunc mihi
- Qui me sequatur quoquò eam rogitando obtundat, enecet,
- Quid gestiam? aut quid lætus sim? quò pergam? vnde emergam? vbi siem?
- Vestitum hunc nactus? quid mihi quæram? sanus sim ane insaniam.
- A. Adibo? atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
- Charea, quid est quod sic gestis? quidye sibi hic vestitus quærit?
- Quid est quod lætus sis? quid tibi vis? latin? sanus? quid me
- Aspectas? quid taces? C. o festus dies hominis, amice
- Salue? nemo est, quem ego magis nunc cuperem videre, quàm te.
- A. Narra istuc quæso quid fiet. C. imò ego te obsecro hercle vt audias.
- C. Istin? hanc, quam amat frater? A. noui, nempe opinor Thaidem.
- C. Istam ipsam. A. sic commemoreram. C. quædam hodie est ei dono data
- Virgo? quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antiphonæ?
- Cum ipsum me noris, quàm elegans formarum spectator siem?
- In hac commotus sum. A. an? tu? C. primam dices scio, si videris.
- Quid multa verba? amare cœpi? forte fortuna domi
- Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi.
- Neque is deductus etiam tum ad eam? summonuit me Parmeno.
- Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.
- Vt vestem cum eo mutem, & pro illo iubeam me ducier.
- A. Pro eunuchon? C. sic est. A. quid ex ea re tandem vt caperes commodi?
- C. Rogas? viderem, audirem, essem vnà qua cum cupiebam Antiphon.
- Num parua caussa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
- Illa ilico vbi me accepit, læta verò ad se abducit domum.
- Commendat virginem. A. cui? tibine? C. mihi. A. satis tutò tamen,
- C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat? & mihi, ne abscedam, imperat.
- In interiore parte vt maneam solus cum sola? adnuo,
- Terram intuens modeste. A. miser. C. ego inquit ad cœnam hinc eo.
- Abducit secum ancillas? pauca, quæ circum illam essent, manent
- Nouitiæ puellæ? continuo hæc adornant, vt lauet.
- Adhortor properent? dum apparatus, virgo in conclaui sedet,
- Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
- Quo pacto Danae misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum?
- Egomet quoque id spectare cœpi? & quia consimilem luserat

Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alienas tegulas
Venisse clanculum per impluuium fucum factum mulieri.
At quem deum? qui templa coeli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego illud verò ita feci, ac lubens.
Dum hæc mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo.
It. lauit. redit. deinde illam in lecto illæ collocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit vna, Heus tu inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum lauamur.
Vbi nos lauerimus, si voles lauato accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem.

Quis esset status, flabellum tenere te asinum tantum.

C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes prouunt se.

Abeunt lauatum. perstrepunt, ita ut sit, domini vbi absunt.

Interea somnus virginem opprimit. ego limis aspecto

Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto.

Satine explorata sunt. video esse. pessulum ostio, obdo.

A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. an ego occasionem

Mihi ostentatam tam breuem, tam optatam, tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.

A. Sanè hercle ut dicis. Sed interim de symbolis quid actum est?

C. Paratum est. A. frugies vbi? dominus? C. imò apud libertum Discum.

A. Perlonge est. sed tanto ocyus properemus. muta vestem.

C. Vbi mutem? perij, nam domo exulo. nunc metuo fratrem,

Ne intus sit. porrò autem, pater ne rure redierit iam.

Eamus ad me. ibi proximum est vbi mutes. C. recte dicis.

Eamus. & de istac simul quo pacto porrò possim

Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

NON VNIUS HIC EST? NEMO EST. In hac scena, verba gestum, vultumque indicant exeuntis:
N cui obuia persona obijcitur, sub cuius occasione spectatoribus gesta narrabuntur. Nūquid hic
est? nemo est. NON VNIUS HINC ME SEQUITUR? Duo metuit, ne quis obuius comprehensor
occurrat: & ne quis sui persecutor existat. Iamne ERUMPERE hoc licet mihi gaudium? Aut erumpere, quia
quasi actiuum verbū posuit pro neutrali: ut sit, licetne mihi erūpere hoc gaudium? Nunc est
si exire: Mihi, pro à me. NEMO HOMO EST. Quauis per nemo, homo intelligatur: tamen addidit
homo, ut veteres solent, τὸ ἀρχαῖον μῶν. Erumpere. Vtū me erumpere, pro emittere posuit? An erū-
pere pro exclamare: ut erūpere vocē dicitur, qui exclamat. nā, Pro Iuppiter, dicturus est. NUNC EST
PROFECTO tempus. Ordo & sensus hic est, Nunc est profecto tempus cū perpeti me possum interfi-
ci. Hoc autem cur ipse dixerit, statim subijcit causam. CUM PERPETI ME POSSVM. Animadu-
rendum est quòd si CVM, cōiuncte legeris, quando significat: si separatim, dum significat. Nunc est
profecto. Figurate, ac coniuncte lege sine disunctione. CONTAMINET VITA AEGRITVDI
NE ALIQUA. Mire vitæ crimen ostendit: velut ipsa sit campus, possessioque fortunæ instabilis vario-
rum. SED NEMINEM CVRIOSVM &c. Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur.

QVI ME SEQVATVR. Id cupit gaudens, quod tristibus molestum est. nam contrā Menedemus
grauatur narrare quæ dolet. OBTVNDAT. Odiose instet, ac repetat: molestus, & odiosus sit.

ENECET. ἐνφρονότερον, quàm enicet. QVID GESTIAM. Deest quærens: ut sit, rogitando
obtundat, & enecet quærens quid gestiam. Gestire, est motu corporis monstrare quid sentias. Con-
stat autem à pecudibus ad homines esse translatum. Quid gestiam. Gestire proprie est sensum cor-
poris gestu indicare: quod magis brutorum est animalium. Virgilius, Et studio in cassum videas ge-

Erumpo

Mihi

Nemo ho-

mo

Cum

Obtundere

Enecet

Gestire

Emergere stare lauandi. AVT QVID LAETVS. Propter quid. VNDE EMERGAM. Proprie dixit emergā,
 ut ex lustris atque inhonestis locis, utpote meretricis domo. Cicero, At ne tum quidem emeristi lutulē
 te casō ex naturę tuę sordibus? VESTITVM HVNC NACTVS. Bene nactus dixit: ut qui nō sume-
 ret, nisi suasisset hęc occasio. ADIBO: ATQVE AB EO GRATIAM &c. Sēsus & ordo hic est, adibo,
 atque ab eo gratiam hāc inibo. Gratiam inire, est dare beneficium: ac per hoc alicuius inire gratiam, id
 est amicitia. Ie d hęc est elocutio, gratiam ab eo inibo, pro eius gratiā merebor. Nam AB EO amat Te
 rentius pro EIVS ponere, ut in Andria, Hęc primū animaduertenda ab eo iniuria est, id est eius ini-
 iuria. Inire autem gratiam, est mereri gratiam. Plautus, Inier tamen solidam & grandem gratiam.
 QVID EST QVOD SIGGESTIS? Facete repetit verba eius interrogationis: ut sciat se iam pridem
 esse presentem. QVID SIBI HIC VESTITVS QVAERIT? Facete & figurate dictum est. Iic & ali-
 bi, ut pernoscat quid sibi Eunuchus velit. QVID EST QVOD LAETVS SIS? Vide aliud esse gesti-
 re, aliud latum esse. QVID TIBI VIS? πῶς τὸ Quid mihi velim. SATIN? SANVS? πῶς τὸ,
 Sanus sim, an insaniam. QVID ME ASPECTAS? QVID TACES? His duabus interrogatiunculis
 describit vultū dicturi. O FESTVS DIES HOMINIS. AMICE SALVE. Decet à salutatione inci-
 pere luculente dicturum. Illud autem verisimile est & percussum re noua, & audiendi cupidum imme-
 morem extitisse salutadi. O festus dies. Vtrum quia causa est festi ac lati diei? An quia ipse tantus sit
 quātus est festus dies? O festus dies hominis. Pro, homo festi diei. Sic dicitur etiam scelus homo. En-
 nius, O pietas animi. QVEM EGO VNNC MAGIS. Bene additū magis: ut his amicis se antepositū
 intelligat: quos cum optet videre Chærea, tamen eum magis adeo ut alijs amicis antepositum neminē
 cupit. IMO EGO TE OBSECO HERCLE VT AUDIAS. Bonum compendium ne multa dice-
 ret ad commendandum, ut solet, narrationem futuram. Imo te obsecro hercle ut audias. Bene cōtu-
 lit verba: ut ex his appareat quid agere velit. Ille dixit quęso: hic obsecro. NOSTIN? HANC QVAM
 AMAT FRATER? Quæritur an verisimile sit Antiphoni notam esse Thaidem, quam frater ipse ne-
 sciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, sed famę positam esse: quam famam po-
 tuit ex Phædria & Antipho scire. At verò aliam notitiam negauerat Chærea sibi fuisse cum Thaidē,
 hoc est visus, vultus, oris, & corporis. NOVI, NEMPE OPINOR THAIDEM. Verisimile est hęc
 scire Antiphonem, qui adeo sit familiaris Chæreæ. Et est ordo hic, Noui, nēpe opinor Thaidem. Opi-
 nor Thaidem. Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nomen ablatum est: ut appareat quā nouerit, &
 quā possit assequi quæ dicuntur. FACIEM PRÆDICEM, AVT LAVDEM? Prædicamus, ut res
 sunt: Laudamus extollēdo. Vel prædicamus voce, Laudamus argumētis. QVĀ ME ELEGANS FOR-
 MARVM SPECTATOR SIEM. Elegans spectator est qui sit cūctantis, & fastidiosi iudicii: cui nō quid
 placet facile. Quid ego etus tibi. Ordo hic esse debet, Quid ego eius tibi nunc faciem prædicē, aut
 laudem Antipho: in hac cōmorus sum, cum meisum noris quā elegans formarum spectator siem.
 ut sit sensus, In hac commotus sum: ille scilicet qui, ut scis, formas solet eligere, ac fastidiare pro merito.
 Spectator. Probator, ut pecuniæ spectatores dicuntur. IN HAC COMMOTVS SVM. Non est cō-
 sequens: esset autem, si diceretur, in hac cōmotum me scias. Erit ergo ordo, & sensus qui suprà. PRI-
 MAM DICES SCIO. O fiduciam elegantia, & de alienis oculis iudicare. QVID MVLTa VERBA?
 AMARE COEPI. Ordine egit: nam prius est cōmoueri: inde amare. Et bene nō antē dicit quid aggressus
 fuerit, nisi amoris mentione prælata: quo cogere nihil est infectum cupiētibus. SVBMONVIT.
 Leuiter monuit, & recte, quia ARRIPVI dicturus est. Et totum optime: nam ut non erat boni adoles-
 centis hęc technam reperire: sic ab illo repertā, fuit plane veri amatoris arripere. TACITVS SIS,
 CITIVS AVDIES. In oratione solemus corripere extra ordinē percontātes. Et bene celeritatē promi-
 sit quā facile tenetur auditor. Et mire, tanquā sola interrogatio motē sit. ET PRO ILLO IVBEAM
 ME DEDVCIER. Iubeam amico dixit, tanquā inter honesta sit quod vile sit. & turpe factū plerūq;
 que perseverante impudentia releuatur. QVID EX EA RE TANDEM? Transiit à reprehensione
 facti, ad causam ipsius facti. NVMPARVA CAUSA, AVT PARVA RATIO EST? Sic illata in-
 terrogatio est, quasi ad hanc annuere, & vultu consentire Antipho sit coactus. LAETA VERÒ AD-
 SE ABDVCIT DOMVM. COMMENDAT VIRGINEM. Omnia mire, quod leta, quod abducit, quod
 domum, quod commendat virginem. Specta singula, & mirare virtutem poetæ. hic enim commen-
 dandus est locus erroris initium continens apud Thaidem * conuiciū. TIBI
 NE. Non interrogat, sed miratur. SATIS TVTO TAMEN. Quid hic facit TAMEN? Vtrum
 hoc, & si meretrix, tamen satis tuto agit? An, & si Chæreæ: satis tuto tamen: quia nullus accedet
 alius? EDICIT. Edicimus, * iubemus: vel iure * dicimus. edicta enim,
 imperatoris sunt. ET MIHINE ABSCEDAM, IMPERAT. Certe nullus vir accedit. MA-
 NEAM SOLVS. Remaneam, perseveremque in loco. ac per hoc sim MISER, utpote dono da-
 tus, & serviens meretrici. & est ἀγῶνα. EGO INQVIT AD COENAM HINC EO. μίμνησις, ad im-
 prudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit secunda de custode eunuchō. ABDVCIT SE
 CVM ANCILLAS. Memoriter nam dixerat abiens, Vos me sequimini. ΠΑΥCAΙ QVAE CIRA
 CA ILLAM ESSENT. Relictæ nonnullæ ut lauari possit eavirgo quæ sub vitij huius occasione nuptia
 ra est. hoc enim totum sic inducit Poeta, ut non abhorreat à legitimis nuptijs, in ea præsertim quæ
 vxor futura est. MANENT. Pro remanent, ἀπαίσεις. NOVITIAE PVELLAE. ἀνέσεις nos
 uitæ, & puellæ. CONTINVO HAEC ADORNANT VT LAVENT. Hęc pluraliter, pro hæ: ut
 g. iij.

in Phormione, Hæc illæ erant itiones. Adornant autem, ex medio significato pro apparant. **DVM** Adornare
APPARATUR. Impersonaliter dixit. & dū apparatur, pro dum apparetur. & **SEDET** pro sedebat.
 Virgo in **CONCLAVI** sedet. Conclauē, est separatio locus in interioribus tectis: vel quod intra eū
PICTAM. Bene accedit repente pictura ad horramenta aggrediendæ virginis: ideo, quia non ad hoc
 venerat Chærea vt continuo vitaret puellam, sed vt videret, audiret, essetque vnā: cum nihil amplius
 cogitaret, ausus incitatusque dum picturam cerneret. **IOVEM QVO PACTO.** Mira inuentio, qua
 hæc pictura domui tribuitur meretricis aduersus omnium pudicitiam, contra parsimoniam,
 contra dignitatem, contra pudicitiam. **MISISSE AIUNT.** Bene aiunt: & quia fabula est, & quia
 tam turpis Ioui, quam apria meretrici. **QVO PACTO DANAEMISISSE AIUNT QVONDAM**
INGREMIVM IMBREM AVREVM. Quæ aptior pictura domui meretricis ad amatorum illecebras,
 quam hæc quæ exemplum continet amoris, & amoris puellæ, & amoris ad Iouem pertinentis: & amo-
 ris non gratuiti, nec paruo propositi, sed auro in gremium fluente venalis. Tum quod in gremiū Da-
 nae etiam ipse Iuppiter, vt splendidus imber illabatur: nōne videtur meretrix dicere adulescentu-
 lis illam corporis partem auctore Ioue velut inauratam fuisse? Imbrem autem. Nō rorem, vel plu-
 uiam, sed imbrem addiderat. o avaritiā Meretricis. **EGOMET QVOQVE ID SPECTARE COE-**
PI. Moris est ad id oculos vertere quod videmus: & eum quem aspicimus, intueri. **IAM OLIM**
ILLE LVDVM. Bene, non scelus, sed ludum dixit. **IMPENDIO.** Id est magis magisque luserat. &
 luserat ludum, vt Hunc oro sine me furere ante furorem. figura *δεχαισμός*. **DEVM SE IN HOMI-**
NEM CONVERTISSE. Philosophice nunc Terentius demonstrat quam cladem moribus hominū,
 & ciuitatibus afferat figmenta poetarum, cum exempla scelerū afferant peccaturis. **ATQVE PER**
ALIENAS TEGVLAS. Hic apparet Iouem separatim, separatim aurum fuisse pictum. Deum se
 in hominem conuertisse. Vtrum quia Iuppiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis,
 non pro Ioue aurum? An **IN HOMINEM**, id est in hominis audaciam, atque flagitia? Atque per
 alienas tegulas. Satis comico caractere locutus est, & pressio stylo. **VENISSE CLANCVLVM PER**
IMPLVIVM. Hæc omnia non vt difficultia factu, sed vt humilia & Ioue indigna proferuntur, vt me-
 rito sequatur, Ego homuncio hoc non facerem, quod non solum nō Ioui, sed ne homini quidem, nisi fu-
 ri, aptum erat? **FVCVM FACTVM.** Id est, vt fucum faceret, hoc est insidias & fraudem. **Fucum,**
 astutā fraudem. & mulieri pro femina. **QVI TEMPLA CAELI SVMMO SONITU CONCVTIT.** **Templa caeli.** Se-
 Ab autoritate personæ, vt sit in exemplis. **Sonitu cōcutit.** *παράδειγμα* de Ennio. **Oratorie,**
 tentia tragica: sed de industria, non errore. **EGO HOMVNICIO HOC NON FACEREM.** **DVM**
 vt Iouē extulit, ita detraxit sibi: vt puta, Ille est deus, & magnus: ego nō homo, sed homuncio. **DVM**
HÆC MECVM REPVTO, ACCERSITVR LAVATVM. Seruauit ordinem nuptiarū: & proprio ver-
 bo, quasi de nuptura dixit **ACCERSITVR.** vt alibi, Quam mox virginem accersio? Nam ipse illam est **Accerso**
 habiturus vxorem. **Dum hæc mecum reputo.** Hic ostendit non sibi primum hæc nunc in mentem
 venisse, sed tunc etiam cogitata cum esset in domo meretricis. **IT. LAVIT. REDIT.** *οὐτοπόρις*
 qua solet, vititur. **DEINDE ILLAM IN LECTOILLAE COLLOCANT.** Vide an aliquid deest ita
 legitimis nuptijs: nā & ipsum verbum **COLLOCANT**, propriū est, & ascribitur pronubis. **STO**
EXPECTANS, SI QVID MIHI IMPERENT. *ἐλπίτης* non enim dixit stabā. **Expectās, desyderans.** **Expectare**
 Et mire omne tēpus executus est salua veritate, in qua Virgilius negligens inuenitur, cū post occisum
 Mezentium, nō facta noctis mēione, statim intulit, Oceanum interea surgens aurora reliquit. **CAPE**
HOC FLABELLVM. Præclare nō sensum, sed verba ipsa per *μήνην* induxit, per quā puellaris error
 exprimitur. **VENTVLVM HVIC SIC FACITO DVM LAVAMVR.** Demonstratiuum, & gestu ex-
 plicandum. **Cape hoc flabellum:** & ventulum huic sic facito. Quam particulatim, cum qua diligen-
 tia, & *λεκτικῶς* iubet, quasi nouitio & imperito? **VBI NOS LAVERIMVS.** Vide vsum verbi tam
 cito variatum, dum lauamur: & vbi nos lauerimus. **ACCIPIO TRISTIS.** Id est, tristi similis: vt,
 Nanque vt cōspectu in medio turbatus inermis Constitit. **SI VOLES LAVATO.** Quasi satil faciēs
 tis est, cum solum illum relinquunt cum virgine. **Accipio tristis.** Bene tristis, tanquam aliud magis
 vellet, hoc est lauare, aut ludere: metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio. **OS TVVM IMPV-**
DENS. Licet iocanti & amico conuicium iocunde facere. **QVI ESSET STATUS.** **Status,** corpori **Status**
 ascribitur: Status, ad habitū refertur. Ergo status est *σχῆμα*: Status, longitudo corporis. **TE ASI-**
NVM TANTVM. Quia hoc ministerium, delicatiorum seruorum est. **OMNES PRORVNT SE.** *σχῆμα* **Priorum**
 Verbo neutrali quasi actiuo vsus est. **VBI ABSVNT.** Vbi, & tēporis & loci potest esse. **INTER** **Limis**
 EA SOMNVS VIRGINEM OCCVPAT. Vtpote compressam somno, & oblectatam flabello, atque ab
 Eunuchō nihil metuentem. **EGO LIMIS ASPECTO.** Limis, si nominatius singularis est, transuer-
 sus significat: si septimus pluralis, deest oculis. Nam limis, est transuersus: vnde limen dicitur quoque videt,
 quod ingrediētibus exētibūque trāuersum est. Quū igitur dissimulat homines se videre quod videt,
 & non recta facie, sed transuersa intuetur: limes dicuntur aspicere **SIC PER FLABELLVM CLAN-**
CVLVM. Sic, *λεκτικῶς* est, & necessario additū. nā & limis, & per flabellū sine demonstratione parū intel-
 ligitur. **Limis aspecto.** Cū limi dicatur obliqui generaliter: hoc tamē pprie de oculis dicitur. **PES-**
SVLVM HOSTIO OBDO. Scilicet vt amoueret, arceretque auxiliū virginis. **QVID TVM FATVE?**
 Quid enim præter vitii superest, vbi amator est adolescēs, & virgo dormiēs & inclusa? Grate explicata

narratio est, quā audientis curiositas finit, & cuius in extrema parte maior attentio est. FATEOR. Me fatuum qui hoc quæsierim, subauditur. AN EGO OCCASIONEM MIHI OSTENTATAM, TAM BREVEM, TAM OPTATAM, TAM INSERATAM. Vide quāta dixerit: nō voluntatē, sed occasionem: nō, animaduersam, sed ostentatā: non hanc, sed tantam: non angustam, sed breuem: non appetitam, sed exoptatam: nō repentinam, sed inseratam. Et bene inseratam: aliud enim sibi promiserat, ut suprà diximus, non quod pictura occasioque persuasit. TVM POL EGO IS ESSEM. Eunuchus scilicet. SANE HERCLE VT DICIS. Deest, ita est. SED INTERIM DE SYMBOLIS? Bene memor est personæ quam induxit, Poeta, per hanc interrogationem. Sed interim de symbolis? * FRUGI ES. Vtilis, & necessarius: ut fruges humano generi. Frugi est ergo, in quo est aliquid quo fruamur, id est vtamur. DISCVM. Nomen est propriū Discum. SED TANTO OCYVS PROPEREMVS. Properemus dixit pro ambulemus. MVTA VESTEM. Hęc δὲ κομιὰ est ad id, quod in domū Thaidis rediturus est Cherea. VBI MVTEM? Vultu ostēdit quod subaudiatur, NESCIO. NAM DOMO EXVLO. Deest, prope, aut veluti: ut sit, prope iam exulo. Exulo duobus modis dicitur, & de loco in quo exul est, & de loco ex quo eiectus est. NVNC METVO FRATREM. Causas ostendit, cur domo penitus veluti exulet. PATER NE RVRE REDIERIT. Præparatur iam interuentus senis: & est ἐγγυα ad superiora. nam & hic METVO est subaudiendū. IBI PROXIMVM EST. Hoc est domus mea. RECTE DICIS, EAMVS. Ipsa verba quodā modo festinationē sonāt. QVO FACTO PORRO. Porro, postea, deinceps.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

DORIAS.

T A me dij bene ament: quātū ego illū vidī, nōnihil timeo misera,
I Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Militem rogat, ut illum admitti iubeat: ille continuo irasci,
Neque negare audere. Thais porro instare, ut hominem inuitet.
Id faciebat retinendi illius causa: quia illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis: mansit ibi: illa cum illo sermonem occipit.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulum,
Vult facere contrā huic ægrè. heus inquit, puer Pamphilam
Accerere, ut delectet hic nos. illa exclamat, minime gentium.
In conuiuium illam: miles tendere inde ad iurgium,
Interea aurum sibi clām mulier demit: dat mihi ut auferam.
Hoc est signi, vbi primum poterit, se illinc subducet scio.

T A MEDII BENE AMENT. Ea persona quæ sita est, quæ terribilem credat militem: & eo magis in experiēdo vanus ac ridiculus esse possit. Ita me dij bene ament. Hoc loco quid post scenā gestū sit, hoc est in cōuiuiū militis, ancilla demonstrat: ut iam quæ in proscenio agatur, ex his possimus agnoscere. NE QVAM ILLE HODIE INSANVS. Illū, & ille insanus, sic effertur, ut omnibus insuauis miles esse noscatur. NAM POSTQVAM ISTE ADVENTIT. Instanter admonet, qui scilicet sit Chremes. MILITEM ROGAT. Et hoc quasi de odioso, militē dixit, non Thraionem. CONTINVO IRASCI. Ut rivali. NEQVE NEGARE AVDERE. Ut amice posceti. INSTARE, VT HOMINEM INVITET. Vide impudētiā meretricis. primū perit ut iubeat eū admitti: postea ut inuitet, quod est maius. ID FACIEBAT RETINENDI ILLIVS CAUSA. Admonet spectatōrē, ne existimet alteri rivali iniuriā fieri Phedriæ. Et simul est hic προσηγορία virginis agnoscendā, Inuitat tristis. MANSIT IBI. Adolescens scilicet. & mansit, proremoratus est, id est accubuit, nec recessit MANSIT significat. Simile est, Māsit, passus est. Sic Chremes mansit, immoratus * conuiuiū necessitate discessit accipiendus est. TRISTIS. Inuitus, non libenter: Ut ecōtrario Virgilius, Vobis lætus ego hunc candentem in littore taurū Constituam ante aras, voti reus. Et accipio tristis, eodem modo SERMONEM OCCIPIT. Sermonem, collo-

Frugi est.
Discum.
Properare.

Exulo.

Porro

Maneo

Tristis
Sermo

quum dicit. **ADDUCTVM AEMVLVM.** Plus dixit adductum, quàm admissum, & simul quia vi-
debat furibundū Chremem, & totū crimen reuocat ad Thaidem. & hæc est causa cur à milite in eius
domo nullam rixam patiat̃ur Chremes. **HVIC AEGRE.** Huic Thaidi, nō, adducto. **HEVS, IN-**
QVIT, PVER. Hic ostenditur quod suprà apparatū est. **ACCERSE PAMPHILAM.** Non, pro-
uoca: sed, accerse: quia non est aptum militi. **VT DELECTET HIC NOS.** Quasi dicat, quod hæc
non facit: sed delectare, fidicinē est: quia suprà de illa dixerat, Et fidibus scire. Et bene **HIC:** quasi in-
suauiter nūc tractemur. **ILLA EXCLAMAT.** Nō respondit, inquit: sed, exclamat. **MINIME**
GENTIVM. Hoc magis mirū, minime gentiū, quàm nusquā gētiū. **IN CONVIVIUM ILLAM:**
ἐμφατικῶς. Vt, Cantando tu illum? **Illam.** Deest, accersas: & est figura ἀποσιώπῃς. **MILES**
TENDERE. Proprie dixit tendere, quod significat pertinacem contentionem. **Virg.** Vasto certamine
tendūt. **INDE AD IVRGIVM.** Subauditur, ventum est. **INTEREA AVRVM SIBI CLAM-**
MYLIER DEMIT. Ne aurum pro virgine, quod retinebat, amitteret. vel aurū demit, vt esset ad fu-
gam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, non Thaidem: vt ostenderet malitiā se-
xus. **HOC EST SIGNI, VBI PRIMVM POTERIT.** Ad quam rem signi? Vtrum hoc est signi,
Quamobrem metuam ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim Thaidi? An hoc est signi,
Vnde scio quod vbi primū poterit, se illinc subducat. Erit igitur subaudiendū sic, **VNDE & QVOD:**
vt sit, vnde scio, quod vbi primum poterit.

ACTVS QVARTI SCENA SECVNDA.

PHAEDRIA.

VM RVS EO, coepi egomet mecum inter vias,
D Ita vtsit, vbi quid in animo est molestiæ.
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam longe iam abieram.
Cum sensi, redeo rursus male verò me habens,
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constitui.
Occepi mecum cogitare, Hem, biduum hic
Manendum est soli sine illa: quid tum postea?
Nihil est. quid nihil? si non tangendi copia est,
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc est, quod timida subito egreditur Pythias?

VM RVS EO, COEPI EGOMET. Hic nūc causa narratur, cur statim in urbem redeat Phæ-
dria, qui discesserat abfuturus biduum ad tollendum iurgium militis, & importune redit.
Dum rus eo. Iam tempus est reuocadi in scenam Phædriam, postquam acta sunt omnia,
quæ illius absentiam desiderabant. **COEPI EGOMET MECVM.** Ordo, Coepi aliam rem ex alia re
cogitare. **INTER VIAS.** Figurate, & noue inter vias. **ET EA OMNIA IN PEIOREM PAR-**
TEM. Vtrum subaudiatur, cogitare: an ibant, aut vergebant, aut quid tales? **DVM HÆC PVTO.**
Id est existimo. vt Virg. Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquā. Et est ἀφ' αἰτίας, pro repu-
to. Putamus enim instatia: Reputamus præterita. **VBI AD IPSVM VENI DIVERTICVLVM.**
Diuerticulū, est vbi iter de via flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de iti-
nere diuertendū sit. **CONSTITI.** Plus est nūc scientē stetitisse, quàm præterisse nescientē. **HEM,**
BIDVVM HIC MANENDVM EST. Interiectio laborantis animi. **BIDVVM** sic pronuntia, vt lon-
gum, nimirūque tempus. Tum deinde **HIC,** tãquā in loco solo, atque tristi. **SOLI SINE ILLA:**
Aut sine alio oblectamento? Sine illa. Satis amatorie. Sine illa. Iam causa est cū biduum grauetur
loco tristi, cur solatium conquirendum. Sunt autem qui idem putent soli esse, & sine illa: vt sine illa
ἐξ ἡμετέρας eius sit, quod dixerat. **SOLI.** **NIHIL EST.** Quid nihil? Amantium disputationes in-
termiscunt quædam consilia sanæ mentis, quæ tamen statim resurgentis amoris seuitia deuincuntur.

Adduci

Minime gen-
tium.

Tendere

Inter vias.

Putare

Reputare

Diuerticulū.

Hem

Biduum

EHO, NE VIDENDI QUIDEM ERIT? Eho, ridicule additum: tanquam omnino non secum loquatur, sed cum altero. SALTEM HOC LICEBIT. Bene bis dictū licet licebit: quasi de re magna loquatur. totum ergo amatorie. CERTE EXTRÊMA LINEA. Et hoc recte: quia quinque lineæ perfectæ sunt ad amorem. Prima visus, secunda loqui, tertia tactus, quarta osculari, quinta coitus. An sic dixit extrêma lineæ, quemadmodum dicatur longis lineis quid fieri? id est de longinquo. AMARE HAVD NIHIL EST. Amate modo frui amore dicit. Plautus in Bacchidibus, Prius hic adero, quàm te amare definā. Et, Sine te amem. VILLAM PRAETEREO SCIENS. Sciens quidem, sed non minus amator quàm prius. SED QUID HOC EST, QVOD TIMIDA SVBITO EGREDITVR PYTHIAS? Ex his verbis persona in scenam veniens, & locutura describitur. & Timida, modo ægra, turbata, cōmota. Plautus, Manum ex mari timide. Et hic ipse, Vxorem inquit Philumenam pavitare nescio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euentū est: ut, Addidit se sociam, timidissimæ superuenit AEgle.

ACTVS QVARTI SCENA TERTIA.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

PY. BIEGO illū scelerosum misera atque impiū inueniā? aut vbi querā!
 V Hocine tā audax facinus facere esse ausū? PH. perij, hoc qd sit vereor.
 PY. Quinetiam insuper, scelus, postquā ludificatus est virginem.
 PH. Vestem omnem misere discidit: tum ipsam capillo conscidit.
 PY. Hem. PY. qui nunc si detur mihi.
 PH. Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
 PH. Nescio quid profecto absente nobis turbatum est domi.
 PY. Adibo: quid istuc? quid festinas, aut quem queris Pythia?
 PH. Hem Phædria, egon? quē querā? abī hinc quō dignus es cum donis
 PY. Tuis tam lepidis. PH. quid istuc est rei?
 PY. Rogas me? eunuchū quem dedisti nobis quas turbas dedit.
 PH. Virginem quam herē dederat dono miles, vitiauit. PH. quid ais?
 PY. Perij. PH. temulenta es. PY. vtinam sic sint, qui mihi male volūt.
 D. Hau obsecro mea Pythias, quid istucnam monstri fuit?
 PH. Insanis: quī istuc facere eunuchus potuit? PY. ego illum nescio
 Qui fuerit. hoc quod fecit, res ipsa indicat.
 PH. Virgo ipsa lacrymat: neque cum rogitas quid sit, audet dicere.
 PH. Ille autem bonus vir nusquā apparet: etiam hoc misera suspicor,
 Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mirari satis
 Quid ille abire ignauos possit longius, nisi si domum
 Forte ad nos redierit. PY. vise amābo num sit. PH. iā faxyo scias.
 D. Perij, obsecro tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.
 PY. At pol ego amatores audieram esse mulierum eos maximos,
 Sed nihil posse: verum misera non in mentem venerat.
 Nam illum aliquō concludsem: neque illi commississem virginem.

BI EGO ILLVM? In hac scena operæ pretiū delectationis est spectatoribus ex querela ancillæ Thaidis, atque errore Phædriæ. Vbi ego illum? Hoc initio ostenditur tanquam persequentem fugientem, progressam esse personam. SCALEROS VM. Scelerosus est mulcorū: Scelustus, vel vnus. Scelerosus, proprie autor est sceleris: Sceleratus, in quo scelus sit constitutum, vel

commisum. SCELEROSVM ATQVE IMPIVM. Scelerosum in Thaidem, Impiū in virginem. AVDAX FACINVS FACERE. Facinus facere, figura ἀρχαϊσμός. HOC QVID SIT, VEREOR. Pro duobus vñ dixit, scilicet vereor, pro & nescio, & vereor. QVINETIAM INSVPER. Accusatio facti. SCELVS. ὁ ὕψιστος. Plus enim est scelus quā scelestus. Vt Lucilius, Carcer vix carcere dignus. POSTQVAM LVDIFICATVS EST VIRGINEM. Argumentū ab his quæ sunt post negotium gesta. Et mire, Postquam ludificatus est, discidit, dixit: cum ille videlicet, dum virgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expressit vitium illatū virgini ab eo quidem, qui vitare iam posset: sed tamen eiusmodi adolescētulo, cuius propter teneras adhuc vires ad explendam venerem longiore noxa aduersus virginē vtendū fuit. Nā ideo, præter occasionē familiæ discēdētis, tempus, locus, & cætera attributa negotio, etiam somnus virginem opprimens adiuuat Chæreā. Et mire ludificatus potius, quā complexus est, aut tale aliquid quod amorē indicaret. VESTEM OMNEM MISERE DISCIDIT. Adeo vt non amore fecerit, sed iniuria. Et vide, vt ex his appareat multū virginem reluctatam esse.

TVM IPSAM CAPILLO CONSCIDIT. Multo melius, quā si diceret, capillum illi cōscidit. VT EGO VNGVIBVS FACILE ILLI IN OCVLOS INVOLEM. Nonne credis Pythiam id comminari quod à virgine minus factum sit? quod, quia puella, non potuit. VNGVIBVS. Quibus armatur hic sexus. In oculos. Quasi amator. VENEFICO. Mutanti homines, & ex virginibus mulieres facient. An venefico, amator? quia amor, venenum occultum est, vt Virg. Occultū inpires ignem, fallatq; veneno. Et, Longūmq; bibebat amorem. ABSENTE NOBIS TVRBAS. TVM EST DOMI. Aut subdistinguentū est, & subaudiendū me. aut ἀρχαϊσμός figura est, absente nobis, pro nobis absentibus. Pomponius, Sine ergo istuc, præsentē amicis inter cenam. Varro in Marcellum, Id præsentē legatis omnibus, exercitū, pronuntiat. Absente nobis. Cū sic dicit, pro præpositione ponit absente: ac si diceret, coram amicis. QVID FESTINAS? Properas, turbas, & trepidas? Sallust. Festinantibus in summa inopia patribus. EGON? QVEM QVAERAM? Deest rogas.

EUNUCHVM QVEM DEDISTI NOBIS QVAS TVRBAS DEDIT. Aut ἀντιθέσις, vt, Urbem quam statuo, vestra est. Aut QVEM, cū interrogatione pronuntiandū: vt sit, qualem. Eunuchum quem dedisti. Quidam volunt QVEM distinguere, quasi dicat qualem: sed nesciunt hac figura multum veteres vsos esse. Eunuchū enim ad dedisti verbum, retulit. Nunc ergo addit propter aliud ἀξίωμα assumendū extrinsecus, is eunuchus. Nam quotiens vno nomine, aut pronomine diuersæ declinationis enuntiationes comprehenduntur, necesse est quod alteri accommodatum fuerit, ab altero discrepare. Quem dedisti quas turbas. Et QVEM, & QVAS sic accipe, quasi dixerit, qualem Eunuchum, & quales turbas. QVID AIS? Hoc admirantis est, magis quā interrogantis.

LENTA ES. Ebria: à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo quod tentaret mentem, id est labefactaret. Virg. Tenuisque Lagæos Tentatura pedes olim, victuræque linguæ. VITIENAM SIC SIENT QVI MIHI MALE VOLVNT. Bene non, ebriam esse, in maledictum vertit: quasi verò temulentam esse, felicitatis sit. An non negat se esse ebriā, sed non vino, verum malo ebriam vult intelligi? MEA PYTHIAS. Mea, & meatu, & amābo, & alia huiusmodi, mulieribus apta sunt blandimenta. QVID ISTVC NAM MONSTRI FVIT? Quippe monstrum est, & recte monstrū est. Et ordo est, Quid nam istuc monstri fuit? QVI ISTVC FACERE EUNUCHVS POTVIT? Istuc facere, honestius apud puellam, quā si vitare dixisset: & potest videri aliquid nutu significare. EGO ILLVM NESCIO QVI FVERIT. ὁ ὕψιστος. Bene ostendit quid chī nomen, vt vitasse virginē obtinere possit. VIRGO IPSA LACRYMAT. Nunc ostendit quid fecerit: & ostendit argumentis. NEQVE CVM ROGITES QVID SIT, AVDET DICERE. Quid si verberatā esset? sed non puderet queri. Hæc autem iniuria apud virginem non habet nomen.

BONVS VIR. ὁ ἁγνός. non enim iam eunuchus. NVSQVAM APPARET. Nescias vtrum fuga eius queratur, an culpa. sed constat hæc argumenta esse, quod ipse virginē vitauerit. VIR. Bene VIR: quia hoc illum esse contendit. ETIAM HOC MISERA SUSPICOR. Bene ETIAM: qui & hoc suspicatur, virginem vitiatā. NEQVEO MIRARI SATIS. Bene hic omnes suspiciones ad eunuchum quem nouit, reuocat. nescit Chæreā siquidem hunc esse. Et mira locutio, pro eo quod est, nescio. Nequeo mirari satis quo ille abire ignauus possit longius. VISE AMABO NVM SIT. Domi subaudiendum est, aut, num sit quod dicis. SED NIHIL POSSE. Vt voluntatis rei sint, non etiā facti. VERVM MISERAE NON IN MENTEM VENERAT. Non, nihil posse eos, sed amatores esse maximos. ad partem enim sententiæ pertinet quod dicit. Nō in mentem venerat: non ad totū, quod audiuisse se dudum. Etiam nisi penitus negatiue consyderaueris, con- trouersia inerit. si enim nihil posse audieras, quid est quod in mentem non venerit vt vitares? Vtrum igitur amatores mulierum esse maximos audieras? quod ipsum, vitandum fuit. Neque enim hoc satis est ad pudiciā, stuprū vitasse, cum impudica fieri vel solo osculo possit, quam omnino integram & illibatam velis. An verum, non erit coniunctio, sed nomen: vt illud quasi falsum audierit: hoc autē, quod verum inuentum est, non ipsa suspicata sit. Nam in mentem venire, non reminisci tantum, sed etiam cogitare significat. Sic Cicero, In mentem tibi non venit causam publicam sustinere. id est non cogitas, non suspicaris. Verum miseræ. Si VERVM pro cōiunctione accipimus, subaudiendū erit, amatores mulierum eos esse maximos. In mentem nō venerat. Non, quod audieram: sed, quod hic

Facinus facere
Scelus

Conscidit capillo

Veneficus

Absente nobis
Præsentē amicis
Festinare Eunuchum
quē dedisti

Temulentus
Temerum

Mea, Meatu
Amābo
Monstrum

Nequeo mirari satis

Verum
In mentem
venire

fecit. An nō aliud in mentem venerat? non, scilicet facturum fuisse quod fecit? Non in mentem venerat. Aut non erat cogitatum: aut non eram recordata. NAM ILLVM ALIQVO CONCLVSSEM. Mire conclusissem dixit, vt ſauam feram. ſic alibi, Concluſam hic habet vxorem ſauā. NEQVE ILLI COMMISSEM VIRGINEM. Si vel amatorem tantum meminifſem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA. DORVS. PYTHIAS. DORIAS.

- PY. XI foras ſceleſte: at etiam reſtitas?
 E Fugitiue prodi: male conciliate. DO. obſecro. PH. oh,
 Illud vide os vt ſibi diſtorſit caruſex.
 Quid hucreditio eſt? quid veſtis mutatio eſt?
 Quid narras? paululum ſi ceſſaſſem Pythia,
 Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.
 PY. Habesne hominem amabo? PH. quid nī habeam? PY. o factum bene.
 D. Iſtuc pol verò bene. PY. ubi eſt? PH. rogitas? non vides?
 PY. Videam obſecro, quem? PH. hunc ſcilicet. PY. quis hic eſt homo?
 PH. Qui ad vos deductus hodie eſt. PY. hunc oculis ſuis
 Noſtrarum nunquam quiſquam vidit Phædria.
 PH. Non vidit? PY. an tu hunc credidiſti eſſe obſecro
 Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem. PY. hau,
 Ne comparandus hic quidem ad illum eſt: ille erat
 Honeſta facie, & liberali. PH. ita viſus eſt
 Dudum, quia varia veſte exornatus fuit.
 Nunc eò tibi videtur ſœdus, quia illam non habet.
 PY. Tace obſecro, quaſi verò paulum interſiet.
 Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
 Quem tu verò videre velles Phædria.
 Hic eſt vetus, viētus, veternoſus, ſenex,
 Colore muſtellino. PH. hem quæ hæc eſt fabula?
 Eo redigis me, vt quid egerim egomet neſciam.
 Eho tu num ego te? DO. emiſti. PY. iube mihi denuo
 Reſpondeat. PH. roga. PY. veniſtīn' hodie ad nos? negat.
 At ille alter venit annos natus ſedecim,
 Quē ſecum adduxit Parmeno. PH. agēdū hoc mihi expedi
 Primum: iſtam, quam habes, vnde habes, veſtem? taces?
 Monſtrum hominis, non dicturus? DO. venit Chærea.
 PH. Fraterne? DO. ita. PH. quādo? DO. hodie. PH. quā dudū? DO. modo.
 PH. Qui cum? DO. cum Parmenone. PH. norāsne eum prius?
 DO. Non, nec quis eſſet, vnquam audieram dicier.
 PH. Vnde igitur fratrem meum eſſe ſciebas? DO. Parmeno
 Dicebat eum eſſe: is dedit hanc mihi veſtem. PH. occidī.
 DO. Meam ipſe induit: poſt vnā ambo abierunt foras.

PY. Iam satis credis me sobriam esse, & nihil mentitam?
 Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc bellua,
 Credis huic quod dicat? PY. quid istī credam? res ipsa indicat.
 PH. Concede istuc paululum. audin' etiam nunc, paululum? sat est.
 Dic dum hoc rursus, Chæreā tuam vestem detraxit tibi?
 DO. Factū. PH. & ea est indutus? DO. factū. PH. & pro te huc deductus est? DO. ita.
 PH. Iuppiter magne, o scelestum, atque audacem hominem. PY. vā mihi,
 Etiam nunc non credis indignis nos esse irrisas modis?
 PH. Mirum nī tu credas quod iste dicat. quid agam nescio.
 Heus tu negato rursus. possūne hodie ex te exculpere
 Verum? vidistī fratrem Chæreā? DO. non. PH. non potest sine
 Malo fateri, video. sequere hac, modo ait, modo negat.
 Ora me. DO. obsecro te verò Phædrīa. PH. I intro. DO. hoī, heī.
 PH. Alio pacto honeste quo modo hinc abeam nescio.
 Actum est siquidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?
 PY. Parmenonīs tam scio esse hanc technam, quā me viūere.
 D. Sic est. PY. inueniam hodie parem vbi pol referam gratiam.
 Sed nunc quid faciundum censes Dorias? D. de istac rogas
 Virgine? PY. ita, vtrum taceāne, an prædicem? D. tu pol si sapi's.
 Quod sis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis.
 Hac re & omni te turba euolues, & illi gratum feceris.
 Id modo dic, abisse Dorum. PY. ita faciam. D. sed videōn' Chremen?
 Thais iam aderit. PY. quid ita? D. quia cum inde abeo, iā tum inceperat
 Turba inter eos. PY. aufer aurum hoc. ego scibo ex hoc quid fiet.

XI FORAS SCELESTE. Iocundus error, in quo non dubitet Phædrīa ipsum esse qui quæ-
 ritur: verum insuper sic aggreditur tanquam sit ipse. SCELESTE. Quale est, scelestum ap-
 pellari qui nihil sciat. RESTITA? Necessario restitat, qui miratur se protrahi. FUGI-
 TIVE. Et scelestum, & fugitiuum increpat, in hunc crimen transferens Chæreā. MALE CON-
 CILIATE. Opportune adolescens hic exprobat munus magno emptum. Male, magno significat: vt
 Plautus in Amphitrione, Hæc mox scita est exercendo scorto conducto male. Ergo male conciliate,
 magno empte significat. nā omnis conuentio, conciliatio nominatur. Conciliatū ergo, magno emptū.
 OS VT SIBI DISTORSIT. Et hic memor adolescēs insinuādī muneris, dicit illū sibi os distorsisse
 qui natura sit pulcher. Os autem dicimus illi distorquere, quē natura pulchrū deturpamus. QUID
 HVCREDITIO EST? Elegāter ei reditio obijciatur, qui reueta loco se nō mouerit. QUID VESTIS
 MUTATIO? Sic veteres, Plaut. in Trinūmo. Quid tibi interpellatio, Aut in consiliū huc accessio est?
 Cæcilius ἀπαγομένη. Quid tibi aucupatio est argumentū, aut de meo amore verbificatio est patris?
 Quid vestis mutatio? Nā liberi vestē habebat, vtpote Chereę: serui verò atq; eunuchi disposuerat.
 PAULVLVM SI CESSASSEM PYTHIA. Familiare est iratis auertere se ad aliam personā ab
 ea, in quam commoueantur. ITA IAM ADORNABAT FUGAM. Vt suprā, Adornant vt la-
 uent. HABES NE HOMINEM AMABO? Hæc omnia Pythias cernens eunuchum, loquitur.
 id enim erit iocundum vt quærat illum quem videt. QUID NI HABEAM? Quid nī, quid nisi.
 Hoc est, cur non habeam? VBI EST? Dorionem contemplata, dicit, Vbi est? quia non ipsum, sed
 alterum nouit. ROGITAS? NON VIDES? Stomachatur vterque errans mirifice: illa, quod eunu-
 chum credidit, Chæreā videns: hic, quod eunucho obiecit quod commisit Chæreā. HUNC SCI-
 LICET. Hic iam tangens eunuchū, dicit Phædrīa. HUNC OCVLIS SVIS NOSTRVM NVS-
 QVAM QVISQVAM VIDIT. ἀεὶ αἰσμός est figura, pro nostrum, vel nostrarum, id est quæ fami-
 liæ nostrę sunt: vt parum sit non vidisse Thaidem, nisi addatur, ne familiarū quidem vllam esse, quæ
 hunc viderit. Quisquam. Antiqua locutio est. NON VIDIT. Totidem, isdēmq; verbis repetit.
 Et interrogatio stuporem admirantis ostendit, & iam veluti consentientis. NANQVE ALIVM

Scelestus
Restitatur

Male
Conciliatus

Os distortum

Adornare

Quid nī

Noster

Quisquam

HABVI NEMINEM. Bene, ad illud quod ait, An tu hunc, quasi ex multis. HAV, NE COMPA
RANDVS HIC QVIDEM EST. Hau, interiectio est cōturbatæ formæ, nec cōstātis sibi. ILLE
ERAT HONESTA FACIE ET LIBERALI. τῷ ἰδιωτισμῷ ERAT, quasi de mortuo: aut qui
non est, scilicet Thaidi, quia fugit. Honesta facie & liberali. Commode descriptus est Chærea.

NVNC EO TIBI VIDETVR FOEDVS. Facete, videtur fœdus, non enim est. TACE OB
SECRO. Apre dictū est tace, fœmineo stomacho, quasi impudenter assistenti formæ improbæ, & ar
gumenta inaniter pertinaciterq; inuocanti. Tace obsecro. De consuetudine dictum est tace, & be
ne additur obsecro: ne tace ipsum, videatur iniuria. QVEM TV VERÒ VIDERE VELLÉS
PHAEDRIA. Commota aduersus Phædiam, cogitur eum laudare, cui irata est: & ideo totum calli
de. Quem tu verò videre. Facete, quasi nec hunc, nec ipsum qui misit, conspectum velit. Quem
tu. Quem, talem, & breuiter forma eius laudata est: cum prolixius illius sit describenda deformitas.
Quem tu verò videre. Verò, pulchre. Pulchre enim est cuius forma, nec odium, nec conuitiū com
meruit. Lucilius in satyra. * ex facie florem delegeris. Quem tu videre. Quare tu?

an quia iste iam non velit videre, iratus scilicet ob vitiatam virginem? An tu, quasi spectator elegans
formarū, & qui amator sis Thaidis? HIC EST VETVS, VIETVS, VETERNOSVS, SENEX. Sic
hoc totū pronuntiandū, quasi irascatur huic, propter quē laudauerit Chæreā. Viētus. Mollis, flacci
dūsq; & flexibilis corpore. vnde & vimina & vimenta, & vites, & vietores dicuntur. & viere, religa
re dicitur: quia vietis virgis magis religare possumus quidlibet. Lucretius, Araneę, dixit, vietā vestē,
id est puti mollitia præditam. Vetus. Ad vituperationem modo: non ad laudem ponitur, vt, Ve
teris poetæ maledictis respondeat. Vetus est, cuius diminutiū est vetulus. Vternosus. Morbo ve
tere confectus, id est vetero: quales sunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam sæpe eunuchi in
senecta veteriosi fiunt, & cito hoc laborant morbo. Senex. Ex morbo ægritudinēque rugosus. Se
necia veterosa an quia ita videtur ob deformitatem? COLORE MYSTELINO. Errauit Te
rentius, non intelligens Menandricum illud, γαλιώτης ἐστὶ τὸ χεῖμα. ait autem Stellionem, animal
quod lacertæ non dissimile est, maculoso corio. nanque ad id genus coloris, facies exprimitur eunucho
rum corporis: quia pleriq; lentiginosi sunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γάλη Mustela dicitur, γαλιώ
της Stellio. ὧς παρ' ἀριστοφάνει νεφέλαις. ἡ δὲ γαλιώτη κατὰ χεῖρα πτερά τῶν σαρκώδων. Ego Adefione
sequor, qui recte intellexit, Terentium scientem, mustelino colore eunuchum dixisse coloratum, ve
lut subliuio: quia verè eunuchi, aut ex candidissimis lentiginosi fiunt, vt ex Gallis, & huiusmodi oc
cidentalibus: aut ex fuscis, subliuio, vt ex Armenijs, & alijs orientalibus. Vt quid emerim, egomet
nesciam. Pro non meminerim, vel non agnoscam. EHO TV, EMIN' EGO TE? Miro stomas
cho quod ipse fecit, id ex alio conatur audire: quatenus hæc audiat, an hoc fecerit * dubita
tue. MIHI DENO RESPONDEAT. Hoc est quod in rhetoricis Cicero ait, Contra firmam
argumentationem, aliam æquē firmam, aut firmiorem opponimus. hæc est autem æquē firma. DE
NVO autem, ad respondeat pertinet: non ad Iube. Denuo respondeat. Iube verò, mihi denuo respō
deat, intelligendum est. ROGA. Mire vtriusq; fiducia confertur, & apud vtrunq; est veritas, cum
vterq; fallatur. AT ILLE ALTER VENIT. Bene instat quasi ex parte iam obtinuerit Pythias.

AGEDVM, HOC MIHI EXPEDI. Hæc Plautina sunt, cum in iisdem longa sit disputatio: sed
mire à Terentio proferuntur ad eius exemplum: & quod est plus, carent Plautinis nugis. Agèdum.
Dum παρ' ἑλκὸς est, & adiuuat ex animo loquentem. TACE S? Et recte tacet: quia metuit Chæreā.
MONSTRVM HOMINIS. Bene eunucho dictum est monstrum hominis, hoc est nec mas, nec fœ
mina existens. Sic & suprā, senem, mulierem dixit. MODO. Nota modo aperte pro preterito tem
pore dictum esse, id est iam dudū. nam qui vitiauerat virginem, non modo, sed longe ante vestem mu
tauit cum eunucho Phædriæ. QVICVM? Præpositio CVM his dictionibus supponitur, quicum, no
biscum, vobiscum. Ceteris verò, ita vt ipsum nomen præscribit, præponitur: vt, cum amicis, cum ex
ercitu, cum aduocatis. VNDE IGITVR FRATREM MEVM ESSE SCIEBAS? Vtpote noui
tius: & eum, qui ex Paræo rarò discesserit, & lōgo interuallo ἔς τὸ ἄστυ venerit. Et hæ sunt oblique
interrogationes: quibus vt oratores videmus, cum deriuare testimonium nituntur. Et ideo sic ait
Phædria, vt frustretur omnia quæ confessus est Dorus. vult enim fratri esse consultū. PARMENO
DICEBAT EVM ESSE. Prope infirmatum testimonium est. quod enim sic ait, Parmeno dicebat
eum esse: falsum esse potest. Et mire sic ait, vt, Sola mihi talis casus Cassandra canebat. Sic autem dici
mus, quando non semel, quod factum fuerit, sed sæpius demonstramus. Iam satis credis me so
BRIAM? Quia suprā dixit, Temulenta es, & quasi grauem iniuriam hoc dicto passa sit, memoriter
dictū retulit: vt, En ego victa situ. &, Pulsus ego. IAMSATIS CERTVM EST VIRGINEM
VITIATAM ESSE. Ordine ait, quū primum de se, tum de aduersario loquitur. CREDIS HVIC
QVOD DICAT? A personæ qualitate derogat fidem, nam quid credendum est seruo eunucho fugi
tior? QVID ISTI CREDAM? RES IPSA INDICAT. Hic à persona, quæ cōvincebatur, ora
torie ad factum se retulit. CONCEDE ISTVC PAVLVLM. Ad se versum dicit istuc: vt longē
sit à Pythia. Eunucho enim dicit Phædria. ὁ σκελεστὺν ἀτὸς ἀνδρα γυναικα δεικνύμενον.
Chæream scilicet vel Parmenonem. sed sic pronuntiandum est, vt putet ancilla de eunucho dici, hoc
ipso quod præsto est. ideo illa infert, Vē mihi, indignis nos esse irrifas modis? VAE MIHI. Hoc to
tum, Væ mihi, quidam à Pythia, vsque ad IRRIFAS MODIS, dici existimant. MIRVM NI TV

Hau
EratQuis
VeròVetus, Vimi
na, Vimenta
Vites, Vieto
res, Viere,
Vetus, Vetu
lus, Verno
sus, Senex
Terentij, er
atum
Stellio
γαλιώτης.
γάλη Mus
stela.

Nescio

Dum
Monstrum
hominis
MODO
Cum
Quicum
NobiscumPræteriti
imperfecti
vis

CREDas QVOD ISTE DICAT. Vtrum an serua quod seruus? an stulta quod stultus? an scemina quod eunuchus? Mirum nitu. Clare dicit. quidā pressius putant. HEVS TV NEGATO RVRSVM. Rursum, non ad negationem pertinet, sed ad interrogationē: vt sit, rursus interrogatus. Rursus, retro, id est ecōtrario. ac per hoc cōtrarium superioribus dicito. NON POTEST SINE MA LO FATERI, VIDEO. Ampliatio, & dilatio quæstionis argumento est nihil constituisse. Adde, quod poenā minatur, non tanquā iam incerto, sed falso testi. Deinde ipsum FATERI confyderemus quā se sit. Non est testis fateri, sed rei. Hic igitur vt in illū culpam trāsserat vniuersam, fateri dixit, nō in dicare: vt ipse, reus, non alieni facti testis esse dicatur. Non potest sine malo. Quasi nec hæc fuerit, nec illa confessio, in quibus nulla veritas sit. SEQVERE HAC. Quasi ad tormenta. MODO AIT, MODO NEGAT. Testis aut ab aduersario conuincitur falsitatis: aut à seipso, si variauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconstancia testis præsidium defensionis inquisitum est. ORA ME. Hoc lentius: vt sit causa non sãuendi. OBSECO TE VERÒ PHAEDRIA. Bene ne VERÒ. nam quia ille dixerat, vt simularet preces: hic annixus VERÒ addidit, ostendens serio se rogare, & ex animo: non vt ille iubebat, dolo. I INTRO. Terribiliter, dummodo eum summoveat. Intro. Vtrum intro, domum ad Phædriam? an ad Thaidem? sed, non oportet ad Thaidem intelli gi, ne celandarum rerum index teneatur. HOI HEI. Bene hoi hei *οχι λιασμορ* rusticum posuit: Hoc utpote & serui, & nouitij. & est deploratio ab eis sic dicta. ACTVM EST SIQVIDEM. Hoc rursus clarē, & sic dicit tanquā adhuc iratus eunuchus suo. ALIO PACTO HONESTE. Cōtra offi cium fuit mentiri docuisse seruum, & adfuisse mendacio liberalem adulescentulum. Sed vide quem admodum defendatur: dum se mentiri coactum dicit, dum consulit honestati. Hanc autem causam longæ fermocinationis, ad hoc induxit artifex Poeta, vt apud omnes iam certum sit à Chærea vitia tam virginem, ne vllō errore impediatur vltius nuptiæ, vel finis fabulæ differatur. Alio pacto honeste. Nullo alio scilicet nisi per hanc fallaciā. QVAM ME VIVERE. Deest MAGIS: vt sit, ma gis scio, quā me viuere. INVENIAM HODIE POL. Hæc est *προσικονομία* ad futurum exitū fabulæ: nam dum se vlciscitur Pythias, sit indicium patri Chærea, & cōfirmatur nuptiæ. VTRVM TACE AMNE an prædicē. Tertiū *παρὰ λόγον* abundat enim aut VTRVM, aut NE: aut certe hoc sit, vt sit figura *τμήσεως*. TV POL SI SAPIS, QVOD SCIS, NESCS. Non possumus nescire quod scimus. sed ita, vt Concordia discors. & Virg. Sequiturq; sequentem. DE EVNUCHO. Quid fue rit. Tu pol si sapis, quod scis nescis. Videamus, cur nolit Poeta de vitio virginis cōtinuo scire Thai dem. vtrum, ne improuiso malo vehementius commoueatur, ac doleat? an vt ex eiusdem virginis ha bitu, vultūq; ista cognoscat: quod est actuosius. an, quod proximum vero est, vt illam & Thais, & fra ter ignorantes vitiatam, animosius aduersus militem defendant repetitū eam venientem cum tan to strepitu ac minis? Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti de sororis pudore sollicito, Edu cta est ita vt tēq; illaq; dignum est: si sciret eam virginem non esse? De Eunuchō. Quod Chærea sit, non eunuchus. Quod scis nescis. Vnde in Heauton. Nescias quod scis, si sapis. Et hoc est quod *κακὸς λόγος* dicitur. Quod scis nescis. Prouerbiale est, & multū apud dialekticos tractatum: vt, fa cio, & non facio: & amicus sum, & non sum: & audio, & non audio, & cætera huiusmodi. DE VI TIO VIRGINIS. Quod iam mulier facta sit. HAC RE ET TE OMNITVRBA EVOLVES. Causa quæsitā cur ante iurgij cum milite Thais nesciat vitiatam virginem. ET ILLEGITVM FECERIS. Cui, nisi virginis? cuius crimen, vt supra, silentio texeris, præsertim tacentis iniuriā suam, & sic dolentis amissam virginitatem, vt nec confessionem suæ ca' amittatis subire possit. ID MODO DIC. ID pro hoc, subiunctiuum pro præpositiuo. THAIS IAM ADERIT. Bene dixit, aderit. huic enim aderit Thais. QVIA CVM INDE ABEO. Aliam causam ex alia supposuit: quasi di ceret, video causam.

ACTVS QVARTI SCENA QVINTA.

CHREMES. PYTHIAS.

- C. TAT data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi:
A. Accidum accubabam, quā videbar mihi esse pulchrē sobrius.
PY. Chreme. c. quis est? ehem Pythias, vah quanto nunc formosior
Vidēre mihi, quā dudum? PY. certe tu quidē pol multo hilarior.
C. Verbū hercle hoc verū est, SINE CERERE ET LIBERO FRIGET VENVS
Sed Thais multo ante venit? PY. an abiit iam à milite?
C. Iam dudum ætatem, lites sunt inter eos factæ maximæ.

PY. Nihil dixit tum, ut sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.

PY. Eho nonne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus nam me extrulit foras.

Sed eccam ipsam, miror ubi ego huic anteuertim.

Atat
Data verba
Vinum
Pulchre sobrius
Satis facit
Certe
Pol
Verbum
Ceres
Bacchus
Frigitur bacchum
Iandudum
Aetatem
Aetas
Diecula
Nihil
Dicere pro
velle
Anteuertere
Voi

TAT DATA HERCLE VERBA MIHI SVNT. Hic semisgravis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in praesentibus, ut fere ad poti solent. ATAT. Interiectio est paulatim percepti, atque intellecti mali. DATA VERBA. Fraus facta. Data hercle verba. A milite, an a meretrice, cuius iam pridem dolum malum in omni re suspicatus est: an magis a vino, quasi captioso aliquo, data verba sunt? quia bibere, dulce est: ebrium fieri, turpissimum. adeo his quae sequuntur, quasi subtilem fraudem ebrietatis inducit Plautus de vino, Pedes captat primo, lustrator colofus. Virg. de vva. Tentatura pedes olim, vinciturque linguam. AC DVM ACCVBABAM. Hic verba data sunt. QVAM VIDEBAR MIHI ESSE PVLCHRE SOBRIVS. Nihil elegantius non dixit videbar mihi tunc esse sobrius: sed, ut hoc ipsum iam erroris esset, ac vinolentiae ac cumulatō, Videbar, inquit, mihi nimium sobrius. Pulchre. Fortiter, ac nimis. NEQVE PVS. Ad incessum. NEQVE MENS. Ad facta, ac dicta. SATIS SVVM OFFICIVM FACIT. Bene non enim omnino non facit, nam hoc insani est: sed, non satis facit: quod est ebrietatis. QVIS EST? EHEM PYTHIAS. ΠΥΘΙΑΣ, & satis miro exemplo mutata credit, postquam ipse mutatus est. QVANTO NVNC FORMOSIOR VIDEREM MIHI QVAM DVDM. Hoc multum Academicos iuuat, qui aiunt, prout habiti fuerimus, atque affecti, ita nobis aliud atque aliud videri: & ideo nihil certi coprehendi posse. CERTE TV QVIDEM POL. Et certe, & pol, hec dixit, ut appareret hac vere loqui quae sobria est: illud vero ex vino falli. Et honorifice, atque ut sobria, non dixit temulētor, aut lasciuior, sed alacrior. VERBUM HERCLE HOC. Verbum, prouerbiū: ut idem in Andria, Verbum illud verū est, vulgo quod dici solet. SINE CERERE ET LIBERO FRIGET VENVS. Hoc si ad sententiam reuocet, non conueniet ebrio, si ad petulantiam: quam * sic ante dictum est. Nā & improbius factus est: & cum tropice locutus sit, tamen ordinē naturālē seruauit: nam primū cibus, deinde potus, postremo libido venerea. Friget autē: quia omnis eiusmodi voluptas in calore sanguinis cōstituta est, qui his rebus alitur. Et friget proprie, non, adhaeret: translātū enim hoc prouerbiū a picatione vasorū, quae frigida picem non tenet: cum alia multa meliora sint ad vsum frigida, ut ferrū, argentum, aurum, & cetera huiusmodi: nam sic alibi, Vbi friget, huc euasit. Et vide tres ΠΥΘΙΑΣ, Ceterem, Liberum, Venerem. SED THAIS MVLTQ ANTE VENIT? Interrogatiue pronuntiaudū hoc. Et scias de his interrogationibus hanc ipsam esse, in quibus ita quārimus, ut qui interrogantur, responsuri nobis se nescire videantur. IANDVDVM AETATEM. Quia IANDVDVM infinite morae est: addit AETATEM, ut ostendat multum abisse temporis ut factum est. Iandudū aetatem. pro longinquo tempore. Lucilius, Ut multos mensēque diēque, Non tamen aetate. AETATEM. Diu longinquoque tempore ac prolixo, ut est atas, nam sic dicimus de die, & dieculam aliquantulum morā. NIHIL DIXIT TV MV SEQVERERE SESE? Nihil, pro nō. Virg. Deponit animos nil magnae laudis egētes. NIHIL, NISI ABIENS MIHI INNVIT. Apparet quasi iratam discessisse Thaidem a milite, & tamen sic iratam, ut illi ira consiliū non ademerit. Innuit, inquit, cum abiret. EHO NONNE ID SAT ERAT? Adeo simplex hic inducitur adolescens, ut a Pythia reprehendi possit, nam quid opus fuit dicere, si innuit? AT NESIEBAM ID DICERE ILLAM. Dicere pro velle, vel significare. Sic alibi, Quasi tu dicas factū id consilio meo. NISI QVIA CORREXIT MILES. QVOD INTELLEXI MINVS. Hoc videtur facetius & sapientius, quā dici ab ebrio, rustico, & adolescente debuisset: Hoc vitium tunc fit, cum Poetae ingenium suum in personas conferunt. Quod intellexi minus. Verisimile hunc tantum extrusum fuisse, non etiam vapulasse: quia miles Thaidi magis, quā huic irascitur. MIROR VBI EGO huic anteuertim. Id est hunc praecesserim. Vbi, in qua parte via.

ACTVS QVARTI SCENA SEXTA.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

T. R Edo equidem illum iam affuturum esse, ut illam a me eripiat: sine
C Vt veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi ilico effodientur.
Vsq; adeo ego illius ferre possum ineptias, & magnifica verba,
Verba dum sint: verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.

h. j.

- C. Thais ego iandudū hic adsum. T. o mi Chreme, teipsum expectabam.
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia dum tibi sorore studeo
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. hem. T. quid est?
Educta ita uti, teque illaque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est:
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretij.
C. Et habetur, & refertur a me Thais tibi, ita uti merita es, gratia.
T. At enim caue ne prius, quam hanc a me accipias, amittas Chreme.
Nam hæc ea est, quam miles a me vi nunc ereptum venit.
Abi tu, cistellam Pythia domo effer cum monumentis.
C. Viden' tu illum Thais, P. vbi sita est? T. in Risco odiosa cessas?
C. Militem secum ad te quantas copias adducere?
At at. T. num formidolosus obsecro es mi homo? C. apagésis.
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui viuat minus.
T. Atque ita opus est. C. hau metuo, qualem tu me esse hominem existimes.
T. Imò hoc cogitato, qui cum res tibi est, peregrinus est,
Minus potens quam tu, minus notus, amicorum hic habens minus.
C. Scio istuc. SED TV Q V O D C A V E R E possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quam hunc vlcisci accepta iniuria.
Tu abi, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum.
Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. T. mane.
C. Meli' est. T. mane. C. omitte, iā istic adero. T. nihil opus est istis Chreme.
Hoc dic modo, sororem illam tuam esse, & te paruam virginem
Amisisse, nunc cognosse. signa ostende. P. adsunt. T. cape.
Si vim faciet, in ius ducito hominem intellextin'? C. probe.
T. Fac animo hæc præsentī dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perij, huic ipsi est opus patrono, quem defensorem paro.

REDO EQVIDEM ILLVM IAM AFFVTVRVM ESSE, VT ILLAM ERIPIAT ME
HI. Vides vt ex ipsis appareat verbis, quam cōcita, & recens a litigio veniat Thais. Itaq; nec
nominat militem, nec virginē, sed pronomine vtrūq; significat, quasi in medio cōstituta nego-
tio. AFFVTVRVM ESSE. Id est aduenturum: vt, Affuit & Mnestheus. SINE VT VENIAT. Affuturum
Quasi dicat, sine * nullis. & cōminantis est: vt, Sine modo. ATQVI SI ILLAM DIGITO esse
ATTIGERIT VNO. Moris cōminantiū est, ad exiguū reuocare commissa quæ se vlturos prædicent. Sine
OCVLI ILLICO EFFODIENTVR. Et foemineæ minæ sunt, & in libidinosos quàm maxime, nā Digito attin-
In oculos autē maxime sequere foeminas, & tragœdiæ ferē omnes, & Comœdiæ protestātur. gere
ADEO EGO ILLIVS FERRE POSSVM INEPTIAS ET MAGNIFICA VERBA. Nō dixit, vsq;
adeo illū possum amare: sed, quàm insuavis iā diu sit, ostēdit, dicēdo, ferre possum. Et cito ostēdit quæ
sit amicitia militis. Ineptias inquit, & magnifica verba. VERBA DVM SINT. Hoc est, quæ vim nō
admisceat rerū. VERVM ENIM SI AD REM CONFERENTVR, VAPVLABIT. Si discesserit a
verbis: & rem experiri cōperit, vapulabit. Et bona locutio: vt si dicas, verba ad rē cōtulit, hoc est, age-
re quod dicebat aggressus est. AD ME? QVI? QVASI ISTVC. Et rusticus, & timidus, & pudens
cōmotus est meretriculæ dicto. HÆC ATQVE HVIVSMODI SVM MVLT A PASSA. Mulier fa-
cunda meretrix, hæc imputat adolescenti quæ vidit, & alia quibus interfuit. REDDERE, RESTI-
TVERE. Proprie redditur cupiētibus, vt domino seruus: Restituitur cupiēs, vt patriæ ciuis. Reddi-
tur, & restituitur. Cupiēs cupiētibus, vt parētī filius. Ergo in hac, vtrūq; est & reddi & restitui. HEM.
Extimuit adolescēs cū sororē suā in domo meretricis esse audiuit: cui rei statim occurrit Thais. EDV Hem
CTA. Subauditur est. VTI TEQVE ILLAQVE DIGNVM EST. Bene purgavit quod ex fastu me,

rectio expectabatur. nō inquit, vt me dignū est, apud me est. QUID AIS? Recte, quia mirū apud
 meretricē liberaliter educatā. HANC TIBI DONO DO. Melius dixit, quā Dono: vt donū placi-
 dius videatur & praeftantius. NEQVE REPETO PRO ILLA QUIDQVAM ABS TE PRE-
 TII. Ex eo quod potuit iure facere, beneficium demonstrauit, oratorie dicens serio non esse factu-
 ram. ET HABETVR, ET REFERTVR THAIS. Qui habet apud se gratiam, nondum res-
 tulit. Retulit qui destitit habere. Multum ergo hic dixit, & habetur gratia, & refertur. Quem sensum
 transulit Sallustius in bellum Iugurthinum, Arma, pecuniā sume, vt ere: & quoad vixeris, nunquam
 redditam tibi gratiam putaris, semper apud me integra erit. NE PRIVSQVAM HANC A ME
 ACCIPIAS, AMITTAS CHREME. Hoc in Comēdia licet more vulgi dicere. Cāterum non po-
 test amitti quod nondum acceptum sit. An quia iandudū sumptum sit? NAM HAEC EA EST
 QVAM MILES A ME VI NUNC EREPTVM VENIT. Non ad deterrendum, sed ad prapa-
 randum animum adolescentis hāc dicit: quem audacem putat. aliter ac res ipsa est. nam mox Thais
 mutabit orationem: & dicet, Qui cum res tibi est, peregrinus est, Minus potens quā tu, minus no-
 tus, amicorum hic habens minus. CVM MONVMENTIS. Monumenta sunt quae Graeci dicunt
 ἡρώεσσιν ἢ μακρὰ καὶ σπῆλαινα. VIDEN' TV ILLVM THAIS? Longe videre, timoris est indicium.
 VBI SITA EST? Trepidantes personas immiscuit. IN RISCO. Cūta pelle cōrecta. nomen
 phrygium. QVANTAS COPIAS. Proprie dixit copias: nam sic dicuntur legiones in vnum colle-
 ctā. conuenit tamen rudi, & rustico adolescenti sex homines copias dicere, Militem scilicet, Parasi-
 tum, Donacem, Syrisum, Simalionem, Sangam. NUM FORMIDOLOSVS ES MI HOMOS?
 Formidolosus, & terribilis, & timidus intelligitur. APAGESIS. Plautus in Trinummo, Apage-
 amor. ATQVE ITA OPVS EST. Vt minus formidolosus sis. METVO QVALEM TV ME
 HOMINEM EXISTIMES. Videtur ebrius factus hic Chremes iam etiam displicere nolle mulieri.
 nam iccirco fatetur se timere malam opinionem Thaidis de se. Sed METVO QVALEM. Noue di-
 xit: pro, metuo ne ignara sis. PEREGRINVS EST, MINVS POTENS QVAM TV. quā
 * postquam tamen ipsa non eloquitur, quid efficiatur: ex eo quod ait, Peregrinus est, minus po-
 tens quā tu. bene sic dixit: quia tardū fuit dicere, ille impotens, tu potens, & cātera. SED TV,
 QVOD CAVERE POSSIS &c. Ostendere vult Terentius plures sententias ad timiditatem con-
 gruere, quā ad audaciam. nam & mox dicturus est, Omnia prius experiri, quā armis, sapientem
 decet. Quia ex prouidentia timor, ex audacia temeritas prouenit. ADMITTERE. Fieri linere. &
 melius dixit, quā pati. hoc generale est. nam nunc admittere, pati fieri significat. Malo ego vos
 PROSPICERE. Prouidere ne fiat: id est prospicere & cauere. ab eo quod praecedat id quod sequitur.
 ACCEPTA INIURIA. Hic causa ostenditur, cur illud malit. OSTIUM OBSERÀ INTVS.
 Paudi consiliū nihil aliud continet post claustra & fugam. nam fera est claustrū ianuā. TRANS-
 CURRO AD FORVM. Transcurro dixit, non, curro: vt proximitatē fori ostēderet. VOLO EGO.
 Quasi minus timeat: cupio non inquit, sed, volo. IN TURBA HAC. Vide timidum turbam ap-
 pellare quam mulier non timet. MELIUS EST. Fugā occasionem hic cupit dari. MANE. Hoc,
 gestu iam adiuvatur. OMITTE, IAM ISTHC ADERO. Ex huius verbis apparet etiam ma-
 nu comprehensum esse adolescentem. Omitte, iam adero. Quia causam probari non videt, celeritā-
 tem redeundi pollicetur. NIHIL OPVS EST ISTIS. Istis, vtrum aduocatis? an istis omnibus
 quae dixistis? Virg. Aut quid petis istis? HOC MODO, DIC SOROREM ESSE ILLAM TVAM.
 Ordine est executus: primo vtrum personam habeat, Dic sororem, inquit, esse illam tuā. Vtrum ne-
 gocium habeat, Et te paruam virginem amisisse. Cur hodie agat, Nunc cognosce. Et vnde probet, Si
 quā ostēde. Hec omnia sic pronūtianda sunt, vt & iusta & factu facilia demōstrentur. SI VIM FA-
 CIET, IN IVS DVCTO HOMINEM. Et recte: quia violento ciuilitate resisti solet. FAC ANI-
 MO HAEC PRAESENTI DICAS. Hāc non dicerentur à Thaide, nisi in illius vultu pavor nimius
 appareret. FACIAM. Adiuuandum pronuntiatione. faciam enim, timide dictum est. ATTOL-
 LE PALLIUM. His verbis Chremetis demōstrauit nimium liberaliter paudi adolescentuli animū.
 Attolle palliū. Vel quia simplex est, vel quia ebrius, palliū trahit Chremes. PERII, HVIC IPSI
 PATRONO OPVS EST &c. Hāc meretricis querela rudem adolescentulum magis & honeste na-
 tum, quā culpandum esse demonstrat.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO. GNATO. SANGA. CHREMES.

THAIS.

HANC INE ego, vt cōtumeliā tā insignem in me accipiam Gnato?
 Morī me satius est. Simalio, Donax, Syrisce sequimini.
 Primū ēdeīs expugnabo. G. recte. THR. virginē eripiā. G. probē.

h.ij.

- THR. Male multabo ipsā. G. pulchrē. THR. in mediū huc agmē cū vecti. Donax.
 Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dexterum.
 Cedō alios, vbi centurio est Sanga, & manipulus furum? s. eecum adest.
- THR. Quid ignaue, peniculōne pugnare, qui istuc huc portes, cogitas?
 s. Egōne? imperatoris virtutem noueram, & vim militum.
 Sine sanguine hoc fieri non posse. qui abstergerem vulnera.
- THR. Vbi alij? s. qui (malum) alij? solus Samnio seruat domum.
- THR. Tu hosce instrue. hic ego ero post principia. inde omnibus signum dabo.
 G. Illuc est sapere, vt hosce instruxit, ipse sibi cauit loco.
- THR. Idem hoc Pyrrhus factitauit. CH. vidē? tu Thais quam hic rem agit?
 Nimirum consiliū illud rectum est, de occludendis aedibus.
- THA. Sanē quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est.
 Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari,
 Vt tu illos procul hinc ex occulto caderes. facerent fugam.
- THR. Sed eecam Thaidem ipsam video. G. quā mox irruimus? THR. mane.
 OMNIA PRIVS experiri, quā armis, sapientem decet.
 Qui scis an quā iubeam, sine vi faciat? G. di vestram fidem,
 Quantū est sapere. nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.
- THR. Thais primum hoc mihi responde, cum tibi do istam virginem,
 Dixit' mihi hos dies solī dare te? THA. quid tum postea? THR. rogitas,
 Quā mihi ante oculos amatorem coram adduxisti tuum?
- THA. Quid cum illo agas? THR. & cum eo clam subduxti te mihi?
- THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.
 CH. Tibi illam reddat? aut tu illam tangas? omnium. G. ah quid ais? tace.
- CH. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? CH. tuam autē furcifer?
 G. Caue sis, nescis cui maledicas nunc viro. CH. non tu hinc abis?
 Scin' tu vt tibi res sese habeat? si quidquam hodie hic turbę coeperis,
 Faciam vt huius loci, dieique, melque semper memineris.
- G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
- CH. Diminuat ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' verō canis?
 Sicine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?
- CH. Scibis principio eā esse dico liberā. THR. hem. CH. ciuē Atticā. THR. hui.
- CH. Meam sororem. THR. os durū. CH. miles, nunc adeo edico tibi
 Ne vim facias vllam in illam. ego eo ad Sophronam
 Nutricem, vt eam adducam, & signa ostēdā hęc. THR. tūn' me prohibeas,
 Meā ne tangam? CH. prohibeo inquam. G. audin' tu? hic furti se alligat.
- CH. Satis hoc tibi est. THR. idem hoc tu ais? THA. quare qui respondeat.
- THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus. iam hęc tibi aderit supplicans
 Vltrō. THR. credin'? G. imō certe noui ingenium mulierum,
 Nolunt vbi velis. vbi nolis, cupiunt vltrō. THR. bene putas.
- G. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis. G. Sanga, vtī fortes decet
 Milites: domique, focique fac vicissim vt memineris.
- s. Iam dudū est animus in patinis G. frugies. THR. vos me hac sequimini.

CONTUMELIA **H** **ANCINE** EGO **CONTUMELIAM**. Hic rursus inepti vanitas militis demonstratur, ad amicam tanquam ad hostilem exercitum pergens irritato animo, cōcitato cursu, inclinata chlamyde, trepidi & quatientis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipientes da sunt: quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. **CONTUMELIAM** verò proprie, & ut miles. Sallustius, Ne qua contumelia &c. **CONTUMELIAM** IN ME ACCIPIAM **GNATO**. Apparet **GNATONEM** & dehortatorem esse certaminis, & ad pocula militem prouocare: maxime cum videat persuasisse ista consilia, ut hoc certamen moueretur. **MORI ME SATIUS EST**. Ridicula præsumptio, tanquam aduersus meretricē iurgia nunquam **THEASO** sumere ausus esset, nisi morte propolita. Ergo velut mortis cōtemptu opus est ad tale præliū. **MORI ME SATIUS**. Tanquam aliter miles aduersus mulierē audere non posset, vel quia nihil, vel quia amator. **MORI ME SATIUS EST**. Quasi ille sibi dicat, vel molestum esse certamen, vel amicam non esse lædendam. **TAM INSIGNEM**. Insignem, ut miles dixit, quia insignia armorum sunt. **SIMALIO**. Et hoc concite pronuntiandum est. **SEQVIMINI**. Huiusmodi militia per tumultū repēte suscipitur, & dicitur euocatio, ubi dux alloquitur ciues, Qui rem publicā saluā vultis, me sequimini. Vnde Virgilius sic ait, Desuetæque bella Agmina in arma vocat subito, ferrūque retractat. Ipse vocat pugnas, sequitur tum cetera pubes. **PRIMUM AEDES EXPUGNABO**. Debet hic esse vociferatio vana ad hoc, & verbum militis cum quodam motu ingenti, & per immanes minas sine vlla vi rerum. Vanæque comminatio est, velle aedes expugnare, cum foris sit meretrix. **MALE MULTABO**. Vide ordinem belli. **PRIMO** expugnatio mœnium, tum recuperatio captarum rerum, demum poena prædonum. **PVI** chre. Postquam non obtinuit quod volebat **GNATO**, assentatur ad omnia. Vide autem manifestam iruisionem ex ipso genere laudandi, nam quid est in ædium expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere pulchritudinis? Sed hoc est quod ait suprà de se ipso parasitus, Quicquid dicūt, laudo. **IN MEDIUM HVC AGMEN CVM VECTI, DONAX**. Mire composita ad contemptum nomina legionariorum sunt, nam **DONAX**, ab arundine, veluti sit inanis & fragilis, nomen sortitus est. **SIMALIO**. A simio, vel à simia deriuatum est, ob fœditatem oris, vel nasi. **SYRISCVS**. Iam diminutiuum est à Syro. In medium huc. Ridicule factis, armaturas leues non putat aduersus Thaidem idoneas: & ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cum vecti, quia ad expugnationem venit ædium? Tu **SIMALIO** in sistrum cornu: tu **SYRISCUS** in dextrū. Hic agmen instruitur. Facetū autem est cum à rebus magnis res ridiculæ deriuentur. **CEDÒ ALIOS**. Nō reliquos dixit: sed alios, quasi multi sint. **SANGA**. Nec sangarius saltem, ut nomen esset. **MANIPVLVS EVRVM**. Manipulus proprie est militis. Cum **ROMANI** & **LATINI** sub vno Centurione bellum aggressuri deputabantur, sibi sertum vel coronam ex manipulo herbæ vel huiusmodi conficiebant, quem pro signo sequebantur. Merito ergo Centurionē videns, manipulū desiderauit: hoc est coquum videns, conuiuas desiderat: qui apparauerat, quotiens locus affuit, id est cōuiuium est constitutum. Alij manipulum furum, coci discipulos dici putant. **ECCVM ADEST**. Pro se, ac pro discipulis **SANGA**. **QVID IGNAVE**. Apparet coquum ad repentinum strepitum sic exisse, ut ad artem suam fuerat expeditus. **EGG** NE. Hæc causa est. **IMPERATORIS VIRTUTEM NOVERAM, ET VIM MILITVM**. Hoc plus habebit salis, si sic intellectum fuerit, ut **SANGA** vno eodēque tempore & quærat quid dicat, simulque respōdeat, hoc nouerā sine sanguine fieri nō posse, scilicet ἀπερὸς δονήτως. Quid igitur si hoc sciebat? **QVI ABSTERGEREM VVLNERA**. Quasi hoc fuerit auxilij genus. Quid hoc est? vnde vulnera? quorum vulnera? vtrum vtriusque partis? An, quod magis ridiculum est, furorum? **SOLVS SAMNIO SERVAT DOMVM**. Hæc figura ἀπερὸς μοιον dicitur. Solus Samnio seruat domum. Ut, Sola mihi tales casus **CASSANDRA** canebat. Seruat domi. Pro remanet ut obseruet. Nam seruat domum, rectum erat: non, seruat domi, si custodit intelligeretur. Vel seruat, pro se det: ab eo quod sequitur, id quod præcedit, nam non seruat, nisi qui prius in eo loco sederit. **QVI MALVM**. Malum, per ἀπερὸς μοιον suauiter infertur. Plautus in Epidico, Quæ malum hæc impudentia est? Et non interponitur malum, nisi oculis conuersis ad eum qui id quod reprehendimus, dixerit. Malum, nunc interiectio est. **POST PRINCIPIA**. Magnifice ad risum commouendum, nam dicere debuit, post vos. Et hunc locum sibi optimum elegit: ut timidus. Post principia. Militare dictū est. Et ambigunt multi, an in extremo agmine sit hic locus, an in medio. **INDE OMNIBVS SIGNVM DABO**. Tanquam non omnibus dari possit, si aliunde detur. **IPSVS SIBI CAUIT LOCO**. An loco simpliciter, quia post principia? an loco, in loco, opportune & ἰνδρίτως? Terentius in Adelphis, Pecuniā in loco negligere, interdum maximum est lucrum. An, pro de loco. **IDEM HOC PYRRHVS FACTITAVIT**. Irridet quidem Poeta: veruntamen ostendit officium imperatoris hoc esse, ne se in periculum proiciat. Sic Sallustius, Et in prælijs actū promptus. Et hoc totum, quasi in Palliata: sed concessum poetis fuit. Pyrrhus autem peritissimus stratagematon fuit: priusque quemadmodum ea disciplina per calculos in tabula traderetur, ostendit. **NIMIRVM CONSILIVM ILLVD RECTVM EST**. Illud rectum est. Et noua locutio, & superiori similis, **Nimirum** dabit hæc **THAIS** mihi magnum malum. pro, sine dubio, rectum est. **SANE** h. iij

QVOD TIBI NVNC VIR VIDEATUR ESSE, HIC NEBULO MAGNVS EST, NE METVAS. Figurata locutio, & præterea ὑπερβατον intermixtum. nam hic ordo est, Sane hic nebulo est, ne metuas. An hic erit ordo & sensus, vt sit dictum, Ne metuas, sane qui tibi vir videtur esse, hic nebulo magnus est. Et recte, nam obterretur adolescens, & ætate militis, quod iam vir est, & magnitudine quod magnus corpore: quæ vtraque in illo vana esse, meretrix vt experta denuntiat. Nebulo autem, vel inanis, vel vanus, aut mollis, vt est nebula, dicitur. Et hoc ἐρωτικὸς dictum est. Meretrix frustra metuentem corripiens Chremetem, Sane, inquit, quod tibi nunc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. & deest, Non est: vt sit, Non est quod tibi nunc vir videatur esse. hic nebulo magnus est. Sic & alibi, Si te in platea hac offendero post vnquam, nihil quod dicas mihi, alium quarebam, iter hac habui. peristi. Vt sit, non est quod dicas mihi. QVID VIDEATUR? Non diceret miles si staret in sententia: sed iam videtur timore mutatus. Quid videtur? Dubitandi est quod dictum sit: quid videtur? Ego sane hoc militem puto dicere, quem paulatim à violentis atque acerbis principijs ad terrorem desidiâque perducit timor. Nam primo ipse præcedit, vtpote qui dicat, Sequimini. Dum denique parasitus tum est, post principia refert pedem. Post iam nihil ipse audet, sed querit cõsiliu parasiti. Denique, vbi comminus res gerenda est, dixit Mane, & continet irruentes. Ad postremum diffusus, nescit quid agat: ad parasitum spectans, Quid agimus, inquit? FUNDAM TIBI NVNC. Mire parasitus hoc ait: vel quia militem nolle videt: vel quia audet impugnare, consiliu formidolosu, & aptu me tuenti dedit, subtiliter tamen: nam funda pugnant qui comminus non possunt: & ex occulto, qui non audent palam. Sed honesta causa. non quia timeas inquit, sed vt fugiant: tanquam nisi hostes fugerint, non sit tutu accedere. Fundam tibi. Non dixit hastam, aut lanceam: sed sagittam, fundam, quæ nimiu longe iactatur: vt ex hoc interuallo pauorem ostenderet non audentis accedere. Et mire tibi: tanquam ipse parasitus nec hoc audeat. Sunt autem qui putent hæc à Thaide ad Chremetem dici. sed male. non enim conueniunt ista meretricis dictis superioribus. nisi quia mouet me, quod ex occulto dicit: quasi constet ei iandudum videri militem, & ipsum non vidisse cum qua pugnaturus sit. VT TV ILLOS. Meretricem scilicet cum suis. vt alibi, Nos prius introducant. FACERENT FUGAM. Deest rursus VT, sic, Vt facerent fugam. vel ἀουδίας illa. Vt facerent fugam. Desyderat coniunctionem ENIM: vt sit, facerent enim fugam. VT FACERENT FUGAM. Pro, cædēdo cogeres vt facerent fugam. SED ECCAM THAIDEM IPSAM. & ipsam, figura ἑμφασις: quasi ecce principem belli: & ipsam, contra quā pugnaturus est. QVAM MOX IRRVIMVS. Hoc parasitus, irridens militem dixit. Et irruere proprie dicuntur qui cum furore præliu ineunt. OMNIA PRIVS EXPERIRI QVAM ARMIS, SAPIENTEM DECET. Animaduerte quantā vim habeat ad delectandū in Comoedijs sæuere sententiæ, cum à ridiculis personis proferuntur: quale est apud Plautū, vbi miles suam formā admirās, ait, Nimia est miseria nimis pulchrū esse hominem. Quam armis. ἀνακόλουθον, pro, quā arma. Aut ἐκλεψίς est, si subaudiamus agere. Et mire non dixit me: sed, sapientem. quod magis ridiculu est. AN QVAE IUBEAM. Et mire, non, velim: sed, iubeam dixit. iubeam pro velim: vt, Iubeo Chremetem. DII VESTRAM FIDEM. Bona ἀναλογία: qui leuiora laudauerat, hic exclamare iam debet. Et hoc est quod supra ait, Id rursu si negant, laudo id quoq. Nā negat rursu male pugnandū esse, qui superius retinere non poterat, quin in præliu vel moriturus irrueret. DIJ VESTRAM FIDEM, QVANTI EST SAPERE, NVNQVAM ACCEDO, QVIN ABS TE ABEAM DOCTOR. Mire egit personam admirantis per trinam ἀποστροφὴν ad deos, vt, Dij vestram fidem: ad seipsum, Quanti est sapere: ad militem, Nunquam accedo, quin abs te abeam doctior. Et ridicule parasitus, nunquam accedo ad te, dixit, qui nunquam recedit. Quin abs te abeam doctior. Nimis impudens assentatio, se fieri doctiorem ex militis sapientiā. THAIS PRIMVM HOC MIHI RESPONDE. Omissa contentione repetendæ virginis. non enim iam puellam, sed pactu exigit, vt amator. CVM TIBI DØ. Pro, cum tibi darem. QVID TVM POSTEA? Aut dixi, respondendum erat: aut, non dixi. Sed vide contumaciā meretricis in contempionem personæ militis interrogantem. interrogare maluit, quā per inductionem capi. ROGITAS? Contentionis genus interrogatiue. QVAE MIHI ANTE OCULOS CORAM. Vtrum significat inepti militis dictū? An ante oculos, minus est quā coram? Ante oculos corā. Potest ante oculos, & longe tamē intelligi: CORAM proximitatem signi ficat. QVID CVM ILLO AGAS? Omnino meretrix non putat illum idoneu, cui reddenda sit ratio, cuique se purget: adeo apud illam amicitia eius pertasum est. Nam errant qui dicunt eam se velle militi reconciliare. ET CVM EO CLAM SVBDVXTI TE MIHI. Inuidiose, & cum eo: nam vt supra legimus, exclusit Chremem. Subdixi te mihi. Furtim subtraxisti mihi. Virgi: lius, Et fidu capiti subdlexerat ensem. LIBVIT. Superbu est, & meretriciu verbum. Sic de Chelidone Cicero ait, Libenter ait se facturam. HVCREDE. Idioma est pro cõtumelia repose tis. sic & in Hecyra, Renumeret dotem huc: eat. NISI VI MAVIS ERIPi. Vtrum nisi pro nō, & si: vt sit, si non tibi illam mauis eripi. TIBI ILLAM REDDAT? Se primum interponit Chremes, vt adolescentulus potuit iam fracto milite. AVT TV ILLAM TANGAS? OMNIVM. Ait vtrunq. Chremes. nam quia dixit, nisi si tibi mauis eripi, ait, Tu illam tangas: & addidit, Omnium. & est ἀποσιώπησις secunda. sic autem loqui solent plus gestu, quā verbis conciti. Tibi illam

Nebulo

Funda pugnare
Ex occulto pugnare

Vt facerent fugam
Ecce ipsam
Irruere

Iubere

Cum do

Rogitas
Ante oculos
Coram

Subducere
Libuit
Libenter
Huc redde
Nisi

reddat: aut tu illam tangas? Magna vis in pronomini-
 bus, & significatio est. ut, Cantando tu illum?
 QUID TV TIBI VIS? Recte. cum Thaide enim loquebatur, non cum hoc. EGO NON
 TANGAM MEAM: Bene addidit meam. hinc enim probatur iniuste dictū, Tu illā tangas? TV AM
 AVTEM EVRCIFER? Incōgrue, ut imperitus adolescens liberū servilibus cōvitijs exagitat. CAVE
 SIS, NESGIS CVI MALEDICAS NVNC VIRO. Animadvertite parasitū neq; tacere omnino, ne de-
 fuisse patrono videatur: neq; in aliena causa rixā in se trāsserre. NON TV HINC ABIS? SCIN
 TV VT TIBI RES SESE HABEAT? Hoc parasito, illud militi Chremes. Cave sis. Quia impe-
 ratiua verba, sunt cōtumeliosa: addebāt veteres, sis: quod significat si vis. SCIN' TV? Non parasito,
 sed militi dicit. FACIAM VT HUIUS LOCI, DIEIQ; MEIQ; SEMPER MEMINERIS. Moris est magnas
 esse minas hominum metulosorū. Specta ergo quā acriter timidus comminetur. Huius loci,
 dieiq; meiq;. Locī, in quo lesus. Diei, quo celsus. Mei, a quo celsus. MISERET ME TVI. Hic para-
 situs nunc quasi monitor Chremeti responder. QVI HVNC TANTVM HOMINEM FACIAS
 INIMICVM TIBI. Ne nūc quidē parasitus, a militis assentatiōe discedit. DIMINVAM EGO CA-
 PVT TVVM HODIE, NISI ABIS. Rusticius dixit, caput tuū diminuā, quā si diceret, diminuā
 tibi caput. AIN VERÒ CANIS? Hoc verbo impudētibus inimicis cōvitiū fieri solet. nam militare
 dictū est in hostē, canis: & apud Homerū pro gravi cōtumelia in aduersariū dicitur, velut in illo loco,
 Τιμὴν ἀρνύμενοι μεγάλας οἷοι τε κυνόπας. QVIS TV HOMO ES? QUID TIBI VIS? Πιττοχῶς
 μὲν figura est, vbi multa terribiliter interrogatur. ut, State viri, quæ causa viæ, quive estis in armis?
 Qvove teneris iter? SCIBIS. Nō obsequēter, sed figurate dicitur ab irato. PRINCIPIO EAM
 ESSE DICO LIBERAM. Quo tollitur, Tuam videri. Scibis. Et scies, & scibis dicitur post produ-
 ctionē tertie cōiugationis. Principio. In tria diuisit officiū defensionis suæ: In assertoris, Principio
 eam esse dico liberā. In cognitoris, Ciuem Atticā. In fratris, Meam sororem. Et bonus est ordo: libera,
 ciuis, nobilis. CIVEM ATTICAM. Quo etiā negotiū potest ei fieri qui se pro domino gessit in
 ciuem. HVI. Hui, hem, & cetera huiusmodi generis, sannæ sunt aduersus eos quibus irascimur.
 MEAM SOROREM. Quo cōstat preſto esse defensionē puellæ. OS DVRYM. Quasi ex omnibus
 hoc sit impudētius, quod & sororē suā dicat. OS DVRYM. Os impudēs: ut cōtra, mollis frontis di-
 citur, qui sunt reuerētes. NVNC ADEO EDICO TIBI. Ut superbē, quasi militi. nā edictū, Præ-
 toris dicitur, & Imperatoris. MILES nunc adeo edico tibi. Miles, cōtumeliose dixit. De ijs enim
 est officijs, quæ suo nomine contumeliosa censentur: sicut in Adelphis, Delibera hoc, dum ego re-
 deo, leno. NE VIM FACIAS VLLAM IN ILLAM. Seruauit præcepta meretricis: adeo ut me
 minerit, Si vim faciet, in ius ducito hominē. EGO EO AD SOPHRONAM. Hoc lentius a Thais
 de Chremeti. PROHIBEO INQVAM. Non satis exercitare adolescens toridem verbis dictum
 repetit militis. AVDIN' TV? HIC EVRTI SE ALLIGAT. Gnato occasione finiendi litigij ian-
 dudū querit ob desyderiū mensæ & cibi: & ideo quasi de iure consiliū suggerit, hunc reū militis esse
 posse, qui paratus est alienam rem suam dicere, & id in iure profiteri, hoc est apud Prætorē. Ergo fur-
 ti se alligat, id est reum se efficit fraudis. Nam μεταλκαστικὸς furtum pro omni fraude, & dolo acci-
 pimus, & iniuria. Alligat. Astringit, illaqueat, & obnoxium facit. Omne igitur quod fraude fit, fur-
 tum est. Sic Virg. Furta paro belli, Id est insidias. Et, Dulcia furta, Id est adulteria. Omne malum fa-
 ctum, Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in seram cōmissa piacula noctem. Fur-
 tum duobus modis dicitur. vno, cum omne maleficium generaliter significatur, altero, cum res surre-
 pta demonstratur. Nunc ergo furtum, maleficium est. SATIS HOC EST TIBI. Ad repeten-
 dam scilicet virginem, sumendamque iniuriæ vindictam. QVAERE QVI RESPONDEAT.
 Et contempsit interrogantem: & indixit inimicitias professione iracundiæ, cum dixit indignum mili-
 tem. Idem hoc tu ais. Id est hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipsam circumuenturus
 interrogat, quod illa intelligens malitiose ait, Quære qui respondeat. satis contumeliose: illud enim
 queritur quod difficilē reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego respondeam: sed vix
 inuenies qui te dignum responso iudicet. QUID NVNC AGIMVS? Vide ut euāuerit actio mili-
 tis. Primo dixit, Omnia prius experiri quā armis sapientem decet. Post, Idem hoc tu ais, Thais? Et
 postremo, Quid nunc agimus? Et Quid nunc agimus, Consilium querentis est. Quid nūc agi-
 mus? Languidi atque defessi est. Quid nunc agimus? Vbi est illud quod ait, Primum ædes expugna-
 bo, & ceteras. Sed vani imperus hunc exitū semper accipiunt. Quin redeamus. Quin, modo imō.
 Non abeamus inquit, sed redeamus: ut irritos conatus vno verbo ostenderet. CREDIN'? Ex par-
 te consentit qui sic interrogat. Credin'? Credere, dubitantis est: Certum esse, fidentis. VBI NO-
 LYS, CVPIVNT VLTRO. Plus intulit spei, non reuocando verbum quod expectabatur, hoc est vo-
 lunt: sed cupiunt. Ergo variavit non enim intulit, volunt vltro. BENE PVTAS. Hoc est, recte pu-
 tas, sapias, vel intelligis. Virg, Multa putans, sortemque animo miseratus iniquā. Vel conijcis. Vel pu-
 tas, disputas. Vel putas, cogitas. IAM DIMITTO EXERCITVM. Dimitti exercitus dicitur, vel
 pacē facta, vel vexatis hostibus. Ridicula ergo magnificentia verborum est, cum sint facta defor-
 mia. SANGA, ITA VT FORTES DEGET MILITES, DOMIQVE FOCIQVE FAC-
 TICISSIM VT MEMINERIS. Ut mire in coquum, qui focum curat in domo. quia milites hi for-
 titer pugnant, qui sunt memores domorum. Vide ergo quā vtrunque comicum. Ad ineun-
 dum prælium, resque bellicas Donax primus est. ad res domesticas, Sanga qui coquus est.

ACT. V. SCEN. I.

Domīq, focīq. Domi & foci, genitiui sunt. Cēcilius, Dēcora domi, Plau. Quanquā domi cupio, ope-
riar tamen. IANDVDVM ANIMVS EST IN PATINIS. Hic aperuit causam Poeta cur & inui-
tus Gnato iret ad litem, & libēs domū redeat. FRUGI ES. Vtilis, & necessarius. à frugibus, quā
quòd his fruamur, dicta sunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, est vesci, à frumine quā est
summa pars gulæ: à qua re, etiā his quæ nec cibo nec poculo sunt, frui dicimur, κατὰ χρεσιν ὡς: ut po-
te rebus venereis, & delectatione odoris, visus, auditus, & cæteris.

Domī
Foci
Fruges
Fructus
Frumentum
Frui
Frumen

ACTVS QVINTI SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

- T. Ergin' scelestā mecum perplexè loqui?
T. Scio, nescio: abiit: audiui: ego non adfui.
Non tu istuc mihi dictura aperte es, quid, quid est?
Virgo concissa veste lacrymans obticet.
Eunuchus abiit: quamobrem? quid factum est? taces?
P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant
Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.
T. Qui Chærea? iste ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais venefica? P. atqui certò comperi.
T. Quid is obsecro ad nos? aut quāobrē adductus est? P. nescio,
Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem misera occidi
Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrymat virgo? P. id opinor. T. quid ais sacrilega?
Istucine interminata sum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita ut tu iusti, soli credita est.
T. Scelestā, ouem lupo commisisisti: dispudet,
Sic mihi data esse verba. quid hominis illic est?
P. Hera mea tace obsecro, saluæ sumus.
Habemus hominem ipsum. T. ubi is est? P. hem ad sinistram, vidēs
Nec? T. video. P. comprehendī iube, quantum potest.
T. Quid illi faciemus stulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amābo, si non cum aspicias, os impudens
Videtur. T. non est. P. tum quæ eius confidentia est:

ERGIN' SCELESTA MECVM PERPLEXE LOQVI? Nūc demū virgo vitata esse cogno-
P scitur à Thaide, opportune, postquā magnopere & defensa est, & retēta. Nam statim confes-
quētur nuptiæ eius, & Chæreæ qui illā vitauit. Perplexè loqui. Ideo perplexè, quia statuerat
crimē virginis celare. SCIO, NESCIÒ A BIIT AVDIVI. Mire ex dictis omnibus pauca decerpit:
& ostēdit quid perplexè dixerit: & stomachū sœuientis expressit. SCIO. Flere puellā. NESCIÒ.
Vitiatā. ABIIT. Eunuchus. AVDIVI. Domi hoc admissum. EGO NON AFFVI. Cum hæc fie-
rent. Acriter iratorum est, ea repetere quæ proxime dixerint quibus irascuntur. ut, En ego victa siru,
veriq; efforta senectus. NON TV ISTVC. &c. Non est hæc interrogatio. VIRGO CONCISSA
VESTE LACRYMANS OBTICET. Hæc omnia rixā esse significauerāt. Virgo obticet. Tacemus Tacere
consilia. ut, Nec tacui demens. Reticemus dolores: ut, ne verere, ne retice. Obticemus quorū nos pu- Reticere
det: ut in Phormione, Heu quidnam obtices? EVNVCHVS ABIIT. Non Chærea, sed eunu- Obticere
chus: non fugit, sed abiit dixit. QVAMOBREM? QVID FACTVM EST? TACES? Hæc
ἀσύνετα instantis dominæ vultum habitūque demonstrant. QVIS EVIT IGITVR? Hæc
cunctatiue pronuntianda sunt: aut quia inuita indicat, aut dubitat de nomine ignoti: aut trepidat

Perplexè
loqui

Tacere
Reticere
Obticere

per timorem: aut, vt non videatur affuisse, cum fuerit factum: aut quia non libenter dicat eius no-
men cui irascitur. Sed ego agnosco ancillarum consuetudinem, quæ obliuioſæ sunt. ISTE EPHE-
BUS. Ephebus nomen, ad ætatem retulit, non ad facinus commissum. EPHEBUS. Cito ostendit,
cur iste Eunuchus creditur. QUID AIS VENEFICA? Rediit rursus ad iracundiam, aptum conui-
tium & comici in ancillas, venefica, lupa, vipera, & sacrilega, & cætera. QUID IS OBSECR O AD
NOS? Non rogantis est OBSECR O, sed dolentis. NISI AMASSE Credo PAMPHILAM. Deest
quod: vt sit, nisi quod. NUM ID LACRYMAT VIRGO? Vt supra, Id verò serio triumphat: pro
ob id. ID OPINOR. Callide Pythias opinor dixit, cum sciat. QUID AIS SACRILEGA? ἀνέ-
στι, nam primo scelestæ, deinde venefica, postremo sacrilega. ISTVCINE INTERMINATA SUM?
Satis moraliter, Istucine interminata sum, pro, num istuc tibi comminata sum? Istucine intermina-
ta sum hinc abiens tibi? Apparet hæc post scenam esse mandata, nam supra nō meministi: sed dixerat, Ta-
mē hos prius introducam: & quæ volo simul imperabo: postea continuo exeo. ITA VT TV IVSTI,
SOLI CREDITA EST. Dixerat enim prius Chæreæ, Edicite vir quisquam ad eam adeat, & mihi
ne abscedam imperat? IVSTI, συκοπῇ καὶ μεταπλάσµος, pro iussisti. SCELESTA, OVEM
LYPO COMMISISTI. Bene dilatum tot occasionibus prouerbium, personæ Thaidis ascriptum est: cō-
tinet enim fœmineam reuerentiam, & meretricium sensum, rediitque rursus ad minora conuitia: quia
videt se esse conuictam, & est prouerbium, Quem lupo commisisti. SIC MIHI DATA ESSE VER-
BA? Videtur plura fuisse dictura: nisi superuenisset Chæreæ. QUID HOMINIS ILLIC EST? Non
Per genituum casum iniurioſe dicitur: per nominatiuum, honorifice. Quid hominis illic est? Non
continuo agnoscit hunc hominem meretrix: quia etsi adhuc eunuchi veste indutus est: attamen exiit
spadonis incessum: vultum, habitumque mutauit: & præter vestem, totus in Chæream rediit. HE-
RA MEA TACE OBSECR O. Blande, ac puellariter arridet. TACE, Non silentiū indicentis est, sed
secutam facientis, vt, Tace, egomet conueniam ipsum. HABEMVS HOMINEM. Mire hominē di-
xit, vt reum. IUBE COMPREHENDI. Pro cōprehende. Iube enim velle significat. ET QVAN-
TVM POTES. Deest cito. QUID ILLI FACIEMVS? Subauditur, comprehenso. QUID FA-
CIAM ROGA S? Moraliter expressit puellæ stupentis verba, & non habentis quid respōdeat ad ea quæ
dicta sunt. VIDE AMABO, SI NON CVMASPICIAS, OS IMPVDENS VIDETVR. Mire ab eo
quod respondere cœperat, ad aliud transit, mirata confidentiam Chæreæ. Non est impudens inquit, nō
est nisi similis impudenti. Sic alibi, Seueritas inest in vultu, atque in verbis fides.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

C. PVD Antiphonem vterque, mater & pater,
A Quasi dedita opera domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me: interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit: vbi vidī, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum: inde item
In aliud, inde in aliud: ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus: bone vir Dore salue: dic mihi,
Aufugisti n? C. hera, factum. T. sat n? id tibi placet?
C. Non. T. credin? te impune abiturum? C. vnam hanc noxiam.
T. Mitte: si aliam vnquam vllam admisero, occidito.
C. Num meam sœuitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
T. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
C. Quid feceras? C. paululum quiddam. T. ego paululum impudens?
T. An paululum hoc esse tibi videtur, virginem

- Vitiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
P. Conseruam? vix me contineo quin inuolem in
Capillum monstrum, etiam vltro derisum aduenit:
T. Abi hinc infana. P. quid ita verò? debeam
Credo isti quidquam furcifero, si id fecerim:
Præsertim cum se seruum fateatur tuum?
T. Missa hæc faciamus non te dignum Chærea
Fecisti nam si ego digna hac contumelia
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol quid nunc consilij capiam scio
De virgine istac ita conturbasti mihi
Rationes omnes, vt eam non possim suis,
Ita vt æquum fuerat, atque vt studui, tradere:
Vt solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, &
EX MALO PRINCIPIO, magna familiaritas
Conflata est. quid si hoc quispiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
C. Imò ita quæso. vnum hoc scito, contumeliæ
Non me fecisse caussa, sed amoris. T. scio.
Et pol propterea magis nunc ignosco tibi.
Non adeò inhumano ingenio sum Chærea,
Neque tam imperita, vt quid amor valeat, nesciam.
C. Te quoque iam Thais, ita me Di bene ament, amo.
P. Tum pol tibi ab isto hera cauendum intellego.
C. Non ausim. P. nihil tibi quidquam credo. T. desinas.
C. Ego me tuæ commendo, & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix sies.
Te mihi patronam cupio Thais te obsecro.
Emoriar, si non hanc vxorem duxero.
T. Tamen si pater. C. quid? ah volet, certò scio.
Ciuis modo hæc sit. T. paululum operirier
Si vis iam frater ipse hic aderit virginis.
Nutricem accersitum ijt, quæ illam aluit paruolam.
In cognoscendo tu te ipse aderis Chærea.
C. Ego verò maneo. T. visne interea, dum is venit,
Domí operiamur, potius quàm hic ante ostium?
C. Imò percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in adeis cogitas
Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. ahu, tace obsecro.
P. Parum perspexisse eius videre audaciam.

- C. Non faciam Pythias. P. non pol credo Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te seruare apagete.
T. Adest optimè ipse frater. C. perij herde, obsecro
Abeamus intro Thais nolo me in via
Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Id ipsum. P. id ipsum virgo verò. T. I. præsequor.
Tu istuc mane, vt Chremem introducas, Pythias.

PVD ANTIPHONEM VTERQVE. Rediens in viciniam suam, causam reddit Chærea, cur
A non mutauerit vestem. Oportuit autem, & de necessitate argumenti fuit, Chæreā non mutasse
vestem: vt cum Meretrix virginem à Chærea vitiatam audiret, & eum cum turpi habitu incedē
tem intueretur, eum reum vitiatæ virginis putaret. APVD ANTIPHONEM dixit, pro in domo eius.
VTERQVE, PATER ET MATER. Nō, vterque pater, & vtraque mater, sed vterque parēs: quia
pater & mater. QVASI DEDITA OPERA DOMI ERANT. Non tam mirum, si domi erant: sed
illud magis mirum, quod in ea domus parte qua in ædes introeundū erat adolescentulo. VTNVL
LO MODO INTROIRE ROSSEM. Superius causa continetur cur non mutauerit vestem. Inferius au
tē cur huc redierit. QVIN VIDERET ME. Quin modo pro quo minus. DVMANTE OSTIVM
sto. Antiphonis scilicet. NOTVS MIHI QVIDAM OBVIAM VENIT. An notus, qui me posset
agnoscere: an qui me nouerit, id est amicus? QVANTVM QVEO. Deest velociter. IN ANGI
PORTVM. Vide illum non vitasse sub vna clausula bis INDICERE, in pedes, in angiportum. Angiportū
dicebant vicum non peruium, viam publicam. In angiportum quoddam desertum. Deest fugiens.
Ita MISERRIMVS FUI EVGITANDO. Id est fatigatus, lassus, & lāguīdus sum dū fugio. Et hone
sta locutio est: vt, miser amando, miser currendo. NEQVIS ME COGNOSCERET. Nota improprie
dictū pro agnosceret. SED EST NE HAEC THAIS QVAM VIDEOS: Iam pridē ipse visus, nūc pri
mum videt. HAEREO. Incertus remaneo, atque defigor. Primus metus adimit consilium: sed reco
gitatio reddit confidentiam. QVID MEA AVTEM? Colligit se rursus ad impudentiam Chærea. &
vide si non eadem est audacia in Chærea, quæ in suscipiendo facinore fuit. & ἡλαστικήως, quid mea
autem? QVID FACIET MIHI? Opportune se confirmavit: quia si extimuisset, & fugisset, nihil nu
ptiæ promouerentur. BONE VIR DORE. Hoc totum figurate dicit, vt Meretrix, & subtiliter. Nam
scit Chæream esse quem alloquitur, non eunuchum. Et hic magna occasio datur Meretrici adeundi ado
lescentis, qui habitū non mutauit: & adhuc quasi eunuchus, & seruus est. Bone vir Dore salue. Ma
ior obiurgatio est per hanc dissimulationem Thaidis aduersus Chæream, quā si illum id, quod est, ap
peller. HERA, FACTVM. Non potuit subtilius respondere Chærea, quā accommodare se inter
rogari. SATIN' ID TIBI PLACET? Hoc potest & nō figurate dici, sed aperte. VNAM HANC
NOXIAM MITTE. Trisyllabo nomine noxiam dixit, quasi noxam. Alibi aliter, Dominam dixit extra
noxam. SI ALIAM VNQVAM ADMISERO, OCCIDITO. Verba seruorum, quibus nihil horribi
le est post præsentes plagas. Et nō, cedito: sed, occidito: & nō, alias dixit, quasi illa * dixerit adhuc
irrisor es vti fugitiuus. NVN MEAM SÆVITIAM VERITVS ES? Vt fugeres. HANC ME
TVI NE ME CRIMINARETVR TIBI. Perfecite imitatus est verba fugitiuorum, quæ apud dominos
faciunt comprehensi. VITIARE CIVEM. Bene intulit ciuem: quod plus est quā virginem vitia
re. ἄνεσις gradatim facta. CONSERVAM ESSE CREDIDI. Locus erat vt diceret, Seruā esse cre
didi: sed admirabiliter conseruam dixit, & hoc ipsum, miserabiliter pronuntiandum est: tanquam mise
rabiliter crediderit conseruam esse quæ ciuis erat: atque eam quasi cōseruam vitiare debuerit. CON
SERVAM? Opportune stomachabatur Pythias facta mentione conseruæ. VIX ME CONTINEO
QVIN INVOLEM IN CAPILLVM. Minæ istæ propriæ foeminarum sunt, & in se, & in alios vnguī
bus sæuentium. vt, Vnguibus ora soror fœdans, & pectora pugnis. Sed INVOLEM, ab auibus tractum
est: vt apud Virgilium, Prædam pedibus circūuolat vncis. Ergo hoc gestu, & dicto, & corporis motu est
adiuuandum. Inuolem in capillum. Apparet more veterum intonsum esse. ETIAM VLTRO
DERISVM ADVENT. Mire nunc addidit accusationem, quod non saltem fugeret. DEBEAM
CREDO ISTI QVIDQVAM EVRCIFERO. Subauditur VERO. aut ἡρωικῶς pronuntiandum est.
Sane debere dicimur poenas pro iniuria, ei cui iniuriam fecerimus: quas se non debituram Chæreæ vt
furfifero dicit Pythias, si illi cædem intulerit in serui habitu constituto. SI ID FECERIM. Si in
uolauerim in capillum eius. MISSA HAEC FACIAMVS. Hæc scilicet iocularia, & futilia. NON
TE DIGNVM CHAEREA FECISTI. Artificiose meretrix ab eo quod licuit, ad id quod oportuit
transiit: nec tractat quid sit legitimum, sed quid honestum. Itaque totam illam partem facti accusandi
omittit: & ab accidentibus personæ adolescentis, obiurgat. scit enim vno verbo obstarī posse, Licuit mihi,

Apud Anti
phonem
Vterque pa
rens

Quin
Notus
Quātū queo
In
Angiportū
Miser fugiā
do
Cognosco
Hæreo

Noxia
Noxa

Inuolare in
capillum

Debere poe
nas alicui

in domo meretricia scilicet: ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui à poeta inducta esse. Non te dignum. Dignū, pro digne. aut deest facinus: vt sit, non te dignū facinus fecisti. Mira accusatio mixta laudi, & blandimento. **NAM SI EGO DIGNA SVM.** Deest &, vt sit ordo, Nam etsi maxime. Et bene additum est maxime: vt appareat quod etsi digna pati sit Meretrix: non tamē maxime digna pati Thais est. **AT TV INDIGNVS QVI FACERES TAMEN.** Recte dixit: quatuor enim sunt modi in huiusmodi rebus: ita vt aut vterque dignus sit, aut vterque indignus: aut alter dignus, alter indignus: aut contrā. Neque ædē pol quid nunc consilij **CAPIAM SCIO DE VIRGINE ISTA C.** Intel ligit Thais amari virginem ab hoc: & ideo sic ait, vt conciliet nuptias: nam satis signi est, quod Eunus chi habitum propter hanc sumpsit. Et vide quemadmodum ad captionem nuptiarum res cant: quod tamen dicere non audet Thais: sed ostendit adolescenti coniecturis, quem tentat, sciens amantem virginem: & viam ostendit petendæ sibi vxoris. **HOC MIHI BENEFICIUM CHAEREA.** Blande nomen repetitum est, Chærea. **AT NVNC DEHINC SPERO.** Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus. **SAEPE EX HVIVS MODI RE.** Hoc est turbulenta. **QVAEPIAM.** Quæcunque, vel aliqua. **QVID SI HOC VOLVIT QVISPIAM DEVS?** Pleraque repētinis impulsio nibus nata, mirisque prouentibus, deo ascribi solent: vt, Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Et, Hinc me digressum vestris deus appulit oris. Et Sallustius, Vt tanta repente mutatio non sine deo videretur. Quid si hoc quispiam voluit deus? Vult amorē intelligi deum. **DEMPOL IN EAMPARTEM ACCIPIOQVE, ET VOLO.** Vt æterna inter vos sit gratia: & ex ma lo principio cōpleatur magna familiaritas. Et volo. Euenire subauditur. & est οὐδ' ἄλλ' ἢ tertia. **IMO ITA QVAESO.** Vtrum meretricē, an deos quæso? vtrunque enim accipi potest. **VNUM HOC SCITO.** Scio. Vnde hoc sciat Thais, inepte quæritur, cū ipsa res clamet nunquam hanc conditionem subiturum Chæream, vt pro Eunucho etiam seruo, se fingeret, sine amoris impulsu. **NUNC IGNOSCO TIBI.** Quod culpa nō sit hominis, sed amoris. **NON ADEO INHVMANO INGENIO SVM.** Hoc est immitis non sum, quantum putas: vt, Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni. **NEQVE TAM IMPERITA.** Id est, non experta. Vt quid amor valeat, nesciam. Non inhumana, quia homo, nō imperita, quia meretrix. Et neque tam imperita inquit: quasi dicat, Neque tam pudica sum, vt quid amor valeat, nesciam. **TE QVOQVE IAM THAIS.** Bene **QVOQVE:** non enim iam hancita amat, vt negligat illam: sed hanc illius causa. **POL TIBI AB ISTO HERA CAVENDVM.** Facete, tanquam qui soleat capillum & vestem eius conscindere, quam amauerit. **NON AVSIM.** Pro, non audebo. & est verbum huius temporis tantum. **Non ausim.** Vtrum propter ætatem? an propter fratrem tuum Phædriam potius? **NIHIL TIBI QVICQVAM.** παρ' ἑλπίος quartum, aut nihil, pro non. **DESI NAS.** Pro eo quod est, define, aut deest fac: vt sit, fac defines. **EGO ME TVAE COMMENDO ET COMMITTO FIDEI.** Satis amatorie, vt appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipiū vir gini. Commendamus nos cognitis: Committimus ignoris. Ergo **ἀνέχουσιν** est maioris officij, fideique circa Thaidem. **TE MIHI PATRONAM CVPIO.** Te adiectum, vim habet, & ex animo supplicatishabitum adolescentis ostendit. **EMORIAR, SI NON HANC VXOREM DVXERO.** Vide amatorem adolescentulum, cui in ipso flore nihil dulcius vita est, ipsam despicere, si sibi vxor non datur. **TAMEN SI PATER, ἡ κλεψίς, aut ἡ ποσιώπις secunda.** **QVID? AH VOLET, CERTO SCIO.** Quid? deest dicat, sed ista omnia ad confirmationem valent. **CIVIS MODO HAEC SIT.** Mire hic in vorum conuersum est, quod timere potuit non ducturus vxorem. **PAVLVLVM OPERIRIER si vis, iam frater ipse hic ADERIT VIRGINIS.** Adeo cito probari potest. **EGO VEROMANEO.** Modo verò, consentientis est aduerbium: aliās confirmantis: aliās coniunctio: aliās particula ironiam iuuans: vt, Egregiam verò laudem, & spolia ampla refertis Tūque puerque tuus. **DOMI POTIVS OPERIAMVR, QVAM HIC ANTE OSTIVM.** Non ignara illecebrarum meretrix, non solum Chæ ream retinet, verum etiam vocat, vbi virgo est. & satis callide interrogat, an velit: quasi nesciat velle. **IMÒ PERCVPIO.** Amatorie, non volo, sed percupio. **HVNC TU IN ADES.** Pronomen in his plus valet, quàm accusatio. Hūc tu in ades cogitas. Mire, cum illa iā velit, cogitas dixit, volens vt recogitet. **Cogitas in ades recipere posthac? Per ancillæ verba vult ostēdere quā sit tractandorū adolesce tiū perita meretrix.** **POSTHAC.** Post hoc factū, post hanc audaciā. **CREDE HOC MEAE FIDEI.** Puellariter dixit, meæ fidei. **DABIT HIC ALIQVAM PVGNAM.** Pro stupro, vt, At nō in Venerē segnes, nocturnæque bella. Vt, Vereturque bella, & ingens facinus. Vt Lucilius, Vicinus o socij, & ma gnā pugnaui mus pugnam. Dabit autē, proprie pro inducet: vt, Magnā dabit ille ruinā. **AHVTA CE OBSECO.** Ahu interiectio est perturbata mulieris: vt apud Græcos **ἰὸν.** **PARVM PERSPEXISSE VIDERE EIVS AVDACIAM.** Parum **ἀγανάκ** est. Et non sensisse, sed perspexisse dixit: vt iā nō sit experienda illius audacia, quæ sit perfecte cognita. **NON FACIAM PYTHIAS.** Bene & mo raliter appositū, Pythias. **NON POL CREDO CHAEREA, NISI SI COMMISSVM NON ERIT.** Ioculariter, vt ille, Pythias, dixit: ita hæc, Chærea. **QVIN PYTHIAS.** Iterum nomen vultuose est additum. **Quin, pro imò.** **NEQVE POL SERVANDVM TIBI QVICQVAM DARE AVSIM.** To tum garrule & gesticulose: vt puellam cum adolescētulo fabulari videas. **ADEST OPTIME IPSE FRATER.** Optime, opportune. Et non est additum, cuius frater: vtpote in re manifesta. **NOLO ME IN VIA CVM HAC VESTE VIDEAT.** Subtiliter adolescens, quia nihil profecerat dicēdo, percupio: inuenit causam qua tandem ingredi possit. **QVAM OBREM TANDEM?** Pro tamen. Interrogatio

Dignum

Quæpiam
Deus voluit

Inhumani
ingenium
Imperitius

Ausim

Nihil
Definas

Commendo
dare
Committit

Quid?

Verò

Percupio

Posthac
Dabit pu
gnam

Do das
Ahu
ἰὸν
Perspicere
Sentire

Quin

Optime

Tandem

Verò

hæc increpationem continet impudentissimi facti. AN QVIA PVDET? Hæc interrogatio, irrisio-
nis plena est in eum quem nihil pudet. ID IPSVM. Hoc veluti molesto vultu dicitur: adeò vt imite-
tur dictum, vultumque eius Pythias. VIRGO VERÒ. Verò ἡρώεα. nam ἡρώεα est: vt, Egregiā
verò laudem.

VIRGO. Quasi qui minimè pudicitia statum, ac verecundia virginalis, veneretur.
I. PRAE, SEQVOR. Manifestum est cur Meretrix docta capiendorum iuuenum, præire velit Chæ-
ream, & in consequendo ipsa sit tardior. vult enim liberū sine arbitris cum puella esse colloquium, & li-
citum amorem. Nisi forte putamus Teretium hæc sine causa fecisse, qui sit artificiosissimus poeta. nam
neque ipsa ingreditur cum Chærea, neque ingredi simul permittit Phædriam. TVISTIC MANE
VT CHREMEM INTRODVCAS. Relicta est Pythias ob multas causas: & in primis vt possit per eam
delusus Parmeno pauore suo senem compellere ingredi ad meretricem, & præsentem fieri ad confir-
mandas nuptias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

P.

VID, QVID venire in mentem nunc possit mihi,

Q. Quidnam? quī referam illi sacrilego gratiam,

Qui hunc supposuit nobis? C. moue verò ocyus

Tenutrix. s. moueo. C. video, sed nihil promoues.

P. Iamne ostendisti signa nutritici? C. omnia.

P. Amabo quid ait? cognoscitne? C. ac memoriter.

P. Bene edepol narras: nam illi faueo virgini,

Ite intro: iandudum hera vos expectat domi.

Virum bonum eccum Parmenonem incedere

Video! vide vt otiosus sit: si dis placet,

Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.

Ibo intro, de cognitione vt certum sciam

Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

VID, QVID VENIRE IN MENTEM. In hoc loco cogitantis disputatio est apud seipsam Py-
thiæ quatenus Parmenonē dolo possit vlcisci. QVIDNAM? Sic Cicero, Sed earū rerum arti-
ficem, quem? quemnam? recte admones. Polycletem esse dicebant. QVI REFERAM. Qui

quomodo, vel vt. QVI HUNC SVPOSUIT NOBIS? Proprie supposuit. nam vt subduci dicuntur
quæ nolumus amittere, ita supponi quæ non desyderamus. Sic Plautus, Ei pro scorto supponetur hirs-
cus vnctus nautea. MOVE VERÒ NVTRIX. Verò, pro interiectione posuit stomachantis. VI-

DEO: SED NIHIL PROMOVES. Hinc est illud Virgilianū, Illa gradum celerās studio properabat anis-
li. Scilicet non re celerabat, sed studio. Promoues. Proficis. AMABO QVID AIT? COGNOSCIT

NE? Exhibitu spectatori est quid post scenam geratur, id est agnitio puellæ. AC MEMORITER.
Plus intulit quàm interrogabatur. nam magna sunt signa in quibus anilis memoria nō erat. Ac me-

moriter. Responsonis breuitas attulit compendium perquirenti, ne plura interrogaret. NAM ILLI
FAVEO VIRGINI. Quasi dicat, illi faueo, non Chærea. & simul causa est cur illum vlcisci cupiat: quia

scilicet multū illi fauet. VIRVM BONVM. ἡρώεα. ECCVM PARMENONEM INCEDERE VI-
DEO. Res odio dignior, nouitate scilicet incessus. VIDE VT OTIOSVS SIT. Inuidet illi securitatē,

quæ sollicitū redditura est. non enim vlla alia erit vindicta post, præter istā. Vide vt otiosus sit. Vultu
dicat, & gestu eum esse securum. Et mire poeta lætum describit, vt repente ostendat esse commotum.

SI DIS PLACET. Proprium est exclamantis propter indignitatem alicuius rei. SPERO ME
HABERE. Pro habituram, aut spero pro credo, more suo. MEOMODO. Id est, vt volo. Ibo intro,
DE COGNITIONE VT CERTVM SCIAM. Eleganter defatigare Parmenonem non necessarium pu-
tat, sed ex occasione. Nam post eum dicit se ire intro: exitura autem, vt ipsum in timorem conijciat.

Qui
Subducere
Supponere
VeroPromoueo
MemoriterOtiosum est
seSi dis placet
Spero me ha-
bereSpero
Modo meo

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO. PYTHIAS.

PA. EVISO quidnam Chærea hîc rerum gerat.
 R. Quod si astu rem tractauit, Di vostram fidem
 Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno:

Nam vt omittam, quod ei amorem difficillimum, &
 Carissimum ab meretrice auara virginem
 Quam amabat, eam confeci sine molestia,
 Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum
 Id verò est quod mihi puto palmarium,
 Me reperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia, & mores posset noscere:
 Mature vt cum cognorit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
 Quæ cum amatore suo quum coenant, liguriunt.
 Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
 Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi:
 Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
 Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.

PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
 Vlciscar vt ne impunè in nos illuseris.

EVISO QVIDNAM CHAEREA &c. ASTV. Pro astute. modo aduerbium est: aliàs no-
 men: vt. Iam in astu venit. DII VOSTRAM FIDEM. Modo non inuocantis est, sed admi-
 rantis. & est figura ἐπιμονή per ἐκφώνησιν facta. NAM VT OMITTAM QVOD DEI AMO-
 REM DIFFICILLIMUM ET CARISSIMUM. Cum dicere deberet, quod ei amorē & difficillimum
 & carissimum confeci: primo quasi oblitus dicti superioris, transit ad virginē. deinde addit causam ex
 abundanti. Quod si dixisset, amorem confeci: posset intelligi cōfeci, expediui, perfeci. At verò virginem
 confeci, quid intelligemus, nisi hoc vnum, quod insultat Parmeno confectam virginem, quasi dicat su-
 peratam atque deuictam: Nam proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus ijs, qui grauissimis vulneribus
 occubuerunt. Sic Cicero in Catilinam, Gladiatori illi confecto & saucio. Conuenit ergo seruilibus
 verbis, & velut iocose, verniliterque iactanti rem confectam esse in puella virgine, & nō exhibere Chæ-
 rea damnum, vel negotium. à MERETRICE AVARA VIRGINEM QVAM AMABAT. ἀπο-
 σιόπισις secunda. Difficillimum, quia virginem quam amabat: Carissimum, quia à Meretrice auarā
 ta. ID VERÒ EST. Verò, nisi ornatiuum esset, nihil significaret. PALMARIVM. Palma dignum.
 MERETRICVM INGENIA. Optime, nō meretricis dixit, sed potius meretricum. MATVRE.
 Cito, & ante tempus. VT CVM COGNORIT. Suauiter, non nouerit, sed cognouerit dixit: quod est
 plenæ perspicaciæ. MATVRE VT CVM COGNORIT. Bene addidit mature. Fere enim cito cognouisse ob-
 fuit: sed id ad illecebrā fuit, quod * cognitus est cito. QVAE DVV FORIS SVNT. APUD AMAN-
 tes scilicet. NIHIL VIDETVR MVNDIVS. Bene videtur: non enim sunt. NEC MAGIS
 COMPOSITVM QVICQVAM. Bona varietas. nam hæc omnia per MAGIS aduerbium profert:
 nec omnia per comparatiuum gradum. NEC MAGIS ELEGANS. More suo, ne diceret composi-
 tius, aut elegantius: vt suprā, Hic nemo fuit minus ineptus, magis seuerus. QVAE CVM AMATO-
 RE SVO CVM COENANT. Vnum CVM, præpositio est: alterum coniunctio. & dicitur hæc figura λει-
 γνόντης. LIGVRIVNT. ἀπό τοῦ λιννέου, quod secundum Græcos suaue intelligitur. Liguri dicitur,
 qui eleganter, & more senum multo fastidio suauiora quæque degustat. HARVM VIDERE IN-
 GLVVIEM. Ordo erat, harum videre ingluuiem, sordes, inopiam, quàm inhonestæ solæ sint domi, id
 est cum solæ sint, vt inhonestæ atque auidæ cibi: quæ cum foris sunt, coenant scilicet QVO PACTO

Astu
Dij vestram
fidem

Confecio

Vero
Palmarium
Mature
Cognoscere
Noscere
Videretur
Magis elegans

Liguri

Proh
Fodit

EX IVRE. Ex pro cum positum est. aut deest madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & sordidum esse, & quasi atrum durumque panem, qui ex iure hesterno sit comedendus. Cui contrariū Sallustius posuit de delicijs militum loquēs, Panes enim in dies mercari, inquit. Ex iure hesterno panem atrum vorent. Hoc est, vt quidam volunt, ex antiquitate mucidum: quasi dicat, panem mucidum hesterno iure, accipiētes deglutiunt. EGO POL TE PRO ISTIS DICTIS ET FACTIS, SCELVS, VLEISCAR. Miro artificio Poetæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiā redit Chæreæ. Et in super, nunc mite à Parmenone irritatur magis: vt per eam Parmeno terreatur, & per Parmenonem ingredi ad Thaidem cogatur senex: & demum per senem nuptiæ confirmantur. Hæc ergo artificibus & eruditis: cætera spectatoribus Poeta exhibet.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO:

PY. ROH fidem deūm, facinus fœdum, o infelicem adolescentulum,
P O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit. PA. quid est?
PY. Miseret me: itaque vt ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura esse exempla dicunt in eum indigna? PA. o Iuppiter
Quæ illæc turba est: numnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
PY. Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audacissime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedō.
PY. Dicam: virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,
PA. Scis eam hinc ciuem esse, & fratrem eius adprime nobilem?
PA. Nescio. PY. atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit miser.
PA. Ille vbi rescivit factum frater violentissimus,
Quid nam fecit? PY. colligauit primum eum miseris modis. PA. hem,
PA. Colligauit? PY. atque equidem orante vt ne id faceret, Thaidē.
PA. Quid ais? PY. nunc minatur porro sese id, quod mœchis solet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. qua audacia
Tantū facinus audet? PY. Quid ita tantum? PA. an nō hoc maximū est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprehendi quenquam? PY. nescio. PA. ac ne hoc nesciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium, PY. hem,
Obscuro an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intrō eo? PY. vide Parmeno
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle, etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. PY. sapis.
Ego abeo intrō: tu isti narrato omnem rem ordine, vt factum fiet.

Proh fidem
fœdum

ROH FIDEM DEVM. Vim magnam ostendit, deorum implorans fidem: quasi in hoc negotio nihil possit humanum consilium. Proh fidem deūm. Simulata perturbatione sui Parmenonē terret Pythias. Proh fidem deūm. Hæc singula pronuntianda sunt pauido & attonito vultu. FOEDVM. Crudele. Sallustius, Fœdi oculi. O INFELICEM ADOLESCENTVLVM. Plus est mi-

feriam adolescentis dicere Pythiam, quàm irasci ei. **Q**UO SCELESTVM PARMENONEM. Ut verba sunt, Perijt profecto miser adolescens, cum in eodē peccato irascitur Parmenoni Pythias, non Chareas. **MISERET ME.** Hæc omnia quasi secū loquitur: & fingit se nescire quod assistat Parmeno. **Q**UAE FUTURA EXEMPLA DICVNT IN EVM INDIGNA? Graues poenæ quæ possunt cæteris documēto esse, exempla dicuntur. In eum indigna. Modo per indigna, fæda, crudeliāque significat. ut Virgilius, Atque illi Misenum in littore siccō, Ut venere, vident indigna morte peremptum. **Q**UAE ILLE TURBA EST? Quæ loquitur. Aut quam ostentat ex vultu ac dictis. Sed apparet, vultum Pythias turbam dicere: ut in Andria, Sed quid Pamphilū exanimatū video? Vereor quid fiet: operiār ut sciem nunc, quidnam hæc turba tristitiæ adferat. **ROGITAS AVDACISSIME?** Totum hoc, terribile est in gestu ac vultu Pythias, & nimis vsitatū & fœmineum. **PERDIDISTI ISTVM QVEM ADDUXISTI &c.** Artificiose nō accusat quid peccauerit aduersus Thaidem, quasi ex poenā adolescentis plus doleat, quàm irascatur Parmenoni. **DVM STVDES DARE VERBA NOBIS.** Bene, studes dare neque enim dedisti. **Q**UID ITA? Deest dicis: ut sit, quid ita dicis? **SCISEAM HINC CIVEM ESSE.** Eam, abundat: quemadmodū suprà, Quam amabat virginem, eam confeci sine molestia. **ET FRATREM EIVS ESSE APPRIME NOBILEM.** Hæc ad terrorem, & gratiam aucta sunt. Nam primo, virginem posuit, post ciuem, ad vltimū nobilis sororem. **NE SCIO.** Perturbatur Parmeno: negare potuit, nec cōsentire volebat: sed quasi defensionis loco dixit, Nescio. **ATQVI SIC INVENTA EST.** Facile est ut credat, qui dicit, Nescio. Ergo Pythias nō laborat, ut suadeat ciuem esse. **ATQVI SIC INVENTA EST.** Facile est ut credat, qui dicit, Nescio. Ergo Pythias nō laborat, ut suadeat ciuem esse. **ET VIOLENTISSIMVS.** Hoc ingentum est, quod daretur ad nobilem. **COLLIGAVIT PRIMO EVM.** Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: simul etiam relictus ad succurrendū locus. **ATQVE EQVIDEM ORANTE VT NE ID FACERET, THAIDE.** Adeo violentissimus. & recte hoc additum, ne speret auxilium à Thaide. **NVNC MINATUR.** Minatur, ut succurri possit ei qui nō sit passus. **MINATUR PORRÒ SESE.** Deest facturum. **Q**UOD MOECHIS SOLET. Deest fieri. **Q**UID ITA TANTVM? Nimis callide Pythias hunc dicit violentum: & tamen iniustum, audacem que dici non patitur, sed defendit, ut magis terreat Parmenonē. **Q**UIS HOMO PRO MOECHO VN QVAM. Causa finalis, virginem ciuem apud meretricem vitiauit: mercedem offert: petitur ad supplicium. **NE SCIO.** Quàm astute dixit, nescio: ne laborans ad cōtradicens, amitteret fidem simplicis personæ, ac vera dicentis, vult enim magis nuntij officio fungi, quàm persuadentis. **DICO, EDICO.** **Q**UAE Vt suprà, Vbi quæram, vbi inuestigē? **DICO.** Tibi Pythias. **EDICO.** Omnibus tuis. Ergo ad vniuersos vtrunque refertur, & dico & edico. **OBSECO ANIS EST?** Insultatis: ut in Phormione. Quæ hic me eras? nam sciebat eum esse. **NE QVAM IN ILLVM THAIS VIM FIERI SINAT.** Quæ bene prouidet Pythias. **ATQVE adeo autē cur non egomet intrō eos Pythias, Vide Parmeno, quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas.** Totum hoc ad id addidit, ut senex intromittatur ad confirmandas nuptias: sed poeta hoc agit, personæ nesciunt. **Q**UIDVE INCIPIAM? Facimus mediocria, Inscipimus ingentia. **ECCE AVTEM VIDEO RVRE REDEVNTEN SENEM.** Choragij est administratio, ut opportune in proscenium. **DICAM HVIC, ANNON?** Hoc non esset verisimile, nisi dubitasset. Quid enim ad Cheream pertinet, dubitat. **SCIOPARATVM.** SED NECESSE EST. Hec causa dubitandi fuit: quod hinc Parmenonis, illinc adolescentis periculum cernitur. **SAPIS.** Sapis dicit, non videns quid futurum sit: sed tantum derisisse contenta. **SED NECESSE EST ME HVIC.** Dicere, subaudiendū est: ut sit, Sed necesse est dicere. & ἀνάγκη inferendum est quod sequitur. Deest enim PROPTEREA, vel quid tale.

ACTVS QVINTI SCENA SEXTA.

SENEX. PARMENO.

SE. X MEO propinquo rure hoc capio commodi.
E Neque agrī, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed estne ille noster Parmeno? & certe ip̄sus est.
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
PA. Quis homo est? ehem, saluum te aduenire here gaudeo.
SE. Quem præstolare? **PA.** perij. lingua hæret metu. **SE.** hem
Quid est quod trepidas? satisne saluē? dic mihi.
PA. Here primum te arbitrari quod res est velim.

Quidquid huius factum est, culpa non factum est mea.
 SE. Quid? PA. recte sanè interrogasti oportuit
 Rem prænarrasse me. Emit quendam Phædría
 Eunuchum, quem dono huic daret. SE. cui? PA. Thaidí.
 SE. Emit? perí hercle quanti? PA. viginti minis.
 SE. Actum est. PA. tum quandam fidicinam amat híc Chærea.
 SE. Hem, quid? amat? an scit iam ille, quid meretríx fiet?
 PA. An in Astu venit? aliud ex alio malum.
 SE. Here, ne me spectes. me impulsore hæc non facit.
 SE. Omitte de te dicere. ego te furcifer
 Si viuo. sed istuc quidquid est, primum expedit.
 PA. Is pro illo eunuchó ad Thaidem hanc deductus est.
 SE. Pro eunuchóne? PA. sic est. hunc pro mœcho postea
 Comprehendêre intus, & constrinxêre. SE. occidi.
 PA. Audaciam meretricum specta. SE. nunquid est
 Aliud malí, damníve, quod non dixeris,
 Relinquom? PA. tantum est. SE. cesso huc intrò irrumpere?
 PA. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum.
 Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
 Propter me hisce aliquid esse euenturum malí.
 Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,
 Quamobrem insigne aliquid faceret. is nunc repperit.

X MEOPROPINQVO RVRE HOC CAPIO COMMODI. Annotandum, quòd huius senis no-
 men apud Teretium non est: apud Menædrum Simon dicitur. Ex meo propinquo rure hoc
 capio commodi. Firmatur status mētis trepidātis senis, vt appareat quàm inopinato malo amēs
 fieri possit: quod ipsum superius & in Parmenone seruatum est. Imparatis enim mētibus mala maiora
 sunt. Ergo nunc tam ociosus incedit senex, vt neque mores increpet, nec quicquam suspicetur malí, sed
 agat gratias proximæ villæ: cuius beneficio non scit quid in vrbe agerēt filij. Et nunc adest vbi opus est
 poeta. Et vide hanc causam fuisse, cur nō ad villā diuenterit. Omnes villas comicas suburbanas esse, com-
 moditatem ipsam nūc explicat, & ostēdit. NEQVE AGRÍ NEQVE VRBIS. Tragicus apparatus.
 Delicias memorat, qui pericula cogniturus est. ODIVM ME VNQVAMPERCIPIT. Fastidium ex
 abudantia est. VBI SATIAS COEPIT FIERI. Suffecerāt ad hanc sententiā duo superiores ij versus: sed
 explicuit simul. Vbi satietas est. Deest nā: vt sit, nā vbi satietas coepit fieri. Et coepit, pro coeperit. Sa-
 tietas, odium: ab eo quod præcedit, id quod sequitur. SED EST NE ILLENOSTER PARMENO?
 ET CERTE IPSVS EST. Et dubitauit, & firmavit postea: vt pote senex, visu iam languido, atque ocu-
 lis ætate defessis. QVEMPRAESTOLARE PARMENO? Noue, nō, cui præstolare, sed, quē dixit.
 Aliter Tullius, Qui tibi ad forū Aureliū præstolatêtur. Præstolari, est præsto esse & apparere, hoc est obse-
 qui. QVIS HOMO EST? Quare, quis homo, cū prouiderit venientem? vtrum non vult videri proui-
 disse, ne quid fallaciæ parasse videatur? Sic & in Andria, Quasi de improviso respice ad eū. Vel quia per-
 turbatur exanimatus: qui dū quid apud Thaidē geratur, auscultat, nō videt senē propius accedere, quē
 lōge viderat. An verò idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chærea, postquā cōminis vêtum
 est, nō audet loqui? LINGVA HAERET METV. Virg. Et vox faucibus hæsit. QVID TREPIDAS?
 Instādum est seni ad audienda quæ de facili nūquā fateretur Parmeno. SATISNE SALVE? Saluē
 integre, recte, cōmode. Plaut. in Trinūmo, Beneuolēs tuus atque amicus. Satisne saluē? Nūc aduerbiū
 est, producta est e litera. Sallustius, Inde ortus sermo, percōtātibus vtrinqve, satī saluē, quā grati duci-
 bus suis, quātis familiaribus copijs agerêtur. HERE PRIMVM TE ARBITRARI ID QVOD RES
 EST, velim. Quòd ante narrationē confirmatio inducitur, cōtra morē & præcepta est: sed merito, quia
 perturbatus est, licet simul * vt non possit dicere. QVICQVID HVIUS FACTVM EST.
 Absolute vt suprā, Et quicquid huius feci, causa virginis feci. Aut deest REI: vt sit, huius rei. Stoma-
 chose. QVID? QVID interrogat. quis enim antè crimen, quàm obijciatur, aut proponatur, neget?
 RECTE SANE. Docte Terentius ipse se reprehendit. Nam ordine factum non est præ timore &
 i. j.

Satietas

Præstolari

Lingua hæ-
ret
Saluē

ACT. V. SCEN. VII.

conscientia. **EMIT QVENDAM PHAEDRIA EUNUCHVM.** Vide narrationem à necessarijs & virgētibz coeptā nō in se cōtinere, nisi quod rei cōditio cogit fateri. Emit, inquit, eunuchū: QVEM DO? NO HVIC DARET. Non dixit, cui dono daret. Aliter ab amoris mēione coepisset. Deinde rō quendā *ἐφ' οὐδενί σμ' οὐδ' ἑνὶ* significat. **HVIC.** Huic more suo dixit potius, quā meretrici. Quinetiam interrogatus, Thaidi potius dicturus est, quā vt nomen dicat, quo offenditur senex. Eunuchi autem solius mētio necessaria est: quia dicturus est pro eunuchō deductum Chaream. **ACTVM EST.** Desperantis verbum. **QVANDAM FIDICINAM.** Extenuatio criminis est: non quod virginem, quod cuem vitiauerit. Tū quandam fidicinam amat hic Chærea. Mire & necessario variauit: ille emit, vt eunuchū mittat ad Thaidem: hic amat, vt deduci se pro eunuchō velit. **HEM, QVID? AMAT?** Hæc singula pronuntianda sunt: vt stuporem nimie indignationis ostēdat. **AN SCIT IAM ILLE QVID ME? RETRIX SI ET?** Quia fidicina, meretrix est. **AN IN ASTV VENIT?** In Astu, in urbem de Pe: Fidicina Altu reo. sic Athenienses vocabant urbem suam: vnde ipsi incolæ *ἄστυ* vocantur. **ALIVDEX ALIOMA LVM.** Hoc separatim dixit senex, fixis in Parmenonem oculis. **ME IMPVLSORE NON FACIT.** Ipsum accusat conscientia. non enim quod leuius est, dixit, me sciēte: cum plus inferat, me impulsore. **EGO TE FVRCIFER: SI VIVO.** Modo omnis scēuitia comica aut in comminatione est, aut in apparatu verborum. **Si vivo.** *ἂν ποτὶ ζῶ πῃσις*: te vlciscar. quia necessario sequitur, **SED ISTVC QVICQVID EST.** Inuenta causa cur supplicia differantur, donec vxorem ducat Chærea, & ipse purget Parmenonem: secundum argumenta quæ sibi ipse prospexit, iussu coactūque fecisse & imperio he Pro rilis filij sui Chæreæ scilicet. **AD THAIDEM HANC DEDVCTVS EST.** Vnde ductor ipse sceleratus. **PRO EUNUCHON?** Non interrogat, sed exhorrescit. **HVNC PRO MOECHO POSTEA.** Bene studuit Terentius pro bis numero dicere: & pro eunuchō, & pro mœcho. Pro mœcho autē quasi excusans dixit. Nam vere in virginem Atticam, non pro mœcho, sed mœchus est. Hunc pro mœcho postea. Bene vtrunque pro: quia neque eunuchus est qui vitiauit virginem: neque mœchus qui in do: Cōprehende re. mo meretricia. Et spectā quā oratorie transfulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mœcho inquit: vt culpā Chæreæ sub meretricis accusatione cæaret. Hūc pro mœcho. Bene totū pro: quia neque eunuchus, qui ephebus: neque adulter, qui amator. **COMPREHENDERE INTVS, ET CONSTRINXERE.** Quo dicto vim ingentem inferri significat Chæreæ. Comprehendere significat strictim aliquem in facinore deprehensum. **AVDACIAM MERETRICVM SPECTA.** Maior *ἐμφορις* accusationis est per pluralem numerum, quā singularem. Sic alibi, An potius ita me comparem, non perpeti mere tricū contumelias? Audaciam meretricū. Oratorie auertit iram senis à se & à Chærea: atque deri uat in meretricem. **NVNQVID EST ALIVD MALI, DAMNIVE?** Bene interrogat: quia omnia inuitus seruis dicere videbatur. Et cum damnum, malum sit, de proximo collatum discernitur: & dam num ad emptionem eunuchi, malum ad comprehensum pertinet & constrictum Chæream. **CESSO HVCIINTRO IRRVMPERE?** In tantam formidinem coniectus est senex, vt non miremur quod tam cito nuptias firmet ephebi, & virginis: & quauis non honeste, tamen quia ex ingenti metu vel indigno matrimonio filij vitam pacisci velit. **NONDVBIVM EST QVINMIHI MAGNVM EX HAC RE SIT MALVM.** Suaue est nescire personas quid agat poeta. Ita non periclitaturus Parmeno. **NISI QVIA NECESSE FVIT.** Necesse, est nomen. Nam necessus, necessis, & necessitas, & necessum, lectum cellus, Nec cessis, Nec sum. **ID GAVDEO.** Scilicet vt succurratur Chæreæ periclitanti. **PROPTER ME.** Plus dixit, quā si per me diceret. **HISCE ALIQVID.** Meretricibus, non, adolescentibus. & item pluraliter suo sum. **more, vt, Audaciā meretricū specta. & Non perpeti meretricū cōtumelias.** Nā iam diu **ALIQVAM CAVSSAM** quarebat senex. Nota causam, pro occasione. **QVAMOBREM ALIQVID INSIGNE FACERET.** Manifestius hoc Menāder explicat, Iampridē infestum meretrici senem: post corruptū ab ea Phædriā: nunc demū se inuēta occasione vindicaturū. **Quamobrem.** Quāuis dixisset **CAVSSAM, INtulit quamobrem.** Insigne aliquid. Magnum & nobile facinus. **FACERET.** *ἰσχυρὸς* dixit. Insigne

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. VNQVAM edepol quidquam iam diu quod magis vellē euenire,
N Mihi euenit, quā quod modo senex intrō ad nos venit errans.
 Mihi solæ ridiculo fuit, quæ quid timeret sciebam.
PA. Quid hoc autem est? **PY.** nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
 Sed vbi obsecro est? **PA.** mēne quærit hæc? **PY.** atque eccum video. adibo.
PA. Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin? **PY.** perij,
 Defessa iam sum misera de te ridendo. **PA.** quid ita? **PY.** rogas?
 Nunquam edepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah
 Non possum satis narrare quos ludos præbueris intus.

- At etiam primo callidum & disertum credidi hominem.
 P. A. Quid? P. Y. illicône credere ea quæ dixi, oportuit te?
 An poenitebat flagitij, te authore quod fecisset
 Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
 Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
 Illam esse eum indutum pater? quid est? iam scis te perijisse?
 P. A. Hem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?
 Itane lepidum tibi visum est, scelus nos irridere? P. Y. nimium.
 Siquidē istuc impune habueris. P. Y. verū? P. A. reddā hercle. P. Y. credo.
 Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare.
 Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas
 Flagitijs, & eundem indicas. vterque in te exempla edent.
 P. A. Nullus sum. P. Y. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.
 P. A. Egomet meo indicio miser, quasi forex, hodie perij.

NON QUAM EDEPOL QVICQUAM TAM DIV. Pythias egreditur veluti irrifura Parme-
 nonem, vt ipsa putat. egredi autem à Poeta cogitur, vt doceat populum quid intus egerit
 senex. Ergo persona cachinnans inducitur, quærens Parmenonem: aspectūque eius ob ni-
 mium risum vix loqui posse. Nunquam edepol quicquam. Rarum est, euenire quod velis: & quod
 maxime velis, id rarum magis. INTRO AD NOS VENIT ERRANS. Non gressu errans, nec via:
 sed animo, & opinione. MIHI SOLAE RIDICULO FUIT. Soli regulariter dicitur: solæ non
 recte, sed antiquæ. vt alibi, Hoc ipsa in itinere, altera dū narrat, forte audiui. QUID HOC AUTEM
 ES? Ridet miratur Parmeno. Nunc id prodeo. Propter id. QUID RIDES? PERGIN? Ex
 huius verbis ostendit, quā multum rideat petulans puella. PER II. Proprie hic verbum est aptū,
 quasi sit lassā ridendo. Nunquam pol hominem stultiorē vidi. Postquam ROGAS dixerat, quasi nar-
 ratura videbatur: & redit ad insultationem. QVOS LVDS PRAEBVERIS. Ex errore, & metu ni-
 mio senis credentis cōstrictum filiū se offensurum in domo meretricis. AT ETIAM PRIMO CAL-
 LIDVM AC DISERTVM CREDIDI HOMINEM. Hæc omnia sic in scena pronuntiata sunt, vt risu
 interrumpi verba puellæ viderentur. Maiorisque insultationis est, si is qui fatigat alterum, dicat se ante
 de illo multo aliter sensisse. ILICÔNE CREDERE. Non ideo hoc dicit, quod personæ suæ fidē de-
 roget: sed quod res incredibilis fuerit, quam illi persuaserit: aut certe si credendum fuerit, non statim,
 neque examinata, neque facta rei cognitione. Illicône credere. Obiurgatio de tempore. AN POE-
 NITEBAT FLAGITII. Illud quod suprà, à stulto: hoc quod nunc dicit, à malo fieri potuit: illud, ab
 Ipse alibi, Quam tibi opus est, à sciente. AN POENITEBAT FLAGITII. Paruum videbatur.
 miserūpere? NIMIS ERVM INSUPER ETIAM PATRI INDICARES? Duo obijcit: vnū quod
 male consulerit: alterum, quod male prodiderit consilia sua. Et bene indicares. nā indicū dicitur eius
 qui vnā peccauerit. NAM QUID ILLI. Adolescenti scilicet. Ni miserū insuper etiam indicares
 patris? Ad inuidiam Parmenonis, miserum dicit adolescentem: eo modo quo Iuno accusans Venerē, ait,
 An miseros qui Troas Achiuis Obiecit. Sic enim agimus, cum ab his qui falsō rei sunt, in authores cul-
 pam sceleris remouemus. QUID EST? IAM SCIS TE PERIISSE. Hoc non stupentibus ac cul-
 pam patientibus dicitur. HEM, QUID DIXTI PESSIMA? Nunc demum intelligit Parmeno se
 esse delusum. ETIAM RIDES? Apparet eam ex huius stomacho vehementius cachinnare. NOS
 IRRIDERE? Nos superbius dixit, quā si diceret me. SI QUID ISTVC IMPVNE. Subaudi-
 tur, Tum nimium. VERVM? Irridentis interrogatio. SED IN DIEM ISTVC. In longam dila-
 tionem. vnde dilatio est dicta, diei prolatio. TV IAM PENDEBIS. Iam, nimiam velocitatem signifi-
 cat. NOBILITAS FLAGITIIS, ET EVNDEM INDICAS. Duas res significat simul: & cogis fla-
 gitia facere, & facientem indicas. VTERQVE EXEMPLA IN TE EDENT. Noua ac mira tormen-
 ta, quæ pro exemplis narrantur, aut quæ documenta sint cæteris ne delinquant, exempla dicuntur. Et
 edent, & edet legitur. si edent, figuratum est. si edet, recte. Et plus est edet, quā dabit. NVLLVS
 SVM. Hoc secum Parmeno. HIC PRO ILLO MVNERE TIBI HONOS EST HABITVS AB EO.
 & μεταφορικῶς pro munere. Et honos rumigerulis haberi solet. EGOMET ME O INDI-
 CIO MISER, quasi forex, PER II. Proprium foricum est vel stridēre clarius quā mures, vel strēpere
 magis cum obrodunt friuola: ad quam vocem multi se intendentes, quanuis per tenebras noctis, trans-
 figunt eos. Plautus, Confossior te faciam foricina Næuia. Quasi forex hodie perij. Quia latere po-
 i. ij.

Errare
Solæ
Alteræ
Id
PerijPoenitet
Indicium
MiserVenit
In diem
Dilatio
Iam
Exempla
Edet
Honos
Indicio suo
perijit
Forex

ACT. V. SCEN. VIII. & IX.

tuit, nec occidi, si taceret. Egomet meo indicio. Prouerbum in eos, qui ipsi se produnt. quia fores non facile caperetur, nisi emitteret vocem noctu.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATO. THRASO.

G. VID nūc? qua spe, aut quo cōsilio huc imus? quid cœptas Thraso?
T. Q. Egone? vt Thaidi me dedam, & faciā quod iubeat. G. quid est?
T. Quis minus quā Hercules seruauit Omphale? G. exēplū placet.
Vtinam tibi committigari videam sandalio caput.
Sed fores crepuere ab ea, perij. T. quid hoc autem est malī?
Hunc ego nunquam videram & iam hic quīdnam properans profiliit?

VID NUNC? QVA SPE, AVT QVO CONSILIO HUC IMVS S? Reminiscere hunc esse, qui su-
pra militi dixerit de Thaide, iam dudum te amat. & rursus, iam tibi hæc aderit supplicans vi-
tro. & hinc videbis quos exitus habeat assentatio. nam idem militi author est summæ desperati-
onis. Et animaduerte, quod semper à mensa Gnato inuitus abstrahatur: nam & supra, cum ad litem
venitur, ex verbis Thraſonis manifestum est, & Gnatonem inuitum sequi, vbi dicit, Hancine ego vt
contumeliam tantam, tam insignem nunc accipiam Gnato? Mori me satius est. Et bene, qua spe, &
quo consilio: tanquam omnia expertus, & nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. Quid
nunc? qua spe? Parasitus intelligit quid agat miles: sed ad hoc inducitur interrogare ipsum militem, vt
populus audiat quo consilio veniat ad Thaidem. Quid nunc? qua spe? Summa desperatio est apud
militem reconciliandæ amicæ, ad hoc, vt æquo animo ferat admitti Phædriā, dum ipse quoque recipias
tur. nam non in fine fabulæ contristandus est. QUID INCEPTAS THRASO? Incipere, magnorum Incipere
facinorum est, & audaciæ. VT THAIDI ME DEDAM. Post inductionem belli, & instructionem Dedo
pugnæ quid sequatur, nisi deditio superatorum? ET FACIAM QVOD IUBEAT. Proprie: nam in Deditio
deditio victores iubet: victi obsequuntur. QVI MINVS QVAM HERCVLES SERUIT OM-
PHALE. Hic Terentius exprimit consuetudinem, in qua ignauis rationes criminum, & exempla sup-
peditant. nam sic & supra de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, quæ Herculem sibi seruientem etiam Omphale
ad lanificiū cōpulit: cum ipsa calathū, & colum, cultūque foemineos sagittis, & claua, leonisque tegmi-
ne mutasset. Seruauit Hercules Omphale. Subauditur, & ego seruā Thaidi? VTINAM TIBI
COMMITTIGARI VIDEAM SANDALIO CAPVT. Cōmittigari est tundēdo deprimi atq; deponi. Cōmittigari
Sandalio caput. Plus dixit caput, quā si aliam partem corporis diceret verberari. Et mite calciamē Sandalium
to caput verberari. PERIIT. QUID HOC AVTEM MALI EST? Eunuchi habitu Chærea, sed vi-
rili cōfidentia profiliit, & militem velut noui rualis terret aspectu. HUNC EGO NVNQVAM VI-
DERAM. Ideo Chæream miratur.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHAEDRIA.
GNATO. THRASO.

CH. POPVLARES ecquis me viuūt hodie fortunatior?
O Nemo hercle quisquam: nam in me planè Dī potestatem suam
Omnem ostendēre, cui tam subito tot congruerint commoda.
PA. Quid hic lætus est? C. o Parmeno mi, o mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector: scin' me in quibus sim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentā ciuem? PA. audiui. C. scis spōsam mihi?
PA. Bene, ita me Dī ament, factum. G. audin' tu illum, quid ait? C. tū autem Phædria
Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus.

- Thais patri se commendauit in clientelam, & fidem.
 Nobis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est? C. scilicet.
 PA. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus miles pellitur foras.
 C. Frater, ubi ubi est, fac quam primum hac audiat. PA. visam domum.
 T. Nunquid Gnato dubitas, quin ego perpetuo perierim? G. sine
 Dubio, opinor. C. quid commemorem primum? aut quem laudem maxime:
 Illum, qui mihi dedit consilium ut facerem, an me qui ausus sum
 Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit:
 Quæ tot res, tantas, tam opportune in vnum conclusit diem.
 An mei patris festiuitatem & facilitatem? ó Iuppiter
 Serua obsecro hæc nobis bona. PH. Di vestram fidem, incredibilia
 Parmeno modo quæ narrauit: sed ubi est frater? CH. præsto adest.
 PH. Gaudeo. C. satis credo, nihil est Thaide tua dignius
 Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. mihi
 Illam laudas? T. perij, quanto minus spei est, tanto magis amo.
 Obsecro Gnato in te spes est. G. quid vis faciam? T. perfice hoc
 Precibus, pretio, ut hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem.
 G. Difficile est. T. si quid collibuit, noui te, hoc si effeceris,
 Quod vis donum, & præmium à me optato: id optatum feres.
 G. Itane? T. sicerit. G. si hoc efficio, postulo ut mihi tua domus
 Te præsentem absente pateat: inuocato ut sit locus
 Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar. PH. quem hic ego audio?
 O Thrafo. T. saluete. PH. tu fortasse quæ facta hic sint nescis?
 T. Scio. PH. cur ergo in his ego te conspicio regionibus?
 T. Vobis fretus. PH. scis quam fretus? miles, edico tibi
 Si in platea hac te offendero post vnquam, nihil quod dicas mihi,
 Alium quærebam: iter hac habui: peristi. G. eia haud sic decet.
 PH. Dictum est. G. non cognosco vestrum tam superbum. PH. sicerit.
 G. Prius audite paucis: quod cum dixerò, si placuerit,
 Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paululum istuc Thrafo.
 Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
 Me huius quidquid facio, id facere maxime causa mea.
 Verum idem si vobis prodest, vos non facere incititia est.
 PH. Quid id est? G. militem riualem ego recipiendum censeo. PH. hem
 Recipiendum? G. cogita modo, tu hercle cum illa Phædria
 Et libenter viuis, etenim bene libenter victitas.
 Et quod des, paululum & necesse est multum accipere Thaidem,
 Ut tuo amorì suppeditare possit, sine sumptu tuo.
 Ad omnia hæc, magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
 Nemo est: principio & habet quod det, & dat nemo largius.
 Fatuus est, insulsus, tardus: stertit noctesque, & dies.
 Neque istum metuas ne amet mulier: facile pellas ubi velis.
 PH. Quid agimus? G. prætereà hoc etiam, quod ego vel primum puto.

Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.
 PH. Mirum, nī illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.
 G. Rectē facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vestrum gregem
 Recipiatis: satis diu hoc iam saxum voluo. PH. recipimus.
 C. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,
 Hunc comedendum, & deridendum vobis propino. C. placet.
 PH. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te quid agimus?
 G. Quid? isti te ignorabant: postquā eis mores ostendī tuos,
 Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
 Impetraui. T. bene fecisti, gratiam habeo maximam.
 Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.
 G. Dixi' ego in hoc esse vobis Atticam eloquentiam?
 PH. Nihil prætermissum: ite hac omnes vos. Valetē, & plaudite.

POPVLARES ECQVIS ME VIVIT HODIE FORTVNATIOR? Hic persona Chærea est,
 o feruens gaudio, vt adolescentuli est in prosperis rebus. O populares. Non mirum si infane
 exultat nuptijs, qui iadudum ob id solum quod vitiauerat virginē latabatur. NEMO HERC
 CLE QVISQVAM. Et interrogauit, & respondit tibi. Nemo hercle quisquam. παρ' ἑλ' οὐκ ἔστιν. QUID
 CUI TAM SVBITO TOT contigerint commoda. TAM qualitatē, TOT quantitatis est. QUID
 HIC LAETVS EST? Inuenta persona est ad quā gesta hæc narret Chærea: vt populus, & miles instrua
 tur, quid intus gestum sit. INVENTOR, INCEPTOR. Inuenire, sapiētis est: incipere, audacis: per
 ficere, constantis. Ergo plena laudatio est. & constat hoc Chæream laudatiue dicere, nam in subditis so
 lum consilium attributurus est Parmenoni. SCIN' ME IN QVIBVS SIM GAVDIIS? σὺ μὲν οὐκ. Me
 Et nota, scin' me: cum sufficeret scin' ergo ME abundat: & est figura ἀρχαῖος μὲν. SCIS PAMPHI
 LAM MEAM. Amatorie dixit meam: vel potius sponsam meam, vel quam amo. INVENTAM. Co
 gnitam. CIVEM. Deest, esse. SCIS SPONSAM MIHI. Deest & esse. & est SPONSA, nunc partici
 piū. AVDIN' TV ILLVM QVID AIT? Hoc, vultu mutato & turbato dicitur. AMOREM OM
 NEM IN TRANQVILLO. Bene in tranquillo: quia mari, & tēpestatibus amicę mobilitas & instabi
 litas comparatur. Sic Horatius, Simplex munditijs, Heu quorū fidem Mutatōs que deos flebit: & aspe
 ra Nigris aquora ventis Emirabitur in solens, Qui te fruitur credulus aurea. & cætera. THAIS SE
 PATRI COMMENDAVIT. Hoc est quod profuit Phædriæ. VNA EST DOMVS. Post Pamphilæ
 nuptias. IN CLIENTELAM, ET FIDEM. Clientelam, vt ametur: in fidem, vt defendatur. FRA
 TRIS IGVTV TOTA EST THAIS. Bene tota: vt ne ex parte quidem sit militis. MILES PEL
 LITVR FORAS. Sunt gaudia ex nostris bonis: sunt gaudia ex aliorum malis, hostium, aut inimicorū. Gaudia
 Ergo vtrunque genus gaudiorum complexus est. VISAM DOMVM. Bene domi queritur amator ex
 clusus: nam neque ruri, neque in foro est. PERPETVO PERIERIM. Quia illud perijsse suprā, tem
 porale videbatur. Quin ego perpetuo perierim. Hic iam militi neque seruiēdi amica, vt apparet, præ
 betur locus. SINE DVBIO, OPINOR. Quia non quis dicitur perpetuo perijsse. quid enim opus hac
 exceptione est, quando nemo ita perit, vt temporaliter pereat, & postea fiat non perditus? Correxīt pa
 rasitus stulti dictum militis: non illum perpetuo, sed sine dubio perijsse opinari respondens. non est
 enim contrarium opinor te perijsse sine dubio, pro certo perijsse. Confirmatur perijsse miles: vt post ran
 ta munera ex desperato supplex, ex supplice patiens rivalis existat. QVID COMMEMOREM PRI
 MVMS? ἀπαγόησις oratoria familiaris laudantibus. Cicero, Vnde igitur potius incipiam? Hoc autē fit,
 vbi omnia & magna videntur, & paria. ILLVM QVI MIHI DEDIT CONSILIVM? Attribuun
 tur personis consilia, facta, casus, & orationes. Ergo hic laudatur consilium Parmenonis, factum Chæ
 reæ, casus Fortunæ, id est euentus: oratio senī. Illum qui mihi dedit consilium. Tria sunt in vita ho
 minum: consilia, facta, successus. Consilium, animi est: Factum, corporis: Successus, fortunæ. Illum
 Parmenonem scilicet. QVAE TOT RES. Bene, tot res, quasi dicat, eunuchum pro quo duceretur,
 nuptias. AN MEI PATRIS FESTIVITATEM. Etiam patri laus impartienda est: nam non
 erat transeundum festiuitatem, qua & festius amatori non obstitit, quod ignouit vt facilis: vnde
 festiuitas in dictis, Facilitas verò in animo & factis. Festiuitatem: lætitiā, vt, festius dies est. Facilitas
 DII VESTRAM FIDEM. Cito interuenit Phædria, vtpote qui domi erat. QVAE INAR
 RAVIT. Nimiū affectus in vtranque partem, defectus orationis amat: est ergo ἔκλεψις, deest
 enim gaudeo. SATIS CREDO. Sic dici nota agentibus solet. Recte igitur huic dicitur, cui fiunt Satis credo

nuptiæ, GAUDEO: & ille sic respondet, vt amicis gratulantibus decet, Satis credo. Credo autem ideò, quia multi sese fingunt gratulari, cum inuideant: gaudere cum doleant. MIHI ISTAM LAUDAS: Scilicet amatori eius. Et MIHI pronuntiatione iuuandū est. PERIL. QVANTO MINVS SPEI EST, TANTO MAGIS AMO. Hic verò est ardor insanissimus. vt Virgilius, Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini. Et profecto sic est. Sapientes spe maxime ad amorem coguntur: stulti fors ma tantum. OBSECO GNATO, IN TE SPES EST. Mire quasi desperatis omnibus auxilijs, abiecta nimis supplicatio inducitur. Nā & obsecro, & Gnato id significat: & in te spes est. QVID VIS FACIAM? Non est hoc interrogantis, sed ostendentis non esse quid faciat. PRECIBVS, PRETIO. Nihil militi superest præter precem, vt victo: & pretium, vt diuiti. Nihil aliud optat, quàm sic res eant, vt persona Thaidis conueniri possit. Precibus, pretio. & velut afflicta, & lassa, pronuntianda sunt. Pretio. Varie: quia alibi dixit, precario. VT HAEREAM. Tò haream vltimum genus beneficij est. Et IN PARTE ALIQUA. Non enim parte dixit, vt æqua intelligatur. TANDEM. Et desperantis est, & difficulter credētis. Tandem, non est aduerbium tēporis: sed, nūc saltem significat. NOVI TE. Deest, perficis, sed vbique plura gestu significat miles, vtpote infantissimus. DIFFICILE EST. Vultu, & pronuntiatione, asseueratione firmandum est. SI QVID COLLIBVIT. & de se: pro, si quid collibitū est, efficis. QVOD VIS DONVM, ET PRAEMIUM, A ME OPTATO. Donum, præparatim, donum deorum est: præmium virorum est fortium: munus hominum. & donū, munusque, tã ante factum quàm post factū datur: præmium non nisi post factum est. Donum, voluntariū: præmium, debetur. Alij ergo & pronuntiat, primo donum, & sic præmium, quasi vnā partem orationis. Quoduis donum & præmium, a me optato, id optatum feres. Donum optato, ob quod præmium accipias. Præmium a me optato. Totum militariter nam & optatio dicitur, & optari a militibus. vt alibi, Vir fortis optet quod volet præmium. Si hoc efficio, postulo vt mihi tua domus te PRAESENTE ABSENTE vt pateat. Prouerbiale est præsentē absente: vt sursum deorsum, vltro citro, & cætera huiusmodi, fanda infanda, iusta iniusta, digna indigna, velit nolit. INVOCATO VT SIT LOCVS SEMPER. Inuocato, non vocato significat. In etenim auget, & minuit dictionem. Inuocato. Male intelligitur precibus vocato, cum sit & τομῆς, id est etiam nō inuitando, quin vltro venire debeat suam domum. DO FIDEM. Iuro, confirmo, spondeo. ACCINGAR. Non quia facile est quod negauit suis: sed suis votis parasitus adductus est ad cœnandum: ideo & accingar dixit: sic enim dicimus in maribus rebus suscipiendis. Vt, Accingunt omnes operi. SALVETE. Supplex sine gratia & sine timore, modo inimicus & infestus. TV FORTASSE QVAE FACTA HIC SINT NESCIIS? Hoc totū suū perbe, ac minaciter inquit adolescens. SCIO. Cōpendiū poetæ: ne rursus eadem diceretur. CONSPICOR. Commune verbum est conspicor. VOBIS FRETVS. Et hoc stulte. quis enim & rivalibus & inimicis fretum se esse dicat? Deinde & νουλόλουθω & virtiosa responsio est. nisi enim addideris sum, erit solocifinus conueniens loquenti impolite homini & militi. SCIS QVAM FRETVS est ab ea subaudiedum est. MILES EDICO TIBI. Hoc cōtumeliose & proprie vt militi, Miles, inquit, edico tibi, non circa meretricis fores. NIHIL EST QVOD DICAS. Nihil, pro non: vt sit, non est quod dicas mihi, id est nihil est quod dicas, pro vt dicas mihi: vt sit, quod pro vt: aut quod pro quid dicas mihi. Certum est autem sic veteres locutos esse. ALIUM QVAEREBAM. Aut alium pro quēdam posuit: vt sit, quendam quærebam, id est aliquem. aut alium, hoc est non quem tu putas, hoc est aliū, non Thaidem. sed si aliam diceret: neque commode, neque & μὴ ὥς loqueretur. præualet enim masculinum genus. PERISTI. Ordo est, Postquam in platea hac te offendero, perijisti. EIA. Interdum hortantis est. ergo nunc eia, correctionem significat. NON COGNOSCO VESTRVM TAM SVPERBVM. Locutio annotanda: mire laudauit, vt persuadere potuisset. Vestrum tam superbum. Non, vestrum superbum. Vestrum superbum. Absolute: vt, Pol Crīto antiquum obtines. Ergo subaudiamus vel ingenium, vel animum, vel morem, vel institutum. PRIVS AUDITE PAVCIS. Mira insinuatione agit: qui non vt contentiant, sed vt audiant paucis petit. Et bene prius, quasi non obstat quo minus faciant quod velint. Tum deinde quo attentiores existant, addidit PAVCIS. deinde si PLACVERIT. facilius enim flectitur, cum quo non pugnamus vt consentiat. Prius audite. Fiduciam ostētat persuasoriam rem dicturi. AUDIAMVS. Bene, nō, faciamus, sed, audiamus dixit: nam prima oratoris impetratio in mala causa est, auditi meruisse. TV CONCEDE PAVLVLM ISTVCTHRASO. Thraso hoc in bonam partem accepit: & ideo paret. putat enim vel turpe esse, si humiliter precetur suo nomine seque audiente parasitus: vel incōgruum sibi, si in os præsens a Gnatone laudetur. Istuc Thraso. Non ad se vocat: sed locum ostendit quo abeat, atque concedat. PRINCIPIO EGO VOS. Videt homine in quo offenditur, eum in quo non offenditur posuit. ME HVIVS QVICQVID FACIO, ID FACERE MAXIME CAUSA MEA. Deest REI, aut EST vt sit, me huius quicquid est quod facio, id facere maxime causa mea. Hic a persona discessit: & rem non odiosam pro odiosa posuit, id est parasiticam, pro æmuli amore, & commodo. VERVM IDEM SI VOBIS PRODEST. Multum attulit ad persuadendum: non esse commodum militi admitti: & suum commodum ipsorum

esse commodum. VOS NON ID FACERE, INSCITIA EST. Oratorie, & secundum insinuationis præcepta sic dixit: nam remittendo, & dubitando, magis flectit animos, quam si aperte ac pertinaciter asseueret. MILITEM EGO RIVALEM RECIPIENDVM CENSEO. Artificiose satis, semel intulit omne quod durum dictu ad persuadendū erat: nam quod militē & rivalem dixit, ad eam rem valet ut magis admittendus sit quā excludendus: & simul fiducia sic dicentis, parat animos ad audienda quæ dicet. Militem ego rivalem recipiendum censeo. Riuales dicuntur æmuli de mulieribus: facta translatione nominis à feris bestiis, quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in præliū contra se inuicem concitantur. Sic Cicero pro Cælio, Sin erit ex illo fonte riuales, inquit. CENSEO. Vide virtutem poetæ: non enim dixit peto, sed censeo: tanquam illis modo consulat, neque pro milite agat. Militem ego rivalem. Considera quo vultu hoc dicendum sit: & intelliges, & militem, & rivalem, & recipiendum, & ego censeo: quanta significat. Non enim dixit Thraſonem, sed militem: quod nomen ad stultitiam valet. Non socium, sed rivalem: quo ostendit, quandoquidem riuales in meretrice capiendus est, hunc potius eligendum. Nec, non excludendū, sed recipiendū dixit: ut & ostenderet adeo prodesse, ut etiam de industria retinendus sit. Non, volo aut rogo, sed censeo: ut consiliarius, non parafitus, videatur loqui. Nam quod ego addidit, eo dicto vsus est quo uti solent qui plus in negotio vident. nam sic in Phormione Iuriconsulti, Ego quæ in rem tuā fuerint, ea velim facias. Ego sedulo hunc dixisse credo. Ego amplius deliberandum censeo. COGITAMODO. Modo, aut tantummodo significat: aut temporis est aduerbium. & simul incerta distinctio est. ET LIBENTER VIVIS. Id est bonorum ciborum edax es. SUPPEDITARE POSSIT SINE SUMPTV TVO. Aut suppeditare, pro supeditari, aut deest se. Ut, Accingunt omnes operi. AD OMNIA HAEC MAGIS OPPORTVNVS, NEC MAGIS EX VSU TVO NEMO EST. Locutio est ex negatiuis tertia: ut, Agram in his regionibus meliorem nemo habet. Ex vsu magis. Pro vtilior. & magis opportunus, pro opportunior. Nemo est. Hoc est opportunus. HABET QVOD DET. Ut diues. Et DAT NEMO LARGIVS. Ut libera: lis. FATVVS EST. Hoc est ex vsu tuo. INSULSVS. Sine sale & sapietia: aut sine saltu & facilitate. TARDVS. In venerē scilicet. STERTIT. Plus dixit quā dormit. NOCTESQUE ET DIES. Plus significat quā si diceret, diebus & noctibus: ut hoc ipso nomine consiliarij autoritas inesse videatur. FATVVS. Inepta loquens, à fando fatuus dicitur: inde Fauni Fatui: & nymphæ Fatuæ dictæ sunt. Fatuus & insulsus. Fatui sunt, qui verbis & dictis fatui sunt. Insulsi verò, corde & animo. Tardus. Corpore, & membris. quanquam & intellectu tardos vocamus qui stulti sunt: sed melius est sic intelligi, ut ea vitia videatur dicere, quæ inamabilem faciant etiam diuitem, largūque amatorem. Nā aut verba cōmendant: ut, Pédetque iterū narrantis ab ore. hic fatuus. Aut sapientia gratum facit: ut, Multa viri virtus animo. hic insulsus est. Sed mihi videtur fatuum dicere qui tantum gloriatur, & blandiri amicæ nesciat. Insulsum, qui non sit salax, & cupidus coitus. Tardū qui non facile explicet verba: ut, Fatuus est, insulsus. Sunt qui fatuū, animo putant: Insulsum nerem: quæ res meretricibus odiosa est. Fatuus est, insulsus. Sunt qui fatuū, sed multū fantes, id dictis, sed male. Nam Fatui quoque dii sunt, qui & Fauni dicuntur: & non stulti, sed multū fantes, id est loquentes. Fatuus est, insulsus. Hæc quæ nunc addidit, non ex superioribus pendet: sed cum superiora valeant plurimum (nam quia diues & liberalis, potuit obesse riuilibus) hæc omnia bona in Milesite contumpuntur, quod fatuus, quod insulsus, & cetera, quæ ipse persequitur. Fatuus, & insulsus. Hæc bene adduntur: quia dixit, Et habet quod det, & dat nemo largius. Ad rem eam valebat ut amaretur Miles à meretrice, & præponendus omnibus esset: sed ingrata sunt mulieribus, maximeque lasciuia, hæc omnia quæ subijcit. Fatuus & insulsus. Hoc pro aceruo vitiōrum, cum quadā vultus improbitate prolatū est: quo magis res in medio posita esse videatur. VBI VELIS. Quādo vel quū. QVID AGIMVS? Initium consensionis, dubitatio est eius qui negauerit. HOC ETIAM. Deest, vel. abest. QVOD EGO. Parasit⁹ scilicet. PRIMVMPVTO. Primū puto, quasi parasitus. ACCIPIT HOMINEM. Accipit, pascit, inuitat. ut, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. NEMO MELIVS PRORSVS, NEQVE PROLIXIVS. Horū alterū apparatū indicat, alterū copiam. MIRVM NI ILLOCHOMINE QVOQVO PACTO OPVS EST. Facete dixit adolescens rei parcus, & qui putet amoris sine dāno esse oportere, quique fefellerit meretricē: non solū ei sciendū nō esse militē, sed etiam quouis modo sustinendū, ac perferendū. Mirū nī illoc homine. Obtinuit parasitus iam quod negabatur. Primo deliberatū, ut Quid agimus? post concessum, ut, Mirū nī illoc homine quoquo pacto opus est. Mirum nī illoc. Hic inquit, eiusmodi est, ut etiam cum mala cōditione patiendus sit. IDEM ARBITROR. Sane opus fuit consensione, præcipue Phædræ, cuius res agitur nam ita & seruata persona est tarde consentientis amatoris. RECTE FACITIS. Gratiarum actio est. VNVM ETIAM, HOC VOS ORO, Recte facite. Subtiliter etiam parasitus hic se adiungit, suāsque partes circa hos agit. SATIS DIVOCIAM SAXVM VOLVO. Vide quemadmodum serpat paulatim etiam in eorum assentationem ex vituperatione militis. Hoc saxū voluo. Prouerbiū in eos qui inextricabili labore afflicti sunt. Et bene saxū de stulto milite ait: & seipsum Sisyphū fecit. Hoc saxum voluo. Velut Sisyphus apud inferos. VT ME IN VESTRVM GREGEM. Iam hos laudat & nimis parasitus est, si recorderis eundē dixisse, Facete, lepide, laute. nihil supra. ATEGO PRO ISTOC PHAEDRIA. Subaudiamus & sum hic. aliter nō ut parafitus ait. PHAEDRIA ET TV CHAEREA. Ambos nominat, quasi legibus paciscatur. HVC COMEDENDVM. Cum ceteris rebus, summus poeta etiam fidem ostendit amicitia parasitica, exempto Gnatonis de milite loquentis hoc modo. PROPINO. Facete sic dixit, ut parasitus, & ut qui de

Riuales
Censeo
Miles riuales
Modo
Libenter
uere
Suppeditare
Magis ex
vsu
Largius
Insulsi
Stertere
Dies & noctes
Fatui
Fatui nymphæ
Tardus
Fatui & Fauni
Vbi
Accipere
Recte facite
Saxum volvo
Comedo
Propino

conuiuio loqueretur. Dignus est. Hæc verba vltima longi sermonis, eiusmodi sunt, vt miles hæc audiens, laudatum se esse, & approbatum existimet. **VBI VIS.** Honorifice reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo, vbi vis: quia accede imperatium erat. & **VBI** nisi **QVANDO** intellexeris, vitium est. **ISTI TE IGNORABANT.** Figura ἀκυρολογία. Ad vtrunq; enim pertinet, & ad laudem, & ad mores. Et hoc ambiguum. **SECUNDVM FACTA ET VIRTUTES TVAS.** Et hoc ἀμφίβολον. Nam virtutes, ἡρωεικῶς pro vitijs posuit, vt, Nescis qui vir fiet, & Ornatus esses ex tuis virtutibus. Facta, & virtutes. Proprie facta militibus ascribuntur. Facta, & virtutes. Amarior est ἡρωεικὰ in vitiosos homines, quàm veritas. **NVNQVAM ETIAM FVI VSQVAM.** Nunquam, & locū & tempus significat: Vsqvum, locum magis. Nunquam, pro non. Et nunquam vsquam superior. quid est enim quod bene non fecerit quicquam, si in illo est, vt ametur? Atticā eloquentiam. Et hoc ἡρωεικῶς, vt illa quæ suprā. Atticam dicit veram atque germanam: quia excultior eloquentia, dicitur Attica: & summi oratores, attici appellati sunt. **PRAETERMISSVM EST.** Et hoc anceps est, intellectu gemino ad vtrunque. **ITE HAC.** Quo vocat parasitus? an ad meretricem? an ad cenam militis, vt promisit, Hunc ego comedendum & deridendum vobis propino. **ITE** hac. Comestatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cenæ interfuit meretrix: quomodo post acta sunt omnia, cum mentio noctis non facta sit? Omnia post cenam gesta sunt: & non completa per rixam cena, superfuit plurimum temporis ad agendum.

Vbi

Virtutes
Facta
Nunquam
VsqvumAttica elo-
quentia
Attici

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Chremes	senex.	Dromo	seruus.
Clitipho	adolescens.	Sostrata	matrona.
Syrus	seruus.	Bacchis	meretrix.
Menedemus	senex.	Phrygia	ancilla.
	Nutrix.		
Clínia	adolescens.	Antiphíla	meretrix.

C. SVLPICII APOLLINARIS IN HEAVTON
TIM. PERIOCHA.

N MILITIAM proficisci gnatum Cliniam
Amantem Antiphilam compulit durus pater.
I Animique sese angebat, facti poenitens.
Mox ut reuersus est, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem (is amabat scortum Bacchidem)
Cum accerferet cupitam Antiphilam.
Ut eius Bacchis venit amica, ac seruolæ
Habitum gerens Antiphila, factum id quod patrem
Suum celaret Clitipho hic technis Syri,
Decem minas meretriculæ aufert à sene.
Antiphila Clitiphonis reperitur soror,
Hanc Clínia, aliam Clitipho vxorem accipit.

IOH. CALPHVRNII BRIXIENSIS VIRI CLARISSIMI IN P. SEXTI TERENTII
HEAVTONTIMORVMENON ARGVMENTVM.

AEC fabula, Menandri græca: quæ facta à Terentio latina, nomen idem obseruauit, ne Græci
nominis euphoniā perderet, quòd Terētius minus laudis existimaret propria scribere, quàm
græca trāsferre. Nomē habet à sene seipsum ex cruciāre ob filij absentia: quē amātē, duritia sua
in militia proficisci cōpulerat. *ἐαυτὸν πικραίνμενος*, latine seipsum ex crucians interpretatur. Illud
animaduertendū, omnes Terētianas fabulas, ex vtroque genere mistas, præter hāc. Nam comœdiæ
aut motoria sunt, aut statariæ, aut mistæ. Motoria, turbulenta: Statariæ, quiētiore: Mistæ, ex vtroq;
actu cōsistentes. In hac, quæ plurimū delectat & actu & stylo, primæ partes sunt Menedemi & Chre-
metis: secundæ, Clinia & Clitiphonis: tertiæ, Syri: & sic deinceps. Hæc etiā, vt cætera, quinq; actus,
habet, Prologū cōcitātū. Nā & se purgat: & in lēdendis aduerlarijs est occupatus. Argumentū quoq;
nō simplicis negotij habet, nec vnius adolescentis, vt in Hecyra: sed duorum, vt in fabulis.

Hremes grauidæ vxori olim interminatus, si puellā pareret, nolle tolli. At illa clā anui Corin-
thia nutriendā dedit. Hāc adultā Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & assiduis iur-
gijs, in militia proficisci cōpulsus est. Postea facti patrē Menedemū adeo pœnituit, vt omnia vē-
deret, & agrū emeret, in eōq; se exerceret: vt sic filij iniuriā vlcisceretur. Paulopost reuertitur Clinia:
& clam patre diuertitur apud Clitiphonē, qui & ipse amabat scortū Bacchidē. Mittit accersitū cupitā
Antiphilā Clinia: cū qua & Bacchis vna venit. Hāc adolescētēs Clinia amicā simulāt Syri technis. An-
tiphila ad matrē deducitur: cuius occasione Syrus decē minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc
Antiphila Clitiphonis soror reperitur: & Clinia in vxorē datur. Chremes Bacchidē à Clitiphone ama-
ri animaduertit. irascitur. minatur. sed & Menedemo adhortāte filio ignoscit: & aliā illi dat cōiugem.
In primo actu igitur de cōiunctione senū, scilicet Menedemi, & Chremetis: simul & de amicitia
& familiaritate adolescentū, in qua Clitipho ardētissimus ostēditur. Secundus actus cōtinet quēad-
modū adolescentes amicas receperint: simul & Syri callidū cōsiliū. Tertius actus exprimit Syri fal-
laciā in Chremē, vt Bacchidē credat Clinia esse amicā, & Antiphilā arraboni Bacchidi relictā esse pu-
ter pro argēto, quod anum Corinthiā meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitio-
ne Antiphilæ: & de extorsione argēti quod Bacchidi Clitipho promiserat. Quintus actus cōtinet
omniū rerū cōuersionem ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorū: & quemadmodū
Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho verò dimissa Bacchide, aliā accepit.

GRÆCA EST MENANDRVS. ACTA LVDIS MEGALEN-
SIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO
AEDILIB. CVRVL. EGIT AMBIVIVS TVRPIO: MO-
DOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM
TIBIIS IMPARIBVS. DEINDE DVAB. DEXTRIS.
ACTA ETIAM TERTIA, C. CORNELIO, M. IVVENIO
C O S S.

PROLOGVS.

E cui sit vestrum mirum, cur parteis senī
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium,
N Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar:
Ex integra Græca, integram comoediam
Hodie sum acturus, Heautontimorumenon.

Duplex quæ ex argumento facta est simplici:
Nouam esse ostendi, & quæ esset: nunc qui scripserit,
Et cuius græca sit, ni partem maximam
Existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non Prologum.
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt maleuoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere: & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt putat.
Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat,
Repente ad studium, hunc se applicasse musicum,
Amicū ingenio fretum, haud natura sua.
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquū possit, quā æquū oratio.
Facite æqui sitis: date crescendi copiam
Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se dictum existimet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem malectis facit.

Adeste æquo animo date potestatem, mihi
 Statariam agere vt liceat per silentium.
 Ne semper seruos currens, iratus senex,
 Edax parasilus, sycophanta autem impudens,
 Auarus leno, adfidue agendi sint mihi,
 Clamore summo, cum labore maxumo.
 Mea caussa caussam hanc iustam esse animum inducite.
 Vt aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcent seni.
 Si qua laboriosa est, ad me curritur.
 Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
 In hac est pura oratio experimini,
 In vtranque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam auare pretium statui arti meæ.
 Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
 Quàm maxumè seruire vestris commodis.
 Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

IOH. CALPHURNII INTERPRET. IN PROLOG. HEAVTONTIM.

OFFICIUM PROLOGI. **ORATOR.** **EXORATOR.** **DIFFERO AUTUM.** **VETUS.** **MALEUOLUS.** **MUSICUS.** **ARBITER.** **STATARIAS AGERE COMEDIAS.**

N **E** CUI SIT VESTRVM MIRVM. Prologus concitatus: nā & se purgat, & aduersariū acriter terret. Actor quoque, ex commodo suo, cur hanc comœdiæ actionem susceperit, causas affert. **EX INTEGRA GRAECA.** Terentius Hecyram & Phormionem ab Apollodoro transtulit: reliquas quattuor, à Menandro. **ET QVAE ESSET.** Id est quo nomine vocaretur. **ORATOREM VOLUIT ME ESSE, NON PROLOGVM.** Officium prologi, ante narrationem rei semper est: verūamen & post principium fabulae inducitur, vt apud Plautum in milite glorioso, & apud ceteros magnæ authoritatis veteres poetas. **ORATOREM.** Sic in prologo Hecyræ, Orator ad vos venio cum ornatu prologi. **ORATOREM.** Oratorem audire oportere, ius gentium est. **ORATOREM, non liceat iniuriam pati.** Ne igitur patiatini iniuriam, non se prologum, sed oratorem nominat. **Et orator est qui rogat: Exorator, qui impetrat.** Alibi Terentius, Orator ad vos venio, finite exorator siem. **Et orator est, cui causa defendenda mandatur.** **NAM QVOD RVMORES DISTVLERVNT.** Id quod maleuoli vitio dant sibi, sibi laudi ascribit: scq; exemplo præstantissimorū poetarum defendit, qui idem factitauerunt. **Distulerunt, diuulgauerunt.** **AVTVMAT.** Opinatur, dicit, censet. **HABET BONORVM EXEMPLVM.** Videlicet, Plauti, Neuij, Ennij, quos autores Terentius habet, vt in prologo Andriæ fatetur, **Qui cum hunc accusant, Neuium, Plautum, Ennium accusant, quos hic noster authores habet.** **TVM QVOD MALEVOLVS VETVS POETA.** A natura, maleuolus: à tempore vel inuidia, vetus: à signo emulationis, poeta. **Vetus, plerunque ad laudem refertur, interdū ad vituperationem.** **Vetus, id est cariosus, & quasi rancidus.** **Maleuolus, non criminibus, sed maledictis.** **AMICVM INGENIO FRETVM.** Hoc idem refellit in prologo Adelphorū. **Nam quod isti dicunt maleuoli homines nobiles Eum adiutare, assidueq; vnā scribere, Quod illi maledictum vehemens esse existimant, eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet Qui vobis vniuersis & populo placent.** **HVNC MUSICVM.** Videlicet poetam elegantem. **Musicus, latine dicitur elegans.** **amicum, inelegans.** **Amicū.** Pro amicorum, videlicet Lelij & Scipionis, quorum amicitia Terentius familiarissime vsus est. **ARBITRIVM VESTRVM.** Bene arbitriū. nam arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatē. horum enim arbitrio & iudicio comœdia commendari poterat. **NE PLVS INIQVVM POSSIT.** Iustam rem petit: quæ quidem, nisi ab iniustis, conceditur. **QVI NVPER FECIT SERVO CVRRENTI.** In hoc notatur aduersarius, qui decorum personæ non seruauerit. **Quid enim magis præter serui decorū, quàm vt illi populus in via decedat, & infano seruiat?** **DATE POTESTATEM MIHI STATARIAS AGERE.** Vt liceat ad exitum vsque fabulae perpetuo stare, ne videlicet aliqua turba fiat, vt fieri solet aut ludis funabuli, aut gladiatorum. tunc enim necesse est relinquere comœdiæ actionem. **Et bene dixit statariam.** Agi enim dicitur fabula cum recitatur, stare cum placet. **Est etiam comœdia quæ dicitur stataria, aut motoria, à statarijs actibus vel motorijs.** **NE SEMPER SERVVS CVRRENS.** Exprimit varias

ACT. I. SCEN. I.

personas quæ in comœdijs introducuntur, quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur autem leno
periurus, amator feruidus, seruus callidus, & amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens,
& patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles præliator, parasiti edaces, parêtes tenaces, & meo
retrices. MEA CAVSSA, CAVSSAM HANC IVSTAM. *ωαγονομασία.* SI QVA LABORIO
SA EST. Iustum etenim est seni in re laboriosa fauorem præstare. AD ALIVM GREDEM. Grex
gem cum contemptu dixit, alios actores paruificiens. Gregem appellat scenicorum turbam. Plautus
in prolog. Asinaria. Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene, atque huic gregi. EST PVRA
ORATIO. Hoc est nitida, quæ facile assensum auditorum ineat. SI NVNQVAM AVARE PRE
TIVM STATVI. Per hæc verba Terentius demonstrat quàm grauis author sit, qui suas comœdias
probet. sic Horatius, Et cum respondere coneris, Quæ grauis AEsopus, quæ doctus Rosius egit. ET
EVM ESSE QVAESTVM. Nonnunquam subauditur si, vt sit, & si eum quæstum. SERVIRE
VESTRIS COMMODIS. Plus dixit commodis, quàm si diceret voluptatibus.

Grex
Pura oratio
Terentius
seipsum
laudat.

ACTVS PRIMI SCENA I.

CHREMES, MENEDERMVS SENES.

- C. VANQVAM hæc inter nos nuper notitia admodum est,
Q. Inde adeò, quòd agrum in proximo hic mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit.
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas
(Quod ego in propinqua parte amicitia puto)
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter.
Quod mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominum fidem, quid vis tibi?
Aut quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eò, vt conijcio. Agrum in his regionibus
Meliozem, neque preti maioris nemo habet.
Seruos complureis. proinde quasi nemo siet,
Ità attentè tute illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vesperi
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer,
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus. neque te respicis.
Hæc non voluptati esse satis certo scio.
At enim dices, Me quantū hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme tantumne est ab re tua otij tibi,
Aliena vt cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
C. Homo sum. humani à me nihil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta.
Rectum est ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi sic est vltus. tibi vt opus est facto, face.
C. An cuiquā est vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.
C. Siquid laboris est, nollem. sed quid istuc mali est?
Quæso quid de te tantum meruisti? M. eheu.

- C. Ne lacruma, atque istuc quidquid est, fac me ut sciam.
 Ne retice: ne verere crede inquam mihi,
 Aut consolando, aut consilio, aut re iuvero.
- M. Scire hoc vis? C. hac equidem causa, qua dixi tibi.
 M. Dicetur. C. istos rastros interea tamen
 Depone: ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
 M. Sine me, vacuum tempus ne quod dem mihi
 Laboris. C. non sinam inquam. M. ah, non æquum facis.
- C. Hui, tam graueis hos quæso? M. sic meritum est meum.
 C. Nunc loquere. M. Filium vnicum adolescentulum
 Habeo: at quid dixi habere me? imò habui Chreme.
 Nunc habeã, necne, incertum est. C. quid ita istuc? M. scies.
 Est è Corintho hic aduena anus paupercula.
 Eius filiam ille amare cœpit perditè,
 Propè iam ut pro vxore haberet: hæc clam me omnia.
 Vbi rem rescui, cœpi non humanitus,
 Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli
 Tractare: sed vi, & via peruolgata patrum.
 Quotidie accusabam, Hem, tibi ne hæc diutius
 Licere speras facere me viuo patre?
 Amicam ut habeas propè iam in vxoris loco?
 Erras si id credis, & me ignoras Clinia.
 Ego te meum esse dici tantisper volo,
 Dum quod te dignum est facies: sed si id non facis,
 Ego quod me in te sit facere dignum, inuenero.
 Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
 Ego istuc ætatis, non amoris operam dabam,
 Sed in Asiam hinc abiij propter pauperiem atque ibi
 Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
 Postremo adeo res redijt: adolescentulus
 Sape eadem, & grauius audiendo, victus est.
 Putauit me ætate, & beneuolentia
 Plus scire & prouidere, quam seipsum sibi.
 In Asiam ad regem militatum abiijt Chreme.
- C. Quid ais? M. clam me profectus, menseis treis abest.
- C. Ambo accusandi: & si aliud inceptum, tamen
 Animus est prudentis signum, & non instrenui.
- M. Vbi comperi ex his, qui ei fuere conscij,
 Domum reuertor moestus, atque animo ferè
 Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
 Assido: accurrunt serui: foccos detrahunt.
 Video alios festinare, lectos sternere,
 Cœnam apparare: pro se quisque sedulo

- Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam:
 Vbi video hæc, cœpi cogitare, Hem, tot mea
 Solius solliciti sunt caussa, vt me vnum expleant:
 Ancillæ tot me vestiant: sumptus domi
 Tantos ego solus faciam: sed gnatum vnicum,
 Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
 Quod illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est.
 Eum ego eieci hinc miserum iniustitia mea.
 Malo quidem me dignum quouis deputem,
 Si id faciam: nam vsq; dum ille vitam illam incolit
 Inopem, carens patria ob meas iniurias,
 Interea vsque illi de me supplicium dabo,
 Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
 Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
 Nec vas, nec vestimentum: corrasî omnia.
 Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
 Faciundo, facile sumptum exerceant suum.
 Omnes produxi, ac vendidi: inscripsi ilico
 A Edeis mercede: quasi talenta ad quindecim
 Coegi agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.
 Decreui tantisper me minus iniuriæ
 Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser:
 Nec fas esse vlla me voluptate hic frui,
 Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.
- CH. Ingenio te esse in liberos leni puto,
 Et illum obsequentem, si quis recte aut commode
 Tractaret: verum neque tu illum satis noueras,
 Nec te ille. hoc ibi fit, vbi non verè viuatur.
 Tu illum nuquam ostendisti quanti penderes,
 Nectibi ille est credere ausus quæ est æquum patri.
 Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
- ME. Ità res est, fateor: peccatum à me maximum est.
- C. Menedeme, at porrò recte spero illum tibi
 Saluom affuturum esse: hic confido propediem.
- M. Vtinam di ità faxint. C. facient: nunc si commodum est,
 Dionysia hic sunt: hodie apud me sis volo.
- M. Non possum. C. cur non: quæso, tandem aliquantulum
 Tibi parce: idem absens facere te hoc vult filius.
- M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
 Nunc me ipsum fugere. C. sicine est sententia?
- M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrimas excussit mihi,
 Miseretque me eius: sed vt diei tempus est,
 Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,

Ad cœnam vt veniat. Ibo vt visam si domi est.
 Nihil opus fuit monitore: iam dudum domi
 Præsto apud me esse aiunt. egomet conuiuas moror.
 Ibo adeò hinc intrò. sed quid crepuerunt fores?
 Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

VANQVAM HAEC INTER NOS. Bene ex arte comica senex opitulator inducitur, qui & miseria & tristitia alterius valde commouetur, simul amorum senum coniunctio & familiaritas, ad id quod secuturum est non parum accommodata futura est. simul exprimitur à poeta mutua miseratio quæ inter senes esse solet & omnino senilis prolixa. Quamquã hæc inter nos. Exoritur acta vitæ facere prohibet, id vel virtus vel propinquitas cogit. VICINITAS. Vicinia nò tã homines qui eundem incolunt vicum significat, quàm qui prope domum tuam habitant. Vicinitas autem non homines, sed propinquitatem proprie vicinorũ. NAM PRÒ DEVM ATQVE HOMINVM FIGIS Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta causa. VT CONIICIO. Id est cõiectura ram capio. hinc coniectura dicta est à coniectu, id est à directione quadam rationis ad veritatem. Vnde de etiam somniorũ atque omnium interpretes, coniectores vocamus. NEMO. Pro quisquã. TVTE ILLORVM OFFICIA FVNGERE. Nunc dicimus, officijs fungeris. Fungor idem est quod officium munusque ago, vt fungor magistratu, fungor legatione. NVNQVAM. Deest nam. TAM MANE. Modo adueibium: alibi nomen videtur, vt, iam mane nouũ, iam clarum mane fenestras intrat. QVIN TE IN FVNDÒ CONSPICER. Quin, pro quòd non, hoc in loco: aliàs pro cur non, pro etiam, pro quare ponitur. In fundo. Superius dixit, Agrum in proximo hic mercatus est. Fundus enĩ ab agro continetur. de quo Cice. in quodam ioculari libello, Fundum verò vocat quem possit mittere funda, Ni lapis exciderit, qua caua funda patet. REMITTIS, NEQVE TE RESPICIS. Nihil significantius de eo qui nihil sibi parcit, nec sui miseretur. nam qui alijs remittit aliquid, id est condonat, is est facilis & mitis natura. AT ENIM DICES. Antipophoræ respondet. PŒNITE. Id est parum videtur. Pœnitet enĩ eum qui parum putat. alibi Teren. Nostri nosmet pœnitent. Virg. in Buc. Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Cice. ad filium, Quoad te quantum proficias non pœnitebit. QVOD IN OPERE FACIENDO. Opera est actio, & persona ipsa quæ opus peragit. Opus, finis est & fructus operæ. Nonnunquã opus pro opera videtur accipi. Virg. Mollibus è litatis opera ad fabilia surgit. IN ILLIS EXERCENDIS. Qui alijs præest, aut paterfamilias, aut imperator, plus efficit sua adhortatione quàm opera. TANTVM NE EST AB RE TVA OTII TIBI. Difficilis, vt inquit Cic. est cura rerũ alienarũ. Nã eã magis percipimus atque sentimus quæ nobis ipsis, aut prospera aut aduersa veniunt, quàm illa quæ cæteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus aliter de illis ac de nobis iudicamus. AB RE TVA. Id est à negocijs tuis familiaribus. dicitur etiam ab re tua, contra vtilitatem tuam: sicut è re tua, & è repu. id est pro re tua, & pro repu. HOMO SVM, HVMANIA ME NIHIL ALIENVM PVTO. Hoc ex Platonis sententia qui inquit, Ortus nostri partem patriam vendicare, partem amicos, & vt Stoicis placet, quæ in terris gignuntur, ad vsum hominum omnia creantur. Homines autem, hominum causa generantur, vt ipsi inter se alij alijs prodesset possint. PERCONTARI. Id est interrogare. Percontari suapte natura ad finem spectat coarguendi. Interrogamus, noscendi gratia: Percontamur verò, arguendi, quauis tamen utroque indifferenter vtamur. VSVS. Modo opus significat: aliàs vtile, vt, opus est facto, pro facere. Sic Salu. Nam & priusquã incipias cõsulto, & vbi cõsuleris, mature facto opus est. MIHI. Nò repugnat sententiæ Chremetis, sed se solũ meruisse dicit vt crucietur. DE TE MERVISTI? DICIMUS autem mereo & mereor. Mereor de te, est aliquid in te confero vel bonum vel malum. NE RETICE. Bene retice. Nam reticemus dolores, Obticemus pudenda, Tacemus secreta, vt, Nec tacui demens. In Eunuchò, Virgo conscissa veste lacrymans obticet. AVT CONSOLANDO, AVT CONSILIO, AVT RE IVERO. His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia exoptandũ? DE PONE. In tempore. NON SINAM INQVAM. Hæc magis gestu exprimuntur. Hui tam grauis. Apoliopesis: & admiratio ponderis rastorum, quibus senex vtitur. PERDITE. Bene perdit. Nam perditus est qui in omne scelus est traditus. ANIMVM AEGROTVM. Pro ægro dixit, nam animus, æger: corpus verò, ægotum dicitur. ET VIA PERVVLGATA PATRV. Patres bonis institutis, aliorum exemplis, nonnunquam minis, filios ad virtutem adhortantur. TANTISPER VOLO. Tantisper, postulat post se DVM pro donec siue quãdiu. Cice. In carcerem ductus, vt ibi esset tantispermò: sunt qui pro interea. Liuius libro. i. ab urb. condi. Tamen id imperiũ ei ad puberẽ atatẽ incolumẽ māsit, tantisper tutela muliebri. Et TANTISPER sine DVM vsus est. NON AMORI OPERAM DABAM. Bene senex iuxta Horatij præceptũ, laudator acti temporis inducitur. REM ET GLORIAM. Hæc duo potissimũ à militibus strenuis cõparatur. Res tria notat, imperiũ siue diuitias,

licē, & Venerē. PVTAVIT ME. Clemētissimus pater filiū laudat, quod non pertinax in malis, vt multi, fuerit. VBI COMPERI. Hęc oratio, tota pathetica est. Et bene cōperi. cōpertū est mihi, & exploratum, idem est quod scio per inuestigationē. ACCVRRVNT SERVI. Tale illud in Andria, lectu Accurrit, mediam mulierem amplectitur. LECTOS STERNERE. Ex consuetudine antiqua. lectu lis enim stratis antiqui cœnitabant. vnde triclinium à tribus lectis dictum. Horatius, Sæpe tribus le- ctis videas cœnare quaternos. Terentius in Adelphis, Lectulos iligneos dedit faciendos in sole vbi po- tetis vos. COENAM APPARARE. Nil significatius de sene dicere potuit, qui voluptates & com- moda quæ aspernatus gratia filij narrat. Nam apparare, est ad dignitatē quandā ac verius pompam. Præparare verò, est quæ vtilia sunt aut fore creduntur. EVM EGO EIECI. Eum abundat. cor- RASI OMNIA. Omnia compilavi, vendidi. Huic contrarium est abradere: & est per vim aliquid au- ferre. PRODUXI, AC VENDIDI. Bene produxi. nam producere, foras ducere significat. M. T. in Frumentaria, Nemo tuorum amicorum abs te productus, nemo interrogatus. Hinc productores di- cuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponunt. TALENTA AD. XV. COEGI. Cō- gessi coadunavi. Hinc coactores argentariorum dicuntur qui pecunias cogunt. DECREVI. Plus est decernere quā constituere. & est proprie decernere de rebus magnis certam proferre senten- tiam. VOLVPTATE FRVI. Si parentes pro filijs elaborant, quis clamētiore hoc sene, qui omnia commoda absente filio aspernatur? Frui, proprie est delectationem capere ex usu. INGENIO TE ESSE LENI IN LIBEROS PUTO. Liberos multitudinis numero dixit, cum Menedemum vni- cum haberet filium. Constat enim antiquos oratores, historiæque, aut carminum scriptores, etiam vnum filiū filiāve, liberos multitudinis numero appellasse. In Hecyra liberos in significatione vnus filia dixit, Qui illum decreuerunt dignum, suos cui liberos committerent. Sic Cicero, En cui tuos li- beros committas. QVANTI PENDERES. Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui an- te signatam pecuniam, æs & argentum pendebant. NECTIBI CREDERE AVSVS. Adoles- centibus gloriosum est si modestia vtuntur & pietate in parentes, vt nihil dicant aut faciant nisi con- silio parentum. PORRO RECTE SPERO. Porro, eiusdem significationis cuius verò & autem: pro quibus TAMEN ponere non possis. Significat etiam apud poetas longe, certe, postea, vltra. Spe- ro pro credo, vsitatum est: siue de præsentī loquamur, siue de præterito. Similiter confido pro credo, tum in præterito, tum in præsentī, tum in futuro. VTINAM DII FAXINT. Faxo, futurum tem- pus tantum: vel, vt alij, promissiū modum ostendit. DIONYSIA HIC SVNT. Hoc est Bacchana- lia. Dionysij autem, qui & Bacchus dicitur, sacra, à plerisque Graciæ urbibus triennio quoque cele- brabantur. QVAESO. Primam personam indicatiui habet duntaxat. Licet quæfere lectum sit apud Sallustium & Tullium. NIHIL OPVS EVIT MONITORE. Hoc est vocatore. Nam vocatores proprie dicebātur qui ad cœnas vocabāt. PRAESTO SVM. Idem est quod adsum, nec alteri ferē verbo coheret, nisi verbo substantiuo, & huic simplici. Nā præsto adsum, magis poeticū est. EGO MET CONVIVAS MOROR. Hoc est in mora detineo. à quibusdam, morari pro expectare exponi- tur. sed mea sententia, magis poetice quā oratorie.

ACTVS PRIMI SCENA SECVNDA.

CLITIPHO ADOLESCENS. CHREMES.

- CLI. NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia. haud quaquā etiam cessant,
N Et illam simul cum nuntio tibi hic ego affuturam hodie scio.
Proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ te excruciat, omittas.
- CH. Qui cum loquitur filius?
- CLI. Pater adest, quem volui adibo. pater opportunè aduenis.
- CH. Quid est? CLI. hunc Menedemum nostrum vicinum?
- CH. Probe. CLI. huic filiū scis esse? CH. audiui in Asia. CLI. nō est pater,
Apud nos est. CH. quid aïs? CLI. aduenientem è naui egredientem ilico.
Adduxi ad cœnam. nam mihi magna cum eo iam inde vsque à pueritia
Semper fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nuntias.
Quam vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum esset hodie amplius,
Vt hanc lætitiā nec opinanti primus ei obijcerem domi.

- Atque etiam nunc tempus est. CLI. caue faxis, non est opus pater.
 CH. Quapropter? CLI. quia enim incertum est etiam quid se faciat. modo venit.
 Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga ut sit suæ.
 Eam misere amat. propter eam hæc turba, atque abitio evenit. CH. scio:
 Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego nostrum una Syrum.
 CH. Quid narrat? CLI. quod ille se miserum esse. CH. miserum? quæ minus credere est?
 Quid reliqui est, quin habeat quæ quidem in homine dicuntur bonæ?
 Parentis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias.
 Atque hæc perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet.
 Qui uti scit, ei bonæ illi qui non utitur recte, malæ.
 CLI. Imò ille fuit senex importunus semper: & nunc nihil magis
 Vereor, quam nequid in illum iratus plus satis faxit pater.
 CH. Illene? sed reprimam me. nam in metu esse hunc, illi est utile.
 CLI. Quid tu tecum? CH. dicam. ut ut erat, mansum tamen oportuit.
 Fortasse aliquanto iniquior erat, præter eius libidinem.
 Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
 Huncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius vivere? &
 Quod illum insinuat durum, id non est. nam parentum iniuriæ
 Vniusmodi sunt ferme paulo qui est homo tolerabilis,
 Scortari crebro nolunt. nolunt crebro convivare.
 Præbent exigue sumptum, & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
 Verum ubi animus semel se cupiditate deinxit mala,
 Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. hoc
 Scitum est, PERICVLVM EX ALIIS FACERE, tibi quod ex usu sit.
 CLI. Ita credo. CH. ego ibo hinc intrò, ut videam nobis quid cœnæ sit.
 Tu ut tempus est diei, vidēsis nequò hinc abeas longius.

N IHI ADHVC EST QVOD VEREARE. Hic Clinia, qui ex Asia redierat, ingens de
 amica sollicitudo exprimitur. Accedit & sodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amicæ
 mira voluptate patri narrat. Nihil adhuc quod vereare. Clinia miserat accersitum Anti-
 philam: disruciabatur quòd non rediret. HAVDQVAQVAM ETIAM CESSANT. Id est: non
 dum differunt aduentum. SOLICITVDINEM ISTAM. Bene sollicitudinem dixit. nam sollicitu-
 do est quæ inhaeret mèribus: Sollicitatio, quæ ab alio fit. AVDIVI IN ASIA ESSE. Recta eiusce-
 modi est oratio per infinitum. Nam non latine dicitur, audiui quòd in Asia est. NEC OPINANTI.
 Insperatum enim gaudium maius esse solet: quemadmodum & dolor acerbior, si non opinanti obijci-
 tur. CAVE FAXIS. Volebat Chremes nuntiare Menedemo rediisse filium: sed Clitipho prohi-
 buit, quòd Clinia nondum patris voluntas esset perspecta. MISERVVM? QVEM MINVS CRE-
 DERE EST? Minus, hoc loco pro non ponitur. Non est inquit credendum Cliniam esse miserum: hoc
 ad sequentia respicit, scilicet Quid reliqui est quin habeat quæ quidem esse in homine dicuntur bonæ?
 Minus credere est. Pro, non credendum est. huiusmodi locutio parum Latinis vsui est. QVÆ
 QVIDEM IN HOMINE DICVNTVR BONA. Scilicet à vulgo. Cum tantum animi bona, secun-
 dum philosophos, appellanda sint. Et hoc, illud quod supra dixit Chremes affirmat, scilicet Cliniam
 non esse miserum. ILLE NE? Chremes sermonem quem ceperat represcit: ut exemplo Clinia fia-
 lius terreretur. Illene? Hoc clara voce pronuntiandum. SED REPRIMAM ME. Hæc submissa
 voce protulit, ne audiret filius. HVNC. Scilicet Cliniam. VT VT ERAT. Quam bene tuetur
 patrum partes, qui omnino à filiis tollerandi sunt. PRAETER EIVS LIBIDINEM. Vult cau-
 sam Clinia videri deteriolem: ut ostendat parentes filijs, ob vitia eorum, asperiores esse. NAM
 QVEM FERRET, SI PARENTEM NON FERRET SVVM? Tale est illud, Cuius saluti confu-
 let, qui suam negligit? ERAT AEQVVM. Ab æquo suscipit paternam defensionem. DV-
 RVN ID NON EST. Aliud obiectum refellit: & à statu diffinitivo censet patrem non esse appel-
 landum durum, qui filios à vitijs sua severitate deterret. SCORTARI. Est frequenter scorta-
 k.ij.

Sollicitudo
Sollicitatio

Minus

Scortari

ductitare. CONSEQVI CONSIMILIA. Nā cuius animus in re mala semel corruptus est, in dies fit peior. COENAE QVID NOBIS. Minus dixit, quā si dixisset quæ coena. Sic illud, Quicquid hoc hominis est, Aliter exprimitur quā si diceremus, quis hic homo est.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLITIPHO.

VAM iniqui sunt patres in omneis adolescentis iudices,
 Q Qui æquum esse censent, nos iam à pueris ilico nasci senes,
 Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
 Ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit.
 Mihi si vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
 Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus.
 Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
 Perij, is mihi vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora!
 Nunc ait, Periculum ex alijs facito tibi, quod ex vsu fiet.
 Astutus næ ille haud scit quā mihi nunc surdo narret fabulam.
 Magis nunc me amicæ dicta stimulant, Da mihi, atque affer mihi.
 Cui quid respondeam nihil habeo, neque me quisquam est miserior.
 Nam hic Clinia, etsi is suarum rerum satagit: attamen
 Habet benè ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
 Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
 Tum quod dem ei, recte est: nam nihil esse mihi, religio est dicere:
 Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiā dum scit pater.

VAM INIQVI SVNT PATRES. Solus Clitipho permāsit qui de patre cōqueritur, vt mos
 Q est adolescentū, qui paterna præcepta moleste ferunt. QVAE NVNC EST. Huic illud con-
 trariū, Sed nunc ea me exquirere, inquit, patris est. nam quod antehac fecit, nihil ad me atti-
 net. Dum tempus ad eam rem tulit, sui animum vt expleret suum. EX SVA LIBIDINE. Libi-
 do est quæque voluntas temere suscepta. Apud Salustium in Catil. tamen in bonam partem capitur.
 Magis in decoris armis, & militaribus equis, quā in scortis & conuiuijs libidinem habebant.
 COGNOSCENDI ET IGNOSCENDI. Ex affectu eorum loquitur, qui cum alicui obnoxij sint,
 aliū habet animū quā haberet, si liberi essent. PER ALIVM OSTENDIT SVAM SENTEN-
 TIAM. Superius, Sed reprimam. nam in metu esse hunc, illi est vtile. VBI ADBIBIT. Quā
 petulans sit filius in parentem, ostenditur: cuius præcepta contemnit. NAE ILLE. Næ pro certe Næ
 ponitur. DA MIHI ATQVE AFFER. Verba sunt amicæ, quæ magis Clitiphonem stimulant,
 quā patris præcepta. SATAGIT. Genituo iūgitur. Satagit. Id est anxius est & curiosus suarū
 rerum. PVDICE EDVCTAM. Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. PRO-
 CAX. Procure, poscere est. vnde procaces meretrices, ab assidue poscēdo. & Proci vxorem poscentes in
 matrimonium. RELIGIO. Metus vel sollicitudo. Terentius in Andria, Dignus cum tua istac reli-
 gione ac odio. Inde dies religiosi, infames vel infausti dicti: quos ex cōtraria causā propter hominis di-
 ritatem relinquam.

Libido

Næ

Satago
Educare
Educere
Procure
Religio

ACTVS SECVNDI SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

CLIN:

I MIHI secundæ res de amore meo essent, iam dudum scio

S Venissent sed vereor ne me absente mulier corrupta sit.

Concurrunt multæ opinioniones, quæ mihi animum exaugeant.

Locus, occasio, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala.

Cui nihil iâ præter pretiû dulce est. CLIT. Clinia. CLIN. hei misero mihi.

CLIT.

CLIN. Etiam caues ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens.

CLIT. Faciam sed nescio quid profectò mihi animum prælagit malî.

CLIT. Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis quid verî fiet?

CLIN. Si nihil malî esset, iâ hic adessent. CLIT. iâ aderût. CLIN. quâdo istuc erit?

CLIT. Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum.

Dum moliantur, dum comuntur, annus est. CLIN. ô Clitipho,

Timeo. CLIT. respira. eccum Dromonem cum Syro, vnâ adfunt tibi.

Animum
augeri

I MIHI. Hic mira amantis sollicitudo exprimitur, cui expectanti, hora, dies, annus videtur,

S SI MIHI. Amor res est suspitionis plena. Torquetur igitur Clinia mora & dilatione ami-

corû Antiphilæ. SED VEREOR NE MULIER. Bene amatis exprimit affectû: qui semper

omnia in deterius suspicatur. MIHI ANIMVM EXAUGEANT. Augeri dicitur animus, quando

multa cõcurrunt quibus flectitur in eam partē in quâ inclinatur. OCCASIO, AETAS. Hic loci ex

arte rhetorica etiâ ad maioris rei cõfirmationem valent. Occasio, locus, ætas, mater. Argumenta

deducuntur aut à rebus, aut à personis. hæc enim, causa, tempus, locus, occasio, instrumentum, mo-

dus, & cætera rerum accidentia, à personis deducuntur hoc modo. Nam similes parentibus aut ma-

ioribus suis filij plerumque creduntur: & nonnunquam ad honeste turpiterque viuendum. Simili-

ter à natione quoque, patria, ætate, educatione & disciplina sumuntur. HEI MIHI. Hei, datiuo

iungitur: vt Virg. Hei mihi qualis erat. Heu verò, accusatiuo: vt alibi Terentius, Heu me miserum.

MIHI ANIMVS PRAESAGIT MALI. Sic fieri consuevit, vt quotiens aliquid expectamus,

ea occurrant potius quæ mentem nostram ad cogitandû aliquid malî trahant. QVANDO ISTVC

ERIT? Non potest credere ex nimia suspitione venturâ amicam. NON COGITAS HINC LONGIUS ABESSE? Clitipho remouet suspitionem ex animo Clinia, & locorum interuallo, & ex cultu

mulierum, quæ maiorem temporis partem in se ornando conterunt. CLITIPHO, TIMEO. Vide

nulla re arceri posse suspitionem ex pectore amantis. Eccum Dromonem cum Syro. Δικηκός: &

cum gestu nimia lætitiæ pronuntiandum est.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SYRVS, DROMO SERVI. CLINIA.

CLITIPHO.

S.

IN' tu? D. sic est. S. verum interea dum sermones cædimus

A Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?

CLIN.

CLIT.

Ego verò audio nunc demum & video, & valeo Clitipho.

Minime mirum, adeo impeditæ sunt, ancillarum gregem

Ducunt secum. CLIN. perij, vnde illi sunt ancillæ? CLIT. mén' rogas?

S. Non oportuit relictas portant quid rerum. CLIN. hei mihi.

k.ij.

- s. Aurum, vestem, & vesperascit, & non nouerunt viam.
Factum à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiam.
Properè quid stas? CLIN. vā misero mihi, quanta de spe decidi!
- CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CLIN. rogitas quid fiet?
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum vna ancillula
Hic reliqui. vnde ea esse censes? CLIT. vah, nunc demum intellego.
- s. Di boni quid turbæ est? ædes nostræ vix capient scio.
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos quos volebam. CLIN. ô Iuppiter ubi nam est fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea. loci
Collocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis.
Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minus sum obsequens.
Cuius nunc pudet me, & miseret. qui harum mores cantabat mihi,
Monuisse frustra. neque potuisse vnquam ab hac me expellere.
Quod tamen nunc faciam. tum cum gratum mihi esse potuit, nolui.
Nemo est miserior me. s. hic de nostris verbis errat videlicet,
Quæ hic sumus locuti. Clinia aliter tuum amorem, atque est, accipis.
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem, ac fuit.
Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus.
- CLIN. Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium est
Quod malim, quàm me hoc falso suspicariet.
- s. Hoc primum, vt nequid huius rerum ignores. anus
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit.
Ea obiit mortem. hoc ipsa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audiui. CLIT. quæ nam est altera?
- s. Mane hoc quod cœpi primum enarrem ô Clitipho.
Post, istuc veniam. CLIT. propera. s. iam primum omnium
Vbi ventum ad gædis est, Dromo pultat fores.
Anus quædam prodit. hæc vbi aperuit ostium,
Continuo hic se coniecit intrò. ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum. ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, haud vsquàm alibi, Clinia
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi deimproviso est interuentum mulieris.
Nam ea res dedit tum existimandi copiam,
Quotidianæ vitæ consuetudinem.
Quæ cuiusque ingenium vt sit, declarat maxime.
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua.
Sine auro tum ornatam, ita vt quæ ornantur sibi.
Nulla mala re esse expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput

- Reiectus negligenter pax. CLIN. Syre mi obsecro
 Ne me in latitiam frustra conijcias. s. anus
 Subtegmen nebat. præterea vnà ancilla erat.
 Ea texebat vnà pannis oblita,
 Neglecta, immunda illuuiè. CLIT. si hæc sunt Clinia
 Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?
 Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
 Magnū hoc quoque signum est dominam esse extra noxiā,
 Cum eius tam negliguntur internuntij.
 Nam disciplina est, eisdem munerarier
 Ancillas primū, ad dominas qui affectant viam.
 CLIN. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
 Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
 S. Vbi dicimus redisse te, & rogare uti
 Veniret ad te, mulier telam deserit
 Continuò, & lacrymis opplet os totum sibi,
 Ut facile scires desiderio id fieri tuo.
 CLIN. Præ gaudio (ita me Di ament) vbi sim, nescio.
 Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam Clinia.
 Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
 S. Adducimus tuā Bacchidē. CLIT. hem, quid Bacchidem?
 CLIT. Eho scelestè quò illā adducis? s. quò ego illā? ad nos scilicet.
 S. Ad patrēme? s. ad eum ipsum. CLIT. o hominis impudētē audaciam.
 CLIT. Heus tu, non fit sine periclo facinus magnum & memorabile.
 CLIT. Hoc vide, in mea vita tu tibi laudem is quæsitum scelus.
 Vbi si paululum modo quid te fugerit, ego perierim.
 CLIN. Quid illo facias? s. at enim. CLIT. quid enim? s. si finas, dicā. CLIN. sine.
 S. Sino. s. ita res est, hæc nūc quasi cum. CLIT. quas, malū, ambages mihi
 Narrare occipit? CLIN. Syre verum hīc dicit, mitte ad rem redi.
 S. Enimvero reticere nequeo multis modis iniurius
 Clitipho est. neque ferri potis est. CLIT. audiendum hercle est, tace.
 S. Vis amare. vis potiri. vis, quod des illi, effici.
 Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stultè sapiſ,
 Si quidem id sapere est, velle te id quod non potest, contingere.
 Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
 Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide.
 Et si consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio.
 Nam apud patrem tua amica tecum sine metu ut sit, copia est.
 Tum quod illi argentum es pollicitus, eadem hac inueniam via.
 Quod ut efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
 CLIN. Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidē hoc fit. s. siquidem experiundo scies.
 CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium quod id est? s. assimulabimus
 Tuam amicam, huius esse amicā. CLIT. pulchre, cedo quid hīc faciet sua?

- An ea quoque dicetur huius, si vna hæc dedecori est parum?
 S. Imò ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eò? S. longū est Clitipho,
 Si tibi narrem, quamobrem id faciam. vera causa est. CLIT. fabulæ,
 Nihil satis firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.
 S. Mane, habeo aliud, si istuc metuīs, quod ambo confiteamini
 Sine periculo esse. CLIT. huiusmodi obsecro aliquid reperi. S. maxime.
 Ibo obuiam hinc. dicam vt reuertantur domum. CLIT. hem,
 Quid dixisti? S. ademptum tibi iam faxy omnem metum,
 In aurem vtram vis otiose vt dormias.
 CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tunc quod boni est? CLIT. Syre dic modo
 Verum. S. age modo. hodie sero, ac nequidquam voles,
 CLIN. Datur. fruare dum licet. nam nescias,
 Eius sit potestas posthac, an nunquam, tibi.
 CLIT. Syre inquam. S. perge porro, tamen istuc ago.
 CLIT. Verum hercle istuc est, Syre, Syre inquam, heus heus Syre.
 S. Concaluit. quid vis? CLIT. redi redi. S. adsum, dic quid est?
 Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imò Syre,
 Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
 Tu es iudex, ne quid accusandus sis vide.
 S. Ridiculum est istuc me admonere Clitipho,
 Quasi istuc minor mea res agatur, quam tua.
 Hic si quid nobis forte aduersi euenerit,
 Tibi erunt parata verba. huic homini verbera.
 Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
 Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. CLIN. scilicet
 Facturum me esse, in eum iam res redijt locum,
 Vt sit necesse. CLIT. merito te amo Clinia.
 CLIN. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probe.
 CLIT. At hoc demiror, quā tam facile potueris
 Persuadere illi, quæ solet quos spernere.
 S. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est
 Primum. nam miserè quendam offendi militem,
 Eius noctem orantem. hac arte tractabat virum,
 Vt illius animum cupidum inopia incenderet.
 Eademque vt esset apud te ob hoc quamgratissima.
 Sed heus tu vidēsis, nequid imprudens ruas.
 Patrem nouisti, ad has res quā sit perspicax.
 Ego te autem noui quā esse soleas impotens,
 Inuersa verba, euerfas ceruices tuas,
 Gemitus, sreatus, tussis, risus abstine.
 CLIT. Laudabis. S. vidēsis. CLIT. tu te met mirabere?
 S. Sed quā cito sunt consecutæ mulieres?
 CLIT. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc hæc non est tua.

CLIT. Scio, apud patrem at nunc interim. s. nihilo magis.
 CLIT. Sine. s. non sinam inquam. CLIT. quæso paulisper. s. veto.
 CLIT. Saltem salutare. s. abeas, si sapias. CLIT. eo.
 Quid istic? s. manebit. CLIT. o hominem felicem. s. ambula.

IN' TV? Hæc scena plena est & timoris & suspicionis: sed persona seruilis vtrique succurrit.
 AIN' tu? Hoc sic lege, vt intelligas multa verba præcessisse. MULIER. Non Antiphila,
 aut amica: sed sic dixit quasi illi qui desperauerat redituram. EGO VERO AVDIO. Ver-
 ba sunt respirantis, & ad se redeuntis. MINIME MIRVM. Mulieres à natura tardæ in incessu sunt.
 sed hic additur causa tarditatis. Minime mirum. Scilicet si relictæ sunt. PERII. Clinia suspicio,
 quod amica corrupta sit, ab ancillarum grege oritur. has enim ab alijs amatoribus esse putat. POR-
 TANT QVID RERV. Ob hoc non est securus Syrus, quod mulieres relictæ sint. ET VESPE-
 R ASCIT, ET NONNOVERVNT VIAM. Causa cur nõ oportuit relictas. quis enim tutus, si quid por-
 tat, & in nocte, & in incerto itinere? VAE MISERO MIHI. Magis suspicatur Clinia quod à Syro au-
 rû & vestè audierit. ABI DVM. Dum, $\omega\alpha\epsilon\lambda\lambda\omega\mu$. Vnde ea censes? Vnde essent ista, tâquã notum
 turbæ est? QVID TURBAE EST? Persona seruilis, vtpote fidelis heri impêsis timet. Quid
 titudinem: quæ ferè turbatione non vacat. CAPIENT. Alias deligent significat. Virgilius, Aut cape-
 re, aut captas iam despectare videntur. ECCOS VOLEBAM. Eccum eccam, eccos eccas, ellum ellâ,
 ellos ellas, ab ecce composita sunt: & per aduerbia resoluuntur, non per pronomina. Eccû, ecce hic: subin-
 tellige virum de quo agebamus. eccam, ecce hic: subintellige forminam. Ita ellum, intellige ecce illic vi-
 rû &c. O IVPITER. Sic exclamat dum putat ab amica esse deceptum. ERRANS. Hinc erro-
 nes dicuntur. PVDET ET MISERET. Recte: quia post pudorem solet consequi misericordia. Pu-
 det, verecundia est: Piget, pœnitentiâ. Terentius in Adelphis, Fratri me quidem pudet, pigetque. Et
 bene pudet de filio in patrem. in Andria, Tum patris pudor. CANTABAT. Hoc est frequenter di-
 cebat. & significatius dixit cantabat. & antiqui canere: pro eloqui dixerunt. AB HAC. Sic dixit: quia
 nondum appulerat: etsi superius Me deseruisti dixerit. HIC DE NOSTRIS VERBIS. Superius,
 Portant quid rerum, & aurum, & vestem, dixit. VIDELICET. Scilicet & videlicet idem significare
 videntur quod certe: sed habent vsum suum per amaritudinem cum derisu permixtam. Virgilius, Scili-
 cet his superis labor est. Quintilianus, Hoc videlicet expectasti. EX IPSA RE. Ex signis quæ dictu-
 rus est. ANVS QVAEDICTA EST MATER. Hoc contra illud est quod suprà dictum à Clinia, Ma-
 ter sub imperio cuius est mala. EA OBIIT MORTEM. Hoc dictum, ne ab illa corruptam amicam
 suspicetur. ALTERAEDVM NARRAT. Antiquū est: nos, alteri dicimus. QVAENAM EST AL-
 TER? Interrogat: quia nondum intellexerat amicam aduentare. PROPERA. Properat qui festinâ
 ter aliquid agit vel dicit. Virg. Multa forent quæ mox cælo properanda fereno Maturare dixit. IAM
 PRIMVM OMNIVM. Sic incipit, vt multa pudicitia signa narraturus. Lilius in. i. ab vrb. con. Iam pri-
 mum omnium satis constat. ANVS QVAEDAM PRODIT. In Eunuchio de vilissima persona, Prodi-
 foras male conciliate. AD LANAM REDIT. Hæc signa sunt pudice vitam agentis. Sic in Andria,
 Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter agebat, lana & tela victum quæritans. VITAM EXE-
 GERIT. Aliter dicitur exigere vitam, exigere fabulam, & exigere opus. Significat enim traducere, ex-
 pellere, & finire. EXISTIMANDI COPIAM. Iudicandi. AEstimare enim, est cōsiderare: Existima-
 re verò, iudicare. Nā prius consideramus ea quæ iudicanda sunt. QVAE CVIVSQVE INGENIVM.
 In Andria, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi. &c. OFFENDIMVS. Reperimus. Offen-
 dere ferè idem est quod reperire. EIVS ANVIS CAUSA. M. Varronē & P. Nigidium viros romani
 generis doctissimos constat non aliter locutos esse & scripsisse quàm senatus & domus, qui est primus
 casus ab eo quod est senatus & domus. ORNANTVR SIBI. Nō vt placeat amatoribus. NULLA
 MALA RE EXPOLITAM. Hoc est, non fucatam. Mala enim, à similitudine mali, hoc est pomi, nomē
 assumpsit. Nam id est quod præminet inter nasum, oculos, & buccam, quod rotundum est, & in spe-
 ciem mali. CAPILLVS PASSVS. Id est sparsus. Virgilius, Crinibus Iliades passis. Sunt quædam ver-
 ba quæ à diuerso veniunt præsentis: sed in præterito confunduntur: sicuti à patior, ita à pando passus
 descendit: à vector, & verror, versus sum. PANNIS OBSITA. Sic in Eunuchio, Pannis annisque
 oblitum. IMMUNDA ILLVIE. Proluuius & illuuius significantiam habent parem, & immu-
 ditia est. Virgilius, Fœdissima vêttris illuuius. SORDIDATAM ET SORDIDAM. Sordidus à
 natura dicitur: Sordidatus verò fit virgente necessitate. Sordidatam, refertur ad illud, Pannis obsita:
 Sordidam, ad illud, Neglecta, immunda illuuiē. EXTRA NOXAM. Hoc est culpam. Noxa
 etiam significat damnum. Suetonius in Cæsare, Spurinamque irridens, & vt falsum arguens, quod si-
 ne vlla sua noxa Idus Martiæ essent. NAM DISCIPLINA EST. Præceptū in arte amandi vt ama-
 tores prius ancillas corrumpant. AFFECTANT. Affectare, est pronum animum ad faciendum ha-
 bere. FALSAM GRATIAM. Scilicet mentiendo. OPPLET OS. Nam & ex nimio gaudio inter-
 dum lacrumæ prouenire solent. AGE DVM. Age, singularem numerum desiderat: Agite, pluralē:

Turba

Capio

Eccum

Errones

Pudet

Piger

Canere

Scilicet

Videlicet

Alteræ

Properare

Primū

Prodite

Exigo vitam

Existimo

AEstimo

Offendere

Anvis

Mala

Passus

Proluuius

Illuuius

Sordidus

Sordidatus

Noxa

Affectare

Disciplina

Age

Agite

A C T. II. S C E N. III.

Agédum verò vtrunque. QVAE EST ILLA ALTERA? Interrogat non immemor verborum Syri, O Clitipho post istuc veniā. HEM, QVID. Hem, interiectio est nouas res & optime audientis. Agédum Hem

QVO ILLAM DVCIS? Hoc cum timore pronuntiandum. Timet ne pater illius amicam cognoscat. O IMPVDENTEM AVDACIAM. Bene audaciam: quæ proprie est temeritas. HEVS Audacia

TV, NON FIT SINE PERICVLO FACINVS. Sententia generalis, quæ & seruis cōuenit. HOC Vide

VIDE. Sic dicere solemus his qui res maximas aggrediuntur. VBI SI PAVLVLM. Verba proprie alicuius cōmittentis alteri cum periculo vel res suas, vel salutem. AT ENIM. Aliquid suppletur. Sed illius dum Syrus dicere volebat, aut in ea re non esse periculum: aut se effecturū quod intendit. Ita res est. HÆC NVNC QVASI CVM. Hæc oratio imperfectionem Clitipho interruptit. ITA RES EST. HÆC NVNC QVASI CVM. Hæc oratio imperfectionem Clitipho interruptit. Recusat enim Clitipho pericula: & vult amica sine his potiri: quod Syrus fieri posse negat: quia necesse est, si amare vult, ut admittat pericula. Ergo subintelligendū est, quod hic velit compos esse voti sui sine periculo: quemadmodum si aliquis sine belli periculo velit consequi victoriam: Aut aliquid tale: ut sit prouerbum vsitatum in ignauos, qui sine labore consequi vellent quod optant. MALVM. Aduerbium est interpositū: ideo illi in significatione est simillimum. dicitur enim, sum compos animi, aut rationis quod habeo. Vis, quod des illi, EFFICI. Pro inueniri positū. HAVD STVLTE SAPI. HAVD STVLTE SAPI. id enim velle sine periculo, quod fieri non potest, est insipientis. AVT HÆC. Scilicet pericula. CVM ILLIS. Inuidiose illis, cum in vna sit. sic in Eunucho, Non perpeti meretricū cōtumelias. HARVM DVARVM CONDITIONVM. Hoc sic infert Syrus, ut tandem velit consilium suum anteferrī. Harum duarum conditionum. Aut velle pericula cum amica, aut amittere eam vnā cum periculis. Cōdictio, est actio in aliquem, vel denuntiatio. condicere enim, prisca lingua, est denuntiare. conditio vero sine c, ut hic est legendum, est cum vno, certam legem in se continens. Alibi Terent. Accepit conditionem, dehinc quæstum occipit. Dicitur etiā bonæ conditionis: ita ut referas ad fortunas, non ad mores, id est diues est. Est etiam conditio inter plura eligenda, sortis oblata electio. Conditionum, id est optio: num, electionum. QVOD VT EFFICEREM. Superius, Vis quod des illi, effici. Id efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus: vixque per nos finem accipit. SI QVIDEM. Syrus repetit verbum Clitiphonis: quod per eum dubitare videat. ASSIMVLABIMVS TVAM AMICAM. Harum

Callide Clitiphonis amica, Clinia esse simulatur, ut Antiphila ad Sofstrā deducatur, quæ post agnoscetur filia Chremetis: qua cognita, & altero consilio inuento à Syro, extorquebitur argentum à Chremete, quod Clitipho Bacchidi promiserat. DEDECORI EST PARVM. Turpe est habere vnā amicam, nedum duas. QVID E O? Cum interrogatione, quasi dicat, quid tum si ad matrem deducetur? FABVLAE. Recte fabulæ: quia neque veræ sunt, neque verisimiles. HVIVSMODI OB FABVLAE. Recte fabulæ: quia neque veræ sunt, neque verisimiles. HVIVSMODI OB

SECRE ALIQVID. Quam stulte amans inducitur credere Syrum, qui iocatur iam habere aliquod quo potiat amica sine periculo. QVID AGO NVNC? Dubius & circa pericula & circa amicam quatit consilium. A GE MODO. Sic pronuntiandum est, ut Syrus discedat, & dicat amica Clitiphonis ut domum reuertatur. SYRE INQVAM. Trepide Syrum reuocari iam decedentem. TA MEN ISTVC AGO. Quod cōpi, scilicet ut dicam amicæ ut domum redeat. VERVM HERCLE. Id est verba creduli & trepidi amatis & cōcedere nolentis Syro ut quod constituerit peragat. CON CALVIT. Bene de amore concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. NE QVID ACCVSANDVS. Ne quid, deest ob vel propter. & est admonitio alicui alicuius de cōmittētis. QVASI ISTIC MINOR MEARES AGATVR. Securius cōmittimus his ad quos nō minus pertinet quod agendū, quā ad nos. HVIC HOMINI VERBERA. Amabāt veteres de proximo similia dicere. Cicero, Minus carum putauit, siue de armario quā de sacrario fuisset ablatum. HOMINI HVIC. Δειπνῶς hæc dixit, seipsum ostendens. NE ILLA QVID TITVBET. Subaudi timeo. Titubare proprie est pedibus non valentis insistere, quales sunt ebrii. Ad animum quoque transfertur, quotiens ab animo verba dissentiant. Veretur igitur Clitipho ne quid temere effundat quo se indicet. QVAE SOLET QVOS SPERNERE. Quos, id est quales amatores. Virg. Quos ego sum toties iam de. m. MISERVVM QVENDAM OFFENDI. Recte miserū dixit, ut ostenderet non admissum arte, scilicet meretricis. INOPIA. Scilicet sui. Ouidius, Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. INVERSA VERBA. Omnia ponit quæ ab amante verba fieri solent. Inversa verba. Id est verba præpostere & in contrariū pronuntiata. Est enim inuertere quasi in contrarium vertere, & præpostere verba pronuntiare: ut pro lauo vola. EVERSA CERVICES. Cervix seu ceruices posterior pars colli, ubi origo est omnibus nervis. vnde homo duræ ceruicis dicitur, quasi indomabilis, & quasi duri capitis & duræ mētis. Euerfas ceruices. Cōtrariū est erectas ceruices. Et significat illum flecti & domari ab amica. VIDESIS. Vultuose pronuntiandū est. CVR RETINES? Impatentia amantis ostenditur. Nam visa amica, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderat. APVD PATREM. Obseruabo id quod me admonuisti. AT NVNC INTERIM. NIHILO MAGIS. Vult Syrus eum perpetuo modestum: ne si incōperit, non possit se abstinere, etiam patre vidente. Iste

QVID ISTIC? Istic, pro iste.

Agédum Hem

Audacia

Vide

Malum

Potior

Efficio

Condictio

Conditio

Efficere

Fabulæ

Concalco

Titubare

Quos

Inversa

verba

Inuertere

Cervix

Iste

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRVS.

DEPOL te mea Antiphila laudo, & fortunatam iudico,

AE Id cum studiisti, isti formæ mores vt consimiles forent.

Minimèque (ita me Di ament) miror, si te sibi quisque expetit.

Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.

Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam considero,

Omniùmque adeò vostrarum, volgus quæ abs se segregant.

Et vos esse istiusmodi, & nos non esse haud mirabile est.

Nam expedit bonas esse vobis. nos quibus cum est res, non sinunt.

Quippe forma impulsu nostra, nos amatores colunt.

Hæc ubi immutata est, illi suum animum aliò conferunt.

Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ viuimus.

Vobis cum vno simul ubi ætatem agere decretum est viro,

Cuius mos maximè est consimilis vostrum, hi se ad vos applicant.

Hoc beneficio vtrique ab vtrisque verò deuincimini.

Vt nunquam vlla amoris vestro incidere possit calamitas.

AN. Nescio alias. me scio quidem semper fecisse sedulo, vt
Ex illius commodo, meum compararem commodum. CLIN. vah.

Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.

Nam dum abs te absum, omnes mihi labores fuere quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quod erat. S. credo. CLIN. Syre, vix suffero.

Hocine me miserum non licere meo modò ingenio frui?

S. Imò vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
BA. Quis nam hic adolescens est, qui intuetur nos? AN. ah retine me obsecro.

BA. Amabo, quid tibi est? AN. disperij. BA. perij misera, quid stupes

CLIN. Antiphila? AN. videone Cliniam, an non? BA. quem vides?

AN. Salue anime mi. AN. o mi Clinia, salue. CLIN. vt vales?

AN. Saluum venisse gaudeo. CLIN. teneone te

S. Antiphila, maxime animo exoptata meo?

S. Ite intro. nam vos iam dudum expectat senex.

Æ DEPOL TE MEA ANTIPHILA. Non potuit melius conditionem meretriciam exprime, quam per eam quæ meretrix esset: quæ tamen nomini meretricio fauet, cum alibi reprehendatur meretrices nihil aliud ex amore adolescentum quærere, quam pecuniæ extorsionem. hic quoque iocunda amantium congressio signantissime exprimitur. AEDPOL. Per Castorem & Pollucem, ornatua sunt iurandi, apta foeminis. ISTI FORMÆ MORES VT CONSIMILES FORENT. Mores enim pudici, gratiores esse solent in pulchro corpore. Virg. Gratiores & pulchro veniens in corpore virtus. SIBI QVISQVE EXPETIT. Recte expetit: cum eam à pudicitia comendet. Expetimus enim tantum ea quæ honesta sunt, & plane bona, vnde, de rebus expetendis à philosophis scriptum: quæ scilicet peti debet. ORATIO TVA. Quod dixeris, cum vno velle ætatem traducere. Antiqui etiam pauca verba orationem dixerunt. NAM EXPEDIT BONAS ESSE VOBIS. Quia cum solo viuitis. Nec potest esse verus amor, nisi inter duos qui sibi inuicem fidem seruent: iuxta illud, Nec regna, nec tædæ socium pati valent. QUIPPE FORMA IMPULSI. Et hic amor est gratia voluptatis tantum. Et bene impulsu: Nam hæc omnia, nox, vinum, amor, adolescens

ACT. III. SCEN. I.

tia, ab impulsione parte dicuntur, non à ratiocinationis. AMATORES COLVNT. Bene amatores. Amator
Amator, fingi potest: Amans verò, amat. COLVNT. Colere est inferioris personæ ad superiorem: Amans
nonnūquam superioris ad inferiorem. Virg. Posthabita coluisse Samo. NISI PROSPECTVM.
Prospicimus futura, Dijudicamus presentia. INCIDERE POSSIT CALAMITAS. In Eunuchō, Calamitas
Nostri fundi calamitas. Proprie calamitatem rustici grandinem dicunt, quòd cōminuat calamū, hoc
est culmū ac segetem. NESCIO ALIAS. Verba mulieris cōmendantis se à fide in virum. VAH. Vah
Clamora interiectio hoc in loco ad gaudiū spectat. Nec potuit vox accommodatior dari amatori præ ni
mio amore ferme infanienti ad primum cum amica congressum. CREDO. Syrus non se loco moue
rat: respondet verbis Clitiphonis, qui cum loquebatur, vt eum aliquò ambulatū abire cogeret. VIX
SUFFERO. Vix, difficultatem significat. Et aliquando pro non ponitur. Ouidius, Vix Priamus tanti, Vix
totaque Troia fuit. Lucil. Carcer vix carcere dignus. Suffero. Sustineo, aliàs suppono. IMÒ VT Sufferre
PATREM TVVM VIDI ESSE HABITVM. Cum non possit per se Syrus Clitiphonem abigere,
ad minas patris confugit: quem fingit iratum. Vidi esse habitum. Vario modo homines habiti atq;
affecti esse possunt: quibus secundum Academicos aliud atque aliud videtur. ETIAM DVRAS
DABIT. Subintelligendū est vel lites vel partes. In Eunuchō, Duras partes fratris prædicat. Et partes
duras, μετὰ φρονησῶς ab actoribus scenicis. AH RETINE ME. Antiphilæ præ nimia lætitiā, viso
Clinia, animo male esse cœpit. Nam & animus vnā cum corpore nonnunquam deficit nimio moerore:
sic & interdum nimio gaudio. VIDEO CLINIAM, AN NON? Tanta lætitiā erat Antiphilæ, vt
& si amatorem agnosceret, de eo tamen dubitaret. ANIME MI. Mollis oratio, & feminea multis
implicata blandimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam significat meus. CLINIA SAL. Mi
ve. Illa ad maiorem gratiam, amantem proprio nomine appellauit. Salue, modo admirantis interie
ctio est. TENEÓ NE TE? Præ nimio amicæ desiderio perij: cum dubitatione loquitur. Sunt qui
legant, Teneóne te: vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à se alienata sit, an in fide persistat.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

CHREMES. MENEDEMVS.

- C. Vcescit hoc iam cesso pultare ostium
L Vicini? primum ex me vt sciat sibi filium
Redisse, etsi adolescentem hoc nolle intellego.
Verum cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eius abitu cælem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil periculi ex indicio siet?
Haud faciam: nam quàm potero, adiutabo senem.
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs.
Nos quoque senes est æquum senibus obsequi.
M. Aut ego profecto ingenio egregie ad miseriam
Natus sum: aut illud falsum est quod volgo audio
Dici, DIEM ADIMERE ægritudinem hominibus.
Nam mihi quidem quotidie augetur magis
De filio ægritudo: & quantò diutius
Abest, magis cupio tantò, & magis desydero.
C. Sed ipsum foras egressum video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuntium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Nunquid nam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. vbi nam est quæso? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certè. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.

- C. Non volt te scire se redisse etiam & tuum
 Conspectum fugitat, propter peccatum tum hoc timet,
 Ne tua duritia illa antiqua, etiam adaucta sit.
- M. Non tu ei dixisti ut essem? C. non. M. quãobrem Chreme?
- C. Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
 Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
- M. Non possum satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
 Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
 Aut largitate nimia, aut parsimonia.
- In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incidēs.
- Primum, olim potius, quàm paterere filium
 Commeare ad mulierculam, quæ paululo
 Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
 Proterruisti hinc, eā coacta ingratiss.
- Post illa cœpit victum volgò quærere.
- Nunc cum sine magno intertrimento non potest
 Haberi, quiduis dare cupis. nam ut tu scias,
 Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet.
- Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet
 Amator, nunquam sufferre eius sumptus queat,
 Nedum tu possis. M. estne ea intus? C. sit rogas?
- Sensi nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
 Dedi quòd si iterum mihi sit danda, actum siet.
- Nam ut alia omittam, pitissando modo mihi
 Quid vini absumpsit? sic hoc dicens, asperum
 Pater hoc est, aliud lenius. sodes vide,
 Releui dolia omnia, omnes serias.
- Omnes solictos habui. atque hæc vna nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
- Ita me di amabunt, ut tuarum miseritum est
 Menedeme fortunarum. M. Faciat quod libet.
- Sumat, consumat, perdat, decretum est pati:
 Dum illum modo habeam mecum. C. si certum est tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
- M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas,
 Per alium quẽvis ut des falli te sinas
 Technis per seruulum et si subsensi id quoque
 Illos ibi esse, & id agere inter se clanculum.
- Syrus cum illo vestro confusurrat. conferunt
 Consilia adolescentes. & tibi perdere
 Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.

Non nunc pecunia agitur sed illud, quo modo
 Mínimo periculo id demus adolescentulo.
 Nam si semel tuum animum intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, & prius
 Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium: hui,
 Quam tantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
 Tibi autem porro ut non sit suaue viuere.
 NAM DETERIORES omnes sumus licentia.
 Quodcunque inciderit in mentem, volet neque id
 Putabit prauum, an rectum siet, quod petet.
 Tu rem perire, & ipsum, non poteris pati.
 Dare denegabis. ibit ad illum ilico,
 Quo maxime apud te se valere sentiet.
 Abiturum se abs te esse ilico minabitur.

M. Videre verum, atque ita uti res est dicere.

C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
 Dum id quaero, tibi qui filium restituerem.

M. Cedò dexteram porro te idem oro ut facias Chreme.

C. Paratus sum. M. Scin' quid nunc te facere volo?

C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,

Id ut maturent facere cupio illi dare

Quod volt cupio ipsum iam videre. C. operam dabo,

Syrus estprehendendus, atque adhortandus mihi.

A me nescio quis exit concedere hinc domum,

Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paululum negoti mihi obstat Symus, & Críto

Vicini nostri hic ambigunt de finibus.

Me cepere arbitrum ibo ac dicam, ut dixeram,

Operam daturum me hodie non esse his dare.

Continuò hic adero. M. ita quaeso. Dì vestram fidem,

ITAN' COMPARATAM ESSE HOMINVM naturam omnium,

Aliena melius ut videant, & iudicent,

Quam sua? an eo sit, quia in re nostra, aut gaudio

Sumus praepediti nimio, aut aegritudine?

Hic mihi quantò nunc plus sapit, quam egomet mihi!

C. Dissolui me ocyus, operam ut tibi darem.

VCESCIT. Veri amici officium pulcherrime à Terentio in hac scena exprimitur: in qua amicus cum amico simul, & gaudij insperati, maximo cum affectu, nuntium & consilium affert. CESSO. Aliquis cessare dicitur, id est tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virgilius, Cessas in vota precésque. Cessat desidiosus: Requiescit defessus. MISERVVM HVNC. Cum affectu, nam proprium veri est amici latari rebus prosperis amici, & dolere aduersis. EX INDICIO. Indiciū proprie est oris & linguæ. SENEM. Plus habet affectus, quam si diceret Menedemum. NOS QVOQVE SENES EST AEQVVM SENIBVS OBSEQVI. Iuxta illud proverbiū vñ, Pares cū paribus facillime cōgregātur. Naturaliter enim adolescētes adolescētibus, senes vñ xō senibus potius inseruiūt & obsequiūtur. AVT EGO PROfecto. Id est ex his duobus necesse est

Cessare
 Requiescere
 Indiciū

Pares cum
 paribus.

alterū tantū esse verū. sed senex ex nimio filij desiderio dubitat de eo quod omnibus approbatissimū est. **INGENIO.** Hoc est natura. Ingeniū naturalis est sapiētia. Sallust. in Catil. Ingeniū nemo sine corpore exercebat. Ingeniū quoque veteres dixerunt, ex sua sponte vel natura. Virgilius Georg. lib. ij. Nunc locus aruorum ingenijs quæ robora cuique. **EGREGIE AD MISERIAM.** Egregiū dicitur quod ex grege eligitur. Sed hic egregie, valde, nimis. Non est ergo ad laudem positum. Diem adimere agritudinem hominibus. Seruius Sulpitius ad Ciceronem, Nullus dolor est, quem non longinquitas tēporis minuatur atque molliat. **NUNTIVM APPORTO TIBI.** Nuntius & res ipsa & nuntius dicitur. **CVIVS MAXIME.** Bene maxime. quis enim nūtijs illi gratior esse poterat, quā filij? **NYNQVID NAM DE GNATO MEO.** Quia omnis illius sollicitudo circa filiū erat, idcirco statim de eo suspicatus est, nondum facta mēione. **VALET ATQVE VIVIT.** Prothysteron in sensu est. Si enim valet, necessario vivit; non si vivit, valet. Ergo vivit & valet, dicendum erat. Et bene utrunque iunxit. Nam multi vivunt; sed non bene valent. **MEVS GNATVS.** Magis cum admiratione quā cum interrogatione legendum. **CLINIA MEVS VENIT.** Addidit & nomen: quod fieri consuevit in his quos diu optauimus, & nondū venisse credimus. **DIXI.** Denuntiatio est confirmanda sententiā, nec mutanda est. translata de foro & causidicis. Cicero, Præco dixisse pronūtiat. **Dixi.** Hoc verbum in fine additum, superiora confirmat. & est propriū his qui perorauerint causam. **DIXI.** Sic dixit, quasi iam obrunderetur à Menedemo. **ETIAM ET TVVM CONSPECTVM FUGITAT.** Plus est quā fugit. Et fugit dicitur: vt ostenderet filium vehementer timere. **NON TV EI DIXTI VT ESSEM.** Vt, aliquando certam qualitatem significat: Et nonnūquam incertam. Alibi, Vt erat gesta. **QVIA PESSIME ISTVC.** Cōsiliū & parentibus omnibus & filijs salubre. patres enim nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi verò, nimia licentia detiores facti, patribus morrosi, sibi verò detrimento sunt. **NON POSSVM.** Hoc est animi victi, & clementis. Interdū ad nimia indignationem spectat: vt illud satyrici, Non possum ferre quiuites Græcam urbem. **AH VEHEMENS.** Bene dixit vehemens: de eo qui non seruaret modum. Ve enim particula, sicuti quadā alia, tum intētionē, tum minutionē significat. Ergo vehemēs, à mētis vi atque impetu dicitur. **IN EANDEM FRAVDEM.** Fraus pro dolo & poena ab antiquis accipiebatur. **MVLIERCVLAM.** Minus est quā si diceret, aut mulierem, aut meretricem, vtpote quæ erat cōtenta paruo. **COACTA INGRATIS.** Hoc est inuita. Et bene coacta & ingratis. Nā aliquis ingratis dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus præter voluntatem facit. **POST, ILLA COEPIT VICTVM VOLGO QVAERERE.** Sic in Andria, Lana & tela victum quæritans. Et recte victum, & non cibum protulit. Cibusest enim qui delicatis præbetur: Victus, in paruis aridisque alimonijis est constitutus. Virg. Victum infelicem baccas lapidosaque corna. **Quærare.** Melius dixisset quæritare. Quærit enim qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæritat qui vix quotidie inquirendo victum inuenit. **Post, illa.** Antiquum est: nos autem dicimus postea. **SINE MAGNO INTERTRIMENTO.** Id est damno. Detrimentum, secundū Varronem, à detrītu dicitur: quod ea quæ trita sunt, minoris pretij sint. **Intertrimentū,** ab eo quod duo quæ inter se trita & diminuta. A quo etiā intertrigo dicitur. **QVID VIS DARE CVPIS.** Et hoc est nimia largitatis. **PRIMVM, IAM ANCILLAS.** Et hoc est signum illam probe instructam ad expilandū amatores. **SATRAPES.** Satrapes à Græcis provinciæ profectus dicitur. **NEDVM TV POSSIS.** Nedum, hoc loco negatiue ponitur: vt, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderem sanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Clinia esse amicam. Et obserua Terentianā consuetudinem, qui inducit nihil sapere eos qui falluntur. **SENSI.** Hoc cū dolore dicere solemus in his in quibus detrimētū ingens passi sumus. **ACTVM SIET.** Actum est dicitur de ea re de qua iam lata sit sententiā. Et est verbum desperatis. **PITISSANDO MODO.** Bene pitissando. **ET RELEVI DOLIA OMNIA.** Nam pitissare proprie est parce vinum gustare, quasi tentandi gratia. Tale est verbum quo Plautus utitur, cyatisso, tale est & græcis. **Pitissando,** id est expressis labris expuendo, dum saporem vini probat. **SIC HOC Dicens, ASPERVIM.** Id est austerum. Secundū Plinium tria viri sunt genera, austerū, dulce, & tenue. **RELEVI DOLIA.** Vt inquit Plinius, in Italia resina vino condendo maxime probatur Brutia: circa Alpes ligneis vasis condunt, circulisque cingunt. Picantur autem protinus à canis ortu: dehinc perfunduntur marina aqua aut falsa, ac leui cinere sarmenti asperguntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia si sub rastro creperet argēti seria dextro Hercule. **SOLLICITOS HABVI.** Varij officijs & ministris distractos nihil significatius dicere potuit. Quid enim aliud est sollicitare, quā suo loco mouere? Solum autē quin significet locum, quis dubitat? cum exules quoque dicantur solo patriæ suæ pulsi. **SOLLICITOS igitur habuit omnes domesticos, qui hinc & inde ad ministrandum destinabātur.** **QVEM EXEDENT.** Plus dixit, quā si, cuius res, dixisset. **SIC ME DII AMABVNT.** Pro amēt. **VT ME TVARVM MISERTVM EST.** Bene misertum. Nam secundū nonnullos, miserari est flere & lamentari: Misereri verò, miserationes alienis casibus exhibere. **SVMAT.** Consumat, perdat. Quis hoc patre indulgentior? sed hoc contingere solet dum vnicus est gnatus. **Sumat.** Accipiat. Alias sumere est eligere. Sal. in Iugurtha, Sumat aliquem ex populo monitorē officij sui. **PERDAT.** Quod maius est: & quod finem consumendi habet, tertio loco posuit. **PER ALIVM QVEMVIS VT DES.** Quod salubrius præceptum parentibus dari potest? Nulla enim re adolescentes magis corrumpunt.

puntur, quàm nimia parentū indulgētia. **TECHNIS.** Id est fallacijs. **SUBSENSI.** Bene sub sensu. Nam ius, est tēperamentū plenæ pronuntiationis, vt subtristis, subridet, non ad plenū tristis, aut ridet. Et cum quinq; sint sensus, duo sunt, visus & auditus, quos nos magis sensibiles habemus quàm pecora. Cicero, Non solum videam, sed etiam audiam. Duabus ergo rebus scimus: aut ratione, aut sensu: quibus maxime prastamus ceteris animalibus. Ergo senex dicit se sensu sensisse seruulos fraudē parare. **QVAM ABS TE AMITTAS FILIVM.** Amittas, pro dimittas dixit. nam quod nos dici mus dimittere, antiqui etiam dicebant amittere. Virgilius, Qui quis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios. Sallustius, Pactione amissa publico consilio. **AD NEQVITIAM.** Bene de adolescente, nequitiam dixit. nequitia enim est luxus vitæ prodigus atque effusus. Ouidius, Nequitia est quæ te non finit esse senem. **NAM DETERIORES OMNES SVMVS LICENTIA.** Sententia proprie feri conueniens. & deteriores, signantissime protulit. deteriores enim homines licentia à bono ad malum vertuntur. Est enim peius à malo quod in vsu est, & creberrime frequentatur: Deterius verò, à bono: vt minoris sit meriti quàm quod placet. Virg. iij. Georg. Deterior donec paulatim ac decolor ætas. **PVTABIT.** Putamus instantia, Reputamus præterita. Putare, proprie purgare est. & arbores & vites dicimus putare: hinc putare est cogitare: quia cogitando superflua mente recidimus. Est tamen putare eius qui simplicitate pectoris aberrauit. Cice. Nō putauit lapsus, est. **MINABITVR.** Minabitur etiam filius parenti dum se carum animaduertit, & discessum simulat. **QVI.** Quomodo. & est sermo comus. **RESTITVERE.** Redditur cupientibus, vt domino seruus: Restituitur cupiens, vt patri filius. **PREHENDENDVS.** In patria cuius. Et redditur & restituitur cupiens cupientibus: vt patri filius. **ARBITRVM.** Arbitrari datur his Andria, Tuus pater modo me apprehendit. **ME COEPERE ARBITRVM.** Arbitrari datur his qui de finibus regendis ambigerent. Dicitur enim arbiter iudex: quod torius rei habeat arbitriū & facultatem. **ALIENA MELIVS VT VIDEANT, ET IVDICENT QVAM SVA.** Huic illud Ciceronis libro primo Officiorum contrarium est, Est enim difficilis cura rerum alienarum: quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil à se alienum putet. sed tamen quia magis ea percipimus atq; sentimus quæ nobis ipsis aut prospera, aut aduersa eueniunt, quàm illa quæ ceteris: quæ quasi longo interuallo interiecto videmus, aliter de illis, ac de nobis iudicamus.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS. CHREMES.

- S. AC illac circuncursa, inueniendum est tamen
H. Argentum intendenda in senem fallacia.
C. Num me sefellit hosce id struere? videlicet
Est ille Clinia seruus tardiusculus.
Iccirco huic nostro tradita est prouincia.
S. Quis hic loquitur? perij, nūm nam hæc audiuit? C. Syre. S. hem.
C. Quid tu istic? S. rectè, equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. C. nihil nimis.
S. Nihil narras? visa verò est, quod dici solet,
Aquilæ senectus. C. eia. S. mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix. C. sanè idem visa est mihi.
S. Et quidem hercle forma luculenta. C. sic satis.
S. Ita non vt olim, sed vt nunc sanè bona.
Minimèque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendā auidum, miserum, atque aridum.
Vicinum hunc nostin? atqui si is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopia.
Scin? esse factum, vt dico? C. quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignū. S. quem? C. istum seruulum
Dico adolescentis. S. Syre tibi timui male.
C. Qui passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?

Aliquid reperiret. fingeret fallacias.
 Vnde esset adolescenti amicæ quod daret.
 Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
 S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant Syre.
 S. Eho quæso, laudas qui heros fallunt? C. in loco,
 Ego verò laudo. S. rectè sanè. C. quippe quia
 Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.
 S. Iam huic mansisset vnicus gnatus domi.
 S. Iocône, an seriò illæc dicat, nescio.
 C. Nisi mihi quidem addit animum, quò libeat magis.
 C. At nunc quid expectat Syre? an dum hinc denuo
 Abeat, cum tolerare huius sumptus non queat?
 C. Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? S. stolidus est.
 C. At te adiutare oportet adolescentuli
 Causa. S. facile equidem facere possum, si iubes.
 C. Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo.
 C. Tantò hercle melior. S. non est mentiri meum.
 C. Fac ergo. S. at heus tu facito dum eadem hæc memineris,
 Siquid huius simile forte aliquando euenerit,
 Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
 C. Non vsus veniet spero. S. spero hercle ego quoque.
 Neque eò nunc dico quòd quidquam illum senserim.
 Sed siquid, ne quid quæ sit eius ætas vides.
 Et ne ego te (si vsus veniat) magnificè, Chreme,
 Tractare possim. C. de istoc, cum vsus venerit,
 Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.
 S. Nunquam commodius, vnquam herum audiui loqui,
 Nec cum malefacerem, crederem mihi impunius
 Licere, quisnam à nobis egreditur foras?

Intendere
 H A C I L L A C C I R C V N C V R S A. Iucundus error, in quo herus in seruo decipitur, quem cre-
 dit alteri fallaciam intendere, dum sibi tenditur: & sic cum aggreditur de fallacia in alterum.
 Prouincia
 I N T E N D E N D A. Verbum à venatoribus translaturum qui retia intèdunt ad feras capien-
 das. Quia ergo parat senem fallere, intendenda dixit. vel à sagittis atque arcu. I N S E N E M. Cum
 stomacho serui, senem dixit. In Andria, Quantū intellexi modo senis sententiam. N V M M E F E
 F E L L I T. Idem superius, Etsi subsensi id quoque illos ibi inesse. Et hic est error credi senem Menede-
 mum, dum Syrus de Chremete ipso intelligit. P R O V I N C I A. Onus dicitur cuiuslibet rei gerendæ.
 Nam acquisitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ sunt, à porro, vel à procul vincendo:
 ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. R E C T E.
 Loco vult Syrus desistere orationem in aliud, & subterfugere heri reprehensionem. A Q V I L A E
 S E N E C T V S. Plinius libro. x. natu. historix, de aquilis hæc refert, Oppetunt non senio, nec ægritu-
 dine, sed fame, in tantum superiore accrescente rostro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquilæ
 la, tantum in senectute bibunt, vel de præda sanguinem fugit: ex quo prouerbiū in senes qui plus
 bibunt quàm comedunt. E I A. Eia interdum hortantis est, nunc correctionem significat. M V S
 L I E R C O M M O D A. A commedatione meretricis incipit, vt melius persuadeat Cliniam deperire
 hanc, cum sit amica Clitiphonis. F A C E T A. Bene de meretrice faceta dixit. Nam facetus est,
 qui facit verbis quod vult. Potest etiam referri ad formam corporis, vt significatio vocabuli indicat.
 I T A N O N V T O L I M. Præterita semper præsentibus præferuntur, & magis commendantur.
 A R I D V M. Translatio à terra, quæ nihil profert. P R O F V G I T. Superius, In Asiam ad regem
 l. j.

ACT. III. SCEN. III.

militatum abiit. Hinc profugus dictus proprie qui procul à sedibus suis vagatur. *HOMINEM PI-* Profugus
STRINO DIGNVM. Ambigue an de Dromone, an de Syro, à quo bene annotarentur senum vitia.
 Et secum hæc dixit. *SYRE TIBI.* Et hic secum. *SERVARET SENEM.* Bene seruaret dixit, Seruare
 de eo qui penitus se perderet, & cōtinuis ex cruciaret laboribus. *EHO QVAESO.* Eho, modo inter- Eho
 iectio est interrogātis: aliās admirantis: aliās ad se vocātis. *QVIA MAGNARVM SAEPE ID RE*
MEDIUM AEGRITVDINVM EST. Ipsum fallere in tempore, quidam de officijs scribētes, rectum
 putauerunt. *ALIQVAM FABRICAM.* Translatio ab his qui expugnaturi oppida, machinamen- Stolidus
 ta belli ad id præparant. *STOLIDVS EST.* Superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. Et pro- Calleo
 prie stolidus, est qui proxime accedit ad naturam sensumque pecudum. *CALLEO.* Id est callide
 scio. *AT HEVS TV.* Iam prouidet fallaciæ, quam mente conceperat: quo facilius mereatur veniā
 si quid struxerit in herum. *SED SI QVID, NEQVID.* *αποσιωχσις.* quasi dicat, Si quid euen- Næ
 rit. *QVAE EIVS AETAS, VIDES.* Quæ amoris est obnoxia. *ET NAE.* Pro valde. *MAGNIS*
FICE. Bene magnifice dixit, memor verborū Chremetis, qui suprà dixit, Heros falli à seruis, aliquan-
 do esse remedium magnarum ægritudinum. *TRACTARE.* Superius, Quo pacto id fieri soleat, cal-
 leo. *QVISNAM A NOBIS EGREDITVR FORAS?* *απαγορευη* alterius scenæ.

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

- C. VID istuc quæso? qui istic mos est Clitipho? itane fieri oportet?
- CLI. Quid ego feci? C. vidine ego te modo manū in sinū huic meretrici
 Inserere? s. acta hæc res est, perij. CLI. mēne? C. hisce oculis, ne nega.
 Facis adeo indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum.
 Nam istac quidem contumelia est
 Hominem amicum recipere ad te, atque eius amicam subagitare.
 Vel heri in conuiuio, quā immodestus fuisti? s. factum.
 C. Quā molestus. vt equidem (ita me Di ament) metui quid futurū denique esset.
 Noui ego amantium animos. aduertunt grauiter quæ non censeas.
 CLI. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.
 C. Esto, at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.
 Multa fert libido. ea prohibet facere tua præsentia. ego de me
 Facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie, apud
 Quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.
 Apud alium, prohibet dignitas. apud alium, ipsius facti piget.
 Ne ineptus, ne proteruos videar. quod illum facere credito.
 Sed nostrum est intelligere, vtcunque. atque vbicunque sit obsequi.
 s. Quid istic narrat? CLI. perij. s. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
 Hominis frugī & temperantis functus officium. CLI. tace sodes.
 s. Recte sanè. C. Syre pudet me. s. credo, neque id iniuria.
 Quin mihi molestum est. CLI. pergin' hercle? verum dico quod videtur.
 CLI. Nonne accedam ad illos? C. eho quæso, vna accedundi via est.
 s. Actum est, hic prius se indicarit, quā ego argentum effero. Chreme
 Vin' tu homini stulto mihi auscultare? C. quid faciam? s. iube hunc
 Abire hinc aliquò. CLI. quò ego hinc abeam? s. quò luber. da illis locum.
 Abi deambulatum. CLI. deambulatum, quò? s. vah, quasi desit locus.
 Abi sanè istac, istorsum, quò vis. C. rectè dicit, censeo.

- CLIT. Di te eradicent Syre, qui me istunc extrudis. s. at tu pol tibi istas
 Posthac comprimito manus.
 Censeri vero? quid illum porro credis facturum Chreme,
 Nisi eum, quantum Di dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
 C. Ego istuc curabo. s. atqui nunc here hic tibi asseruandus est.
 C. Fiet. s. si sapias nam mihi iam minus, minusque obtemperat.
 C. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre? aut
 Reperisti tibi quod placeat, an nondum etiam? s. de fallacia
 Dicis? hem, inueni nuper quandam. C. frugi es, cedo quid id est?
 S. Dicam, verum vt aliud ex alio incidit. C. quidnam Syre? s. pessima hæc
 Est meretrix. C. ita videtur. s. imò si scias,
 Vah, video quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
 Hic huic drachmarum hæc argenti mille dederat mutuum.
 C. Quid tum? s. ea mortua est. reliquit filiam adolescentulam.
 S. Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. C. intellego.
 C. Hanc secum huc adduxit, ea quæ est nunc ad vxorem tuam.
 C. Quid tum? s. Clinia orat sibi vt nunc det illam. illi tamen
 Post daturum mille nummum poscit. C. & poscit quidem? s. huius
 Dubiumne id est? C. ego sic putauit quid nunc facere cogitas?
 S. Egone? ad Menedemum ibo dicam hanc esse captam e Caria,
 Ditem, & nobilem si redimat, magnum inesse in ea lucrum.
 C. Erras. s. quid ita? C. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo,
 Non emo quid ais? s. optata loquere. C. atqui non opus est.
 S. Non opus est? C. non herde verò. s. quid istuc, miror. C. iam scies?
 Mane mane, quid est, quod tam a nobis grauiter crepuere fores?

ACTA RES EST
 Vt
 Elio
 Coniecturâ
 facere de se
 Ineptus
 Proteruus
 Frugi
 Fructus
 Frumentum
 Eui
 Sodes
 Quin
 Eho
 Actum est
 De illo.
 Aliud ex alio

VID ISTVC QVAESIT. In hac scena Syrus hero persuadet quod multum facit ad extorque-
 dum argentum. QUID ISTVC? Viderat Chremes filium ludentem cum Bacchide, quam
 Clinia esse credebat. Et bene expressit obiurgationem paternam saepe repetendo. HIC
 MERETRICI. Plus intulit, quam si dixisset mulieri. ACTA HÆC RES. Verbum desperantis.
 timebat enim Syrus ne ob hoc, fallacia eius detegeretur. MENE? More filiorum, quod commise-
 rat, patri audacter negat. FACIS ADEO INDIGNE ILLI INIURIAM. Bene pater post ob-
 iurgationem, ad admonitionem transit. VEL HERI. Ingerit aliud malefactum inter admonitio-
 nem, vt solent patres. VT EQVIDEM METVI. Vt, pro quantum, vel pro qualiter. Virgilius, Vt
 vidi, vt perij. ADVERTYNT GRAVITER. Quia in amore omnia suspecta sunt. ESTO. Ver-
 bum concedentis. CONCEDAS ALIQVO. Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne
 Chremes eius esse animaduertat. EGO DE ME FACIO CONIECTVRAM. Patres conantur mo-
 nere filios aut proprio exemplo, aut aliorum. NE INEPTVS, NE PROTERVVS. Ineptus quo-
 ad dignitatem: Proteruus dicitur importunus, qui alteri est impedimento, vel si per impotentiam men-
 tis obutum cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat. QUID ISTIC? Syrus secum loquitur,
 timens suæ fallaciæ. FRUGI. Vtilis & necessarius: à frugibus, quæ quod his fruantur dictæ sunt.
 Inde fructus & frumentum. FRUI autem, est vesci: à frumine quæ est summa pars gulæ. SODES. Est
 aduerbiū blandiētis. QVIN MIHI MOLESTVM EST. Quin pro etiā. MIHI habet emphasim.
 Mihi, qui nō sum pater. PERGIN? Irascitur Clitipho seruum aduersus se loqui. EHO. Hoc loco
 admonētis est. VNA VIA. Scilicet honesta: nec impudice agas. ACTVM EST. Semper desperan-
 tia amātis exprimitur, nec pater, nec Syrus, nec deliberatio antē facta remouere poterāt Clitiphonē ab
 amica. AT ISTAS COMPRIMITO MANVS. Subticit percussione: ne surgat in tragicū cothurnū.
 QUID TV? Bene amato filio de fallacia erga Menedemū exquirat. DE ILLO. Sic dicere solent qui
 de re aliqua peragēda inter se loquuntur. VT ALIYD EX ALIO INCIDIT. Multa esse fingit: vt
 l.ij.

verisimilius sit quod finxerit. **PESSIMA EST HAEC MERETRIX.** Cōtrariū illud quod superius dixit, Mulier cōmoda & faceta hęc est meretrix. Sed hoc loco pessimam appellat: vtpote quę teneat virginem quā Syrus illi relictam arraboni fingit & hęc est valens causa ad extorquēdum argentum. **INCOEPTET.** Incipere & incoptare, magnorum est facinorum & audacię. In Eunuchō, Quid incoptas Thrasos? **ARRABONI.** Pignori, hoc loco intelligas. Arrabon dicitur merces, corolarium: & est quod prius datur, vt reliquum reddatur. **MILLE NUMMVM.** Tale & illud, mille hominum occiditur & antiquū est. **DVBIVMNE ID EST?** Quod meretrix auara poscat. **HVI.** Et cetera huiusmodi generis, sanē sunt aduersus eos quibus irascimur. **IBO, DICAM.** Se astutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Etenim quo pacto id fieri soleat, calleo. **OPTATA LOQVERE.** Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cui is aduersatur in consilio de re peragenda.

Incipere
Incoptare
Arrabon
Mille
Hui
Optata lo
qui

ACTVS QVARTI SCENA I.

**SOSTRATA. CHREMES. NVTRIX.
SYRVS.**

- SO.** **I** S I me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor.
N Is, qui cum exposita est gnata. **C.** quid volt sibi Syre hęc oratio?
SO. **Q**uid est? Is ne tibi videtur? **NV.** dixi eqdē, vbi mihi ostēdisti, illico
Eum esse. **SO.** at vt satis contemplata modō sis, mea nutrix. **NV.** satis.
SO. Abi iam nunc intrō atque illa si iam lauerit, mihi nuntia.
Hic ego virum interea opperibor. **SY.** te volt, videas quid velit.
Nescio quid tristis est non temere est. metuo quid sit. **C.** quid fiet?
Ne ista hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
SO. Ehem mi vir. **C.** ehem mea vxor. **SO.** te ipsum quæro. **C.** loquere qd velis.
SO. Primum hoc te oro, nequid credas me aduersus edictum tuum
Facere esse ausam. **C.** vin' me istuc tibi (etsi incredibile est) credere?
C. Credo. **SY.** nescio quid peccati portet hęc purgatio.
SO. Meministine me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? **C.** scio quid feceris.
Sustulisti. **SY.** sic est factum domina? ergo herus damno auctus est.
SO. Minime, sed hic erat anus Corinthia haud impura ei dedi
Exponendam. **C.** o Iuppiter, tantam inesse animo inscitiam?
SO. Peri, quid ego feci? **C.** rogitas? **SO.** si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. **C.** id equidem ego, etiam si tu neges, certō scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia.
Tot peccata in hac re ostendis. nam iam primum, si meum
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitę dare.
Atque id omitto. misericordia, animus maternus, sino.
Quam bene verō abs te perspectum est, quid voluisti? cogita.
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissime,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palam.
C. Credo id cogitasti, quid vis? satis est, dum viuat modo.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquum sciunt?

- Melius, peius, proſit, obſit, nihil vident, niſi quod lubet.
 ſo. Mi Chreme peccaui fateor, vincor nunc te obſecro,
 Quantò tuus eſt animus natu grauior, ignoſcentior,
 Vt meæ ſtultitiæ iuſtitia tua ſit aliquid præſidi.
 c. Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam verum Soſtrata,
 Male docet te mea facilitas multa. ſed iſtuc, quidquid eſt,
 Qua hoc acceptum eſt cauſſa? loquere. ſo. vt ſtultæ & miſeræ omnes ſumus
 Religioſæ cum exponendam dō illi, de digito annulum
 Detraho. & eum dico vt vnā cum puella exponeret,
 Si moreretur, ne, expers partis eſſet de noſtris bonis.
 c. Iſtuc recte conſeruauit te, atque illam. ſo. hic eſt annulus.
 c. Vnde habes? ſo. quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. ſy. hem.
 c. Quid ea narrat? ſo. ea lauatum dum it, ſeruandum mihi dedit
 Annulum non aduorti primo ſed poſtquam aſpexi, ilico
 Cognoui ad te exilui. c. quid nunc ſuſpicare, aut inuenis
 De illa? ſo. neſcio, niſi vt ex ipſa quæras vnde hunc habuerit,
 Si potis eſt reperiri. ſy. interij, plus ſpei video, quàm volo.
 Noſtra eſt, ſi ita eſt. c. viuſtne illa, cui tu dederas? ſo. neſcio.
 c. Quid renuntiauit olim feciſſe? ſo. id quod iuſſeram.
 c. Nomen mulieris cedō quod ſit, vt quærat. ſo. Philtere.
 ſy. Ipſa eſt mirum, ni illa ſalua eſt, & ego perij. c. Soſtrata
 Sequere me intrō hac. ſo. vt præter ſpem euenit quàm timui male,
 Ne nunc animo ita eſſes duro, vt olim in tollenda, Chreme.
 c. Non licet hominem eſſe ſape ita vt vult, ſi res non ſinit.
 Nunc ita tempus eſt mihi, vt cupiam filiam olim nihil minus.

ISI ME ANIMVS FALLIT. Hæc ſcena Antiſtilæ recognitionem continet: ex qua inter
 N virum & coniugem altercatio oritur: demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio ex
 torquendi argentum. EXPOSITA. Exponere eſt morti tradere & obſistere. QVID
 VULT. Chremes non ſe loco moueat. HÆC ORATIO. Pauca verba, veteres orationem quos
 que dixerunt. DIXI EQUIDEM. Hæc ſic reſpondet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat.
 AT VT SATIS. Sic dicimus in his rebus de quibus addubitamus, & præcipue quas iam diu nō
 vidimus. CONTEMPLATA. Contemplari dictum eſt à templo, id eſt loco qui ab omni parte aſpi
 ci, vel ex quo omnis pars videri poteſt: quem antiqui templum nominabant. SATIS. Multum,
 infinitum eſt: Satis verò, finitum. TE VULT. Signantius dictum, quàm quærit aut expectat.
 NESCIO QVID. Deſt ob, vel propter. QVID SIT. Cum ſtomacho pronuntiandū. EHEM
 MI VIR. A blandimento incipit. Mi, & vir, plurimum blandimenti habent. & vir maritum ſignifi
 cat. Virum quoque, de animalibus poſſe dici, Virgilius in Bucolicis oſtendit, Vir gregis ipſe caper.
 EHEM MEA VXOR. Hæc repetitio à ſimili, indignantis eſt. PRIMVM TE ORO. A purga
 tione incipit, ne mulier contra edictum mariti feciſſe videatur. SYSTYLISTI. Educaſti. Hoc in
 alia ſignificatione nonnūquam ponitur. Tollere: nutrire. Iuuenalis, Tollere dulcem cogitat heredem.
 DAMNO AVCTVS. Propter dotem quæ datur. Et recte damno dixit. Nam damnum, rei eſt: Ma
 lum verò, hominis. HAVD IMPYRA. Commendatio perſonæ cui data exponenda: ne Chremes
 ab ea impudice filiam educatam ſuſpicetur. Impurus, eſt aliquo vitio maculatus: & aliquādo dicitur
 improbus. O IUPITER. Terribilis exclamatio ſenis, poſtquam audiuit filiam anui datam ex
 ponendam. TANTAM INESSE. ΕΚΛΕΨΙΣ eſt quæ datur iratis. ſubauditur decet. INSCITIA?
 Inſcitia, eſt ignorantia quædā rerum. INSCIENS FECI. Prudens, eſt qui intelligentia ſua aliquid
 ſentit: Sciens, qui alicuius inditio rem cognofcit. Prudens, per ſeſe: Sciens, per alios. cuius contrarium
 inſciens, & eſt qui ignorat res. Et imprudens, qui nō delectū habet bonorū & malorū. IMPERIVM
 ΕΞΕQUI. Primum ponit peccatum quod cōtra edictum ſuū fecerit. SINO. Concedo: quia animus
 l. iij.

Exponere
 Oratio

Vt ſatis
 Contemplari
 Templum
 Satis
 Multum
 Vt

Tollere
 Malum
 Damnum
 Impurus

Inſcitia
 Prudens
 Sciens
 Inſciens
 Imprudens

ACT. IIII. SCEN. II.

maternus plurimum veniæ meretur. **ILLI PRODITA.** Socij enim deficere dicuntur. Sallustius, Deficere
Post defectionem sociorum. Prodere, parentes. Virgilius, Vnius ob iram Prodimur. Deferere verò, pa-
rroni. hinc milites patriæ desertores dicuntur, qui patriam deserunt, quam defendere deberent. Virg. Deferere
Desertorem Asiæ. **QVID CVM ILLIS AGAS.** Amatores designat, qui nihil pensî habet exper-
tes iuris & omnis æquitatis: ea sola recta putant quæ illis libuerint. **PECCAVI, FATEOR.** Victa
mariti argumentis, crimen suū fatetur & quo magis mereatur veniam, simplicitatis opinionem inire
tentat: & hoc per deprecationem. **IGNOSCENTIOR.** In crimine sic confesso vltimum remedium
confugere ad iudicium misericordiam. **MEA FACILITAS.** Recte: quia cito vxor veniam dedit. Fa-
cilitas, illius est qui cito iram deponit: Clementia, illius qui nunquā irascitur. **QVA OCCEPTVM.** Occipio
Quasi de magna re dixit. **ET STULTAE ET MISERAE OMNES SVMVS.** Vituperatio à se-
xu. mulieres enim consueuerunt esse imperitiores viris, & multis superstitionibus detineri. **RELI-**
GIOSAE. Superstitiosæ. Religiosus etiā appellabatur is qui nimia & superstitiosa religione sese alliga-
uerat: vt hoc loco. **DE NOSTRIS BONIS.** Et hæc erat superstitio. **ISTVC RECTE.** **EGEVSANΩS** Lauatum
dictum. **LAVATVM.** Secundū antiquos nos dicimus lotum. Ouidius Fastorum secundo, Mane la-
uaturas sacra petebat aquas. **EXILIVI.** Ostendit nimiam lætitiā de inuenta filia. ideo non dixit
accessi. **PLVS SPEI VIDEO.** Nolebat tam cito cognosci filiam: ne occasio præriperetur offeren-
di argentum. **Plus spei.** Melius est vt non ad Syriū referas, sed ad Sostratam. **MIRVM, NI ILLA**
SALVA. Non potest credere periisse anum, quod maxime vellet ob recognitionē Antiphilæ. **EGO**
PERII. Quia recognita est antequam auferrem argentum. **NIHIL MINVS.** Pro non, quod au-
ctus diuitijs esset.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SYRVS.

ISI me animus fallit, haud multū à me aberit infortunium.
N Ità hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ,
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est triumpho, si licet me latere tecto, abscedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subito è faucibus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
NIHIL TAM difficile, quin quærendo inuestigari possiet.
Quid si hoc sic incipiam nunc? nihil est: quid si sic? tantundem egero.
At sic opinor non potest: imò optime euge optumam habeo.
Retraham hercle opinor ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

ISI ME ANIMVS FALLIT. Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit consilium
N de extorquenda pecunia. & bene deliberantem de re aliqua exprimit. Est enim dialogismus
acuti ingenij in multa cogitatione versantis. **COPIAE MEAE.** Translatio sumpta ab im-
peratore, qui iam pene fusus ab hostibus, se in aliquem tutissimum locum receperit. Copiæ nume-
ro multitudinis & **ΕΥΚΩS** de exercitu dicuntur. Sallustius, Ex omni copia Catilinæ. Virgilius, Et quæ
sit me circum copia lustro. **TRIUMPHO, SI LICET ME LATERE.** Verba proprie seruorum
quotiens vident se quod inceptant, perpetrare nō posse. Et **ΕΓΕΩΣΑΝΩS** legendū. **BOLVM.** Trāssa
tio ab animalibus quibus aufertur præda. **COMMINISCAR.** Fingam. Inde cōmentum dicitur. Ali-
bi, Atque illis hoc cōmentū placet. **NIHIL TAM DIFFICILE.** Sentētia generalis sine certo au-
thore, quæ seruis etiam conuenit. **QVID SI SIC?** Qui aliquid incepturi sunt, multa proponere
solent & affirmare: & refellere quod sit faciendum vel relinquendum. **SIC OPINOR.** Nam quæ
opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt. **EUGE.** Vox lætantis eius qui optimum inuenie-
rit consilium. **FUGITIVVM ARGENTVM.** Facete & ioculariter seruili more de argento tanquā
de homine dixit.

Deficere
Prodere
Deferere

Facilitas
Clementia
Occipio

Religiosus
Lauatum

Copia in an-
gustū coacta

Bolum
Cōmentum
Cōmentum

Opinari
Putare
Fugitiuum
argentum

ACTVS QVARTI SCENA III.

CLINIA. SYRVS.

- C. VLLA mihi res posthac potest iam interuenire tanta,
 N Quæ mihi ægritudinem afferat tanta hæc lætitia oborta est.
 Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quam volt.
- S. Nihil me fefellit cognita est, quantum audio huius verba.
 Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.
- C. O mi Syre audisti? obsecro? s. quid nî? qui vsque vnà affuerim?
- C. Cui æque audisti commodi quidquam euenisse? s. nulli.
- C. Atque ita me Di ament, vt ego nunc non tam meapte causa
 Lætor, quam illius quam ego scio esse honore quouis dignam.
- S. Ita credo sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim.
 Nam amici quoque res est videnda, in tuto vt collocetur,
 Nequid de amica nunc senex. C. o Iuppiter. s. quiesce.
- C. Antiphila mea nubet mihi. s. sicine mihi interloquere?
- C. Quid faciam Syre mi? gaudeo fer me. s. fero hercle verò.
- C. Deorum vitam adepti sumus. s. frustra operam hanc opinor sumo.
 Loquere, audio. s. at iam hoc nō ages. C. agam. s. videndū est inquam,
 Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur.
 Nam si nunc a nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
 Noster resciscet ilico esse amicam hanc Clitiphonis.
 Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.
- C. At enim istuc nihil est magis Syre meis nuptijs aduersum.
- C. Nam quo ore appellabo patrem? tenes quid dicam? s. quid nî?
- C. Quid dicam? quam causam afferam? s. quin nolo mentiare.
- C. Apertè, ita vt res sese habet, narrato. C. quid ais? s. iubeo
 Illam te amare, & velle vxorem hanc esse Clitiphonis.
- C. Bonam, atque iustam rem oppido imperas, & factu facilem.
 Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt cēlet
 Senem vestrum. s. imò vt recta via rem narret ordine. C. hem,
 Satn' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodīs.
- S. Nam quī ille poterit esse in tuto? dic mihi.
- S. Huic equidem consilio palmam do hic me magnifice effero,
 Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,
 Vera dicendo vt eos ambos fallam vt cum narret senex
 Vester nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
- C. At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis.
 Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
- S. Tu fortasse quid me fiat parui pendis, dum illi consulas.
- S. Quid? (malum) me tandem censēs velle id adsimularier?

Vnus est dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius.

CLIN. Tantum sat habes? quid tum quaeso, si hoc pater rescuerit?

s. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, QUID SI NVNC COELVM RVAT?

CLIN. Metuo quid agam. s. metu is? quasi non ea potestas sit tua,

Quo velis in tempore ut te exoluas rem facias palam.

Age, age, traducatur Bacchis. s. optumè ipsa exit foras.

VLLA MIHI RES POSTHAC. Nimia Cliniae laetitia exprimitur de recognita Antiphi-
 N la, quā praeeditus vix potest adduci à Syro ut Clitiphoni succurrat. AEGRITVDINEM
 AFFERAT. Tale & illud, Deorum vitam adepti sumus. DEDO ME PATRI. Plus de-
 dere hoc loco, quā obsequi. dedere se vult patri, quēadmodum in hostium potestatem hostes se de-
 dunt. In Andria, Tibi pater me dedo quasi qui vellet contraria. & de ditio in hoste fieri solet. FRV-
 GALIOR. Temperatior. si frugal is non extat, unde descendat, vide tu. O MI SYRE. A blandi-
 mento incipit, ut faciunt qui quicquam speratum consequuti sunt. QUID NI? Quid nisi audie-
 rim? MEAPTE. Cum ablatiuo ἀφελκορ additum, ut nostrapte. Cato tamen posuit mihipte pro
 mihi ipsi. DIGNAM QVOVIS HONORE. Amica etsi impudica est, dum modo amatori placeat, Meapte
 ab eo commendatur amore eum impellente. DA TE. Duæ partes orationis. Dare est quod repe-
 tas, Dedere est ad perpetuum. Damus & amicis, Dedimus tantum hostibus. NAM AMICI. Iusta
 petitio: succurrendum est amico, ne quid illi incommodi accadat. Amicis. Plus gratia habet, quā
 si dixisset Clitiphonis. Et amicus, animi est: Amator verò, corporis. & Amator est ad tempus, Amicus
 qui perpetuo amat. NE QUID DE AMICA. ἀποσιώωνσις. O IVPPI TER. Exclamatio terri-
 bilis pene ex nimio gaudio desipientis. NVBET MIHI. Hinc omnis laetitia depēdet. INTER-
 LOQVERE. Hoc loco INTER nō auget, quēadmodū in verbo intercipit, interbibit. est autem inter-
 loqui, impedire, & interpellare loquentem. FER ME. Id est tollera. Tollerandus est qui ex amore
 desipit, quia amor deus est, & non voluntas: cogit enim hominem ad id quod vult. HERCLE VE-
 RÒ. Verò, ut plurimū ironia conuenit. Virgilius, Egregiā verò laudem, & spolia ampla refertis. SANE
 & VERÒ, pronuntiandi adiumenta, in verbis negationem habent, licet confessionem asserre credan-
 tur. HOC NON AGES. Id est audies. In Andria, Hoccine agis? INQVAM. Verbum hoc, vim
 interdum maximam habet ad adhortationem. Et, videndum est, & vide, magna aggressuris dicuntur.
 & inquam utimur nonnunquā in repetitione supradictorum. NOSTER. Cum stomacho. SI
 ABDUXERIS. Recte abduxeris: nam abducitur proprie quod alienum. QVO ORE. Sic dicimus
 quando aliquid pudendum committimus. APPELLABO? Si duxero Bacchidem. QVINIMO.
 Cautus seruus ea admonet quæ non erunt aduersa nuptijs. BONAM ATQVE IVSTAM. ἀγαθὴν
 καὶ ῥηδονατικὴν legendū. VT CELET SENEM VESTRV. Dicimus enim, celo tibi hanc rem, & celo te
 de hac re. intelligendum, celet senem de Bacchide. PRODIS. Prodere proprie ad parentes refer-
 tur: sed nonnunquā ad eum cui res alterius demandata est, & cuius consilio alter regitur. MEAM
 ESSE CREDET. Necessario si Chremes Bacchidem gnati amicam non crediderit, Clinia esse credi-
 derit. COMMITTET. Bene de filia committet dixit: quia proprie magna committimus, & ea, secū-
 dum Donatum, quæ salutem in dubio habent. QVID MALVM. Malum, interiectio est irascētis.
 VNVS EST DIES. Assignat tempus pro ratione. non vult Chremetem diu credere Bacchidem
 Clinia esse amicam. PAX. Aduerbiū comicū, & significat tantū. SI NVNC CAELVM RVAT?
 Verbum vsitatum in eos qui subtimidi in re peragenda, semper dicere solent, quid si hoc vel illud ac-
 cideret? AGE AGE. Vox consentientis, & qui victus est rationibus callidi serui. OPTVME
 EXIT. ἀπαρσκειν est alterius scenæ.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

BACCHIS. CLINIA. SYRVS. DROMO.
 PHRYGIA ANCILLA.

s. AT IS pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt.
 s. Decem minas, quas mihi dare pollicitus est quod si is nunc
 Me deceperit, sæpe obsecrans me ut veniam, frustra veniet.
 Aut cum venturam dixero, & constitutero cum is certè

Renuntiari, Clitipho cum spe pendeat animi,
 CLIN. Decipiam, ac non veniam Syrus mihi tergo poenas pendet.
 Satis scite promittit tibi. s. atqui tu hanc iocari credis?
 Faciet nisi caueo. BA. dormiunt ego pol istos commouebo.
 Mea Phrygia, audisti? homo iste modo quā villam demonstrauit,
 Charini? PH. audiui. BA. proximā esse huic fundo ad dextrā? PH. memini.
 BA. Currículo percurrere apud eum miles Dionysia agitat.
 S. Quid inceptat? BA. dic me hic oppido esse inuitam, atque seruari.
 Verum aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.
 S. Perij herde Bacchis mane mane, quō mittis istanc quāso?
 Iube maneant. BA. abi. s. quin est paratum argentū. BA. quin ego maneo.
 S. Atqui iam dabitur. BA. ut lubet, num ego in isto? s. at scin? quid sodes?
 BA. Quid? s. transeundum est nunc tibi ad Menedemum, & tua pompa
 Et traducenda est. BA. quam rem agis, scelus? s. egone? argentum cudo,
 Quod tibi dem. BA. dignam me putas, quam illudas? s. non est temere.
 BA. Etiamne tecum hic res mihi est? s. minime tuum tibi reddo.
 S. Eatur. s. sequere hac, heus Dromo. D. quis me volt? s. Syrus. D. qd est rei?
 D. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properē.
 Quamobrem? s. ne quāras & ferant quā secum huc attulerunt.
 Sperabit sumptum sibi senex leuatum esse harum abitu:
 Nā ille haud scit hoc paulum lucri, quantum ei
 Damni apportet. tu nescis quod scis Dromo, si sapiēs. D. mutum dices.

Induci
 Promittere
 Polliceri
 Pollicitatio
 Pedit animi
 Pendere po
 na
 Scitē
 Ibi
 Villa
 Currículo
 Agitare vitia
 Incipere
 Incipere

ATIS POL PROTERVE. Restat ad fallaciam & ad extorquendum argentum, ut Bacchis
 irata, a Syro placetur, & ad Menedemum transeat. Satis pol. Meretricis conquestio expris
 mitur: cuius tota indignatio dependet ex non tradita pecunia. HVC INDUXERVNT.
 Inducitur aliquis cum verbis alterius decipitur. In Andria, Vide quo me inducas. PROMISSA.
 Cicero, Promissa tua memoria teneas. Aliter accipitur quā dicimus promissa barba. nam promitte
 re, est polliceri: & ad magnitudinem nutrire. Plautus, Capillam promittā. POLLICITVS. Pollice
 mur magis sponte: Promittimus rogati. Promissa. Dicitur promissum & promissio. Promissio & pol
 licitatio eandē vim habent. sed pollicitatio, maioris asseuerationis est. VT VENIAM FRVSTRA
 VENIET. Pulchra permutatio eiusdem verbi per tempora, quā conuenit iratis. SPE PENDE
 BIT ANIMI. Quod est corporis, ad cruciatum animi transulit. Supra visum est quā torqueantur
 amantes in amicarum expectatione. AC NON VENIAM. Mira meretricis calliditas exprimitur.
 iam cogitavit quemadmodū Syrus videatur apud Clitiphonem vanus & mendax, ex quo ab illo vero
 beretur. MIHI. In meam ultionem. Virg. Post mihi non simili poena commissa lueris. PENDET
 POENAS. Persoluet. Virg. Tum pendere poenas Cecropidae iussi. SATIS SCITE. Hoc cū risu pro
 nuntiandum. Scite. Pulchre. In Andria, Scitus puer. PROMITTIT. Scilicet venturā. HANC
 CREDIS? Hanc, & ad contemptum, & ad odium dixit. habent enim ista pronomina quandā empha
 sim. POL ISTOS COMMOUEBO. Bene istos, quasi odiosos. In Eunuchō, Cum milite isto. Virgil.
 Aut quid petis istis? Hanc enim pronomina spernentis sunt, odiūque monstrantis. DORMIUNT.
 Ocioli sunt & negligentes. MEA PHRYGIA. Hoc est proprium meretricis vltro excludere aman
 tem, & alium recipere, vel se ad alium conferre. Phrygia. Nomen ā regione, sicuti Lesbīa, Andria,
 Samia. QVAM VILLAM. Villa, domus in agris quō rustici res vehunt, & euehunt. Virg. Et iam
 summa procul villarū culmina fumant. Vterer Varronis testimonio, ex primo de re rustica ad funda
 niam, nisi notum esset. AD DEXTERAM. Inducit memorem meretricem, nec oblitā ubi sit, &
 quid agat amans. nam huiuscemodi mulieres nil aliud agunt, nil aliud curāt, quā quomodo aliquid
 ab amantibus extorqueant. CURRICULO. Hoc loco aduerbium, aliās nomen. APVD EVM
 MILES. Hic est de quo superius Syrus, Nam miserum quendam offendī ibi militem eius noctē oran
 tem, hanc arte tractabat virū. AGITAT DIONYSIA. Aliter agitatur accipitur cum dicimus agitatur
 conuiuiā & Dionysia: & aliter cum dicimus, agitatur vitia. Iuue. Hanc ego nō agitem? QVID INCE
 PTAT? Tanquam de magno facinore dixit. nam inceptare & incipere magnorum est facinorum.

ACT. IIII. SCEN. V.

SERVARI. Custodiri: vel melius, suspiciose observari: vt illud Virgilianū, Quod superest celi, men Seruare
fes & sydera serua. MANE MANE. Hac singula verba si diligenter notes, Syri magnam trepida-
tionem indicant: ideo statim de argento mentionem fecit, in quo lis omnis pendebat inter Syrum &
Bacchidem. QVIN. Pro imò, hoc loco ponitur. Quin. Repetit Bacchis Syri verbum, vt mos est Quia
iratorum. NUM EGO INSTO? Fingit se non magnopere curare vt habeat argentum: quæadmodū Inſto
faciunt bi qui defessi sunt diu petendo aliquid. SODES. Blandientis aduerbium. QVAM REM Sodes
AGIS, SCELVS? In Andria, Vbi est illic scelus. Et ad intellectum, nō ad verba redigitur. nam & sce: Scelus
lus, scelestus intelligitur. & plus dixit quā sceleste: vt, Tu nihil nisi sapientia es. Martialis. Nō vitio:
sus homo es Zoilē, sed vitium. EO. Ridicule additum: vt sit EO, loci aduerbium. ARGENTVM
CYDO. Ioculariter dixit. Cuditur enim pecunia dum imprimitur. QVAM ILLVDATIS? In An: Cudere argē
dria, Adeone vobis videmur esse idoneæ in quibus sic illudatis? Illudo in te, septimo casu: & illudo te: cum
accusatio dicimus. dicitur quoque illudo te & tibi. NON EST TENERE. Sic dicitur quādo ali: Illudo
quid sit non sine magna ratione. HIC. In hac re, vt ad Menedemum traducar. & est cum interroga: Temere
tione legendum, ita vt neget non venisse ea gratia. EATVR. Cito flectitur. & quia mulier, & mere:
trix, quæ trahitur minimo lucello. QVAMOBREM. Vtpote tardiusculus non intelligit. Syri confli: Damnum
lium. de eo superius, Ille Clinia seruus tardiusculus est. DAMNUM. Damnum, rei est: Malum ve: Damnum
rō, hominis. Perſoluet Chremes argentum ex fallacia Syri: quod erit maius damnum, quā si perma: Malum
fisset meretrix. TV NESCS QVOD SCIS DROMO. In Eunūcho, Tu pol si ſapis, quod ſcis nes: Nescis quod
ſcis. Non possumus nescire quod ſcimus: sed ita, vt concordia discors. Virg. Sequiturque ſequentem. ſcis
Nescis quod ſcis. Hoc est quod dicitur, Quod ſcis nescis. prouerbiale est, & multū apud dialecti:
cos tractatū: vt facio & nō facio, & amicus ſum & nō ſum, & audio & nō audio, & cetera huiusmodi.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES. SYRVS.

C. I. Tā me dī amabunt, vt nunc Menedemi vicem
Miseret me tantum deuenisse ad eum malī?
Illancine mulierem alere cum illa familiā?

Etsi, ſcio, hosce aliquot dies non ſentiet,

(Ita magno deſyderio fuit ei filius)

Verūm vbi videbit tantos ſibi ſumptus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum,

Optabit rursū vt abeat ab ſe filius. Syrum optimē

Eccum. s. ceſſo hunc adoriri? C. Syre. s. hem. C. quid eſt?

s. Te mihi ipſum iam dudum exoptabam dari.

C. Videre egisse iam nescio quid cum ſene.

s. De illo quod dudum? dictum, ac factum reddidi.

C. Bonāne fide? s. bona hercle. C. non possum pati

Quin tibi caput demulceam accede huc Syre.

Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.

s. At ſi ſcias quā ſcitē in mentem venerit.

C. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententiā?

s. Non hercle verò, verum dico. C. dic, quid eſt?

s. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem

Menedemo dixit Clinia, & ea gratia

Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.

C. Probē. s. dic ſodes. C. nimum inquam. s. imò ſic ſatis:

Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.

Se ſe ipſe dicet tuam viſiſſe filiam.

Eius sibi complacitam formam, postquam aspexerit,
 Hanc se cupere vxorem. C. modo quæ inuenta est? s. eam.
 Et quidem iubebit posci. C. quamobrem istuc Syre?
 Nam prorsus nihil intellego. s. vah, tardus es.
 C. Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,
 Aurum, atque vestem, quæ, tenes ne? C. comparet?
 s. Id ipsum. C. at illi ego neque do, nec spondeo.
 s. Nō, quāobrē? C. quāobrē? me rogas? hominī fugitiuo dabo? s. vt lubet.
 Non ego, in perpetuum dicebam, vt illam illi dares,
 Verum vt simulares. C. non mea est simulatio.
 Ita tu istac tua misceto, ne me admisceas.
 Egō? cui daturus non sim, vt ei despondeam?
 s. Credebam. C. minimē. s. scitē poterat fieri.
 Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
 Eo coepi. C. credo. s. cæterum equidem istuc Chreme
 AEqui, bonique facio. C. atqui tum maximē
 Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
 s. Fiat quærat alud. sed illud quod tibi
 Dixi de argento, quod ista debet Bacchidī,
 Id nunc reddendum est illi. neque tu scilicet
 Eo nunc confugies. quid meā? num mihi datum est?
 Num iussi? num illa oppignerare filiam
 Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
 Dicunt, I V S S V M M V M sæpe summa malitia est.
 C. Haud faciam. s. imō, alijs si licet, tibi non licet.
 C. Omnes te in lauta, & bene aucta parte putant.
 Quin egomet iam ad eam deferam. s. imō, filium
 Tibe potius. C. quamobrem? s. quia enim in eum suspicio est
 Translata amoris. C. quid tum? s. quia videbitur
 Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit.
 Et simul conficiam facilius ego quod volo.
 Ipse adeo adest, abi, effer argentum. C. effero.

TÀ MEDI AMABVNT. Hic est transacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argētum:
 I & idem est Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. miseretur enim Menedemi, & eius
 vicem dolet, credens Bacchidem amicam Clinix esse. TANTVM MALI. Proprius dixit,
 set damni: nisi ad ægritudinem animi referas. ILLANCINE MVLIEREM. Hoc est quod suprà
 dixi, ista pronomina afferre contemptum & odium. CVM ILLA FAMILIA. Cum stomacho di-
 xit, id quod superius facete Syrus pompam appellauit. ITA MAGNO DESYDERIO. Vix in pri-
 mis explebile desyderiū illius rei est quam diu optauimus: sed eius postea in dies paulatim nos facie-
 tas capit. NEC FIERI MODVM. Quod plus est, & ad prodigalitatē accedit. ECCVM. In An-
 dria, Atque eccum video. Superius dixi, eccum, ellum resolui per aduerbia, non per nomina: sed ta-
 men secundū Donatum, eccum qui ecce eum, veteres dixerunt. Eccum, ellum: quod apertius signifi-
 cat ecce eum, ecce illum. CESSO HVNC ADORIRI. Quasi de improviso alloqui, aggredi. In An-
 dria, Hic si me imperatum nunc adortus esset. Adoriri dicitur qui ex insidijs repente inuadit. dictum
 ab eo quod corpora aggredientium exurgant subito, atque increpant. HEM. Interiectio læti, aliàs
 perturbati. TE MIHI IPSVM IAM DVDM. Laurentius Valla, vir omnium nostræ ætatis eru-

Eccum

Adoriri

Hem

ACT. IIII. SCEN. VI.

ditissimus, dicit, dudum & iamdudum de paruo tempore dici, vnius horæ, aut semiboræ, aut duarum horarum, vel ad summū quattuor. sed Donatus illud Teretianum exponens, iamdudum ætatē inter eos factæ lites: sic inquit, Quia iamdudum infinitæ moræ est, addit ætatem: vt ostendat multū abijisse temporis: & factum est, iamdudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, Vt multum, mensēq; diēque, nō tamen ætatem. Ætatem, diu, longinquoque tempore ac prolixo vt est ætas. & quæ sequitur. **VIDERE EGISSE.** Colligit hoc ex verbis Syri, à quo exoptaretur. credebat enim senex se à seruo non optari, nisi gratia fallaciæ in Menedemum. **AC FACTVM REDDIDI.** Secure & cum magna audacia pronuntiat: & plus est quàm si diceret feci. **CAPVT DEMVLCEAM.** Magni blā: Demulcere dimentri signū, quod sit, quotiens in re optata domino seruus ex sentētia obsequitur. **BONI ALII.** caput **QVID.** Non dicit quid: vt eum lætorem reddat, & in spe magni boni detineat. **HERCLE VERO.** Hercle **VERO.** Aduerbia sunt confirmatiua. Non hercle vero verum dico. Negat se gloriari, & se veridicū fatetur: vt hī qui re magna peracta fingunt se non gloriari: vt sint maioris fidei & autoritatis. **TV CLITIPHONIS.** Hoc est quod superius Syrus, Quod vim tantam in me & potestatem habeam tantæ astutiæ vera dicendo, vt eos ambos fallam. Inferius Chremes non credit Menedemo Bacchidem Clitiphonis esse amicam. **IMÒ SIC SATIS.** Sic dixit, vt qui suspicaretur à Chremete dictum, nūm inquam, non serio, sed ioco. **TVAM VIDISSE FILIAM.** Neque hoc Menedemo creditur, rus est Chremes, dum dicit inferius, Et illum aiunt velle vxorem. **IVBEBIT POSCI.** Id est peti. **Petito** **PETIMUS** aliquid precario, Poscimus imperiose, Postulamur iure. **POSTULO** **PRORSVS NIHIL INTEL.** Postulo **LIGO.** Prorsus, pro eo quod est omnino. Sunt qui coniunctionem velint. Vel prorsus, certe, **PRORSUS** recte, vere. & dicitur quasi porro versus. nam prorsum, est porro versus, id est ante versus. **PRORSUS** hinc & Prosa oratio, quam non inflexit cantilena. **HVI.** Interiectio mirantis. & hoc cum gestu **Hui** **ITU** serui, & leuiori personæ congrue dictū. **ARGENTVM DABITVR.** Scilicet à Menedemo. **Despondeo** **despondeo** inferius Chremes non immemor verborū Syri, Menedemo dicit, Et illum aiunt velle vxorem: vt cum **QVI.** Pro quo. **NEC** **SPONDEO.** Proprie dixit: Spondet pater puellæ, Despondet pater adolescentis. In Andria, Placuit, **Despondeo** **despondi.** **EVGITIVO DABO.** A conditione personæ Cliniam vituperat. nam fugitiui proprie **Despondeo** **despondeo** serui. vnde in edicto ædiliū curuliū, titulus est seruorū fugitiuorū, Si quis fugitiuus, errore sit, noxave **Despondeo** **despondeo** solutus non sit. **NON EGO PERPETVO.** Virgilius, Cōnubio iungā stabili, propriamq; dicabo. **Despondeo** **despondeo** Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. **TVA MISCETO.** Verba probi viri, qui **Despondeo** **despondeo** non vult adhærere consilio alterius in re non probabili. **CVI DATVRVS NON SIM.** Argumentum **Despondeo** **despondeo** ab æquo. Nō æquum, non leges ipsæ concedunt, vt quis pater filiam alicui spondeat, deinde des **Despondeo** **despondeo** neget. **ISTVC CHREME.** In re non probabili vult inire opinionem optimi serui, qui domino bonæ **Despondeo** **despondeo** fide morem gerat, & pro viribus obsequatur. **FIAT QVAERATVR ALIVD.** Astute & callide **Despondeo** **despondeo** de, in omnibus assentitur hero: quia iam lenibus verbis extorquebit argentum. **EÒ NVNC CON.** **Despondeo** **despondeo** **FVGIES.** Id est ad rationes quas statim callide subijcit. magna vis est persuasionis: quoniam nō prius **Despondeo** **despondeo** amouemus ea quæ is respōderet à quo aliquid petimus. **ME INVITO POTVIT.** Hac pro Chre **Despondeo** **despondeo** mete essent, & iure non teneretur reddere id argentum. **IN LAVTA.** Non decet eum qui laute **Despondeo** **despondeo** vitæ sit & splendida, in omnibus iuris rigorem obseruare. nam qui ad vnguē ius seruauit, vt ad **Despondeo** **despondeo** ciles, & tenaces multis videtur. **EGOMET.** Senex gloriæ cupidus adeo flectitur verbis Syri, vt ad **Despondeo** **despondeo** meretricē cum argēto festinare cupiat. **SIMVL CONFICIAM.** Hoc loco pro efficiam ponitur: quo **Despondeo** **despondeo** sapius in hac significatione Cicero vitur. ab hoc, **CONFECTVM,** proprie verbum conuenit gladiato **Despondeo** **despondeo** ribus his, qui grauissimis vulneribus occubuerunt. Cicero in Catilinā, Gladiatori illi cōfecto & saucio.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CLITIPHO. SYRVS.

C. **VLLA EST TAM** facilis res, quā difficilis fiet,
N **Quam inuitus** facias: vel me hæc deambulatō
Quā non laboriosa, ad langorem dedit.
Nec quidquam magis nunc metuo, quā ne denuo
Miser aliquod extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem Dī, deæque, quantum est Syre
Cum istoc inuento, cūque incepto perdiunt.
Huiusmodi mihi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. s. i tu hinc quō dignus es,

- Quàm penè tua me perdidit proteruitas:
 c. Vellem hercle factum ita meritis. s. meritis? quo modo?
 Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
 Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
 c. Quid igitur dicam tibi vis? abijsti, mihi
 Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
 s. Iam non sum iratus sed scin? vbi nunc sit tibi
 Tua Bacchis? c. apud nos. s. non. c. vbi igitur? s. apud Cliniam.
 c. Perij. s. bono animo es iam argentum ad eam deferes,
 Quod ei pollicitus. c. garris vnde id? s. à tuo patre.
 c. Ludis fortasse me. s. ipsa re experibere.
 c. Næ ego fortunatus homo sum deamo te Syre.
 s. Qua causa id fiat, obsecundato, in loco.
 Sed pater egreditur. caue quidquam admiratus sies.
 Quod imperabit, facito loquitor paucula.

VLLA EST TAM FACILIS RES. Hic exprimitur amantis constantia, qui ob nimium amo-

rem Syro in re sua irascitur: dehinc paulo momento illum demulcet. QVIN. Pro quod non.

DIFFICILIS. Huic illud contrarium, Nihil difficile homini volenti. VEL ME HAEC.

Vel, modo non est disiunctiva coniunctio, sed pro etiam posita: ut apud Virgilium, Vel Priamo mise-

randam manus. HAEC DEAMBULATIO. Quæ facilis & non laboriosa, nam deambulatio, homini pos-

tius voluptatem quam laborem affert. VT TE OMNES QUIDEM DI. Improvidus adolescens

non considerat quid à Syro in rem suam peractum sit: sed omnia ad voluptatem suam refert. ISTOC

INVENTO. Cum contemptu atque odio hæc pronuntiantur. TVO ISTOC INVENTO,

CVMQVE INCOEPTO. Quasi de magno facinore, nam incoeptum, & incoepare, & incipere magno,

rum est facinorosi. PERDIUNT. Et antiquum est, & Plautinum. COMMISERERE. Pro comi-

nisceris, id est fingis, hinc comentum alibi, Atque ipsis hoc comentum placet. EXCARNIFICES. Ter-

ribiliter excarnifices dixit, hoc est excrucies. Excarnificare deductum est à carnifice. Carnifex est qui car-

nes ex homine facit, nam caro dicta est eo quod careat anima. & caro proprie dicitur mortuorum. Vir-

gilius, Et corpora luce carentum. vel caro sit dicta quasi cado. Virgilius, Belloque caduci Dardanidae.

quod iam scilicet sine anima sit, & cadat. I TV HINC. Et hic secure exclamat: quod iam extorfe-

rit argentum. PROTERTITAS. Importunitas, vel petulantia. Proteruitas, leuior est quædam con-

tumelia: Procacitas, maior: Petulantia, maxima. ITA MERITVS. Meretur quis & bonum & ma-

lum. Et mereri & promereri est præstare beneficium. Virgilius. Quicquid sui memores alios fecere meren-

do. Et idem, Nunquam regina negabo Promeritam. EX TE PRIVS AVDIVISSE GAUDEO.

Sic fingimus quando sumus collaturi beneficium in aliquem, & quicquam audimus quod non placet,

nec tamen nos inensos reddat. NON LICEAT TANGERE. Nimiis est ardor in adolescente cum

videt amicam, nec tamen tangendi facultas datur. IAM NON SUM IRATVS. Non potest præ-

nimia lætitia diutius reticere quod fecerit. Iratus. Iratus est ex causa, Iracundus ex moribus. SCIN?

VBI NVNC SIT? Hæc interrogatio gaudetis est, & cui omnia ex voto successerint. PERIJ. Hæc

vox est amantis aliquid mali suspicantis. IAM ARGENTVM. Iam, nimiam velocitatem significat.

DEFERES. In alia significatione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrum, Amo, inquit, mi fi-

li quiescas, neque deferas me. Hinc delator. GARRIS. Tanquam avis, vnde garrulus. Et garrire is di-

citur qui inaniter loquitur. EXPERIBERE. Antiquum est: nos dicimus experiere. Iuuen. Experiar

quid cõcedatur in illis. &c. NAE EGO. Næ, id est valde. DEAMO TE SYRE. Id est valde amo.

DE, hoc loco auget: aliàs diminuit. QVA CAVSSA ID FIAT. Ut argentum habeamus quod ad

Bacchidem deferas. OBSECUNDATO IN LOCO. Obsecundare, est omnia ad alterius nutum face-

re. LOQVITOR PAVCULA. Paucula dixit, non pauca: & sic maiorem vim admonitio ista habitu-

ra est, nam paucula coram patre loquitur Clitipho.

Vel
Deambula-
tio

Perdunt
Comiscere
Excarnifica-
re
Carnifex
Caro

Proteruitas
Importuni-
tas
Procacitas
Petulantia
Mereri

Promereri
Iuuen
Iracundus
Iam
Dette
Experibere
Delator
Garrire
De

Obsecunda-
re

ACTVS QVARTI SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRVS.

- C. BI Clitipho nunc est? s. eccum me, inque. CLI. eccum hic tibi.
 C. V Quid rei esset, dixti huic? s. dixi plæraque omnia.
 C. Cape hoc argentum, ac defer. s. heí, quid stas lapis?
 Quin accipis? CLI. cedò sanè. s. sequere hac me ocys.
 Tu hic nos dum eximus interea opperibere.
 Nam nihil est, illíc quod moremur diutius.
 C. Minas quidem iam decem habet à me filia,
 Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
 Hasce ornamentis consequentur alteræ.
 Porro hæc talenta dotis apposcent duo.
 Quàm multa iniusta, ac praua fiunt moribus!
 Mihí nunc relictis omnibus, inueniendus est
 Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

BI CLITIPHO NVNC EST? Egreditur Chremes cum argento. ECCVM ME INQVE. Inque
 V Syrus subiicit verba Clitiphoni quæ patri respondeat. Inque. Raro alibi præter inquam
 & inquit reperies. Inque. Id est dic. PLAERAQVE OMNIA. Hic adiectio in primo po
 sita est loco. Adiectiones verò, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. Hic ergo PLA
 RAQVE, ex abundantia positum est. OMNIA necessario additum in vltimo, sicut intercaloci, interibi.
 QVID STAS LAPIS? Hoc dictum in ignauum. Illa verò, caudex, stipes, asinus: in stultum. QVIN.
 Pro cur non. OPPERIBERE. Antiquum est, sicut experibere. MINAS QVIDEM. Inducitur
 tenax senex circa rem sollicitus, qui cõqueritur de damno quod i. li. acciderat de inuenta filia.
 ALIMENTIS. Nam crediderat anum illam oppignorasse filiam Bacchidi. ALTERAE. Id est totis
 dem. PORRO. Modo aduerbium ordinis: alias temporis. HAEC APPOSCENT. Hæc pluralis
 ter pro hæ. In Eunucho, Cõtinuo hæc adornat vt lauet. In Phormione, Hæc illæ erant itiones. TA
 LENTA DVO. In sequentibus dicet, Duo talenta pro te nostra ego decreui esse satis. RELICTIS
 OMNIBVS. Positis omnibus alijs negocijs. LABORE INVENTA. Proprie parata.

ACTVS QVARTI SCENA VIII.

MENEDEMVS. CHREMES.

- M. Vltò omnium nunc me fortunatissimum
 M Factum puto esse gnate, cum te intellego
 Resipisse. C. vt errat! M. te ipsum quærebam Chreme.
 Serua quod in te est, filium, & me & familiam.
 C. Cedò, quid vis faciam? M. inuenisti hodie filiam.
 C. Quid tum? M. hanc sibi vxorem dari volt Clinia.
 C. Quæso quid tu hominis es? M. quid? C. iamne oblitus es
 Inter nos quid sit dictum de fallacia,
 Vt ea via abs te argentum auferretur? M. scio.
 C. Ea res nunc agitur ipsa. M. quid dixti Chreme?
 C. Erraui: sic res acta est. M. quanta spe decidi!

- C. Imò hæc, quæ apud te est, Clitiphonis est
 Amica. M. ita aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
 C. Et illum aiunt velle vxorem, vt cum desponderim,
 Des qui aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
 M. Id est profectò id amicæ dabitur. C. scilicet
 Daturum: M. vah, frustra igitur gauisus miser.
 Quidvis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
 Quid nunc renuntiem abs te responsum Chreme,
 Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
 C. Aegre: nimium illi Menedeme indulges. M. sine
 Inceptum est perfice hoc mihi perpetuò Chreme.
 C. Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.
 M. Dicam quid deinde? C. me facturum esse omnia.
 Generum placere, postremò etiam si voles,
 Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc volueram.
 C. Tanto ocyus te vt poscat, & tu id quod cupis,
 Quàm ocyssime vt des. M. cupio. C. næ, tu propediem
 (Vt istam rem video) istius oblaturabere.
 Sed hæc ita vt sunt, cautim, & paulatim dabis,
 Si sapiēs. M. faciam. C. abi intrò, vide quid postulent.
 Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo.
 Nam te sciente faciam quidquid egero.

VLTO OMNIUM ME NVNC. Hic est iucunda expositio erroris senis de verbis Syri, qui

M. Menedemum credit decipi, dum ipse decipitur. VT ERRAT. Virgilius, Vt vidi, vt perij.

FILIVM. Filium prius nominavit, in quo omnis cura patris erat. QVAESO. Modo

obiurgatorium est. QUID HOMINIS EST? In Eunuchò, Quid istuc inquam ornati est? Scire nos

est: Si autem in obliquo: contemptum significari. vt, Quid hoc est hominis? quid mulieris? quid orna-

tus? EA RES NVNC AGITVR IPSA. Et ex hoc credit eos inter se finxisse Clinia amare Anti-

philam. SIC RES ACTA EST. Vt decipiaris. Et hæc quidem, cum contemptu interrogat.

nam & hoc fictum esse credit. ITA AIUNT. Ita aiunt, de re dicimus, quam volumus esse falsam.

ID EST PROPECTO. Fingit se credere amico quem fidu cognouerat. GAVISVS. Bene de

filio gauisus dixit, quia Gaudemus proprijs, Gratulamur alienis. MISER. Miser est cui animæ mi-

seria est. AMITTERE. Pro dimittere more antiquo. AEGRE. Sic distingue vt Chremes hanc vo-

cem Menedemi subrideat: quippe quod filius non sit vlla in re timendus. INCOEPTVM. Nā

magis proprium verbum inuenire potuisset de patre qui omnia filio permittit. INCOEPTVM. Nā

quod semel incoeptu est, nō potest facile omitti. DESPONSAM. Et hoc est quod Clinia magis pla-

citurum est. HEM. Modo interiectio lætantis: aliàs irascentis. TANTO OCYVS. Quia si accepe-

rit filius desponsatam Antiphilam, quamprimū exposcet argentū ad ornamenta coemenda. NAE.

Pro valde: & hoc proprie Terentianum est. PROPEDIEM. Temporis aduerbium, & significat

cito. OBSATURABERE. Id est nimiam de filio capies satietatem. quod est corporis, ad animum

trāstulit. & sic plus hoc verbo intulit, quàm si inuenisset proprium verbum. POSTVLENT. Tan-

quam iure: quia iure aliquid postulamus. TE SCIENTE. Recte sciente. nam Sciens est qui alicu-

ius indicio rem cognoscit, Prudens qui intelligētia sua aliquid sentit. ergo sciens est per alios.

Vt
 Quæso

Interrogatio
 in nominati-
 vo & geniti-
 vo calu.
 Aiunt.

Gaudere
 Gratulari
 Amittere
 Incoepum

Hem
 Næ
 Propediem
 Oblaturabe-
 re
 Postulare
 Sciens
 Prudens

ACTVS QVINTI SCENA I.

MENEDEMVS. CHREMES:

- M. Go me non tam astutum, neque ita perspicacem esse, id scio.
 E Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes,
 Hęc mihi præstat: in me quidvis harum rerum conuenit,
 Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipēs, asinus, plumbeus.
 In illum nil potest: nam exuperat eius stultitiā, hæc omnia.
 C. Ohe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
 Tuam esse inuentam gnatham: nisi illos ex tuo ingenio iudicas,
 Vt nihil credas intelligere, nisi idem dictum est centies.
 Sed quid interim illic iam dudum gnatus cessat cum Syro?
 M. Quos ais homines Chreme cessare? C. ehem, Menedeme aduenis?
 Dic mihi, Clinia quæ dixi nuntiasti? M. omnia.
 C. Quid ait? M. gaudere adeò ocepit, quasi qui cupiunt nuptias:
 C. Ha, ha, hæ. M. quid risisti? C. serui venere in mentem Syri
 Calliditates. M. itane? C. voltus quoque hominum fingit scelus.
 M. Gnatus quod se assimulat, lætum id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
 Venit in mentem. C. veterator. M. magis, si magis noris, putes
 Ita re esse. C. ain' tu? M. quintu ausculta. C. mane, hoc prius scire expeto
 Quid perdidideris: nam ubi desponsam nuntiasti filio,
 Continuo iniecisse verba tibi Dromonem, scilicet
 Sponsæ vestem, aurum, ancillas, opus esse argentum vt dares.
 M. Non. C. Quid nō? M. nō inquā. C. neque ipse gnatus? M. nihil prorsus Chremo
 Magis vnum etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
 C. Mira narras: quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.
 C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
 Sed ille tuus quoque Syrus idem mire finxit filium,
 Vt ne paululum quidem suboleat esse amicam hanc Clinia.
 C. Quid ais? M. mitto iam osculari, atque amplexari: id nihil puto.
 C. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modo:
 Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro.
 Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
 C. Quid postquam hoc est factum? M. dictum, factum: huc abiit Clitipho.
 C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.
 C. Sola? M. sola. C. perij. M. ubi abiire intro, operuere ostium. C. hem,
 Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? mecum vnā simul.
 C. Filij est amica Bacchis Menedeme, occidi.
 M. Quamobrem? C. decem dierum vix mihi est familia.
 M. Quid? istuc times, quod ille operam amico dat suo?
 C. Imò quod amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?
 Quenquam animo tam communi esse aut leni putas,

- Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ha, ha, ha.
- Quidni, quò verba facilius dentur mihi?
- C. Derides? meritò mihi nunc ego succenseo.
- Quot res dedere, vbi possem persentiscere,
- Nisi essem lapis, quæ vidi? væ misero mihi,
- At næ illud haud inultum (si viuo) ferent,
- Nam iam. M. non tu te cohibes? non te respicis?
- Non tibi exempli satis sum? C. præ iracundia
- Menedeme, non sum apud me. M. tene istuc loqui?
- Nonne id flagitium est, te alijs consilium dare,
- Foris sapere, tibi non posse auxiliari?
- C. Quid faciam? M. id quod me fecisse aiebas parum.
- Fac te esse patrem sentiat: fac vt audeat
- Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
- Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
- C. Imò abeat potius multò quouis gentium,
- Quàm hic per flagitium, ad inopiam redigat patrem.
- Nam si illi pergam suppeditare sumptibus
- Menedeme, mihi illæ verè ad rastros res redit.
- M. Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caues?
- Difficilem ostendis te esse, & ignoscas tamen
- Post, & id ingratum. C. ah, nescis quàm doleam. M. vt lubet,
- Quid hoc, quod rogo, vt illa nubat nostro? nisi quid est
- Quod mauis. C. imò & gener, & affines placent.
- M. Quid dotis dicam te dixisse filio?
- Quid obticuiisti? C. dotis? M. ità dico. C. ah. M. Chreme,
- Nequid vereare si minus est, nihil dos nos mouet.
- C. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis. *1200 moneta.*
- Sed ita dictu opus est, si me vis saluum esse, & rem, & filium,
- Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?
- C. Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
- Quãobrem id faciam. M. quin ego vero quãobrem id facias, nescio.
- C. Egone? vt eius animum, qui nunc luxuria, & lasciuiâ
- Diffluit, retundam, redigam, vt quò se vortat nesciat.
- M. Quid ais? C. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. M. sino,
- Itane vis? C. ita. M. fiat. C. age iam vt vxorem accersat, paret.
- Hic, ita vt liberos est æquum, dictis confutabitur.
- Sed Syrum. M. quid eum? C. egone? si viuo, adeò exornatum dabo,
- Adeò depexum, vt dum viuat, meminerit semper mei.
- Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
- Non (ita me di ament) auderet hæc facere viduæ mulieri,
- Quæ in me fecit—

A C T. V. S C E N. I.

COMENON TAM ASTVTVM. Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia detegitur
E per Menedemū, & Clinia Antiphila despōsabitur. Ego me. Vt insultat senex, dum alterius
 stultitiā & tarditatē ludibrio habet. Non tam astutū. Hæc iactationis cuiusdam species est,
 fingere se nō astutum, dum videt alterū stultiorē. **ADIVTOR.** Cum risu hæc pronūtiāda: & Adiu- **Adiu-
tor**
 tor proprie in re bona, Impulsor in re mala. **CAVDX, STIPES.** Ista iniuriolē dicūt in stultū &
 hebetioris ingenij hominē: quēadmodū ignauū lapidem appellamus. quāuis tamen idem sit: sed hoc **Impulsor**
 plus est. **OHE.** Interiectio est, satietatem vsque ad fastidiū designans. **OBTVNDERE.** Obrundit
 qui sæpe repetēdo aliquid dicit. **Obrundere.** Est trāslatio à fabris, qui sæpe repetunt tundēdo aliquid
 malleo, & idem obrundunt & hebetant. **CESSAT CVM SYRO.** Bene cessat, tanquā expectatus: nā
 Cessant desidiōsi, Requiescunt defessi. **EHEN MENEDEME ADVENIS.** Sic tanquā expectatus: **Ohe**
 & Aduentus proprie expectatorū, necessariorūque dicitur. **QVASI QVI CVPIVNT.** In Andria, **Obrundere**
 Ita tum discedo ab eo, vt qui se neget filiā daturū. **AH.** Ah vox nimij cachinni, & accōmodata Chre- **Cessare**
 meti, qui credebat Menedemū decipi in filio, & assimulate illum petere vxorem. **ITANE.** Sic lege, **Requiescere**
 vt quali eludat Chremetem: qui passus est se à seruo decipi. **FINGIT.** Format: si tristes sunt, lantos **Aduentus**
 reddit. Fingere proprie est figuli qui formas ducit ex luto. **SE ASSIMVLAT.** Refertur ad id, Vult- **Ah**
 rus fingit hominem. **VENIT IN MENTEM.** Sic dicit, quia scit ab illo deceptum Chremetē. **VE-** **Fingere**
TERATOR. Vetus est in astutia. **ITA REMESSE.** Vultuose pronuntiandū, quōd si Chremes aliter percipit **Veterator**
 ret se à Syro deceptū, verē illum veteratorē appellaret. **MANE.** Deceptus Chremes aliter percipit **Non**
 verba Menedemi, quæ ipse loquatur, & ab illo imprudens eluditur. **NON.** Ridicula negatio. illa ve- **Non**
 rō Virgiliana, amara, Non, verū Egonis. **QVID NON.** Cum admiratione repetit **NON.** **Hodie**
CONFIGERENTVR NVPTIAE. Incipiet paulatim detegi fallacia. nā hoc signum est Clinia nō falsō
 velle Antiphilā. **NE IS QVIDEM QVIDQVAM.** ἀποσιώπησιs admirātis, hoc magis mirum vi
 detur, quōd nec Syrus verba interiecerit ad extorquēdum argētum. **ALIA TAM PLANE SCIAS.**
 Pulchra ironia in eum qui deceptus sit. **ILLE TVVS QVOQVE SYRVS.** Quē tātum veteratorē **Quid ais?**
 putas. **FINKIT FILIVM.** Refertur ad id quod Chremes suprā dixit, Vultus quoq; hominum sin- **Id nihil pu-**
 gi, scelus. **SVOLEAT.** Tractum à sensu odorādī. **QVID AIS?** Nōnūquā perturbati intercesso- **to.**
 ris est dicere, quid agis: sed hoc loco metuēris est, nō interrogātis. **MITTO IAM OSCVLARI,** Ter **Conclauē.**
 lor rhetoricus. **Osculari.** Hæc est quarta amoris linea. nā sunt quinq; Prima visus, Secūda loqui, Ter- **Familia**
 tia tactus, Quarta osculi, Quinta coitus. **ID NIHIL PVTO.** Sic dicimus quando habemus aliud **herciscūda**
 maius ad confirmādum. **CONCLAVE.** In Eunuchō, Virgo in cōclauī sedet. Est autem conclauē ses- **Quid nū-**
 paratior locus in interioribus tectis: vel quōd intra eū loca multa & cubicula clausa sint adhæretia tri- **to.**
 clinio. **SOLA.** Hoc magnū argumētū quintæ lineæ, quōd sola cū solo fuerit. **QVID NIS?** Quid nissi? **Flagitium**
FAMILIA. Hoc loco p re familiari ponitur. vnde in iudiciū venit de lite familiæ herciscūda, id est **Quotus go-**
 hæreditatis. Cicero in li. de oratore, Idem Herciscūda familiæ causam agere non possit. **OPERAM** **tium**
DAT. Facete dictū à sene. **SI DAT.** Suspendēdū, & est ἔκλειψιs, quasi dicat, nescio. **DVBIVM** **Pergo**
ID TIBI EST. Iam credit Chremes se esse deceptum. **AMICAM PATIATVR SVAM.** Subau- **Capere**
 di, subagitari. & est honesta ἔκλειψιs in re turpi. Virgilius, Nouimus & quid te. **QVID NI.** Pro cur- **Cognatus**
 non. & hæc verba, proprie sunt deridentis. **NI ESSEM LAPIS.** Superius, Nam exuperat eius stula **Affinis**
 titia hæc omr'a. Et plus est quā, caudex, stipes, afinus. **NAM IAM.** ἀποσιώπησιs. Virgilius, **Tacere**
 Quos ego. **TENE ISTVC LOQVITVR.** Virgilius, Mēne incepto desistere victam. **ALIIS CONSTI-** **Reticere**
LIVM DARE. Hinc illud Seruij Sulpitij ad Ciceronem, Denique nolite obliuisci Ciceronem esse & **Obticere**
 eū qui alijs cōsueueris præcipere & dare cōsiliū. **FLAGITIVM.** Facinus. Flagitiū, more militari, di- **Difficere**
 citur res flagitatione, hoc est increpatione digna. nam flagitare, est personare. inde flamma & flagella: **Ais**
 quōd hæc nō fit sine sonitu & crepitu. **IMŌ ABEAT.** Hoc terribiliter pronuntiandum: & verba **Fiat**
 proprie rigidi & asperi patris. **QVOVIS GENTIVM.** Gentium, in fine superflua adiunctio: sicut **Fiat**
 interealoci. dat tamen quandā ἀνέκδοτι pronuntiāti. **SI PERGAM.** Perseuerem. aliās pergere, est **Fiat**
 ire. **VERE AD RASTROS.** Quasi dicat, Id quod tu Menedeme absentia filij exercebas, hoc est **Fiat**
 rem rusticā, id ego inopia facere cogar. **QVOT INCOMMODITATES.** Satis comice dixit. nā hoc **Fiat**
 nomen, leue quoddam significat: vt in Eunuchō, Imō enimuero infelicitē. nā incommoda alia sunt **Fiat**
 dicēda Parmeno. **CAPIES.** Ibi, Inimicitias caperem. Capere proprie dicimus cum id quod in nobis **Fiat**
 est, assumimus. vnde capere pro eligere ponitur. **NISI QVID EST.** Honestē petit quod officiū est **Fiat**
 probi & modesti viri. **ET AFFINES.** Vxoris, cognati sunt: Affines, mariti. vnde multi gradus sunt, **Fiat**
 & veluti ramī, propinquitatis in affinitate & cognatione dispositi. **QVID OBTVISIT.** Sic dixit **Fiat**
 quasi puderet Chremetē dicere quōd parua dos videretur. nam Tacemus cōsilia: Reticeamus dolores: **Fiat**
 Obticemus, quorū nos pudet. **PRO RE NOSTRA.** Tacite rem suam extenuat. **QVAM REM** **Fiat**
AGIS. Hoc est quasi perturbati intercessoris. **ILLVM ROGITATO.** Pulchra admonitio, vt per- **Fiat**
 loquatur. **FIAT.** Cōcessio irati aduersus pertinacē. **QVID AIS?** Ais dicimus, de ijs qui vana **Fiat**
 dicti s. Quia liberi verbis obiurgādī sunt: serui verō verberibus puniēdi. **SED SYRVM.** ἀποσιώπησιs, scilicet puniā. **Fiat**
 Hoc verniliter more senum iratorū lege, & intellige contrarium. **VIDVAE MVLIERI.** Bene perso- **Fiat**
 nam abiectam delegit, quæ ludibrio habetur, & quia mulier, & quia viro orbata.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMVS. CHREMES. SYRVS.

CLI:

TANE tandem quæso Menedeme, vt pater

I Tam in breui spatîo omnem de me eiecerit animum patris?

Quod nam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?

Volgò id faciunt. M. scio tibi esse hoc grauius multò, ac durius

Cui sit. verum ego haud minus ægre patior id, qui nescio.

CLI. Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

Hic patrem astare aiebas? M. eccum. CH. quid me incusas Clitipho?

Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.

Vbi te vidi animo esse omisso, & suauiâ in præsentia

Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem.

Cœpi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc posses perdere.

Vbi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,

Abij ad proximos, tibi qui erant. eis commisi, & credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho.

Victus, vestitus, quò in tectum te receptes. CLI. he! mihi.

CH. Satiùs est, quàm te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.

S. Disperij, scelestus quantas turbas conciu! insciens?

CLI. Emori cupio. CH. prius quæso disce quid sit viuere.

Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.

S. Here licetne? CH. loquere. S. at tutò. CH. loquere. S. quæ ista est prauitas,

Quæ amentia, quod peccaui ego, id obeffe huic? CH. illicet,

Ne te admisce. nemo accusat Syre te, nec tu aram tibi

Neque precatorem pararis. S. quid agis? CH. nihil succenseo

Nec tibi, nec huic. nec vos est æquum quod facio, mihi.

S. Abijt, ac rogasse vellem. CLI. quid? S. vnde mihi peterem cibum.

Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororem intellego.

CLI. Adeone rem redijisse, vt periculum etiàm fame mihi sit Syre?

S. Modo liceat viuere, est spes. CLI. quæ? S. nos esurituros satis.

CLI. Irrides in re tanta, neque me quidquam consilio adiuuas?

S. Imò, & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater.

Et, quantum ego intellegere possum. CLI. quid? S. non aberit longius.

CLI. Quid id ergo? S. sic est, non esse horum te arbitror. CLI. quid istuc Syre?

Satin' sanus es? S. ego dicam quod mihi in mentem. tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quæ propior esset te, indulgebant. tibi dabant. nunc filia

Postquam est inuenta vera, inuenta est causa, qua te expellerent.

CLI. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc, esse illum iratum putas?

CLI. Non arbitror. S. nunc aliud specta. matres omnes filijs

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse. id non fit. CLI. verum dicis. quid ergo nunc faciam Syre?

m. ij.

SY. Suspicionem istam ex illis quare rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces cito, aut
Scibis cuius sis. CLI. recte suades, facia. s. sat recte hoc mihi
In mentem venit. nanque adolescens quam minima in spe situs erit,
Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.
Et iam haud scio an ne vxorem ducat, ac Syro nil gratia.
Quid autem hoc? senex exit foras. ego fugio, adhuc quod factum est.
Miror non iussisse me arripere ad Menedemum hinc pergam.
Eum precatorem mihi paro. seni nostro fidei nihil habeo.

TANE TANDEM. Restat ad tranquillitatem rerum omnium ut Clitipho verbis patris perterritus, in via redeat, & vxorem ducat. ITANE. Sic incipit, ut qui se a patre abdicatum putet. TANDEM. Hic expletiva coniunctio. Cicero, Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? Alias ponitur pro tamen: ut, In qua ciuitate tandem arbitrare te viuere? Nonnumquam pro saltem. ADMISIT. Ad purgationem peccati, si nihil aliud habemus, argumentum ab exemplo aliorum sumimus, qui idem fas titauerunt. sed multo magis valet, si ab exemplo omnium sumitur. QUID ME INCVSAS. Bene incusare fas: quia filio maior est pater. QVICQVID EGO HUIVS FECI. Huius absolute: ut per incusare desit rei. In Hecyra, Ne quid sit huius oratio. Alibi, Nihil me istius facturum patri. Ego huius feci. Semper grauis inceptio orationis, quae exordium sumit a pronomine. ANIMO OMISIT. Negligentia. Alibi, At enim metuas ne ab re sint omissiores paulo. ET SVAVIA QVAE ESSENT, PRIUS MA HABERE. Salustius, Quae prima mortales ducunt. Et PRIMVS modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. In Eunuchis, Nihil prius neque fortius. AD PROXIMOS. Bene ad proximos, ad quos spectat post filium hereditas. RECEPTES. Alibi, Meum receptes filium. Et frequentatiuo vsus est, quod non raro, sed frequenter poterit se recipere. VIVERE. Cum virtute & ratione intelligas. VITA. Hoc loco actus & mores. In Phormione, Quem ego viderim in vita optimum, id est in actu & moribus. QVAE ISTA EST PRAVITAS? Derivatio criminis in se est. Et bene optimi serui fungitur officio. ILICET. Illicet, semper sine rei significat, ut actum est. Illicet per syncopen, quod significat ire licet. Sicuti dices de consilio dimittebant suprema dicta cum prece pronuntiasset. Illicet. Ergo increpatio est, quia interloquendo impedit Chremetem narratorem. NEQUE PRECATOREM PARARIS. Alibi, ad precatorem abeat. Et precari aliquando idem quod deprecari, hoc est a se crimine depellere. Hinc deprecatio. NIHIL SVCCENSEO. Succensere is dicitur qui cum amare debeat, laesus irascitur. UT PERICVLVM ETIAM FAME MIHI SIT SYRE? Quod est extremum miseriarum. Etiam fame famas apud antiquissimos in quinta declinatione nominum variabatur: ex quo potest esse genitiuus casus: quia C. Caesar in lib. de analogia huius die, & huius specie dicendum putat. Salust. in Iurgutha, Vix decima parte die reliqua. Vel sit septimus casus. ESVRITVROS SATIS. παρὰ τὸ πρὸς τὸν ἄνθρωπον quando aliter respondemus, quam expectatur. NON ESSE HORVM TE ARBITROR. Quasi cum odio HORVM dixit: & eo magis quod nec te filium dixit. DVM ISTIS FVISTI SOLVS. Satis verisimilis ratio adolescenti imprudenter & parum prouido: ideo statim subiicit, Est verisimile. IRATVM PVTAS? Bene iratum, ob peccatum. Iratus est qui ex aliqua re laesitatus irascitur. Iracundus, ex parua vel nulla causa. ID NON FIT. Mater tibi non est adiutrix: & hoc prope verisimilius. AD MISERICORDIAM. Quia parentes veri, filijs cito ignoscunt. MINIMA IN SPE SITVS ERIT. Nam si non esse filium crediderit: eo miserabilior videbitur patri: & citius ad misericordiam commouebitur. QUID AVTEM HOC? Hae vox est timentis.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA: CHREMES.

S. ROFECTO nisi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali.
P Idque adeo miror, quomodo tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. C. oh, pergin' mulier esse? vllamne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea re mihi aduersatrix fueris Sostrata?
At si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quamobrem hoc faciam, nescias.
In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.
C. Imo scis potius, quam quidem redeat ad integrum haec eadem oratio.

- S. Oh iniquus es, qui me tacere de re tanta postules.
 C. Non postulo: iam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.
 S. Facies? C. verum. S. non vides quantum malum ex ea re excites?
 Subditum se suspicatur. C. subditum, aine tu? S. certe inquam mihi vir.
 C. Confitere tuum non esse. S. ah, obsecro te, istuc inimicis fiet.
 Ego ne confitear meum non esse filium, qui sit meus?
 C. Quid? metuis, ne non, cum velis, conuincas illum esse tuum?
 S. Quod filia est inuenta. C. non, sed quod magis credendum fiet,
 Id quod est consimilis moribus,
 Conuincas facile ex te natum: nam tui similis est probè.
 Nam illi nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi.
 Tum præterea talem, nisi tu, nulla paretet filium.
 Sed ipse egreditur, quàm seuerus, rem cum videas, censeas.

REFLECTO NISI CAVES. In hac scena continetur imago quædam dissidij inter virum & uxorem, quæ natura morosi atque difficiles sunt. TV HOMO. Cum cõtemptu & stomacho pronuntia. INEPTVM QVICQVAM. Bene ineptum. nã ineptum est quod à quouis reprehenditur. VENIRE IN MENTEM. Venire in mentem veteres nõ recordatiõis causa tantum, sed etiã recogitatiõis cõsideratiõisque posuerunt. QVOD PECCEM. Notat mulierum imprudentiã & imperitiã quæ viplurimam ignorat quæ praua aut recta sunt. TAM CONFIDENTER. Recte cõfidenter. nã cõfidentia sepius in malã, Fiducia verò in bonã partem accipitur. Alibi, O ingentem cõfidentiã. NESTIO. Sic lege vt intelligas cõtrariũ. DE RE TANTA. Scilicet in periculo filij. SVBDITVM SE. Id est suppositum. Iuuenalis, Trãseo suppositos. AIN? TV. Pro ais ne. & est percõtatiũ verbũ. INIMICIS SIET. Hac imprecatio sic vsurpatur ab Ouidio, vt illius propria sit. CONVINCES. Verbum iudicij est. TVI SIMILIS. Nam plerumque filij consimiles sunt parentum moribus. QVAM SEVERVS. Nam facie ipsa videtur quandam probitatem ostendere: re verò, alius est.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CLI.

- I VNQVAM vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
 s. Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
 Eius vt memineris, atque inopis nunc te miserescat mei,
 Quod peto, & volo, parentes meos vt commonstres mihi.
 s. Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
 Alienum esse te. CLI. sum. S. miseram me, hocine quæsis obsecro?
 Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque hoc natus es.
 Et caue posthac (si me amas) vnquam istuc verbum ex te audiam.
 C. Atego (si me metuis) mores caue in te esse istos sentiam.
 CLI. Quos? C. si scire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
 Ganeo, damnosus, crede, & nostrum te esse credito.
 CLI. Non sunt hæc iam parentis dicta. C. non si ex capite sis meo
 Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue: ea causa magis
 Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
 s. Di istac prohibeant. C. deos nescio: ego quod potero, enitar sedulo.
 Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non quæris, patri
 Quo modo obsequare, & vt serues quod labore inuenerit.
 Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
 Dicere hac præsentem verbum turpe: at te illud nullo modo
 Facere piguit. CLI. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi,

m. iij.

Quàm pudet neque quod principium inueniam ad placandum, scio.

I VLLVM VNQVAM FVIT TEMPVS. Adhuc filius matrē sollicitam reddit, dum petit vt
s parētes cōmonstret: & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatē omniū rerū. TVA VO
LVNTAS. Quasi innuit illā de industria illū voluisse appellari filiū. QVOD PETO, ET VO
I O. Peto inquit, quali precario. nā proprie aliquid precario, petere dicimur. OBSECO TE MI
GNATE. Verba proprie matris desperatæ. SVM. Hæc vox simplex terribiliter pronuntiat. HVIC
SIS SVPERSTES. Mos iurādi antiquus parērū. & bene inducitur mater mitior patre & quæ adiu
trix sit in paterna iniuria filio. SI ME AMAS. Hæc verba, blandiētis matris sunt, & quæ valde de fi
lio sollicita sit. SI ME METVIS. Matri dat verba suauiā, patri verò aspera. illa inquit, si me amas:
hic, si me metuis. GERRO, INERS, FRAVS. Hæc dicuntur in abiectissimū quēq; & nullius pretij ho
minē. Gerro. Hinc congerro: quod a gerra dicitur. nā gerra, nuga sunt. alij dicūt a corrigēdo dedu
ci. Plaut. in Persā, iam pol ille hic aderit, credo cōgerro meus. HELVO. Vorax. Catul. in Cæsare, An
parū eleuatus est Ganeos: Veteres ganeū, meretricū tabernā dixerūt, & τῆς γῆς, quod ipsa sit in ter
ra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices sequitur. DAMNOSVS. Recte hoc poltremū cū superiori
bus cōuenit. PARENTIS. Scilicet qui filiū amet. NON SI EX CAPITE SIS MEO. Hæc ingē
ti clamore pronūtiāda: & sic ostendit Chremes filiū nō debere abicere spem patris, etsi ab eo verba
aspera audit. AIUNT. Bene aiunt, de re fabulosa & ficta. DEOS NESCI O. Modus loquēdi præ
fertim iratorū. ENITAR. Ne infamis fiā. INVENERIT. Id est acquisierit. Alibi, Labore inuēta
mea cui dem bona. ADDVCERE. & ποσὶ ὡς honesta. noluit dicere meretricē, præsentē matre.

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA:

M. NIMVERO, Chremes nimis grauiter cruciat adolescentulum,
E Nimisque inhumanē. exeo ergo, vt pacem conciliem optumē
Ipsos video. CH. ehem, Menedeme cur non accersi iubes
Filiam, & quod dixi dotis, firmas? s. mi vir te obsecro
Ne facias. CLI. pater obsecro mihi ignoscas. M. da veniam Chreme:
Sine te exorem. CH. egone mea bona vt dem Bacchidi dono? sciens
Non faciam. M. at id nos non sinemus. CLI. si me viuū vis pater,
Ignosce. s. age Chreme: M. age quæso, ne tam obfirma te Chreme.
CH. Quid istuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis vt te decet. CH. ea lege hoc adeo faciam, si faciat
Quod ego hunc æquum censeo. CLI. pater omnia faciam: impera.
CH. Vxorem vt ducas. CLI. pater. CH. nihil audio. M. ad me recipio,
Faciet. CH. nihil etiam audio ipsum. CLI. perij. s. an dubitas Clitipho?
CH. Imò, vtrum vult. M. faciet omnia. s. hæc dum incipias grauia sunt,
Dumque ignores: vbi cognoris, facilia. CLI. faciam pater.
s. Nate mi, ego pol tibi dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratae nostri. CLI. rufamne illam virginem,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
CH. Eia vt elegans est credas animum ibi esse. s. aliam dabo.
CLI. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. s. nunc laudo gnate. CLI. Archonidis filiam.
s. Perplacet. CLI. pater hoc nūc restat. CH. quid? CLI. Syro ignoscas volo,
Quæ mea causa fecit. CH. fiat, vos valetē, & plaudite.

CALLIOPIVS RECENS VI.

E NIMVERO, CHREMES. Interuenit persona, cuius gratia pax cōciliatur: ita vt omnia trāquil
la sint & cōposita, prout comediae finis postulat. Enimvero. Nōnquā principiū est aliquid Accerso
per irā dicturi. ACCERSI. Bene accersi: quia pprie accersitur vxor, dū ad virū ducitur. NE
FACIAS. Hæc timebat ne omnia bona illi traderet. OBSECO. Nil significatius. nā Orare, est placi
dos petere: Obsecrare verò, iratos rogare. SCIENS. Quod peius esset, quàm si nesciret. RVFAM. Rufus
Rufus color & ruber idē est. ELEGANS. Hic ad formā refertur: sed lepius ad orationē & ad verba. Elegans

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	senex.	Softrata	matrona.
Demea	senex.	Canthara	nutrix.
Sannio	leno.	Geta	seruus.
AEschinus	adolescens.	Hegio	senex.
Syrus	seruus	Dromo	seruus.
Ctesipho	adolescens.	Pamphila	nurus.

C. SVLPICII APOLLINARIS
PERIOCHA IN ADELPHOS.

D VOS cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum AEschinum,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriae
Lepore captum, sub duro ac tristi patre
Fratr celabat AEschinus famam rei,

Amorem in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit: vitiauerat
Idem AEschinus ciuem Atticam pauperculam,
Fidemque dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre. mox tamen
Vt veritas patefacta est, ducit AEschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

H AE c fabula Adelphi Palliata, vt ipsum indicat nomen, ex plurali numero, cum sit vna:
ex masculino genere, cum sit comodia: ex graeca lingua, cum sit latina: censetur. Potuit
eam Terentius Fratres dicere: sed & graeci nominis *εὐφωλῶν* perderet: & praeterea
Togata videretur ad summam, non statim intelligeretur Menandri esse: quod Teren-
tius in primis lectorem scire cupit: minus existimans laudis proprias scribere, quam
graece transferre. Est igitur Menandri: & a fratrum facto, quibus argumentum nititur, nomen acci-
pit. Huius tota actio cum sit mixta ex utroque genere, vt ferè Terentianae omnes, praeter Heau-
tontimorum: non tamen maiori ex parte motoria est, nam statarios locos perpaucos habet. Prodest
autem, & delectat, actu & stylo. In hac, primae partes sunt, vt quidam putant, Demeae: vt quida,
Syrus. Quod si est vt primas Syrus habeat: secundae Demeae erunt, tertiae Mitionis, & sic deinceps.
Quaquam etiã sunt qui putant primas Mitioni dandas, secundas Syro, tertiae Demeae. Nam quod
ait Terentius, Senes qui primi venient: nõ ad partes quas dicimus, sed ad ordinem pertinet exeun-
tis diuisos a Graecis poetis. quos etsi retinendi causa iam inconditi spectatoris minime distinguunt
Latini Comici, metuentes scilicet ne quis fastidiosus finito actu, velut admonitus abeundi, reliquae co-
modiae fiat contemptor, & surgat: tamen a doctis veteribus discreti atq; disuncti sunt, vt mox ape-
riemus post argumenti narrationem. In hac prologus aliquanto lenior inducitur: qui magis etiam
in se purgando, quam in aduersariis lœdendis est occupatus. Protasis est turbulenta, Epitasis clamo-
ra, Catastrophe lenis. quarum partium rationem diligētius in principio proposuimus, cum de Comœ-
dia quædam diceremus. Hæc sanè acta est ludis scenicis funebribus L. Æmilij Pauli: agentibus,
L. Ambiuio, & L. Turpione: qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant. Modulata est au-
tem tibijs dextris, id est Lydijs ob seriam grauitatem, qua ferè in omnibus comœdijs vtitur hic poeta.

sæpe tamen, mutatis per scenam modis, cantica mutauit: quod significat titulus scenæ habens subiectas personas literas, M. M. C. Item Deuerbia ab histrionibus crebro pronuntiata sunt, quæ significantur D. & M. literis secundum personarum nomina præscriptis in eo loco ubi incipit scena. Adnotandum sane quod hæc fabula *προς ἀνδρὶ πρόσωπον* non habet, hoc est personam quæ ad argumentum nihil attineat, quæque sit assumpta extrinsecus, ut est in Andria Sofia. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actam, etiam tum rudi nomine poetæ. itaque sic pronuntiatam, Adelphæ Terenti, non Terenti Adelphæ: quod adhuc magis de fabulæ nomine poetæ, quam de poetæ nomine fabula commedabatur. In hac quidem spectatur quid intersit inter rusticam, & urbanam vitam: mitem, & asperam: cœlibis, & mariti: veri patris, & per adoptionem facti. Quibus propositis ad exemplum, vitanda perinde, fugiendæque Terentius monstras, artificis poetæ per totam fabulam obtinet laudem.

ARGUMENTVM.

X duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, rus coluit, vxorẽ duxit: filios suscepit duos, Æschinum & Ctesiphonem. at alter, Mitio nomine, vxorem non duxit, & filios procreare noluit: sed sibi filium fratris Æschinum adoptauit: atque ita indulgenter eduxit a paruulo, ut effuse luxuriatus adolescens, ad postremum ciuem Atticam virginem vitaret, captus amore eius. quo facto, & cum matre puellæ pepigit nuptias eiusdem quam vitauit: cumque rem gestam ad patris, à quo adoptatus fuerat, conscientiam, iam iamque perlaturus esset: precibus Ctesiphonis fratris sui, qui apud durum patrem atque agrestem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulsus est, & ut eidem à lenone raperet meretricem: quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cum hoc ipso, id est cum Mitione litigabat, tanquam cum eo qui corruerit adolescentem adoptatum, in mores perditos, nesciens suum sibi filium Ctesiphonem esse corruptum. eluditurque à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ, iam decimo mense post raptum virginis, Æschinū num credit sibi ipsi rapuisse meretricem. quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta est. Nam re cōperta de vitio virginis, Mitio dat ciuem Æschino quam concupiuerat: eiusque matrem ipse accipit. Deprehenso verò Ctesiphone in amore meretricis, primo irascitur Demea: post lenitur, atque habenda eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet, Mitionis solius primo verba: & post, eiusdem & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alteram rixam aduersus Æschinum pro puella: eiusdem apud Syrum querelas: lætitiā Ctesiphonis: obsessionem amicæ: & eiusdem gratiarum actiones apud Æschinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Sostratæ & Cantharæ nutricis ob parturientem Pamphilam vitatam ab Æschino: Getam nuntiantem dominæ suæ per errorem, quod sibi rapuerit Æschinus meretricem: reditum in scenam Demeæ: eiusdemque cum Syro ludificante sermocinationem: interuentum Hegionis: cum querela apud eundem Demeam de facto Æschinis, & consolatione Sostratæ. Quartus actus hæc continet: Ctesiphonis cum Syro colloquium: delusionem Demeæ: eiusdemque in scenam interuentum, atque secundam frustrationem per Syrum factam: Mitionis cum Hegione sermonem: querelam Æschini de rebus suis: eiusdemque cum Mitione patre facetissimam decertationem: Demeæ reditum in scenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus: & renouatum cum fratre eiusdem iurgium: processionem in secessum tertium cum Mitione iurgium: Demeæ, eiusdemque vitæ pristinae correptionem: & per eum multa in comœdia noua, hoc est blandimentum circa Æschinū, & affabilitatem circa Getam: conciliationem Syri, & vxoris eius: & veniam circa Ctesiphonem: permissionemque habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, sæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Ctesiphon, liberalis Æschinus, puidæ mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ identidem meminimus, primo paginarum dinumerationem neque Græcos, neque Latinos seruasse: cum eius distributio huiusmodi rationem habeat, ut ubi attentior spectator esse poterit, longior actus sit: ubi fastidiosior, breuior atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum posse coniici & tres, & quatuor scenas introeuntium atque exeuntium personarum. Facta autem hæc una est de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA LVDIS FVNERALIB. Q. FAB. MA. P. CORNELIO
AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAE-
NESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FE-
CIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS SARRANIS. FA-
CTA GRAECA MENANDRV L. ANICIO, M. CORNE-
LIO COSS.

PROLOGVS.

Ostquàm Poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus.
Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudine an vitio duci factum oporteat.

P

Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adolescens est, qui lenoni eripuit
Meretricem. in prima fabula, eum Plautus locum
Reliquit integrum. eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam. pernoscite,
Furtumne factum existimetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueque vnâ scribere.
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet
Qui vobis vniuersis, & populo placent,
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite æquanimitas,
Poetæ ad scribendum augeat industriam.

Postquam
Quoniam

Scriptor
Iniquus
Observatio
Observare
Rapere in
peiorem
partem
Indicio erit.
Indicare
Consciteri

OSTQVAM POETA SENSIT SCRIPTVRAM. Postquam, pro quoniam: cuius recipro-
cum, quoniâ pro postquâ. Plautus in Aulularia, Quoniam is moritur, ita auido ingenio fuit.
Postquam Poeta sensit scripturam suam. Indifferenter, omnis qui aliquid scripsisset, scri-
ptor à veteribus dicebatur. AB INIQVIS. Inimicis: vt, Fatis Iunonis iniquæ. OBSERVARI.
Observatio, ad honorem refertur: vt, Præterea regem non sic AEgyptus & ingens Lydia, nec populi
Parthorum, aut Medus Hydaspes Obseruant. Sed nunc obseruari, captari significat, & audire. Obser-
uari ergo, & honorari, & captari, & audiri significat. vt Plautus, Obseruat orare, vt blande palpetur
mulieri. RAPERE IN PEIOREM PARTEM. Varietas per genera verborum, & vtrique senten-
tiæ apte iungimus, scripturam suam. Rapere in peiorem partem. Id est vitio dare, vituperare.
INDICIO DE SE IPSE ERIT. Mire expressit simplicitatem, vera dicturi, cum indicaturum
se dixit, non narraturum. Et indicio erit, pro index erit. Indicio de se. Indicat, is qui de se volēs ali-
quid, & de alijs etiam prodit: sed confitetur qui de se tantum, & qui inuitus. VOS ERITIS IUD-
ICES. Bene: quia apud iudices indicium profitentur qui accusatorem adiuuant. LAVDINE AN

ACT. I. SCEN. I.

VITIO. Mediū non fecit: vt appareat, si crimen non sit, laudi debere esse. SYNAPOTHNESCON
 TES DIPHILI COMOEDIA est. Nec numeri, nec genera respicienda sunt contra sententiā reimp
 ipsam. EAM COMMORIENTES PLAVTVS FECIT FABVLAM. Sicut apud Græcos ἀγῶμα, Agōma,
 sic apud Latinos generaliter Fabula dicitur: cuius species sunt, Tragedia, Comædia, Togata, Taber
 naria, Prætexta, Crepidata, Attellana, μικτός, Rhynthonica. IN GRAECA ADOLESCENS EST. Agōma,
 Diphili scilicet. quasi diceret, Quidam adolescens est qui lenoni eripuit meretricem. IN PRIMA
 FABVLA. Hoc est, in prima parte: vt dicimus, in primis digitis, non enim aut secūda, aut tertia fabu
 la est. RELIQVIT INTEGRAM. Cum aliam transferret. SVMPST SIBI. Libere tulit: hoc
 est, non furatus est, vt Sume pater. IN ADELPHOS. Latine declinauit. VERBVM DE VER
 BO EXPRESSVM EXTVLIT. Hæc approbatio est de græco esse sublatum, non de Plauto, vt di
 cit aduersarius. Extulit. Mire non dixit transtulit, sed extulit: vt ornasse græca videatur latino sty
 lo. EAM. Adelfhos scilicet NOVAM. Veterem græcā esse intelligimus. FVRTVM NE FA
 CTVM. Hoc est vitio duci. AN LOCVM REPREHENSVM. Hoc est laudi duci. NEGLIGEN
 TIA EST. Plauti scilicet. cuius æmulari nunc exoptat negligentiam. Reprehensum. Retentū, re
 sumptum. NAM QVOD ISTI DICVNT. Nam, incipiendi vim habet modo: vt, Nam ego hanc
 machæram meam dico. HOMINES NOBILES. Vt, Scipionem Africanum, & Lælium sapien
 tem, & Furium Pium. EVM ADIVVARE. Legitur & adiutare. Pacuuius in Chrise, Adiuta mihi.
 ASSIDVEQVE VNÀ SCRIBERE. Non sic dicit aduersarius: verum hic oratorie crimen non
 tangit QVI VOBIS VNIVERSIS, ET POPVLO PLACENT. Vniuersis, qui in cauea sunt, di
 cit. Populo, qui etiam præter theatrum, id est vniuersam vibem. IN BELLO. Scipionis. IN
 OTIO. Furij Pili. IN NEGOTIO. Scilicet Lælij sapientis. IN AGENDO PARTEM OSTEN
 DENT. σχῆμα * Hic enim iam senes accipiendi essent: imò potius cæteræ personæ. sed ipsi se
 nes, in statario caractere, partem aperient: in motorio, partem ostendēt. Nam duo agendi sunt prin
 cipales modi, Motorius, & Statarius: ex quibus ille tertius nascitur, qui dicitur μικτός. AEQVA
 NIMITAS. Fauor, & propitius animus. Et deest, vestra. Motorius
 modus.
 Statarius
 μικτός.
 Equanimi
 tas

ACTVS PRIMI SCENA I.

MITIO SENEX.

TORAX. non redijt hac nocte à cœna AEschīnus:
 s Neque seruulorum quisquam qui aduersum ierant.
 Profecto hoc verè dicunt, si absis vspiam, aut
 Vbi si cesses, euenire ea satius est,
 Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
 Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
 Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi:
 Et tibi bene esse solij, cum sibi sit male.
 Ego, quia non redijt filius quæ cogito?
 Quibus nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
 Aut vspiam ceciderit, ac perfregerit aliquid.
 Vah, quenquàmne hominem in animo instituire,
 Aut parare quod sit carius, quàm ipse est sibi?
 Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
 Dissimili studio est, iam inde ab adolescentia.
 Ego hanc clementem vitam vrbānam, atque otium
 Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
 Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia:
 Rurij agere vitam, semper parce, ac duriter
 Se habere vxorem duxit nati filij

Duo: inde ego hunc maiorem adoptavi mihi.
 Eduxi à paruulo habui amavi pro meo.
 In eo me oblecto. solum id est carum mihi.
 Ille ut item contrà me habeat, facio sedulo.
 Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
 Pro meo iure agere. postremo alij clanculum
 Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefecì filium.
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
 Audebit: tantò magis audebit cæteros.
 PVDORE ET LIBERALITATE liberos
 Retinere satius esse credo, quàm metu.
 Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
 Venit ad me sæpe clamitans, Quid agis Mitio?
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
 Vestitu nimio indulges. nimium ineptus es.
 Nimium ipse durus est, præter æquumque, & bonum:
 ET ERRAT LONGE, mea quidem sententia,
 Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius
 Vi quod sit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
 Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
 Mâlo coactus qui suum officium facit:
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet.
 Si sperat fore clàm, rursus ad ingenium redit.
 Ille quem beneficio adiungas, ex animo facit.
 Studet par referre. præsens, absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potius consuefacere filium
 Sua sponte recte facere, quàm alieno metu.
 Hoc pater ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam? & certe is est.
 Nescio quid tristem video. credo, iam (ut solet)
 Iurgabit. saluum te aduenire Demea,
 Gaudemus.—

Nominum
 que perso-
 narum comicis
 imponitur,
 1110.
 TORAX. Nomina personarum, in comœdijs duntaxat, habere debent rationem & etymolo-
 giam. etenim absurdum est comicum aperte argumenta consingere: vel nomen personæ in-
 congruum dare, vel officium quod sit à nomine diuersum. Hinc seruus fidelis Parmeno: infan-
 delis vel Syrus, vel Geta: miles, Thrafo, vel Palemon: iuuenis Pamphilus: matrona Myrrhina. Et
 puer, & ab odore Storax: & à ludo, & à gesticulatione Circus: & item similia, in quibus summū poetæ
 vitium est, si quid è contrario repugnans contrarium diuersumque protulerit: nisi per ἀντίφρασις no-
 men imposuerit ioculariter: Ut Misargyrides in Plauto dicitur trapezita. & ferè hoc modo apud alios
 à poetis nomina componuntur describenda per ἀντίφρασις. quod designat Storax. Primæ partes,
 sicut in prologo ipse promissit, à senibus aguntur: quorum contentione ad argumentum relata, vita
 aspera cum leni, & pater comis cum seuerissimo comparatur. STORAX. Storacem vocauit, non
 AEschinū. quo tacente, puerum, id est AEschinum absentem credit: quia seruuli adolescentibus præ-

A C T. I. S C E N. I.

o. In eo

Quasi in ea re. Solum id mihi charum. Plus significat quàm si diceret, solus is est charus mihi. In eo me oblecto. Noue dixit, pro eo me oblecto. FACIO SED VLO. Secus à dolo, id est, sine dolo & impense. ILLE VT ITEM CONTRA FACIAT. Item, similiter. Contra, vicissim. Plautus, Vt illa illum contrà: qui est amoris cultor optimus. DO, PRAETERMITTO. Do sumptum. prater, mitte delicta. NON NECESSE HABEO OMNIA PRO MEO IVRE AGERE. Et si licet, nō necesse est patrem scire, quia pater est. Inter ius & æquitatem hoc interest: Ius est quod omnia recta & inflexibilia exigit. A Equitas est, quæ de iure multū remittit. Ergo hic sensus, Non necesse est, etiā si liceat, scire patrem. Et mire ostendit ius suum, nisi necessitate, non esse seruandū. POSTREMO ALII CLANCULVM. Non, alij patres: sed, alij adolescentes, clanculum patres suos. QVAFERT ADOLESCENTIA. Veniam addidit statim, peccata ab adolescentibus ad ætatem remouenda. Et vide quàm breuiter, quàm pudice, quàm innocēter locutus est. EA NE ME CELET, CONVEFECI FILIVM. Tribus enim viuitur modis, natura, consuetudine, & ratione. NAM QVI MENTIRI AVT FALLERE INSVERIT. Separatim subaudiendum est, insuerit, & τὸς το re, ad filios retulit: liberalitate, ad parentes. Argumentum à cōiugatis: Liberalitate inquit regēdi sunt: propter quod liberi dicuntur. Liberalitatem autem, bonitatē dicit. RETINERE SATIVS ESSE PYTO. Bene retinere: à vitijis scilicet: nam vitia filios tenent: quos retinent patres, à vitijis scilicet. Nā locutio, & non conueniunt, pro, non congruunt: ac per hoc, in his ego & frater dissentimus, & dissimiles sumus. VENIT AD ME SAEPE CLAMITANS. Et importunitatem odiosam ostēdit, ad me dicendo: & inconditam assiduitatem, addendo saepe. Et congrue, postquam saepe dixit, adiecit aptius verbum, non dicens clamans, sed clamitans. QVID AGIS MITIO? Reminiscere lectionem, & inuenies interrogationem huiusmodi vel inuectionis principio conuenire, vel obiurgationis. CVR PERDIS ADOLESCENTEM NOBIS? Recte NOBIS additum est, & ἡθικῶς: vt alibi, Psaltriam nobis, si dijs placet, parauit. CVR AMAT? CVR POTAT? Vide quemadmodum vt durum obiurgatorem ostendat Demeam: cum ab eo ea dicantur in crimen vocari quæ aut ætatis sunt: vt, Cur amat? aut naturæ: vt, Cur potat? aut pietatis: vt, Cur tu his rebus sumptum suggeris? & cætera. Cur amat? cur potat? Cur amat, ad illud refertur quod ait suprā, Do, pratermitto. nam prater, mitte delicta intelligimus ex amore. Cur potat, ad illud quod ait, Do sumptum. NIMIVM INEPTVS ES. Vtrunque dure: & nimis, & ineptus es. PRAETER AEQVVMQVE ET BONVM. accipiendū, vt locale sit, quàm valde. MEA QVIDEM SENTENTIA. Modeste addidit, mea quæ iussit, an Demeæ tantum? GRAVIUS ESSE, ATQVE STABILVS. Grauius, ad vim: stabilis, ad tempus refertur. VI QVOD FIT. Id est meru ac malo. QVAM ILLVD QVOD AMITIO, ET SIC ANIMVM INDVCO MEVM. Mea sic ratio est, ad superiora pertinet cōfirmanda. Sic animū induco meū: ad ea pertinet quæ dicturus est. Mea sic est ratio. Iterū modeste, ἡθικῶς. QVI OFFICIVM SVVM, δὲ τὸ καθήκον ποιεῖ, id est qui recte facit. Officium autem dicitur quasi effectum: ab efficiendo quod vnique personæ congruit. DVM ID RESCITVM IRI. Quod facit scilicet. TANTISPER. Tantisper quasi tantumper: & paulisper quasi paulisper, vt parumper dictum est. Tantisper cauet. Peccare, subaudiendum est: nam totum ἐκλεπτικῶς, & obscure didum. RVRSVS AD INGENIVM REDIT. Mire, non intulit, cauet: sed, ad ingenium redit. & CAS. Non dicit, beneficio adiunctus, vt suprā, malo coactus. Ille quem beneficio adiungas. Ille mansens absēnsque idem erit. Et præsens & absens, non ad aliquem locum, sed ad custodem retulit & monitorē. Ille quē beneficio adiungas. Contra illud ait, Malo coactus. EX ANIMO FACIT. Officium scilicet. STVDET PAR REFERRE. Id est bene. Præsens absēnsque idem erit. Cōtra illud, Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit. HOC PATRIVM EST. Superius à retractū est: hoc iam à persona ducitur argumentum. CONVEFACERE. Non, cogere: sed, consuefacere. QVAM ALIENO METV. Vide quemadmodum suum ad indulgentiam affectum reuocet optimæ disciplinæ. HOC PATER AC DOMINVS. A differentia personarum & officiorum. INFEREST. Differentia est. HOC QVI NEQVIT. Longe melius, nequit: quàm si diceret, nō vult. FATEATUR NESCIRE. Hoc indicat, & se melius consulere, & volentem hoc exercere. NESCIRE IMPERARE LIBERIS. Oratorie, quasi artis sit indulgētissime agere. Imperare, modo nō ad superbiam, sed ad regendum est referendum. Fateatur nescire. Deest se. SED ESTNE IPSVS DE QVO ΚΑΤ' ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΝ superuenit de quo sermo est, vt factis dicta ostendantur. ET CERTE IS EST. Bene nunc confirmat ipsum esse eum, cum propior est, vtpote senili, nec in longum prospiciente cōspectu. NESCIO QVID TRISTEM VIDEO. Orationis apparatus ex vultu

Obleto
Sedulo
Item
Contra
Pratermitto
Ius
Equitas

Libri
Liberalitas
Retinere
Temere
Conueniunt
Ius mihi te
cum

Nobis

Equi boni
Longe
Mea sententia

Sic mea est
ratio
Inducere
animum
Officium

Tantisper
Paulisper
Ad ingenium
reducere
Cauere
Clam
Rursus
Kriusum

Paraferte

Implet
Dignit
Impeto

ACT. I. SCEN. II.

ostenditur: vt, Stetit acri fixa dolore, Tum quassans caput hanc effundit pectore vocem. NESCIO
 QUID. Deest, propter: vt sit, propter nescio quid. VT SOLET. Causa cur illum a quo animo fra-
 ter ferat, Vt solet, inquit. SALVVM TE ADVENIRE DEMA GAVDEMVS. Vt asperior ostē-
 datur Demea, etiam salutatur ab eo quem obiurgaturus est.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO, SENES.

- D. E M opportune. te ipsum quærito.
 M. H Quid tristis es? D. rogitas me, vbi nobis AEschinus
 Siet, quid tristis ego sim? M. dixine hoc fore?
 Quid is fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet
 Quidquam neque metuit quenquam neque legem putat
 Tenere se vllam. nam illa, quæ antehac facta sunt,
 Omitto modo quid designauit? M. quidnam id est?
 D. Fores effregit, atque in ædeis irruit
 Alienas ipsum dominum, atque omnem familiam
 Multauit vsque ad mortem eripuit mulierem
 Quam amabat clamant omnes, indignissime
 Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
 Dixere? in ore est omni populo. denique
 Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
 Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
 Nullum huius simile factum! hæc cum illi Mitio
 Dico, tibi dico tu illum corrumpi sinis.
 M. HOMINE IMPERITO nunquam quicquam iniustius,
 Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
 D. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
 Non est flagitium (mihi crede) adolescentulum
 Scortari, neque potare, non est, neque fores
 Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
 Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
 Id laudi ducis, quod tum fecisti inopia.
 Iniurium est. nam si esset vnde id fieret.
 Faceremus & tu illum tuum, si esses homo,
 Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
 Potius quam, vbi te expectatum eiecisset foras:
 Alieniore ætate, post faceret tamen.
 D. Pro Iuppiter tu homo adiges me ad insaniam.
 Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
 Ausculta, ne me obtundas de hac re sapius.
 Tuum filium dedisti adoptandum mihi.
 Is meus est factus si quid peccat Demea,

Mihi peccat·ego illi maxumam partem feram.
 Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.
 Amat: dabitur à me argentum, dum erit commodum.
 Vbi non erit, fortasse excludetur foras.
 Fores effregit: restituentur. discidit
 Vestem: resarciatur est (Dis gratia)
 Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
 Postremo, aut desinet aut cedo quemvis arbitrum:
 Te plura in hac re peccare ostendam. D. he! mihi,
 Pater esse discite ab alijs, qui verè sciunt.
 M. Natura tu illi pater es, consilijs ego.
 D. Tunc consulis quidquam? M. ah si pergis, abiero.
 D. Sicine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
 D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est. verum Demea
 Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
 Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Mitio.
 M. Mihi sic videtur. D. quid istuc? tibi si istuc placet,
 Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
 Iam si verbum vnum posthac. M. rursus Demea
 Irascere? D. an non credis? repetone quem dedi?
 AEgre est. alienus non sum. si obsto. hem desino.
 Vnum vis curem, curo. & est Dis gratia,
 Cum ita vt volo est. iste tuus, ipse sentiet
 Posterius. nolo in illum grauius dicere.
 M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit, tamen.
 Non nihil molesta hæc sunt mihi. sed ostendere
 Me agere pati illi nolui. nam ita est homo:
 Cum placo, aduersor sedulo, & deterreo,
 Tamen vix humane patitur. verum si augeam,
 Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
 Insaniam profecto cum illo. Et si AESCHINUS
 Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
 Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
 Aliquid? postremo nuper (credo iam omnium
 Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
 Sperabam iam deferuisse adolescentiam.
 Gaudebam. ecce autem de integro. nisi quidquid est,
 Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forum est.

EM OPPORTUNE. TE IPSUM QVAERITO. In hoc actu diuersi homines, diuersi patres,
 H & diuersa studia proponuntur. hic lenis, hic amarus. hic facetus, hic impolitus. hic facilis, hic
 pertinax & difficilis in delictis. Hem opportunè. te ipsum quærito. Melius quàm Menan-
 der: cum hic illum ad iurgium promptiorem, quàm ad resalutandū faciat. QUID TRISTIS ES?
 Bene interrogat. potuit enim nō iratus frater quærere. VBI NOBIS AESCHINUS SIET. Quasi

quædam causa sit tristitiæ. DIXIT⁹ HOC FORE? Credo iam ut solet, obiurgabit. QUID ILLE
 FECERIT? Animaduertendū, ut interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia
 videt Mitionem eo vultu interrogare, ut videatur minus reprehendere culpam AEschini. QVEM
 NEQVE PVDET QVICQVAM, NEC METVIT QVENQVAM. Varie per casus discutit. Quem neque pu-
 det quicquā. Magno ordine accusavit. nō (inquit) pudore mouetur patrū, nō metu parenū, nō timo-
 re legum. Ergo gradatim ἀνέκτισ oratoria processit. TENERE SE VLLAM. Bene tenere: quia le-
 gem. & est ἀμφιβολία oratoria. NAM ILLA QVAE ANTEHAC FACTA SVNT, OMITTO.
 Accusatio duo tempora recipit: præteritum, ab ante gestis: & præsens, ab ijs quæ obijciuntur. Ergo
 utrunque mira breuitate pertrinxit. MODO QVID DESIGNAVIT? Designare, est rem nouam
 facere, in vtranque partem & bonam & malam. Nā & designatores dicti qui ludis tenebribus præ-
 sunt: credo ob eam causam, quod ipsis ludis multa fiant noua & spectanda: simul ego designatione
 neatur, quæ fiunt aut in spectaculis, aut in litibus. Modo quid designauit? Puto ego designatione
 contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio
 plurium in se oculos & ora conuertit, & spectaculo est vulgo: quemadmodū designatores, qui ludis su-
 nebris multitudinem retinent. Designauit. Hoc verbum apud veteres duas res significabat.
 etenim prauæ & recte facta, designata dicebantur. QVID NAM ID EST? Et hoc etiam contem-
 nens interrogat Mitio. FORES EFFREGIT. Hæc singula magna cum vociferatione inferenda
 sunt. stomachatur enim aduersus male interrogantem. Fores effregit, ATQVE IN AEDES IR-
 RVIT. Totum quidem vnum crimen est, Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatio-
 ne dilatur accusatio Demeæ de moribus AEschini, nihil nisi inania referentis. Fores effregit, atque
 in aedes irruit alienas. Hæc singula considerata sunt. Et bene dicit alienas, quia si lenonis diceret,
 parua res videretur. IPSVM DOMINVM. Iterū suppressa est infamis persona. ATQVE OM-
 NEM FAMILIAM MVLTAUIT. Aut familiā pro seruis lenonis dicit: aut pro meretricibus. Mul-
 tauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, atque dissoluit. Vnde Mulciber à multando quasi multiber. VS-
 QVE AD MORTEM. Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tamen nulli accidit. ERI-
 PVIT MVLIEREM QVAM AMABAT. Omnia magno colore, & accusatorio dicta sunt: & hoc ma-
 xime, quod lenonem & meretricem non dixit, contentus facti atrocitate, personarūque vilitatem
 reticens. Mulierem eripuit. Non, abduxit: sed, eripuit. CLAMANT. A præiudicato, & authorita-
 te rumoris. HOC ADVENIENTI MIHI QVOT MITIO DIXERE. Quasi dicat, displicet
 omnibus, & multi eum accusant, nec tamen lenonis querelæ mētio fit. vide oratorem. hoc autē, vel
 articulus, vel aduerbium loci est. IN ORE EST OMNI POPVLO. Salu. In ore genibus agens,
 populo, ciuitati. SI CONFERENDVM EXEMPLVM EST. Tanquam nō sit conserendū. NON
 FRATREM VIDET REI OPERAM DARE? Satis comice hoc infertur legentibus argumētū. nā
 magis in culpa ille ipse est quem laudat. Rei dare operam. Non amori. RVRI ESSE. Non in
 vrbe. PARCVN. Non prodigum. SOBRIVM. Non insanum. Parcum ac sobrium. Contra illud,
 Cur amat? Cur potat? Rei dare operam. Quam facete Poeta hæc omnia falsa, & e contrario facit De-
 meam credere. NVLLVM HVIVS SIMILE FACTVM! Hoc cum admiratione. Mitio tangitur,
 quasi ipsius culpa sit fratris natura. Nullum huius simile factum! Hoc cum admiratione indignan-
 tis pronuntiandum est, & ardentibus in Mitionem oculis. Et subaudiendum est, esse, aut inuenire.
 HAEC CVM ILLI MITIO DICO, TIBI DICO. Illi, pro in illum: & tibi, pro in te. TV IL-
 LVM CORRVMPI SINIS. Deest, nam, sed feruentius ἀποδείκναι dicitur. & hoc TIBI, & TV, pro
 nuntiandum est intento digito, & infectis in Mitionem oculis. nam hoc agi stomacho aduersum dis-
 mulatores solet. Tu illum corrumpi sinis. Mitius modo dixit, sinis corrumpi: mox vehemens dis-
 cet, An laudi putat fore, si perdidit gnatū? HOMINE IMPERITO NVNQVAM QVICQVAM
 INIVSTIVS EST. Miro stomacho apud ipsum de ipso tanquam apud alterum loquitur. NIHIL
 RECTVM PVTAT. Proprie putat. nam hoc verbum, imperitorū est. Ordo est, Qui nihil rectū putat,
 nisi quod ipse facit. QVORSVM ISTVC? Deest pertinet, aut dicis? NISI QVOD IPSE FECIT.
 ἀποδείκναι. hoc enim proprium rusticorum est atque imperitorum. QVIA TV DEMEAE. Id est, ho-
 mo imperitus. HAEC MALE IVDICAS. Pari virtute hæc leniter dicta sunt, qua superiora vehe-
 menter. NON EST FLAGITIVM. Non peccatum negat esse: sed flagitium non esse contendit.
 & ideo subindigner pronuntiandum est: ut si dicat, Scortari quidem adolescentulum, delictū est,
 sed non est flagitiū, & veniæ locus non tam in facto, quam in persona est constitutus. Non est flagi-
 tium, mihi crede, adolescentulū scortari. Mire respōdit, & oratorie, ad hæc quæ inuidiose dicta sunt.
 Nam quod ait ille, Eripuit mulierem quam amabat: hic scortū dicit. quod Irruit in aedes alienas quasi
 ex vino furens, potare. quod cum alijs graue propositum est, hoc solum dicendo, leue reddit: id est fo-
 res effringere. MIHI CREDE. Quasi imperito dicit, Mihi crede. nō enim, Me intellige. Quod imi-
 tatus Cicero sic Cælium exagitat, Magna sunt, mihi crede: noli hæc contemnere. Hic enim & autho-
 ritas dicentis, & contemptus ostenditur audientis. HAEC SI NEQVE EGO NEQVE TV FEE-
 CIMVS. Quia dixit, Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat. NON SIVIT EGESTAS. Non
 voluntas prohibuit, sed necessitas. & ideo nulla laus. QVOD TV FECISTI INOPIA. Nota RE-
 CISTI, in eo quod significat non fecisti. INIVRIVM EST. Quia Nihil quicquā iniustius homine

imperito. VNDE ID FIERET. Fieret producta prima syllaba. Ennius, Minime nomine fieri prauū.
 ET TVILLVM TVVM, SI ESSES HOMO. Multū progressus est accusans accusantem. NAM
 SI ESSET VNDE FIERET. Non est necessario consequens, sed probabiliter admittitur apud ora-
 tores, non enim omnes qui habent vnde faciant, continuo etiam faciunt. EXPECTATVM.
 Odiosum, & malā vitā. nam filijs parentes aut amabiles sunt, aut expectati. amabiles, boni: expe-
 ctati, mali, quorum mors in dies singulos expectanda & exoptanda sit. nam expectamus ante
 diem, Speramus ad diem. vnde audior intelligitur qui expectat, quā ille qui sperat. EIE-
 CISSET FORAS. Non dixit, amisset: sed, vt quiddam abijciendum, eiecisset. Quā, vbi te expe-
 ctatum. Eo rem produxit, vt ipse magis videatur consulere disciplinā quā Demea. ALIE-
 NIORE AETATE, POST FACERET TAMEN. ἀνακόλουθοι. deest enim quamuis. Et face-
 ret vltimum, magnam vim habet. nihil enim prodesset, insuper obesset, retinere ab istis filium iu-
 uenem. Alieniore pro aliena dicens, comparatium gradum pro positiuo posuit. PRO IVPPI-
 TER. Tragica exclamatio est. & bene, tanquam ipse se reprehenderet Demea, adiecit, TV HO-
 MO ADIGES ME AD INSANIAM. Et tu homo dicens, negat illi familiaritatem. NON EST
 FLAGITIVM FACERE HAC? Moraliter indignatio expressa est, iisdem verbis, quā frater dixerat,
 repetitis. NE ME OBTUNDAS. Ne me sūpe, & moleste interpesles. Nam obtundere, est ali-
 quid sūpe odiose repetere. TVVM FILIVM DEDISTI AD OPTANDVM MIHI. Mira argumē-
 tatio per ἐπαγωγὴν, quā Inductio ab oratoribus dicitur, cum per interrogationem peruenimus
 ad id quod volumus, concludendum. IS MEVS EST FACTVS. Sic progreditur, quasi confessio-
 nis genus sit aduersarium tacuisse. SI QVID PECCAT DEMEA. Conclusio dubiā rei à non du-
 bijs sumpta. Si quid peccat Demea. τὸ ἰδιωτισμῷ interposuit Demea: & repetitum est, peccat.
 EGO ILLI MAXIMAM PARTEM FERAM. Errant qui putāt ILLI esse pronomen, cū sit aduer-
 bium loci. vt, Illi mea tristitia fata, Degeneremque Neoptolemum narrare memento. Illi ergo, ibi vbi il-
 le peccat. Quare quidam etiam LI syllabam discretionis causa, vt locum significat, corripiunt. Et ma-
 ximam partem optime dicit. non enim vniuersam, quia non solus pater AEschini est: sed maximam,
 quia eius magis est cuius filius coepit esse per adoptionem. Feram, sustinebo, tollerabo. OLET VN-
 GVENT A. A summo ad imum proposita soluuntur. & mira varietas est: Olet vngueta: ne diceret, ob-
 sonat, potat, vnguitur, ne scilicet hac exercitationis palæstricā, non luxuriā dicerentur. AMAT
 SCILICET. Sed, commodum dare, subaudiendum est. FORTASSE EXCLVDETVR FORAS. Hoc ita
 protulit, quasi dicat, nihil sibi deperisse si gratis forte fuerit ad amicam admissus. Et totum hoc τὸ
 ἐξουθενισμῷ legendum est. Et mire fortasse dicit, vt pater indulgens, & credens adolescentem pos-
 set etiam amari ab amica. non enim affirmavit, vt diceret, Excludetur foras. FORAS EFFREGIT
 RESTITVENTVR. Peruenit ad praesens crimen. illa enim antea acta fuerant. RESARCIETVR.
 RE abundat. ET VNDE HAEC FIANTE. Iterum subaudiendum est. ET ADHVC NON MO-
 LESTA SVNT. Quia nō est flagitium adolescentem scortari. AB ALIIS QVIVERE SCIUNT.
 Superbum fuisset, à me dicere. melius ergo ab alijs dictum est. NATVRA ILLI PATER ES. CON-
 SILIIS EGO. Urbane Mitio CONSILIIS subiunxit. plus enim valet ad laudem consilium, quā na-
 tura. Et simul ostendit poeta verbis Mitionis, qui non natura, sed affectu sit pater, nullum patrem esse
 sapientem: eum verò posse sine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem esse consilium fece-
 rit, non natura, hoc est qui filium adoptauerit. Et mire cum natura singulariter dixerit, pluraliter intu-
 lit, consilij ego. TVN' CONSVLIS QVICQVAM? Apertior contumelia: & ideo sequitur denūcia-
 tio discedendi. Tūne consulis quicquam? Quia dixit, Consilij ego pater sum: à coniugaris argumē-
 tatus, respondit, Tūne consulis quicquam? quia à consulendo consilia dicuntur, & consultores. SI
 & hoc gestu abeuntis, vel abituri pronuntiatur. SICINE AGIS? Recte, quia iam abibat: quasi reuo-
 cantis correptio est. AN EGO TOTIENS. Hoc conuersum intelligas dicere. AVDIAM. Deest
 TE: sed exprimere durū fuit. Et hoc est obtundere. CVRAE EST MIHI. AEschinus scilicet. CV-
 REMVSAEQVAM VTERQVE PARTEM. Proprie, vterq; & aquā, quasi particeps fratris. PRO-
 MODVM. Nisi addidisset propemodū, falsa videretur esse sententia. AH MITIO. Religiose com-
 motus est: ac veluti incusatio est perfidia: & ideo exclamat dolens, & transit in iracundiā, cōcessionem
 que, quā ἐπιτροπή dicitur. MIHI SIC VIDETVR. Rationabiliter, non est sic, dixit: sed, sic vides-
 tur. non vult enim verum esse. QVID ISTVC? Deest, loquor, aut resisto. nam proprie significatio est
 de sententia sua decedētis. PROFVNDAT, PERDAT. ἐπιτροπή figura. Virgilius, Sequere Italiam
 vntis, pete regna per vndas. Profundat. Perdat, pereat. Hec sic pronūtiāda sunt vt ostendatur ges-
 tu nolle quod loquitur. SI VERBVM VNVM POST HAC. ἀποσιώπῃς. Deest, tibi fecero, aut ta-
 le huiusmodi. RVRSVM. Quasi curās irascaris? ANNON CREDIS? Irasci scilicet. REPETŌ
 NEQVEM DEDI? Rusticani stomachi est repetere semper verba, quā inuitus alius audierit. Repe-
 tōnem quem dedit? Minus erat si AEschinū diceret: sed plus est, quē dedit. AEGRE EST. Quasi dictū
 sit, Quid ergo loqueris? quia egre est. Cur aegre est? quia alienus nō sum. ALIENVS NON SVM. Mi-
 re alienus nō sum: quasi timeat iam dicere, pater sum. Alienus non sum. Satis cum stomacho: quasi
 dicat, Si patrem me esse iam non licet, alienus non sum. ISTE TVVS. Memoriter ISTE TVVS ad
 n. j.

ACT. II. SCEN. I.

illud quod dixerat, Meus est factus. Iste tuus IPSE SENTIET POSTERIVS. Quantus sis, quā-
 rumque eum ames: hoc est, vt decipiatur per indulgentiam tuam. IPSE SENTIET. Sentire, multi
 pro malo posuere, vt ipse alibi, Sit rogas? Sensi: nā vnā ei cōnam atque eius comitibus dedi. No-
 lo in illum grauius. Scilicet quā hoc. Posterius. Etenim Demea satis hoc graue existimat dictum
 in eum qui non prouideat in futurū: & arctius, quia pater est. NIHIL. &, NON NIHIL. Nota figu-
 ra est conueniens placidissimo seni, qui in reprehendendo adolescente moderatus est. Nec nihil. Ap-
 paret Terentiū fauere lenissimis patribus: vnde subiecit etiam rationē facti Mitioni. NEQUE OM-
 NIA HAEC SVNT QVAE DIXIT. Bene à Mitione hoc dicitur: quia indulgentioris est plura scire: &
 suprà dixit, Ea ne me calet consuefeci filium. Et hic sensus est, Nec contemnenda sunt quae dicit, nec
 omnia dicit tamen. Hoc est, non sola sunt quae dicit: sed multa alia. Et ordo est, Neque tamen haec quae
 dicit, sunt omnia. NON NIHIL MOLESTA. Placidissime nec nihil dixit, & non nihil maluit
 repetere, quā vehementer iracundiam demonstrare. est enim altera ΔΙΠΛΟΤΗΣ. NON NIHIL MO-
 LESTA HAEC SVNT MIHI. Optime poeta Mitionem fecit commotum: ne si omnino immobilis es-
 set, non indulgere adoptiuo filio, sed omnino eum non curare videretur. Ergo sic in eum seruat placi-
 dum animum, vt tamen retineat patris affectum. Illi. Demea scilicet. Aut illi, id est ibi vbi Demea
 litigabat. SED OSTENDERE ME AEGRE. Constat ergo aegre pati. nam aliter non erat parens.
 NAM ITA EST HOMO. Homo dixit moraliter: sic enim de ijs dicimus quos parce reprehendi-
 mus. vt alibi, Vt homo est, ita morem geras. CVM PLACO. Id est cum volo placare. VERVM SI
 AVGEAM. Argumentum à contrario: nam placare, contrarium est irritantibus augmentibusque iracun-
 diam. AVT ADIVTOR SIMEIVS IRACUNDIAE. ΣΥΜΒΛΗΨΙΣ. Nam à genituo casu accusati-
 uus assumptus est. ETSI AESCHINVS NON NVLLAM IN HAC RE. Rursus ΔΙΠΛΟΤΗΣ, vt sit
 mitis reprehensio: & hoc ipso grauis. nam ETSI, & NON NVLLAM NOBIS, temperamento sunt po-
 sita. QVAM HIC NON AMAVIT MERETRICEM? AVT CUI NON DEDIT ALIQVID? ἄρα
 ὑπερβολῆς, quam non, & cui non. Ea tamen haec sunt, vt non graui sono accusationis proferantur,
 sed solam reprehensionem contineant. Aliquid verò, admirantis est. Quod addidit meretricem, ostendit
 dit Mitonem hoc solum adhuc scire: nihil autem de vitata virgine. Quam hic non amauit mere-
 tricem: Et hoc cum venia & defensione. nam colere meretricem, nō est flagitium. & simul etiam vitas-
 rā virginis ignarus ostenditur Mitio. Aut cui non dedit aliquid? Aliquid dicendo, praetermisit vel
 meretricē vel numerum. CREDO IAM OMNIVM TE DEBAT. Etenim addimus ad ea quae apud
 nos parum certa sunt, CREDO. Credo, id est puto. DIXIT SE VELLE VXOREM DUCERE.
 Mirum est apud Terentium, cum etiam per nescias personas indicet argumenta. nam cum Mitio ne-
 sciat amari ab AEschino ciuem virginem: tamen dicit, Credo, iam omnium te debebat: &, Dixit se velle
 vxorem ducere. Sic, ex parte magna ostendit nescius argumentum: ideo, quia verisimile est amantissi-
 mum AEschini Mitonem omnes scire affectus adolescentis & consuetudines. Et apparet praeterea, co-
 natum ex parte fateri vitiatum amorem AEschini: & pudore impeditū, tātum hoc dixisse quod ho-
 neste potuit, velle se vxorem ducere. quam autem vellet, tacuisse consulum. SPERABAM IAM
 DEFERVISSE ADOLESCENTIAM. Recte sperabā, pro gaudebam. sic enim dicimus, cum errasse
 nos cernimus. Et mire, nō dixit, sperabam illum iam corruptū: sed, mitis senex totum aetati attribuit,
 nihil filio. Deferuisse adolescentiam. Seruat propositum circa aetatis veniam. Deferuisse. Quasi
 deorsum à feruore tenuisse. Legitur & defauisse. ECCE AVTEM DE INTEGRO. NISI QVIO
 QVID EST. & ποσὶ ὥπηση prima: quia non vult credere. Nisi quidquid est. Deest, quia: vt sit, ni-
 si quia. Et est sensus, Nisi quia non temere credo, & volo scire quicquid est.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

SANNIO LENO. AESCHINVS ADOLESCENS.

- S. B SE C R O populares ferte misero, atque innocentī auxiliū.
 O Subuenite inopī. AE. otiose, nunc iam ilico hic confisſe.
 Quid respectas? nihil pericli est: nunquā, dū ego adero, hic te tāget.
 S. Ego istam inuitis omnibus.
 AE. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
 S. A Eschine audi, ne te ignarum fuisse dicas meorum morum,
 Leno ego sum. AE. scio. S. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optima.

Tu quod te posterius purges, hanc iniuriam mihi nolle
 Factam esse, huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar.
 Neque tu verbis solues vnquam, quod mihi re malefeceris.
 Noui ego vestra hæc, nollem factum, iusiurandum dabitur, te esse
 Indignum iniuriâ hac, indignis cum egomet sim acceptus modis.
 AE. Abi præstrenue, ac fores aperi. s. cæterum hoc nihil facis.
 AE. Intrò nunc iam. s. at enim non sinam. AE. accede illuc Parmeno,
 Nimium istoc abisti. hic propter hunc assiste, hem, sic volo.
 Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam demoueas tuos.
 Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.
 S. Istuc volo ergo ipsum experiri. AE. hem serua. omitte mulierem.
 S. O facinus indignum. AE. geminabit nisi caues. s. hei misero mihi.
 AE. Non innueram. verum in istam partem potius peccato tamen.
 I nunc iam. s. quid hoc rei est? regnumne AEschine hic tu possides?
 AE. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.
 S. Quid tibi rei mecum est? AE. nihil. s. quid? nostine qui sim? AE. non desidero.
 S. Tetigine tui quidquam? AE. si attigisses, ferres infortunium.
 S. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?
 Responde. AE. ante edeis non fecisse erit melius hic conuicium.
 Nam si molestus pergis esse, iam intrò arripere, atque ibi
 Usque ad necem operiêre loris. s. loris liber? AE. sic erit.
 S. O hominem impurum, hincine libertatem aiunt æquam esse omnibus?
 AE. Si satis iam bacchatus es leno, audi si vis nunc iam.
 S. Egone bacchatus sum in te, an tu in me? AE. omitte ista, atque ad rem redi.
 S. Quam rem? quò redeam? AE. iamne me vis dicere, quod ad te attinet?
 S. Cupio. modo æqui aliquid. AE. vah, leno iniqua me non volt loqui.
 S. Lenosum, fateor, pernicies communis adolescentium,
 Perurus, pestis, tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
 AE. Nam hercle etiam id restat. s. illuc quæso redi quò cœpisti AEschine.
 AE. Minis viginti tu illam emisisti, quæ res tibi vertat male.
 Argenti tantum tibi dabitur. s. quid, si ego tibi illam nolo vendere?
 Coges me? AE. minime. s. nanque id metui. AE. neque vendundam censeo,
 Quæ libera est. nam ego illam liberali assero causa manu.
 Nunc vide vtrum vis argentum accipere, an causam meditari tuam.
 Delibera hoc, dum ego redeo leno. s. pro supreme Iupiter.
 Minime miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
 Domo me eripuit. verberauit. me inuito abduxit meam.
 Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
 Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
 Verum enim quando bene promeruit. fiat suum ius postulat.
 Age iam cupio, si modo argentum reddat. sed ego hoc ariolor:
 Vbi me dixerò dare tanti, testeis faciet ilico
 Vendidisse me. de argento somnium, mox cras redi.

Id quoque possum ferre si modo reddat, quanquam iniurium est.
Verum cogito id, quod res est, quando eum questum occeperis,
Accipiunda, & mulsitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit frustra egomet mecum has rationes deputo.

SECRETO POPULARES. Popularitas in omnis rei consortium sumitur. nunc autem popularis res ciues dicit. & hoc est quod veteres quiritari dicebant, Quiritis conclamare. **OBLESCO POPULARES, FERTE MISERO, ATQUE INNOCENTI AUXILIUM.** Hic exemplum est contumeliosi per potentiam diuitis, & in perniciem suam pauperis contumacis. **SUBVENITE INOPES.** Vide quam posteriora vehementiora sunt ad incendendum populum. primo, miserum: post, innocentem: ad ultimum, inopem posuit. & primo, ferte auxilium: post, subuenite. Et totum hoc principium, a benevolentia sumitur: quæ comparatur ex inuidia potentiae AEschini. nam contraria in AEschilino esse vult intelligi. Misero atque innocenti auxilium, subuenite inopi. Tria sunt, Miser, Innocens, Inops. **OTIOSE NVNC IAM.** Otiose secure significat. nam nisi qui securus est, otiosus non est. **ILICO.** Modo locum, non tempus significat. Otiose nunc iam ilico hic consistere. Simul imperavit modum, tempus, locum, factum. Modum, otiose: Tempus, nunc: Locum, hic: Factum, consistere. **NAM IAM & ILICO,** alterum tempori adiungitur, alterum loco. At consistere, est audacter & constanter stare: ut, Constitit in digitos extemplo arrectus uterque. **ISTAM INVITIS OMNIBVS.** Deest abducam. Ego istam inuitis omnibus. Bona ἔκκλησις. nemo enim plene loquitur qui praeposuisse quamquam: non subiecit tamen. **NVNQVAM.** Pro non. Virgilius, Nunquam omnes hodie morietur inulti. **ITERVM VT VAPVLET.** Minaciter poeta priorem litem sustulit, dicendo iterum: ut non eadem lis esset de qua supra Demea questus est: sed instaurata nascatur. **COMMITTERE.** Perficeret sed hoc proprie de illicitis, & puniendis facinoribus dicimus. Et simul hic ostendit Comicus adolescentem cedere se lenoni, inuitum se noxam intulisse: & id quod fecerit, fecisse lenonis culpa, non sua. **LENO EGO SVM.** Leno, terribiliter pronuntiandum est: quasi dicat, cui supplex eris. Sed ex argumento est, quod contemnit AEschinus minas lenonis: utpote qui iam uxorem decreuerat ducere. **SCIO.** Hic sic respondit quasi in lenone imminutio capitis tantum consisteret. **FIDE QVISQVAM OPTIMA.** Fides in concipiendis comminationibus, denuntiatio, comminantis est. **HVIVS NON FACIAM.** Figurate ergo, Quod te purges, id est, purgationem tuam. Huius autem, ἡ ἀκρότης est. Aut enim stipulam, aut floccum mouerat, aut summum digitum. **EGO MEVM IVS PERSEQVAR.** Hoc est lenonis. Meum ius. Meam libertatem. Meum ius. Meam vindictam. Nam ut illa iniuria est quæ fit innoxio: ita ius vindicta illa quæ redditur reo. **PERSEQVAR.** Vlciscar. Cicero, Tu dum tuas iniurias per te, id quod non potest, persequi conaris. Huius non faciam. Cicero, Ne tantulum quidem commotus est. **NEQVE TV VERBIS SOLVES VNQVAM QVOD MIHI RE MALEFECERIS.** Acuendum est, ut ῥομικῶς. Et solves, lues, persolves, id est, satisfacies, ac te purgabis. **RE MALEFECERIS.** Re malefeceris, & significanter proferendum. ibi enim est sententia. Et plus dixit, re malefeceris, quam iniuriam feceris. **NOVI EGO VESTRA HAEC.** ἔκκλησις: deest enim, verba. **IVSIVRANDVM DABITVR.** Hoc est iurabimus te esse indignum cui iniuria fiat huiusmodi. Aut separatim iusiurandum dabitur: & separatim, te esse indignum iniuria hac. & sic melius verba enim satis faciunt, cum res colligitur in generalibus causis. nam saepe iræ ac lites iureiurando sunt terminatae. **INDIGNVM INIURIA HAC.** Comice indignum & indignis. **ABI PRAESTRENV.** Aut abi præ, id est, prior. aut abi præ, id est, præ i, ut, I præ, sequar. aut præstrenue, ut, Prædiuitis urbe Latini. **ABI PRAESTRENV.** Magna contemptio minarum lenonis, non respondisse AEschinum ad ea quæ dixerat. **CAETERVM HOC NIHIL FACIS.** Nihil pro non legitur, & nihili. **ATENIM NON SINAM.** Enim, inceptiua particula apud veteres fuit. sed & conuenit perturbationi. **NIMIVM ISTOC.** **ABIISTI.** Quasi ex contumacia lenonis appareat, quod multum abierit. **PROPTER HVNC.** Iuxta hunc. ut Virgilius, Templum de marmore ponam propter aquam. **HEM, SIC VOLO.** Mire comicus ex alterius verbis, quid faciat alter, ostendit. **HEM, SIC VOLO.** Pugna, a pugna dictus: aut ab illo pugna. **PUGNUS CONTINVO.** Id est, vestigium litigantis. **ISTVC VOLO ERGO IPSVM EXPERIRI.** Expresse ostendit pauperioris loquacem contumaciam usque ad pericula exdis. **ISTVC VOLO ERGO IPSVM EXPERIRI.** Hoc illo dicente, Seruus lenonem verberat. **HEM SERVVM.** Ne scias cui dicat hæc AEschinus, an lenoni, an seruo. sed seruo magis est verisimile. **GEMINABIT NI SI CAVES.** Hoc comminantis est, non iubentis ferire. sed quia longe stat Parmeno, gemina putavit dictum. Et geminabit: subaudiendum est plagam. **Geminabit nisi caues.** Non singularem pugnam, & unum dabit, sed geminabit: quasi dicat, geminato duplicatōque numero inferet. **HEI MISERO MIHI.** Leno pulsat. **NON INNVERAM.** Conuenienter poeta audiorē Parmenonem malefaciendi inducit, cum supra, dominum inuitum ostēderet cogi ad inferendam iniuriam. **IN ISTAM PARTEM POTIVS PECCATO.**

Ut verberes non iussus potius, quam iussus non verberes. NUNC IAM. Duæ partes sunt. Et bene iam, quia fero, & post plagas. Et utrum hoc lenoni, ut abeat: an puellæ ut introeat dicitur? sed facietius est si lenoni intelligas dici: quasi hoc factum sit quod voluerit: & quasi venerit ut vapulet. Et iam etiam tarditatis inculatio est. ut Virgilius, iam melior, iam diua precor. REGNUMNE AESCHINE. Inuidiosa moraliter exclamatio, & ardentior ad plagas. Regnumne AEschine hic tu possides? Bene hic, id est Athenis, ubi grauius crimen est dominari velle. Nam tyranni ibi semper oppressi sunt, & maxime proximi. SI POSSIDEREM. *ἢ οὐκ ἔγωγ' αὖ* contemnētis in inuidiam. ORNATVS ES SES EX TVIS VIRTVTIBVS. Cito ostendit quantum à se longe sit regnum: qui dixerit ornari potuisse lenonem. Ex virtutibus tuis. Sic veteres per *ἡρώων* virtutes pro flagitijs dicebant. Lucilius, Animo ac virtutibus. QUID TIBI REI MECVM EST? Hoc quia verberatus est, dicit. ut sit, quid tibi debeo: nō quia nihil sibi debeat. NIHIL. Facete, quia ipse abstulit, & nihil vult à se repeti. QUID NOSTIN? QVI SIEM? Proprie: sic enim dicit qui nihil quicquā debet, Non me nouit: non quod ignoretur, sed quod in iure non cernatur. SI ATTIGISSES. Plus dixit, attigisses, quā retigisses. etenim multo minus attingere quā tangere. QVI TIBI MAGIS LICET. Hic nō tā ratio cinatio est, quā exclamatio per dolorem. MEAM HABERE, PRO QVA EGO ARGENTVM DE DI. Meā, suffecerat: sed magna moralitate additum, pro qua argentum dedi, ad vociferationem. simul esse ostendit leno quod repetat. QVI TIBI MAGIS. Si mihi inquit, non licet attingere tuam: cur tibi licet meam, non tangere, sed habere? Et habere, utrum domi in cōsuetudine: an corrumpere, id est stuprare intelligimus? ANTE AEDES NON FECISSE ERIT MELIVS HIC CONVICIUM. Nō erat quod ad hanc iuste responderet: & ideo sic respondet, ut conuicium dicat quod verum est. IORIS LIBER? Lora apud veteres laura dicebantur, à lauro triumphorum: sub qua mos erat captiuos vinciri, ductque per pompam. ideo autem, ut conditionis reminiscantur, loris cādūtur mancipia. Nam mancipia dicuntur, quod manu capta sunt: Serui, qui seruati sunt, cum eos occidi oporteret iure belli Vnde Virgilius sic inducit captiuum rogantem, Per patrios manes, per spes surgentis Iuli, Te precor hanc animam serues natōque patrique. HICINE LIBERTATEM. Scilicet Athenis. O HOMINEM IMPVRVM. Sic veteres impurū generaliter pro improbo ponebant: ut in eadem hac fabula, Perfuasit ille impurus, sat scio. AEQVAM OMNIBVS? Quasi diceret, ubi nō est: quando AEschines loquitur. Et bene omnibus: ut ne lenōes quidem videātur excepti. MITTE ISTHAC, ATQVE AD REM REDI. Superbe adolescens maleficium non putat lenonis esse purgandum. Ad rem autem, ad negotium de quo agitur, dicit. QVAM REM? Quam abduxisti. Res enim, pecunia intelligitur: vel id pro quo pecunia danda est. QVO REDEAM? Ad quam euertisti domum: quia, Fores effregit, atque in aedes irruit alienas. ID QVOD AD TE ATTINET? Quod tibi prodest, & cōmodum est. CUPIO. Ille, vis dixit: hic, cupio. MODO AEQVI ALIQVID. Subaudiatur, dicas. VAHLE NO INIQA ME NON VULT LOQVI. Nomen sacrilegum, & iniustum Leno, iniquitatem agitat, iustitiae patrocinatur. hoc totum *ἡρώων* pronuntiandum est. LENO SVM. Figura *συγχωρη*. ORTA EST INIVRIA. Orta, coepta. ILLVC QVAESO REDI QVO COEPISTI. Figurate. rectum enim erat, vnde coepisti. nisi forte QVO pronomen est modo accipiendum: ut sit, à quo. Et bene memor est dixisse AEschinum, Mitte istac, atque ad rem redi. QVAERES TIBI VERUM TAT MALE. Adicit contumeliam, quasi & hoc multum sit inimicum. Vertunus dicitur deus qui rebus ad opinata reuertentibus praest. saepe autem male cedit quod bonū putatur: & hoc est male ver tisse. ut ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginae pereuntis. de quo Virgilius, Ensemque reclusit Dardanum, non hos quaesitum munus in vsus. QVID, SI EGO TIBI ILLAM VENDEREM? Hic maioris sunt stomachi: & ideo stultiora. nam quod iam amisit, venditurum se negat. Et quid si nolo. Noue dictum est, & *τὸ πῶς* *ἡρώων*. Quid, si nolo vendere? coges me? Potest autem dici, Qui si nolo, coges me? MINIME. *ἡρώων*. NANQVE ID METVI. *ἡρώων* contumax & ridicula in eo, quod iam amisit id de quo dixit se cogi non posse. NAM EGO ILLVM LIBERASSERO CAUSA MANV. Ordo est, Ego liberali causa manu assero. Et sunt iuris verba: à quibus etiam Assertores dicuntur vindices alienae libertatis. Nam & causa ipsa, liberalis dicitur, quae actionem in se continet libertatis. PRO SUPREME IVPITER. Hae locutio ad hoc inducta est ut ex verbis lenonis appareat quā facile mitis fieri possit, & quiduis libenter accipere. Pro supreme Iupiter. Supremum nunc dicit summum, ab eo quod est superium, & superius. Virgilius, Rex ipse Iouis de gente suprema, Troius Aeneas tua nos ad limina misit. Et non abhorret à persona & plebeij, & lenonis, & vim passi Iouem ipsum conuicio persequi, ut quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. MINIME MIROR QVI INSANIRE OCCIPIUNT EX INIIVRIA. Sensus hic est, insanos fieri per iniuriam plerosque mirabar. sed iam non miror, postquam ego ipse per iniuriam quam sum passus, insanire compellor: adeo ut exclamem Pro Iupiter. Et simul aduerte vigilantem poetam, ut ubicunque in comedia vocem tragicam extulerit, statim personam insanam dicere faciat. sic & supra, Pro Iupiter, tu homo nūc adiges me ad insaniam. ME INUITO ABDUXIT MEAM. Honestiori personae hac querela sufficeret, abduxit meam. Sed leno bene addidit, me inuito. nam abducuntur meretrices absque voluntate lenonū. Et decora locutio est per *ἐκλεψιν*, me inuito abduxit. non enim addidit, puella, aut quid tale. TANTIDEM EMPTAM POSTVLAT. Tantidem emptam legitur, & totidem emptā. Homini misero. secundū illud Menādri * HOMINI MISERO PLUS QVINGENTOS n. iij.

ACT. II. SCEN. II.

COLAPHOS INFREGIT. Contumeliosa cædes, colaphus & digna lenone. Infregit. Vt illudens hoc fecisse AEschinus videatur, cum sonitu se colaphizarum significat. Infregit autem, illisit, infixit. vt sit sensus, infixit homini misero plusquam quingentos colaphos. Et flebiliter pronuntiandum est hoc enim exprimitur, vt tamen incuset in alieno facto fortunam suam. Et vide quantum hoc distet ab illo quod suprà dicebat, Ipsum istuc volo experiri. hoc, quia solus est. illud, quia cum aduersario. Bene PROMERVIT. Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit: cui contrarium est commeruit. Nam mereri & promereri est præstare beneficium. Virgilius, Quisque sui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. VBI ME DIXERO TANTIDARE. Recte dixit. vbi enim pactio intercesserit pretij, iam ereptionis actio sublata erit, & pretij debebitur. Mox CRAS REDI. Transiit ad μῦντηκόρ. ID QVOQUE PATI POSSVM. Id, Mox cras redi, id est moram. QVANQVAM INIVRIVM EST. Vendere quod nolis. Est scilicet. ID QVOD RES EST. Pro, id quod verum est: bona locutio. QVANDO EVM QVAESTVM OCCEPERIS. Vt in Andria, Deinde quæstum occipit. MVSSITANDA. Patienda, considerata cum silentio, & vt in amatore putanda, atque per hoc perferenda. Mussitare enim proprie est dissimulandi causa tacere: dictum vel à muto, vel ab M, quæ litera est nimium pressæ vocis ac penè nullius, adeò vt sola omnium cum inter vocales inciderit atteratur atque subsidat. Hinc Virgilius, Muscat rex ipse Latinus. FRVSTRA EGOMET MECVM. Præparationis genus ad accipiendas viginti minas totius summe desperatio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS SERVVS. SANNIO.

- S. ACE, egomet cōueniam iam ipsum cupide accipiat faxy, atque etiā
T Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est quod te audio
Nescio quid concertasse cum hero? SA. nunquam vidi iniquius
Certationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando vsque, ambo defessi sumus.
S. Tua culpa. SA. quid agerem? S. adolescenti morem gestum oportuit.
SA. Quid potui melius, qui hodie vsque os præbui? S. age, scis quid loquar?
PECVNIAM IN LOCONEGLEGERE, maximū interdū est lucrū.
S. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum, atque
Adolescenti esses morigeratus, hominum homo stultissime,
Ne non tibi istuc foeneraret. SA. EGO SPEM pretio non emo.
S. Nunquam rem facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeò astutus fui,
Quin quidquid possem, malletm auferre potius in præsentia.
S. Age, noui tuum animum, quasi iam vsquam tibi sint viginti minæ,
Dum huic obsequare. præterea autem te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.
S. Coemisse, hinc quæ illuc veheres multa: nauem conductam, hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc spero redieris, tamen hoc ages.
SA. Nusquam pedem: perij hercle, hac illi spe hoc inceperunt. S. timet,
Inieci scrupulum homini. SA. ó scelera, illuc vide
Vt in ipso articulo oppressit: emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maximum est.
Nunc si hoc omittam, actum agam: vbi illinc rediero,
Nihil est. refrixerit res, nunc demum venis?

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,
Quam aut hic nunc manere tam diu, aut tum persequi.

S. Iamne enumerasti, quod ad te rediturum putes?

SA. Hocine illo dignum est? hocine incipere AEschinum?
Per oppressionem ut hanc mihi eripere postulet?

S. Labascit, vnum hoc habeo. vide, si satis placet,

Potius, quam venias in periculum Sannio,

Seruésne, an perdas totum, diuiduum face:

Minas decem corradet alicunde. SA. he! mihi,

Etiā de sorte nunc venio in dubium miser.

Pudet nihil, omnes dentes labefecit mihi.

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Etiā insuper defrudet? nusquam ab eo. S. ut lubet,

Nunquid vis, quin abeam? SA. imò hercle hoc quæso Syre,

Ut ut hæc sunt facta, potius, quam lites sequar,

Meum mihi reddat: saltem quanti empta est, Syre.

Scio non te vsum antehac amicitia mea:

Memorem me dices esse, & gratum. S. sedulo

Faciam. sed Ctēsiphonem video. lætus est

De amica. SA. quid quod te oro? S. paulisper manē.

Tace
Iam

Comparare

Certamen
Certatio

Vique

ACE, EGOMET CONVENIAM IAM IPSVM. In hac Scena actus est exemplum continens
vitæ avarorum, qui sæpe in damnum ipsius avaritiæ rationibus ruunt: simul etiam duorum in-
ter se nequam hominum spectanda quædā vicissim, & dolosa captio est. Tace, egomet con-
ueniam ipsum. Tace, si pro adverbio est, omnibus dicitur, si pro verbo ponitur, dicitur Ctēsiphoni ma-
xime sollicito & supplicanti omnibus ob metum patris. IAM autem, non tarditatis est, sed properatio-
nis significatio. BENE DICAT SECVM ESSE ACTVM. Actum, recte additum est: nā multa etiam
cupide accipimus, ita tamen ut male nobiscū esse dicamus actum. QUID ISTVC SANNIO EST?

Illud supra post scenam: hoc iam in proscenio dicitur. Et vide quā ingeniose Terentius, qui supra ab
Aeschino lenonis nomine facit Sannionem vocari, utpote ab homine arroganti & feroci ob ætatem &
negocium: at hunc blande circumuenientem honorificentius inducit cum lenone loqui, & Sannionem
eum vocare. Sane qui in sordidis professionibus agunt vitam, honorifice nomine proprio appellas. sed
qui in splendidis artibus sunt constituti: gaudent artis nomine nuncupari, ut Imperator, Orator, Philo-
sophus. Sic & in Eunuchis, Audire vocem visa sum modo militis, apud se loquens meretrix. Et postquā
illum cominus videt, Salve mi Thraso inquit: nō, salve miles, quod erat durissimum. Et mox irata per-
sonat, Miles nunc adeo edico tibi. NESCIO QUID CONCERTASSE CVM HEROS? Argute posi-
tum nescio quid, vult enim ex illo audire, ut nanciscatur initium quod persuadendum suscepit. Cō-

certasse. διανομία. honorifice nomen tractat, ut & placidum sibi reddat, & ut eum faciat ad cōtemnen-
dam pecuniam liberalem. nam honestas adimit avaritiam. CONCERTATIONEM COMPARA-

T A M. ἄριστος, quia ille concertasse dixit, non casum esse. Comparatam. Proprie aliās constitutā.
Et comparatam ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuisse, pares faciens Aeschinum & Le-
nonem. nam Sannio vult sibi deberi pro eo quod vapulauit: quod abstulit illi Syrus, dicendo eum
non verberatum esse, sed potius concertasse. Et proprie dixit concertationem, ipsum actum. nam cer-
tamen, est res ipsa de qua certatur, vter columbam sagitta feriat: vter prior decurrat ad metas. Vn-
de Virgilius, Velocis iaculi certamina ponit in vltimo. At verò certatio, ipse actus contentiōque cer-
tantium est.

ILLE VERBERANDO VSQVE AMBO DEFESSI SVMVS. Incerta est di-
stinctio, vel verberando vsque, vel vsque defessi. & est vsque adverbium, significans aut diu, aut
multum. T V A C V L P A. Potest & nominatiuus & septimus casus esse. si nominatiuus est, deest

EST. si septimus, deest FACTVM EST. ADOLESCENTI MOREM GESTVM OPORTVIT. Ab
ætate adiunatur sententia. ideo adolescenti dixit, non Aeschino. Et morem gerere, proprie lenonis
& meretricis est: unde & ipse sic respondet, ut non fugiens κακήφρατος dicat, vsque os præbuit.

Adolescenti morem gestum oportuit. Cum ἡμφόθεν ADOLESCENTI pronuntiandum est, scilicet
qui facilius assentatione caperetur. QVI POTVI MELIVS. Subauditur, morem gerere. Et hoc
n. iij.

ACT. II. SCEN. II.

subtiliter leno, cum morem gerendum fuisse in meretricis pretio dixerit Syrus. **HODIE** autem, non tē. **Hodie** pus significat, sed iracundam eloquentiam ac stomachum. Vt Virgilius, Nunquam omnes hodie morie mur inulti. **AGE**. Modo age, corripiētis est aduerbiū. **SCIS QUID LOQUAR?** Argute: quia simu lauerat leno nō intellexisse quid dixerat seruus. **SCIS** quid loquar? Legitur &, scis qui loquar. **IN LOCO** NEGLEGERE, MAXIMUM INTERDUM. Bene additū est in loco, & interdum: nō enim sem per. **SI NUNC** DE TVO IURE CONCESSISSES. Bene tuo iure: ne diceret, nō erat res mea quā ve nalē habui. Aut de tuo iure, de lenonina duritia: vt alibi, Meo iure vtat, vt potior sit qui prior ad dādū sit. **NENON TIBI** ISTVC FOENERARET. Foeneratū, est cū lucro redditum & multiplicatū. **FOE neraret** ergo, nō AEschinus, sed ipsa res in qua foeneratio est. **EGOSPEM** PRETIO NON EMO. **FOE** **προνόμια** contra Pecuniā in loco negligere, maximum interdum est lucrū. **NVNQVAM** REM FA CIES. Leno quidquid agit, ad lucrum refert: & sic lucrī genus dicit esse Syrus à lenone, quemadmodū persuadet. Et nota **REM**, & litem, & negotium meretricis, & patrimonium, & omnem pecuniam no minari. Nunquam rem facies. Secundum personam serui lenonem Syrus hortatur, hominem ad lu crum excitans, nō ad honestatem. **NESCIS** INESCARE HOMINES. **μεταφορὰ** ab aucupibus, qui auibus capiendis effundunt cibum. **CREDO** ISTVC MELIVS ESSE. Vide comicum errore virtutis, que personā, & callidi lenonis, & captiosissimi Syri serui. **AGE**. Age, nunc verbum est significās dic. quia iam prope est vt cōsentiat persuadenti. **TVM** ANIMUM. Deest, liberalem. **QVASI** IAM VSQVAM TIBI SINT VIGINTI MINAE. Sensus, Quasi numero in aliquo ducas, & in aliqua asti matione constituas: & non si velis, penitus contēnas viginti minas, dūmodo huic obsequi velis. **TE** AIUNT PROFICISCI CYPRVM. Et eū nō profecturū dixit, sed iam proficisci: & non ab vno dicit se audiuisse, ne negaret: sed aiunt inquit. **PRAETEREA** AVTEM. **ἀρχαῖος** μὲν est figura. Nā veteres li bēter cōiunctiones multiplicabāt. **COEMISSE** HINC QVAE ILLVC VEHES MVLTA. Nuf. quam hoc ostendit aliās Terentius: sed apparet ex confessione lenonis vera hāc omnia esse. Et mira va rietas est, proficisci, coemisse, **CONDVCTAM** NAVEM: ne diceret, proficisci, emere, & cōducere nauē. Et conductam nauim addidit, vt dilationē res habere nō possit. **HOC** SCIO, ANIMVS TIBI PEN DET. **HOC** & correpte legi potest, vt articulus demonstratiuus sit: & producte, vt significet aut hanc rem, aut hunc locū, id est Cyprium. **VBI** ILLINC SPERO REDIERIS. Ex spe sua vult Syrus ostē dere quid leno debeat sperare, id est non se accepturum modo. **TAMEN** HOC AGES. Hoc est, exi ges debitum. nam hoc agere dicimus eum qui instat negotio suo. **NVSQVAM** PEDEM. Quia exla matio est, per **ἀποσιώπῃσι** non completur. **INIECI** SCRVPVLVM HOMINI. Hoc leno non au silio locutus sit. **QVAE** PORTO CYPRVM. Hanc insulam posuit poeta vel quod Veneri sacra sit, vt Horatius, Sicte diua potens Cypri. Vel quod mercatus in ea sit: vt idem, Nunquam dimoues, vt tra be Propria Myrtoum pavidus nauta secet mare. **ILLVC** VIDE. Vide τῷ ἰδιωτισμῷ dicit. **IN** IPSO ARTICVLO OPPRESSIT. **μεταφορὰ** perseverās à scrupulo, id est lapillo qui nos in calceo latēs plerunque lædit. Et oppressit, vel AEschinus, vel res ipsa quā subijcit, id est quod ait, Emptā mu lieres cōplures. & cætera. **ITEM** HINC ALIA. In lenonis mercibus **ἐφοχῇ**. **EMPTAE** MVLIE RES COMPLVRES. **τούτων** **ἡ** Emptæ. legitur & emptæ. **NISI** EOD MERCATVM VENIAM. **DAM** Eo, nunc aduerbiū est loci, id est Cyprium. Mercatus autem, locum tempusque significat. **NVNCSI** HOC OMITTAM. **ACTVM** AGAM. Prouer. Quod damnū est scilicet. Hoc autem dicit negotium cum AEschino. **ACTVM** AGAM. Prouer. Nihil est Refrictum in Phormione, Actum (aiunt) ne agas. **NIHILE** EST. Noue nihil est, pro nulla spes est. **REFR** XERIT. Pro refrigescit. **VT** SITSATIVS PERDERE. Per ὑπερβολῇ hoc accipe. nam nō con uenit personæ lenonicæ damna contemnere. **HIC** NVNC MANERE. Dum non nauigo. **TVM** PERSEQVI. Cum rediero. **IAMNE** ENVMERASTI. Finxit Syrus se non intellexisse quid apud se ipsum leno locutus sit. ideo illi aliud ait, quā ille secum disputauerit. **QVOD** AD TE REDIS TVRVM PVTES? Hoc dicto, tantum illum accepturum significat, quantum dederat in puella. Nā hoc ad nos redit, quod à nobis abierit. Et dicendo rediturum, ostendit super viginti minas nihil illum spe rare oportere: sic enim suprā, Minas viginti tu illā emisti: quæ res tibi vertat male. **HOCINE** ILLO DIGNVMEST? Huiusmodi comploratio summam desperationem lenonis ostendit. **HOCINE** IN CIPERE AESCHINVM. Quasi de magno facinore dixit: Vt in Heautōtimorūmeno, Vide quod in ce pter facinus. AEschinū autem cum laudatione dixit: quasi quem non deceat malefacere. Et vide quā omnia experiatur impotens & miser ob recuperandam rem suam. **VT** HANC MIHI ERIPERE POSTVLET? Non dicit de qua: quia de illa sermo est. Postulet, velit, aut speret. Cicero, Vt temporibus reip. cedat, non est postulandum, id est cupiendum, aut expectandum. **ERIPERE** postulet. **ἐπ τῷ ἡσυχ** dixit, non, eripuerit: tanquam adhuc non fecerit. & sic loquuntur qui nolunt circa se perseverare iniu riam. **LABASCIT**. Hoc pressē dicitur. & proprie dicit labascit, vt & suam instantiam, & cunctatio nem tarde incipientis consentire monstraret. nam inchoatium verbum est. Et est metaphora ab arbo re facta: quæ multis succisa ictibus, ferri tādē incipit in casum pōderis, ruināque minitari. **VNVN** HOC HABEO. Hoc clare: & subaudiendum est, quod dicam, vel dicere. **VIDE** SI SATIS PLA CET. Non placet dixit: sed satis placet, veluti magnum consilium præbiturus. **POTIVS** QVAM

Hodie

Age

Foeneratum

Facere rem

Res

Inescare ho

mines

Age

Praeteratu

tem

Hoc

Hoc agit

Scrupulo

Mercatus

Actum ago

re

Nihil est

Refrecta

Redit ad

nos

Incipere

Postulare

Labasco

Inchoatium

verbum

Satis placet

VENIAS IN PERICVLVM. Oratorie, comparatione peiorum, dicit hoc esse quod suggerit eligendum. **DIVIDVVM FACE.** Hoc est diuide: figura μακρολογία. Diuiduum, à diuisione: Dimidium, à dimē sione dicimus. **MINAS DECEM.** Scit illū viginti posse accipere: sed idcirco agit, vt optet leno quod pauloante nolebat. **CORRADET ALICVND.** Alicūde, dictū est quasi nō habentis: nam nec ipsa in prōptu sunt. **HEI MIHI ETIAM DE SORTE NVNC VENIO IN DVBIVM MISER.** Sors, est summa, cui extrinsecus acquiritur scēnus. Ergo fortē dicit de pretio quo emptā est, id est viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare quā in iuriā. **Nunc venio in dubium.** Id est in periculum. **Virgilius,** Nec tibi desertæ in dubijs coluisse Dianam Profuit. **OMNES DENTES LABEFECIT.** Iniuria lenoni tunc dolet, cum adiuncta damno est: vt suprà, Quando eum quæstum occiperis, accipiunda & mussitanda iniuria adolescentium est. Vel idcirco enumeratis contumelijs adiecit, Etiam insuper defraudet. Et vide vt eadem quæ dixit suprà, repetat: sed ardentius tamen, & cum ἀνέξει. Sic **Virgilius** in maius repetit, quod nō semel dicit. **COLAPHIS TVBER EST TOTVM CAPVT.** Tuber, est genus cibi collectum ex tumentibus & quasi prægnantibus arenis. plus autem hic, quā suprà, dixit. Suprà enim dixit, Plus quingentos colaphos infregit mihi. hic verò, Colaphis tuber est totum caput. **ETIAM IN SVPER DEERVDET.** ἀνέξει apta lenoni auaro. nam honestior persona non hunc ordinem faceret. **Defrudet: Fraude decipiat.** **NVSQVAM AB EO.** Hoc dictum, vim habet comminantis: nisi illud cum contemptu suscepit Syrus. **VT LV BET.** Negligenter seruus respondet, vt rogetur à lenone. **NVNQVID VIS QVIN AB EAM?** Hæc est plena locutio. Nūquid vis, desit **CLEHOC QVAESO VTVT HÆC SVNT FACTA.** Ipse sibi satis facit. **VTVT enim,** quoquo modo significat, diuerticulum ad preces faciens. **POTIVS, QVAM LITES PERSEQVAR.** Quia dixerat **Æschinus,** Nunc vide vtrum vis, argentū accipere, an causam meditari tuam. **MEVM MIHI RED DAT.** Sortem, quam solam suprà recusabat. Et oratorie: non enim quanti emi dixit: sed, inuidiose meū mibi reddat. **SALTEM.** τὸ ἔσχατον. natum est autem à captiuis saltem, qui nihil aliud præter salutem à victore perant. **SCIO NON TE VSVM ANTE HAC AMICITIA MEA.** Figura ἀποπισία. Et bello liacos fateor petiisse penates. **MEMOREM ME DICES.** Figurata est inducta promissio præmiorum. Et bene vtrumque narrat. nam non continuo qui memor est, etiam gratus est. Memor enim est, qui apud se meminit. Gratus qui meruit hoc nomine vocari, dum vicem reddit. Nam multi sunt memores, ingrati tamen. **SED VLO FACIAM.** Sic promittit, vt nihil sua interesse credatur. **Sedulo.** De industria: sine dolo. **SED CTESIPHONEM VIDEO.** Aduentus in proscenium personarū, cum consulto consilio fingantur à poeta, tanquā superueniunt alijs rebus in medio positīs, quæ ipsarū interuentu finiuntur. mire tamen, quod quasi ex argumento sit, vt futuri actus sui, antequā loqui incipiant, describantur. **LAETVS EST DE AMICA.** Hoc lentius, & summissè. **QVOD QVOD TE ORO?** Deest agis, & deest ego. **Quod te oro?** Aut si quid, aut propter quod, subintelligimus: vt sit, **Quid mihi non respōdes de eo propter quod te oro:** aut si quid te oro? Et quā bene fastidiosum leno: nem facit Syrus, vt optans ille desperando viginti minas accipiat. nam & suprà non intendenti dicit totiens in vno sensu hoc idem Syrus de amica. Potest hoc & interrogatiue pronuntiarī.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO ADOLESCENS. SYRVS.

- C. **Bs** quīuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas.
 A **Verū** enimvero id demum iuuat: si, quē aequū est benefacere, is facit.
 O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certe scio:
 Nunquam ita magnifice quidquam dicam, id virtus quīn superet tua:
 Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
 Fratrem homini neminem esse primarum artium magis principem.
 S. O Ctesipho. C. o Syre, AEschinus ubi est? s. ellum, te expectat domi. C. hem.
 S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo festiuum caput,
 Quin omnia sibi post putarit esse præ meo commodo.
 Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit.
 Nihil pote suprà. sed quīnam foris crepuit? s. mane, ipse exit foras.

ACT. II. SCEN. III.

B: QVIVIS HOMINE, CVM EST OPVS, BENEFICIVM ACCIPERE GAVDEAS. In hac scena, gratiarum actio est ex persona eius cui praestitit, & eius cui praestitum est, & ex ipsius pretij quantitate. Nam omne quod geritur, aut in rebus est, aut in personis, aut in attributis eorum. Abs quivis homine. Bene sic coepit, dicturus, o frater frater. Et **QVI** secundum regulam dixit: quia dicimus **QVIBVS**. ceterum a **QVO**, **QVIS** facit, non **QVIBVS**. Et incerta distinctio est: cum est opus accipere beneficium, vel cum beneficium est opus. Hoc vetus est, illud comuniter. **ID DE MVNIVVAT**. Ostendit plus esse quod iuvat, quam gaudium. **IS FACIT. BENE**, subaudiendum est ad ap bis numero. **O FRATER FRATER**. Virgilius, Et fratrem ne desere frater. Vnum, relatum est ad appellationem: alterum, ad laudem. & subdistinguentium, ut videatur quasiuisse quid ultra diceret, & plus inuenire se non potuisse quam frater. **QVID EGO NVNCTE LAUDEM?** Quid, propter quid. Et **NVNCTET** *ἡνωσμεν* additum est de superfluo. Ut, Tu nunc Chartaginis altae fundamēta locas. Quid ego nunc te laudem? Quia laus, genus causae est: quod non adhibetur, nisi dubie rei. Quid ego nunc te laudem? distinguendum. **QVID** autem, pro vi quid? **NVNQVAM ITA MAGNIFICE**. Deest quod: ut sit, quod nunquam ita magnifice. Duplex causa est omittendae laudis, si res aut nimium mala est; aut nimium bona. **ID VIRTVS QVIN SVPERET TVA**. Bona *περίφρασις*, virtus tua potius, quam tu. **ITAQVE VNAM HANC REM ME HABERE**. Itaque & subiunctum potest esse media syllaba correpta: & praepositivum, producta eadem syllaba, ut sit, itaque. **FRATREM**. Noue dixit vnā rem fratrem. sed ego puto **FRATREM** non subdistinguentium, sed legendum cōtexte vsque ad **PRINCIPEM**. nam si distinxeris fratrem: erit bis, ut arbitror, subaudiendum, & supra, & infra. quod si fratrem inferioribus iunxeris, & cum admiratione pronuntiabitur, & subauditur **QVAM MIHI**. Hanc sane locutionem scire debemus, propter personam elaboratam. nam nimium gaudet, & rusticus adolescens est qui laudare conatur AEschinū, quasi titubans, & penē balbutiens. **HOMINEM NEMINEM**. Noue auribus nostris, sed veterum cōsuetudine locutus est. nam cum neminem, hominē significet: quid opus fuit dicere, hominem neminem? Sed ut diximus, figura est *ἀρχαϊσμός*. **O CTE SIPHO**. Mire coepit gaudium significans, O Ctesipho. **O SYRE**. Ille ut prauidens: hic, ut qui non prauidet, o dicit. **O SYRE, AESCHINVS VBI ES T?** Bene statim de illo, cui agebat gratias, loqui coepit. **ELLVM**. Ecce illum, vel pronomē est vel aduerbium demonstrantis. Alij interrogatiue legunt: ut sit, ellum dicis: te expectat domi. Ut sit ellum pronomē, id est illum. nam & illum, & ellum, & ollū veteres dixerunt. **DOMI**. Aduerbium est in loco. **HEM**. Interiectio est latantis. **FESTIVVM CAPVT**. Huic contrarius sensus est, Ridiculum caput. Alij putant, festivum caput, non AEschini intelligendum, sed orationis quam habet Ctesipho, agēs gratias fratri. Ita in Eunuchō, Quam venuste, quod dedit principium adueniens. Quod si est, nihil potest supra hanc laudationem: nā supra factum erit accipiendum. sed male: nam caput AEschini intelligo, id est ipsum AEschinum, ut in toto pars sit per *συνηδονήν*: in qua figura & pars pro toto ponenda est, quae aut eminet ex toto, aut maioris pretij est ad id quod agitur. Quod ipsum sic esse obseruatum a bonis authoribus, si exempla *συνηδονήν* penitus considerare studes, inuenies. **ILLIVS OPERA**. Dicendo opera, & corporeum laborem AEschini intel dit, & religionem. ut, Hunc mihi da proprium sata nocte laborem, Hanc operam. Hanc religionem ait, ut Annua magnae Sacra refer Cereri latis operatus in herbis. **QVID SIT?** Deest, quare: sed est ad mirantis magis, quam interrogatis. **ILLIVS OPERA NVNCTE VIVO**. O miram amplificatione beneficii. nō dixit, illius opera amicam habeo: sed quod satis graue, & satis amatorij, illius opera vivo, inquit. **QVIN OMNIA**. Admiratiue quin: & sic pronuntiandum quin, τὸ παρὲλκον, vsque ad Maledicta, famam. **MALEDICTA, FAMAM**. Maledicta, aut lenonis, aut Demeae: Famam autem, populi, nam si aliter acceperis, idem maledictū videbitur, & mala fama. **PRAE MEO COMMODO**. Id est, mei commodi comparatione: ut in Eunuchō, Hic ego illum contempsi pra me, id est mei comparatione. **MEVM AMOREM ET PECCATVM**. De rapienda meretrice, & amanda. Meum amorem, & peccatum. Cum dixisset, **OMNIA**: duo tantum intulit, maledicta & famam: ut, Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque. Et hoc, ut sit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. **IN SE TRANSTVLIT**. Pulchra *παρὰσκην*, qua erratura est Sostrata circa AEschinum, quem admodum iam errauit Demea, eo quod ab illo credidit amari meretricem. **NIHIL POTE SV**. **PERA**. *ἔκλεψις* per admirationem est: subaudiendum est enim vel esse, vel dici. Et **POTE** pro potis, ut magis pro magis, τὸ ἀρχαϊσμός. **SED QVIS NAM?** FORIS CREPVIT. Resonuit: ut, decrepiti dii. Et sunt clamosi senes. Foris, singularis numeri, nominatiui casus. **MANE**. Mane, gaudens est hoc dictum, non operiri iubentis.

ACTVS SECVNDI SCENA IIIII.

AESCHINVS. SANNIO. CTESIPHO.
SYRVS.

- AE. BI est ille sacrilegus? SA. mēne quærit? nūquid nam effert? occidi.
V Nihil video. AE. ehem opportunè, te ipsum quærito quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res. omitte verò tristitiam tuam.
C. Ego illam Hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem,
O mi AEschine, o mi germane. ah vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existimes.
AE. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Redisse, vt si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
C. Pudebat. AE. ah, stultitia est istæ, non pudor, tam ob paruolam
Rem penè ex patria. turpe dictu. deos quæso vt istæ prohibeant.
C. Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? s. iam mitis est.
AE. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam. tu intrò ad illam Ctesipho.
SA. Syre insta. s. eamus, nanque hic properat in Cyprum. SA. ne tam quidem,
Quamuis etiam maneo otiosus hic. s. reddetur, ne time.
SA. At vt omne reddat. s. omne reddet, tace modo, ac sequere hac: SA. sequor.
C. Heus heus Syre. s. hem, quid est? C. obsecro hercle hominem istum impurissimū
Quamprimum absoluitote, ne si magis irritatus fiet,
Aliquā ad patrem hoc permānet, atque ego tunc perpetuo perierim.
S. Non fiet, bono animo esto, tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cætera.
Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.
C. Itā quæso. quando hoc bene successit, hilarem hunc sumamus diem.

BI EST ILLE SACRILEGVS? Mire AEschinus seruat aduersus lenonē superbiam, qua ostē
ditur tanto esse alienior ab amoribus meretricijs, quāto audacior in lenonē. MENE QVÆRIT? NVM QVIDNAM EFFERT? Sperat nunc leno se aliquid accepturū propter conuiciū:
vt alibi, Minas viginti tu illam emisti: quæ tibi res vertat male: argenti tantum dabitur. Et vide quanti
faciat leno præ lucro iniuriam, qui se sacrilegi nomine significari non solum non dolet, sed etiam cupit.
Oportet autem, Mēne quærit, cum quadam gesticulatione & subsultatione sperantis lenonis ad hoc se
quæri vt accipiat, pronuntiare. OCCIDI? NIHIL VIDEO. Occidi, non quia sacrilegus dictus est,
sed quia nihil accipit. & simul gestum considera loquētis ex verbis. Occidi nihil video. Mire hoc ver
bo apparet in vultu lenonis & spem mortuam, & extinctum gaudium. nam & apta ἐκλεψις hæc di
centis, Occidi, nihil video. neque addidit proferri, aut quid tale. HEM. Interiectio repentinæ rei.
OPPORTVNE, TE IPSVM QVÆRITO. ἀκούεις τοῦ. deest venisse: non enim sequenti necti
tur. QVID FIT CTESIPHO? Quid fit, blandum initium est. non enim nunc interrogat, cum ipse
dicat, In tuto est omnis res. mox ipse in subditis iam hæc addidit præter naturam quæstionis. Quid
fit, Quid agitur? IN TVTO EST OMNIS RES. Quasi amatori, omne dixit negotium de amica. An
omnis res, & lenonis iurgium, & suspicio patris Demæ? OMITTE VERO. Verò, abundat: aut cor
reptum est iamdudum non omittentis. EGO ILLAM HERCLE VERO OMITTO. Apparet nō
nunc primum dici Ctesiphoni ab AEschino, Omitte tristitiam tuam: nec nunc primū responsum, omit
to. & ideo additum est, hercle verò: quia nunc demum data est plena securitas. TRISTITIAM
TVAM. Sic dixit, quasi nimiam. QVI QVIDEM TE HABEAM FRATREM. Acuendū te. ò
MI GERMANE. Mi, meus: sed vocatiuo dixit casu. CORAM IN OS TE LAVDARE. Coram, ad

ipsum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt: in os, ad ipsum qui laudatur. Nam coram laudat, qui non tacet apud alios, & hoc agit non per epistolam, sed ipse præsens. In os, qui apud ipsum loquitur quem collaudat. **LAUDARE AMPLIVS.** Quia laudavit. **NE ID ASSENTANDI.** Anti qua *ἐκλεψίς*. deest enim causa. Assentandi, adulandi. Et utrum deest causa, an ad * ipsam litem sic dicitur? **NE ID ASSENTANDI.** Specta si non rusticus adolescens est, & purissima simplicitatis, adeo, ut etiam velle laudare fratrem nimio pudore non possit, hoc solo quia præsens est, cum illum nimium laudarit absentem. **QVAM QVOD HABEAM GRATVM.** Varie: non enim intulit, quas gratias agere. **Quod.** Quia. **AGE INEPT.** Nō est iniuria: quia & maior frater est, & blāda dicturus. **HOC MIHI DOLET.** τῷ ἰδιωτισμῷ. Mihi dolet, pro doleo. & **DOLET** bis subaudiendum est. **ET PE-** **NE IN EVM LOCVM REDISSE.** Insinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tempus. **VT SI OMNES CVPERENT.** Non si ego tantummodo alijs aduersantibus. **PVDEBAT.** Deest, fate- **RI.** **STVLTTIA EST ISTHAE.** Hoc scilicet fateri ei qui ipse patri nunquam quicquam celauerit. **TAM OB PARVOLAM REM.** Ergo diminutius adiungitur **TAM** particula. & deest petire: sed τῷ εὐφροσυνῷ tacetur. **Tam ob paruolam rem.** Id est meretricem. Et bene hic dicit AEschinas, quasi qui maiora expertus sit, id est vitium virginis. **PENE E PATRIA.** Deest fugere: quia amato- res comici cito comminātur patriam se deserturos, ut amicæ sequantur. **Pene ē patria.** ἀποστῶντος εὐφροσυνῷ χάρει. Menander, mori illum voluisse fingit: Terentius, fugere. **TURPE DICTV.** Te fugere scilicet. & deest, est. **VT ISTHAE PROHIBEANT.** Id est, exilium, fugamque patriæ. **PECCA VI.** Approbavit ex periculo magnitudinē beneficij. **QVID AIT TANDEM NOBIS?** **Nobis,** τῷ ἰδιωτισμῷ additum est. non enim Nobis intelligendum est. **IAM MITIS EST.** Quia debacchatus est suprā leno: iam mitis est, dixit. **EGO AD FORVM IBO.** Tunc enim, in foro & de mensæ scriptura magis, quā ex arca domoque, vel cista pecunia numerabatur. **VT HVNC AB-** **SOLVAM.** Id est, ut hunc, reddito illi pretio dimittam. Nam velut ligati sunt, quibus debetur aliquid. **Dicuntur etiam serui illi solui,** qui cum debitores pretiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam. Est er- go absoluiam, pro, a me soluiam. An iocatur in tristitia lenonis, qui illū cum barba lenonia, & mosso vul- tu sequitur, tanquam reus? **TV INTRO AD ILLAM CTESIPH'.** Bona *ἐκλεψίς*, significās legitīmā potiundæ meretricis. **SYRE INSTA.** Iam Syrus, non ut adiuuet, sed ut instanter adiuuet, lenonem **Eamus, nanque hic properat.** Hoc clamat Syrus, ut beneficium ostendat: sanē itā ut rursus lenonem de protectione absterreat. **NE TAM QVIDEM.** A lenone inconstanter dicitur, ut perturbatio me- **tuentis, magnum damnum possit ostendere.** **Ne tam quidem.** Tam, pro tantū. an tam pro tamen? & deest, dicas me properare, aut propero: ut sit **ETIAM** aduerbiū hortantis, vel consentientis. **QVAM VIS ETIAM.** Pro, in quantum vis. **ETIAM** particula, utrū consentientis aduerbiū, an cōiunctio qua si- gnificat & properare se, & nō in tantum ut negligat quod sibi debetur? **MANEO OCIOSVS HIC.** Hoc separatim inferendum est, quasi pertinaciter asseuerantem lenonem in statutum se exclamationem * facere denotetur. **Maneo ociosus hic.** Dixit enim propero: & rursus confenserat in Syri ver- ba, properasse dicentis. **REDDETVR, NE TIME.** Quod desperauerat Leno, Syri ostendit sermo. **VT OMNE REDDAT.** Propter illud quod Syrus dixerat, Diuiduum face. Et probatum est, cōpletū. que quod ait, Cupide accipiat faxo. Et hoc ipsum, cum trepida & vultuosa supplicatione pronuntia- dum est. **TACE MODO, AC SEQVERE HAC.** Sic ait Syrus, quasi nunc lenonem doceat, quæ sit ars non peridendi. Et totum cum supercilio præstantis magnum beneficium dicit. **SEQVOR.** Hoc ver- bo Leno satis committigatus ostenditur. **HEVS HEVS SYRE.** Ex argumento est ostendere quantū timeat Ctesipho suum patrem. **Heus heus.** Vox est de lōginq̄ reuocātis. **OBSECO HERCLE** **HOMINEM ISTVM IMPVRISIMVM.** Satis mansuete, quasi lenonem aut non possit rusticus, aut non audeat dicere, hominem dixit. **Istum impurissimum.** Auarissimum. & totum cum execratione lenonis. **NE SI MAGIS IRRITATVS SIET.** Velut clamet scilicet: & proprie de Lenone, quem ir- ritari dicit ut canem. Nam irritari, proprie canes dicuntur. Lucillius de litera R, Irritata canis quod ho- mo quā plurius dicit. Lenonem autem timet Ctesipho ut rusticus, ut sub patre duro, ut amator. **ALIQUA AD PATREM HOC PERMANET.** Non dicit quid: sed nos intelligimus raptum puel- lā significari. Aliquā ad patrem hoc permānet. Proprie secretum latens, latet comparatur intra vas clautum existenti: quod, cum effunditur, manat. Sic & alibi de committendis secretis loquens, Plenus inquit, iimarum sum: hac atque illac perfluo. **ATQVE EGO TVNC PERPETVO PERIERIM.** Quasi & nunc se periisse sentiat, sed non perpetuo. **NON FIET, BONO ANIMO ESTO.** Moraliter beralis timor est: ita Syro seruilis confidentia. **TV CVM ILLA TE INTVS OBLECTA.** Vt illi li- illa dictum est. ut, Datūrne illa hodie Pamphilos? & illa quidem mea erit. **Tu cum illa te intus oble- eta.** Honestè explicauit turpe dictū. **ET LECTVLOS IUBE STERNI NOBIS.** Seruus * ni- hil tam comicum. Et vide ut totum superbe ac magnifice loquatur Syrus. **CONVERTAM ME** **DOMVM.** Conuertam, magnifice dictum. verbum est enim magni moliminis, & agminis ingētis. Nam conuertere se, dicitur quem pompa præcedit: ut imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc specta- tur, ut moribus arrogantes serui sint cum lætantur. **ITA QVAESO &c.** Volunt quidam & hunc ver- sum, Syri personæ adiungendum: sed Ctesiphonis verba esse, ex subditis planum est, cum dicit, Hunc diem misere nimis cupio, ut corpī, perpetuum in lætitia degere.

ACTVS TERTII SCENA I.

SOSTRATA MATRONA. CANTHARA
NVTRIX.

- S. B S E C R O mea tu nutrix, quid nūc fiet? C. quid fiet rogas? recte
O A E d e p o l spero. S. modo dolores mea tu occipiunt primulum.
Iam nunc times quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?
S. Miseram me, neminem habeo solae sumus. Geta autem hic non adest.
C. Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat A E s c h i n u m .
S. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin semper veniat. S. solus mearum miseriorum est remedium.
C. E r e n a t a melius fieri haud potuit, quam factum est hera.
Q u a n d o vitium oblatum est, quod ad illum attinet potissimum,
Talem, tali genere, atque animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol est, vt dicis. saluus nobis, deos quæso, vt fiet.

Tragedia
in tria diuisa

Mea
Quid nunc
Et
Nomina ad
aliquid
Modo
Mea tu
Primulum

Videte &
deesse
Tute
Miserā me

Sola

Nunquam

Ere nata

Sic Lucilius, p

i

i

i

i

i

i

i

B S E C R O M E A N V T R I X . Hæc scena, Tragediæ ordinē seruat. Nam Tragedia in tria diuisa
ditur, Expectationē, Gestā, & Exitum. Hic ergo expectatio est in Getæ nuntio: Gestā, in plan
ctu Sostratæ: Exitus, * O B S E C R O M E A T V N V T R I X . Hinc demonstratur quid sit ma
ternus affectus, quā grata in dominos seruorū fides sit: Eundemque laborem & dolorem esse ex fal
sis & veris malis. O b s e c r o m e a t u n u t r i x . Personæ aut suis verbis, aut aliorū insinuantur. ex suis: vt
nunc persona Sostratæ. Ex alienis, vt Mitio, A E s c h i n i persona ex Mitionis oratione ac Demeæ. O b
secro mea tu nutrix. M E A n u n c p r o b l a n d i m e t o p o n i t u r . Q U I D N V N C F I E T ? Imploratio est ma
gis trepidantis, quā ignoratio, & interrogatio. nanque illius nutrix est, quippe anicula est: sed non sa
piensior nutrix est, quā domina sua. Ipsum etiam quod dicit, Nutrix: honorificum est. Vt, Annam
charā mihi nutrix huc siste sororem. Sunt enim nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus appel
lari, vt, Magister, Medicus, Orator. M O D O D O L O R E S M E A T V O C C I P I V N T P R I M V L U M .
Evidenter hic M O D O temporis præsentis aduerbium est. Et rursus M E A T V , blandimentum est: si
ne quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidantium. Primulum. Initium,
& ipsa origo dolorum, diminutiue demonstrata est. Non enim primum, sed, primulum dicit. N V N
Q U A M T V T E P E P E R E R I S . Vide præparationem doloris: nihil mali adhuc secutum est, & iam sic
turbatur Sostrata. I A M N V N C T I M E S , Q V A S I N V N Q V A M A D F E V E R I S , N V N Q V A M
T V T E P E P E R E R I S ? Docte duo proposuit, quibus experientes scientesque rerum sumus, vide
re & pati. Virgilius sic, Q u æ q u e i p s e m i s e r r i m a v i d i , E r q u o r u m p a r s m a g n a f u i . T u t e a u t e m
p r o t u : π α ρ ε λ κ ο ρ e s t q u o d * r e c i t a t u . & facit tute, & tutemet, & tutemetipse. M I S E R A M
M E . Proprium est mulierum cum loquuntur, aut alijs blandiri, vt, Annam charā mihi nutrix huc si
ste sororem. Aut se commiserari. vt, Misera hoc tamen vnum Exequere Anna mihi. Nam hæc om
nia, muliebria sunt, quibus pro malis ingentibus quasi in acervum rediguntur, & enumerantur
nullius momenti querelæ. N E M I N E M H A B E O . Q u i d e n i m o p u s e s t : a u t c u r n u n c q u e r e
ris? Solæ sumus. Nunquam pluraliter solæ. N e c q u e m a d o b s t e t r i c e m m i t t a m , n e c q u i a c c e r
sat A E s c h i n u m . H a b e o , s u b a u d i t u r . & magis à trepidante quā rationabiliter dicitur: nam re
fellit hoc totum nutrix Canthara. S O L A E S V M V S . Q u u m h o c n o m e n , s i n g u l a r i t a t i s s i t , m i
re solæ pluraliter dixit. N e m i n e m h a b e o . s o l æ s u m u s . M u l i e b r i t e r q u e r i t u r , & e x p e r t u r b a
tione sua astimans, metu multa facit ea quæ pauca sunt. G E T A A V T E M H I C N O N
A D E S T . H i c a p p a r a t i o e s t , v t o s t e n d a t u r a b s e n s q u i s u p e r v e n t u r u s e s t . N E C Q V E M A D O B
S T E T R I C E M M I T T A M . D e e s t , h a b e o . S e d i n c o n s u e t u d i n e e s t s i c l o q u i , c u m v t r u n q u e n o b i s ,
non alterutrum deesse conquerimur. N V N Q V A M . P r o n o n . E t S E M P E R n o n a d o m n e t e m
pus retulit: nam qui potest: sed ad omnes dies secundum quod ait, Nam nunquam vnum intermittit
diem. S O L V S M E A R V M M I S E R I A R V M . B o n a l o c u t i o . E R E N A T A . S i c p r o p r i e d i c i m u s
de ijs quæ cōtra voluntatem nostrā acciderūt: vt nunc vitium virginis. Ergo e r e n a t a , e x v i t i o v i r g i n i s .
Sic Lucilius, p i i Et sic maluit dicere, quā nūc A E s c h i n o c u l p ā , s e d p o t i u s c a s u t a t o

tributam vellet. Est autem ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, quàm id quod factum est hera, vt, quandoquidem vitianda erat virgo: ab eo vitaretur, qui erat expectendus ad matrimoniũ. Sensus enim hic est, Malũ vim fieri virgini: sed ex conditione eius quæ vitiata sit, nihil potuit melius euenire, quàm contigit, vt ab eo vitaretur cuius nos non poeniteret. Intelligere autem debemus, fieri, & factum esse: pro euenit, & contigit, dici. Melius fieri haud potuit. Si fieri pro euenire acceperis: erit consequutio locutionis. sin minus: deerit, quantum intelligo, vt sit, è re nata, quantum intelligo. Fieri Factum

TIVM OBLATVM EST. Hoc est è re nata. Oblatum est. Oblatum dicitur quod offertur inuito. QVANDO VI Oblatum Potissimum
 QVOD AD ILLVM ATTINET POTISSIMVM. Quasi vitium oblatum sit potissimum, hoc est bonum: sed ex persona eius qui obtulit, vitium factum est bonũ, quod per se ipsum malum est. Et hoc est quod melius haud fieri potuit quàm factum est. Illum autem dicit, AEschinum scilicet. Potissimum autem superlatiuũ est ab eo quod est potius & potius. Sic enim facit, potius, potius, potissimũ. Et QVOD, Quod Genus
 modo exceptionem significat: vt sit, quantum ad illũ attinet, id est AEschinum. TALI GENERE. Familia Patetiam
 Laus ante illum talem * & tali animo. In illo. Et genus, ad viuos pertinet, FAMILIA etiam ad de- lias Animus
 functos. Alij, genus ad nobilitatem referunt: Familiam, ad copias. Vnde & paterfamiliã dicitur, vt sit, Ex tanta familiã, ex tam diuite domo. Hæc omnis *παιδείας*, tragica est gaudiorum introductio an- te funestissimum nuncium. Talem. Scilicet à corpore, à forma, à pulchritudine. Tali genere. Id est ab his quæ extrinsecus sunt, id est honestate generis. Atque animo. Id est, sapientia, modestia. Hoc modo igitur nihil prætermisit in laude. SALVVS NOBIS, DEOS QVAESO, VT SIET. Quàm bo- nus est, cum nihil ad vota præter salutem opus est.

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA SERVVS. SOSTRATA. CANTHARA.

G. VNC illud est, quod si omnes omnia sua consilia conferant,
 N Atque huic malo salutem quærant, auxiliij nihil afferant,
 Quod mihi que, heræ que, filiæ que herili est. væ misero mihi,
 Tot res repente circinuallant, vnde emergi non potest.
 Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
 Hocine seculum? ó scelera, ó genera sacrilega, ó hominem impiũ.
 S. Me miseram, quid nam est, quod sic video tímídum, & properantem *Getam?*
 G. Quem neque fides, neque iusiurandum, neque illum misericordia
 Repressit, neque reflexit: neque quod partus instabat propé.
 Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. S. non intellego
 Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
 Me miserum vix sum compos animi: ita ardeo iracundia.
 Nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuĩam,
 Vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens.
 Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vliscar modo.
 Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus.
 Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis?
 Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,
 Vt cerebro dispergat viam.
 Adolescenti ipsi eriperem oculos: post hæc præcipitem darem.
 Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem:
 Sed cello heram hoc malo impertire properè? S. reuocemus. Geta.

G. Hem, q'sq's es sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? te ipsam quærito,
 Te expecto: oppidò opportune te obtulisti mihi obuĩam
 Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?

Animum recipe. G. prorsus. s. quid istuc prorsus ergo est? G. perimus,
 Actum est. s. eloquere obsecro quid sit. G. iam. s. quid iam Geta?
 G. AEschínus. s. quid ergo is? G. alienus est à nostra familia. s. hem
 Perij. quare? G. amare ocepit aliam. s. vā miserā mihi.
 G. Neque id occultè fert. à lenone ipsus eripuit palām.
 S. Satin' hoc certò? G. certè, hīsce oculis egomet vidi Sostrata. s. ah,
 Me miseram. quid credas iam? aut cui credas? nostrum AEschínus,
 Nostram vitam omnium, in quo nostrā spes, omnesque opes sitae
 Erant. qui sine hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,
 Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat, patrem
 Ita obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.
 G. Hera, lacrimas mitte, ac potius quod ad hanc rem opus est, porrò consule
 Patiamúrne, an narremus cuipiam? s. hau, hau mi homo sanúsne es?
 An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. mihi quidem non placet.
 Iam primum illum alieno animo à nobis esse res ipsa indicat.
 Nunc si hoc palām proferemus, ille inficias ibit, sat scio.
 Tua fama, & gnatae vita in dubium veniet. tum si maximè
 Fateatur, cum amet aliam, non est vtile hanc illi dari.
 Quapropter quoquo pacto celato est opus. s. ah, minimè gentium.
 Non faciā. G. quid agis? s. proferā. G. hem, mea Sostrata vide quā rem agas.
 S. Peiore res loco non potest esse, quā in quo nunc sita est.
 Primum indotata est. tum præterea quae secunda ei dos erat,
 Perijt. pro virgine dari nuptum non potest. hoc reliquum est,
 Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
 Postremo quando ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul.
 Neque pretium, neque rem vllam intercessisse illa aut me indignam Geta, experiar.
 G. Quid istuc? accedo vt melius dicas. s. tu quantum potes
 Abi, atque Hegioni cognato huius, rem omnem narrato ordine.
 Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.
 G. Nam hercle alius nemo respicit nos. s. propera. tu mea Canthara
 Curre. obsecricem arcesse, vt cum opus sit, ne in mora nobis fiet.

Nunc

NUNC ILLUD EST. Hic locus, secundum artem comicam seruum currentem exprimit & num-
 tiantem mala. Maxima itaque pars scenae, motoria est. significat autem NUNC. tale negotium
 est, nunc tale periculum est. aut verò consignificationem temporis habet, vt si diceret quando
 aut quo tēpore. Nunc illud est. Vtrum periculū, an tēpus? Est enim ἐκλεψις. QVOD SI OMNES
 OMNIA SVA CONSILIA. ὑπερβολή cū παρῳνομασίᾳ omnes omnia. Hinc Cicero, Omnes in hoc iu-
 dicio conferant omnia. SALVTEM QVAERANT. Non, remediū, vt agro: sed vt pereūti salutem.
 Et noue dixit malo salutem, pro, contra malum. AVXILII NIHIL AFFERANT. Mire de proxi-
 mo repetitū est παρόμοιον, est id conferant & afferant. Hoc cōuenit praesertim stomacho minus verba
 curātis. sic supra, Omnes omnia. QVOD MIHI QVE, HERAE QVE, FILIAE QVE. Mira in seruo
 fides, quum primum se ponat in herili malo: & post se matrē: in vltimo, puellam. Quod mihi que, he-
 raque, filiāque herili est. πολλοῦν θειτορ secundum. vt, Omnia secum Armentariū afer agit tectum.
 Circunvallant se circa nos, & stipant se inuicem. nam circunvallamus nos, & alios. tamen rara locutio
 est. Et circunvallant dixit, velut inimica acies contra nos: & ideo addidit VNDE EMERGI NON PO-
 TES. Cum impressio est hostiū, sic dicitur: vt Sallustius, Pressi vndique multitudine. Cicero, Qui sem-
 per premuntur, & nūquam emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, non emergor. sed ideo est

Circunval-
late

Emergi

ACT. III. SCEN. II.

vsus, quia extra compositionem & mergo & mergor facit. Vnde emergi non potest. Vnde, absolue. an deest, illud: an vnde, pro ex quibus? VIS, EGESTAS, INIUSTITIA, SOLITUDO, INFAMIA. Hæ res sunt quæ circunvallant: Vis illata: Egestas ipsius puellæ: Iniustitia iudicum illius temporis: Solitudo à defensoribus: Infamia ab ijs qui credunt pretio vitiatâ. Nā & in subditis sic habes, Quando ego conscia mihi sum, neque pretium, neque rem vllam intercessisse. Hocne seculum: ep. h. 8. Questurus de homine, seculum accusat prius: vt à tempore, mores increpet, & è contrario, Secula in omnibus rebus laudatur, vt, Quæ te tam læta tulerunt Secula. O SCELERA, O GENERA SACRILEGA, O HOMINEM IMPVRVM. Moris est nimis dolentibus incusare alia ex alijs. Virgilius, Cum complexa sui corpus miserabile nati, Atque deos atque astra vocat crudelia mater. Et, Quem non incusauit amens hominumque deorumque? O hominem impurum. AEschinum scilicet: & hoc h. 1. 1. 1. nam semper vltimum ponimus eum, cui maxime irascimur. vt in Andria, post accusatum socerum, & vituperatam sponfam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phormione, Irane tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Et post multa, O facinus audax, O Geta monitor. Vnde ille, Vix tãdem inquit, deo timidum, et properantem getam? Timidum, Vnde ille, Vix tãdem inquit, sed dolet. Sic Plautus in Bacchidibus, Nā vt ex naui vecta es, credo timida es. QVEM NEQVE FIDES, NEQVE IUSVRANDVM. Ordo est, Hominem impurum, quæ neque fides, neque iusiurandum. exaggerat crimen admissum. Quem neque fides. Quia promissit. Neque iusiurandum. Quia iurauit. NEQVE ILLVM MISERICORDIA. Quia vim intulit. Neque illum. Secundum τὰ ἐλεῖν: nā abundat illvm: vt, Nunc dextra ingeminans istus, nunc ille sinistra. Et eius videlicet misericordia quam amauit, neque REPRESSIT, ne auderet: NEQVE REFLEXIT, ne faceret, & sic hoc dictum est vt à Virgilio, Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit, Num lachrymas victus dedit, aut miseratus amantem est: & cætera. vt si non potuit reprimi ne faceret: saltem vt in peccando esset mitior, debuit commoueri. sed melius quod supra. NEQVE QVOD PARTVS INSTABAT PROPE. ἀνεκτικὸς addidit non tantum mariti, sed etiā patris scelus. QVI MISERAE. Deest, ei. INDIGNE. Impie, crudeliter. vt Virgilius, Quæ causa indigna serenos scindit vultus? NON INTELLIGO SATIS. Ad hoc Sostrata ignorans inducitur, vt malo nuntio repente feriat. & quia oportuit ipsam priore loqui, præsens loquitur. Quia autem non est perdenda tam suavis ἡθοποιὸς dolentis ad irascentem: idcirco non audit, ne ob illam Geta conseruus loqui desinat. SATIS QVAE LOQVITVR. Adhuc non audite Geta, loquitur. idcirco nec audit eum satis, nec videtur ab eo Sostrata. VIX SVM COMPOS ANIMI. Aut vix, tandem: aut vix, non. vt Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Compos animi. Id est compositis animi, vel sani animi. cui contrarium est, Impos animi. Sallustius, Neque animo, neque lingua satis compotem. cum de amente Septimio loqueretur. Alij, compotem animi, compositum animo intelligunt. QVAM ILLAM TOTAM FAMILIAM. Hic nunc tam culpa familia, quam scelus AEschinit ostenditur, propter quem omnes cruciandi sunt. IRAM HANC. Hanc, interdum pro qualitate, interdum pro quantitate accipimus, interdum pro utroque. vt, Tuâque animâ hanc effundere dextra? Et, Hunc ego te Euriale aspicio? Sed nunc pro utroque, hanc dixit. vt Sallustius de descriptione Celtiberi ait, Hunc igitur redarguit Tarquinius. SATIS MIHI ID HABEAM SVPLICII. Moraliter loquitur: nam ferè quando quisquam irascitur, sibi videtur fortis, tanquam plus qui audet. DVM ILLOS VISCISCAR MODO. Verum est hanc esse vindictam quæ ex recentis flagitijs properata sit. Sic Virgilius, Te Turne superbum Cæde noua querēs. SENI ANIMAM PRIMVM EXTINGVEREM. Bene ne extinguere: quia ignis est. Virgilius, Igneus est illis vigor, & cælestis origo seminibus. Et PRIMVM addidit, quod ordinem significat. tunc enim adiicitur, cum multa subiicienda monstratur: vt cui fracta prius crura, brachiâque, * & cætera vitia. in AEschinum totum promouens ostenditur, etiā per aliena supplicia. SVRV IMPVLSOREM. Causa poenæ. VAH, QVIBVS ILLVM LACERAREM MORDIS. Hic voluntas immodica ostenditur, poenam pro merito reposcentis. Et nota, cū Syrum dixerit addidisse nutus de supercilio. ILLVM SVBLIMEM. Ista poena. STATVEREM, vt cerebro dispergat VIAM. Et cerebrum & via dispergi potest: ideo videtur ambiguum, vt apud Virgilium, Ensemque cruore spumantem, sparsâsque manus. Aliter enim dicitur, Spargite humum folijs: Aliter, Sparserat & latices simulatos fontis auerni. ADOLESCENTI IPSI ERIPEREM OCVLOS. Bene oculos, amoris indices, adiutoresque flagitij. POST HÆC PRÆCIPITEM DAREM. Grauior poena cæcitate, non prouidere quod cadas. CAETEROS RVREM. Ruere, actiuam vim habet. Sallustius in secundo, Ictu eorum qui in flumine ruebant, necabantur. Ruere enim, est toto corpore vt ad impellendum: quod faciunt qui ipsi præcipientes alios prosternunt. Vnde proprie sues ruere dicuntur. Virgilius, Ipse ruit, dentesque Sabellicus exacuit sus. Et Horatius, Hanc rabiosa fugit canis, ac lutulenta ruit sus. TVN DEREM ET PROSTERNEREM. Vide quàm fortis sibi videatur qui dolet & irascitur. AGEREM. Prosequerem, premerem. Virgilius, Illa fretus agit ventos. Id est, nimia celeritate persequitur, & penè occupat, præuenitque. EGO SVM SOSTRATA. Hæc ideo inducitur, vt verisimile sit supra non visam Sostratam: quando etiam vix nunc agnoscitur ab irato. TE IPSAM EXPECTO OPPIDO OPPORTUNE, sit impatiens cupere, & sine præscriptione temporis sperare, iuxta certum tempus. Vnde apparet ad TE EXPECTO, quia per se nimium est, non esse iungendum OPPIDO. QVID FESTINAS MI GETA? Probus assignat hoc Sostratæ. Aper non vult ad omnia seruum respondere: sed nutricem putat hoc lo-

Fefinare. Animum re
 cipe. Perimus.
 Actum est.
 Eloquor.
 Qui. Quid feftinas? Perturbaris. Et cōmot⁹ dicit PRORSVS actu cōmoto, & anhelātī ob perturbatione
 nē & cōtētū cursum. ANIMVM RECIPE. Quod in lectione, gestu ostēdi minimē potuit, id ex ver
 bis Softrate ostēditur in Geta. Nā ideo dicit, animū recipe: quia ille prē anhelitu, crebriora verba cōtinua
 re nō possit. PERIMVS. ACTVM EST. Iā bina verba iungūtur. Perimus, actū est. Verba sunt de
 speratiōis. Nā actū est, dicitur in ea re de qua iā lata sit sentētia. ELOQVERE OBSECO TE. Be
 ne eloquere. nā conatur tātū quod nec explicatur, nec intelligitur: cui vitio cōtraria virtus est eloquētia.
 Iā plus hic gestu, quā dictu agitur: quia vt suprà diximus, & lassus est qui nūtiat: & integratur dolor
 nūti, quom apud illā loquitur, ad quā maxime calamitas pertinet: quo dolore, vox plerūq; subtrahitur,
 atq; singultit: & simul dat signū perditarū rerū. VAE MIHI MISERAE. Interponitur mulieris affe
 ctus nouo nūtio. AMARE OCCOEPIT ALIAM. Pētus est, amare occoepit: quā amat. Nam in eo
 quod dixit, Occoepit, augmēta mali metuēda significat: vt in principijs quā actum respiciūt, nō statim
 imminutionē inspeciat. Et occipit, magnū facinus dixit. A LENONE IPSVS ERIPVIT PALAM.
 Sic nūtiat, vt vltima peiora sint. Et his argumētis vult probare, quod immodicē amauit Aeschinus: qui
 plus quā virginē, id ipsum quod pudor nec hortatur, nec cōsulit, amat. Quis autē magis potuit impu
 dēs esse, quā q post honestū amorē, ab lenone amet? Hoc etenim significat meretricē. Ergo nō, hone
 stū: sed ab lenone: nō per aliū, sed ipse: tanquā satisfactus vxori videretur: sed, palām. SATIN⁹ HOC
 neq; id occultē, vt qui cēlaret factū, sed ipse: tanquā satisfactus vxori videretur: sed, palām. SATIN⁹ HOC
 CERT⁹? Magnis malis nō statim creditur. Hoc ergo ex dolore dixit, quod stupet audiēs: nō quia nō ha
 ber fidē. HISCE OCVLIS. Ἰδωτισμός asseuerātis. AH AH. Interiectio est flētis. ME MISERAM.
 Mira affectu. nā lacrymā nō sinit finire sensum. QVID CREDAS IAM? AVT CUI CREDAS? Fi
 des, aut psona qualitate seruatur: si grauis psona est cui creditur, aut ipsius rei qualitate: si ea res credi
 tur, in qua fallere cui creditur, aut nō potest, aut nō debet. Hic ergo mire in vtroq; iam fidē dixit nullā
 esse, & in persona & in re. quod Virgili⁹ trāstulit, breui⁹q; dixit, Nusquā tuta fides. hoc est, nec in re,
 nec in persona. Et hic ipse in Heauton. Pro Iuppiter, vbi nā est fides? NOSTRVM AESCHINVM.
 NOSTRAM VITAM. Ἰλαστικὸς omnia, quia fletus impedit verba. deest autem, hoc fecisse, vel
 quid tale. SITAE ERANT. Sitae, posita. nam situm est quicquid in loco suo positū non euertitur.
 POSITVRVM PVERVM. Puerum dixit, si puer nasceretur, non quia diuinabat. Ad votum ergo
 cupiētis ietulit PVERVM: nō quia necesse esset marē nasci. Et haec omnia, magno stupore dicūtur ad
 exaggerandā perfidiam illius cui creditur, & dolorem eorū qui crediderunt. HERA, LACRYMAS
 MITTE. AC POTIVS AD HANC REM QVOD OPVS EST. Hinc Virg. Nō lacrymis hoc tempus,
 ait, saturnia Iuno. Sentit autem nō lacrymis agendum, vbi consilio opus est. PORRO CONSVLE.
 Porro, in reliquū, deinde, vel in futurū. Porro enim, ordinis & temporis aduerbiū est, non coniunctio.
 HAV HAV MI HOMO, SANVS NE ES? Hoc ex persona nutricis legendū est. illa enim criminī erit vitia.
 landā iē putat. Mi. Pro meus. TVA FAMA, ET GNATAE VITA. Tibi enim crimini erit vitia.
 tam esse filiā: illi etiā oberit. Et vtrum VITAM, salutē dicit. INDVBIVM. In periculū. FATEA
 TYR. Vitiāse filiā. Et cōplexio est Ἀπλεως oratoria, in qua vtrū senseris, cōtrariū tollis: cogitūq;
 quod ex altera parte sit, hoc est tacere. QVAPROPTER QVOQVO PACTO. Cōgrue & pro per
 sona, & pro muliere, hoc dictū est: eāmq; in malis cōstantem esse demonstratur. NON FACIAM. Nō
 faciam dixit, pro nō tacebo: quasi tacere, aliquā actionem habeat. sed moralis significatio est, & cōmu
 nis omnibus: sicut aduocatū dicimus male fecisse, cum tacuerit. PEIORE LOCO RES ESSE NON
 POTEST. Satis argute inter Getā & Sofratram sentētiās ex perturbatione facit nutare QVAM IN
 QVONVNC SITA EST. Causā nihil timendi. PRIMVM INDOTATA EST. Ratio subiecta
 ERAT. Videlicet, dari pro virgine nuptū. Et incerta distinctio est. etenim erat bis subaudiendū, Pro
 virgine dari nuptū. NON POTEST. Iungendū, dari nuptū. Et pro virgine, id est virgo: vt, Nūc pla
 ne est pro noua, id est noua. Aut nec virgo, nec pro virgine nubere potest. nō virgo: quia vitiata est. nec
 pro virgine: quia res diffamata est. SI INFICIAS IBIT. Si negabit. TESTIS MECVM EST
 ANVLVS. Locutio hāc sic capienda est: hoc est, anulus pro me testis. Vel sic, Anulus & ego testes su
 mus. Sed melius quod suprà. POSTREMO QVANDO EGO CONSCIA MIHI SVM. Quādo, pro
 quoniā, vel quādo, pro quidē. NEQVE REM VLLAM. Hoc est internūtiū, pactū clam, aut pmissū.
 Et bene torū execratiue dixit: vt alij facinora abhorreāt. ILIA. Filia scilicet. EXPERIAR. Apud
 Iudices agā. QVID ISTVC? Verbū est agre cōsentiētis, quasi qui dicat, quid hic resistā? ACCEDO
 VT MELIVS DICA S. Id est, vt consentiā, velut qui melius possim dicere. QVANTVM POTES.
 Deest, cito: vt sit, quātū potes cito abi. ATQVE HEGIONI. Apud Menādrū, Softrate frater induci
 tur. HVIVS. Filia scilicet. SIMVLO. Nomē patris puellae, diminutiū ā Simo, vel Simone. Et
 nota nomē in Palliata fabula latine diminutiū. Simulo fuit SVMVVS. Sūmus, an ad cognatū, an
 ad amicū refertur: an absolute ponitur? vt in Eunuchō, Plurima salute summū suū impertit Gnato.
 ET NOS COLVIT MAXIME. Et miserabilis COLVIT dictū est, quā si diceret, colit. Virg. Per
 caput hoc iuro, per quod pater ante solebat. Colere enim, & maiorib⁹ & minorib⁹ cōuenit. Vt, Postha
 bita coluisse Samo. NOS. Monosyllabo finit, vultuosam exprimēs pronūtiationē. TV MEA CAN
 THARA. Tristis ac seriae forminae blādimētū est MEA potius, quā pnomē possessiū. Deest enim,
 chara, vel qd tale: quo addito, pnomē staret MEA. CYRRE. Mire dictū est ancillē, curre. VT CVM
 OPVS SIT. Id est: cū adesse cōeperit partus. NE IN MORA NOBIS SIET. Locutio qualis suprà.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA. SYRVS.

- D. ISPER II. Ctesiphonem audiui filium
 D. Vnà in raptione cum AEschino.
 Id misero restat mihi mali, si illum potest
 Qui alicui rei est, etiam eum ad nequitiam abducere.
 Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
 Aliquo persuasit ille impurus, sat scio.
 Sed eccum Syrum ire video hinc scibo iam vbi fiet.
 Atque hercle hic de grege illo est si me senserit
 Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
 Non ostendam me id velle. s. omnem rem modo seni
 Quo pacto se haberet enarramus ordine.
 Nihil quidquam vidi lætius. D. pro Iuppiter
 Hominis stultitiam. s. collaudauit filium.
 Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
 D. Disrumpor. s. argentum adnumerauit ilico.
 Dedit præterea in sumptum dimidium minæ.
 Id distributum sanè est ex sententia. D. hem,
 Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
 s. Ehem Demea, haud aspexeram te. quid agitur?
 D. Quid agatur? vestram nequeo mirari satis
 Rationem. s. est hercle inepta, ne dicam dolo, atque
 Absurda. pisceis cæteros purga Dromo.
 Congrum istum maximum in aqua finito ludere
 Paulisper vbi ego venero, exossabitur.
 Prius nolo. D. hæcine flagitia? s. mihi quidem non placent.
 Et clamo sæpe. Salsamenta hæc Stephanio
 Fac mæcerentur pulchrè. D. Di vestram fidem,
 Vtrum studiõne id sibi habet, an laudi putat
 Fore, si perdiderit gnatum? væ misero mihi,
 Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
 Profugiet aliquò militatum. s. ô Demea
 ISTVC EST SAPERE, non quod ante pedes modo est
 Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
 Prospicere. D. quid? istæc iam penes vos psaltria est?
 s. Est iam intus. D. eho, an domi est habiturus? s. credo vt est
 Dementia. D. hæcine fieri flagitia? s. inepta lenitas
 Patris, & facilitas praua. D. fratris me quidem
 Pudet, pigetque. s. nimium inter vos Demea,
 Ac non quia ades præsens dico hoc, pernimum interest.

- Tu quantus quantus, nihil nisi sapientia es.
 Ille futilis, somnium sineres verò illum tuum
 Facere hæc? D. sinerem illum? an non sex totis mensibus
 Prius olfecissem, quàm ille quidquàm cœperit?
 s. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic fiet
 Modo, vt nunc est quaeso. s. vt quisque suum volt esse, ita est.
 D. Quid eum? vidistine hodie? s. tuumne filium?
 D. Abigam hunc rus. s. iam dudum aliquid ruri agere arbitror.
 D. Satin? scis ibi eum esse? s. oh, qui egomet produxi. D. optumè est.
 D. Metui, ne hæreret hic. s. atque iratum admodum.
 D. Quid autem? s. adortus iurgio fratrem apud forum
 De psalteria istac. D. ain? verò? s. vah, nihil reticuit.
 Nam vt numerabatur forte argentum, interuenit
 Homo de improviso. cœpit clamare, AEschine
 Hæcine flagitia facere te? hæc te admittere
 Indigna genere nostro? D. oh, lacrumo gaudio.
 D. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
 D. Saluos sit. spero, est similis maiorum suum. s. hui.
 D. Syre præceptorum plenus istorum ille.
 s. Phydomi habuit, vnde disceret? D. fit sedulo.
 Nihil prætermitto, consuefacio: denique
 Inspicere, tanquam in speculum, vitas omnium
 Iubeo, atque ex alijs sumere exemplum sibi.
 Hoc facito. s. recte sanè. D. hoc fugito. s. callide.
 D. Hoc laudi est. s. istac res est. D. hoc vitio datur.
 s. Probissimè. D. porrò autem. s. non hercle otium est
 Nunc mihi auscultandi. pisceis ex sententia
 Nactus sum. hi mihi ne corrumpantur, cautio est.
 Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea non
 Facere vobis, quæ modo dixti. & quòd queo,
 Conseruis ad eundem illis præcipio modum.
 Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum,
 Illud recte. iterum sic memento. sedulo
 Moneo, quæ possum pro mea sapientia.
 Postremò tanquam in speculum, in patinas Demea
 Inspicere iubeo. & moneo quid facto vsus fiet.
 Ineptra hæc esse, nos quæ facimus, sentio.
 Verum quid facias? vt homo est, ita morem geras.
 Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
 s. Tu rus hinc abis? D. rectè. s. nam quid tu hic agas,
 Vbi si quid bene præcipias, nemo obtemperat?
 D. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
 Rus abiit. illum curo vnum. ille ad me attinet.

Quando ita volt frater, de illo ipse viderit.
 Sed quis illic est, quem procul video? estne hic Hegio
 Tribulis noster? si satis cerno, is herde est. vah, homo
 Amicus nobis iam inde à puero. Dij boni,
 Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium
 Penuria est, homo antiqua virtute, ac fide.
 Haud citò malì quid ortum ex hoc sit publicè.
 Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
 Restare video! vah, viuere etiam nunc libet.
 Opperi ar hominem hic, vt salutem, & colloquar.

ISPERII. CTESIPHONEM AUDIUI FILIVM. Hic ostenditur quòd seueri homines,
 D ac recti & honesti tenaces, vel ridiculi sunt, vel odio habentur quòd accesserint. Magno
 autem affectu, & quasi exclamantis addidit filium: quasi causam redderet cur dixerat,
 disperij. VNA FVISSE IN RAPTIONE CVM AESCHINO. δικονομία, in qua ostenditur quan-
 tum commouebitur Demea ipsa re comperta, cum ex parua rei suspitione tantum se afficiat. Raptio
 autem, ad personā refertur: Rapina ad rem: Raptus ad stuprum, si volumus proprie loqui. ID MI-
 SERO RESTAT. Bene restat: tanquam iam summum malum sit, AESCHINUM esse corruptum. Et,
 misero mihi: quasi qui nihil nesciat, nihil curate Mitione. SI ILLVM POTEST. Nō dubitat velle:
 & ideo dicit POTEST. QVI ALICVI REI EST. Rectè, de hoc enim suprā dixit, Non fratrem
 rei dare operam videt: ruri esse, parcum, ac sobrium. ETIAM EVM AD NEQVITIAM ABDV-
 CERE. Quasi inuitum dixit, non vocare, sed, abducere. ducimus enim volentes: sed abducimus inui-
 tos. Nequitia autem proprie libidinosa inertia dicta est: quòd nihil queat, nullique rei apta sit. Vnde
 & nugæ: quòd nihil agant, vel à nō agendo. CREDO ABDVCTVM. Non ijsse, sed abductum esse:
 quasi adhuc culpa non sit illius. IN GANEVM ALIQVÒ. Veteres ganeum meretricū tabernam
 dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς τούτῃ τῆς γᾶς. quòd ipsa sit in terra, non vt coenacula superius. Vnde & ta-
 berna, quasi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus superiora suspēsa sunt. PERSVASIT
 ILLE IMPVRVS. Suademus facilia: Persuademus difficilia. Et suadere facientis est: persuadere, per-
 ficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excusata voluntas est Ctesi-
 phonis, cui à maiore fratre & improbo ingesta sit persuasione nequitia. SED ECCVM SVRV
 IRE VIDEO. Ire, & abire & venire significat. Ire video. Ire, pro venire: vt, Nec verò AEacidē me
 sum lætatus euntem Accepisse lacu. ATQVE HERCLE HIC DE GREGE ILLO EST. Figura *
 de grege illo est. Ordo vel bonorū, vel malorum dicitur, & grauium: vt equester ordo, senatorius or-
 do. Grex vel bonorū, vel malorū est, & leuiū. vt Cicero, In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes
 impuri impudicique versantur. QVAERITARE. Instanter querere. CARNIFEX. Pro Ganeo po-
 situm est. NON OSTENDAM ID ME VELLE. Scilicet scire vbi sit. QVO PACTO SE HAS
 BERET ENARRAMVS ORDINE. Hoc rectè: quia dixerat Mitioni, Si quicquid est, volo scire, atq;
 hominem cōuenire si apud forum est. Et enarramus, pro enarrauimus. vt, Omnis humo fumat neptu-
 nia Troia. Et ordine: bene, quia simpliciter fatetur. Fallax autem & captiosa narratio est, quod time-
 mus fateri. NIHIL QVICQVAM VIDI LAETIVS. Quartū παρέρκοι. HOMINIS STVL-
 TITIAM. Scilicet quia lætatur, ignorās vbi AESCHINUS sit. COLLAUDAVIT FILIVM. Plus ad-
 ditū est, nō enim solū nō accusauit, sed & collaudauit. DISRVMPOR. Mire: his enim verbis cōmo-
 uetur, collaudauit, & egit gratias. Et vide αὐξήσις stomachi reseruata. ARGENTVM ADNVME-
 RAVIT ILLICO. Cōtra illud est, Cur tu his rebus sumptū suggeris? Et nō solum inquit, adnumera-
 uit: sed quod peius est, illico. ID DISTRIBVTVM. Distributū, in diuersa tributū, id est maioris sto-
 per pulmētaria. HVIC MANDES, SI QVID RECTE CVRATVM VELIS. ἀρῶνεία est maioris sto-
 machi: quia ille dixit, Ex sentētia distributū: id est, vt indicat Demea, dilapidatū. Sic alibi, Columen fa-
 miliae nostrae, bone custos salue. HEM DEMA. Hem, interiectio est commoti & quasi percussī re-
 subita & noua. QVID AGITVR? Blādiētis est, nō interrogātis: vt alibi, O noster quid sit! quid agi-
 tur! NEQVEO MIRARIS ATIS RATIONEM. Mira sunt etiā illa quae vehemēter praua sunt. Et
 ideo mirari, pro horrere & reprehēdere positū est. Et rationē διωπκῶς dixit malā: cū nō sit ratio nisi
 bona. sed sic loquitur populus. EST HERCLE INEPTA. Hoc ad senē. NEDICAM DOLO. Ne
 mētiar, id est ex cōtrario dicere videar: sed vt sedulo dicā. ATQVE ABSVRDVM. Ineptū, est stultū
 tantū: Absurdū, quod & stultū est, & in ipsa stultitia diuersum, & quasi repugnās sibi. Sic ergo locus
 rus est, vt videatur ineptam rationem ad AESCHINUM referre: absurdum, ad Mitionem, quem iam fie-
 ri stultum, contrarium senectuti est. CONGRVM ISTVM MAXIMVM. Διαβολή. quia erāt alij,
 non maximī. vt è contrario, Argitisque minor, quia est & maior. Nam ISTVM quod ait, ἀνεκτικόν
 est. videtur enim ostendere digito quem dicat. IN AQVA SINITO LVDERE PAVLISPER.

Raptio
 Rapina
 Raptus
 Restat
 Alicui rei
 esse
 Abduco
 Duce
 Nequitia
 Nugæ
 Ganeum
 Taberna
 Suadere
 Persuadere
 Impurus
 Eo is.

Ordo
 Grex
 Quarum
 Carnifex

Presens pro
 præterito
 Narratio

Distributio

Hem
 Quid agitur
 Mirari
 Ratio inter

pra.
 Dolo dicere
 Ineptum
 Absurdum

Iste.

Sic ostenditur bene obsonasse, qui viuos attulit pisces. nam non ludit piscis, nisi viuus. **PRIVS NO**
LO. Superbe, & pro autoritate: non dixit non oportet, sed nolo. subauditur, purgari eum. Et nihil ex
 mora corruptelæ accessurum pisci ex eo ostendit, quod ait **LVDERE**, hoc est viuere, & non læsum
 viuere. nō enim dixit, natate: quod etiam possunt languidi pisces. Ipse insuper planum fecit quid
 sit **PVRGA**, dicendo **EXOSSABITVR**. Purga igitur, exossa significat: non, vt quidam putant, exos-
 labitur, comedetur. **MIHI QVIDEM NON PLACENT.** Plus hoc ad senem: & vide quā to-
 tantū prae illis contemnit. **SALSAMENTA.** Hoc ad discipulum. Salsamenta, aut falsi pisces sunt,
 aut laridum. Salsamenta hæc Stephanio. In tota comœdia opera danda est vt stomachetur De-
 mea: excepto quod se ipse in fine commutat. Hæc ergo causa est, quare Syrus quoque illi obijcitur ma-
 gnificè inferens se vt luxuriosum, licentemque seruum: præsertim qui adolescentum pædagogus fue-
 rit. **VTRVM STVDIONE.** Aut ordo est, vtrumne. aut est **παράλογον** tertium. aut verò per **ἐκλεψί-
 ρον** figuræ figura est, pro, vtrumne studione id sibi habet, si sciens lædit filium? **LAUDI PVSTAT.**
 accipitur: quasi dicat, vtrum est? aut, vtrum verum est? quod qui accipit, vtrum subdistinguat, & sepa-
 ret à frequentibus necesse est. **Vtrum studiōne.** Aut **VTRVM** superuacuum est, aut **NE**: aut cer-
 re **τῆς** figura est, pro, vtrumne studiōne id sibi habet, si sciens lædit filium? **LAUDI PVSTAT.**
 Quia decipit. **SI PERDIDERIT GNATVM.** Et magno affectu, non dixit **AEschinum**: & mi-
 nus non sum. **VAE MISERO MIHI.** Hoc est quod suprà dixit, **AEgre** est, alie-
 nus non sum. **VIDERE VIDEOR IAM ILLVM DIEM.** Illum dixit, quasi quendam tristem ac
 funestum. **QVOD ANTE PEDES MODO EST VIDERE.** Hoc sumpsit poeta de illo peruul-
 gato ancillæ dicto, Quod ante pedes est, non videt: cæli scrutatur plagas. **SED ETIAM ILLA**
QVAE FVTVRA SVNT. Magis ridicula est assentatio, si quis maximè laudetur, quibus maximè
 caret. **ISTHÆC IAM PENES VOS PSALTRIA EST:** Dicendo isthæc, ostendit iam dudum
 se hac indignari. **EST IAM INTVS.** Vt, Ellum cōfidens, catus. **AN DOMI EST HABITV**
RIA. Sic & in Eunuchō, Eam se intendit esse, vt est dementia. Et nominatius casus esse potest, & se-
 primus. Si septimus: perditus, aut quid tale subaudimus. Sed melius nominatiuum accipimus casum.
INEPTA LENITAS PATRIS, ET FACILITAS PRAVA. Lenitas, ad permittendū: Facili-
 tas, ad ignoscendum. sic quidam. Sed ego, lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Faci-
 litatem, ad **AEschinum**, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum autem est, quod & ipsum lædit
 facientem: Malum, quod alios tantum. **FRATRIS MEI QVIDEM PVDET PIGET QVE.** Pu-
 det, in his quæ turpiter facit: Piget, in his quæ cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pige-
 re, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe est: Piget, quod dolet. **NIMIVM INTER VOS DE-**
MEAE * nunc enim redditum est, quod suprà dicebatur. & præterea repetendo **NIMIVM**,
 confirmavit superius dictum, non soluit. **TV QVANTVS QVANTVS.** Id est quantuscunque.
NIHIL NISI SAPIENTIA ES. Ridiculè prius additū nihil, quā quicquā, laudis nomine.
 Deinde si sapiens dixisset, non tanta esset irrisio * sed stultus. **NIHIL NISI SAPIEN-**
TIA ES, ILLE SOMNIVM. Nec tu sapiens, sed sapientia: nec ille somniculosus, sed somniū **ὕπνιον**
ἔστιν interrogat. **TOTIS SEX MENSIBVS.** Totis, quasi longi sint: id est integris, vt ne vnū quidē
 diē minus à sex mēribus sciat quid coepturus sit filius. Nimis comica & moralis assentatio. **QVAM**
ILLE QVICQVAM COEPERIT. Multū dixit, & ante sex menses, & olfecissem, & prius quā coe-
 perit. Non olfecissem. Totum ridicule. Nam quid olfecisset, qui nondū quicquam scire coepisset, cui
 iussu naribus nihil obiectum fuisset? Nam ideo nares à naritate dictæ sunt, quod nos odoratu doceāt
 re. Id est, quam maxime scio. **SIC SIET MODO VT NVNC EST.** Nō dicit qui, sed respice ad
 argumentū, & ridebis hæc optantem Demeā. **VTQVISQVE SVVM VULT ESSE, ITA EST.**
 Hæ sunt sententiæ & semper probabiles, & pro personis ridiculæ. Plautus in milite glorioso, Nima est
 miseria, nimis pulchrū esse hominē. **Quid eum? vidistine hodie? Quid eum, initium interrogationis**
fatutæ de persona alicuius. Sic in Heauton. Sed Syrum. quid eum? **TVVMNE FILIVM?** Hoc cla-
 re. **Tuumne filiū?** Moris est vt qui cogitat quid respōdeat, interrogatione remoretur. **ABIGAM**
HVNC RVVS. Vt pecudem, dixit abigam: nō vt hominem, mittam. **Abigam.** Hoc lentius. & abigam
 quasi pecudem dixit: vnde & Abactores dicti sunt. Cicero in Verrinis, Equarum greges istum abigen
 dos curasse. **IAMDVDVM ALIQVID RVRI AGERE ARBITROR.** Hoc clare. Aliquid ruri
 agere arbitror. Hoc plus est, quā illic esse. vult enim cum laude eius loqui: vt suprà, Rei dare operā:
 ruri esse, parū, ac sobriū. Et agere, propriè dixit. nam ab agēdo, ager dictus est, quod in eo multa agen-
 da sunt. **QVI EGOMET PRODVXI.** Mutata præpositione, non deduxi, sed produxi dixit, id est
 porro duxi. **METVI, NE HAERERET.** Hæc translatio vt subleuat Cresiphonē, ita **AEschino** inui-
 diosa est. nā haerere, nō animo, nec volūate, sed visco decipientis aucupis. **QVID AVTEM? Quid ve-**
pro quare, vel ob quam causam. Virgilius, Quæ fortuna viris, classem quo littore linquant, **Quid ve-**
niant. Cui cōtrarium in significatione * id quod te oro. **NIHIL RETICUIT.** Mirum enim,
 minorem fratrem non pepercisse maiori: nec reticuisse quicquid erat opus. **COEPIT CLAMA-**
RE. **ἀρχὴ** totū, & coepit, & clamare: & quod sequitur. **ADORTVS IVRGIO EST.** Aggredimur,
 o. iij.

A C T. III. S C E N. III.

de longinquo: Adorimur, ex insidijs, & ex proximo. nam adoriri, est aliquem oriri, id est exurgere. Quid isthuc iam penes vos psaltria est? Hic mire senem imitatus est: & memoriter, quia ille dixerat, Quid

medio negotio, quasi ex insidijs superuenire, & opprimere in ipso actu eos, qui rem calatam vellent. Et vide quàm oratoriè narret gestionem rei quæ nūquam facta sit: his enim fides sit. **AESCHINE** HAECINE FLAGITIA FACERE TE? Et accusatio à persona: & vide pondus in nomine **AESCHINI**. HAEC TE ADMITTERE? **Δυσκρίσις**. nam plus est admittere, quàm facere. Hæc admittit

re indigna. Pronum est hæc statim credere Demeam, de eo quem superius laudauerit, Non videt fratrem rei dare operam, ruri esse, parcum, & sobrium: vnde mira poetæ arte & initia, & media, & postrema sibi congruunt atque respondent. **LACRYMO GAUDIO**. Immoderata letitia, maxime parentum, lacrymas habet. Rectè ergo additum est, gaudio: quia lacrymæ solum merorem significant.

NON TV HOC ARGENTVM PERDIS: SED VITAM TVAM. Hæc figura orationis **Δυσκρίσις** dicitur. quæ ostenditur non esse mediocre quod factum est. **HVI**. Quasi admiretur ipse quæ narrat.

SYRE, PRAECEPTORVM PLENVS EST ISTORVM ILLE. Vide Demeam non desinere culpam **AESCHINI** in Mittonem conferre: cum è contrario præceptorum suorum vult esse quod sapit **Cresipho**. **ISTORVM**. Quæ dicis scilicet, Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam. **PHY**. Interiectio miratùs est. **DOMI HABVIT VNDE DISCERET?** Vnde, id est de quo. **FIT SE**. **DVLO**. **ἄθικως** dictum est, sit. Et sedulo, sine dolo, id est instantè: quia negligentes, dolo si dicuntur.

INSPICERE TANQVAM IN SPECVLVM VITAS HOMINVM IVBEO. Videndum, an rectè speculum induxerit, cum alienas vitas dicit inspicendas esse, nisi fortè ad causam admoventi speculi, non ad effectum referamus. nā causa inspiciendi speculi, emendatio est vultus. effectus, for-
mæ per imaginem resultatio. **HOC LAVDI EST, HOC VITI DATVR**. Non philosophicè, sed ciuilliter monet. non enim dixit, hoc bonum: sed, hoc laudi est. Nec, hoc malum: sed, vitio datur. Ergo vt idiota, & comicus pater, nō vt sapiēs & præceptor. **CALLIDE**. Callidus dictus est etiā qui exercet doctos. Callidus dicitur, qui callum sibi vsu artis induxerit. **ISTHÆC RES EST**. Non quam rem gerit Mitio: non vt ille agit. Et significat, hoc verum est, hoc vtile est. **PORRO AVTEM**. Propè delinitus erat Demea contra institutum argumenti. Artificiosè igitur poeta subiecit ex persona serui, vnde illū ad amaritudinem prouocet. Porro autem. At verò. & huiusmodi principia narrationum sunt, quibus superiora sequentibus connectuntur. **NAM ID NOBIS TAM FLAGITIVM EST**. Non dixit, peccatum, in idens senem: sed, flagitium. Et quidem flagitium, corrupti pite-
scet, vel talia. **QVOD QVEO**. Quod possum, sed sic maluit dicere, vt allusionem de sua arte faceret Syrus: & hac re ostenderet nihil ab illo dici serio. Quod queo. A coquendo sumpsit **ωρεσμοποι**. Sic & infra, Sedulo moneo quæ possum, pro mea sapientia. Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius secum causas agebat: Tu quoque aderas huic causæ. Nam apud veteres coquus non per literam, sed per q scribebatur. **AD EVNDEM ILLIS PRAECIPIO MODVM**. Arguta imitatio, ad deridendum Demeam, omnium quæ serio ille suprà dixerat. **HOC SALSVM EST, HOC ADVSTVM**. Hæc contextè & coniunctè dicuntur: quia non vicissim Syro assentatur senex. **PRO COCI**. **TANQVAM IN SPECVLVM**. Et hic **SPECVLVM** non ad imaginem vultus, sed ad contrarium contrapositæ rei retulit. **NOS QVÆ FACIMVS**. Non coci, sed Mitio, **AESCHINUS**, & familiaria. An nos pro DOMINI posuist? An nos, pro EGO? & melius. **SENTIO**. Cum dilatione & vultuosè dicendum sentio. **VERVM QVID FACIAS?** Quid facias, pro quid faciat? vnusquisq; scilicet. **VT HOMO EST, ITA MOREM GERAS**. Vtrum aptum proverbium sit seruis, an etiā amicis? Vt est, Obsequium amicos: veritas odium parit. Et hæc sententia modo velut querela, demissa voce proferenda est. **MENTEM VOBIS MELIOREM DARI**. **Ἐγὼ δὲ τὸ vis**, respondit agrestis feritas: te. nam respondendum erat, recte, aut valeas. sed hic, ne vel abiens blandus esset, pro salutationibus ipsis amaras supponit. Et memèto etiam hunc eundem insalutatū relinquere, qui adueniens paulò ante nec salutauerat, nec resalutauerat fratrem. Meliorem autè, pro bono ac tolerabili posuit. non enim bonam credit, vt meliorem optet. sic Virg. Dii meliora pijs, errorèmq; hostibus illum.

TV RVS HINC ABIS? Vult Syrus nosse an eat. **NAM QVID TV HIC AGAS?** Addidit hortatum, vt quamprimū abeat. Tu rus hinc abis? Qui cōsuetudinis memor est, animaduertit has interrogationes non inquirèdi causa poni, sed admonitionis loco esse apud eos quos velimus abscedere. Sic igitur interrogat, vt hortetur: & sic pronuntiat, vt & sciat, & approbet quod rogat. **QVAN-**
DO IS, QVAM OB REM. Noua locutio, is quam ob rem, pro, is propter quem. sic & alibi, In eo me oblecto, solum id est charum mihi. **ILLVM CVRO VNVM**. Vnum cum exceptione. & tamen sic loquitur, vt appareat illum nō posse sibi imperare obliuionem **AESCHINI**. nam iccirco addidit, Quando ita vult frater, de istoc ipse viderit. Amare cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curate, propemodum reposcere est illum quem dedisti. **QVIS ILLIC EST QVEM VIDEO PROCVL EST NE HIC** **HEGIO?** Inuenta causa est cur non abeat Demea, propter reliquam fabulæ partem: & simul aliud additur quo indignetur. Bene autem dubitat & familiam * ciuem, & multum absens à conspectu ciuium. **NAE ILLIVSMODI IAM NOBIS MAGNA CIVIVM PENVRIA EST**. Næ, illiusmodi: cuiusmodi est Hégio, id est qualis. Et magna **δικονομία**. senex laudatur, vt postulatorio

Adorior
Intervenire

Admittere
Facere

Lacrymo
gaudio

Hui.

Phy.
Vnde

Sedulo.
Negligentes

dolosi.
Speculum
inspicere

Callidus.
Isthæc res
est.

Porro autè.
At verò.
Flagitium.

Cocus.
Coquus.

Sapientia.
Speculum

Nos pro ego
Sentio.
Quid facias?

Melior mihi.

Is quæ ob
Vnus.

Næ.
Illiusmodi

ni eius statim adsit fides. HAVD CITÒ MALI QUID ORTVM EX HOC SIT PVBLICE.
 Vtrum hoc optantis est ne moriatur: an est testimonium vitæ hominis nunquam obfuturi reipublicæ?
 Reliquia. Restare.
 VBI ETIAM HVIVS GENERIS RELIQVIAS RESTARE VIDEO. Paucos ac raros bonos. nam reliquias, pro relictis paucisque dixit. ideo restare etiam dictum est. VIVERE ETIAM NUNC LVBET. Ex hac delectatione ostenditur Demea, & quàm peccantibus sit amarus ac sævus: & quàm facile incusationi huius tanquam graui testimonio crediturus sit Demea: & quantum dolitus super AEschino qui displiceat talibus viris.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

H.

R O Di immortales, facinus indignum. Geta
 Quid narras? G. sic est factum. H. ex illâne familia
 P Tam illiberale facinus esse ortum? O AEschine

Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet
 De psaltria hac audiuit. id illi nunc dolet
 Alieno. pater is nihili pendit. heî mihi
 Vtinam hic propè adesset alicubi, atque audiret hæc.

H. Ni facient quæ illos æquum est, haud sic auferent.
 G. In te spes omnis Hegio nobis sita est.

6 Don. legit
 parens.
 Te solum habemus. tu es patronus. tu pater.
 Ille tibi moriens nos commendauit senex.
 Si deseris tu, perijmus. H. caue dixeris.
 Neque faciam. neque me satis piè posse arbitror.

D. Adibo. saluere Hegionem plurimum
 Iubeo. H. te quærebam ipsum. salue Demea.

D. Quid autem? H. maior filius tuus AEschînus,
 Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni
 Neque liberalis functus officium est viri.

D. Quid istuc? H. nostrum amicum noras Simulum,
 Atque æqualem? D. quid nî? H. filiam eius virginem
 Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audisti Demea
 Quod est grauissimum. D. an quidquam est etiam amplius?

H. Verò amplius. nam hoc quidem ferundum aliquo modo est.
 Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.

Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
 Venit ipse vltro lacrumans, orans, obsecrans,
 Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
 Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
 Compressu grauida facta est. mensis hic decimus est.

Ille bonus vir nobis psaltriam (si Dis placet)
 Parauit, qui cum viuat. illam deserat.

D. Pro certòne tu istæc dicis? H. mater virginis
 In medio est, ipsa virgo, res ipsa, hic Geta

- Prætereà, vt captus est seruulorum, non malus,
 Neque iners, alit illas. solus omnem familiam
 Sustentat. hunc abduce. vinci. quære rem.
- G. Imò herde extorque, nisi ita factum est Demea.
 Postremò non negabit. coram ipso cedò.
- D. Pudet. nec quid agam, neque quid huic respondeam
 Scio. P A M P H. miseram me, differor doloribus.
 Iuno Lucina fer opem: serua me obsecro. H. hem,
 Númnam illa quæso parturit? G. certè Hegio. H. hem,
 Illæc fidem nunc vestram implorat Demea.
 Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
 Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
 Sin aliter animus vester est, ego Demea
 Summa vi hanc defendam, atque illum mortuum.
 Cognatus mihi erat. vnà à pueris paruoli
 Sumus educati. vnà semper militiæ, & domi
 Fuimus. paupertatem vnà pertulimus grauem.
 Quapropter nitar, faciam, experiar. denique
 Animam relinquam potius, quàm illas deferam.
 Quid mihi respondes? D. fratrem conueniam Hegio.
 Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
- H. Sed Demea hoc tu facito tecum animo cogites.
 Quàm vos facillime agitis: quàm estis maxumè
 Potentes, dîtes, fortunati, nobiles:
 Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
 Oportet: si vos vultis perhiberi probos.
- D. Redito: fient, quæ fieri æquum est, omnia.
- H. Decet te facere. Geta duc me intrò ad Sofstratam.
- D. Non me indicente hæc fient. vtinam hõc sit modò
 Defunctum. verùm nimia illæc licentia
 Profectò euadet in aliquod magnum malum.
 Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

RÒ DII IMMORTALES. Hæc scena fidem amici erga defunctum, maturitatē senilis
 P orationis, & accusationem eius quem lædere nolit ipse accusator, continet. INDI GNVM
 FACINVS. Iam narrauit Geta: & recte, non enim apud spectatores iterum fuerunt dicen-
 da quæ dicta sunt. Illud sanè admirandū, eiusmodi Hegionis verba induci, qualia esse debuerunt ran-
 topere laudati viri. & eiusdem Hegionis ac Demeæ. QVID NARRAS! Mirantis est, non interro-
 gantis. O AESCHINE, POL HAVD PATER NVM. Mira maturitas: in qua nescias vtrum ma-
 gis iniuriam illatam orbe virginis: an AEschinū peccasse plus doleat. seruatur enim in Hegione quòd
 vir bonus sit, & amicus. TAM ILLIBERALE FACTVM. Id est non odisse cui succenseas, lau-
 dare homines, factum reprehendere. Haud paternum istuc dedisti. Deest, facinus. & dedisti, pro
 fecisti. Sed sic dicitur in re magna, vt, Dabit ille ruinas Arboribus, stragemque satis. DE PSAL-
 TRIA HAC AVDIVIT. Sic errat Demea, vt intelligatur quantum debeat irasci in ijs quæ inopi-
 nata audiet. VIDELICET DE psalteria hac audiuit. Videlicet, confirmatum est, vt videlicet, vi-
 dere licet: sic scilicet, scire licet: illicet, ire licet. IS NIHILIPENDIT. Is, abundat: vt in Heauton-
 Perij, is mihi, vbi adbibit plus paulò, sua quæ narrat facinora? Aut is, pro ipse: subiunctiuum pronos-
 men minus quàm finitum. VTINAM HIC PROPE ADESSET. Quasi non crediderit dicenti,
 Is.

Dare.

Videlicet.
Scilicet.
Illicet.
Is.

In ore est omni populo. HAVD SIC AUFERENT. Quomodo accipimus, haud sic auferent: an factum suum auferent sic? An, si cortexerint culpam, non silentio trāsīturos ipsos vel ipsum quod factū est?

ET NI, Sinon, significat. HAVD SIC. Ἀντικτὸν est. QVAE ILLOS AEQVVM EST. Subauditur facere, a superiori per σὺν ἁπλῇ intellectu. Haud sic auferet. Id est leniter abibūt, vel subtrahent culpam.

Haud sic auferent. Senilis & matura comminatio. & est sic demonstratio gestū contemnens leuissimae ac paruae significationis. INTE SPES OMNIS HEGIO. Vt narratio non fuerit necessaria: ita preces interponendae sunt. TV ES PATRONVS: TV PARENS. Patronus aut temporale nomen est defensoris: aut certe appellatio est, per quā ostenditur quid illi cultus & obsequij debeatur. est enim nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen est: & aequali loco continet interpretationem. Et vide quā vigilanter poeta, cum simpliciter matronam de absente Hegione loquentem induceret, COLVIT NOS, dixit: cū seruus & supplex ad presentē loquitur, TV ES PATRONVS, inquit.

ILLE TIBI MORIENS NOS COMMENDAVIT SENEX. Seruus magnū veritatis indicium addidit, dicendo moriens. nemo enim moriens nō vera loquitur, & vigentia. vnde in iure vltima iudicia certiora sunt. Sic & alibi, Hanc mihi in manū dat: mors cōtinuo ipsam occupat. SI TV DESERIS, PERIIMVS. Proprie, quasi patrono. nā Socius deficit, Parens prodit, Patronus deserit. Sic Sallustius, Post defectionem sociorum & Latij. Et, Vnius ob iram Prodimur. Et, Prodidisti & te, & illam miserā, & gnatum: quod quidem in te fuit. Plautus, Quilibertos habet, eos deserunt. Hinc & milites, qui defensores patriae deberet esse, desertores esse dicuntur. Hae autē omnia magnam vim habent, si per singulas partes orationis considerentur, ad commouendum precibus Hegionem. Et, tu es patronus, ab honesto: Tu es parens, a iusto.

Si tu deseris, perijmus. Et huic rei maxime respōdet oratoriē, quā illum maxime comouit. Vt, En ego vincta situ. Et, Pulsus ego? Alij πρὸς τὸ perijmus, τὸ ἐν φημισμῷ respōsum putāt.

SATIS PIE POSSE. Deest, facere. Neque me satis pie posse arbitror. Honestā locutio, qua significat quicquid fecerit, pro pietatis debito illis merito parum esse. Sēsus autem hic est, Neque faciam quod nefas est, vt vos deferam: nec hoc ipsum quod facio, satis pium est, pro tanta necessitudine. Et bene addidit, satis. Vt, Et sapiens, non tamen satis. SALVERE HEGIONEM PLVRIMVM IUBE.

Ideo prouidit Demea, nō prouisus est, quia oportuit illū audire quā loqueretur Hegio: & ex illius iam verbis in indignationē moueri. Iubeo autem, volo significat: ab eo quod sequitur, id quod praecedit. Nō iubemus enim, nisi quod voluerimus. & est Homericum. MAIOR FILIVS TVVS AESCHINVS.

Artificiosa postulatio: in qua, ne statim Demea diceret, nihil ad se hanc querelam pertinere, quippe qui Ctesiphonem curare debeat, inferitur causa cur non dissimulet pater, quia filius: quia maior est: quia Aeschinus, siquid est in ipso nomine charitatis: quia fratris adoptiuus: quia bonus, & liberalis: & contra haec, quibus laudatus est, fecit. NEQVE BONI. Quasi id quod est, velit quod esse debet. NEQVE

LIBERALIS functus est officiū viri. Quarendum inter bonū & liberale quid intersit. An bonus est, qui non nocet? Liberalis, qui etiam prodest? An bonus, qui non peccat in facto? liberalis, qui nec in verbo quidem? AEQVALEM. ὁμῆλικα. QVIDNI? Plus est QVIDNI, quā NOVERAM. nam quasi corripit dubitantem, dicendo, quidni: vt subaudiatur, nouerim. FILIAM EIVS VIRGINEM VITAS CREDIDIT ante proponendas. HEM. Interiectio est irati vehementer: quippe qui aliud vitium audiebat, praeter crimina quae sciebat. QVODEST GRAVISSIMVM. Quia illud graue. ANQVIC

QVAM EST ETIAM AMPLIUS? Amplius, quantitatis est. nam ideo, Nondum etiam audis quod est grauius. AMPLIUS. Id est maius. PERSVASIT NOX, AMOR, VINVM, ADOLESCENTIA. Plautus in Bacchidibus, Quia istoc illecebrosius fieri nihil potest. nox, mulier, vinum homini adolescentulo. Et haec omnia ab impulsione parte dicuntur, non à ratiocinationis. Ideo & persuasit dixit. nam instas persuasio, impulsio dicitur: vt ipse, Dum in dubio est animus, paulo momento huc atque illic impellitur.

HVMANVM EST. Nihil tandem ex ea sumptū consuetudine est, quod non humanū. & hoc dicere solemus vbi peccatū quidem non negamus, sed tolerabile esse dicimus. Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia. Haec inferuntur ἀσυνδρίτως, vt multa videantur. Vinum. Plus dixit, quā si vinolentiam diceret. vt, Tu nihil nisi sapientia es, ille somnium. Proximum huic, & simile est in Hecyra. Cum virgine vnā adolescens cubuerit, Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit. non verisimile dicis, neque verum arbitror. Virgilius, Bacchus & ad culpam causas dedit. VBI SCIT FACTVM. Id est, intelligit & sentit: quia supra futuræ * peccauerit: & quia qui impulsione peccat, non peccat ratione. Hic locus illi res occurrit. Cur ergo tacuisti? ORANS, OBSECRANS. Orare, est placidos petere: Obsecrare iratos rogare. Vnde plus facit obsecrans, quā orans: plus verò orans, quā rogans. Cicero, Orare & rogare. VENIT IPSVS VLTRO LACRYMANS. Mire, & ad matrē venit vltro lacrymans: ne quod leniter, aut mollius mulier tulisset, propē pactionē inisse videretur. IGNOTVM EST, TACITVM EST, CREDITVM EST. ἀσυνδρίτως per συντομίαν, vt solet, hic loquitur: vt, Imus, venimus, videmus. Ignotum est autem, quod vltro venerat, & lacrymans: tacitum est, quod orabat, & obsecrabat: creditum est, quod fidem dabat & iurabat. Et honestius impersonaliter, quā ignouimus, ne ex viliori vsu, inhonesta patientia virginis ad conceptum libido peruenerit. & praeterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitauit virginem: sed quid si ex alio cōcepit postea, quā nunc grauida facta est? Iccirco & a vitio virginis tempus ostendit: vt cum facto ratio conueniret. ILLE BONVS VIR.

Patronus
Parens

Vltima iudicia
Deditio
Proditio
Deserit
Desertores
milites

Iubeo

Bonus
Liberalis
Quidni

Hem

Amplius

Persuasio
Impulsio

Orare
Obsecrare
Rogare

Honesta locutio
per impersonale

ACT. III. SCEN. I III.

ἔγω γὰρ indignātis in loco addita est verbis ardentibus. ILLE BONVS VIR, NOBIS PSAL-
 TRIAM, SI DIS PLACET, PARAVIT. Cōclusio accusatiōis. & Bonus vir, ἔγω γὰρ quidē est, sed ab
 eo posita, qui indignetur virū bonū esse debuisse qui nō sit: vt suprà, Neq; boni, neque liberalis est fun-
 ctus officiū viri. Et simul considera quo nomine AEschinū vocet, virū appellās scilicet, qui vult eius cer-
 ta esse promissā, & qui illum iam pridem videri maritū velit. NOBIS autē, ex abundanti τῷ ἰδιωτισμῷ
 ad indignationē relatum est. Si dis placet. Bene interpositū ad inuidiā, Si dis placet, scilicet per quos
 iuratum est. Psaltriā nobis, τῷ ἰδιωτισμῷ. sic enim dicimus, & est cōsuetudinis peruulgata. IL-
 LAM DESERAT. Id est, cui ecōtrario dū viuat obstructus est. Et deserat, virginē scilicet. PRO CER-
 TON' TV ISTAEC DICIS: Hoc ideo nō dicit quia fidē non habeat narrāti: sed quia mira sunt scelera. In medio
 MATER VIRGINIS IN MEDIO EST. Terribiliter satis, in medio est: quasi retineri nō possit, nec
 cohiberi quin rem probet. Et prāterea, cū argumentorū genera duo sint, ἐν τυχῶν καὶ ἀτέχνῳ: sicut in
 rebus manifestis ἀτέχνῳ vitur. Hoc ergo, sublati supercilij dicendum est, in medio est. nam lentius
 erat, si diceret, prāsto est. IPSA VIRGO. Scilicet quā in AEschinum reum & testis, & crimen est. Et
 ideo addit, RES IPSA. Id est, pondus vteri, exactis ad pariendum mensibus. PRAETEREA, VT
 CAPTVS EST SERVVLORVM, NON MALVS. Ad hāc, intelligamus aliter dici non inertem Socra- Caput ser-
 tem, aliter non inertem seruū: aliter nō malū seruū esse. Prā- uorum
 terea, vt captus. An, quantum capit animus seruilis, tantum nō malū seruū esse. An, vt captus
 est seruulorum, quemadmodum saepe aucupium in seruis habendis bonum euenit: vt in capto auim,
 vel piscium, vel ferarum plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia seruū euenire bonum, non
 ratio est, aut natura, sed casus est: vtpote in re rarissima, vt sit, vt captus est seruorum, id est euentus est
 in seruis. Vt captus est seruulorum. Id est vt se habet conditio seruorū. Afranius in Simulāte, Is vt
 seruorum captus est, facillime domo atque nostra familia prouēditur. Ergo CAPTVS sortem intelligo. Non inu-
 laudat: sed ne improbe facere videatur, parcius id facit. non enim dixit, bonus & solers: sed, quod in ser-
 uo sufficit, non malus, neque iners. Et proferendi Getae hāc maxime causa est: ne quod permittit vi-
 deatur in seruo pauperis, atrocius fiat. & simul vt hāc προβλεψέμεν non cōtristet Getam: quem prius
 laudat dicturus, Hunc abduc, vinci, quāre rem. AIIT ILLAS SOLVS OMNEM FAMILIAM
 SVSTENTAT. Duas hic res docet: & vnde hae viuunt: quod testimonium pudicitiae est: & grauem tes-
 tem posse esse Getam. Solus. Incerta distinctio est, solus. sed melius, solus omnem familiam sustē-
 tat. Hoc verbo, tenuis victus ostenditur, quod bene frugi esse monstratur in foeminis. HUNC AB-
 DUC VINCI. QVAERE REM. Nō multum permittit, vtpote de alieno seruo. ideo Getā plus de se lar-
 gietur. ipse tamen δουλεύει τρία posuit, vt multa videretur dicere. Hunc abduc, vt, Tu Volu- Abduce
 se armati Volschorum edice manipulis. Nam postea, e litera, huiusmodi verbis aucta est. Hunc ab-
 ducere: vinci. Bono ordine. & abducere: ab hoc illuc vbi nemo possit intercedere. & vinci: ne solutus, vt sciat
 si verum seruus accuset. Quāre rem. Latenter prāter vincula, etiam tormenta significauit: nam hoc, Quāre rem
 se de se plus & apertius, quā Hegio, largitur. Extorque. Multum dixit, non torque, sed extorque. Torquere
 Torquemus enim hominem: Extorqueamus veritatem. PVDET. Auerfus hoc dicit, & perturbatus Differre do-
 Demea. Maioris erit ponderis PVDET dictum, si ME nec addas nec subaudias. DIFFERRE DO-
 LORIBVS. Diuellor, discrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelae conuenit parturienti, & cui vi-
 scera distenduntur: & ei quae in expertum dolorem nunc primum sentiat. INVOLVINA, FER-
 OPEM. Bona procuratio poetae: vt & vox parturientis, pro testimonio succedat ad inflammandū Des-
 meam. Et nota puellarū, quae in comedijs honestae sunt, & ex amore dicuntur: aut nullam in scena esse,
 aut rarissimam vocem. Fer opem. Partui. SERVA ME OBSECO. Parturientem. Duas enim res
 poscit hāc precatio: & nascētis & parturiētis salutem. NUMNAM ILLA QVAESO PARTVRIT
 Illa scilicet de qua sermo est. quid enim opus fuerat nomine? ILLAEC FIDEM NUMC VESTRAM
 IMPLORAT. Hāc oratoria πλάσις est. non enim vere rogat: sed videtur hoc facere. Et implorare, est
 in malis positos cū ploratu aliquem rogare. QVOD VOS IVS COGIT, ID VOLVNTATE IMPE-
 TRET. Artificiose: ne totum simpliciter agendo, diffidere causae videatur. Ius igitur, legum intelligitur. Ius
 DEOS QVAESO, VT VOBIS DECET. Hoc est non voluntate aduersarium fore. Vt vobis de-
 cet. παραίνετικὸς dixit, non vt puellae vtile est, sed, vt vobis decet. Vobis decet. Grāce dixit, ὡς
 πρέπει. & deest, facere. SINALITER ANIMVS VESTER EST. Officium amici exequitur in
 reddenda causa, cur aduersarius futurus sit. EGO DEMEASVMMA VI DEFENDAM HANC.
 Non dixit id quod est, vos vlciscar: sed, hāc defendam. ATQVE ILLVM MORTVVM. Idonea cau-
 sa est, aduersus viuos querimoniam faciendo pro mortuo scilicet. qua in re, & de officio suo locu-
 tus est, & exaggerauit culpam in AEschinum, qui videbatur in vno & eodem facinore viuos mortuōs
 que lasisse. COGNATVS MIHI ERAT. Causa exposita, iam agit Hegio de persona sua, vtrum re-
 cte faciat: vt quam personam inducit * ostendat habiturus. Cum amicitiarum duo genera sint, vnū
 necessarium, id est propinquitās sanguinis: alterum voluntarium, quo nobis etiam alienissimi coniungū-
 tur: Mitronem dicit ac Demeam, & viuos, & voluntarios tantū sibi amicos esse: Simulū verò, & mor-
 tuum, & non solū voluntate, sed necessitate amicum fuisse coniunctum. In qua re & illi non deerit,
 & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, vultu adiuvat: quia non à cōiunctione inceptiua sume

psit exordium. Cognatus mihi erat. Officia multa contra officium vnum Demeæ amicitia ac Mitionis. *PAUPER TATEM VNA PERTVLIMVS GRAVEM.* ἐπ' ἀναποδὲ est. quia magis coniungit malorum consortiū, quā bonorum. *NITAR, FACIAM, EXPERIAR.* Sic dicit: ne dicat *VINDICABO*: quod vult magis significatum esse, quā dictum. Et ne ei diceretur, nihil poteris: quod ad incipiendum sufficit, dixit, *Experiar.* *ANIMAM RELINQVAM POTIVS,* Modesta comminatio: prius quid sibi possit euenire dixit, quā quid passurus sit *AEschinus.* *FRATREM CONVENIAM* *HEGIO.* Vultuose pronūtiandum, hoc quod addidit, *Hegio.* quasi dicat, In manu fratris est constitutū, non mea. *QVID MIHI RESPONDES?* Respondere proprie dicitur cum lis intenditur. Respondere enim, est priorem alloqui, quasi respondere verba fundere: vt, Funditque has ore querelas. *RESPONDERE.* Posteriore loco dicere. *SED DEMEÆ HOC TV FACITO.* ἐπιτελεῖς πύσιν supra habitæ comminationis. *QVAM VOS FACILLIME AGITIS.* Vt & supra, facilem victū paret. Et vide quā oratorie laudes sumpserit argumenta suadendi. *AEQVO ANIMO AEQVA NOSCERE OPORTET.* Bene dixit, æquo animo: quia potentiori & fortiori contra naturam est æquitas. *REDITO.* Prosequatur eum, quemadmodū apparet ex verbis. *DECET TE FACERE.* Sollicita obsequela *Hegionis*, vltima in loquendo, ostendit impotentiorē personam cōtra *AEschinum*, quo magis gaudiū creascit comedia: quando tali ac tanto, pauperior puella, sed tamen cupita, iungetur. *NON ME INDICENTE.* Quia dixerat, Ipse sentiet posterius. Et nimis dura cōpositio est: sed apta irascenti. *VTI NAM HOC SIT MODO DEFUNCTVM.* Vtinam, desperadi vim habet. Hoc, id est negotium, id est raptus virginis. Defunctum, finitum, id est vt non peiora committat. Defunctum. Finitum, id est ne vltius peccet *AEschinus.* *NIMIA ILLA EC LICENTIA.* Quam illi dat *Mitio.* *PROFECTO EVADET.* Per ardua & prærupta veniet. *HAEC EVOMAM.* Non effundam, sed euomam: vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me releuabo, cum langor ille egestus sit, nā euomam, hoc trāslatione significat.

ACTVS TERTII SCENA V.

HEGIO:

B *NON* animo fac sis *Sostrata*, & istam, quod potes, Fac consolere. ego *Mitionem*, si apud forum est, Conueniam, atque vt res gesta est, narrabo ordine. Si est facturus, vt sit officium suum, Faciat. sin aliter de hac re est eius sententia, Respondeat mihi, vt quid agam quamprimum sciam.

B *NON ANIMO FAC SIS SOSTRATA.* Hi sex versus, in quibusdam non feruntur. In hac scena videtur iam locutæ *Sostratæ* *Hegio* respondere. Potest tamen & ipse incipere, tanquam qui & rem nouerit, & moerore eius moueatur. *Bono animo fac sis Sostrata.* Meminisse debemus, quod dixit, Duc me intro ad *Sostratam*. & quia hoc *INTRO*, in proskenio est * non post scenam. nam aliud significat, Eamus intro, vbi dicitur, Intus despondebitur, intus transigetur si quid est quod restet, illud enim interius agitur extra omne proskenium. *Fac sis Sostrata.* Sis, honorifice additur verbo: ne quod imperatiuo modo pronūtiatur, superbū sit. Deductū est autem à senatuscōsulti formula: vbi enim aliquid senatus consulibus iniungit, addit, si eis videatur. *ET ISTAM QVOD POTES.* Quia vox ipsa tristis, & circa tristem filiam, *QVOD POTES* dixit. *FAC CONSOLERE.* Duas res dixit, quas & ordine locutus est, Et tu bonum habe animum, inquit: & filiam fac habere. *EGO MITIONEM.* Quia *Demeam* iam vidit. *SI EST FACTVRVS OFFICIVM.* Hoc dicendo, promittit eū esse facturum. nam facile est vnumquēque suo officio fungi. *VT QVID AGAM, QVAMPRIMUM SCIAM.* Mature, neque comminatur, neque segnem ostendit se fore.

ACTVS QVARTI SCENA I.

CTESIPHO. SYRVS.

- C. IN' patrē hinc abisse rus? s. iam dudum: C. dic sodes. s. apud villā est.
- A Nunc eum maxume operis aliquid facere credo: C. vtinā quidem,
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo prorsus ē lecto nequeat surgere.
- s. Itā fiat, & istoc si quid potis est rectius. C. itā nam hunc diem
Misere nimis cupio, vt coepi, perpetuum in lātitiā degere.
Et illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia
Prope est quod si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quā huc reuertī posset iterum.
Nunc vbi me illic non videbīt, iam huc recurret sat scio.
Rogabit me, vbi fuerim, quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? s. nihilne in mente est? C. nunquam quidquam? s. tantō nequior.
- s. Hisce opera vt data sit. C. quā non data sit? non potest fieri. s. potest.
- C. Interdiu sed si hic pernocto, causā quid dicam Syre?
- s. Vah, quā vellem etiā noctu amicis operam mos esset dari!
Quin tu otiosus es ego illius sensum pulchre calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quā ouem reddo. C. quo modo?
- s. Laudarier te audit libenter facio te apud illum deum.
Virtutes narro. C. meas? s. tuas hominī ilico lacrumā cadunt
- Quasi puero, gaudio hem tibi, autē. C. quid nā est? s. LVPVS IN FA BVLA.
- C. Pater est? s. ipse est. C. Syre quid agimus? s. fuge modo intrō, ego videro.
- C. Siquid rogabit, nusquam tu me audistine? s. potin' vt desinas?

A IN' PATREM HINC ABISSE RVVS? Hic ostenditur timiditas boni adolescentuli, & verti
* se ad peccandum ex delicti consciētia, & reuerentia parentis apparet. Item mos verorū
patrū circa filios, Syro Demeam describente. Ain' patrē hinc abisse rus? Compendio ostē-
ditur quid sit iam locuturus Syrus. NVNC AVTEM MAXIME ALIQVID OPERIS FACERE
CREDO. Vide quasi in *Alapa* verborum Syri esse, de opere loqui, sic enim dicit & Demea: sed illud, fal-
sū hoc, serio. VTINAM QVIDEM. Apud villam sit, subaudiendum: & distinguendum antē, quā
inferatur quod sequitur. Quod cum salute eius fiat. Hoc non est odisse patrem: sed rātum timere ex
proprio delicto. seruatur enim in eo & amor filij, & amoris effectus. VT TRIDVO HOC PERPE-
TVO. Quantum sufficiat amatori, etenim non opus erat perpetuo dicere, si triduum dixisset. ET
ISTHOC SI QVID POTIS EST RECTIVS. Deest, addi. nam si mortem significaret, non conueniret
adolescentem ita dicere. videtur enim plus temporis optasse languori. NAM HVNC DIEM MISE-
RE NIMIS CVPIO. Moriatur scilicet. & ad hoc aduersus seruum debet dicere: ne indecorum adoles-
centis personā sit hac ita dixisse: quanuis eiusmodi adolescentes inducant comici, vt Neuius in Triba-
felo, Deos quāso vt adimant & patrem & matrem meos. Misere nimis cupio. Nimis abundat, mo-
re comicorum, qui hoc dicto asseuerationem inculcabāt. CVPIO, VT COEPI, PERPETVVM IN
LAETITIA DEGERE. Qui & suprā dixit, Ita quāso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sumā
mus diem. ET ILLVD RVS NVLLA ALIA CAUSA TAM MALE ODI. Mire ostendit omnia
ex delictis in prauum verti: adeo vt miseram putet adolescens suburbanam villam: qua re ceteri de-
stantur. Illud ergo tanquam cum detestatione dixit: & MALE & NIMISVT MISERE. nam nimium,
& malū, miserūque est secundum illam sententiam, Ne quid nimis. QVOD SI ABESSET LON-
GIVS. Amori magis, quā rei, consulit adolescens. IAM HVCRECVRET. Mire de sene, recur-
ret dixit: vt eius instantiam demonstraret. NIHILNE IN MENTE EST? Sic hoc accipiendum est,

vt adolescenti libero malitiam putemus, non sapientiam deesse, adeò in hac re, magister est seruus. TANTO NEQVIOR. Sic hoc dictum est, vt è contrario dicimus, tanto melior. NVNQVAM QVIQVAM. *παρέλκοι*, pro nūquā, id est non. CLIENS, AMICVS, HOSPES NEMO EST VOBIS? Vide magistrū ad nequitiam, vt simplici adolescenti mentiendi viam demonstrat, & honestum tenter afferre argumentum ad mendacium, propter cliētem, amicū, aut hospitem in vrbe cessare visum. quod tamen nec sic intelligit rudis ac rusticus adolescens. Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? Mire sic interrogauit, vt qui agrestes inhumanosque reprehendat, & infociabiles alijs, propter asperitatem rusticis ci sentis. HISCE OPERA VT DATA SIT. A superiore subauditur, veniat in mentem, id est cogita dari potuisse: & datam dicito. Quā non data sit? Hic de facto quæstio est, in qua quidam disputāt quādam tunc possibilia intelligi, quando facta sint. cū autem non fiunt: non modo nō fieri, sed ne possibilia quidem esse dicēda. qui locus *πῶς ἂν ὑπάρχοι* dicitur. POTES. Iterum subauditur, fieri vt data sit: vel vt credatur data. INTERDIU. Bene: quia amatori maxime nocte opus est. VAH, QVAM VELLEM ETIAM NOCTV. Hoc vtriusque personę conuenit. sed melius à Syro, & facietius dicitur. & quidam totum Ctesiphoni assignant abususque Interdiu. Et quā vellem, proprie dicimus in his quę non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inueniret, in vota cōuersus est. vnde vi detur magis hæc verba Ctesiphonis esse. CALLEO. Callide scio. CVM FERUIT MAXIME. Ter tia coniugatione dixit, vnde feruere dicitur correpta media syllaba. QVOMODO. Miratur, quia ti met eū quē iste cōtēnit. LAUDARI TE AVDIT LIBENTER. Quod à Demea dicitur, in om nes parentes dici puta. nam nemo tam asper est pater, vt non statim mitescat laudato filio. VIRTU TES NARRO. Non dicit elegantem indolem, sed virtutes. virtutes autem sunt perfecti sapientis vel diui alicuius. Et bene cum stupore responder MEA s' ostendens quod nullæ essent. Meas? Tuas. Cū gestu pronuntiare debemus, vt intelligatur irrisio. Quasi puero, gaudio. Deest, præ: vt sit, præ gau dio. LUPVS IN FABVLA. Silentij indictio est in hoc prouerbio: atque eiusmodi silentio vel in ipso verbo, vt ipsa fabula conticescat. Quia lupum vidisse homines dicimus, qui repente obmutuerint: quod feris euenit, quas prior viderit lupus: vt cum cogitatione in qua fuerint, etiam voce & verbis careant. Sic Theocritus, *ὃν φθέρει, λύκοι ἔδαις*. Et Virgilius, Vox quoque Mœrin iam fugit ipsa, lupi Mœrin videre priores. Alij putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludificantū terrore lupi paulatim Ca bula alimoniz Remi & Romuli, dum in theatro ageretur. FUGE MODO INTRO. Nō dixit I, vel abi, vel vade: sed fuge, tanta celeritate opus est. SI QVID ROGABIT, NVSQVAM TV ME. Ma gna virtute Terentius rudem, simplicem, timidūque inducit Ctesiphonem ab initio: vt is sit qui mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interuentu patris, ob imprudentiam ac rusticitatem suam. NVSQVAM TV ME. Familiaris *ἐκλεψίς* & apta properanti. quare, hæc omnia, pressa voce cum ce leritate pronuntianda sunt.

ACTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRVS.

- D. N E EGO homo sum infelix? primū fratrem nusquā inuenio gentiū.
Prætereā autem dum illum quæro, à villa mercenariū
Vidi: is filium negat esse ruri, nec quid agam scio.
- S. Syre? s. quid ais? C. mēne quærit?
- S. Verū. C. perij. s. quin tu animo bono es.
- D. Quid hoc (malum) infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia.
Primus porro obnuntio: agrē solus, si quid sit, fero.
- S. Rideo hunc: primum ait se scire, is solus nescit omnia.
- D. Nunc redeo, si forte frater redierit viso. C. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiam taces,
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me in cellam aliquam cum illa concludam, id tutissimum est.
- S. Age, tamen ego nunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.

- s. Non hercle hic quidem durare quisquam si sic sit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria?
- D. Quid ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? est frater domi?
- s. Quid (malum) bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi est?
- s. Rogitas? Ctesipho me pugnīs miserum, & istam psaltriam
Vsq̃ue occidit. D. hem, quid narras? s. hem, vide vt discidit labrum.
- D. Quamobrem? s. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum
Rus hinc modo produxe aiebas? s. factum, verum venit post insaniens.
Nihil pepercit non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestauī meis?
- D. Laudo Ctesipho patrissas abi, virum te iudico.
- s. Laudas? nã ille continebit posthac, si sapiet, manus.
- D. Fortiter. s. perquam quia miseram mulierem & me seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
- D. Non potuit melius idem sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed estne frater intus? s. non est. D. vbi illum quæram, cogito.
- s. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem, quid ais?
- s. Itã. D. diminuetur tibi quidem iam cerebrum. s. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo locum.
- s. Nostin? porticum apud macellum hanc deorsum? D. quidni nouerim?
- s. Præterito hac recta platea sursum vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vrsus est hac te præcipitato postea
Est ad hanc manum sacellum ibi angiportum propter est.
- D. Quo nam? s. illic vbi etiam caprificus magna est, nostin? D. noui. s. hac pergit.
- D. Id quidem angiportum non est peruium. s. verum hercle, vah,
Censen? hominem me esse? errauī in porticum rursus redi.
Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin? Craſini huius ditis ædes? D. scio. s. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram, prius, quàm ad portam venias apud ipsum lacum
Est Pistrilla, & ex aduersum est fabrica ibi est. D. quid ibi facit?
- s. Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè benè sed cesso ad eum pergere?
- s. I sanè, ego te exercebo hodie, vt dignus es silicernium.
A Eschinus odiose cessat prandium corrumpitur.
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi.
Nam iam adibo, atque vnum quidquid, quod quidem erit bellissimum
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

AE EGO INFELIX HOMO SUM. In hoc actu exemplum est, neminem facilius, quàm opti-
mū quēque falli atque deludi: vt Virgilius ait. Et nã, valde significat. vt, Nã illi vehemēter er-
rant, Cicero in Catilinam. Nã ego sum homo infelix. Vide initium cōueniens perpetuo mœ-
rori Demæ: per totam fabulam, aut disperij dicit, aut defessus sum, aut aliquid tale semper, quod que-
ratur: ita tamen, vt cum augmento sit miseria, quotienscunque processerit. nam plus est quod nunc di-
xit, Nã ego infelix homo sum: quàm disperij. NVS QVAM INVENIO GENTIVM. Abundat gen-
cium

tium. A VILLA MERCENARIUM VIDI. Sapientissime Terentius, etsi proxima villa est, neces-
 sario senem ad reliquos actus fabulæ noluit ab vrbe discedere, personæ senilis memor. nā & arduū fue-
 rat, dum redit, & cruciabile, ne fatigatio eius in tragœdiā transiret. Recte igitur inuenit à mercenario
 illi in vrbe narratū, ruri non esse Ctesiphonem, aut vbi persona est adolescentis, & proficiscitur ad vil-
 lam: & continuo redit. vt in Eunucho Phædria. Et, à villa: vtrum à, pro de, positum est, vt sit, de villa: an
 deest venisse, vt sit, à villa vidi venisse mercenarium? NEC QUID AGAM SCIO. Vtrum fratrem
 an filium magis quæram, nam senex querulus, tria dicit esse incommoda sibi: quod fratrem non inue-
 niat: quod Ctesipho ruri non sit: quod vtrum in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipse nesciat. VE-
 rum. Modo verum, nomen non est, sed aduerbium confirmatis, id est vere. PER II. Hæc Ctesipho
 nis perturbatio huc tendit poetæ arte, vt deprehendatur cū amica filius, repente ingresso sene. QVIN-
 TV ANIMO BONO ES? Nunc quin, pro quoniam positum est. QUID HOC, MALVM, INFELI-
 CITATIS? Abundat malum. Quid hoc, malum, infelicitatis? Deest, deos testor. Quid hoc, ma-
 lum, infelicitatis? Hic autem MALVM, pro interiectione positum: & est dictum, quasi, ò malum. & est
 dictū anxij hominis & perturbati nimis. NISI ME CREDO. Pro, nisi quia iam superest, vt me cre-
 dam, hic enim sensus est in huiusmodi locutione, Nisi me credo huic esse natum rei. Nisi me credo
 huic esse natū rei. Noua locutio, pro, nisi quia credo. Et, huic rei, potest subtrahi, incolumi sensu: vt, ni-
 si me credo natum esse ferendis miseris. Ergo, huic rei, subdistinguedū: & sic inferendū, ferendis mise-
 ris. Ergo, huic rei, pro, ad hanc rem. PRIMVS sentio mala nostra, primus rescisco omnia. ἐπ' ἀναφορὰ.
 Primus sentio mala. Ridiculus error Demeæ. Et primus, ad ordinem: SOLVS, ad numerū dicitur.
 PRIMVS PORRO OBNUNTIO. Qui malam rem nuntiat, obnuntiat: qui bonam, annuntiat. nam
 proprie obnuntiare dicuntur Augures, qui aliquid mali ominis læuūque viderint. Ergo, obnūtio ma-
 lum imminens, quasi omen nuntio. inde enim ἐτυμολογία huiusce verbi est. AEGRE SOLVS, SI
 QUID EST, FER O. Praue scilicet. IS SOLVS NESCIT OMNIA. Et bene solus, utpote de multis:
 quia cū sciat Mitio, Syrus, AEschinus, Ctesipho, populus, hic solus fallitur. SI FORTE FRATER
 REDIERIT, VISO. Pro, si redijt. HVC PRORSVS SE IRRVAT. Neutrum verbum quasi actiū,
 se irruat posuit. Vide ne ille huc. Iam metuitur quod futurum est. Et quum neutrum sit irruat, noue
 intulit se. Præterea sic dixit irruat, tanquam de eo qui pugnaturus sit. vt in Eunucho, Quam mox irru-
 mus? Aut tanquam de sue. vt Horatius, Hac lutulenta ruit sus. Et Virgilius, Ipse ruit, dentesque Sabe-
 licus exacuit sus. ETIAM TACES. Antique, pro tace. Sic in Andria, Etiam tu hoc respōdes, pro re-
 id est ergo corpeptionis significatio. HODIE EGO ISTVC COMMITTAM TIBI. Quod ago,
 id est ergo corpeptionis significatio. NAM ME IN CAELLAM ALIQVAM CVM ILLA CONCLVDAM.
 Id egit stulte adolescens, vt ibi deprehendatur vbi conclusus est. sed sic ipse egit, vt possit subterfuge-
 re non deprehensus, conspectum patris. In cællam aliquam cum illa. Legitur figuratiue: vt dicimus
 in loco, pro in loco. In cællam concludam, nō in cælla ait. Et mire, vt reclusum totūque locum sub-
 ret, cællam scilicet, quam ob ea quæ in ipsa cælatur, clausam esse conueniat. nam & cælla, & cællariū,
 à reponēdis cælandisque rebus esculentis & poculētis dicitur. AGE, TAMEN EGO HVNC AMO-
 VERO. Mire amouebo, dixit, non, deterrebo. nam proprie, amouetur saxū de loco. in quo verbo, signifi-
 cat imminere sibi magnum laborem in hoc opere. Et vide ἀνέστη: Suprà, vt pecudem abigam hunc
 rus, dixit: modo, vt saxum amouebo, inquit. NON HERCLE HIC QVIDEM DVRRARE QVIS-
 QVAM, S I SIC FIT, POTES. Nimis moraliter expressa verba sunt serui verberatum se indicantis.
 quis non ex verbis, seruum verberatum intelligat? & seruum recens verberatum? & seruum fugam
 comminanti? Mire autem, non ego, sed quisquam dixit. nec permanere: sed durare. nam hoc verbū,
 perferendis malis conuenit. vt Virgilius, Durate, & vosmet rebus seruate secundis. Hæc autem omnia
 sic dixit, quasi non videat Demeam. QVOT SVNT MIHI DOMINI. Et hic apparet nō à legitimo
 domino verberatum esse. QVAE HÆC EST MISERIA? Deest, quam patior. & quasi complora-
 tio quædam est flebilis post querelas. QVID ILLE GANNIT? Gannitus est proprie veluti plora-
 tus vapulantium. QVOD, MALVM. Et hic malum, pro interiectione abundat. CTESIPHONE
 PUGNIS MISERVVM, ET ISTAMP SALTURIAM VSQVE OCCIDIT. Mire interiecit miserum: &
 necessario, vsque addidit: vt ostenderet OCCIDIT nimis cædis verbum, non occisionis intelligi oport-
 tere. Vsque occidit: aut, vsque pro valde est, occidit pro vehementer cecidit. Nam oc-
 cidere, & peroccidere, ad cædem referebantur apud veteres. Vsque occidit. ἰδιωτικῶς. non enim occi-
 sus loquitur. HEM, VIDE VT DISCIDIT LABRVM. Non ostendit, sed videtur ostēdere seni pa-
 rum iam videnti, & intra os. Hem vide vt discidit labrū. Asper, mediam longam à cædendo accipit:
 ego mediam breuem à scindendo. NON TVEVM RVS PRODVXE AIEBAS? Mire Terentius
 eosippos qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit, vt eo delectabilius spectatoribus procedāt doli. nā
 que gratia est aut delectatio non stultissimum falli. Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas? Mes-
 moriter senex, non solum quid dixerit Syrus pauloante, sed quibus verbis dixerit, refert. nam sic dixit.
 rat, Quem egomet produxi. VERVM VENIT POST INSANIENS. Suprà, Produxi iratum admo-
 di. nunc ἀνέστη nō iratū prædicat, sed insanum. NIHIL PEPERCIT. Vt suprà, Nihil reticuit.
 sic dicimus in his quæ præter expectationem gesta sunt. VERBERARE HOMINEM SENEM. Mi-
 serum fit de ætate id, quod de conditione non poterat. QVEM EGO MODO PVERVM TANTIL-
 LVM, IN MANIBVS GESTA VIMEIS? Addidit ætati inuidiam & meritū recens. hoc est enim quod

Villa

Verum

Quia

Malum

Nisi me cre-

do.

Huic rei

Primus

Solutio

Obnuntio

Annuntio

Si redierit

Iruat se

Tace pro ta

ce

Concludam

in cællam

Cælla

Cællarium

Amouere

Durare

Gannitus

Malum

Occido

Vsque

Peroccido

Pauo

dicit, modo. Et tantillum, *Ἀκτινὸν* est. videtur enim manu fingere, quàm parvulū. *LAUDO CTE* *Tantillum*
SIPHON PATRISSAS. Facile inductus est senex varietate fraudis & doli. nam Syrus & suprà, vt lau- *Patris*
 dans, non vt vituperans Ctesiphonem; & nunc, vt accusans, idem perficit, atque persuadet. *Patris*
fas. ἄνευ nam vt suprà dixerat, Spero est similis maiorum suorum: hic confirmat quod sperare se di- *Virum*
 xerat. *ET VIRVM TE IUDICO* inquit, non, adolescentulum. hoc enim, ad aetatem & probitatē, dico,
 non ad sexum refertur. *Patris*. Attende, quàm bene inuentum sit inanem se dicere. nonne vide- *Abi*
 tur ibi stultissimus, cum huiusmodi laude non modo se non laudare velle, quod odiosum est: sed etiam *Abi*
 filium apud intelligentes vituperare videatur? siquidem non solum hic stultus: sed etiam ille, quia pa- *Abi*
 trissas inquit. *Patris*. Tam securus est, vt se laudet. Et *ABI* addidit: quasi dicat, Non est quod iam *Abi*
 demorer, perfectus es. *Laudo Ctesiphonem*. Hic totus versus mire dolosum ostendit senem. *Nā ille*
 continebit posthac, si sapiet, manus. *Comminatio est subtilis: & parciore, velut serui.* *PERQVAM* *Perquam*
Nimis, ἄνευ. *ET ME SERVVLVM*. Oratorie, non seruum, sed seruulum: cum sit senex. *NON SERVVLVM* *NON*
AVDEBAM. Non poteram. *HVI, PERFORTITER*. Hoc, gestu serui, & nimis leuiori persona *Audere*
 congrue, dictum est. *NON POTVIT MELIVS*. Id est, *Laudo te Ctesiphonem: & deest, fieri.* *IDEM*
QVOD EGO. Id est *patris*, virum te iudico. *SED EST NE FRATER INTVS: Deest, responde:*
vt sit, responde. *VERVM HODIE NVNQVAM MONSTRABO*. Volens senē audius quærere, quod *Hodie*
 hic ardor semper paratissimus credentes etiam fallit, ei fingit se nolle dicere. *Hodie autem, aut abundat: quia*
vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti, aut, nunquam hodie, pro, nullo tempore huius diei. *quia*
nunquam: per se generale est. *DIMINVETVR TIBI QVIDEM IAM CEREBRVN*. *Cominatio, dic*
nis verba ipsa indicant: vt appareat senem baculum sustulisse. *AT NOMEN NESCIOT IL*
LIVS HOMINIS: SED LOCVM NOVI VBI SIT. Recte, quia si hominem diceret, non erat errādum *Ergo*
 agnita persona hominis, & vbi habiter cognito: si notus esset, nulla causa quærendi superesset. *DIC*
ERGO LOCVM. Dic ergo, quasi inuitum coegerit. *ERGO*, semper addimus vt horremur tarde quid fa- *Ergo*
 ciētes, vt *Virgilius*, *Ergo age, chare pater, ceruici imponere nostrā.* *NOSTIN? PORTICVM APVD*
MACELLVM: Conuenit rustico & parciissimo seni macellum in vrbe nescire. & ideo sic interrogatur a *Hac recte*
 seruo. *HANC DEORSVM*. Bene, hāc deorsum: quia nō est vna. *HAC RECTA*. Proprie, hac par- *Quid n*
 te: vt manu viam, ostendere videatur. *QVID NI NORIM?* Correptiue, quidni: pro quid nisi? *Præcipio*
 Etenim quauis rusticus, tamen est ciuis Demea. *VBI EO VENERIS, DEORSVM CLIVVS*
VERSVN EST: HAC TE PRAECIPITATO. Hoc lentius, quidam clarius legunt: vt sit, præcipita- *Præcipio*
 to, cito descende. *AD HANC MANVM*. * dicitur, in quo non permanet certum dextrum, *ET*
 nec certum sinistrum: & ideo proficit in errorem. vult enim seruus hāc signa esse perplexa. *ET*
SACELLVM, vt *Vario* ait, sacra cella est. *PROPTER*. Prope, vt *Virgilius*, *Templum de marmo*
 re ponam *Propter* aquam. Et *Lucretius*, *Propter aquæ riuū sub ramis arboris altæ.* *VBI ETIAM* *Propter*
CAPRIFICVS MAGNA EST. In hoc *Homerum* imitatus est qui dicit *Caprificū* prope *Troiana moe*
 nia constitutam. *HAC PERGITO*. Non, ito: sed quia longum est, pergito. *ID QVIDEM AN* *Pergere*
GI PORTVM. Id est angusta & curua via: quasi anguiportus: vt angitia, aut anguitia. Alij, quod inter *Eois*
 portus sit locus angustus, hoc est inter domos. Nā domos, vel portus, vel insulas veteres dixerunt. Et ob *Anguipor*
 serua *Terentianam* consuetudinē, in qua inducit non nihil sapere eos qui falluntur. *CENSEN? ME* *Portus*
HOMINEM ESSE? ERRAVI. Caliditas est maxima, deprehensum mendacium non defendere, sed fa- *Insula*
 teri: vt opinionem simplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipse sibi succenseat tanquam imprudens eras- *Homo*
 uerit: non dolosus impulerit interrogantem. Et mire se negat hominem: tanquam homo corde sit, non *Sane*
 corpore. *SANE HAC MVLTRO PROPIVS IBIS*. Quasi errasse profuerit illa via. Et sane, pro satis, *Erratio*
 ac valde: quia qui sanus est, idem & validus. *MINOR EST ERRATIO*. Erratio est pecudum: *Error*
 Error, animi est, & loci in quo erratur. *CRATINI HVIVS DITIS AEDES?* Congruue nomen in. *Cratini*
 uenit diuiti *Cratinus*, & πρὸ τοῦ κρᾶτους, id est a potentia. *AD SINISTRAM HAC*. Deest, ito: signi- *Ad D*
 ra *ἐκ δεξιῶν*. *VBI ADDIANAE VENERIS*. Sic absolute dicebant, non addito templo. *Sallustius*, *venit*
Ad Iouis mandem nostra. *PRIVSQVAM AD PORTAM VENIAS*. Portā dicendo, ostēdit vsque *Porta*
ad muros finēque ciuitatis erraturū Demeam. Porta autem, ab aratro portādo dicta est, quod in eo *Porta*
loco coloniae deductor & conditor, subiunctis vacca & tauro, aratrum, quo urbem designat, suspendit
manu: ne imprimat sulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi sunt. *APVD IPSVM LACVM*. Credibi- *Lacus*
 liter addidit lacum. nam *Varro* docet, semper lacū portis additum: scilicet ob vsum iumentorum exeun- *Pistrilla*
 tium & introeuntium: præterea vt aduersum hostilem ignē portis de proximo subueniretur. *EST* *Sutrina*
PISTRILLA. Veteres absolute dicebant *pistrinam*, vt *sutrinam*, & medicinā, ad tabernam referētes. *Medicina*
 nam *pistrino* *pistrina* non conuenit. Et simulata diminutiua diuersa sunt a genere nominū prima: pos- *De dimi*
 tionis, vt *Rana*, *ranūculus*, *veterana*: vt est in his *scutum*, *scutella*, *canis*, *canicula*. *LECTVLOS IN* *crutis*
SOLE ILIGNEIS PEDIBVS FACIENDOS DEDIT. In vrbe conuiuiū aut in sole aut in vmbra, pro- *Iligneis*
 conditione temporis, instruebatur. Repēte igitur interrogatus quod minime opinabatur quæsiturum *Iligneis*
 senem, arripuit statim *lectulos*. Et quia potuit senex dicere, *Mentiris*, nā habet *lectulos*: addidit ex tem- *Iligneis*
 pore, in sole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, *iligneis pedibus faciendos*. sed hoc, gestu acto- *Iligneis*
 ris adiutum est: quasi eodem tempore seruus & quærat quid dicat, & respondeat. *VBI POTETIS* *Bene fuit*
 vos. Incerta persona est: nā *Syro*, vel *Demeæ* hoc dictū iungi potest. *BENE SANE*. Hic *ἀεὶ ὁ αὐτὸς* est, *Sane*
 nō approbatio. *I SANE*. Aut abundat sane: aut inferioribus iungitur. *SILICERNIVM*. *Corna* *Silicernium*
 quæ infertur dijs manibus, quod eam silentes cernant, id est vmbra possideant: vel quod qui hāc infe-

rant, cernant, neque degustent. Nam de his quæ libantur inferis quisquis comederit, aut biberit, funestatur. Aut erit silicernium senex, qui iam iamque silentibus umbrisque cernendus sit: & sic est melius, quam ut quidam Xenophanta interpretatur. putat is Xenophanta sic nos Silicernium intelligere, hoc est Silicem cernentem senem, dum incuruus est, vel strata saxo via, vel sarcophagi iam iam appropinquantis sibi.

ODIOSE AESCHINVS CESSAT. PRANDIVM CORRVPITVR. & ὀδυρότης. deest Et. Prandium corrumpitur. Ut coquus dixit: qui sciat conditionem quandam magis feruentem placere. EGO IAM PROSPICIAM MIHI. Iam, interdum significat festinationem: ut nunc. Interdum ad describendum ponitur, & increpanda moram: ut, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque pergamez iam fas est parcere genti, Disque deæque omnes. Et prospiciam mihi dixit, tanquam hoc sentiat, Illi sua agunt negotia: & ego illorum exemplo consulam mihi. Et bene prospiciam: quasi non pransurus, nisi prouidero mihi. CTESIPHO AUTEM IN AMORE EST. TOTVS. Non potuit plus dici de incôdita ac nimia voluptate. BELLISSIMVM. Proprie bellissimum dixit. unde & huiusmodi ad irritandam gulam cibi, bellaria dicuntur. CARPAM. Modo eligam. Aliàs lædam significat, ut, Carpit enim vires paulatim, vritque videndo Formina. Aliàs fruar: ut, Carpamus dum mane nouum, dum flumina crescunt. Et Persius, Genio carpamus dulcia, id est fruamur rebus dulcibus. PAULATIM HVNC PRODVCAM DIEM. Bono verbo vsus est ad metaphoram, tanquam vel morietis dici. Ut est, Nec te tua funera mater Produxi pressive oculos.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO. HEGIO.

M. GO in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere Hegio.
E Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est corrigo.
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam, vltro si, quam fecere, ipsi expostulant,
Et vltro accusant: id quia non est à me factum, agis gratias.
H. Ah minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæso, ut vnâ mecum ad matrem virginis eas Mitio.
Atque istæ eadem, quæ mihi dixisti, tu te dicas mulieri:
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam.
M. Si ita æquum censes, aut si ita opus est facto, eamus. H. bene facis.
Nam & illi animum iam releuabis, quæ dolore, ac miseria
Tabescit, & tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Ego met narrabo, quæ mihi dixisti. M. imò ego ibo. H. bene facis.
OMNES QVIBVS RES SVNT minus secundæ, magis sunt nescio quo modo
Suspiciosi, ad contumeliam omnia accipiunt magis
Propter suam impotentiam: se semper credunt negligi.
M. Quapropter te ipsum purgare ipsis coram placabilius est.
Et recte, & verum dicis. H. sequere me ergo hac intro. M. maxumè.

Tantopere
E GO IN HAC RE NIHIL REPERIO. Hæc scena est plena sententiarum seniliū ad officia de monstranda. Et TANTOPERE, vim aduerbiale in se continet. nā significat nimis. QVOD PECCATVM A NOBIS ORTVM EST CORRIGO. Si diceret, peccatum est à nobis, participium fuisset. nunc quia ORTVM addidit, nomen est. Nunquam enim eadem pars orationis iungi, nisi per ὀδυρότης, potest. SI QVAM FECERE, IPSI EXPOSTVLANT. Hic distingue: & separatim infer, ipsi expostulant. Siquam fecere, ipsi expostulant. Sensus est manifestus: sed obscura sunt verba, & eorum collocatio, & distinctio: nam incertum, vtrum, si expostulant, intelligenda sit, siquam, pro vna parte orationis accipi oporteat. VLTRO ACCVSANT. Vltro, nunc prauè & peruerse. ID QVIA À ME NON EST FACTVM. Hæc interrogatio, quasi subtristi vultu est proferta. AH, MINIME. Non, minime ago: sed, minime te credo, esse illorum in numero. QVAE SO VT VNA MECVM. Seruauit τὸ ὀδυρότης, adijciendo vnâ mecum eas: quippe ad incognitam p.j.

ACT. V. SCEN. IIII.

matrem familiās. TVTE DICAS MVLIERI. In nomine ostēdit cur hæc ipse dicat. mulier enim, inquit, nimis pauidæ ac diffidenti. SVSPICIONEM, HANC PROPTER FRATREM EIVS ESSE. Nimis breuiter ac succincte, & vt oportuit inter scientes. ET ILLAM PSALTRIAM. Propter fratrem eius esse, subaudiendū est. SI ITA AEQVVM CENSES. A iusto & vtili est tota sententia. Et sanè hi versus defunt, quos multa exemplaria non habent. NAM ET ILLI ANIMVM IAM RELEVABIS. Et deinceps ILLI maluit dicere, quàm nurui, adhuc diuitem reueritus. DOLORE ACMISERIA. Dolo, parturientis: Miseria, iniuria ab AEschino accepta. SED SI ALI TER PVTA S. Artificiose, remittendo quod petebat, extorsit magis. IM Ò EGO IBO. Hoc aduerbio quod ait imò, ostendit se prompte agere, & instanter quod promisit. MINVS SECVNDÆ. Dicere sic maluit, ne MISERAE diceret. NESCIO QVO MODO. Hoc est, vehemētia, nulla palam ratione. PROPTER ACCIPIVNT MAGIS. Mire additū magis: cū possit sensus & sine hoc esse integer. SVAM IMPOTENTI AM. Infirmiorem. Et rursus noluit humilitatem aut miseriam dicere. NE GLIGI. Legitur & claudicare. QVAPROPTER TE IPSVM PVRGARE. Vtrum te ipsum, vna pars orationis sit: an diuise accipiendum: vt sit, te Mitionem, ipsum AEschinum purgare. CORAM PLACABILIVS. Coram, id est præsentē, & præsentibus. & CORAM, indiget adiectione, PALAM NŌ indiget. Et præterea coram, ad certas personas refertur: Palam, generaliter dicitur. ET RECTE ET VERVM DICIS. RECTE, ad verba retulit: VERVM, ad rem atque sententiā. Potest enim recte & falsum dici, dummodo nullo vitio verborum nominūque dicatur. quanquam & ipsum fallere in tempore, quidam de officijs scribentes rectum putent.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

AESCHINVS.

IS CRVCIOR animi: hocine de improviso malī mihi obijci
D Tantum, vt neque quid me faciam, neque quid agam, certum siēt?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit.
Pectore consistere nihil consilij quit. vah,
Quo modo me ex hac expediam turba
Tanta? nunc suspicio de me incidit, neque ea immerito.
Sofstrata credit mihi me psaltriā hanc emissee. id anus
Mihi indicium fecit.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem erat missa, vbi eam vidi, ilico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat. iam partus adsiet.
Eōne obstetricem accersat. illa exclamat, Abi, abi, iam AEschine
Satis diu verba dedisti nobis. satis adhuc tua frustrata est fides.
Hem quid istuc obsecro inquam est? valeas. habeas illam, quæ placet.
Sensi ilico id illas suspicari, sed me reprehendi tamen,
Nequid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsq̃uam efferri. age, mitto, fieri potis est, vt ne quæ exeat.
Ipsū id metuo vt credant: tot concurrunt verisimilia.
Egomet rapui. ipse egomet solui argentum. ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri, non me hanc rem patri
Vtvt erat gesta indicasse. exorassē vt eam ducerem.
Cessatum vsque adhuc est. nunc iam porro AEschine expergiscere.
Nunc hoc primum est, ad illas ibo vt purgem me, accedam ad fores.
Peri, horresco semper, vbi pultare hæc occipio fores.
Heus, heus, AEschīnus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodīt nescio quis. concedam huc. —

ISCRVCIOR ANIMI. Hoc loco χαράκτῆρα amantis modice iuuenis, & senis facit indulgentis, ac lepidissimi patris. Discrucior animi. ἀνὰ πόδους figura, vt, O prestas animi. OBII CI. Proprie, quia inopinanti. nam obijci dicitur, in vtrunque partem: vt si quos ante quis videt quàm expectauerit. quo verbo, magnitudo doloris ostenditur ex improviso incommodo. HOC INE DE IMPROVISO MALI. Hæc verba, repentino nuntio percussum indicant AEschinum propter diuortium stare: & iram circa se Sofstratæ, & eius filia ob raptum meretricis. VT NE QVE QVID ME FACIAM. Plus est, quid me faciam: quàm, quid faciam. illud enim de rebus: hoc, de ipso homine intel ligitur. NEC QVID AGAM, CERTVM EST. Certum est, pro certum sit. nisi forte vt, quàm signifi cet. MEMBRA METV DEBILIA SVNT, ANIMVS TIMORE OBSTVPVIT. Metu patris: Ti more diuortij. NVNC SVSPICIO. Modo ostēditur causa trepidationis AEschini. ID ANVS MI HI INDICIVM FECIT. Illa anus cui Sofstrata dixerat, Curre, obstetricem accersere. NAM VT HINC FORTE EA AD OBSTETRICEM ERAT MISSA. Apparet inter cætera anū dixisse ad ob stetricem se missam. an vltro hæc suspicatus est AEschinus? HINC autē addendo, ostendit se ante fores Sofstratæ stare: vt alibi, Ex Andro, commigrauit huc vicinix. VBI VIDI. Sunt qui addant superua cue HANC: & legunt, hanc vbi vidi. PAMPHILA QVID AGAT. IAM PARTVS ADSIET. Amatoria interrogatio, qua monstrat AEschinus curæ sibi esse res omnes. ILLA EXCLAMAT. Non, responderet: sed, exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationem fuisse. Ergo à vocis sono exclama mar, nō à verbis. ABI ABI IAM AEschine, satis diu verba dedisti nobis. Vique dū intelligeremus. Sat adhuc nos tua frustrata est fides. Vique dum deciperetur. HEM, QVID ISTVC OBSECRE INQVAM EST? Hem interiectio est nouas res & inopinatas audientis. VALEAS, HABEAS IL LAM. Quasi recedat & longe absit, vt in Andria, Valeant qui inter nos dissidium quærunt. GAR RVLA. Vtpote anus. AC FIERET PALAM. Demeæ scilicet, cui minime opus fuit. NVNC QVID FACIAM? Figura ἀνὰ πόδους. VT NE QVA EXEAT. Erumpat: vt, Cum spumeus amnis Exiit, oppositasque euicit gurgite moles. IPSVM ID METVO VT METVANT. Ipsum, quod fra tri rapui. & VT, prone nō posuit. TOT CONCVRRVNT VERISIMILIA. Vt mea esse credatur. AD ME ABDVCTA EST DOMVM. Proprie, nō dixit adducta, sed abducta: Abducitur enim alie nū. vt in Heautontimorūmeno, Abducimus tuā Bacchidem. Ad me autē, domū moraliter dixit, pro, ad domum meam. an ideo ad me, quia & illic luctatus leno est in retinēda contra AEschinum puellat tatem significat: vt vt incertā: quasi dicat, quoquo modo, male bene. EXORASSEM VT EAM DV CEREM. Sic enim promiserat se Sofstratæ facturū. NVNC IAM PORRO AESCHINE EXPERGI SCERE. Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci est segnitie neque socordix. Legitur & ETIAM: quod est correptivum interdum. NVNC HOC PRIMVM. Primum, ab eo quod rogādus est pater. AC CEDAM AD FORES. Sofstratæ scilicet. HORRESCO SEMPER. Satis amatorie: nam nimium sem per est calor, & frigus recedit à corpore. vt, Totus Parmeno tremo, horreoque, postquam aspexi hanc. APERITE ALIQVIS ACTVTVM OSTIVM. Vim pluralem habet ALIQVIS, quanuis singu lariter dicatur non est enim aliquis, nisi de multis. recte ergo, aperite aliquis: & noue: nam non placet il lud, vbi duæ distinctiones sunt, vnde APERITE est vna, altera ALIQVIS. Actutum ostium. Vt assumatur rursus, aperiat. proprie enim veteres & quis, & aliquis, & quisquam, non obseruabant quo genere aut quo numero declinarent. est ergo figura ἀρχισμός.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO. AESCHINVS.

- M. TA vt dixi Sofstrata
 —I Facite: ego AEschinum conueniam, vt quomodo acta hæc sint, sciat.
 AE. Sed quis ostium hoc pultauit? AE. pater hercle est: perij. M. AEschine?
 Quid huic hic negoti est? M. tūne has pepulisti fores?
 Tacet. cur non ludo hunc aliquantisper? melius est,
 Quandoquidem hoc nunquàm mihi ipse voluit credere.
 Nihil mihi respondes? AE. non equidem istas, quod sciam.
 M. Itane? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
 Erubuit: salua res est. AE. dic sodes pater,
 Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
 Amicus quidam me à foro abduxit modo

- Huc aduocatum sibi. AE. quid? M. ego dicam tibi.
 Habitant hic quædam mulieres pauperculæ,
 Vt opinor. has nō nosse te, & certò scio.
 Neque enim diu huc commigrarunt. AE. quid tum postea?
 M. Virgo est cum matre. AE. perge. M. hæc virgo orba est patre.
 Hic meus amicus illi genere est proximus.
 Huic leges cogunt nubere hanc. AE. perij. M. quid est?
 AE. Nihil rectè perge. M. is venit, vt secum auehat.
 Nam habitat Milēti. AE. hem, virginem vt secum auehat?
 M. Sic est. AE. Milērum vsque obsecro? M. ita. AE. animo male est.
 Quid ipsæ? quid aiunt? M. quid istas censes? nihil enim.
 Commenta mater est, esse ex alio viro
 Nescio quo puerum natum, neque eum nominat.
 Priorem esse illum, non oportere huic dari.
 AE. Ehò nōne hæc iusta tibi videntur postea?
 M. Non. AE. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
 M. Quid ni illam abducatur? AE. factum à vobis duriter,
 Immisericorditèrque atque etiam, si est pater
 Dicendum magis aperte, illiberaliter.
 M. Quamobrem? AE. rogas me? quid illi tandem creditis
 Fore animi misero, qui illi consuevit prius,
 (Qui infelix haud scio an illam nunc miserè amat)
 Cum hanc sibi videbit præsens præsentì eripi,
 Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
 M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
 Cui quando nupsit? author is rebus quis est?
 Cur duxit alienam? AE. an sedere oportuit
 Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
 Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
 Te dicere æquum fuit, & id defendere.
 M. Ridiculè, aduorsumne illum causam dicerem,
 Cui veneram aduocatus? sed quid ista AEschine
 Nostrâ, aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
 Quid lacrimas? AE. pater obsecro, ausculta. M. AEschine audiui omnia,
 Et scio. nam te amo. quò magis quæ agis curæ sunt mihi.
 AE. Ità velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,
 Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehementer dolet,
 Et me tui pudet. M. Credo hercle. nam ingenium noui tuum
 Liberale. sed vereor ne indiligens nimium sis.
 In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
 Virginem vitiaisti, quam te ius non fuerat tangere.
 Iam id peccatum primum magnum, at humanum tamen.
 Fecere alij sæpe, item boni. at postquam id euēnit, cedò,

Nunquid circumspecti? aut nunquid tute prospexti tibi
 Quid fieret? quâ fieret? si te ipsum mihi puduit dicere,
 Quâ resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt decem.
 Prodidisti & te, & illam miseram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
 Quid credebas? dormienti hæc tibi confecturos deos?
 Et illam sine tua opera in cubiculum iri deductum domum?
 Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
 Bono animo es, duces vxorem hanc. AE. hem. M. bono animo es,
 Inquam. AE. pater
 Obsecro non ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? AE. nescio,
 Nisi quia tam misere hoc esse cupio verum, eò vereor magis.
 M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accersas abi.
 AE. Quid? iamne vxorē? M. iam. AE. iam? M. iam quātū potes. AE. Dī me pater
 Omnes oderint, nī magis te, quā oculos nunc amo meos.
 M. Quid? quā illā? AE. æquē. M. perbenignē. AE. qd, ille vbi est Milesius?
 Abijt: periit: nauem ascendit: sed cur cessas? AE. abi pater.
 Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certē scio,
 Quō vir melior multo es, quā ego, obtemperaturos magis.
 M. Ego eo intro, vt quæ opus sunt parentur: tu fac vt dixi, si sapis.
 AE. Quid hoc est negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?
 Si frater, aut sodalis esset, quī magis morem gereret?
 Hic non amandus? hīcine non gestandus in sinu est? hem,
 Itaque adeo magnam mihi iniecit sua commoditate curam,
 Ne forte imprudens faciam, quod nolit: sciens cauebo.
 Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet siem?

TAVT DIXI SOSTRATA FACITE. Hic apparet Mitionem iam multa dixisse. Facite.
 Iubet vt vel securæ sint, vel adornent nuptias. EGO AESCHINVM CONVENIAM. Mi-
 re occursumus AESCHINO, AESCHINUM querit. PATER HERCLE EST. Quid est hoc quod
 Mitio timetur? an quia illi non est confessus? Ostendit autem poeta tantundem pudorem posse, aut am-
 plius, quā timorē. QVID HVIC HIC NEGOTII EST? Alus timor, quod hinc egreditur pater.
 TVNE HAS PEPVLISTI FORES? Sic cœpit interrogare, vt negationi locū prabeat. Et nota, pe-
 pulisti, elatum verbū: & tragico cothurno magis quā loquelæ comicæ accommodatur. TACET. Hoc
 apud se loquitur Mitio. MELIVS EST. Et non, ludere bonum est: sed melius: & hoc meliore affe-
 ctu dixit, quā si diceret, dignus est. HOC MIHIN VNQVAM VOLVIT CREDERE. Cōtra illud
 quod ait, Denique alij clanculum patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia, ea ne me celet, consuefecti
 filium. Credere autem, magno affectu dixit, non enim cōfiteretur vt patri: sed crederet, vt parenti, aut
 sodali suo. NONEVIDEMISTAS. Deest, pulsaui. QVOD SCIAM. Quantū scio. ITAN?
 NAM MIRABAR QVID HIC NEGOTI ESSET TIBI. Accepit negationem Mitio, vt ludere
 AESCHINUM possit. ERVBVIT SALVA RES EST. Nimis paterna sententia. & e cōtrario Simo-
 in Andria, Vide num eius color, pudoris signum vsquam indicat. Et quanti affectus est, non dixisse,
 erubuit, saluus est: sed, salua res est. Nonne videtur tibi res eius omnis in AESCHINO constituta? eo-
 dem animo & suprā dixit, In eo me obleto, solum id est charum mihi. Non enim solum intulit quod
 expectabatur: sed absolute, quasi ex omnibus solū id est, inquit. NIHIL MIHI QVIDEM. Mihi,
 id est nec propriæ rei. & callida negatione cœpit: vt & illi adimat confitendi locum, ac fiduciam: simul-
 que fiat ei desperatio ducendæ eius, cuius mentio tam contemptim ab ipso tractetur. AMICVS
 QVID AME A FORO ABDVXIT MODO HVC ADVOCATVM SIBI. Hinc incipit mendacium
 mixtum vero: nam amicus quidam me à foro huc, verum est: aduocatum, falsum. Sed huc, & quidam,
 modo ἐμφασιν habent levis negotij, & in quo nec magnæ personæ nec res difficilis operæ aut longæ
 occupationis habentur. Et aduocatum dicendo, alienum negotium demonstravit: nam & SIBI non
 vacat. si enim mulieribus addidisset, potuit aliud sperari. QVID? Deest, ait: vt sit, quid ait?
 p. iij.

EGO TIBI DICAM. Senile est. nam id iam dicendum fuit. & hoc *ἡμῶσι* habet vilis rei, quæ vel facile dici possit, vel non celandi sit. *MVLIERES PAUPERCVLAE.* Non potuit magis calare dignitatem formæ & ætatis puellæ quæ amatur ab AEschino, quàm vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde communiter diceret de ambabus vniuersa quibus contemni debeant.

QVAEDAM MVLIERES PAUPERCVLAE. Pauperculæ addidit, vt magis desperet AEschinus impetrare posse has nuptias à patre. Et item *QVAEDAM:* vt ignobiles demonstrarentur. Et totū hoc, cum abiectioe pronuntiandum est. Et quædam, & pauperculæ, dicendo: adimit omnem spem nuptiarum nam quædam: ignobilem indicat: pauper, indotatam. quid ergo remanet quod speret AEschinus? Pauperculæ. Nec pauperes saltem. Et certò scio. *ἔκωνόθεωσις.* parum dixi inquit. *OPINOR.* Vel adeò obscuræ sunt & nullius pretij, vt opiner has nō nosse te. Potuit recte dicere & hoc, Vt opinor, has non nosti: sed illud vetustius. Vt opinor has non nosse te. Aut abundat vt: aut deest sci licet. Magnum autem crimen est in forma vicinæ puellæ, incognitam esse adolescenti de proximo.

Et quia scit hunc esse de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem: aut cui nō dedit aliquid: subdidit causam: ne dignitatis pudorisque esset, quod eam incognitā AEschino esse dixisset, Neque enim diu huc, inquit, commigrauerunt. Et vt *OPINOR*, mire ipse sibi sumit atque confirmat, quod nōdum ille confessus est. *QVID TVM POSTEA?* Gratissime proditur AEschinus amator, cum sedulo dissimulet. *VIRGO CVM MATRE EST.* Vult Mitio sic audire AEschinum tanquam alienissimum: & ideo velut infcius facti, diligentius narrat. Virginem autem *ἀρχαῖον μῶν*, pro muliere dixit. *PERGE.* Vide instantius interrogantē quàm extraneū decujt. *HIC MEVS AMICVS.* Qui me aduocatū abduxit de foro. *HVIC LEGES COGVNT NVBERE.* Non, permittunt, dixit: nec, iubent: sed cogunt, ad perturbandū AEschinum. & recte. alia enim sinūt leges, alias cogūt fieri. Et ne esset quo resisteretur illi: vult vt mulieres à lege cogātur. *PER IL.* Hoc audit Mitio, sed dissimulat. *NIHIL RECTE.* Id est recte quod perij. & nihil magis comicum. Et vide trisyllabum artificiose esse subiectū: vt qui *PER IL* dixit, vix hoc locutus fuisse videatur. *VENIT IS VT SECVM AVEHAT.* Aliud peius in amata, vt nec Athenis saltem alteri nuberet. *NAM HABITAT MILETI.* *μῆλντος* Mileti. & est aduerbiū locale. *HEM VIRGINEM VT SECVM AVEHAT:* Hic acrius commoueri proditur adolescentēs, vt affectu fateatur quod verbis negat. *SIC EST. MILETVM VSQVE OBSECO:* *ITA ANIMO MALE EST.* Ille oblitus sui, sic indignatur, vt in re propria, hic rursus callide vultu vititur tanquā aliena narrātis. Miletum vsque obsecro: Bene vsqve. nā Miletos, colonia est Atheniensi in Poto.

Animo male est. Animo male fieri dicitur, cū istū alicuius mœroris percussus animus, nō sustinet cor pus: sequiturque ruina mēbrorū. *QVID IPSAE? QVID AIUNT?* Nō statim credit AEschinus puellā matrē familiās statim consentire in nuptias nouas viri ignoti. *QVID ISTAS CENSES?* Posse dicere, subaudiendū. *NIHIL ENIM.* Dicunt, subaudiendū. & sic intelligendū, *NIHIL*, non quod ta ceant, sed quod nihil confirmationis habeat id quod dicunt. *COMMENTA MATER EST.* Nunc dicit quid dicat. etiam commenta dixit, id est fallaciā confinxisse, verisimile cōminisci. *RO. Iā de proximo tãgit AEschinum.* *PRIOREM ESSE ILLVM.* Mire tractat etiā partes AEschini. *NONNE HÆC IVSTA TIBI VIDENTVR POSTEA?* Scilicet illa quæ amicus tuus dicebas prius, quàm hæc audires. Iusta tibi. Iusta quæ postea audisti, quàm illa quæ pro Lemnio dicebas prius. Aut si hoc nō est: quære quid sit *POSTEA.* Postea, sic abūderet, quomodo interdum *HODIE* de stomacho adijcitur loquētis. vt Virgilius dicit, Nunquā omnes hodie moriemur inulti. *NON.* Vultus, se pronuntiandum est non. *AN ILLAM HINC ABDVCET?* Hinc, tanquā singultus ploratur est. *Nā sic est pronuntiandum.* *PATER.* Quasi hoc ad supplicandū dicatur. *FACTVM A VOBS DV RITER.* Non, dure & crudeliter: sed quasi dura mente, id est inflexibili, & quod Græci dicunt *ἀρετῆς*, dū cōiunctione prolatū. *ILLIBERALITER.* *ἀνέμοις.* nā multa duriter, etiā, si opus sit, immiserico dit quoque, & faciēda sunt, & patiēda, si ita ratio & causa cogat: & nō sit illiberalē, id est nō malum atque inhonestum. *SI EST PATER DICENDVM MAGIS APERTE.* Id est apertius: quia iā aper tum fuerat, duriter, & immisericorditer. Et bene præfatus est: ne cōtumax aduersus matrē videretur.

Illiberaliter. Iniuste, inclemēter, nō bene. quia liberalis, bonus dicitur. *QVAMOBREM?* Delectari magis cupiēs Mitio, AEschinū vult protrahere ad defensionē sui. *FORE ANIMO MISERO.* Quid de se plus diceret, si factū fateretur? *QVI ILLI CONSVEVIT.* Legitur & illā: & dicebāt veteres, hanc rē consueui. & *ἐνοχμύνας.* vt Plautus, Vt clandestine, vt celetur consuetudo. Et maiore affectu non amorē allegauit, sed quod est commune cum bonis & multo iustius, cōsuetudinem. *QVI INFELIX.* Non, qui: sed, qui infelix: & non, amat, sed misere dixit. & itā, affectu proditur qui vt alienus vult loqui. Præsens præsentī eripi. Adiuuat significationem hæc ex abundanti addita: vt, Illam absens absente audistque videtque. Et, Fratrem ne desere frater. Sic Cecilius in Eratosthene, Hæc caterua plena gladiatoria, cū suum sibi alius lauciat. socius sociū. Et totus hic locus est trāsatus ex Virgilio, in quarto Aeneid. Quis tibi nūc Dido cernenti talia sensus, Quosve dabas gemitus: cū littora feruere late Prospici ceres arce ex summa, totūmque videres Misceri ante oculos tātis clamoribus æquor? *ISTVC.* Deest, dicis. *QVIS DESPONDIT?* Latēter obiurgat AEschinum, rē sine patre gessisse. & dicitur figura.

* Quis despondit? Quia non interfuit pater. *QVIS DEDIT?* Quia rapuit antē quàm pateret. *QVANDO NVPSIT?* Quia nuptiæ nō factę sunt. Et *NVPSIT* moleste additū, quasi aliena sit, quæ

non legibus ducta sit. AVTHOR HIS REBUS QVIS EST? Datio casu, non harū rerum. Et Sallustius, Qui tūc Romanis imperator erat. Author his rebus quis est? Iterū obiurgat, quia nō interfuit pater, & agit sic dolens, velut sibi minus amoris præbitū fuerit, Mitio: vt se his, quātum amor patitur, videatur vlcisci, quōdque sibi negotium nō cōfiteatur AEschinus. AN SEDERE OPORTUIT. Sedere propriè ignauæ cessationis est. vt, Sedeāt, spectentque Latini. Et, Quid sedes Verres? quid spectas? CVR DVXIT ALIENAM? Vtrum filiā? an quæ possit aliena esse? nā omnes alienas filias ducunt. TAM GRANDEM. Grādem, ad ætatē veteres retulerūt, nō ad corpus. & in parte etatis dicitur grādis, nō in tota vita, nisi si addatur natu. vt, Grādis natu parēs adductus ad suppliciū. Et Grādis infans, & grādis puer, & grādis ephebus, & grādis virgo recte dicitur. Et vnde scit AEschinus? an grandē hic fingit ignorā? an quia dixit pater, Cōmēta mater est esse ex alio viro nescio quo puerū natū. Ergo & illa grādis: & serus Mulesius qui tunc virginē petit, cum iā alteri data sit, vel rapta sit alteri. DVM CONGNATVS HINC ILLINC VENIRET. Prouerbialiter hinc illinc. ET ID DEFENDERE. Nō potuit magis amatorie, & magis pueriliter loqui, quā vt nō contrētus quōd ait, Hæc dicere te equū fuit: etiā adderet, Et id defendere. Pater autē qualis affectus est, cū etiam patri ob alienā causam blanditur, vt ipse nunc simulat. RIDICVLE. Vocatiuus est casus, ab eo quod est ridiculus. QVID ISTA AESCHINE NOSTRA? Hic iā vltima desperatio, & AEschinū in cōfessionē protrahet, & in finē fallaciæ senē deducet. Et bene quidē, nostrā dixit. memor est enim se respōditse AEschino interrogātī, Tibi verō quid istic rei est? Nihil mihi quidem. Totū autē hoc senex ad id redegit, nō tā vt torqueret AEschinum, quā vt maius faceret beneficiū suum, exponendo in quod pene periculū amor eius incideret. QVID EST? QVID LACRYMAS? Quasi repēte animaduertit flentē, & quasi causam omnē nesciat, sic inquit. AESCHINE. Nō exhibuisset personā patris, nisi pietate victus, pati filiū nollet cōfessione torqueri. Virg. Nec plura quærētē Passa Venus, medio sic interfata dolore est. Bene ergo intellegit, qui sic accipiūt, perrecturū adhuc fuisse Mitionē, nisi victus affectu fallaciā profecisset. NAM TE AMO. Bene addidit, nā te amo, & cætera. nam & inuidis, & inimicis moris est scire quid agamus. ITA VELIM ME PROMERENTEM AMES. Quā pie additū est promerentē: tanquā illic sit votū AEschini, cū possit pater etiam immeritū amare. Et animaduertendum est, vt semper sequi, vel statim, vel ex interuallo, maxime in huiusmodi cōfirmationibus. sic Cicero, Ita velim mihi deos propitios, vt cū illius temporis mihi venit in mentē, & cætera. Velim autē, pro volo antique dicitur. ADMISSE IN ME. Me in me. ἀνεμικτός adiectū est. ET ME TVI PVDET. Ambiguum quidā hoc dictum putant: sed apparet adolescentē propter suum peccatū dicere, nō quōd quicquam turpe fecerit patri. NE INDILIGENS NIMIVM SIES. Nō ergo ingratus, sed negligens AEschinus, nec negligens: sed indiligens. nec in alterum: sed in se deliquit. Miræ clementiæ genus est, aut omnino ignoscere: aut crimē in leuius cōmutare: nā tota obiurgatio ita amica est, vt nō multū à blandimēto discrepet: magisque proficiat apud audientē, vt vult Terētius: quā illa aspera atque præfacta. IN QVA CIVITATE TANDEM TE ARBITRARE VIVERE? Cōmunē locū inducit, à persona, à facto, à tēpore. In qua ciuitate. Aliter pronūtiandū est, id est presse ac leniter: ne faciat illud Tullianum, Pro dii immortales vbinā gentiū sumus? quā rempublicam habemus? in qua vrbe viuimus? Et TANDEM pro ratione. In qua ciuitate. Hoc est, oblitus es Athenis te esse, vbi viuatur legibus? Vide omnes sententias poni accusatorias, & nihil amoris. isti sunt orationum colores difficillimi: sed elaborauit Terentius Mitionem facere leniter accusantē, & inducere Demeā durissime blandientem. In qua ciuitate. Quod obiurgat Mitio, magni amoris est, & necessaria pro persona assentatio. nō enim cōuenit patrē nimium diligētē filiū, eius præterire peccata. VIRGINEM VTIASTI. Vide & rē dici, & abesse tragicā imclamationē: & offendi delictū: & ad veniā festinari. nā statim dicit, IAM ID peccatū primum est magis, at humanū tamē. Et tota pñūtiatio huiusmodi verbis summissa debetur. FECERE ALII SAEPE ITEM BONI. Moris est exēplo lenire, quod purgare nō possis. Fecere alij saepe ITEM BONI. Cōsolatio ab exēplo. Et boni, nō cū hoc facerēt, sed aliās boni. AT POSTQVAM ID EVENIT. Euenit inquit, nō, cōmissum est. nihil innocētius dici potuit. NVNQVID CIRCVSPEXTI. σὺν κοπῇ, quo modo fieret? & qua ratione, id est quibus adminiculis, vel per quas personas? SI TE IPSVM MIHI PVDTVIT DICERE. Optime hoc additū est: quasi nō debuerit AEschinum apud Mitionē pudere. QVA RESCISCEREM. Quā, id est per quos. & ad omnia subauditur: nūquid circūspexti. Quā resciscerē. Deest RE, vel RATIONE. MENSES ABIERVNT DECEM. Mire abierūt, Quasi dicat, Te cessante menses cessere: & locus est incusationis à tēpore. Et abire dicitur quod paulatim nos deseruit hoc autem ex partu intelligit. QVOD QVIDEM IN TE FVIT. Sallustius, Quod in familia nostra fuit, præstitit, vt in omnibus bellis adesset vobis. Et Cicero, Senator P. R. quod in omnibus fuit, iā nē quantū se adolescētī accōmodet: nō enim illū quem causa deposcit, sed amatorū ordinē fecit, prius didisti. Decepisti vel deseruisti, vt Virgilius, Vnius ob iram Prodimur. Quod quidem in te fuit. Pro, id quod in te erat, id est quantū in officio tuo spei & auxiliij partiumque tuarū: vel, quantū ad te spectabat. Et hic est illud quod obsequentissimus pater vult omnia per se esse correctā. DORMIENTI HÆC TIBI CONECTVROS DEOS? Quā mitis, quā faceta obiurgatio. Videtur satis Mitio ille esse qui

ACT. IIII. SCEN. VI.

ante est descriptus? Quid credebas? dormienti tibi &c. Incerta distinctio: nã & per se quid. & quid credebas, legi potest: & velut per hoc subaccusetur AEschinus, Dormienti hæc tibi confecturos deos: in fertur. Et quæ sint quæ à dijs, cessantibus præstari non possint, sequenti verlu docet, ne videatur de dijs male sensisse. Dormienti. Multo melius quàm si diceret cessantibus. & non, facturos: sed quod plenũ est, confecturos. Et mire deos ponit in eo negotio quod ipse præstat: tanquã hic & se & deos excuset, quod non fecerint AEschino, quæ volebat, etiam dormienti. ET ILLAM SINE TVA OPERA IN CVBICVLVM IRI DEDVCTVM DOMVM. Ordo, deductũ iri domũ. NOLIM CAETERARVM RE RVM TE SOCORDEM. Quàm nihil imperiose ac pro autoritate patria fit. nolim inquit te socor dem cæterarum rerum esse. non dixit, ne sis socors. BONO ANIMO ES. Apparet flenti hæc dicta omnia esse. & hoc decuit verecundum adolescentem & ex vi tantæ orationis, & metu amittendæ puel læ. Et ES, modo imperatiui modi est, temporis præsentis. nam esto, futuri est. DVCES VXOREM. Datur in vltima obiurgatione, & breuiter & plena securitas. HEM. Singultientis fletu & gaudio di xit hem. OBSECO, NON LVDIS TV NVNC ME? Mæstus amatoris animus ludentem ferio lo qui credidit: vera dicentem, quia optata sunt, putat ludere nunc. Potest & ob hanc causam dicere, lu dis tu me nunc: quod nũquam eum anrea luserit. EGO TE? QVAM OBREM? Magna vis pronomi num cur non ludat. quibus & accessit consideratio rei. nam primo ego: deinde te. deinde causæ proposi tio. Et recte LVDIS. Est enim amantis, in falsum metum conijcere imminente lætitia, qualibet senten tia. inimici verò in falsum gaudium quenquam impellere sub alicius mœroris aduentum. & ideo ne gat se Mitio in hac parte lufurum AEschinum, qui in alijs luserit. QVIA TAM MISERE HOC CVPIO ESSE VERVM. Pro nimis: quia nimia miseria: vt, Ne quid nimis. hoc enim putant qui virtutes tri, quãvis subiecerit causam. ABI DOMVM, AC DEOS COMPRECARE. Magnus inftitor sui be neficij est, qui à dijs petendum esse dixit, quod ipse præstabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem diui nam facere, & sic vxorem accerere? Et bene repetitũ est ABI: quasi hærenti morantique, vt, Vos istac intro auferte: abite. QVID? IAMNE VXOREM? Accessit ad beneficium tempus. & ideo IAM quæ si gestiẽs repetit adolescẽs. QVANTVM POTES. Aut deest cito: aut quantũ potest esse. QVID? QVAM ILLAM? Commendat se Mitio, & familiariorem amatori facit, mentionem faciendo sapius de amica in vxorem ducenda. NI MAGIS TE, QVAM OCVLVS NVNC AMO MEOS. Mira NVNC addidit. & eleganter inuentum est quod in se amator multum diligit, id est oculos. vt è con trario in Eunuchio, Adolescenti ipsi eriperem oculos, id est ipsos de quibus amat. AEQVE. Sic in fert hoc quasi dubitando inuenerit. PERBENIGNE. Multum putat, quia amator hoc dixit: ergo be nigne, large abundẽque. QVID, ILLE VBI EST MILESIVS? Non amat, si statim timere desi nit. vnde Virgilius, Omnia tuta timens, eadem, impia fama, furenti Detulit, armari classem, cursũ, que parari. ABIT. NAVEM ASCENDIT. Facete, abijt: ne diceret, mentitus sum. atque ita di xit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere solent: quas cum ipsæ confinxerint, abolitas volunt, post quam illos vident nimium pauere. Et mihi videtur ridens hæc dixisse: vt intelligat AEschinus Mitio nem ioco fuisse mentitum. TIBI OBTEMPERATVROS MAGIS. Mira sententia, deos obsequi bo nis, quasi bonis hominibus multum debeant. & in excusationem precandi deos vide quæ facultas nata sit patrem sine assentatione laudandi. non est autem iniuriosum, ad patrem referre deprecationem deo rum: sed magis honorabile. nam tale est apud Virgilium, Tu genitor cape sacra manu, patriòsque pe nates. vt ipse patrem portet, hic deos. EGO EO INTRO, vt quæ opus sunt, parentur: tu fac, vt dixi, si sapi. Hic versus, in quibusdam non inuenitur. QVID HOC EST NEGOTIUM? Et mirantis hæc, & laudantis oratio est. & penè videtur huiusmodi patrem Terentius probare. QVI MAGIS MOR REM GERERET? Qui, quo modo, qua re, qua ratione. HIC NON AMANDVS? Omnia perfecit hic pater, vt & ametur, & laudetur, & foueatur. MAGNAM MIHI INIECIT SVA COMMODI TATE CVRAM. Mira sententia, mala etiam de bonis nobis nasci. an bonus parens magnæ curæ est filio? SCIENS CAVEBO. Facere quod nolit scilicet. SED CESSO ire intro, ne mora meis nuptijs egomet siem? Bene hoc, vtpote obiurgatus.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DE MEA.

EFESSVS sum ambulando, vt Syre te cum tua
D Monstratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum.
Quò non? neque illic fabrica vlla erat, & neque fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam: nunc verò domi
Certum obsidere est vsque: donec redierit.

DE VI. **EFFESSVS SVM AMBVLANDO.** Hic exemplum inducitur savi patris ex affectu vero, & ob hoc inuisi omnibus. non autem tantum amare vultu, quam ipsa re inducitur. nam neque sibi, neque cuiquam alij, sed filio tantum consultum cupit. DE autem, valde significat. **VT SYRE TE CVM TVA MONSTRATIONE.** Ut, pro vtinam. & hæc omnia anhelans dixit. **Te cum tua.** Adhuc non credit in errorem se missum fuisse. **Te, cum tua monstrazione.** Id est, non perambulatio, sed perreptatio dicitur. **AD PORTAM. AD LACVM.** QVO NON? Mire propinquiora omisit, utpote porticum, macellum, Gratiæ ædes, templum Dianæ: & vltima posuit, ut quantum peragrauerit demonstraret. **Ad lacum.** Facite poeta memorem inducit senem, quorum minime opus fuit meminisse. **Quò non? Duobus dictis, QVO NON** addidit: quasi & ad dicendum lassus appareat. **CERTVM OBSIDERE EST,** vsque donec redierit. Proprie obsidere dixit. conuenit enim & irato, & repente aggressuro. & ab eo quod est obsideo, obsidere facit, producta media syllaba. ab eo quod est obsido, obsidere facit, eadem syllaba correpta.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO. DEMA.

M. **I** **B**O, illis dicam nullam esse in nobis moram.
D. **Sed** eccum ipsum te iam dudum quæro Mitio.
M. **Quid** nam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohè, iam. D. nescis qui vir sit. M. scio.
D. Ah, stulte tu de psaltria me somnias agere.
D. Hoc peccatum est in virginem ciuem. M. scio.
D. Ehò, scis, & patere? M. quid nî patiar? D. dic mihi,
Non damas? non insanis? M. non. D. malim quidem.
D. Puer natus est. M. Di bene vortant. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata est? M. scilicet.
D. Quid nunc futurum est? M. id enim, quod res ipsa fert.
Illinc huc transferetur virgo. D. ô Iuppiter,
Istocine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? si non re ipsa tibi istuc dolet,
Simulare certè est hominis. M. quin iam virginem
Despondi res composita est. fiunt nuptiæ.
D. Dempfi metum omnem. hæc magis sunt hominis. D. cæterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, si queam
Mutare. NVNC, CVM non queo, æquo animo fero.
ITA VITA EST HOMINVM, quasi cum ludas tesseris.
D. Si illud, quod est maxumè opus, iactu non cadit:
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.
D. Corrector. nempe tua arte viginti minæ
Pro psaltria periere, quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non pretio, vel gratis.
M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. Prò diuûm fidem,
Meretrix, & mater familiâs erit vnâ in domo?

M. Cur non? D. sanumne te credis esse? M. equidem arbitror.
D. Ita me Di ament (vt video ego tuam ineptiam)
Facturum credo, vt habeas qui cum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc discet? M. scilicet.
D. Tu inter eas reslim ductans saltabis. M. probé.
Et tu nobiscum vnà si opus sit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam verò omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam post huc redeo. D. o Iuppiter,
Hancine vitam? hosine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est.
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus.
Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

BO, ILLIS DICAM. In hac scena est exemplum intempestiue obiurgationis, ac per hoc
I ridiculæ. Ibo, illis dicam. Moris est secum loqui vel senes, vel maxime aliquid ex animo
agētes. Illis dicā. Socrata & filia. FERO ALIA FLAGITIA AD TE INGENTIA
BONI. Magno sonitu, ac ingēti ostēratione futuræ accusationis exorsus est. magna sunt enim omnia,
& fero, & alia flagitia, & ingētia, & quod ἡρώωνες, boni illi? adolescētis, dicit. Boni illius adolescētis.
ἡρώωνες, quæ semper amariū ponitur, quā criminatio manifesta. ECCE AUTEM. Ecce dicitur,
cū repente triste aliquid rebus interuenit lætis, aut certe cū aliud agitur, aliud emergit nouū. vt Virg.
Ecce autē gemini à Tenedo trāquilla per alta, Horresco referēs, immēs orbibus angues. Et, Ecce tra-
hebatur passis Priameia virgo crinibus. Et Cicero, Ecce autē repente ebrio Diomene, elurietibus cun-
ctis &c. Noua. Recentia. an mira & magna? vt, Pollio & ipse facit noua carmina. NESCIS QVI
VIR SIET. ἡρώωνες. nam vir, ad laudem sumi solet. vt alibi, Virum te iudico. SCIO. Satis ridicule
nec quod ille cupit, abnegat Mitio: vt consentiendo, iracundiam Demeæ acriorē fieri * possibi-
lem sibi, mitigare queat. nam SCIO ad negotij totius gestionem retulit, non ad illud quod ait, Nes-
cis qui vir fiet. EHÒ, SCIS, ET PATERE? Iam & illi irascitur, nō AEschino. NON. MALIM
QVIDEM. Alij volunt Mitionem dicere, MALIM QVIDEM: alij Demeā. PVER NATVS EST.
DI BENE VERTANT. Hic bono exemplo inducitur Mitio irascentem iuste Demeam leniter feri-
re: quia exanimato ob mœrorem non conuenit inclementer ire obuiam, cum possit in tempore obiur-
gari postquam destomachatus fuerit. Et vide quā facere: cum ille, Puer natus est, ad argumētū ma-
li attulerit: hic ita respondit, quemadmodum solent illi quibus puellam nasci metuentibus nuntiatur,
puerum natum esse. nam in omnibus quæ cupitē venerint, Dij bene vertant, dici solet: quia sæpe hor-
mines ea optauerunt quæ alijs aliter atq; expectauerunt, contigissent. quam potestatem rerum ver-
tentium semet in vtrāque partem, Vertūno deo supereffe veteres existimauerūt. VIRGO NIHIL
HABET. Vult rem sine remedio videri: quia scit posse nuptijs finiri sollicitudinem. Et vide amaritu-
dinem Demeæ contra omnes, vt nec virgini ipsi patcat. AVDIVI. ἡρώωνες, & cum ἡρώωνες μὴ
respondendum, quasi leue sit quod admissum est. ET DUCENDA INDOTATA EST? Ducenda
scilicet, nisi damnandus sit AEschinus. & hoc verbum, necessitatis vim habet: vt, Pacem Troiano ab
rege petendum. QVID NUNC FUTVRVM? More irascentium, cum ipse sciuerit quid futurum
sit, Mitionem interrogat. & huiusmodi interrogatio, secundum figuram suam non habet responsio-
nē: sed Mitio sic respōdit, quasi simpliciter inquireti. ILLINC HVC TRANSFERETVR VIR-
GO. Virginem quæ etiam cum viro fuit, vocat. Virg. Ah virgo infelix. O IUPPITER, ISTOCINE
PACTO FIERI OPORTET? O Iuppiter tragice adiecit à Mitione versus. Istocine pacto, ad ipsum
Mitionem respiciens dixit. SINON RE IPSA TIBI ISTVC DOLET. Nunc rem pro veritate
te posuit. SIMVLARE CERTE EST HOMINIS. Non hoc dixit quia hominis est mentiri: sed
quia sæpe iracundiæ simulatio, custodia disciplinæ est. IAM DESPONDI. RES COMPOSITA
EST. FIUNT NVPTIAE. Ne diceret, despondi, cōposui, facio. Et despondet puellam qui petit: Spō-
det à quo petitur. Rectē ergo socer futurus, despōdi dixit. HÆC MAGIS SVNT HOMINIS. Be-
ne repetit hominis: ille enim dixerat, Simulare certe est hominis. CAETERVM PLACET TIBI
FACTVM MITIO. Nihil aliud volebat Demea nisi vt scīret Mitio, quod impetrare nō potuit, etiā
ab eadem sentiēte de prauitate & peccato AEschini. SI ILLVD QVOD MAXIME OPVS EST,

Ecce

Nouum

Vir

Dij bene

vertant

Vertuntur

Ducenda

Quid nunc

turum?

Virgo

Res

Despondet

Spondet

Mo

IACTV NON CADIT. Vtrū, quod opus est iactu: an iactu nō cadit: incerta distinctio. QVAST
 CVM LVDAS TESSERIS. Rectum erat si diceret, Ita vita est hominum quemadmodum tesseriis lu
 dere, aut quemadmodū ludus est tesserarum. Nota ergo genus locutionis. ILLVD QVOD CE
 CIDIT FORTE, ID ARTE VT CORRIGAS. Ars adhibenda pro fortuna. nō enim si male iactus
 ceciderit, deferendus est ludus. Et FORTE nunc pro fortuna intelligendum. CORRECTOR. Quia
 dixit, Arte vt corrigas. sed moris est iratis ab vltimo verbo contradicentis incipere. NEQVE EST,
 NEQVE ILLAM SANE STVDEO VENDERE. In scopulo versatur Mitio, in quo eligit ineptus
 potius videri, quā prodāt Ctesiphonem patri. CVR NON? Posset dicere, Non est AEschini ami
 ca: sed celandā est culpa Ctesiphonis. ITA ME DI AMENT VT EGO VIDEOTVAM IN
 EPTIAM. Ordo est, Ita me di ament, te facturum credo vt habeas quicum cātites. Ipse se fallit, non
 inquirendo vltiorem causam retentā in domo meretricis. Mire autem cātites: quasi turpius sit cā
 tare senem cum psalteria, quā coite. ET NOVA NVPTA EADEM HAEC DISCET? Alius sub
 audiet dicere, sed ō magna in verbis elegancia. vide enim quam vim significet DISCET. & ideo non
 vxor, sed noua nupta, quā ad omnia docilem esse, ipsum indicat nomen. HILARVM. Vetuste.
 non, hilarē. TV INTER EAS RESTIM DVCTANS, SALTABIS. Lusus est natus ab eo fu
 ne quo introductus equus Durius in Troiam est: Connexis manibus fune, chorū ducunt saltantes.
 Hoc à quibusdam dicitur. sed ego puto manu confertos choros puellorum, puellarūque cantantes,
 restim ducere existimari: & id maxime conuenire ad exagitantam importunitatem senis, veluti pue
 ros imitantis. Simul etiam quia iste connexus manuum lasciuus ac petulans adimit discretionem cō
 ditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam, & senem. Et hoc, quemadmodum dictū
 est: & quanto stomacho iam ab AEschino recessum est, & transitum ad Mitionis luxuriam describen
 dam? IAM VERŌ OMITTE DEMA. Mire vrbānitatem expressit vltro obiurgantis qui obiurga
 tus est. TVAM ISTANC IRACVNDIAM. Nam ira, de causa est: Iracundia, de vitio multum
 irascens. ATQVE VTI DECET HILAREM AC LVBENTEM. Bene addidit lubentem. mul
 ti enim hilares se simulant, non lubentes sunt. FAC TE. Non dixit ESTO: sed, elabora vt esse
 possis. HANCINE VITAM? HOSCINE MORES? HANC DEMENTIAM? & cetera omnia,
 vtpote stomachose secum loquens. deest enim esse, aut quid tale. DOMVS SVMPTVOSA. Do
 mus, id est homines. IPSA SI CVPIAT SALVS, SERVARE PRORSVS NON POTEST
 HANC FAMILIAM. σαματοποιία. Plaut?, Lubetior te faciā, quā ipsa Lubetia est. Etenim ὕμει
 & calor est, Ipsa salus si cupiat seruare, prorsus non potest hanc familiam. Hinc licet æstimare quantum
 & calor & grauitatis apud Terentium sit ad imitationem Cecilianam. Vide quantum creuerit à su
 perioribus, vt sic finiat.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SYRVS. DEMA.

S. DEPOL Syrisce te curasti molliter,
 AE Lautēque munus administrasti tuum.
 Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
 Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
 Exemplum disciplinæ. s. ecce autem hic adest senex
 Noster. quid sit? quid tu es tristis? D. ohē scelus.
 S. Ehō iam tu verba fundis hic, sapientia?
 D. Tūne si meus esses? s. dis quidem esses Demea,
 Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
 Curarem vt esses. s. quamobrem? quid feci? D. rogas?
 In ipsa turba, atque in peccato maximo,
 Quod vix sedatum satis est, potasti scelus, quasi
 Re bene gesta. s. sanē nollem hunc exitum.

AE DEPOL SYRISCE. Hic exemplū inducitur licetiae seruorum sub miti domino. AEde
 pol Syrisce te curasti molliter. Quia detexit Ctesiphonem, iam oportet vt ebrui inducatur
 Syrus: per cuius fallacias tegatur adeo. Et Syrisce se dicit, non Syrum, & ὑποκορισματι.
 MOLLITER. Delicate. LAVTEQVE MVNVS ADMINISTRASTI TVVM. Vt quicquid

esset bellissimum, carperes: cyathosque forbillares. Aut munus seruire, esse & bibere. **ABI.** Verbū Abl
vel sibi vel alteri cum laudatione blandiētis. nam sic dicunt, qui iam compotes sunt votorū omnium, Prodeamb
perfectique in rebus vniuersis. **PRODEAMBLARE.** Nota duas præpositiones vni dictioni adiū. lare
etas. Vt, Pede profubigit terram. & ὁ μὴ πρὶ κενύηρ. Et optime ad delicias exprimēdas hoc verbum
conuenit. nam producere signum * deambulare significat. nam deambulare etiam intus poruit.
EXEMPLVM DISCIPLINAE. Quia vnus ex multis reliquus. An quia senior, & nuper etiā pæ
dagogus, vt ipse ait, Quem ego puerum tantillum in manibus gestauī meis. **QVID FIT? QVID**
TV ES TRISTIS? Mire securitatem ebrii hic expressit. nunquid enim pertimescit interuentum ses
nis, vt solebat, Syrus? aut quicquā præcauet? Subblanditur tātū, & ita rerum oblitus est, vt cum eum
suum sciat, causam tristitiæ eius inquirat. **TV VERBA FUNDIS HIC, SAPIENTIA?** Vtrum Sapiētia
sapiētia verba? an tu sapiētiā? quia dixit suprā, Tu quātus quantus es, nihil nisi sapiētia es. **FVN**
DIS. Vtrum sine vlla cessatione profers? An perdis? secundum illud, Nam quid tu hic agas, vbi si quid Fundo
boni præcipias, nemo obtemperat? **DIS QVIDEM ESSES DEMA.** Ab eo quod est dis ditis, di- Dis ditis,
tes facit: ab eo quod est diues diuitis, diuites. **QVAMOBREM? QVID FECIT?** Nihil nunc in Syro
nisi simplex & purum ob ebrietatem. Et vide, quāobrem, quid feci, dicere, non esse sobrii Syri. **IN**
IPSA TURBA. Nō minus ridicula importunitas Demeæ est, quā ebrietas Syri: qui aduersum tes
mulentum tantæ grauitatis oratione personat, vt ex dicentis vultu & verbis, & ex audientis habitu
& stupore magnam voluptatem percipiant spectatores. vides enim quanto pondere verborū cū ebrio
litiget. **POTASTIS SCHELVS.** Non quod plus videt senex quā obijcitur oculis: sed oratorie po
tastis dixit, cum vnum ebrium cernat: propter illud quod ait, Exemplū disciplinæ, quasi in omni
EXITVM. Et hoc dictum argumento est, Syrum oblitum omnium rerum nihil respondisse Demeæ
per fallaciam: sed tantummodo poenitere quod exierit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO. SYRVS. DEMA.

DR. **EV** s Syre, rogat te Ctesipho vt redeas. **s. abi.**
D. H Quid Ctesiphonem hic narrat? **s. nihil.** **D. ehò carnufex,**
Est Ctesipho intus? **s. non est.** **D. cur hic nominat?**
s. Est alius quidam parasitaster paruolus.
Nostine? **D. iam scibo.** **s. quid agis? quò abis?** **D. mitte me.**
s. Noli inquam. **D. non manum abstines mastigia?**
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? **s. abiit.**
AEdepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi? sic agam.

EV s SYRE. Quā clare dicat, ostenditur ex eo quod præmisit **HEV** s antè, quā loqueretur. **HEV** s.
H retur. **CTESIPHO.** Mire additum nomen est: cum aut sine hoc, aut per pronomen in,
telligi possit Ctesipho. **VT REDEAS.** Red eas dicendo, ostendit & illū inter pocula, a
quo egressus est ebrius. **EST ALIUS QVIDAM PARASITASTER PARVOLVS.** Nō alius
parasitaster, sed alius Ctesipho, qui est parasitaster. & vide non alter, sed alius: quasi nō duo, sed multi
sint Ctesiphones. Et hoc sic pronuntiādū est, vt simul & quærat & dicat **NOSTIN?** Quasi sycophano
ta, nunc addidit, nostin? nā veteratoris est, etiam mentientem confidere. **QVID AGIS? QVO**
ABIS? Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. nam quod retinet senem, confes
sionis genus est. **NON MANVS ABSTINES MASTIGIA?** Etiam iniecis manum, vt teneret
Demeam, ex ipsius verbis cernitur. **AN TIBI MAVIS CEREBRVM DISPERGI HIC?** Vt ap
paret, baculo minatur. **ABIIT.** Quia prohibere non potuit, demisso & desperanti vultu quid factū
sit dicit, & abiisse pronuntiat. **AEDPOL COMESSATOREM HAUD SANE COMMODYM.**
τὸ ἐν φημισμῶ. tantum inopinatus superuenit, vt omnia sic offendat quemadmodum qui comessatū
ingreditur: quia comessatoris est superuenire ad scortum, & vociferari aliquid in iocularem strepitū.
quare totum falsè, totū ad Demeam contulit. **PRAESERTIM CTESIPHONI.** Bona exceptio,

vt appareat omnibus incommodum & in his AEschino, sed praecipue Ctesiphoni. NISI DVM
HAE SILESCUNT TURBAE. Non quæ iam sunt, sed quæ erunt. HOC VILLI. ὑποκόβυσμα
est vini: vt vnus villus, asinus afellus, vannus vallus, vinum villum.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO. DEMEA.

- M. PARATA à nobis sunt, ita vt dixi, Sostrata
D. Vbi vis quiscumque à me pepulit tam grauius fores?
Hei mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?
O coelum, o terra, o maria Neptuni. M. hem tibi.
Rescivit omnem rem id nunc clamat scilicet.
Paratae lites succurrendum est. D. eccum adest
Communis corruptela nostrum liberum.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repressi, redi, mitto maledicta omnia.
Rem ipsam putemus dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum, responde. M. factum est, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nunquid minus
M. Mihi idem ius æquum est esse, quam mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
COMMVNIA esse amicorum inter se omnia.
D. Facete. nunc demum istæ nata oratio est.
M. Ausculta paucis, nisi molestum est Demea.
Principio si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum uxorem credidisti scilicet
Ducturum eandem illam rationem antiquam obtine.
Conserua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquo, gloriam tu istam obtine.
Mea, quæ præter spem euenire, vtantur sine.
De summa nihil decedet quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. Mitto rem consuetudinem ipsorum. M. mane.
Scio istuc ibam multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile sit,

Don. legit
Num qui.

Duo cum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet.
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui facit.
Quæ ego esse in illis video, vt confidam fore, ita
Vt volumus video eos sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare. scire est liberum

Ingenium, atque animum. quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulò. ò noster Demea

Ad omnia alia ætate sapimus rectius.

S O L V M V N V M hoc vitium affert senectus hominibus,

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est.

Quod illos sat ætas acuet. D. nã nimium modo

Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,

Et tuus iste animus æquus subuortit. M. tace.

Non fiet. mitte iam istæ. da te hodie mihi.

Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,

Faciendum est. cæterum rus cum filio

Cum primâ lucẽ ibo hinc. M. imò de nocte censeo.

Hodie modò hilarum fac te. D. & istam psaltriam

Vnâ illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.

Eo pacto prorsum illic alligaris filium.

Modò facito, vt illam serues. D. ego istuc videro.

Atque illi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis

Coquendo sit faxis, & molendo. præter hæc

Meridie ipso faciam, vt stipulam colligat.

Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo est. M. placet.

Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium

Tum etiam si nolit, cogas vt cum illa vnâ cubet.

D. Derides? fortunatus qui istoc animo sis.

Ego sentio. M. ah pergis ne? D. iam iam desino.

M. I ergo intrò. & cui opus est rei hilarem hunc sumamus diem.

PARATA À NOBIS SVNT, ITA VT DIXI SOSSTRATA. In hac scena collatio est
P personarum mitis parentis ac sæui. Parata à nobis sunt. De verbis abeuntis, vult ostendi
dere poeta quam orationem cum Sosstrata habuerit ingressus Mitio. & vides quas *ἐκείνης* se
interposuerit. primo, Parata à nobis sunt, Quæ, non dixit: sed, ITA VT DIXI dicendo, significat se
dixisse omnia. Deinde, VBI VIS. fiant nuptiæ, vel quid tale, aut omisit: aut dicturus hoc ipsum, audit
vehementius fores esse pulsatas, & quod agebat abiecit. QVISNAM A ME PERVLIT. A me,
modo id est meas. TAM GRAVITER? Quia irati omnia concite faciunt, cum pullandæ fores
essent exituro foras Demeæ, sic eas pulsauit, vt & his ipsis italsci videretur. HEI MIHI QVID
FACIAM? QVID AGAM? QVID CLAMEM, AVT QVERAR? Ò COELVM, Ò TERRA, Ò MA-
RIA NEPTVNI. Multū laborauit Terentius vt *ἐναλλογίαν* seruaret in dolore Demeæ: quo maior de-
bet in Ctesiphone reprehensio esse, quàm in delictis AEschini. Et nota quòd vbi non inuenit quod di-
gnum loqueretur, ab interiectione coepit, Hei mihi. Et adhuc cum pro rei magnitudine oratio parua
esset, Quid faciam inquit. In alieno indignatus est: in suo, Quid faciam, inquit. In alieno litigauit: hic
ait, Quid agam? In alieno clamauit, & questus est: hic in suo relinquitur. & præter *Ἀπογόνη* in

o Don. 10
primo loc.

Id

Com

con

Ina

Ira

Rea

Por

Pur

Pur

Pur

Rea

Qu

Nor

A me

Hei mihi

Qua

Rea

AEschini peccato Mitionem accusauit: in Ctesiphonis, elementa cum dijs omnibus ac toto mundo.
 mita *ἀνέστης*, & quam imitatur Virgilius in Orpheo post amissam rursus Eurydicem, QUID FACE-
 RET? inquit. omnia enim consumpserat primus dolor. QVÔ SE RAPTA BIS CONIVGE FER-
 RET? Nam quid præter omnes terras atque inferos loci remanebat? QVO FLETU MANES. Per
 quem fletu, manes quasi omnes primis luctibus impleuerat lacrymis. QVA NUMINA VOCE MO-
 VERE? cui nec ira quidem in experta remanserat. Et vide hic gradus doloris & iracundiæ: tantu
 autem, vt iam crescere non possint. quippe in initio fabulæ tantum tristis est Demea. nam sic audit à
 Mitione, Quid tristis es? & ipse, Rogas me (vbi nobis AEschinus fiet) quid tristis ego sim? Inde mox
 procedit in peius: adeo vt sic incipiat, Disperij, Ctesiphonē audiui filiū vnā fuisse in raptiōe cū AEschi-
 no. Inde postea dicit, Nā ego homo sum infelix. Ad postremum, Hei mihi quid faciam? quid agam? Et
 naturali quodāmodo, postquam summus furor ad extrema peruenit, repente senex mutatur, & mitis
 est. O cœlum, o terra, o maria Neptuni. Neptunus, quia medius sit inter cœlū & inferos, dū vtriusq;
 regni particeps habetur, elementorum omnium potior. nam ideo tridentem habet pro numero triū
 elementorum, vt apud Virgiliū iccirco dicit, Iam cœlum terramque meo sine numine venti Misce-
 re. Et apud Homerum sic idem, *ὅς ἐπιπῶρ σὺν ἀγερὶ νεφέλας, ἐτ' ἄρα ξείνῳ δὲ πόντορ, χερσὶ τρεῖσιν αἶνερ*
ἑλῶρ, πᾶσας δ' ὁρῶν ἄλλας γαντοῖαρ ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν δμοῦ δὲ πόντορ.
 Et hoc est quod ait Horatius in arte poetica, Interdum tamen & vocem comœdia tollit. In hæc enim
 tria rerum natura diuiditur. Vt Virg. Principio mare ac terras, cœlūque profundum. Et per hoc, to-
 tum mundum accusauit. O cœlum, o terra, o maria Neptuni. Vtrum Deos elemēta vocauit, quod
 dijs quoque irascitur, qui in ijs commorantur, vt dolentes solent? An quia deos esse non putat, ideo
 hæc omnia Neptuni dicit: quasi dicturus esset, Neptunia fiant, nisi intercederet persona Mitionis: quē
 videns, ad aliud conuersus, desijt diluuium & interitum rebus optare obiecto fratre, cui maxime ira-
 scitur, & propter quem detestabatur omnia. Tale est apud Virgiliū, Omnia vel medium fiant ma-
 re. An omnia accusat vt indignantes solent? Vt, Quem nō inculcui amens hominūque, deorūmq;
 Et vt, Atque deos atque astra vocat crudelia mater. HEM TIBI. *ἡ δὲ ἰδιώτισσά μ' ὦ* TIBI. Nulli enim
 Mitio loquitur. ID NUNC CLAMAT. Id, ob id. PARATAE LITES. Videtur & ipse perti-
 misse, dicendo scilicet, & paratae lites. Sed vt rursus confirmet seipsum, quia succurrendum est, ait,
 SVCCURRENDVM EST. Ctesiphoni scilicet. COMMVNIS CORRVPTELA NOSTRVN LIBE-
 RVN. Qui cōmuniter ambos corruerit. Communis corruptela nostrū liberū. Maior accusatio
 est ista, quā prior: quippe cum iam modo de ambobus accusetur Mitio, non de vno. TANDEM
 REPRIME IRACVNDIAM. Mire quia reprehendere nequit irascentem: nimietatem reprehendit
 irati. Et ira, de causā est: Iracundia de moribus. ATQVE AD TE REDI. Quia ira, ab eo quod
 est ira dicitur, quod a se eat qui irascitur & furit. Et ad te redi, proprie dixit. Virg. Verum vbi nū-
 la suga reperit fallacia, victus In sese redit. Et Cicero, Redit ad se atque ad mores suos. REPRE-
 SI, REDII. Non quid dicatur, sed quod gestu dicatur specta: & videbis neque adhuc repressisse ira-
 cundiam, neque ad se redisse Demeam. sed quā mira est atque perspicua moralitas, in huiusmodi
 rebus apparet. REM IPSAM PVTEMVS. Videtur paulo citius destomachatus, quā res etiam
 incertæ poscebant. Sed & hoc morale: nam iuste irati, omnia sēuitia, ad ratiocinationes sæpe festināt.
 a fratre, quod apud se iam non sit per iracundiam vehementem. REM IPSAM PVTEMVS. Tra-
 ctemus, purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta sunt: vt Plautus in Captiuis ait, Nu-
 cleum amisi, retinui pignoris putamina. Et Virg. Multa putans inquit. Putare proprie est falsa & cas-
 sa, a veris & vtilibus refecare. vnde arborum purgatores, putatores dicuntur. Et REM, causam ipsam
 litis ostendit, vt, Mitte ista, atque ad rem redi. NE TV CVRARES MEVM. Nam ambos curare,
 propemodum reposcere illum est quem dedisti. FACTVM EST. Apparet Mitionē inuitum quā-
 dem fateri, sed facere contemnere obiecta. CVR EMIS AMICAM MITIO? Inclamatio ista no-
 minis, magnam inuidiam significat: vt, Regnūne AEschine hic possides? Et, Pacem te poscimus
 omnes Turne. NUM QVI MINVS MIHI IDEM IVS AEQVVM EST ESSE. Aut num, aut
 qui abundat. & est ordo, Qui minus æquum est esse idem ius mihi &c. Qui ergo, quare, vel cur signi-
 ficat. NON. Confidenter NON repetiuit, non habens rationem quā subijceret: nisi illi prouerbium
 venisset in mentem. Nam quia se videt in malam causam incidisse, totum vernaliter & facete agit: &
 subijcit æquitatem, vbi iusto se tueri non potest. Quod tamen a Demea statim conuincitur, dicendo,
 NUNC DEMVM ISTAEC ORATIO NATA. vt ostendat illum perturbatum contraria protulisse
 dictis suis superioribus. COMMVNIA ESSE AMICORVM INTER SE OMNIA. Inter Pythas
 goteos ortum dicitur. Facete, nunc demum istæ oratio nata. Alij totum iungunt: alij separant. Et
 bene NATA EST: nā sic dicimus de rebus repentinis, vt suprā, E' re nata melius fieri haud potuit,
 quā factum est, hera. AVSCVLTA PAVCIS: NISI MOLESTVM EST DEMEAE. In duas par-
 tes diuiditur tota persuasio: nihil passurū Demeā damni, nihil corruptelæ. ET ME TVM Vxo-
 REM CREDIDISTI DVCTVRVM SCILICET. *ἐπαγωγῆς*. PRINCIPIO SI ID MORDET
 TE, SVMPVTVM FILII QVEM FACIUNT. Figuratiua locutio est: vt Eunuchū quem dedisti nobis,
 quas turbas dedit. QVAESO. Modo obiurgatoriū est quæso. PRO RE TVA. Pro patrimonij tui
 qualitate. CONSERVA. QVAERE. PARCE. FAC QVAMPLVRIMVM ILLIS RELINQVAS.

Neptunus
tridentem

Id

Communis
corruptelaIracundia
Ira

Redit ad se

Putare
PutaminaPutatores
Res

Qui

Non

Nata res

Quæso
Res

Dico

Inter le
amare

Paulo

Res
Omission
after

ò non

Attendant

11

Acuo
Næ

Tue 11th

Tace

143

Exports
Contrab

fronte
Ita tempus

fert.

1

Hinc
De nobis

Primo
Lucus.

Fac te
Ista

n
n
n

Abstracts

Ad
Pugnare
Ligare

his 175

verò dicitur alligari ad aliquid, sine quo esse nō possit. Ergo proprie ad amicā alligari adolescentem dixit amatorē. Prorsus autē, certe, recte, ac vere significat. VT ILLAM SERVES. Acquēdū ILLAM. Hoc est, nō iam filiū, sed illam serua, in qua utrūq; retinueris. EGO ISTVC VIDERO. Hoc est vt illā seruem. COQVENDO SIT FAXO, ET MOLENDO. Ne ametur scilicet. ATQVE ILLI, FAXILLAE PLENA, FVMI, AC POLLINIS coquendo sit faxo, & molendo. Atqui molere prius est, quā coquere: sed illud prius posuit, quo pulchritudo magis fœdatur. an quia prius torreatur tritici, vt tundi possit: vt Virg. Et torrere parat flāmis, & frangere saxo. Coquēdo sit faxo & molendo. PRAETER HÆC. ἀπὸ τοῦ ὀκταῦ. MERIDIE IPSO. Quū sol vehemētiore est. & nomen fecit de aduerbio. Meridiē dixerunt veteres quasi medidie, r pro d posito, propter cognationem harum inter se literarū. VT STIPVLAM COLLIGAT. Quod sub sole fieri necesse est. TAM EXCOCTAM REDDAM, ATQVE ATRAM. ἰδιωτικῶς dixit reddam pro faciam. Et excoctā, ad tenuitatem siccari coloris. Atram, ad colorem retulit. Et vide quā malpera, quāq; ingrata clausula sit, qua se iudici senis finitur oratio. PLACET. NVNC MIHI VIDERE SAPERE. Non cōtradicit, ne rursus prouocet ad iurgiū. ATQVE EQVIDEM FILIVM. Non solū suadet lātitiam, sed etiam ridere cogit inuitū. DERIDES: FORTVNATVS QVI ISTO ANIMO SIES. Hoc verbū vultu Demeę sic profertur, vt subrisisse videatur inuitus. Sed rursus EGO SENTIO amarē seuerēq; dixit. Et ridet qui simpliciter ridet: Deridet qui cū alterius irrisione & cōtemptu ridet. Fortunatus qui istoc animo lues. Non laudātis est quod ait, fortunatus: sed moraliter reprehendētis. vt si dicas, cū tē aliquid cura offenderit, fortunatos stultos, qui nihil sentiant. At hoc quoq; dixit in Eunucho, At ego infelix neque ridiculus esse, neq; plagas pati possum. IAM IAM DESINO. Et hic velut necessitatem queritur imponi sibi. ET CVI OPVS EST REI. Cui rei credis, nisi nuptijs: hoc est ludo, atque lātitia: voto, & gaudio nuptiali. HVNC SVMAMVS DIEM. Non, accipiamus, sed impendamus, & consumamus. Vnde & sumptum dicimus pecuniam quæ infumenda est.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

DEMEA.

N Vnquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
QVIN RES, AETAS, VSVS semper aliquid adportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias.
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mihi nunc euenit. nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Propē iam excursu spatio, mitto. id quamobrem, re ipsa repperi
FACILITATE NIHIL homini esse melius, neque clementia.
Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuius facile est noscere.
Ille suam semper egit vitam in otio, in conuiuijs.
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus.
Sibi vixit. sibi sumptum fecit. omnes benedicunt, amant.
Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi uxorem. quam ibi miseriam vidi: nati filij,
Alia cura. porro autem dum studeo illis, vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærendo vitam, atque ætatem meam.
Nunc exacta ætate, hoc fructi pro labore ab his fero
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda.
Illum amant. me fugitant. illi credunt consilia omnia.
Illum diligunt. apud illum sunt ambo. ego desertus sum.
Illum vt viuat optant. meam autem mortem expectant. scilicet
Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu. miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc quid ego possiem

Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magnipendi postulo.
Si id fit dando, atque obsequendo, non posterioris feram.
Deerit: id mea minime refert, qui sum natu maximus.

INQVAM ITA QVISQVAM BENE SVBDVCTA RATIONE. In hac scena exem-
N plum inducitur hominum qui virtutem tædio deferunt, ob contemptum eius: quòd apud
omnes sœuum esse, vitiosum sit. Et adeò fauet Terentius clementioribus ac mitissimis pa-
tribus, vt hunc quoque adducat ad sententiam Mitionis, non tantum hoc sentientem quòd ita fieri
oportet: sed quòd ita res cogat. vult enim naturalem inesse veris patribus acrimoniam: sed eam sem-
per inuidiosam esse adolescentibus. Bene subducta ratione. Bene disposita, bene computata. Du-
cere enim est digitis computare. sed ducere est apud alium & palam: subducere, apud seipsum & se-
creto. quo magis in verbo isto maioris attentionis & diligentiae signum est. QVIN RES. Quin
modò cur non significat. Quin res, ætas, vsus. Tria posuit. ex quibus RES pro experientia poni-
tur: & hac dicit se esse mutatum. nam mox dicet, Re ipsa repperi, facilitate nihil esse homini melius,
neque clemētia. ALIQVID MONEAT. σὺ δὲ μὴ εἴς est per casus. subauditur enim, quem. QVAE
TIBI PVTARIS PRIMA. Ante alia eligenda: quæ & primo loco ponenda, ac per hoc optima.
VITAM DVRAM QVAM VIXI. ἀγχαίσμος, vt Lucilius, Magnam pugnauius pugnam. PRO
Nam ego vitam duram quam vixi vsque adhuc. Prius dixit quid faciat, quam cur faciat. PE IAM EXCVRSO SPATIO. Id est ad calcem, propter ipsos decursus metâsque viuendi. & est mea
τὰ πόρε & sumpta à cursoribus. Excursio spatio. Id est in summa senectute. ID QVAM OBREM
RE IPSA REPERI. Quia secum loquitur, idè multa reticet. & deest, Faciam: & Si quis quærat:
& Dicam. FACILITATE. Iam facilem se infert. Inter facilitatem & clementiam hoc interest:
Facilis enim, cuius ira cito soluitur: Clemens, qui non irascitur. ILLE SVAM SEMPER EGIT
VITAM. Hic iam quasi comparatiua qualitas inducitur de vtroque: & vt ille in initio fabulæ locu-
tus est, sic in fine hic loquitur. CLEMENS, PLACIDVS, NVLLI LADERE OS. Mira varietas
& in locis, & in partibus orationis. Et clemens est qui colit mentem suam, nec eam vexat irascendo.
Nulli laderere os, ARRIDERE OMNIBVS. Voluptatis affectus est duplex: aut enim ex quiete vo-
luptas est, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrunque complexus est. Nulli laderere os. Id est, nul-
lum præsentem laderere. Et vide quàm gratè à nominibus verba transeant. Clemens, placidus.
Clemens est circa recte agentes: Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis est nulli laderere os. Adeò vt nulli se
Placidi arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus vultu. Et nulli laderere os. Adeò vt nulli se
contristem faciat. & hæc est figura ἀνὰ δόξαν, cum recurrimus per ea quæ diximus: & ἐκ γρηγορίας om-
nia repetita sunt. EGO ILLE AGRESTIS. Bene addidit ILLE, quasi iam notus, hoc ipso quòd
ferus atque agrestis. Et sœuus, factis: Tristis, animo: Truculentus, vultu. Et aliter dici potest, vt tristis
sit qui dolet, truculentus & sœuus qui terret. & ideo ἀνέγκεις mira per ista decurrit. DVXI VXO-
REM. Pendet, duxi vxorem: sed ETIAM cum magno significato, addèdum est: maiore enim ponde-
re subtrahitur coniunctio. nam, duxi etiam vxorem, dicendum fuit. QVAM IBI MISERIAM
VIDI: Ibi inquit, quasi vxor locus sit. & hoc sine coniunctione, vt mala quæ enumerat, multa videan-
tur. ALIA CVRA. Non altera. PATRIA POTITVR COMMODA. Accusatiuo casu extus
lit, quod nos ablatiuo dicimus, id est patrio potitur commodò. Actius in Clytemnestra, Feras potius
tur plagas. ILLVM DILIGVNT, APVD ILLVM SVNT AMBO, EGO DESERTVS SVM.
Hic ostendit Terentius verū patrem & molestiorem & odiosum esse magis adolescentibus. ILLVM
VT VIVAT OPTANT. σὺ δὲ μὴ εἴς. Nam sic veteres loquebantur. nos verò dicimus, illi optant: non,
illum. ILLVM. Mitionem. NVNC EXPERIAMVR. Magis comice pluraliter experiamur di-
xit, quàm si diceret, experiar. QVANDO HVC PROVOCAT. Non addit, quis: sed intelligimus
Mitionem significari. SI ID FIT DANDO, ATQVE OBSEQVENDO. Bene naturam secutus
est, qui artem ignorat, putans agi veris omnia debere, non dando & obsequendo. Si id fit. Id est,
Iam à liberis si magnipendor. NON POSTERIORIS FERAM. Subauditur partes. aut, nō par-
uiores feram. Primus in his ero inquit, in dando atque obsequendo. DEERIT, ID MEA MINI-
ME REFERT. Vide remanere in Demea non penitus eiectam securitatem.

Subducta
ratione.
Ducere.
Quin.
Res.

Prima
Vitam

Excursio
spatio.

Facilis.
Clemens.

Clemens.
Arridere
omnibus.

Laderere
os.
alici.
Placidus.

Avadegui
figura.

Ille.
Sæuus.

Tristis.
Truculentus.

Ibi.
Potitur cum
accusatiuo.

Illum vt
uat optant.

Posterioris
feram.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS. DEMEA.

S. EVS Demea, rogat frater ne abeas longius.
 D. H. Quis homo? ó Syre noster, salve. quid fit? quid agitur?
 S. Recte. D. optime est. iam nūc hæc tria primum addidi
 Præter naturam, ó noster, quid fit? quid agitur?
 Seruum haud illiberalem præbes te, & tibi
 Lubens bene faxim. s. gratiam habeo. D. atqui Syre
 Hoc verum est, & ipsa re experiere prope diem.

H. EVS DEMEA ROGAT FRATER NE ABEAS LONGIVS. Hic ostēdit poeta, quā ab
 furde blādus conetur esse qui nō solet: & quā immodica sit repētina largitas, ubi animus
 à paritate nimia in cōtrariū vitii profusionis excurret. HEVS DEMEA, rogat frater
 ne abeas longius. Ut apparet, iam edormiuit crapulam Syrus. & satis moraliter dixit, frater: nec addi
 dit TVVS. Frater. Moraliter. nam deest tuus. ó SYRE NOSTER SALVE, QVID FIT? lam
 non hac blanda, sed dura sunt. nam salve dixit ei, non solum quem saepe viderit, sed cum quo totiens
 litigauerit. QVID FIT? QVID AGITVR? Interrogat & cum sciat, & cum damnet actus eius.
 RECTE. Bene respondit. hæ enim interrogationes de salute atque incolumitate eius sunt qui in
 terrogatur. HAEC TRIA. Deest, verba. PRAETER NATVRAM. Plus dicit, quā si dice
 ret, præter consuetudinem. Iam nunc hæc tria primum addidi, præter naturam. O noster, quid
 fit? quid agitur? Hoc pressius dictum est. SERVVM HAUD ILLIBERALEM. Dura & importu
 na repente commutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, ostendit contra naturam suam niti
 Demeam. PRAEBES TE. Id est re ostendis, factis probas. ET TIBI LVBENS BENE FA
 XIM. Et bene ad quam rem adiectum est. an & bene * hoc addidit. quis enim credat tam subitis post
 fauitiam blandimentis, nisi factis quoque vera esse ostendantur? Et tibi lubens bene faxim. Et ad
 ditum est, vt ostendat hanc esse sententiam, Non solum te laudo, sed etiam iuuo: illud dicendo, hoc
 faciedo. Et tibi lubens bene faxim. Potest hoc & sic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens. multi enim
 bene, sed non ex animo faciunt. Omnia ergo addidit, quæ placidum ostendant ipsum, atque clemen
 tem. ATQVI SYRE. Atqui, abundat per *παρελκον*. Syre. Asseueratio est nō credentis. HOC
 VERVM EST. Quasi falsum fuerit illud quod iurgabat: & hoc sit verum quod nunc dicit. PRO
 PE DIEM. *ὑφηρ*. Nam prope diem aduerbium est temporis: vt si diceret, cito.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. DEMEA.

G. ERA ego hinc ad hos prouisam quā mox virginem
 D. H. Accersant. sed eccum Demeam. saluos sies.
 Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumī
 Pretij esse hodie te iudicaui animo meo.
 Nam is mihi est profecto seruus spectatus satis,
 Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta.
 Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
 Lubens bene faxim. meditator esse affabilis,
 Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existimas.
 D. Paulatim plebem primulū facio meam.

ACT. V. SCEN. VII.

ERA EGO HINC AD HOS PROVISAM. Ad hos, ad Mitionem & AEschinum scilicet.
 H Prouiso duas res significat: procedo, & video. SED ECCVM. Hoc apud se. OH QUI
 VOCARE? Hac interiectione utimur, ubi ex intervallo notos videmus. Oh qui vocare?
 Post OH, nomine vocaturus, non habuit quod diceret: & ideo subiecit, Qui vocare? Virg. O, quam te
 memorē virgo nancq; haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem sonat. O' dea certe, An Phœbi so-
 lor: an Nympharū sanguinis vna? Moris est autem inferiores proprio nomine vocari, si blandiri velis.
 sed hic nominis oblitus, dum dubitat & inquirat, inhæsit pronomini. ANIMO MEO. Hoc est secun-
 dum animi mei sententiā, & quantum ad animum meum pertinet. NAM IS MIHI EST PRO-
 FECTO SERVVS. In hoc laudando quia nō laborat, subiecit specialiter merita eius: aut, vt existimo,
 nihil habuit quod diceret nisi laudem, sine vllius facti mentione. Et MIHI, id est quantum ad iudi-
 cium meum pertinet. CUI DOMINVS CVRAE EST. Cum hic dominas habeat, dominum dixit:
 quia praeualeat masculinum. Virgil. Descendo, ac ducēte deo flāmam inter & hostes Expedior. Et pre-
 terea sententiā generalis inducitur, cum nullum specialiter dominum significat. ITA VT TIBI
 SENSI GETA. Maximum delinimentum infert, cum nomine vocās: quod tantum superioribus est.
 & vide quā grate, postquā ipse dixit, nomine appellauit Getam. ET TIBI OB EAM REM.
 Quid & tibi: vtrum quemadmodū alijs: an quēadmodū Syros? Et tibi ob eam rem, si quid vsus ve-
 nerit. Defectus quidam rustici præter naturam blandientis, cogit dicta repetere sine gratia. Hæ autē
 promissiones ad hoc præmittuntur, vt cum in subiectis agi à Demea huiusmodi res cōperint, non sit
 absurdum spectantibus Demeam tam cito esse mutatum. MEDITOR ESSE AFFABILIS. Sic
 hoc lētius, vt illud suprā, Iam nūc tria hæc addidi præter naturā, O noster, quid sit: quid agitur? PAV-
 LATIM PLEBEM. Moraliter inferiorum turbam, plebem dixit, hoc est, vt in vrbe vulgus, ita in fa-
 milia seruos. Et fit trāslatio ab ijs qui honores dolose, ac nō pro merito petūt, ambitiosi: sunt. Ple-
 bem primulum facio meam. Hoc est mihi fauentem. Et ecōtrario Virgil. Vadimus immixti Danais
 haud numine nostro.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS. DEMEA. SYRVS. GETA.

AE. Ccidunt me quidem, dum nimis sanctas nuptias
 O Student facere in apparando consumunt diem.
 D. Quid agitur AEschine? AE. hem pater mi, tu hic eras?
 D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
 Qui te amat plus quā hosce oculos: sed cur non domum
 Vxorem acceris? AE. cupio, verū hoc mihi mora est
 Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. ehò
 Vn' tu huic senī auscultare? AE. quid? D. missa hæc face,
 Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas.
 Atque hanc in horto maceriam iube dirui
 Quantum potest: hac transser, vnam fac domum.
 Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. placet
 Pater lepidissime. D. euge, iam lepidus vocor.
 Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
 Adducet, & sumptum admittet, multa, quid mea?
 Ego lepidus in eo gratiam: iube nunc iam
 Dinumeret Babylo illi viginti minas.
 Syre cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue.
 Tu illas abi & traduce. G. Di tibi Demea
 Benefaciant, cum te video nostræ familiæ
 Tā ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
 Quid tu ais? AE. sic opinor. D. multò rectius est

Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
 A Egrotam. AE. nihil enim vidî melius mi pater.
 D. Sic soleo sed ecum Mitio egreditur foras.

Occidit me, *o* CCIDVNT ME QVIDEM. Adolescens & Demea inter se affabiles, imaginem præbent, & quam dulcis sit iunioribus assentatio, & quam ingrata censura. *Ἰδιωτικῶς* autem dixit Occidit me, pro, nimis lædūt & cruciāt me. DVM NIMIS SANCTAS NVPTIAS. Et NIMIS & SANCTAS ridicule additum est in ea ducenda quæ iam peperit. nam sanctum est, quod omni obseruatione inuiolatum est. Et bene additum est NIMIS: quia nimium pro vitio ponitur: iuxta illam sententiam, Vt ne quid nimis. Occidunt me quidem. Quidem, pro expectatione * est: tanquam in hac mora nullus alius occidatur, nisi qui amat, id est ego. QVID AGITVR AESCHINUS? Iam ipse docuit, quid sit, & quid agitur, blandimentū esse. Iam nunc hæc tria primū addidit præter naturā. O noster, quid sit? quid agitur? HEM PATER. Nō sine cōsternatione respōdet AESCHINUS: etsi hic blande interrogat, & miti vultu nam ex improviso obiectus est Demea, & insperanti. TVVS HERCLE VERÒ ET ANIMO ET NATVRA PATER. Totū eripuit Mitioni, cui ne animū quidē reliquit. QVI TE AMAT PLVSQVAM HOSCE OCVLOS. Magis comicū, quā amo. SED CVR NON DOMVM VXOREM ACCERSIS? Bene subiecit quæ volēti esse credebat. VERVM HOC MIHI MORA EST, TIBICINA, ET HYMENAEVM. Hoc est quod ait, Dum nimis sanctas nuptias studēt facere. Hymenæum quidā Liberi & Veneris filiū dicunt esse: qui primus certas nuptias instituerit. ideo per laudē cāratur virginalibus nuptijs ob huiusmodi meritū. Alij virum fortē Attici dicunt fuisse, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, intactas patriæ restituerit. Alij, quod ὕμνη dicatur membrana quædā qua est munita virginitas, quæ primo dirumpitur coitu, Hymenæum putant, veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo sic accipe Hymenæū in nuptijs, quemadmodum θεῖον in funere, vel in sacris hymnum. VIN' TV HVIC SENI AVSCVLTARE? Contempsit seipsum dicendo huic seni, hoc solum afferens causæ cur audiendus sit, quod sit senex. Et totū hoc apparet latissimo vultu dici. TVRBAS, LAMPADAS, TIBICINAS. Bene totum pluraliter: vt qui reprehēdit sic multa. Plautus, Quid tu mihi parasitos, lufos, quod sumus nos somniasse. Hæc igitur vultu pronuntianda sunt, vt appareat ea displicere dicenti. ATQVE HANC IN HORTO MACERIAM IVBE DIRVI. Macerles dicitur paries nunc * alicuius demacerata. EVGE, IAM LEPIDVS VOCOR. Apparet Demeam experiendi causā assentari, non quod animo facit. FRATRI AEDES FIENT PERVIAE. Elegātius quā fratris. INEO GRATIAM. In gratiā eo, hoc est, amicos comparo. Ego lepidus. Irridens adolescētis animum sic inquit. IVBE NVNC IAM. Insultantis est verbum, Iube. tanquā præstet Mitioni, hoc dicit Demea. Aut apud se dicit hoc. Iube nunc. Quasi insultātes dicere solemus, nunc minari, hunc assistere, quē afflictum tenemus: ita & Mitioni Demea dicit, iube nunc. Iube nunc iam dinumeret Babylo ille vigintiminas. Nimis morale est, quum de absente tanquā de præsentē agimus. Est autē Iube nunc iam, figurā etiā apud Plautum frequentissima. Iube nunc iam. Iube sic dicit, quemadmodum suprà ille qui quum alius nemo adesset, alicui diceret. DINUMERET. Dinumeret dixit, quasi multum numeret. ILLI. Cui illi? Ctesiphoni, Lenoni, an AESCHINO? an SYRO? Babylo. Fratrem, Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat. an AESCHINUM nimis prodigum? SYRE CESSAS IRE, AC FACERE? *Ἰδιωτικῶς* dicitur. DIRVE. Hoc vultu dicitur adhortāte. CVM TE VIDEO NOSTRAE FAMILIAE TAM EX ANIMO FACTVM VELLE. Ex animo aliquid facere, est id facere quod ille in animo suo velit. aut certa ex tota mente præstare non perfunctorie. sed ex animo factum, bene factum intelligere debemus: vt sit, ex animo, quasi ex sententiā. DIGNOS ARBITROR. Multa defunt, & vos, & esse, & qui fiant. QVID TV AIS? Eo vultu dicitur quid tu ais, quo videmus loqui eos, qui interrogāt gesticulante vultu quid sentiant de consilio suo, quos sciunt approbaturus esse. sic soleo. Potest ἀεὶ ὡνάα videri. quippe, quando tale consilium probat Demea, quod probaret adolescens.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO. DEMEA. AESCHINVS.

M. VBE T frater? vbi is est? tūne iubes hoc Demea?
 D. Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
 Quammaximè vnam facere nos hanc familiam,
 Colere, adiuvare, adiungere. AE. ita quæso pater.

Haud aliter cenſeo. D. imò hercle ita nobis decet.
 Primum huius vxoris eſt mater. M. eſt. quid poſtea?
 D. Proba, & modeſta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
 M. Scio. D. parere iam diu per annos hæc non poteſt.
 Nec qui eam reſpiciat, quiſquam eſt. ſola eſt. M. quam hic rem agit?
 D. Hanc te æquum eſt ducere. & te operam, vt fiat, dare.
 M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te inquam. M. ineptis. D. ſi
 Tu ſis homo, hic faciat. AE. mi pater. M. quid? tu,
 Huic aſine auſcultas? D. nihil agis. fieri aliter
 Non poteſt. M. deliras. AE. ſine te exorem mi pater.
 M. Infanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. ſatin? ſanus es? ego
 Nouus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
 Eiam, atque anum decrepitam ducam? Idne eſtis authores mihi?
 AE. Fac. promiſi ego illis. M. promiſti autem? de te largitor puer.
 D. Age, quid ſi quid te maius oret? M. quaſi hoc non ſit maximum.
 D. Age, da veniam. AE. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis?
 AE. Non, niſi exorem. M. vis eſt hæc quidem. D. age, prolixè Mitio.
 M. Et ſi hoc mihi prauum, ineptum, abſurdum, atque alienum à vita mea
 Videatur. ſi vos tantopere iſtuc vultis, fiat. AE. bene facis.
 Merito te amo. D. verum, quid ego dicam? hoc conſit quod volo.
 Quid nunc quod reſtat? Hegio hiſ eſt cognatus proximus,
 Affinis nobis, pauper. bene nos aliquid facere illi, decet.
 M. Quid facere? D. agelli hic ſub vrbe eſt paululum quod locitas foras.
 Huic demus qui fruatur. M. paululum id autem? D. ſi multum ſit,
 Faciundum eſt. pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt, rectè datur.
 Poſtremo non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
 Bene, & ſapienter dixti dudum. vitium commune omnium eſt,
 QVOD NIMIVM ad rem in ſeneſta atteti ſumus. hanc maculã nos decet
 Effugere. dictum eſt verè, & re ipſa fieri oportet.
 M. Quid iſtuc? dabitur quidem, quando hic volt.
 AE. Mi pater. D. nunc tu mihi es germanus pariter
 Corpore, & animo. M. gaudeo. D. SVO SIBI HVNC
 Gladio iugulo —

VBET FRATER? Apparet Mitionem dixiſſe, Cur diruiſ? Syrum reſpondiſſe, Quia hoc
 I iubet frater tuus. Iubet frater. Dirui maceriam ſcilicet. TV NE IVBES HOC DE
 MEA? Interrogatiue pronuntiandum torum. ita, erit vna perſona. Et oſtenditur breuiter ex
 huius verbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirum initium: ne procmio opus eſſet Demeæ ad profiten-
 dam mutationem voluntatis. HAC RE. Maceriæ diſſectione. ET ALIIS OMNIBVS. Vt nu-
 ptijs ſenilibus. COLERE. Subauditur iubeo, per *ἐϋγμοι*. COLERE, ADIVVARE, ADIVNGE-
 RE. Colere, ad nurū pertinet: Adiuuare, ad Hegionem: Adiuungere, ad Soſtratã. Et notandū colī à ſu-
 periore. vt, Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma. IMÒ HERCLE ITA NOBIS DECET. An-
 tiqui ſi addebant ſtatim verbum, Nos decet facere, nos decet dicere: ſi nō addebant, Nobis decet, di-
 cebant. PRIMVM HUIVS VXORIS EST MATER. Incipit à perſuaſione, ſed latenter, ita vt
 ea quæ pro poſito conſilio dicenda erant, antè demonſtrarit, quàm dicat quid fieri velit. Et hoc ſemper
 fit ab oratoribus in hiſ rebus à quibus incipere non oportet propter turpitudinem, aut incōmoditatē
 rei quæ perſuadēda eſt. Cōſidera adeo apud Virgiliū, vbi perſuadet Iris matribus vt naues ſuas incē-

Colere
 Adiuuare
 Adiuungere
 Nobis decet

dant:& inuenies hoc ipsum consiliū vltimū poni post argumenta quamplurima, Quin agite,& mecū
 insauillas exurite puppes. Et initium à possibili factum est. nam dicit, Huius vxoris est mater. **PRO-**
BA ET MODESTA. Proba sibi:& Modesta apud alios. Et vide laudes consiliatoribus inuentas &
 vltimas. **ITA AIUNT.** Hoc ita responderet, quasi dicat, sed quid mea? **SCIO.** Adhuc Mitio non
 intelligit quò res tendat: sed tamen vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, respòdet. **PARERE**
IAM DIV PER ANNOS HAEC NON POTEST. Recte, ne contra filios suadere videatur. **PER**
ANNOS NÒ POTEST. Bene per annos: quia nò est sterilis. **HANC TE AEQVVM EST DVCERE.** Te,
 Mitio scilicet. **ET TE OPERAM.** Te Aeschine. nā ad illū conuersus à Mitione est. Et quare Aeschi-
 nū operā dare aequū est? scilicet vt proficit sociui. **Parere iam diu per annos hac non potest.** Hoc autē
 addidit, ne cōtra filios pater suadere videatur nuptias, si illis cohæredes esse procreādos suadeat. **ME**
DVCERE AVTEM: Magna vis in pronomibus posita est. nam **ME** ille sic dicit, quasi quē minime
 deceat. **TE.** Ille sic respòdet, quasi quē maxime oporteat. **INEPTIS.** Verbū est, quod tacit ineptio
 ineptis ineptit. **SI TV SIS HOMO.** Non, si es, sed sis dixit, quasi in eo se hominem sit Aeschinus
 probaturus. **SI TV SIS HOMO.** Aeschine, si sis, pro si esse volueris, & si credi homo volueris. **Si**
tu sis homo. Hic facere & mire coegit Aeschinū ad persuadēdū. nō enim dixit, Si tu sis homo, persua-
 deses sic, faciat: vt ab illo nò factū, sed effectū exigeret. **QVID TV HVIC ASINE AVSCVL-**
TAS? Aprū conuiciū grandī, & fatuo. **MI PATER.** Mi, vocatiuus casus est, ab eo quod est meus.
FIERI ALITER NON POTEST. A necessario. **DELIRAS.** Proprio vocabulo vltus est, tāquā
 loquaci. **INSANIS? AVFER.** Cōgrue seni deliras, iuueni insanis. Et aufer, vel te, vel manum. nā ro-
 gans manum admouet scilicet, dices, Mi pater. **Aufer.** Aut **TE** deest, aut **MANVM.** aut pro eo quod
 est abi. aut sic, aufer rem. **EGO NOVVS MARITVS.** Apud Menandrum senex de nuptijs nò gra-
 uatur. **Ego novus maritus anno demum quinto & sexagesimo fiam,** atq; anum decrepitā ducam?
 Hic deest & quis, & quid, & quādo, & quomodo. vt sit, **Quis? ego.** quid? novus maritus. quādo? anno
 demū quinto & sexagesimo. quomodo? anum decrepitā ducam. **Atq; anum decrepitā ducam.** Hoc
 facere addit, tanquā taciendū hoc esset, si puella duceretur seni. **Anno demū quinto & sexagesimo.**
 Hac ætas est, vt Varro ait, etiā comitorū senum. Et demum, aduerbiū tarditatis est. **ID NE ESTIS**
MIHI AVTHORES? Hoc est per suadēdores. vt Virg. Author ego audendi. **DECREPITAM.** Decre-
 pitam, aut stomacho anili & iracundo: aut decrepitā obtusi animi & lassæ senectutis. aut decrepitam,
 cui sæpe moribūdā crepuerit planctu familiā, id est clamauerit. **LARGITOR.** Verbum est impe-
 ratiui modi, futuri temporis. **De te largitor puer.** Acutius **DE TE** dictum est, quā **DE TVO.** Et
 bene in eum, qui promiserat puellā cōiunctionem suam. **DA VENIAM.** Præsta beneficium, con-
 cede quod petitur. **NE GRAVERE.** Ne te difficilem præbeas. quia grauem se dicitur præstare, qui
 id facile nò præstat in beneficio quod potest. **Da veniam.** ne graueret. fac, promitte. **Altriuscūs agēs**
 sit prolixè benignè, secūdū veteres. aut per ἀσύνδετον, & ἐκλεῖψιν, **AGE,** correptiuū: vt ad **PROLI-**
XE subaudiatur, noster esto, aut quid tale: & **MITIO** velut insuauū dictum sit. **ET SI HOC MI-**
HI PRAVVM, INEPTVM, ABSVRDVM. Prāvū, si anum ducit nullo cōmodo suo. **Ineptum,** qui
 nō voto filiorū ducat vxorem. **Absurdū** homini, qui nunquā duxerit, & nunquā ducere voluerit, seni
 duci vxorē, quæ adolescēti ducere nō sit. **SI VOS TANTOPERE ISTVC VULTIS, FIAT.** Cur
 hic nō vertitur de voluntate **Sofratē?** An quia illam cōsentire necesse est, vel propter pauperiem, vel
 ob amorē filiē suæ? **Si vos tātopere istuc vultis, fiat.** Ridicule dixit, & comice vxorē se ducere, nō quia
 velit, aut debeat: sed vt obsequatur iubentibus. **HOC CONFIT QVOD VOLO.** Perficitur inquit
 quod volo: vt sumptū & turbam domū recipiat Mitio, & ego ineam gratiā. **QVID NVNC QVOD**
RESTAT? Quod restat, pro quod sequitur. An quod restat, tanquā reliquiarū priorū, ac per hoc mi-
 tionī, ob merita sua. Et bene addidit proximus: nā multi gradus & veluti rami sunt propinquitatis in
 affinitate & cognatiōe dispositi. **AFFINIS NOBIS.** Recte. nā vxoris cognati, marito affines sunt.
PAUPER. Iā hoc nomine apparet aliquid flagitari. **QVOD LOCITAS FORAS.** Foras dixit, locū
 pro persona ponēs: quasi diceret, nescio cui alieno. sic & nos dicimus, audi quid dicit * Ecce hac,
 pro ecce hic. Cicero, Hic tū alius ex alia parte. Deest ergo aliquid, vt sit, quod locitas foras versū. Aut si
 foris: foris posito, id est alieno. **SVB VRBE EST AGELLI PAVLVLVM.** Totū cū cōtēptione pro-
 priū ergo, & quasi de iure dixit fruatur. est autē fruatur, alatur: quia frumen dicitur sūma gula per quā
 cibū lingua demittit in ventrē. **BONVS EST. NOSTER EST. RECTE DATVR.** ἐπιτροχασμός
 hortātis, & ἀσύνδετον multa congerentis. **Noster est.** Bene addidit. nanque dixit, Pro patre huic est.
 Bonus est. Potuit respōderi, Quid mea? Recte datur. Quasi nō queratur, an dandū sit, sed illud so-
 lū, an rectē. **Bonus est.** noster est. Hac omnia vultuosē, tanquā inuidiā parsimonie faciat Mitioni. Et
 plus significat **NOSTER,** quā si addatur, quid noster. **NON ILLVD VERBVM FACIO.** Nunc
 verbū facio. Nota verbum pro sentētia. vt, Vno verbo dic, siquid est quod me velis. Et, Miseram me,
 quod verbum audio: Verbum dixit veram sententiā. nam verba esse à veritate dicta testatur Varro.
HANC MACVLAM NOS DECET EFFVGERE. Maculam ἢ χλευασμὸν dixit, irridens
 q. iij.

opinionem Mitionis: quia parsimoniam, maculam putet. & simul auxit: primo vitium, deinde maculam dicendo. SVO SIBI GLADIO HVNC IUGVLO. ἀλλήλοισι. & non suo, sed suo sibi, moraliter, & vt veteres solent loqui.

Suo sibi hanc iugulo gladio

ACTVS Q VINTI SCENA IX.

SYRVS. DEMEA. MITIO. AESCHINVS.

- S. ACTVM est, quod iusti Demea.
- D. —F Frugi homo es. ædepol hodie mea quidem sententia Iudico Syrum fieri esse æquum liberum. M. istunc liberum? Quod nam ob factū? D. multa. S. o noster Demea, ædepol vir bonus es. Ego istos vobis vsque à pueris curauī ambos sedulo. Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
- D. Res apparet. & quidem porro hæc, obsonare, cum fide Scortum adducere, apparare de die conuiuium. Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. o lepidum caput.
- D. Postremò, hodie in psaltria ista emunda, hic adiutor fuit. Hic curauit. prodesse æquum est. alij meliores erunt. Denique hic vult fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE. cupio. M. si quidem Tu vis, Syre ehò accede huc ad me, liber esto. S. bene facis. Omnibus gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
- D. Gaudeo. AE. & ego. S. credo. vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, Phrygiam vt vxorem meam vnà mecum videam liberam.
- D. Optumam quidem mulierem. S. & quidem tuo nepoti huius filio Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle verò serio Si quidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquum fiet.
- M. Ob eam rem? D. ob eam. postremò à me argentum, quanti est, sumito. S. Di tibi Demea oro omnes semper omnia optata offerant.
- M. Syre processisti hodie pulchrè. D. si quidem porro Mitio Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu Dederis, vnde vtatur. reddet tibi citò. M. istoc vilius.
- AE. Frugi homo est. S. reddā hercle, da modo. AE. age pater. M. post cōsulam.
- D. Faciet. S. o vir optime. AE. o mi pater festiuissime.
- M. Quid istuc? quæ res tam repente mores mutauit tuos? Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi. Vt id ostenderem, quod te isti facilem, & festiuum putant, Id non fieri ex vera vita, neque adeò ex æquo & bono, Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio. Nunc adeò si ob eam rem vobis mea vita inuisa est AEschine, Quia non iusta iniusta, prorsus omnia omnino obsequor. Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet. Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam Minus videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum,

o Probat legit Dico & codan rig.

Hæc reprehendere & corrigere me, & obsecundare in loco.
Ecce me, qui id faciam vobis. AE. tibi pater permittimus.
Plus scis quid facto opus est: sed de fratre quid fiet? D. sino
Habeat, in istac finem faciat. AE. istuc recte.

PLAUDITE.

ACTVM EST QVOD IVSTI DEMA. Id est, diruta est maceria. FRUGI HOMO ES.
Velis, ut fruges. AEDEPOL HODIE MEA QVIDEM SENTENTIA. IVDICO SY-
RVM FIERI LIBERV. Hoc est quod iandudum promiserat Syro: sed nunc opportune. vi-
detur enim modo meritum præcessisse. & SENTENTIA IVDICO κρισιολογία. MVLTa. Ora-
torie maluit generaliter dicere, quam quærere specialiter quod inuenire non possit. Et Mitio singulari-
ter vnū quærit, hic pluraliter multa respondet. QVOD NAM OB FACTVM? Iure, ascribi enim cau-
sas manumissionis in iure formula est. AEDEPOL VIR BONVS. Iurat bonū: quia præter opinio-
nem est. EGO ISTOS VOBIS VSQVE A PVERIS. Intelligit Syrus laborantem pro se Demeam
non habere quod dicat: & ideo ipse prosequitur ordinem meritorum: secundum quem apparet pædago-
gum fuisse. DOCVI, MONVI, BENE PRÆCEPI. Ridicule adduntur, & tantū consuetudine: quia
imputatur etiam facta prauæ pro bonis. QVAE POTVI OMNIA. Bene, quæ potui: quasi plura vel-
let. RES APPARET. Mire irridet Demea: sic tamen, ut serio agere videatur. APPARARE DE
HODIE IN PSALTRIA ISTA EMENDA. Et hoc totum serio dicitur: ut magis ridiculum videatur.
HIC ADIVTOR FVIT. In re bona adiutores, in re mala Impulsores dicuntur. Ergo hic adiutor di-
citur a non irascente: a criminante autem & irato, impulsor. Hic adiutor fuit: HIC CVRAVIT. De
meritis eius quem laudamus. Deinde quid non præstitit, qui & officium corporis, ut adiutor: & curam
animi præbuit, ut consultor? DENIQVE HIC VULT FIERI. Abutitur Demea, sciens prodigam
voluntatem adolescentuli. SYRE ACCEDE HVC AD ME. Vtrum ut eundem manu emittat: an
ut palam fiat, iubet propius accedere, iuris publici consuetudine ludens? Et vide quā comicam ma-
numissionem quā tacere induxerit atque condigne. ET SEORSVM TIBI PRÆTEREA DE-
MEA. Effecit Demea plus quā volebat: nam qui conabatur amari, præfertur etiam his qui aman-
tur. GAUDEO ET EGO. Gratulantium Syro hæc verba sunt: quibus de more ille CREDO respon-
det. VTNAM HOC PERPETVVM FIAT GAVDIVM. Integrum, solidum, & nusquam interru-
ptum. PHRYGIAM VT VXOREM MEAM. Ut ipse, Syrus: ita vxor, Phrygia, secundum veteres, quif-
feris nomina a nationibus imponebant. VNA MECVM VIDEAM LIBERAM. Hoc sic pronun-
tandum est, quasi gaudeat se recordatum Demea: quod quum vltro cogitat habuisse * plene obli-
tus fuit. HODIE PRIMAM MAMMAM DEDIT HÆC. Ridiculum meritum: siquidem oportue-
rit primam esse quancunque. an quia causla est, quod ingenui dicuntur serio a nutricibus libe-
dis HERCLE VERO SERIO. Aduerbia sunt confirmatiua. OB EAM REM? Hoc eo vultu dicit,
quo reueluti excutimus, & ostendimus momēti esse nullius. ARGENTVM QVANTI EST, SVMI-
TO. Quanto pretio valet. Argentum quanti est, sumito. Hoc verbo vtimur, ut faciunt qui per suade-
re aliquid cupiunt. DII TIBI DEMA ORO OMNES SEMPER OMNIA OPTATA OFFE-
RANT. Omnes, omnia: antiqua elegātia, & figurata. PROCESSISTI HODIE PVLCHRE. Nūc ve-
re pulchre processit Syrus. SI QVIDEM TV TVVM OFFICIVM FACIES. Hoc est patroni, ut li-
bertum non deferat, sed vt alas manumissum. Plautus, Facis melius quā pars lenonū, qui liberos ha-
bent, & eos deferunt. VNDE VT ATV. Vtatur, viuatur unde vsura, vita dicitur. vt, Vnius vsurā ho-
re gladiatori isti non dedisset. an unde alatur, de quo vsum fructum capiat, & cuius tibi sortem reddat?
Et hoc melius: nam ideo addidit, REDDET TIBI CITO. ISTOC VILIVS. Hoc egit Terentius,
vt conuersis officijs vsque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Mitionem. Istoc
vilius. Quasi, nihil minus, negatio enim est floccū ostendentis, aut quid tale: cum ἐλέγξ, qua subau-
ditur, quicquā. & non dabo. FACIET. Ne quid negatū in fine fabulæ videatur, addidit Demea, fa-
ciat. & faciet quod petis scilicet: quod irridens dixit, quasi de prodigo dicere videatur. Et mire faciet:
quia nec credibile erat statim consensurum qui negauerat: & perpetuo negatio esse in fine non debuit.
QVID ISTVC? QVAE RES TAM REPENTE MORES MVTAUIT TVOS? Animaduertēdū est,
qua calliditate Terentius quærens finem fabulæ, complere lætitiā per ipsum Demeā nititur in vniuer-
sos, qui in tota comœdia tristes ac saeuus inturbauit & vociferatus est. QVOD PROLVBIVM?
Prohibiti, quod Græci ἀποθυμία, id est promptus animus ad largiendum. SVBITA EST LAR-
GITAS? Repentina: ac per hoc ipsa est ingrata & immoderata: vt euenit quum ex nimis parcis nō lar-
gi & liberales: sed effusi prodigique redduntur. VT ID OSTENDEREM, Abundat id. Aut ἐλά-
ψς est, pro, per id. QVOD TE ISTI FACILEM ET FESTIVVM PVTANT. Multum detraxit

ACT. V. SCEN. IX.

Mitio, dicendo, Te isti putant, per quod significatur errare adolescentes, & hunc non esse festiuium.
 Quod te isti festiuium & facilem putant. Bene in postremo dignitas personæ huius seruata est, vt nō
 perpetuò commutata videretur: vt Truculenti, apud Plautum. **INDVLGENDO.** Attende indulgē-
 tiam à Demea culpæ ascribi denuo. **ET LARGIENDO MITIO.** Seuerè additum est nomē verbis
 ex animo plorantis. **QVIA NON IVSTA INIVSTA PRORSVS OMNIA OMNINO OBSE-**
QVOR. Prouerbiales sunt huiusmodi elocutiones, fanda nefanda, digna indigna, velis nolis. **EF-**
FVNDITE, emite, facite. Effundite, ad AEschinum pertinet: Emite ad Ctesiphonem: Facite ad omnes.
FACITE QVOD VOBIS LYBET. Proprie redijt rursus ad amaritudinem pristina. Hæc ἐπιτροπή
 est figura, qua inuitos nos permittere ostēdimus, quod nolumus fieri. **QVAE VOS POTIVS PRO-**
PTER ADOLESCENTIAM MINVS VIDETIS. Hic ostēdit Terentius magis Demea simulasse mu-
 tatos mores, quā mutauisse. **MINVS VIDETIS: MAGIS IMPENSE CVPITIS: CONSVLITIS**
PARVM. ἐλαττω, minus, magis, parum. **HÆC REPREHENDERE, ET CORRIGERE ME,**
ET SECUNDARE IN LOCO. Tribus tria redduntur: & vtraque ἀνεπηκώς. Illa in malā partem suo-
 periora: hæc in bonam, quæ inferiora sunt. non tantum enim culpæ est, minus prouidere, quā im-
 pense cupere: nec tantum mali est impense cupere, quantum parum consulere. Item reprehendere bo-
 num est: melius, corrigere: optimum, secundare. nam qui reprehendit, non continuo corrigit. qui corri-
 git, non ilico secundat, id est lætissimum reddit & fidelissimum. Alij secundare, obsequi dictum putāt.
 & ideo additum esse, in loco: quasi nō semper faciendum sit. Ergo secundare, vel in melius conuertere,
 vel obsequi intelligimus. **TIBI PATER PERMITTIMVS.** Noluit Terentius ab amoribus filiorū
 perpetuo repulsum patrē. **SINO, HABEAT: IN ISTAC FINEM FACIAT.** Hæc quidem permis-
 sio est: sed & exceptionem in se continet: & cum quodam stomacho & velut minaci denūtiatione pro-
 fertur. In istac finem faciat. Hoc est, aut ne aliam amet, aut ne alteram comparet: ne post istam luxu-
 rietur vltius. **ISTVC RECTE.** Bene & Mitio non discessit de proposito suo, qui vt peccasse aliās
 ostenderet fratrem ob nimiam asperitatem, cum exceptione quadam laudans verba eius, **ISTVC RE-**
CTE, dixit: quasi diceret, non vt cætera: & simul reposuit ei, qui suprà dixerat, Vt id ostenderem, quod
 te isti facilem, & festiuium putant, id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono &c.

Indulgeo

Iusta indigna

Fanda nefanda

Digna indigna

Velis nolis

Figura

Minus, magis, parum

Secundare

In loco

Istuc recte

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	meretrix	Sostrata	mulier.
Syra	anus.	Phidippus	senex.
Parmeno	seruus.	Myrrhina	mulier.
Laches	senex.	Sofia	seruus
Pamphilus	adolescens.	Bacchis	meretrix.

C. SVLPICII APOLLINARIS
PERIOCHA IN HECYRAM.

XOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans vîrginî vitium obtulit.
Eiûsque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidî meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum est nuptam haud attigit.

Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert: reuenit Pamphilus.
Deprehendit partum celat vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidîs
Amorem dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiata forte agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM
TERENTII.

HÆC fabula, Apollodori esse dicitur græca. nam & ipsa & Phormio ab eodem dicuntur esse se translata: cum reliquæ quatuor sint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per socrus & soceros in ea aguntur multa. Nam & ἡκυρά & ἡκυρά, soceri nomen, socrusque significant. Est autem mixta motorijs actibus, ac statarijs: multumque sententiarum & figurarum continet in toto stylo. Vnde cum delectet plurimum, non minus utilitatis affert spectatoribus. Atque in hac, primæ partes sunt Lachetis, secundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum personarum quæ his adiunctæ sunt. Diuisa est autem, ut cæteræ, quinque actibus legitimis, quos in subditis distinguemus. In hac prologus est & multiplex, & rhetoricus nimis, propterea quod sæpe exclusa hæc comœdia, diligentissima defensione indigebat. Atque in hac protasis turbulenta est, Epitasis mollior, lenis Catastrophe. Acta sanè est ludis Megalensibus, Sexto Iulio, C. Rabirio AEdilibus curulibus. Egitque L. Ambuius. Modulatus est eam Flaccus Claudius tibijs paribus. Tota græca est, Factaque & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio cos s. Cætica & deuerbia summo in hac fauore suscepta sunt. προσαιτιὰ & πρόσωπα, Id est personæ extra argumentum duæ sunt, Philotidis & Syra. In tota Comœdia hoc agitur, ut res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à consuetudine. Inducuntur enim beneuolæ socrus, verecunda nurus, lenissimus in vxorem maritus & item deditus matri suæ, meretrix bona.

A R G V M E N T V M.

VITIATAM in tenebris ante nuptias, cui anulum extorserat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compressu suo. Quam peregre profectus, quum relliquisset domi, rediens parentem offendit furtim & apud matrem suam. Qua re commotus, dū repudium inuitis parentibus, & causam repudij nescientibus, parat: per meretricem, apud quam anulus inuentus est, cognoscit tandem ita à se vitiatā vxorem, & ex se natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis ac lenæ Syra cum Parmenone: ut per harū personas, quæ προσαιτιὰ dicuntur, argumentum spectator discat. Secundi actus tenor in hoc est, Immeritam vxorem veluti malam socrum, accusat Laches: & cōuenit Phidippum de eadem causa. statim post quorum colloquium, conquestio inducitur Sostratæ, quod falsum crimē inuidiosumque sustineat. Tercio actui hæc ascribuntur, Conquestio Pamphili peregre redeuntis, de amore suo circa vxorem. paritudo Philomenæ. Sostratæ verba super ægritudine nurus, quam morbo credit afflictam. Fletus Pamphili erratis, cum putat non ex se filium natum esse. Colloquium Parmenonis cum pueris à nauī venientibus, ut mox loquatur cum ipso Pamphilo, à quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippique, & Pamphili verba de reconcilianda illi coniuge: & eorum ab inuicem litigiosa dissentio. Quartum actum hæc cōplent. Perturbatio Myrrhinæ ex interuentu mariti: & eiusdem cum eo nimis callida ac muliebri Pamphilum vxorem recusantem. conuentio meretricis promittentis se iusiurādum matronis exhibituram de non admissio ad se Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de intus gestis, & colloquium cum Parmenone inducitur: quem nuntium mittit ad Pamphilum: Pamphilique ad vltimum actio gratiarū apud ipsam Bacchidem. Docet autem Varro, neque in hac fabula, neque in alijs esse mirandum, quod actus impares scenarum paginarūque sint numero: cum hæc distributio in rerum descriptione, non in numero versuum constituta sit: non apud Latinos modo, verum etiam apud Græcos ipsos.

ACTA LVDIS MEGALENS. SEX. IVLIO, CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVRVL. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI TIBIIS PARIBVS. TOTTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA PRIMO SINE PROLOGO. DATA SECVNDO, CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LV CIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. TERTIO RELATA, Q. FVLVIO, L. MARCO AEDIL. CVRVLIB. EGIT L. AMBIVIVS, L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

PROLOGVS.

ECYRA est huic nomen fabulæ. hæc cum data est
 Noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
 Vt neque spectari, neque cognosci potuerit.
 Ità populus studio stupidus, in funambulo
 Animum occuparat. nunc hæc planè est pronoua.

H

Et is qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
 Iterum referre, vt iterum possit vendere.
 Alias cognostis eius, quæso hanc noscite.
 Orator ad vos venio ornatu prologi.
 Sinite exorator sim, eodem vt iure vt i senem
 Liceat, quo iure sim vsus adolescentior.
 Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
 Ne cum poeta scriptura euanesceret.
 In his, quas primum Cæcili didici nouas,
 Partim sum earum exactus, partim vix fleti.
 Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
 Spe incerta certum mihi laborem sustuli.
 Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
 Nouas studiose, ne illum ab studio abducerem.
 Perfeci vt spectarentur vbi sunt cognitæ,
 Placitæ sunt. ità poetam restitui in locum
 Propè iam remotum iniuria aduersarium
 Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica.
 Quòd si scripturam spreuissem in præsentia,
 Et in deterrendo voluissem operam sumere,
 Vt in otio esset potius, quàm in negotio.
 Deterruissem facile, ne alias scriberet.
 Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.
 Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum est, ità eam oppressit calamitas.

Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostrae industriae.
Cum primum eam agere coepi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio,
Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum,
Fecere ut ante tempus exirem foras.
Vetere in noua coepi uti consuetudine,
In experiundo ut essem refero denuo.
Primo actu placeo cum interea rumor venit
Datum iri gladiatores, populus conuolat.
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite ut vestra autoritas
Meae auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auare statui pretium arti meae.
Et eum esse quassum, in animum induxi, maximum,
Quammaximè seruire vestris commodis.
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vestram commisit fidem.
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & date silentium,
Ut libeat scribere alijs, mihi que ut discere
Nouas expediat posthac, pretio emptas meo.

HECYRA EST HUIUS NOMEN FABULAE. A nomine coepit, ut incognita probaret, & ideo
spectandam. Hecyra est huic nomen fabulae. Nominatio casu figurauit: cum in usu sit ut
datiuo dicamus. quauis praesto sint exempla, quibus veteres per omnes ferè casus hoc genus
locutionis enuntiabant. Hecyra est huic nomen fabulae. Haec primo data est sine prologo, ludis Me-
galensibus: quos Sex. Iulius, & Cornelius Dolabella ediderunt. sed occupato populo studio funambuli,
displicuit. Postea data est ludis Funebris L. Aemilij Pauli: quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cor-
nelius Africanus. Tunc quoque non perfecta est per studium populi circa gladiatores. Tertio ad postre-
mum introducta, Q. Fuluius, L. Martius aedilibus: virtute actorum L. Ambuij, & L. Turpionis est co-
mendata. Hecyra est huic nomen fabulae. Totus hic prologus subtilem conquestionem continet, ob
hoc, ne aperte populū neglectae fabulae reum faciat, & facile reuocet in fauorem. HAEC CVM DATA
EST NOVA. Ita dicitur, data est fabula, ut data est coena, datum est prandium. Et edidit, a dato de-
scendit. HAEC CVM DATA EST NOVA, nouū interuenit vitium. Sic & Homerus. Et dari dici-
tur fabula, cum agitur: Stare, cum placet. Haec cum data est noua, nouum interuenit vitium. VITIUM ET CALAMITAS. Be-
prima: deest enim, huic, & est figura παρανομασία Noua nouū. VITIUM ET CALAMITAS. Be-
ne secundum augures. Vitium enim est, si tonet tantum: Vitium & calamitas, si tonet & grandinet si-
mul, & etiā fulminet. Vitiū & calamitas. Translatio est ab augurio: & vitio creati dicuntur consules.
Calamitas παρά τῃν καλῶν, dicitur clades, quia clamatur: ut aliud sit grandinis culmum frangen-
tis, aliud furti, aut doli mali, sic Probus. VT NEQUE SPECTARI. Vitium, quod non spectata
est: Calamitas, quod non cognita. Ut neque spectari neque cognosci. Mira defensio, siquidem nō iu-
dicio comœdia exacta est, si spectari cognosci que non potuerit: cognituris scilicet, si audiretur. Ut
ita est quam in verbis. Cognosci. Vel probari, vel sciri an Hecyra sciri dicatur, quæ scita sit nominet

o Domini
studia lego

Hecyra est
huic nomen

Data fabula
Edita
Stat fabula

Vitium

Calamitas

Cognosci
bula

ITA POPVLVS STVDIO STVPIDVS. A deriuatione causæ. non quia mala, inquit, exclusa est: sed quia populus funambuli admiratione obstupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad com-
 mutationem causæ inducendam. Itæ populus stupidus. Hic excusatur & populus, qui neque ius
 dicauit de fabula, neque tamen stulte errauit. Stupidus, pro stupēs. vt, Timidusque superuenit AEgle.
 PRO NOVA. Recte: iam enim non est noua. ET IS QVI SCRIPSIT HANC, OB EAM REM.
 Id est ob eam causam, quasi dicat, non iterum acta est sine causa. Cur ergo non post funambulū res-
 lata est, vbi ille cessarat: in quo maluit avarū Poetā populo inducere, quā suo operi diffidentem
 ITERVM REFERRE. Superuacuum est. VT ITERVM POSSIT VENDERE. Alijs scilicet
 ludis. hoc, vt diximus, ad laudem fabulæ referatur: postquam tantum fiduciæ poetæ dedit. ALIAS
 COGNOSTIS EIVS, QVAESO HANC NOSCITE. Mire illi fauorē petit ex alijs, quæ spectatori notæ
 sunt. EIVSDEM POETAE. Quasi hæc omnino nota sit. At in Andria, quæ omnium prima est, ali-
 ter ait, Vt pernoscat & quid spei sit reliquum, posthac quas faciet de integra comoedijs: spectandæ: an
 exigendæ vobis sint prius. ORATOR AD VOS VENIO ORNATV PROLOGI. Magna arte hic
 prologus scriptus est, & nimis oratorie. nam totiens expulsa fabula quomodo honeste reuocari potuit
 in proscenium: nisi primo ipsa impudentia pro fiducia proferretur: deinde actor peritissimus ipse habi-
 tus, probaret & poetam & Comoediam: cuius autoritas elucet ex verbis: tum deinde subtiliter nouo
 poetæ, a verusto, & magnæ autoritatis Cæcilio peteretur exemplum, & peteretur ingeniosissime: nam
 quod rudi Terentio contigit, accidisse memoratur veteri Cæcilio: quod huic semel, illi sape: quod huic
 in alijs nūquam, hoc illi ferē in omnibus. quod huic præter Hecyram & actæ, & probatæ sunt ceteræ:
 illi partim exactæ, partim vix probatæ. Itaque his omnibus argumētis id actum est: vt neque desperan-
 dum sit de Terentio, quod expulsum est: vt nihilominus illi tantum attribuendum sit, vt aut par Cæci-
 lium magno tunc poetæ, aut vltro melior etiam esse possit. Hic tamē L. Ambuius histrio fuit actor comœ-
 diarum. Orator ad vos venio. Oratorem audire oportere, ius gentium est. oratorem nō licet iniuriam
 pati. Ideo ergo ne expellatur, nō se prologum, sed oratorem nominat. Plautus, Impia secrete oratorem
 verberas. EODEM VT IVRE VT ISENEM LICEAT. vt, Me liceat casus miserari infontis amici.
 SINITE EXORATOR SIM. Orator, est dum agit: Exorator cum impetrauerit. Itæ illud, dicentis:
 hoc iam effecti significationem habet. Et orator est, cui causa defendenda mandatur. QVO IVRE
 SVM VSVS ADOLESCENTIOR. Tanquam aliud agens affert exempla, quibus ostendat, turpe non
 esse Terentio exclusam esse vnam illius fabulam, quum multorum poetarum multæ exactæ sint: & in
 his Cæcilij, cuius illo tempore magna autoritas fuit. Adolescentior. Hæc comparatio minus à posse
 tuo sonat, & vim diminutiua exprimit: vt, Iam senior, sed cruda deo, viridisque senectus. NOVAS
 QVI EXACTAS FECI VT INVETERAS CERENT. σὺ δὲ νέη. Et Inueterasceret, denuo ageretur.
 quia nondum acta, noua dicitur fabula. Inueterascerent. In consuetudinem veniret, spectarentur,
 sa facti honestior est, non se poetæ vnus, sed ipsius poematis causa laborare. IN HIS QVAS PRI-
 MVM CÆCILII DIDICI NOVAS. A simili argumentum: quod sit per comparisonem artificiosam
 & oratoriam rerum ac personarum. PARTIM SVM EARVM EXACTVS, PARTIM VIX STE-
 TI. Vide, plus esse in exemplo: siquidem partim exacte sunt Cæcilij fabulæ, partim vix admittæ: quum
 vna Hecyra exclusa sit. Et est sensus, Aut displicui inquit, aut in aliquibus vix placui. Partim sum
 fabulæ aut agi dicuntur, aut stare. QVIA SCIEBAM DVBIAM FORTVNAM. Non igitur poetæ
 culpa, sed casus est. nam ideo fortunam euentū extulit. SPE INCERTA, CERTVM MIHI LABO-
 REM SVSTVLI. Sententiose, & verum. nam vbi certa spes est, nihil opus est laborare certo ac vehemē-
 ti. Spe incerta. Pro spei incertæ. An deest IN? Incerta certum. Honesti figura, quæ dicitur & vt
 licet. EASDEM. Exactas. COEPI. Difficultatē facti & molimē ostendit. Ab eodem. Cæcilio sci-
 NOVAS STVDIOSE, NE ILLVM AB STVDIO ABDVCEREM. Iterum causa honestatis.
 PERFECI VT SPECTARENTVR. Attende quantum pondus habeat, quod non FECI dixit, sed
 potius PERFECI: vt molem difficultatis ostenderet. PLACITAE SVNT. Nota participium sine ori-
 gine verbi. ITA POETAM RESTITVI IN LOCVM. Mire non Cæcilium, sed poetam: vt hoc ge-
 neraliter populo prastitisse, non vni homini, videatur. Vbi sunt cognitæ, placitæ sunt. Elegans pro-
 missio & hanc placituram si cognoscatur. & est coniectura à futuro tempore. RESTITVI IN LO-
 CVM. Quia remotum & exclusum dixit. PROPE IAM REMMOTVM. Geminavit M secundū anti-
 quos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. AB STVDIO ATQVE AB LABORE. Bene ostē-
 dit se populo profuisse, Cæcilium poetam ad laborem reuocando atque artem. A B autem in tertio com-
 mote audiendum est: vt, Hic portus alij effodiunt, hic alta theatri Fūdamenta locat alij, immanēsque
 cōstinas Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris. IN PRÆSENTIA. Statim vt à populo eijs
 dit facilitatē deterrendi. VT IN OTIO ESSET POTIVS. QVAM IN NEGOTIO. Ex ipsis rerum nominibus ostē-
 dit se orator. NVNC QVID PETAM, MEA CAVSSA. Bene petam, & mea causa, qua-
 si orator. Mea causa AEQVO ANIMO attendite. Commendatio personæ levis per aliam personā
 grauem, secundum præcepta in Rhetoricis. HECYRAM AD VOS REFERO. A causa. Principium
 à principali quæstione, an cognita sit, & an spectanda sit. QVAM MIHI. A persona dicētis. ITA
 EAM OPPRESSIT CALAMITAS. Hoc succedit pro illo, quod est à persona aduersariorum. simul

ad fortunam retulit culpam populi. non enim dixit quod præsto erat. Ita eam oppressit calamitas. VESTRA IN-
 Eam calamitatem. Calamitatem repetit, ne nos fabulam illum dicere putaremus. TELLIGENTIA. Ab auditorum persona. NOSTRAE INDUSTRIAE. Rursus à sua. & bene vestra
 πέδον usus est: ne diceret, vos nobis. CUM PRIMVM EAM AGERE COEPI. Ià hinc narratio sub-
 tilis inducitur, & ut non lædat populum, & ut defendat poetam. PUGILVM GLORIA. Pugil
 σὺς ἀντὶ τοῦ Pugiles etiam gloriosi: ut minus turpe sit, antelatos eos esse: sicut Virgilius, Vastis cum vi-
 ribus effert Ora Dares, magnòque virum se murmure tollit, Solus qui Paridem solitus contendere con-
 tra. Hæc est gloria pugilum gratia funambuli. Pugilū gloria. Pugil dictus est à pugna: & pugna Pugna
 à pugno. Veteres nanque ante usum ferri & armorum, pugnis, & calcibus, & moribus, corporumque
 luctatione certabant. ACCESSIT EXPECTATIO. Narratio cur exclusa sit. hoc est, non poetæ cul-
 pa deiecta est, nec iudicio populi: & ideo nunc admittenda est. Pugilum gloria, funambuli eodem ac-
 cessit expectatio. πολυλογία. Expectatio. Desyderium: ut Virgilius, Expectate venis. Funambu-
 li eodem accessit expectatio. Duplex causa ad vnam exclusionem adhibetur. COMITVM CONVEN-
 TVS. Vtrū eos comites dicit, qui sunt pugilum affectatores: an seruos qui dominos sequuntur? Comites
 DIVVM. Certamen diuersis fauentium. CLAMOR MULIERVM. Bene mulierum non enim timet Studium
 eas, quibus suffragari, vel refragari non licet in theatro. VT ANTE TEMPVS EXIREM FORAS.
 τῶ ἐξουθενισμῶ, ne grauem passus videatur iniuriam. VETERE IN NOVA. ἀντὶ τοῦ πρώτου
 Vetere in noua coepi uti consuetudine. Nisi nouam comœdiam intellexeris: non erit aperta sen-
 tentia. nam & suprâ dixit, Nunchæc planè est pro noua. An à Terentio noua ideo dictum est, quia Refero
 nunquam aliàs exclusus est? Et bene veteres: ut ostendat turpe non esse, quod & alijs poetis saepe con- nuo
 tingerit. REFERO DENVO. Aut re abundat, aut denvo. PRIMO ACTV PLACEO. Rar Quinque
 tionabiliter dixit primo: quia quinque sunt actus partes fabulæ. Placeo. Placeo dixit pro eo quod actus
 est, fabula placet, aut Terentius. & mire non, diu inquit pependit iudicium: sed statim placuit: ut Placeo
 quod sequitur, non iudicio, sed perturbatione factum sit. CVM INTEREA RVMO RVMOR VENIT
 DATVM IRI GLADIATORES. Hoc abhorret à nostra consuetudine: veruntamen apud antiquos Turba
 gladiatores in theatro spectabantur. DATVM IRI. Datum iri dixit, ut fabulam commenderet: ut
 & omnia spectatori & populo dicantur. NON POTVI TVTARI LOCVM. Facete repetit Locum
 CVM. NUNC TURBA NULLA EST. ἀντὶ τοῦ τοῦ tumultuantur. Turba, id est θόρυβος.
 Nunc turba nulla est: OTIVM ET SILENTIUM EST. Turbâ retulit ad id quod suprâ dixit, Cla-
 pulus conuolat. tumultuantur. Otium, ad illud, Pugnant de loco. Silentium, ad illud quod dixit, Cla-
 mor mulierum. Otium, πρὸς τὸ pugnant. Silentium, πρὸς τὸ clamant. Nunc turba nulla est: otium
 & silentium est. Quæ adhortatio per enumerationem. AGENDI TEMPVS MIHI DATVM. Ab
 AEdilibus scilicet. VOBIS DATVR POTESTAS CONDECORANDI LVDO SCENICOS.
 Q. uasi aliquid agat populus cum spectet. NOLITESINERE PER VOS. σχῆμα διανοίας. AR-
 TEM MUSICAM. Oratorie: quasi non Terentij causa agatur, sed artis musicæ MEAE AVTHORIS
 TATI. Quia ià fenex est. MEAE AVTHORITATI FAVTRIX ADIVTRIXQVE SIT. Quia
 Terentium probo. & est figura ἀναλογία. Vult autem se esse eius authoritatis, ut & populo placere
 iam debeat qui ipsi placet. SIN NVNQVAM AVARE. Commendatio ab antedictis, id est à perso-
 nâ attributis. Si nunquam auare. A meritis defensoris argumentum ad laudem fabulæ. Si
 nunquam auare. Per hæc verba Terentius vult demonstrare, quàm grauis author sit, qui suas comœ-
 dias probet. Sic Horatius, Ea cum respondere coneris Quæ grauis AEsopus, quæ doctus Roscius
 egit. ET EVM ESSE QVAESTVM IN ANIMVM INDVXI. Modo non NVNQVAM SUBAV-
 ditur: sed si. ut sit, Et si eum esse, & cætera. QVAMMAXIME SERVIRE VESTRIS COMMODIS.
 Plus dixit commodis, quàm si diceret voluptatibus. Maximum quàm maxime, Inique iniqui. πρὸς
 ῥόμοισιν. SINITE IMPETRARE ME, QVI INTVTELAM MEAM. Ordo est, Sinite impetra-
 re me, ne eum circumuentum inique iniqui irrideant, qui in tutelam meam studium suum & se in ves-
 stram commisit fidem. MEACAVSSA. Q. uasi orator, causam dixit. Mea causa, CAUSSAM
 HANC ACCIPITE. Hoc oratorie. sic enim fit cum persona pro persona ad commendationem affe-
 tur. ET DATE SILENTIUM. Q. uasi fabulæ ac poetæ. Mea causa, causam. παρανομοία.
VT LIBEAT SCRIBERE ALIIS. Oratorie * MIHIQVE VT DISCERE EXPEDIAT.
 Proprie discere. docet enim poeta, discit scenicus. NOVAS EXPEDIAT POSTHAC. Ab utili argumentatio Disco
 est. & bene, ut expediat: tanquam facturus sit, & si non expedierit: dum quæstum maximum seruire Disco
 populo putat. PRETIO EMPTAS MEO. AEstimatione à me facta quantum maximum seruire Disco
 proinde me periclitante, si abiecta fabula, à me pretium quod poetæ numerauerint, repetant. Ergo Disco
 MEO, à me facto, à me statuto. nam quomodo alibi dixit, Postquam AEdiles emerunt: Et bene, ut se,
 quatur populus iudicium eius, qui æstimare verè fabulas potuerit. Pretio emptas meo. Ut quidam Pretium
 volunt, periculo.

ACTVS PRIMI SCENA II.

PHILOTIS MERETRIX. SYRA ANVS.

P. ER POL quam paucos reperias meretricibus
 Fideleis euenire amatores, Syra.
 Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
 Quam sanctè, vt quiuís facile posset credere,
 Nunquam illa viua ducturum vxorem domum.
 Hem duxit. s. ergo propterea te sedulo
 Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quenquam nacta sis.
 Vtín' eximium neminem habeam? s. neminem.
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
 Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis,
 Quamminimo pretio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu amabo, non contra insidiabere?
 Tamen eandem pol esse omnibus iniurium est.
 S. Iniurium est autem vlscisci aduersarios?
 Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
 Eheu me miseram, cur non aut istac mihi
 Aetas & forma est, aut tibi hac sententia?

ER POL QVAMPVAVCOS REPERIAS MERETRICIBVS FIDELES. Nouo genere hic
 P. vtraque *πρὸς ἀνδρὰ καὶ γυναῖκα* inducitur. Nam & Philotis & Syra non pertinent ad argumē
 tum fabulae. Hoc autem maluit Terentius, quam aut per prologum narraret argumentum,
 aut *ὁ δὲ πρὸς ἀνδρὰ καὶ γυναῖκα* induceret loqui. Per pol quam paucos reperias. Haec personae Terentij more
 extrinsecus assumuntur: vt sic argumenti obscuritatem spectator effugiat. Per pol quam paucos.
 Animaduertendū est in hac fabula, Terentium bonam meretricem induciturū, ne id contra morem vi
 deatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere: vt id exemplis fiat titius, & vsu verisimi
 le. Per pol quam paucos. Ordo est, Pol perquam paucos reperias. nam perpol, non est latinum, sed
 κατὰ τὴν ὁμιλίαν perquam, id est nimio. Quam paucos. Quidam non paucos: sed paucis legunt. sic enim
 Apollodorus. Reperias. Aptum verbum ad raritatem. & ideo non dixit pauci sunt, sed, paucos repe
 rias: quasi quærens. non autem reperitur nisi quod quæritur: non quæritur, nisi quod præsto non sit.
 Fideles. Huiusmodi sententias rhetores *ἀναφορὰς* vocant. Et mite, non esse, sed euenire dixit: vt non
 rationis, sed casus sit id, quod rarissimum est. Fideles. Fidi, in maximis: Fideles in minoribus nego
 tijs. VEL HIC PAMPHILVS. Transitus à generali sententia ad specialem. Vel. Nunc ve
 lut: aliàs coniunctio disiunctiua est: aliàs correptionem significat, vt apud Ciceronem, Vel optio
 nam Messanæ vitam. Virgilius, Carmina vel cælo possunt deducere lunam. Aut vel, vt modo. IV
 RABAT QVOTIES BACCHIDI QVAM SANCTE. Tria sunt. quod iurabat, & quotiens, &
 quam sanctè. quod totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos
 lege non possunt. VT QVIVIS. Non modo Bacchis, quæ amica erat. NVNQVAM IL
 LA VIVA DVCTVRVM VXOREM. Ita * id est iurans primo iurabat. Nunquam illa vi
 ua vxorem ducturum. HEM DVXIT. Pronuntia vt mirantem ostendas. ERGO PRO
 PTEREA. Modo ergo, affectum exprimit reprehendentis tarde sibi consentientem. sic Virgilius, Er
 go age charè pater, ceruici imponere nostræ. PROPTEREA TE SEDVLO. Sedulo instantè, &
 ex animo: vel sine dolo. EN DVXIT. En, aduerbium demonstrantis est: vt, En alter. ET MO
 NEO, ET HORTOR. Monemus consilio, Hortamur impulsu. NE CUIVSQVAM MISEREAT.
 Deest te. QVIN SPOLIES, MUTILES, LACERES. Q. uin pro quominus. Et magna persuas
 fio est ad malefaciendum. SPOLIES. Spoliare est non minimam partem auferre. Mutilare, aliquid
 detrachere, sine quo res esse non possit. Lacerare autem, cum omnino non habeas quod imminuas.
 r. j.

ACT. I. SCEN. II.

vnde Mutili dicti sunt boues, aut capri, sine cornibus. nam male qui à multa putat dici: & inde Mulci-
ber Vulcanus, quod sit mutilatus ac debilis: nā proprie Mulciber dictus est, quod omnia mulceat, id est ues
molliat ac vincat. VTIN' EXIMIUM HABEAM NEMINEM. VTIN' pro ut ne, ἀπὸς ποσος. Et Mulciber
perseuerat in ἀλγησι. nam eximia pecora dicuntur, quā à grege excepta sunt ad vsus domino. Vtin'
rum suorum, ut vberius pascantur. Sed proprie eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum exce-
pri liberius pascuntur. Etenim boues qui ad hoc electi sunt, egregij dicuntur: & oues lecta, ut Virgilius,
Maſtant lectas de more bidentes. Ita & porci eximij. Vtin' eximium. Deest, censet: ut sit, censet,
ne ut eximium neminem habeam: vel certe mones. Vtin' eximium. Separatum ex omnibus. Pro-
prie eximius porcus est, exemptus à grege, atque signatus macula aut nota. Habeam. Deest cen-
ses, aut vis, aut mones. NAM NEMO QVISQVAM. ἀπὸς ποσος tertium, nā abundat QVISQVAM. Nemo quod
SCITO, AD TE VENIT. Bene additum est scito: & moraliter, & acutius pronuntiandum: est enim
verbum illorum qui familiares corrigunt. QVINITA PARET SESE. Hoc verbum paret, aduer-
sum munificos & segnes sumitur. Ut alibi, An parasti te ut spes nulla reliqua in te sit tibi? ABS TE.
Pro ex te. SVAM VOLVPTATEM EXPLEAT. Bene expleat, quod contrarium meretrici est ama-
torem voluptate satiare. HISCINE. ἐγὼ τῆς. Id est talibus. & vide si pulchra meretrix puella est. ABS TE.
INSIDIABERE. Insidiari malum est: sed contrā insidiari, iustum est. Tamen eandem pol es.
SE OMNIBVS, INIVRIUM EST. Idem aliter, & vehementius intulit, nam peius est eandem esse om-
nibus, quā nullum excipere. Iniurium. Iniurium autem indignantis modo significatio
est: & vim aduerbij habet. VLCISCI ADVERSARIOS. De more aduersarios mutato nomine po-
fuit, durum enim fuerat, si amatores diceret. QVA VIA CAPTENT TE ILLI. Qui te capient
ſape, tu eos vel ſemel cape. EHEU ME MISERAM. Bene, quia non perſuaſit: ſed affectum doloris
expreflit. intelligitur enim ex vultu eius, non eam perſuaſiſſe quod voluit. Eheu me miſeram, CVR
NON AVT ISTAEC MIHIAETAS, ET FORMA EST. μωατῶς ait quod reliquum eſt: quia quod
volebat perſuadere non potuit. Et bene iſtae aetas & forma: quia vtrunque non habet. & mire ē cōtra-
rio deſcripta eſt deformitas lena, & formam & voluntatem malam gerentis. AVT TIBI HAEC
SENTENTIA. Δικτικῶς: ſimulque oſtendit ſecundum φυσιογνωμικῶς difficile deformem reperiri
bonum.

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO SERVVS. PHILOTIS.
SYRA.

- PA. ENEX ſi quæret me modò, iſſe dicito
s Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin' quid dicam Scirte: ſi quæret me, uti
Tum dicas: ſi non quæret, nullus dixeris.
Aliàs ut uti poſſim cauſſa hac integra.
Sed vidéone ego Philotion: vnde hac aduenit?
Philotis ſalue multum. PH. ó ſalue Parmeno.
SY. Salue mecaſtor Parmeno. PA. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis ubi te oblectaſti tam diu?
PH. Mínime equidem me oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc ſum proſecta inhumaniſſimo.
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
PA. AEdepol te deſyderium Athenarum arbitror
Philotion cepiſſe ſape, & te tuum
Conſilium contempſiſſe. PH. non dici poteſt
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſque hinc videndi, antiqua ut conſuetudine
Agitarem inter voſ liberè conuiuium.

- Nam illic haud licebat, nisi praefinito, loqui
 Quae illi placerent. PA. haud opinor commodè
 Finem statuisse orationi militem.
 PH. Sed quid hoc negoti est? modo quae haec narrauit mihi
 Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
 Fore, vt hac ille viua posset animum inducere
 Vxorem habere. PA. habere autem? PH. eho tu, an non habet?
 Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
 PH. Ità Di Deaque faxint, si in rem est Bacchidis.
 PA. Sed qui istuc credam ità esse? dic mihi Parmeno.
 PH. Non est opus prolato hoc percontari
 Desiste. PH. nempe ea causâ, vt ne id fiat palam.
 PA. Ità me Di bene amabunt, haud propterea te rogo
 Vt hoc proferam: sed vt tacita mecum gaudeam.
 PH. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
 Tuam in fidem committam. PA. ah noli Parmeno.
 PH. Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
 Quam ego quae perconter, scire. PA. vera hæc prædicat,
 Et illud mihi maximum vitium est: si mihi fidem
 Das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.
 PA. Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istuc sum. PA. hanc Bacchidem
 Amabat, vt cum maximè, tum Pamphilus,
 Cum pater vxorem vt ducat orare occipit.
 PH. Et hæc, communia omnium quae sunt patrum,
 Se senem esse, dicere, illum autem esse vnicum
 Praesidium velle se senectuti suæ.
 PH. Ille primò se negare: sed postquam acrius
 Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
 PH. Pudorine, an ne amorì obsequeretur magis.
 PH. Tundendo, atque odio denique effecit senex.
 PH. Respondit ei gnatam huius vicini proxumì.
 PH. Vtique illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
 Donec iam in ipsis nuptijs, postquam videt
 Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari.
 PH. Ibi demum ità aegrè tulit, vt ipsam Bacchidem
 Si adesset, credo ibi eius commiseresceret.
 PH. Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
 PH. Vt colloqui mecum vnà posset, Parmeno
 PH. Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
 PH. Non potero hoc ferre Parmeno, perij miser.
 PH. At te Di, Deaque perdiunt cum istoc odio Laches.
 PH. Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.

- Nocte illa prima virginem non attigit.
 Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
- PH. Quid ais? cum virgine vnâ adolescens cubuerit
 Plus potus, sese illa abstinere vt potuerit?
 Non verisimile dicis. nec verum arbitror.
- PA. Credo ita videri tibi. nam nemo ad te venit,
 Nisi cupiens tui. ille inuitus illam duxerat.
- PH. Quid deinde fit? PA. diebus sanè pauculis
 Post, Pamphilus me solum seducit foras.
 Narratque, vt virgo à se integra etiam tum siet.
 Séque antè, quàm eam vxorem duxisset domum,
 Sperasse eas tolerare posse nuptias.
 Sed quam decrerim me non posse diutius
 Habere, eam ludibrio haberi Parmeno,
 Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
 Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
- PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
- PA. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror.
 Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
 Superbum est. sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
 Non posse se mecum esse, abituram denique.
- PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie.
 Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
 Maligna multò, & magis procax facta ilico est.
- PH. Non ædepol mirum. PA. atqui ea res multo maximè
 Disiunxit illum ab illa. postquam & ipse sese,
 Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
 Ad exemplum ambarum mores earum existimans.
 Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
 Pudens, modesta. incommoda atque iniurias
 Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
 Hic animus partim vxoris misericordia
 Deuictus, partim victus huiusce iniurijs,
 Paulatim elapsus Bacchidi, atque huic transtulit.
 Amorem. postquam par ingenium nactus est.
 Interea in Imbro moritur cognatus senex
 Horum. ad hos redibat lege hæreditas.
 Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
 Relinquit cum matre hic vxorem. nam senex
 Rus abdidit se. huc rarò in vrbem comneat.
- PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
- PA. Nunc audies. primum, dies complusculos
 Bene conueniebat sanè inter eas. interim

Miris modis odisse coepit Soffratam:
 Neque lites vllae inter eas, postulatio
 Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat
 Confabulatum, fugere e conspectu ilico.
 Videre nolle. denique vbi non quit pati,
 Simulat se a matre accersi ad rem diuinam, abijt.
 Vbi illic dies est complureis, accersi iubet.
 Dixere caussam tunc nescio quam iterum iubet,
 Nemo remisit. postquam accersunt sapius,
 A Egram esse simulant mulierem. nostra ilico
 It visere ad eam. admisit nemo. hoc vbi senex
 Resciuit: heri ea caussa rure huc aduenit.
 Patrem continuo conuenit Philumenæ.
 Quid egerint inter se, nendum etiam scio:
 Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc fiet.
 PH. Habes omnem rem. pergam quò coepi hoc iter.
 Et quidem ego. nam constitui cum quodam hospite,
 Me esse illum conuenturam. PA. Dij vortant bene
 Quod agas. PH. Vale. PA. & tu bene vale Philotion.

SENEX SI QVAERET ME MODO, ISSE DICITO AD PORTVM. Hoc seruus dixit, in sce-
 nam de proscenio respiciens. Senex si quæret me. Duæ coniecturæ sunt in hac scena: an ve-
 ra sint nuptiæ: & an verisimile sit abstinere potuisse adolescentem a virgine sibi nuptum tradi-
 ta. Senex si quæret me. Magis expressit consuetudinē, dicendo, senex: quàm si diceret, dominus ma-
 ior. Senex si quæret me. Vt ex verbis suis tam meretrix quàm lena descripta est: ita & Parmeno ip-
 se, qualis sit ostenditur ex sua locutione. Exeundi autem causa de argumento sumitur: quia Pamphi-
 lus absens est: & expectatur in dies eius aduentus. PERCONTATVM ADVENTVM PAMPHI-
 I. Honestam causam dixit, id est Pamphili aduentum. Et percontatum, & percontatum scribitur.
 sed percontatum a conto dicitur, quo nautæ vtuntur ad loca nauibus opportuna. si verò percontatū:
 ab eo quòd a cunctis perquiratur, dicitur. Senex si quæret me modo, ille dicito ad portū. Hæc om-
 nia, submissa & veloci pronuntiatione efferenda sunt. hoc enim desiderat huiusmodi verba, vt pote &
 serui & festinatis. AVDIN' QVID DICAM SCIRTE? Audis modò, sentis, intelligis: vt Virgilius, Pro-
 geniem sed enim Troiano a sanguine duci Audierat. Item alibi, Neque audit currus habenas. AV-
 tur. AUDIN' QVID DICAM SCIRTE? Audis modò, pro aduertis. SCIRTE καφὸρ πρόσσπονν induci-
 re & ludere. NULLVS. Pronon. ALIAS VT VTI POSSIM. Inter alias & alià hoc interest:
 quia aliàs alio tempore significat. alià aliter, aut per alià. INTEGRA. Non dicta. SED VI-
 DEON' EGO Philotion? Mire inuenta est causa narrandi ideo, quia peregre venit meretrix alià,
 quasi Athenis omnia esse sciret. Sed videon' ego Philotion? Sic solet dubitari, aduenientibus ipsis,
 quos post multum temporis interuallum vident. VNDE HÆC ADVENIT? Cum quodam con-
 temptu eius HÆC dicit Parmeno. SALVE MECASTOR PARMENO. Olim salutes addae-
 bant: iusiurandum vt hoc sedulo facere viderentur. ME. Aut adiectio est, & abundans: aut positum
 est: pro, & syllaba: vt Græci μὲν τὸν ἀπόλλωνά dicunt. ET TV AEDEPOL SYRA. Irrisit ad ca-
 stor addendo ædepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra. Syra Sura veteres legerunt, v pro y
 ponentes: vt Musia, Suria. DIC MIHI PHILOTIS. Vide licentiam: suprâ Philotion, hic philotis
 dixit. VBITE OBLECTASTI tam diu: Facete dictum meretrici: non, vbi fuisti: sed, vbi te oble-
 tasti. MINIME ME EQVIDEM OBLECTAVI. Me acutius proferendum est: & respondet πρὸς
 τὸ TE. CORINTHYM HINC SVM PROFECTA. Hinc magnum ostendit dolorem habere Philo-
 tion, quòd relictis Athenis Corinthi habitauerit. Cū milite hinc sum profecta inhumanissimo. Mul-
 ta dixit: & MILITE, & HINC, & INHUMANISSIMO. Inhumanissimo. Quid potuit de milite di-
 ci nisi in superlatiuo: naque omnis miles inhumanus: hic verò, inhumanissimus. Corinthū hinc sum
 profecta. Hæc argumenta sunt, an se oblectare potuerit: a persona, quia miles inhumanissimus: a loco,
 quòd hinc profecta: a tempore, quòd biennium: a re, id est ab iniuria quam intulit. BIENNIVM
 r. iij.

IBI PERPETVVM. Vt continuationem sui casus ostenderet, perpetuum dixit. MISERA. Multe Perpetuum
bris interpositio, tō misera. ILLVM TVLI. Non, cum illo tui, sed tuli: adeo non me oblectauit.
DESyderivM ATHENARVM. Q. uod Corinthum profecta es. ATHENARVM ARBITROR. Quod dixit hinc antē. * Athenarū. & ἀμφιβολία, te desiderū cepisse. AEdepol te desy
derium Athenarū arbitror cepisse saepe. Quod cū milite inhumanissimo. CONSILIVM CONTEM
PSISSE. Poenitudine esse posses. HVC REDEVNDI. Iterum a loco. ABEVNDI A MILIT
TE. A persona. VOSQVE HIC VIDENDI. A te. Redeundi, abeundi, vōsque hic videndi, huc veniēdi.
torie vnam rem in tria diuisit, huc redeūdi, abeūdi a milite, vōsque hic videndi: vt diceret, huc veniēdi.
NISI PRAEFINITO LOQVI. A tēpore. Hic ostendit quid dixit suprā, TVLI: & quid sit agitare
conuiuiū libere. AGITAREM INTER VOS LIBERE CONVIVIVM. Inter agere & agitare hoc
interest: quod agere est aliquid vel necessarium facere: Agitare, voluptarium. Ergo agitare, exercere.
NAM ILLIC HAUD LICEBAT NISI PRAEFINITO, LOQVI. Legitur & illi: vt sit circumfle, Agere
xus accentus, & significet illic: vt, Illi mea tristia facta. & absolutum est. Illi
aut quid tale. Nisi praefinito loqui, quā illi placerent. Duo dixit: & praefinito, & quā illi placerent: Agere
vt neque quantum velles, neque quod velles, diceres. HAVD OPINOR COMMODE. Commode, Illi
pro blande, & bene: vt, Nunquam tam dices commode. FINEM STATVISSE ORATIONI. Praefinito. Deest tempore,
LITEM. Argute militem: quia quasi inimicus sit orationi, quā in pace plurimū potest. Praefinito. Deest tempore,
HOC NEGOTII EST: Hic ad argumentum nunc descendit. In Phormione, Sed quid tu es tristis: praefinito.
latis scilicet allocutionibus, & separatarum & permistarum personarum: ne ieiune ad argumentū ve
niens, non agere fabulam, sed narrare videretur. QVID HOC NEGOTII? Bene addidit negotiū: vt
augeret inuidiam facti. nam potuit dicere, Quid hoc est? Sed, vt diximus, ad inuidiam, & magnitudinē
rei, NEGOTII dixit. QVAE NARRAVIT MIHI. Quā: qualia scilicet, & quanta. Modo quod
narravit mihi. Quā, legendum est: vt sit, qualia & quanta. & hoc ἐν ὑποκρίσει. QVOD EGO NVN
QVAM CREDIDI. Hoc totum cum inuidia pronuntiandum ex animo meretricis, quā facinus indi
gnum nuptias putat. VT HACILLE VIVA POSSET. Mire ostendit ex iisdem verbis eandem
hanc esse quam suprā dixit, Nunquam illa viua vxorem ducturum. POSSET ANIMVM INDUCE
RE. Quasi in rem duram & immanem. HABERE AVTEM? Ostendit pronuntiatione quod pro
pe est vt non habeat. SED FIRMAE HAE VEREOR VT SINT NVPTIAE. Bene pro persona ser
ui, qui vult dominum vxorium esse magis, quā amatorem Bacchidis. SED FIRMAE
hā vereor. Animaduerte Terentium in nuptiis hoc dictum seruare, vtrū firmas an infirmas dicat nu
ptias. SI IN REM EST BACCHIDIS. Bene additū, si in rē est Bacchidis: vt ostenderet se nō ma
lignitatis, sed benevolentiae causa talia vota suscipere. Id rem. Pro, utilitatem: Ab re, contra utilita
tem. SED QVI ISTVC CREDAM. In est, nuptias esse infirmas. Sed qui istuc credam ita esse?
dic mihi Parmeno. Superiore voto excusauit crimen curiositatis: iam videtur post Bacchidē audire vela
le. NON EST OPVS PROLATO, HOC PERCONTARIER DESISTE. Vide quā conuenien
ter poeta, cum id agat vt narrantem Parmenonem inducat, tamen multis diuerticulis morales facietas
internectat. Non est opus prolato, hoc percontarier desiste. Incerta distinctio, vtrum prolato hoc,
an hoc percontarier. ITA MEDI BENE AMABVNT. Pro ament: vt, Donec regina sacerdos Mar
te grauis geminam partu dabit Ilia prolem. VT HOC PROFERAM. Prodā, Bacchidi scilicet, vel cui
libet. MECVM GAUDEAM. Mecū, intra me. Virgilius, Hāc secum. NVNQVAM DICES TAM
COMMODE. Hāc pronuntiatio eiusmodi esse debet, vt ex ea appareat prope deletum Parmenonem,
vix se posse continere quin narret. Nunquam dices tam commode. Quasi ex parte labefactus est:
sic enim loquitur. HANOLI PARMENO. Artificiose se fingit audire nolle, vt tacitura credatur si
audierit: quia curiositas, signum est loquacitatis. Sic Horatius, Percontatorem fugito, nā garrulus idem
est. QVASI TV NON MVLTOMALIS. Deest, ita dicis: vt sit, ita dicis quasi. Et nunc Philotis non
est instantior, hac calliditate, vt magis seruum ad dicendum prouocet. Quasi non tu multo malis
narrare hoc mihi. ἔκλεψις, deest enim, ita grauatis dicere. aut, ita negas te esse locuturum. ET IL
LVD MIHI VITIUM EST MAXIMUM. Seruile vitium est, tacere non posse. Vera praedicat: & il
lud mihi maximum vitium est. Hāc lentius apud sese: illud clare, Si mihi fidem das. Etia alia se habe
re vitia exceptione significat in hoc quod dicit, Illud mihi vitium maximum est. SI MIHI FIDEM
DAS. Animaduerte his dilationibus etiam spectatorem suspendi: quo libentius audiat. Si mihi fi
dem das. Fideliter, pro des. AD INGENIVM REDIT. Quia a se discesserat, si taceret. Cicero, Re
dit ad se. HANC BACCHIDEM AMABAT, VT CVM MAXIME. Eiusmodi est hāc tota narratio, Ad ingeni
um redit. vt defensionem adolescentis continere videatur: quod meretricem amicam necessitate coactus dese
ruerit. Mire igitur vnde quaestio est, inde coepit: Amabat inquit Bacchidem. Sic & in secundo Virgilius,
an fortiores Græci Troianis, Fracti, bello, inquit, fatisque repulsi Ductores Danaūm. Bacchi
dem amabat. Ordo & sensus hic est, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, vt cum maxime ama
bat, cum pater vxorem vt ducat orare occipit. Et vt positum pro quemadmodum. Et MAXIME bis
numero subauditur. Et cum maxime, vna pars orationis est: aut cum maxime pro nimis. CVM PA
TER. Cum, modo adverbium est, pro quando. ORARE OCCIPIT. Maxima necessitas est, vt
oret pater. ET HAEC, COMMVNIA OMNIVM. Quid si iniustum est quod orabatur? ostendit iu
stum, & frequentatum quod dicebat pater. SE SENEM ESSE DICERE. Omnem causam adoles

scentis senex amputauit, pro suo senili commodo rogans: potuisset enim adolescens dicere, Quam
 pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. Senem esse dicere. Illud posset agere amator con-
 tra vilitatem suam: sed non poterat filius contra vilitatem patris. Ergo ut cogeret pater, suam causam
 interponere. **PRAESIDIUM VELLE SE SENECTVTI SVAE.** Praesidium senectutis, sobole &
 successorē dicit. **SED POSTQVAM ACRIVS PATER INSTAT.** Tria dicit: & acrius, & pater,
 & instat. Sed postquam acrius pater instat. Postquam, inquit, pater acrius instat, nō compulsius est
 Pamphilus, sed tantum deliberavit. Pater instat. Maior vis est cum pater instat, quam cum rogat.
PVDORINE, ANNE AMORI OBSEQVERETVR MAGIS. Sic ostendit in vtrunque partem, ut
 tantū in animo honesti adolescentis pudor amorem vincere, debuisset. Pudorine, anne amor. *ἀνὰ πό-
 λιν* non enim praeposito **VTRVM, INTULIT ANNE.** Pudorine, anne amor. Latēs excusationis ra-
 tio explicata est. Pudori. Patris scilicet. Amori. Meretricis. **TUNDENDO ATQVE ODIO.** Tū-
 dere, est sapius idem repetere. translatio, à fabrorum malleo. Odio. Assiduitate. Attēdenda est diffi-
 cultas vniuscuiusque verbi. Tundendo atque odio **DENIQVE EFFECIT.** Denique, temporis lō-
 gitudinem significat. Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixque per nos finem
 accipit. Tundendo atque odio denique effecit senex. Mire inrerposuit moras, ad postremum con-
 fessurus vxorem ductam. Primo, inquit, negauit: post, deliberavit: ad postremū duxit. Nō, inquit, ipse:
 sed effecit hoc senex. Itā, mutatione personae totam voluntatem adolescentis absoluit. Denique ef-
 fecit. Oratorie tempus apposuit: nam hoc significat denique. Odio. Hoc est instantia. **DESPON-
 DIT EI GNATAM.** Vide, non hic dici, duxit vxorem Pamphilus: sed totum ad patrē referri. **NEV-
 TIQVAM.** Non nimis. **DONEC IAM IN IPSIS NVPTIIS.** Nota locutionem sensu magis, quam
 lit. Aut repetere debemus sic, In ipsis inquam nuptiis. Donec iam in ipsis nuptiis. In mentione nu-
 ptiarū effertur scit animus amatoris. **NEC MORAM VLLAM QVIN DVCAT, DARI.** Vbi nec alia
 quam dieculam, vel dilationem videt ad nuptias. **Quin. Quominus.** **IBI DEMVM.** Denique,
 postremo. Et mire additum est **IBI:** quia male pendebat, In ipsis nuptiis. & sic est quasi dixisset, In ip-
 sis inquam nuptiis. **Demum** itā agere tulit, ut ipsam Bacchidem, si adesset, credo ibi eius commilere
 nunc accusatrix est. Et est argumentū ab animo. **Aegre tulit.** Idem Virgilius, Quis talia fando, Myr-
 midonum, Dolopūmve, aut duri miles Vlysei, Temperet à lacrymis? **CREDO IBI.** Ibi pro tum-
 mecum. **PARMENO PER II.** Argumentum à dictis: quod ait, Parmeno perij. **Parmeno. Morali-
 ter, & antonomasiace** nomē repetit. Et significatē fecit, non addēdo **DICEBAT,** & in *μικροῦ* à
ἀντιμακροῦ transeundo. Et mire interposuit nomē: ut affectū doloris ostenderet. Sic Virgilius, Anna,
 fatebor enim. **PARMENO PER II MISER.** *ἐν ἡδὲ* repetit nomen. **AT TE DII, DEAEQVE
 PERDIVT.** Obtinuit, & persuasit seruus. nam iam meretrix seni irascitur, non Pamphilo. **CVM
 ISTOC ODIO.** Cum instantia ac molestia. **VT AD PAUCA REDEAM.** Tanquam multa sint,
 quae de Pamphili amore dici possint. **Ut ad pauca redeam.** Praeceptum oratorium in lōga narratio-
 ne pro veritatis inquisitione. reddit enim auditorē acriorem, quē spes finis recipit fatigatum. **VXOR
 REM DEDVCIT DOMVM.** Vxor dicitur vel ab vngendis postibus, & figenda lana: id est quod cum
 puellae nuberent, maritorum postes vngabant, ibique lanam figebant. vel quod lotos maritus ipse vn-
 gebant. cuius rei testis Ennius, Exin Tarquinius bona foemina lauit & vnxit. **NOCTE ILLA PRI-
 MA.** Pronuntiandum acutus **ILLA PRIMA:** quasi dicat, plena desiderij, plena cupiditatis. Similiter
 addidit **VIRGINEM.** Et expresse, non attigit. Nocte illa prima. Quasi dicat, plena amoris,
 & plena dulcedinis: ut mirum sit quod infertur, non tactam virginem. Et hic argumentum est quanta
 fecerit Pamphilus erga amicam suam. Virginem non attigit. Virginem *ἐμφορεῖς* est: quanuis non
 amatam, virginem tamen. & non dixit, non amplexus est: sed, ne attigit quidem. **QVAE CONSE-
 CVTA EST NOX.** Eam primam noctem scilicet. **NIHILO MAGIS.** Quasi in nihilo, possit esse ma-
 gis aut minus. Et nihilo magis, asseuerationis est. **QVID AIS? CVM VIRGINE VNA.** Inuenitur
 quasi interfectio vna, id est simul, vno loco. Cum virgine. A persona. Vna. A loco. Adolescēs.
 A persona. Cubuerit. Ab habitu & occasione. **PLVS POTVS.** Ab impulsione, & ex acciden-
 tibus. Cum virgine vna adolescens cubuerit. Argumenta in coniecturā necessario posita: quibus Te-
 rentius ex vtraque parte disputans, τὸ ἀπὸ θανόν purgat: nequis illum stultē hāc posuisse iudicaret.
 Hāc enim meretrix tarde credit argumentis, ne à Parmenone vincatur. Hinc est quod ait Horatius,
 Vincere Cēcilius grauitate, Terētius arte. **NON VERISIMILE DICIS.** *ἀνύκτισ* peruersa prius est
 enim verum, deinde verisimile. Sed ideo sic dixit, quia est saepe non verisimile, verum tamen: ut, De-
 cios pro alieno commodo mori voluisse. Non verisimile dicis. Hoc iam plus est, tantum eum
 amasse Bacchidem, quantum non possit credi. **CREDO ITA VIDERI TIBI:** NAM NEMO AD
 TE VENIT. Magno compendio vsus est, non ostendens cur hoc falsum sit quod putet meretrix: sed
 cur hoc putet. ita ex eius persona refellitur quod obijcit. **ILLE INVITVS.** Inuitus dicendo, quasi
 admonet iterum iterumque: ut Virg. Italiā non spōte sequor. **QVID DEINDE FIET?** Interponi-
 tur persona ad exitum festinans: ut alibi, Quāmetui quorsum euaderes. **DIEBVS SANE PAV-
 cis.** Hic exitus est. **POST PAMPHILVS ME SOLVM SEDVCIT FORAS.** Familiaris in seruo iactātia de
 & arbiter secretorum interueniat. **ME SOLVM SEDVCIT FORAS.** Familiaris in seruo iactātia de

ACT. I. SCEN. II.

dominorū familiaritate, simul quia decens est, vt per eum, quid gestum sit, spectatores sciant. Nar-
 ratque, vt virgo ab se INTEGRAM ETIAM TVM SIET. Hoc est illud quod supra dixerat, Nocte illa
 prima virginem non attigit. SEQUE, ANTE QVAM eam vxorem duxisset domum. Bonus color
 purgationis. diceretur enim, quare si illam odio habebat, ducebat vxorem? TOLERARE POS-
 SE. Tolerare, verbum est mala patientis. DECRERIM. Statuerim, & defixerim. QVAM DE-
 CRERIM ME NON POSSE DIVITIIS HABERE. ἀποσοφῆ, καὶ ἄποσινα ἀπομνημονεύοντες. pro vitiari.
 EAM LVDBRIO HABERI. Honesto verbo & pudoris pleno vsus est: & nouē pro vitiari.
 QVIN. Quominus. INTEGRAM. Id est honestam non enim dixit, spoliata virginē aut mu-
 lierem. VT ACCEPI A SVIS. Vigilanter quidem integram specificat: id est talem qualem accepi a
 suis. potuit enim vitiata accepisse, vt saepe euenit. Ergo non abundat, VT ACCEPI A SVIS, sed ha-
 bet lignificationem. PIVM ACPVDICVM INGENIVM NARRAS PAMPHILI. Erga meretri-
 cem, pium: pudicum erga virginem. Cogitur pium dicere Pamphilū, quem periturū putabat. Pium
 & pudicum ingeniū narras Pamphili. An simul erga virginē & pium, & pudicum: an pium erga mere-
 tricem: pudicū erga virginem? HOC EGO PROFERRE. Verba Pamphili sunt: non vt quidam pu-
 tant, ad personam Parmenonis referentes. Hoc ego proferre. Amore scilicet meretricis. CVITV
 NIHIL DICAS VITIUM. Nūc vitij culpā vxoriā. ABITVRAM DENIQUE. Denique, morā signi-
 ficat, & postremā tarditatem. itaque postremo, vel sero abituram indicat. QVID INTEREA? Exul-
 tantis est, & gestiētis audire. Interea. Inter eos dies. POSTQVAM HVNC ALIENVM AB SE
 SE VIDET. Pro alienatum dixit. vt in Phormione, Quid ego vobis Geta alienus sum: Nam quomodo
 alienum, si amabat, dixisset? Postquam hunc alienum. Oratorie, non iam Bacchidem exulat, quam
 a verisimili causa vult inducere, quod ipsa sit in Pamphilū durior. Alienum ab se videt. Id est mari-
 tum: nā hoc nomē a meretricibus alienū est. MALIGNA MVLTOMALIGNA, difficilis. Malignus est
 qui difficultatē sui ostendit. PROCAX. Dispoliatrix & petax. Procax enim, est petere. Virg. Procaci-
 bus austris, id est impudentibus. nā qui multū petit, impudens est, & procax. Vnde & proci dicti sunt,
 qui filias alienas in matrimoniū petierūt. ATQVIEARES. Atqui, imō. Legitur & atque. NON
 AEDEPOL MIRVM. Obtinuit quod volebat, Parmeno. nam credidit Philotis iniuriam factam Pam-
 philo. ATQVIEARES MVLTOMAXIME. Opportune concitatus Pamphilum defendit Parme-
 no, postquam Philotis inducta est, vt fateretur iniuriam factam. ETHANCQVAE DOMI ERAT. Illa quā
 Vxorem modestam. ETILLAM. Meretricem malam. Et illam, & hanc quae domi erat. nam cogno-
 meretrix esset; hanc, id est vxorem. COGNOVIT. Diligentius & attentius considerauit: nam cogno-
 scere, est diligēter & attente considerare. COGNOVIT SATIS. Bene satis, ex ipsius moribus, & ex
 meretricis. ADEXEMPLVM. Quasi ad imaginem, & collationē, & speciem comparationis. EXI
 STIMANS. Intelligens. HAECITA VTI LIBERALI ESSE INGENIO DECET. Qualitas com-
 paratiua. PVDENS, MODESTA. Hæc contra vitia meretricia posuit. pudens hæc, illa procax: mo-
 desta hæc, illa maligna. reliqua verò superaddūtur, ornāmēta vxoria, matronæque laudes. INCOM-
 MODA ATQVE INIVRIAS. Callide, laudata vxore non repetit vitia meretricis apud meretricem: &
 simul contentus de vxoris laudibus, vitia meretricis intelligit. Incommoda atque meretricem amaret.
 nes ferre. Figura ἔκλεψις. TEGERE. Hoc plus est quā ferre. & tegere, quod meretricem amaret, sed
 Et plus dixit tegere, quā celare. Tegere enim ad hoc dixit: vt non solum cuiquam non ediceret, sed
 & ne quis sciret. HIC, ANIMVS. Oratorie dixit. non enim Pamphilum dixit: sed, animū Pamphili.
 VXORIS MISERICORDIA. ἀμφιβολία. Hic, animus. Hic, pro tū. Virgilius, Hic annis grauis,
 atque animi mator Alethes. Vxoris misericordia. Recte, quia ex misericordia amor nascitur. sic &
 in Phorm. Misertum est, virgo ipsa facie egregia. Virgilius. Heu quibus ille laetatus fati. PARTIM
 VICTVS HVIVSCE INIVRIIS. Qualitas relatiua. DEVICTVS, PARTIM VICTVS. De pro-
 ximo repetiuit παρόμοιον, deuictus, victus. PAVLATIM ELAPSVS EST. Adeo est tardus amor
 Pamphili, & magnus, vt etiam post iniurias difficilē discedat. Elapsus est. Animus, non Pamphilus.
 POSTQVAM PAR INGENIVM NACTVS EST. An sibi par: an absolute, bonum: vt dicimus, sic
 par est facere te. Ergo aut sibi par, aut vxori, id est liberali foeminae. Par ingenium nactus est. Par in-
 genium, eadem volūtatē. Sallustius, Quos eadem odisse, & eadem metuere in vnū coegit. Idem ali-
 bi, Nam idem velle a c e n e d f a e. INTEREA INIMBRO
 MORITVR COGNATVS SENEX. Bene causa abitionis Pamphili narratur. Cognatus senex. Be-
 ne quod ait senex: nam acerbum funus non conueniebat fabulæ. In comœdia itaque apud Terentium,
 aut meretrix molesta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut senex. Ita ex huiusmodi mortibus, vel incō-
 modum vitatur: vel lucrum insuper nascitur, vt non sit causa lugendi. HORVM. Maluit horum,
 quā dominorum, dicere. EA ADHOS REDIBAT LEGE HAEREDITAS. Verbo iuris vsus
 est. ea enim legitima est hæreditas, quæ familiæ debebatur. EO AMANTEM. Modo iam vxorem.
 non enim amicam. INVITVM PAMPHILVM EXTRVDIT PATER. Inuitū recessisse vis verbi
 demonstrat. Nam proprie extrudere dicitur, qui manibus expellit. sed hic, translatione vsus est, vt ostē-
 deret tantum importunitatis verbis senis fuisse, quantum impulsio manuum efficere potuisset. Ex-
 trudit. Verbum necessitatis. RELINQVIT. Inertia præsentis temporis. Legitur & reliquit. Re-
 linquit cum matre hic vxorem. Præparatio ad futurum errorem. NAM SENEX RVSA BDI
 DIT SE. Nam, inceptiua particula: vt, Nam meus conferuus est homo vt magni pretij, Plautus in

milite glorioso. Rus abdidit sc. Verbum reprehendentis senem : quod, se abdidit, dixit. **HVC**
RARO IN VRBEM COMMEAT. Huc bene dixit, vt ostendat Parmenonem in vrbe esse. Mira **δίκος**
 vopia fac enim præsentem, & nullus error in fabula est. **Commeat.** Commeare est abesse inde vbi
 te esse oporteat. Ergo hoc dicto ostendit quàm raro ad urbem veniat senex, quippe cômatus est ex
 aliqua cômoratione temporalis abcessus. **QVID ADHVC HABENT INFIRMITATIS NV-**
PTIAE? Bene vsque adhuc suspensa narratio est, & in hac interrogazione quasi sub stomachatur Phi-
 loris decepta, quod nihil videat infirmitatis in nuptijs: quod optauerat. **Quid adhuc habet.** Hoc tri-
 stior meretrix dixit. **NUNC AUDIES.** Sic ait, quasi iam dudum audire cupienti, vel quasi ad mole-
 stam percontatricem. **BENE CONVENIEBAT SANE.** Bene, pro multum. & sane valide: quia
 qui sanus, idem & validus. **MIRIS MODIS.** Miris exemplis. **INTERIM MIRIS MODIS**
ODISSE. Huc vsque Parmenonem poeta verba passus est dicere: cætera actibus seruaturus. **Inte-**
rim miris modis. Mire, ad finem cômœdiæ rerum explanatio reseruatur. namq; si quæras, fallitur Par-
 meno, cum nō odio socrus, sed pudore, similitatem aduersus socrum Philumena simulauerit. **In-**
terim. Modo repente: & est aduerbium temporis. **POSTULATIO.** Expostulatio, querela, sed pro-
 prie Expostulatio est apud illū ipsum qui peccauerit: Postulatio, de illo apud alterum. **QVID IGI-**
TUR? Recte dixit, si hoc non fuit, quid ergo? Postulatio, querela, & quasi iusta interpositio querelarū.
FUGERE E CONSPECTU ILICO. Bene ē conspectu: vtpote, quæ caueret grauida intelligi. Sed
 tamen subiungit **VIDERE NOLLE**, vt ignorantia Parmenonis appareat: qui argumentum odiorū
 credit, quod Philumena neque videri vellet, neque videre. **Fugere ē conspectu.** Ne videretur.
Videre nolle. Ne videret. **DENIQUE VBI NON QUIT PATI.** Pati & sustinere, & susti-
 neri intelligi potest hoc loco. vtrum postquam non potuit sustinere socrum: an postquam socrus ferre
 non potuit sic se celantem nurum? Potest etiam sic intelligi, Vbi non potuit argumenta odij sui ipsa
 nutus pati, & continere, migravit ad socrum. **Non quit pati.** Tolerare, aut tolerari: quia patior
 tur. **VBI ILIC DIES EST COMPLURES.** & **ἄλλως** dies, nō diebus dixit. **ACCERSI IVBET.**
Nō addidit, quæ: quia intelligitur. **DIXERE CAVSSAM TVNC NESCIQ VAM.** Ideo NESCIQ
QVAM, quia nullius momenti, ac falsam. **NEMO REMISIT.** Hic iam apertius odium videtur, vbi
 nec iam fingitur caussa. **POSTQVAM ACCERSVNT.** Subauditur, nostri, id est missi à socru. **IT**
VISERE. Vt, Populare penates Venimus. **Postquam accersunt.** Id est missi à nobis scilicet. Et mi-
 ra varietas. **It visere ad eam.** Visere, officij est: videre quærentis aliquem. **ADMISIT NEMO.**
Iniuriosa etiam ipsa pronuntiatio est. **HOC VBI SENEX RESCIVIT.** Scimus quæ ad nos dese-
 ritur. **Rescimus celata.** **HERI EA CAVSSA.** Bene ea caussa: quippe qui se ruri abdidisset. **NON**
DVM ETIAM SCIO. **παράλογον** tertium. & deest scire. Et est **συλλαβίς** scio scire cum **ἀναβάσας**.
Nondum etiam. Recte seruauit reliquis partibus fabulæ pendulum & attentū spectatōrē. **NISI**
SANE CVRAE EST QVORSVM EVENTVRVM HOC SIET. Bene: quia curiosus est Parmeno,
 & idem garrulus. nam per totam fabulam talis inducitur. **Quorsum eueturum.** **ἔκλειψις.** deest sci-
 re. **HABES OMNEM REM.** Quasi dicat, quam audire expetisti. **PERGAM QVOCOEPI HOC**
ITER. Pergam hoc iter, vt, Tendere iter pennis. **Quō coepi hoc iter.** Ad portum scilicet. **NAM**
CONSTITVI CVM QVODAM HOSPITE. Dicit causam cur in reliqua fabula non appareat per-
 sona huius meretricis. **CONSTITVI.** Constitui proprie. nam de huiusmodi rebus dicitur conueni-
 re & constituere, de cuiusmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. **DI VERTANT BE-**
NE QVOD AGAS. Sæpe enim res eueniunt aliter quàm volumus: & ideo Vertumnus colitur,
 qui præest rebus vertentibus.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

LACHES SENEX. SOSTRATA MVLIER.

L. **R**O deūm atq; hominū fidē, quod hoc genus est, quæ hæc cōiuratio?
 P **V**t omnes mulieres eadem æquē studeant, nolintque omnia.
 Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias.
 Itaque adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus.
 Viris esse aduersas æquē studium est, similis pertinacia est.
 In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.
 Et ei ludo, si vllus est, magistrā hanc esse satis certō scio.
 Me miseram, quæ nunc quamobrem accuser, nescio. **L. hem,**

ACT. II. SCEN. I.

- Tu nescis? s. Non, ita me Di bene ament, mi Laches.
Itaque vna inter nos agere ætatem liceat. l. Di mala prohibeant.
s. Mæque abs te immerito esse accusatam postmodum rescisces. l. scio.
Te immerito? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest?
Quæ me, & te, & familiam dedecoras: filio luctum paras.
Tum autem, ex amicis inimici vt sint nobis affines, facis:
Qui illum decrerunt dignum, suos cui liberos committerent.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia. s. egone?
l. Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An quia ruri esse crebro soleo, nescire arbitramini
Quo quisque pacto hic vitam vestrorum exigat?
Multo melius hic quæ fiunt, quam illic ubi sum assidue, scio:
Ideo quia vt vos mihi domi eritis, proinde ego ero fama foris.
Iam pridem equidem audiui cepisse odium tui Philumenam.
Minimæque adeo mirum. & ni id fecisset, magis mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odisset domum.
Quod si scissem, illa hic maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide quàm immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Sostrata.
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, otiumque vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens præter æquum, atque ætatē meam.
Non te pro his curasse rebus, nequid agrè esset mihi?
s. Non mea opera, neque pol culpa euēnit. l. imò maxime.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola, Sostrata.
Quæ hic erant, curares: cum ego vos solui curis cæteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpa factum. s. haud equidem dico mi Laches.
l. Gaudeo (ita me Di ament) gnati causa: nam de te quidem,
Satis scio, peccando detrimenti nihil fieri potest.
s. Qui scis an ea causa mi vir me odisse assimulauerit,
Vt cum matre vna plus esset? l. quid ais? non signi sat est,
Quod heri nemo voluit visentem te ad eam intromittere?
s. Enim lassam oppido tum aiebant: eo ad eam non admissa sum.
l. Tuos esse illi mores morbum magis, quàm vllam aliam rem arbitror.
Et merito adeo: nam vestrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorem. & quæ vobis placita conditio est, datur.
Vbi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

RÒ DEVM ATQVE HOMINVM FIDEM. In hac scena accusatio socrus est: quæ se con-
iecturaliter defendit, dicens nihil à se factum in perniciem nurus. Prò deum atque ho-
minum fidem. ἐμπροσθεν ab exclamatiōe cœpta scena est. Senex enim est difficilis & iratus.
QVOD HOC GENVS EST, QVÆ HÆC CONIVRATIO? Conatur Terētius aduersus famā
socrum bonam reperire. & incipit à generali exclamatione, quo vehementior sit eius accusatio: paula-
timque ad speciale crimen descendit. Quod hoc genus. Accusatio à persona: cui accidit ex sexu
quod socrus est. Coniuratio. Confessio, bonæ rei est: Coniuratio, malæ, & inde coniuratio Catilinæ
Confessio
Coniuratio

dicta est. Quæ hæc coniuratio. Accusatio à re. VT OMNES MULIERES EADEM AEQVE
STYDEANT. Bono argumento vitur, Læstisti nurum, quia socrus es: & nulla socrus diligit nurum.

VT omnes mulieres. Accusatio à causa eadem. Studeant. Maioris operis est studere, quàm velle.
NEQVE DECLINATAM QVICQVAM. Id est flexam vel inflexam, ab eo quod declinauerit:

ne parum sit, diuersam vel dissimilem dixisse. vt est illud, Illum tumultu inflexit. ITAQVE ADEO
VNO ANIMO. Nescias an ex sententia hac, vel adeo ex hac scena nomen fabulæ sit inuentu. Itaq;
adeo. Necessaria sententia ἀποβολῆς ad describendā vtrunque personam. VIRIS ESSE AD-

VERSAS. Aliud argumentum, Læstisti nurum, vt mihi aduersarieris. nam mulieres omnes aduersan-
tur viris. SIMILIS PERTINACIA EST. ἀνέστης. nam studium & bonum est: pertinacia verò
nunquam non mala. AEQVE STVDIVM EST. Studium est dedita opera voluntatis hominis
attentior atque impensior. IN EODEMQVE OMNES MIHI VIDENTVR LVDO DOCTAE

AD MALITIAM. Tria in accusatione posuit: ex quibus duo sunt cōmunia, vnum ipsius: quod mu-
lier est, & quod socrus, communia: quod ipsa specialiter magistra est ad malitiam Sotrata. Ex his col-
ligit iniuriam passam nurū per coniecturā. ET EI LVDO SI VLLVS EST, MAGISTRA. Ma-
gna amplificatio criminis. dubitat, an sit ludus malitiæ: & magistrā non dubitat Sotrata, sed cer-
tis oratio. ME MISERAM. Et hæc quæ ἐμπαθὼς cœpit, ad misericordiam spectat defenden-

siquidem maioris innocentia est nescire crimen, quàm defendere. & his verbis ostenditur sine noxa
esse etiam Philumenā: non solum hanc quæ loquitur, Sotrata. ITAQVE. Modo duæ partes sunt
orationis. NON, ITA ME DII BENE AMENT, MI LACHES. Modo MI LACHES non est

blādiens, sed eius qui periclitetur innoxius. Nō, itā me dii bene ament. ὡς ἴς per iusiurandū.
Nō, itā me dii bene ament. Animaduertēdū veteres nō minus ἐνφημισμῶν in verbis quàm κακίῶν

neglexisse: velut hic, itā me dii bene ament. DI MALA PROHIBEANT. Seniliter odit
uxorem, cuius amor oprabilis fuit in adolescentia. Di mala prohibeant. Vt vnā inter nos agamus
atatem. POSTMODVM RESCISCES. Hæc figura ab oratoribus ἐπαγγέλμα nominatur: in qua ali-

quid promittimus iudicibus nos probaturos, cū metuimus, ne quid illis temere persuasum sit. Post-
modum resciscēs. Fiducia innocentia. Resciscere est, cum quod de industria celatur, vix argumentorū
vi agnoscitur. AN QVICQVAM PRO ISTIS FACTIS. Amare ὡς ἀπὸ προσδοκίας. QVAE

ME, ET TE, ET FAMILIAM. Iam sic accusat, quasi probauerit crimen. & est amplificatio. Quæ
me, & te, & familiā. Hæc exaggeratio est, quæ δεινότης appellatur: cum ex vno maleficio multa fiūt ab
oratoribus crimina. DEDECORAS. Dedecoratur, quod honestū est, Turpatur quod honestū est

corporale. CUI SVOS LIBEROS COMMITTERENT. Nota liberos in significatione etiā vnus
filia. DIGNVM SVOS CUI LIBEROS COMMITTERENT. Multū sonāter, & accusatorio stre-
pitu nec masculinū genus, nec fœmininū posuit: nec vnā, sed liberos. Sic Cicero, En cui tuos liberos

committas. cum de vno ageret. & Habemus enim liberos omnes. de puella. Dignum. Sic dixit di-
gnum, vt honoris genus sit, accipere uxorem meruisse. TV SOLA EXORERE. Emergis, reperiris.
Verbū hoc impudentiam notat. Cicero, Exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare nō posset,

eum accuset solutus. Exorere. Existis. Exortū dicitur qui non expectatus inuadit aliquem. TV
INQVAM MULIER QVAE ME OMNINO LAPIDEM, HAVD HOMINEM PVTRAS. Tu mu-
lier, ἡμφοσιν malitiæ habet: & omnino expressio consuetudinis est ad indignationem. Et lapis nun-

quam utilis, nisi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. nam saxum melius, quàm lapis: vt Virg.
Saxūque subuectare humeris. Tu inquam mulier. Sic Euripides * & Virgilius, Variū & mutabi-
le semper Fœmina. Lapidem, non hominem. Sufficeret, lapidem putas: sed de stomacho, nō homi-

tas. ἔνθεα. Sic Apollodorus. * AN QVIA RVRI CREBRO ESSE. Memor sui est, qui dixerat,
Rus abis. QVO QVISQVE PACTO VESTRORVM. Vestrōrū pro vestrū. sic veteres. MVLTQ

fecissem? IDEO QVIA VT VOS MIHI DOMI ERITIS. Mire cōfirmat vnde sciat: ne suspicio
se crimen obijcere videretur. Et bene mihi: quia cōmoditas familiæ ad hunc redundatura est. PRI-
DEM EQVIDEM AVDIVI CEPISSE ODIVM TVI PHILVMENAM. Primo obiurgatio est So-

stratæ, cur non amet nurum. secundo, cur non ametur à nuru. tertio, cur vsque adeo puella nupta de-
serat domum. MINIMEQVE ADEO MIRVM. Satis amarè, pro merito dicit odium contra meri-
tum, amorēque simul excusat nurum, quæ oderit talem socrum: & simul præuenit, quid si non leſa

est, sed odio me habet? SED NON CREDIDI ADEO. Deest, ofurā fuisse. AT VIDE QVAM
IMMERITO AEGRITVDO HÆC MIHI ORITVR ABS TE SOSTRATA. ἡθικῶς post acré
inuectionem, seipsum miseratur, vt inuidiam duræ inclamationis in ipsam conuertat. Sic in Andria,

Age nunc iam ego pol hodie, si viuo, tibi ostendam herum quid sit pericli fallere. Et continuo, Chre-
me, pietatem gnati. non te miseret mei: tantum laborem capere ob talem filium? QVAM IMME-
RITO AEGRITVDO HÆC ORITVR MIHI ABS TE SOSTRATA. Postquam de iniuria di-
xit, de persona eius cuius fama * est, id est cum. Aegritudo hæc oritur. Oritur & magnitudinē rei

significat, & repentinum impetum. vt suprà, Tu sola exorere. RVS HABITATVM ABII. Quia
dixit, Senex rus sese abdidit. CONCEDENS VOBIS. Ne diceretur quod sit voluptatis causa.

ACT. II. SCEN. I.

Vobis melius pluraliter, quam si diceret qui. VESTROS SUMPTVS, OTIVMQVE. Sumptus vestros, idem quod alibi, Otium, vitam urbanam. Vel quod nihil acquiritis: vt in Adelphis, Hanc ego clementem vitam, urbanam atque otium sequutus sum. Concedens vobis, ET REI SERVIENS. Res seruit diuitibus: quia abundant rei. Concedens vobis, id est vt vos in vrbe essetis. Rei seruiens, Res seruit diuitibus: quia abundat rei. Res seruit pauperes, quia se coartant ad angustias rei. Ita ergo res pro qualitate sua & seruit, & ei rei seruitur. Horatius, Imperat aut seruit collecta pecunia cuique. OTIVMQVE. Hoc est, amor: quasi nihil agentibus. VT NOSTRA RES POSSET PATI. Mediocris scilicet: vt comici patrestamilias. PRAETER AEQVVM ATQVE AETATEM MEAM. Praeter aequum, quia vos estis domitii: vel quia vos fruimini, cum ego doluerim. Aetate, quia senex. Virg. Vires vltra, sortemque senectus. NON TE PRO HIS CVRASSE REBVS. Mirus sensus: Pro his, inquit, tot rebus vnam, & facilem redderes: curares ne quid agere esset mihi. Et TE sic pronuntiandum, quasi dicat, Et si alij non curarent, curare debuisti. NON MEA OPERA NEQVE POL CVLPA. Veller dicere nurus culpa euenit: sed melius dixit, non mea: ne accusando, confirmaret quod dixit senex, Omnes socrus oderunt nurus. NEQVE POL CVLPA EVENIT. Bene additum, Neque pol culpa. Potuit enim fieri, vt non fecerit ipsa iniuriam: sed tamen permiserit fieri. mire tamen nec ipsa accusat nurum. Non mea opera, neque pol culpa. Videtur vnum dixisse opera & culpa: & tamen non est idem. Opera enim est, si iocientes laeserimus: Culpa, si nescientes. quorum alterum, iceleris: alterum, stulticia est. SOLA HIC FVISTI. Ratio, & deest ENIM: vt sit, sola enim hic fuisti, quod ad filium & maritum pertinet. nam non sola, cum qua nurus. Sola hic fuisti. Sola, quantum pertinet ad regenda domum: caeterum & filius, & nurus erant. sed sola, id est sine me. IN TE OMNIS HAERET CVLPA. Et si in nura culpa aliqua: in te omnis est tamen Sostrata. SOLA SOSTRATA. Optime geminauit SOLA, more ita alcentium: nondum nomen posuit. & Sostrata, additum ad amaritudinem inclamantis. CVM EGO VOS SOLVI CVRIS CAETERIS. Vos, pro te: vt, Desiste manum committere Teucris. CVM PVELLA ANVM SVSCEPISSE INIMICITIAS. Hoc dicit tanquam concesserit etiam nurum iniquam esse. Cum ego vos solui. Noua figura, solui vos. ILLIYS DICES CVLPA FACTVM. Praeuenit defensionem: & eam sic pronuntiavit vt crimen. Cum puella. Puellam blande dixit: ita hanc cum amaritudine, anum. HAVD EQVIDEM DICO MI LACHES. Mi Laches modo dixit, quasi grauissimum accusatorem arguens, & quasi defatigata & delatata eius inclamationibus. NO ERGO BLANDIERIS EST MODO MI: sed inuidiose rogitantis. GAVDEO (ITA MEDICAMENT) GNATI CAUSSA. Quod similis filius non sit. an quod talem vxorem habeat, quam nec inimica accusare possit: Et gnati causa, dixit: quia talem vxorem habens, sua causa quid gaudeat non habet. DE TE QVIDEM, SATIS SCIO. Id est, nihil detrimenti sit, si tu pecces, id est nunquam, inquit, peccando peior fieri potes: sed es eadem quae semper es. Sensus est, iam talis es, vt peior fieri non possis. Sic Cicero, Est idem Verres qui fuit semper. PECCANDO, DETRIMENTI. Seruas, inquit, nuncurum peccatorum, nec sit vllum copiae detrimentum. sed cum plurimum delinquas: tantumdem semper admittitur. Peccando, detrimenti. Hic sensus obscurus est: attamen, hic dum quantumcunque inquit sceleris admiseris, id est quantumcunque peccaueris, nihil de tua existimatione minuitur, nihil de pudore derogatur: eadem es quae fuisti, quia peior fieri non potes. Peccando, detrimenti. Quidam hanc putant εἰς ὧν ἕνεκα: quasi dicat, Certus sum quod ex nullo peccato tuo damnum pati possumus. sed male. QVI SCIS, AN EA CAUSSA, MI VIR. Defensio a deriuatione causae: in qua ostenditur non hanc esse, quam obicit causam senex, cur abierit nurus ad matrem suam. VT CVM MATRE. Deest, SVA. Vt cum matre vna plus esset. ἰδιωτικῶς dixit. id est diu ac maiorem partem. QVOD HERT NEMO VOLVIT. Bene infirmavit defensionem senex, dicendo, Si propter matrem abiit, cur tu exclusa es, cum venires? ENIM LASSAM OPPIDO. Infirmitas defenditur socrus, vt error senis vsque ad κατὰ σοφίην perseveret. Enim lassam oppido. Pro, Oppido enim dixit. Superuacua ponitur interdum haec coniunctio, aut pro altera coniunctione. Oppido, valde. traslatio a rusticis, qui interrogati quemadmodum fruges prouenissent, respondebant, Oppido, id est quae sibi & oppido sufficere potuissent. EO. Propterea, ideo. TVOS ESSE ILLI MORES. Acerbissime institit senex & accusationi vxoris, & defensionem nurus: siquidem hoc sensu dicat, nurum nec medacij culpa incurrere, quae vere agrotet ex moribus malae socrus. NAM VESTRARVM NVLLA EST. Pro vestrum. hoc enim ab eo quod est vestrae. QVIN GNATVM VELIT. Quin, quae non. ET QVAE VOBIS PLACITA EST CONDITIO, DATVR. Imago hic quaedam argumentationis, quae dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod latine dicitur, ab initio ad finem. & vt generaliter coepit inuectionem, ita generaliter conclusit in socrus. & est sensus, Eo improbius facitis, quod illas quas eligeritis, odistis. VBI DVXERE IMPVLSV VESTRO. Bene verba eadem stomachose & significanter repetiuit, vt improbitas ex proximo appareat impulsu. Vbi duxere impulsu. Videtur vt supra diximus haec tota scena ad hoc interposita, vt fabulae nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam socrum, impulsus repetitio demonstravit. Impulsu vestro. Sic in Heauton. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuari.

Sumptus vestros

Res seruit diuitibus

Rei seruit

Opera

Culpa

Sola

Vos pro

Solui vos

Mi

Plus

Enim

Oppido

Eo

Vestrum

Quin

Improbius

Facitis

Quod

Illas

Quas

Eligeritis

Odistis

Vbi

Duxere

Impulsu

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS SENEX. LACHES. SOSTRATA.

- P. T si scio Philumena meum ius esse vt te cogam
 E Quæ ego imperem facere: ego tamen patrio animo victus, faciam
 Vt tibi concedam: neque tuæ libidini aduersabor.
- L. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc iam scibo quid fiet.
 Phidippe, etsi ego meis omnibus scio me esse apprime obsequentem,
 Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
 Quòd si tu idem faceres, magis in rem & nostram, & vostram id esset.
- L. Nunc video in illarum potestate esse te. P. eia verò.
 Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amisti.
 Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
 Celare te iras: si quid est peccatum à nobis, profer:
 Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,
 Te iudice ipso: sin ea est causa retinendi apud vos,
 Quia agra est: te mihi iniuriam facere arbitror Phidippe,
 Si metuis, satis vt meæ domi curetur diligenter.
- L. At (ita me Dij ament) haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
 Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati causa,
 Quem ego intellexi illam haud minus, quàm seipsum magnificare.
 Neque adeò me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credam,
 Hoc si rescierit: eò domum studeo hæc prius, quàm ille huc, redeat.
- P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
 Noui: & quæ dicis omnia, esse vt dicis, animum induco.
 Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
 Si facere possim villo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
 Eho nunquidnam accusat virum? P. minime: nam postquam attendi
 Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sanctè adiurat
 Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
 Aliud fortasse alijs vitij est: ego sum animo leni natus.
 Non possum aduorsari meis. L. hem Sostrata. s. heu me miseram.
- L. Certumne est istuc? P. nunc quidem vt videtur: sed nunquid vis?
 Nam est quod me transire ad forum iam oportet. L. eo tecum vnâ.

T SI SCIO PHILUMENA MEVM IVS ESSE. In hac scena moralis allocutio Phidippi est ad filiâ, mitissimi patris colorem ostendens. Et si scio ego. Apparet & hic multa prius patri suo Philumenam locutam fuisse. ergo hæc responsio est, non principium. Vt te cogam. Etiam inuitam scilicet. Scio ego meum ius esse vt te cogam. Hoc idem in Adelphis, Non necesse habeo omnia pro meo iure agere. PATRIO ANIMO VICTVS. Bene victus: quia nō ratiōne facio. Victus est vndeque, qui recedit à iure. NEQVE TVAE LIBIDINI. Libido est quæ libet voluntas temere suscepta. Et bene libidini. est enim non æquum, domo mariti abesse nuptam. Etsi enim pro voluntate posuit libidinem: tamen subaccusauit hoc nomine. OPTIME. Opportune. EX HOC IAM SCIBO. Legitur & hinc, locale aduerbium. & quasi cōminatur vxori modo se inuenturū ipsam peccasse, non nūrum. Quid fiet. Vtrum, quid sit rei: an quid fiet nurus: vtrum

Cogn

Vita

Libro

Optime

ACTVS SECVNDI SCENA III.

SOSTRATA.

Depol nā nos mulieres sumus iniquē æquē omnes inuisæ viris

AE Propter paucas: quæ, omnes faciunt dignæ vt videamur malo.

Nam (ita me amēt Di) quod me accusat nūc vir, sum extra noxiā.

Sed non facile est expūrgatu: itā animum induxerunt, socrus

Omneis esse iniquas, haud pol me quidem: nam nunquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec quī hoc mihi eueniat, scio.

Nisi pol filium multis modis iam expecto vt redeat domum.

INIQUE EGUE
AE DEPOL NAE NOS MVLIERES SVMVS INIQVE AEQVE OMNES INVISAE VIRIS. In hac scena est allocutio, qua inducitur secum loquens anus: per quam orationē, moribus eius, & animus mitis intelligi possit. INIQVE AEQVE. Comicum παρόμοιον. Et vi-
de sententiam defensionem accusatarum socrum continentem: cōtra illud quod ait, Itaque vno ani-
mo omnes socrus oderunt nurus. Officium enim boni poetæ est nullum genus hominū specialiter læ-
dere. Sic Virgilius, Quod sæpe malæ legere noueræ. Id est, non omnes noueræ; sed tantum malæ.
AE Depol nā nos mulieres. Laches generaliter inculcauit socrus, hæc plurimas defendit. Causa ac-
cusationis iniquæ, Non enim omnes sumus malæ. NAM ITA ME AMENT DI. Bene iurat. nā
sine iureiurādo incredibile est, sit bona socrus. QVOD ME ACCVSAT. Deest IN EO. vt sit, in eo
quod me accusat nūc vir, sum extra noxiā. An QVOD propter quod? SOCRVS OMNES ESSE
INIQVAS. Intelligitur quibus iniquas: id est nuribus. quia socrus nomen est ad aliquid dictū. ITA
ANIMVM INDVXERVNT. Inducere animum est ita tenere vt non amittant, id est persuadere ani-
mo suo. HAUD POL ME QVIDEM. Esse iniquam, subaudiendum est à superiore. vt sit POL
pro pleno iureiurando. Haud pol me quidē. Subaudiendū, scio esse, aut noui esse, aut tale quid, se-
cundum ἡμεῖς, quæ familiaris est his qui secum loquuntur. NEC QVI HOC MIHI EVE-
NIAT. QVī, vnde. MVLTIS MODIS. Vehementer. IAM EXPECTO VT REDEAT. Quia
nihil mirum in matre est expectare vt filius redeat: iccirco additum, multis modis.

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS ADOLESCENS. PARMENO.

MYRRHINA MVLIER.

PAM.

N Emini ego plura acerba esse credo ex amore hominī vnquā oblata,

Quam mihi: heu me infelicem, hancine ego vitam parsi perdere?

Hacine causā ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quantō fuerat præstabilius, vbi vis gentium agere ætatem,

Quam huc redire? atque hæc itā esse miserum me resciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos,

PAM. Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est.

At sic, citius quī te expedias his ærumnis, reperias.

Si non redisses, hæc iræ factæ essent multo ampliores.

Sed nunc aduentum tuum ambas Pamphile scio reuerituras.

Rem cognosces: iram expedies: rursum in gratiam restitues.

Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.

PAM. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquē miser?

Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amorì deditum.
Iam in hac re vt taceam, cuius facile scitu quàm fuerim miser.
Tamen nunquàm ausus sum recusare eam, quam mihi obtrudit pater.
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum.
Vixque huc cõtulerã, hem noua res orta est, porrò ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re, aut me vxorem in culpa inuenturum arbitror.
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet.
Tum vxorì obnoxius sum. ità olim suo me ingenio pertulit:
Tot meas iniurias: quæ nunquam vllò patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.

PAR. Haud quidem herde parum est. si vis verò veram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt. nam sæpè est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres sunt fermè, vt pueri, leui sententia.
Fortassè vnum aliquod verbum inter eas iram hanc conciuerit.

PAM. Abi Parmeno intrò, ac me venisse nuntia. PAR. Hem, quid hoc est? PAM. tace.
Trepidari sentio, cursari sursum prorsum. agedum ad fores
Accede propius. PAR. hem, sensistine? PAM. noli fabularier.
Prò Iuppiter clamorem audio. PAR. tute loqueris: me vetas?

M. Tace obsecro mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.
Nullus sũ. PAR. q. dũ? PAM. qa perij. PAR. quãobrè? PAM. nescio qd magnũ malũ
Profectò Parmeno me celas. PAR. vxorem Philumenam
Pauitare, nescio quid dixerunt. id si forte est, nescio.

PAM. Interij. cur mihi id nō dixti? PAR. quia nō poteram vnà omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. qd? nemone medicũ adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intrò, vt hoc quàm primum, quidquid est, certum sciam?

Quo nam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te est, perijsse me vnà haud dubium est.

PAR. Non vsus factò est mihi nunc hunc intrò sequi.

Nam inuisos omneis nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sofstratam intrò admittere.

Si forte morbus amplior factus fiet,

Quod sanè nolim, maximè heri causa mei:

Seruom ilico introisse dicent Sofstratæ.

Aliquid tulisse comminiscentur mali

Capiti, atque ætati illorum, morbus quĩ auctus fiet.

Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

NEMINI EGO PLURA ACERBA. Hic allocutio est per conquestionem. Et bene nō se amato-
 ribus modo, sed infelicibus amatoribus cōparauit. & principium est à summa totius ma-
 li. Nemini plura acerba. Ab eo loco conquestionis, in quo dicitur, quod nulli ferē talia
 aduersa cōtingerint. Nemini ego plura acerba. Nimis cōturbati & tragici in hac scena dolores essent,
 non comici, nisi adderet, Ex amore. Nemini ego plura acerba esse credo. Acerba dupliciter euenerūt
 Pamphilo, ex praterito de meretrice: ex præsenti de vxore. HEV ME INFELICEM. Ab ipsa sim-
 plici exclamatione. HANCINE EGO VITAM. Ab eo quod ab aduersis ad aduersa delatus sit.
 PARS PERDERE. Parco conseruo, parsi facit: Parco veniam do, peperci. Modo ergo continui,
 abstinui significat. CVPIDVS REDEVNDI DOMVM. Ab eo quod contra spem contigit malum.
 Heu me infelicem. Lacrymans hoc dicit. VBI VIS GENTIVM AGERE ÆTATEM. A 'ma-
 re quavis terras, vel quamuis gētem, potius quā eam in qua est. Virgilius, Tollite me Teucris, quā-
 cunque abducite terras. Et GENTIVM hic abundat. Et bene, vbi vis gentium agere ætatem: quia su-
 prā dixerat, Hancine ego vitam parsi perdere? Nimis enim tragicum fieret, Satiū erat in mari perire.
 ATQVE HÆC ITA ESSE MISERVVM ME RESCISCERE? Quod ait, lacrymātis est. Resci-
 scere est vix repetire, quod de industria fuerat celatū. NAM NOS OMNES QVIBVS EST ALI-
 CVNDE. Aut deest APVD, vt sit, apud nos omnes. Aut nos omnes, pro nobis omnibus. Nam nos
 omnes. Ratio superioris sensus. & deest APVD, aut PENES, aut quid tale. Nam nos omnes qui-
 bus est. Constat hanc τὸ κοινὸν esse. retulit enim, Lucro est, non ad, nos omnes: sed ad, quibus est ali-
 cunde, vt sit ordo, Nā quibus est alicunde aliquis obiectus labos, lucro est tempus. hoc est, nos omnes.
 Nam omnes quibus est. Hac figura vsus est etiam Tullius pro Murena, Prætor quoque ne se pul-
 chrum ac beatum putaret, ei quoque carmen compositum est. Nam ille datium casum subiecit, cum
 præposuisset nominatiuum. Et totum Apollodori est: qui sic ait, * Quibus est alicunde. Hoc ge-
 nus locutionis absolutū dicitur. Tale est apud Virgilium, Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
 Ingētes Rutulæ spectabīs cedis acervos. AT SIC. Sed sic. AT SIC, CITIVS QVI TE. At hoc
 modo, quod venisti: & discordias esse celerius reperire poteris: & quo modo his ærumnis te absolvas.
 Et bene expeditas ærumnis. aut enim soluunt nos curæ abeuntes, aut impediunt & ligant aduenien-
 tes. Vt, Soluite corde metum Teucris, secludite curas. At sic citius qui. Sententia contraria. nam su-
 prā sic allegit, Si ignorare mala sua, vnicuique bonum est: sequitur vt malum sit, ea cito cognouisse.
 hic per cōtrarium, Si in aduersis suis succurrere vnicuique quamprimum bonum est: sequitur vt cito
 ea cognouisse sit quamoptimum. SED NVNC ADVENTVM TVVM AMBAS. Ne accusare alterā
 altera audeat. REM COGNOSCES. Melius est rem, quā litem. Rem cognosces: iram expedites:
 rursum in gratiam restitues. Τὴν καλὴν sententia. & bono ordine vsus est. prius enim fit querela. DE-
 GRAVIA ESSE. Genus consolationis, non à substantia, sed à quantitate. non dicit non esse causam
 sollicitudinis, sed leuem dicit. Quæ tu pergrauia esse. Bene additum contra LEVIA, non graua,
 sed pergrauia. LEVIA sunt. A quantitate. QVÆ TV IN ANIMVM INDVXTI TVVM. Id est
 perfructuisti tibi. QVID CONSOLARE ME? AN QVISQVAM VSQVAM. Vt solet in vero amo-
 re, ipsa consolatione aegrescit dolor. Et ingeniose: non inquit, dicis, sed consolaris me: & hoc ipso ostē-
 dis scire te quod miser sum. PRIVSQVAM HANC VXOREM DVXI. Hoc refert ad illud caput
 in quo ait, Nemini ego plura acerba esse credo ex amore homini vnquam oblata. Priusquam hanc
 vxorem duxi. Ante rem. HABEBAM ALIBI ANIMVM AMORI DEDITVM. An miser sit in
 amore, ἀπ' ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. ante rem, in re, & post rem. Habebam alibi. Grauius dixit ALI-
 BI, quā si in meretrice diceret. & maluit alibi dicere, quā ad meretricem. QVAM MIHI OB-
 TRVDIT. Recte enim dici potuit, Quomodo ergo vxorem duxit, si amabat? Et bene obtrudit, quia
 obtrudebat, ἐνέγραα temporis. VIX ME ILLINC ABSTRA XI. Vix, vel multis modis, vel statim
 significat. ATQVE EXPEDIVI ANIMVM MEVM. Curæ, vt diximus, aut ligant, aut soluunt: vt
 VIRgilius, Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. Amatorie enim, curæ vincula dicuntur.
 VIX QVE HVC. Maluit HVC, quā ad vxorem dicere. HEM, NOVA RES ORTA EST, POR-
 RO. Porro, deinde, & vim habet deinde modò implicationē continuarū miseriarū referentis. QVOD
 CVM ITA ESSE INVENERO, QVID RESTAT, NISI PORRO VT FIAM MISER? Ordinem
 seruauit allocutionis, in quo à præteritis, à præsentibus, à futuris inducitur personæ loquētis oratio.
 Nisi PORRO vt fiam. Porro, postea, vel in postremum. alij, coniunctionem putant. PIETAS
 IVBET. Aptè, quia FERRE dixit, addit IVBET. TVM VXORI OBNOXIVS SVM. Matris
 cum dixisset, non intulit vxoris: sed mutauit casus. ITA OLIM SVO ME INGENIO PER-
 TVLIT. Olim, ad diuturnitatem retulit, non ad spaciū præteriti temporis. TOT MEAS IN-
 IURIAS. Hæ sunt iniuriæ quas suprā dixit, Nocte illa prima virginem non attigit. Quæ consecuta
 est nox, eam nihilo magis. Et deinde, Quid interea? ibātne ad Bacchidem? Quotidie. Tot meas
 iniurias. Aliam vim habet quod dixit, me pertulit: aliam, quod adiecit, iniurias meas: aliam, quod reti-
 cuit. QVÆ NVNQVAM VLLO PATEFECIT LOCO. Non dixit QVAS, sed QVÆ, vt ad
 omnia, nō ad INIURIAS referatur extrema cōclusio. SED MAGNVM NESCIQ QVID NECES-
 SE EST. Bene de ambabus sentiēs, putat magnā causam esse, quæ iram fecerit, & iram diuturnam.

ACT. III. SCEN. I.

QVAE TAM PERMANSET DIV. Et à re, & à tempore. HAVD QUIDEM MERCLE PARVM
EST. Servilis ratio, & sordida: & non his respōdens omnibus quæ dixit Pamphilus, sed tantū nouissi
mæ parti. SI VIS VERO VERAM RATIONEM EXEQUI. Verò, vel nomen est, vel coniun- Vero.
ctio, vel aduerbium. NON MAXIMAS, QVAE MAXIMAE SVNT INTERDV M IRAE, INIV-
RIAS FACIUNT. Iniuriæ faciūt iras, nō iræ iniurias. Sed hic facete ὑπαλαμπικῶς dixit, secundū su
perio rem rationē increpans errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine æstimet iniuriæ quantitatē.
Alij FACIUNT, probāt, ostēdūt, intelligūt. Caute dixit INTERDV M: plerunq; enim sic. PARVM. Facere iniu-
Subaudiendū, Necesse est euenisse, vel euenit. nam consequens sententia tollit quod ille dixit, necesse
est. NON MAXIMAS QVAE MAXIMAE SVNT. Sensus est, in quo primum, non iræ iniurias
faciūt: accipiendum est. secundū, nō maximas maximæ. Faciunt pro ostendūt. CVM DE EADEM
CAVSSA. Obscurauit elocutionem suā: sed cōuenit seruo hæc humilitas orationis. nam plenum erat,
si diceret, Nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidē est, cū de eisdem rebus est iracūdu s fa-
ctus inimicissimus. EST autē pro euenit dixit. & est ordo, Sæpe est, cū quibus in rebus alius ne iratus
quidē est: de eadē causā iracūdu s, factus est inimicissimus. Iracundus factus est inimicissimus. Ira-
tus est qui ex aliqua re lacessitus irascitur. Iracundus, qui ex parua nullāve causā præcedēte irascitur. Est.
PVERI INTER SE. Argumētū à simili. QVAPROPTER? Διαλεκτικῶς interrogat. QVIA
ENIM QVI EOS GVBERNAT ANIMVS. ἀνιπολογικῆ ἀπόκρισις. INFIRMVM GERVNT. Iracundus.
ἰσχυροποιμένως, ἀντι? Infirmus est. Sed ἀνακολουθία ista cōuenit seruo. ITIDEM ILLAE MV-
LIERES SVNT FERME VT PVERI. Artificiose mulieres à persona. à similitudine, Pueri. à fa-
cto, Iras gerūt. ab accidētibus similitudinis, Animus infirmus. à collatione personæ mulieris acciden-
tiū, leui sententia. à facto, Fortasse vnū aliquod verbū inter eas iram hanc cōciuerit. qua sentētia totū
hic sublatū est quod ait, Sed magnū nescio quid necesse est euenisse Parmeno, vnde ira inter eas inter-
cessit. FORTASSE vnū aliquod verbū iram hanc consciuisse. Sic Plautus, Fortasse te amare suspica-
uer. Nam veteres infinitiuo modo adiungebant Fortasse. CONCIVERIT. Commouerit. QVAM
PRO LEVIBVS NOXIS. Interrogatiue. Noxis, iniurijs, culpis. ITIDEM ILLAE MV LIERES.
Sexus alius, ad ingeniū & sensus, idem est. Et mire similitudinem cōtulit ad id quod agitur. IRAM
HANC CONCIVERIT. Legitur & cōsciuisse. & rem cōsciuisse, est rem nouā fecisse. Cōsciuerit, decre-
uerit, fecerit. CVRSARI RVRSVM PRORSVM. Rursus proprie retro. Prorsum antē significat.
& est prouerbiale, vt dicim⁹, sursum deorsum, intro foras, hac illac, & similia: Græci ἄνω κατω. Tre-
pidari sentio, cursari rursus prorsum. Trepidatio, ad vocē refertur loquētū: Cursatio, ad sonū pedū.
Et trepidatur ab his qui morbū putāt: Cursatur ab his qui raptū sciunt. TVTE LOQVERIS, ME
VETAS? Mire expressus est mos auscultatiū. TACE OBSECO MEA GNATA. Nō solū hic luno
Lucina nō inducitur, sed etiā silētiū parturiētī insuper imponitur: qā furtiua cōceptio est. & tamē eius
modi verba sunt matris, vt duntaxat argumētū sciētibus manifesta sint: Pāphilo verò & Parmenoni,
tāquā ægrā cōtinētis filiā videātur. Tace obsecro mea gnata. Cōceptū furtiūū furtim cōuenit nasci.
QVIA PERII. Satis amatorie. MATRIS VOX VISA EST. Omnia hæc quæ sensu percipi possūt,
visā dicim⁹. Virg. Visæque canes vlulare per vmbrā. VXOREM PHILVMENAM PAVITARE.
Pauitare ὡς ἐφουθενισμῶ. Pauitare nescio quid. Pauere & timere, & ad corporis & ad animi pertur-
bationē veteres referebāt. Plautus in Bacchidibus, Nā & ex mari timida ecce ego pauitare, agrotare,
quia sic horruisse, ac palpitare venis. QVIA NON POTERAM VNA OMNIA. Deest, dicere.
NULLVS SVM. Rursus se infelicē & miserū appellauit hic. Nullus sum. ἀνῆγκῶς. Quia nō
poterā vnā omnia. Cū stomacho pronuntiauit. & deest dicere. NEMON' MEDICVM ADDVXIT.
Scilicet ex quo scire posses. NESCIO. Perturbat⁹ Parmeno, idem repetit verbū. & verbū aptū est per
sonæ seruili. CESSO HINC IRE INTRO? In vultu proloquiū. Sic autē agit poeta, vt grauē morbū
in vxore suspectās marit⁹, protinus ingrediatur, & partū improuisus offendat. QVONAM MODO
PHILVMENA. Amatoria ἀποσοφῆ. Sic in Phormione, Quod si eò meæ fortunæ redeūt, Phanium
abs te vt distrahar, nulla est mihi vita expetēda. NAM SI PERICVLVM VLLVM IN TE IN-
EST. Multū dixit, Si in te periculū inest, me perijsse nō dubito. tantus autē affectus: sed si periculum.
tūm, sed amatoris quoq;. Nā si periculū vllum. Nō permisit amor dicere periturā: sed si periculum.
OFFENDAM AFFECTAM. Lassam possessāmq; morbo. ab eo quod est affici: vnde affect⁹ dicūtur. Affecta.
propter quos afficimur. NON VSVS FACTO EST MIHI. Vide artificē Terētiū, quēadmodū ante nu- Affectus.
per Pāphilū, aliās per ipsum Parmenonē, inuenit quēadmodū nesciatur à cæteris, virginē ante nu- Non vltis
ptias ab ipso Pāphilo viciatā esse. Nō vsus facto. Nō vtilē. Facto abūdat. NAM INVISOS OMNES
NOS ESSE ILLIS SENTIO. Acutē eiusmodi causā reperit, quæ vel hominē curiosum contine-
ret: quæq; nō Parmenonē modo, sed mox etiā Sofratā arceat ab ingressu. HERI NEMO VOLVIT
SOSTRATAM. Quasi alius dixerit, Vnde intelligis? Heri nemo voluit Sofratā. Argumētum odij.
MAXIME HERI, CAVSSA MEI. Bene maxime: qui & propter ipsam, vel propter inuidiam so-
ciosumq; sit: nō Lachetis, aut Pamphili seruum, sed Sofratæ: nec Parmenonē saltem. COMMUNI-
SCENTVR. Dicēt, cum confinxerint. CAPITI ATQVE AETATI ILLORVM. Bene ὡς ἐν φη. Cōmuni-
μισμῶ maluit ILLORVM quā PVLLAE dicere: quod utiq; intelligitur. QVI. Qui, vnde. Qui.
HERA. Sofrata in litem. EGO VERO IN MAGNV M MALVM. In quæstionis tormenta.

ACTVS TERTII SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILVS.

S. E S C I O quid iamdudum hic audio tumultuari misera.
 N Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggrauescat.
 Quod te AEsculapî, & te Salus, nequid sit huius, oro.
 Nûc ad eâ visam. PAR. heus Sostrata. s. hem. PAR. iterû istinc excludere.
 s. Ehem Parmeno tunc hic eras? perij, quid faciam misera?
 PAM. Non visam vxorem Pamphili, cum in proximo hic sit ægra?
 Non visas, nec mittas quidem visendi caussa quenquam.
 NAM QVI AMAT cui odio ipsus est, bis facere stultè dico.
 Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.
 Tum autem filius introijt videre, vt venît, quid agat.
 s. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venît. s. Dis habeo gratias.
 PAM. Hem istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.
 Iam ea te caussa maximè huc nunc introîre nolo.
 Nam si remittent quidpiam Philumenam dolores,
 Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,
 Quæ inter vos interuenit: vnde ortum est initium iræ.
 PAM. Atque eccum video ipsum egredi. quàm tristis est! s. ô mi gnate.
 Mea mater salue. s. gaudeo venisse saluum. saluâne
 Philumena est? PAM. meliuscula est. s. vtinam istuc ita Di faxint.
 s. Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? PAM. rectè mater.
 PAM. Quid fuit tumulti? dic mihi. an dolor repente inuasit?
 s. Ità factû est. s. qd morbi est? PAM. febris. s. quotidiana? PAM. ità aiût.
 PAM. I sodes intrò, consequar iam te mea mater. s. fiat.
 PAR. Tu pueris curre Parmeno obuîam, atque his onera adiuta.
 Quid? non sciunt ipsi viam, domum qua redeant? PAM. cessas?

Hic. Aggrauescat morbi gra-
 uen. Quæte. Hem.
 Excludi. Ehem.
 N E S C I O QUID IAMDVDM HIC AUDIO TVMVLTVARI. In hac scena quasi quædã
 deliberatio est continēs suasionis, dissuasionisque partes, quas in subditis considerabimus.
 Hic. Quia nimis vicini sunt. MAGIS MORBVS AGGRAVESCAT. Grauior fiat. Proprie,
 quia morbi graues sunt dicti. Virg. Vbi aut morbo grauis, aut iã segnior annis Deficit. Salust. Morbi
 graues ob inediã insolitã vascetibus. MALE METVO NE PHILUMENA MAGIS. Instat Teren-
 tius bonam socrum facere, vt bonam meretricem faciat. QVOD TE AESCVLAPI, ET TE SA-
 LVS. Deest PROPTER: vt sit, propter quod. NVNC AD EAM VISAM. Sic Virg. Respice ad hæc.
 HEM. Interiectio est nouas res audiētis. HEVS SOSTRATA. Vide quæadmodum per seipsum
 Parmeno: per Parmenonē arceatur Sostrata: quæ neq; deesse propter officiũ, neq; ingredi propter so-
 crũ inducit. ITERVM ISTINC EXCLVDERE. Bene iterũ: vt illi pudorem incuteret repetitio.
 ne iniuriæ. Et memoriter: iã enim dixit, Nostra ilico it visere ad eâ. admisit nemo. Et simul vide quàm
 vehementius ad iniuriam sonet EXCLVDI, quàm non admitti. EHEM PARMENO. Ehem in-
 teriectio est eius quæ cõmota sit noua re. NON VISAM VXOREM PAMPHILI. Vt dixit supra,
 seruum Sostratæ, nō Parmenonem: sic hic, vxorem Paphili dixit magis, quàm Philumenã. vt animum
 & officium eiusdem socrus, & matris breuiter demonstraret. NON VISAS. Vnam rem Sostrata con-
 sultit: hic de duabus respondet. nanque & illam non vult ingredi, & cauet ne ipse mittatur. & bene,
 QVENVAM: ne aperte pro se loqui videatur. NAM QVIAMAT CUI ODIO IPSVS EST.
 s. ij.

ACT. III. SCEN. III.

Aliam causam subiunxit: quia durum fuerat ipsi Sofstratæ dici quod supra dictum est. Nam qui amat. Causa à sententia morali. Cui odio ipse est. Deest eam, vel eum. ET ILLI MOLESTIAM AFFERT. Bene hoc adiecit: ne qui amat, hoc dicat, Laborē, dū promerear quē amo. Quid autem filius tuus. Alia causa ab eūtu. VIDERE, VT VENIT QUID AGAT. AN VENIT PAMPHILVS? Bene imitatur affectum. HEM. Interiectio formīna ac matronalis. EX CORDE EXCESSIT. Geminavit prepositionē. LABOREM IN ANEM IPSVS CAPIT, ET IL- LI MOLESTIAM AFFERT. Hoc validissimū ad dissuadēdū fuit. NVNC HVC INTROIRE NO- LO. Cur si venit Pamphilus, non sit introeūdum, causa narratur: NAM SI REMITTENT QVI- PIAM. Verbū actiū quasi neutrū posuit. PHILVMENAE DOLORES. Δραματικὸς errat. nō enim verē dolor morbi est, cū sit partus. SCIO, CONTINVO SOLA SOLI. Vt, Haud (credo) inuisus cele- stibus, autas Vitales carpis. Et sic, sola soli dicitur, quomodo præsens præsenti. sic Virg. Illum absens absentē auditq; videtq;. VNDE ORTVM EST. ἀνακόλουθοι tertii. QVAE INTER VOS IN- TERVENIT. Melius sic, quā si diceret, quē illi feceris. QVAM TRISTIS EST! χαρακτικὸς Pā- phili. ὀμιγνate. Ordo est, ὀμιγνate, gaudeo te saluū venisse: sed intercedit Pā- philius tristis. SALVANE PHILVMENA EST? Cito probat Pāphilo se amare nurū, cū post salu- tationē nihil prius, quā de salute vxoris eius inquirat. Saluāne Philumena est? Mire obuiā sibi ex- euntē filiū nihil aliud, nisi de Philumena interrogauit: vt ostēderet eius morbū curā sibi esse. ME- LIVS CVLA EST. Verū est, quantū ad morbum pertinet. Meliuscula est. Hoc & ad morbum, & ad euentū paritūdinis verū est. itā nō mentitur Pamphilus matri. VTINAM ISTVC ITA DII FA- XINT. Diligētiore officio loquitur, vt rea apud filium focus. Quid tu igitur lacrimas? Locus ab eo quod agitur: quo significat, si ita est, quare ergo tu tristis es? RECTE MATER. Sic dicimus, cū sine iniuria interrogātis aliquid reticemus. Et bene additū MATER: vt duritia reticentiā blando nomine molliretur. Alij RECTE sic accipiunt, vt intelligant, nihil est malī. QVID EVIT TVMVLTI? Antiqui sic declinauerunt, tumulti, senati. vt Salust. Decretum senati sit. DIC MIHI. Dic, verbū est instantis audire, & curiosus interrogātis. Virg. Dic mihi Dameta, cuium pecus? DOLOR RE- PENTE INVASIT. Proprie inuasit, quia repente. ITA FACTVM EST. Moris est assentiri ad di- cta interrogantiū, qui quæ vera sunt, celāt. ITA AIUNT. Bene alijs ascripsit: si falsum sit, vt ipsis ascribatur mendaciū. Ita aiunt. In hac tota interrogatione, & respōsione colorem induxit secretū, ægre obiurgantis. Ita aiunt. Religiose mendaciū ad rumorē retulit. aiunt inquit: ne ipse falsum dice- re videretur. I SODES INTRO. Metuit, ne ingrediatur mater ad soceros: & ideo dicit, I sodes intro. Et apparet INTRO dicentem, manu annuere, vt domum redeat: & simul quo magis faciat, ad- dit causam. CONSEQVAR IAM TE MEA MATER. Adiecit & tempus IAM. MEA necessario additū: mea mater. Et SODES, quia I INTRO durū est. FIAT. Abiēs dixit hoc mater, fiat: ne om- nino iussis alienis parere videatur: quasi imperemus & nos, quē nos ipsi facturi sumus. TV PVERIS CVRRE PARMENO OBIAM. Probabilis causa: qua ablegat etiam Parmenonē, dum iubet eum pueris occurrere. Et simul notandū, quod in hac fabula ridicule vexatur vsque ad vltimum seruus, & ablegatur, cum sit & piger, & curiosus. ATQVE EIS ONERA ADIUTA. Locutio antiqua si- gurata. Et est μετωνυμία, pro ipsos onera portātes, eis onera adiuta. QVID? NON SCIUNT IPSI VIAM DOMVM QVA REDEANT? Iam vide quēadmodum seruetur Parmenoni persona loqua- cis, curiosi, pigri. Domum, aduerbiale est. Domum quā redeant? QVA si locum significet, videbitur reliquū præceptum seruus nō audiuisse. Sin audiuit, QVA, quomodo, intelligemus. id est quēadmodū onus portent de naui. vt, Quid fieret, & quā fieret. CESSAS? De industria omnes ablegauit suos, vt non audirent quæ intus post scenam sunt acta: quæ tamen populo est narraturus.

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

EQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
N Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus,
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intrō vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, ac sensi esse vxorem. hei mihi
Postquam me aspexere ancillæ aduenisse, ilico omnes simul
Latæ exclamant, venit, id quod me repente aspexerant.

Sed continuo voltum earum sensu immutari omnium,
 Quia tam incommode, illis fors obtulerat aduentum meum.
 Vna illarum forte interea properè præcurrit nuntians
 Me venisse ego eius videndi cupidus, recta consequor.
 Postquam introij, extemplo eius morbum cognoui miser.
 Nam neque ut celari posset, tempus spatium vllum dabat.
 Neque voce alia, ac res monebat, ipsa poterat conqueri.
 Postquam aspexi, o facinus indignum inquam, & corripui ilico
 Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
 Mater consequitur iam ut limen exirem, ad genua accidit.
 Lacrumans misera miseritum est. profectò hoc sic est, ut puto.
 OMNIBVS NOBIS ut res dant sese, ita magni, atque humiles sumus.
 Hanc habere orationem mecum à principio institit.
 O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, causam vides.
 Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo.
 Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret suum.
 Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumem miser.
 Quæque Fors, fortuna est inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
 Per eam te obsecramus ambæ, si ius, si fas est, uti
 Aduorsa eius per te tecta, tacitaque apud omnes sient.
 Si vnquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi Pamphile:
 Sine labore hanc gratiam te, uti sibi des pro illa nunc, rogat.
 Caterum de reducenda id facias, quod in rem sit tuam,
 Parturire eam, neque grauidam esse ex te solus conscius.
 Nam aiunt tecum post duobus concubuisse eam mensibus.
 Tum postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus,
 Quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est Pamphile,
 Maximè volo, doque operam, ut clam partus eueniat patrem,
 Atque adeo omneis. sed si fieri id non potest quin sentiant,
 Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
 Quin, quod verisimile est, ex te rectè eum natum putent.
 Continuo exponetur hic tibi nihil est quidquam incommodi.
 Et illi miserae indignè factam iniuriam contexeris.
 Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
 Nam de reducenda, id verò nequiquam honestum esse arbitror:
 Nec faciam. etsi amor me grauitè, consuetudoque tenet.
 Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
 Solitudoque. O fortuna ut nunquam perpetuò es bona.
 Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
 Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
 Adest Parmeno cum pueris. hunc minime est opus
 In hac re adesse. nam olim soli credidi
 Ea me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor si clamorem eius hic crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

NEQUEO MEARVM RERVM INITIVM VLLVM INVENIRE IDONEVM. In hac
N scena cōquestio est ad deliberationem descendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxor
rem: in qua tota oratio Pamphili ad argumentum ipectans, amatoria magis, quàm maritali
lis est. nam aliter non perueniretur ad ultimam cognitionem omnium rerum: nisi adolescens furtivū
conceptum vxoris, & partum, aliquanto lenius, quàm cōiugalīs dolor expetit, tolerauisset. Nequeo
mearum rerum. Hæc est Homericā illa * Nequeo mearum rerum initium. Hoc principii ma
gna Διπορὴσσι oneratur: vt ostendantur ærumnæ & multæ & graues. Idoneum. Aptum, conue
niens. VNDE. A quo. PARTIM QVAE PERSPEXI HIS OCVLIS. His, quasi miseris, vult
intelligi, quibus perspexi, vel audiui mala. An sic dictum est, vt apud Virgilium, Vocemque his auri
bus hausi? QVAE ME PROPTER EXANIMATVM. Inter exanimatum & exanimū video: Et Vir
gil. Exanimata sequēs impingeret agmina muris. Exanimus verò, est occisus, vt Virgilius, Corpus vbi
est, Exanimatus est contritus, conturbatus. Vt, Sed quid nam Pamphilū exanimatum video? Et Vir
gil. Exanimata sequēs impingeret agmina muris. Exanimus verò, est occisus, vt Virgilius, Corpus vbi
exanimi positū Pallātis Acetes Seruabat senior. ME INTRO VT CORRIPI. Raptim ingressus
sum. TIMIDVS. Pro timēs. nomen loco participij. MORBO ME VISVRVM AFFECTAM.
Quia & hic morbus est. HEI MIHI. Interiectio dolentis est. Virgilius, Eloquar, an fileam? Et dici
tur hæc figura, ἐπιμονή. Hei mihi. Mire interposuit σχετικισμός. ID QVOD ME REPENTE.
Deest PROPTER. vt sit, propter id: ac per hoc, ideo. Id quod me repente aspexerant. Causa cur
lætæ exclamauerint. id ergo, ob id. SED CONTINVO VOLTVM EARVM SENSI IMMVT
RI OMNIVM. Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, vt alienum nasci puerū suspice
tur: nec villo modo in memoriam redeat hanc se puellam, vel huiusmodi vitiasse. Vultū earū. Quæ
viderint. FORS OBTVLERAT. Offerri dicuntur tam bona quàm mala, si insperata obijciantur
aspectibus. OBTVLERAT. Oblatum dicitur in vtranque partem, quicquid expectationem præ
uenit. EGO EIVS VIDENDI CVPIDVS. Non erit plena vīs repentinī doloris, si aliquid præsen
tiens suspicatur. & ideo addidit, Ego eius vidēdæ cupidus. RECTA CONSEQVOR. Absolute, & si
ne adiectione, non enim addidit VIA. EXTEMPO EIVS MORBVM. Morbum mitiore animo,
quàm vitii dixit, aut probū. Et recte: quia dixit, Alio me suspicās morbo visurū affectā, ac sensi, esse
vxorē. SPATIVM. Moram. AC RESMONEBAT. Partus. OFACINVS INDIGNVM. Facinus
indignū, nō ad illam, hoc est Philumenā, sed ad authorem vitij refertur. ET CORRIPI ILICO.
Ardens scilicet dolore. & est causa cur cito exierit. LACRYMANS. Nō furēs, sed lacrymās. non ira
tus, sed misertus. ATQVE ATROCI. Id est, vehementi. MATER CONSEQVITVR IAM
VT LIMEN EXIREM, AD GENVA ACCIDIT MISERA. Ostendit affectum misericordiæ suæ,
matrem potius dicendo, quàm Myrthinā, & addēdo miseram. MISERITVM EST. Vt recte su
prā dictum sit de illo, Pium & pudicum ingeniū narras Pamphili. AD GENVA ACCIDIT. Acci
dere, est gestu corporis ostendere humilitatem cadētis: propter AD quod est iuxta, & cadere. Salustius
autē sine præpositione dixit, Quā accidā, aut quos? LACRYMANS MISERA. Miserabiliter se ha
bens. Miseritū est. Hoc ipse sibi. OMNIBVS NOBIS VT RES DANT SESE, ITA MAGNI
ATQVE HUMILES SVMVS. Mire dixit, dant sese. Homerus * Sed hic sese illo & validius
dixit: & est hæc καθολικὴ sententia. Apollodorus. * Ò MI PAMPHILE, ABS TE QVAM
OBREM HAEC ABIERIT. A nomine, & blandimento mire: quia secreta cōfiteretur. vt Virg. Anna
(fatebor enim) miseri post fata Sichei. A principio idem elaborauit, vt aduerfus pudorem conscientia
& voce, & cōfessione duraret. Ò MI PAMPHILE ABS TE QVAM OBREM HAEC ABIERIT.
Venialis status: in quo cōfessio est, & precatio. Abs te quā obrem. Morale blandimētū ante cōfessio
nem. NAM VITIIVM. Est cōfessio. Nam vitii est oblatum. Cœpit à causa. OBLATVM. Ad res
pētina pertinere, superius annotauimus. Oblatū. Quasi nō expectātī, & nolētī. VIRGINI. Quasi
quæ falli posset. OLIM. Recte olim: quia facilis venia circa vetera iam delicta. vnde tenet tēporis
lōginitate extenuare peccatū. Olim ergo, ante mēses nouem. AB NESCIO QVO IMPROBO.
Mire cōtempnit personā, dicēdo, nescio quo: id est nescio, quē dixit: vt ostēdat ignobilem: itā abiectū.
nam si nomen illi est, habet & dignitatē: vt, Et nos aliquod nomēque decūsque Gessimus. Et ne pla
cere videatur is qui fecit, improbū dixit. NEQUEO QVIN LACRYMEM MISER. Videtur quasi
distillātes fletus detergere. Nequeo. Deest cōtinere. SED CVM ORATA EIVS. Bona πρὸς θεὸν.
tis. QVAEQVE FORS FORTVNA. Precatio. Fors, fortuna. ὁ περ. Id est subita fortuna. Et fortū
na, in incerto: Fors, fortuna, in bono ponitur. Virg. Si qua in te fortuna fuisset. Et ipse, O Fors, fortū
na. PER EAM TE OBTESTAMVR. Oratorie inducitur, & pro tacētibus preces. Per eā te obte
stamur ambæ. Obtestatio, est precatio cum mētionē earū rerū per quas petimus: vt, Per euerſæ genū
tor fumantia Troiæ Excidia obtestor. SI IVS, SI FAS EST. Virū hoc inuidiose: an quasi foemina
quæ leges nesciat? VTI ADVERSA EIVS. Mire non crimen: sed aduersa. PER TE TECTA,
TACITA QVE. Tecta, si reducis: Tacita, si repudias sub alia excusatiōe. An idem significat: an poti⁹,

Idoneum
Vnde.
Perspectū
oculis.
Exanimatus
Exanimus
Corripui
intro.
Timidus.
Hei mihi.
Id.

Offerri.
Oblatum.
Recta con
quor.

Spatium.

Atros.

Miseritū est.
Accidere ad
genua.
Ad.
Miserā.

Olim.

Nescio quo.

Nequeo
quia lacry
mem.
Fortuna.
Fors.
na.
Obtestor.

neque te, neque verbo indices: an testā, ne videantur: tacita, ne dicantur? SI VNQVAM ERGA TE. Virg. Si cōcessa peto, si dant ea mōnia Parca. Terentius, Si te in germani fratris dilexi loco: siue hac te solū semper fecit maximi. Si vnquā erga te. Ab antea cta vita. Testā, tacitāq. Testā sint, ne hac alij sciāt: tacita, ne ipse indicet. VTI SIBI DES PRO ILLA. Subauditur, gratia. CAE-
 TERVM DE REDVCENDA. Tentat etiam hoc persuadere, sed oratorie, & verecunde. Et mire, de reducēda dixit, nō de respuenda. QVOD IN REM SIT TVAM. Nam nisi reducatur, reddēda dos erit. SOLVS CONSCIVS. A possibili. nam hoc nomine ostēdit tacere eum posse, quōd conscius sit ipse solus. NAM AIUNT. Honestius aiunt, pro ait, dixit. nam quis aut scire, aut dicere potuit, nisi Philumena? ergo recte: aiunt enim potius honestū est, quā ait. POST DVOBVS CONCVBVISSE EAM MENSIBVS. Post duobus, simpliciter accipiendū, non post duos. est enim ἀντιστοφί, pro duobus post id est, nō statim vt nupta sit, sed postquā nupta est, post duos mēses nuptiarū: vt sint reliqui quinque menses. Et hinc apparet, ante duos menses, priusquā cū Pamphilo cōcūberet, vitiatā, quatuor tum fuisse Pamphilū. An post duobus, pro post duos? vt Plautus, Post principio deniq. & post paulo. QVOD TE SCIRE IPSA INDICAT RES. Quia contristatus corripuisti te foras. PARTVS EVENIAT. Philumena scilicet. ABORTVM ESSE. Nō est latinum aborta est, sed, abortum fecit. Abortū esse. Deest NATVM, vel FACTVM: vel absolutē, quomodo dicimus, ē re nata. vel quemadmodū dicimus, ex te mihi orta est iniuria. Dicam abortum esse. Rationabiliter dixit. fit enim abortus mense septimo sine perniciē fœminā. SUSPECTVM FORE. Suspiciabilem, suspiciosum. EX TERECTE EVM NATVM PVIENT. Noue dixit natū abortū: quali abortus nascatur. Natū ergo pro facto, cōceptoque dixit. HIC TIBI NIHIL EST QVIDQVAM INCOMMODI. Cū alienus exponitur, & nō tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri nō fit mētio: quia Pāphili filius inuenietur, cū ei etiā per patrē puellā poeta succurrit. Exponetur. Ad mortē scilicet. HIC TIBI NIHIL EST QVICQVAM INCOMMODI. Ab utriusq. & est παρὲς λόγῳ quartū: vt, Nihil vidi quicquā latius. ET ILLI MISERAE INDIGNE. Vt nō sit ἀνακόλουθον, superiori versui τὸ ET addēdū est: vt sit, Et tē sed tollēda. POLLICITVS SVM. Plus quā promissi. ET ILLI MISERAE. Cōclulio per enumerationem. Et nō lādēris, inquit, & proderis miserā. QVOD DIXI. Quod promissi. ID VERŌ NEVTIQVAM HONESTVM ESSE ARBITROR. Neutiquā nō est omnino negatiuū, sed aliquid assensionis habet. est enim neutiquā, non nimis, nō valde. NEC FACIAM. Bene addidit, nec faciā. multa enim etiā inhonesta amore suscipimus. ETSI ME AMOR GRAVITER, CONSVETVS EST PRO TAMETSI. Amor me grauiter, cōsuetudōq. Quæ duæ res cōtra honestū & vtile validissimæ. Et bene TENET, nō tenuit. LACRUMO QVAE POSTHAC FUTVRA EST VITA. Bene propensior in affectū est, vt verisimile fiat potuisse reticere. Et LACRUMO nō pendet ā superiori: sed interpositis diu stetitibus dixit. Lacrumo quē posthac, QVAE, modo vim pronominis nō tenet: sed querelē. Et lacrumo sic dixit, vt Virgilius, Sic effata sinū lacrumis impleuit obortis. Et est ordo, Lacrumo, cū in mentē venit. Ò FORTVNA. Hic fortunā, pro bona posuit. VT VNQVAM PERPETVO ES BONA. Legitur & DATA. nam & sic pro bona intelligitur necessario. IDEM NVNC OPERAM HVIC DABO. Si idem: ego. Si eidem: hoc est amor. Operam dabo. Difficultatē rei ostēdit, dicēdo, didit, cū pueris. ADEST PARMENO CVM PVERIS. Quia idem Parmeno est secretorū cōcius, ad ABLEGANDVS, DVM PARIT PHILUMENA. In tota comœdiā non cessabit, cū sit piger: nec resciscet aliquid, cū sit curiosus Parmeno. Dum parit Philumena. DVM aliās dummodo: aliās donec. nunc, quandiu.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILVS.

PAR. S. A IN' tu tibi hoc, incommodum euenisse iter?
 Non herde Parmeno verbis dici potest
 Tantum, quā re ipsa nauigare incommodum est.
 PAR. Itāne est? s. o fortunate, nescis quid mali
 Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
 Nam aliās vt omittam misérias, vnā hanc vide:
 Dies triginta, aut plus eo in naui fui,
 Cum interea semper mortem expectabam miser:

Ita vsquè aduorsa tempestate vsi sumus.

PAR. Odiosum. s. haud clam me est. denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mihi redeundum fiet.

PAR. Olim quidem te caussæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intrò. ego hunc adibo, si quid me velit.

Here etiam tu nunc hic stas? PAM. & quidem te expecto. PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini? PAM. tibi.

PAR. In arcem? quid eò? PAM. Callidemidem hospitem

Myconium, qui mecum vnà aduectus est, conueni.

PAR. Perij. vouisse hunc dicam, si saluos domum
Redisset vnquam, vt me ambulando rumperet?

PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conueniam modò?

PAM. Imò, quòd constitui me hodie conuenturum eum,
Non posse, ne me frustra illic expectet, vola.

PAR. At non noui hominis faciem. PAM. at faciam vt noueris.

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cassius.

PAR. Cadauerosa facies. Dij illum perdiunt.

Quid si non veniet? maneámne vsque ad vesperum?

PAM. Maneto. curre. PAR. non queo. ita defessus sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio

Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina

Suæ gnatae partum. nam me miseret mulieris.

Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam.

Nam me parenti potius, quàm amorì obsequi

Oportet. at at eccum Phidippum, & patrem

Video. horum pergunt. quid dicam hisce, incertus sum.

IN TV TIBI HOC INCOMMODVM EVENISSE ITER? Alia ratio est. currentis ad ar-
gumenta: alia actuum Comicorum. sed perfecti poetæ est ita seruire argumento, vt tamen
spectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac scena, donec perueniat ad Pamphi-
lum Parmeno, hoc *ἐνερμα* inducitur, cum hoc ostèditur quid mali sit nauigatio. Ain' tu. Pro, aisne
tus? Et sic iam aliquid dixisse magni in præcedenti oratione ex respondentis sermone demonstratur.

Ain' tu. In scena nascitur oratio: aut in scenam defertur. TANTVM, QVAM RE IPSA NA-
VIGARE INCOMMODVM EST. *ἀνακόλουθον* quartū. nō enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed
quanto ille magis formas se vertet in omnes: Tanto nate magis cōtende tenacia vincla. O FORTV,
NATE, NESCI S QVID MALI PRAETERIERIS. Bene maiori affectu, dicens o fortunate, quàm
si responderet, Ita. QVI NVNQVAM ES INGRESSVS MARE. Proprie dixit, ingressus. nā qui
iam nauigauit, egressus dicitur. sic Virg. Egressi optata potiuntur Troes arena. NAM ALIAS VT
OMITTAM MISERIAS. *παράλαβ' is* oratoria. Et miseras: nauigationes scilicet. DIES TRIGIN-
TA. Accusatiuus casus plenum numerū & cōtinuationem rei significat. Dies triginta, AVT PLVS
EO IN NAVI FVI. Hoc exitiosum vel sine periculo videri potest. Sed vide quid addat, Aut plus eo
in naui. Absolute eo. vt alibi, Annos sexaginta natus es, aut plus eo, vt conijcio. SEMPER MOR-
TEM EXPECTABAM MISER. Dura est expectatio mali. Virgilius, Inclusi poenam expectant. ITA
VSQVE. Vsque, vel diu, vel valde. ODIOSVM. Esse scilicet in mari triginta dies. Et nomen pro ad-
uerbio posuit: odiosum pro odiose. HAUD CLAM ME EST. *Λιτότης*, pro, ego maxime intelligo
quàm odiosum sit. Nam qui iungunt, & sic legunt: errant, & non intelligunt. AVFUGERIM. Con-
iunctiuum modum posuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alij dicunt, promissiui. Aufugerim.

Nuntius
legit Don

Ain' tu

Ingressus

mare.

Egressus.

Tēporis ad

culatius.

Aut plus eo

Expectatus

mall.

Sēper. Virg.

Odiolum.

Cōiunctiuus

indicatiuus

Promissiui

modus.

Aufugerim.

Sic veteres, quod nos fugerim. OLIM QUIDEM TE CAUSSAE IMPELLEBANT LEVES. Mire in seruum fugituum, qui ob vitium huiusmodi, non ob causam fugiat. Et bene leues dixit. hæc enim non est levis.

QVOD NVNC MINITARE FACERE. Vt sit ordo, Olim quidem te causæ impellebant leues Sosia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occasione. Artificiose. & in Andria sic ait recusanti perituri seruo Myfis, Noua nunc religio in te incessit. Facere. Vt faceres. Comici est, & Terentianum.

SED PAMPHILVM IPSVM VIDEO. Ipsum a quo missus sum, vel dominum: vt Græci dicunt αὐτόν. EGO HUNC ADIBO. Vel noua curiositate ait Parmeno. ET QUIDEM TE

EXPECTO. Bene excepit Pamphilus Parmenonem, vt videatur vera dicturus. Et quidem te expecto. Apparet Pamphilum Parmenonis absentiam desiderare: eo quod nunc prior Parmenonem alloquitur.

IN ARCEM TRANSCURSO OPVS EST. Ostendit quam longe sit, cum in arcem dicat. Et bene, in arcem, quā Minerua condidit. Transcurso. Pro transcurrere. CUI HOMINI? Hæc verba cum sua pronuntiatione vim reculationis in se continent. Cui homini? Cum reculatione pronuntiationum.

Quam longe sit in arcem transcurrere. In arcem? Pronuntia: vt ostendat quā longè sit in arcem transcurrere. QVI MECVM VNÀ ADVECTVS EST. Apparet eum cum eo aliquid negotij habere, cum dicit, Qui mecum vnà est aduectus.

VOVISSE HUNC DICAM, SI SALVS DOMVM REDISSET VNQVAM. Facete dixit. More enim hoc fit eorum qui longis itineribus maris periclitati, vident aliquid si peruenerint. Et conuenit hoc Pamphilo: quem supra male nauigasse audierat.

QVID VIS NVNTIEM? AN CONVENIAM MODO? Non enim mandauerat quicquam, qui sine causa mittebat, oblitus bene dissimulare: vt qui mentiuntur. Et sic pronuntiandū, An conueniam modo: vt reprehendere dominum Parmeno videatur.

IMÒ, QVOD CONSTITVI ME HODIE. Deest, nuntia, & sumitur à superiori sententia, qua dixit, Quid vis nuntiem? An conueniam modo? εἰς αὐτὸν δὲ dixit. Nam non hoc interrogantis simpliciter. Imò, quod constitui me hodie. Apparet eum hanc conquisitā, & vix corrasam inuenisse causam.

VOLA. ἡθικὴ ὑπερβολὴ vsus est. ita curtas vt volare magis, quā currere videaris. Et antea transcurrere iusserat: nunc adiecit impetor excursionibus posita est.

AT FACIAM VT NOVERIS. Stomachose pronuntiandum AT, quod & Pamphilus repetit dicens, At faciam vt noueris. MAGNVS, RUBICVNDVS, CRISPVS, CAESIVS, CRASSVS. Properatio. συνθετοισμός. Et aceruo sine cōiunctiuo est vsus. Magnus, rubicundus. Imperite Terentium de Myconio crispum dixisse aiunt: cum Apollodorus caluū dixerit: quod proprium Myconij est. vt Lucillius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiam prouerbium græcum, μυκνίος φαλακρός. Sed ego Terentium puto scientem facietius Myconium crispum dixisse. Casius, Glaucis oculis, quasi felis oculos habens & glaucos. CADAVEROSA FACIES. Subliuida, ac perso-

nata rubore, & liuore. Rubicundi enim & crassam faciem sæpe habent: quod est proprium cadaveris. Potest & pulposa intelligi, & crassa, quasi cadauerosa. Caro enim dicta est eo quod careat anima. Et caro proprie dicitur mortuorum. Virgilius, Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti, quod carnes ex homine faciant. Pulpa verò, proprie ea quæ manducatur, eo quod pulsetur, & conscindatur. Potest & r. pro d. poni: vt caro sit dicta quasi cado. vt Virgilius, Belloque caduci Dardanidæ. quod iam scilicet sine anima sit, & cadat.

DI ILLVM PERDIUNT. More pigrorum male optat ei propter quem mittitur. QVID SI NON VENIET? Omnia dicit, ne eat. MANETO. CVRRE. Etiā Pamphilus tãquā de industria perseuerat. NON QVEO, ITA DEFESSVS SVM. Hoc in gestu, & spectaculo plus est: nā in sensu & author exprimit lassitudinem. ILLE ABIIT. Quasi dicat, licet iam loqui. Ille abiit. Quasi cum difficultate completam rem ostendit hoc dicto. SVAE GNATAE PARTVM.

QVOD POTERO FACIAM. Id est celabo quantum potero. an quasi proiciens curas, & seless angore dixit, Quod potero faciam: id est si potero, cedam amoris: & rursus tãquam pietatis ad-

monitus, adiecit exceptionem, TAMEN VT PIETATEM COLAM. Seruat enim in illo amorem poetæ: cuius non poenitebit, re cognita, & errore sublato. Quod potero, faciam. Id est amoris obsequar. nam misericordia mulieris de amore descendit. Quod potero faciam. Apparet hoc dictum, defectus esse, non virtutis.

Tamē vt pietatem colam. Recordatus est læsam matrem esse ab vxore: hoc enim credit: & ideo se ad exceptionem reuocauit. Ita se amoris cedere oportere, vt non obliuiscatur omnino pietatis. Et bene in eam causam contulit necessitatem non reducendæ vxoris, quæ inuenietur nulla esse. Sunt tamen qui manente eadem sententia, totum hoc iungunt, Quod potero, faciam tamen vt pietatem colam: hoc est, in quantum potero dabo operam aduersus amorem, vt omisso eo, pietatem colā.

Tamen vt pietatem colam. Deest ITA: vt sit TAMEN pro duntaxat, vt sit, ita vt pietatem colam. Dixerat enim, quod potero: & ideo addidit exceptionem, tamen vt pietatem colā: id est nō sum oblitus & matris. Tamē. Pro ita tamen. NAMME PARENTI POTIVS, QVAM AMORI. Amori, scilicet vxoris. quia dixit, quod potero faciam. & hoc est quod dixerat, Quod potero faciam.

AT AT. Interiectio est conterriti & conturbati. HORSVM PERGVNT. Modo pergūt, pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

pro eunt: aliās perseuerant.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES. PHIDIPPVS. PAMPHILVS

- L. IXTINE dudum dixisse illam se expectare filium?
- PH. D Factum: L.venisse aiūt·redeat. PAM.quā causam dicam patri,
Quamobrem non reducam,nescio. L.quem ego hic audiui loqui?
- PAM. Certum obfirmare est viam me,quam decreui persequi.
- L. Ipsus est,de quo hoc agebam tecum. PAM.salue mi pater.
- L. Gnate mi salue. PH.bene factum te aduenisse Pamphile,
Atque adeò,quod maximum est,saluū atque validum. PAM.creditur.
- L. Aduenis modo? PAM.admodum. L.cedò,quid reliquit Phania
Consobrinus noster? PAM.sanè hercle homo voluptati obsequens
Fuit,dum vixit·& qui sic sunt,haud multum hæredem adiuuant.
Sibi verò hanc laudem reliquit:vixit,dum vixit,bene.
- L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?
- PAM. Quidquid est id,quod reliquit,profuit. L.imò obsuit.
Nam illum viuū,& saluū vellem. PH.impune optare istuc licet.
Ille reuiuiscet iam nunquam·& tamen vtrum malis,scio.
- L. Heri Philumenam ad se accersi hic iussit·dic iussisse te.
- PH. Noli fodere·iussi. L.sed iam remittet eam. PH.scilicet.
- PAM. Omnem rem scio,vt sit gesta·adueniens audiui omnia.
- L. At istos inuidos Dij perdant,qui hæc libenter nuntiant.
- PAM. Ego scio me cauisse,ne vlla meritò contumelia
Fieri à vobis posset·idque si nunc memorare hic velim,
Quam fideli animo,& benigno in illam,& clementi fui:
Verè possim:nī te ex ipsa id magis velim resciscere.
Nanque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa,quæ nunc in me iniqua est,æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc euenisse dissidium mea·id testor deos.
Sed quando sese indignam deputat matri meæ,
Cui concedat,cuiusque mores toleret sua modestia:
Neque alio pacto componi potest inter eas gratia:
Segreganda aut mater est à me Phidippe aut Philumena.
Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.
- L. Pamphile ad aures,haud inuito sermo mihi accessit tuus.
Cum te postputasse omnes res præ parente intellego,
Verum vide,ne impulsus ira prauè insistas Pamphile.
- PAM. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquus sim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est pater,
Quod nollem:& sæpe,quod vellem,meritam scio.
Amoque,& laudo,& vehementer desydereo.
Nam fuisse erga me miro ingenio,expertus sum.

Illique exopto, vt reliquam vitam exigat
 Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
 Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
 PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sis,
 Iube illam redire. PAM. non est consilium pater
 Matris seruibo commodis. L. quò abis? mane,
 Mane inquam. quò abis? PH. quæ hæc est pertinacia?
 L. Dixine Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?
 PH. Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
 Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
 Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
 Si est, vt velit reducere vxorem, licet
 Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
 L. Ecce autem tu quoque proteruè iracundus es.
 PH. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
 L. Decedet iam ira hæc, etsi meritò iratus est.
 PH. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
 Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?
 PH. Deliberet, renuntiétque hodie mihi,
 Velitne, an non. vt alij, si huic non sit, fiet.
 L. Phidippe ades, audi paucis. abijt. quid mea?
 Postremo inter se transigant ipsi, vt lubet:
 Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
 Quæ dico paruipendunt. porto hoc iurgium
 Ad vxorem: cuius fiunt hæc consilio omnia.
 Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, euomam.

INTINE DV DV M DIXISSE ILLAM SE EXPECTARE FILIVM. Facetè. principium est
 D interrogantis ita, vt sciat quid sibi responsurus sit quem interrogat. Illaturus est enim argumē
 tum per τὰ γω γάρ. DIXTI NE IAM DV DV M. Quia dixerat, Sancte adiurat non posse
 Paphilo se absente perdurare. DIXTI NE IAM DV DV M. Captiosa interrogatione coepit, dicturus,
 Venisse aiunt, redeat. FACTVM. Id est dixisse illā, aut me. Et deest EST: vt sit, factū est. QVAM
 OBREM NON REDVCAM NESCI O. Habet causam: sed nō vult verā dicere. & præterea nō vult cū
 invidia matris suæ loqui: si in illam cōferat, vt vxorē non reducat domum. QVEM EGO HIC AV
 DIVILOQVI. Vt solet, primo personas inducit secum loquentes: deinde ipsas conuenire inuicem: vt
 alibi, Quis hic loquitur? Mysis salue. CERTVM OB FIRMARE EST VIAM ME. Aduersus omnia
 obstinate agere, id est contra omnes. Obfirmare viam me. Quam decreui persequi. Id est vt matri
 potius, quā amorī morē gerat. ATQVE ADEO QVOD MAXIMVM EST, SALVVM ATQVE
 VALIDVM. Ordo est, primū aduenisse, deinde saluum, postremo validum. Saluum atque vali
 dū, ἀσφαλείῃ ad salutem. Validus nanque, robustus, & habitior corpore. CREDITVR. Minus blan
 de respondet, de repudio vocaturus. Quod maximum est. Legitur &, quod maxime est. AD
 VENIS MODO? Difficile inuenitur præsentis te mporis MODO. Atque vt ostendat esse momen
 tum etiam præsentis temporis: dixit, ADMODVM: quod est minus. Aduenit modus? Virgilius, Vigi
 lante deūm gens Aenea? vigila. ADMODVM. Excusatio cur adhuc non viderit patrem. CEDO
 QVID RELIQUIT PHANIA CONSOBRINVS NOSTER? Vtrum iactanter Laches de hæreditate
 loquitur præsentis socero, vt illum cupidiorē faciat ad reuocandam filiam? & fit sæpe hoc, vt ex alio
 principio peruenire queramus ad ea quæ volumus dicere. An ideo, vt sciat rem, & diuitias suas, cupi
 diorē socerum redditurus? Cōsobrinus noster. Quasi sororinus. Sobrini, sunt ex duabus sororibus:
 Cōsobrini, ex fratre & sorore, ac propinquitatis frequentatæ Terentius monet: aut habetur * Cō
 sobrinus noster. Cum de fratre natus est alter, & alter ex sorore, cōsobrini: cum ex fratribus, patruels

Obfirmare
viam

Validus

MODO

Admodum

VENIS

MODO

Cōsobrini

Sobrini

Patruels

A C T. III. S C E N. V.

dicuntur. SANE HERCLE HOMO VOLVPTATI OBSEQVENS FVIT. Sane, satis, valide nam Sane
 qui sanus, & validus est. Voluptati obsequens fuit. Contrā facit Pamphilus: disjungi enim volens,
 nihil dicit, vel parum relictum. **HAUD MVLTVM HAEREDEM ADIVVANT.** Bene. Bene, & fa
 hæredi. **SIBI VERÒ HANC LAVDEM RELIQVIT: VIXIT, DVM VIXIT, BENE.** Bene, & fa
 cete, nihil hæredi relinquunt, sibi verò relinquunt. **Vixit, dum vixit, bene.** Plane vnū vixit aliud
 significat: & alterum vixit, aliud. **Vixit, dum vixit, bene.** Sententia est hortantis ad delicate viuendū. **Vixit**
Vixit, dum vixit, bene. Hoc enim scilicet reliquit. **VNA SENTENTIA:** Expressit animum aua
 ri senis. **QVICQVID EST ID QVOD RELIQVIT, PROFVIT.** Quidquid est id, quod reli
 tur, vt, At enim id mihi satis est, quod est de me opinionis: quidquid est. **PROFVIT.** Id est
 quit. Nullum in hoc sene fuit doloris officii antè, quàm sciret aliquid relictum. **IMÒ OB FVIT.** Mo
 pro nobis fuit: ac per hoc nostrum est: potest enim ipse profuisse: potest res eius. **IMV**
rem eorum expressit, quibus relinquitur: qui cum audierint sibi aliquid esse relictum, tunc tristes se fin-
gunt. **NAM ILLVM VIVVM, ET SALVVM VELLEM.** Non idem viuū, quod saluum. **IMPV**
NE OPTARE ISTVC LICET. Bene impune: quia hæredi poena est, mortuos reuiuiscere. An sine de
 trimento optas: vt cum medicus dicit de iam mortuo, Ego si illum curarem, viueret. **Impune opta**
re. Si optata euenirent, nunquàm, inquit, optares vt ille reuiuisceret. **ILLE REVIVISCET IAM**
NVNQVAM. Mire poeta his verbis Phidippum quoque subinuideri indicat. Plus est nunquam, quàm
 non. **ET TAMEN VTRVM MALIS, SCIO.** Mortuum illum magis, quàm vt reuiuiscat denuo.
 Et tamen vtrum malis scio. Quid malis de duobus, scio: vtrum illum mortuum permanere, an reui
 uiscere. **HERI PHILVMENAM.** Hoc erat quò omnis tendebat oratio. **AD SE ACCERSI**
IVSSIT. Bene & accersi, & iussit: vt nihil vxor sua sponte fecerit. **Heri Philumenam accersi ad se**
hic iussit. Et **HERI, & IVSSIT,** bene: vt breue tempus sit: & coacta videatur exisse. Et non abduci, sed
 accersi: nec à nobis, sed ad se. **OMNEM REM SCIO, VT SIT GESTA.** Virgilius, Troianas vt opes
 & lamentabile regnum, & cætera. **AT ISTOS INVIDOS DI PERDANT.** Bene invidos, qui ma
 trimonio inuideant. ergo reuocanda vxor est: & adeò non puduit mendacij honeste deprehensum senē,
 vt invidios facerent qui vera prodiderant. **EGO SCIO ME CAUISSE.** Principiū à tempore, à dictis,
 factisque, tam suis quàm aduersariorum: & ab antea facta vita & præsentia. **Ego scio me cauisse, ne vi**
LA MERITO CONTVMELIA. Mire addidit, merito. non enim cauere inquit, ne fieret ea potui. Igi
 tur ne merito fieret: quod in me fuit. **IDQVE SINVC.** Ab antea facta vita. **ET CLEMENTI**
FVIT. Pro fuerim. indicariū pio coniūctiuo posuit. **NITE EX IPSA ID MAGIS VELIM RE**
SCISCERE. *παράλιν*. Nāque eo pacto maxime apud te meo erit ingenio fides. Bene, nō
 dictis, sed ingenio. **CVM ILLA QVAE NVNC IN ME INIQA EST, AEQVA.** Iniqua æqua, &
ἰσωνόμαστοι sunt Terentiana. Et bonum argumentum. Nam & Virgilius, Ipse hostis Teucros insigni
 laude ferebat: inquit: & Cicero, Te ipso teste, iniquo, atque improbo: verum adhanc rem satis idoneo:
 te inquam teste, dicam. In me iniqua est, æqua de me dixerit. Quia aduersarij testimoniū, si contra
 se dicat, tam graue est, quàm vel boni viri. **NEQVE CVLPA** hoc euenisse dissidium mea. Non ergo
 quid fiat: verum per quos fiat: quærendum est. Et nimis abrupte dixit euenisse, non euenire.
 euenisse dissidium. Ad confirmationē, non euenire, sed euenisse dixit. **SED QVANDO SESE IN**
DIGNAM. Hoc sic profert, vt eam ostendat causam esse dissidij: & hoc ipso tentat vtrum dotem relin
 quere possit. Et ideo suprā, Neque mea culpa hoc dissidiū euenisse, id testor deos, inquit. **DEPVTA**
MATRI MEAE, CUI CONCEDAT. Fortasse ergo indigna est, & recte putat: mihi tamē mater colēda
 est, hoc sentit. **Deputat matri meæ cui concedat.** *ἐν ὑποκρίσει* matri meæ: vt idonea sit causa repu
 dij. **CVIVSQVE MORES TOLERET.** Hoc melius, quàm obsequatur, vt inferuiat. **Mores tole**
 ret. Bene, mores, vt aniculæ. non enim prauitatē vnde senes, morosi appellātur. Horatius, Donec vires
 canities abest Morosa. Mores toleret sua modestia. O tēperamētū. mores potius, quàm iniurias dixit.
NEQVE ALIO PACTO COMPONI POTEST. Nisi vt cōcedat matri, toleretq; mores eius. **SE**
GREGANDA AVT MATER EST À ME PHIDIPPE. Bene tanquā ex deliberatione colligit quod
 facturus est. Et mollius segreganda, quàm excludenda. **NVNC ME PIETAS MATRIS PO**
TIYS COMMODVM SEQVIVADET. Quàm mollibus verbis repudiū nuntiatum est à Pamphi
 lo. **AD AVRES HAUD INVITO.** Optime dictum, haud invito. non enim in totum volenti: quip
 pe de dissidio: sed tamen quia pie locutus est, mediocriter approbavit. **Pamphile, haud invito.** Gra
 uis oratio est à nomine incepta. Virgilius, O præstās animi iuuenis. Et est figura *λιτότης*. Sic Virgilius,
 Post habui tamen illorum mea seria ludo. **Haud invito, sermo mihi accessit tuus.** Senili loquacitate:
 pro, Rectē locutus es. **OMNES RES.** Plus dixit, quàm si vxorem diceret. **PRAE PARENTE**
INTELLIGO. Bene parente: quod nomen commune & cum patre est, & cum omnibus quos hæc ne
 cessitudo coniungit. Melius ergo, quàm si diceret matrem. **VERVM VIDENE IMPVLSVS IRA**
PHILE. Non enim incipere, sed insistere hic, malū est. **QVIBVS IRIS IMPVLSVS.** Nō dixit qua ira, **Insisto**
 ne superbe loqueretur: sed quibus iris: vt hoc ipsum per *ἁγανάκη* derideret, quod pater dixit, **Impulsus**
 ira. An iris matris, aut meæ vxoris, & meæ: an omnium trium? **Quibus iris impulsus.** Recte nō vult
 iram esse, ne peccasse videatur vxor. Sic enim quasi nec ipsa peccauerit. **Quibus iris.** Ille iram singu
 lariter dixit: hic, iras pluraliter: ne videatur vnus iræ causa mittere vxorem. **QVAE NVNQVAM**

QVICQVAM ERGA ME COMMERITA EST PATER. Aduerte, proprietatem expressit comme-
 rendi & merendi. ET SAEPE, QVOD VELLE MERITAM SCIO. Mereri bona dicimus: Cō-
 mereri mala. id est delinquere, peccare. Ergo hic meritam, pro praestitisse dixit. Virgilius, Ego te quā
 plurima fando Enumerare vales, nunquam regina negabo Promeritam. AMO ET LAUDO. Non
 statim qui amantur, & laudantur: nec qui laudantur, etiam continuo desiderantur. Multa ergo dixit,
 Amōque, & laudo, & vehementer desidero. Et vide, amoris impulsus nimius hic est circa vxorē: & quā
 si oblitus suae matris & vitiatae, loquitur: sed tali opus est Pamphilo ad eiusmodi argumentum, do-
 nus inanita diceret, nisi ad exitum fabulae poeta respiciens, reducturi animum in Pamphilo reseruaret.
 Et nota repudiantem eam quam laudat, pietate sola compulsum. NAM FVISSE ERGA ME. Quā
 tum valet quod fuisse dixit: & non esse: quasi re transacta. VT RELIQVAM VITAM EXIGAT.
 Satis flebiliter dixit, reliquam exigat. Virgilius, Omnes vt tecum, meitis pro talibus, annos Exigat.
 CVM EO VIRO. Non inuidere iam nō est mariti. QVANDOQV IDEM ILLAM A ME DIS-
 TRAHIT NECESSITAS. Omnis conclusio verborum Pamphili, repudij confirmationem continet:
 plus tamen sententia significat, quā verbis. Quandoquidem illam a me distrahit necessitas. Excus-
 satio in necessitate, quā est inexorabilis. Et necessitas, partus scilicet, quam necessitatem domi offendit:
 quod ex alio scilicet peperit. Sed modo vult necessitatem, matris videri iracundiam, quā a nuru ita of-
 fensa sit. TIBI IN MANU EST NE FIAT. Hoc opposuit quod minime vult Pamphilus videri,
 & quod prodest socero. SI SANVS SIES, IVBE ILLAM REDIRE. Pro, si sanus es. nā aliter, IV-
 BEAS dicere debuit. Si sanus sies. Bene pater suprà, iram dixit: nunc insaniam significat inesse Pā-
 philo. Si sanus sies. Non ergo culpa est, cui vt redeat iubere potest. NON EST CONSILIVM.
 Durius erat, nolo reducere. ergo hoc lenius dixit. MATRIS SERVIBO COMMODIS. Hoc verbo ne-
 cessitatem, quā cogatur, ostendit. QVO ABIS? Factum Pamphili ex patris verbis ostenditur, quod
 Bene, quo abis. nam vterius praesente patre resistere durū fuit. MANE INQVAM, QVO ABIS?
 Bene, quo abis. quia patrem deseris & vxorem. QVAE HAEC EST PERTINACIA? Sicut decuit
 socerum, & subindignatur, quia coram sibi sit contumelia. DIXIN PHIDIPPE. Artificiose La-
 ches, vt minus miretur, & minus indignetur socer, irasci Pamphilum dicit: quando & praedictum est,
 & sic oportuit. Dixin Phidippe hanc rem aegre laturum esse eum? Renouavit verba sua eidem per-
 sonae. nam ita dixerat, Neque adeo me clam est, quā esse eum grauitur laturum credam, Hoc si resc-
 uerit. QVAM OBREM TE ORABAM VT FILIAM REMITTERES. Inuidiose aduersum Phī-
 dippum: tāquam in illo sit vnde se purget, & non accuset Pāphilum. ADEO INHYMANVM FO-
 RE. Bene, quasi iratus, inhumanum esse inquit. Non credidi adepol adeo. Potuit enim dicere, Non
 credidi inhumanū fore: sed acerbē addidit ADEO. ITA NVNC ISSIBI ME. Sibi & me, magno pō-
 dere legendum est vtrunque pronomen: vt, Cantando tu illum? Id est, genero socerum, vel Pamphilo
 Phidippum, vel si quid tale inueneris. SVPLICATVRVM. Parum est satis facturum, supplicatus
 rum addidit. Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat. Hoc recte socer, non tam vt dotem reci-
 piat, quā vt terreat, hoc dicit. Et renumeret proprie: quia dos, pecunia est. Et hic ἰδὼντος μὲν irascētis
 est, & exigentis debitum. EAT verò mire dictum, quasi ipse proiciatur, qui iubetur ire. & simul in hoc
 verbo quasi renuntiatio charitatis est. Renumeret dotem huc, eat. Terrorem repetendae dotis osten-
 dit, cum dicit, RENVMERET DOTEM simul cum iniuria, HVC. & iracunde, EAT. ECCE AV-
 TEM TV QVOQVE PROTERVE IRACVNDVS ES. Addendo QVOQVE, non nihil assensus est:
 quasi dicat, quo modo Pamphilus. Proterue iracundus es. Proterue, immoderate, & superbe, dictū
 est ideo, quod proterat alium qui proteruus est. Nā proteruus est, qui dū alius obuius est, proterit: quod
 facit & tauri in appetitu coitus foeminarum, in quas calent. PERCONTVMAX REDISTI. Pro-
 prie contumax dicitur cōteptor potiorum. Percontumax redisti huc nobis. Magnae indignationis est,
 absentes alloqui: vt alibi, O Aeschine, pol haud paternum istuc dedisti. NOBIS PAMPHILE. No-
 bis τῷ & φίλῳ μὲν. nam aut abundat: aut significatu adiuuat pronuntiationem. DECIDET IAM
 IRA. Quasi in ira sit culpa, non, deponetur ira, inquit, sed, decidet. QVIA PAVLVLVM VOBIS
 ACCESSIT PECVNIAE. Facete: quasi dicat, quia habetis vnde dotem reddatis. aut: quasi nullā causā
 iam habeatis repudij, sed ditiores quæratīs cōiunctionem. Quia paululum vobis accessit pecuniae,
 sublatis sunt animi. Et non, maior est factus Pamphilus. simul maiore stomacho, quod cum labore celā-
 bat, aperte ostēdit. Sublati animi. Pro ELATI, SVBLATI dixit. Et hoc proprie ferarum est. vt At-
 tollitque animos: Ponorum qualis in aruis Saucius ille graui venantum vulnere pectus, Tum demum
 mouet arma leo. & cetera. Nam bestiae pro animi qualitate vel erigunt corpora, vel deponunt, ait Cice-
 ro. ETIAM MECVM LITIGAS? Belle, & illum ex inuidia iracundiorem, & hoc ad se dicentem,
 quod propter Pamphilum dicebat, effecit. Etiam mecum litigas? Inuidiose, quasi iam cum Pamphi-
 lo litigauerit. DELIBERET, RENVTIETQVE HODIE. Ferocius quā socerum deceret: atta-
 men mature, quod DELIBERET dixit. Vt alij, si HVIC NON SIT, fiet. Magna fiducia conditionem
 filiae asserit: quoniam iam si Pamphilus nolit, paratum alterum dicit esse. Si huic non sit. Subauditur
 vxor. Sed dura dictu reticuit vt debebat. PHIDIPPE ADES. Nomine appellat: quod facere so-
 lemus, iratos mitigare conantes. POSTREMO INTER SE TRANSIGANT. Non enim haec voti-
 ua sunt, quibus interesse delectet. QVANDO NEC GNATVS, NEQVE HIC. Inuidiose, gnatus: &

ACT. IIII. SCEN. I.

Non obtemperant. & hic non familiariter dictum, quasi ab irato. QVAE dico, parispidunt.
 Quia obtemperamus etiam tacitæ voluntati. PORTO HOC IVRGIVM AD VXOREM: CVIVS
 & cætera. Bene rursus in errorem reditur: ne quæ vera sunt, contra fabulæ propositum cognoscantur. PORTO hoc iurgium. Porto, quasi aliquid magnum. CVIVS HAEC FIVNT CONSILIO
 OMNIA. Non transacta obijciuntur vxori, sed quæ nunc aguntur. CONSILIO. Vtrum dispositio:
 nescian ἀγώνισμα est in male consulentem? ATQVE IN EAM HOC OMNE QVOD MIHI AEGRE
 EST. Non quod irascor, sed quod mihi ægre est, dixit. EVOMAM. Bene: quia ægritudinem solet vo
 mitus releuare, sic Cicero cum dicit, Quæ quidem n v q t p
 e f q p.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPVS.

- M. ERII, quid agam? quò me vortam? quid meo viro respondebo
- P. Misera: nam audisse vocem pueri visus est vagientis.
 Ità corripuit de repente tacitus sese ad filiam.
 Quòd si rescuerit peperisse eam, id qua causâ dàm me habuisse
 Dicam, non ædè pol scio.
 Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
- P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, seduxit foras: atque eccam
 Video: quid agis Myrrhina: heus, tibi dico. M. mihi ne, mi vir?
- P. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem deputas adeò esse?
 Nam si vtrum vis horum, mulier, vnquam tibi visus forem,
 Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus? P. at rogitas?
 Peperit filia. hem, taces
 Ex quo? M. istuc patrem rogare est æquum? perij: ex quo censes,
 Nisi ex illo, cui data est nuptum obsecro?
- P. Credo, neque adeò arbitrari patris est aliter: sed demiror
 Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
 Partum: præsertim cum & rectè, & tempore suo pepererit.
 Adeò? peruiaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
 Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac scires:
 Potius, quàm aduersus animi tui libidinem esset cum illo nupta?
 Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
- M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc: sed nunc mihi in mentem venit,
 Ex hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus.
 Nam negabas nuptam filiam tuam posse te pati
 Cum eo, qui meretricem amaret: qui pernoctaret foris.
- M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, malo.
- P. Multò prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina.
 Verùm id vitium nunquàm decreui esse ego adolescentiæ:
 Nam id omnibus innatum est: at pol iam adierit, se quoque cum oderit.
 Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessauisti vsque adhuc,
 Vt filiam ab eo abduceres: neu quod ego egissem, esset ratum.

Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
 M. Adeone me esse peruiacem censes, cui mater siem,
 Vt eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium?
 P. Tunc prospicere, aut iudicare nostram in rem quod sit, potes?
 Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
 Exeuntem, aut introeuntem ad amicam: quid tum postea,
 Si modeste ac raro hoc fecit: nonne ea dissimulare nos
 Magis humanum est, quam dare operam id scire, qui nos oderit?
 Nam si is posset ab ea sese de repente auellere,
 Qui cum tot consueffet annos: non eum hominem ducerem,
 Nec virum satis firmum gnata. M. mitte adolescentem obsecro,
 Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni.
 Roga velint, an non, vxorem si est, vt dicat velle se,
 Redde: sin est autem vt nolit, recte consului meæ.
 P. Si quidem ille ipse non volt, & tu sensisti esse in eo Myrrhina
 Peccatum: aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
 Quam ob rem incendor ira, te esse ausam facere hæc iniussu meo.
 Interdico, ne extulisse extra ædeis puerum vsquam velis.
 Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
 Ibo intrò, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
 M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.
 Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem vt fiet, resciverit,
 Non ædepol clam me est: cum hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit.
 Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.
 Hoc mihi vnum ex plurimis miserijs reliquum fuerat malum:
 Si puerum vt tollam cogit, cuius nos qui sit nescimus pater.
 Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est,
 Neque detractum ei tum quidquam est, quâ post possit nosci qui fiet.
 Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.
 Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius
 Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

ERII, QUID AGAM? Mire in hac scena iterum rixa est senis atque anus: & tamen varie &

alio modo, vt mores inter se diuersos, & tamē notos possimus agnoscere. Perij, quid agam?

Hæc proloqui oportet Myrrhinam: vt ex eius persona reminiscatur spectator gestæ rei: simul

sa conclauia: & ire per totam domum cognito partu filia suæ, apparet ex præsentibus dictis. Perij,

quid agam? Singula ita pronuntia, vt perturbatum ostendas. Quid agam? QVÔ ME VERTAM? Fi

gura. Virgilius, Continuo auditæ voces, vagitus & ingēs, Infantumque animæ flentes in limine primo.

Et est ὁνοματωρία. nam vox ipsa sic est, vt quasi vagitus sapius sonet. PVERI VISVS EST VA

GIENTIS. Proprie dixit vagitus. & infantum est. Visus est. Quo modo, Audire vocem visa sum

modo militis. ITA CORRIPIUIT DE REPENTE. Raptim intulit. Et, derepēte, vna pars oratio

nis est: vt defessus. aduerbijs enim præpositiones separatim nō adduntur. De repente. ὁφει. Nam

si separaueris, nō est latinū de repente. QVOD SI. Quod, pro nam, aut itaque, sed & nos in huius

modi significatione sic dicimus. QVOD SI RESCIVERIT. Scimus manifesta, Rescimus occulta.

ID QVA CAVSSA. Id, hoc ipsum, peperisse eam. NON AEDEPOL SCIO. Ideo quia vera caus

sa dici non potest. SED OSTIUM CONCREPIT. Plus est quam crepuit, nam con modo auctiū

Q. uia agat
 Vagitus
 Visus est au
 dēte vocem
 Concrepuit se
 De repente
 Derelictus
 Aduerbijs
 præpositio
 nis nō addi
 Quid
 Scio
 Relatio
 Concrepuit
 Con

A C T. IIII. S C E N. I.

est. AD ME. Bene ad me, quasi litigaturum. VBI ME AD FILIAM IRE SENSIT. Hoc ante
rem. & simul argumentum delicti est, quod exiit à filia marito ingreffo mulier. Vxor vbi me ad fi-
liam. Mirantis est gestus & dictum. SED VIXIT FORAS. Ordo, duxit se. Et verbis vsus est intra do-
mesticos parietes, artis. τὸ δὲ μυστικὸν seduxit pro abiit. ATQVE ECCAM VIDEO. Apparet mu-
lierem fugere, & viri auersari presentiam. & ideo hoc separatim pronuntiandum. HEVS TIBI DI-
co. Ostendit Myrrhinam auertentē se: quasi nihil inueniat quod dicat de filia. MIHINE MI VIRI
Sic & in Andria, Nihil respondes: cum turbatum se ostendit Dauus. VIR. Ad maritalem conditio-
nem retulit, non ad sexum, vt Virgilius in Buccolicis, Vir gregis ipse caper. TV VIRVM ME. Accu-
satio ab increpatione incipiens. AVT HOMINEM. ἀνθρώπου peruersa. ADEO autem abundat. Viri
gilius, Túque adeo, quem mox quæ sint habitura deorum Cócilia, incertum est. NAM SI VTRVM
VIS HORVM. Vir aut homo. MULIER VNQVAM TIBI VSVS FOREM. Acerbe mulier, vt su-
pra, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem putas. QVIBVS. Callide mu-
lier, & quasi nullius culpæ conscia, QVIBVS dixit, Et quibus, factis scilicet. AT ROGITAS: Bene
irascitur interroganti. nam interrogare quæ sciat, impudentiæ est. HEM TACES: Non taces nunc:
sed taces, celas. EX QVO? Bene ex quo, quia argumentum impuditiæ est, puerperium taciturnū.
PEPERIT FILIA. Propositio criminis. ISTVC PATREM. Mira calliditas, Rea mulier hoc so-
lo defenditur quod accusat. PERIL, EX QVO CENSES. Mire additum ad affectum, perij.
SECRE ISTVC PATREM ROGARE EST AEQVVM? Ex sua interrogatione accusauit accusatorē.
NISI EX ILLO CVIDATA. A verisimili argumentum. Nisi ex illo cui data est nuptum. Solu-
tio criminis per fiduciam respondentis. Salustius, Itā fiducia, quā argumentis purgator es. CRE-
DO, NEQVE ADEO ARBITRARI. Ab accusatione maritus ad defensionem sui conuersus, omisit
quod coeperat. SED DEMIROR QVID SIT. Mollior factus, iā nō irascitur, sed miratur. Adeo vi-
des Phidippum nulla te alia, quā mulieris corceptione lenitū. QVAM OBREM TANTOPERE.
Alia intentio criminis. OMNES NOS CELARE VOLVERIS. Recte: quia putat & Pamphilum esse
se celatum. PRAESERTIM CVM ET RECTE ET TEMPORE SVO PEPERERIT. Vide, duæ
causæ sunt celandi partus. si non tempore suo venerit, quod indicium stupri est: & si non recte eue-
nit: hoc est, monstri aliquid natum fuerit. Hic autem & tempore suo, & recte natum prædicat.
MIROR. Valde miror: quod minus est quā irascor. Præsertim cum & recte. Attulit mulieri com-
pendium credulitas senis semel correpti, ne aliter suspicetur. Omnes nos celare volueris. Antiqua
locutio, illam rem celo te. Præsertim cum & recte, & tempore suo. Recte ad illud pertinet, quod
non monstrum peperit. Tēpore suo, Ad spatium quo pregnantem esse consueuerunt. id est ad mensium
dinumerationem: quia & septimo mense nasci solent. ADEON' FERVACI ESSE ANIMO. In-
uestigio. VT PVERVM PRAEOPTARES PERIRE. Ab ætate infantis, inuidia. Adeo pernici-
tie. Peruicax est perseverans cum quadam vi. EX QVO FIRMIOREM inter nos fore amicitiam
posthac scires. Ab accidentibus, inuidia. Et bene additur SCIRES: quia imprudentia in delicto veniam
frequenter extorsit. POTIVS, QVAM ADVERSVS ANIMI TVI LIBIDINEM. A voluntate
peccantis, inuidia. Animi tui libidinem dixit, vt minima causā magnis sceleribus subiecta esset. ES-
SET CVM ILLO NVPTA. Antiqui non, illi nupta, sed, cum illo nupta. Ergo ambo sibi inuicem nup-
tiorū putauerit culpam, quæ minus est: sed, etiam illorum: vt commune peccatum fuerit. sed nunc qui-
dem totum credit esse Myrrhinæ. AN ETIAM pro adhuc, vt maior sit dolor, qui nec opinanti accide-
rit? VTINAM SCIAM ita esse istuc. Te miseram esse. Alibi, Miserum, quem minus credere est. Et
erit sensus, Vtinam vere sis misera. Vtinam sciam istuc esse. Hoc quidam sic accipiunt, quasi Phidip-
pus dicat, Penes te culpa est, quam illorum esse credebam: & vtinam quod credo, penes te esse culpam,
ita non esse certo sciam. quia dixit, se miseram: & miseros non nisi innocentes dicimus. Ille enim hoc
respondet, Vtinam in hoc negotio miseram te, non scelestam reperiam. Sic Sallustius, Atque ea cogētes,
non coactos: scelestos magis, quā miseros distringi. Et ideo sequitur, SED NVNC MIHI IN MEN-
TEM VENIT. Argumentum ex antecedentibus dictis & factis. Nunc mihi in mentem venit. Re-
cte nunc: quasi aliās nihil suspicanti. QVOD LOCUTA ES OLIM. Pro ante. CVM ILLYM GE-
NERVM CEPIMVS. Vt arbitrum capere dicimus, id est eligere. & cum laude locutus est Pamphilus.
CEPIMVS. Elegimus. Virgilius, Ante locum capies oculus. CVM EO. Viro. QVI MERETRI-
CEM AMARET: QVI PERNOCTARET FORIS. Non in hoc est accusatio, quod hæc locuta sit: sed
argumentum est quod celare voluerit partum, quæ hoc OLIM dixerit. AC PERNOCTARET. Pro
pter illud quod dixerat, Quid Interea? ibatne ad Bacchidem? quotidie. Et nota familiariter hoc verbū
ponit à Terentio. Sic in Adelphis, Sed si hic pernocto, causā quid dicā Syre? QVANVIS CAVSSAM.
Hoc propter spectatorem dicitur, vt gestorum meminerit. QVAM IPSAM VERAM. Quia sola ex
omnibus defendi non potest. MVLTORIVS SCIVI, QVAM TV. Bene pergit: quia taciturnitas
pro confessione accepta est. VERVM ID VITIUM. Hoc intelligi non potest, nisi VITIUM bis nu-
mero subaudieris. ADOLESCENTIAE. Melius dixit adolescentiæ, quā Pamphilus: vt quod in æta-
te fuerat, non timeret in ingenio. NAM ID OMNIBVS INNATVM EST. Amare in adolescentia.
AT POLIAM aderit se quoque cum oderit. Mire senectutem accusat senex, cum & velocem ostē-
dit his verbis IAM ADERIT: & addit, se quoque oderit, quasi dicat, Non solum non amabit, sed &

odio habebit: & non alienas mulieres modo, nec uxorem quoque, sed etiam seipsum. Plus ergo illatum, quam ratio deposcebat: sed mire ad affectum senis exprimendum. Se quoque cum oderit. Id est ut poeniteat eū sui facti. Sed plus dixit quam si diceret, facta sua. SED UT OLIM TE OSTENDISTI. Cum superiora dicta sunt. VT FILIAM AB EO ABDUCERES. Vehementius dixit, quam si diceret, ut filiam ei nō redderes. NEV QVOD EGO EGISSEM, ESSET RATVM. Quod ab eo abducis, non bona focrus: quod filiam, non bona mater: quod irrita facis quæ gessi, non bona vxor es, inquit. NUNC RES INDICIUM FACIT. Hoc est, quod celauisti partum. Id, nunc res, quasi dixerit, unde scio. QVO PACTO FACTVM VOLVERIS. Non solum quod fecit, sed etiam quod voluit, obijcit. Quo pacto factum volueris. Deest, fieri. PERVICACEM. Per vim agentem, perniciosam me esse censes. CUI DEEST, EI, VEL CIRCA EAM. CUI MATER SIEM. Rursus à verisimili: an mater contra filiam faciat. SI EX VSV ESSET HOC MATRIMONIUM. Calide mulier, ex his quæ dixit senex defensionem arripit. Nam ille sic ait, Negabas posse filiam tuam te pati cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. Ex vsu nostro. Modò, vtile: si pro nostra esset utilitate. TYNE PROSPICERE. A persona. AVT IUDICARE. Prospicere futura: iudicare præsentia. AVDISTI EX ALIQUO FORTASSE. ἤθινός τις fatis, & oratorie. Aliquo. Non à certa persona. Bene aliquo: ademit indicibus auctoritatem. QVI VIDISSE EVM DICERET. Non, qui vidisset. EXEUNTEM AVT INTROEUNTEM. Sic Cicero, Tibi autem Balbe respondit, qui Baias viderit. Non enim dixit, AMPECTENTEM AMICAM. Aut introeuntem. οὐδ' ἄν τις prima. In ludum ducere & reducere. Exeuntem aut introeuntem. * mollis est: quia luditur de sequentibus ad amicā ἡγουμένης modis criminis, de consuetudine. QVID TVM POSTEA? ἰδιωτισμός quo contemnimus crimina leuiora. SI MODESTE. Adhibito modo: vel certe cum pudore ac modestia: ut celatum voluerit. NONNE EA DISSIMULARE NOS. Duobus modis feruntur peccata: vel ignoscendo, vel cohibendo. Modo dissimulare, est ignorantiam fingere. MAGIS HYMAS NVM EST. Bene, quia & illud humanum dissimulare. an magis humanum dissimulare: quia & irasci, & arguere humanum est? Magis humanum. Nota, pro humanius, Terentiano more. Qui nos oderit? Qui, unde vel quamobrem. Et recte. nemo enim dolens quod non ametur, id facit quo magis odio sit. Nam si is posset AB EA SESE DE REPENTE AVELLERE. Oratorie non contentus defendisse Pamphilum, hoc ipso illum, quo accusatus est, laudat. De repente. Vna pars orationis est. QVI CVM TOT CONSVESSET ANNOS. Laudat ubique eos Terentius, qui consuetudine vincuntur. ut alibi, Hic paræ consuetudinis causa, huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor commoueat, neque commoneat, ut seruem fidem? Ergo ferus quem longa consuetudo non commouet. Qui cum tot consuesset annos. Non quia cum, sed quibus ducerem. & non à quis. Et consuesset proprie dicitur in stupro. NON EVM HOMINEM cum: ut à quibus, & non à quis. Et consuesset proprie dicitur in stupro. NON EVM HOMINEM ducerem. Non solum, inquit, homo non esset, id quod forsitan nihil nostra intererat: sed quod nobis maximum est: vir stabilis filia esse non posset. NEC VIRVM. Vir modo, maritus. Non eum hominem ducerem, nec virum satis firmum gnata. Potest & sic intelligi, Nō eum hominem ducerem, qui consuetudinem longi temporis temere abrumperet. Nec virum satis firmum gnata. Quem res veneræ non mouerent. nam firmum etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horatius, Fortique marito Destinet uxorem. MITTE ADOLESCENTEM OBSECO. His verbis solemus commentitia argumenta contemnere. ut, Misericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mitto omnia. adde istuc. * Imprudēs timuit adolescēs: sino. tu seruus. Verū & cætera. Etenim ille dixerat, Verum id vitium, nunquam decreui esse ego adolescentiæ. Adeon' peruicaci esse animo, ut puerum præoptares perire potius, quam aduersus animi tui libidinem esset cum illo nupta? ET QVAE ME PECCASSE AIS: ABI SOLVS SOLVM CONVENI. Recte hæc dicit mulier, utpote memor quod cum Pamphilo sit locuta. Et SOLVS SOLVM idē, quia metuit, ne orata sua non seruet Pamphilus: & idē multi sciunt. ROGA, VELIT NE ANNON, UXOREM. Verba quibus cum Pamphilo loquatur socer: ne si aliter agat, respondeatur à genero. RECTE CONSVLVI MEAE. Illum inquit nolle, signum erit me prouidisse filia. SI QVIDEM ILLE IPSE NON VULT, ET TV SENSISTI. Animaduertendū, quemadmodum omnia quibus se defenderit Myrrha, in malam partē accipit. Phidippus: & hinc magis accusat unde illa se purgat. CUIVS CONSILIO EA PARERAT PROSPICI. Non dixit cuius cōsilio repudium daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitū spectat. ESSE AVSAM FACERE HÆC IN IVSSV MEO. Abducere filiam, celare partū, exponere puerū. INTERDICO. Inter edico & interdico hoc interest: Edicimus, quod iubemus fieri: Interdicimus quod vetamus fieri. Edicimus etiā vni generi hominum: Interdicimus diuersis. Itaque Prætoris edicta, & interdita dicuntur. Interdico, separatim dicendum, legendūque: quia interdico ne velis, non est interdictum. Interdico, ne EXTVLISSE EXTRA AEDES. Id agitur, ne sub incerto inreceptiatur puer: & tragœdia fiat, ex comœdia. Meis dictis parere hanc postulem. Demonstratiue & accusatorie dixit HANC, quasi tam contumacem. Hanc qui postulem. Quid est hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem forinam? IBO INTRO. Sibi ipse hoc dicit τῷ ἰδιωτισμῷ. EDICAM SER

ACT. IIII. SCEN. II.

VIS, NE QVOQVAM EFFERRI SINANT. Et hoc rectè poeta: quia ita opus est ne compleat Myr-
rhina quod promissit de exponendo puero. Ait enim, Dein continuo exponetur. NAM VT HIC
LATVRVS HOC SIT. Sic ostenditur causa, cur perpetuo celandum sit seni vitium virginis. Nam
vt hic. Quantum iracundiæ habiturus sit, quantum furoris: hoc enim significat VT. & simul poeta, Ut
quod alibi obscure facit, hic aperte demonstrat, quod periculum sit in fabula, nisi κατὰ σφῶν succur-
rat. NON CLAM ME EST. Id est scio. NEC QVA VIA SENTENTIA EIVS MV TARI POS Non est
SIT, SCIO. Nescio quo modo ex iracundo placidus fiat. Sententia eius. De puero non exponendo. me est
HOC MIHI VNVM. Hoc adhuc, inquit, malum nō mihi euenerat, cum euenerint multa. Et vide, an
Si puerum vt tollat cogit, quasi cum gemitu & percontatiue pronuntiandum sit. etenim SI, obscuram Si
locutionem facit: nisi forte CVM vel QVOD significat. Hoc mihi vnum ex plurimis miseris reli-
quum fuerat malum. Ex omnibus malis reliquum quum dicat, maximum malum significat. Nam
non mediocre est, quod omnium miseriarum est vltimum, & inter mala multa reliquum. quod sic ac-
cipimus. Possumus & nos interrogatiue pronuntiare. Puerum vt tollam, cogit. Recte tollam, passium fe-
stio, vnde sit. FORMA IN TENEBRIS NOSCI NON QVITA EST. Ab actiuo queo, passiuum fe-
cit queor, retinendo participium: quita est. sed antique dixit. NEQVE DETRACTVM. Solet enim
fieri. IPSE ERIPVIT. Hic ad exitum spectat παρασκευῆς: quia per annulum fiet cognitio. Ipse
eripuit. Econtrario, inquit, factum est, ipsa vt non eriperet, sed ipsi eriperetur. SIMVL VEREOR
PAMPHILVM, NE ORATA NOSTRA. Scilicet si sustulerimus cogēte sene, eum puerum, quem ex-
positū iri Pamphilo paulo ante promissi. CVM SCIET ALIENVM PVERVM TOLLI PRO SVO.
Non solum, inquit, tolli ægre feret alienum, verum etiam pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILVS.

- S. O N clam me est mi gnate tibi me esse suspectam, vxorem tuam
N Propter meos mores hinc abisse, etsi ea dissimulas sedulo.
Verum ita me Di ament, itaque obtingant ex te quæ opto mihi,
Vt nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei.
Tēque antè quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amorì tuo nunc tibi me certum est contrà gratiam
Referre: vt apud me præmiū esse positum pietatis scias.
Mi Pamphile hoc vobis, & meæ commodum famæ esse arbitror.
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. PAM. quæso, quid istuc consilij est?
Illius stultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
Non facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dies
Mea causa nolo. S. nihil iam mihi istæ res voluptatis ferunt.
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satiās me iam tenet
Studiorum istorum hæc mihi nunc cura est maxīma, vt ne cui mea
Longinquitas ætatis obstet, mortēve exoptet meam.
Hic video me esse inuisam immeritò tempus est concedere.
Sic optimè, vt ego opinor, omneis causas præcūdam omnibus.

Et mihi quidem nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

Si, inquit, meæ voluptatis causa exercenda sunt, iam non delectant: si officij ac religio-
t. ij.

ACT. IIII. SCEN. III.

nis, iam non possum, quæ sim anus. Necessaria diuisio: quia ille & religionem incusserat festorum dierum. *Perfunctus facis sum*
 Dum ætatis tempus tulit. Non, inquit, reprehendar: quæ quum potuerim, perfunctus facis sum. Sic
 Virgilius, Sat patriæ, Priamoque datum. SATIAS ME IAM TENET. Nimis materne atque ani
 liter. HAEC MIHI NVNC CVRA EST MAXIMA. Hoc nimis serio pronuntiandum. Et NE CVI
 odiose, ne TIBI diceret. Ut ne cui meæ LONGINQVITAS AETATIS OBSTET. Hoc ad nur-
 expectationem ad filium refert. hinc enim odio digni parentes, expectati appellantur. Longinqui
 ras ætatis obstet, MORTEMVE MEAM. Cū sedulo agat focrus, ne quid per iracundiam statuisse vi-
 deatur: vide tamen ut intermisceatur indignatio: & multa dolore deprompta sint: quod poeta non in-
 uirtus facit, ad mores exprimendos, personæque reddendas. HIC VIDEO ME ESSE INVISAM
 IMMERITO. Quia rus decreui pergere: non quasi nurum vitatura, sed locum. Et mire inuisam, & non
 addidit cui: sed dixit TEMPVS EST CONCEDERE. Quia anus sum: an quia nurus in domo? OM
 NES CAUSSAS PRAECIDAM OMNIBVS. Bene omnibus: ne specialiter læsisset nurum. & generali-
 ter dixit. ET ILLIS MOREM GESSERO. Mire illis, non nurui. Et morē gessero, acriter dictum: ut
 ostendat hoc illos olim voluisse ut expelleretur. ut si dicas, inimicum tibi morē gessisse, quod se suspē-
 derit. SINE ME OBSEURO HOC EFFUGERE. Quia dixerat maritus eius, Omnes focrus oderūt
 nurus. Sine me obsecro hoc effugere. Potentissimum est ad extorquendum aliquid argumentum,
 cum illis quibus chari esse debemus, nostra causa potius, quàm illorum, dicimus velle nos, aut nolle
 quod facimus. nā & Pāphilus suprà sic dixit, Nō facies, neque sinam. QVOD MALE AVDIT. Su-
 prā dixit. Ab honesto. ABSQVE VNA HAEC FORET. Absque, extra: ut sit aduerbiū magis, quàm
 præpositio. & vna, res subaudienda. Et totum ip̄ utronque itatimque iungendum, Hanc matrem
 habens talem, illam autem vxorem. Vel certe, ABSQVE FORET, pro abesser. Alij HAC de vxore dici
 putant: ut ABSQVE sit præpositio. NON TVTE REM INCOMMODAM, VT QVAEQUE
 EST, IN ANIMVM INDVCAS PATI. Horatius, Durum, sed leuius sit patientia, Quicquid corrige-
 re est nefas. SI CAETERA SVNT. Bene caetera, absque vno dicenti. ITAQVE VT ESSE
 EGO ILLAM EXISTIMO. Quia potuit dici ei, O focrus, ergo dubitas de integritate nurus, addidit,
 Itaque ut esse ego illam existimo. DAVENIAM HANC MIHI. Mihi, propter quam putas non
 reducendam. VAE MISERO MIHI. Nec negat, nec promittit: sed intumescit, utpote qui penitus
 dolore commotus, æstus animi dissimulare non potest. Vae misero mihi. Nihil potuit pro rerū quali-
 tate respondere, nisi ut ingemisceret. ET MIHI QVIDEM. ἄλλος. quid enim, & mihi? an HE? mul-
 ta sic in vsu nostro sunt.

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILVS.

- L. VEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi vxor.
 Q. Istuc est sapere, qui ubicunque opus est, animum possis flectere,
 Quod faciundum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris.
 s. Fors fuat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
 s. Spero ecastor. L. i ergo intrò, & compone quæ simul tecum
 Ferantur: dixi. s. ita ut iubes, faciam. P. pater.
 L. Quid vis Pamphile? P. hinc abire matrem? minime. L. quid ita istuc vis?
 P. Quia de vxore incertus sum etiam quid sim facturus. L. quid est?
 Quid vis facere, nisi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo.
 Sed non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar.
 Credo ea gratia concordēs magis, si non reducam, fore.
 L. Nescias: verum id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,
 Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis.
 E medio æquum est excedere: postremò iam nos fabulæ sumus
 Pamphile, Senex atque anus. sed video Phidippum per tempus egredi.
 Accedamus.—

VEM CVM ISTOC SERMONEM HABVERIS. In hoc colloquio reconciliatio senum est post iurgium, mixta disputatione Pamphili de non reducenda vxore. PROCVL. Procul, nunc prope.

HINC STANS ACCEPI Vxor. Accepi, audiui. Et modo, vxor: ante, mulier. & stulte fecerit. & simul stomachum retinet quo reprehendat cetera. QVI VBICVNQVE OPVS EST. Qui pro quæ interdum abundat. ANIMVM POSSIS FLECTERE. Modo non alienum animum, sed suum flectere. & unde flectere: à iurgio ad modestiam, ex concessione ex domo. Animum de præterita culpa. QVOD FACIENDVM SIT FORTASSE POST. Hæc etiam sententia videtur potest generalis: & deest AD ID: vt sit, flectere ad id quod faciendum. Potest & absolute accipi. Quod pro quæ res facienda sit. Quod post faciendum sit. Id est concedendum. & vim necessitatis hoc verbum exprimit. FORS FVA T POL. Fortuna faueat: quasi τὸ εὐφροσύμῳ aduersus triste dictum vsa est, nam fors fortuna bona est. Et fua, sit significat. dixerat enim ille, Q uod faciendum sit post fortasse. Fors fua pol. Id est bona eueniat, quasi τὸ εὐφροσύμῳ dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna sit per Pollucem? ABI RVS. Hortantis est ad celeritatem. Virgilius, Ergo age chare pater, ceruici imponere nostræ. IBI EGO TE, ET TV ME FERES. Non dixit, Ibi nos inuicem delectabimur: sed quia senex arque anus est, ego te, & tu me ferēs, dixit. Et simul quia nuper incūsauerat mores senum, reuocare vult causam abscissionis suæ & ad filij culpam aut nurus. IBI EGO TE, ET TV ME FERES. Aut quia noti, inter nos sunt mores nostri: aut quia vtrique vna ætas est. & sic pronuntia, quasi hoc ipsum necessitate decernat senex, cum dicit, Abi rus. Ergo hinc, Ibi ego te, & tu me ferēs, ipsa pronuntiatio querelam continet de filijs & senectute. SPERO ECATOR. Mire non confirmauit mulier: sed sperare se dixit, remor iurgij pristini, & senilis amaritudinis: maxime quod & ille non dixit, ibi nobis iucunde erit: sed, ibi ego te & tu me ferēs. I ERGO INTRO, ET COM

PONE QVAE SIMVL TËCVM FERANTVR. καμικῶν χαράκτηρι, & vsu quotidiano, satisque moraliter: quia Mulieres dum moluntur, & dum comuntur, annus est. DIXI. Denuntiatio est confirmanda sententiæ, nec mutanda: & translata est de foro & Causidicis. Cicero, Præco dixisse pronuntiat. Dixi. Hoc verbum in fine additum confirmat: & est proprium his qui perorauerint causam. PATER. Ipsum nomen dehortationem significat, adiecta pronuntiatione. Pater. Sic, pronuntia, vt hoc vultuose dictum sit, Hinc abire matrem? QVID VIS PAMPHILE? Facete præstas quærit, quasi dicat, Esto vt nolis: quid tantopere non vis? INCERTVS SVM ETIAM QVID SIM FACTVRVS. Non, quid faciam, dixit: sed, quid sum facturus: vt incerta molimina etiam verbis posset ostendere. QVID EST? Et, quid ita istuc vis: & quod est: eo vultu pronuntiantur, vt consilium eius & verba videatur contemnere pater. QVID VIS FACERE, NISI REDVCERE? Sic loquitur Laches, vt aliud Pamphilus respondere nō audeat. & ideo dicit, EQVIDEM CVPIO, ET VIX CON

TINEO. Vt reducam scilicet. Adeo magna causa est non reducendi, vt cū velim non possim. SED NON MINVAM CONSILIVM MEVM. Caute satis, Reducendi, inquit, cupiditas est: non, reducendi consilium. ID PERSEQVAR. Non sequar, sed persequar, vt constantiam demonstraret. CREDO EA GRATIA CONCORDES MAGIS. Sētentiose dixit, tūc posse inter se cōgruere & cōcordare mulieres, cum & illa esse desierit focus, & illa nurus. hæc enim inter illas est dissidiosa coniunctio. & satis ingeniose dictum: Tolle enim inter mulieres proximitatem: & nulla causa discordiæ est. Concor

des magis. Non magis cōcordes, verum pro minus discordibus dixit, an vt seruiret sententiæ? NE SCIAS. Vtrum concordēs futura sint, an discordes. VERVM ID TVA REFERT NIHIL. Hoc verbū ex aliqua parte confirmatis est & consentientis. VTRVM ILLAE FECERINT. Vtrū consensientes sint, an dissentiētes. Vtrū. Vnū de duobus significat. ODIOSA EST HÆC ÆTAS ADONURUI PARCENS, ODIO RUM CAUSAM A PERSONIS TRANSVLTIT AD ÆTATES: sed ita tamen, vt magis iuniores accusaret, ei de adolescentibus questus, cum miseratur senes. Odiōsa hæc est ætas. Hæc, cum gemitu pronuntiandum est. E MEDIO AEQVVM EST EXCEDERE. Vtrum ex urbe rus: an ex vita in moribus? Et satis moraliter. nā in medio stare dicitur superuacuu, vel molestus: Et cum stomacho dixit senili. SENEX ATQVE ANVS. Hæc duo nominauit * caput indicat & inceptionem huiusmodi fabularum. IAM NOS FABVLAE SVMVS. Senex atque anus. Pronuntia senex atque anus, quasi initium fabulæ. τὸ ἰδιωτισμῶ additum, Pamphile. PER TEMPVS. Opportune.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS. LACHES. PAMPHILVS.

- PH. IBI quoque ædepol sum iratus Philumena
 —T Graüter quidem nam hercle abs te factum est turpiter,
 Etsi tibi caussa est de hac re mater te impulit.
 Huic verò nulla est. L. opportunè te mihi
 Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. quid est?
 PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
 L. Dic filia rus concessuram hinc Sostratam.
 Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. ah,
 Nullam de his rebus culpam commeruit tua.
 A Myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia.
 Mutatio sit ea nos perturbat Laches.
 PA. Dum ne reducam, turbent porrò quàm velint.
 PH. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
 Affinitatem hanc sanè perpetuam volo.
 Sin est, vt aliter tua fiet sententia,
 Accipias puerum. P. sensit peperisse. occidi.
 L. Puerum? quem puerum! PH. natus est nobis nepos.
 Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
 Neque fuisse prægnantem vnquam ante hanc sciui diem.
 L. Bene (ita me Di ament) nuntias, & gaudeo
 Natum illum, & tibi illam saluam sed quid mulieris
 Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
 Nòsne hoc celatos tam diu? nequeo satis,
 Quàm hoc mihi videtur factum prauè, proloqui.
 PH. Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches.
 PA. Etsi iandudum fuerat ambiguum hoc mihi:
 Nunc non est, cum eam iam consequitur alienus puer.
 L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
 PA. Perij. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
 Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.
 Euenit habeo gratiam Dis. PA. nullus sum.
 L. Reduc vxorem, ac noli aduersari mihi.
 PA. Pater si illa ex me liberos vellet sibi,
 Aut se esse mecum nuptam: satis certò scio,
 Non me clàm haberet, quæ celasse intellego.
 Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
 Nec conuenturum inter nos posthac esse arbitror:
 Quamobrem reducam? L. mater quod suasit sua,
 Adolescens mulier fecit mirandumne id est?

Censén' te posse reperire vllam mulierem,
 Quæ careat culpa? an quia non delinquent viri?
 PH. Vosmet videte iam, Laches, & tu Pamphile,
 Remissam opus sit vobis, an reductam domum.
 Vxor quid faciat, in manu non est mea.
 Neutra in re vobis difficultas à me erit.
 Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
 Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet:
 Vt alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit, pater,
 Ego alam? L. quid dixti? ehò an non alemus Pamphile?
 Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
 Enimuero prorsus iam tacere non queo.
 Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsentè hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
 Aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
 Primum, vbi hanc dixti causam, te propter tuam
 Matrem non posse habere hanc vxorem domi:
 Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
 Nunc, postquam ademptam quoque hanc tibi causam vides:
 Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
 Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
 Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum.
 Quàm longum spatium amandæ amicam tibi dedi?
 Sumptus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
 Egi, atque oraui, tecum vxorem vt duceres.
 Tempus dixi esse, impulsu duxisti meo.
 Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti vt decuerat.
 Nunc animum rursus ad meretricem induxti tuum,
 Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam.
 Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
 Video esse. PA. mène? L. te ipsum & facis iniuriam,
 Cum singis falsas causas ad discordiam:
 Vt cum illa viuas, testem hanc cum abs te amoueris.
 Sensitque adeò vxor, nam ei causa alia quæ fuit,
 Quamobrem abs te abiret? PH. planè hic diuinat: nam id est.
 PA. Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi. L. ah,
 Reduc vxorem: aut quamobrem non opus sit, cedó.
 PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
 In culpa non est: post de matre videro.
 PA. Omnibus modis miser sum, nec quid agam scio.
 Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
 Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
 Nam puerum credo iniussu non tollent meo,

- Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.
- L. Fugis? hem. nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine.
Puerum Phidippe mihi cedò, ego alam. PH. maximè.
Non mirum fecit vxor mea, si hoc ægrè tulit.
Amaræ mulieres sunt. non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est. nam ipsa narrauit mihi.
Id ego præsentè hoc tibi nolebam dicere.
Neque illi credebam primo. nunc verò palàm est.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
- L. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
- P. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam censeo.
Oremus. accusemus grauius. denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
- L. Faciam vt mones. ehò puer, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram. huc euoca verbis meis.
Et te oro porro in hac re adiutor sis mihi. PH. ah
Iam dudum dixi, idémque nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllò modo est, vt possit, quod spero, fore.
Sed visne adesse me vnà dum istam conuenis?
- L. Imò verò abi. aliquem puero nutricem para.

IBI QVOQVE AEDEPOL. In hac scena vltimus error est, vicinus *νεταροφ*. Tibi quor
T que ædepol sum iratus. Quasi dicat, Nò solum matri tuæ, aut etiam socri tuæ. Tibi quor
que ædepol. Recte: nã & amicos inculamus leniter incipiētes, & grauiora inferētes. Hæc ergo
partus causa leniter inculat. deinde confirmat inferendo, grauius quidem. & statim causam subiungit, *ΕΤΣΙ ΤΙ*
cur quidem ei irascatur. FACTVM TVRPITER. Quod abscesserit domo mariti. *ΕΤΣΙ ΤΙ*
BICAUSSA EST DE HACRE. Causam more suo pro defensione posuit. Sic in Phormione, Quid
mihi dicent, aut quam causam reperient, demiror. Et quæ causa fuerit, ipse dicit, MATER TE IMPV
LIT. Mater te impulit. absolute. deest enim NAM. vt sit, nam mater te impulit. *ΕΤΣΙ ΤΙ*
Qualitas remotiua. HVIC VERÒ. Ipsi matri scilicet. OPPORTVNE TE MIHI PHIDIPPE *ΕΤΣΙ ΤΙ*
IN IP SO TEMPORE. Vtrum *ταυτολογία* est? an opportune, quia volebam: & in tempore, quo mo
do volebam? an, opportune, mihi: in ipso tempore, tibi: id est & mihi, & tibi commode euenisti? In
ipso tempore ostendis. Ostenditur nobis id quod quærebamus. Opportune, & in ipso tempore, non
est idem. etenim opportune dicimus, cum (verbi gratia) inuitati, ad ipsum tempus incipientis pran
dij venimus. In ipso tempore, cū iam prædio appposito. AVT QVO PACTO HOC APÉRIAM? Hoc
modo ostendit necesse quod simulet: nec id quod verum est, dicendum sibi esse. DIC FILIAE RV
CONCESSVRAM HINC SOSTRATAM. Blande nò addidit tuæ: quasi dicat communi filix. Et bene,
non socrum, sed Sostratam. NE REVEREATUR. Bene reueretur: ne odisse Sostratā, sed metuere
videatur: & quasi ipsa socrus nò odiū meruerit, sed reuerentiā. MINVS IAM QVO REDEAT DO
MVM. *τμήσις* cū *ἀναστροφῇ*, vt sit ordo, quo minus redeat. NVLLAM DE HIS REBVS CVLPAM.
Relatio criminis potest videri. TVA. Deest vxor: quod nomē inferius posuit. TVA. Cū percussione
audiendū est, vt subaudiatur vxor, ab eo quod dicturus est, vxore. MUTATIO FIT. Mutatioe sus
pitionē dicit, errorémque surgentiū. Mutatio. Deest quarum rerū mutatio. ergo mutatio criminum,
aut culparum. EA NOS PERTVRRBAT LACHES. Ea: non ea mutatio, sed vxor, hoc est Myrrhina.
Mutatio fit. Criminis scilicet & peccati. id est vel mea vxor crimē tuæ sustinet: vel tua ad meā trāssa.
ra est culpa. TVRBENT PORRO QVÀ M VELINT. Quantū velint: aut eam, quā velint, mulierē.
sed melius est quod suprà diximus. DVM NE REDVCAM, TVRBENT PORRO. Quomodo est pius
erga matrem Pāphilus, si paruifacit vtrum socrus sua perturbetur? an mater, à senibus? Solutur sic. quia
QVÀ M, non est generis feminini, sed est quantū. Turbent, errēt, & tumultuentur, significat: vel turbē
tur. EGO PAMPHILE. Hoc pronomē initium continet orationis grauius incepta: vt, Ego postquam

emi te, à paruulo. SI FIERI POTEST. Interposuit, vt supercilium soceri demonstraret. Si fieri potest. Recte additum, si fieri potest: quia nō conuenit rogari à socero generū, vt suprà dixit. HANC SANE PERPETVAM VOLO. Iam enim est confirmata: sed perpetuam cupit. SIN EST VT ALITER TVA SIET. *ἢ ἐν φημισμῷ* vitauit illud quod est ominosum, ne dissidium diceret: vt Virg. Grauior ne nuntius aures Verberet. ACCIPIAS PVERVM. Iure: quia liberi patrem sequūtur. Et mire hoc maxime adiecit, quod maxime recusat Pamphilus: & propter quod vxor quoque non reducit. Et ACCIPIAS pro accipe: vt quiescas pro quiesce. SENSIT PEPERISSE. OCCIDI. Hoc maxime inopinatum est Pamphilo: quia socrus promiserat omnes ignoraturos. Sensit. Proprie sic. PVERVM? QVEM PVERVM! Moraliter primo dubitat quid audierit: deinde quasi certus quid audierit, admiratur, dicendo Quem puerum! Puerum, quem puerum! Bene cum consternatione animi: quod nūquam fando acceperat. NATVS EST NOBIS. Bene, quia ambo aui. NAM ABODYCTA À VOBIS. Bene, non abierat, sed, abducta fuerat: vt magis sit culpa matris. A vobis. Pro, à Pamphilo. Nam abducta à vobis pragnans fuerat. Hoc totum cum indignatione in vxorem pronuntiandum est. NEQVE FVISSE PRAEGNANTEM. Pragnans est ante gnatum, vel ante genitricem. est enim prae ante. BENE, ITA ME DII AMENT. Agit gratias nuntianti: gratulatur ob susceptum nepotem: gaudet liberatam nurum. NATVM ILLVM, ET TIBI ILLAM SALVAM. Proprium affectum refert, sibi nepotem, illi filiam esse seruata. Et tibi illam saluam. Recte tibi, quia pater puerperae est cui dicit. SED QVID MVLIERIS VXOREM HABES? Quid mulieris dixit: ne diceret, qualem mulierem, aut aliquid grauius. & totū percunctatiue potius, quam pronuntiarer, & diceret, Pessimam mulierem, & male moratam vxorem habes. Et reprehensio est cū contempu: sic &, quid hominis? vt Virg. Tu mihi quodcunque hoc regni. At contrā cum honore sic dicimus, quem hominem habes? MORATAM. Id est institutam. & est participiū sine verbo. NOS NE HOC CELATOS. Non partum celatos dicit: sed, pragnantem filiā fuisse. NEQVEO SATIS MIRARI. Magna exaggeratio. QVAM HOC MIHI VIDETVR FACTVM PRAVE. Totum modeste, quāvis indignetur: quia apud maritum vxor non est vehementius accusanda. QVAM HOC MIHI. Quod pragnans fuerit filia: nō quod natus est puer. NON TIBI ILLVD FACTVM MINVS PLACET, QVAM MIHI, LACHES. Vtrum quia minus * & magis quoniam sequitur: an ἐξωνέα est? vt sit ordo, Non minus mihi placet, quā tibi. Et placet pro displicet intelligamus: vt alibi, Nunc me hospitem lites sequi, quā hic mihi sit facile atque vtile, Aliorum exempla commonent. Non tibi illud factū. Sub ἐξωνέα est dictum. hoc enim ait, Tantundem tibi placet hoc factum, quā minus. Alibi, Nunc me hospitem lites sequi &c. CVM EAM CONSEQVITVR ALIENVS PVER. Alius ex à pecoribus, quā vt mox nata fuerint, matres sequuntur. Virgilius, Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque Deducunt. NVLLA TIBI PAMPHILE HIC IAM CONSVLATIO EST. De reducenda scilicet vxore. PERII. Hoc sibi ipse Pāphilus dicit. CVM EX TE ESSET ALIUS QVI TE APPELLARET PATREM. Bene hoc putauit, quod Pamphilo non videtur: hoc est, ex illo esse quod natum est. EVENIT. Proprie euenit. ideo & bonorum euentus dicitur. NVLLVS SVM. Ipse sibi iterum. hoc vltius est, quā perij: quia cum aliquis perit: reliquum vel cadauer est. AC NOLI ADVERSARI MIHI. Causam interposuit senex, quo magis facere filius non recusaret. SI ILLA EX ME LIBEROS VELLE TIBI. Vt apparet, tantū cōmentus est causam. Si illa ex me liberos vellet sibi. Nactus est Pamphilus ex verbis senis causam aliam dissidij. AVT SE ESSE MECVM NVPTAM. Vetuste mecum nuptam dixit. Et recte: quia partus confirmat nuptias. Et melius, nuptam mecum: quasi tectam & operatam vno cubiculo mecum. Nubere enim, est operari, tegique. vnde & nubes, quod tegere solent coelum, dicuntur. Virgilius, Arsurasque comas obnubibit amictu. NON CLAM ME HABERET. Id est, non tacuisset, partumque celasset. QVAE CELAS SE INTELLIGO. Non dixit natum filium: ne interposito affectu, molliretur iratus. NVNC CVM EIVS ALIENVM ESSE A ME ANIMVM SENTIAM. A praesenti tempore. NEC CONVENTVRVM. A futuro. QVAM OBREM REDVCAM? Firmior conclusio facta est per interrogationē, quā si esset pronuntiatiua. MATER QVOD SVASIT SVA. A deriuatione causae defensio: & praeterea status est venialis, ab imprudentia descendens. SVA. Pro eius: vt, Nanque suam patria antequa cinis ater habebat. ADOLESCENS MVLIER FECIT. Multa dixit: & mater sua, & adolescentens mulier. & quasi docet hoc exemplo parendū patri esse. MIRANDVM NE ID EST? Bene mirandum, non irascendū, dixit. Miramur enim magis si amici peccauerint, quā irascimur. REPERIRE VLLAM MVLIEREM. Quasi dicat, si hanc repudiaueris. AN QVIA NON DELINQVUNT VIRI. ἐξωνέα dictū. non enim nō delinquant. VOSMET VIDETE IAM, LACHES, ET TV PAMPHILE. Nec rogare socerū, nec interesse cōuenit: vbi certior sit ad repudiandū generum. Vosmet videte iam Laches. Virg. Vos o Calliope precor, aspirare canēti. REMISSAM OPVS SIT VOBIS, AN REDVCTAM DOMVM. In verbis codicibus sic est, Remissam, an reducta. vt sit, remissane, an reducta. Vxor quid faciat, in manu non est, mea. Ordo, Vxor mea quid faciat, in manu nō est. deest EIVS. vt sit, in manu eius nō est: sed in mea potestate positū est. In manu nō est. Vxoris scilicet. Et est ordo, Vxor mea quid faciat, in manu eius nō est. NEVTRA IN RE VOBIS DIFFICVLITAS. Promittit facilitatem suam: vt tamen vxor rogāda sit. An aliter, & v

supra annotauimus? SED QUID FACIEMVS PVERO? Ut, Quid me fiet, dicitur. Sed quid faciemus puer? Qui utique quidquid erit, patri reddendus est. HVIC REDDAS. Pamphilo scilicet. RIDICULE ROGAS. Ridicule, vel aduerbium esse potest, vel nomen. si nomen est, subdistingue ridicule: & sic interroga, cū vi pronūtiationis. HVIC REDDAS SVVM, SCILICET. Sic dixit, huic suum, & reddas: quasi repositat Pamphilus. Et non subiunxit, ut aliat: sed, VT ALAMVS: ut sua quoque interesse monstraret. VT alamus nostrum. Scilicet Pamphili filium, nepotem meum, vtrunque nostrum. QVEM IPSE NEGLEXIT. Si IPSE legeris: clare dictum est. si IPSA, lenius est: & videbitur senex ob murmurationem eius intellexisse, quod nolit puerū tolli: & ideo appositum, Quid dixisti? eho an non alemus Pamphile? Quem ipse neglexit. Legitur & ipsa: & hoc est melius: ut sit pater vocatiuus casus. Quem ipsa neglexit, pater, ego alam? Hic sibi obmurmurans, vultu & corario vult dit nolle suscipere filium. ANNON ALEMVS PAMPHILE? Quod faciendum sit, à corario vult senex pronuntiatione demonstrare, quod scelus sit nō fecisse. PRODEMVS QVAESO POTIVS? Deferemus, proiciemus, porro dabimus? Virg. Vnius ob iram Prodimur. Nam à quo defendendi sumus, si nos deserit pater? ENIMVERO PRORSVS IAM TACERE. Multa reticentia de filiorū vitijs, & defensione quoque apud foceros uti parentes, saepe Terentius demonstravit: & præcipue in Andria, cum dicit, Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum. IAM TACERE NEQVEO. Quāuis tacendū sit. IGNARVM CENSES TVARVM LACRYMARVM ESSE ME? Cōiectura quod amet meretricem Pamphilus. Tuarum lacrymarū esse me? Apparet illum à soffrata hoc audiuisse. nam ipse filium deprehenderat fientem. SOLLICITERE. Perturberis, cōmoueare. AD HVNC MODVM? Id est immoderate. PRIMVM HANC VBI DIXTI CAUSSAM. A summo ad imū. NACTVS ALTERAM ES. Nancisci proprie dicitur, qui paratus ad tenendū antē, quāam possit reperire quod teneat: statim, quod occurrerit,prehendit. ALIQUANDO TANDEM HVC ANIMVM VT ADIVNGAS TVVM. Mire est temporis inuectio. Et, aliquando tandem ut adiungas, deest FAC: sed plenum pronuntiatione est. QVAM LONGVM SPATIVM. Ab antē actis. SYMPTVS QVOS FECISTI IN EAM. Recte hoc dixit: quia imperabilior esse debet indulgentissimus pater. ut alibi, Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo vsque adhuc, quā meo cunque animo libitum est facere: Eine ego ut aduerfer? EGI, ATQVE ORAVI. Agit qui iustam rem dicit: Orat, qui animo demisso precatur, ut quasi beneficium præstetur sibi. TEMPVS DIXI ESSE. Tempus: quia diu multūque sustinuit. IMPVLSV DVXISTI MEO. Multum valet ad suadendū laudatio eius apud quē agimus: & ex ea parte laudatio qua illū volumus inflecti, ut TVM OBSECVTVS MIHI FECISTI VT DECVERAT. Ordo, Quā fecisti tum obsecutus mihi, ut decuerat. NVNC ANIMVM AD MERETRICEM. Hoc vultuose & demisso labro: ut appareat inuitum adduci ad reprehendendū, qui laudauerit modo. Quā tum fecisti mihi obsecutus. Iuueniliter satis: quia non dixit, Multum amans. FACIS HVIC. Scilicet vxori. Cui obsecutus. Omeretricis superbiam non ferendam. NAM IN EANDEM VITAM. Parcius VITAM dixit, quā flagitium atque libidinem. TE REVOLVTVM DENVV. Non redisse, sed reuolutum esse: tanquam inuitum aut nesciū. relinquit enim quādā veniam, ut velit esse correctior. MENE? Hoc genus interrogationis negatiuam habet significationem. ET FACIS INIVRIAM. Pro, facis iniuste. VT CVM ILLA VIVAS. Grauius est cum meretrice viuere, quā meretricem amare. TESTEM HANC CVM ABS TE AMOVERIS. Laudata est hic vxor modesta, cum illum testem, non impeditricē appellet focer. SENSITQVE ADEO Vxor. Aliud argumentum quo vult in Pamphilū referre non solum illius, sed etiā vxoris culpam. Et hic vide nō accusari socrum. PLANE HIC DIVINAT. Diuinat dixit, pro verum dixit. & nota diuinat, de præterito dictum. Vnde prouerbiū, Aiunt diuinare sapientem. quia qui dicit verum, diuinus est. DABO IVSIVRANDVM. Vbi argumenta & testimonia deficiūt, ibi iureiurādo opus est. Et id est *ἵκεν* *πίστις*. NIHIL ESSE ISTORVM. Satis: cōcinne dixit ISTORVM, ne in singulis cōmoraretur. REDVC VXOREM. AVT QVAMOBREM NON OPVS SIT CEDO. Quia Pamphilus hoc solum defendit, non id esse, quod pater putat. Reduc vxorem: aut dic, quā res verat. NON OPVS SIT. Reducta scilicet. NON EST NVNC TEMPVS. Quia focer adest. Et oratorie cōfugit ad deditionem, defensione titubante. ACCIPIAS. Pro accipe. Causa cur accipiat, NAM IS QVIDEM IN CVLPA NON EST. In hoc dicto est quādam faceta irrisio eius, qui nimis iracundus sit. POST DE MATRE VIDERO. Bene de matre cōcedit, ut de puero extorqueat: quia scit parentū cōcordiā firmā esse per filios. OMNIBVS MODIS MISER SVM. Quid est, omnib⁹ modis? vtrū & circa parētē, & circa vxorē? an & in reducēda, & in nō reducēda? Miser sum. An miser sū, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio: id est puer? CONCLVDIT PATER. Trālatio de fera indagata. Sic Cicero, circūdatus Verri cācellos ait. NAM PVERVM CREDO. Omnia facit poeta, ne aut rem palām faciat, aut intercedat diuortii. ADIVTRIX SOCRVS. Quā dixit, Continuo exponetur. FVGIS? HEM. Ex verbis patris ostēdere voluit quid agat Pāphilus. & ille ABIBO dixit, hic FVGIS? NVN TIBI VIDETVR ESSE APVD SESE? Quasi ob amorē meretricis insanus. SINE. Sine, separatim accipe: quā vim habet cōminātis. AMARAE MVLIERES. Quasi vir, dixit amaras mulieres. non enim laudat: sed causā dicit, unde vxor offēderit Pāphilū. NON FACILE HAEC FERVNT. Nō facile ferūt pellicatū, neq; amorē aliarū in vi

Ridicule

Prodo

Sollicito

Nancisci

Agere

Onare

Tempus

Reuolutum

esse

Mene?

Facere

nam

Diuinare

Aiunt diuinare

re sapientem

Accipias

Concludo

Apud se

non esse

Sine

tis. NAM IPSA NARRAVIT MIHI. Vtrū finxit hæc dixisse filiā sibi: an vero κατὰ τὸ σιωπῶν
 factū est? Ego neutrum puto: & sic intelligo, quod de vxore sua dicat, Ipsa narrauit mihi: secun-
 dum illud quod suprà dixit, Nunc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim, cum illū ge-
 nerū cepimus. nā negabas nuptiā filiā tuā posse te pati cū eo, qui meretricē amaret: qui pernoctaret fo-
 ris. NEQUE ILLI CREDEBAM PRIMÒ. Quare nō credebas? nanque amaræ ad hanc rem mu-
 lieres sunt: & sapē de nihilo suspiciosæ. Et bene hoc addidit, ne timuisse generū videretur. A NV-
 PTIIS. Non dixit à filia mea: sed quod pater Pamphili magis doleat, à nuptijs inquit. nam Philume-
 nam nolle, irati est: odisse nuptias, amatoris. QUID EGO AGAM PHIDIPPE? Mire cōturbatur
 pater, quasi res sua tantum agatur. Et vide quemadmodum poeta latenter festinet ad rerum cogni-
 tionem. MERETRICEM HANC. Bene hanc, quasi eam quæ interturbat. sic enim sumitur hoc pro-
 nomen: vt, Hancine ego vitam parsi perdere? Et, Tuāque animam hanc effundere dextra. id est ma-
 lam. Hanc. Quasi dicat quæ nos perturbat. PRIMVM. Bene primum: vt intelligamus, deinde Pam-
 philū. OREMVS. Vtrū rogemus? an, quod est verius, omni genere eloquij cōmoneamus? vnde ora-
 tores, orate & perorare dicitur: & orator nomen accepit. Virg. Talib⁹ orabat dictis. Nā qui orat, accu-
 saturus, aut cōmoniturus orat. Oremus. Id est eloquamur. Poteſt intelligi & rogemus: sed nō cōue-
 nit potiori, & causæ, & ipsi verborū ordini. SI CVM ILLO HABVIT REM POSTEA. Vt
 in Eunuchō, Quo cum vno tum rem habebam hospite. BACCHIDEM HANC VICINAM NO-
 STRAM. Sic maluit, quā meretricem dicere: ne graue sit cū ea seni loqui, nisi quia vicina est. HVC
 EVOCA VERBIS MEIS. Bene seruata sunt personis congruentia. Nam focerum monere hanc rem
 tantum decuit, non etiam facere: vt cum pellice filiæ suæ mitius sermocinaretur. Et huc euoca verbis
 meis, deest EAM. SI VILLO MODO EST VT POSSIT. Manere scilicet: vel fieri vt maneat. SED
 VISNE ADESSE ME VNA, DVM ISTAM CONVENIS? Melius pronuntiaueris, si renitente &
 improbante hoc vultu dicere acceperis Phidippum: quasi nō oporteat interesse focerum. Ideò mutat
 sententiā Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei. NVTRICEM PARA. Pro, quære.

ACTVS QVINTI SCENA I.

BACCHIS MERETRIX. LACHES.

B. N ON hoc de nihilo est, quod Laches nunc me conuentā esse expetit.
 L. Nec pol me multum fallit, quin quod suspicor, sit quod velit.
 Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrē, quā possiem.
 Aut nequid faciam plus, quod post me minus fecisse satius sit.
 Aggrediar. Bacchis salue. B. salue Laches. L. credo ædepol te
 Nō nihil mirari Bacchis, qd sit, quapropter te huc foras puerū euocare iussū.
 B. Ego pol quoque etiam timida sum: cum venit mihi in mentem, quæ sim:
 L. Ne nomen mihi quæstus obſtet apud te: nam mores faciliē tutor.
 Si vera dicis, nihil tibi pericli est à me mulier. nam
 Iam ea ætate sum, vt non sit peccato mihi ignosci æquum:
 Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam, accuro.
 Nam si id nunc facis, facturave es, bonas quod par est facere: inscitum
 Offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquum est.
 B. Est magna ecastor gratia, de hac re, quam tibi habeam.
 Nam qui post factam iniuriam se expurget, parum mihi proſit.
 Sed quid istuc est? L. meum receptas filiū ad te Pamphilum. B. ah.
 L. Sine dicam. vxorem hanc prius quā duxit, vōstrum amorem pertulī.
 Mane, nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc vxorem habet.
 Quære alium tibi amicum firmiorem, dum tempus consulendi est.
 Nam neque ille hoc animo erit ætatem: neque pol tu eadem istac ætate.
 B. Quis id ait? L. socrus. B. mēne? L. te ipsam. & filiā abduxit suam.

- Puerumque ob eam rem clam voluit, qui natus est, extinguere.
- B. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,
Sanctius quam iusiurandum: id pollicerer tibi Laches,
Me segregatum habuisse, vxorem ut duxit, a me Pamphilum.
- L. Lepida es. sed scin' quid volo potius sodes facias? B. quid vis, cedo.
- L. Eas ad mulieres huc intro, atque istuc iusiurandum idem
Polliciare illis: exple animum his: teque hoc crimine expedi.
- B. Faciam: quod pol si esset alia ex hoc quaestu, haud faceret, scio:
Ut de tali causa nuptae mulieri se ostenderet.
Sed esse falsa fama nolo gnatum suspectum tuum:
Nec leuiorem vobis, quibus est minimè æquum, viderier
Immerito: nam meritis de me est, quod queam, illi ut commodem.
- L. Facilem, beneuolumque lingua tua iam tibi me reddidit.
Nam non sunt solae arbitratae hae: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc autem, cum ego te esse praeter nostram opinionem comperi:
Fac eadem ut sis porro: nostra utere amicitia, ut voles.
Aliter si facias: sed reprimam me, ne aegrè quidquam ex me audias.
Verum te hoc moneo vnum: qualis sis amicus, aut quid possiem,
Potius quam inimicus, periculum facias. B. faciam sedulo.

ON HOC DE NIHILLO EST. Rarus vitae color in hac locutione miscetur à poeta. Nā me-
N retri loquitur & senex: & quod est mirabilius, bona meretrix, mitis senex: ut intelligas la-
borasse Terentium, ut & à lege comicorum recederet: & in actu tantū consuetudinem reti-
neret. Non hoc de nihilo est. Debet mirari meretrix cum ad senem ducitur: debet timere, cum ad
patrē: debet suspicari aliquid cuius amator iā maritus est. Nō hoc de nihilo. Cōiecturalis causa est. Re-
cipis Pāphilū: nō recipio. NEC POL ME MULTUM FALLIT, QVIN QVOD SUSPICOR. Ordo,
& sensus hic est, Nec pol me multū fallit, quin quod velit, hoc sit quod suspicor. vel, quin quod suspi-
cor, sit hoc quod velit. Ordo, quin quod velit, sit quod suspicor. NE MINVS PROPTER IRAM.
Quia non erat verisimile bonum esse patrem meretrici: inturbati: reddit rationem senex, cur agat
mitius: ne videatur personae modus non esse seruatus. NEC POL ME MULTUM FALLIT. Nō me
fallit, quo minus id sit, quod me vocat, quod suspicor. VIDENDVM EST. Prouidendum est. Complendū nu-
IMPETREM. Perficiam. dictum à patrandō: cuius rei difficultas ob tarditatem complendū nu-
ptiarum, etiam ad alia negotia quae sunt ardua, verbum hoc commodauit, ac dedit. QVOD POST
ME MINVS FECISSE SATIUS SIT. Satisfaciendo minuisse. Quod post me minus fecisse satius
sit. Si SIT pro videatur acceperis: erit sensus, Ne quid faciam plus, quod post, dum poeniteat me, vi-
deatur satius minus fecisse. Si SIT pro erit acceperis: erit sensus: Videndum est ne quid plus facia: quod
cum fecero, postea satius sit me non fecisse, & satisfacere. Aut certe duas res significat, quibus inter
utrumque temperandum esse demonstrat: ut per illud supra, lenitatem tenendā: per hoc infra, aucto-
ritatem defendendam esse commoneat. An minus fecisse, pro poenitere? sic enim veteres dicebant,
muto factum, & nolo factum: cum alicuius rei eos poenitebat. SIT. Modo SIT pro videatur po-
suit. AGGREDIAR. BACCHIS SALVE. Bene aggrediar, quasi rem arduam, & incongruā seni.
vel aggrediar, ut meretricem circumueniam. Virgilius, Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis.
Bacchi's salue. Non ita meretrici obsequitur senex: quanquam vult adimere timorem personae suae.
CREDO AEDEPOL TE NONNIHIL MIRARI. Ipsum proemiū mollius, & lenius est: ut ostē-
dat se non iurgaturū senex. QVID SIT. Deest RE: ut sit, quid sit rei. EGOPOL QVOQUE
ETIAM TIMIDA SUM. παρ' ἑλκον tertium. Ut, Multa quoque & bello passus. Et obsequenter po-
suit non solum se mirari, sed etiam pauere. Ego pol quoque etiam timida sum. Bene etiam. ut hoc di-
cat, nō solum miror, sed etiam timeo. Et noue, timida sum, pro timeo. NE NOMEN MIHI QVAE-
STVI. Id est nomen quod inest meo quaestui. Nomen quaestui obstat. Quem exerceo scilicet. Et
deest, QVOD EST. Ne nomen mihi quaestus. Id est, quod meretrix sum. Legitur &, nomen meo
quaestui obstat. SI VERA DICIS. Interrogabo scilicet. NON SIT. Non videatur. JAMEA
AETATE SUM, UT NON SIT PECCATO MIHI IGNOSCI AEQVVM. Quia ipse nō do venia.
an quia iam mihi peccanti non danda est: Et est ordo, Ut non sit mihi aequū peccato ignosci. Neceffaria

igitur ambiguitas, aut enim si t pro videatur, aut peccato pro peccatorum, aut peccato mihi, pro peccanti mihi, aut peccato meo, aut deest in: vt sit, in peccato. CAVTIVS, NE TEMERE FACIAM. Seniliter additum post, cautius, ne temere faciam. FACTURA VE ES. Etiam, si non facies. INSCITVM. Me scilicet, si iniuriam faciam. OFFERRE INIURIAM. Offerimus iniuriam non meretur: Reddimus ei qui meretur. Inscitum. Inelegans, nō bonum. Et bene non dixit durum, aut quid tale, sed inscitum: quo verbo maxime mulieres, & meretrices vtuntur. Scitum enim dicunt quod placet: Inscitum quod displicet. vt, Per ecastor scitus puer natus est ē Pamphilo. Hoc tale est quod dixit Inscitum ex abudāti: quale est apud Virgiliū, nec post arma vlla rebelles Æneadæ referent. EST MAGNA ECASTOR GRATIA DE HAC RE QVAM TIBI HABEAM. Imitatur hic & senile, & foemineū tardiloquiū. Suffecerat enim, ago gratias. NAM QVI POST FACTAM INIURIAM SE EXPVRGET. Sic in Adelphis ait, Indignum te esse iniuria hac, indignis cum egomet sim acceptus modis. PARVM MIHI PROSIT. Si sic accipiatur, vt scriptum est: λιτότης est, aut τᾱπείνωσις, & ita intelligendum, quasi dixerit, Multum mihi nocuerit, imō me euerterit. SED QVID ISTVC EST? Nunc demum ad rem redit. MEVM RECEPTAS FILIVM. Intentio criminis. Et non recipis, sed receptas. Et ne diceret, quid tuas? MEVM FILIVM. Meum receptas filium. Propositio accusatoria est. & breuiter proposuit crimen, quod postea dilatur. Et frequentatio vsus est verbo, quod non raro, sed frequenter receperet. Meum receptas filium ad te. Status coniectura: quæ coniectura, diluitur per ἀρεχρον πλίσιν, id est iusiurandū, ac tormenta seruorum. AH. Quod falsum est, reclama uit meretrix statim: & voluit contradicere, si permetteret senex. SINE DICAM. Virgilius, Sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. VXOREM HANC PRIVS QVAM DVXIT. Hanc, quasi molestam, & quæ hæc nolit pati. Prius quàm hanc duxit. Ante rem: à præteritis & antè actis. VESTRVM AMOREM PERTVLI. ἀποσιώπῃσις, vt in Heauton. Au, næ illud haud inultum, si viuo, ferent: nam iam tute cohibes. VESTRVM. Non, ipsius Pamphili. Ergo blande & honorifice. non enim illius amorem, & tuum quæstum: sed, amorem vestrum. nihil potuit dici familiarius. PERTVLI autem, quantā vim patiētiæ habet, quantumque ponderis, ne lædi mereatur vltterius? VXOREM HANC PRIVS QVAM. A persona sua, Prius quàm hanc duxit, vestrum amorem pertuli. Et quia multū diūque amauerit: pertuli dixit, quæ est longi temporis significatio. NONDVME TIAM DIXI ID QVOD VOLVI. Apparet senem tarde, & longum loquentem interpellari vultu responsu: meretricis: cum ille sibi silentium præberi velit. Sic Virgilius Latinum inducit dicēte, Sine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis: simul hæc animo hauri. Et ad postremum de Turno, Vt prium fari potuit, sic incipit ore. MANE, NONDVME TIAM. ἀποσιώπῃσις tertia. HIC NVNC VXOREM HABET. Cum denuntiatione pronuntiandum est: quasi dicat, Alia res est. QVARE ALIVM TIBI AMICVM FIRMIOREM. Magna moralitas in denuntiatione, magna proprietas. sic enim dicimus, Quære tibi. Virg. Quærat sibi fœdera Turnus. Quære alium tibi amicum firmiorem. Firmiorem pro firmo. non enim firmum concedit esse Pamphilum: quem vult intelligi deceptorē esse Bacchidis, non iam amatorem stabilem. Quære alium tibi amicum firmiorem. Oratorie senex quasi consulit meretrici, quam vocauerat incusandam. Quære alium. A præsentibus, & à futuris. Firmiorem amicum. Callide senex, quasi iam non Pamphilo consulat, sed Bacchidi, quære aliū, dicit. DVM TEMPVS CONSULENDI EST. Sensus, Dum ætas in flore posita est, facies vendibilis est: nūc est. Et est ordo, Dū tēpus est cōsulendi tibi. & bis subaudiendū est TIBI. NAM NEQVE ILLE HOC ANIMO ERIT AETATEM. ΑΕΤΑΤΕ pro, tam diu quàm lōga est ætas. NEQVE POL TV EADEM ISTAC AETATE. σχῆμα λόγου πλοκή. prius AETATEM aduerbium, & posteriorius nomen. QVIS ID AIT? Non interrogatio, sed firma negatio est. Quis id ait? Cum dicat senex, meum receptas filium: mirum est illam dicere, Quis id ait? Sed ab accusatore testimonium querit. Et bene AIT, quasi vanū. sic enim dicimus, ait, aio, de rebus nugatorijs. SOCRVS. Terribiliter, quasi quæ maxime sciat & quæ maxime doleat. Ergo & oculis, & labris pronuntiandū est. Quis id ait? Moraliter meretrix missa fecit omnia quæ in medium senex contulit: & soli intentioni, Meum receptas filiū ad te Pamphilum: quis id ait, respondit. ET FILIAM ABDVXIT SVAM. Addidit ad personam testis, & facta: quia minus idoneum videbatur, socrum dixisse de pellice. & simul ostendit quantopere hoc animaduertendum sit, ex quo tantæ turbæ sint concitatae. Abduxit suam. Abduxit proprie. Accersi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium. Sic Virgilius, Et gremijs abducere pactas. PVERVNQVE OB EAM REM. Hoc sic pronuntiat senex, quasi qui dicat, Ecce quarum rerum tu causa. Et hæc oratio de ijs est, quibus ostendimus nos posse grauiter accusare, sed nolle. APVD VOS POSSEM FIDEM. Bene vos: quia & hic dicit, & socrus. ALIVD SI SCIREM QVI FIRMARE. Mire, dum quærit quo firmet fidem, fidem sibi acquisiuit atq; ascripsit. SANCTIVS QVAM IVSIVRANDVM. Bene dum aliud agit, etiam personam cōmendat. nam non est levis, quæ iureiurando nihil sanctius sciat. Sanctius. Firmius. ME SEGREGATVM HABVISSE. Bono significato vsa est: quasi ipsa hæc fecerit. Et bene segregatum non enim disunctū, aut repudiatum proprie diceret. VXOREM VT DVXIT. Vt, aduerbiū est temporis: pro Ex quo. LEPIDA ES. Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam, quo meretrices solent laudari: quàm quo matres familias. sic & suprā, cum inscitum se diceret, rationem habuit, quæ esset cum qua loqueretur, SED SCIN' QVID VOLO POTIVS? Hinc deliberatiua incipit. SODES. Si

ACT. V. SCEN. II.

audes, si vis. **EAS AD MULIERES HVC INTRO.** Nō dixit ad focrū & ad vxorē, terribilia nomi-
na & inimica meretrici: sed quod facile est, ad mulieres. Sic alibi, Mulier mulieri cōgruit. Et ne lōge vi-
deretur: addidit, huc intro. **ATQVE ISTVC IVSIVRANDVM.** Id est quod tu mihi pollicebaris. **EXPLE ANIMVM HIS, TEQVE HOC CRIMINE EXPEDI.** Explere, pro exinanire, Teren-
tianū est. Expedire dicitur, qui pedem retentū liberat. **Exple animum.** Quōd illis profis. **QVOD**
POL SI ESSET ALIA EX HOC QVAESTV. Vigilāter poeta, ne nō verisimile videretur, id vllā
fecisse meretricē: ipse lectorem praeuenit, & sic ferē in omnib⁹ Terētius, quē minus peruulgata sunt,
quāque abhorret à cōsuetudine, agit. **VT DE TALICAVSSA.** Id est amore mariti eius, & pelli-
catu. **NVPTAE MVLIERI SE OSTENDERET.** Plus dixit, quā, nuptam alloqueretur. **OSTENDIT**
SED NOLO FALSA FAMA ESSE GNATVM. Bene, quo sit gratior, nō propter se dicit, quod
facit, facere. **NEC LEVIOREM VOBIS.** Quid leuiorem? an minus charum? vt contrā grauis intel-
ligitur. Virgilius, Ferit ense grauem Tymbrēus Osirim. Grauis etiā molestus intelligitur: vt Sallustius,
Grauiore bello qui prohibitori venerant focij, frigare. Grauis etiā languidus. Virgilius, Vbi aut mor-
bo grauis, aut iam seignior annis Deficit: abde domo. **Nec leuiorē.** Vt cōtrā, grauis, honore dignus,
& charus. **QVIBVS EST MINIME AEQVVM.** Parentibus scilicet. **IMMERITO.** **NAM MERITVS EST**
PTIO. hoc enim & cauere nobis, & praestare alijs possumus. **IMMERITO.** **NAM MERITVS EST**
DE ME. **Παρόμοιον.** Nā meritis est de me, quōd queam, illi vt cōmodē. Et hoc artificiose Terētius:
ne vel meretricem dure à Pamphilo segregaret. **QVOD QVEAM, ILLI VT COMMODEM.** Sic in
Andria, Magis id adeo vt mihi incommodet, quā vt obsequatur gnato. **FACILEM, BENEVO-**
LVMQVE LINGVA TVA. Facile ad peccatū, Beneuolū ad iracundiā retulit. **LINGVA TVA.** Subdi-
stingue **IAM:** vt appareat, si lingua tua iam, quanto magis facta? **NAM NON SVNT SOLAE AR-**
BITRATAE HAE. Nūc fatetur se quoq; accusatorem fuisse: nunc verò beneuolum factū. **HAE.** Cū
ἀποστοφῆ. **EGO QVOQVE HOC ETIAM.** Quoque, & etiā superuacue posita sunt: sed hic cōfir-
mationē ostendūt. **PRAETER NOSTRAM OPINIONEM.** Pro cōtra. **Praeter nostrā opinionem.**
Hoc est innoxia. **FAC EADEM VT SIS PORRO.** Hoc est perseuera purgata esse. vult enim & de
futuro cautū esse, vt suprà, Nā si id facis, facturū es. **NOSTRA VTERE AMICITIA.** Nō iam
amore, sed amicitia. **ALITER SI FACIAS.** **ἀποσιῶπις.** **NE AEGRE QVICQVAM EX ME**
AVDIAS. Vtrū aegre pro male? an aegre pro inuita? **VERVM HOC TE MONEO VNVM.** Hāc si-
gura oratoria, **παράνους** dicitur. **QUALIS SIM AMICVS, AVT QVID POSSIM.** In secunda
ratione Sallust. ad Iugurthā, Nam vim magis, quā beneuolentiā eius experiri malletm. **Qualis sim**
amicus, aut quid possim. Hoc genus cōminationis minus habet amaritudinis: sed plurimū grauitatis.
Et Sallust. Nam vim, quā misericordiam eius, experiri malletm.

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS. LACHES. BACCHIS.

- P.** **IHI L** apud me tibi desieri patiar, quin quod opus sit,
N Benignē praebeatur.
Sed cum tu satura, atque ebrīa eris, puer vt satur sit, facito.
- L.** Noster focer video venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe Bacchis deierat persanctē. **P.** hācine ea est? **L.** hāc est.
- P.** Nec pol istae metuunt Deos: neque has respicere deos opinor.
- B.** Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hāc res hic agitur, Pamphilo me facere, vt redeat vxor,
Oportet: quod si perficio, non poenitet me famae:
Solam fecisse id, quod aliae meretrices facere fugitant.
- L.** Phidippe nostras mulieres suspectas fuisse falsō,
Nobis in re ipsa inuenimus. porro hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se falsō vxor credidisse,
Missam iram faciet. sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit vxor clam: id leue est: citō ab eo hāc ira abscedet.
- P.** Profectō in hac re nihil malī est, quod sit dissidio dignum.

- P. Velim quidem hercle. L. exquirere adest. quod satis sit, faciet. B. faciam.
 P. Quid istæc mihi narras? an quia non tute ipse audisti dudum,
 De hac re animus meus ut sit Laches? illis modò exple animum.
 I. Quæso ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita, tute ut serues.
 B. Ob eam rem vis ut ego introeam? L. i, atque exple animum his, ut credant.
 B. Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie.
 I. Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.
 P. At hæc amicæ erunt, ubi quamobrem adueneris, resciscunt.
 P. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognouerint.
 B. Nam illas errore, & te simul suspitione exolues.
 I. Perij, pudet Philumenæ sequimini me intrò huc ambæ.
 P. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intellego euenire:
 Vt gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi vnà prosit?
 Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregarit:
 Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam esse:
 Referetque gratiam ei: vnàque nos sibi opera amicos iunget.

N. NIL APUD ME TIBI DEFIERI PATIAR. Verba nutricis fuisse poeta demonstrat, petentis ordine longo quæ sibi præbenda sint. unde quasi tædio singulorū, generaliter hæc respondit. Nihil apud me tibi defieri patiar. Apud me dixit, pro apud eum ubi futura es. Defieri patiar. Noluit dicere, deesse: sed defieri dixit: ut id quod minus vsitatum est, magis delectet auditum. BENIGNE PRAEBEATVR. Benigne, large, hoc enim est gratius, nō solū præbere, sed benigne præbere. SED CVM TV SATVRA, ATQVE EBRIA ERIS. Hoc est in nutricibus nō solum non turpe, sed etiam necessarium. Et, hic satur, & hæc satura fecit. NOSTER SOCER VIX DEO VENIT. Noster, blandientis dictum est. Virg. Noster eris. Et magis hoc consuetudine dictū est, quàm integritate. Aut certe ordo est, Noster socer venit: & deinde, video. Aut deest VT: ut sit, ut vis deo. DEIERAT. Deos iurat, ut, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. Bacchis deierat. Si correpte, deierat deos iurat. si producte, valde iurat. Et bene senem iratum præoccupauit, dicendo, deierat sancte: ne confingeret cum meretrice, & fieret fabula longior. HAECINE EA EST? Imitanda irati cōtemplatio: quasi dicat, hæc est, quā vxori Pamphilus anteponebat? NEC POL ISTAE METVUNT DE OS. Hoc argumentum est nō illam vera iurare, sanctum, ait, iusiurandū est, aut metu religioso, aut supplicij sacrilegorū. At verò nec religiosæ sunt meretrices inquit, nec dant poenas: quippe quæ à dijs contemnuntur. Tale est apud Virgilium de violato Luco, qui vindicatus non est: Nouimus & qui te, transuersa tuentibus hiris: Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello. NEQVE HAS RESPICE RE DEOS OPINOR. Et inferiores sunt inquit, quàm in quas dii vindicent. Neque has respicere deos. Nec merentur ut dijs poenas referant, quia nec curæ dijs esse dignæ sunt. Et est ἀμφιβολία, quæ sensu manifesta est. ANCILLAS DEDO. Repudiato iureiurando ad aliud transit firmitus documen- tum. QVOLIBET CRUCIATV PER ME EXQVIRE. Per me, hoc est, me permittente: ut quod per legē tibi nō licet, per me liceat. Per me ergo, me authore & permittēte. HAEC RES HIC AGITVR. Aut sic intelligendum est, quasi dicat, Hoc agebamus cum tu aduenires. aut cum asseuera- tione pronuntiandum est: ut sit RES veritas: quasi dicat: Hic non verba sunt, sed res agitur. HAEC RES HIC AGITVR. Propositio eorum quæ dictura est, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? PAMPHILO ME FACERE, ut redeat vxor, oportet. quod si perficio: non poenitet me famæ, solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant. Multa Terentius feliciter ausus est, arte fretus. nam & socrus bonas, & meretrices honesti cupiditas, præterquam peruulgatum est, facit: sed tanta vigilantia caussarum & rationum momenta subiungit, ut ei soli meritò videantur omnia licere. Nam hoc cōtra illud est, quod alibi ait commune esse iam omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices verò malas. NON POENITET ME FAMAE. Hæc figura λητότης dicitur. minus enim dicit quàm signi- ficat. nam, non poenitet me famæ: pro eo quod est, magnam famam cupidè acquisiuerim, significat. Non poenitet me famæ. Ne quæreremus, quid hoc meretrici prodesse posset. SOLAM FECISSE. Bene solam: ne nescisse officium meretricis poeta videretur. Solam fecisse id, quod aliæ meretrices fa- cere fugit. Id est recōciliasse vxorem marito. NOSTRAS MVLIERES SVSPECTAS FVISSE. Id est in suspitione positas. Nam esse suspectas, ambiguum est. & nunc eius partem manifestam vide- mus. NOBIS IN RE IPSA. Nobis, aut abundat, aut cum molestia nostra significat. PORRO HANC NVNC EXPERIAMVR. Porro nunc, futurum tempus ostendit. nam si iam inuenisti quid:

experiaris & ea, quæ restant in reliquum tempus: quia iam de præteritis purgata est. *Hanc experiamur. Id est utamur opera eius. CRIMINI TVA SE FALSO VXOR CREDIDISSE. Crimen proprie dicitur id quod factum est, Cicero, Veruntamen fac, tametsi criminofum id est. Id est, falsa insimulatio est. CRIMINI. Crimen nunc, pro falsa suspitione. Virgilius, Formidine crimen acerbatur. Et, Sempërque, odij sed crimine, Dræces Infestus iuveni Turno. Id est & quod eum odisse, & quod se illi odio esse suspicaretur. Cito ab eo hæc ira abscedet. Bene, in duabus enim personis causâ videtur esse turbatur: socrus, & Pamphili. PROPECTO IN HAC RE NIHIL MALI EST QVOD SIT DISSIDIO DIGNVM. Moraliter, quasi quærendo, & discutiendo, hoc intulit. Dissidio, Diuortio. VELIM QVIDEM HERCLE. Ut nihil sit dignum: hoc est non peccauerit Pamphilus. QVOD SATIS SIT, FACIET IPSA. Id est, quicquid ad plenam ducit purgationem faciet. AN QVIA NON TVTE IPSE. Corruptio est, nam audiuit, Manere affinitatem hanc inter nos volo. ILLIS MODÒ EXPLE ANIMVM. Quasi dicat: quæ amara sunt & molesta. An quia non tute ipse audisti dudum, DE HAC RE ANIMVS MEVS VT SIT? Vtrum quia dixit, Manere affinitatem hanc inter nos perpetuam volo. an quia apud vxorem defendit adolescentem in amore meretricis? QVOD MIHI POLLICITA ES TVTE VT SERVES. Id est iusiurandum apud mulieres. QVID ISTHÆC MIHI NARRAS? Reprehensio est quasi longorū verborū Lachetis. OB EAM REM MIHI NUPTA MERETRICI HOSTIS EST. Cautè etiam hoc præstruit poeta, ne non verisimile videatur potuisse meretricem concorditer cum pellice agere. Nam nupta meretrici hostis alia scilicet faciunt easdem AMICAS TIBI FORE. Hic quidem senes: verum aliæ causæ sunt quæ mulieres faciunt molestas: & hæc autem spectatoribus notæ sunt ex argumento. ET SIMVL SVSPITIONE EXOLVES. Hoc est quod supra dixit, crimen. nos quoq; suspitionem interpretati sumus. EXOLVES. Expedies. PVDET PHILVMENÆ. Pudet duo significat, siue ille peccarit quem pudet, siue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. SEQVIMINI ME INTRO HVC AMBÆ. Ancillis dicit, quæ sunt κωφὰ πρόσωπα. Pudet Philumenæ. Cōscientia cōmunis viri, & pellicatus. QVID EST QVOD MIHI MALIM, QVAM QVOD HVIC. Sensus hic est, Quid est quod magis optem mihi euenire, quàm quod simul proderit etiam meretrici? Quid est quod mihi &c. Sic hoc ergo intulit pro nouo. Mirandum est enim euenire potuisse, ut idem & seni & patri proffit, quod meretrici. Quid est quod mihi malim. Ut amicitia mihi & sibi proffit. Et ostendit cōmune sibi bonum esse. EVENIRE. Euenire, bis subaudiendum. VT GRATIAM INEAT SIBI MIRE, quia difficile est amicū sine damno acquirere. Et quia cum lucro nō potuit dicere: & mihi proffit bonum fecit, quia sine damno. Ergo velut tria sunt: ut gratiam ineat, ut sine damno, & ut mihi proffit. PAMPHILVM VERE À SE SEGREGARIT. Proprie à meretrice segregari dicitur: ab vxore, Segregari disiungi. SCIT SIBI NOBILITATEM EX EA RENATAM. Quasi dicatur, Ecce quàm amavit Pamphilus. Sed hoc sentire, & dicere, patris est stulta pietate magnificantis filium. Vt, Meū gnatum rumor est amare. Et proprie nobilitatem dixit. nam & meretrix & gladiator nobiles dici solent. Nobilitatem alterum non inueniat. aut nobilis est, cognitam fieri etiam senibus. REM NATAM. Ex patrocinio & amicitia senis. GLORIAM. Ex facto raro in meretricibus. Et rem natam. Quia multa in eam contulit. Et gloriam esse. Quia defendit eum apud soceros, & vxorem: & quod marito meretrix cōiugem reddit.*

ACTVS QVINTI SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

P. DE POL nā meam herus esse operam deputat parui pretij,
 AE Qui ob rem nullam misit, frustra vbi totum desedi diem,
 Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
 Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,
 Accedebam, Adolescens dicdum quæso, es tu Myconius?
 Non sum: at Callidemides: non hospitem ecquem Pamphilum
 Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
 Denique hercle iam pudebat abij, sed quid Bacchidem
 Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic est rei?

B. Parmeno opportunè te offers. properè curre ad Pamphilum.
P. Quid eò? B. dic me orare vt veniat. P. ad te? B. imò ad Philumenam.
P. Quid rei est? B. tua quod nihil refert, percontari desinas.
P. Nihil aliud dicam? B. etiam, cognosse anulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quem ipse mihi olim dederat. P. scio.
Tantumne est? B. tantum. aderit continuo, hæc ubi ex te audierit.
Sed cessas? P. minime equidem. nam hodie mihi potestas haud data est.
Ita cursando, atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. Quam obtulisti aduentu meo lætitiā Pamphilo hodie?
Quot commodas res attulisti? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiusque opera periit.
Vxorē, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo.
Quare suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolui.
Hic adeò his rebus anulus fuit initium inueniundis.
Nam memini ab hinc menses decem ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, sine comite, vini plenum,
Cum hoc anulo. extimui ilico. mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde anulum istum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video,
Nescio quid suspicari, magis cœpi inflare vt dicat.
Homo se fatetur vi in via virginem nescio quam compressisse.
Dicitque se illi anulum, dum luctat, detraxisse.
Eum hæc cognouit Myrrhina in digito modo me habentem.
Rogat vnde sit. narro omnia hæc. inde est cognitio facta
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor.
Eti hoc meretrices aliæ nolunt. neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. verum ecastor
Nunquam animum quaesi gratia ad malas adducam partes.
Ego, dum illo licitum est, vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptijs euenit factum, fateor.
At pol me fecisse arbitror, ne merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint cōmoda eius, incommoda æquum est ferre.

Æ DEPOL NAE MEAM HERVS ESSE OPERAM DEPUTAT PARVI PRETIJ. In
tota hac fabula seruus piger, & curiosus inducitur: neque quicquam illi euenit ex sententia
sua. AEdepol nae meam. Totum à stomachate dicitur: quasi qui nunc maxime iniuriā
petens ferit. AEdepol nae meam. In hac scena κατὰ σκοπὸν populo exponitur. Deputat parui pre-
tij. Quia sic scilicet abutitur. Deputat parui eam, qui deputat eam in re nullius pretij consumendam.
diem. FRVSTRA, VBI TOTVM DESEDI DIEM. Deest illi v, vt sit, Illuc, ubi frustra totū desedi
diem. Totum desedi diem. Nota accusatiō casu vsum esse. MYCONIVM HOSPITEM DVM
EXPECTO. Memoriter & vigilanter seruus Myconium hospitem & Callidemidem dixit: ne videre
tur negligentia, vel obliuione sua non inuenisse ad quem missus est. Myconium hospitem. Bene
ostendit se memorem & signorū & nominum, vt videatur verè illus cum operam dederit. ITA
DVM QVE INEPTVS. Moraliter additum ineptus. Et ineptus, quasi inaptus. ADOLESCENS DIC
NI VSV. Vernaliter & comice seipsum seruus imitatur. & est μίμῃς. ES TV MYCO-
NI VSV. Nam vt tria mandata sunt inquirenda: tria inquisita sunt ordine. OMNES NEGABANT.

Bene transit à μιμητικῶς ad διγυμνατικῶς, & συντόμως. NEQUE ENIM QVENQVAM ESSE. Arbitror
 ARBITROR. Id est, non puto eum esse in mundo. IAM PVDEBAT. Sedere, an interrogare? Arbitror
 AB NOSTRO AFFINE EXEVNTEM VIDEO? Satis moraliter inducitur serius dicere, ab no-
 stro affine: cum domini eius sit, non ipsius. Sic & prius, Noster focer video venit. pro, Pamphili focer.
 Exeuntem video? Docte poeta præmonstrat locuturam personam. QVID HVIC HIC EST
 REI? Rursus curiosus nihil sciturus est: & excursurus piger. PARMENO OPPORTVNE TE
 QVIDEM MIHI OFFERS. Attendēdū quod ab initio comœdiæ vsque ad finem Parmeno mitti-
 tur ut currat: & celatur, ut nesciat quod curiose desyderat. PROPERE CVRRE AD PAMPHI-
 LVM. Facere poeta inde incipientem facit, quod ille minime vult: dicendo, curre. QVID EOR? Id
 est ad Pamphilum. AD TE? Vide curiosum nō recusare laborem, quo causam sciat. AD TE? Ad te
 Non ad te conveniendam: sed domum, AD TE significat. IMÒ AD PHILVMENAM. Mire to-
 ra fabula inuenit quamobrem currat Parmeno. QVID REI EST? Totum pro persona. TVA
 QVOD NIHIL REFERT, PERCONTARI DESINAS. δικονομικῶς διανοίῃς, & eximie dixit, quæ
 si minus sit iniuriū prohibere interrogare, quàm interroganti nō respondere. Et memento hanc esse cui
 in principio nihil cælauerit Parmeno. NIHIL ALIVD DICAM? Vult rem per mandata collige-
 re. ETIAM, COGNOSSE ANVLVM ILLVM MYRRHINAM. Etiam aduerbium est vel con-
 sentientis, vel reminiscētis: sed magis reminiscētis modò. Sic Cicero, Etiam, quod penè præterij, ca-
 pella quædam est mire facta. SCIO. Non audio, inquit: sed scio. SED CESSA? Hoc est tar-
 das, & quiescis. vrget autē eum cursu. MINIME EQVIDEM. Cesso, subauditur. POTESTAS
 HAVD DATA SET. Cessandi scilicet. ITA CVRSANDO ATQVE AMBVLANDO. Est enim
 cursus & nauigantis, & equitantis. QVANTAM OBTVLI ADVENTV MEO. Reliqua pars
 argumenti per μωωδία narratur. QVOT COMMODAS RES ATTULI? Quot, tam multas. Quot
 Et more suo attuli dixit. QVOT AVTEM ADEMI CVRAS? Sic antē, Vt metū in quo nūc est, adi-
 mā: atque expleam animū gaudio. Quot cōmodas res attulisti? Quot autem ademi curas? Hæc omnia
 admirantis sunt, ut Virg. Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? GNATVM EI RESTI-
 TVO & c. ἐξαγιδμοσις. REDDO. Redditur nobis quod nostri cupidum est: Restituitur nobis, cu-
 ius cupidi sumus. Bene ergo gnatum restituo: vxorem reddo. QVA RE SVSPECTVS SVO PA-
 TRI ET PHIDIPPO FVIT. Ergo non vnum beneficium, sed tria sunt. EXOLVI. Variavit
 tempora, restituo, reddo, exolui. NAM MEMINI AB HINC MENSES DECEM. Menses de-
 cem dixit, & recte: vt de hoc peperisse demonstrat. NOCTE PRIMA. Primis partibus noctis: vel
 primore: vt, Vidimus obscuris primā sub vallibus urbē. CONFUGERE ANHELANTEM. Ex his
 argumētis potest colligi, hūc esse qui virginē vitiauerit. Cōfugere anhelatē. Vide signa cōiecturalia:
 quod cōfugere vidit, timebat: quod anhelatē, colluctatus fuerat: quod domū, celari volebat: quod sine
 comite, pudēdū fuerat facinus: quod vini plenū, temerariū: quod anulū habebat, partū indicat. Vides
 igitur, his indicijs vt virginē apparet vitiatā. MI PAMPHILE INQVAM AMĀ BO. Hæc blandis
 mēta sūt muliebria. QVID EXANIMATVS ES? AVTVNDE ANVLVM NACTVS? Principalia
 signa vitij illati, perturbatio, & anulus. Quid exanimatus es obsecro, aut vnde anulum istum na-
 ctus? Breuitati consulit Terentius. nam in Græca hæc aguntur, non narrantur. SIMVLARE. Fini-
 gere, ac pro vero falsum tradere. Ille alias res agere se simulare. Id est alias res agentem se fingere.
 pudebat enim, amicæ de alterius stupro fateri: & ei amicæ, quam tum deperibat. NESCIO QVID
 SVSPICARIER. Pro aliquid. HOMO SE FATETVR VI IN VIA VIRGINEM NESCIO QVAM
 QVAM COMPRESSISSE. Bene additum homo. Et oratorie NESCIO QVAM. ex quo dicto omnis
 error est natus nam appone nomen: & nulla fabula est. Nescio quam. Vel quia verē nesciebat: vel
 quia sic dicendum fuit, ne amare illam videretur. HÆC TOT PROPTER ME GAVDIA. In-
 cludit narrationem fabulæ more suo: ne hæc in futuro actu expectaremus. ETSI HOC MERE-
 TRICES ALIÆ NOLVNT. Color necessari⁹ à verisimili. Se enim alibi dixisse, Bonas matronas face-
 re, meretrices malas: meminit. EGO, DVM ILLO LICITVM EST. An metuerit Pāphilus. NE
 QVE ENIM EST IN REM NOSTRAM. In rem, in vtilitatē, id est pro cōmodo. INCOMMO? In rem
 DEMIHI NVPTIIS EVENIT. Sic dixit, quēadmodū dicimus, Ei male euēnit, aut bene ei cōtingit. Incommodū
 NVPTIIS. Deest ex. vt sit ex nuptijs. Incōmode mihi euenit nuptijs. & incommode, pro, incōmodo. FACTVM FATEOR. AV
 θυποφογῶ. NE MERITO MIHI EVENIRET. Ergo hæc dolemus quæ merito contingūt. MVL? Doleo
 TA EX QVO EVERINT COMMODA EIVS. Ratio cur noua omnia fiant, & contra officium me-
 retriçis. Multa ex quo fuerint commoda eius, incommoda æquum est ferre. Hoc eo tractu vocis, &
 tanta iniuria est adolescentium.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PAMPHILVS. PARMENO. BACCHIS.

- PAM. IDE mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa, & clara attuleris,
 PAR. V Ne me in breue hoc coniicias tempus gaudio hoc falso frui.
 PAM. Visu est. PAM. certone? PAR. certé. PAM. de⁹ sū, si hoc ita est. PAR. verū reperies.
 PAR. Mane dum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nunties.
 PAM. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam
 Bacchidē anulū suū habere. PAR. factū. PAM. eum, quem olim ei dedi,
 Eaque, hoc te mihi nuntiare iussit: itane est factum? PAR. ita inquam.
 PAM. Quis me est fortunatior? venustatisque adeo plenior? egone te
 Pro hoc nuntio quid donem? quid, quid nescio. PAR. at ego scio.
 PAM. Quid? PAR. nihil enim nā neque in nūtio, nec in me ipso boni quid sit, scio.
 PAM. Egone qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
 Sinam sine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas.
 Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium.
 PAM. Me expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.
 B. O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.
 Bene factum, & volupe est. PAM. factis vt credam facis.
 Antiquamque adeo tuam venustatem obtines:
 Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque adueneris,
 Semper fiet. B. at tu ecastor morem antiquum, atque ingenium obtines,
 Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
 PAM. Ha ha hæ, tunc mihi istuc? B. recte amasti Pamphile vxorem tuam.
 Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod nossem, videram.
 PAM. Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me Di ament Pamphile.
 Dic mihi, harū rerū num quid dixti iā patri? B. nihil. PAM. neque opus est
 Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, vt in comœdijs,
 Omnia omnes vbi resciscunt: hi, quos par fuerat resciscere,
 Sciunt: quos non autem scire æquum est, neque resciscunt, neque sciunt.
 B. Imò etiam hoc quī occultari posse facilius credas, dabo.
 Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriurando meo
 Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. optume est.
 PAR. Speroque hanc rem euenturam nobis ex sententia.
 Here, licetne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?
 Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. nō licet. PAR. tamen suspicor.
 Egone hunc ab orco mortuum? quo pacto? PAM. nescis Parmeno
 Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna me extraxeris.
 PAR. Imò verò scio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego istuc satis scio:
 An temerè quidquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?
 PAM. Sequere me intrò Parmeno. PAR. sequor: equidem plus hodie boni
 Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam.

PLAUDITE.

v. ij.

I D E M I P A R M E N O E T I A M S O D E S, V T M I H I H A E C C E R T A. Bene hæc repetit.
Verum est enim, ut quod misere cupimus, id etiam tardius credamus effectū. Sic & in Heau-
 ron. Ego vereor magis. **M A N E D V M.** Dum abundat. **S I C T E D I X I S S E O P I N O R.** Dum
 Miro affectu inducitur vix adduci ad credendum quod gaudet Pamphilus. **I T A I N Q V A M.** Quasi,
 iam antè fassus, dico. **Q V I S M E E S T F O R T V N A T I O R, V E N V S T A T I S Q V E A D E O P L E-** Venustus
N I O R? Ob beneficia Veneris, cui contrarium inuenustus, cui contrā reciderit quod amat. **Q V I D** Inuenustus
D O N E M? **Q V I D?** **N E S C I O.** Μελλομὲς. ut, Pelagine venis erroribus actus? An monitu di-
 uū? an, quæ te fortuna fatigat, Ut tristes sine sole domos, loca turbida adires? **N A M N E Q V E I N** Mea
N V N T I O. Magis scire vult, quàm munus accipere. Nam neque in nuntio, neque in me ipso boni
 quid sit, scio. Facete agit Terentius, quanto magis Parmeno curiosus est: tanto magis nescit illa quæ
 cupit. **O B A C C H I S, O M E A B A C C H I S, S E R V A T R I X M E A.** Bene additum est, seruatrix mea.
 Et **M E A** quod suprà dixit, amatoris est. **F A C T I S V T C R E D A M F A C I S.** Difficile enim erat
 credere, his rebus gaudere meretici. **V T V O L V P T A T I O B I T V S.** Obitus, occurfus. ob enim,
 significat contrā. Ergo obitus, aditus. legitur &, voluntate obitus. **O b i t u s,** sermo, aduentus tuus.
 Inter obitum & aduentum hoc interest: quod obitus est, quem casus affert: aduentus, quem voluntas,
 & destinatus locus. **T V N E M I H I I S T V C?** Quia blandimentum magis meretriciū est. **N V N** Quod nescit
Q V A M A N T E H V N C D I E M M E I S O C V L I S E A M, Q V O D N O S S E M, V I D E R A M. Hoc est,
 nunquam sic videram, ut eam nossem. **Q u o d n o s s e m.** Id est quod meminissem, quod scirem: ac per
 hoc nunquam videram: ut alibi, Non equidem istuc, quod sciam. **D I C V E R V M.** Bene instat ex
 meretrice quærit, quid de forma vxoris sentiat. scit enim hanc iudicem esse pulchritudinis posse: vel
 quod femina, vel quod æmula. **N V M Q V I D.** Num aliquid, ac uendum ergo **Q V I D.** **N E Q V E** Quid
O P V S E S T A D E O M V T I T O. Vel tenui dicto. **N O N F I E R I H O C I T I D E M V T I N C O M O E** Neque
D I I S. Mire: quasi hæc comœdia nō sit, sed veritas. Aut deest, **A L I I S.** Ut in comœdijs. Deest **F I T.** Quia
O M N I A O M N E S V B I R E S C I S C V N T. In fine enim comœdiæ nihil cuiquam celari solet. **H I C** Rescit
Q V O S P A R F V E R A T. Hic, in hac comœdia, aut in hac re. Rescire, est recognoscere, & vix inueni-
 re quod quis nescierit. **N E Q V E R E S C I S C E N T, N E Q V E S C I E N T.** Resciscunt ad quos pertinet:
 & resciscunt, qui nesciūt: Sciunt, qui negligūt. Et resciscimus ex alio: Scimus etiā per nostrā opinionē. **S C I O**
H E R E, L I C E T N E M E S C I R E E X T E. Ridicule instat scire, ignoraturus Parmeno. **E G O N E**
H V N C A B O R C O M O R T V V M? Verba sunt cogitantis. ideo & ἡ ἀρρωστία loquitur. **N E S C I S**
P A R M E N O. Addidit stimulos curiositati eius. **I M Ō V E R Ō S C I O, N E C H O C I M P R V D E N S** Temere
F E C I. Rectè, parū enim beneficij meritū, si ab imprudēte præstitū videatur. **T E M E R E Q V I C**
Q V A M P A R M E N O N E M P R A E T E R E A T. Quod interdū nō temere prætereatur quod habet facien-
 di necessitatē. **T e m e r e** quicquā Parmenonem prætereatur? Sibi ipsi hoc dicit, & se nominat: ut, De
 generemque Neoptolemum narrare memento. Et, Age nunc: Phormionem, qui vult, lacessito. **T e**
 mere quicquā. Vtrum hoc dicit, Nō temere, neque per imprudentiam geritur quicquid vtile est. an
 hoc dicit, Nihil potest transire temere, quod vtile factū est, quin gratiam sui habeat? An hoc dicit, An
 quicquam Pamphilus prætereatur temere: ita ut non remuneret bonum factum Parmenonis, quod sibi
 vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. **F E C I I M P R V D E N S, Q V A M S C I E N S** Imprudens
A N T E H V N C D I E M V N Q V A M. Quia nō conuenit seruo scienti rectè facere: bene addidit impru-
 denti sibi euenisse, ut bene faceret: quod prudens nunquam fecerit. **I m p r u d e n s** quàm sciens. & vt / or
 τὸν secundum. nam imprudentem scienti reddit, non prudentem.

FABVLÆ INTERLOCVTORES.

Phormio	parasitus.	Geta	seruus.
Chremes	senex.	Sophrone	nutrix.
Demipho	senex.	Dorio	leno.
Phædria	adolescens.	Hegio	aduocatus.
Antipho	adolescens.	Cratinus	aduocatus.
Dauus	seruus.	Crito	aduocatus.

C. SVLPICII APOLLINARIS IN
PHORMIONEM PERIOCHA.

HREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.

Chremes clam habebat Lemni vxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit

Athenas moritur. virgo sola (aberat Chremes)

Funus procurat. ibi eam visam Antipho

Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.

Pater, & Chremes reuersi fremere dein minas

Triginta dant parasito, vt illam coniugem

Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.

Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

DONATI PROLEGOMENA IN PHORMIONEM TERENTII

ANC Comœdiam, manifestum est prius ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est *ἐπιδαμνα* καὶ ὀνομαζομένην græce scriptam esse, quàm latine à Terentio Phormionem. Quamobrem nulla dubitatio est, hanc solâ esse cui nomen poeta mutauerit: & errare eos qui in hac Phormionem parasitum putant à formula litis, quam intenderit, nominatum: cum græca lingua fiscus sparteus & stramen nauticum sic dicatur: à cuius rei vel capacitate, vel utilitate etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nûcupatur. Hæc igitur proprie tota poetæ rîa est, & in affectibus cõstituta penè maioribus, quàm comicus stylus posceret: nili quod arte poetæ omnia moderata sunt. Primas in ea partes, vt ipse poeta professus est, tenet Phormio: secundas tertias Demipho: subinde cæteri, prout cuiusque actus ostendit. Prologus Phormionis nimis cõcitatus est, adeo vt ipse semet veluti reprehendat ob hanc ipsam perniciam, & simul argumentum suæ purgationis inducat. Atque in ea cum & Protasis, & Epitasis, & Catastrophe magni moliminis & negotij sint: ita varijs leporibus asperguntur, vt etiam rerû tristitiâ grauitatem poeta lepidus comica serenitate tranquillet. Hæc acta est ludis Megalensibus, Lucio Cornelio Merula AEdili Curuli, & L. Posthumo Albino: agentibus L. Cassio Attilio, & L. Ambuio: modos faciente Flacco Claudij filio tribus serranis, totâque deuerbijs facetissimis, & gestum desiderantibus scenicum, & suauissimis ornatu canticis fuit. Editâque est quarto loco, M. Valerio, & CN. Fânio coss. Persona etiam in huius protasi non vna est, sed duæ: quarû altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula: Altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentum quoque nõ simplicis negotij habet: nec vnus adolescens, vt in Hecyra: sed duorû, vt in cæteris fabulis. Scire autẽ cõuenit vno die transigi Phormionem: nõ vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ προλόγου dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ πρωτολογίου. nam officij prologi ante actionem quidem rei semper est: verû tamen & post principium fabulæ inducitur, vt apud Plautû in Milite glorioso: & apud cæteros magnæ authoritatis veteres poetas.

ARGVMENTVM.

VM Chremes Demiphonis frater adscito sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonẽ se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset vxores, Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite sustulit filiû, qui dictus est Phædria: ex paupere furtim suscepit atque educavit filiam, Phanium nomine, eamque consilio cum fratre habito destinavit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus complacitis, vno tempore profecti Athenis senes, Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnû ad accersendam filiam, quæ iam illinc cum matre nauigauerat, occasionem dederunt amandi adolescentibus. Nam statim Phædria Citharistram sub lenone cõpît ardere: Antipho illam filiam patris Phanium desponsatâ sibi, nesciens nescientem, mox vt Athenas venit, nec patrem reperit falsa duplici legemine, matrem mortuam dum lamentatur, adamauit: consiliisque & opera parasiti, secundum legem Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tanquam in iure victus & velut coactus, eam accepit vxorem per absentiam patris. Qui cum aduenisset, & vellet eam expellere: primo confutatur per impudentiam parasiti, post cum suo fratre sic decipitur, vt dum eam credit ab Antiphone posse disungi, eam parasitus ipse ducat vxorem: & det ducturo xxx minas præsenteis dotis puellæ nomine, quas Phormio accepas Phædriæ dedit: ille, lenoni ad Citharistriâ redimendam. Quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. Quare dum mutato consilio xxx minas à Phormione per rixam conatur exigere: per eundem proditus vxori suæ Naufistratæ est: & factus libidinis reus, nõ antequam veniam meruit à matrefamiliâ, quàm & xxx minarum, & amoris Citharistriæ veniam dedisset filio. Primus actus est in colloquio Dauis & Getæ: per quos discit populus argumentum. Secundus actus tenor: continet aduentum senis turbulentum, & eiusdem iurgium aduersus Getam & Phædriam. Tertio actui attribuitur litigium senis & Phormionis: tum consultatio cum Antiphone, tum Antiphonis in scenâ reditus: colloquiumque cum Getâ, tum lenonis & Phædriæ colluctatio. tum adhortatio Getæ de inueniendo argento ad redimendam Phædriæ Citharistriam. Quartum actum ista concelebrant: aduentus Chremetis: eiusdemque cum fratre deliberatio per errorem de eiicienda Phanio. Getæ verba de fallendis senibus. Antiphonis oratio apud semetipsum de amore tractantis. Getæ rursus cum senibus callida, & mox cum Antiphone de eadem caussa simplex disputatio: senum inter se colloquium de expulsionem mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoscantis nutrem ac per eam filiam suam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine: & cõuenitur Naufistrata vt exire domo compellat Phanium. nuntiatur Antiphoni & Phormioni per Getam, Phanium à patre agnitam, permissamque vt vxor haberetur: quæ cum ita nupta sit, exposcit argentum à Phormione per rixam senum: à quibus ille oppressus, rem omnem aperit Naufistratæ: ad quod primum irata, vt in tali re, vxor, mox lenitur in fine fabulæ: & tutissimum à patris iracundia præstat Phædriam.

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMO ALBINO, L.
 CORNEL. MERVLA AEDILIB. CVR. EGERE LAM-
 BIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS.
 MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI, TIBIIS IM-
 PARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDI-
 CAZOMENOS FACTA QVARTO, CN. FANNIO, M.
 VALERIO COSS.

PROLOGVS.

OSTQVAM poeta vetus poetam non potest
 Retrahere à studio, & transdere hominem in otium:

P Maledictis detertere ne scribat, parat.
 Qui ita dictitat, quas antea fecit fabulas,
 Tenui esse oratione, & scriptura leui:

Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
 Ceruam videre, fugere, & sectari canes,
 Et eam plorare, orare vt subueniat sibi.
 Quod si intellexeret, cum stetit olim noua,
 Actoris opera magis stetisse, quam sua:
 Minus multò audacter, quam nunc lædit, læderet:
 Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
 Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet:
 Vetus si poeta non laceisset prior,
 Nullum inuenire prologum potuisset nouus
 Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
 Is sibi responsum hoc habeat in medio omnibus
 Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
 Ille ad famem hunc ab studio studuit reiicere
 Hic respondere voluit, non laceessere.
 Benedictis si certasset, audisset bene:
 Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.
 De illo iam finem faciam dicundi mihi,
 Peccandi cum ipse de se finem non facit.
 Nunc quid velim: animum attendite: apporto nouam,
 Epidicazomenon quam vocant comœdiam
 Græci, Latini Phormionem nominant.
 Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
 Parasitus, per quem res agetur maximè.
 Voluntas vestra si ad poetam accesserit,
 Date operam: adeste æquo animo per silentium.
 Ne simili vtamur fortuna, atque vli sumus,
 Cum per tumultum noster grex motus loco est.

Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitasque vestra adiutans, atque æquanimitas.

OSTQVAM POETA VETVS POETAM NON POTEST. Hoc initium à destructione personæ aduersarij sumitur, coniunctum cum insinuatione personæ Terentianæ. Postquā poeta vetus poetā nō potest. Nota POSTQVAM apud veteres nō præterito modo, sed etiā præsentī temporī adiungi. Vt, Postquā nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quāquā sunt qui POSTQVAM simpliciter pro quoniā accipi velint. Poeta vetus. Qui iam diu est, nō qui iam diu fuit. Ergo vt vinū, vetus: non vetus, vt Ennius. Poeta vetus poetam. Iocunda repetitio: vt, Diua deam. & Notos pueri puer indue vultus. Poeta vetus poetam non potest. & VT IΘETOY primum per σὺ δὲ μὴ πρῶτον primam, ita vt extrinsecus nouum audiri poetam oporteat. RETRAHERE à STUDIO. Sic loquitur, quasi rem scenicam magis laedere voluerit Luscius, quā Terentiū. TRANSDERE. Transdere veteres sonantius, quod nos leuius dicimus tradere: vt tralatum, nos translatum ē contrariō. Et transdere hominem. Comice & venuste inseruit hominem: vt, Leuibus huic hamis confertam, aurōque trilecem Loricam: quam De moleo detraxerat ipse Victor apud rapidum Simoenta sub Illo alto: Donat habere viro, decus & tamen in armis. MALEDICTIS DETERRE. Sensus hic est, Ipse se, inquit, aduersarius fateatur victum, qui à rebus exclusus, ad verba delapsus est. MALEDICTIS DETERRE. Deest eum. vt, Quarum, quæ forma pulcherrima, Deiopeiam, Connubio iungam stabili. QVI ITA DICITITAT. Impudentiam ostendit per frequentatiuum verbum. QVAS ANTEA FECIT FABULAS. Et hic lentum accusatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam sit iudicatū in melius. TENVI ESSE ORATIONE, ET SCRIPTVRA LEVI. Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet esse Comici styli. Reuera autem hoc deterior Menandro Terentius iudicabatur, quod minus sublimi oratione vteretur, quod ipsum nunc purgat, dicens in tragedia altiora transire posse. QVIA NVSQVAM INSANVM SCRIPSIT ADOLESCENTEM. Ideo videmur leues, tenuēsque inquit: quia nō in comœdia prodigia facta sunt, & tragedias citauimus. Et callide hic non solum errorem reprehendentis, sed etiam imperite scripsisse ipsum ostendit Luscium Launium. Scripsit. Legitur & fecit. Adolescentulum. Vt comicam personam ostenderet, artificiose imminuit adolescentulum, quo magis persona à sublimitate discederet. CERUAM VIDERE, FUGERE, ET SECTARI CANES. Hic affectus à comœdijs remouendus est. Ceruam videre, fugere, & sectari canes. Ambiguitas per accusatiuum casum, perseverans vsque ad vltimū de industria, vt etiā ipsa perplexitas odiosa sit. ET EAM FLORARE: ORARE, VT SUBVENIAT SIBI. Hæc omnis περιεσφοῖς tragica est: & ideo in comœdia vitiose inducitur. CVM STETIT OLIM NOVA. Bene hoc positum est. potuit enim responderi, Cur igitur stetit, & non exacta est à populo? Cum stetit olim nota. Recte olim: quasi dicat, Cū adhuc Terentius nō scriberet, penuria meliorum est probata. Deinde quod ait noua, hoc significat, omnia carmina nouitate ipsa commendari, etiam si nullius momenti sint. ACTORIS OPERA STETISSE. Vna opera & suffragium sententiarum comparat, & lædit aduersarium. MINVS MVLTTO AVDACTER. Noue dictum, minus multo audacter: vt cum dicamus nos, minus audacter. NVNC SI QVIS EST QVI HOC DICAT, AVT SIC COGITET. Omne quod in mentē venit, aut cogitamus, aut dicimus. vt Virgilius, Et mihi iam multi crudele caneant Artificis scelus, & taciti ventura videbant. Hic sensus est, Nunc si quis est qui hoc dicat, aut censeat, Improbus est Terentius qui omnes prologos de maledictis facit: habeat is hoc responsum sibi, aduersarium coegisse qui prouocauerit. Nā quid faceret Terentius, cum de palmarum artis musicæ certādum videat esse sibi? LACESSISSET PRIOR. Aut lacesisset abundat, aut prior. NVLLVM INVENIRE PROLOGVM. Prologum modō, non hominem, sed verba significat. NOVVS. Hic quod suprā prætermisit, veteri supposuit nouum. NISI HABERET CVIDIO PALMAM OMNIBVS ESSE POSITAM. Sensus hic est, Inueniret inquit: sed maluit, cum de palma certādū sit, aduersario respondere lædenti. Verū oratorie manifesta soluere nō curauit, hoc est, nullum inuenire prologum potuisse Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus & novis, & veteribus poetis. Palmam pro causa certaminis posuit. Et ideo non est mirandum, si pugnant quibus causa certaminis præsto est. QVI ARTEM TRACTANT MUSICAM. Virgilius, Nec quicquid vbiq̃ue est Gentis Dardaniæ magnum quæ sparsa per orbem. Et περιεσφοῖς pro qui comœdias scribunt. ILLE AD FAMEM HVNC AB STUDIO. Hic maxime incipit soluere quod sibi superius ipse proposuit. Ille ad famem hunc ab studio. Nunc quid est inquit, poetam vituperare, nisi ad famem reicere? nam poetæ probi suas vendebant fabulas: & harum pretijs aliebantur. Ille ad famem hunc ab studio. Cur lacesitus respondes? certamen est, inquit. AB STUDIO DIO STDVIT. Vetuste, vt, Luscat ludū, & pugna pugnauit. BENEDICTIS SI CERTASSET. Quia suprā dixit in medio omnibus palmam esse positā, quasi dicat, quidquid in certamen venerit, in eo vincendos æmulos esse. SI CERTASSET. Certasset & VT I TOY prouocasset: ab eo quod præcedit, id quod sequitur. Virgilius, Nec te certasse priorem Poeniteat. AVDISSET BE-

NE. Bene audire, est bene dici, laudari. QVOD AB ILLO ALLATVM EST. Id est maledi-
ctum. QVOD AB ILLO ALLATVM EST, SIBI ESSE ID RELLATVM PVTEt. Pro-
verbiale est, Quod dedit, recepit. Et geminavit L, vt Reliquias Danaum. DE ILLO IAM
FINEM FACIAM DICVNDI MIHI. ἀπὸ τῆς ἐπιμέλειας τοῦ λέγοντος. DICVNDI MIHI, PEC-
CANDI CVM IPSE DE SE FINEM NON FACIT. Et mihi, & de se proprie positū est: & praterca
nem faciam, quā ipse de se. An, prius dicendi ego faciam, quā ille peccandi finem? NON FACIT,
pro nō faciat: vt, Mirum nī ego me turpiter hodie dabo. NVNC QVID VELIM, ANIMVM AT-
TENDITE. Deest, QVAERITIS. vt sit, Nunc quid velim, quāritis? animū attendite. APPORTO
NOVAM. Novam, latinā dicit. EPIDICAZOMENON QVAM VOCANT COMOEDIAM. Hic ma-
cium est: cum sit alia Epidicazomenos eiusdem Apollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenen Græ-
ci. LATINI PHORMIONEM NOMINANT. φάρμιον tegiculum dicūt Graci quo insternitur pa-
umentum: vnde Phormio correpta prima syllaba apud Apollodorum est. Non ergo à formula, vt quī-
dam putant, dictum est. Ergo inde parasitus vilissimæ conditionis homo, nomen accepit. QVIA
PARTES PRIMAS QVI AGIT. Primas nunc, maximas. ad actorem enim retulit. Cicero, Sæpe illum
qui est secundarum aut tertiæ partium. PHORMIO EST. Si à formula esset nomen comoediz,
primā produceremus syllabam: si à Phormione, corripere debemus. PER QVEM RES AGETVR
MAXIME. Quia primæ partes etiam aliud significant. non ergo nunc primum actum dicit: sed sum-
mas partes. Et bene MAXIME: quia & per alios. VOLVNTAS VESTRA SI AD POETAM AC-
CESSERIT, DATE OPERAM. Si voluntas accesserit: pro, si faveritis. Noue sic voluntatem pro fauo-
re posuit. ADESTE AEQVO ANIMO. FAVOR in comœdia silentium spectatoris est. Recte ergo ad-
didit PER SILENTIVM. AEQVO ANIMO. Nūc propositio est. NE SIMILI VTAMVR FORTV-
NA ATQVE VSI SVMVS. Ne populum læderet, fortunam maluit accusare. CVM PER TVMVL-
TVM NOSTER. Apparet Hecyram ante Phormionem actam esse: cui contigit id quod queritur, popu-
lum subaccafans. NOSTER GREX MOTVS EST LOCO. Locus, est distributio temporū, quæ cui-
que in spectaculum venturo attribuuntur ab AEdilibus. vnde loco motus dicitur, qui suas horas non
obtinuerit inter præcedentes & consecuturos. Ergo proprie. Sic & Cicero, Loco ille motus est, cum est
ex urbe pulsus. QVEM ACTORIS VIRTVS. Vbiq̃ue laudat actorem. est enim poetæ vtile. Quē
actoris virtus. Qui exclusus toties, animum non abiecerit, sed perseverauerit agere. ideo virtus. RE-
STITVIT LOCVM. Bene repetiuit locum, vt ἀμφιβολίαν vitaret: ne QVEM TVMVLTVM dicere vi-
deretur. BONITASQVE VESTRA ADIVTANS, AC AEQVANIMITAS. Bonitas in omnibus
generaliter rebus est: AEquanimitas in spectando. An bonitas in probandis his quæ bona sunt: AEqua-
nimitas, in ignoscendis vitijs atque delictis? An ταυτολογία est? An bonitas circa omnes: AEquanimi-
tas circa Terentium? Bonitasque vestra. Ne totum actori tribuens, nihil populo præter culpam reli-
quisse videretur: honoris causa hoc addidit. ADIVTANS. Sic veteres dicere maluerunt quā adiuuās.

ACTVS PRIMI SCENA I.

DAVVS SERVVS.

A MICVS summus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula,
Iam pridem apud me reliquum pauxillulum
Numorum: id vt conficerem. confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem: ei credo munus, hoc corraditur.
QVAM INIQVE comparatum est, hī qui minus habent,
Vt semper aliquid addant ditioribus?
Quod ille vnciatim vix de demenso suo
Suum defrudans genium compar sit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existimans
Quanto labore partum: porro autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit.

Porro alio autem, ubi erit puero natalis dies.
Vbi initiabunt omne hoc mater auferet.
Puer caussa erit mittundi sed videone Getam?

MICVS SUMMVS MEVS ET POPVLARIS. Quod in omnibus ferè comœdiis in quibus
A perplexa argumenta sunt, fieri solet: id in hac quoque Terentius seruat: vt *περὶ τῆς πρῆς*
σώπου, id est personam extra argumētum, inducat: cui dum ob hoc ipsum, quod veluti alie
na tota fabula est, gesta res narratur: discat populus textum ex continentia rerum: sitque instructus ad
cætera. Amicus summus meus & popularis Geta. In hac scena quæ docendi instruendi spe
ctatoris caussa inducitur, mire extrinsecus lepores facitiæque cernuntur, & sales comici. Id enim est
artis poeticæ, vt cum narrationi argumenti detur operariam tamen res agi, & comœdia spectari videat
tur. Amicus summus meus, & popularis Geta. Insinuatio personæ eius quæ inducitur ad audien
dum. Et vide seruum ostendi Dauum: & non ostendi cuius seruus sit. Amicus summus meus. Causa
sa cur in scenam procedat Dauus. Amicus. A voluntate. Popularis. A fortuna. Popularis, eius
dem conditionis, gentisque. Sallustius, Popularis sui sceleris. Et popularis, populo amarus, & popula
ris ciuis. & popularis humilis. & popularis vilis, è populòque factus: vt si quis dicat sordidum, popula
rem ciuem. Amicus summus meus. Dauus extra duas familias inducitur, quæ in hac sunt cognati
alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumentum. HERI AD ME VENIT. Propter cognati
tionem E & I literarum, non dubitauerunt antiqui & here & heri dicere, & mane & mani, & vespere
& vesperti. ERAT EI DE RATIUNCULA. Deest, NAM, sed mire subtractum est. Erat ei de ra
tuncula. Opportuna diminutio in re seruili, ratiuncula, & paxillulum. Erat ei de ratiuncula. Mo
raliter intulit, ERAT EI. magis enim facetum & comicum est, cum *ἀσυνέτως* inferitur causa collo
ret, nam erat ei. IAMPRIDEM APVD ME RELIQUVM. De argumento sumitur factas. PAVXIL
quij. Nam debui, inquit, Geta: & ille me exigit, vt numeretur domino ob nuptias factas. ID VT CON
LVLVM. Quartus gradus diminutionis, paulum, paululum, paxillum, paxillulum. Quæ pecu
FICEREM. *ἐκλεγε* prima. Et conficerem proprie, nam fieri pecunia dicebatur. Sallustius, CONFEC
nia ad Hispaniense bellum Metello facta erat. Conficerem. Quia in promptu non erat. CONFEC
CI: AFFERO. Bene: quasi reddendi moræ nō habere caussa fuerit. NAM HERILEM FILIUM. TPO
φίλου Græci dicunt, atque haud scio, an Latini quoque, alumnū dicere poterant, nisi hoc mallet. PAVXIL
Nam herilem filium eius duxisse audio vxorem. Mire se applicat argumento. EI Credo MV
NVS HOC CORRADITVR. Mire: heri quidem fuerunt nuptiæ, sed adhuc munus corraditur, quia in
nuptiis etiam septimus dies instaurationem voti habet: vt in funere nonus dies, quo parentalia cœlu
duntur. Ei credo. Vxori scilicet. Munus, hoc corraditur. Hoc, pecuniæ scilicet, munus erit. & est
figura *ἐπεκλήσεως*. Credo. Pro vere scio. Et ei, an vxori, an absolute: vt sit, ei res. CORRADITVR. Apta
in verbo difficultas, vt in Adelphis, Minas decem corradet alicunde. &, Corradi omnia. QVAMINI
QVE COMPARATVM EST. Miro *ἰδιωτισμῷ* morem pro lege conqueritur. Comparatum est, hi qui
tutū est lege. Et HI QVI MINVS HABENT, & DITIORIBVS dixit: ne diceret, serui dominis, hi qui
enim latius patere quod dicit: & generalem esse sententiam. Quam inique comparatum est, hi qui
minus habent. Garrulos seruos & sententiosos amat Comœdia: tristes, & parce loquentes Tragicæ.
Vt semper aliquid addant. Mire non dent: sed addant. & non, aliquādo: sed, semper. Quod ille.
Pro, minus pauperibus. QVOD ILLE. Docte ad singularem numerum trāsit à plurali. Quod ille.
Reddit ad Getam. VNCIATIM. Sic veteres, Multa vnciatim. Cum expensa pecunia ferretur mo
re veterū: nō vt nunc, annumeraretur: Assis, libra erat: eiusque partes, vnciæ. Rursus vnciæ vnus duo.
decima pars, libella dicebatur. Merito ergo, nō per singulos sesterios, neque per singulos denarios, ne
que per singulos asses: sed id quod *ὑπερβολικῶς* minimum fuit: per singulas vncias, vnciatim dixit. Et
Cicero, Ecquis Volcatio, si sua spē venisset, libellā vnā dedisset? Vnciatim. Vix potuit & vnciatim.
& cito constari peculium, vt multa paxillatim, & cito fuit maxima. Merito ergo additū est VIX. Sed Vix
quid si & vnciatim, & vix, & tamen de lucro dedit: DE DEMENSO suo, inquit. Quid si ex abundan
tiis SVVM DEFVRDANS GENIVM. Deinde, nō, acquisiuit, sed, COMPARSIT. Et ad postremum,
miser: vt iniquitas consuetudinis, comploratione finiretur. De demenso suo. Serui quaterenos, modios
accipiebant frumenti in mensem: & id demensum dicebatur. & vtrum à mense, an à meriendo: incer
tum est. Suum defrudans genium. Vt contrā, Genialia curare dicitur, qui viuūt lautius. Vniuersum
LA. Nupta scilicet. VNIVERSVM ABRIPIET. Contra illud quod vnciatim dixerat. Vniuersum
sum abripiet. Magna virtus penē in singulis syllabis: contra illud quod ait, ille, illa retulit.
contra vnciatim, vix & de demenso suo, VNIVERSVM. Contra id quod ait, munus corraditur,
ABRIPIET. Contra, Suum defrudans genium, & Comparat miser, Haud existimans quāto labore sit
partum. HAUD EXISTIMANS. Haud existimans: vel, intelligens. Quanto labore par
tum sit. Hoc sic pronuntiandum est, quasi nunc ei venerit in mentem sæpius passurum Getam, quod
semel tollerare grauissimum iudicauerit. Quanto labore. Vt, Reliquias Troia ex ardente receptas,
PARTVM. Proprie dicitur partū, de eo quod labore quæsītū est: quia nullus partus sine dolore est ac
labore. PORRO AVTEM GETA FERIETVR. Ad paupertatē retulit ferietur. nā & damnum, plaga:

& res, sanguis noster dicitur. Ferietur alio munere. Significanter, non fungetur munere: sed ferietur dixit. Ferietur alio munere. Ex consuetudine, ferietur. Nam & plagam, damnum: & sumptum, sanguinem nostrum dicimus. VBI HERA PEPPERIT. Quæ supra ILLA dicta est. PORRO ALIO AVTEM. Et ALIO quod dicit, pro multis pronuntiandum est. VBI ERIT PVERO NATALIS DIES. Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur: ut natalis locus, & natus tale astrum. sed Virgilius seruientis personæ rusticæ, Meus est natalis Iola, inquit: nec addidit, dies. VBI INITIABUNT. Hoc vultuose pronuntiandum. Vbi initiabunt. Ut quidam, cibo & potu: ut quidam, sacris. Vbi initiabunt. Legitur apud Varronem, initiari pueros Eduliæ, & Poricæ, & Cubæ diuis edendi & potandi & cubandi: vbi primum à lacte & à cunis transferunt. quod Virgilius, Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est, hoc adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum sequitur: apud quem legitur in insula Samathracum à certo tēpore pueros initiari more Atheniensem: quod, ut in Palliata, probandum est magis. Vbi initiabunt. Hoc sic inferendum est: nō quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerum. OMNE HOC MATER AVFERET. Hoc retulit ad offerentis irrisiōnem, qui putat se puero dare. MATER AVFERET. An nutritrix: an vera mater? PVER CAVSSA ERIT MITTVNDI: Proprie dixit mittundi, de muneribus. SED VIDEON? GETAM? Locuturum ostendit Getam. Sed videon? Getam? Apparet poetam nihil putasse amplius addendum ad insinuandam populo personam Davi: & ideo iam induxit exeuntem Getam, ut sit causa commutandæ orationis.

ACTVS PRIMI SCENA II.

GETA SERVVS. DAVVS.

G. I QVIS me quæret rufus. D. præstò est, desine. G. oh, s Atego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem
Lectum est, conueniet numerus quantum debui.
G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim ut nunc sunt mores: adeò res redijt.
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu, &
Quanto in periculo sim. D. quid istuc est? G. scies.
Modò ut tacere possis. D. abi sis insciens.
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verè verba ei credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostine? D. quid ni? G. quid eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euēnit senibus ambobus simul,
Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modo non MONTEIS AVRI POLLICENS.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas.
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes, me filijs
Relinquunt quasi magistrum. D. ó Geta, prouinciā
Cepisti duram. G. mihi vsu vēnit hoc, scio.
Memini relinqui me, deo irato meo.
Cœpi aduersari primò: quid verbis opus est?

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

D. Venere in mentem istae mihi nam quae inscitia est
Aduorsum stimulum calces? G. coepi his omnia
Facere, obsequi quae vellent. D. scisti VTI FORO.

G. Noster mali nihil quidquam primo hic Phædria
Continuo quandam nactus est puellulam
Citharistriam hanc amare coepit perditē.
Ea seruiebat lenoni impurissimo.

Neque quod daretur quidquam, id curarant patres.

Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,

Sectari, in ludum ducere, & reducere.

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.

In quo hæc discebat ludo, ex aduersum ei loco

Tonstrina erat quædam hic solebamus ferè

Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.

Interea dum sedemus illic, interuenit

Adolescens quidam lacrumans nos mirari.

Rogamus, quid sit. Nunquam æquè, inquit, ac modò,

Paupertas mihi onus visum est & miserum, & graue.

Modò quandam vidi virginem hic vicinæ

Miseram, suam matrem lamentari mortuam.

Ea sita erat ex aduerso neque illi beneuolens,

Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,

Quisquam aderat, qui adiutaret funus miseritum est.

Virgo ipsa facie egregia quid verbis opus est?

Commorat omnes nos ibi continuo Antipho,

Voltisne eam visere? alius, censeo.

Eamus. duc nos sodes. Imus, venimus,

Videmus virgo pulchra, & quò magis diceret,

Nihil aderat adiumentum ad pulchritudinem.

Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida.

Lacrumæ, vestitus turpis. ut ni vis boni

In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.

Ille, qui illam amabat fidicinam, tantum modò

Satis inquit scita est noster verò. D. iam scio.

Amare coepit. G. scin' quàm? quò euadat, vide.

Postridie ad anum recta pergit. obsecrat,

Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat.

Neque eum æquum ait facere illam ciuem esse Atticam

Bonam, bonis progeneram, si vxorem velit,

Lege id licere facere. sin aliter, negat.

Noster quid ageret, nescire & illam ducere

Cupiebat, & metuebat absentem patrem.

o Deum
perditus
git: & h
tamen ap
scit lectu

o Deum
legit illi
ita ratio
sus possit

o De
lega

Con
Omn
Lect

- D. Non si redisset pater, ei veniam daret?
 G. Illene indotatam virginem, atque ignobilem
 Daret illi? nunquam faceret. D. quid sit denique?
 G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
 Homo confidens qui (illum Di omnes perdiunt)
 D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, dedit.
 Lex est, ut orbae, qui sint genere proximi,
 Eis nubant: & illos ducere eadem haec lex iubet.
 Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam.
 Paternum amicum me assimulabo virginis.
 Ad iudices veniemus, qui fuerit pater,
 Quae mater, qui cognata tibi sit, omnia haec
 Confingam, quod erit mihi bonum, atque commodum.
 Cum tu horum nihil reselles: vincam scilicet.
 Pater aderit mihi paratae lites: quid mea?
 Illa quidem nostra erit. D. ioculari audaciam.
 G. Persuasit homini factum est: ventum est: vincimur.
 Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. o Geta
 Quid te futurum est? G. nescio hercle: vnum hoc scio:
 Quod fors feret, feremus aequo animo. D. placet.
 Hem istuc viri est officium. G. in me omnis spes est mihi.
 D. Laudo. G. ad precatorem abeam credo, qui mihi
 Sicoret. Nunc omitte quaso hunc: ceterum
 Posthac si quidquam, nihil precor: tantum modo
 Non addas. ubi ego hinc abiero, vel occidito.
 D. Quid ille paedagogus, qui citharistram?
 Quid rei gerit? G. sic tenuiter. D. non multum habet
 Quod det fortasse. G. imò nihil, nisi spem meram.
 D. Pater eius redijt, an non? G. nondum. D. quid? senem
 Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio.
 Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modo,
 Et ad portitores esse delatam: hanc petam.
 D. Nunquid Geta aliud me vis? G. ut bene sit tibi.
 Puer heus: nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

I QVIS ME QVAERET RVFVS. Mire Poeta desideratum Getae ostendit Daum. Si quis me quaeret rufus. De ipso loquitur, a quo reddi sibi debitum sperat. Si quis me quaeret rufus. & τοσιωτος secunda. na apparet plura dicturum fuisse. PRAESTO EST, DESINE. Tertia persona de se loquens usus est: quia illae nominatium praetulit. ATEGO OBVIAM CONABAR TIBI DAVE. Conabar, absolute. an ἐκλεψις est: ut desit, iRE? Et est aduerbiu loci OBVIAM. ACCIPE. Prauenit petitionem, dicendo accipe: & hoc cum gestu offerentis dicitur. Et hoc est quod ait, Confeci, affero. LECTVM EST. Absolute. nam non dicit quid: utrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti omnes. Atticon hoc est. LECTVM EST, CONVENIET NUMERVS. Ordinem servauit prius enim qualitas: deinde numerus pecuniae spectari solet. Lectum est. conueniet notatione, Lectum est. numero, Conueniet numerus quantum debui. Lectum est. Lectum, bonum, vel splendidum. Vt, Arma Serestus Lecta refert humeris. Quauis quidam putant lecta, ab eo quod est le-

go, dicta. Quātum debui. Pro, debitum tibi à me est. AMO TE, ET NON NEGLEXISSE HA
 BEO GRATIAM. Amat quod reddiderit pecuniam: Agit gratias, quod diligenter. Et quare? uti quia
 conditum non fefellerit: an quia lectum attulerit, & numero congruenti? Et recte dixit: nam reddidit
 debiti hoc agit, ut etiam gratias agamus. Amo te: & non neglexisse habeo gratiam. Hoc pro gratia
 rum actione ponitur: & ostenditur verè necessariam fuisse pecuniam. Non neglexisse. In Andria, Et
 id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam. PRÆSERTIM UT NUNC SVNT MORES. Sic &
 illud dictum est, Nanque hoc tempore obsequium amicis, veritas odium parit. Quia cōsuetudinis ima
 go est, vituperare præsentia. ADEO RES REDDIT. Figurate, pro ita loqueris, adeo res reddit, dicit.
 Et proprie reddisse res dicitur, cum aliquid peius expectatione contigit. SI QVIS QVID REDDIT,
 MAGNA HABENDA EST GRATIA. Id est, & si rem non magnam, tamen magna habenda est gra
 tia: hoc enim significat QVID REDDIT. Si quis quid reddit. Qui hoc interrogatue pronuntiaue
 rit, parum belle explicat conceptam sententiam. Habenda est gratia. Deest, et. SED QVID TV
 ES TRISTIS? Hic admonemur omnem ab initio sermonem Getæ, quasi satagentis & anxii, pronun
 tiare, accommodatis præsertim ad vultum verbis. nam &, Si quis me quærit: &, At ego obuiam tibi co
 nabar Dauis &, Amo te, & non neglexisse habeo gratiam: in se quodam contractioris animi occupari
 que signum habent. Sed quid tu es tristis? SED PARTICULA, transitum significat ad mētionem alterius
 rei. Sed quid tu es tristis? EGONE? NESCS QVO IN METU. Descensus ad Argumentum ab eo
 sermone qui extrinsecus à poeta informatus est, iam manifeste apparet. Egone? nescis quo in metu.
 ὑποδραστήριον comedie. Nescis quo in metu, & quanto in periculo sim. Pronuntians & interrogans. Ergo
 esse potest. Nescis quo in metu. Duæ perturbationum bigæ sunt: à malo vna, ex cupitis altera. Pro
 à mali bigis, præsentis temporis periculum esse dicimus, & futuri metum. Nescis quo in metu. Nescis
 nuntiatiue magis quàm percontatiue efferendū est. sic enim solemus de magnis rebus dicere. Nescis
 quo in metu & quanto in periculo sim. Vix alterum sustineri potest eorum, quæ vtraque posuit nunc, &
 metum, & periculum. QVID ISTVC EST? Fac hunc scire: & narrandi non erit locus. necessario igit
 tur ignarus inducitur Dauus. MODO VT TACERE POSSIS. Vt, pro ne non, quod si est: subaudi
 dum est, vide, aut quid tale. MODO VT TACERE POSSIS. Vere argumentū est celari id, quod Antipho non
 coactus, sed volens duxit vxorem. MODO VT TACERE POSSIS. MODO, pro tantummodo: vt, MODO Iupl
 ter adsit. ABI SIS INSCIENS. Nunc pro inscito posuit, vel inscientem modo stultū dicit. aliis igna
 rum. CUIVS TV FIDEM IN PECVNIA PERSPEXERIS. Sententiose dixit: quasi in omnibus
 credendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. Et hoc ideo interposuit, ne locus
 esset, dum suadet ut dicat: quemadmodū in alijs fabulis. Cuius tu fidem in pecunia perspexeris. Pro
 prie locutus est de pecunia & FIDEM dicēdo, & CREDERE. Nam fides, est eorum, quibus datur. Cre
 ditores dicuntur ipsi qui dant. In pecunia. A maiore ad minus. Perspexeris. Non inspexeris: sed
 perspexeris, quod plus est, dixit. VERERE EI VERBA CREDERE? Verba cum pronuntiatione di
 cit: vt ostendat multum distare inter pecuniam, & verba. VBI QVID MIHI LVCR EST TE
 FALLERE? Ab vtili, coniectura. & bene: quia seruus nihil de honesto dicit. Vbi quid. Significatius
 dixit, quàm si diceret, nihil. ERGO AVSCVLT. Ergo nunc, velut increpatio tarde facientis est. Ergo
 ceruici imponere nostræ. HANC OPERAM TIBI DICO. Auscultandi scilicet, & audiēdi. Hanc
 operam tibi dico. Plus est dico, quàm do. Dicatur perpetuo: Datur ad tempus. Senis nostri DAVE
 FRATREM MAIOREM. Dicendo senis, ostendit & adolescentem se dominum habere. Dicendo no
 stri: ostendit esse & alienum. Dicendo fratrem: non vnum esse monstrat. Dicendo maiorem: etiam mi
 noris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam, nondum narrans, iam in ipsa interrogatione
 transegit. Hæc autem omnia propter populum sic aguntur. Ideo ille, quid ni dixit, ne sit opus pluribus
 verbis. Senis nostri Dauis fratrem. Mirum compendium narrationis, quasi per interrogationem fecit,
 ne ex alto repeteret. Sic Virgilius, Fando aliquid, si forte tuas peruenit ad aures, Belidæ nomē Palame
 dis, & inclya fama. Et, Nostin? hæc quam amat frater? in Eunuchis. QVID EIVS GNATVM PHA
 DRIAM? Non dixit, quid Phædriam: sed addidit, eius gnatum: vt magis docere, quàm interrogare vi
 deretur. Quid eius gnatū Phædriam? Deest, nosti. TANQVAM TE. O varietas! quidni tanquā
 te. EVENIT AMBOBVSV SENIBVSV SIMVL, ITER. Nō euenit iter: sed, euenit ut iter esset. Si
 mul. Vno tempore. ILLI INLEMNVV T ESSET. Recte tacetur cur Chremes irit: & dicitur
 rémq; Anchisem agnouit amicū. Hoc autem addidit, vt esset idonea causa nauigandi seni. Pelle
 NEM PER EPISTOLAS PELLEXIT. Epistolas dicendo, ostendit eum non semel scripsisse. Prouerbia
 dixit. Induxit. sic Virgilius, Pellacis Vlyssi. MODO NON MONTES AVRI POLLICENS. Prouerbia
 lis ὑπερβολή facta per exceptionē aut per superlationem, aut æquā collationem. Eiusmodi est illud De
 mosthenis. * MODO non montes auri. Sallustius, Maria, mōtēsq; polliceri coepit. MODO, nō
 montes auri pollicēs. More veterū: quia hospites hospitibus multa donabant. CUI TANTA ERAT
 RES? Cui, datius casus est: Dominōne tuo, inquit, pollicebatur hæc, cui tanta res erat? Cui tanta
 erat res? Deest EVM. vt sit, Eum pellexit, cui tanta res erat? ET SVPERERAT. Plus est superesse,
 quàm esse. DESINAS, SIC EST INGENIVM. Necessaria est ad fabulæ ὑπερβολή auaritia Demi
 phonis: vt maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est, Illene indotatā

virginem, atque ignobilem daret illi? Sic est ingenium. Preparatio bona, qua & diues, & avarus deserui-
bitur Demipho, ut indotatas nuptias filij ferre non possit. Sic est ingenium. Recte, non enim, inquit,
fortuna avarus est: sed natura. Sic est ingenium. Omnium, an domini? sed magis domini. OH, RE-
GEM ME ESSE OPORTUIT. Ostendit pauperum affectiones, qui se solos uti diuitijs scire aiunt, si eas
habeant. Oh, regem me esse oportuit. ACUE ME. ABEVNTES AMBO HINC TVM. Hinc & hic
legitur. & est ordo, hic relinquunt filijs. RELINQVUNT. Id est, non secum abducunt. QVASI
MAGISTRVM. Bene quasi: qui non complevit hoc ipsum, nec vult esse. Magistrum. Sic Latini: quæ
Græci παιδαγωγὸν appellant. FILIIS. Propter filios. O GETA PROVINCIAM CEPISTI
DVRAM. Acquisita bello longe ab Italia regiones, provinciæ dictæ sunt, à porro vel procul, & vincen-
do, ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque provinciæ nominantur. O Geta
provinciam. Splendide PROVINCIAM dixit. MEMINI RELINQVI ME DEO IRATO MEO.
Sic Virgilius, Nec dii texere Cupentum Aenea veniente sui. Hoc Asper, sed mihi videtur ad hoc addi-
disse ME O: ne esset ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo. Neuius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus ho-
mo est. Memini relinqui me deo irato meo. Domino dixit: an verè deo? Et bene ME O: ne esset ἀμφί-
βολον. Et sic dixit, Memini relinqui, ut in Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri parvum, En-
nius.
QVID VERBIS OPVS EST? Repente interitur, Quid opus est verbis? & satis moraliter.
SENI FIDELIS DVM SVM. Opportune seni dixit, ut ostendat quàm stultum est, seni aduersus iu-
venes fidelem esse. SENI fidelis dum sum. Fidus est amicus: Fidelis est seruus. SCAPVLAS PER-
DIDI. Plus est perdidit, quàm si diceret, dolui. Et bene retulit PERDIDI πρὸς τὸ FIDELIS. Fidelis
enim officium est seruare aliquid. VENERE IN MENTEM ISTAEC MIHI. Venire in mentem,
non ad recordationem tantum dicitur: sed ad reputationem, & intelligentiam. NAM QVAE INSCI-
TIA EST ADVERSVM STIMVLVM CALCES? Hoc dictum & superiori personæ esse potest, & al-
ter. Aduersus stimulum calces. Παγομίλα cum ἐκλέγετο. deest enim, iactare. Stimulum pro domino
adulescente posuit. Calces. Modo calces, non partes plantæ, sed percussiones pedum plagasque signi-
ficat. Aliter Virgilius, Calcemque terit iam calce Diore. SCISTI VTIFORO. Secundum illos nego-
tiatores qui ante locum commercij, non præscribunt quanti vendant quæ aduehant: sed secundum an-
ti vi foro. Forum pro tribus intelligitur: loco, tēpore, & persona. Scisti inquit his vi. & est vulgare pro
dictum PRIMO: quia non perpetuo. NOSTER NIHIL MALI QVIDQVAM. Quartum παρέλκον.
Ut in Hecyra, Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit. Noster nihil mali quidquam. Noster
expectauerit professionē patris. PVELLVLAM CITHARISTRIAM. Istis nominibus hoc agit,
ut causa amoris & ex ætate, & ex arte puellæ videretur: nam ideo puellā dixit. AMARE COEPIT
PERDITVS. Legitur & perdit. Et amare perdit, ut pura puellulā & citharistriam. EASER-
VIEBAT LENONI. Et honeste, & cito dixit seruiebat. LENONI IMPVRISIMO. Et quare non
fuisse libera: & cuius fuisset ancilla: & qualis hominis fuerit, demonstravit. Ea seruiebat lenoni im-
purissimo. Magna preparatio ad rerum difficultatem imminentium: Puellula citharistria, Avarus le-
no, Amator perditus, Inopia. ID CVRARANT PATRES. Expedite dixit patres. si enim patrem
eius tantum dixisset: id restabat, ut ei per patris filium succurreretur. ideo dixit ambos non habuisse.
NISI OCVLVS PASCERE. Hoc enim solum erat quod leno non venderet. SECTARI, IN
LYDVM DVCCERE, ET REDVCERE. Bene cauillatus est & ioculariter in adolescentem, cui ætas
ad sectandos Philosophos apta erat. Hinc etiam philosophorum sectæ. Sed sectari propriè est, ut tau-
rus buculam, ut aries ouem. Virgilius, Trahit sua quēque voluptas. Reducere. οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ λυδοῦ
enim, subauditur. NOS OTIOSI OPERAM DABAMVS PHAEDRIÆ. Cum τὸν πρὸς dixit NOS:
velut magistrum excusans obsequentem ei cui custos sit datus. & ideo addidit otiosi. Nos otiosi
operam dabamus Phædræ. Relatio ad illud quod mox, Otiosi non erunt. Nos otiosi operam da-
bamus Phædræ. Aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in singulari numero: aut ad dignitatem.
sed non potest NOS & propter Antiphonem dixisse nos. Nos otiosi operam dabamus Phædræ.
Apollodorus. * OPERAM DABAMVS PHAEDRIÆ Ille amicæ: nos illi. IN QVO HÆC DISCE-
BAT LVDO. Figurate, In quo hæc discebat ludo, est additum. EX ADVORSVM EI LOCO. Ei loco.
legitur & ilico. Et adnotatur ex abundantia additum, ut apud veteres multa sunt. EX ADVORSVM
EI LOCO. παρέλκον quartum. TONSTRINA ERAT. Apta sedes otiosis. Tōstrina erat quæ
dam. παρέλκον tertium, quædam. HIC SOLEBAMVS FERERE PLERVNQVE. παρέλκον tertium, ferē
pletique. DVM INDE IRET DOMVM. Ad se scilicet. Iret domū, pro rediret vel certe iret. παρέλκον
kor figura. Dum sedemus. Proprie, sedemus: ut in tonstrina. ILLI, INTERVENIT. Illi pro ibi.
vt, Illi mea tristitia facta. Et nota illi pro illic. INTERVENIT ADOLESCENS QVIDAM LA-
CRYMANS. Apollodorus tonforem ipsum nuntium facit, qui dicat se nuper puellæ comam ob luctum
abstulisse: quod scio mutasse Terentiū, ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet. NOS
MIRARIER. Recte: mirum enim in adolescentibus lacrymæ: ut contrā, Tristisque senectus. NOS
sit ipse, ut stulti putant. ROGAMVS QVID SIT. Quid lacrymet: non, quid
NUNQVAM AEQVE, INQVIT, AC MODO. Mire ostendit semper sibi

[illegible]

hoc petat. Neque enim eum. Quod peteret scilicet. ILLAM CIVEM ATTICAM. Illam, cum
 ἡ πόλις dixit: quasi dicat, quam sic cōtemnat. Ciuem bonam esse. Ciuem, quod ad iura pertinet: bo-
 nam, quod ad ipsam. Bonam. Non vilem: quia boni non viles sunt. unde superlatius gradus Opti-
 mates facit: quia bonus melior optimus dicitur. BONIS PROGNATAM. Quod ad maiores eius.
 SIVXOREM VELIT. Recte subiunxit, si vxorem velit: postquam ea in virgine prætulit, quæ so-
 lent ornare nuptias. LEGE ID LICERE FACERE. Incerta distinctio est: utrum vxorē velit lege: an
 lege id licere facere. SIN ALITER, NEGAT. Et pudice anus, & tamen illecebrose, licere facere di-
 xit quod ille impudentius petit, ut sibi eius faciat copiam. Sin aliter, negat. ὅτι ἄλλως facta ex eo
 quod sequitur, facere. NOSTER QUID AGERET, NESCIRE. Proposita deliberatio: cuius tamen
 altera pars vincet. nam ducturus est per absentiam patris. Quid ageret, nescire. Pro nesciebat. sed
 recte sic ait: quia subiecturus est, CUPIEBAT & METUEBAT. Metuebat proprie dixit. Metui-
 mus enim eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. Illam ducere cupiebat, & metuebat. Vide
 ambiguitatem: quam tamen sequētia tollunt. NON SI REDISSET PATER, ei veniam daret: Be-
 si pro cum redisset. Virgilius, Præterea si nona diem mortalibus almū Aurora extulerit. ILLENE
 INDOTATAM VIRGINEM. ἡ μόνη ἡ ἑλπίς ILLE, de quo dixerat, Desinas, sic est ingenium: & qui
 propter spem lucri nauigauerat senex. Insinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum fabu-
 læ. Ex ordine Terentius prius insinuauit personam senis: ut grauiora fierent quæ dirimebant nuptias.
 IlleNE INDOTATAM virginem atque IGNOBILEM. Duo dixit: & indotatam, & ignobilem.
 Hæc enim duo principaliter petuntur, cum sint quatuor quæ in sponsis quærentur: forma, probitas,
 dos, nobilitas. Et manifestum est, cur de forma & probitate nihil dicat: quippe cum supra magno
 pete ea laudauerit in puella. Virginem. Simpliciter accipimus, virginem: an subaudimus QVANA-
 VIS: ut sit, quantus virginem? DARET ILLI: Bono affectu dixit, daret illi: Filius enim familiæ
 non tam ducit vxorem, quàm a patre accipit: quippe cum patri committatur puella potius in huius-
 modi conditionibus, quàm marito. Daret illi: nunquam faceret. ἀποσιώπησις secunda: hic enim
 non transit ad aliud: sed instat incepto: ut & per interrogationem diceret, daret illi: & per respon-
 sionem inferret, nunquam faceret. Et nota NVNQVAM pro non, in maiorem negationis significatio-
 nem poni semper. Daret illi: Mire daret: ut ostenderet nihil esse potestatis in filio. QVID
 SIT DENIQUE: More suo Terentius, DENIQUE posuit in fine sensus: & est aduerbium ordinis.
 Sic in Heautontimorūmeno, Fodere, aut arare, aut aliquid facere denique. ut sit denique, vel deinceps
 de, vel ad postremum. QVID FIT? Deest, rogitas: & est ἀποσιώπησις quarta: EST PARASIT-
 TVS QVIDAM PHORMIO. Phormio, non a formula: sed Phormione dicitur sparteo: quem nos
 etiam dicimus triualiter, & pro consuetudine. QVID IS FECIT? Sexuatur affectus tristis,
 ut supra ait. Sed quid tu es tristis? HOMO CONFIDENS. Homo comice dictum: nam quis igno-
 ret parasitum hominem esse? Confidens. Hic confidens, pro improbo, audaci, ac temerario pos-
 te Nomentane malum iam cætera, perdat. Aut, Quid hoc consilium, quod dicam, dedit. Qui il-
 lum diu omnes perdiunt. Quid aut expletium est: aut pronomen, quo incipiens Phormionem des-
 cribere, cohortuit consideratione eius: & in hanc vocem, quasi confusus erupit, hoc autem certum ge-
 nus est παρρησιαστικόν. Quid is fecit? Correxerat interrogatione errantem: ut rediret ad nominatiuum
 casum QVI, unde aberrauerat, & ILLVM dixerat. LEX EST. Lex, ut in Palliata, recte ponitur.
 nam Græcorum fuit. ideo & in Andria sic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. Lex est.
 Alia narratio interponitur. & dicitur παρρησιαστικόν. Lex est. A causa litis. potuit enim dici, non
 habes causam. HOC CONSILIVM, QVOD DICAM, dedit. Secundum quosdam ordo est, Quid
 hoc consilium, quod dicam, dedit. VT ORBÆ, QVI SINT GENERE PROXIMI EIS NV-
 BANT. Orba proximo nubat, Orbam proximus ducat atticum ius est. Et est ordo, Lex est vt or-
 ba: eis nubant, qui sint proximi. EADEM HÆC LEX IVBET. Non duas res iubet hæc vna lex:
 sed puellis permittit nubere: cognatos cogit ducere. Eadem hæc lex iubet. Bene, iubet: minorem
 enim vim habet ea lex quæ aliquid permittit, quàm illa quæ aliquid iubet. ET ILLOS DVCE-
 RE. Bene additum: nihil enim ad rem, si ducendi necessitas non fuisset. EGO TE COGNATVM
 DICAM, ET TIBI SCRIBAM DICAM. A persona eius cum quo agitur. Potuit enim dici, Quid me-
 cum est tibi? Ego te cognatum dicam, & TIBI SCRIBAM DICAM. ἀποσιώπησις & ἡθοποιία. Hæc
 narratio est quam dicit Tullius constitutam. Et ipse, Tibi vni parcam, inquit in Verrinis. repente enim
 transit ad verba personarum ab earum descriptione. sed hoc ipsum ad commouendos auditores va-
 let plurimum. Et tibi scribam dicam. A denuntiatione in personam: ne diceret, Non mihi denun-
 tiasti. Et tibi scribam dicam. Cicero, Scribitur Heraclio dica. Dicam. Suprà, verbum: infra, no-
 men est toridem literis, diuerso accentu. PATERNV AMICVM ME ASSIMVLABO VIR-
 GINIS. A persona litigantis: potuit enim opponi, Personam non habes. QVI EVERIT PA-
 TER. Qui, hic, pronomē est: infra, quomodo significat. QVAE MATER. Virginis scilicet. QVI CO-
 GNATA TIBI SIT. Qui, quomodo, & qua ratione. OMNIA HÆC CONFINGAM. Omnia hæc,
 nō ex abundanti posuit: sed oratorie, quasi tam multa. & est ἀρχαϊσμός. nam post enumerationem ve-

terres hoc dicebant. Sallustius in Iugurtha, Hæc omnia præsidio adsunt. **QVOD ERIT MIHI BONUM ATQVE COMMODVM.** *ἔμφημι*. Quod mihi inquit faustum ac felix erit: hoc est, cōfingere atque mentiri. Quod erit mihi bonum atque commodum. Totum ioculariter parasitus: quippe qui confingam dicens, non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi præclari facinoris inceptionem etiam auspicatus sit, omēque suscepit, dicendo, Quod erit mihi bonum atque commodū. Sic enim veteres, Quod faustum felixque sit: dicebant, aliquid aggressuri. **CVM TV HORVM NIHIL RELINQUES?** Hoc interrogatiue pronuntiandum est. Refelles. Refutabis, redargues. Nam prorsus, refellere est redarguere falsitatem. **PATER ADERIT MIHI PARATÆ LITES.** Pater aderit: Pater aderit: MEA: Mire δ *συκοφαντῆς* quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempsit, Pater aderit: Quid mea: mihi paratæ lites. Exquisite autem subiectum est, cum suprà dixerit, mihi paratæ lites, Quid mea: Pater aderit. mihi paratæ lites. Ut Antiphoni formidanda ista sunt, ita ridicula parasito. **ILLAE QVIDEM NOSTRA ERIT.** *ἡθικὸς* NOSTRA, cum Antiphonis tantum esse debeat. **ILLAE LAREM AVDACIAM.** *ἡρώδης κατ' ἀντίφρασιπ.* hoc est, minime iocularem. An quæ ex ludo & ioco in periculum veniat? **PERSVASIT HOMINI.** Hic iam de Antiphone queritur, cui per suum factum sit. **FACTVM EST.** Adeo audax Phormio. **VENTVM EST.** *ἐπεξήγησις.* Quo modo factum est: Ventum est, vincimur, duxit. **Iocularem audaciam.** Deest, audio ex te, aut, dicis. **Factum est, ventum est, vincimur, duxit.** *ἀσύνδετον.* ut suprà, Imus, venimus, videmus. **Factum est, ventum est, vincimur, duxit.** Amat hoc Terentius, ut, It, lauit, redit: & Imus, venimus, videmus. & Funus interim procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus. in ignem posita est. fletur. His non modo brevis & comis narratio est: sed etiam auditoris animum, ad id quod restat, intendit. **QVID NARRAS?** Admirantis vox est, non interrogantis. **GETA QVID TE FUTVRVM EST?** Sic pronuntia, quæ si perituum contempleris Getam, & iam eum in certo interitu desleas. **O Geta quid te futurum est?** Scilicet qui magister relictus sis Antiphoni. **NE SCIO HERCLE VNVM HOC SCIO, QVOD FORSE FERET FEREMVS AEQVO ANIMO.** *ἡθικὸς* desperatione rerum fortis est seruus. & simul vigilauit poeta, ne si & hic eiularet, res tota migraret in tragoediam. **Quod fors feret feremus æquo animo.** Hæ graues sententiæ ex persona seruorum cum dicuntur, ridiculæ sunt: & eo consilio interponuntur. **Feremus æquo animo.** Hoc secundum seruos, qui futura contemnunt. Et mire me: ritum culpæ suæ ad fortunam retulit. **HEM, ISTVC EST VIRI OFFICIVM.** Compendium mihi solationis est, quod hic libenter accepit. & ideo statim approbat. **IN ME OMNIS SPES MIHI EST.** Quo modo? an ut strenue se defendat? an ut fugiat? an ut patiens sit plagarum? **AD PRECATORVM ABEAM CREDO.** Bene poeta omnia tractat, quæ in tali re tacenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. **Ad precatorem abeam.** Sic in Heautontimorurno, Nec tu aram tibi, nec precatorem parais. **QVI MIHI SIC ORET.** Id est pro me orer. **NUNC AMITTE QVÆSO.** Nunc amitte quæso. Hoc quod nos dicimus dimitte: antiqui etiam dicebant amitte. **Virgilius, Amisissos hinc iam obliuiscere Gratos.** Et Sallustius, Pactione amisso Publico legato. **POSTHAC SI QVICVAM, NIHIL PRECOR.** Facile impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo ars precatoria est, mitigare præsentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis causa in hoc est, ne videatur seruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. **Posthac si quicquam.** Ut solet eleganter per *ἔκλεψιπ.* Et simul, non si tantundem peccauerit: sed si vel minimum. tale est & illud, Si sensero hodie quicquam in his nuptiis fallaciæ conari. & Si quicquam inuenies mentitum: occidito. **NIHIL PRECOR.** Nihil pro non sed plena negatio, Nihil. **VBI EGO HINC ABIERO.** Hic ostendit nullum precatorem ex animo postulare veniam seruo. **VEL OCCIDITO.** Vel, pro etiam. **Occidito.** Tu tantum cadere volebas: ego dico, etiam occidito. **QVID PÆDAGOGVS ILLE, QVI CITHARISTRIAM?** Moraliter querit, volens audire de Phædria, postquam de Antiphone cognouit: maxime quia hæc interrogatio responsionem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscenda cætera. **Quid pædagogus qui citharistriam?** Quia dixit, Sectari, in ludum ducere & reducere: & quia puellulam dixit: ab ætate, pædagogus est illi, ait. **Quid ille pædagogus, qui Citharistriam?** Phædria scilicet, qui neque abscedit à custodia puellæ: neque illam ipse contingit. **Qui Citharistriam.** *ἔκλεψις.* sectatur, amat, vel quid tale subaudiendum est. **Sic tenuiter.** *ἀσύνδετον* sic dicendum est, cum aliquo gestu. **NON MVLTVM HABET QVOD DET FORTASSE.** Cum commiseratione amatoris adolescentis pronuntiandum est. **Mea: Non immo nihil, nisi spem meram.** Bene spem: quia amat, nemo enim sine spe amat. **Subaudi venit.** **IMMO NIHIL, NISI SPEM MERAM.** Bene spem: quia amat, nemo enim sine spe amat. **Subaudi venit.** **NON DVLM.** Subaudi venit. **Animaduertite QVID secundum morem quotidianum tum dici, cum sit transitus à mentione alterius rei ad alteram.** Sic & suprà, Quid pædagogus ille? **Quoad expectatis vestrum?** Quoad, quandiu. Et recte locutus est: quia aduentus, finis est expectationis. **SED EPISTOLAM ABEO ALLATAM SPERAT.** **AVDI VI.** Mire paratur inopinatus subito aduentus senis, nam ipse venit, cuius epistolam sperat. **ET AD PORTITORES ESSE DELATAM.** More veterum, magistri tributorum, id est publici, Ad portitores, operam in portu dabant, inferendarum rerum & efferendarum vestigal exigentes. **Ad portitores res.** Ad eos qui in portu sunt. Et quo more hoc dixerit, vide: Attico, an Romano. **NVNQVID GETA?**

TA ALIYD ME VIS? Absque illo argento, quo tibi à me opus fuit. VT BENE SIT TIBI.
 δεχαιο μὲς, pro nihil. PVER HEVS, NEMON' HOC PRODIT? Moralis expressio. nam eos
 vocat quibus initio egrediens dicebat, Si quis me quæret rufus. CAPE. DA HOC DORCIO. Ad
 κωφὸν τῷ ὁσῶ ποτὶ loquitur. Dorcio. Dorcium, femininum nomen est, vt Planesium, Glycerium.

ACTVS PRIMI SCENA III

ANTIPHO, PHAEDRIA ADOLESCENTES II.

A. DEON' rem redisse, vt qui mihi consultum optimè velit esse
 A. Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?
 P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?
 Quid utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,
 Neu me cupidum eò compulisset, quod mihi principium est mali.
 Non potitus essem. fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies.
 At non quotidiana cura hæc angèret animum. PH. audio.
 P. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
 Alijs quia desit, quod amant, ægrè est: tibi quia superest, dolet.
 Amore abundas Antipho.
 Nam tua quidem hercle certò vita hæc expetenda optandaque est.
 Ità me Di bene ament. vt mihi liceat tam diu quod amo, frui,
 Iam depasci morte cupio. tu conijcito cætera,
 Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex istac copia.
 Vt ne addam, quod sine sumptu ingenuam, liberalem nactus es.
 Quid habes, ità vt voluisti, vxorem sine mala fama: palàm
 Beatus: ni vnum hoc desit, animus qui modeste istac ferat.
 Quid si tibi res sit cum eo lenone, quo cum mihi est, tum sentias.
 Ita pleriq; ingenio sumus omnes, NOSTRI NOSMET POENITET.
 A. At tu mihi contrà nunc vidère fortunatus Phædria,
 Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis
 Retinere: amare, amittere ego in eum incidi infelix locum,
 Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
 Sed quid hoc est? videone ego Getam currentem aduenire huc?
 Is est ipsus. heu timeo miser, quam hic mihi nunc rem nuntiet.

A. DEON' REM REDISSE, VT QUI MIHI CONSULTVM OPTIME VELIT ESSE.
 In hac scena color vitæ est eorum qui id, quod immodice concupierint, spernunt postquam
 euenerit, quod apertiore sententia ostendit poeta, dicendo, Nostri nosmet poenitet. Adeon'
 rem redisse. Comparatiua qualitas in hac scena est inter Antiphonis vitã, & Phædriæ. Genus causæ de-
 monstratiuum. Contendunt autẽ, vter magis miser sit. VT QUI MIHI CONSULTVM OPTIME
 VELIT ESSE PHAEDRIA. Mira sententia, qua ostendit adolescentulos in peccatis neminem ma-
 x.ij.

gis metuere, quàm eos à quibus maxime diliguntur. Simulque inducitur rerum imminentium prætru-
ctio: in qua sic audax inducitur Phædria, ut defensor futurus sit: sic timidus Antipho, ut fugiturus sit.

VT QVI MIHI CONSULTVM OPTIME VELIT ESSE, PATREM EXTIMESCAM. Feriendâ
pronuntiatio in eo quod ait, Qui mihi consultum optime velit esse. hoc enim magis mirum est, ideo
patrem timeri, quia consultum optime velit. VT IN MENTEM EIUS ADVENTI VENIT? No-
ta, VENIRE IN MENTEM veteres non recordationis causa tantum, sed etiam recogitationis, consi-
derationisque posuisse. Vbi in mentem eius aduenti venit? Sic veteres genitui calu proferebant.

In mentem venit. Cicero, Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem. Adueti venit? Multipli-
citer declinatur: & adueti & aduetus. sic & in Andria, Nihil ornati, nihil tumulti. Venit? Legitur &
aduenit. INCOGITANS. Temerarius. Probus, Incogitans, inquit, in usu est: at non eodem modo co-
gitans. ITA EVM EXPECTAREM VT PAR EVIT. Expectarem, nunc opperiret: alias spera-
rem. QVID ISTVC EST? Hæc interrogatio stomachosa est, extenuare volentis metum fratris. di-
uersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. QVI TAM AVDACIS FACINORIS MIHI

CONSCIUS? Proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conscius dixit. Rogitas, qui tam
audacis facinoris. Bene timens inducitur Antipho, ut sit causa fugiendi. Ad hoc enim fugiet, ne ad amit-
tendam coniugem cogatur à patre ante errorem fabulæ patefactum. QVOD VTINAM NE PHOR-
MIONI. Gratissime non Phormioni succenset, sed Phormionis inuento. Et vide, ut & ipse se culpæ sub-
trahat. Quid utinam. Et familiare est initia rerum accusare eos quos alicuius negotij ponit.

Quod utinam ne Phormioni. Vetus elocutio, utinam ne. Ennius in Medea, Utinam ne in nemore
Pelio securibus cæsa cecidisset abiecta ad terram trabes. Et ne, non accipiendum. NEV ME CV-
PIDVM EO COMPVLISSET. Bene hoc addidit ad excusationem. potuit enim dici, Non consentire.

Eo compulisset. Eo, ad uxorem ducendam. an eo intantum? QVOD MIHI PRINCIPVM
EST MALI. Bene, quasi caput mali non in amore sit, sed in nuptijs. NON POTITVS ESSEM.

More hominum loquitur credit enim ex sequenti satietate, quod potuerit abstinere amoribus suis.
Non potitus essem. ἀνθυποφορεῖ μονομερῆς. Non enim, SED POTIRI VOLVISTI, posuit: ut ille,

Verum anceps pugna fuerat fortuna. fuisset. hic enim utraque pars ponitur. FVISSET TVM IL-
LOS AEGRE ALIQVOT DIES. Quidam totum interrogatiue pronuntiant: nempe, Fuisset tum illos
mihi ægre aliquot dies? AT NON QVOTIDIANA CVRA HÆC ANGERET ANIMVM. Cum
amatorie loquatur Antipho, errant qui putant eum poenitere sui desiderij. nam si hoc est: nec maritus
firmus videbitur fore. sed hoc dicit, facilius fuisse abstinere virgine intacta, quàm ea cum qua iam con-
sueverit. & ideo subiungit, Dum expecto quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

AVDIO. Audio per ἀεωνέα dicitur modo à contemneute dictum Antiphonis. Audio. Om-
nia deridet Phædria, cupiens fructum amoris vel periculis adipisci. Est ergo audio ἀεωνέα pro non au-
dio: hoc est, nihil dicis. DVM EXPECTO QVAM MOX VENIAT. Non quando, sed quàm cito:

quia timet. QVI ADIMAT HANC MIHI CONSVE TVDINEM. Mire non amorem: tanquam
amore carere potuerit, consuetudine non possit. Et nota proprietatem. nam consuetudo speciali-
ter de coitu dicitur. ALIIS QVIA DEBIT QVOD AMANT. Magnificentius aliis dixit: quàm

si diceret MIHI. TIBI QVIA SVPEREST, DOLET. Laboravit ut ostenderet plus esse dolet,
quàm AEGRE EST. & ideo insanum ait Antiphonem: qui in ea fortuna positus quæ aduersa & contra-
ria est, idem patiatur quod miser. & est figura ὑπόζυγος. Nam ad vtrunque AEGRE EST sufficere
potuit. Scire autem debemus & pronuntiatiue, & per interrogationem hoc ipsum pronuntiare posse.

AMORE ABVNDAS ANTIPHO. Sic hoc pronuntiandum, quemadmodum solet cum stomacho
dici vituperanti cibum, Tu pleno ventre es. vult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis
quod nunc queritur Antipho. Tibi quia superest. Id est, eo quod desideras, abundas. Ordo est, Ti-
bi dolet, quia superest. Amore abundas Antipho. Abundare dicitur, qui successu prospero affluit.

Lucilius libro tertio, Ille alter abundans Cum septem in locum Hispanus
p. Amore abundas Antipho. Hoc cum pronuntiatione infert. NAM TVA QVIDEM

HERCLE CERTO HÆC VITA. Bene certò: quia supra omnia cum ἀεωνέα dixit. VITA HÆC
EXPETENDA. Vita dixit, ut ostenderet etiam si non felicitas, sed vita dicatur: optandam esse. Vita au-
tem, & mores significat, & animam, & alimentum, & spatium viuendi: & fortunam accidentem viuen-
tibus: ut modo. Expetenda, optandaque. Proprie dixit, expetenda, optandaque. omnia enim quæ

amamus: aut industria, aut voto proueniunt: hoc est, aut in nobis sunt, aut in fortuna posita. ITA
ME DII BENE AMENT. VT MIHI LICEAT. Necessario iurat: quia quod dicturus est, solis ama-
toribus videtur esse credendum. Ita me dii bene ament: VT MIHI LICEAT TANDIV QVOD

AMO FRVI. Opportunus locus, in quo ostendatur quàm magno amore sit possessus Phædria, cui par im-
penditur argumentum. Tam diu quod amo, frui. Quid diu vxore fruitur Antipho. An tam diu,
ἀκπικῶς? Tam diu. Tantisper, hoc est vel tantillo tempore. Quod amo, frui. Deest eo ut sit,

eo quod amo, frui. IAM DE PACIS MORTE CVPIO. Pacem transfigere. Quid ego ex hac ino-
i cito cætera. Aut cætera abdat: aut deest per, ut sit, per cætera. Fructum, ac felicitatem.

plia nunc capiam. Infortunium scilicet. ET QVID TV EX ISTA COPIA. Fructum, ac felicitatem. INGE-
VT NE ADDAM. πᾶράλαψις figura, in qua velut ex abundanti enumerantur adiecta. INGE-
NVAM, LIBERALEM NACTVS ES. Hoc natalium: illud morum est. Vt ne addā. σχῆμα πᾶράλαψις.

Vt ne. Quod Græci *ὅτι μὴ*. QVOD HABES ITA VT VOLVISTI. Voluisti subdistinguedum est, & sic legendum V X O R E M. Erit enim *ἐμφαντικώτερον*. VT VOLVISTI, V X O R E M. Bona præparatio vxoris futuræ. SINE MALA FAMA: PALAM BEATVS. Multi superius iungunt palam. Sine sumptu, ingenuam, liberalem. Contra ea quæ patitur, ista posuit omnia. huius in amore copiam suam inopiam. huius desiderium nullo cõstitisse sumptu: sibi à lenone fuisse emendam puellam. Huius ingenuam: suam seruam. huius liberalem: suam citharistriam. hunc nactum esse: se sectari tantum. huius vxorem: amicam suam. huius amorem maritalem esse: suum velut prodigi, velut scortatoris. NI VNUM HOC DESIT, ANIMVS QVI MODESTE ISTA EFFERAT. Modeste, moderate. Sallustius libro secundo, Modestus ad omnia alia, nisi ad dominationem. Modeste, Cū modo. ET SI TIBI RES SIT CVM EO LENONE. ET modo non connexiua, sed inceptiua coniunctio est. Sallustius libro secundo, Et Pœni ferūt aduersus a n c m. SENTIAS. Sic alibi, Sit rogas sensi. ITA PLERIQUE IN GENIO SVMVS OMNES, NOSTRI NOSMET POENITET. *παράλ* kop tertium. In Andria, Quod plerique omnes faciunt adolescentuli. & est *ἀεχαισμός*: vt, Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. CVI DE INTEGRO EST POTESTAS. Post, deinceps. An de integro, id est integris rebus? Nostri nosmet poenitet. Poenitet eum qui parū putat. ergo ipsi nos, inquit, nostra cõtemnimus. Sic & in Heautontimorūmeno, At enim hic dices, Me quantum hic opes est, Quid velis retinere: AMARE, AMITTERE. An coniuncte legendum est, Quid velis retinere: vt duo sint, amare, amittere: quia & infra duo reddit, Vt neque mihi sit amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter amorem: retinendi propter patrem. Et MEI interiectio ingemiscens est. vt, Hei mihi, quantum Præsidium Ausonia, & quātum tu perdis Iule. Hei tū meo miser. Quam recte iam timet: quia in metu semper est, præfaga malimens.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

G. VLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris?
 N Ita nunc imparatum subito tanta te impendent mala:
 Quæ neque vtī deūrem scio: neque quo modo me inde extraham.
 (Nam non potest celari nostra diutius iam audacia.)
 Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
 A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
 Ad hanc rem est. herus adest. A. quid istud malū est?
 G. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?
 Loquarne? incendam. taceā? insligem. purgē me? LATEREM LAVEM.
 Eheu me miserum: cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi.
 Eius me miseret. ei nunc timeo. is nunc me retinet. nam absque eo esset,
 Recte ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam.
 Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinus in pedes.
 A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
 G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?
 P. Tenominat. A. nescio quod magnum hoc nuntio expecto malum.
 P. Ah, sanūsne es? G. domum ire pergā. ibi plurimum est. P. reuocemus
 Hominem. A. sta ilico. G. hem,
 Satis pro imperio quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obuīam.
 A. Cedō quid portas obsecro? atque id (si potes) verbo expedi.
 G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portum. A. meūmne?
 G. Intellexti. A. occidi. G. hem.
 A. Quid agam? P. quid ais? G. huius patrem vidisse me, patruum tuum.

- A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?
Quod si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt distrahar,
Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istæ cum ita sint Antipho,
Tantò magis te aduigilare æquum est. forteis fortuna adiuuat.
- A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc, cum maximè, vt sis Antipho.
Nam si te senserit timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutari.
- G. Quid faceres, si aliud quid grauius tibi nunc faciundum foret?
- A. Cum hoc non possum, illud minus possem. G. hoc nihil est Phædria. ilicet,
Quid conerimus operam frustra? quin abeam? P. & quidem ego. A. obsecro,
Quid si assimulabo, satin' est? G. garris. A. vultum contemplantini, hem,
Satin' sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid si sic?
Hem istuc serua. & verbum verbo par pari vt respondeas,
Ne te iratus suis sæuis dictis protelet. A. scio.
- G. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio. tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? A. ipse est.
Non possum adesse. G. ah, quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum.
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
- P. Geta quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmetipsos facere oportet Phædria.
- P. Aufer mihi oportet. quin tu quod faciam, impera.
- G. Meministine olim vt fuerit vestra oratio,
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
- P. Memini. G. hem, nunc ipsa est opus, aut, siquid potest,
Meliore, & callidior. P. fiet sedulo.
- G. Nunc prior adito tu ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficiet. P. age.

VLLVS ES GETA. In hac scena serui concurrentis officium est, tendens ad perturbationem
nem Antiphonis, quem oportet abesse à conspectu patris vsque ad cognitionem rerum, &
κατασκοπὴν fabulæ. CONSILIUM CELERE. Hoc celere neutraliter dicitur. SVB IL
TO TANTA TE IMPENDENT MALA. Accusatiuo casu impendent. aut ἀνασχοφὴ pro, In te pen
dent mala. Cum suprâ Nullus es Geta, dixerit: hic transitum fecit ad primam personam. QVÆ
NEQVE VTI DEVITEM SCIO. Ruina aut vitanda est: aut extrahenda sunt ex ea, corpora quæ op
presserit. NAM NON POTEST CELARI NOSTRA DIVITIJS IAM AVDACIA. Bene no
stra: quia ipse partem maximam culpæ suæ tenet, vt magister. Deuitem. Antè, quàm irruant. Deuitem
INDE EXTRAHAM. Cum irruerint. CELARI. Nigidius quærit, vtrum plenum sit: an
pressum? QVID NAM ILLE COMMOTVS VENIT? Modo commotus, perturbatus atque con
territus. Quidnam ille commotus. Hic ostendit poeta iccirco cōfutum Getam induci, vt de eius me
tu Antipho terreatur. TVM, TEMPORIS MIHI PUNCTVM. Punctum pro momentum. vt Lu
cilius in decimoquarto, Puncto vna hora * & qui quoque inuasit. Punctum. Angustissimum
spatium. AD HANC REM. Ad deliberandum quod ago. HERVS ADEST. Vultu tristi ac su
percillijs arduis hoc dicendū est. QVID ILLVD MALI EST? Mire τῶς τὸ, Herus adest, Quid ille

lud mali est, posuit, ex persona Antiphonis: cui pro calamitate est patris aduentus. QVOD CVM
 AUDIERIT. Scilicet quod uxorem duxit Antipho. QVOD EIVS REMEDIUM INVENIAM
 IRACUNDIAE. Plus est quam si diceret, nullum. Quod cum audierit. Bene non addidit, quid, secum
 enim loquitur. Quod eius remedium inueniam iracundiae. Proprie remedium, quasi iracundia mor-
 bus sit. LOQVARNES INCENDAM. Quia iracundia ignis est. TACEAM INSTIGEM. Insti-
 gari proprie fera dicitur. PURGEM ME LATEREM LAVEM. παροίμια πλύνω πλύνω. Lo-
 quarnes incendam. taceam instigem. σχήμα δι' ἀπορησιν. Duo sunt quae fieri in placando solent: aut lo-
 qui, aut tacere. Sed quid vult sibi purgem me: cum idem sit loquar: an quia potest purgatio & per de-
 fensores, patronumve induci sic quidam putant. Sed melius est, hoc, ut perturbata & seruilis imperi-
 taeque personae verba, sine arte esse: & vim significati non habere. CVM MIHI PAVEO. Cū prae-
 TER QVAM QVOD significat modo. TVM ANTIPHO ME EXCRUCIAT ANIMI. τὸ ἴδιον
 τὸ μὲν, pro eo quod est, propter Antiphonem me excrucio. Me excruciat animi. Sic in Hecyra, Fecit
 animi ut incertus foret. Vereres figurabant hanc locutionem. EIVS ME MISERET, EI NVNCTI
 ME O. Miseret praetitorum, Timeo de futuris. Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet.
 Figura πάλυσις, EIVS, EI, IS. Is nunc retinet me. Si retinet, quomodo excruciat? NAM
 ABSQVE EO ESSET. Si ad eum res non pertineret: id est si meum tantummodo peccatum esset hoc
 ipsum. RECTE EGO MIHI VIDISSEM, ET SENIS ESSEM VLTUS IRACUNDIAM. Facere
 ferus occasionem melioris conditionis esse existimat fugae causam, tanquam sibi per eam & libertas
 tis genus praestare posset, & praedam. Recte ego mihi vidissem. Ut dicimus, Vide tibi, & videte vo-
 bis. Et recte vidissem, pro prouidissem. Et senis essem ultus iracundiam. Senis maluit, quam domini
 dicere: ut in ipso nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & simul quia non iram, sed ira-
 cundiam dicturus erat. nam Ira de causa: Iracundia de moribus. Et senis ultus essem iracun-
 diam. Non dixit, euasissem: sed ultus essem. faciunt enim serui fugiendo, ut dominos poeniteat iratos
 fuisse. Sic Virgilius, Vlti virum, poenas inimico à fratre recepi. ALIQUID CONVASASSEM.
 Figuratum est à colligendis vasis. HINC ME CONIICEREM. πρὸς τὸ Recte ego mihi vidissem.
 PROTINVS in pedes. Protinan fuit: & sic Nigidius legit. QVAM HIC EVGAM. Conijce-
 rem in pedes. AVT EVRTVM PARAT. Aliquid conualassem. Q uam hic fugam, aut fur-
 tum parat? Iocunda ἀπόδοσις, prius enim furtum, quam fuga occurrere debuit. SED VBI AN-
 TIPHONEM REPERIAM? SED pro ergo: ut sit, ergo ubi Antiphonem reperiam? an SED, si
 nis superioris sententiae est: ut Sallustius, Sed Metellus in ulteriore provincia. Reperiam. Si ali-
 cubi cesset. AVT QVA QVAERERE INSISTAM VIA? Si alicubi ambulet: omnis enim qui
 quaeritur, aut cessat, aut ambulat. TE NOMINAT. Ad hoc diu auditur Geta, & ipse non videt
 adolescentes: ut plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. NESCIO QVOD MAGNVN
 HOC NVNTIO EXPECTO MALVM. Diserte locutus est, nescio quod magnum hoc nuntio expecto
 malum: pro eo quod est, nescio quod magnum malum hunc mihi nuntiaturum arbitror. DOMVM
 IRE PERGAM. Hoc nos ἰδέσθαι λέγουσιν dicimus, domum pergam. IBI PLVRIMVM EST. Ostendit
 amoris uxoris suae. Plurimum. τὸ πλεον. REVOCEMVVS HOMINEM. Comice & moraliter
 addidit, hominem. STA ILICO. Ille, reuocemus hominem, dixit: hic, non progredi iussit. SA-
 TIS PRO IMPERIO, QVISQVIS ES. Hic ostendit culpae conscientia nullam auctoritatem reliqua
 in magistro Geta. Cedo QVID PORTAS OBSECO: do quid portas obsecro? Ut, si vera feram, si magna rependam. Nam ferre & portare, de negocijs ma-
 ATQVE ID, SI POTES, VERBO EXPEDI. Mire expressit affectum de timore properantis. Ce-
 do quid portas obsecro? Ut, si vera feram, si magna rependam. Nam ferre & portare, de negocijs ma-
 ioribus dicitur. Verbo expedi. Deest, vno. ELOQVERE. Aliter ostendit quid est, verbo expedi:
 dicendo eloquere. MODO APVD PORTVM. Patrem vidi, dicturus Geta, praeventus est ab eo
 quem timor intelligentem fecerat. HEM. Propria, & sua cuique personae exhibuit: celeritatem ex
 praefatio metuenti Antiphoni: & tarditatem intellectus quieti pectoris securo Phaedriae. QVID
 AGAM? Tam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phaedria. HUIVS PATREM VIDISSE ME PA-
 TRVM TVVM. Mire poeta Antiphoni minus quam oportet, & Phaedriae plus quam oportet, fecit lo-
 qui nuntium. Ille enim penè diuinat ex metu: hunc tardum securitas facit. Huius patrem vidisse
 me, patrum tuum. Reddit utrique proprium: ut & ille qui timebat, paucis intelligeret: & ille qui se-
 curus erat, pluribus edoceret. NAM QVOD EGO HVIC NVNCTI SVBITO. Nam aut subiuna-
 ctiva coniunctio est superiori dicto, quod ait, Quid agam? aut ἀναστροφὴ est NAM QVOD, pro quodnam.
 Huius subito exitio remedium. Subito, & adverbium, & nomen est. Cum subito assurgens fluctu
 nymphos Orion. INVENIAM MISER. Cum ego supra dixerit, ἰμφοπικῶς addidit, miser.
 QVOD SIEO MEAE FORTVNAE REDEVNT. Tragice amator hoc negotium fortunas omnes
 dixit esse. Fortuna redeunt. Bene redeunt: quasi in peius, & à processu retro, & in deterius. PHA-
 NVM ABS TE VT DISTRAHAR. Amatoria προσφώνησις per ἀποστροφὴν. Abs te ut distrahar.
 Non dixit, à me distraharis. Et vide verbum vim coherentis ostendere. NULLA EST MIHI VITA
 TA EXPETENDA. Nulla pro non: aut nullius conditionis, quasi dicat, ne deorum quidem vita
 mihi dulcis est sine te. Nulla est mihi vita expetenda. Sine Phanio. TANTO MAGIS TE
 ADVIGILARE. Ad, vim audiuiam nunc habet: ut adlaudabile, admirabile. FORTIS FORTV-
 NA ADIVVAT. παροίμια. Et fortis accusatiuus pluralis est. NON SVM APVD ME. Id agitur, ut su-
 x. iij.

præ diximus, quemadmodum Antipho præsens non sit: quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere: neque rursus præsentem opprimi à patre, ex argumento est. **ATQVI OPVS EST NVNC** cū maxime, vt sis Antipho. Apud te, subauditur. **NAM SI TE SENSERIT TIMIDVM PATER** esse: arbitrabitur cōmeruisse culpam. Sic Sallustius in historia, Ita fiducia quā argumentis purgationes dimittuntur. Nam si senserit te timidum. Timidum, pro timentem. Vt, Addit se sociam, timidi & superuenit AEgle, Virgilius. **Commeruisse culpā. Pro commisisse.** **HOC VERVM EST.** Congruè fit, vt & Geta & Phædria audaciores sint, qui & absque amore sunt: & hos oportet obijci pro Antiphone. irato senī. **NON POSSVM IMMVTARIER.** Vim negantis hoc habet, quod ait, immutari ostendit enim naturæ suæ timiditatem nullis adhortationibus ejici posse. **QVID FACERES,** si alivd **QVID GRAVIVS** tibi nunc faciendum foret? Bene grauius: quia hoc graue. vt videas ipsam adhortationem vim habere concedentis graue esse quod geritur. **CVM HOC NON POSSVM, ILLVD MINVS POSSEM.** Hoc intulit *παρὰ προσδοκίαν*. Nam videbatur hac interrogatione adduci posse ad sententiā percontantis. & hæc ars est dialectica cōtra *ἐπαγωγὴν*, cū male respondendo calide interrogantis interrumpimus argumentum. **HOC NIHIL EST PHAEDRIA, ILICET.** Vtū hoc relatiuum? an hoc cum cōtemptu, pro hic Antipho nihil est. Sic Cicero in Verrinis, Et si hoc nescio quid nugatorem sciebam, pro hunc. Illicet. Semper Illicet finem rei significat, vt Actū est. Illicet. Per *συγκοπήν*. Sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum præco pronuntiasset Illicet: quod significat ire licet. **QVIN AB EAM?** Hic terrore commouet Antiphonem. & **QVIN DICIT,** pro cur non. **ET QVIDEM EGO.** Ordo, & ego quidem. & deest abeo. **QVID SI ASSIMVLABO?** Audacem scilicet. Obsecro, quid si assimulabo? sat in? est? Adeo morale vitium est, ex consuetudine paucior: vt ipse quoque Antipho nitatur contrā: neque quicquam promoueat. **SAT IN? SIC EST?** Hic locus actoris magis, quā lectoris est. ostenditur enim conari ad simulandam audaciam, quod magis ridicula est, formidolosa persona. **PROPEMODVM.** Et hoc non plenæ consensionis est, quod ait propemodum. **SAT EST.** Non dixit, bene est: sed, sat est. & vide vix ad hoc ipsum esse peruenit. **HEM ISTVC SERUA.** Dicendo serua, ostendit iam incipere deperire, quod finxit atque assimilauit audaciā. Hem istuc serua: & verbū verbo par pari vt respondeas. Animaduerte, & quid doceat & commachinetur artifex poeta, qui debitum reddat rebus atque personis. **VERBVM VERBO, PAR PARI.** Duo dixit: non tantum verbum verbo, sed par pari. **NE TE IRATVS SVIS VIS DICTIS PROTELET.** Causalem vim habet quod ait hoc, iratus: hoc est, qui ob præsentem iram vehementius tecum agat. Protelet, & protelum à *πρό* & *ἐλπίς* dictum est, quod est anre & trahere. Alij ab assiduo telorum iactu existimant dici, vt Lucretius, Vndique protelo plagarum conuato. hoc est tenore. Protelet. Protrahat, præueniat, exagitet. **VI COACTVM TE ESSE.** Mira breuitas, in quo tota defensio continetur. & subauditur, fac respondeas, aut quid tale. **Inuitum.** Bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non enim diuersa sunt, sed repetitur, vt ne possit id quod causæ opus est. Nam vi coactum esse, idem significat quod inuitum. An ideo vi coactum inuitum, iungendum est, quia interdum etiam ipsi nos cogimus propria voluntate? vt ipse in Andria, Tu coactus tua voluntate es. **SCIO.** Apparet hoc verbum eo vultu dici, vt manifestum sit absenti animo esse eum qui loquitur. **TENES.** Exquisite addidit tenes: vt appareat Antiphonem vultu ostendere, quod horum nihil perturbatus aduertat. **SED QVIS HIC SENEX EST?** Sed, vt diximus, trāsitus significat ad aliā ab ea quæ agebatur. **QVEM VIDEO IN VLTIMA PLATAEA?** Sic dixit vltima platea, quæadmodū Virgilius, Imas Obsedere fores. **IPSVS EST.** Et quia timidiore est: & quia postea de proximo ipse agnoscit magis. **NON POSSVM ADESSE.** Apparet ex cōspectu patris magis cōfundi, quā ex nūtio aduētus eius, filiū. **QVO ABIS ANTIPHO?** Sic Virgilius, Quo fugis AEneas? & Quo fugitis socij? Sic enim loquitur, qui vult ostendere conditionem locorum, in qua peruerso modo alius petatur, alius linquatur. **MANE, MANE INQVAM.** Omnia hæc habent singularem vim in se reuocantis. **AH QVID AGIS?** Et perturbati intercessoris est dicere, quid agis? vt alibi, Mea Glycerium quid agis? cur te is perditum? **EGOMET, NOVI ME, ET PECCATVM MEVM.** Duo dixit: & hominem pauidum, & peccatum graue. **VOBIS COMMENDO PHANVM, ET VITAM MEAM.** Comice duobus duo retulit: me, & peccatum meum: Phanium, & vitam meam. Et animaduerte quod amator prius ponit Phanium, quā vitam suam. **GETA QVID NVNC FIET?** Apparet hæc sic pronuntianda, quasi à destituto dicantur. **TV IAM LITES AUDIES.** EGO PLECTAR PENDENS. Nō intulit quod quærebatur: sed verba sunt hominis omnia desperantis. Tu iam lites audies: ego plectar pendens. Tu audies: ego verberabor. vt alibi, Tibi erunt parata verba, huic demum verbera. Quod ipsum mire: non, facies lites: sed, audies. Ego plectar pendens. Plectar, feriar: vnde & plectrū, & plagæ dictæ. **SED QVOD MODO HIC NOS.** Deest tamē: vt sit, sed tamē. **ID NOS METIPSOs FACERE OPORTET.** Quia nos suprà dixit in significatione actus proprii, IPSOS addit. **AVFER MIHI OPORTET.** *ἄφ' ἑμὶ καὶ σὺ* addidit MIHI. sine hoc enim, plena sententia est. **QVIN TV QVOD FACIAM IMPERA.** Mire ad omnia paratū se indicat qui IMPERA dicat seruo. **MEMINISTIN? OLIM VT FVERIT VESTRA ORATIO?** Mire & cōsilio, & oratione cōpēdiosus est: quo magis Phædriā proprijs cōsilijs ac domesticis permoueret. Vt fuerit vestra oratio. Vt magis excitaret, nō nostra dixit, sed vestra. **IN RE INCIPIVND A.** Incipiunda proprie, quasi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod inceperet facinus. **AD DEFENDENDAM NOXIAM?** Noxiā

nunc culpam: aliâs poenâ. Et est *ἐπένθεσις*, ab eo quod est noxam: & hoc factum est propter iambû.
 IYSTAM ILLAM CAVSSAM, FACILEM, VINCIBILEM, OPTIMAM. Considera singula:
 & inuenies & naturali ordine & per *ἀνέκτισιν* dicta. Causam pro defensione posuit. Et vincibilem,
 quâ facile vincat. NVNC IPSA EST OPVS. Causa scilicet. MELIORE ET CALLIDIORE.
 Bene, meliore & callidior: quia tunc prolusio fuit, nunc ipsum prælum. FIET SEDVLO. *παράλογον*
 sedulo. nam suffecerat, fiet. NVNC PRIOR ADITO TV. Adito, quasi ad prælum. Virgilius, Nec
 quisquâ ex agmine tanto Audet adire virum. EGO IN INSIDIIS HIC ERO. Tota *μεταφορά* de
 re militari est. SVCCENTVRIA TVS. Succenturiari dicuntur qui explendæ centuriæ gratia subij-
 ciunt se ad supplementum ordinum. Et est translatio à re militari. AGE. Potuit dicere, verò, aut ita.
 sed age dixit, quod verbum vim hortantis maximam præbet.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

DEMIPHO SENEX. GETA. PHAEDRIA.

D. TANE tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?
 I Nec meum imperium. age, mitto imperium: non simultatem meam
 Reuereri saltem? non pudere? o facinus audax, o Geta

Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quâ causam reperient?
 Demiror. G. atqui reperi iam aliud cura. D. ane hoc dicent mihi?

D. Inuitus feci. lex coegit. audio, & fateor. G. places.
 Verum scientem, tacitum, causam tradere aduersarijs:

D. Etiamne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam sine.
 Incertum est quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtigit.
 Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituire.

QVAMOBREM OMNES, cum secundæ res sunt maximè, tum maximè
 Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant.
 Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet.

Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filia.
 Communia esse hæc fieri posse. vt nequid animo sit nouum.

G. Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.
 O Phædria incredibile est, quanto herum anteo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit.
 Molendum vsque in pistrino. vāpulandum. habendæ compedes.

Opus ruri faciundum. horum nihil quidquam accidet animo nouum.
 Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, & blandè in principio alloqui?
 D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuam.

P. Mi patre salue. D. salue. sed ubi est Antipho?
 P. Saluum venire. D. credo. hoc responde mihi.

D. Valet hic est. sed satim omnia ex sententia?
 Vellem quidem. P. quid istuc? D. rogitas Phædria?

Bonas me absente hic confecistis nuptias.
 P. Ehò an id succenses nunc illi? G. o artificem probum.

D. Egone illi non succenseam? ipsum gestio dari
 Mihi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat

Causa
Vincibilis
Fiet seduloSuccenturiari
AgeDon. legit
esse. sed ad-
monet à qui
bulam etiam
vique legi.

- Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum.
- P. Atqui nihil fecit patrue, quod succenseas.
- D. Ecce autem similia omnia omnes congruunt.
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita est.
- D. Hic in noxia est: ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est: hic praesto est. tradunt operas mutuas.
- G. Probè eorum facta imprudens depinxit senex.
- D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares Phædria.
- P. Si est patrue, culpam ut Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus, rei foret, aut famæ temperans:
Non causam dico, quin quod meritus est, ferat.
Sed si quis forte malitia fretus sua
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit: nostræne ea culpa est, an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
- G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
- D. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta: ubi tute verbum non respondeas:
Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui.
Ita eum tum timidum obstupescit pudor.
- G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem.
Here salue: saluum te aduenisse gaudeo. D. oh
Bone custos salue: columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
- G. Iam dudum te omneis nos accusare audio
Immerito, & me omnium horum immeritissimo.
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruum hominem causam orare leges non sinunt.
Neque testimoni dictio est. D. mitto omnia: adde
Istuc, imprudens timuit adolescens, sino.
Tu seruus: verum si cognata est maximè,
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis: quæreretur alium virum.
Qua ratione inopem, potius ducebat domum?
- G. Non ratio, verum argentum deerat. D. sumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius.
- D. Postremo, si nullo alio pacto, vel foenore.
- G. Huic dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. D. non, non sic futurum est: non potest.
Egone illam cum illo ut patiar nuptam vnum diem?

Nihil suaue meritum est, hominem commonstrarier
 Mihi istum volo aut ubi habitat, demonstrarier.
 G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
 G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est? P. foris.
 D. Abi Phædria eum require, atque adduce huc. P. eo
 Recta via equidem illuc. G. nempe ad Pamphilam.
 D. At ego Deos penateis hinc salutatum domum
 Deuortar inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
 Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient,
 Ut ne imparatus sim, cum adueniat Phormio.

TANE TANDEM VXOREM DVXIT ANTIPHO INIVSSV MEVS In hac scena ac-
 cufatio est & contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuersia. Itane tandem
 vxorem duxit Antipho. Hic exemplum vitæ est: in quo spectatur, nullam esse tam iustam,
 & grauem iracundiam patris, quæ non & fiducia defensoris, & intervallo temporis euanescat. Itane
 ne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo? Non potuit vehementius incipere, quàm vt ipse cri-
 men, quod obijcit, miraretur. Itane tandè vxorem duxit. Tandè hic expletiva cõiunctio, vt Cicero,
 Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra? Itane tandem. Hic totus versus in hoc est:
 an factum sit: quid factum sit: à quo factum sit: in cuius iniuriam factum sit. NEC MEVM IMPE-
 RIVM. Rara & ποσειδωνοις. Nam non sequitur SED. intulit enim AGE. Subauditur autem reuereri.
 Sicut Lucretius, Nonne videre * AGE, MITTO IMPERIVM: NON SIMVL TATEM MEAM
 REVERERI. Vt Virgilius, Cuius ob auspiciũ infaustũ, morèsque sinistros. Age, mitto. Legitur &
 taceo. Simultatem. Iurgium, cõtentionem. NON PVDERE? Hoc absolutum est, & nulli adne-
 xum. Non pudere? Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum. VIX TAN-
 DEM. Conuenit hoc dictum ei qui iam pridem se male audire putat: & ideo sero videtur ad hũc se-
 nex peruenisse: cum ille metuens, se primum ad accusationem crederet. An, VIX TANDEM, ad hoc
 pertinet: quia ille MONITOR dixit: quasi dicat, Vix tandem factum est, vt me senex laudare cõpe-
 rit: quia MONITOR, quãuis in contrarium dixerit, tamen est nomen laudis. Vix tandem. ἐπεὶ οὐκ ἔτι,
 quasi dicat, Pene mei oblitus est. An quia tarde ad ipsum peruenit senex: quem ille ob conscientiam à
 se coeptum esse credebatur? QUID MIHI DICENT? AVT QVAM CAVSSAM REPERIENT?
 aut negatur, aut purgatur. quæ causam reperient: si purgare. Omne enim crimen à defensore
 REPERI IAM ALIVD CVRA. Eo animo hoc dicit quo suprà dixit VIX TANDEM. Et cũ ille plu-
 raliter reperient dixerit: hic singulariter reperi respondit: quasi in se solo sit crimen. INVI-
 TVS FECIT: LEX COEGIT. Bene poeta iam scire facit senem quid isti dicturi sint: vt videatur fran-
 gi posse qui iam partem defensionis admittit. ILLVD DVRVM. Illud durum dicit, qui suprà dixit,
 Atqui reperi iam. Causam tradere aduersarijs, illud durum. EGO EXPEDIAM SINE. Vide præ-
 parationem futuræ defensionis: quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile videretur subie-
 to sedatum senem. INCERTVM EST QVID AGAM. Nonnihil tam fracta indignatio est. Nam
 in his verbis, non iam ira, sed admodũ moror est. QVIA PRAETER SPEM, ATQVE INCRE-
 DIBILE hoc. Virg. Hũc ego si potui tãtũ sperare dolorẽ: Et perferre soror potero. Atque incredi-
 bile hoc mihi obtigit. Grauius est incredibile, quàm præter spem: & ideo posterius, & in actu est. Ob-
 tigit. Pro accidit. cuius reciprocum est, si quis bonum accidisse dicat, non obtigisse. ITA SVM IR-
 RITATVS. Irritatus, prouocatus, in iram impulsus: hoc est commotus & perturbatus. ANIMVM
 AD COGITANDVM INSTITVERE. Bene instituere dixit: quo verbo quies ostenditur cogita-
 tiuæ mentis, quæ nunc non adest. CVM SECVNDÆ RES SVNT MAXIME, TVM MAXIME.
 Vt, Nudus ara, sere nudus: hyems ignaua colono. Et bona sententia: tum maxime sapienti metuendũ,
 quo tempore maxime securus est stultus. MEDITARI OPORTET SECVM. Bene additum se-
 cum. infans enim videbitur, hoc palam agere. ADVERSAM AERVMNAM FERANT. Abūdat
 aduersam. PERICLA, DAMNA, EXILIA PEREGRE REDIENS SEMPER COGITET,
 AVT FILII PECCATVM, AVT VXORIS MORTEM. Superiora ἀσύνετα, inferiora, intermixtis
 coniunctionibus. Sallust. Nam quidem Pyrrho, Hannibali, æquor & terra. Peregre rediens semper
 cogitet. Mire à genere ad speciem nõ semel transit. Nam cum dicit, peregre rediens: iam de se loqui-
 tur, sed latenter. Semper cogitet. A singulari ad pluralem transit. suprà dixit omnes: at nunc cogi-
 tet. Et est ordo: Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. AVT FILII PECCATVM,
 AVT VXORIS MORTEM: AVT MORBVM FILIÆ. Quãuis iratus filio: nõ potuit tamen dicere,
 filij mortem. Conuenit autem seni vxoris mortem non putare magnum incommodum. Aut filij

ACT. II. SCEN. I.

peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiz. Varie post enumerationem conclusam hæc etiã intulit. Virgilius, Sed neque Medorum syluæ, ditissima terra, Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certent: non Bactra, nec Indi, Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

COMMUNIA HÆC ESSE: FIERI POSSE. Ordo est, Semper cogitet cõmunia esse, & fieri posse se peccatum filij, vxoris mortem, filiz morbum. Communia esse. Cõmune est quod accidere omnibus potest. QVICQVID PRAETER SPEM EVENIAT, OMNE ID DEPUTARE ESSE IN LVCRO. Vide iam senem fractum nõ culpam filij magnam ducere: sed ideo indignari, quod non crediderit peccaturum: in quo ipse se reprehendit: & quod à precatoribus dici solebat, hoc dicit: cõmunia esse, & fieri posse. HERVM ANTEEO SAPIENTIA. Legitur anteo: sed pro coniunctiuo pronuntiandũ, anteo pro antea. MEDITATA SVNT MIHI OMNIA MEA INCOMMODO. Nimis comice non clades, aut ærumpnas posuit seruus, sed incommoda: molere in pistrino, vapulare, habere compedes, & cetera: cum hoc nomen leue quiddam significet. vt ipse in Eunuchio, Imò enim infelicitur: nam incõmoda alia sunt dicenda Parmeno. HERVS SI REDIERIT. Si aut pro cym: aut seruiliter, vt dubitet ex voto suo vtrum dominus redeat, an non: quod cupit. MOLENDVM ESSE IN PISTRINO. Facete enumerat seruus vniuersa supplicia suæ conditionis, excepta cruce, & furca: quarum pœnam verbis extenuare non potuit. HABENDAE COMPEDES. Vitiolam locutionem seruili personæ dedit Terẽtius. nam integra esset, si diceret, habendas compedes. vnde quidam non ESSE, sed vsque legunt. OPVS RVRI FACIENDVM. Varie, molendum, vapulandum, compedes habendæ, opus ruri faciendum. & suprà, verba gerundia sunt: infrà, participia. HORVM NIHIL QVICQVAM ANIMO NOVVM. Recte addidit animo. omne enim quicquid acciderit: nouum erit, sed non animo. Horum nihil quicquam. Παράλογον quartum. Horum nihil quicquam accidet animo nouum. Tale est illud sapientis AENEÆ, Non vlla laborum, O' virgo noua mi facies, inopinave surgit. & Arma parate animis, & spe præsumite bellum. Et, Hunc ego si potui tantum sperare dolorem Et perferre foror potero. QVICQVID PRAETER SPEM EVENERIT, ID DEPUTABO ESSE IN LVCRO. Totidem verbis est vsus, quot senex, ad irrisiõnem eius. Sic & in Adelpis, Inspicere tanquam in speculum in patinas Demea iubeo. Omne id deputabo esse in lucro. Hoc idem senex oportere fieri dixit, quod hic facit. ergo sapientior Geta. SED QUID CESSAS HOMINEM ADIRE? Bene adire, quasi terribilem, & pugnaturum. vt, Audet adire virum. Et HOMINEM comice addidit. ET BLANDE IN PRINCIPIO ALLOQVI. Recte monuit, non perperuo blandẽ, sed in principio agẽdum, secundũ præceptum Socratis, qui ait, * PHAEDRIAM MEI FRATRIS. Hæc verba ostendunt quã miti pectore suscipiatur Phædría. MI PATRVE SALVE. Mi vim blandimenti habet. nã significat, meus. SALVE. SED VBI EST ANTIPHON? Bene expressit promptum animum ad litigandũ, partim addita salute, & potius ad iurgium prætendit. SALVVM VENIRE. ἐκκλησις, vel ἀποσιώπῃσις secunda. GAUDEO enim subauditur: quod nisi acceperis, non intelliges cur hic responderit, credo. Saluum venire. Iracundiam frangere conatur obsequio & mora. Saluum venire. Altera salutatio & ad leniendum, & ad criminis dissimulationem: sed & tertio addit, Satin' omnia ex sententia VALET. Hic oratorie dissimulat: atque ita respondet, quasi senex non iratus quærat: sed de salute sollicitus sit Antiphonis. CREDO HOC RESPONDE MIHI. Hoc, incerta distinctione pronũtiatur. SED SATIN' OMNIA EX SENTENTIA? Quod vulgo, Omnia recte? Et deest, quæris, aut quid tale. Vellem equidem. Semper hoc verbum dolentis est, ac negantis euenire quod voti sit. QUID ISTVCEST? Magnam vim habet cõtra iram huiusmodi interrogatio. BONAS ME ABSENTE. Mire consuetudinem expressit, dicentem do BONAS. Me absente. Summa criminis. Bonas me absente hic consecistis nuptias. Crimen in duobus esse demonstrat: quod non bonas, & quod absente patre. EHO, AN ID SVCCENSES NVNC ILLI? Huc tendebat interrogatio: vt tã integris rebus admiraretur irasci senem. O ARTIFICEM PROBVM. ἐργονόα. nam non est artifex, cuius deprehenditur iocus. GESTIO. Plus gestio, Dari mihi quam volo. DARI MIHI IN CONSPECTVM. Non dixit venire, vt filium: sed dari, vt reum. LENEM PATREM ILLVM. O' artificium poetæ. in media patris sæuitia, mentionem lenitatis induxit: vt ostendat quã facile placari possit. Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum. Nota & vtriusque non enim leni asperrimum, sed acerrimum reddidit. & mutauit gradum, positiuo superlatiuo opponens. Lenem patrem illum, factum. Sic Virgilius. Quantum mutatus ab illo Hecatore. ATQVI NIHIL FECIT PATRVE. Summa contradictionis. & non dixit, leniter peccauit: sed, nihil fecit. neque quod punias: sed, quod succenseas: id quod leuissimũ est. ECCE AVTEM SIMILIA OMNIA. Ecce autem, vox est apta his quæ noua & improuisa animo accidunt. Sic Virgil. Ecce autem geminã à Tenedo tranquilla per alta. SIMILIA OMNIA: OMNES CONGRVNT. More stomachantis, omnia & omnes, de his dicit quæ ad duos pertinent. VNVM COGNORIS OMNES NORIS. Iterum non duos, sed omnes. & varie, cognoris noris. VNVM COGNORIS, omnes non ris. Sic Virg. Accipe nũc Danaũ insidias, & crimen ab vno Disce omnes. HIC IN NOXIA EST. Cognoris ille ad defendendam cauissam adest. Hoc Demipho non sine quadam delectatione noxia dixit: quam tamen premit, ob iram præsentem. CVM ILLE EST, HIC PRAESTO EST. Huic loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis, Qui ciues Romani erant, si Siculi essent, tum si eorum legibus dari oporteret: qui Siculi, si ciues Romani essent. Nam subauditur ad, Qui ciues Romani erant,

IVDICES DABANTVR. ad, Si Siculi essent, subauditur REI. Cum ille est. *ἔκτῃ* secundū. nam
 & hic subaudiendū est, in noxia. Hic præsto est. Ad defendendā causam, subauditur. PROBE
 IMPRUDENS. EORUM FACTA IMPRUDENS. Ideo imprudens: quia nescit in amore citharistrix esse Phædriam.
 Imprudens. Modo insciens. NAM NI HAEC ITA ESSENT, cum illo haud stares Phædria.
 Vide quemadmodum iam præstruat poeta ad ea quæ futura sunt, ad adiuvandum amorem Phædriæ.
 Cum illo haud stares Phædria. Cum Antiphone scilicet. Et cum illo *ἀντὶ τοῦ* pro illo. In eius par-
 te stamus, pro quo facimus. Sic Virgil. Iuppiter hic stat. SI EST PATRVE CULPAM VT AN-
 TIPHO IN SE ADMISERIT. Principium per insinuationem subtilem. Et honesta locutio, Si est vt
 admiserit: pro, si admisit. Si est patruæ culpam vt Antipho. Oratorium principium. In se admi-
 serit. Bono ornatu addidit, in se: cum & sine hoc plenum videri possit. Et hic est, quem Cicero succum
 orationis appellat. EX QVA RE MINVS REI FORET AVT FAMAE. Nota, hic comparatiua
 qualitas est, pauperis * neque strenui. Et docuit in negotio nuptiarum duabus rebus consuli:
 rei, & famæ: hoc est facultatibus dotis, honestatque natalium. Ex qua re minus foret. Hæc tracta-
 tio est criminis oratoria: in qua defensor accusat crimen, reūque purgat. Ex qua re. Haud venuste
 insertum RE, cum præposuisset CULPAM. Minus rei foret. Quia pauperem. Famæ. Quia igno-
 bilem. Temperans. Consulens, providens, moderatus. vt, Jam sibi tum curuis male temperat vnda
 carinis. NON CAUSSAM DICO, QVIN QVOD MERITVS EST, FERAT. Rhetoricum *θεῶς*
ἐν μὲν in huiusmodi exceptionibus: quo uti solet qui propositæ causæ fiduciam gerit. Si hoc, aut illud:
 non oro veniam, non deprecor ponam. Quin quod meritis sit. Hunc defensorem magis & nō iudi-
 cem dicam: sed hic colligitur patrocinantis autoritas. non enim dixit, quod voluerit: sed quod meri-
 tus sit, manente eo, si peccauerit tamen. SED SI QVIS FORTE MALITIA FRETUS SVA.
 Forte, quasi non defensurus, sed simul causam cogniturus aduenerit. nec contendit verum esse quod
 dicit: ne sollicitum faciat ad credendum. Sic apud Virgilium, Sinon, Dum vela darent, si forte dedis-
 sent. Sed si quis forte. Bene se adiungit ad crimen, vt eleuet culpam. INSIDIAS NOSTRÆ
 FECIT ADOLESCENTIAE. Mire insidias dixit: vt diu comparata causā: per ignorantiam dolosq;
 capti videantur. Adolescentiæ. Opportune ætatis commemoratio *πρὸς τὴν συγγνώμην*. NOS-
 STRANE EA CULPA EST, AN IUDICVM & C. Potentior facta sententia est τῇ ἐρωτήσει. Et be-
 ne suam miscuit personam, vt reum subleuet & suo merito, & multitudine reorum. Nostrane cul-
 pa, an iudicium. Mire affurrexit in fiduciā defensoris. nam cum suprā de Antiphone dixerit, nunc in-
 tulit nostrā. QVI SAEP PROPTER INVIDIAM ADIMVNT DIVITI. Notum altera-
 ri * qui invident. AVT PROPTER MISERICORDIAM ADDVNT PAUPERI? Posterior
 rem causam honestiorem posuit: ne non Antiphonē defendere, sed accusare iudices videretur. Aut
 propter misericordiam. Primum *ἀντιθετόν*. Et oratorie naturam iudicium *ἡ διορισμὸς* expediuit.
 NI NOSSEM CAUSSAM, CREDEREM VERA HVNC LOQVI. Suauissime laudauit oratorē:
 qui omnia ad persuadendum idonea aduocans, solum conscium non adduxit ad credendum. NI
 nossem causam, credere vera hunc loqui. Oblique poeta se laudauit. AN QVISQVAM IVDIX
 EST, QVI POSSIT & C. Apparet iam persuasum seni esse, verum aduersarium fuisse Phormionē, nō
 subiectum atque appositum lycophantam. vnde ad aliud transit, vt accuset segnitiam in responden-
 do, quæ leuior culpa est. Ita, vt cedentibus mos est, paulatim seni singula extorquentur ē manibus.
 TVA IUSTA. Diserte magis, & absolute, tua iusta: quā si aliter diceret. VBI TVTĒ VER-
 BVM. Non dixit, parum dicas: sed, verbum. ITA VT ILLE FECIT. Vnde scit: an illa poetæ vir-
 tus est, quod omnia antē inducit cognouisse: nā in scena hæc vt noua audiēs, tragicis motibus infan-
 ti *ἐν νύκτι* purgavit modo, sed etiam ad laudem conuertit. quod Rhetores *περίσσεια* dicūt. Et hoc de Apollo-
 doro. Functus adolescentuli officiū liberalis. Deriuatio causæ. & est venialis status. Functus ado-
 lescentuli est officiū liberalis. Ingeniose non negauit hoc crimen, occasionem laudis de confessione
 sumpturus. Officiū liberalis. Potenter officium nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, fun-
 ctus officiū, accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. POSTQVAM AD IVDICES VENTVM EST,
 NON POTVIT COGITATA PROLOQVI. Hæc apud oratores *μετάθεσις ἀντιθέσεως* dicitur, hoc est
 translatio causæ facti: quem vulgo colorem nominant. Non potuit cogitata proloqui. Ergo quod co-
 gitauit, industriæ est: quod nihil dixit, pudoris. ITA EVM TVM TIMIDVM. Timidum, perturba-
 tum. Plautus, Nā vt ex mari timida es. Et ipse in Adelphis, Me miserā, quidnam est quod sic video
 timidū, & properantem Getam? LAVDO HVNC SED CESSO ADIRE? Satis defensionis, vbi
 Geta iam adire non timeat dominum. HERE SALVE: SALVVM TE ADVENISSE GAV-
 DEO. Principium à benevolentia. Et vide vernalitatem aptissimam seruo callido. credāsne hunc esse:
 qui suprā dixerit, Herus si redierit, molendum esse in pistrino, vapulandū, & cætera? OH BONE
 CVSTOS SALVE. Ab initio idem motus seruatus est seni. nam idem hoc est quod suprā dixit, O Ge-
 ra monitor. quanquam per *ἀνέγκισιν* plus significat quod dicit, bone custos: quā quod suprā monitor.
 COLUMEN VERŌ FAMILIAE. Columen, culmen. an columen, columna? vnde columellæ apud
 veteres, dicti serui maiores domus. Lucil. x x i i. Seruus neq; infidus domino, neq; inutilis cuiquam,
 Lucilij columella, hic situs est. Tubero, Hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continet:

bitur. Horatius contrā pro columine columnam, Iniurioso ne pede proruas stantem columnam. Ennius, x. Regni * versatum summā verō columnam. Cumen verō familiā. Sustainatio, vel decus. unde columnā dictā, & moralis ἀνέκτιστο ἐν ἀρετῇ. CUI COMMENDAVI FILIUM HINC ABIENS MEVM. Duplex accusatio est de eo quod fecerit. Hæc cōveniunt in eas personas quas spectare non oportuerit. IAMDUDVM TE OMNES NOS ACCVSARE AVDIO IMMERITO. Vnde quā in his verbis etiā vultus quidam serui contumacis appareat, & versute mali. Et hoc est quod dixerat, Ego in insidijs hic ero succenturiatus. IMMERITO, ET ME OMNIVM HORVM IMMERITISSIMO. Tantum impudentiæ superest: vt nō solum se, sed alios etiā defendat. Horum omnium immeritissimo * horū & sic nos hanc & hunc dicimus. NAM QVID ME IN HAC RE VOLVISTI FACERE. Bona exceptione locutus est, quasi in alijs omnia fecerit. Immeritissimo. Vt parvū, falsū, de adverbij est in o desinētib. In hac re voluisti tibi. Quā cōtemnat iram domini, vt hoc ipso purgator videatur, ex hoc apparet, quod addidit TIBI. Sic enim dicere solemus, Quid tibi vis faciam? cum alieno negotio frustra nos ostendimus laborare. SERVVM HOMINEM CAUSSAM ORARE LEGES NON SINVNT. Hoc non quasi ignoranti dicit: sed stomachose admonet, velut stultū, qui rem manifestā nō cogitet. Seruū hominem causam orare leges non sinunt. Vetuste hominē. Sallustius in Iugurtha, Cū interim Hiempsal reperiretur occultās se in tugurio suam, lieris ancillā. Seruum hominem, causam orare leges nō sinunt. Mire extenuavit cōditionem suam, dicēdo: nō me, sed seruū. Et addendo hominem, moraliter locutus est. Sic Virgil. Venerat antiquis Corinthi de finibus Acron, Graius homo. Causam orare. Non improprie. sic Virg. Orabunt causas melius. NEQVE TESTIMONII DICTIO EST. Vis scire, inquit, quā nō liceat seruo pro domino dicere: nec testis loco produci potest. Neque testimonij dictio est. Varie: nō enim dixit, neque testimonium dicere. MITTO OMNIA. Et iam hoc perdidit senex, quod videbatur validū ad accusationē. Ita gradatim illi singula subducuntur, & accusationis impetus evanescit. ADDE ISTVC, IMPRVDENS TIMVIT ADOLESCENS. Hæc omnia verba causalem ad argumentandum vim habent. MITTO, SINO: vim habent contra voluntatem cōcedentis. Imprudens timuit adolescens, sino. σὺν ἡμῶν διανοήσας σὺν ἡμῶν. Et singula pronūtianda, vt plura videantur. TV SERVVS. VERVM SI COGNATA EST MAXIME. Sub obtentu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam poeta præparat locū fallaciæ Phormionis de dote accipienda. Verū si cognata est maxime. ἡ δὲ δόξα πομπῇ addidit maxime. nā siue est cognata, siue nō est: nō recipit τὸ μᾶλλον & τὸ ἥσσον. hoc est, nō dicitur maxime cognata, & cognata minime: sed aut est, aut nō est. Alij sic ordināt, Nō fuit necesse maxime habere. alij, sed id quod lex iubet, maxime dotem daretis. SED, ID QVOD LEX IUBET, DOTEM DARETIS. Id quod lex iubet, ordo. sic Virg. Verū, id quod multo tute ipse fatebere maxime. QVAERERET ALIVM VIRVM. Quæreret, quā idoneū est ad significationē odiorū. Virg. Quærat sibi fœdera Turnus. QVA RATIONE INOPEM POTIVS DUCEBAT DOMVM? Magno sonitu intulit quod minus momēti habet aduersus eos qui accusantur, quā illa superiora. Inopem potius ducebat domū? Nō inopem potius: sed potius ducebat subdistinguendū est. NON RATIO, VERVM ARGENTVM DEERAT. Hoc ita ludibūdus absoluit Geta, vt etiā quasi per locum respondeat. ALICVND? NIHIL EST DICTV FACILIVS. Hoc quasi subridens, & auerso ab illo vultu pronūtiavit Geta. quod genus actionis, securitatē ostendit hominis manifesta dicētis. Alii cunde. Demipho ALICVND? ad facilitatem retulit: hic sic intelligere se fingit, vt quasi non habens ipse Demipho de proximo a quo dicere incipiat, dixerit ALICVND. Nihil est dictu facilius. Mire, vt solet, prouerbio vno dissoluit totā senis intentionē. vt in Heauton. Quid si hoc pater rescuerit? Quid si redeo ad illos qui aiunt, quid si nunc cōsiliū ruat? POSTREMO, SI NVLLO ALIO PATCTO, VEL FOENORE. Ostendit se senex hæc perdere: cū ab his ad alia transcendit exclusus. DIXTI PVLCHRE: SI QVIDEM QVISQVAM CREDERET. Vide quā nō labore ad respondēdum Geta: si quidem illi per ἀρετῶν respōdit. Crederet. Pecuniā cōmitteret. NON, NON SIT FUTVRVM EST: NON POTEST. Hic iam palmæ locus est debite poetæ. siquidem & omnia oblecterit Demipho, & omnia soluerit Geta: quibus actis sola irrationabilis exclamatio relinqueretur seni. Non, nō sic futurū est: nō potest. Moralis abnegatio frequēti repetitiōe firmata. EGONE ILLAM CVM ILLO VT PATIAR NVPTAM VNVM DIEM? Hic est de quo suprà dictū est, Illēne indo tatā virginem, atq; ignobilem daret illi: nūquā faceret. Egone illam cum illo vt patiar nuptā? Hic iam præstruitur quā facile triginta minas perditurus sit Demipho, dum illā vult excludere. NIHIL SVAVE MERITVM EST. Ordo & sensus hic est, Nihil mihi mercedis suaue est: vt ego illā cū illo nuptā feram. Suaue meritū enim, suaue mercedē significat. HOMINEM COMMONSTRARIER. Bono ordine peruenit ad Phormionem: a quo magis cōfutabitur. AVT VBI HABITET DEMONSTRARIER. Mire ostēdit quā hic senex cōtemnat Phormionē modo, a quo mox superabitur. ISTVM PATRONVM MVLIERIS. Hic & cōtemptū aduersarij, & sui fiduciam monstrat. ANTIPHO VBI NVNC EST? Mitius nūc quærit vbi sit Antipho: & utrū amatā adhæreat, subtiliter quærit. quod seruus intelligēs, respondit FORIS. IAM HIC ADERIT. Virg. Haud sibi cū Danaïs rem faxo, & pube Pelasga. FORIS. Foris dixit, cū fugisse eū sciat. ABI PHAEDRIA, EVM REQVIRE, ATQVE ADDVCE HVC. Opportuna & apta simplicitas attribuitur Demiphoni, nihil tale de Phædrīa suspicātī. EORECTA VIA EQVIDEM ILLVC. Et amatorē ostēdit Phædrīā: & su

mul id agit, ne in cōspectū patris veniat Antipho. NEMPE AD PAMPHILAM. Nisi hoc Geta dixisset, nō intelligerēt spectatores quid dixisset Phædria. AT EGODEOS PENATES HINC SALUTATVM DOMVM DEVORTAR. Nulla mentio fit vxoris apud Demiphonem, non enim conuenit argumento vt habeat, neque quid in Cilicia gesserit, demonstratur ideo, quia iam dictum est, Noster in Ciliciam ad hospitem antiquum: causa enim quesita est cur abesset, dum vxorem ducat Antipho: & causa ex argento, id est auaritia, quo minus videatur pati nurum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciliciam nauigari. Hinc salutatum. Ab hoc loco. Salutatum, adoratum prima post reditū prece. DEVORTAR. Bene deuortar, quasi de via. ATQVE ALIQVOT MIHI AMICOS ADVOCABO. Iam pręparat ridiculam aduocationem: qua plures adhibendo iurisconsultos incertior reddetur. Amicos aduocabo. Amicos & pro testibus, & pro aduocatis veteres posuerunt. ADSIENT. Proprie adsient, adesse enim dicuntur aduocati. VT NE IMPARATVS. Pro non,

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHORMIO PARASITVS. GETA.

- P. Tāne patris ais conspectum veritum hinc abiisse? G. admodum.
P. I Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
G. Oppido. P. ad te summa solum Phormio rerum redit.
TVTE HOC INTRISTI, tibi omne est exēdendum accingere.
G. Obsecro te. P. si rogabit? G. in te spes est. P. ecce re.
P. Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. subueni.
G. Cedō senem iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.
P. Quid ages? P. quid vis, nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc
G. Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
P. O vir fortis, atque amicus. verum hoc sæpe Phormio
G. Vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah
Non ita est. factum est periculum. iam pedum visa est via.
P. Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem
G. Hospites, tum ciues: quō magis noui, tantō sapius?
P. Cedō dum, en vnquam iniuriarum audisti mihi scriptam dicam?
G. Quid istuc? P. qā NON RETE ACCIPITRI TENDITVR neq; miluio,
Qui male faciunt nobis. illis qui nihil faciunt, tenditur.
P. Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
G. Alijs aliunde est periculum, vnde aliquid abradi potest.
P. Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum.
G. Alere nolunt hominem edacem & sapiunt mea quidem sententia,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
P. Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.
G. Imò enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.
P. Tene asymbolum venire vinctum, atque lautum è balneis,
Otiosum ab animo: cum ille & cura, & sumptu absumitur:
G. Dum tibi sit quod placeat: ille ringitur: tu rideas.
P. Prior bibas: prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. Quid istuc verbū est? P. vbi tu dubites, quid sumas potissimum.
P. Hæc cum ratione ineas, quā sint suauia, & quā cara sint,

Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?
 G. Senex adest: vide quid agas: prima coitio est acerrima.
 Si eam sustinueris, post illam iam, ut lubet, ludas licet.

TANE PATRIS AIS CONSPECTVM VERITVM HINC ABIISSE? In hac scena de
 I parasitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitæ: ut in Eunuchio de potioribus, & his
 qui nuper processerint, id est de assentatoribus. Animaduertendū autem huiusmodi genus
 hominum magis à Terentio lacerari. Irane patris ais cōspectum veritum hinc abiisse? Adhuc nar-
 ratur fabula de Terentio, & Ambiuio ebrio: qui acturus hanc fabulam, oscitans temulenter, atque au-
 rem minimo inscalpens digitulo, hos Terentio pronuntiavit versus. quibus auditis exclamauerit poe-
 ta, se talem cum scriberet, cogitasse parasitum: & ex indignatione, quod eum saturum potumque de-
 prehenderat, delinitus statim sit. Irane patris ais. Hæc & labia lingens, ut ebrius: & ructans, vpo-
 te satur, pronuntiavit actor bonus. ADMODVM. Admodum annuendi vim habet duntaxat mo-
 do, & subauditur veritum. PHANVM RELICTAM SOLAM. Subauditur, ais. OPPIDO. Nō
 aio, sed iratum intellige. IRATVM SENEM. Iterum ais subauditur. AD TE SVMMA SO-
 LVM PHORMIO RERVVM REDIT. Ideo velut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia
 non diu sollicitum conuenit esse parasitum: nec quicquam aliud, nisi de conuiuio, vel propter conuiu-
 cogitare. adeo, nisi à Geta cogatur, modo etiam negotiorum Antiphonis negligens est, atque securus.

TVTE HOC INTRISTI: TIBI OMNE EST EXEDENDVM. Παροίμια apta parasito: quæ de
 cibo est. Hoc autem inter rusticos de alliato mortario dici solet. Et bene intristi. proprie enim in-
 citur huiusmodi cibus. ACCINGERE. Appara te, atque expedi. ECCE RE. QVID SI RED-
 DET? Totum hoc quasi alia agens loquitur Parasitus: ut ex hoc appareat quid intersit inter audaciam
 fycophantæ improbi, & patrifamilias perturbationem minime litigiosi. nam ille in bona causa aduo-
 catus querit, & ipse sollicitus in toto actu est: hic in puncto temporis se ad calumniam præparauit.

Quid si reddet? Bene iam ad illud respicit fabula, quod futurum est, propter Phædrum. Quid
 si reddet? Hoc est, quid si respondebit? An, quid si mulierem reddet? CEDO SENEM. Hic alij ex-
 cluisse torporem somni inducunt parasitum. alij transglutisse quod in ore mandebat: quasi hoc mor-
 fuerit ad vincendum senem. CEDO SENEM. Non parui moliminis certamen impendet, cum senex di-
 xerit, Hominem cōmonstrarier mihi istum volo: parasitus dicat, Cedō senem. QVID AGIS? Non
 interrogantis, sed metuētis hoc dictū est. QVID VIS, NISI VT MANEAT PHANVM: atque
 ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis? Tria promittit, in
 quibus omnis causa Antiphonis est constituta. Atque ex crimine hoc. Sic dixit ex crimine eripiam,
 quasi ex incendio. Considera trium rerum, quas promittit, gradus per αὐξησιν esse seruatos. Pha-
 nium. Vxorem scilicet Antiphonis. Antiphonem eripiam. Bene eripiam dixit: quo vim significat do-
 li, pro eo qui iam teneatur oppressus. Virgil. Tūne hinc spolijs indute meorum Eripiare, ad eum
 me omnem iram deriuem senis. Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum
 ad quē nō pertinet. D VIR FORTIS ATQVE AMICVS. Ordine laudauit. plus est enim amicus,
 quā vir fortis. Et apparet auersum Getam exclamasse: quod maiorem vim habet, quā si AMICE
 dixisset. O vir fortis, atque amicus. Nominatiuum pro vocatiuo posuit. VERVM HOC SÆPE
 PHORMIO. Bene SÆPE addidit, ut sententiam faceret de speciali dicto. VEROE NE ISTAC
 FORTITVDO IN NERVVM ERVMPAT DENIQUE. Quid est ISTAC? nimium audax scilicet.
 cet. Et conuenit hoc dictū Getæ: qui & suprā dixerat, Est parasitus quidam Phormio, homo confidēs.

Verum hoc sæpe Phormio vereor, ne istac fortitudo in neruum erumpat. Ex cōsuetudine Roma-
 na dixit: quia sæpe in neruum cōiiciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi. An prouerbum à
 sagittarijs natum est: quod immoderatæ plerunque vires, adducēdo arcu non telum incitent, sed ner-
 uum rumpant? An ex eo, quod sæpe fortius ferientes neruum sibi aliquem lædant? Ergo fortitudine
 nimia sæpe vinci, sæpe decipi contingit. In neruum erumpat denique. Denique modo παρὰ λόγον,
 Terentiana consuetudine, qui hanc particulam in vltima ponit sententia. IAM PEDVM VISA
 EST VIA. Pedum, pro pedibus. & vīa & ντὶ τοῦ proniſa. Et totū μεταφορικῶς. QVOT ME CEN-
 SES HOMINES IAM DEVERBERASSE VSQVE AD NECEM? Parasitice totū translationibus
 loquitur. huiusmodi est enim vis umbraticorum hominum, scurrilis oratio. HOSPITES, TVM CI-
 VE? ἀνακόλουθον secundū. deest enim suprā, CVM. Et bene posterius posuit id quod maius est. CE-
 DO DVM, EN VNQVAM INIURIARVM AVDISTI MIHI SCRIPTAM DICAM? Plus est
 hoc per interrogationem intulisse, quā si diceret, Nūquam mihi scripta est iniuriarum dica. Iniu-
 riarū scriptam dicam. ἀκυρολογία. sic enim & Tullius, Scribitur Heraclio dica. Dica. Dice, causa
 est græce: quæ fit latine dica: ut Acte Acta, Calliope Calliope. QVID ISTVC? Interrogare dicitur
 & fingitur Geta, ut parasitica progrediatur oratio. QVIA NON RETE ACCIPITRI TENDI-
 TVR, NEQVE MILVIO. Rursus per ἀλλοιογία loquitur parasitus: ut totum tritiale sit, à cōiunctis
 elscisque translatū. Quia nō rete accipitri tenditur, neq; miluio. Legitur & tennitur. habet enim n-

litera, cum d. cōmunionem. QVI MALE FACIUNT NOBIS. Ore & vnguibus scilicet. ILLIS
 QVI NIHIL FACIUNT TENDITVR. Nō sic accipe, nihil faciūt, quasi dicat, nec bene nec male: sed
 cum legetis nihil faciūt: subaudito, nobis male. QVIA ENIM IN ILLIS FRVCTVS EST. P. QVIA
 KOP tertius: quo aut QVIA (& sic ENIM subiungatur) aut ipsum ENIM superuacū est. In illis fru-
 ctus est. Quia nihil faciunt nobis male. Quia enim in illis fructus est. Fructus, cibus: quia frumen di-
 citur tractus gulæ, quæ cibus in aluū demittitur. IN ILLIS OPERA LVDTVR. Qui male faciūt
 nobis. Luditur. Exercetur. An illuditur, id est frustratur? ALIIS ALIVNDE EST PERICV-
 LVM, VNDE ALIQVID ABRADI POTEST. Vtrum hic sensus est, quasi dixerit, Aliud alijs peri-
 culū affertur: à quibus aliquid auferri potest: an, alijs aliunde periclitatur, quàm creditur? est enim il-
 lis causa periculi, nō quæ videtur, sed quia ab his aliquid auferri potest. VNDE aliquid abradi. Abra-
 di, per vim auferri. MIHI SCIYNT NIHIL ESSE. Rei scilicet. DVCENT DAMNATVM DO-
 MVM. Secundū ius scilicet, quo obrati, cum solutō nō essent, ipsi manu capiebatur. Ducet damna-
 tum domū. Vfus est verbis ad extenuandā pœnam, & rem ad cōmodum transferendā. nam quod ob-
 aratis inimicū est, id parasitus maxime optat, duci ab aliquo domū. Addidit autē damnatū, quasi qui
 irideat genus damnationis, in qua victor pascere cōpellitur: & pascitur victus. ALERE NOLVNT
 HOMINEM EDACEM. Sensus est, Sciūt edacem: & ideo nolunt alere. Et hoc sic pronuntiandū, vt fa-
 cete totū videatur illarū, Quādo obaratur, sit sub huiusmodi pœna: nec accusari ab aliquo se queritur,
 neque damnari. HOMINEM EDACEM. Se significat. SAPIVNT. Sibi cōsulant. PRO MALE-
 FICIO SI BENEFICIVM SVMVM NOLVNT REDDERE. Parasitice beneficium summū dixit
 alere. Pro maleficio. Pro iniuria. Reddere. Retribuere, reponere. NON POTEST SATIS PRO
 MERITO AB ILLO TIBI REFERRI GRATIA. Multū promittit Geta parasito, cum dicat: nihil
 futurū, quod pro merito possit accipere. Non potest satis pro merito ab illo. Huiusmodi sententias
 inferunt poetæ parenthesi cum his quæ volunt inferre. Ab illo tibi referri gratia. Non ab eo, qui te
 damnatū duxit: sed Antiphonæ, de quo sermo est. IMO ENIM NEMO SATIS GRATIAM PRO
 MERITO REGI REFERT. Bene parasitus, quicquid præstat, debere se dicit. Et est propriū personæ
 inferioris. Virgil. Tu mihi quodcūque hoc regni: tu scepra Iouemque Cōciliās: tu das epulis accumben-
 re diuū. GRATIAM. Vicem. Nemo satis pro merito gratiam regi refert. Rex aliās regnator, aliās
 dominus, aliās diues significat. Sed nunc rationem habet nominis ad aliquid dicti, ad significandū pa-
 rasitum. vt enim parasitus regis est, & libertus patrōni: sic ē cōtrario rex parasiti est, & patrōnus liber-
 ti. quod si nō esset, non NEMO tantūmodo, sed NEMO PARASITVS diceret. TENE ASYMBO-
 LVN VENIRE VNCTVM, ATQVE LAVTVM E BALNEIS. Hæc nō ab Apollodoro, sed ē sexto
 satyrarū Ennii trāsata sunt omnia, Quippe sine cura, lautus, lautus cum aduenis, inferis malis, & ex-
 pedito brachio, alacer, celsus, lupino impetu, expectans mox dum alterius obligurias bona: quid cen-
 ses dominis esse animi? Pro diuū fidem, ille tristis cibum dum seruat, tu ridēs voras. Tene asym-
 bolū venire. Et hoc nomē cōstat inter parasitos cōfectū, atq; cōpositū esse. Cōtrā illud in Andria, Sym-
 bolū dedit, coenauit. Otiosum ab animo. ὀλιοναυ μος. Nā addidit abicūm sufficeret animo. CVM
 ILLE CVRA ET SVMPTV ABSVMITVR. Cura in apparādo, Sumptu in coemendo. DVM TA-
 EI SIT QVOD PLACEAT. Acuenda vox in eo quod ait TIBI. Et hoc eminēter adiectū est, nō sui
 curā, sed cōiuarum, gerere illū qui vocat. ILLE RINGITVR. TV RIDEAS. Poetico lepore ipsdē
 syllabis diuersa significātia propē inuicem posuit, ringitur & rideas. Ille ringitur. tu rideas. Varietā
 pronūtiatiuo cōiunctiū miscuit. Non enim dixit, ringatur. Ringi est stomachari tacitū. est enim trās-
 tio à canibus latraturis. PRIOR BIBAS, PRIOR DECUMBAS. Hoc ad procacitatē parasitorum
 retulit. Prior decūbas. Sic alibi, Maturæ veniūt, discūbitur, inquit. COENA DVBLIA APPONITVR.
 Et hoc adeo parasiticū verbū est, vt id nō intelligat Geta. QVID ISTVC VERBI EST? Ve-
 intelligat populus iccirco nō intelligit, & vult doceri Geta. Ostendit autem poeta pro vnaquaq; re ver-
 ba propria esse, neq; communia cum iis, qui diuersi sunt actus. VBI TV DVBLITES, QVID SV-
 MAS POTISSIMVM? Nō potius, sed potissimū dixit: vt in re omni alijs alia monstraret potiora. Plau-
 tus, Standum est in lecto, si quid de summa petas. HÆC CVM RATIONE INEAS. Intelligas,
 ostendēdo multis suauia esse quæ cara sint. Cara. Magni precij. EA QVI PRAEBET, NON TV
 HUNC HABEAS PLANE PRAESENTEM DEVM? Hoc est quod ait, Imo enim uerō nemo satis
 pro merito gratiam regi refert. Non tu hunc eū habeas planē præsente deum? Præsentes dii sunt,
 vel qui statim præstant: vel qui colūt & videntur, vt Sol & Luna. Alij præsente pro potentissimo
 accipiunt. vt Virgilius, Quo non præsentiū vllum. SENEX ADEST, VIDE QVID AGAS. Inter-
 uenit senex vltimo. & quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit, consumprum
 est. Vide quid agas. Non terrentis est, sed excitantis. PRIMA COITIO ACERRIMA EST.
 Translatio est à prælio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. SI EAM SVSTINVERIS.
 Multum de illo exigit, quando non dicit, si eum repuleris: sed potius, si eam sustinueris. POST
 ILLAM IAM, VT LVDET, LVDA LICET. In officio militari omne negotium vel pugna, vel
 ludus.

ACTVS SECVNDI SCENA III.
DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

- D. N, vnquàm cuiquam contumeliosus
E Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age.
Iam ego hunc agitabo. prò deùm immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
P. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta est misera: ignoratur parens:
Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit.
G. Si herum insimulabis avaritiæ, male audies.
D. O audaciam, etiam me vltro accusatum aduenit.
P. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat. quippe homo iam grandior
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat. ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat. sæpe interea mihi senex
Narrabat se hunc neglegere cognatum suum.
At quem virum? quem ego viderim in vita optimum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. abi in malam crucem.
Nam ni ita eum existimassem, nunquam tam graueis
Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin' hero absenti male loqui impurissime?
P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer? D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Responde. G. quis homo est? ehem. D. tace. G. absenti tibi
Te indignas, seque dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe desine.
Adolescens primum abs te hoc bona venia expeto.
Si tibi placere potis est mihi vt respondeas,
Quem amicum tuum ais fuisse istum. explana mihi,
Et qui cognatum me sibi esse diceret.
P. Proinde expiscare, quasi non nosset. D. nossem? P. ita.
D. Ego me nego. tu, qui ais, redige in memoriam.
P. Eho tu sobrinum tuum non noras? D. enicas.
Dic nomen. P. nomen? maxumè. D. quid nunc taces?
P. Peri hercle. nomen perdidit. D. hem, quid ais? P. Geta
Si meministi quod olim dictum est, subiice. hem,

- Non dico·quasi non noris,tentatum aduenis.
- D. Egone autem tento? G.Stilpho. P.atque adeò quid mea?
- Stilpho est. D.quem dixisti? P. Stilphonem inquam noueras?
- D. Neque ego illum noram·nec mihi cognatus fuit
- Quisquam istoc nomine. P.itane? non te horum pudet?
- At si talentum rem reliquisset decem·
- D. Di tibi malefaciant. P.primus esses memoriter
- Progeniem vestram usque ab auo,atque atauo proferens.
- D. Ita vt dicis,ego tum si aduenissem:qui mihi
- Cognata esset,dicerem·itidem tu face:cedo
- Qui est cognata? G.heus noster recte·heus tu caue.
- P. Dilucide expediui,quibus me oportuit
- Iudicibus·tum si id falsum fuerat,filius
- Cur non refellit? D.filium narras mihi?
- Cuius de stultitia dici,vt dignum est,non potest.
- P. At tu,qui sapiens es,magistratus adi,
- Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi·
- Quandoquidem solus regnas,& soli licet
- Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.
- D. Etsi mihi facta iniuria est,verum tamen
- Potius quam lites secter,aut quam te audiam:
- Itidem vt cognata si sit,id quod lex iubet
- Dotem dare,abduce hanc,minas quinque accipe.
- P. Ha ha hæ,homo suauis. D.quid est?num iniquum postulo?
- An,ne hoc quidem adipiscar ego,quod ius publicum est?
- P. Itane tandem quaeso,ciuem item vt meretricem,vbi abusus sis,
- Mercedem dare lex iubet ei,atque amittere?
- An,vt nequid ciuis turpe in se admitteret
- Propter egestatem,proximo iussa est dari,
- Vt cum vno atatem degeret·quod tu vetas?
- D. Ita,proximo quidem·at nos,vnde,aut quamobrem? P.ohe,
- ACTVM (aiunt) NE AGAS. D.non agam? imò haud desinam,
- Donec perfecero hoc. P.ineptis. D.sine modo.
- P. Postremo tecum nihil rei nobis Demipho est·
- Tuus est damnatus gnatus,non tu·nam tua
- Præterierat iam ad ducendum ætas. D.omnia hæc
- Illum putato,quæ ego nunc dico,dicere·
- Aut quidem cum vxore hac,ipsum prohibeo domo.
- G. Iratus est. P.tute idem feceris melius.
- D. Irane es paratus facere me aduersum omnia
- Infelix? P.metuit hic nos,tametsi sedulo
- Dissimulat. G.bene habent tibi principia. P.quin quod est
- Ferendum,feras·tuis factis dignum feceris,

- Vt amici inter nos simus. D. egone tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet. respice ætatem tuam.
D. Te oblectet. tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc age.
Satis iam verborum est. nisi tu properes mulierem
Abducere, ego illam ei jciam. dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris, secus quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem. dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

N, VNQVAM CVIQVAM CONTVMELIOSIVS AVDISTIS FACTAM INIURIAM?
E In hac scena, vt rhetoribus placet, veluti quædā cōtrouersia est, quæ vno tēpore ex vtraque
parte tractatur: Vt, si quis dicat legem esse, ne de eadem re bis agatur: & item, vt orbam
proximus ducat. quidam absente patre sub hoc nomine vxorem coactus est ducere. vult illam pater
adueniens eiicere matrimonio. contradicitur. Meminisse autem debemus, in omni contentione ea ma
xime dici, quæ simplici patrifamilias & calumniolo sycophanta, improbissimoque parasito congrue
re, poetæ visa sunt. En, vnquam cuiquam cōtumeliosius audistis factam iniuriā? Iam instructi sunt
aduocati. & recte. longum enim fuerat omnia hæc post scenam geri. En vnquam. En vim habet in. En
dignationis post enarratā iniuriā. QVAM HAEC EST MIHI? Facta iniuria, subauditur. Adeste quæso. Adeste
ESTE QVAESO. Interim aduocati Demiphonem sequi inducuntur. & ridicule tacent prius, postea
locuturi. Et adeste proprie. adeste enim causæ proprie dicuntur patroni & amici. IRATVS
Proprie aduocatis adeste dixit. Et quia ipse properantius pergit, rogat vt assequerentur. IRATVS
EST. Hoc ad excitandū Phormionem dicitur. QVIN TV HOC AGE. Annuat vt taceat: & signifi
cat silentiū. IAM EGO HVNC AGITABO. Modo IAM celeritatis est signū. Hunc, cū cōtemptu
dixit. Agitabo, perturbabo. PRÒ DEVM IMMORTALIUM. ἐκλεψίς, deest fidem, aut quid tale.
Cicero in OEconomico, Quid igitur prò deū immortalīū primū eā docebas quæso? Prò deū
immortalīū. Artificiose prior exclamat: vt Demipho qui iniuriā passus est, vltro impetū accusationis
incurrat. PHANIUM NEGAT ESSE HANC SIBI COGNATAM. Additum pronomen est: quasi
notā omnibus diceret. Phanium esse hanc sibi cognatā. Magno ingenio Terētiū impudentiā calum
niatoris expressit. nā & prior incipit, & prior accusat. Et quia nō potest dicere, expellit Phanium De
mipho: negat cognatā, inquit. NEGAT. Vna opera Geta in duplici versatur dolo. nam & audiente
iam sene, se eius defensorem tanquam absentis, assimulat: & irritat ad vociferationem Phormionem,
qui clamandi vltius causam non haberet, si taceret Geta. NEQVE EIVS PATREM SE SCI
RE QVI FVERIT. Ambiguitas: quæ tamen sensu discernitur. Cognatam Demipho. Hæc est fla
gitatio, quæ etiam nomen tumultuose persequitur atque exagitat. Ideo callidus sycophanta patrifam
ilias propriū nomē nō solū inuidiose infert, sed etiā repetit. NEC STILPHONEM IPSVM QVI
FVERIT? Hæc asseueratio mētientis est, imitata veritatē. NEGAT. σύλληψίς prima. nam extrin
secus audiendum est, PATER. Sequimini. Apparet Demiphonem, vt patremfamilias, perturbatū
ri non mediocriter: quippe qui & aduocatos cōquisiuerit aduersus hominem sine aduocatis & concia
& progredi non audeat, nisi illi sequantur. Sequimini. Sequimini dicit, qui properantius & concia
tatiore gradu pergit iratus. NEC STILPHONEM IPSVM SCIRE. Quam multa calumniatores
clamandi causa dicunt, & vociferandi: vt ipso strepitu terreant. Nec Stilphonem ipsum. Tantundem
quod suprà, Neq; eius patrē. Scire debemus hoc nomen, non fictum à parasito, sed auditum à puella
la quæ vxor ducta sit, dici. QVIA EGENS RELICTA EST MISERA. Cōmunis locus in avaritiæ
generalitate approbator. facilius enim hoc de omnib⁹, quàm de Demiphone credatur: & ideo igno
RATVR dixit, & NEGLIGITVR: nō, ignorat nec negligit Demipho. IGNORATVR. Nō agnosci
tur, ignorariq; fingitur. hoc enim significat modo. PARENS. Pater. nam vt variaret, parentē dixit,
quem suprà dixerat patrē. Patrē ergo dicit puellā à Demiphone ignorari. NEGLIGITVR IPSA.
Quia fieri potest, vt qui ignoret parentes puellā, id est ignorare se dicat, tamen ipsam non negli
gat puellam: vtrunq; conquestus est. VIDE AVARITIA QVID FACIT. Hæc conuersus ad cir
culum, & coronam circumstantium dicit: & conqueritur. Nulla enim re magis populus concitatur,
quàm si quis egenum contemnat: inde & bonis inuident, & malos extollunt, inquit Sallustius. Vide
auaritia. Proprie VIDE stomachantibus conuenit, qui indignatione coguntur quasi cum aliquo collo
qui. Sic in Adelphis, Illud sis vide, exemplum disciplinæ. Sunt qui putent illum alicui de coronā cir
cumsistantium dicere moraliter. SI HERVM INSIMVLABIS AVARITIAE. Insimulare est
crimen ingerere. Si herum insimulabis. Insimulatio est, & falsi & veri criminis inculatio. sic Cice
ro, Nihil eorum quæ Galli insimulabant, negarunt. Insimulo genitiuo iungitur. MALE AVDIES.

Scilicet à me. **Ô AVDACIAM.** Hæc exclamatio ostendit quid absente patre defenderit filius. **Ô AVDACIAM ETIAM ME VLTRO ACCVSATVM ADVENIT.** Hic iam ostenditur persuasum esse Demiphoni: vim adhibitam filio suo uxorem ducere: vno, cum hunc audacem appellat: altero, quod dicit **ETIAM**, quæ coniunctio & Antiphonem cõplectitur: & sic, accusatum. **NAM IAM ADOLESCENTI NIHIL EST QVOD SVCCENSEAM.** Sic subtiliter, ac latèter purgatur à Phormione. nam cum dicit, Nihil est quod succenseâ adolescenti: ostenditur adhuc succensuisse, & inimico fuisse animo. Cum autè addit, Si illū minus norat: ostenditur cõtradixisse sibi, & restitisse iudicio. & sic dicit, quod si adolescens nō agnoscens puellam, veniā nō meruerit: pater negata cognata ferri nō possit. Nihil est quod succenseâ. Succensere dicimus eum, qui cum amare debeat, læsus irascitur. Et videtur, vt veteratorie ostendat cõtradixisse adolescentē. **SI ILLVM MINVS NORAT.** Nō dixit nō norat: sed, minus norat: quasi & ipse nosse debuerit. **QVIPP E HOMO.** Repetere trāsīt ad nominatiuū, cū suprà dixerit **ILLVM**: & deest **ERAT**, quod assumitur ab inferiore. **IAM GRANDIOR.** Hic cōparatiuus nō habet significationē, quā magis siue minus à positiuo significet. Vt, Iam senior, sed cruetā deo, viridīscq; senectus. Quippe homo iam grādiōr. Argumētalis narratio dicitur, quæ nūc subiecta est ad fidem faciendā, & cōstituendā personā defensoris. Et grandior, non grandis: quasi dicat, qui grandior fuit, quā vt illū adolescens optime nosse posset. Iam grandior. Proprie grandis ad speciem refertur ætatis, vt grandis puer, & grādis natu dicitur. **CVI OPERA, VITA ERAT.** Hic ostendit quā pauper fuerit. & **OPERA** septimi casus est: & **VITA** nominatiui. Cui opera, vita erat. Opera pro actu posuit. & **OPERA** hic ablatiuus casus est. **RURI FERRE.** Id est ruri opera faciendo quærebatur cibum. Et bene addidit **FERRE**, non enim semper, sed plerūq;. Ruri ferre se continebat. Exopresse ostendit miseriam hominis, qui in vrbe natus, interdixerat sibi accessu eius, ob pudorem inopie: nā hoc significat **CONTINEBAT**, vnde cōtenti dicuntur, in malis durantes. Hoc autē veteres faciebāt nobiles, cū ad paupertatē redacti essent. Ruri ferre se cōtinebat. Cōtinere se dicitur, qui cōtra voluntatē se continet. **COLENDVM HABEBAT.** Virg. Conductāq; pater tellure serebat. **SAPERE INTEREA MIHI SENEX NARRABAT.** Miserabiliter, & inuidiose posuit senex. & maiore fiducia, narrabat dixit, non querebatur. Et vide congestionē argumentorū. Et ordo est, Sæpe narrabat se, nex hunc suū cognatum se negligere. Sæpe interea mihi senex narrabat. Habet misericordiā odiosa narratio. **SE HVNC NEGLIGERE COGNATVM.** ἀμφιβολία, sed in sensu dissoluitur. Cognatum suū. Hoc crimen & causa est, quod cognatū addidit. **AT QVEM VIRVM? Qualitas iniuriæ à dignitate personæ.** multi enim tales sunt vt cognitione abdicandi sint. **QVEM EGO VIDERIM IN VITA OPTIMVM.** In actu, ac morib⁹. Et **IN VITA**, hoc est cū viueret, & in eo quod à viuo fit. **VIDEAS TE, ATQVE ILLVM.** Melius hoc clare dictū à seruo accipimus, vt defendisse dominū videretur. **QVEM EGO VIDERIM IN VITA, OPTIMVM.** Modò in vita, in actu, in moribus. **VIDEAS TE, ATQVE ILLVM, VT NARRAS.** Hoc est parentem te illi existimo: atq; illū tibi. An potius seruus scēns hanc personā fingi, vel certe etiā mortuū hominē induci, male precatur parasito: vt etiā ipse, aut nusquā sit, vt fictus: aut pereat, vt mortuus. An sic accipiendū, vt seruus submissa voce hoc per iocū dixerit, tantū in vita te videas optimū, quā fuit ille quē narras? An sic intelligendū: vt seruus hoc dicat, Si optimū est, victū opera querere, & in alieno agro esse: ita te videas, atque illū. Videas te, atq; illū. Deest, vidisti. scit enim illū non vera dicere. **IN MALAM CRUCEM.** Ad uerbaliū, vt huc viciniā. **NAM NI ITA EXISTIMASSEM.** Vt vita optimū iudicāre. **NVN QVAM TAM GRAVES.** Hoc nō quasi timidus, sed quasi religiosus & fidelis loquitur Phormio. **OB HANC.** Tanquā præsens sit mulier de qua lis est: sic demonstratiua particula vsus est, dicēdo **HANC.** Ob hanc. Id est pro filia ipsius. **INIMICITIAS CAPEREM.** Capere dicimus, cum id quod in nobis est assumimus. vnde capere pro eligēdo ponitur. **QVAM IS ASPERNATUR.** * **QVAM** enim suprà reuocauit, ad puellā referēs: vt, Quē regno Hesperio fraudo. Et Sallust. Nā Syllæ dominationē audebat. Et interpositis quibusdā, Neq; est offensus dominationē Syllæ. Quā is aspernat tū illū scere. Est autē dictū à sperno. **ILLIBERALITER.** Apud veteres illiberaliter dicebāt factū, si quis excessisset omne genus maleficii. Sic in Adelphis, Factū à vobis duriter, immisericorditerque: atq; etiā, si est pater dicēdū magis aperte, illiberaliter. Vides more **ἀνθρώπων** **ILLIBERALITER** pro magno hic vltimū poni. **PERGIN' HERO ABSENTI MALE LOQVIT'.** Male loqui, pro male dicere. Et querit Probus, quis ante Terētium dixerit. **IMPRISSIME.** Improbissime. Hero absente. Animo habuisse Getam, etiam peregrinante domino. **DIGNVM AVTEM HOC ILLO EST.** Non negat male loqui: sed hoc esse dignum contendit malo homine. **AIN'.** ἀνθρώπων, nōta est quæ separat e ab n, & intermittit s literæ sonū. est enim integrū, aīfne. **Ain' tandē carcer.** Non carceratū, sed carcerē asperius appellauit. sic Lucilius, Carcer vix carcere dignus. Et vix pro non. **BONORVM EXTORTOR, LEGVM CONTORTOR.** Ingeniose de ipso negotio sunt inuēta cōiūcia. **Bona** norū extortor, legū cōtortor. Fingit illi crimina de causa, & de negotio. **RESPONDE.** Timuit poetā, ne huiusmodi vociferatio Getæ quasi verā discordiā apud populū fingeret: & ideo facit iā à Phormione ipsum admoneri. **QVIS HOMO EST? Mire seruus finxit se nō vidisse senē: vt ea quæ dixerit, in y. iij.**

ACT. II. SCEN. II.

Phormionē syncere dixisse credatur. Et mira dissimulatione addidit HOM: vt videatur nihil de præsentiā domini cogitasse. ABSENTI TIBI. Tunc fidelis opera est, si absens aliquis defendatur. hoc ergo confirmat, velut indicando. Sic in Andria, O Chreme per tempus hic aduenis, ausculta. QVE DIGNAS CONTVMELIAS. Id est quas ipse debet audire. DESINE. Imponit silētiū Getæ: quasi validiora dicturus sit. & suprà, TACE dixit senex. OHE DESINE. Hac voce ostendit plus iusto pro se locutū ingeri Getam. nam OHE interiectio est satietatem vsque ad fastidium designans.

ADOLESCENS PRIMVM ABS TE. Est hæc autoritas in senibus, vt qui minoris ætatis qui rint, illos appellatione pueri, vel adolescentis, vel iuuenis etiam ostendant: vt hoc de nomine illis qui dem detrahant, sibi verò authoritatem attribuant. Sic Virgilius, O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas. BONA VENIA. Sine ira, sine discordia. SI TIBI PLACERE PO-

TIS EST. Pro potest. MIHI VT RESPONDEAS. Bene mihi: vt pote patri adolescentis, vel do- mino Getæ, vel etiā seni. Et verbū est scrupulose aliquid interrogantiū. Sic Virg. Mihi que hæc edisser- vera rogati. Et, Dic mihi Damoeta, cuium pecus? QVEM AMICVM TVVM AIS FVISSE. Ais dicitur mus de ijs, qui vana loquātur: Dicere autē dicimus de ijs qui validiora. EXPLANA. Manifesta, expo-

ne. ET QVI COGNATVM. Qui, quomodo, vnde. PROINDE EXPISCARE QVASI NON NOSSES. Proinde. Ita. Similitudinis adverbium est modo, nō cōiunctio, vt, Proinde tona eloquio solitū tibi. Expiscari est diligentissime quærere, vbi nam pisces lateant, ergo verbum est tractū a piscatoribus.

EGOME NEGO: TV QVI AIS. Subauditur ad omnia, NOSSE. EHO TV SOBRIVM TVVM. Populari quadā, vulgarique fatigatione, vt pote scurra, respondit. NOMEN MAXIME. Falla nō habent memoriā. hic ergo deest, nescio, vel, necessariū est. QVID NVNC TACES? Vrget senex: quia intelligit eum nomen nescire. SVBIICE. Suggere. NON DICO. QVASI NON NORIS. Mire, nā videtur arte celare id, quod inuitus nesciebat. STILPHO. σὺ ληΐς. nā reddit ad nomi-

natiū, EST: vtique Stilpho: vt rursus ad accusatiū, Noueras, Stilphonem scilicet. STILPHONEM INQVAM NON NOVERAS? Figura ἐπιτοχασμός. est autem ἐπιτοχασμός verborū super se in- uicem effusio: quæ fit aduersarij causa turbandi. Vt Virg. Nec longe scilicet hostes Quærendi nobis: circumstāt vndique muros. Imus in aduersos: quid cessas? an tibi Mauors Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis Semper erit? Stilphonem inquam non noueras? Quasi dicat, Conuincam, si neges.

AT SI TALENTVM REM RELIQVISSET. ἄξιόντισον illud fecit. At si talentū rem reli- quisset. More Romanorū, apud quos hæreditas pecuniæ erat. Talentū autem quod dixit, more Græ- corū admisit. ITA VT DICIS. Ita sum inquit, vt dicis, auarus & superbus. Et vide senem de in- iuria nō agere: quia iuste confidit & nititur causæ. Plerumque enim hac constantia animi fulcitur, qui iuri cōfidunt. at contrā, qui nullo iure freti sunt, litigant, & ad iniurias proliunt: vt his saltem pertu- bent aduersarium qui iure nō valent. Condone igitur inquit, tibi omne contumeliæ genus:

TVM SI ADVENISSEM. Deest, ad iudicium: vt sit, Cum ad iudiciū venissem. QVI MIHI CO- GNATA. Qui: vnde, quomodo. HEVS NOSTER RECTE. Getæ sic laudat senem, vt optet vince- re Phormionē. Heus noster recte. Plaudit sibi Terētius, supposita persona: quasi recte dixisset. DICIBVS, QVIBVS OPORTVIT. Probauit iudicib⁹, inquit. FILIVS CVR NON REPELLIT?

Refellere est arguēdo falsum ostendere. CVIVS DE STVLTITIA DICI, VT DIGNVM EST. Compendiū conuiciorum est, Nihil dignum inuenire, pro magna iniuria quod respōdeas. QVAM DO QVIDEM SOLVS REGNAS. Quoniam regnum solutū legibus est, & opprimens libertatē. Sic alibi, Regnumne hic AEschine possides? HIC DE EADEM CAVSSA. Hic, videlicet apud Athe- nas, vbi leges, vbi libertas omnibus communis est. POTIVS QVAM LITES SEQVAR, AVT

QVAM TE AVDIAM. Bis posuit QVAM. quod genus figuræ primo ἐν γυμνῇ contrarium est, vt in Heautontimorūmeno, Propter quā in summa infamia sum, & meo patri minus obsequens. Item, Ce- pi rationē vt neq; tu egeres, neq; hoc posses perdere. ID QVOD LEX INIBET DOTEM DARE. Id, pro ob id. ADDUCE HANC, MINAS QVINQVE ACCIPE. Modo id agit, quod reprehēdit a-

filio nō esse factū, Dotem daretis, quæreret alium. Et dotem voluit custodem esse pudoris. HAE. Hic risu destruxit quod serio intendebat senex. HOMO SVAVIS. Præscriptio, cum iam alte- rum factum sit, fieri vtrūque non posse. AN, NE HOC QVIDEM EGO ADIPISCAR. Quia enim à lege stat, recitat tātum id quod scriptū est. ITANE TANDEM QVAESO. Maiora argumēta sunt quæ per interrogationē proferuntur. VBI ABVSVS SIS. A scripti, volūate. Vtimur cū honore. Ab-

utimur cū iniuria. ATQVE AMITTERE? Bene amittere: quia finis cupiditatis amissio est. AN VT NEQVID CIVIS TVRPE IN SE ADMITTERET? Idoneū testimonium est bonorū esse nata liū, ciuem dixisse, nā apud veteres peregrinæ mulieres in meretricū numero habebātur. Sic ipse alibi, Adeōne est demēs? ex Peregrina? Et alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et Parmeno cō-

probans respondit, Potest taceri hoc. id est meretricem matrem te habuisse. An vt nequid ciuis tur- pe in se admitteret. A voluntate. VT CVM VNOÆTATEM DEGERET. Quid enim est pudici- tia, nisi vnus sciētia viri? ACTVM AIVNT NE AGAS. AIVNT dicimus, cum prouerbij signifi- camus. Acta res est, de qua sentētia prolata sit. DONEC PERFECERO HOC. Virg. Donec me flu-

mine viuo Abluero. Perfecero. Pro perficiā. INEPTIS. Vt à sapiētia, sapis dicimus: ita ab ineptia, ineptis. SINE MODO. Hæc minātis sunt verba. & bene imitatus est enim cōminatē. TVVS EST DAMNATVS GNATVS, NON TV. Ludit Phormio cū dicit, nō tu: & cōtempnibiliorē in hac causa

sibi senem, quam Antiphonē fuisse, dicit: simulq; ætatem illius esse despectam. Tuus est damnatus gnatus, nō tu. Pro volūrate contendētis est prolatio sententiæ. ILLVM PVTATO QVAE EGO NUNC DICŌ, DICERE. Definitive respondit. CVM VXORE HAC. Id est tali. TUTE IDEM MELIUS FECERIS. Loc⁹ est hic, vt ostēdat Phormio de cōpacto egisse cū Antiphone. Tute idem melius feceris. Quidā sic intelligūt: Tute idem melius feceris, vt senex potius exeat, quam eiciat filiū. Artificiose autem loquitur Phormio vt adimat suspicionem seni cōsensionis & cōventionis inter paritū & filiū. SED VLO. Sine dolo, instāter. DISSIMVLAT. Fingit, mētitur. QVIN QVOD EST FERENDVM, FERAS. Cur nō, inquit, accōmodas necessitati volūtatē? QVAE TVAM SENECTVTEM OBLECTET. Non te, sed senectutem tuā. MINVE VERŌ IRAM. Cōtemnētis est, dissuasit iracundiā. HOC AGE. Annuentis est. DIXI PHORMIO. Dixi solent dicere perorata causā. Dixi Demipho. Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus est simili verbo. SI QVID OPVS FVERIT. Hæc repentina discessio habet aliquam maiorem litigaturi denuntiationem. Et bene breuiter ne multiloquio infringere superior comminatio.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

DEMIPHO. GETA. HEGIO, CRATINVS,
CRITO ADVOCATI.

D. Vanta me cura, & solitudine afficit
G. Gnatus, qui me, & se hisce impediuit nuptijs!
Neque mihi in conspectum prodit, vt saltem sciam
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.
Abi tu, vñe redieritne iam, an nōdum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc fiet.
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratīnum censeo,
Sibi tibi videtur. D. dic Cratine. CRA. mēne vis?
D. Te. CRA. ego quæ in rem tuam sint, ea velim facias. mihi
Sichoc videtur. quod te absente hic filiū
Egit, restitui in integrum æquum est, & bonum.
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego sedulo hunc dixisse credo. verūm ita est,
QVOT HOMINES, tot sententiæ. suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse. & turpe inceptu est. D. dic Crito.
CRI. Eho amplius deliberandum censeo.
Res magna est. H. num quid nos vis? D. fecistis probē.
Incertior sum multo quā dudum. G. negant
Redisse. D. frater est expectandus mihi. is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
G. At ego Antiphonem quæram, vt quæ acta hic sunt, sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

VANTA ME CVRA ET SOLICITVDINE AFFICIT GNATVS. Cura est in spe bonorū; Solitudo in metu malorū. Quanta me cura, & solitudine. Hæc deliberatiua est, in qua tres aduocati sunt: quorū vnus suadet: alter dissuadet: tertius qui se alterutri addere debuisse, eiusmodi sententiam dicit, vt rursus deliberatione opus esse videatur. EGO CRATINVM CENSEO. Potest ego distinguī: vt subaudiatur, Ego dicam? QVAE IN REM TVAM SINT y. liij.

A C T. III. S C E N. I.

Bene principio benevolentia suam comendauit: & sic consiliū dedit. **AEQVVM EST.** Ab honesto. **ET BONVM.** Ab utili. **ET ID IMPERABIS.** A possibili. Et breuiter deliberatiua tres locos tetigit, Iustum, utile, & possibile. **EGO SED VLO HVNC DIXISSE CREDO.** Artificiose persona defendit, sententia reprehensurus: ne si inimicus sit, adimat auctoritatem sententiae suae. **VERVM ITA EST.** Subiunxit locū & *ποκρίσας* oratorie: vt inuidiae contradicturus occurreret. **MIHI NON VIDETVR.** A possibili. **QVOD SIT FACTVM LEGIBVS.** Hic alio ordine locos sua foris tetigit, primum a possibili: secundū ab honesto. **ET TVRPE INCOEPTV EST.** Ab honesto. Vtilitate autem pretermisit per artem: quā, vbi nō potest fieri, frustra spectatur. **RES MAGNA EST.** Causa ampliandi sententia. **INCERTIOR SVM MVLTQVAM DVDM.** Ex tribus enim vnus suauis, alter dissuasit, tertius nihil dixit. **IN TEMPORE HVC SE RECIPERE.** *ὑποκρίσας*. Sallust. Maxi-
meque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi.

ACTVS TERTII SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

- A. Nūmerò Antípho multis modis cum isto animo es vituperādus.
E Itāne hinc abiisse, & vitam tuam tutandam alijs dedisse?
Alios tuam rem credidisti magis, quā te, animaduersuros?
Nam vt vt erant alia, illi certē, quae nunc domi tuae est consuleres,
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali,
Cuius nunc miseræ spes, opesque sunt in te vno omnes sitæ.
G. Equidem here nos iam dudum hic te absentem incusamus, qui abieris.
A. Te ipsum quærebam. G. sed ea causa nihilo magis defecimus.
A. Loquere obsecro, quo nam in loco sunt res, & fortunæ meæ?
Nunquid patri subolet? G. nihil etiā. A. & quid spei porro est? G. nescio. A. ab.
G. Nisi Phædría haud cessauit pro te eniti. A. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem hac re, vt in alijs, strenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G. ego quod potui porro. A. mī Geta omneis vos amo.
G. Sic habent principia sese, vt dico adhuc tranquilla res est.
Manfurūque patrum pater est, dum huc adueniat. A. quid eum? G. vt aiebat.
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.
A. Quantum metus est mihi venire huc saluum nunc patrum Geta?
Nam per eius vnā (vt audio) aut viuam, aut moriar, sententiam.
G. Phædría tibi adest. A. ubi nam? G. eccum à sua palæstra exit foras.

NIMVERO ANTIPHO MVLTIS MODIS CVM ISTOC ANIMO. Cū istoc animo pro, Cum istoc
E huius animi. Ennius, Optima cum pulchris animis, Romana iuuentus. ITANE HINC animo
ABIISSE, ET VITAM TVAM. *ἐν ὑποκρίσει*. vt, Inuidisse deos, patrijs vt redditus oris
Ab infinituo ad indicatiū transitū fecit. CREDIDISTI. Pro putasti. ALIOS ad indicatiū
Cōiugiū optatū, & pulchrā Calydonā viderem? Et, Seruon' fortunas meas cōmisisse futilis. PATERE, uō transitū
TVAM REM. Ab infinituo ad indicatiū transitū fecit. CREDIDISTI. Pro putasti. ALIOS ad indicatiū
TVR MALI. Legitur & potiretur, quia potiri τὸ παλαῖον fuit. Plautus, Hostiū potitus est. SPES, Credidisti
OPESQVE SVNT. Hæc quidē de his sunt, quæ amati * Spes, opesque sunt. Vt, Res fidēsque. QVI
ABIERIS. Mollius, quā fugeris. SED EA CAVSSA. Quia abieris. NVNQVDPATRI SVB
LET? Cōueniētia sua & Phormionis dicit. CONFUTAVIT VERBIS. Cōuicit: vt si diceret, refuta-
uit. sed Refutatio in re est: Cōfutatio in personā. EGO QVOD POTVI, PORRO. De se medioeriter
per *ὑπερφρον*, moraliter satis. Ego quod potui porro. Ordine, primò dominū, post Phormionē, vlti-
mū se posuit. HVC SALVVM NVNCPATRVVM GETA. Nō optat saluum patrum venire se-
cundū Apollodorum: & ostendit non congruere salutem eius cum cōmodo suo. An non dicit malum

esse & incommodum sibi: sed tantum magni terroris plenum aduentum patrui? A S V A P A L A N
 STRA EXIT FORAS. Bene palæstram eius dixit lenonis domū, in qua est exercitus amator assidue.
 Plautus, Abstine à palæstra, ubi demens desudascitur.

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO LENO. ANTIPHO. GETA.

- P. Orio audi obsecro. D. nō audio. P. parūper. D. quin omitte me.
 D. Audi quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.
 At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
 P. Nequeo te exorare, vt maneat triduum hoc: quò nunc abis?
 D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.
 A. Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
 P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.
 P. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.
 P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. D. somnium.
 P. Experire, non est longū. D. CANTILENAM EANDEM CANIS.
 P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. garris modo.
 P. Adeone ingenio te esse duro, atque inexorabili,
 Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?
 D. Adeone te esse incogitantem, atque impudentem Phædria,
 Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?
 A. Miseritum est. P. hei veris vincor. G. quàm vterque est similis sui.
 P. Neque, Antipho alia cum occupatus esset sollicitudine,
 Tum hoc esse mihi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est Phædria?
 P. O fortunatissime Antipho. A. egone? P. cui, quod amas, domi est.
 Neccum huiusmodi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
 A. Mihi ne domi est? imò, quod aiunt, A V R I B V S T E N E O L V P V M.
 Nam neque quo amittam à me inuenio: neque vt retineam, scio.
 P. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno sies.
 Num quid hic confecit? P. hicine? quod homo inhumanissimus:
 Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain? vendidit?
 P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
 P. Nequeo exorare vt maneat, & cum illo vt mutet fidem,
 Triduum hoc: dum id, quod est promissum ab amicis, argentum aufero.
 Si non tum dederò, vnam prætereà horam ne oppertus sies.
 D. Obtundis. A. haud longum est id quod orat Dorio: exoret sine.
 Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.
 D. Verba istæ sunt. A. Pamphilamne hac vrbe priuari sines?
 Tum prætereà horum amorem distrahi poterin? pati?
 D. Neque ego, neque tu. G. Di tibi omnes id quod est dignum diunt.
 D. Ego te complureis aduersum ingenium meum menses tuli
 Pollicitantem, & nihil ferentem, flentem: & nunc contrà hæc omnia,

ACT. III. SCEN. III.

- Repperi qui det, neque lacrumet da locum melioribus.
- A. Certè hercle si satis commemini, tibi quidem olim est dies,
Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?
- A. Iamne ea præterijt? D. non, verum ei hæc antecessit. A. non pudet
Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio
Itane tandem facere oportet? D. sic sum si placeo, vt ere.
- A. Sicine hunc decipis? D. imò enim uero Antipho hic me decipit.
Nam hic me huiusmodi sciebat esse ego hunc esse aliter, credidi.
Is me fefellit ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vtvt hæc sunt, tamen hoc faciam cras manè argentum mihi
Miles se dare dixit si mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

DORIO, AUDI OBSECO. Hæc scena in petitione est, quæ sæpe admittit deliberatiue locos.

D. Dorio audi obsecro. Sunt qui sic legant, vt Dorio Phædria dicat: audi, leno: obsecro, ite-
rum Phædria. QVIN OMITTE ME. Quin, modo corripiendi vel imperandi vim ha-
bet. vt, Quin age. HEI METVO LENONEM, NEQVID SVO SVAT CAPITI. Deest MALI. Quin
Suat autem, appingat, atque affigat. Suo suat capiti. ἀποσιώπησις. διὰ τὸ ἐυφημισμὸν, SVO CA-
PITI dixit, cum dicturus esset, PHAEDRIAE. vt, Dardaniique rogum capitis. FOENERATVM. Ab
vili. FOENERATVM ISTVC BENEFICIUM TIBI. Id est, mihi a te foeneratum. VERVM
HERCLE HOC EST. Bene ipse dictum suum confirmavit. CANTILENAM EANDEM CANIS. CANTILE-
Ira dicit, vt, Vetus & vulgata cantio. TV MIHI COGNATVS. Ab honesto. TV PARENS, TV
AMICVS, TV. Secunda ἀποσιώπησις. PHALERATIS DICTIS. Honestis atque ornatis: quia di-
xit, Tu mihi cognatus, tu parens. Et quasi leno, iridet honestatem & despicit. MISERITVM EST. Phaleratis
ἐγώνεα. HEI VERIS VINCOR. Hoc sibi dicit adolescens. NEQVE, ANTIPHO ALIA CVM
OCCVPATVS ESSET SOLICITVDINE. Hoc dolet Phædria, quòd in eadem re laboravit An-
tipho, id est in amore: quòdque amare contigerit. Neque, Antipho alia. Minore aliqua sollicitudi-
ne quàm hæc est, quam nunc gerit. An alia, præter hanc quam de me gerit. Ordo & sensus hic est, Ne
que tum esse mihi hoc obiectum malum, cum Antipho alia solitudine esset occupatus leui quapiam,
nò hac de nuptijs, quæ est grauissima. VNQVAM VSVS VENIT. Opus aut necesse fuit. AVRI.
BVS TENEO LVPVM. Græcum prouerbiū, τῶν ὀτῶν ἔχω τὸν λύκον, ὅντ' ἔχει δὲτ' ἀφ᾽ αὐτοῦ. Bene suo,
mai. NE PARVM LENO SIES. ἐκλεψίς. deest enim, Vereris? AERE EMPTA SVO. Bene suo,
quasi de tertia persona. CONDVPlicaverit. Coniunctiuum pro indicatiuo, id est conduplica-
bit. Hoc est aliter, Foeneratum istuc beneficium pulchre tibi dices. NIHIL FERENTEM, FLEN-
TEM. μοιοῖον τῷ γένηι vñtatum veteribus. TIBI QVIDEM OLIM EST DIES. Hic olim, futuri
temporis. Nam leno de accipienda ab adolescente pecunia diem constituerat: & inuenta meliori condi-
tione, anticipauerat tempus cum adolescente præscriptum. IAMNE EA PRÆTERIIT? Interro-
gatiue pronuntiandum. NON, VERVM EI HÆC ANTECESSIT: Urbane leno, hæc antecessit, vt
alij putant, meretrix vendita: vt alij, dies qua lenoni constitutum fuit. An aperte leno perfidus metiuri
vnde sequitur, Non pudet vanitatis? Ergo plus est ANTECESSIT, quàm PRÆTERIIT.
PVDET VANITATIS? Apparet suprà lenonē de perfidia anticipati tēporis esse confessum. MEA
LEGE VTAR. Lenonia scilicet: in qua semper commodum est prius, quàm fides.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

- P. VID faciam? vnde ego nunc tam subito huic argentum inueniam miser,
- Q. Cui minus nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorariet
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudum, vt dixti, adiuuerit cōmiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
G. Scio equidem hoc esse æquum. A. age ergo, solus seruare hunc potes;

- G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio sed id vnde, edoce.
 A. Pater adest hic. G. scio sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
 G. Itane? A. ita. G. sane hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?
 Non triumpho, ex nuptijs tuis si nihil nanciscor malì:
 Ni etiam nunc me huius causa quærere in malo iubeas crucem?
 A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus sum? G. haud puto.
 Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,
 Ni insigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
 P. Alius ab oculis meis illam in ignotum hinc abducet locum? hem.
 Dum igitur diem licet, dumque adsum, loquimini mecum Antipho.
 Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedò?
 P. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
 Aut perire. G. Di bene vortant quod agas. pedetentim tamen.
 Vide, si quid opis potes afferre huic. G. si quid. quid? A. quære obsecro,
 Nequid plus minùsve faxit, quod nos possit pigeat Geta.
 G. Quaro saluos est, vt opinor. verum enim metuo malum.
 A. Noli metuere. vnà tecum bona, malàque tolerabimus.
 G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solæ triginta minæ.
 G. Triginta? huic, percara est Phædria. P. istæc verò vilis est.
 G. Age age, inuentas reddam. P. ó lepidum caput.
 G. Aufer te hinc. P. iam opus est. G. iam feres.
 A. Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.
 P. Præsto est. audacissimè oneris quid vis impone, & feret.
 A. SOLVS EST homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocyus.
 P. Abi dic, præsto vt sit domi.
 A. Nunquid est quod opera mea vobis opus sit? G. nihil. verum abi domum,
 Et illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
 Consolare. cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lubens.
 P. Qua via istuc facies? G. dicam in itinere. modò te hinc amoue.

Q. VID FACIAM? *δικονομία* ad futurum exitum comædiæ. MINVS NIHILO. *ὀπιεβολή*.
 ADIVVERIT. Secundū u pronuntiari debet. ADIVVERIT COMITER. Comiter ve-
 teres dixerunt *παρὰ τὸ νόμος*. Q. VID FACIAM? Comiter, quanvis vterque intelligat
 quid alter vter dicat, dissimulant tamen. NI ETIAM ME HUIUS CAUSSA QVÆRERE IN MA-
 LO IUBEAS CRUCEM. Quasi dicat, In malo aliud malum. RELINQVATVR PRECI. Bene pre-
 ci. PEDETENTIM. Caute. à pedibus, & tentando. Pedetentim tamen. Hoc quidam sic accipiūt,
 tanquam Getæ dicat Antipho, vt caute aggrediatur senem fallere. ISTÆC VERÒ VILIS EST.
 Amatorie. Solus est homo amico amicus. Apollodorus, *μόνος γ' ἐπίσταται φίλῃ τὸν φίλον*.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

- D. Q. VID? qua profectus causa hinc es Lemnum Chremes.
 C. Adduxitne tecum filiam? G. non. D. quid ita non?
 Postquam videt me eius mater esse hic diutius,

- Símul autem non manebat ætas virginis
 Meam negligentiam: ipsam cum omni familia
 Ad me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
 Quæso igitur commorabere, ubi id audiueras?
 C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
 SENECTVS IPSA est morbus: sed venisse eas
 Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
 D. Quid gnato obtigerit me absente, audisti ne Chremes?
 C. Quod quidem me factum, consilij incertum facit.
 Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo:
 Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
 Te mihi fidelem esse æquè, atquè egomet sum mihi,
 Scibam: ille si me alienus affinem volet,
 Tacebit, dum intercedet familiaritas.
 Sin spreuerit me, plus quàm opus est scito, sciet.
 Vereorque, ne vxor aliquà hoc resciscat mea.
 Quod si sit: vti me excutiam, atque egrediar domo,
 Id reflat: nam ego meorum solus sum meus.
 D. Scio ita esse: & istac mihi res sollicitudini est.
 Neque defetiscar vnquàm ego experirier,
 Donec tibi id, quod pollicitus sum effecero.

VID' QVA PROPECTVS CAUSSA? Hæc est narratio simplex. SENECTVS IPSA SENECTVS
 Q EST MORBUS. Apollorus τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. HANC CONDITIONEM SI
 CUI TULERO. κυριολογία. quia ferre conditionem alicui, dicimus. TE MIHI FIDELI. FERRE
 LEM ESSE AEQVE. Mire admixtum ante completam sententiam de extraneo, Te mihi fidelem esse. tamen
 & cætera. TACEBIT DVM INTERCEDET FAMILIARITAS. Incertum, quando proditum tri
 se dicat: ante, an post nuptias. Vt me excutiam. Legitur &, excutiat. MEORVM SOLVS SVM. Excutio
 MEVS. Apollodorus, ἐγὼ γὰρ εἰμι μόνος τῶν ἐμῶν ἐμὸς. DONEC TIBI ID QVOD POLLICITVS SVM. Donec effe
 TVS SVM, EFFECERO. Virgilius, Donec me flumine viuo Abluero.

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

GO hominem callidiorẽ vidi neminem
 E Quàm Phormionem venio ad hominem, vt dicerem
 Argento opus esse, & id quo pacto fieret.
 Vix dum dimidium dixeram, intellexerat.
 Gaudebat me laudabat quarebat senem.
 Dis gratias agebat, tempus sibi dari,
 Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
 Amicum esse, quàm Antiphoni hominem ad forum
 Iussi opperiri: eo me esse adducturum senem.
 Sed eccum ipsum, quis est vltior? at at Phædriæ
 Pater venit: sed quid pertimui autem bellua?

An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
 Commodius esse opinor duplici spe vtier.
 Petam hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est.
 Si ab hoc nihil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

Hospi

V ENIO AD HOMINEM. Venuste repetitum, hominem. HVNC ADORIAM HOSPI-
 TEM. Astute hospitem, de eo qui superuenit: nomen aptum imprudenti rerum, atque alie-
 no ab earum scientia. Sallustius, Vitam sicuti peregrinantes transegere. & cætera.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

A.

E XPECTO, quàm mox recipiat huc sese Geta.
 Sed patrum cum patre video astantem: he! mihi,
 Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.

E

G. Adibo hosce: o noster Chremes. C. salue Geta.
 G. Venire saluum volupe est. C. credo. G. quid agitur?
 C. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
 G. Ita de Antiphone audisti: quæ facta? C. omnia.
 G. Tunc dixeras huic: facinus indignum Chreme.
 Sic circumiri? D. cum hoc id agebam commodum.
 G. Nam hercle ego quoque id quidem mecum agitans sedulo,
 Inueni opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
 Quod remedium? G. vt abij abs te, fit forte obuiam
 Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui istam. C. scio.
 G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
 Prehendo hominem solum. cur non inquam, Phormio
 Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
 Vt componantur gratia, quàm cum mala?
 Herus liberalis est, & fugitans litium.
 Nam cæteri quidem hercle amici omnes modo
 Vno ore authores fuere, vt præcipitem hanc daret.
 A. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
 Daturum poenas dices, si illam ei egerit?
 Iam id exploratum est: eia sudabis satis,
 Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
 Verum pone esse victum eum, at tandem tamen
 Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
 Postquam hominem his verbis sentio molliri.
 Soli sumus nunc hic inquam, ehò dic quid velis dari
 Tibi in manum, vt herus his desistat litibus.
 Hæc hinc faceffat, tu molestus ne fies.
 A. Satin' illi Di sunt propitij? G. nam sat scio,

o Don.
 legi vo.
 lup. quo
 etiam
 Plautus
 est vltus

- Sí tu aliquam partem æquí boníque dixeris.
 Vt est ille bonus vír, tria non commutabítis
 Verba hodie ínter vos. D. quis te istac iussít loquí?
- C. Imò non potuít melíus perueníríer
 Eò, quò nos volumus. A. óccídí. C. perge eloquí.
- G. A prímo homo ínsaníbat. C. cedo, quíd postulat?
- G. Quid? nímiúm. quantum libuít. C. dí. G. sí quis daret
 Talentum magnum. C. imò malum hercle. vt níhil pudet!
- G. Quod díxí adeò eí. quæso quíd sí filíam
 Suam vnicam locaret? paruí rētulít
 Non suscepísse. ínuenta est quæ dotem petat.
 Vt ad pauca redeam, ac mítam illíus íneptías:
 Hæc deníque eíus fuit postrema oratio.
 Ego ínquít à príncípío amíci filíam,
 Ita vt æquum fuerat, voluí vxorem ducere.
 Nam míhi veníebat ín mentem eíus íncommodum,
 Ínseruíutem pauperem ad dítem dari.
 Sed míhi opus erat, vt apertè tíbí nunc fabuler,
 Aliquantum quæ afferret, quí dissoluerem
 Quæ debeo, etíam nunc, sí volt Demípho
 Dare, quantum ab hac accípío quæ spona est míhi:
 Nullam míhi malím, quàm ístanc, vxorem dari.
- A. Vtrúm stultítia facere ego hunc, an malítia,
 Dícam: scíentem, an ímprudentem, íncertus sum.
- D. Quid sí anímam debet? G. ager opposítus est pignórí
 Ob decem mínas, ínquít. D. age age íam ducat, dabo.
- G. A Edículæ ítem sunt ob decem alias. D. hoi húi,
 Nímiúm est. C. ne clama. pétito hæc à me decem.
- G. Vxorí emunda ancíllula est. tum autem plúscula
 Supellectíle opus est. opus est sumptu ad nuptías.
 His rebus pone sanè ínquít decem mínas.
- D. Sexcentas perínde potíus scríbíto íam míhi dícas.
 Níhil do. ímpuratus me ílle vt etíam írrídeat?
- C. Quæso ego dabo, quíesce. tu modo filíus
 Fac vt íllam ducat, nos quam volumus. A. heí míhi
 Geta, occídístí me tuis fallacíjs.
- C. Mea caússa eíjctur. me hoc æquum est amíttere.
- G. Quantum potes me certíorem ínquít face.
 Sí íllam dant, hanc vt omítam, ne íncertus síem.
 Nam illí míhi dotem íam consítuerunt dare.
- C. Íam accípíet. illís repudíum renuntíet,
 Hanc ducat. D. quæ quídem illí res vortat male.
- C. Opportunè adeò nunc argentum mecum attulí,

Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia.
Id sumam vxori, tibi opus esse, dixerō.

EXPECTO QVAM MOX RECIPIAT SE GETA. Ad errorem cumulandum persona Antipho-
nis interponitur: vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repentinæ lætitiæ.
VOLUP EST. Hoc volup nomen est, vt hoc facul. Sic enim veteres per ἀποκοπήν lo-
quebantur. **COMPLURIA.** Secundum regulam locutus est. nam hoc complure, & hæc compluria.
Noua hic compluria. Sic veteres, quod nostri dempta syllaba complura dicunt. Sic Cato originum
secundo, Fana hoc loco compluria. Cicero in Protagora, Confirmadi genera compluria. Credo: quia ve-
teres, hoc plure, non hoc plus dicebant. **COMMODVM.** Commoda æstimatio est temporis. **Cō-**
modum, tantum quod. Lucilius, Quod mihi commodum est, aut vda vestimenta deposueram. **IS**
QVI ISTAM. ἀποσιώπησις tertia. deest obtrusit nobis, aut defendit, aut quid tale. **EVGITANS**
LITIVM. Genitiuo casui vim nominis habet **EVGITANS** iunctum: accusatiuo, vim participij. **Fu-**
gitans litium. Quasi quod vult in domino facere, id iam in eo esse dicit: præparans hominem ad con-
temptum pecuniæ quæ poscetur statim. **DARI TIBI IN MANVM.** Datur ei in manum, qui sepa-
ratim accipit, sine arbitro, aut interprete: vt præuaricator, aut iudex corruptus. **HÆC HINC FA-**
CESSAT. Pro hinc se faciat, id est abeat: vt huc se faciat, huc accedat significat. **Hæc hinc facessat.**
si hinc faciat, faciat. Ergo duas res significat hoc vnum verbum. An hinc facessat, prouerbialiter, quæ
TEM. Et si non totum, vel aliquam partem. **VERBA HODIE INTER NOS.** Sic dicebant iurgium
significantes. Proprie verba cōmutare, est quod altercati dicimus. **QVID? NIMIVM.** **QVANTVM**
LIBVIT. Apud quosdā diuersæ personæ cum verbis singulis. **PARVI RETVLIT.** Nihil interfuit:
vel parum interfuit, id est nihil profuit. **NON SUSCEPISSE.** **INVENTA EST QVÆ DOTE MPE-**
NAT. In græca fabula senex hoc dicit, Quid interest, me non suscepisse filiā, si modo dos dabitur alie-
na? **SED MIHI.** ἀρεῖνθεις prima. **Sed mihi opus est.** Indictio doli est. nam ante, quā petat,
petendi causam ingerit. **QVÆ AFFERET QVID DISSOLVEREM.** Quia, si opum causa habenda
rum dotatam quæreret, minor esset necessitas captandæ opulentioris: as alienum addidit, cui rei nihil
opponi potest. **AB HAC ACCIPIO QVÆ SPONSA EST MIHI.** Mire accipio: nō, accepturus sum.
Et definitū modū ponit, ne de summa doris super sit disputatio. **VTRVM STVLITIA FACERE.**
ἀντιθέτω secundū. nā scienti imprudentē reddidit. **QVID SI ANIMAM DEBET?** Græcū prouer-
biū, καὶ ἀντὶ τῆς ψυχῆς ὀφέλα. **AGER OPPOSITVS EST PIGNORI OB DECEM MINAS.**
Astute nō protinus triginta minas dixit: sed paulatim colligit: vt partibus congestis in summa senex mi-
nus grauetur. nā si semel diceret, deterreret parcissimū senē. Denique auditis decē minis, statim respō-
det, dabo. cōcedūt ab alio decē, de reliquis superest dubitatio. nā difficilis ad dandū. **SYMPTV AD**
NYPTIA S. Opus est, subauditur. **PONE SANE INQVIT DECEM MINAS.** Bene sanē: quasi plus
quiddā exigit, sed hoc cōtentus sit. **SEXCENTAS PROINDE POTIVS SCRIBITO IAM MIHI**
DICA S. Perspicere hinc licet consuetudinē vtriusque sermonis. nā Apollodorus μύγας dixit pro mul-
tis. Et vt apud Græcos, μύγας, ita apud nos sexcēta dicere pro multis, vñtatum est. Cicero, Sexcēta pos-
sum decreta proferre. **MEA CAVSSA EIICITVR.** ME HOC EST AEQVVM AMITTERE. Ratio
cur ipse viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem. **QVANTVM POTES, ME CER-**
TIOREM. Festinat Geta: scit enim dixisse lenonem, Mea lege vtat, vt potior sit qui prior ad dandum
est. **QVÆ QVIDEM RES ILLI VERTAT MALE.** Non desinit poeta ostendere auaritiam De-
miphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia sic commodum ei est. Virgilius, Hos il-
li, quod nec bene vertat, mittimus hōdos. **MECVM ARGENTVM ATTVLI.** Comicum argentum
præsto est: & causā additur cur præsto, & vnde sit. simul iracundiæ vxoris, & iurgio præparatur locus.
FRVCTVM, QVEM LEMNI. & cætera. Et Lemni, & Lemno legitur. **REDDVNT PRAEDIA.**
σχήμα ἐπεξηγῶσις. Et proprie de fructu, reddunt. **ID SVMAM.** Non fructum, sed argentum. Id
sumam. Impendam. vnde & sumptus dictus. **VXORI TIBI OPVS ESSE DIXERO.** Bene esse, nō
fuisse: ne iam repetendum videretur. **Opus esse dixerō.** Adiunctiuum pro pronuntiativo. vt in Eunu-
cho, Perculeris iam tu me.

ACTVS QVARTI SCENA IIIII.

ANTIPHO. GETA.

G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento senes.
Satin' id est? G. nescio hercle tantum iussus sum.
Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?

G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? opera tua
 Ad restim mihi quidem res redijt planissime.
 Ut te quidem omnes Dij, Deæque, superi, inferi
 Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
 Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.
 Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
 Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri
 Posse illam extrudi. cedò, nunc porro Phormio
 Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum.
 Quid fiet? G. non enim ducet. A. noui. cæterum
 Cum argentum repetent, nostra caussa scilicet
 In neruum potius ibit. G. NIHIL EST Antipho,
 Quin male narrando possit deprauarier.
 Tu id quod boni est, excerpis. dicis quod mali est.
 Audi nunc contrà iam. si argentum acceperit,
 Ducenda est vxor, vt ais. concedo tibi.
 Spatium quidem tandem apparandis nuptijs:
 Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.
 Intereà amici, quod polliciti sunt, argentum dabunt.
 Id istis reddet. A. quamobrem, aut quid dicet? G. rogas?
 Quot res? post illa, Monstra euenerunt mihi,
 Introijt in ædes ater alienus canis,
 Anguis per impluuium decidit de tegulis,
 Gallina cecinit. interdixit hariolus,
 Aruspex vetuit ante brumam aliquid noui
 Negotij incipere. quæ caussa est iustissima.
 Hæc fient. A. vt modò fiant. G. fient. me vide.
 Pater exit. abi, dic esse argentum, Phædriæ.

MVNXI ARGENTO SENES. Mire: cum econtrario dicatur emunctus homo, elegans & Emunctus
 facetus. vt Horatius de Lucilio, Emunctæ naris inquit. SATIN? ID EST? Hoc est, Emunctus
 idne tibi videtur satis esse ad miseras meas? An quasi ἔργωνικὸς dicit, vt dicere sole-
 mus, Bene habet nunc. aut, fecisti certe quod debuisti. Ideo autem subambigue locutus est, vt ne-
 quaquam posset aliter interpretari à Geta, qui respondebit, Nescio hercle, tantum iussus sum. VI. SATIN? ID EST?
 CVS TANGERE. Prouerbiale: non ἔργωνικὸς dixit. IN NERVVM POTIVS IBIT. Des-
 ciptet: à prouerio tracto à sagittarijs: cum vis, conatûsque tendentis arcum non in volatum teli, sed
 in ruptionem nerui expetatur. TV ID QVOD BONI EST EXCERPIS. Honeste excerpis
 dixit. & attende quemadmodum dicat excerpere bona quibus non vtatur. ANTE BRVMAM. An
 te irrisit homines Terentius, quibus religio sit aggredi negotiũ aliquod diebus decrecentibus. GAL.
 LINA CECINIT. Obstetricum est: in qua domo gallina canat, superiore marito esse vxorem. IN
 TERDIXIT HARIOIVS. Hariolus est qui diuina mente vaticinatur. diuus hariolus quasi fariolus, An ab balando? H pro F
 à fati & à fando. H enim pro F, & item F pro H in multis locutionibus mutabantur. An ab balando? H pro F
 nam halitu solent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipient. vnde & vocem eiusmodi
 dabant, quæ est OE. quod OE sonus exhalandi vim præstat. ANTE BRVMAM. Quid ante brumam
 dies decrecere incipiant. HARVSPEX VETVIT. Haruspex ab haruga nominatur. nam haruga di-
 citur hostia, ab hara, in qua concluditur, & seruatur. hara autem est in qua pecora includuntur. Plautus,
 Rusticus hircus, hara mostellaria. FIEN ME VIDE. Respice vultus mei fiduciam. sic Græci,
 Me vide

Me vide (nam aliter Latini) siquidem quia nullum periculum est. Me vide. Quia in iure promittit & in-
terponit suam fidem: quod nos dicimus, Me habes. Vide. Respice.

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

- D. VIETVS esto inquam ego curabo, nequid verborum duint.
Q. Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi testeis adhibeam
C. Cū dem. & quāobrē dem, cōmemorabo. G. vt caut⁹ est, vbi nihil opus est!
Atque ita opus factū est. at matura, dum libido eadem hæc manet.
G. Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiiciat.
Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. vbi hoc egeris,
Transito ad vxorem, vt conueniat hanc prius, quā hinc abeat.
Dicat eam dare nos Phormionī nuptum, ne succenseat.
Et magis esse illum idōneum, qui ipsi sit familiarior.
Nos nostro officio nihil egressos esse. quantum is voluerit,
Datum esse dotis. D. quid tua (malū) id refert? C. magni Demipho.
D. Non sat tuum te officiū fecisse, si non id fama approbat?
C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam prædicet.
D. Idem ego istuc facere possum. C. mulier mulieri magis congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.

Quietus

Libido

Putasti

Malum

Magni re-

fert

Quid tua?

Q. VIETVS ESTO INQVAM, EGO CVRABO. Q. uietus, id est securus, ab eo quod præce-
dit, id quod sequitur. VT CAVTVS EST VBI NIHIL OPVS EST. Consulit inquit
quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: siquidem argentum Phædræ sub no-
mine Phormionis. DVM LIBIDO EADEM HAEC MANET. Bene libidinem posuit pro volun-
tate hominis incerti ac levis. FORSITAN NOS REIICIAT. Mulierem scilicet. An vere nos, id est
negotium & conditionem? REM IPSAM PUTASTI. Pro disputasti modo. QVID TVA, MA-
LVM, ID REFERT? MALVM, interiectio. & est ordo, Quid tua id refert? MAGNI DEMIPHO.
Nota responsum contra Quid refert, non ad QVID relatum. Et quare quomodo dicatur, Quid mea:
quid tua, an deest AD: vt sit, ad mea, aut ad tua? REPERIRE ILLAS. Filiam, & vxorem.

ACTVS QVINTI SCENA I.

SOPHRONA NVTRIX. CHREMES.

- S. VID agam? quem mihi amicum inueniam misera? aut cui consilia
Q. Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum suatum indigne iniuria afficiatur.
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.
C. Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?
S. Quod vt facerem, egestas me impulit. cum scirem infirmas nuptias
Hæc esse, vt id consulerem, intereà vita vt in tuto foret.
C. Certò ædepol (nisi me animus fallit, aut parum oculi prospiciunt)
Meæ nutricem gnatae video. S. neque ille inuestigatur C. quid agam?
z. f.

- s. Qui est eius pater. C. adeone, an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco.
s. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. C. ea est ipsa.
Colloquar. s. quis hic loquitur? C. Sophrona. s. & meum nomen nominat?
C. Respice ad me. s. Di obsecro vos: estne hic Stilpho? C. non. s. negas?
C. Concede hinc à foribus paululum istorsum sodes Sophrona.
Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non is obsecro es,
Quem semper te esse dictitasti? C. si. s. quid has metuis fores?
C. Conclusam hic habeo vxorem sæuam. verum istoc de nomine
Eò perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis. atque id porro aliqua vxor mea rescisceret.
s. Hem istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.
C. Ehò dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis?
Aut ubi illæ sunt? s. miseram me. C. hem quid est? viuuntne? s. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
C. Male factum. s. ego autem, quæ essem anus deserta egens, ignota,
Vt potui, virginem nuptum locauì huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. C. Antiphonine? s. hem, isti ipsi.
C. Quid? duasne is vxores habet? s. hau obsecro, vnam ille quidem hanc solā.
C. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? s. hæc ergo est. C. quid ais?
s. Composito factum est, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. Di vestram fidem, quàm sæpe forte temere
Eueniunt, quæ non audeas optare! offendì adueniens,
Qui cum volebam, atque vt volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maximo dabamus, vt fieret, operam,
Sine nostra cura maxima sua cura hæc sola fecit.
s. Nunc quid factum est opus, vide pater adolescentis venit.
Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. nihil periculi est.
Sed per deos atque homines meam esse hanc, caue resciscat quisquam.
s. Nemo ex me scibit. C. sequere me. cætera intus audies.

VDIO VIOLENTER. Quod Græci dicunt *δυνάμει*. NAM QVÆ HÆCEST ANVS. VIOLENT
A *ἀναστροφῇ*, vt Nam quis te iuuenum confidentissime. Sed figura hæc apta cōmotis est aliqua
re noua. A FRATRE. Pro à domo fratris. vt, iam proximus ardet Vcalegon. EGE. AFRATRE
STASME IMPVLIT. Venialis status. INTEREA VITA VT IN TVTO FORET. Compensat. AFRATRE
triquaualitas. NISI ME ANIMVS FALLIT, AVT PARVM OCULI PROSPICIUNT. Docte.
nam ista, vel corporis, vel animi sunt: hoc est rationis, vel sensus. MEVM NOMEN. Mire suum no-
men illa agnoscit: hic dissimulat. PAVLVLM ISTORSVM. Nunc istorsum aduerbium est loci: Istorsum
alias nomen. QVEM SEMPER TE ESSE DICTITASTI. Esse pro nominati, antiquorum more. Esse
dixit. CONCLVSAM HIC HABEO VXOREM SÆVAM. Illaturus sæuam, bene conclusam præ. Conclusa
tulit: vt si diceret, feram. EFFVTIRETIS. Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis, ab eo quod est est. Effutire
fundere. Translatio est à vase, futili nomine: quod patulo ore, fundo acuto instabile, nihil prorsus conti-
net, vnde futilis dicitur eiusmodi, vt nihil intra se contineat, & semper inanis sit. EX AEGRITVDI
NE. Infirmirate, ac morbo. Ex ægritudine miseram mors consecuta est. Bene moderatus est, vt ne
que nimis ægre ferat, neque rursus ἀπαθὴς sit. Et hæc est *δυνονομία*, ne in eadem vrbe duæ vxores
sunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragœdiam transeat. DESERTA, EGENS, IGNO-
TA. Singula pronuntianda sunt. argumenta enim hæc ad venialem statum proferuntur. COMPO-
SITO FACTVM EST. Sic veteres: nos, ex composito. vt, Cōposito rumpit vocem, & me destinat aræ. OF-
FENDI ADVENIENS. Pro cū aduenissem, vt, Ipse nemus linquēs patrium suāq; arua Latinus. Quia

Per deos latina lingua deficit hac declinatione. HAEC SOLA FECIT. Si hic legerimus, Antiphonem intel-
ligimus: si HAEC, Sophronam. SED PER DEOS. Adiurationis genus est.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO. GETA.

- D. OSTRA PTE culpa facimus, vt malos expediat esse,
N Dum nimium dici nos bonos studemus, & benignos.
Ita fugias, NE PRAETER CASAM, quod aiunt. nonne id sat erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltro obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planissime. D. his nunc premium est qui recta praua faciunt.
G. Verissime. D. vt stultissime quidem illi rem gesserimus.
G. Modò vt hoc consilio possit discedi, vt istam ducat.
D. Etiamne id dubium est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mmet animum.
D. Hem, mutet autem? G. nescio. verum, si forte, dico.
D. Ita faciam, vt frater censuit. vt vxorem huc eius adducam,
Cum ista vt loquatur. Geta abi. prænuntia hanc venturam.
G. Argentum inuentum est Phædriæ. de iurgio siletur.
Prouisum est ne in præsentia hæc hinc abeat. quid nunc porro,
Quid fiet? in eodem luto hæsit. vrsuram soluis
Geta. præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Nequid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

o Vrsura
potius legen-
dū septimo
casu, quā
vrsuram

Ita fugito,
ne præter ca-
sam

Vrsura sol-
uis
Vrsurā fa-
ciat

TA FUGIAS NE PRAETER CASAM. Prouerbiū, Ita fugito, ne præter casam. Hoc est,
ne prætereas casam tuam, quæ sit tibi tutissimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter
casam: vbi custodiri magis, & prehendi fur, & multari verberibus potest. Aut verbum erat
furem exagitantis, & interea prohibentis, ne ante casam transeat: ne in prætereundo etiam inde ali-
quid rapiat. Queritur senex se dum avari infamiam fugeret, in stulti reprehensionē incidisse. DVM
ALIVD ALIQVID. Vetuste. MODO VT HOC CONSILIO POSSIT DISCEDI, VT ISTAM
DVCA. Ne poeniteat dominum pecuniam dedisse, terrorem seruus iniecit. VORSURA SOLVIS.
Creditorum mutas. Vrsura soluis. Vrsuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno soluit.
Dicitur etiam vrsuram facere, cum minore fœnore accepta quis pecuniam, maiore occupat. PRAE-
SENS QVOD FVERAT MALVM IN DIEM ABIIT PLAGÆ CRESCVNT. κνθυποφορὰ.

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO. NAVSISTRATA MVLIER. CHREMES.

- D. GEDVM vt soles Nauisistrata, fac vt illa placetur nobis.
A Vt sua voluntate, id quod est faciundum, faciat. N. faciam.
Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
N. Factum volo. ac pol queo minus viri culpa, quā me dignum est.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur. nam ex his his prædijs talenta argenti bina

ACT. V. SCEN. IIII.

- Statim capiebat hem, vir viro quid præstat? D. bina quæso?
- N. Ac rebus vilioribus multò, tamen duo talenta. D. hui.
- N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem.
- Ego ostenderem. D. certò scio. N. quo pacto? D. parce sodes,
Vt possis cum illa ne te adolescens mulier defatiget.
- N. Faciam vt iubes sed meum virum abs te exire video. C. hem Demípho,
Iam illi datum est argentum? D. curauí ilíco. C. nollem datum.
- Hei, video vxorem penè plusquam sat erat. D. cur nolles Chreme?
- C. Iam rectè. D. quín tu? ecquid locutus cū ista es, quamobrem hanc ducimus?
- C. Transegi. D. quid ait tandem? C. adduci non potest. D. quid non potest?
- C. Quia vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostra? C. magni præter hæc,
Cognatam comperi esse nobis. D. quid deliras? C. sic erit.
- Non temere dico redi mecum in memoriám. D. satín' sanus est?
- N. Hau, obsecro vide, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega.
- Patris nomen aliud dictum est hóc tu errasti. D. non norat patrem?
- C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquámne hodie concedes mihi,
Neque intelliges? D. si tu nihil narres. C. pergís? N. miror quid hoc fiet.
- D. Equidem hercle nescio. C. vñ' scire? at ita me seruet Iupíter,
Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est. D. Dì vostram fidem.
- Eamus ad ipsam vnà omnes nos aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah,
- D. Quid id est? C. itáne paruam mihi fidem esse apud te? D. vñ' me credere?
- Vñ' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid, illa filia
- Amici nostri, quid futurum est? C. rectè. D. hanc igitur mittimus?
- C. Quid ní? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet Nausistrata.
- N. Sic pol commodius esse in omneis arbitror, quàm vt coeperas,
Manere hanc nam perliberalis visa est, cum vidí, mihi.
- D. Quid istuc negoti est? C. iamne operuit ostium? D. iam. C. ó Iupíter,
Dì nos respiciunt gnatam inuèni nuptam cum tuo filio. D. hem,
- Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum híc locus.
- D. At tu intrò abi. C. heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant volo.

GEDVM VT SOLES NAVSISTRATA. Diuitis vxoris de marito licentius cōquerētis hæc
A allocutio est, cum dispositione futurarum turbarum. AC DVDVM RE OPITVLATA
EST. Suprà enim dixerat Chremes, Id sumam: vxori tibi opus esse dixero. STATIM
CAPIEBAT. Statim, perpetuo, æqualiter, & quasi vno statu. Plautus, Ita statim stant signa. VIN' Statim
SATIS QVAESITVM. Hoc totum pro vna persona quidā legunt. FILIA AMICI NOSTRI? Hoc
est tua. COMMODIVS ESSE IN OMNES. Et circa illum qui duxit, & circa illam quæ ducta est, &
circa te focerum. PERLIBERALIS VISA EST, CVM VIDI, MIHI. Ordo est, perliberalis visa est
mihi.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

ANTIPHON.

- AE TV S sum, vt vt meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
- L Quàm scitum est eiუსmodi parare animo cupiditates:
Quas, cum res aduersæ sient, paulo mederi possis!

Hic simul argentum repperit, cura sese expediuit:
 Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
 Quin si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem.
 Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
 Huiusce habendæ. sed ubinam Getam inuenire possum:
 Ut rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

Parare ani-
mo

ACTVS SVM. Antiphonis persona est. PARARE ANIMO. Venuste additum est, ani-
 mo. Ennius in sexto, Sed quid ego hic animo lamentor? CVM RES ADVERSAE SINT.
 Cum desiderata fuerint. id est, cum harum penuria fuerit. IN PROBRO SIEM. Apud
 patrem scilicet. SI HOC CELETVR, IN METV. ἀνακόλουθον quartum. Nam cum præposuisset,
 SI HOC CELETVR: intulit, SIN PATEFIT.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

P. RGENTVM accepi. tradidi lenoni. abduxi mulierem.
 A. Curaui propria ea Phædria ut potiretur. nam emissa est manu.
 Nunc vna res restat mihi, quæ etiam conficiunda, otium
 A. senibus ad potandum ut habeam. nam aliquot hos sumam dies.
 A. Sed Phormio est. quid ais? P. quid? A. quidnā nunc facturus Phædria?
 P. Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
 Vicissim parteis tuas acturus est. A. quas? P. ut fugitet patrem.
 Te suam rogauit rursus ut ageres: causam ut pro se diceres.
 Nam potaturus est apud me. ego me ire senibus Sunium
 Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta.
 Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.
 Sed ostium concrepuit abs te. A. vide quis egrediatur. P. Geta est.

Propria
Vicissim par-
te acturus

RGENTVM ACCEPI. Lactantia hic inducitur Phormionis: & quasi omnis * prouenisse læ
 tetur. PROPRIA EA PHAEDRIA. Virgilius, Connubio iungam stabili, propriamque
 dicabo. VICISSIM PARTES TVAS ACTVR VS EST. Secundum illud quod dictum
 est, Tradunt operas mutuas. TE SVAM ROGAVIT RVRSVM VT AGERES. PARTEM ite-
 rum subaudiamus. & est ἡ ὑμῶν ἀ ἀ superiore.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

G. O FORTVNA, ó fors fortuna quantis commoditatibus,
 A. Quam subito hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem!
 Quidnam hic sibi volt? G. nósque amicos eius exoneraſtis metu.
 Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio.
 Atque hominem propero inuenire: ut hæc quæ contigerint, sciat?

- A. Num tu intelligis quid hic narret? P. num tu? A. nihil. P. tātūdem ego.
 G. Ad lenonem hinc ire pergam. ibi nunc sunt. A. heus Geta. G. hem tibi.
 Num mirum, aut nouum est reuocari, cursum cum institueris? A. Geta.
 G. Pergit hercle. tu nunquam tuo odio vinctes me. A. non manes?
 G. Vapulabis. A. id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, verbero.
 G. Familiariorē oportet esse hunc, qui minitatur malum.
 Sed isne est, quē quæro, an non? ipse est. P. congregere actūtum. A. quid est?
 G. Omnium, quantum est, qui viuunt, hominum homo honoratissimē.
 Nam sine controuersia à Dis solus diligere Antipho.
 A. Itā velim. sed quī istuc credam itā esse, mihi dici velim.
 G. Satin' est, si te delibutum gaudīo reddo? A. enicas.
 P. Quin tu hinc pollicitationes aufer. & quod fers, cedō. G. oh,
 Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam. sed cessas? G. accipe, hem
 Vt modō argentum tibi dedimus apud forum, rectā domum
 Sumus profecti. interea mittit herus me ad vxorem tuam.
 A. Quamobrem? G. omitto proloqui. nam nihil ad hanc rem est Antipho.
 Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
 Ponē apprehendit pallio. resupinat. respicio. rogo
 Quamobrem retineat me. ait esse vetitum intrō ad heram accedere.
 Sophrona modo fratrem huc inquit senis introduxit Chremem,
 Eūque nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores
 Suspenso gradu placidē ire perrexi. accessi. astūti.
 Animam compressi. aurem admoui. itā animum cœpi attendere,
 Hoc modo sermonem captans. A. euge Geta. G. hic pulcherrimum
 Facinus audiui. itaque penē hercle exclamaui gaudīo.
 P. Quod? G. quod nam arbitrare? A. nescio. G. atquē mirificissimum.
 Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. hem
 Quid ais? G. cum eius consueuit olim matre in Lemno clanculum.
 P. Somnium. vtine hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito
 Phormio esse causæ. sed me censē potuisse omnia
 Intellegere extra ostium, intus quæ inter se ipsi egerint?
 P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. imō etiam dabo
 Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras.
 Haud multō post cum patre idem recipit se intrō denuo.
 Ait vterque tibi potestatem eius habendæ dare.
 Denique ego sum missus, te vt requirerem, atque adducerem.
 A. Hem quin ergo? rape me. quid cessas? G. fecero. A. o Phormio
 Vale. P. vale Antipho. bene, itā me Di ament, factum gaudeo.

FORS FORTUNA. Fortuna dicta est incerta res, fors fortuna cūctus fortunæ bonus. Fors for
 tuna. Aliud fortuna est, aliud fors fortuna. nā fors fortuna, est cuius diem festū colunt, qui sine Fors for
 arte aliqua viuunt. huius ædes trans Tyberim est. **HUNC ONERO PALLIO.** Recte: quia
 palliata fabula est, nō togata. **PERGIT HERCLE.** Potest distingui hic, pergīt: & cōiuncte legi, her-
 cle tu nūquā odio tuo me vinctes. **ID TIBI QUIDEM IAM FIET.** Id quod sibi dici audiuit, minita-
 tur. Et est cōueniēs error festināti. **SINE CONTROVERSA.** Sine ambiguitate. **SI TE DELIBV.** Cōueni-

Delibutus

Erat illi pa-
ter,

PHORMIO.

180

TVM GAUDIO REDDO. Ad animum transtulit, quod est corporis. Nam delibutus, vnctus dicitur.
VT MODO ARGENTVM. Vide narrationem ceptam vnde opus est. MITTIT HERVS ME
AD VXOREM TVAM. Conuersus ad Antiphonem hoc dicit. FVLCHERRIMVM FACINVS AV
DIVI. Huiusmodi locos poetæ actoribus indulget: quod in his actoris est cōmendatio. PATRVVS
TVVS PATER EST INVENTVS PHANIO VXORI TVAE. vt Sallustius in primo, Liberis eius
auunculus erat. ATQVE HERCLE EGO QVOQVE ILLAM AVDIVI FABVLAM. Plautus in
milite glorioso, Nam hoc cognomentum poetæ esse audiui barbaro.

ACTVS QVINTI SCENA VII

PHORMIO.

T ANTAM fortunam de improviso esse his datam?

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,

Et Phædriæ curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum ita vt ingratiss est datum,

His datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi, voltusque est capiendus nouus.

Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum.

Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras.

Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo:

Occasio adi-
mendi

CVRAM ADIMERE ARGENTARIAM. Varie, pro adimendi occasio est.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

D.

D IS magnas meritò gratias habeo, atque ago

Quando euenire hæc nobis frater prosperè.

Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,

Prius quàm dilapidet nostras triginta minas,

Vt auferamus. P. Demiphonem si domi est

Visam, vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.

P. De eadem hac fortasse caussa? D. ita hercle. P. credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum an verebamini,

Ne non id facerem, quod recepissem semel?

Heus heus, quanta hæc mea paupertas est: tamen

Adhuc curavi vnum hoc quidem, vt mihi esset fides.

C. Estne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppido.

P. Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho,

Paratum me esse, vbi voltis, vxorem date.

Nam omneis posthabui mihi res, ita vti par fuit,

Postquam tantopere id vos velle animum aduorteram.

D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem.

a. lllj.

- Nam qui erit rumor populi inquit, si id feceris?
 Olim cum honestè potuit, tum non est data.
 Nunc viduam extrudi turpe est. fermè eadem omnia,
 Quæ tute dudum coram me incusaueras.
- P. Satin' superbè illuditis me? D. qui? P. rogas?
 Quia ne alteram quidam illam potero ducere.
 Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
- C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere,
 Inuitum eam inque. D. tum autem video filium
 Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
 Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
 Argentum iubè rursus rescribi Phormio.
- P. Quod? nã ego perscripsi porrò illis, quibus debui.
- D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi vxorem dare,
 Quam despondisti, ducam. sin est, vt velis
 Manere illam apud te: dos hic maneat Demípho.
 Nam non est æquum me propter vos decipi.
 Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
 Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
- D. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
 Fugitiue etiam nunc credis te ignorari,
 Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tunc hanc duceres,
 Si tibi data esset? P. fac periculum. D. vt filius
 Cum illa habitet apud te hoc vestrum consilium fuit.
- P. Quæso quid narras? D. quin tu mihi argentum cedò.
- P. Imò verò, tu vxorem cedò. D. in ius ambula.
- P. In ius? enimverò si porrò esse odiosi pergitis.
- D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo
 Patrocinari fortasse arbitramini.
 Etiam dotatis soleo. C. quid id nostra? P. nihil.
 Hic quandam noram, cuius vir vxorem. C. hem D. quid est?
- P. Lemni habuit aliam. C. nullus sum, P. ex qua filiam
 Suscepit & eam clàm educat. C. sepultus sum.
- P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obsecro,
 Ne facias. P. oh tunc is eras? D. vt ludos facit.
- C. Missum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
 Argentum quod habes? condonamus te. P. audio.
 Quid vos (malum) ergo me sic ludificamini,
 Inepti vestra puerili sententia?
 Nolo, volo: volo nolo rursus cedò, cape.
 Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
- C. Quo pacto, aut vnde hæc hic rescit? D. nescio,
 Nisi me dixisse nemini id certò scio.

- C. Monstri, ita me Di ament, simile. P. inieci scrupulum. D. hem,
 Hicne ut a nobis hoc tantum argenti auferat
 Tam aperte irridens? emori hercle satius est.
 Animo virili presentique ut sis, para.
 Vides tuum peccatum esse elatum foras,
 Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
 Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
 Id nosmet indicare placabilius est.
 Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
 Vlcisci. P. at at, nisi mihi prospicio, hæreo.
 Hi gladiatorio animo ad me adfectant viam.
 C. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es.
 Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
 Cum de medio excessit vnde hæc suscepta est tibi.
 P. Itane agitis mecum? satis astute aggredimini.
 Non hercle ex re istius me instigasti Demipho.
 An tu, ubi peregre tibi quod libitum fuit feceris,
 Neque huius sis veritus foeminae primariae,
 Quin tu nouo modo ei faceres contumelias:
 Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
 Hisce ego dictis illam ita tibi incensam dabo,
 Ut ne restingas, lacrumis si extillaueris.
 D. Malum, quod isti Di, deæque omnes duint.
 Tantane affectum hominem quenquam esse audacia?
 Nonne hoc publicitus scelus hinc deportarier
 In solas terras? C. in id redactus sum loci,
 Ut quod agam cum illo, nesciam prorsus. D. ego scio.
 In ius eamus. P. in ius? huc, si quid lubet.
 D. Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.
 C. Etenim nequeo solus. accurre huc. P. vna iniuria est
 Tecum. D. lege agito ergo. P. altera est tecum Chreme.
 D. Rape hunc. P. itane agitis? enimvero voce est opus.
 Nausistrata exi. C. os opprime. D. impurum vide,
 Quantum valet. P. Nausistrata inquam. C. non taces?
 P. Taceam? C. nisi sequitur, pugnos in ventremingere.
 P. Vel oculum exculpe est, ubi vos vlciscar, locus.

Dilapidare
 Adhuc
 Coram me in
 culueras
 Illud
 Rescribere

RIVS QVAM DILAPIDET. Disperdat. VISAM, VT QVOD. ἀποσιώπῃς secunda.
 NE NON ID FACEREM, QVOD RECEPISSEM SEMEL. Et deest, AD ME: VT in He-
 auton. Ad me recipio: faciet. ADHVC CVRA VI. ἡ ἀρχαῖος μὲν addidit ADHVC: cū po-
 tuisset sine hoc integer sensus esse. QVAE TVTE DVDM CORAM ME INCYSA VERAS. Noua
 locutio, coram me inculaueras: nō, quæ hic inculaueras. Coram me inculaueras. Belle: ut si quid neget,
 contra seipsum sentire videatur. SATIN SVPERBE ILLVDITIS ME? Et datiuū, & accusatiuū ca-
 sum regit illud. RVRSVM IVBERESCRIBI PHORMIO. Rescribi, reddi, seu per mēse scripturā
 dari. Iube rescribi. Quoniā ad numerationē pecuniæ, antecedit scriptura: rescribere dicebāt pro re-
 numerare. Et sic infert, Næ ego perscripti porro illis quibus debui. Hæc est ergo figura, in qua secunda
 de primis significantiam sumunt. Iube rescribi. Per scripturam, id est de mensæ scriptura dari.

ACT. V. SCEN. IX.

unde hodie additur chirographis, Domo ex arca sua: vel ex mensæ scriptura. **NAE EGO PERSCRIPTUS**. Multis per scripturâ reddidi, multis dedi, ut apud Virgiliû, Deditur hic subito Troiana per agmina rumor. **QVIN TV MIHI ARGENTVM CEDO**. Hoc ab utroq; cum clamore dici accipiendum est. **INIVS AMBULA**. Ad iudicem eamus scilicet. nam ius, pro loco est. Cicero, Quin te in iure cõspicio. **ENIMVERO SI PORRO ODIOSI ESSE PERGITIS**. Vultu iuvandû est, & pronuntiatio ne hoc quod tã minaciter suspēditur. Enimuerò. Enimuerò, principiû est aliquid per iracundiã dictu ri: ut, Hic tum alius ex alia parte, Enimuerò hoc feret &c. **CONDONAMVS TE**. Cõdono ablativo iunxit, ut in Eunucho, Habeo alia multa, quæ nũc cõdonabitur. **INDOTATIS**. Hoc est, ut Phario.

ETIAM DOTATIS SOLEO. Ut Nausistratæ. **NULLVS SVM**. Perij, mortuus sum. **SEPVLTVS SVM**. ἄνθρωπος. nã plus est, quàm nullus sum. **QVID VIS TIBI ARGENTVM QVOD HABES** CONDONAMVS TE. Vis iterũ subaudiendû est: ut sit, vis argentũ quod habes? & est ἀκούω, τὸς inferendû, Condonamus te. Sic est illud apud Virgiliũ, Vultis & his mecum pariter considerare re gnis? Urbem quam statuo vestra est. **MALVM, ERGO SIC ME &c.** Malum, aduerbium est interposita indignationis. **NOLO, VOLO: VOLO NOLO RVRSVM**. Primo, singula separatim: deinde simul vtraque pronuntiãda sunt. **ANIMO VIRILI**. A necessario adhortatur. **NOSTRO MODO VLCISCI**. Ingenio scilicet. **HI GLADIATORIO ANIMO**. Parato ad periculum: hoc est, ita perditio, ac temerario, ut non sibi caueãt, dũmodo vulnerent. ut Sallustius, Auidius alter alterum sauciare, quàm semet tegere. **AD ME AFFECTANT VIAM**. Affectãt viam, plenũ: quod nos ἐκείνην τὴν ὁδὸν. **VT PLACARI POSSIT**. Ut, prone non. **CVM DE MEDIO EXCESSIT**. Proquã.

De medio excessit, & ad distũ, & ad rationem disti, comicũ est. **ASTVTE AGGREDIMINI**. ἄγωνία. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum est. Bene ergo seruauit translationẽ a gladiatori bus coẽptã. **AIN TV VBI PEREGRE**. Modo ad Chremetẽ cũ inuectione cõuersus est. **LAVI TVM PECCATVM TVVM**. Ut laues, ut maculam. **LACRYMIS SI EXTILLAVERIS**. Stillas. **IN SO** re est guttas emittere ex corpore. Extillare: ipsum corpus guttatim finiri. Ergo quasi totum in lacry mas cõuertri, & ex toto stillare corpore. **PUBLICITVS**. Id est, publica cura atq; cõsilio. **IN TERRAS** Virg. Pastorum & solis exegit mōtibz æuũ. Et Sallust. in primo. Solis viis. **IN IVS EAMVS**. Ad prætoris sellam. modo enim, locum significat. **IN IVS HVC SI QVID LVBET**. Apparet parasitum niti ad domum Chremetis: senes verò ad forum conari attrahere. **ENIM SOLVS**. Etenim pro AT posuit: ut turbatum ostenderet. Sic alibi, Etenim nõ sinam. **INIVRIA EST**. Id est actio iniuriarum ex lege. **ALTERA**. Quam fecisti dotata vxori. **LEGE AGITO ERGO**. Lege agito dicebatur ei, cuius intẽrio cõtẽptibilis aduersario videbatur. Plautus in Aulularia, Lege agito, ei cœnam coque. **PVGNS IN VENTREM INGERE**. Urbane in vẽtrem, Plautus in Ventres, viuite ventres. An simpliciter, quia quĩ resistit, ne sequatur trahentẽ collo obtorto, repãdum se facit: & ventrem projicit. cum autem in ventre feritur: curuatur, & sequitur.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

NAVSISTRATA. CHREMES. PHORMIO.
DEMIPHO.

- N.** VIS nominat me? **C.** hem. **N.** quid istuc turbæ est obsecro
Q. Mĩ vir? **P.** hem, quid nunc obticuiisti? **N.** quis hic homo est?
Non mihi respondes? **P.** hicine ut tibi respondeat,
Qui hercle vbi sit, nescit? **C.** caue isti quidquam credas.
P. Abi tange: si non totus friget, me enica.
C. Nihil est. **N.** quid ergo est? quid istic narrat? **P.** iam scies.
Ausculata. **C.** pergin' credere? **N.** quid ego obsecro
Huic credam, qui nihil dixit? **P.** delirat miser
Timore. **N.** non pol temere est, quod tu tam times,
C. Egone timeo? **P.** rectè sanè. quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod ego dico: tu narra. **D.** scelus
Tibi narret? **P.** ehò tu, factum est abs te sedulo
Pro fratre. **N.** mĩ vir non mihi narras? **C.** at. **N.** quid at?

- C. Non opus est dicto. P. tibi quidem at scito huic opus est.
 In Lemno, C. hem quid ais? D. non taces? P. clam te, C. hei mihi.
 P. Vxorem duxit. N. mi homo, Di melius diunt.
 P. Sic factum est. N. perij misera. P. & inde filiam
 Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C. quid agimus?
 N. Prò Di immortales, facinus indignum, & malum.
 P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum indignius?
 Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.
 Demipho te appello nam me cum hoc ipso distædet loqui.
 Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
 Lemni? hæcine erat, quæ nostros fructus minuebat vilitas?
 D. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego:
 Sed eam, quæ sit ignoscenda. P. VERBA FIUNT MORTVO.
 D. Nam neque negligentia tua, neque id odio fecit tuo.
 Vinolentus, serè ab hinc annos quindécim, mulierculam
 Eam compressit, vnde hæc nata est. neque post illam vnquam attigit.
 Ea mortem obiit: è medio abiit. qui sit in re hac scrupulus?
 Quamobrem te oro, vt alia tua facta sunt, æquo animo hoc feras.
 N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.
 Sed quid sperem? ætate porro minus peccaturum putem?
 Iam tum erat senex, senectus si verècundos facit.
 An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est, Demipho?
 P. Quid mihi nunc affers, quamobrem expectem, aut sperem porro non fore?
 Exequias Chremeti quibus est commodum ire, iam tempus est.
 Sic dabo. age nunc, age, Phormionem qui volet, laceßito.
 Faxo tali eum mactatum, atquè hic est, infortunio.
 Redeat sanè in gratiam iam supplicij satis est mihi.
 N. Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsquè ad aurem obganniat.
 An meo merito credo? quid ego nunc commemorem Demipho
 Singillatim qualis in istum fuerim? D. noui æquè omnia
 Tecum. N. meritòne hoc meo videtur factum? D. minime gentium.
 Verum quando iam accusando fieri infectum non potest,
 Ignosce. orat. confitetur. purgat. quid vis amplius?
 P. Enimuerò prius quàm hæc dat veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
 Heus Nausistrata prius quàm huic respondes temerè, audi. N. quid est?
 P. Ego minas triginta per fallaciam ab illo abstuli.
 C. Eas dedi tuo gnato. is pro sua amica lenoni dedit.
 N. Hem, quid ais? N. adeone hoc indignum tibi videtur filius
 Homo adolescens, si habet vnam amicam, tu vxores duas?
 Nihil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
 D. Faciet, vt voles. N. imò vt iam scias meam sententiam,
 Neque ego ignosco, neque promitto quidquā. neque respondeo,
 Prius, quàm gnatum video. eius iudicio permitto omnia.

- Quod is iubebit, faciam. P. mulier sapiens es Nausistrata.
 N. Satis tibi est? P. imò verò pulchrè discedo, & probe,
 Et præter spem. N. tuum nomen dic quod est. P. mihine?
 Phormio, vestrae familiae hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
 N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi quod potero, & quæ vales
 Faciamque, & dicam. P. benignè dicis. N. pol meritum est tuum.
 P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata?
 Et quo tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad coenam voca.
 N. Pol verò voco. D. eamus intro hinc. N. fiat sed ubi est Phædria
 Iudex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valet, & plaudite.

VIS NOMINAT ME! Hic velut cōtrouersia est; in qua reus sit maritus malæ tractationis: & deliratio, & timor. DELIRAT MISER TIMORE. Grauius utrunque: & deliratio, & timor. nam deliratio, senectuti cōuenit: timor, conscientia. MI HOMO, DII ME
 LIVS DIVNT. Quærit Probus, an matrona tam familiariter MI HOMO recte dicat alieno. sed frustra. nam foeminarum oratio, etsi nō blanditur, blanda est. QUID AGIMVS? Facite dictū. MI MIHI. Elegāter insertū MIHI. vt in Heauton. Is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinorosa? AD VXORES VENTVM EST, TVM FIUNT SENES. Elegāter fieri dixit. Et generaliter inuidiosius quā si vnum accusaret senem. EGO NAUSISTRATA. Qualitas venialis à cōcessione. VERBA FIUNT MORTVO. Nō est passus parasitus, vt totā sententiā senex explicaret. NAM NEQVE NEGLIGENTIA TVA, NEQVE ODIO ID FECIT TVO. Locus in hac causa principalis est, & πρὸ τῆς ἐνοχίας. & ideo in duo diuisit, nec negligētia circa te, nec odio inquit factum. Præterea & περιέσσω addidit defensionē, Vinolentus, ferè abhinc annos quindecim, mulierculā, &c. ab atate eius, à tempore criminis, à diminutione cōtemptūque pellicis, ab euentu, ab animo facientis: quod mortua est. Postremo & à precibus ἐπιλογον fecit, admonens illam oratorie mansuetudinis suæ. Vinolentus. Ab imprudētia defensio. ABHINC ANNOS QVINDECIM. A tēpore defensio. COMPRESSIT. Bene dixit compressit: quod interdū est nō amoris, sed iniurię. NEQVE POST ILLAM VNQVAM ATTIGIT. Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκείσεως est, id est ab eo quod futurū sit. facilius enim ignoscitur nō vltra peccaturis. DEFVNGIER. Defungi, desinere. AETA TE PORRÒ MINVS PECCATVRVM PVTEM? Quia dixit, Abhinc annos quindecim. SENES CTVS SI VERECVNDOS FACIT. Modeste & grauius. QVID MIHI NVNC AFFERT? Calliditas vsa est ad vltimū πύσμα cōuerso ad ipsum defensorē mariti. de qua vi cōtradictionis exultat parasitus, tanquā cōfecto mortuōque aduersario suo. EXEQVIAS CHREMETI. Bono ordine. primo, delirat miser timore: post, verba sūt mortuo: ad vltimū, exequias. Chremeti. delirat, moritur, effertur. AGE NVNC AGE, PHORMIONEM QVI VOLET LACESSITO. Virg. Degeneremque Neoptolemum narrare memento. FAXO TALI EVM MACTATVM. Pro eo quod est cum *. sic frequenter veteres. Ennius, Omnes corde patrem præbent, animoque benigno Circumfusus. SCE. ORAT. CONFITE TVR. PVRGAT. Verba venialis status sunt, ignosce, cōfite TV. TV TVVM NOMEN DIC. Bene TV pronomine vtitur: quia non habet nomen. Nam potentiorum blandimentū circa inferiores hoc fuit, vt nomina eorū quærent: & cum audissent, ipsis nominibus eos cōpellarent statim. Tale est in Adelphis, Qui vocare? Geta, hominem maximi precij, & cætera. VESTRAE FAMILIAE AMICVS. Hoc propter Antiphonis amicitia dixit. ET TVO SVMMVS PHAEDRIÆ. Amicus, iterū subaudiendū. ME AD COENAM VOCA. Facite ex persona parasitica, beneficij optio facta est, quod promiserat mulier. SED VBI EST PHAEDRIA IVDEx NOSTER? Bene Iudex: ad illū enim mulieris delata sententiā est: vt cū ita agitur, tuta sint marito omnia. Et per ἀγὼν ἐπὶ τῆς voluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrem Antiphonem, cui nubet furtiua filia. Iudex noster. Terribilis scilicet censor paternarum deliciarum. Vides igitur hic omnino sublatam vxoris iracundiam.

COMMENTARIORVM AELII DONATI IN P. TERENTII COMOEDIAS
 OMNES, PRÆTER HEAVTON. FINIS.

HABES LECTOR eorum indicem quæ à Donato in his commentarijs aut latius exponuntur: aut etiam perstringuntur. Quorū permulta non sunt marginibus interioribus annotata: atque ita sunt oculatius inuestiganda. Sanè huius indicis numerus, foliorū est. Et litera quidem a postposita numero, anteriore folij paginā, b verò posteriorem indicat. Ne autē fallaris, erratum est in numeris foliorum, quaternionibus e f g o. Quod vitium ante omnia memineris emendare: ne diutius eludaris, di-
ctiones interdum quærens, ubi omnino sitæ non sint. Ordinem autē alphabeticum cæterorum indi-
cum more non ita superstitiose secuti sumus: sed primitiuis deriuatiua subiunximus, rarò in eo gene-
re habita ordinis secundum literas ratione. Exempli gratia. Cultus nō in C ante u, sed in C ante o est
ordinatum, quippe à colo deductū. Item hæc & hoc, in Hic: mihi, me, nos, nobis in Ego primitiuo. Ha-
bent singulæ præpositiones sibi suppositum, quicquid ad ipsas pertinet: siue sit locutio: siue constru-
ctio: siue significatio: nulla aliena dictione interposita. Hoc signū (, annotatæ dictioni postpositū sub-
sequitur verba Terentij: quibus videas in qua locutione ipsa dictione annotata contineatur. alioqui sæ-
pius repetenda fuit eadem dictione: neque id quamobrem fieret, aduertisses. Contrā huic notæ) subsunt
interim quædam expositiunculæ.

A defensoribus solitudo 104 b
à fratre, pro à domo fratris
177 b
à me pepulit fores 119 b
à paruulo emi te 4 a
à villa mercenariū vidi 112 a
A B

ab Andria 128 a
ab eo pro eius 16 b
ab ea pellito, pro ab eius ani-
mo 52 a
ab illo est 49 a
ab lenone amare 16 b
ab re tua 105 a
ab re) pro cōtra vtilitatē 73 a
ab studio studuit 131 b
Abducere 156 b
abducere, & accipere 39 a & 105 b
abduce 38 a
abduci 109 b
abduci & duci 84 b
abducitur vxor 45 b
Abeo 151 a
abeo & fugio 13 a
abeo (nulquam abeo 60 b
abeo (menses abierunt decē
116 a
abis (quò abis? 143 a
abis hinc malam rem 50 b
abijt 133 a
abi 116 b & 133 a
abi, virum te iudico 118 b & 147 a
abite 112 b
abiero, pro abibo 4 a
abire & redire 97 a
abijisse 60 a
Abducere meretrices 94 b
abducta ad me domū 99 a
Abigo 114 a
abactores 107 a
Abligurio & ligurio 107 a
Aborsā est, nō est latinū 41 a
abortum fecit 140 a
Abradere & corradere 140 a
abradi aliquid 73 b
Abs te nōnihil verit? sū 169 a
20 b

abs te, pro ex te 129 b
Absoluere, ad creditorem rela-
tum 102 b
Absolute Donatus, quod vulgo
substantiue dicitur 94 b
& alibi sæpe.

Absque, pro extra 146 b
absque eo esset 164 a
absque foret 146 b
Abstemius 8 b
Abstraho 120 b
abstrahat me à Glycerio 10 a
abstraxit me ab illa 18 b
Abest, pro deest 28 b
absens (præses, absēnsq; 95 a
absens (præsentē absente,
prouerbiale 68 a
absentes alloqui, magnæ in-
dignationis esse, 143 a
absente nobis 54 b
Absolutū genus locutiōis 137 a
Absurdum 105 b & 124 a
Abundare 167 b
Abuti 1 b & 171 b

A C
AC volui, pro cōtra quā 27 b
Accedo, & recedo 59 b
accessit ad poetā voluntas ve-
stra 157 a
accessio est huc 55 b
Accerso 52 b & 91 b
Accersitur vxor 151 a
Accidit & obtigit 166 a
accidere 14 b
accidere ad gēua 139 b
Accingor 168 b
Accipio 176 a
accipio dotem 31 a
accipere hominem 68 b
accipere vxorem 11 a
accipit vxorem filius familiæ
161 a
accepi 147 a
accepit 37 b
accipias, pro accipe 149 b
accipias, amittas 58 a
accipere, & abducere 38 a

Accipiter (non rete accipitri
&c. 168 b
Accusare seculum 104 b
accusare rerū initia, qui soleāt
162 b
accusationis duo tēpora 96 b
accusatio, grauius quā re-
prehensio 97 b
accusatio (vltimū in accusa-
tione ponimus, cui maxime
irascimur 104 b
accusationis dilatate exemplū
96 b
accusatiuus absolut⁹ quo vera
bo concludendus (iocularē
audaciam 161 b
accusatiuus temporis 39 a
ab accusatiuo ad nominati-
uum transitus 171 a
accusatiuus ante infinitū sub-
audit⁹ (fateatur nescire 95 a
accusatorius color 96 b
Acer, lenis 166 b
Acuet id illos ætas 120 b
Acyrologia in sensu 69 a

A D
AD 19 b & 139 b
ad, auctiuū in adiuro 135 b
ad, auctiua particula 23 b
&c. 164 a
ad cœnam vocant 41 b
ad Dianæ venit 112 b
ad (cogitat ad disturbandas
nuptias 7 b
ad exemplum 132 b
ad eā rē cœpit magistrū 7 b
ad ingenium redire 95 a
&c. 131 b
ad me 49 b
ad me domum 114 a
ad philosophos 4 b
ad rem audior 38 a
ad rem verba conferre 57 b
ad (quid ad rē? quid ad me?
18 a
ad salutem signa sunt omnia
18 a

ad se redire 120 a
ad te 153 b
ad te attinet 99 a
ad venandū, ad venatū 4 b
Adagia. Adagiones 47 b
Adcreuit 19 b
Addi in gratiam suam 12 b
Adduci 53 b
adducuntur, pro adducito eos
39 a
Adelphi latine declinatū 93 b
Adeo 44 a
adeo pro nimis 39 b & 94 b
adeo, abundans 144 b
adeo res redit 159 b
Adeo adis 165 a & 166 b
adeo ad eum 12 a & 22 b
Aditus, adire 19 b
Aedesum 4 a
Adhuc 17 b 18 a
Adiectiones in qua parte ora-
tionis fiant 4 b
Adigere (horum adigēt 40 a
Adimere, pro adimendi 180 a
adimere curas 153 b
Adiungere 123 b
adiungere animū ad aliquod
studium 4 b
adiunctium pro pronuntia-
tione (dixero 176 a
adiungit se ad crimen 167 a
Adiuro 135 b
Adiuto 89 b 157 a
adiuta me 38 b
adiuta mihi 93 b
adiuta eis onera 138 b
adiutor 125 a
adiutores Terentij 93 b
adiuuare 123 b
adiuuare heredem 142 b
Adlegare, adhibere 29 b
Admirari plus est, quā lauda-
re 41 b
admirabiliter 23 b
Admittere 58 a 90 b
admittere flagitia 107 b
admisit in se culpam 167 a
admittere malum consilium,
stultitiæ genus 47 b
Admodum 20 b & 142 a &
168 b
Adolescens 171 b
adolescentes olim intonsi 62 a
adolescentes non solent stulti
induci 40 a
adolescentibus, seruuli præsto
lantur 94 a
adolescentuli quos maxime ti-
meant in peccatis 162 a
Adoriri 23 a & 86 a
adorior iurgio 107 b
adortus 17 a

Adornare 52 b
adornare fugam 55 b
Adfunt aduocati 168 a 170 b
aderat 160 b
adeste 2 a
adesse, & aderat frequens 5 b
Adsolet 18 a
Adueniens, pro cum adueni-
sem 177 b
aduentus 28 a 41 b 89 b
154 b 161 b
aduenti genitiuus 162 b
Aduerbia temporis 20 b
aduerbijs præpositiones sepa-
ratim nō addūtur 144 a
Aduerto 135 b
aduertite 34 b
aduertere animum 1 b
aduersa felicitas 44 b
aduersæ res 179 a
aduersū hunc, pro apud 10 a
aduersum te 4 a
aduersum ire 94 b
aduersus 4 a
aduersus stimulū calces 160 a
aduersa ærumna 166 a
aduersa foelicitas 44 b
aduersari 4 b
aduersatores 94 a
aduersarius 129 b
Aduocatus reo adest 2 a
aduocatio ridi ula 168 a

A E

AEdepol 78 a
AEdes fratris 123 a
AEger 41 a 73 a
ager animus 7 b
AEgre 151 b
agre est 162 b
agre ferens 6 a
agre pati 97 b
agritudo 177 b
agrotum 73 a
agrotum corpus 7 b
AEquus 15 b
æqua 97 a
æqua pars amoris 37 b
æquum 27 a
æquum bonum 95 a
æquā vterq; partem curemus
97 a
æquo animo feremus 161 b
æqualis 16 a
æquanimitas 93 b 157 a
æquē quicquā nunc quidem,
id est nihil 15 b
æquitas & ius 95 a
Ærumna aduersa 166 a
ærumna, grauius quā incō-
modum 166 b
Æstimo & existimo 77 a

AEras integra 5 a 49 a
ætas, & iandudum ætatem
57 a 95 a
ætatis vitia 11 a
ætatem vides 151 a
ætatem aduerbium
AEthiopia, & ex AEthiopia
38 b

A F

Affabilis 112 b
Affectare 177 a
affectare viā ad aliqū 181 b
affectus 137 b
affecta, lassā & possessa mor-
bo 137 b
Affert hæc dies aliā vitam 7 b
attuli (quot cōmodas res attu-
tuli 153 b
afferant, cōferant) Paromou-
on 104 a
Affinis 124 a
affinis & cognatus 89 b
Affuturum esse 57 b

A G

Age corripieris aduerbiū 100 b
& 137 a
age age consentientis 84 b
age age vt lubet 12 a
age, hortantis 165 a
age veniam, vix consentiens
tis est 24 a
age, pro dic 100 b
age pro dic, vel adhortādi ad-
uerbium 20 b
age inepte 101 b
agite amabo 45 a
age, agite & agedum 77 a
Ager 107 a
Aggrauescat 137 a
Aggredior 108 a
aggrediar 150 b
aggredi 181 b
Agnosco aliud esse, quā co-
gnosco 62 a
Ago, pro audio 7 b
ago (vide quid agas 40 a
169 a
ago (quid agis? 95 b 164 b
& 168 b
ago (hoc agit 100 b
ago (quid nunc agim? 60 a
age (hoc age 172 a
ago (quid agimus? 68 b
agite (hoc agite 38 a
agere 14 b 104 b 107 a
131 b & 149 b
ago (quid agitur? 42 a
ago (alias res agis 45 a
agitur fabula 128 a
agi fabula quando dicatur
71 a

agito lege 181 b
 ago (nihil plus agas 35 b
 age prolixè 124 a
 Agere ruri, voluptatis est 94 b
 agere (quo nunc te agis? 24 a
 agere statarias comœdias 71 a
 agere subauditum (quàm ar-
 mis 59 b
 agere vitā, & se habere, idem
 94 a
 actum est 16 b 35 b 80 b
 82 b 105 b 164 b & 165 b
 acta res est 82 a & 171 a
 actum esse bene, vel male cū
 aliquo 100 a
 actoris ordo in iudicio 58 a
 actus quinque, partes fabulæ
 128 b
 actio gratiarum 68 b
 actio comœdiæ quando repu-
 diatur 71 a
 actum agam 100 b
 agendæ comœdiæ modi 93 b
 Agitare 131 b
 agitare vitia 85 a
 Ah A H 89 b & 151 a
 ah 62 b
 ah ah 105 a
 A I
 Ain peroratorium verbū 29 a
 171 a
 ain tus 91 a 140 a
 Aio 13 a
 ait 38 a 41 a 89 b 140 a
 151 a 171 b.
 aio (modo ait, modo negat
 56 b
 aiunt 7 b 12 b 88 b 91 b
 140 b 171 b 138 b 149 b
 100 b
 ἀνὰ τοῦ αἰσίου misericordia
 10 a
 A L
 Alacris Alacritas 44 a
 Aleam reddere 121 a
 Aliā 131 a
 aliās 131 a
 alias res agere 18 b 131 a
 alia vita 45 a
 alia ex alijs incusare 7 b
 alia ex alio 104 b
 aliud ex alio 82 a
 alius 68 a 118 b
 alius pro multis 158 a
 alijs, & reliqui 59 a
 alijs 135 b 162 b
 alijs (ab alijs q̄ vere sciūt 97 a
 Aliqui rei esse 105 b
 Alicunde 101 a 167 b
 Alienior, pro aliena 97 a
 alienus pro alienatus 132 b
 alienus non sum 97 a
 Aliotium 37 a

Aliquanto liberius 4 b
 Aliquis, vim pluralē habet 114 a
 aliquid 97 b
 aliquid aliud 178 a
 aliquid monstri 10 a
 aliquid fiet 12 a
 aliquo 12 a
 aliquo pacto, id est quoquo
 modo 29 b
 Aliquot 19 b 26 a
 Aliter 1 b
 Alligat se furti 60 a
 alligari ad aliquid 121 a
 Allegoria parasit⁹ gaudet 168 b
 Alter 5 a 48 b
 Alter (ecce autē alterum 43 b
 alterē in dativo 66 a 77 a
 Altercor, non alterco 22 b
 Alumnus 157 b
 A M
 Ambuij comœdiarū actoris, &
 Terentij historia 168 b
 Ambitio 13 b
 Ambula in ius 181 b
 Amo (si me amas 91 b
 amat, comicum 123 a
 amari pro meo 94 b
 amābo interiectio amantis
 50 b 54 b
 amābo (agite amābo 45 a
 amābo, vox exhortantis 5 a
 amare ab lenone 105 a
 amare inter se 120 b
 amare pro frui amore 54 a
 amare & desiderare 39 a
 amans 5 a
 amans & amator 78 b
 amātium iræ, amoris redinte
 gratio 38 b
 amantium spes 161 b
 amor 10 b 132 a
 amore abundas 162 b
 amor, deus 62 b
 amor est morbus 40 a
 amor (vt quid amor valeat
 nesciam 62 b
 amor venenū occultum 54 b
 amoris æqua pars 37 b
 amoris illecebra prima 45 a
 amoris incentiua 45 b
 amoris quinque lineæ 45 b 54 a
 amator 5 a & 24 a
 amator & amans 78 b
 amator, & amicus 38 b 84 b
 amator feruidus 71 b
 amatorum mos in comœdijs
 102 b
 amator amicam vitæ præfert
 (vobis commēdo Phaniū,
 & vitam meam 164 b
 amatarum rerum duo gene-
 ra 162 b
 amentū haud amātū est 8 b

amicus 24 a
 amicus & amator 38 b
 amicus & amator 84 b
 amicus sum, & non sum, simi
 liāque 56 b
 amicitia 168 a
 amicos parare beneficio meo
 38 b
 amica illudens 71 b
 amicitia parasiticæ fides 68 b
 amicitiarū duo genera 109 b
 Amitto & dimitto 80 b
 amitte hūc, pro dimitte 161 b
 amittere 88 a
 amittere bonum consiliū spe-
 cies stultitiæ 47 b
 amittere meretricem 171 b
 amittere quod nondum acce-
 peris 58 a
 amisti, p̄ amisti 44 b 135 b
 Amoliri 23 b 24 a
 Amouere 112 a
 amoto metu 7 b
 Ἀμφιβολία oratoria 96 b
 ἀμφιβολία, misericordia hu-
 ius, & Tūm patris pudor
 10 a
 ἀμφιβολία τίς ἔσται, Ego me
 amare hanc fateor 29 b
 Amplius quantitatis est 109 a
 A N
 An quia pudet? 63 a
 anne 132 a
 ἀναδρομή figura 121 b
 ἀνακλόουθου quid? 27 b
 ἀνακλόουθου duplex restitue-
 ris, inuenies 20 a
 ἀνακλόουθου, Neq; cōmoue-
 tur animus in ea te tamen.
 eo quod non p̄missio LI.
 CET, vel QVANQVAM,
 subiicit TAMEN 5 b
 ἀνακλόουθου, cum nō dixerit
 quāuis, subiicit tamen 29 b
 ἀνακλόουθου, nescis quāris in
 malis verfer miser, quārasq;
 hic suis consilijs mihi confe-
 cit sollicitudines 22 b
 ἀνακλόουθου vt, vt ego sū 10 a
 ἀνακλόουθου, Nō ita dissimili
 sunt argumento, sed tamen
 &c. 1 b
 ἀνακλόουθου quartum 179 a
 ἀνὰ μνησις, vicina hæc 5 b
 ἀναστροφὴ 164 a
 ἀναστροφὴ (iri p̄positū 38 a
 ἀναστροφὴ apta cōmoris 177 b
 ἀναστροφὴ I. præ 6 b
 ἀναστροφὴ primum iam 8 b
 Ancilla) cōiicia in ancillas 61 a
 Andria (ne quid Andria appor-
 tet mali 5 a
 andriæ illi id erat nomen 5 a

Angipottum 62 a & 112 b
 Animum ad aliquod studiū ad-
 iungere 4 b
 animū aduertite 34 b
 animaduertenda ea primum
 ab illa iniuria 6 b
 animū augeri 75 a
 animo bono es 116 b
 animi compos, animi impos
 104 b
 animū suū mihi credidit 10 b
 animus est in dubio 10 a
 animus est elapsus 132 b
 animum expedire 137 a
 animum explere 151 b
 ex animo factum velle 123 a
 animū flectere 147 a
 animus gladiatorius 181 b
 animū inducere 49 b 131 b
 &
 animo leni natus 135 b
 animo male est 115 b
 animo meo 122 b
 animus omīssus 90 b
 animo nouum 166 b
 otiosus ab animo 169 a
 animo parare 179 a
 pendet animi 85 a
 animo praesenti 58 a
 animū recipere 105 a
 animum reddere 12 b
 animi sublati 143 a
 anime mi, foeminea oratio
 23 b 37 b
 animus pro ipsius dotibus
 103 b
 animam debet 176 a
 animam extinguere 104 b
 Annuntio 112 a
 Annus (per annos 124 a
 pannis annisque oblitus 41 a
 ἀντέθνηκεν τὸ ἴμδ 4 a
 Ante, cū praescisse positū 10 a
 ante oculos, coram 59 b
 antecessit 173 b
 vsque antehac 11 b
 antehac, pro ante hanc 7 b
 Anteuerto huic 57 a
 Antiquū, absolute 27 b & 68 a
 Antiphrasis in personarum no-
 minibus 94 a
 ἀντίστοντοια 100 b
 ἀντίθετορ 166 b
 ἀντίθετορ, falsa, vera 61 b
 ἀντίθετορ primum 167 a
 ἀντίθετορ primū, quā in pa-
 tria honeste viuere 27 a
 ἀντίθετορ secundum 176 a
 Anus decrepita 124 a
 senex atque anus 45 a
 Anuis 77 a
 A P
 Apage amor 58 a

apagesis 98 a
 Aperite aliquis 114 a
 aperire se 22 a
 ἀποδοσις 164 a
 ἀποδοσις & ad rem tutandā
 11 a
 ἀποδοσις ad superiora, Vt
 neq; me cōsuetudo, neque
 amor 10 b
 ἀπολούμεθα, Daue perij 13 a
 ἀποσιώπησις, & ei⁹ spēs 26 b
 ἀποσιώπησις, quem quidem
 ego si sensero 6 b
 ἀποσιώπησις, ex peregrina⁹
 17 a
 ἀποσιώπησις secunda 161 a
 ἀποσιώπησις tertia Cur tu
 obsecro hic me solam? 25 b
 ἀποσιώπησις tertia. Si pol
 Glycerio nō omnia hęc. 26 a
 ἀποσιώπησις tertia. Quid
 ais omnium? 29 a
 ἀποσιώπησις quarta, O faci-
 nus animaduertendū 26 a
 ἀποσιώπησις cū vultu, Diffi-
 cile est 14 a
 ἀποσιώπησις, vel ἔκλειψις,
 nō tu ibi gnatum? 6 b
 ἀπόστροφος 171 a
 ἀποστροφὴ trina 59 b
 Apud Antiphonem 62 a
 apud se esse 14 b
 apud se non esse 31 a 149 a
 Apparare 23 b
 apparate & praeparare 73 b
 apparatur mihi 22 b 23 b
 apparatus futurę orationis ex
 vultu 95 a
 Appellere 1 b
 appulit animū ad vxorē 16 a
 Applicare 30 b
 Apprime 4 b
 apprime, pro vehementissime
 135 b
 A Q
 Aquilæ senectus 81 a
 A R
 Arbitr 71 a 80 b
 arbitrum capere 144 b
 arbitror 153 b
 arbitrari 37 b
 ἀρχαῖσμός, præterea autē 100 b
 ἀρχαῖσμός, Ille instat factū 6 b
 ἀρχαῖσμός, Nā hunc scio mea
 solide solum gauisurum gau-
 dia 31 b
 ἀρχαῖσμός, pleriq; omnes 4 b
 ἀρχαῖσμός, Nihil ornati 13 b
 ἀρχαῖσμός, Metui à Chryside
 5 b
 ἀρετή 4 a
 Argentum cudere 85 b
 argēto emunxi senes 176 b

argentum fugitiuum 83 b
 Argumentum 1 b
 argumentū à cōiugatis 93 a
 argumentū à praedicatorio, & ab
 autoritate rumoris 96 b
 argumentū nō necessario conse-
 quens (si esset vnde id fieret
 &c. 97 a
 81 a
 82 b
 Arrabon 41 b
 Arridere 121 b
 arridere omnibus 31 a
 arrigere aures 4 a
 Ars 102 b
 ars non perdendi
 ars dialectica cōtra τὴν ἀπορρί-
 164 b
 ars precatoria 49 a
 artes liberorum 100 a
 artium nomina honorifica, vel
 contrā 100 a
 Articulus demonstratiuus 100 b
 articulū Donat⁹ ait esse hoc
 96 b
 Artificium Terentij
 artificij Terentij) vide 2 v10
 37 b
 MISSA
 artificium Rhetoricum 146 a
 166 b
 Artifex A S
 119 a
 Asellus 124 a
 Asinus 80 a
 Asper 7 a
 asperitas 171 a
 Aspernari 102 b
 Assentari 168 b
 assentatores à Terentio laceran-
 tur
 assentatio parasitica (aduerti-
 hercle animum 46 b
 assentationis mala 47 b
 Assero manu liberali causa 99 a
 asserere manu & asserores 99 a
 asserteris officium 60 a
 Assueratio, si à nomine incipias
 cum quo loqueris 23 b
 157 b
 Assis 37 b
 Astringere fidem 63 b
 Astu, pro astute 65 b
 astu 7 b
 astute 24 b
 astutia 20 b
 astutias (Hem astutias
 ἀσύνδετα Terentio familiaria
 161 b
 asyndetis & conditionibus va-
 riata oratio 166 a
 ἀσύνδετορ, Funus interim pro
 cedit 6 a
 ἀσύνδετορ & ἔκλειψις, accesi-
 sit vos semor: nos soli 10 b
 ἀσύνδετα, abduc, vinci, quare
 rem 109 b

ἄγνωστος per συντομίαν
ignotum est, tacitum est,
creditum est 111 a

A T
At, increpationi aptum 22 b
at, distinctivum superiorum
dictorum 31 a
at 73 b 83 b 109 b
at at 137 b 141 b

ἄτρεχος τῷ σίῃ imò hercle ex
torque 5 b 6 b 141 b

Atque pro tamen 109 b

atque istuc ipsum 8 b

Atqui pro imò 13 a

Atqui Syre 132 b

Attellana fabula 122 a

Attendo 93 b

attendite animum 135 b

attentior 1 b

attentus fuit 120 b

Athenis dominari 11 b

Attica eloquentia 99 a

atticum ius, de orbis 69 a

attici, oratorum summi 161 a

Attinet ad te 69 a

Attingere & tangere 99 a

attingere digito 99 a

Attolle pallium 57 b

Attributa personis 58 a

attributa vite hominum 67 b

Au, interfectio consternatae mu
lieris 25 b

Auaciā adimit hōestas 100 a

Aucupii de vita illiberali 41 b

Auctus damno 83 b

Audacia 8 b 77 b

audaces, q irati 104 b bis

Audeas, pro audeat quis 177 b

audere pro posse 112 b

Audio p scio vel itelligo 131 a

audire bene audire 156 b

audiamus 68 a

audio ironice 162 b

audio, subaudiendū in accu
satio absoluto 161 b

audio & itelligo 45 b

audio ex te 19 b

audio non audio, & similia
45 b 56 b

audio violenter 177 b

auditus 17 a

audiā, pro obtundar (Anto
ties de eadē re audiā? 97 a

audientis nomē vbi sit inter
ponendum 138 b

Auello 50 b

Aufero 124 a

Auferim 4 a

Auidus (ad rem audior 140 b
38 a

auida & amara est meretrix
37 a

Aures arrigere 31 a

auribus lupum teneo 173 b

Auscultantium mos expressus
137 b

Auspicato (haud auspicato huc
me appuli 27 a

Aut plus eo 140 b

Autem (præterea autem 109 b

autem (ecce autem 166 b

autem (tum autem 44 a

Author, his rebus 116 a

author (idne estis mihi autho
res? 124 a

authoritatem defugere 46 a

authoritas (ab authoritate ru
moris argumentum 96 b

Autumare 71 a

ἄντὸς ἴπτε 141 a

ἄντὸς 7 a

ἄξιωμα 39 a 4 a

ἄνθρωπος, Hęcine flagitia facere
tes hac te admittere 107 b

ἄνθρωπος, ignauum & igratū
10 b

ἄνθρωπος à maioribus ad mi
nora, Quid feci, quid cōme
rui, aut peccauī pater? 6 a

ἄνθρωπος ad maiora, commo
ueat, neq; cōmoneat 10 b

ἄνθρωπος peruersa, Hęcine est
humanū factū, aut inceptū?
hęcine officium patris? 9 b

ἄνθρωπος gradatim facta 62 a

ἄνθρωπος oratoria 96 b

ἄνθρωπος, Scelesta, venefica, fa
cilega 61 a

auxillis cum varietate oratio
nis (misero, innocenti, ino
pi 98 b

B A

Abylo 123 a

B babyloniorum mē
tio 38 b

Bacchus & ad culpam causas
dedit 109 a Virgilius.

Balbutiēs in laudatione 101 b

βάσις 37 b

Basium osculū & suauitū 48 b

B E

Bellaria 113 a

Bellissimum 113 a

Bellua (imperiū in belluas 47 a

Bene 6 a

bene audire 156 b

bene, pro multū 99 b 133 b

bene pro valde 34 a

bene sane 112 b

bene eleganter subauditum
101 b

bene putas 60 a

bene facis, & bñ fecisti 39 a

bene plaustrū perculit 45 b

Beneficio meo parare amicos
38 b

Beneuolus 151 b

Benigne 116 b

benigne præbere 152 a

Benignitas in quo cōsistat 38 b

B I

Blduum 39 a 73 a

B L

Blande in principio agendum,
ex præcepto Socratis 166 b

Blandiri, mulierum proprium
103 a

blandimentū meretricis 39 a

blandimentum rusticus in si
dias putat 450 b

B O

Bolus 83 b

Bonus 111 a 161 a

boni malorum contagione de
prauantur 42 a

bone vir 62 a

Bonus est hic vir, ironia 30 b

bonorū authorū exēplū 71 a

boni, ferē pauci 47 a

bono animo es 116 b

bonis prognata 161 a

bonum 27 a

bonū (A Equū bonum 95 b

bonum (quod erit bonum at
que commodum 161 b

bonum cōsiliū amittere, spe
cies stultitiæ 47 b

bona natura 44 a

bona nostra 11 a

bonas nuptias, per ironiam
166 b

bona venia 171 b

bona verba quæso 7 b

bonam magnāque partem
38 a

bonæ felicitates 44 b

bonitas 157 a

Boues egregij 129 b

boues mutili 129 b

B R

Breuis narrationis exempla, &
virtus 161 b

Bruma (ante brumam 176 b

C A

Καὶ ὁ δὲ λόγος (quod scis, ne
scis 56 b

K Cadauerosa facies 141 a

Cadere spe 15 a

Cæca testimonia 31 a

Cedere & occidere 62 a 161 a

Cædendorum mancipiorū con
suetudo 99 a

A. j.

Cæsius 141 a
 Cætera (præter cætera 4 b
 cætera (cōiscito cætera 162 b
 Calamitas 78 b 127 a b
 calamitas & calamus 35 b
 Calces (aduersus stimulum cal-
 ces 160 a
 calculi (disciplina stratagema
 tum per calculos in tabula
 tradebatur 59 a
 Calleo 81 b 111 b
 callidus 107 b
 callidus feruus 71 b
 callidum, & calidum 45 b
 calor magnus horrorem in-
 cutit 37 a
 Cecinit gallina 176 b
 Canis dictum & cōiiciū 60 a
 canes proprie irritari 102 b
 Canon iuris (quod in iure semel
 & cætera 100 b
 cantilenā eādem canis 173 b
 Canthara 26 a
 Capillo conscidit 54 b
 capillus (inuolare in capil-
 lum 62 a
 capillus passus 160 b
 capillus (veterum mos in ca-
 pillis 62 a
 Capiō 77 a 89 b
 capere arbitrum 144 b
 capere exemplum 22 b
 capere generum 144 b
 capere inimicitias 171 a
 captus est 5 a
 captus seruorum 109 b
 captus 35 b
 captum te redimas) trāslatio
 à bello 35 b
 captiuorum vox 101 a
 captiuorum vincendorum
 mos 99 a
 Capto captas 129 b
 Capri mutili 129 b
 Caprificus 112 b
 Caput, id est origo 16 a
 caput, pro toto homine) Sy-
 necdoche 13 b 101 b
 caput (festiuum caput. Ridi-
 culum caput 101 b
 caput (ne quid suo suat capiti
 173 b
 caput demulcere 86 b
 capitis imminutio in lenone
 98 b
 capitulum lepidissimū 50 b
 Carcer 171 a
 Caro 141 a
 carnifices 141 a
 carnifex 7 b 105 b
 carnifex me⁹ pro in me 22 b
 caro & carnifex 87 a

Carum 69 a
 Carpo, pro eligo 113 a
 Casa (ita fugias, ne præter ca-
 sam 178 a
 Casus 67 b
 casus nominatiui & genitiui
 obseruatio 61 a
 casus in recto, vel in obliquo
 interrogatio 41 a
 casuum varietas 96 b
 Cato vnde dictus 28 b
 catonis sententia. Ortus nostri
 partem &c. 73 a
 catus, id est callidus 28 b
 Caueo 95 a
 caue 11 a
 cauere 77 a
 caue sis 60 a
 cauet tantisper) deest peccare
 95 a
 cautio est 14 b
 Causa 128 b
 causa leuis 141 a
 causa liberalis 99 a
 causa, pro defensione 148 b
 165 b
 causa, pro occasione 65 b
 causa (mea causa, causam
 hanc iustam 71 b
 causalis vis ad argumentan-
 dum 167 b
 causalis cōiunctio (eōne es fe-
 rox 47 a
 causa subauditum (ne id as-
 sentandi 182 b
 causam orare 167 b
 Cauea theatri locus 93 b
 C C E
 Cedo 14 a
 cederes 59 b
 cedo pro dic 26 a
 cedo porrigentis est manum
 25 a
 Celo 84 b 163 b
 celare iniurias 132 b
 celo te hanc rem 144 b
 celari diu non potest 43 b
 Celere consilium 163 b
 Cella 112 a
 cellarium 112 a
 Censeo 68 b
 censeo (cū videas, censeas 34 b
 censere & censores 40 a
 censores 40 a
 Ceres pro cibo 57 a
 Cernerer (vt consuetum amorē
 facile cernerer 6 a
 Certo 18 b 162 a b
 certare 156 b
 certatio & certamen 100 a
 certamen & certatio 100 a
 Certē, quidem, pol 57 a

certē affirmantis 113 a
 certē, pro sine dubio 5 a
 certē is est 95 a
 certō decreui 146 a
 certum esse, & credere 60 a
 certum esse, & credere 77 b
 Ceruix 47 a
 Cessare & quiescere
 79 a 89 a b 41 b
 Cetarij C H 64 b
 Choragij administratio 13 b
 Chremen, & Chremetem 13 b
 chremi datiuus C I 5 a
 Cibus 80 a
 cibus & victus 44 a
 cibum deducere 49 b
 cibum ē flamma petere 57 a
 cib⁹, pot⁹, libido venerea 49 a
 Cicatrices gloriosæ 166 b
 Cicero Teretiū imitatus 166 b
 ciceronis libell⁹ iocularis 73 a
 cicero reprehēditur, quōd di-
 cat Terentium primum di-
 xisse obsequium 7 b
 Circuitio 116 a
 Circumspicio 104 a
 Circunvallare 94 a
 Circus proprium, vnde 160 b
 Citharistria 14 a
 Citō aduerbium
 citō subauditum) quātum po-
 tes 45 b 61 b
 Citro (vltro citro, prouerbiale
 68 a 161 a
 Ciuis 58 a
 ciuilitate resisti solet violento
 C C L
 Clam (non clam me est 145 b
 clam me habet 149 a
 clam tradere 44 b
 Clanculum congerebam 44 a
 Clamat res ipsa 62 b
 clamitans 6 b
 clamitans sæpe 95 a
 Claudio (benignitatem claudier
 38 b
 claudit, pro claudum est 44 b
 Clemens 94 b 121 a
 clemens seruitus 4 a
 clementia, & facilitas 83 b
 Clientela & fides 167 b
 C C O
 Cocus, coquus 107 b
 coci officium 60 a
 Coelebs 94 b
 Coena (ad coenam vocant 41 a
 coena dubia 169 a
 Coepi 128 a
 coepit docere 37 b
 Cogitare 167 a

cogito, recogito 62 b
 cogitat ad disturbandas nu-
 ptias 7 b
 cogito (neque modum beni-
 gnitatis cogitas 27 b
 cogitatio, ad orationem perti-
 net 94 b
 cogitans 162 b
 Cognosco, pro agnosco 62 a
 cognosco (non cognosco ve-
 strum tam superbum 68 a
 cognovit, pro diligentius con-
 sideravit 132 b
 cognoris, noris 166 b
 cognosco 2 a 22 b
 cognoscere & noscere 63 b
 cognoui 38 a
 cognoscere atque ignorare 34 b
 cognosci fabula quomodo di-
 catur 127 b
 Cognitoris officium 60 a
 Cognatus & affinis 89 b
 cognata est maxime 167 b
 Cogo 135 a
 cogere & coactores 73 b
 cogi voluntate 164 b
 coactus 80 a
 coactus malo 95 a
 coactus vi, & inuitus 164 b
 coactae in angustia copiae 83 b
 coactores 73 b
 Coire pro consentire, & pacisci
 50 b
 coire milites dicuntur 169 a
 coitio prima, acerrima 169 a
 Colaphum infringere 99 a
 Collacrymare 5 b
 Colloquium 49 a
 Collobuit & collibitum est 68 a
 Collocare 52 b
 Colere 78 b 105 b 123 b
 colendum habebat 171 a
 cultus industriae 44 a
 Color verus 44 b
 color accusatorius. Donatus
 96 b
 color vulgare est, pro transla-
 tione causae 167 a
 Columellae serui 167 a
 Columnen 167 a & 167 b
 Columna 167 b
 Comedendum hunc propino
 68 b
 Comedia 30 b
 comedia stetit olim noua
 156 b
 comedia, fabulae species 93 b
 comedia palliata, & rogata
 35 b
 comedia stataria, aut moto-
 ria 71 a

comis narratio per Atyndeta
 161 b
 comici decorum & contra 94 a
 comitorum disciplina 47 b
 comitorum materia & perso-
 nae 34 b
 comitorum mos 45 b
 cominus pugnare 59 b
 Comites 128 b
 comiter 174 a
 Commachinari. Donatus 164 b
 Commeate 133 a
 Commédare & committere 62 b
 commendare memoriam 4 a
 Commentor 115 b
 commentum 83 b
 Commereor 6 a & 143 a
 commiseri, mereri, & prome-
 reri 99 b
 commeruisse culpam 164 b
 Commisisci 83 b 87 b
 137 b 115 b
 Commiserari se, proprium mu-
 lierum 103 a
 Comitigari 66 b
 Comitto 9 a b 21 b 84 b 98 b
 committo (ouem lupo com-
 misisti 61 a
 committere & commédare 62 b
 Commissa tacere seruum diffici-
 le est 37 b
 Commodus homo 28 a
 commodum 45 a
 commodum (quod erit bonum
 atque commodum 161 b
 commoda, commodum 176 a
 commode pro blande & bene
 131 b
 Commoui 16 a
 commotus 163 b
 commotus id est celer 28 b
 Commune 166 b
 communis corruptela libero-
 rum nostrorum 120 a
 Commutare verba 14 b 176 b
 Comparare 109 a
 comparo, pro acquiro 22 a
 coparare, pro constituere 35 a
 comparatiuus minus positiuo
 significans 128 a
 comparatiuus, pro positiuo
 (alienior 97 a
 comparet 45 a
 Copendium consolationis 161 b
 Comperio 6 b
 compertum & exploratum 73 b
 Complexio 105 a
 Complure, compluria 176 a
 Composito factum est 177 b
 Compos animi 104 b
 Comprehendo (iube compre-
 hendi 61 a 65 b

Compressit eam 182 b
 Con 144 a
 Conari 10 b
 conabar, absolute 159 a
 conari manibus pedibus 23 a
 Concaleo 77 b
 Concedere 39 a
 Concessio, quae επιτροπή 97 a
 Concertatio, certamen & certa-
 tio 100 a
 Conciliatio 55 b
 Conciuerit, commouerit 137 b
 Conclamatum est 45 a
 Conclauē 52 b 89 b
 Concludo 149 b
 concludor 14 a
 concludam in cellam 112 a
 conclusam faram habeo 177 b
 Concordes magis 147 a
 Concrepuit 144 a
 Concurrent mibi obuiam 41 b
 Condictio & conditio 77 b
 conditio 5 a
 Condone te hanc rem 34 b
 condono ablatiuo iustum 181 b
 Conduplicauerit idem hoc ti-
 bi, quod promeritus fueris
 173 b
 Conferre verba ad rem 57 b
 Conficio 63 b 86 b 116 b
 confecit 22 b
 conficere pecuniam 157 b
 confectus 11 b
 confectum 86 b
 Confido, pro credo 73 b
 confidens pro constanti 28 b
 confidēs, & confidentia 161 a
 confidentia, & fiducia 91 a
 confidentia pro audacia (O' in
 gentem confidentiam 29 b
 Confit 124 a
 confiteri 6 b
 Confirmatio an narrationē 65 a
 confirmatio per repetitionem,
 Olim (istuc olim 29 b
 Congredi milites dicuntur 169 a
 Coniteri 93 a
 confessio 133 b
 Conflictatio 5 b
 Confore 6 b
 Confutatio 172 b
 Congerebam clanculum 44 a
 congerro & gerro 91 b
 Conijcito cetera 162 b
 conijcere 20 b 73 a
 conijcere se in pedes 164 a
 coniectura, coniectores 73 a
 coniecturam facere de se 82 a
 coniugata (argumentum a co-
 iugatis 97 a
 coniunctionis subaudita vsus
 96 b
 A. ij.

coniunctiones antiqui multi-
 plicabant 100 b
 coniunctionibus & Apyndetis
 variata oratio 166 a
 coniunctius pro indicatiuo,
 abiero 97 a & aufugerim
 140 b & 173 b condu-
 plicauerit
 Coniunctius post particulam
 quid addendus 42 a
 coniunctiuum pronuntiatiuo
 coniunctum, ille ringitur,
 tu rideas 169 a
 Coniuratio 133 b
 Coniugata(argumentum a con-
 iugatis 95 a
 Conscidit capillo 54 b
 consciuerit rem 137 b
 conscius 162 b
 conscientia(pauor ex consciē-
 tia 164 b
 Consentire 4 b
 Consequor recta 139 b
 cōsequitur alien⁹ puer 149 a
 consequutio locutionis 103 b
 Conseruare 120 b
 conserua & serua 62 a
 Consilium 41 b 67 b 143 b
 consilium laudabilius quā
 natura 97 a
 consiliū(nō est consiliū 143 a
 consilium bonum amittere,
 aut malum admittere, spe-
 cies stultitiæ 47 b
 consilia 97 a
 consiliarius 47 a
 Consistere 98 b
 Cōspicor, cōmune verbū 68 a
 conspicari 45 b
 Consobrini 142 a
 Consolationis cōpendiū 161 b
 Constitui 133 a
 Constituta narratio 161 a
 Consuesco 145 a
 consueui hanc rem 115 b
 consuetudo 10 b 162 b
 consuetudo parua 5 b
 consuetudine carere difficile
 est 162 b
 consuetudo(natura, cōsuetu-
 dine, & ratiōe uiuitur 95 a
 consuetudine feruntur aliena
 vitia 95 b
 Consulor 97 a
 Contagione malorum, boni cor-
 rumpuntur 42 a
 Contaminare 21 b
 Cōtemnere & vituperare 49 a
 contemnimus vana 37 b
 Contemplari 83 a
 Contineo optime) Metaphora
 à vasis 37 b
 continebat se 171 a

contenti 171 a
 Contigit 23 b
 Continuo 160 b
 Contra 47 b
 contra, pro vicissim 95 a
 cōtradictionis exēplū 166 b
 contrarium multis exemplis
 declarant 163 a
 Contrahere frontem 120 b
 Controuersia 179 b
 controuersia iuridicialis par-
 tes)vide MULTAE SVNT
 CAUSSAE 38 a
 Contumax 143 a
 contumelia 59 a
 Conuasssem aliquid 164 a
 Conuenio 41 a
 cōueniūt hac mihi tecū 95 a
 Conuentio 49 a 55 a
 Conuertere se 102 b
 Conuicia in ancillas 61 a
 Conuincere 91 a
 Conuiuium (de conuiuiō, vel
 propter conuiuium semper
 cogitare, est parasiti 168 b
 Copia 58 a
 copiae in angustū coactae 83 b
 Coquina 4 a
 Cor (ex corde excessit 138 b
 cordi est 12 a
 Coram 18 a 113 a
 corā(ante oculos corā 59 b
 coram me inculcaueras, pro
 hic 181 a
 coram laudare 102 a
 Coruos pro coruus 20 a
 Corpus solidum 44 b
 corporis habitudo 41 b
 Corrado 157 b
 corradere & abradere 73 b
 Corrector 118 a
 correctio aberrantis in oratio-
 ne 161 a
 Corripui me intro 139 b
 corripuit se 144 a
 corruptela communis nostrorū
 liberorum 120 a
 κομιος scitus 18 a
 C R
 Cras 20 b
 cratinus 112 b
 Credo 1 b 31 b 97 b 125 b
 credo(satis credo 87 b
 & 68 a
 credo, pro puto 97 b 172 b
 credo, pro verē scio 157 b
 credere & certum esse 60 a
 credere, pro pecuniam com-
 mittere 167 b
 creditores 169 b
 credo(nisi credo 61 a
 crede mihi 96 b
 crede hoc meae fidei 62 b

Creditorem absolvere 102 b
 credita est soror 27 a
 credin? 60 a
 Crepidata fabula 93 b
 Crepuit foris 101 b
 Crimen 152 b
 crimen (ex crimine eripiam
 168 b
 crimen aut negatur aut pur-
 gatur 166 a
 Crispus 141 a
 Crux(in malam crucem 171 a
 crucem in malo querere iu-
 bes 174 a
 C V
 Cuba dea 158 a
 Cudo(istac in me cudetur faba
 45 b
 cudere argentum 85 b
 Cuia est? 44 b
 cuiam vetuste 31 a
 Culpa 134 b
 Cum 56 a
 cum deest ante tū (hospites,
 tum ciues 168 b
 cum placo 97 b
 cum pro quando 50 a 131 a
 cum pro quando, & pro dum
 51 b
 cum, id est prater quā
 quod 5 b
 cum, interdum causalis con-
 iunctio 18 a
 cum, sequente tum 164 a
 cum pro quia 181 b
 cum p̄positio, quibus dictio
 nibus postponatur 56 a
 cum istoc animo 172 b
 cum illo stares 167 a
 cum videas, censeas 34 b
 cum impetro, pro impetrem
 15 a
 cum non facit 157 a
 cum tibi do, pro darem 59 b
 cum hoc non possum, illud mi-
 nus possem 164 b
 cum dabā, pro cū dārē 19 b
 cū maxime pro nimis 131 b
 Cupedinis forum 41 b
 cupedinarij 41 b
 cupedinariorū nomina 41 b
 Cupio, & volo pulchre variata
 58 a 99 a 60 a
 cupio pro volo 27 b
 cupere plus est quā velle
 38 b
 Cur, corripientis 11 a
 cur non? 14 a
 Curare 4 a 6 a
 curauit 125 a
 curabitur 14 b
 curare genialia 157 b
 cura 4 a b 169 a 172 b

curas adimere 153 b
 curatio 42
 cura, curatio, curatura 44 a
 Curriculo 85 a
 Cursatio 137 b
 Cursio (sursum, deorsum cursi
 tare 42 a
 Custos publicæ 42 b
 Cyprus C Y
 Cyprius 100 b
 Cyprius infidelis seruus 94 a
 D A
 D Amnum. Dare dam-
 num 6 b
 damnum & malū
 83 a 85 a
 damnum (iniuria cum dam-
 no 101 a
 damno auctus 83 a
 damnatum domum ducunt
 169 a
 Daus sum, non OEdipus 7 b
 De D E
 de pro valde 87 a
 de, id est propter 44 b 117 b
 de die apparare conuiuium
 125 a
 de illo 82 a
 de medio excedere 181 b
 de nocte 120 b
 Deambulatio 87 a
 Debet animam 176 a
 debere pœnas alicui 62 a
 debitū rebus & personis red-
 dit Terentius 164 b
 Decernere 73 b 132 b
 decernere 8 b 9 b
 Decet vobis 109 b 123 b
 Decidet ira 143 a
 Desipimur falsis 37 b
 Decorum diligenter seruatum
 (nō nihil molesta hæc sunt
 mihi 97 b
 decorū comici, & cōtra 94 a
 Decrepitus 40 a
 decrepiti senes 101 b
 decrepita anus 124 a
 δεικτικὸς Hic 12 b
 δεικτικὸς Hæc 4 a
 δεικτικόν, hoc illud est 6 a
 δεικτικόν, tantillus 112 b
 δεικτικόν Haud sic 109 a
 δεικτικόν istum 105 b
 Dedecorari 134 a
 Dedo 4 b 7 b 29 b 66 b 84 b
 dedere & dare 84 b
 Deditio 49 b 84 b
 deditiois mos 66 b
 Deducere & ducere 42 a

deducunt cibum 44 a
 Deest, vel abest subauditū 68 b
 Defensoris partes 166 a
 Deferre 87 a
 delator 87 a
 Deferuere 97 b
 Defessus 144 a
 Deficere, prodere & deferere
 83 b
 deficit socius 109 a 111 a
 Deseri 152 a
 Desrudet 101 a
 Defugere auctoritatem 46 a
 defungier 182 b
 defunctus causam 34 b
 defunctus definitus 110 a
 Deierare 44 b
 dēiero, & dēiero 152 a
 Deimprovisio respicere 15 a
 Deintegro 12 a 163 a
 Delectare 30 b
 delectatio nulla est, vbi omni
 no nihil sapit, qui deludi-
 tur 47 b
 delectamur fictis 37 b
 Deliberet 143 a
 deliberatiuæ loci 172 b
 delibutus gaudio 180 a
 Delictū, flagitiū, peccatū 96 b
 Deliro 124 a
 delirat senex 182 b
 Demea pro imperito 96 b
 demæ rusticitas 95 a mul-
 tis in locis
 Dempseris pro demes 120 b
 Demensum 157 b
 Demiror 144 b 166 b
 Demissis humeris esse 44 a
 Demulcere caput 86 b
 Demum, signū tarditatis 29 b
 124 a
 demū, pro deniq; 23 a 132 a
 Denique 6 b 132 b
 denique, ordinis 161 a
 denique, postremam tardita-
 tem significat 132 b
 denique, in vltima sententia
 ponere solet Terenti⁹ 168 b
 δεινός 177 b
 δεινότης 134 a
 δεινότης figura quid 107 b
 Denuo refero 128 b
 Denuntiatio 98 b
 Deorsum (sursum, deorsum cur-
 sitare 42 a 68 a
 Depacisci 162 b
 Deputat parui pretij meā ope-
 ram 153 a
 De repente 144 a 145 a
 Derides? 121 a
 Deriuatio criminis 168 b
 Desedi totum diem 153 a

Deferere 111 a
 deferere, prodere & deficere
 83 a
 deferere virginem 109 b
 deserit patronus 109 a
 desertores milites 109 a
 desertaque montis Stat do-
 mus 23 b
 Desyderare & amare 39 a
 Designare 96 b
 designatores 96 b
 designatio 96 b
 designata 96 b
 Desinas pro desine 62 b
 desine 171 b
 Despondeo & spondeo 86 b
 despondere 5 b 117 b
 Descriptio militis 49 a
 Despicere 21 b
 despicatus 45 b
 Deterius & peius 80 b
 Detinere 42 a
 Detrimentum & intertrime-
 tum 80 a
 Deuictus, victus 11 132 b
 deuitare 163 b
 Deus (Quid si hoc voluit quis-
 piam deus? 62 b
 dii fatui, & fauni 68 b
 dii imortales, admirātis 41 a
 dii il as respiciunt 152 a
 dii vestram fidem 59 b
 dii vestram fidem admirantis
 aduerbiū 24 a 25 b 63 b
 dii praesentes 169 a
 dii bene ventant 117 b
 deos nescio 91 b
 Dextra, fidei, & fœderis mem-
 brum 112
 D I
 Dialecticorū disputatiōes 56 b
 Διαλεκτικῶς, per ecastor scitus
 puer 18 a
 Διαπρόκειν 164 a
 Διασολῆ, congrum istum maxi-
 mum 105 b
 Διασυνεπικῶς, Pro mea sapien-
 tia 107 b
 Dica 161 a 168 a
 dicaces 34 a
 dico 171 b
 dic 138 b
 dico & edico 64 b
 dicere pro intelligere 120 b
 dico illi, pro in illum 96 b
 dicas (quali tu dicas, id est cre-
 das 18 a
 dico (nihil est quod dicas 68 a
 dicere orationem facit 94 b
 diceres 160 b
 dixero, Adiūctiuum pro pro-
 nuntiatiuo 176 a
 * dij.

dic mihi, iniuriosum 22 b
 37 b 171 b
 dic, dic fodes 5 a
 dic facere 18 a
 dico (nihil dicere, pudoris est
 167 a
 dicat subauditum (quid? 62 b
 dicis subauditum (quid ita?
 64 b
 dicere subauditum (sed neces
 se est 64 b
 dicis subauditum in accusa
 tiuo absoluto 161 b
 dicunt, non addito nominati
 uo 94 b
 dicere dolo 105 b
 dicere pro velle, aut significa
 re 57 a
 dixi 80 a 147 a 172 a
 dictum participium pro eo
 quod dixisti 47 b
 dictus dies 5 b
 dictum participium & nomē
 34 a
 dictum puta 4 a
 dictum ac factum 14 a
 dicta & prouerbialia 47 b
 dicta militaria 46 b
 dictis phaleratis 173 b
 dictio (neque testimonij di
 ctio est 157 b
 dictito 156 b
 dico tibi operā meam 159 b
 Dies complures est 133 a
 dies dictus 5 b
 dies festus 52 a
 dies (de die apparare conui
 uium 125 a
 dies & noctes 68 b
 dies pro nocte 7 b
 diecula 24 a 57 a
 Differre 14 b 71 a
 differor doloribus 109 b
 difficultas (neutra in re vobis
 difficultas a me erit 149 a
 Diffuere 89 b
 Digammum 7 a 20 a
 Digito attingere 57 b
 Dignus odio 31 a
 dignum 62 b
 digna indigna, prouerbialia
 68 a 125 b
 dignas se cōtumelias 171 b
 Dilapidet minas triginta 180 a
 Dilatio 66 a
 dilatatae accusationis exem
 plum 96 b
 diligenter 44 b
 Dimidium & diuiduum 101 a
 diminuam caput tuum 60 a
 Diminutiuis adiungitur tam
 102 b

diminutiua simulata 112 b
 Dimitto & amitto 80 b
 dimittere exercitum 60 a
 dinumeret viginti minas
 123 a
 Dionysia 73 b
 Διωνυσος 105 a
 Διωνυσος 97 b bis
 Dis, dites 118 b
 ditior 157 b
 Discedere 24 a
 discedo, discessio 6 b
 discedentiū interrogatio (nū
 quid vis? 45 a bis Et 101 a
 Disco 128 b
 disco de illo & ab illo 42 a
 Discipulus 17 a
 disciplina 77 a
 disciplina pro discipulis 42 a
 disciplina stratagematon a
 Pyrrho tradita 59 a
 disciplina comitorum 47 b
 Discus proprium viri nomen
 53 a
 Disiungi 152 b
 Dispicere 21 b
 Disputare 1 b
 disputationes dialecticorum
 56 b
 Dissidium 152 b
 Dissimulo 172 a 145 a
 Distorque os 55 b
 Distrahorabs te 164 a
 Distributum 105 b
 Diuerse trahunt 10 a
 diuersitas morum, studiorū
 que 96 a
 Deuorti 168 a
 diuerticulum 53 b
 diuerticulū ad preces 101 a
 Diues opum 42 a
 diuiti pretium conuenit 68 a
 diuites 118 b
 Diuiduum & dimidium 101 a
 diuiduum face 101 a
 diuisa temporibus 17 a
 Diuinare 149 b
 D O
 Dare 7 b 43 b
 dare pro inducere 62 b
 dare & dedere 84 b
 dare profacere 108 b
 dare bibere 18 a
 dare damnū aut malum 6 b
 dare duras 78 b
 dare dono 58 a
 do fidem 68 a
 dari in conspectum 166 b
 dari aliquid in manū 176 a
 dat nemo largius 68 b
 dare operam 140 a
 dare alicui operam 159 b

da mihi operam, pro adiuua
 42 a
 me 62 b
 dabit pugnam 43 b
 dare ruina 50 a
 dare sese alteri 120 b
 da te mihi 95 a
 do sumptum 124 a
 dare veniam 29 b
 da veniam, pro indulge 8 b 57 b
 dare verba
 dare (nihil dedisse verborum
 34 b
 dare verba, p decipere 34 b
 dare vitio 11 a
 do te isti virum 161 a
 dare vxorem 127 b
 data est fabula 105 a
 data pro virgine 49 a
 datio 46 b
 datum 127 b
 datum prandium 127 b
 data cena 128 b
 Doceo 50 a
 Declare 153 b
 Doleo 162 b
 dolet 102 b
 dolet mihi 9 b 31 b
 dolor 9 b 31 b
 dolor ex falsis & veris malis
 103 a 109 b
 doloribus differor 104 b
 dolentium mos 50 a
 dolus 50 a
 Δόλος 105 b
 dolo dicere 50 a
 dolones 99 a
 Dominari Athenis 35 b
 domino seru⁹ sapiētor 138 b
 Domum, aduerbiale 118 a
 domus sumptuosa 114 a
 domus (ad me domū
 domisque, focique memine
 ris 101 b
 domi te expectat 164 a
 domum pergam 101 b
 domi seruare, vel domum
 59 a
 domorum memores fortiter
 pugnent 60 a
 Donec effecero 174 b
 donec perfecero 171 b
 donec iam in ipsis nuptijs
 132 a 34 b
 Dono cum ablatiuo 58 a
 dono dare
 donum, primum, & munus
 68 a 59 a
 Donax 162 a
 Dorcium 31 a 143 a
 Dos D R 93 b
 Δράμα

D **V**
 Dubia cena 169 a
 dubium (in dubio est animus 10 a
 dubium (venire in dubium 10 a
 dubium pro periculo 105 a
 Ducere 7 b 105 b
 ducere & deducere 42 a
 duci & abduci 55 b
 ducere rationem 121 b
 ducenda 117 b
 ducunt damnatum domum 169 a
 ductio in ius, si vim faciet 38 a
 Dudum 20 b
 dudum & iam dudum 86 b
 Dum 42 a
 dum (qui dum? 42 a
 dum, abundans 154 b
 dum parelcon (agedū 56 a
 dum aliquid aliud 178 a
 dum tempus tulit 146 a
 dum pro quandiu 140 a
 Durare 112 a
 dure 5 a
 duras partes 45 a
 duras date 78 b
 duriter 5 a
 duriter, parce 94 b
 duriter a vobis factū 115 b
 Apeerte fallere 18 a
 Nec satis digna 117 a
 cui cōmittas primo partu 9 a
 mulierem 9 a
E
 Flamma cibum pete 49 b
 re 73 a
 ē re tua, ē republī 103 a 140 a
 ē renata 157 b
 ē & i cognatio 157 b
E **A**
 Ea (ab ea pellito, pro ab eius ani 40 a
 mo 146 a
 ea, neutrum 18 a
E **C**
 Ecce 18 a
 Ecce τὴν ἐκβόαντες Ex ea re 14 a
 quid fiat vide 117 b 166 b
 ecce autem 43 b
 ecce autem alterum 86 a 77 a
 ecceum 59 b
 ecce ipsa per emphasim 20 a
 ecceum, eccuius 98 b
 ἐκλεψίς, Verbum vnū caue de 112 a
 nuptijs 112 a
 ἐκλεψίς, pietatē gnati 28 a

ἐκλεψίς, nō tu ibi gnatū 6 b
 ἐκλεψίς per ἀποσιώπησιν 29 b
 eclipsis, ad philosophos 4 b
 ἐκλεψίς, pretium ob stultitiā 21 a
 ἐκλεψίς, cur meā tibi 22 b
 ἐκλεψίς, Hoc quid sit 7 b
 ἐκλεψίς, In ignem posita est 6 a
 ἐκλεψίς, Ne ad verbum hoc etiam 11 a
 ἐκλεψίς per ἀποσιώπησιν, adeōne est demēs ex peregrina 17 a
 ἐκλεψίς, vtrum studiōne 107 a
 ἐκλεψίς, vt nihil suprā 6 a
 ἐκλεψίς, Nusquam tu me 112 a
 ἐκλεψίς, Quid ais omnium 29 a
 ἐκλεψίς, Quia compotrix eius est 9 a
 Ecquid pro aliquātulum 48 b
E **D**
 Edax parasitus 71 b
 Edico 145 a
 edico & dico 64 b
 edicere & iubere 52 a
 edico tibi 60 a
 edico tibi miles 68 a
 edictū ad quos ptineat 60 a
 Edissere hęc roganti 171 b
 Edere exempla 66 a
 edidit, a dato 127 b
 edicta 52 a
 Educare & educere 74 b
 educere 74 b
 educere, pro educare 94 b
 Edulia dea 153 a
E **F**
 Efferrī. Effertur, ἐκφέρεται 6 a
 extulit verbū de verbo 93 b
 Efficere 4 a 12 b 77 b 132 b
 Effugere 10 a
 Effutiretis 177 b
E **G**
 Egestas 10 b
 Ego 68 b 148 b
 ego, incipiens orationē 20 b
 ego per emphasim 39 a
 ego verò solus 20 b
 egomet 13 b
 egōne dicam? 14 a
 egōne propter me 10 b
 egōne tes 18 b
 egōne illā quā me &c. 35 b
 mihi 164 b
 mihi per emphasim 82 a
 mihi datius abundans (Ado 94 b
 prauī mihi 94 b

mihi crede 96 b
 mihi dolet 102 b
 mihi est seruus 122 b
 mihi pro a me 51 b
 mihi faciet, id est propter me 5 b
 mihi (qui mihi, vbi ad vxores ventum est &c 182 b
 mihipte, meapte & nostrapte 84 b
 mihi orat 161 b
 me abundat 67 b
 me ex cruciat Antipho 164 a
 me habes 177 a
 me habe 13 a
 me ducere autem 124 a
 me (egomet noli me & pec catum meum 164 b
 me miserum 103 a
 mēne? 149 b
 mēne quārit? 102 a
 me te oblectēs) me septimus 39 b
 me vide 13 a 176 b
 nos pro ego 107 b
 nobis 143 a 152 a
 nobis additum superuacue 102 b
 nobis, venuste additum 95 a
 nosmetipsos 164 b
E **G**
 Egressus 140 b
 Egregij boues 129 b
 egregium 4 b
 egregia forma 5 a
 egregie 4 b
 egregie pro valde 80 a
 egregie chara, id est prater ce teras 10 b
E **H**
 Ehem 138 a
 Eho 135 b
 eho interiectio cōturbata mu lieris 26 a
 eho ridicule additum 54 a
 eho, admonentis 82 a
 eho, interiectio animaduersione in se poscentis 25 b
 eho, admirantis interiectio, & aliquando vocantis 18 a 31 a 81 b
 eho intentionem audiētis exi pōcit 22 b
 ehodum 7 b
 ehodum bone vir 21 a
E **I**
 Eia corrigenis 68 a 81 a
 eia, corripientis 135 b
 ἐγώνεια salue bone vir 28 a
 ἐγώνεια maioris stomachi, Huic mādes, si quid recte curatum velis 105 b
 A. iij.

ἡρώνας, aut laus, Si hic non
 insanit satis 23 b
 ἡρώνας, Bon⁹ est hic vir 30 b
 ἡρώνας & ὑψηλὸς, Bona
 verba quæso 17 b
 ἡρώνας, Hem astutias 20 b
 Eijcere 97 a
 ἐλίσυα 17 a
 E L
 Elapsus est animus 132 b
 Elegans 47 a 91 b
 elegans formarum spectator
 52 a
 ἐλπιῶν, Ego me continuo
 13 b
 ἐλπιῶν, nostrū AEschi-
 num, nostrā vitam 105 a
 ἐλπιῶν, Quid hoc? 16 b
 ἐλπίς, nihil me fallis 7 b
 ἐλπίς antiquum obtine 27 a
 Ellum 20 a
 ellum, ollum & illum 101 b
 ellum pro illum 28 b
 Eloquor 105 a
 eloquere 164 a
 eloquentia attica 69 a
 Eludere 35 b
 E M
 Emergere 52 a
 emergi non potest 104 a
 ἐμφασις τὸ ego 14 a
 ἐμφασις Hic ille est 26 b
 Emerunt penultima correpta
 34 b
 emptæ meo pretio 128 b
 Emoriri vitiose dictum, vt pote
 ab imperito 47 b
 Emunxi argento senes 176 b
 emunctus homo 176 b
 E N
 En 170 b
 en, demonstrantis aduerbium
 129 a
 en ego victa situ 109 a Virg.
 Enecet 51 b
 Enim 27 b
 enim inceptiua particula
 98 b
 enim superfluum 134 b
 enimuero 8 a 91 a 181 b
 Eniti 20 b
 ἐνθυμητικῶς καὶ προφορῶς
 κὸς λόγος 94 b
 Enumerationi conclusæ aliquid
 adiectum 166 b
 E O
 Eò, pro intantum 162 b
 eò, id est propterea 134 b
 eò, loci aduerbium 100 b
 aut pluseo 140 b
 eòne, pro ideòne 47 a

Eois 6 a 112 a
 eo is pro venio 44 a 105 b
 eat 143 a
 it visere 133 a
 ibo, atque huc renūtio 20 b
 i præ, pro præ i 6 b
 ierant & iuerant 94 b
 ire domum 160 a
 ire pergam domum 164 a
 ibit in neruum 176 b
 eamus visere 160 b
 itur ad me 10 a
 ire inficias 105 a
 iri præpositum in anastrophe
 38 a

E P

ἐπαγωγή 97 a
 ἐπαγγελμα 134 a
 ἐπαναφορὰ, Paupertatem vnā
 pertulimus grauē 110 a
 ἐπεξηγήσεις, ex animo vt fert
 natura 26 b
 Ephebus 61 a
 ephebia 4 b
 Epicureorum dogma 31 b
 Epitheta tribus de causis nomi-
 nibus adduntur 44 b
 Epistolæ 159 b
 ἐπιθετικῶς, Sed Demea hoc
 tu facito 110 a
 ἐπιτροχασμός 171 b
 ἐπιτροπή 97 a bis
 ἐπιτροπὴ figura 125 b

E R

Ergo 112 a 129 b 169 b
 itaque ergo 44 a
 Eripere 96 b 105 b 168 b
 eripere postulat 100 b
 Ero eronis 161 a
 Erubescere 29 b
 Errare 66 a
 errare tota via 41 b
 erratio pecudum 112 b
 erratum Terentij 56 a
 error animi 112 b
 errone 77 a
 Erumpere gaudium 51 b

E T

Et, subauditum ante si 62 b
 et, inceptiuum 163 a
 et id scio 13 a
 etni, pro si non 111 a
 et cui putre solum, nāque hoc
 imitatur arando 26 b
 et tibi lubēs bñ faxim 122 a
 et tu Phædria & tu Chærea
 et volo) subaudi venire 62 b
 etenim pro at 181 b
 Etiam 5 b 102 b 171 b
 etiam correptiuum 114 a
 etiā p adhuc 18 b 31 b 144 b

etiam pro præterea 13 b
 etiam (imo etiam, id est pro
 pterea & amplius 22 b
 etiam hortatio, aut cōiunctio,
 (etiam tu hoc respōdes? 28 b
 etiam (ego pol quoque etiam
 timida sum 150 b
 etiam taces pro tace 112 a
 etiāne amplius 38 a
 Etſi 97 b 140 b
 Etymologia in personarum no-
 minibus 94 a

E V

Euadere 7 a 110 b
 euado (quā timeo quorū
 euadas 6 a
 euadat 160 b
 euasit huc 50 a
 Euenit 149 a
 euenire 129 a
 euenire subauditum (& volo
 62 b 142 b
 euenisse 159 b
 euenit iter vt esset 149 a
 euentus postū
 Euge, pro interiectione
 13 a
 Eunuchus (in eunuchū suū 34 b
 eunuchum quē dedisti 54 b
 eunuchi à Persis instituti
 38 b 59 a
 Euocatio militaris 110 a 143 b
 Euomere E X
 49 a
 ἐξ Sex 64 a
 ex, pro cum 82 a
 aliud ex alio 26 b
 ex animo, id est vt fert natura
 39 a
 ex animo ac vere 123 a
 ex animo factū velle 177 b
 ex cōposito factum est 138 b
 ex corde excessit 168 b
 ex crimine eripiam 152 b
 ex eo, pro ex ea re 41 b
 ex eodem loco 38 b
 ex Aethiopia 94 b
 ex me natus non est 59 b
 ex occulto pugnare 172 a
 ex peregrina amare 166 b
 ex sententia omnia 145 a
 ex vsu nostro 68 b
 ex vsu magis 9 a 139 a
 exanimus 9 a 13 a 139 a
 exanimatus 87 a
 excarnificare 181 b
 Excedere de medio 176 b
 Excerptis id quod boni est 15 a
 Excidit vxore 138 b
 Excessit ex corde 26 a
 excessis pro excedas

excessit ex, præpositio gemi-
 nata 4 b
 Exclamatio tragica in comœ-
 dia 97 a 99 a
 Excludere 142 b
 excludi 138 a
 exclusit, reuocat 35 a
 Excoctam reddam 121 a
 Excruat animi 164 a
 Excurso spatium 121 b
 Exeat (vt ne qua exeat) 114 a
 exitum (nollem huc exitum
 118 b
 Exemplum 64 b
 ad exemplum 142 b
 exemplum capere 22 b
 exempla edere 66 a
 Exclamare 114 a
 Excurio me 174 b
 Exequiæ 16 a
 Exercitum cõuertere 102 b
 exercitus quando dimittitur
 60 a
 Exigo vitam 77 a
 exigendus 2 a
 exacta fabula 128 a
 exigenda fabulæ 2 a
 Eximius porcus 129 b
 eximia pecora 129 b
 Exin & exinde 35 b
 Existens, pro qui est 102 b
 Existimo 157 b
 existimo & æstimo 77 a
 existimare pro intelligere
 132 b
 Exolues te suspitione 152 b
 Exoriri 134 a
 Exorote 39 a
 exorator 128 a
 exorator & orator 71 a
 Exollare piscem 107 a
 Expecto 16 a
 expecto, pro desydero 52 b
 expectare 4 a 104 b 162 b
 expectare & sperare 97 a
 expecto hoc nuntio magnum
 malum 164 a
 expectatio 128 b
 expectatio & spes 39 a
 expectatus pater, pro odioso
 97 a
 expectati parentes 146 b
 expectatio mali 140 b
 Expedire 21 a 151 a
 expedire animum 137 a
 expetere 78 a
 expetent 18 b
 expetenda optadæque 162 b
 experiri 105 a
 experiamur hanc 152 b
 experibere, p experiere 87 a
 experientiam, duabus rebus

fieri 103 a
 Expiscari 171 b
 Explana 171 b
 Explere animum 151 b
 Exploratum & cõpertum 73 b
 Exponere, ad mortem relatum
 83 a
 Exporrigere frontem 120 b
 Expostulare iniuriam 22 b
 expostulatio 133 a
 Expressimere vi lacrymulam 35 b
 expressio ad auxilium ducens
 35 b
 Exprobratio 4 a
 Exprompta memoria 24 b
 Expuere 47 a 140 a
 Extillare 35 b
 extillare lacrymis 181 b
 Extinguere animam 104 b
 Extinctum nymphæ crudeli fu-
 nere Daphnim atque deos,
 atq; astra vocat crudelia ma-
 ter 6 a
 Extorquere veritatem 109 b
 Extrema linea 54 a
 Extrahere 163 b
 Extrudere 132 b
 Exulo 53 a
 ευπαρηγορησέμεν fortunas,
 quam fortunam 5 b
 ευφημισμός, æque quicquid nunc
 quidem 16 a
 ευφημισμός & εὐφραίνεσθαι, bona
 verba quæso 7 b
 ευφημισμός, Valeant qui in-
 ter nos dissidium voluit 23 b
 ευφραίνεσθαι, adhuc Archillis quæ
 adsolent quæque oportet
 &c. 17 b

F A

F pro H in multis locu-
 tionibus mutari 176 b
 Fabam cudere, batuere,
 tundere 45 b
 Fabula 30 b
 fabula, & partes eius 93 b
 fabula quomodo cognosci di-
 catur 127 b
 fabula (lupus est in fabu-
 la 111 a
 fabula aut agitur, aut stat
 128 a
 fabula data 127 b
 fabulæ 77 b
 fabula exacta 128 a
 fabulas facere & scribere 1 b
 fabula inueterascit 128 a
 fabula noua 128 a 157 a
 fabulam stare 127 b
 Facessat se hinc 176 a

Facete dictum 42 a
 facere dictum in immodicam lau-
 dationem versum (pulchre
 me Hercule dictum 47 a
 facetus 81 a
 facetus, lepidus, & lautus
 47 b
 Facies 43 b
 facies cadauerosa 141 a
 facie honesta 40 a
 Facio 1 b
 facio & incipio 64 b
 facio, non facio, & similia 56 b
 facio cum ablatiuo, Nec quid
 me faciam scio 21 a
 facio (satis facit 57 a
 facio (recte facitis 68 b
 facio (Benefacis, & benefeci-
 sti 39 a
 fecisti, pro non fecisti 96 b
 facio (nihil fecit 166 b
 facio (quid me faciam 114 a
 faciam quod iubeat 66 b
 facio (non facies 146 a
 facio (quid illi faciemus 61 a
 fac subauditum (desinas 62 b
 fac respondeas, subaudiendum
 164 b
 facere, vt faceres 141 a
 facere grauius quam conari
 10 b
 facias pro facito 45 b
 facere 4 a 12 a 116 a
 facere subauditum (gloriosum
 militem 34 b
 facere, pro tacere 10 a 105 a
 facere & factitare 34 b
 facere aliquid legis lineis 54 a
 facere coniecturam de se 82 a
 facere fabulas 1 b
 facere facinus 54 b
 facere flagitia 107 b
 facere fucum 52 b
 facerent fugam 59 b
 facere homicidium 6 a
 facere iniuriam 149 b
 facere iniurias 137 b
 facio meam 122 b
 facit officium suum 95 a
 facere periculum 19 b
 facere rem 100 b
 fac te 120 b 118 b
 fac te huc, pro huc accede
 176 a
 facere verbum 7 a
 facere vorfuram 178 a
 factum 67 b
 facta pecunia 157 b
 factum vel persona est mate-
 ria orationis 34 b
 factum (dictum ac factum
 14 a

factum (instat factum 6 b
factum mutare 4 a
factum (Muto factum, No-
lo factum 150 b
factum (haud' muto factum
4 a
factum (ego illud sedulo ne-
gare factum 6 b
factum esse & fieri 103 b
facto (non vsus facto 137 b
facta & virtutes 69 a
facta transacta omnia 10 a
faciendum 120 b 147 a
faciundum fuit 37 b
factitarunt & faciunt 34 b
factores 41 b
Facilis 121 b 151 b
facile aduerbium subauditū
40 a
facile, aduerbium confirman-
tis. est & certe, vt facile prin-
ceps 24 b
facile, pro difficile 27 a
facilitas 67 b 109 a
facilitas & clementia 83 b
facilitas, indulgentia 135 b
Facinus facere 54 b
Facul. 176 a
Fallere (nihil me fallis 7 b
falsus 15 a
falsus participium 22 b
falsus animi 42 a
falsa lachrymula 35 b
falsum 10 a
falsum, vanum, fictum 37 b
falsū 18 b
falsis & veris ex malis labor
& dolor 103 a
falsum loqui 37 b
fallacia alia aliam trudit 26 a
Fama 101 b
fama & res in nuptijs 167 a
Fame genitiuus, a fames 90 b
Famelicus 42 a
Familiariter ferre 5 a
Familia & genus 103 b
familia herciscunda 89 b
Fas, nefas, prouerbiale 8 b
Fanda, infanda prouerbiale
68 a 125 b
Fateor, ad reum pertinet 56 b
fateri subauditum (pudebat
102 b
Fatuus & insulsus, varie expo-
sita 68 b
fatui & fauni dij, & fatuæ
nymphae 68 b
Fauete 2 a
Faustum (quod faustum foelix
que sit 161 b
Fauni dij fatui 68 b
Faxis, pro facias 26 a

F E

Feram cōclusam habeo 177 b
Felicitas aduersa 44 b
Ferē 171 a
ferē plerunque 160 a
Ferme 10 b
ferme pro facile 16 b
fermē, aduerbium festinan-
tis 10 b
Fero 4 b 97 a
fero, Dum ætas tulit 16 a
fero, Auxiliū ferre 6 b
feremus æquo animo 161 b
ferre conditionem 174 b
ferre opem 8 a
feram maximā partem 97 a
tetulit pedem 27 a
tetulit res pro tulit. 27 b
fero (posteriores ferā 121 b
tulit (dum tempus ad eam
rem tulit 7 b
ferre & portare 164 a
Feruit 111 a
feruidus amator 71 b
Ferus 10 b
Feri canem foras 45 a
ferietur 158 a
feriri malo nuntio 104 b
Festinare 54 b 105 a
festinat tacere 47 a
Festiuum caput. Ridiculum ca-
put 101 b
Festiuitas & festiuus dies 67 b
Festus dies 52 a
F I
Fides 4 a 98 a 104 a 159 a
fides amicitia parasitica 68 b
fides & clientela 67 b
fides ingenio 142 b
fides (crede hoc meæ fidei
62 b
fides in persona & in re 105 a
fides seruorum in dominos
103 a
fides (di vestra fidem 63 b
fides (astringere fidem 37 b
fides (do fidem 68 a
fidem habeat 38 a
fidem implorare 109 b
Fideiussor 38 a
Fidelis 16 b 160 b 129 a
Fidus 16 b 160 b 129 b
Fidib' scire, vetusta eclipsis 38 a
Fidicina est, ergo meretrix 95 b
fidicinas esse, meretricum est
48 b
fidicina 160 b
Fiducia 29 b
fiducia vis in purgatione
164 b
fiducia, pro impudētia 21 a
fiducia & confidentia 91 a

Figura per modos (quid facit,
pro quid faciat 42 a
figura senibus placidis cōue-
niens 12 b 89 b
Fingere 12 b 89 b
fingere falsum aut vanū 39 b
fictum, falsum, vanum 37 b
fictum loqui 37 b
Filius familiae accipit uxorem
161 a
filij, ferē parētib' similes 91 a
Fit (quid sit? 102 a
fit sedulo 107 b
fiet sedulo 165 a
fiunt senes 182 b
fiat 49 b 89 b 138 b
fieret & fieri prima producta
97 a
fio (si esset vnde id fieret &c.
97 a
fieri, & factum esse 103 b
Firmior 151 a
firmius 145 a
F L
Flagellum, flagitare, flamma a
sono ficta sunt 45 b
Flagitium 89 b 107 a
flagitium & flagitare 45 b
flagitium, peccatum, delictū,
96 b
flagitia facere & admittere
107 b
Flamma, flagellum, flagitare, a
sono ficta 45 b
Flectere animum 147 a
Floccifacere 44 a
Floccipendere 47 a
F O
Foeditatis insignia 49 a
Foedum, pro crudele 64 a
Foelicitates 44 b
Foelix (quod faustum foelixque
sit 161 b
Foeminatum minz 62 a
Foeneratum istuc beneficiū pul-
chre tibi dices 173 b
Foenus & sors 101 a
Foeneratum 100 b
Foci (domique, focique 60 b
Foris nominatiuus singularis
101 b 167 a
Foras (feri canem foras 45 a
foras vel foris locare 124 a
foras quatiētur 45 a
Forcipes 160 b
Forma 6 a 11 b 160 b
forma egregia 5 a
forma honesta & liberalis 6 a
forma placet meretrici post
precium 49 a
formae quotidianae 43 b
formatum spectator 52 a

formosus 160 b
 Formidolosus 58 a
 Fornax 160 b
 Fors fortuna 139 b 179 a
 fors suat 147 a
 Forum (vti foro) 160 a
 forum cupedinis 41 b
 Fortasse consueuiss 137 b
 Fortè 118 a
 forte fortuna 38 a
 Fortes fortuna adituat 164 a
 Fortes, qui irati 104 b bis
 Fortitudo istac in neruū erum 168 b
 pet
 fortitudo nimia decipit 168 b
 Fortuna 128 a 140 a 139 a
 179 a
 fortuna mea eò redeunt 164 a
 F R
 Frater, frater 101 b
 frater) Nō additur cuius, in
 re manifesta 62 b
 frater germanus 11 a
 fratris officium in defensor
 ne 60 a
 Fraus 80 a
 Frequēs, & Aderat frequēs 5 b
 Frequentatium verbū 156 b
 Fretus vobis 68 a
 Friget Venus sine Cerere & Li
 bero 57 a
 Frigoris affectus ex nimio igni
 37 a
 Frontis mollis homines 60 a
 Fructus pro cibo 169 a
 fructus à fruor 60 b 82 b
 Frugi est 53 a 60 b 82 b
 frugi homo 125 a
 Fruor, & deriuata 60 b
 frui 73 b 82 b 124 a
 frumen, vnde fruor 60 b 82 a
 124 a 169 a
 fruges 53 a 60 b
 frumentū à fruor 60 b 82 a
 F V
 Fuat 147 a
 Fucum facere 52 b
 Fugio & abeo 60 b
 fugin' hinc) cōminantis est
 12 b
 fugias (ita fugias, ne præter
 calam 178 a
 fuge 111 a
 fugitans litium 176 a
 fugitare 80 a
 fugitatio miserrimus fui 62 a
 fugitiuus 86 b
 fugitiuum argentum 83 b
 fugitiuorum verba apud do
 minos 62 a
 20 a
 Fulgus

Funābuli ludis repudiatur co
 mœdia 71 a
 Functus officium 177 a
 Funda qui pugnare soleāt 59 b
 funditque has ore loquelas
 110 a Virg.
 fundere verba 118 b
 fundus ab agro continetur
 73 a
 Fungor 73 a
 Fūnus 6 a 180 a
 funus, & in funus prodire 5 b
 Furciferi 21 a
 Furtum varie dictum 60 a
 Furius Pius Terentij adiutor
 93 b
 Futilis homo 177 b
 futile vas, futile seruus 21 a
 futilis, vasis nomen 177 b
 Futurum (quid nunc futurum
 117 b
 futurū coniunctiui, pro futu
 ro indicatiui (abiero 97 a

G A

ΑΛΕΩΤΗΣ 56 a
 Γ Γαλλ 56 a
 Gallina cecinit 176 b
 Gandirum habent 47 a
 versiculo 1. lege Gadit
 Ganeum 105 b
 Ganeo & ganeum 91 b
 Gannitus 112 a
 Garrire 87 a
 Gaudeo subauditum (salutē ve
 nire 166 b
 gaudere 4 b 31 b
 gaudere & gratulari 88 a
 gaudeo & ego 125 a
 Gaudere hoc omnes nos oportet
 31 a
 gaudeo mecum 131 b
 gaudium 31 a 101 b
 gaudiorum nostrorum genus
 duplex 67 b
 gaudium integrum 125 a
 gaudio, pro, præ gaudio 111 a
 gaudio delibutus 180 a
 gaudio lacrymo 107 b

G E

Gemens 44 b
 Geminabit nisi caues 98 b
 Gentium (vbi vis gentiū 137 a
 gentium (nusquam gentiū,
 minime gentium 53 b
 gentium (nusquam gentium
 111 a
 Generum capere 144 b
 Genialia curare 157 b
 Genus & familia 103 b
 genus hominum 41 b

genera verborū varie 93 a
 generum, & numerorum ob
 seruatio 93 b
 Genitiuus, pro datiuo (pedum
 visa est via 168 b
 genitiui antiqui à quinta des
 clinatione 90 b
 genitiui obseruatio (Quid
 hominis? 61 a
 Germanus frater 11 a
 Geræ 91 b
 Gerro & congerro 91 b
 Gerundia & participia varie
 166 b
 gerundia in dum ad necessita
 tem referuntur vide Faciū
 dum fuit 37 b
 Gestio & volo 166 b
 gesserō morem 146 b
 gestire 51 b
 gestire & latum esse 52 a

G L

Gladius (suo sibi, hunc iugulo
 gladio 124 b
 Gladiator nobilis 152 b
 gladiatorius animus 181 b
 gladiatorum ludis comœdia
 expellitur 71 a
 Glycerium 162 a

G N

Gnarus & gnaritas 38 a

G R

Gracilis 44 a
 Grandis puella 27 a
 grandis, grandis natu 116 a
 171 a
 grandior 171 a
 Gratia, pro causa 15 a 20 b
 gratiarum actio 68 b
 gratiæ apponere 12 b
 gratiam habere, & referre
 58 a
 gratiam inire 52 a 123 a
 gratiam referre 45 b 169 a
 gratias subauditum 46 b
 Gratulari 31 a
 gratulari & gaudere 88 a
 gratulantur aduentum 41 b
 Gratus & memor 101 a
 grata 40 a
 gratæ sunt aut res, aut perso
 næ 46 b
 Grauis 151 b
 graues morbi 138 a
 grauem se præstare 124 a
 grauior (ne grauiere 124 a
 grauius (si aliud quid gra
 uius & c 164 b
 grauius imperium 95 a
 Græcorū mos in virginit⁹ edu
 candis 44 a

græca in x quomodo latina
fiant 168 b
græca latine Terentius orna
uit 93 b
Grex 105 b
grex (de Scenicorum turba
71 b

H A

H pro F in multis lo
cutionib⁹ mutari
76 b
Ha ha hæ 47 b 171 a
Habere 99 a
habeo hic neminem 38 a
habeo (omnia habeo, neque
quicquam habeo 41 b
habeo (vnū hoc habeo 100 b
habeo, venuste subauditum
103 a
habere, pro credere, vel existi
mare 94 b
habes, pro inuenisti 49 a
habes, pro intelligis, & prodi
cis 46 b
habet 5 a
habet quod det 68 b
habeo (quod habui perdidit
41 a
habeas, permissio animi tra
ti 22 b
habeo (non clam me habes
ret 149 a
habendæ compedes 166 b
habere fidem 38 a
habeo gratiam (non negle
xisse habeo gratiam 159 b
habetur gratia, & refertur
58 a
habemus hominem 61 a
habeo in memoria 4 a
habeo (me habes 177 a
habere ludibrio 132 b
habere se parce, ac duriter,
virtutis est 94 b
habui pro meo 94 b
habere rem 38 a
habere rem cum aliquo 37 b
habeo (sat habeo 12 b
habere se, agere vitam, idem
94 b
habere sollicitos 80 a
habetur vxor, habetur mu
lier 107 a
habeo (spero me habere 63 a
habita est soror 27 a
habilis 44 a
habitor 44 a
habitus 44 a
habitus corporis 41 b
Habitasse fertur in hac platea

27 a
Hæredem adiuuare 142 b
hæreditas legitima 132 b
hæreo 62 a
hæret lingua 65 a
Hariolus 176 b
Haruga 176 b
Hara 176 b
haruspex 176 b
Hau, interiectio cōturbatæ 56 a
Haud impurus homo 41 a
haud ita 135 b
haud muto factum 4 a
haud temere 42 b
haud temere est 42 b
H E
Hecyra est huic nomen fabulæ
127 b
Hei 163 a
hei & heu 75 a
hei mihi 119 b 139 a
Heluo 91 b
Hellanicus scriptor 38 b
Hem 7 b 15 a 77 b
hem, pro ecce 13 a
hem (Itane Chrysis? 1 a
hem, commiseratio 27 a
hem, indignantis 7 b 83 a
15 b 109 a
hem, interiectio accipientis
verba, & admirantis 16 b
hem, interiectio perturbati
28 b 105 b
hem, interiectio foemina
138 b
hem latantis 86 a 88 a 101 b
hem, laborantis animi 53 b
hem, repentinæ rei & nouas
res audiētis 102 a 114 a
138 a
hem, principii iracundiæ 30 b
hem astutias, ἀγωνα 20 b
hem singulietis fletu & gau
dio dictum 116 b
hem mi vir 83 a
hem, sed mane 23 a
Herciscundæ familiæ 89 b
Hercle iurantis 13 a
hercle & quæso, addita per
curiositatem 45 a
hercle sedulo 20 b
hercle verò 102 a
hercle vero serio 125 a
hercle & vero, confirmatiua
86 b
hem, ornatua particula 25 b
Hercules seruauit Omphale
66 b
Here, & heri 157 b
Heri iussit 142 b
Herilis filius 42 b
Heu me miserum 135 b

heu & hei 22 b 75 a
heus 102 b
heus heus 31 a
heus Chreme
H I
Hic, pronomen 94 b
hic, de quo est sermo 16 b
hic annis grauis atque animi
maturus Alethes 14 a
hic δακνικὸς 12 b
hic ille est, ἐμφασίς 26 b
hic demonstratiuum (nā hic
quoque 38 a
hic, cum odio 14 b
hic viciniae 160 b
Hic, demonstratiua pticula 171 a
Hoc, relatiuum 164 b
hoc, pro hic 164 b
hoc, articulus, vel aduerbium
loci 96 b
hoc, præpositiui pronome
56 b
hoc, demonstratiui articulus
100 b 68 b
hoc etiam 172 a
hoc age 100 b
hoc agit 38 a
hoc agite
hoc habet, hæc melior magnis
data victima diuis 5 a
hoc illud est 6 a
hoc saxum voluo 68 b
Huius absolute 39 b 90 a
huius non facio 98 b
huius quicquid facio 68 a
huius temporis verbum, pro
presentis 62 b
Huic, ex hoc loco 20 b
huic rei natus, pro ad hanc re
112 a 5 a
huic viciniae 6 a
Hanc, cum contemptu 11 a
hanc ne deferas 170 b
hanc Phanium 18 b
hanc tuam 149 a
hanc 104 b
hanc, hunc
Hæc (cum vxore hæc, pro tali
172 a 112 b
hæc recta 52 a
hæc pro hæc 22 b
hæc nuptiæ 49 a
hæc, pro tantis 87 b
hæc pluraliter, pro hæc 161 a
hæc omnia 35 b
hæc verba
hæc vestra (nouit ego vestra
hæc 98 b
hos menses 42 a
has, pro huiusmodi 26 a
Hicce 42 a
Hilarus 118 a

Hicce oculis 105 a
 Hicne 129 b
 Hic in loco 18 b 138 a
 hic, ubi promiserant 22 b
 hic repetitum 125 a
 hic (tu si hic sis) 112 a
 hic pro tum 132 b
 hic, aduerbium tēporis 14 a
 hic aduerbiū per emphasim
 (biduum hic manendum
 53 b
 Hinc 6 a 114 a 168 a
 hincillinc 116 b
 hinc abducet 115 b
 hincibo 120 b
 H O
 Hoccine seculum? 104 b
 hoccine, vim negādi exprimit
 22 a
 Hodie 7 b 13 b 20 b 115 b
 112 a
 hodie stomachū & iracundā
 eloquentiā significās 100 b
 Hoi hei 56 b
 Homicidium facere 6 a
 45 a 112 a
 Homo 42 a
 homo eleganter additū 97 a
 homo (tu homo) 161 a
 homo, cornice dictum 166 a
 homo (nō ita est homo) 97 b
 homo emunctus 176 b
 homo paucorum hominū
 47 a
 homo (habem⁹ hominē) 61 a
 hominem haud impurū 41 a
 hominis monstrum 56 a
 homo (nemo homo) 51 b 101 a
 hominem perditum, miserū
 & sacrilegū) deest O. 47 a
 hominis (quid hominis est?)
 61 a
 homo (reuoceumus hominem
 164 b
 homo sum, humani à me
 &c. 73 a
 homo (ita est homo. Vt ho-
 mo est) 97 b
 homo (si tu sis homo) 121 a
 homo (seruū hominē) 167 b
 hominū vitæ attributa 67 b
 Honestas adimit avaritiā 100 a
 honestus, pro pulchro 49 a
 honesta facie 40 a
 honesta forma 6 a
 honos 66 a
 honores lati 45 a
 honorifica nomina: vt magi-
 ster, medicus, orator 103 a
 Horreo (tremo horreōq; 37 a
 horrore incutit calor nimius
 37 a

Horsum adigent 40 a
 Hortor 129 a
 Hostis 152 b
 Hospes 175 a
 hospes pro peregrino 27 a

H V

Huc 133 a 143 a
 huc euasit 50 a
 huc exitum nollem 118 b
 huc reditio est, huc accessio est
 55 b

huc redeunt hæc verba 38 b
 huc redde 59 b
 huc vicinæ, huc loci, huc lo-
 corum 5 a 160 b

Hui, hem, & similia 60 a
 hui, & similia 82 b
 hui, mirantis interiectio 86 b
 107 b

Humani à me nihil alienū pu-
 to 73 a
 humanum est 101 a
 Humeris demissis 44 a

H Y

Hymen 123 a
 hymenæum 123 a
 Hyperbole 97 b
 hyperbole duplex 42 a

I A

Am 87 a 98 a
 I 113 b 138 b

iam, pro statim 40 a
 iam properantis 100 a
 iam, increpantis morā 49 b
 iam, renūtiatio est perpetui-
 tatis 13 a
 iam, tarditatis signū 7 a 99 a
 iam, temporis celeritas 31 a
 66 a 170 b
 iam dudum 20 b
 iamdudum & dudum 86 b
 iamdudum, pro nimiū & val-
 de 47 b
 iamdudum, pro iampridem
 47 b

iamdiu, pro iam olim 50 a
 iamdudum audiui 8 b
 iamdudum ætatem 57 a

I B

Ibi 121 b
 ibi, pro tum 132 a
 ibi, pro tunc 42 a
 ibi, in ipsis nuptiis 132 a
 ibi tū exanimat⁹ Pāphil⁹ 6 a

I D

Id 145 a
 id, pro ob id 14 a 46 b
 120 b 139 b 171 b
 id, pro hoc 56 b
 id, pro per id 125 a

id absolute, pro ea res 94 b
 id propterea 15 a
 id quod lex iubet 167 b
 id, paretcon (id amābo &c.
 38 b

id paues, pro ob id 13 a
 id prodeo, pro ob id 66 a
 id lacrymat, pro ob id 61 a
 id mutauit 10 a
 id ne verumfimo &c. 22 a

id te orat, pro ob id 19 b
 id nihil puto 89 b
 id quod res est 99 b
 id scio 13 a

id stomachabar, pro ob id, vel
 propter id 44 b
 id viso, pro ob id 19 b
 id velis quod possis 12 a

id voluit 7 b
 idem, pro item 20 b
 E o āte Q v o d subauditū (li-
 ceat, quod amo, frui 162 b

ἰδιωτισμὸς, Vnam aspicio 6 a
 ἰδιωτισμὸς, Hicce oculis 105 a
 ἰδιωτικῶς, Vsq; occidit 112 a
 ἰδιωτισμῶ, Pfaltiam no-
 bis 109 b

Idoneus 18 a 26 a
 idoneum 139 b

I G

Igitur 14 a
 igitur, pro deinde 35 a
 Ignauus 10 b
 Ignis 160 b

ignis alimentorū audius 37 a
 ignis effectus ex nimio frigo-
 re 37 a
 ignis, meretrix 37 a

Ignorabunt te isti 69 a
 ignoratur 170 b
 ignoscendi causa 62 b

I L

Illicet 16 b 35 b 90 b 108 b 164 b
 Illico 98 b 18 b

ilico mutus 47 a
 Iligneus 112 b

Illa 102 b
 illa, cum emphasi 161 a

illarum quifquam 45 b
 ille, pronomen abundans
 104 b

ille 121 b
 ille, de certa persona dictum
 11 b

illius ciuitatis facile princeps
 24 b

illiusmodi 109 b
 Illecebra amoris prima 45 a

illecebrose 161 a
 Illiberaliter 171 a

illiberaliter factum 115 b
 Illi pro illic 97 a 131 b

illi pro ibi 160 a
 illic & ibi 22 b
 Illicere 30 b
 Illudo 85 b
 illudo datium & accusatiuū
 regit 181 a
 illudere in te 26 a
 illudens amica 71 b
 Illuies, & proluuies 77 a
 I M
 Imas obsedere fores 164 b
 Immemor passiuē 4 a
 Immeritissimo, aduerbiū 167 b
 Imminutio capitis in lenone
 98 b
 Immisericorditer à vobis factū
 115 b
 Immutari non possum 164 b
 Imò 4 a 113 b
 imò etiam, id est propterea
 & amplius 22 b
 Impartit summum suum 42 a
 Impeditus 21 a
 Impellere 18 b
 Impendent te mala 163 b
 impense & misere 47 a
 impendio aduerbiū 32 b
 Imperfecti temporis vsus, ser-
 uiebas 4 a
 Imperium grauius & stabilis
 95 a
 imperium in belluas 47 a
 imperium (satis pro imperio
 164 a
 Impero & iubeo 46 a
 impera 164 b
 impero pro volo 28 a
 imperare 95 a
 imperatiua verba, sunt cons-
 tumeliosa 60 a
 imperator, nomen honorificū
 100 a
 imperator conuertit exercitū
 102 b
 imperatoris, edictum dicitur
 60 a
 imperatoris officium 59 a
 Imperitus 61 b
 imperitorum verbum, putare
 96 b
 imperitis stultas sentētiās, &
 vitiosa verba comici ascri-
 bunt 47 b
 Impersonale verbum 6 a
 Impetro as 150 b
 impetro, pro peto 12 a
 impetro, pro extorqueo 15 a
 impetrandi modus 161 b
 impetratio prima in mala
 causa 68 a
 Implorare 109 b
 Imponere manū rebus 15 a

imponere nomen 94 a
 Importunitas 9 a
 importunitas & proteruitas
 87 a
 Impotens 29 b
 Impos animi 104 b
 Impressio hostium 104 a
 Imprudens 47 b 154 b 167 b
 imprudens & insciens 83 a
 imprudens (sciens imprudēs
 176 a
 imprudēs & imprudētia 34 b
 imprudens harum rerū 38 a
 Impudens 24 a
 impudens (os impudens vi-
 detur 61 a
 Impulsor 89 b 125 a
 impulsio 109 a
 impulsus 5 b
 impulsi 78 a
 Impune 142 b
 Impurus 83 a 105 a
 impurus, pro improbo 99 a
 impurus (hominem haud im-
 purum 41 a
 impurissimus 171 a
 impurissimus, pro auarissimus
 102 b
 I N
 In nūc augeat, nūc minuit 44 b
 68 a
 in, sub vna clausula bis positū
 68 a
 in amore insunt 35 b
 in cellam, pro in cella, includā
 112 a
 in commune 19 b
 in crimen vocare 95 a
 in diem 66 a
 in dubium pro periculo 105 a
 in Eunuchum suam 34 b
 in eo me oblecto 95 a
 in loco 59 a
 in ipsa inesset 160 b
 in ipso tempore 148 b
 in ipsis nuptijs 30 b
 in iure profiteri 60 a
 in loco 125 b
 in malam crucem 171 a
 in me hæc cudetur faba 45 b
 in manu mea est 149 a
 in medio esse vel stare 109 b
 147 a
 in memoria habeo 4 a
 in mentem venire 54 b 91 b
 in mentem venit eius aduen-
 ti 162 b
 in os laudare 102 b
 in ore est omni populo 96 b
 in peiorem partē rapere 93 a
 in præsentia 128 a
 in paræto, pro in paræto 50 b

in rem, pro vtilitate 131 b 133 b
 in se admisit 167 a
 in somnis 35 b
 in te spes est 68 a
 in te spes est 26 a
 in tempore venit 67 b
 in tranquillo esse 28 b
 in vado esse 163 a
 Incendere 164 a
 incendiua amoris 45 b
 Incertus animi 164 a
 incerta spe 128 a
 incerta certum 39 a
 Inchoatiua verba 100 b
 inchoatiua sunt, quæ in se de-
 sinunt 64 b
 Incipio & facio 82 b
 incipere & inceptare 10 b
 85 b 100 b
 incipit 66 b 67 b
 incipere 10 b
 incipere orationem 34 a
 Inclemētius p inclemētē 82 b 85 b
 Inceptare & incipere 100 b 164 b
 88 a
 inceptum 162 b
 Incogitans & cogitans 21 a
 Incolumis (posthac incolumem
 sat scio fore me 6 b
 Incommodare alicui 166 b
 incommodum, minus quam
 ætumna 153 b
 incōmode mihi euenit 166 a
 Incredible 104 b
 Increpare mores 90 b
 increpantis interrogatio non
 desiderat responsionem 41 b
 Incusare 104 b
 incusare alia ex alijs 94 b
 Inde, ad personam relatū 93 a 145 a
 Indicare 35 a
 indicare amorem 6 b 66 b 79 b
 indicium 91 a
 indicio erit 66 a
 indicio suo perit 166 b
 indicatiu⁹, p cōiunctiuo 142 b
 indicatiuum pro cōiunctiuo
 fui pro fuerim
 indicatiuus, pro cōiunctiuo
 (quid facit, pro quid faciat
 42 a
 indicium profiteri apud iudi-
 ces 93 a
 Indici elephantēs 47 a
 Indignatio per eadem verba re-
 petita 97 a
 indignantium mos 96 b
 indignum & indignis 98 b
 indigna (digna indigna, pro
 uerbale 68 a
 indigne, & indignus 104 b
 Indignum 64 b

Indiligens 116 a
 Indotata 105 a
 Inducere 14 b
 inducere animum 49 b 131 b
 136 a
 induci 85 a
 Inductio 97 a
 Induciae 35 b
 Indulgeo cum accusatio 40 a
 Indulgens mater 71 b
 Indulgentia (an de industria) 26 b
 Industria cultus 44 a
 Indus, a, um terminata nomi-
 na 10 a 4 b
 Inire gratiam 123 a
 inire gratiam ab eo 52 a
 inire hac cum ratione 169 a
 inire beneficium 27 b
 Ineptio ineptis 124 a 171 b
 Ineptus 82 a 153 a b
 ineptus (age inepte) 102 b
 ineptum 124 a 10 a 91 a 15 a
 inepta ratio 105 b
 Iners 21 a
 iners (nō iners seruus) 119 b
 Inescare homines 100 b
 Infamis supprimitur in accusa-
 tione 96 b
 Infanda (fanda infanda, prouer-
 biale) 68 a
 Infantis memoriae proxima sūt
 patris & matris nomina 37 b
 Infantia stulti militis 47 a
 Infelix 10 a
 Infecta pace 35 a
 Infectum velle 4 a
 Infectis oculis pronūtiare 96 b
 Inficias ire 105 a
 Infinitum tempus plus, quā
 finitum significat 47 a
 Infinitius p indicatio) quid
 ageret nescire 161 a 46 b
 94 a
 infinitius progerūdīo 180 a
 ab infinitiuo ad indicatiuum
 transitus 172 b
 Infregit colaphum 99 b
 Ingenium 80 a
 ingenio fides 142 b
 ingenium par 132 b
 ingenium pro natura 16 b
 ingenium (sic est ingenium
 160 a
 ingenium pium & pudicum
 132 b
 ingenium (ad ingenium redi-
 re 95 a 131 a
 Ingenia pro hominibus 5 b
 Ingenua 162 b
 Ingens plus est, quā magnus

46 b
 ingens vitium 42 a
 Ingerere mala 22 b
 Ingressus mare 140 b
 Ingratus 40 a
 ingratos interdū esse, qui me-
 mores sunt 101 a
 ingratis 40 a 80 a b
 Inhibens vxor 71 b
 Inhonestum 45 a
 Inhumanus miles 131 a
 inhumano esse ingenio 62 b
 Inimicus 152 b
 inimicum habere 39 a
 inimicus (istuc inimicis fiet
 91 a
 inimicitias capere 171 a
 Iniquus 93 a
 iniqua aqua 142 b
 inique aequae 136 a
 Initia rerum, qui soleant accusa-
 re 162 b
 Initiari 158 a
 Iniuria 98 b
 iniuria cum damno 101 a
 iniuriā facere 137 b 149 b
 iniuriā faciendae modi qua-
 tuor 62 b
 iniuriā offerre 151 a
 iniuriā reddere 151 a
 iniurium 129 b
 Iniusta (iusta iniusta, prouerbia
 le) 68 a
 iniustitia iudicum 104 b
 Inquam 84 b
 inque, pro dic 87 b
 Insanio 121 a
 Insanus, sobrius 96 b
 Insciens 159 b
 insciens & imprudens 85 a
 inscitum 151 a
 Infidari 129 b
 insidiae 165 a 167 a b
 Insigne aliquid 65 b
 insigne fœditatis 49 a
 insignia 59 a
 Insimulare 170 b
 Insisto 142 b
 insisto viam, & via 43 b
 Insolens 30 b
 Insomnia in plurali & in singu-
 lari 40 a
 Inspicere 159 b
 inspicere, tanquam in speculū
 vitas hominum 107 b
 Instigae 164 a
 Instituire animum ad legendū
 166 a
 Insto 85 b
 instare 102 b
 instamus tamen immemores
 24 b Virg. 2. Æneid.

instat factum 6 b
 Insula 112 b
 Insultus & fatuus varie expo-
 sita 68 b
 Insultare fores 42 a
 Insunt in amore 35 b
 Integra virgo, pro honesta 132 b
 integra ab adolescente virgo
 132 b
 integra ætas 5 a
 integrare 23 b
 integrum gaudium 125 a
 Intelligo & audio 45 b
 intelligo 1 b
 Intendere 50 b 81 b
 intendere neruos 44 a
 intendere (repudio cōsiliū
 quod primum intenderam
 25 a
 Inter 22 b
 Interbibere 35 b
 Interdico 145 a
 Interea 5 a
 interea (quid interea? 132 b
 interea loci 4 b 41 b
 interea, temporis longi signifi-
 catio 13 b
 interea coniunctio 45 a
 Interim, pro repente 133 a
 Inter se amare 120 b
 inter vias 53 b
 inter & interloqui 84 b
 Intercipit 35 b
 Interibi 4 b
 Interloqui & inter 84 b
 interloquia cur longæ oratio-
 ni adhibeantur 41 b
 Interminari 18 a
 interminata sum 61 a
 Internuntius 42 a
 Intero (tute hoc intristi tibi
 45 b
 Intertigo 80 a
 Interrogare 27 a
 interrogare & percōtari 73 a
 interrogare satius est, quā
 per inductionem capi 59 b
 interrogatio multiplex ad ter-
 rorem 60 a
 interrogatio respōsionem eli-
 ciens 161 b
 interrogatio increpantis, non
 desyderat respōsionē 41 b
 interrogatio inuestiua, vel ob-
 iurgatiua in principio 95 a
 interrogatio in recto casu, vel
 in obliquo 41 a
 interrogatio in genitiuo & no-
 minatiuo casu 88 a
 interrogationis vis 168 b
 interrogationis vis in senten-
 tia 167 a

interrogationis vsus per quod,
& similia 164 a
interrogatus vt quis interro-
get, est indignantis 96 b
Interest 95 a
interest (Stulto intelligēs quid
interest? 41 a
Intertrimentum & detrimentū
80 a
Interuenire 107 b
Intronsi olim adolescentes 62 a
Intrita 168 b
Intrō aduerbium 110 a 138 b
Inuasit repente 138 b
Inuentionis interrogatio, in prin-
cipio 95 a
Inuenire 12 b 67 b 87 b
inuenire subauditum 96 b
inuenire, pro acquirere 40 a
91 a
inuentus, pro cognito 67 b
Inuuentus 10 a 154 b
Inuertere 77 b
inuersa verba 77 b
Inuestigare, quarere & percō-
tari 43 b
Inueterascit fabula 128 a
Inuidisse deos patrijs vt reddit⁹
oris 21 a
Inuitus 132 a 164 a b
inuito (haud inuito 142 b
Inuocatus, pro non vocato 68 a
Inuolare in capillum 62 a
I O
Ioco & serio 39 a
Iocularis audacia 161 b
iocularium malum 26 a
ἰού 62 b
Iouem conuicio persequentes
99 a
I P
Ipse αὐτός 141 a
ipse (in ipsis nuptijs 30 b
ipse, quasi author 12 a
ipse (nosmetipsos 164 b
ipse est sibi charus 94 b
Ipsus 20 a
ipsus mihi dixit 20 a
ipsus est 164 b
Ipsa res clamat 62 b
ipsa (eccam ipsam 59 b
ipsam Thaidem, emphaticos
40 a
I R
Ira 118 a 120 a
ira decideret 143 a
iram minue 172 a
iræ 142 b
iracundus & iratus 90 b 87 b
iratus 6 a 137 a
iratus & iracūsus 87 b 90 b
iracundus 137 b

ira & iracundia 164 a
iracundia 9 b 118 a 120 b
164 b
iracundia frangitur obsequio
166 b
iratorum mos 60 a
iratos sibi fortes videri 104 b
bis.
Ironia stomachātis (talem præ-
ripiat tibi 38 b
Irritari 20 b 102 b
irritatus 166 a
irrisiōis causa, verba repeti-
ta 166 b
Irruere 59 b
irruat se huc 112 a
I S
Is, pro ipse 18 b
is quamobrem, pro is propter
quem 107 b
is est? insultantis 64 b
eius, ei, is 164 a
ei loco 160 a
ei, vim qualitatis habere 10 a
eum, subauditum 59 b
Isti 85 a
iste 58 a
iste δεικνύς 105 b
iste, ad reprehensionem 1 b
iste, per contemptum 45 a
iste, p̄ molesto & odioso 40 a
Ista 120 b
istæ tuæ 120 b
Isthac fortitudo 168 b
isthec in me cudetur faba 45 b
Istic (quid istic?) lege istuc, etiā
in textu 39 a & 45 b
istie, pro iste 77 b
Isthoc vilis 125 a
Istorsum, aduerbiū loci 177 b
Istuc 147 a
istuc (quorsum istuc? 96 b
istuc, subaudi, ago 7 b
istuc inimicis fiet) impreca-
tio 91 a
istuc recte 125 b
istuccine interminata sū 61 a
I T
Ita 29 b
ita pro valde 1 b
ita: vt sine &c. 4 b
ita aiunt 124 a
ita est, responsio 4 b
ita est homo 97 b
ita faciam 4 b
ita fugias, ne præter casam
178 a
ita me dij bene amabunt, pro
ament 131 b
ita me dij bene ament 162 b
ita me dij ament &c. vt nun-
quam &c. 146 a

ita tempus fect 120 b
Itane Chrysis! hem, commiserā
tio 27 a
itane contemnō 18 a
Itaque 19 b 134 b
itaque ergo 44 a
itaque & itaque 101 b
Item 95 a
item pro similiter 5 b
Itidem 135 b
itidem, pro item 20 b
I V
Iubeo, pro volo 59 b 61 b
109 a b 46 a
iubeo & impero 52 a
iubere & edicere 61 a
iusti, pro iussisti 61 a
iube comprehendi
iubeo (faciam quod iubeat
66 b
iubeo (id quod lex iubet 169 b
iubet lex, quomodo accipien-
dum 161 a
iubeo te saluare 19 b
iubent victores in deditione
66 b
iube 123 a
Iudex (teipso iudice 135 b
iudex tristis & integer 28 b
iudices eritis. Apud iudices
indiciū profiteri 93 a
iudicium dimissio 164 b
iudicare & putare 45 b
iudicium iniustitia 104 b
iudicia vltima 109 a
Iugulo (suo sibi hunc iugulo gla-
dio 124 b
iugularas hominem 47 a
Iuncea virgines 44 a
Iuno Lucina 17 a
Iurandi mos parentibus 91 b
iurandi necessitas 162 b
iurandū, iuramentum 24 b
Ius 98 b
ius, pro loco 181 b
ius (in iure profiteri 60 a
iuris canon (quod in iure se-
mel &c. 100 b
ius & æquitas 95 a
iure vel iniuria 8 b
ius Atticum de orbis 161 a
ius gētium ad oratores perti-
nens 71 a
ius, legum 109 b
ius (Si vim faciet, in ius duci
to 58 a
ius meum persequar 98 b
iure meo, iure tuo 100 b
Iusiurandum 104 b
iusiurandum dabitur 98 b
Iusta iniusta, prouerbiale 68 a
iusta iniusta 135 b

iusta seruitus
iusta (tua iusta
luuat 4 a
167 a
101 b

L A

Abasco inchoatium
est 100 b
labascit, quæ meta-
phora 100 b
Labæones 44 b
Labia, labra & labræ 44 b
Laborat è dolore 10 b
labor ex falsis & veris malis
103 a
labor, pro religione 101 b
Labra labræ & labia 44 b
Lacerare 129 a
Lacessit prior 156 b
Lacrumo 140 a
Lacrymo gaudio 107 b
lacrymulâ falsam vi exprime-
re 3 a
Lactare 22 b 30 b
Lacus 112 b
Ladere alicui os 121 b
Lælius Terentij adiutor 93 b
Lætari 31 a
læti honores 45 a
læta est deinde (Triumphat
46 b
lætum esse & gestire 52 a
Lani 41 b
Lanistæ 41 b
Lapis 87 b 134 a
Largitor de te 124 a
largito subita 125 a
largius dare 68 b
Lassus 11 b
Laterem lauare 164 a
Latino stylo græca Terentius or-
navit 93 b
Latronibus ego denumerem sti-
pendium 47 b
Laudare 4 b
laudare & prædicare 52 a
laudare coram, in os laudare
102 b
laudandi modus per haud, vel
non 41 a
Lavare laterem 164 a
lavare peccatum 181 b
lavatum 83 b
lautum 181 b
Laud nulla est necessitatis 96 b
laus perfecta, oratorie 103 b
laus ubi adhibenda 101 b
laudis omittendæ causâ du-
plex 101 b
laudine, an vicio 93 a
Lautus, facetus, & lepidus 47 b

L E

Lectos sternere 73 b
Lectæ oues 129 b
lectum est 159 a
Legitima hæreditas 132 b
Lenis, acer 166 b
leni animo natus 135 b
lenitas 7 a 107 a
Leno 99 a
leno contumeliosum nomen
60 a
leno periurus 71 b
lenonia lex 173 b
Lepidus 31 a
lepidus, lautus, & facetus 47 b
lepida es 151 a
Lepos 31 a
Lepus tute es, & pulpamentum
queris 47 a
lepus 47 a
Leuis 151 b
leuis causâ 141 a
Lex 7 b 161 a
lege agito 181 b
lex lenonia 173 b
lex (id quod lex iubet 167 b
lex iubens, lex permittens
161 a

L I

Libella 157 b
Liber, pro vino 57 a
Liberi, vnde 95 a
liberi, de vno dictum 73 b
134 b
Liberorum artes 49 a
Liberalis 109 a 162 b
liberalis, pro bono 115 b
liberalis causâ 99 a
liberalis forma 6 a
liberalitas 95 a
liberaliter 4 a
Liberatio 13 a
Liberius aliquanto 4 b
Libuit) superborum verbum
59 b
libens, pro libenter 12 b
libenter viuis 68 b
Libido 74 b 135 a
libido, pro voluntate hominis
leuis 177 a
Licet & licebit 54 a
licitum 16 a
Licia 30 b
Ligare 120 b
Ligurire 63 b
ligurio & abligurio 41 a
Limen 52 b
Limis 52 b
Lingua 151 b
lingua hæret 65 a
Linea extrema 54 a

lineæ quinq; amoris 45 b 54 a
lineis longis quid facere 54 a
Liquet 44 b
Liquet in verbis geminate 128 a
Liquido (vt liquido possim 25 a
Lites audies 64 a b
lites sequi 27 a
Λιτότης figura quid 132 a

L O

Locus & ordo 41 a
locus, p tēpore & spatio 13 a
locus (restitue in quem me ac-
cepisti locum 23 a
locus (ex eodem loco 41 b
locus (in loco 115 b
loco motus 157 a
loca 99 a
loco adverbium 59 a
Longis lineis quid facere 54 a
longe 44 b 95 b
Longiloquiū in comœdijs 42 a
Lequor aut resisto subauditum
97 a
loqui falsum, fictū, vanū 37 b
loqui (male loqui 171 a
loqui optata 82 b
loqui perplexe 60 b
loquutio ex negatiuis tertia
68 b

L V

Lubet 28 b
lubet (vt lubet 101 a
lubens 118 a
Lucina Iuno 172 a
Lucus 120 b
lucu primo 120 b
Ludibrio habere 132 b
Ludo (non ludis tu nunc me
116 b
ludit piscis 107 a
luserat ludum 52 b
luditur in illis operam 169 a
ludus, etiam in officio milita-
ri 169 a
Lupus est in fabula 111 a
lupum auribus teneo 173 b
lupus (Quem lupo commisi
sti 61 a
lupa 61 a

M A

M, litera 99 b
Mā 131 a
Macellum 41 b
Maceries 123 a
μακρολογία (diuiduū face 101 a
μακρολογία senilis 95 a
Macula 124 a
Mage, pro magis 101 b
Magis adverbium subauditum
Quā me viuere 56 b
B.j.

magis aduerbium addere pos-
 sitiuo Terētius gaudet 40 a
 magis elegans 63 b
 magis ex usu 68 b
 magis humanum 145 a
 magis (accipiunt magis 113 b
 magis impense cupitis 125 b
 magis molestus 47 a
 magis obreperaturus tibi ad
 4 a 5 a 71 a
 magis verum, pro verius 23 b
 Magister 4 b 7 b 17 b 160 b
 magister, honorificum nomen
 103 a
 magistrj tributorū qui & pu-
 blicani 161 b
 Magistra ei ludo 134 a
 Magnificētia verborum, post fa-
 cta deformia 60 a
 Magnus minus est, quā ingēs
 46 b
 magna (bonā magnāmq; par-
 tem 38 a
 magnū adiectiuū sub. (pretiū
 sperans 38 a
 magni (Quid tua id refert?
 P. magni 177 a
 maior 27 a
 maximam partem ferā 97 a
 maximas) subaudi gratias
 46 b
 maxime 157 a
 maxime cognata est 167 b
 Malus (nō malus seruus 119 b
 malus (non malum 42 a
 peior pars (rapere in peiorem
 partem 93 a
 mali ex bonis contagione fiūt
 42 a
 malam rem hinc abis 50 b
 malum consilium admittere,
 species stultitiæ 47 b
 malum 107 a
 Peius & deterius 80 b
 malum & damnū 83 a 85 a b
 mālo coactus 95 b
 malum (dare malum 6 b
 malum (iubes in malo crucē
 querere 174 a
 mala 77 a
 malis ex falsis & veris labor &
 dolor 103 a
 male (animo male est 115 b
 male cōciliat⁹, male cōductus,
 pro magno emptus, & con-
 ductus 55 b
 male dicis, pro comminatione
 positum 26 a
 male loqui 171 a
 male vertat 99 a
 maleficium pro iniuria 169 a
 maleuolus poeta 71 a

malum aduerbiū 77 b 181 a
 malū interiectio 59 a 177 a b
 malum, pro interiectione posi-
 tum 112 a
 malum interiectio irascentis
 84 b
 Malignus pro difficili 132 b
 Manare & permanare 102 b
 Mancipium de virgine dictum
 42 a
 mancipia & serui 99 a
 mancipiorum cædendorū mos
 99 a
 Mane aduerbium 5 a 73 a b
 mane, & mani 157 b
 Mane, gaudētis 101 b
 mane, mane inquam 164 b
 mane ipse exit foras ad 2 a
 3 a 11 a
 manere 50 a 52 a
 mansitibi 53 a
 Manifesta testimonia 31 a
 Manus (hanc mihi in manū dat
 11 a
 manus, fidei & foederis mem-
 brum 11 a
 manibus, pedib⁹que 6 b 23 b
 manus (dari aliquid in ma-
 num 176 a
 manibus pedibus conari 23 a
 man⁹ (in manu mea est 149 a
 manum rebus imponere 15 a
 Manipulus 59 a
 Mansuetus 10 b
 Masculinū genus præualet 39 a
 68 b 122 b
 Mater indulgens 71 b
 Maternus affectus 103 a
 Materia comitorum 34 b
 materia oratiōis, vel persona,
 vel factum est 34 b
 Mature 63 b
 M E
 Mecum 50 a
 mecum nupta 149 a
 mecum (vnā mecum 113 a
 mecum gaudeo 131 b
 mecū (egomet continuo me-
 cum 5 a
 mecum testis 105 a
 mecum stomachabar 44 b
 Mecastor 131 a
 Medea 27 a
 Medicus, honorificum nomen
 103 a
 Medicina 112 b
 Meditari secum 166 a
 Mediū (in medio est 109 b
 mediū (in medio stare 147 a
 medium (de medio excedere
 181 b
 Melior mens 107 b

melius 21 a
 melius accipere 68 b
 meliuscula est 138 b
 Memini relinqui me 160 a
 memini videre, p vidisse 15 b
 memor 10 b
 memor 101 a
 memor & gratus 101 a
 memor mei, & oblit⁹ mei 44 a
 memorem me dices 101 a
 memoria expropta 24 b
 memoria causa eadem repe-
 tuntur 164 b
 memoriæ cōmēdare 4 a
 memoria (in memoria habeo
 4 a 63 a
 memoriter 6 b
 Mens 54 b
 mens (in mētem venire 54 b
 91 b 160 b
 mente, & sub lingua mumu-
 rare 42 a
 Mensæ scriptura 102 b
 Mercatus 100 b
 mercatus in Cypro 100 b
 mereri 12 b 143 b
 mereri, promereri & commere-
 ri 87 a 99 b
 mereo & mereor 73 a
 Meretrix cur ignis dicatur 37 a
 meretrix nobilis 152 b
 meretrix tenax 71 b
 meretricis blandimētum 39 a
 meretrix est, quia fidicina 65 b
 meretricis est, fidicinam esse
 48 b
 meretricem rarum est vera di-
 cere 37 b
 meretrici post pretium forma
 placet 49 a
 meretrices cur dicantur in co-
 mœdijs peregrinæ 37 b
 meretrices, dictæ peregrinæ
 6 b
 meretriciū verbū (libuit 59 b
 Merito 142 b
 meritum 48 b
 meritum 167 b
 meritum suaue 161 b
 Mera spes 104 b
 Mergo 121 a
 Meridie ipso 121 a
 Μετάληψις, dicas p credas 18 a
 μετασπασμοῦ συγκοπή indu-
 xti pro induxisti 20 a
 Metaphora a vasis (contineo
 optime 37 a
 Μεταφορικῶς magistrum cepit
 ad eam rem 7 b
 Metathesis duplex 167 a
 Metonymiæ tres 57 a
 Metuo illum 5 b
 metuere & timere 161 a
 metuit seruus 18 a

metus 31 a 139 b
metu amoto 7 b
Meus carnis ex, pro in me 22 b
meus (egomet noui me, &
peccatum meum 164 b
Mea 154 b
meam abduxit 99 a
mea Glycerium 6 a
mea, blandientis 103 a
mea tu, blandientis 103 a
mea, mea tu 54 b
mea (quid mea autē? 62 a
mea sententia 95 a
meas tuas 111 a
Meapte, nostrapte, & mihipte
84 b
Meum est 47 b
meum mihi reddat 101 a
meum ius persequar 98 b
meo iure 95 a 100 a b
meo pretio emptæ 128 b
M I
Mi, pro meus 29 b 78 b 105 a
134 b
mi, suppalpatio muliebris 26 a
mi, vocatius 50 b 102 a
mi, blandientis 166 b
mi peculiare meretricū verbū
37 b
mi homo 182 b
mi Laches 154 a
mi Pamphile inquam amābo
133 b
mi vir 83 a
Mikrōs fabula 93 b
μικρὸς agendæ comœdiæ mo-
dus 93 b
Miletus, milietos 115 b
Militis descriptio 49 a
miles præliator 71 b
miles honorifice proprio nomi-
ne dicitur 46 b
miles contumeliosum nomen
60 a
miles inhumanus 131 a
miles, vt sapiens loquutus
47 b
militem iniuriose dictū 46 b
militis stulti infantia 47 a
militē appellari cōtumeliosum
est 100 a
miles ritualis 68 b
milites, qui fortiter pugnent
60 a
milites congregari & coire dicū-
tur 169 a
milites desertores 109 a
militia verba 49 a
militaria dicta 46 b
militaria verba, per totam sce-
nam 59 a
militia per tumultum 59 a

Mille nūmū, mille hominū 82 b
Miluius (non rete accipiti ten-
ditur, neque miluio 168 b
Μίλων quid 26 a 161 a b
μῖλων, Sic cogitabam 5 b
μῖλων, Nempe hoc sic esse
opinor 14 a
μῖλων per ποσὼ ποσὼ ἴκω
illi Pamphile 11 a
Minæ fornicarum 62 a
Minister magnarum rerū, id est
consiliarius 47 a
Minus 7 b
minus, pro non 74 a
minus fecisse 150 b
minus (quo fiant minus 7 b
minus iam quo 148 b
minus multo audacter 156 b
minus norat 171 a
minus secundæ 113 b
minus videtis 125 b
minime 113 a
minime gentium 53 b
minime opus est 140 a
minime vellem 44 b
Minue fram 172 a
minutos pisciculos 13 b
Miror vnde 25 b
miror pro nescio 42 b
mirari, pro horrere 105 b
mirando participium 31 a
miris modis 133 a
mirum 47 a
mirum ni domi est 20 b
mira pro mirum 42 a
mirum verò, sæpe ad ironiam
refertur 26 a
Misargyrides trapezita 94 a
Miser 66 a
miser fugitando, miser aman-
do &c. 62 a
miser (hominem perditū, mi-
serum & sacrilegum 47 a
misera 139 b
misera me 103 a
misera facete additum 37 b
misere, valde 18 b
misere nimis cupio 110 b
misere hoc cupio esse verum
116 b
misereri & miserari 80 a
miseret 164 a
miseritum est 139 b 160 a
Mitto 107 a
mitto, sino 167 b
mitte adolescentem obsecro
145 a
mittere munera 158 a
missum face 23 a
M O
Modestus vultus 6 a
modeste 145 a

modeste ferre 163 a
Modo 68 b
modo, præsentis tēporis 103 a
142 b
modo, præteriti tēporis 56 a
modo, pro tantūmodo 22 a
44 b 159 b
modo ait, modo negat 56 b
modo pollicitus sum 21 a
modus 5 b
modus definitus, accipio 176 a
modus) figura per modos 42 a
modo meo, pro vt volo 63 a
modus (meo modo viuere 6 b
modi tres viuendi 95 a
modi quatuor in iniurijs 62 b
modi principales agendæ co-
mœdiæ 93 b
modi varie coniuncti (si sapi-
neque addas 35 b
modorum diuersorum cōiun-
ctio 143 a
modorū in verbis varietas 94 b
modis miris, id est exēplis 133 a
modis multis, vehemēter 136 a
Modesta virgo 132 b
modesta vxor 124 a
Molestus 22 b
Molimen (verbum est magni
moliminis 102 b
Mollis frontis homines 60 a
molliter munus administrasti
118 a
Moneo 2 a 129 a
monitor 166 a
monitores 73 b
Monumentum 58 a
Monstrum 54 b
monstrum ea 10 a
monstrum hominis 56 a
Montes auri pollicens 159 b
Morati 73 b
Morbus quidam, est amor 40 a
morbi graues 138 a
Mors expectata parentum 97 a
Mos deditionis 66 b
mos Comicorum 45 b
mos dolentium 104 b
mos Græcorū in virginib⁹ edu-
candis 44 a
mos iratorum 104 b bis
mos parentū in iurando 91 b
mos veterū in capillis 62 a
morem gerere, qui proprie di-
cantur 100 a
morem gesserō 146 b
mores 146 a
mores (his moribus dabit ne-
mo 14 b
mores tolerare 142 b
morū studiorūq; diuersitas
96 a

morale stolidi & ruditer loquē
 tis 47 a
 morata narratio 41 a
 morata vxor 149 a
 morosi homines 146 a
 morosi senes 142 b
 mora (nusquā erit in me mo-
 ra 15 a
 Moueo (ego istāc moueo aut cu-
 ro 30 b
 moueor etiam loci insolentia
 30 b Cic.
 mouentur nuptiæ 18 b
 motus loco 157 a
 motorius character 93 b
 motorius agendæ comœdiæ
 modus 93 b
 Mox (quā mōx 162 b
 M V
 Mulciber 96 b 129 b
 Mulier ancilla 167 b
 mulier, de Eunuchō dictum
 45 a
 mulieri peregrinæ, à patriā no-
 men imponebatur Attico
 more 5 a
 mulierum proprium 103 a
 muliebres querelæ nullius mo-
 menti 103 a
 Multo multas 4 a 96 b
 multo (cuius multo audacter
 156 b
 multo maximum 18 b
 multum & satis 83 a
 multum, subauditum promo-
 uero 22 b
 multis modis, vehemēter 136 a
 Munera mittere 158 a
 munus, donum, & præmium
 68 a
 Murmurare sub lingua 42 a
 Mus à sorice differt 66 a
 Musia, Mysia 131 a
 Musicus pro poeta eleganti
 71 a
 musicā artē tractare 156 b
 Mussitare 99 b
 Mustela 56 a
 Muto factum 4 a 150 a b
 mutatio fit 148 b
 Mutilare 129 a
 mutili boues 129 b
 Mutire 18 b
 Mutito (neque mutito opus est
 154 b
 Mutus, mutire 18 b
 mutus ilico 47 a
 Mutuas tradunt operas 179 a
 mutuum 31 b
 M Y
 Myconij, calui 141 a
 mygia pro multis 176 a

N A

N, litera 168 b
 Nā inceptium 93 b
 132 b
 nā subauditum 73 a 96 b
 nam abundans 20 b
 nam parecon (numnam 42 a
 nam, subtractum 157 b
 nam quod 164 a
 nam quæ, pro quæ nā 177 b
 Nancisci 149 b
 Nares vnde dictæ 107 a
 Narrare 25 a
 narro (quid narras 161 b
 narratio 105 b
 narrationis brevis exempla,
 & vis eius 161 b
 narratio constituta 161 a
 narratio morata 41 a
 narrationi præposita cōfirma-
 tio 65 a
 Natura (vt fert natura, id est
 ex animo 26 b
 natura, cōsuetudine, & ratio-
 ne viuatur 95 a
 naturæ vitia 95 a
 natura (præter naturā 122 a
 naturalis ordo seruatus 57 a
 Natus abortus 140 a
 natus illi 18 a
 natus huic rei, pro ad hāc rem
 112 a
 nata res, è re nata 103 a
 nata oratio 120 a
 natu, grandis natu 116 a
 natalis locus vel dies 158 a
 Nauiter 35 a
 N E
 Næ, pro valde 81 b 88 b
 næ, pro valde, aut o quā 12 a
 næ isti vehemēter errant 31 a
 111 a b
 Ne 1 b 2 a 26 a 120 b 74 b
 ne 23 b 24 a 111 a b
 ne, pro nec 1 b
 ne prohibentis, aut percōtan-
 tis 45 b
 ne, aduerbiū percūctātis 24 a
 ne, pro nedū vel pro nō (dies
 hic, mihi vt sit satis, vereor,
 ad agēdū: ne vacuū esse me
 nūcad narrādū credas 23 b
 ne pro non 12 a 44 b 50 a b
 ne, pro nō (vtinā ne 162 b
 ne, pro nō (vt ne credas 29 b
 47 b 168 b 163 a
 ne hoc quidem 38 a
 ne id quidem 44 b
 ne obsecra, p ne obsecres 19 b
 nequid 95 a
 nequid nimis 4 b

ne sēni magna sacerdos 28 b
 ne tantulum quidem 98 b
 42 a 39 b
 Nebulo 26 a
 Nec, pro non
 nec magis ex vsu tuo nemo est
 68 b 97 b
 nec nihil 7 b
 nec opinantes 65 b
 Necessitas
 necessitas per gerūdā in dū si-
 gnificatur (vide faciūdum
 fuit 37 b
 necessitatis nulla est laus 96 b
 22 a
 necessario
 necesse, necessus, necessis, ne-
 cessum 65 b
 80 a
 Nedum negatiue positū
 Negligo (non neglexisse habeo
 gratiam 139 b
 negligens pro dolo 107 b
 negligentē facere 14 b
 negligentiam Plauti, vbi Ter-
 rentius æmuletur 91 b
 Nego (modo ait, modo negat
 41 b 56 b 161 b
 negatio plena
 negatio repetitione seruata
 167 b 8 a
 negatiuæ duæ & tres
 negatiuā locutionum tertia
 68 b 1 b
 Negotium
 negotium, pro sollicitudine
 28 a
 negotium cōmne tribus con-
 stat 5 b 67 b
 Nemo quisquam
 129 a b 73 a
 nemo, pro quisquam 101 b
 nemo homo 51 b 18 b
 nemo in fœminino 31 a
 4 a
 Nempe
 nempe vt cūtentur 120 a
 Neptunus tridens 154 b
 Neque mutito opus est 54 b
 Nequeo mirari satis
 nequeo quin lacrymem 139 b
 80 b 105 a
 Nequitia
 Nerus (fortitudo istec in ners
 uum erumpet 168 b
 neruus (in neruū potius ibit
 176 b
 neruos intendere 44 a
 137 b
 Nescio
 nescio quo
 nescio subauditum) hæc cur
 quæritet 50 b
 nescio (deos nescio 91 b
 nescio, pro non memini, vel
 non agnosco 56 a
 nescio (quod scis, nescis 85 b
 nescio quis 18 b

nescio quid) subaudi, ob, vel
propter 83 a
nescio quid 27 b 95 b
133 a b
nescire, pro nesciero 161 a
nescis quid sit actum 26 b
nescias quod scis 56 b 85 b
nescio tantundem, ne id quid
dem) varietas respondendi
44 b
Neutiquam 12 b 140 b

N I
Ni, pro ne 44 b 50 a
ni dabo, pro dederō 40 a
ni (& ni, pro si non 109 a
Nihil (nec nihil 97 b
nihil, pro non 7 a 68 a 83 a
98 a 161 b
nihil, & nil pro non 57 a
nihil, pro etiam nunc 8 a
nihil aliud 12 a
nihil cum est, nihil deficit tamē
41 b
nihil dicere, pudoris est 167 a
nihil est dictu facilius 167 b
nihil enim 115 b
nihil est mihi 169 a
nihil est quicquam incommo-
di 140 a
nihil est, p nulla spes est 100 b
nihil nisi 107 a
nihil est quod dicat mihi 34 b
nihil dedisse verborum 34 b
nihil fecit 166 b
nihil plus agas 35 b
nihil pote supra 101 b
nihil prorsus 16 a
nihil quidquam 5 a b 62 a b
166 a b
nihil respondes? 38 b
nihil video 102 a
nihilomagus, asseuerationis est
132 a

Nimum
Nimis 50 a
nimis 116 b 123 b
nimis (ne quid nimis 4 b
Nimum 16 a 59 a 107 a
nimis attendere & aduertere
1 b
nimum, malum & miserum
110 b
Nisi credo 161 a
nisi me credo 112 a
nisi, pro non & si 59 b
nisi quidquid est 97 b
nisi scio, subaudi quia 22 b

N O
Nobilis meretrix & gladiator
152 b
Nobiscū & vobiscum 56 a

Nocte prima 153 b
noctē & dies 68 b
Nodum in scirpo quærere 31 a
Nolo 146 a
nolo (quid si nolo? 99 a
nolo factum 150 b
nolo & cupio pulchre variata
60 a
nolo, imperiosum verbum
15 a
nolo superbum verbū 107 a
nollem factū, nollem huc exi-
tum 4 a
nolis velis, prouerbiale 8 b
nolo (velit nolit, prouerbiale
68, a

Nomen (Hecyra est huic nomē
fabulæ 127 b
nomen audientis vbi interpo-
nendum sit 38 b
nomine proprio, aut nomine
artis appellari honorificum
vel contra 100 a
à nomine incepta oratio 142 b
à nomine eius cum quo loque-
ris, si incipias, asseueratio est
23 b
nomine quando aliquem ap-
pellamus 143 a
nominis proprii appellatione
blandimur 122 b
nomina ad aliquid 103 a
nomina ad aliquid, discipulus
& magister 17 a
nomina cupidinariorū 41 b
nomina personarū in comœ-
dijs, vnde 94 a

Nominatiuus pro vocatiuo
168 b
nominatiuus (à nominatiuo
aberrans oratio 161 a
nominatiui obseruatio 61 a
Non 115 b 161 b
non, non, non 167 b
non adeo inhumano ingenio
sum 62 b
non adeo, non tam 62 b
nō (audio, nō audio, & simi-
lia 56 b
non ausim 62 b
non clam me est, id est scio
145 b

non est consilium 143 a
non est in hac causa peccandi
locus vllus 7 b
non (non æquum dicis, non
120 a
non facies 146 a
non iners seruus 109 b
non iniuria 4 b
non malus seruus 109 b
non malum 42 a

non me nouit 99 a
non neglexisse habeo gratiam
159 b
non nihil 97 b
nō poenitet me famæ 152 a
non possum 50 b 80 b
non potui auulsum diuellere
corpus & vndis Spargere
24 a
nō rete accipitri tenditur, ne-
que miluio 168 b
non ridicula negatio 89 b
non sit 150 b
non temere 42 b
nō venire in mētē quod oportet:
aut non tenere, si vene-
rit, species stultitiæ 47 b
non vsus factio 137 b
nonnulla 97 b

Nosco 4 b 52 a
noscere & cognoscere 63 b
nouī (cognoris, noris 166 b
nouī nihil accidere sapienti
166 b
norat (Minus norat 171 a
nostin? 16 a 47 a b
nostin? qui siem? Non me nos-
uit 99 a
Noster 160 a
noster est 124 a
noster, pro nostras 44 a
noster, blandientis 152 a
nostram, pro meam 45 a
nostrum quisquam pro nostra-
rum 55 b
nostrapte, meapte, & mihipte
84 b

Notitia vultus, & famæ 52 a
notus 62 a
nota pro notum 42 a
Noua fabula 128 a 157 b
noua figura oris 43 b
noua forma oris 44 b
nouum 117 b
nouum animo 166 b
Nox (de nocte 120 b
Noxa 77 a
noxæ & noxia 62 a
noxæ pro culpīs, vel iniurijs
137 b

Noxia 164 b
noxia pro noxa, per epenthe-
sim 165 a
Nubes 149 a
Nubere 149 a
nupta mecum 149 a
nupta cum illo 144 b
nuptiæ hæc 22 b
Nugæ 105 b
Nullus sum 137 b 147 b 181 b
nullus sum, plus est quam pe-
ris 20 b

nullus p nō 13 a 40 a b 131 b
 nulla vita 164 a
 nulli consilij, pro nullus 21 a
 nullum est iam dictum, quod
 &c. 34 b
 Numeri nominū varie coniūcti
 (Adeon' homines &c. 40 a
 numeri nominū varie cōiūcti
 (Quia solæ vtuntur his re-
 ginæ 38 b
 numerorum, & generum ob-
 seruatio 93 b
 Nunc 116 b 144 b
 nunc nuper 20 b 34 b
 nunc & tunc 37 b
 nunc additum superuacue
 101 b
 nunc, pro sero 35 b
 nunc iam 99 a
 nunc illud est 104 a
 nunc quidem, nunc nihil 15 b
 nuncubi, & nunc vbi 38 b
 Nunquam 142 b
 nunquā, pro non 103 a 146 b
 161 b
 nunquam plus negat quā
 non 14 a b
 nunquā & loci & tēporis 69 a
 nunquā accedo, quin &c. 59 b
 nunquam hodie, pro nullo tē-
 pore huius diei 112 b
 nunquam quicquam 111 a
 nunquam vsquam, pro nus-
 quam 69 a
 Nunquidnam 9 a
 Nunquidvis 45 a 135 b
 nūquid vis, quin abea? 101 a
 Nuntius 80 a
 Nuper 20 b 38 b
 nuper (nunc nuper 34 a
 Nusquam abeo 101 a
 nusquam gentiū 53 b 111 b
 nusquam pedem 100 b
 nusquam tuta fides 15 a
 105 a b Virg.
 nusquā. sub. vidi 13 b
 Nutricem appellari honorificū
 est 103 a
 N N Y
 Nymphæ fatuæ 68 b

O

O, elegāter in oratio-
 ne deesse 47 a
 ò audaciam 171 a
 ò Iuppiter 83 a
 ò noster 120 b
 ò salue interiectio optātis ad-
 uentum 10 a
 ò scelera, ò genera sacrilega
 &c. 104 b

ò vir fortis, atque amicus
 168 b

O B

Ob, pro contra 154 b
 ob pretiū, ob stultitiam 21 a
 ob eam rem 128 a
 ob eam rem? 125 a
 Obfirmare viam 142 a
 Obitus 154 b
 obiit (obire mortem 8 b
 Obijcio (ab ijs, quæ obijciūtur
 accusatio 96 b
 obijcio 114 a
 Obiurgare 6 b
 obiurgationis interrogatio in
 principio 95 a
 obiurgator patruus 71 b
 Oblecto me in eo 95 a
 oblectare 22 b
 oblecta te intus cū illa 102 b
 oblectatio 30 b
 Obliquo in casu interrogatio
 41 a
 Oblit' mei, & memor mei 44 a
 Obnix 6 b
 Obnuntio 112 a
 Obolus 13 b
 Obsaturabere 88 a
 Obsecro & oro 91 b
 obsecro & quæso 52 a
 obsecro, dolentis 61 a
 obsecrare 111 a
 obsecro te 13 a
 obsecrare (nō si me obsecret
 35 a
 Obsecundare 87 a
 Obsequiū victi in deditioe
 66 b
 obsequi 4 b
 obsequium 4 b
 obsequium, primus nō dixit
 Terentius 5 a
 obsequio frangitur iracundia
 166 b
 Obsera hostium 58 a
 Obseruare 15 a
 obseruare, obseruatio 6 b
 obseruare & obseruatio 93 a
 Obsidere 117 a
 oblitus pannis annisq; 41 a
 Obstetrix 11 a 17 a
 Obstinate facere aliquid 10 a
 Obtestor 139 b
 obtestari 11 a
 obtestatio 19 b
 Obticeo, taceo, reticeo 60 b
 obticeo, reticeo, taceo 73 a
 89 b
 Obrigit & accidit 166 a
 Obtuderet 13 a 51 a 89 a 97 a b
 Obtrudere 10 a
 obtrudis eam mihi 137 a

Obuiam tibi conabar 159 a
 obuiam (cōcurrunt mihi ob-
 uiam 41 b

O C

Occasionem adimere 180 a
 Occepi 18 b
 Occidunt me 123 a
 occidi 102 a
 occidi & occidi 43 b
 occidere & cadere 62 a 161 a
 83 b 105 a
 Occipio 99 b
 occipere quæstum
 Occultum (ex occulto pugna-
 re 39 b
 14 b
 Oculosus 105 a
 Oculi (hisce oculis 116 b
 oculi 177 b
 oculi parum prospiciūt 104 b
 oculi, indices amoris 104 b
 oculos terendo lacrymulā ex-
 primere 35 b

O D

Odisse, nō odire dicendum 34 b
 odium 132 a
 odium negotij, satietas homi-
 num 47 a
 140 b
 odiosum

O E

OE, vox haruspicum 176 b
 OE, vox haruspicum 7 b

O F

Offendere 77 a
 offendere, id est casu inuenire
 68 a
 Offerre iniuriam 151 a
 offerri 139 b
 oblatum 103 b 139 b
 Officium 9 b 95 b 167 a
 officium defensionis triper-
 tum 60 a
 defensionum officium triper-
 titum 60 a
 officium (qui suum officium
 facit 95 a
 officium imperatoris 59 a
 officium prologi 71 a
 officia suo nomine contume-
 liosa 60 a

O H

Oh, qui vocare? 122 b
 89 b
 Ohe 171 b
 ohe, interiectio satietatem de-
 signans

O I

Ois L 8 b 14 a
 Olet vnguentum 97 a
 Olim 39 b 139 b 173 b
 olim, pro nuper 19 b
 olim, pro ante 144 b
 olim ad diuturnitatem rela-
 tum 137 a

olim istuc olim) confirmatio
29 b
Ollum, & ellum pro illum 28 b
101 b
ὄλος ἀγέρῃ

O M 49 a
Omen 7 b
ὄμιλην æqualem 111 a
Omissus animus 90 b
omissior 120 b
Omnis res est in tuto 102 a b
omnes, cum secundæ res sunt,
&c.) sententia 166 a b
omnes homines. de vno di-
ctum 23 b
omnes omnia 125 a
omnes omnia) paronomasia
104 a
omnes (plerique omnes 4 b
omnia habeo, neque, quidquā
habeo 41 b
omnia, omnes 166 b
omnia propositum, duabus il-
latis rebus 101 b
omnia vel medium fiant ma-
te 23 b
Omphale seruiuit hercules 66 b

O P
Opem ferre 8 a
Opera 134 b
opera & opus 73 a
opera pro religione 101 b
operæ pretium 8 b
operam dare 140 a 159 b
opera (da mihi operam, pro
adiuuu me 42 a
operam meam deputat parui
pretij 153 a
operam tibi dico 159 b
opera, vita erat 171 a
operas tradūt mutuas 179 a
operari, de sacris dictū 101 b
Opinari 13 b 61 a
opinari & putare 83 b
Opitulati 8 a
opitulator sodalis 71 b
Oportet 18 a
oportuit repetitum 10 a
Opprobere 87 b
Oppidum 14 a
oppidō pro valde 134 b
Opportunus 28 a
opportune 148 b
Opprimo (in ipso articulo op-
pressit 100 b
Optime pro opportune 62 b
135 a
optimates 161 a
Opto (expetenda optandaque
162 b
opto (illam vt viuat optant
121 b

optare 27 a
optato 18 b
optato aduenis 19 b
optata loqui 82 b
optatio & optari militi cōue-
niunt 68 a
opus est (transcurso opus est
141 a
opus & opera 73 a
opus est accipere beneficium,
opus est beneficium 101 b
opus est factio 18 a
opus illam rem 25 a
opus parato 18 b

O R
Orbā proximus ducat. ius At-
ticum 161 a
Ordo 105 b
ordo actoris in iudicio 58 a
ordo villicus 59 a
ordo & locus 41 a
ordo naturalis seruatus 57 a
ordo tragœdiæ in scena serua-
tus 103 a
Oriri 134 a
ortus nostri partem & cætera
73 a

ortum est hoc abs te 18 a
orta 99 a
Ornatus mediū est verbū 41 a
ornati genitiuus 13 b 41 a
Oro 12 a
oro & obsecro 91 b
ora me 56 b
orare 11 a 109 a
149 a 150 a
orare & rogare 109 a
orare causam 167 b
oro (quid quod te oro? 101 a
oratio 1 b 14 a 67 a 78 a
oratio à noīe incepta 142 b
oratio aberrans à nominati-
uo 161 a
oratio duplex 94 b
oratio, etiam de paucis verbis
10 a 83 a
oratiōis materia, vel persona,
vel factum est 34 b
oratio nata 120 a
oratio prola 44 a 86 a
oratio pura 71 b
oratiōis futuræ apparatus ex
vultu 95 a

Orator 128 a
orator & exorator 71 a
orator, honoris nomen 100 a
103 a
oratoris prima impetratio in
mala causa 68 a
oratorum priuilegium ex iu-
re gentium 71 a
oratorum summi, Attici 69 a

O S
Os distorquere 55 b
os durum 60 a
os impudens videtur 61 a
os alicui ledere 121 b
os (in ore est omni populo
96 b
Oscitatio, Oscitantes 7 a
Osculum, baciū & suauitū 48 b
Ostendit se nuptæ 151 b
ostendere 148 b
Ostium oblera 58 a

O T
Otiosus animus 28 a
otiosus ab animo 169 a
otiosum esse 63 a
otiose, pro secure 98 b

O V
Ouem lupo commisisti 61 a
oues lectæ 129 b
ὄντας ἐχθρὰ sic res est 20 b

O X
Oxymeri exempla (nihil cū est,
nihil desit tamen &c. 41 b

P A
Acto (co pacto 4 b
P pacto (quo pacto
hic significatio
peregrinantis 27 a
Pædagog⁹ 4 a 7 a 160 a 161 a
Palām 18 a 105 a 113 b
Pālæstra 173 a
palæstra virginibus præbeba-
tur apud Græcos 44 a
Palliata comœdia 35 b
Palma 156 b
palma locus debitus poetæ
167 b
palmarium 63 b
παμωλόα 4 b
Panis ater 64 a
Pannis annisque obsitus 41 a
Papæ 44 b
Par ingenium 132 b
par pari 164 b
par referre 95 a
Pars æqua amoris 37 b
παράλειψις 162 b
παράλογος locutus est, valeāt
qui inter nos &c. 23 b
Parasiti à Terentio maxime la-
cerantur 168 b
parasiti edaces 71 b
parasiti est de conuiuio sem-
per cogitare 168 b
parasiti, umbratici homines
168 b
Parasiticæ amicitia fides 68 b
Parco (Nihil peperci 112 a
peperci 137 a

B. iij.

parsi 137 a b
 parcere 120 b
 parcere recte, & tempore suo 144 b
 parcus, & prodigus 96 b
 parce facere sumptum 16 a
 parce & duriter 94 b
 parce, ac duriter se habere, vir tutis est 94 b
 παρέλκεται Tute adeo 20 a
 παρέλκοι enim 27 b
 παρέλκοι dum 47 a b
 παρέλκοι, nihil ad Pamphi- lum quicquam 5 b
 παρέλκοι Viciniæ 5 a
 παρέλκοι tertii, vtrum stu- dione 107 a
 παρέλκοι quartū, Non ostē- dam id me velle 105 b
 παρέλκοι quartum, an non- dum etiā, quia abundat ETIAM 7 b
 παρέλκοι quintum, Neque haud dicas 8 a
 παρέλκοι sextum, te obte- stor 11 a
 παρέλκεται Nam, Nunquā 20 b
 παραινέτικῶς vt vobis decet 109 b
 Parens 109 a 70 a b
 parens prodit 109 a
 parens 142 b
 parentes boni, & mali 97 a
 parentes expectati 146 b
 parentes tenaces 71 b
 parentum mos iurandi 91 b
 parentibus ferē similes filij 91 a
 παρένθεσις prima 176 a
 παρένθεσις per ἐνφημισμὸν, Quod dii prohibeant 20 a
 Pares cum patibus 79 b
 Pariter pro similiter 37 b
 Parmeno fidelis seruus 94 a
 Parasti te 129 b
 para nutricem, id est quære 150 a
 parare amicos beneficio meo 38 b
 parare animo 179 a
 parare sese 41 b
 paratus (in quouis loco para- tum 24 a
 parato est opus 18 b
 Paroemia quid 19 b
 παρῶμοιοι quid 26 a 8 b
 παρῶμοιοι, id mutauit, quo- niam me immutatum vi- det 10 a
 παρῶμοιοι (Solus Sannio ser- uat 59 a

paromoxon cui conueniat 104 a
 παρωνομοσία quid 26 a
 παρωνομοσία, Nā inceptio est amentium, haud aman- tium 8 b
 παρωνομοσία 10 a
 παρωνομοσία (omnes viam 104 a
 Pars peior (rapere in peiorē par- tem 93 a
 partes controuersiarū iuridicia- lis) vide MULTAE SVNT CAUSSAE 38 a
 partes duræ 45 a
 partes fabulæ 93 b
 Participia & gerundia varie 156 b
 participia prateriti temporis interdum causālē vim ha- bere 164 b
 Partim sum earum exactus 128 a
 Partus 157 b
 Partam gloriam, pro, quæ para- tur 46 b
 Parui retulit 176 a
 paruō 167 b
 Parum consulitis 125 b
 Parumper 95 a
 Pati 58 a 133 a
 pati & videre, duo experien- di genera 103 a
 πάθος 6 a
 Passus 77 a
 passus capillus 160 b
 Paterfamilias 103 b
 patrem nullum esse sapien- tientem 97 a
 Patrissare 112 b
 Patro patras 150 b
 Patronus 109 a
 patronus deserit 109 a
 Patruales 142 a
 Patruus obiurgator 71 b
 Paucis 19 b
 paucis placere 47 a
 paucis te volo 4 a
 Pauere 137 b
 pavor ex conscientia 164 b
 Paulisper 95 a
 Paulum pro multum 26 b
 paulo omissores 120 b
 paululum obsoni 13 b
 pauxillulum 157 b
 Pax aduerbium pro tantum 84 b
 pax (infecta pace 35 a
 pace tua 49 a

P E

Peccare 6 a

peccare subauditum) tantis
 per cauet 95 a
 peccatum nomen, & partici- 34 b
 pium
 peccatum, flagitium, delictū 96 b
 peccatum lauare 181 b
 Pecora eximia 129 b
 Pecuniæ spectatores 52 a
 pecuniam conficere 157 b
 pecunia facta 157 b
 pecunia vnde olim numerare 102 b
 tur 174 a
 Pederentim 85 a
 Pender animi 73 b
 pendere 85 a
 pendere poenas 102 b
 Pene ē patria 44 a
 Penus in vario genere 115 a
 Pepulisti fores 124 a
 Per annos 10 b
 per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat 178 a
 per deos 19 b
 per ego te has lacrymas Virgilius.
 per me, pro, me permittente 152 a
 per Pollucem 18 a
 per tempus 147 a
 per tempus, id est in tempo- 26 a
 re 116 b
 Perbenigne 45 b
 Percellere 45 b
 perculit bene plaustrum 117 a
 Perreptatio 131 a
 Percontor 73 a
 percontari & interrogare 27 a
 percontari 43 b
 percontari, quære & inuesti- 62 b
 gare 13 b
 Percupio, volo 13 b
 Percurto 87 a
 Perdiunt 102 b
 perdo (ars nō perdedi 160 a
 perdo (quod habui perdid- 21 a 73 a b
 41 a
 perdidi scapulas 47 a
 perditus 38 b
 perditus, miser, sacrilegus ho- 5 a
 mo 135 b
 Perdoluit
 Perducere
 Perdurare
 Peregrinæ dictæ meretrices 6 b 171 a b
 peregrinæ cur in comedijs pro meretricibus dicantur 37 b
 peregrina 6 a 17 a
 Pereo (vltius vidētiq; pere- 35 b

perij 66 a 167 a 144 a b
 peristi 16 b 35 b
 perijt indicio suo 66 a
 perire perpetuo 67 b 102 b
 perfero 4 b
 pertuli 151 a
 perficio 39 a
 perfecti 128 a
 perfecit 34 b
 perficere 67 b
 perfluo (hac atque illac perfluo
 37 b
 Perfunctus satis sum 146 b
 Pergo 89 b 112 b
 pergam domum 164 a
 pergam hoc iter 133 a
 pergunt, pro eunt 141 a
 Pergrin' itatorum sermo 82 a
 Periculum facere 19 b
 periculum 159 b
 περιδωρ quid 111 a
 Periphrasis venusta 101 b
 Perisore 167 a
 Perimus 105 a
 Periturus leno 71 b
 Permanare & manare 102 b
 Permittentis & iubētis legis po
 testas 161 a
 Pernoctio 144 b
 Perocido 112 a
 Perparce nimium 16 a
 Perpaucorum hominum homō
 47 a
 Perpetuum 31 b
 perpetuo perire 67 b 102 b
 perpetuum biennium 131 b
 perpetuo triduo vel triduum
 110 b
 Perpetua 149 a
 Perplexe loqui 60 b
 Perquam, pro nimio 129 a
 perquam pro nimis 112 b
 Perſa eunuchos instituerunt
 38 b
 Perſcribere argentum 181 b
 Perſequor 98 b
 perſequar 147 a
 Perſequi 31 a
 Perſolui 4 a
 Perſona, negotium, tempus, &
 probatio, petitionis ordo
 58 a
 Perſona vel factum, eſt mate
 ria orationis 34 b
 Perſona ſecunda pro tertia,
 inuenias 4 b 61 a
 Perſona tertia pro prima, fa
 ciet 7 b
 Perſona tertia quomodo in
 ſcenam adhibeatur 46 b
 Perſona variatio (vir eſt 38 b
 Perſona tertia ad primā trāſi

tus 163 b
 perſonę celebres comoedijs, &
 earum affectus, aut actio
 nes 71 b
 perſonę comicę 34 b
 perſonę quibus verbis inſi
 nuentur 103 a
 perſonę ridiculę in como
 dijs qualiter inducantur
 47 b
 perſonarum aduentus in pro
 ſcenium 101 a
 perſonarum in comoedijs de
 corum 94 a
 perſonis, aut rebus, aut eorū
 attributis conſtat omne ne
 gorium 101 b
 perſonis attributa 67 b
 Perſpicere 14 a 159 a
 perſpexi his oculis 139 b
 perſpicere & ſentire 62 b
 Perſtare 20 a
 Perſuadere 105 b
 perſuaſio 109 b
 Perterrefacere 6 b
 Pertinacia 134 a
 Peruicax 144 b 145 b
 Pes (nuſquam pedem 100 b
 pedum viſa eſt via 168 b
 pedes (conari manibus pedi
 bus 23 a
 pedes (manibus pedibūſque
 6 b
 Peto 15 a 91 b
 peto, poſco & poſtulo 86 b
 petere & poſcere 38 a
 petiſſe 94 b
 petere cibum ē flamma 49 b
 petitor, qui petit 34 b
 petitiōis ordo in iudicio 58 a
 Petulantia & procacitas 87 a
 P H
 Phaleratis dictis 173 b
 Phasma 34 a
 Philoſophus honorificum no
 men 100 a
 philoſophorum ſectę 42 a
 Philotion 131 a
 Philotis 131 a
 φθέρειναι 18 b
 Phormio vnde 161 a
 φόρμιον 157 a
 Phy 107 b
 P I
 Piget 107 a
 pigeo 77 a
 Piſcatores 41 b
 Piſtrilla 112 b
 Piſillare 80 a
 Pium ingenium 132 b
 Pie ſatis 109 a

P L
 Placandi genera duo 164 a
 Placet (ſatis placet 100 b
 placuit 5 b
 placet pro diſplicet 149 a
 placet (ſi diſ placet 63 a
 placidus 121 b
 placitę ſunt 128 a
 placitum 16 a
 placo (cum placo 97 b
 Plaga pro damno 158 a
 plagę 164 b
 Planetiſium 162 a
 πλάνη, Illac fidem nunc ve
 ſtram implorat 109 b
 Platea 27 a
 Plauſtrum bene perculit 45 b
 Plautum vbi Terentius amule
 tur 93 b
 Plebs 122 b
 plæbei deum conuicio profe
 quantur 99 a
 Plectar pendens 164 b
 Plectrum 164 b
 Plenus rimarum ſum 37 b
 pleno ventre es 162 b
 πλεονασμός 169 a
 Plærique omnes 4 b 163 b
 plerique omnes & plæraque
 omnia 37 a
 plæraque omnia 87 b
 Πλοκή figura, reſponſum non
 dictum eſſe 34 a
 πλοκή 160 b
 Plorare fidem 109 b
 Pluralis pro ſingulari (perpeti
 meretricum contumelias
 35 a
 pluralis ad ſingularē relatus
 (Quia ſolę vtuntur his rea
 ginę 38 b
 plurali à numero, ad ſingula
 rem tranſitus (Adeon' ho
 mines &c. 40 a
 plurali ex numero, tranſitus
 ad ſingularem 166 a
 Plus (vt cum matre vnā plus
 eſſet 134 b
 plus ſatis 4 b 37 b
 plus (nihilò plus agas 35 b
 plure, nō plus, veteres 176 a
 plurimum ibi eſt 164 a
 P O
 Pœnas debere alicui 62 a
 pœnas pendere 85 a
 Pœnitet 163 a
 pœnitet pro parum videtur
 66 a 73 a
 pœnitet (non pœnitet me ſa
 mē 152 b
 Poeta vetus & maleuolus 71 a
 poeta vetus 156 b

poetae graues opera sua pro-
bant 71 b
poetae unde dicti 13 b
Pol 136 a
pol & certe 57 a
Polliceri & promittere 85 a
Pollicitus 44 a
pollicitus sum 21 a 140 a
pollicitatio 14 b 18 b 85 b
Polyptoton(eius, et, is 164 a
Polysyndeton(mihique, herque,
que filiaeque herili 104 a
Pontifici verba, fauete linguis,
fauete verbis 2 a
Populus 93 b
popularis 157 b
populares pro ciuibus 98 b
popularitas 98 b
Porro 10 b 73 b 87 b
porro, aduerbiu ordinis 125 a
porro, deinde 137 a
porro pro deinde vel postea
38 b 50 b 53 a
porro, futurum tempus indi-
cans 2 a 20 a 152 a
porro in reliquum, deinde,
vel in futurum 105 a
porro, coniunctio explet-
ua(adeone porro ingratum
10 b
porro (fas eadem vt sis porro
151 b
Porta 112 b
porto portas 5 a 13 a
porto hoc iurgium 143 b
portare & ferre 164 a
Portitores 161 b
Portus 112 b
Posco 15 a
posco, peto & postulo 86 b
Possum (cum hoc non pos-
sum, illud minus possem
164 b
possum(quantum potes 61 a
possum) id velis quod possis
12 a
potes(quantum potes 105 a
Postea(videntur postea 115 b
Posteriores feram 121 b
Post pro postea, & pro postre-
mo 49 b
post duobus 140 a
post paulo 140 a
post principia 59 a
Posthac 62 b
Postquam, pro quoniam 93 a
postquam & quonia recipro-
ca 93 a
postquam non potest 156 b
Postremum aduerbium 12 a
Postulo pro iubeo 15 a
postulo, peto & posco 86 b

postulat eripere 100 b
postulare 22 b 88 b
postulare, pro velle aut spera-
re 100 b
postules, p velis, vel coneris
35 b
postulatio 133 a
Potica dea 158 a
Potiri 172 b
potitur patria comoda 121 b
Potis 77 b
potis est pro potest 171 b
pote, pro potis 101 b
potis, potior, potissimus 16 a
potis, potius, potissimum
103 b
potior a potis 77 b
potissimus 16 a
potissimum 103 b
P R

Præ, in oratione deesse aliquan-
do 111 a
præ, & præut 43 b
præ, pro ante 149 a
præ comparisonem signifi-
cans 101 b
Præbere benigne 152 a
præbes te 122 a
Præcipitato hac te 112 b
Prædicant, pro dicunt 29 a
prædicare & laudare 52 a
Præfinito, deest tempore 131 b
Prægnans 149 a
Præiudicatum (de præiudicato
argumentum 96 b
Præliator miles 71 b
Præmium 21 a
præmiu, munus & donu 68 a
Præparatio, pro parascue. Do-
natus 163 a
Præponere se alijs 4 b
præponere (iri præpositum)
anastrophe 38 a
Præpositio geminata 138 b
præpositio præpositioni, adiū-
gi separatim non potest
11 b
præpositio geminata, excessit
ex ephebis 4 b
præpositiuu pronomen 56 b
Præscisse me ante 10 a
Præsens, absensque 95 a
præsens pro coniunctiuo (sic
corrigere. Indicatiuus pro cō-
iunctiuo 166 b
præsens præsentis eripi 115 b
præsens pro præterito enar-
ramus 105 b
præsens pro præterito, existi-
mat 34 a
præsentis amicis 34 b
præsentis dii 169 a

præsentis absente, prouerbial-
le 68 a
præsentis animo 58 a
præsentia & proxima 44 b
Præsertim Ctesiphoni 18 b
Præsidium senectutis 132 a
Præsto sum 73 b
Præstolari te, & tibi 65 a
Præstrenue 98 b
Præter ceteras 6 a
præter cetera 4 b
præter naturam 122 a
præter spē, id est contra 16 a
166 a
præter pro contra (præter opi-
nionem, & præter ciuium
morem 151 b 29 b
Præterea autem 100 b
Præterijt 173 b
Præteriti perfecti obseruatio
(uxorem nunquam habuit
94 b
præteriti imperfecti vis 56 a
præteritum participij, pro ver-
bo præsentis. (partam glo-
riam 46 b
Prætermitto delicta 95 b
Prætextata fabula 93 b
Prætor (apud prætorem profite-
ri 60 a
prætoris, edictu dicitur 60 a
Præuidere 7 b
Prauum 107 a 124 a
Precari & precator 90 b
precario tradere 44 b
precario & pretio 68 a
precator 90 b 161 b
precatoria ars 161 b
Preces victo conueniunt: pretiu
diuiti 68 a
precibus, pretio 68 a
Prehendere 13 a
Preparare & apparare 73 b
pretium 21 a
Pretium deinde forma, placet
meretrici 49 a
pretium est operæ 8 b
pretium pro periculo 128 b
pretium speras) subaudi mas-
gnum 38 a
pretio & precario 68 a
pretio meo empra 128 b
Primulum 103 a
Primus 90 b
primus ad ordinem 112 a
primo luci 120 b
prima fabula 93 b
prima nocte 153 b
primæ partes 157 a
prima ad laudem relatu, non
ad ordinem 35 a
primis digitis 93 b

primo 160 a
 primum 17 a 77 a 150 a
 primum, ordinis 104 b
 primum iam pro iamprimū 8 b
 prima puta 121 b
 Princeps reipublicæ quid patia 47 a
 tur
 Principaliter hæc duo petuntur. Donatus 161 a
 principium blandum esse debere, ex præcepto Socratis 166 b
 principio: à Teretio positum: & nō intulit secundo 20 b
 principia, (post præcipia 59 a
 Prius ad laudem, non ad ordinem relatum 35 a
 prius seculum 41 b
 Pro luppiter 97 a 99 a
 pro deū immortalium 170 b
 pro fidem 64 a
 Pro eunucho, pro mœcho 65 b
 pro meo iure 95 a
 pro meo habui, pro meo amantui 94 b
 pro virgine data 105 a
 pro pronuntiatu adiunctum, Dixerō 176 a
 Proba vxor 124 a
 probe 28 b
 Probare se 45 b
 Probabile argumentum (si esset) vnde id fieret &c. 97 a
 Procate 74 b 132 b
 procax meretrix 132 b
 procacitas & petulantia 87 a
 Proci 132 b
 Procedere 49 a
 Prociue 5 a
 Prodeambulare 147 a
 Prodiere 118 b
 prodiit parens 77 a
 Prodo 109 a
 prodere 116 a 149 b
 prodere, deferere, & deficere 12 a 84 b
 prodigus, parcus 83 b
 Producere 96 b
 producere (producit ac vendit) 21 a 73 b
 produxi 38 a
 Productores 107 a
 Profectio, confirmatio 73 b
 Proferre 19 b
 Proficiscor 12 a 131 b
 Proferri apud iudices indicium 20 b
 93 a
 profecti in iure, id est apud prætorem 60 a

Professiones fordidae, aut splendidae 100 a
 Profugere 81 a
 profugus 81 b
 Profundere 97 a
 Prognata bonis 161 a
 Proin & proinde 35 b
 proinde 171 b
 Prolixe 124 a
 proluxius accipere 68 b
 proluxitas verborum 45 a
 Prologus 1 b 156 b
 prologi officium 71 a
 Prolubium 125 a
 proluxies & illuxies 77 a
 Prolusio ante prælium 165 a
 Promereri & mereri 87 a
 promereri, mereri & commereri 99 b
 Promittere & polliceri 85 a
 promissio 14 b
 promissionis modus 140 b
 Promoueo 63 a
 promoueo, pro differo 24 a
 promoueo (Nihil promoueris) 22 b
 Pronomen subiunctiuū & præpositiuum 56 b
 pronominiū magna vis 10 b
 pronominum vis & significatio 59 b
 à pronominibus sententiæ incipientes quam vim habeant 12 a
 Pronuntiatu proferre Donatū natus 94 b
 pronuntiatu cōiunctiuū cōmittit, Ille ringitur, tu rideas 169 a
 Pro, pediem 88 a
 pro, pediem 122 a
 Propemodum 20 b 39 b
 97 a 164 b
 Proximus 124 a
 proximus sum egomet mihi 22 b
 proximi 22 b
 proxima & præsentia 44 b
 Properare 77 a 53 a
 properans percurro 13 b
 properatio incondita sermo nis (scilicet. Verum) 47 a
 Propino 68 b
 Propinqui 22 b
 Proprij nominis appellatione blandimur 122 b
 proprium 24 a
 propriū pro perpetuum 31 b
 propria ea Phædria 179 a
 proprium nomē, proprio reditum (non faciam Pythias R. Non pol credo Chærea) 62 b

62 b
 proprio nomine appellari honorificū, vel contra 100 a
 Proprietas Terentij in verbis 47 b
 Propter pro prope 112 b
 propter, pro iuxta 98 b
 propter me 65 b
 Propterea subauditum 64 b
 propterea (id propterea pro) post 15 a
 Propulsare 14 b
 Prorsum 137 b
 prorsum & rursus 95 a
 prorsus (nihil prorsus) 16 a
 prorsus 18 b 86 b 121 a
 prorsus & prorsum 44 a
 Proruunt se 52 b
 Prosa oratio 44 a 86 b
 Proscenium (personarum aduentus in proscenium) 101 a
 Prospicio 116 a
 prospicere 58 a 78 b 145 a
 prospiciam mihi 113 a
 prospiciunt parū oculi 177 b
 Profuit 142 b
 Protelare 164 b
 protelum 164 b
 Proteruitas & importunitas 87 a
 Proteruus 82 a
 proterue, proteruus 143 a
 Protinan 164 a
 πρωτοτόκος 18 a
 Prouerbia & adagia 47 b
 prouerbia ex cōtrarijs, vt præsens absens, velit nolit & similia 68 a
 Prouidere 8 a
 Prouiso 31 b 122 b
 Prouincia 81 a
 prouincia, prouinciam cape re 160 a
 Prouocemus cantatum 47 b
 Prouoluere 26 a
 Prudens & prudentia 38 a
 prudens, & sciens 35 b
 83 a 88 a
 prudentia 4 a
 P
 V
 Publicani 161 b
 publice custos 42 b
 publicitus 181 b
 Pudet 77 a 107 a 152 a
 pudet (an quia pudet) 63 a
 pudebat 102 b
 pudere 29 a b 166 a b
 puditum 16 a
 pudens virgo 132 b
 pudor 10 b 22 b 95 b 132 b
 Pudicum ingenium 132 b
 pudicitia 171 b

Puer 14 b
 puera 18 a
 puellus 18 a
 puella 18 a
 puerpera 18 a
 Pugil 128 b
 Pugnare cōminus: ex occulto:
 funda 59 b
 pugnaui mus pugnam 62 b
 pugnaueris 120 b
 pugna 98 b 128 b
 pugnam dabit 62 b
 Pugnus 98 b
 Pulchre, pro sapienter 47 a
 pulchre sobrius 57 a
 Pulpa 141 a
 Punctum temporis 163 b
 Pura oratio 71 a b
 Purgo 135 b
 purgare piscem 107 a
 purgandi se remedium, fidu-
 cia 164 b
 purgatio 164 a
 Pus, unde expuere 47 a
 Puto 16 a
 puto (id nihil puto 89 b
 putasti rem ipsam 177 a
 puta (dictum puta 4 a
 putare 5 b 13 b 94 b 120 b
 putare, imperitorū verbum
 96 b
 putare varie expositum 60 a
 putare & iudicare 45 b
 putare & opinari 83 b
 putare & reputare 53 b 80 b
 Putatores 120 a
 putamina 120 a
 P
 Pyrrhi institutū militare 59 a

 Q V

 Vā 116 a
 Q quā 138 b
 quaqua, pro qua
 cunque 23 b
 qua de res negationis vim ha-
 bet 7 a
 Quadrupes 28 b
 Quæ, p qualia & quāta 131 b
 quæ, quærelæ vim obtinens
 140 a
 quæ res 1 b
 quæquam is aspernatur tam
 illiberaliter 171 a
 quibus sollicitor rebus? 94 b
 Quædam 160 a
 quandam 160 b
 quæpiam 62 b
 Quæquam non dicitur 45 b
 Quæro 5 a 38 b 129 a
 quærere 120 b

quærere & reperire 164 a
 quære tibi 151 a
 quærere, inuestigare & percō-
 tari 43 b
 quærere in malo crucē 174 a
 quæreret alium virum 167 b
 quære qui respondeat 60 a
 quære rem 109 b
 quærere salutē malo, pro con-
 tra malum 104 a
 quærere sermonem 50 a
 quærens subauditum 51 b
 quærito 5 a
 quæritare 105 b
 quæritare & quærere 80 a
 Quæso 73 b 88 a
 quæso, obiurgantis vel rogan-
 tis 11 b
 quæso & obsecro 52 a
 quæso obiurgatorium 120 a
 quæso & hercle addita per cu-
 riositatem 45 a
 Quæstus 40 a
 quæstum occipere 99 b
 Quis (vna harū quæuis 30 b
 Quam in quo subauditum ma-
 gis 56 b
 quā, geminatum 171 b
 quā ubi coniungit dissimi-
 les casus (quā armis 59 b
 quā mox 162 b
 quā particula varie coniu-
 gens (ne id assentandi ma-
 gis, quā quod habet gra-
 tum) pro eo quod est, quā
 gratias agendi 102 b
 quam non 97 b
 quā pro quantum 148 b
 quā vellem 11 a
 Quamobrem 27 b
 quamobrem, post nomen causæ
 165 a
 Quamuis 28 b
 quamuis subauditum 97 a
 quamuis, pro in quantum vis
 102 b
 quamuis defecit pro defece-
 rit 40 a
 Quādo, pro quoniam 18 a 105 a
 Quanquam, non sequente ta-
 men 98 b
 Quantum pro in quantum 8 a
 quantum potes 61 a 105 a
 quantum potes, pro celerri-
 me 28 b
 quantum queo 62 a
 quanti est 125 a
 quanti est sapere 59 b
 quantiuis pretij 28 b
 Quantus, quantus 107 a
 Quasi 160 a
 quasi cū ludas tesseris 118 a

Quatiatur foras 45 a
 Quatuor modi stultitiæ 47 b
 Que multiplicatum 104 a
 Queo (quantum queo 62 a
 Quenquamne hominem & ce-
 tera 94 b
 Querelam parit satietas (amor
 re abundas 162 b
 querelæ muliebres nullius
 momenti 103 a
 Qui, pronomen 161 a
 qui habet salem &c. 46 b
 quem hominē habes? 149 a
 qui vir sies 44 a
 quem pro qualem 56 a
 quem (eunuchum quem de-
 disti nobis 54 b
 qui pro quæ 147 a
 cui per q apud veteres 6 b
 qui, in ablatiuo (absquis
 homine 101 b
 qui rempublicā saluam vult
 tis, me sequimini 59 a
 qui (senium qui 44 a
 qui detur pro quemadmodū
 12 b
 qui quamobrem 31 a
 quī, unde vel quāobrem 145 a
 qui, p quomodo 63 a 161 a
 qui pro vt 1 b
 quī 171 b
 quī, pro quare 120 a
 quī, pro quomodo, quare 1
 116 b
 quī, unde 18 a 136 a 137 b
 qui, pro vtinam 161 a
 qui scis? id est unde hoc scis
 11 b
 quia subauditum (Nisi quis
 quid est 97 b
 quia hæc 162 b
 quia istoc illecebrosius fieri ni-
 hil potest. Nox, mulier, ho-
 mini adolescentulo 109 a
 quicquam (nihil est quicquā
 quicquam 5 b
 incommodi 140 a
 Quicquid 142 b
 quicquid dicunt 41 b
 Quicum 56 a 145 a
 Quid 154 b
 quid? 5 b
 quid, quid? 49 b
 quid pro aliquid 4 a
 quid, pro ob quid, vel pro
 quare 9 a
 quid pro quare, vel quāobrem
 rem 107 a
 quid ad me? 18 a
 quid? aptū transitum 161 b
 quid agam 144 a
 quid agis? 95 a 164 b 168 b

quid agimus? 68 b
 quid nunc agimus? 60 a
 quid (vide quid agas) 40 a
 quid agitur? 105 b 48 b
 quid agitur? Statur 42 a
 quid ais! 6 a 89 b
 quid? sub. ait 115 a
 quid alias, pro cur alio tēpo-
 re? 18 b
 quid autem hoc? 90 b
 quid commemorem primū,
 quæ sit exornatio 67 b
 quid credas? pro ppter quid?
 & cetera 18 a
 quid? dicat subaudi 62 b
 quid est, si non hoc est? 9 b
 quid eum? 107 a
 quid facit, pro quid faciat
 42 a
 quid facias? 107 b
 quid facerem? 10 a
 quid sit? 102 a 116 a
 quid sit? quid agitur? 123 a
 122 a
 quid hic volēs? 7 b
 quid hoc est hominis? & simi-
 lia 41 a
 quid hominis est? 61 a
 quid hoc est negotij? 131 b
 quid huc reditio est? 55 b
 quid igitur faciam? 35 a
 quid illi faciemus 61 a
 quid illum, pro propter quid
 illum 28 b
 quid interea 132 b
 quid interest 41 a
 quid istac mihi narras? 162 b
 quid istuc (lege istuc etiam in
 textu 39 a
 quid istuc? (lege istuc, etiam in
 textu 45 b
 quid istuc est? 97 a 105 a
 162 b 166 b
 quid istuc concedentis verbū
 20 a
 quid ita? 45 b 64 a
 quid ita? vna pars orationis
 13 b
 quid mea autem? 62 a
 quid me faciam 114 a
 quid missa?) locutio sumpta
 ex communi sermone 37 b
 quid mulieris habes? 149 a
 quid narras? 161 b
 quid (nescio quid) 95 b 153 b
 quid (nescio quid, pro, pro,
 pter nescio quid) aduerbia,
 le, vel propter quid 13 a
 quidni 44 b 109 a 159 b
 quidni, correptiue 112 b
 quid ni pro cur nō 55 b 89 b

quidni esset? 47 a
 quid nunc fiet? 103 a 164 b
 quid nunc futurum? 117 b
 quid pædagogus ille? 161 b
 quid quod te oro? 101 a
 quid si nunc cælum ruat?
 84 b 167 b
 quid si hoc pater rescuerit?
 167 b
 quid si nolo? 99 a
 quid si hoc voluit quispiam
 deus? 62 b
 quid si redeo ad illos qui aiūt
 167 b
 quid sibi quærit 52 a
 quid sibi velit 52 a
 quid sit, admirantis 101 b
 quid stamus 49 a
 quid tu ais? 123 a
 quid tu es tristis? 44 a
 quid tibi rei mecum est? 99 a
 quid tibi vis faciam 167 b
 quid te laudem? pro vt quid,
 vel propter quid 101 b
 quid te aliud sollicitat 38 b
 quid tua? quid mea? 177 a
 quid tua istac? 44 b
 quid tum postea? 59 b 145 b
 quid verbis opus est? 160 b
 quid videtur? 59 b
 Quidui patiar 14 a
 Quidam 49 b 115 b
 quendam, id est aliquem
 68 a
 Quidem 123 a
 quidem (ne hoc quidem) 38 a
 Quidum? 42 a
 Quidquam (si quidquā) 151 a
 quidquam (nihil quidquam
 166 b
 quidquam (nihil quidquam
 62 b
 Quiescere 2 a
 quiescere & cessare 47 a
 quiescas pro quiesce, vt quies-
 cas volo 20 b
 quiescas pro quiesce 149 a
 quietus esto, ego curabo
 177 a
 Quin 73 a
 quin admiratiue 101 b
 quin, corripiendi & imperan-
 di vim habens 173 b
 quin pro imò 40 a
 62 b 85 b
 quin, pro cur non 164 b
 172 a
 quin, pro cur non 121 b
 quin, pro etiam 82 b
 quin, pro quæ non 134 b
 quin, pro quare non 101 a
 quin pro quinimo 112 a

quin, pro quo minus 62 a
 132 a 129 a
 quin redeamus, pro imò 60 a
 quin taces 14 b
 Quinque amoris lineæ 45 b &
 54 a
 Quippiam 16 a
 Quiritari 98 b
 Quis 114 a
 cui homini 141 a
 quem, quem? 49 a
 quos, pro quales 77 b
 quis & quibus 101 b
 quis (a quibus, non, a quis
 145 a
 quis homo est? 171 a
 quis mihi es? 22 a
 quis mihi es? ad necessitatem
 refertur 22 a
 quis tu es? 22 a
 quis tu homo es? Quid tibi
 vis? Quid cū illa rei tibi est?
 & similia, qua figura dicun-
 tur 60 a
 quis tu es? ad dignitatē refertur
 tur 22 a
 Quisnam 20 b
 Quispiam 114 a
 Quisquam) nemo quisquam
 129 b
 quisquam paret con 67 b
 quisquam in foeminino 45 b
 Quia est 145 b

Q V O

Quo, pro vnde 99 a
 quo pro quare 15 b
 quò abis 143 a
 quò abis, Anispho 164 a
 quò fugis Aenea? & similia
 164 b
 quò nunc te agis? 24 a
 quò redactus sum 41 a
 quò non 117 a
 quo (minus iam quo redeat
 148 b
 quo minus 7 b
 quò tu minus scis pro quò
 vel quoniam 22 b
 quo iure, quaque iniuria 8 b
 quo pacto hic? significatio pe-
 regrinantis 27 a
 Quoad, pro quandiu 161 b
 Quod absolute 47 b
 quod subauditum (satis certe
 scio: nunquam &c. 101 b
 quod subauditum (nisi credo
 61 a
 quod (pro quia 12 b
 quod exceptiue, pro quātum
 103 b
 quod, propter quod 11 a
 136 a

quod pro quæ in plurali 35 b
 quod, pro vt, vel p quid 68 a
 quod, in quo subauditur eo
 (liceat, quod amo, frui
 162 b
 quod (nam quod 164 a
 quod (quid quod te oro?
 101 a
 quod erit bonum, atque com-
 modum 161 b
 quod faustum scilicet sit 161 b
 quod habui, perdidi 41 a
 quod in te est) Corrige textum
 hoc in loco. Habet enim
 qui, pro quod 46 b
 quod mihi est charius 40 a
 quod nossem 154 b
 quod plerique omnes faciunt
 4 b
 quod potes 110 a
 quod quidē in te fuit 116 a
 quod remedium inueniam?
 164 a
 quod scis, nescis 56 b
 quod te AEsculapi, & te Sa-
 lus 138 a
 Quoniam pro postquam 93 a
 quoniam & postquam reci-
 proca 93 a
 quoque 25 a 62 b 143 a
 quoque etiā 150 b & 151 b
 Quorsum 10 a
 quorsum euaderet 7 a
 quorsum istuc? 96 b
 Quot, pro tam multas 153 b
 Quotidianæ formæ 43 b
 Quouis gentium 89 b
 Q V V
 Quum, pro qua 6 b

R A

Apere in pectorē par-
 tem 93 a
 raptio, rapina, raptus
 105 b
 Ratio inepta 105 b
 ratio (natura, cōsuetudine &
 ratione viuatur 95 a
 ratione subducta 121 b
 R E
 Re 18 b
 Recedo & accedo 59 b
 Recipere animum 105 a
 Recepto receptas 151 a 90 b
 Recta via 20 b
 recta consequor 138 b
 recta (cur nō recta introibas?
 37 a
 recta (hac recta 112 b
 recta ad anum pergit 160 b
 recte 122 b 138 b

recte pro nihil 45 a
 recte facitis 68 b
 recte parere 144 b
 recte vinctus, pro iuste 31 a
 recto in casu interrogatio 41 a
 Redarguere, refellere, refutare
 idem 161 b
 Reddere 14 a 44 a
 reddere, & restituere 38 a
 reddere animum 12 b
 reddo (huc redde 59 b
 reddo (meum mihi reddat
 101 a
 reddam excoctam 121 a
 redde (quid si reddet? 168 b
 redditur 153 b
 reddere beneficium 169 a
 reddūt fructus prædia 176 a
 reddere iniuriam 151 a
 reddi & restitui 80 b
 Redeo & abeo 60 a
 redi quo coepisti 99 a
 redire & abire 60 a
 redit ad nos quod a nobis
 abierit 100 b
 redire bona 27 a
 redire ad ingenium 95 a
 redire ad rem 99 a
 redire ad se 21 a 120 a
 redire in viam 7 b
 redeunt eō fortunæ meæ
 164 a
 rediens peregre 166 a
 reditio (qd huc reditio est? 55 b
 Redigor (quo redactus sum 41 a
 Redimas te captum) translatio
 a bello 35 b
 Redintegratio 19 b
 Refello 135 b 171 b
 Refero denuo 128 b
 referre gratiam 45 b 58 a
 referre par 98 a
 refert (magni refert 177 a
 retulit (parui retulit 176 a
 retulit (quid retulit 18 a
 relatiuis, vt frater, nō addi-
 tur cuius, in re manifesta
 (adeſt optime ipſe frater
 62 b
 tellatum 157 a
 Reflectere, & reprimere 104 b
 Refruxerit, p refrigescet 100 b
 Refutare, redarguere, refellere
 idem 161 b
 refutatio 172 b
 Regina pro diuitibus 38 b
 Regnumne hic possides? 99 a
 Religio 74 b
 religiosus 83 b
 Relinquere 160 a
 reliqui, & alij 59 a
 relinquere res 15 a

relinquit 132 b
 relictus 42 a
 reliquæ pro relictis paucisq
 108 b 2 a
 reliquum 164 a
 Remedium 104 a
 remedium & salus 73 a
 Remittere 27 b
 remittere pro mittere 138 b
 remittere aliquid 25 a
 Remora 44 a
 remora, remoror 25 a
 remorari commodum 128 a
 Remmorus 143 a
 Renumerare dotem 18 b
 Renuntio 18 b
 renuntiata pro nūtiata 138 b
 Repente inuasit 129 a 164 a
 Repetio 164 b
 Repetuntur eadem ad memo-
 riam confirmandam 164 b
 repetita verba ad irrisionem
 166 b
 repeto repudiatus 10 a
 repetitio decora per verbum
 peccat 97 a
 repetitione firmata negatio
 167 b
 repetitio rusticana 97 a
 repetitio nullius ponderis
 47 a
 Reprehendo, pro retineo, retin-
 mo 93 b
 reprehensio, minus quam ac-
 cusatio 97 b
 Reprimere & reflectere 104 b
 Repudiare, repetere 10 a
 Reputo 16 a
 reputare & putare 80 b 53 b
 Requiescere & cessare 79 b
 89 b
 Res 22 a 41 b 73 a
 res varie dictæ 100 b
 res (ē re nata 103 a
 res, pro experientia 121 b
 res pro hereditate 171 b
 res, pro negotio 99 a
 res, pro patrimonio 120 b
 res, pro pecunia (ad rem aut
 dior 38 a 120 b
 res (pro re tua 120 a
 res, pro veritate 117 b 152 b
 res, relatum ad nomen culpa
 167 a
 res aduersæ 179 a
 res (alias res agis 45 a
 res (alicui rei esse 105 b
 res (ab re tua, ē re tua, ē re
 publica 73 a
 res (ab re, id est contra utilita-
 tem 131 b
 res ipsa clamat 61 b

res (quot commodas res at-
tuli 153 b
res & fama in nuptijs 167 a
rem facere 100 b
rem habere 38 a
res habere cum aliquo 37 b
rem ipsam putemus 120 a
re malefacere 98 b
res (quare rem 109 b
res (qd tibi rei mecū est 99 a
res (salua res est 42 a
res seruit diuitibus 134 b
rei seruire 134 b
rei subauditum, in **HVI**VS
39 b
res (verba ad rem conferre
57 b
res vna, de fratre dictū 101 b
res (in rem, id est vtilitatem
131 b
rebus, aut personis, aut eorū
attributis, cōstat omne ne-
gotium 101 b
rebus spectata iuuetus 27 b
reipublice princeps quid pa-
riatur
Resalutare 47 a
Resarcitur 42 a
Rescindi non potest, semel iu-
dicatum 97 b
Rescitre 100 b
rescimus 144 a 154 b
resciso 133 a
Rescribi argētum iube 134 a 137 b
Respicere 181 a b
Resistere 23 b
Respicio (me respice 20 a
respicere 13 a
respicere de improviso 32 a
respicunt illas dii 152 a
Respōdeo (nihil respōdes 38 b
responde 171 b
respondere 110 a
respondēdi varietas (nescio,
tāndem, ne id quidē 44 b
Restat 124 a
restare 109 b
Restimare 55 b
Restituere, & reddere 118 a
Restitui & reddi 38 a
restituine 80 b
restituere in quem me accepisti
locum 153 b
Rete (nō rete accipitri tēditur,
& cetera 23 a
Retico, obiceo, taceo 168 b
73 a 89 b
Retinere a vitijs
Reuocare (exclusit, reuocat
35 a

Reuolutum esse 149 b
Rex 169 b
rex pro diuite 38 b
R R H
Rhamnus 31 a
R R I
Ridere 121 a
ridicule 149 b
ridiculæ psonæ in comœdijs
qualiter inducantur 47 b
ridiculum 24 a 47 b
ridiculum caput 13 b
ridiculum caput, festiuum ca-
put 101 b
ridiculum aduerbium 17 a
Rimarum plenus 37 b
Ringi 169 a
Riscus 58 a
Riuales 68 b
riualis ex illo fonte 68 b
R R O
Rogare 109 a
rogo, vox exhortantis 5 a
rogas 7 b
rogo nunquid velit 45 a
rogas tristis responsio 10 a
rogitas 59 b
rogitare 5 a
rogitas subauditū (quid fir-
161 a
Romanorum mos 168 b
romanorū prima signa in bel-
lo 59 a
R R V
Rubeo & rufus 91 b
Ruditer aduerbium 37 a
Ruo (quid si cœlum ruat 84 b
ruere & actiuum & neutrum
104 b
ruina 163 b
Rursum 37 b
rursum pro e contrario 56 b
rursum & prorsum 95 a
Ruri se continebat 171 a
ruri agere, voluptatis est 94 b
rusticorū prouerbium 168 b
rustica repetitio 122 b
rusticanus mos 97 a
rusticitas Demeæ 95 a mul-
tis in locis
S A
Sacrilega 61 a
S sacrilegus (homine
perditum, mise-
rum, & sacrilegium 47 a
Sape 168 b
sape expletium 41 b
sape clamitans 95 a
Sæuus 121 b
Sagittariorum mos 168 b

Sal (qui habet salē &c. 46 b
salsamenta 107 a
Saltem 12 a 18 a
saltem, vnde 101 a
Salus & remedium 104 a
Salutare deos 168 a
salutationes quæ ab eadē per-
sona 166 b
Salue 10 a 122 a
salue mecastor 131 b
salue (satisne salue? 65 a
Saluus 142 b
saluus sis, assueatio salutā-
tis 27 a
salua res est 42 a
saluum venire 166 b
Sanctum 123 a
sanctius 151 a
Sandalium 66 b
Sanē 7 b 112 b 176 a
sanē, pro multum 8 b
sanē, satis 142 b
sanē pro satis 112 b
sanē id est valde 28 b 133 b
sanē quia verò 37 a
sanē & verò 84 b
Sapio 171 b
sapis 64 b
sapiunt 69 a
sapienti nihil nouum accide-
re 166 b
sapientes ferē pauci 47 a
sapientes assentatione inter-
dum euertuntur 47 b
sapientior domino seruus
35 b
sapientia 118 b
sapientia es 107 a
sapientia gratum facit 68 b
Sat, satis 17 a
sat est 164 b
sat habeo 12 b
Satago 74 b
Satis 83 b
satis credo 67 b 68 a
satis (nec satis causæ 16 a
satis facit 57 a
satis pro posse 109 a
satis & multum 83 a
satis diu hoc iam saxum vol-
uo 68 b
satis placet 100 b
satis (plus satis 37 a
satis pro imperio 164 a
Satin? id est 176 b
satisne salue 65 a
Satietas, pro odio 65 a
satietas hominum, odium ne-
gotij 47 a
satietas querelam parit (amo-
re abundas 162 b
satiatorum mos 162 b
C.ij.

Satrapes 80 a
 Saturatatur 152 a
 Saxum Sisyphi voluere 68 b
 S C
 Scapulas perdidit 160 a
 Scelestus, venefica, sacrilega, au-
 xesis 62 a
 Scelerosus, scelestus, sceleratus
 54 a
 scelus 21 a
 scelus pro scelesto 54 b 85 b
 scelestus 21 a 55 b
 σκῆμα 52 b
 Scilicet 7 b 31 a 108 b
 scilicet & videlicet 77 a
 Scio 4 a 154 b 164 b
 scimus 133 a
 scin' quid volebam? 44 b
 scire 144 a
 scio, nescio, abijt, audiui 60 b
 scio (quod scis, nescis) 56 b
 scio (cōpēdiosa respōsio) 68 a
 scio nō te vsum ante hac ami-
 citia mea 101 a
 scibus & scies 60 a
 scito 129 b
 scito & scisne 47 b
 scire fidibus) verusta eclipsis
 38 a
 Scitus 18 a
 scitus puer 18 a
 scita 160 b
 scitum 151 a
 scitē 85 a
 scientiā rerum, duobus com-
 parari 103 a
 sis sciens, pro scias 26 a
 sciens (prudens, sciens) 35 b
 sciens & prudens 83 a 88 a
 sciens, imprudens 176 a
 Scipio Terentij adiutor 93 b
 Scirpus 31 a
 Scirtus 131 a
 Sciscitari 51 a
 Scortari 74 a
 scortum 47 a
 Scribere dicam 168 b
 scriptura & scriptor 93 a
 Scrupulus 31 a 100 b
 Scurrilis oratio parasitorū 168 b
 S E
 Secretum latens latenci compara-
 tur 102 b
 Sectari, unde secta 42 a
 sectari 160 a
 secta 160 a
 Seculū (hocine seculū?) 104 b
 seculum prius 41 b
 seculorum laus 104 b
 Secum meditari 166 a
 Secundare 125 b
 Sed 159 b 164 b

sed, contrariā sententiā signi-
 ficatio 16 b
 sed his, subaudi, artibus 4 a
 sed, inceptiū pro atque, dis-
 cretium aliquando 12 a
 sed (hem, sed mane) 23 a
 sed per deos 178 a
 sed quid hoc! 25 b
 sed videōn' ego 131 a
 Sedemus 160 a
 sedere 116 a
 Seduxit foras 144 b
 Sedulo 18 b 25 a 38 a
 95 a 129 a
 sedulo facere 10 a
 sedulo fit 107 b
 sedulo fiet 165 a
 sedulo pro instanter 172 a
 sedulo negare 6 b
 Segnitias 8 a
 Segregare 11 a 142 a
 segregari 152 b
 Semper 4 a 94 a 140 a
 semper, lenitas 7 a
 semper ad omnes dies relatu
 103 a
 Sempiternum 31 b
 Senex 45 a 56 a
 senex, pro domino 164 a
 senex atque anus 45 a
 senex & senium 44 a
 senis deformitas apte descri-
 pta 44 b
 senes morosi 142 b
 senium qui 44 a
 senum auctoritates erga iu-
 uenes 171 b
 senectus ipsa morbus 174 b
 senectus aquilae 81 a
 senectutis praesidium 132 a
 Sententia γνομὴν quid 19 b
 sententia ex dicto speciali
 168 b
 sententia (mea sententiā) 95 a
 sententiā graues ex persona
 seruorum 161 b
 sententiā vis per interrogatio-
 nem 167 a
 sententiarum ac verborū se-
 cundum personas accom-
 modatio 47 b
 sententiā & verba sumit Te-
 retiū ex communi sermo-
 ne 37 b
 Sentio 107 b
 sentias 163 a
 sentio (si sensero) 7 b
 sentire 29 b 97 a 180 a
 sentire & perspicere 62 b
 sensus 17 a
 sensum ad orationem perti-
 nere 94 b

Sentus squalidus, zger 41 a
 Septimus casus (me te oblectes
 39 b 181 b
 Sepultus sum 6 a
 sepulchrum 170 b
 Sequimini 56 b
 sequi 27 a
 sequi lites 94 b
 sequi vitam 58 a
 Sera 80 a
 Seria 39 a
 serio & ioco 53 a
 Sermo
 sermonis incōdita properatio
 (Scilicet, Verum) 47 a
 sermonis transitus intempe-
 stiuus (vel rex semp, & cetera)
 46 b
 tera 50 a
 sermonem querere 8 b
 Seruat (in sensu me seruat) 59 a
 seruat domum, & domi 164 b
 seruare 81 b 62 a
 Serua & conserua 71 b
 seruus callidus 167 b
 seruus homo 20 a
 seruos pro seruus
 seruum difficile est tacere cō-
 missa 37 b
 serui, arrogantes cum laran-
 tur 102 b
 serui & mancipia 99 a
 serui soluti 102 b
 seruorum captus 109 b
 seruorum comitorum nomi-
 na qua ratione indita 8 b
 seruorum fides in dominos
 103 a
 seruorum nomina à natione
 125 a
 seruorum personis quomodo
 sententiā tribuatur 161 b
 seruorum supplicia 166 b
 seruorum verba 62 a
 seruos dominis sapientiores
 fingere vbi poetis liceat
 35 b
 seruulus 112 b
 seruuli adolescentibus praesto
 lantur 94 a
 seruitus 4 a
 seruitus iusta & clemens 23 a
 seruitium pro seruitute 49 a
 Sex & 176 a
 Sexcenta, pro multis
 S I 145 b
 Si 62 b
 si, pro & si 166 a
 si pro cum 18 a 161 a 166 a
 si aliam vnquam admiserō,
 occidito 62 a
 47 a
 Sibi 94 a b
 sibi ipse charus est

fibi, Quid igitur fibi vult pa-
 ter? 14 a
 Si displicet 63 a
 si est, vt admiserit 167 a
 si esset vnde id fieret, facere-
 mus 97 a
 si me amas 91 b
 si mihi fidem das, pro des
 131 b
 si quid collibuit 68 a
 si redierit, pro si redijt 112 a
 si sapias, pro si sapias 35 b
 si tu sis homo 124 a
 si te in germani 11 a
 si verbum vnū posthac 97 a
 Sic demonstratiuū 52 b 161 b
 sic cogitabam 5 b
 sic est ingenium 160 a
 sic pro leuiter 7 a
 sic res est 20 b
 sic videtur 97 a
 sic vt quimus 27 a
 Sicine agis? 97 a
 Signum quid 29 b
 signum pro argumento 13 b
 signa prima Romanorum in
 bello 59 a
 Silerio) lege Sileno 35 b versi.
 30
 Silicernium 112 b
 Simalio 59 a
 Similis domini 49 b
 similia his, & horum 49 a
 Simulare 153 b
 Simulus 105 a
 Simul 159 b
 Simultas 166 a
 Sincerus 39 a
 Sine Cerere & Libero friget
 Venus 57 a
 sine controuersia 179 b
 Singularis numeri ad pluralem
 redditio (adeon' homines
 & cetera 40 a
 Sino fini 7 b 167 a
 sine, vim comminātis habet
 149 a
 sine illum 38 b
 sine modo) comminātis 57 b
 sine vt veniat 57 b
 Siqua 113 b
 Siquando 47 b
 Siquidem hercle possis 35 a
 Siquidquam 161 b
 Sisyphi saxum voluere 68 b
 Sita proposita 160 b
 sitae artes in homine 4 a
 situm 105 a
 Sobrini S O 105 a
 Sobrius, infans 27 a 142 a
 Socius deficit 96 b
 109 a

Socordia 8 a
 Socrus 136 a
 Sodalis opitulator 71 b
 Sodes 5 a 82 a 85 a
 138 a 151 a
 Sollicito, sollicitam reddo, contri-
 sto 29 b
 Sollicitudo & sollicitatio 10 a
 74 a 172 a
 Sollicitari 23 b
 Solidum 22 b
 solidum corpus 44 b
 Solocism' militi cōueniēs 68 a
 Soluis (vorsura soluis 178 a
 Solus 47 a
 sol' ad numerū dicitur 112 a
 solus singularitatis nomen
 103 a
 solus Sannio seruat) *παρὸς*
μοι 59 a
 solus locus 14 b
 sola 134 b
 sola sum 38 a
 sola mulier 14 a
 sola soli 138 b
 soligenitiuus 21 a
 solum 80 a
 solum id absolute, pro sola ea
 res 94 b
 solae mihi 66 a
 solae terrae 181 b
 Somnus) in somnis 15 b
 somniare 39 a
 somnium est 107 a
 Sorex à mure differt 66 a
 Sordidus & sordidatus 77 a
 sordidae professiones 100 a
 Sors & foenus 101 a
 S P
 Spargere 104 b
 Spatium 139 b
 spatio excurso 121 b
 Species fabulae 93 b
 Spectator elegās formarū 52 a
 spectatores pecuniae 52 a
 spectata amicitia 27 b
 spectatus iuuenis 5 b
 spectandus 2 a
 spectandae fabulae 2 a
 Speculum 107 b
 speculum (inspicere in specu-
 lum 107 b
 Spero 162 a 63 a
 spero pro credo vel confido
 39 b 73 a
 spero me habere 63 a
 sperare 97 b
 sperare, pro gaudere 97 b
 sperare & expectare 97 a
 Spes 31 a
 spes & expectatio 39 a
 spes (in me omnis spes mihi

est 161 b
 spes in amante 161 b
 spes in amore 68 a
 spes nulla in te reliqua tibi
 41 b
 spes (praeter spem 166 a
 spe cadere 15 a
 spe incerta 128 a
 Splendidae artes 100 a
 Spoliare 129 a
 Spondeo & despondeo 86 b
 spondere 5 b 117 a
 Spondeus 27 a
 Sponsus, Sponsa 5 b
 sponsa participium 67 b
 sponsa (in sponsis quæri solia
 ta 161 a
 S Q
 Squalidus & sentus 41 a
 S T
 Stabilius imperium 95 a
 statarius agēdæ comœdię mo-
 dus 93 b
 statarias agere comœdias
 71 a
 Statim pro perpetuo & æquali-
 ter 168 b
 Statura & status 52 b
 Stellio 56 a
 Sternere lectos 73 b
 Sterit noctesque & dies 68 b
 Stillare 181 b
 Stimulus (aduersus stimulu cal-
 ces 160 a
 Stat fabula 117 b 128 a
 sto (quid stamus? 49 a
 stant & iuniperi, & castaneæ
 hirsutæ 23 b
 stant lumina prima 23 b
 stetit olim noua 156 b
 sta ilico 164 a
 stares cum illo 167 a
 stare in medio 147 a
 sto, per me stetitisse 23 b
 statur & stare 42 a
 Stolidus 81 b
 Storax, vnde 94 a b
 Stratagematō peritissimus Pyr-
 rhus 59 a
 Stridenti miserū stipula disper-
 dere carmen 35 b Virg.
 Studium 128 a 134 a
 studiorum & morum diuersi
 tas 96 a
 Stulti homines, ferē mali 47 b
 stultitia ad amorē relata 40 a
 Stupere 11 b
 stupidus 128 a
 S V
 Suadere 105 b
 Suat (ne quid suo suat capiti
 173 b
 C. iij.

Suasoriae loci 172 b
 Suaue meritum 67 a b
 Suauiū, osculū & basium 48 b
 Sub 16 a 180 b
 Subditus pro supposito 91 a
 Subducere & supponere 63 a
 subducti te mihi 59 b
 subducta ratione 121 b
 Subijce 171 b
 Subita largitio 125 a
 subito 164 a
 Subiunctiuū pronomē, pro pre
 positio, Id, pro hoc 56 b
 Sublimem 28 b
 Submonere 52 a
 Subornatus 30 b
 Subridet 16 a
 Subseruire orationi 25 a
 Subtristis 16 a
 Succedit quod ago 2 a
 succedere (hac non successit
 23 a
 Succensere (nihil est quod suc
 censeam 171 a
 succensere 16 a 90 b
 Succenturiari 165 a
 Succus 44 b
 succus orationis 167 a
 Suffarcinata anus 26 a
 Sufferre 78 b
 sustulisti, pro educaſti 83 a
 sublati animi 143 a
 Stultas sentētiās imperitis ascri
 bunt comici 47 b
 stultitiā quatuor modi 47 b
 Sum 91 b
 sum apud me 14 b
 sum in verbis passiuis necessa
 rium 68 a
 es, esto 116 b
 est subauditum (nihil prius,
 neque fortius 35 a 96 b
 102 b
 est (illic dies est complures
 133 a
 est (quod in te est, pro quod
 habes 46 b
 est, pro euenit 137 b
 est (patruus tuus pater est in
 uentus Phanio 180 a
 est (nihil est quod dicas 68 a
 est hic, est animus lucis con
 temptor 29 b
 est illi pater 135 b
 est opus facto 18 a
 sunt 28 b
 erat 56 a
 fuit (quod quidem in te fuit
 116 a
 fuerant futuræ nuptiæ 19 b
 sis, pro si vis 44 a
 sis, cur additum sit imperati
 uis 60 a

sit 150 b
 sit (non sit 150 b
 sis (fac sis 110 a
 esto, concedentis 82 a
 esse alicui rei 105 b
 esse otiosum 63 a
 esse, pro nominari (quem sem
 per te esse distitasti 177 b
 fuisse 143 a
 Sumo 80 a 93 a
 sumam argentum 176 a
 sumamus hunc diem 121 a
 Summisſe loqui 101 a
 & alibi sæpe
 Sumptus 121 a 169 a 176 a
 sumptus & otium 134 b
 sumptuosa domus 118 a
 Summus 105 a
 summa 120 b
 summum 24 a
 summum suū impertit 42 a
 sūmū bonū, id est plenū 24 a
 Sunium 37 b
 Superbū vestrū absolute 68 a
 Superesse 159 b
 Superlatiuus positio opposi
 tus 166 b
 Superstes 18 a
 superstes huic sis 91 b
 Superstitiosi 18 a
 Superuenire Donatus ait, pro
 interuenire 101 a
 Suppeditare 68 b
 Supplicium 29 a
 supplicia seruorum 166 b
 Supplico 12 a
 Supponere & subducere 63 a
 suppositus 91 a
 Supremus 99 a
 Suria, Syria 131 a
 Surſū deorsum) puerbiale 68 a
 surſum deorsū cursitare 42 a
 Sus ſig 49 a
 sues ruere dicuntur 104 b
 Suscipi 16 b
 Suspectus 140 a
 suspectus 146 a 152 a
 Suspicionem te exolues 152 b
 Sustinere 4 b
 Sutrina 112 b
 Sua mater 149 a
 sua (vnicā gnatam suam 5 b
 suum facit officium 95 a
 suo sibi hunc iugulo gladio
 124 b
 S Y
 συλλεψις 94 b 160 b
 Syllepsis 97 b
 syllepsis, Paucis te volo 4 a
 syllepsis, Q uas credis esse
 has, nō sūt verę nuptię 4 b
 syllepsis per genera (emptæ
 mulieres, & itē alia 100 b

syllepsis, Populo vt placerent
 quas fecisset fabulas. Pro
 log. And. 1 b
 συλλεψις, Namque hoc tem
 pus præcauere 21 b
 συλλεψις, Commodiorē homi
 nem, aduentū, tēpus 28 a
 συλλεψις per genera, vbi illi
 lic scelus qui &c. 21 a
 συλλεψις fallere icipias 18 a
 συλλεψις per genera, aut hic
 surdus, aut hæc muta facta
 sit 16 b
 τῷ δευτέρῳ συλλογισμῷ pra
 ue proposuit, vt recte sup
 plicaret, Si in rem est vtrū
 que 19 b
 συνεκδοχή τῶν ὁσίων ridiculū ca
 put 101 b
 synecdoche quid 5 b
 συντομία, placuit 101 b
 Syre 59 a
 Syriſcus

T A
 Aberna 105 b
 T tabernaria fabula
 93 b
 Taceo, reticeo, obtriceo 60 b
 73 a 89 b
 taces pro tace 112 a
 tacent, satis laudant 49 a
 tace 61 a 100 a
 tacere pro securum esse 14 b
 tacere commissa seruū diffi
 cile est 37 b
 tacere festinat 47 a
 taceor (potest taceri hoc) id est
 verisimile est hoc 37 b
 tacita 140 a
 taciturnitas & tacere 49 a
 taciturnitas 4 a
 Talis 103 b
 talem præripiat tibi) ironia
 stomachantis 38 b
 Tam diminutiuo iūctū 102 b
 tam, qualitaris 67 b
 tam (ne tam quidem 102 b
 Tam cito? 17 a
 29 b 52 a
 Tamen 18 b
 tamen idem 164 b
 tamen subauditum post quā
 tamen subauditum post quā
 quam 62 b
 tamen si pater
 tamen non præcedēte quāuis
 (Post faceret tamen 97 a
 tamen vt pietatē colā 141 a
 pro duntaxat
 Tandiu pro tantisper 162 b
 Tandē 18 b 38 b 116 a 166 a
 tādē cōiūctio expletia 90 b

vos pro te 134 b
vobis pro tibi 135 b
teipsum 113 b
teipso iudice 135 b
Tute 24 b
tute hoc intristi, tibi omne &c.
45 b 168 b
tute, tutemet, tutemetipse
103 a

Tete 94 b
Tuber 101 a
tuber est caput colaphis 101 a
Tum 27 b
tum autem pro & 44 a
tum, præterea 10 b 34 a
tum, temporis aduerbiū 47 a
tum nō præcedente cum (ho-
spites, tum ciues 168 b
Tumulti genitiuus 138 b
tumultuaria militia 59 a
Tunc & nunc 37 b
Tundere 132 a
Turba 64 b 128 b
turbare 148 b
Turpis res honestis verbis ex-
pressa 102 b
turpe dictu 102 b
turpari 134 a
Tutor, orba datur 11 a
Tuæ istæ 120 b
tuo iure 100 b
tua iusta 167 a
tuum caput diminuam, pro ti-
bi diminuam 60 a
T Y

Tyrāni semper Athenis oppres-
si 99 a

V

V, pro Y positū 131 a
Vadum (res omnis in
vado est 28 a
Væ 11 b
Vagitus 144 a
Vah intersectio 78 b
Vale 39 a
valeas 114 a
valet & viult 80 a
valeant 23 b
Validus 142 a
Vallus 119 a
Vanum loqui 37 b
vanū, falsum, fictum 37 b
Varietas per gerūdīa & partici-
pia 166 b
varietas per modos 94 b
varietas p numeros (natura
illi pater es: cōsilijs ego 97 a
varietas orationis cum auxesi
mifero, innocēti, inopi 98 b
varietas orationū per particu-
lam quām (quām quod ha

beam gratum 102 b
varietas respōdendi (Nescio,
Tātūde, Ne id quidē 44 b
varietatis exemplū (olet vn-
guenta 97 a
varietas per genera verborum
93 a
varietas Terentij 94 b
varietas Terentij (factitarūt,
& faciunt 34 b
variatio verborū elegans (no-
lunt vbi velis &c. 60 a
Vas futilis dictum 21 a

V B

Vbi 52 b
vbi, pro in qua parte 57 a
vbi, pro postquam 13 b
vbi, pro quando 28 b 47 a
vbi, & loci, & tēporis 47 b
vbi velis, pro quando, vel cum
68 b
vbi quæram? 43 b
vbi vbi, pro vbiūque 23 b
vbiuis, pro quando 69 a

V E

Ve 80 a
Vehemens 80 a
Vel 129 a
vel, pro etiam 18 a 87 a
vel subauditum 44 a 49 a
vel rex 46 b
Velociter subauditum 62 a
Velut subauditum 44 a
Venatum 4 b
Vendo (producit ac vēdit 38 a
Veneficus 54 b
venefica 61 a
Venenū occultū est amor 54 b
venenū habet assentatio 47 b
Venia bona 171 b
Veniam dare 124 a
Venio (Saluū venire 166 b
venit (vsus venit 173 b
venire in dubium 101 a
venit in mentem eius aduen-
ti 162 b
venire in mentem 54 b 160 a
venire in mentē (non venire
in mētē quod oportet, aut,
si venerit nō tenere, genus
stultitiæ 47 b
Ventre pleno es 162 b
venter (pugnos in ventrem
ingere 181 b
Venus, pro venerea libidine 57 a
Venus friget sine Cerere & Li-
bero 57 a
Venustus 154 b
venustus vultus 6 a
Verbenæ 24 b
Verbum 4 a 9 b 10 a 167 a
verbū pro ἀξιωμα 124 a
verbum pro dicto 39 a

verbū, pro sententia 35 a
verbū, pro proverbio 37 a
verba inter se commutare
14 b 176 a
verba ad rem conferte 37 b
verba dare 8 b 57 a
verba dare, p decipere 34 b
verba (nihil dedisse verborū
34 b
verbū (si verbum vnum post
hac 97 a 164 a
verbo expedi 7 a
verbum facere 60 a
verba imperatiua sunt conti-
meliosa 6 a
verbum impersonale 30 a
verba inchoatiua 77 b
verba inuerfa 35 b
verba, per emphasim 62 a
verba seruorum
verba & sententiæ semit Terē-
tius ex cōmuni sermōe 37 b
verba) id est falsi dicta 38 b
verba cōmēdāt hominē 68 b
verba, à veritate dicta 124 a
verba dum sint 57 b
verba istæ sunt 34 b
verbū meretriciū, libule 59 b
verba militaria 49 a
verba militaria per totam scē-
nam 59 a 164 b
verbum verbo
verborū germana proprietas 47 b
apud Terentium
verborum magnificentia, post
turpia facta 160 a
verborū & sententiarum pro
personis accomodatio 47 b
verborū prolixitas 45 a
Vere (Ex animo ac vere 39 a
Verecundia 22 b
Veretur liber 18 a
Veritas 4 b
Vernilitas apta seruis 167 a
Verò 26 a 137 b
verò abundans, vel correpti-
uum 102 b
verò ironiæ aptum 37 a
verò, per ironiam 63 a
verò (mirū verò) ad ironiam
relatum 26 a
verò, pro pulchre 56 a
verò, p seriò & ex animo 56 b
verò (hercle verò seriò 125 a
verò & hercle, confirmatiua
86 b
verò & sanè 84 b
verò (ego verò solus 20 b
verò, ornatium 63 b
verò ἀξιωμα 35 b
verò, stomachantis 62 b
verò varie dictum 23 a
Verius, vel magis verum

Vertere fabulas		videre, pro vigilare	35 b	vi coactus	164 b
vertat male	34 a	videre (memini videre	15 b	vi tradere	44 b
vertat illi male	99 a	videor (quid videtur?	59 b	vis & significatio in pronomi-	
vorlura soluis	176 a	videtur	63 b	nibus	60 a
vorluram facere	178 a	videtur os impudens	61 a	Vifo	19 b
Verrunus	178 a	videtur os impudens	61 a	visere	133 a 138 b
Verus	99 a 133 a	vidēs (viu ⁹ vidēsq; pereō	35 b	Vita	90 b
verus color	15 a	visus	17 a	vita clemens	94 b
verum	44 b	visus est audisse vocem	144 a	vitas hominū inspicere	107 b
verum?	54 b	visa, corporis vel animi	177 b	vita pro salute	105 a
verum vis dicam?	66 a	visa sum, pro sensu	48 b	vitam exigo	77 a
vera dicere rarū est in meretri-	24 a	visa, pro prouisa	168 b	vitam vixi	121 b
ce	37 b	visa vox	137 b	vita, varie dictum	162 b
vera mala (labor & dolor ex		videndum est	84 b 150 b	vita (in vita	171 a
falsis & veris malis	103 a	Viēre	56 a	vitæ hominū attributa	67 b
Veni inceptiua particula	45 a	viētus	56 a	Vites	56 a
verūm, aduerbium confirman-		Villa	85 a	Vitium	127 b
tis		Vilius (istoc vilius	125 a	vitū comici, & contra	94 a
Vespere vesperi	112 a	Villum	119 a	vitū factum bonum	103 b
Vestrum pro vestrum	157 b	Vimenta	56 a	vitio dare	1 b
vestra	134 a	Vimina	56 a	vitia agitare	85 a
vestra hac noui ego	164 b	Vicēris	29 b	vitia ætatis, & naturæ	95 a
Vetus	98 b	victores iubēt in deditiōe: vi-		vitia aliena feruntur cōsuetu-	
vetus poeta	1 b 56 a	Et obsequuntur	66 b	dine	95 b
vetus & vulgata catio	71 a 156 b	victus	5 a 135 a	vitia pueros tenent	95 a
vetera	173 b	victo preces cōueniūt	68 a	vitiosa responsio (vobis fræ-	
vetulus	47 b	vincibilis	165 a	tus	68 a
veterū mos in capillis	56 a	Vincto corpore	44 a	vitiosa verba imperitis ascri-	
veterator	62 a	Vini natura	57 a	bunt comici	47 b
veterosus	16 a 89 b	vinū pro vinolentia	109 a	Vituperare	1 b
Via	56 a	Violenter audio	177 b	vituperare & contēnere	49 a
V I		violēto ciuilitate resistitur	58 a	Viuis libenter	68 b
viā affectare ad aliquē	16 a	Vipera	61 a	viuit & valet	80 a
via (inter vias	181 b	Vir	117 b 145 a	uiuus	142 b
viam obfirmare	53 b	vir (bone vir	62 a	uiuus vidēsq; pereō	35 b
viam recta	142 a	vir es	38 b	viuendi tres modi	95 a
via (in viam redire	20 b	vir ad laudem positū	44 a	victus & cibus	80 a
via (tota erras via	7 b	vir, ad vituperationē cū ironia:		Vix	78 b 158 b
vicinia (huc viciniae	41 b	ad laudem verò, sine ironia		vix, multis modis vel statim	
vicinia & vicinitas	5 a	16 a		significat	137 a
vicinia (Hic viciniae, & huc vi-	73 a	vir additū superuacue	42 a	vix tandem	166 a
ciniae		vir, de marito, & de brutorum		vix, pro tandē, vel p nō	104 b
viciniae adoleſcētib; meretrices	160 b	mare	83 a	vix, pro non	171 a
ferē a Terētio inducuntur		virum te iudico	112 b	V L	
45 a		vir (Te isti virū do	11 a	Vlcifcor	164 a
Vicissim partes tuas acturus est		Virgilius negligēs in tēporis de-		Vlcus tangere	176 b
vicissitudo rerum	179 a	scriptione	52 b	Vllus	119 a
Videlicet & scilicet	42 a	Virgo	63 a 117 b	Vltima iudicia	109 a
videlicet confirmatiū	77 a	virgo ab adolescente integra		vltima platea	164 b
Vidē? me	109 a	132 b		Vltro citro) prouerbiale	68 a
Video	21 a	virgo pudēs & modesta	132 b	Vltroneum	40 a
vide, id est cauta esto	41 a	virginū exercitatio apud Græ-		V M	
videre	25 a	cos	44 a	Vmbratici homines parasiti	
videre & pati, duo experien-	133 a 138 b	Virtus	157 a	168 b	
ti genera		virtus tua) periphrasis	101 b	V N	
videre prouidere	103 a	virtutis partes	4 a	Vnus	47 a
vide	13 b	virtutes	111 a	vnus & item alter	5 a
vide quid agas	77 b 170 b 100 b	virtutes, pro vitijs per ironiā		vnus cū exceptione	107 b
vide (sient, me vide	40 a	68 b		Vna harum	30 b
video (me vide	179 b	virtutes, pro flagitijs	99 a	vna me hercle falsa lacrymu-	
video (cū videas cēſcas	13 a	Vi exprimere lacrymas	35 b	la &c.) expressio ad auxes	
vidi ſtem mihi	34 b	vis (si vim faciet, in ius duci-		sim ducens	35 b
	194 a	to	58 a	vnam aspicio	6 a
		vis boni	160 b		

vnum hoc habeo 100 b
 vnā 5 a 132 a
 vnā aderat frequens 5 b
 vnā mecum eas 113 a
 Vncia, vnciatim 157 b
 Vnde 104 b
 vnde is 44 a
 vnde vnde pro vndecūq; 23 b
 vnde pro de quo 107 b
 vnde incipiam, quæ sit exorna-
 tio 67 b
 vnde, pro à quo 139 b
 vnde, pro à quibus 37 b
 vnde, ad personā relatū 94 b
 V O
 Voco (ad cœnam vocant 41 b
 vocalis litera geminata vnā syl-
 labā nō facit 7 b 20 a
 vocatores 73 b
 Volo verbum, in alterius verbi
 interpretatiōe (cū placo 97 b
 volo & cupio 99 a 58 a
 volo, pro cupio 62 b
 volo (paucis te volo 4 a
 volo & gestio 166 b
 volo, imperiosum verbū 15 a
 volo) subaudi venire 62 b
 volo (vbi vis 69 a
 vis, aut pergis subauditū 40 a
 volo (nūquid vis, quin abeam?
 101 a
 volo (quid tibi vis faciā 167 b
 volo (te vult 83 a
 vult (quid igitur sibi vult pa-
 ter? 14 a
 volumus animo 19 b
 vellem equidem 166 b
 volo (quā vellem? 111 a
 velim pro volo 116 a
 velis nolis 125 b
 velit nolit, prouerbiale 68 a
 velit sibi 34 b
 volo (sibi velit 52 a
 velle infectum 4 a
 velle minus est, quā cupere
 38 b
 volūtas vestra accessit ad poe-
 tam 157 a
 voluntate cogi 164 b
 Volare 141 a

Voluere saxum Sisyphi 68 b
 Voluptatū regis particeps 47 a
 V R
 Urbanitatis exemplum 97 a
 Vro hominem 42 a
 V S
 Vspiam 94 b bis
 Vsq; 11 b 12 a 100 a
 vsq; (Milētū vsq; obsecro? 115 b
 vsque, p prope vel valde 112 a
 vsque (ita vsque 140 b
 vsque ante hac 11 b
 Vtura 125 a
 Vtus venit 173 b
 vsus (nō vsus facto 137 b
 vsus es, vsor es 7 b
 vsus (magis ex vsu est 68 b
 vsus (ex vsu nostro 145 a
 V T
 Vt 1 b 80 a 88 a
 vt subauditum 44 a 89 b
 vt (ita velim me promerentē
 ames, vt me &c. 116 a
 vt, pro quā 114 a
 vt, pro quantum, vel qualiter
 72 a 145 b
 vt, pro quēadmodum 131 b
 vt neq; qd faciā certū est 114 a
 vt, pro ex quo (vxorē vt du-
 xit 151 a
 vt ne credas, pro vt non 29 b
 vt ne, pro vt non 168 a
 vt ne addam, quod &c. 162 b
 vt, pro vtinam 44 a 117 a
 vt, pro ne nō (metuo vt sub-
 fiet hospes 30 b
 vt, pro ne non 13 a 14 b 131 b
 135 b 159 b 114 a
 vt, pro ne nō (vt satis sit 23 b
 vt vt 101 a
 vt vt erat gesta 114 a
 vt vt, pro vtunque 23 b
 vt (si est, vt admiserit 167 a
 vt ἀνακόλουθον, p quā 10 a
 vt bene sit tibi 162 a
 vt fert natura, de animo 26 b
 vt lubet 101 a
 Vterque 19 b 97 a
 vterq; equā partē curem? 97 a
 Vtile, pro inutile 27 a

Vtinā, desperādi vim habēs nō a
 162 b
 vtinā mne 125 a
 Vtor, pro viuo 160 a
 vti foro 171 b
 vti 107 a 147 a
 Vtrum 176 a
 vtrum, pro an V V 6 a
 Vultus
 vultus modest? & venust? 6 a
 Vulgo faciunt 20 a
 vulgus V X 71 b
 Vxor inhíbens
 vxoris mors, paruū damnum
 166 a 15 a
 vxore excidit Y
 ὑμῖν παρέσθαι vobis decet 109 b
 ὑπερελλικῶς manibus pedibus
 23 a
 ὑπερελλῆ nihil nisi sapientia
 es 109 a
 ὑπερελλῆ laudis, Pāphilus ex-
 emplum cōtinentia 5 b
 ὑπερ, nec opinantis 7 b
 ὑπερ primum iam 7 a
 ὑπερ, semper lenitas 24 a
 ὑποκορισμα, dieculā addo 15 a
 ὑποκορισμα, atq; istucipsum 15 a
 ὑποκορισμα, Ego istuc moueo,
 aut curo 30 b
 ὑποκορισμα, Et id scio 15 a
 ἐρ ὑποκορισμα Chremes si possit
 tū puerum &c. 26 a
 ἐρ ὑποκορισμα, vt ab illa excludi
 dar 14 a
 ὑποφορεῖ Quid facerem? 10 a
 ὑποφορεῖ ὑποφορεῖ, inueniet in-
 opem 14 b
 ὑποξενεῖς 162 b
 ὑς fus 49 a
 ὑστερολογίᾳ, Impetro p peto 12 a

Z
 Eugma à superiore,
 zeugma secundū 167 a
 ζευγμα à superiore,
 fallere incipias 18 a

FINIS.

ERRATA.

Numeros foliorū sic codicis e.f.i.k. & o. corrige.
Vbiunque est ὑφ' ἡμ., legendum est ὑφ' ἐμ. Vbi
λαβόντες, legendū λαβόντες. Vbi προσεπικα
vel προσηκουα, legendum προσ
σηκουα.

Fol. Facie Linea
1 b ua ordo. Et, Maius
dimus est. ALITER autē,
Lingui Linqere pollutum hospi
per hoc tiū. id est,
pro nec vita
ter Na illi vehementer errāt.
quibus prædico, ante denūtio. Lis
Vos beratus
u scribitur. fauorem captat.
Honestæ Et ADESTENON
TE gregis? QVAS FACIET
me COMEDIA S. Syllepsis,
retur, pedisequas
& amicos figura eclipsis
tis ad Aperite aliquis actutū
Mala reris, dixit:
Pter Ecquis vnquā tā palām de
verbo honore suo, tam vehemē
QVID ter de salute sua cōtendit,
ditate quām ille, ne mihi hæc de
tudinē latio detur?
ste. HABVI, & sequētilinea
que. PROFIT. QVEM QVIDEM
honesto EGO SI SENSERO.
Hæ astutias. voluntas. Est mens etiā
ci loci velis.
d. Age, quod
p. Ea res ditati
Ea res est: propterea q nūc incertatum
misera in morte est. QVI ME S. PAMPHILE.
P. Mysis, NVS QVAM
cariorem ingenuum
Id est verisimile
adiicit. Nuncubi
complectitur
EGO NON
ET QVICQVID FECI.
Huius
Nebulonē tice hoc

Fol. Facie Linea
41 a c. Detineo profecturus
42 b Sis Scis te
43 a Vistin? Vidistin?
b Quid istic? Quid istuc?
44 a VBI μεταφορικῶς, vbi laboras
re ac periclitari debeas?
45 b neribus SIES
47 b ipso, ipsi
51 b Eamus A. Eamus
55 b Quod Quod scis
56 a hoc totū Victus
re dicitur Lucretius araneæ dixit
rentius, illud, δυτοσι δὲ γαλεώτης
γερωρ. ait autē
rum γαλη
gi, σχετλιασμοῦ
nā iccirco se. Et METVO QVALEM
ME EXISTIMES, noue
59 b CA DERES CAEDERES
rantis ἀποσφοφῆρ.
T. Qui Chæreas p. iste
60 b c. Non noxiam
64 a nem muscidum:
65 a Relinquom? Reliquom?
66 a ta, quæ narrentur:
70 a In primo agitur de
72 a c. Ambo illud inceptum
76 b Eius hæc arte
77 a ter aliquid Maturare datur.
78 a Nam mihi oratio.
79 b Operam posse, his
80 a cis præfectus
81 b Sed vbiunque opus
Quin hercle? s. verum
narla Prætextata
93 b Officium bene facere.
95 a xERIT. Pro refrigescet
100 b s. Phy. disceret.
106 a paulò bona
107 b d. Non fiunt.
108, b Si est Si est, facturus vt sit officiū
110 a suum:
b adolescētē adolescētē ITA dicere.
111 a feris ferē ijs euenit, quos
D. Ne D. NAE
118 a Quod potastis
Re bene huc exitū.
b bus sit HVC
158 a ginem guinē
167 a sent sent. INSIDIAS NO
STRAE FECIT ADO
LESCENTIAE. Bene.

Boni consule quæso Lector, siqua errata inter legendum præter hæcprehenderis.

EXCVDEBAT ROBERTVS STEPHANVS
IN SVAOFFICINA, ANN. ACHRI
STO REDEMPTORE NO
STRO NATO, M. D.
XXIX. VI. NO
NASIVL.

